HE 355/2014 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan, Moldovan tasavallan ja Georgian välillä tehtyjen assosiaatiosopimusten hyväksymisestä sekä laeiksi sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että eduskunta hyväksyisi seuraavat kolme sopimusta sekä lait niiden lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta: Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välillä tehty assosiaatiosopimus; Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välillä tehty assosiaatiosopimus; Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välillä tehty assosiaatiosopimus. Ukrainan kanssa tehdyn sopimuksen poliittiset osuudet allekirjoitettiin Brysselissä maaliskuussa 2014. Moldovan ja Georgian kanssa tehdyt sopimukset sekä Ukrainan sopimuksen jäljelle jääneet oikeus- ja sisäasioita, vapaakauppaa sekä talous- ja rahoitusyhteistyötä koskevat osuudet allekirjoitettiin Brysselissä kesäkuussa 2014.

Sopimukset ovat luonteeltaan sekasopimuksia, joiden määräykset kuuluvat osittain jäsenvaltioiden ja osittain Euroopan unionin toimivaltaan.

Assosiaatiosopimukset Ukrainan, Moldovan ja Georgian kanssa syventävät maiden poliittista ja taloudellista yhteistyötä Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden kanssa. Sopimusten tavoitteena on vaiheittain integroida maat Euroopan unionin sisämarkkinoihin luomalla Euroopan unionin ja assosiaatiomaiden välille laaja ja kattava vapaakauppa-alue. Sopimukset tukevat maiden vakautta ja demokratiaa sekä luovat puitteet taloussuhteiden syventymiselle ja kehittymiselle. Sopimusten tavoitteina on myös edistää alakohtaista yhteistyötä hallinnon eri sektoreilla kaikkia osapuolia hyödyttävällä tavalla kehittäen maiden julkisen sektorin luotettavuutta ja tehokkuutta.

Osapuolet hyväksyvät sopimukset omien menettelyjensä mukaisesti. Sopimukset tulevat kukin voimaan toisen kuun ensimmäisenä päivänä siitä päivästä, jona viimeinen kutakin sopimusta koskeva ratifiointi- tai hyväksymiskirja on talletettu. Esitykseen sisältyy kolme lakiehdotusta sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samaan aikaan kuin kukin sopimus tulee voimaan.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ....1
SISÄLLYS....2
YLEISPERUSTELUT....4
1 JOHDANTO....4
2 NYKYTILA....4
2.1 Euroopan unionin ja Ukrainan väliset sopimus- ja kauppasuhteet....4
2.2 Euroopan unionin ja Moldovan väliset sopimus- ja kauppasuhteet....5
2.3 Euroopan unionin ja Georgian väliset sopimus- ja kauppasuhteet....5
2.4 Suomen sekä Ukrainan, Moldovan ja Georgian väliset sopimus- ja kauppasuhteet....5
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET....6
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET....7
4.1 Taloudelliset vaikutukset....7
4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan....8
4.3 Ympäristövaikutukset....8
4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset....8
5 ASIAN VALMISTELU....8
5.1 Ukrainan sopimus....8
5.2 Moldovan sopimus....9
5.3 Georgian sopimus....10
5.4 Lausunnot....11
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT....12
1 Sopimusten sisältö ja niiden suhde Suomen lainsäädäntöön....12
YLEISET PERIAATTEET....12
POLIITTINEN VUOROPUHELU JA POLIITTISET UUDISTUKSET, YHTEISTYÖ JA LÄHENTYMINEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN ALALLA; POLIITTINEN ASSOSIAATIO UKRAINAN KANSSA....13
OIKEUS, VAPAUS JA TURVALLISUUS....14
KAUPPA JA KAUPAN LIITÄNNÄISTOIMENPITEET....16
Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy....16
Kaupan suojakeinot....17
Kaupan tekniset esteet....18
Terveys- ja kasvinsuojelutoimet....19
Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen....20
Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa....20
Juoksevat maksut ja pääomanliikkeet....24
Julkiset hankinnat....24
Teollis- ja tekijänoikeudet....25
Kilpailu....31
Energian kauppapoliittiset näkökohdat....32
Avoimuus....33
Kauppa ja kestävä kehitys....34
Riitojen ratkaiseminen....35
Yleiset määräykset lainsäädännön lähentämisestä....37
TALOUDELLINEN YHTEISTYÖ....38
ALAKOHTAINEN YHTEISTYÖ....38
RAHOITUSYHTEISTYÖ JA PETOSTENTORJUNTA....42

INSTITUTIONAALISET, YLEISET JA LOPPUMÄÄRÄYKSET 42
Yleiset määräykset ja loppumääräykset 43
SOPIMUSTEN LIITTEET 46
2 Lakiehdotusten perustelut 50
2.1 Laki Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 50
2.2 Laki Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 50
2.3 Laki Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 51
3 Voimaantulo 51
4 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys 52
4.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus 52
4.2 Käsittelyjärjestys 57
LAKIEHDOTUKSET 58
Laki Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 58
Laki Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 59
Laki Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta 60
SOPIMUSTEKSTIT 61

YLEISPERUSTELUT

1 Johdanto

Euroopan unionin suhteet Ukrainaan (UA), Moldovaan (MD) ja Georgiaan (GE) perustuvat 1990-luvun lopussa voimaan tulleisiin kumppanuus- ja yhteistyösopimuksiin. Sopimukset tehtiin kymmenen vuoden määräajalla, mutta niiden voimassaolo jatkuu automaattisesti vuosi kerrallaan niin kauan kunnes uusi korvaava sopimus tulee voimaan.

Euroopan unionin naapuruuspolitiikan itäpuolen muodostaa unionin itäinen kumppanuus. Kuusi itäistä kumppania ovat Armenia, Azerbaidzhan, Georgia, Moldova, Ukraina ja Valko-Venäjä. Itäinen kumppanuus perustettiin Puolan ja Ruotsin aloitteesta Prahan huippukokouksessa toukokuussa 2009 ja sen myötä Euroopan unioni on sitoutunut tiivistämään ja syventämään suhteita kumppanimaihin poliittisen assosiaation ja taloudellisen integraation kautta. Euroopan unioni on neuvotellut assosiaatiosopimuksista kaikkien muiden kumppanimaiden paitsi Valko-Venäjän kanssa. Azerbaidzhanin kanssa neuvotteluja ei ole saatu päätökseen ja Armenia hylkäsi jo neuvotellun assosiaatiosopimuksen ja liittyi Venäjän, Valko-Venäjän ja Kazakstanin muodostamaan tulliliittoon.

Ukrainan kanssa neuvottelut käynnistettiin vuonna 2007 ja yhteisymmärrykseen tekstistä päästiin vuonna 2011. Moldovan ja Georgian kanssa neuvottelut alkoivat vuonna 2010 ja yhteisymmärrys lopullisesta sopimustekstistä syntyi molempien maiden kanssa kesällä 2013. Euroopan unioni allekirjoitti Ukrainan kanssa tehdyn assosiaatiosopimuksen poliittiset osiot 21 päivänä maaliskuuta 2014. Moldovan ja Georgian kanssa tehdyt sopimukset sekä Ukrainan sopimuksen jäljelle jääneet kauppaosuudet allekirjoitettiin Brysselissä 27 päivänä kesäkuuta 2014. (Myöhemmin esityksen tekstissä Ukrainaan, Moldovaan ja Georgiaan viitataan yhdessä termillä "assosiaatiomaat").

Sopimukset sisältävät poliittisen osaston, kauppaa koskevan osaston, taloudellista ja alakohtaista yhteistyötä koskevan osaston, rahoitusyhteistyötä koskevan osaston sekä sopimusten institutionaalisia puitteita koskevan osaston. Sopimusten poliittinen osasto pyrkii vahvistamaan Euroopan unionin sekä Ukrainan, Moldovan ja Georgian välistä dialogia sekä lähentämään niitä Euroopan unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan. Sopimusten kauppaa koskevien osastojen tuloksena Euroopan unionin sekä kunkin assosiaatiomaan välille luodaan laaja ja kattava vapaakauppa-alue. Sopimukset ovat kattavia ja niiden liberalisointitaso on korkea tuoden taloudellista etua kaikille osapuolille. Niiden myötä perustetaan myös sitovat vapaakauppa-alueita koskevat riitojenratkaisujärjestelmät. Sopimusten alakohtaisten ja taloudellisen yhteistyön osastot luovat puitteet Euroopan unionin ja sen jäsenmaiden sekä Ukrainan, Moldovan ja Georgian väliselle yhteistyölle laajalla alalla eri hallinnon sektoreita. Sopimukset sisältävät myös rahoitustuelle puitteet luovan osaston, johon on kirjattu mahdollisuudet valvoa rahojen käyttöä petosten ehkäisemiseksi. Sopimusten kautta luodaan institutionaaliset puitteet laajennetulle ja syvennetylle yhteistyölle Euroopan unionin sekä Ukrainan, Moldovan ja Georgian välille.

Sopimukset ovat luonteeltaan sekasopimuksia, joiden määräykset kuuluvat osittain unionin ja osittain jäsenvaltioiden toimivaltaan. Näin ollen jäsenvaltiot ovat osapuolia Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön lisäksi ja sopimus edellyttää sekä unionin ja atomienergiayhteisön että niiden jäsenvaltioiden hyväksymistä.

2 Nykytila

2.1 Euroopan unionin ja Ukrainan väliset sopimus- ja kauppasuhteet

Ukrainan sopimussuhteet Euroopan yhteisöjen kanssa käynnistyivät Luxemburgissa 14 päivänä kesäkuuta 1994 allekirjoitetulla kumppanuus- ja yhteistyösopimuksella, joka tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 1998. Tässä hallituksen esityksessä käsiteltävä assosiaatiosopimus korvaa aiemman kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen huomattavasti laajentaen ja syventäen yhteistyötä. Eu-

roopan unionin ja Ukrainan välillä on yhteensä 25 kahdenvälistä sopimusta eri sektoreilla, muun muassa viisumihelpotussopimukset (2007 ja 2012), takaisinottosopimus (2007). Unioni ja Ukraina ovat osapuolina yhteensä 62 monenvälisessä sopimuksessa.

Euroopan komission vuoden 2013 tilastojen mukaan Euroopan unionin viennin arvo Ukrainaan oli yhteensä noin 24 miljardia euroa (1,4% unionin koko viennistä) ja tuonti Ukrainasta noin 14 miljardia euroa (0,8%). Tärkeimmät vientisektorit unionista Ukrainaan ovat koneet ja liikennevälineet (34,1%), kemikaalit (19,2%), sekä teollisuustuotteet (14,3%). Unionin alueelle tuodaan Ukrainasta eniten teollisuustuotteita (28,4%) ja raaka-aineita (22,4%, pois lukien polttoaineet ja ruoka).

Ukrainan tärkeimmät vientikohteet vuonna 2013 olivat Venäjä (25,6%), Euroopan unioni (24,9%), Turkki (5,4%) ja Egypti (4,2%). Ukrainan tärkeimmät tuonnin lähteet olivat Venäjä (32,4%), Euroopan unioni (31%), Kiina (9,3%) ja Valko-Venäjä (6,0%).

2.2 Euroopan unionin ja Moldovan väliset sopimus- ja kauppasuhteet

Moldovan kanssa Euroopan yhteisöt ja niiden jäsenmaat solmivat kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen Brysselissä 28 päivänä marraskuuta 1994. Sopimus tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1998.

Euroopan unionin ja Moldovan välillä on yhteensä 12 kahdenvälistä sopimusta eri sektoreilla. Unioni ja Moldova ovat osapuolina yhteensä 56 monenvälisessä sopimuksessa.

Euroopan komission vuoden 2013 tilastojen mukaan Euroopan unionin viennin arvo Moldovaan oli yhteensä noin 2,3 miljardia euroa ja tuonti Moldovasta noin 1 miljardi euroa. Euroopan unioni vei Moldovaan lähinnä koneita ja liikennevälineitä (34,5%), teollisuustuotteita (17,2%) sekä polttoaineita (16,4%). Moldovasta tuotiin sekalaisia valmistuotteita (32,8%) sekä koneita ja liikennevälineitä (20,5%).

Moldovan tärkeimmät vientikohteet vuonna 2013 olivat Euroopan unioni (51,2%), Venäjä (20,2%), Turkki (5,7%) ja Ukraina (5,2%). Moldovan tärkeimmät tuonnin lähteet olivat Euroopan unioni (43,6%), Venäjä (27,3%) ja Ukraina (14%).

2.3 Euroopan unionin ja Georgian väliset sopimus- ja kauppasuhteet

Georgian kanssa Euroopan unioni ja sen jäsenmaat allekirjoittivat kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen Luxemburgissa 22 päivänä kesäkuuta 1996. Sopimus tuli voimaan 1 päivänä heinäkuuta 1999. Suomi oli Euroopan unionin silloisista viidestätoista jäsenmaasta ensimmäinen sopimuksen ratifioija 9 päivänä heinäkuuta 1996.

Euroopan unionin ja Georgian välillä on yhteensä 10 kahdenvälistä sopimusta eri sektoreilla. Unioni ja Georgia ovat osapuolina yhteensä 40 monenvälisessä sopimuksessa.

Euroopan komission vuoden 2013 tilastojen mukaan Euroopan unionin viennin arvo Georgiaan oli yhteensä noin 2 miljardia euroa ja tuonti noin 0,7 miljardia euroa. Tärkeimmät vientisektorit Georgiaan olivat polttoaineet (31,9%) sekä koneet ja liikennevälineet (28,7%). Unionin alueelle tuodaan Georgiasta lähinnä polttoaineita (35,9%) ja raaka-aineita (25,3% pois lukien polttoaineet ja ruoka).

Georgian tärkeimmät vientikohteet vuonna 2013 olivat Azerbaidzhan (26,4%), Euroopan unioni (14,9%), Armenia (11%) ja Yhdysvallat (9,5%). Georgian tärkeimmät tuonnin lähteet olivat Euroopan unioni (31%), Turkki (17,8%), Azerbaidzhan (8,1%), Ukraina (7,6%) ja Kiina (7,2%).

2.4 Suomen sekä Ukrainan, Moldovan ja Georgian väliset sopimus- ja kauppasuhteet

2.4.1 Sopimussuhteet

Suomi on allekirjoittanut ja ratifioinut aiemmin mainitun kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen Euroopan unionin ja sen jäsenmaiden sekä Georgian kanssa (SopS 76/1999). Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenmaiden sekä Ukrainan ja Moldovan kanssa tehtyihin kumppanuus- ja yhteistyösopimuksiin Suomi liittyi jälkikäteen erillisillä pöytäkirjoilla (SopS 24/1998; 59/2000 sekä SopS 60/2000), sillä sopimukset oli allekirjoitettu jo ennen Suomen liittymistä Euroopan unioniin.

Ukrainan ja Suomen välillä on aiemmin mainitun kumppanuus- ja yhteistyösopimuk-

sen lisäksi voimassa Neuvostoliiton kanssa tehty merenkulkusopimus (SopS 3-4/1975; 82/1994), Neuvostoliiton kanssa tehty sopimus oikeussuojasta ja oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa (SopS 47-48/1980; 82/1994), Sopimus kaupasta ja taloudellisesta yhteistyöstä (SopS 13/1993), sopimus tuloja varallisuusveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi (SopS 81-82/1995; 6/1996), lentoliikennesopimus (SopS 47/1996), sopimus kansainvälisestä maantieliikenteestä (SopS 42-43/2000), sopimus ydinonnettomuuksia koskevasta pikaisesta ilmoittamisesta sekä ydinteknistä turvallisuutta ja säteilysuojelua koskevasta tietojen ja kokemusten vaihdosta (SopS 66/1997), Sopimus keskinäisestä avunannosta tulliasioissa (SopS 40/1998), sekä sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta (SopS 101-102/2005).

Moldovan ja Suomen välillä on kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen lisäksi voimassa sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta (SopS 41-42/1997), Sopimus kansainvälisestä maantieliikenteestä (SopS 113-114/2004), sekä Sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi (SopS 91-92/2008).

Georgian ja Suomen välillä on kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen lisäksi voimassa sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta (SopS 4-5/2008), sopimus Suomen avusta ympäristön tilan seuranta- ja hallintajärjestelmien kehittämiselle (SopS 66/2007), sekä sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi Georgiassa (SopS 75-76/2008).

2.4.2 Kauppasuhteet

Tullin tilastojen mukaan vuonna 2013 Suomen viennin arvo Ukrainaan oli yhteensä 349 miljoonaa euroa, Moldovaan 7 miljoonaa euroa ja Georgiaan 9 miljoonaa euroa. Suomen tuonnin arvo Ukrainasta oli 81 miljoonaa euroa, Moldovasta 2 miljoonaa euroa ja Georgiasta 600 000 euroa.

Ukrainan osuus Suomen viennistä vuonna 2013 oli 0,6% ja tuonnista 0,1%. Moldovan ja Georgian osuudet Suomen viennistä ja tuonnista jäävät alle 0,1%:n. Suomen kauppa Moldovan ja Georgian kanssa on siis erittäin vähäistä. Myös kauppa Ukrainan kanssa on maan suuren koon ja läheisen maantieteellisen sijainnin huomioon ottaen melko vähäistä. Assosiaatiosopimuksen kautta perustettavan vapaakauppa-alueen voidaan perustellusti olettaa lisäävän Suomen ja kyseisten kolmen assosiaatiomaan välistä kauppaa.

Suomen vienti Ukrainaan vuonna 2013 koostui lähinnä sellu- ja paperiteollisuuden tuotteista (36,8%), kemiantuotteista (29,1%), sekä koneista ja laitteista (10,9%). Ukrainasta Suomeen suuntautuvan kaupan tärkein ryhmä olivat metallit ja metallituotteet (39,1%).

Suomen suhteiden järjestämistä Ukrainaan, Moldovaan ja Georgiaan Euroopan unionin puitteissa tehtävällä assosiaatiosopimuksella voidaan pitää tarkoituksenmukaisena.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Sopimustekstit Ukrainan, Moldovan ja Georgian kanssa ovat pääosin keskenään samanlaiset. Sopimukset edistävät yhteistyötä oikeuden, vapauden ja turvallisuuden aloilla pyrkimyksenään vahvistaa oikeusvaltioperiaatteen, ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien noudattamista. Vahvennetun poliittisen dialogin myötä osapuolet lähentyvät toisiaan myös ulko- ja turvallisuuspoliittisissa asioissa, tavoitteena maiden yhä syvempi osallistuminen eurooppalaiseen turvallisuusalueeseen.

Sopimusten myötä Euroopan unionin sekä kunkin assosiaatiomaan välille luodaan laaja ja kattava vapaakauppa-alue. Vapaakauppaosuuksien painopiste on sääntelyn lähentämisessä ja Ukrainan, Moldovan sekä Georgian uudistusprosessien tukemisessa. Kaupan vapauttamisaste on sopimuksissa korkea. Tuontitullit poistetaan lähes kokonaan ja perusteettomat kauppaa rajoittavat toimet, mukaan lukien vientitullit kielletään. Teknistä sääntelyä yhdenmukaisestaan, kuten myös terveys- ja kasvinsuojelulainsäädäntöä ja näihin liittyvät kaupanesteet pyritään ratkaisemaan nopean konsultaatiomekanismin kautta. Tullaukseen liittyvissä asioissa vahvistetaan lainsäädäntöpohjaa tullilainsäädännön asianmukaisen toimeenpanon parantamiseksi. Rajat

ylittävien palveluiden osalta osapuolet ovat sopineet tarjoavansa toisilleen Maailman kauppajärjestö WTO:n GATS-sopimuksen (SopS 4-5/1995) sitoumuksia pidemmälle menevän markkinoillepääsyn useilla palvelusektoreilla. Sopimuksilla sovitaan myös laajasti yritysten sijoittautumisen ehdoista eri tuotantoaloille. Lisäksi helpotetaan pätevän henkilöstön tilapäistä maahantuloa Euroopan unioniin tai assosiaatiomaihin yritysten sisäisinä siirtoina. Teollis- ja tekijänoikeuksien osalta sopimukset täydentävät WTO:n TRIPS-sopimusta (SopS 4-5/1995) ja sisältävät EU:n lainsäädäntöön pohjautuvia määräyksiä teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanosta. Osapuolet kieltävät vapaata kilpailua rajoittavat toimet ja sitoutuvat käsittelemään tiettyjä kilpailua rajoittavia toimia sekä varmistamaan, ettei monopolien kautta harjoitettavaa syrjintää sallita. Valtiontukia koskevaa läpinäkyvyyttä parannetaan ja tietojenvaihdolle luodaan erillinen järjestelmä. Sopimukset pitävät sisällään energiakauppaan liittyviä säännöksiä mukaan lukien kaksoishinnoittelun luopumisesta energianhinnoittelussa. Sopimukset sisältävät myös kestävää kehitystä ja transparenssia koskevia määräyksiä, joissa mahdollistetaan kansalaisyhteiskunnan laajan osallistumisen sopimusten toimeenpanoon. Osapuolten on myös noudatettava sopimuksissa määritettyjä kauppaan liittyviä monenkeskisiä työelämän normeja ja ympäristöstandardeja.

Sopimukset luovat puitteet maiden väliselle yhteistyölle lukuisilla eri politiikan ja hallinnon sektoreilla, muun muassa rajahallinnossa ja huumeiden torjunnassa, terrorismin torjunnassa, liikennesektorilla, energian alalla, ympäristöasioissa, sekä lukuisilla muilla eri aloilla, jotka on tarkemmin selostettu jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa. Suurin osa sektoriyhteistyön sopimusmääräyksistä on yleisluontoisia yhteistyötä pohjustavia ja mahdollistavia. Assosiaatiomaille avataan sopimuksissa mahdollisuus osallistua Euroopan unionin virastojen ja ohjelmien toimintaan silloin kun se sallitaan kyseisen viraston tai ohjelman perustamisasetuksessa. Sopimusten kautta assosiaatiomaat sitoutuvat yhdenmukaistamaan sääntelyään Euroopan unionin kanssa sopimusten liitteiden määrittelemällä tavalla ja aikataululla. Liitteet sisältävät listauksia direktiiveistä, asetuksista ja muista säännöksistä, jotka assosiaatiomaiden täytyy panna toimeen. Liitteitä voidaan myöhemmin muuttaa sopimusten kautta perustettavissa assosiaationeuvostoissa.

Sopimukset luovat uudet institutionaaliset puitteet yhteistyölle huippukokousjärjestelyistä virkamiestason komiteoihin. Päätöksenteon ja sopimuksen toimeenpanon ylimmäksi tasoksi tulee assosiaationeuvosto, joka delegoi tehtäviä eri kokoonpanoissa kokoontuvalle assosiaatiokomitealle.

Esityksen tavoitteena on hankkia eduskunnan hyväksyminen sopimuksille. Esitys sisältää kolme lakiehdotusta niin sanotuiksi blankettilaeiksi sopimusten lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Sopimuksilla ei ole välittömiä vaikutuksia valtion talousarvioon Suomessa. Assosiaatiosopimusten vapaakauppaosuuksien painopiste on sääntelyn lähentämisessä ja Ukrainan, Moldovan ja Georgian uudistusprosessien tukemisessa. Sopimuksen odotetaan edistävän assosiaatiomaiden liiketoimintaympäristön avoimuutta, torjuvan protektionismia ja vaikuttavan siten myönteisesti eurooppalaisten yritysten markkinoillepääsyyn ja toimintaedellytyksiin. Eurooppalaiset yritykset ovat pitäneet assosiaatiomaiden toimintaympäristöä ajoittain haastavana. Uudistukset assosiaatiomaiden ulkomaankaupan hallinnossa sekä maan sisäisessä kauppa- ja investointiympäristössä tulevat vaikuttamaan suoraan kahdenvälisiin kauppavirtoihin ja johtamaan molempia osapuolia hyödyttävään taloudelliseen kasvuun. Sääntelyviitekehyksen yhtenäistäminen selkeyttää toimintaympäristöä sekä kasvattaa yritysten oikeudellista toimintavarmuutta assosiaatiomaissa. Sääntelyn lähentäminen teknisten määräysten ja tullausmenettelyiden osalta vaikuttaa suoraan Suomen viennille haitallisten sääntelystä johtuvien kaupan esteiden purkamiseen.

Sopimuksissa kaupan vapauttamisen aste on erittäin korkea hyödyntäen suoraan myös suomalaista vienti- ja tuontiteollisuutta tullien alennusten kautta. Kaupan arvossa mitattuna sopimuksen myötä EU liberalisoi 98,1 ja Ukraina 99,1 prosenttia tulleista. EU:n ja

Moldovan osalta vastaavat luvut ovat 99,9 ja 99,2 prosenttia. EU:n ja Georgian osalta vastaavat luvut ovat 99,9 ja 100 prosenttia. Myös vientitullien kielto odotetaan vaikuttavan myönteisesti raaka-aineiden saantiin, mikä on erityisesti Suomen korkean jalostusasteen teollisuudelle tärkeää. Suomen kauppa erityisesti Georgian ja Moldovan kanssa on suhteellisen vähäistä, joten voidaan perustellusti olettaa, että assosiaatiosopimusten luoma vapaakauppa-alue tulee lisäämään taloudellista kanssakäymistä maiden välillä.

4.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Sopimuksilla ei ole suoria vaikutuksia viranomaisten toimintaan. Sopimuksilla perustettavien assosiaationeuvostojen, assosiaatiokomiteoiden sekä alakomiteoiden kokouksista johtuvat tehtävät voidaan hoitaa tavanomaisen käytännön edellyttämällä tavalla nykyisellä henkilöstöllä.

Alakohtaisen yhteistyön lausekkeet ovat löyhästi muotoiltuja tarkoituksenaan edistää yhteistyötä eri tavoilla, mutta ne eivät luo uusia toimintavelvoitteita Suomen viranomaisille. Sopimukset mahdollistavat aiempaa helpomman ja joustavamman yhteistyön Ukrainan, Moldovan ja Georgian hallintojen kanssa lukuisilla eri hallinnon aloilla. Yhteistyö sisältää muun muassa tiedonvaihtoa ja koulutusta.

4.3 Ympäristövaikutukset

Sopimuksilla ei ole välittömiä ympäristövaikutuksia. Sopimuksilla kuitenkin pyritään vahvistamaan yhteistyötä ympäristön suojelussa ja onnettomuuksien torjunnassa. Sopimuksella on siten välillinen ympäristönsuojelua tukeva vaikutus. Sopimus ei rajoita nykyisiä ympäristönsuojelutoimenpiteitä. Sopimuksen alakohtaisen yhteistyön osastossa sovitaan yhteistyön vahvistamisesta ympäristön suojelussa ja ilmastonmuutoksen torjunnassa. Yhteistyö voi sisältää muun muassa tiedonvaihtoa, koulutusta sekä tukea assosiaatiomaiden ympäristö- ja ilmastostrategioiden kehittämisessä.

Assosiaatiomaat sitoutuvat toimeenpanemaan sopimusten liitteissä määriteltyjä Euroopan unionin ympäristöön liittyviä säännöksiä.

4.4 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Sopimusosapuolet sitoutuvat demokratian ja ihmisoikeuksien edistämiseen sekä joukkotuhoaseiden leviämisen estämiseen. Assosiaatiomaat integroituvat sopimuksen kautta entistä vahvemmin eurooppalaiseen turvallisuusalueeseen. Sopimuksen demokratiaa ja vakautta tukevat periaatteet voivat välillisesti parantaa myös Suomen turvallisuuspoliittista asemaa pitkällä aikavälillä.

5 Asian valmistelu

5.1 Ukrainan sopimus

5.1.1 Asian valmistelu Euroopan unionissa

Neuvottelut Ukrainan kanssa tehtävästä uudesta laaja-alaisesta perussopimuksesta aloitettiin 5 päivänä maaliskuuta 2007. Euroopan unionin ja Ukrainan huippukokouksessa Pariisissa 9 päivänä syyskuuta 2008 sovittiin uuden perussopimuksen nimeämisestä assosiaatiosopimukseksi. Sopimuksen tarkoituksena on uudistaa unionin ja Ukrainan väliset institutionaaliset puitteet sekä syventää EU:n ja Ukrainan suhteita kokonaisvaltaisesti.

Neuvottelujen tuloksena Euroopan unioni ja Ukraina pääsivät yhteisymmärrykseen lopullisesta sopimustekstistä 19 päivänä joulukuuta 2011 pidetyssä huippukokouksessa. Sopimuksen teksti parafoitiin maaliskuussa 2012 ja sopimuksen vapaakauppaosio heinäkuussa 2012.

Ukrainan heikentyneen demokratiatilanteen ja sopimuksen vaatimien reformien hitaan etenemisen vuoksi Euroopan unioni lykkäsi sopimuksen allekirjoittamista. Joulukuussa 2012 Euroopan unionin neuvosto antoi Ukrainaa koskevat päätelmät, joissa se vahvisti olevansa sitoutunut sopimuksen allekirjoittamiseen heti, kun Ukraina on edennyt riittävästi allekirjoittamiselle asetetuissa ehdoissa. Tavoitteeksi asetettiin, että sopimus allekirjoitettaisiin Euroopan unionin itäisen kumppanuuden huippukokouksessa Vilnassa 29 päivänä marraskuuta 2013. Ukrainan hallitus

ilmoitti kuitenkin juuri ennen huippukokousta lykkäävänsä allekirjoitusta toistaiseksi. Ilmoituksesta käynnistyneet mielenosoitukset johtivat sisäpoliittiseen kriisiin ja lopulta vallanvaihtoon Ukrainassa. Ukrainan helmikuussa 2014 nimetty uusi hallitus ilmoitti sitoutumisestaan lähentymiseen Euroopan unionin kanssa ja halustaan allekirjoittaa assosiaatiosopimus.

Euroopan unionin ulkoasiainneuvostossa 17 päivänä maaliskuuta 2014 sovitun mukaisesti Ukrainan assosiaatiosopimuksen poliittiset osat (johdanto, 1 artikla, I osasto, II osasto ja VII osasto) allekirjoitettiin Brysselissä 21 päivänä maaliskuuta 2014 pidetyn huippukokouksen yhteydessä. Sopimuksen jäljelle jäävät oikeus- ja sisäasioita, vapaakauppaa, taloutta sekä talous- ja rahoitusyhteistyötä koskevat osiot (III osasto, IV osasto, V osasto ja VI osasto) allekirjoitettiin Brysselissä 27 päivänä kesäkuuta 2014 yhtä aikaa Moldovan ja Georgian sopimusten kanssa. Ukrainan parlamentti ratifioi ja Euroopan parlamentti hyväksyi sopimuksen yhtä aikaa 16 päivänä syyskuuta 2014.

Ukrainan poliittisen ja taloudellisen tilanteen johdosta sekä maan rauhanprosessin edistämiseksi Euroopan unionin neuvosto päätti 29 päivänä syyskuuta 2014 (päätös numero 2014/691/EU), että Ukrainan sopimuksen vapaakauppaa koskevan osan (IV osasto) väliaikaisen soveltamisen aloittamista lykätään vuoden 2016 alkuun sekä jatkaa Ukrainalle myönnettyjä yksipuolisia kauppaetuuksia. Käytännössä väliaikaisen soveltamisen piiriin kuuluu siten muun muassa alakohtainen yhteistyö sekä Ukrainan tekemät valmistelut lainsäädännön lähentämiseksi ja hallinnon kehittämiseksi. Sopimuksen väliaikainen soveltaminen muilta kuin vapaakaupan osalta Ukrainan ja unionin välillä alkoi 1 päivänä marraskuuta 2014.

5.1.2 Asian kansallinen valmistelu

Eduskunnalle annettiin neuvotteluvaltuuksista tietoja 18 päivänä tammikuuta 2007 päivätyllä kirjelmällä (UTP 35/2006 vp). Lisäksi eduskunnalle on toimitettu tietoja neuvottelukokonaisuudesta Euroopan unionin ja Ukrainan huippukokousta käsittelevässä muistioissa (SUO 63/1008 vp). Tietoja vapaakauppaa käsittelevään osioon sisältyvistä velvoitteista palveluiden kaupan ja investointien osalta on toimitettu 15 päivänä heinäkuuta 2009 päivätyllä kirjeellä (E 82/2009 vp). Edelleen valtioneuvosto antoi eduskunnalle tietoja sopimuskokonaisuudesta 12 päivänä marraskuuta 2010 päivätyllä U-kirjelmällä (U 44/2010 vp.).

Valtioneuvosto antoi tietoja neuvottelujen sisällöstä sekä tavoitteista 23 päivänä helmikuuta 2011 päivätyssä U-jatkokirjeessä. Valtioneuvosto antoi tietoja assosiaatiosopimuksen allekirjoittamista ja väliaikaista soveltamista, sekä sopimuksen tekemistä koskevista päätösehdotuksista 10 päivänä kesäkuuta 2013 päivätyssä U-jatkokirjeessä. Valtioneuvosto antoi jälleen tietoja ennen sopimuksen poliittisten osien sekä sopimukseen liitettävän päätösasiakirjan allekirjoittamisesta ja Euroopan unionin yksipuolisten tullietuuksien myöntämisestä Ukrainalle 18 päivänä maaliskuuta 2014 päivätyssä U-jatkokirjeessä. Sopimuksen niin sanotut poliittiset osat allekirjoitettiin Brysselissä 21 päivänä maaliskuuta 2014. Ennen sopimuksen kauppaa koskevien osien allekirjoittamista Brysselissä kesäkuun lopussa 2014, valtioneuvosto informoi eduskuntaa asiasta U-jatkokirjeellä 17 päivänä kesäkuuta 2014.

Osana Ukrainan rauhanprosessia käydyissä neuvotteluissa päädyttiin sopimaan, että sopimuksen vapaakauppaa koskevan osuuden soveltaminen alkaa vasta vuoden 2016 alussa. Eduskunnalle toimitettiin tieto Ukrainan kanssa tehdyn sopimuksen väliaikaisen soveltamisen lykkäämisestä U-jatkokirjeellä 3 päivänä lokakuuta 2014.

Valtioneuvoston kantoja Ukrainan assosiaatiosopimusneuvotteluihin on valmisteltu sekä ulkosuhdejaostossa että kauppapoliittisessa jaostossa ja sen alajaostoissa. Ulkoasiainministeriö on neuvottelujen kuluessa valmistellut asiaa eri ministeriöiden ja virastojen kanssa kulloinkin käsiteltävä olleen asiasisällön mukaan. Myös elinkeinoelämää on kuultu ja tiedotettu neuvottelujen etenemisestä.

5.2 Moldovan sopimus

5.2.1 Asian valmistelu Euroopan unionissa

Euroopan unionin ja Moldovan suhteet perustuvat kumppanuus- ja yhteistyösopimukseen, joka tuli voimaan vuonna 1998. Sopi-

mus tehtiin alun perin 10 vuodeksi, mutta sopimuksen voimassaolo jatkuu automaattisesti vuoden kerrallaan niin kauan kunnes uusi korvaava sopimus astuu voimaan.

Euroopan unionin neuvosto antoi komissiolle mandaatin neuvotteluille Moldovan kanssa kesäkuussa 2009. Neuvottelut Moldovan kanssa tehtävästä uudesta laaja-alaisesta perussopimuksesta aloitettiin 12 päivänä tammikuuta 2010. Komissio sai kesäkuussa 2011 neuvostolta mandaatin myös vapaakauppaneuvottelujen aloittamiseksi (E 7/2011 vp).

Neuvottelujen tuloksena osapuolet pääsivät yhteisymmärrykseen lopullisesta sopimustekstistä kesäkuussa 2013. Assosiaatiosopimuksen teksti parafoitiin Vilnan itäisen kumppanuuden huippukokouksessa marraskuussa 2013.

Euroopan unionin neuvosto päätti 20 päivänä maaliskuuta 2014, että sopimus allekirjoitetaan viimeistään kesäkuussa 2014. Sopimus allekirjoitettiin Brysselissä 27 päivänä kesäkuuta 2014. Moldova ratifioi sopimuksen 2 päivänä heinäkuuta 2014. Sopimuksen väliaikainen soveltaminen unionin ja Moldovan välillä alkoi 1 päivänä syyskuuta 2014.

5.2.2 Asian kansallinen valmistelu

Valtioneuvosto toimitti eduskunnalle selvityksen vapaakauppasopimusmandaatista toukokuussa 2011 (E 7/2011 vp).

Valtioneuvosto toimitti eduskunnalle 30 päivänä kesäkuuta 2011 U-kirjelmän koskien neuvotteluja assosiaatiosopimuksesta Moldovan kanssa (U 20/2011 vp). Asiaa käsiteltiin myös 8 päivänä lokakuuta 2012 päivätyssä U-jatkokirjeessä. Eduskunnalle annettiin tietoja sopimuksen allekirjoittamisaikataulusta ja suunnitteilla olevasta väliaikaisesta soveltamisesta U-jatkokirjeellä 10 päivänä huhtikuuta 2014.

Valtioneuvoston kantoja Ukrainan assosiaatiosopimusneuvotteluihin on valmisteltu sekä ulkosuhdejaostossa että kauppapoliittisessa jaostossa ja sen alajaostoissa. Ulkoasiainministeriö on neuvottelujen kuluessa valmistellut asiaa eri ministeriöiden ja virastojen kanssa kulloinkin käsiteltävänä olleen asiasisällön mukaan.

5.3 Georgian sopimus

5.3.1 Asian valmistelu Euroopan unionissa

Euroopan unionin ja Georgian suhteet perustuvat kumppanuus- ja yhteistyösopimukseen, joka tuli voimaan vuonna 1999. Sopimus tehtiin alun perin 10 vuodeksi, mutta sopimuksen voimassaolo jatkuu automaattisesti vuoden kerrallaan niin kauan kunnes uusi korvaava sopimus tulee voimaan.

Neuvotteluja Georgian kanssa käyvät Euroopan komissio ja yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvien määräysten osalta unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan korkea edustaja, joille EU:n neuvosto ja neuvostossa kokoontuneet hallitusten edustajat antoivat neuvottelumandaatin 10 päivänä toukokuuta 2010. Neuvottelut Georgian kanssa tehtävästä assosiaatiosopimuksesta aloitettiin heinäkuussa 2010 ja vapaakauppa-alueesta keväällä 2012.

Neuvottelujen tuloksena osapuolet pääsivät yhteisymmärrykseen lopullisesta sopimustekstistä heinäkuussa 2013. Assosiaatiosopimuksen teksti parafoitiin Vilnan itäisen kumppanuuden huippukokouksessa marraskuussa 2013.

Eurooppa-neuvosto päätti 20 päivänä maaliskuuta 2014, että sopimus allekirjoitetaan viimeistään kesäkuussa 2014. Sopimus allekirjoitettiin Brysselissä 27 päivänä kesäkuuta 2014. Georgia ratifioi sopimuksen 18 päivänä heinäkuuta 2014. Sopimuksen väliaikainen soveltaminen unionin ja Georgian välillä alkoi1 päivänä syyskuuta 2014.

5.3.2 Asian kansallinen valmistelu

Valtioneuvosto toimitti eduskunnalle selvityksen Etelä-Kaukasian maiden (Armenia, Georgia ja Azerbaidzhan) assosiaatiosopimusten neuvottelumandaattien käsittelystä joulukuussa 2009 (E 173/2009 vp). Eduskunnalle on annettu tietoja EU:n ja Georgian välisestä yhteistyöstä silloin, kun Georgia, Euroopan naapuruuspolitiikka tai itäinen kumppanuus ovat olleet käsittelyssä Euroopan unionin ulkoasiainneuvostossa ja Eurooppa-neuvostossa (huhtikuussa 2011, kesäkuussa 2011, syyskuussa 2011, helmikuussa 2012).

Valtioneuvosto toimitti eduskunnalle 14 päivänä kesäkuuta 2012 U-kirjelmän koskien assosiaatiosopimusneuvotteluja Georgian kanssa (U 40/2012 vp). Eduskunnalle toimitettiin U-jatkokirje aiheesta 8 päivänä lokakuuta 2012. Eduskunnalle annettiin tietoja sopimuksen allekirjoittamisaikataulusta ja tulevasta väliaikaisen soveltamisesta U-jatkokirjeellä 10 päivänä huhtikuuta 2014.

5.4 Lausunnot

Hallituksen esitys on valmisteltu ulkoasiainministeriössä. Esityksestä pyydettiin lausunnot liikenne- ja viestintäministeriöltä, maa- ja metsätalousministeriöltä, opetus- ja kulttuuriministeriöltä, oikeusministeriöltä, puolustusministeriöltä, sisäministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, työ- ja elinkeinoministeriöltä, ympäristöministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, valtioneuvoston kanslialta sekä Ahvenanmaan maakuntahallitukselta.

Lausunnot saatiin liikenne- ja viestintäministeriöstä, opetus- ja kulttuuriministeriöstä, oikeusministeriöstä, puolustusministeriöstä, sisäministeriöstä, sosiaali- ja terveysministeriöstä, ympäristöministeriöstä, valtiovarainministeriöstä sekä Ahvenanmaan maakuntahallitukselta.

Lausunnonantajat esittivät lähinnä pieniä teknisiä muutoksia esitysluonnoksen tekstiin. Ehdotetut muutokset on huomioitu esityksen jatkovalmistelussa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Ukrainan, Moldovan ja Georgian kanssa tehdyt assosiaatiosopimukset ovat pääpiirteiltään keskenään samankaltaisia. Yksityiskohtaisissa perusteluissa viitataan kaikkiin kolmeen sopimukseen monikossa silloin, kun sopimustekstin sisältö on käytännössä sama lukuun ottamatta yksittäisiä kielivivahteita tai vain esimerkinomaisesti mainittuja asioita.

Silloin, kun sopimukset eroavat keskenään se mainitaan erikseen. Sopimuksiin viitatessa käytetään lyhenteitä UA (Ukraina), MD (Moldova), GE (Georgia).

1 Sopimusten sisältö ja niiden suhde Suomen lainsäädäntöön

Johdanto. Sopimusten johdannoissa osapuolet vahvistavat sitoutumisensa yhteisiin arvoihin. Johdannossa mainittuja arvoja ovat muun muassa demokratia, ihmisoikeudet ja vapaan markkinatalouden periaatteet. Sopimusten johdannoissa todetaan Ukrainan ja Moldovan olevan eurooppalaisia maita sekä Georgian olevan itäeurooppalainen valtio, jättäen siten myös auki mahdollisuuden syventää yhteistyötä tulevaisuudessa. Johdannoissa yhteistyön prioriteetteina mainitaan vapaan kaupan lisäksi myös muun muassa rikostorjunta, energia, kestävä kehitys ja ympäristönsuojelu sekä joukkotuhoaseiden hallinta. Johdannoissa mainitaan unionin ja assosiaatiomaiden välisen viisumivapauden käyttöönotto, kun olosuhteet mahdollistavat sen.

1 artikla. Sopimusten 1 artiklassa todetaan sopimusten tarkoitus luoda osapuolten välinen assosiaatio, jonka tavoitteena on muun muassa: edistää osapuolten asteittaista lähentymistä; luoda puitteet vuoropuhelun käymiseksi; edistää Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan, vuoden 1975 Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen päätösasiakirjan, sekä vuoden 1990 Pariisin peruskirjan tavoitteita; luoda edellytykset talous- ja kauppasuhteiden tehostamiselle luomalla laaja-alainen vapaakauppa-alue; tehostaa yhteistyötä oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alalla; sekä luoda edellytykset tiiviimmälle yhteistyölle muilla aloilla. Lisäksi Georgian kanssa sovitaan myös edellytyksien luomisesta konfliktien ratkaisulle. Georgian sopimuksessa viitataan myös Abhasian ja Etelä-Ossetian kysymyksen rauhanomaisen ratkaisun tärkeyteen. Moldovan sopimuksessa painotetaan Transnistrian konfliktin kestävän ratkaisun tärkeyttä.

YLEISET PERIAATTEET (I OSASTO, UA 2-3 artikla, MD ja GE 2 artikla).

Tavoitteet. Artikloissa määritellään sopimuksen olennaisiksi osiksi demokratian, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen sellaisena kuin ne on kirjattu Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmalliseen julistukseen, vuoden 1975 Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen päätösasiakirjaan, sekä vuoden 1990 Pariisin peruskirjaan, sekä Ukrainan sopimuksessa, myös Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Myös joukkotuhoaseiden leviämisen estäminen määritellään sopimuksen olennaiseksi osaksi.

Ukrainan sopimuksessa lisäksi määritellään olennaiseksi osaksi myös täysivaltaisuuden ja alueellisen koskemattomuuden sekä rajojen loukkaamattomuuden ja itsenäisyyden periaatteiden noudattamisen edistäminen.

Lisäksi osapuolet vahvistavat sitoutumisensa vapaan markkinatalouden periaatteisiin, oikeusvaltion ja hyvän hallintotavan periaatteisiin, rajatylittävän rikollisuuden, terrorismin ja korruption torjuntaan sekä monenvälisen yhteistyöntoimintamuotoihin.

Osapuolet vahvistavat muun muassa kunnioittavansa itsenäisyyden ja rajojen loukkaamattomuuden periaatteita sekä tukevansa joukkotuhoaseiden leviämisen estämistä. Osapuolet myös vahvistavat sitoutuvansa vapaan markkinatalouden periaatteisiin, oikeusvaltioon, rajatylittävän rikollisuuden, terrorismin ja korruption torjuntaan, sekä monenvälisen yhteistyön toimintamuotoihin.

POLIITTINEN VUOROPUHELU JA POLIITTISET UUDISTUKSET, YHTEISTYÖ JA LÄHENTYMINEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN ALALLA; POLIITTINEN ASSOSIAATIO UKRAINAN KANSSA (II OSASTO).

Poliittisen vuoropuhelun tavoitteet. *(UA 4 artikla, MD/GE 3 artikla)*. Osapuolet sopivat poliittisen vuoropuhelun tavoitteista, jotka ovat: poliittisen assosiaation syventäminen ja turvallisuuspoliittinen lähentyminen; kansainvälisen vakauden ja turvallisuuden edistäminen; osapuolten välisen yhteistyön lujittaminen sekä vuoropuhelu kansainvälisestä turvallisuudesta ja kriisinhallinnasta; käytännön yhteistyö rauhan, turvallisuuden ja vakauden eteen; demokratian, oikeusvaltion, hyvän hallinnon, ihmisoikeuksien, perusvapauksien ja vähemmistöjen oikeuksien edistäminen; turvallisuus- ja puolustuspolitiikan vuoropuhelu; sekä itsenäisyyden, täysivaltaisuuden, alueellisen koskemattomuuden ja rajojen loukkaamattomuuden periaatteiden edistäminen.

Lisäksi Georgian kanssa sovitaan joukkotuhoaseiden leviämisen estämisen tärkeydestä poliittisessa vuoropuhelussa sekä siitä, että assosiaation edut tulee tarjota kaikille Georgian kansalaisille sen kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä (ml. Abhasia ja Etelä-Ossetia). Ukrainan ja Moldovan sopimuksissa vastaavaa lauseketta ei ole.

Poliittisen vuoropuhelun foorumit; Ukraina. *(UA 5 artikla).* Ukrainan sopimuksessa eritellään poliittisen vuoropuhelun foorumit. Ukrainan sopimuksen 5 artiklassa sovitaan sopimuksen VII osastossa määriteltyjen instituutioiden lisäksi myös säännöllisistä kokouksista poliittisten johtajien, poliittisten ja turvallisuusasioiden komitean ja asiantuntijoiden, johtavien virkamiesten, sekä sotilasinstituutioiden asiantuntijoiden tasolla, sekä muilla tarvittavilla tasoilla.

Suurin osa vastaavista institutionaalisista rakenteista perustetaan myös Moldovan ja Georgian sopimuksissa, vaikka niitä ei II Osastossa erikseen mainita. Kaikkien kolmen sopimuksen viimeinen osasto (UA/MD VII Osasto ja GE VIII Osasto) käsittelee muun muassa sopimuksen toimeenpanoa varten perustettavia instituutioita.

Sisäiset uudistukset; Ukraina. Ukrainan sopimuksessa 6 artiklassa osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä varmistaakseen, että niiden sisäiset politiikat perustuvat mm. demokratian ja oikeusvaltion yhteisille periaatteille.

Kansalliset uudistukset; Moldova ja Georgia. Moldovan ja Georgian sopimusten 4 artiklassa osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä demokraattisten instituutioiden, ihmisoikeuksien, oikeuslaitoksen ja lainsäädännön, julkisen hallinnon, sekä korruption torjunnan kehittämisessä.

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka. *(UA 7 artikla, MD/GE 5 artikla).* Osapuolet sopivat edistävänsä vuoropuhelua, yhteistyötä ja asteittaista lähentymistä ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla, mukaan lukien Euroopan unionin yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP). Yhteistyön tarkoituksena on konfliktien estäminen ja ratkaiseminen, kriisinhallinta, alueellinen vakaus, aseidenriisunta ja asevalvonta. Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa kansainvälisiin velvoitteisiin.

Georgian sopimuksessa todetaan lisäksi, että ulkomaisten asevoimien sijoittaminen maan alueelle edellyttää isäntämaan suostumusta.

Kansainvälinen rikostuomioistuin. *(UA 8 artikla, MD/GE 6 artikla).* Moldovan ja Georgian sopimuksissa osapuolet vahvistavat kansainvälistä yhteisöä koskevien rikosten rankaisemisen merkityksen ja vahvistavat sitoumuksensa jatkaa yhteistyötä kansainvälisen rikostuomioistuimen puitteissa. Ukraina ei ole ratifioinut rikostuomioistuimen perustanutta vuoden 1998 Rooman perussääntöä (SopS 55-56/2002). Ukrainan sopimuksessa maa vahvistaa aikeensa ratifioida ja panna täytäntöön Rooman perussääntö.

Konfliktin estäminen ja kriisinhallinta. *(UA 10 artikla, MD/GE 7 artikla).* Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä konfliktien rauhanomaisessa ratkaisussa. Lisäksi sovitaan assosiaatiomaiden mahdollisuudesta osallistua Euroopan unionin johdolla toteutettaviin kriisinhallintaoperaatioihin.

Yhteistyö sotateknologian alalla; Ukraina. *(UA 10 artikla).* Ukraina ja Euroopan unioni sopivat tutkivansa mahdollisuuksia sotateknologiaan liittyvässä yhteistyössä. Ukraina ja Euroopan puolustusvirasto (EDA) luovat tiiviit yhteydet sotilaallisten voimava-

rojen ja sotateknologian kehittämiseen liittyvää yhteistyötä varten.

Alueellinen vakaus. *(UA 9 artikla, MD/GE 8 artikla).* Osapuolet sopivat tehostavansa yhteisiä toimia edistääkseen vakautta, turvallisuutta ja demokraattista kehitystä sekä konfliktien ratkaisua yhteisellä naapurialueellaan.

Moldovan sopimuksessa osapuolet vahvistavat lisäksi sitoumuksensa pyrkiä rauhanomaiseen ratkaisuun Transnistrian konfliktissa.

Konfliktien ratkaiseminen rauhanomaisesti; Georgia. *(GE 9 artikla).* Georgian sopimus sisältää määräyksen, jossa vahvistetaan osapuolten sitoutuminen Georgian konfliktien rauhanomaiseen ratkaisuun. Georgia tunnustaa artiklassa sitoutumisensa 12 päivänä elokuuta 2008 tehdyn kuusikohtaisen sopimuksen ja sen jatkotoimenpiteiden toteuttamiseen.

Joukkotuhoaseet. *(UA 11 artikla, MD 9 artikla, GE 10 artikla)*. Osapuolet sopivat 1 kohdassa tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämiseen panemalla kansallisella tasolla täytäntöön kansainvälisistä aseidenriisunta- ja asesulkusopimuksista johtuvat velvoitteensa ja noudattamalla niitä sekä muita asiaa koskevia kansainvälisiä velvoitteita täysimääräisesti. Tämä 1 kohdan tarkoittama yhteistyö määritellään sopimuksen olennaiseksi osaksi.

Lisäksi osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä aseiden leviämisen estämiseksi toteuttamalla toimia kaikkien muiden asianmukaisten kansainvälisten sopimusten allekirjoittamiseksi, ratifioimiseksi tai niihin liittymiseksi tapauksesta riippuen. Osapuolet sopivat luovansa tai parantavansa edelleen kansallista vientivalvontajärjestelmää, jolla valvotaan joukkotuhoaseisiin liittyvien tavaroiden vientiä ja kauttakulkua sekä kaksikäyttöteknologian joukkotuhoaseisiin liittyvää loppukäyttöä. Kaksikäyttötuotteiden valvonnasta on neuvoston tasolla annettu neuvoston asetus (EY) No 428/2009 kaksikäyttötuotteiden vientiä, siirtoa, välitystä ja kauttakulkua koskevan yhteisön valvontajärjestelmän perustamisesta. Kansallisesti vientivalvontajärjestelmästä on säädetty laissa kaksikäyttötuotteiden vientivalvonnasta (562/1996) sekä laissa puolustustarvikkeiden viennistä (282/2012). Artiklat eivät edellytä lainsäädäntötoimia, vaikka asia kuuluu Suomen kansallisen lainsäädännön alaan.

Aseriisunta, asevalvonta, aseviennin valvonta ja laittoman asekaupan torjunta; Ukraina. *(UA 12 artikla).* Ukrainan sopimus sisältää määräyksen, jossa osapuolet sopivat kehittävänsä yhteistyötään aseriisunnassa, vähentämällä käyttämättömien aseiden varastojaan sekä puuttumalla hylättyjen ja räjähtämättömien räjähteiden vaikutuksiin. Lisäksi sovitaan yhteistyöstä asevalvonnassa, aseviennin valvonnassa ja laittoman asekaupan torjunnassa, sekä kansainvälisiin asiakirjoihin liittymisen edistämisestä näillä aloilla.

Pienaseet ja kevyet aseet sekä tavanomaisten aseiden vientivalvonta; Moldova ja Georgia. *(MD 10 artikla, GE 11 artikla).* Moldovan ja Georgian sopimuksissa osapuolet sopivat noudattavansa aiheesta tehtyjä kansainvälisiä sopimuksia sekä tekevänsä yhteistyötä ja huolehtimaan toimiensa koordinoinnista pienaseiden ja kevyiden aseiden sekä ampumatarvikkeiden laittoman kaupan torjumiseksi sekä liiallisten varastojen hävittämiseksi. Lisäksi osapuolet sopivat kehittävänsä tavanomaisten aseiden vientivalvontaa Euroopan unionin neuvoston 8 päivänä joulukuuta 2008 vahvistaman kannan 2008/944/YUTP hengessä.

Terrorismin torjunta. *(UA 13 artikla, MD 11 artikla, GE 12 artikla)*. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä eri tasoilla ehkäistäkseen ja torjuakseen terrorismia kansainvälisten normien mukaisesti.

Lisäksi Moldovan ja Georgian kanssa sovitaan yhteistyöstä kansainvälisen yhteisymmärtämisen syventämiseksi muun muassa terroritekojen oikeudellisesta määritelmästä sekä terrorismia koskevien kansainvälisten sopimusten laatimisesta. Moldovan ja Georgian kanssa sovitaan myös Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1373 sekä muiden asiakirjojen ja kansainvälisten sopimusten puitteissa tehtävästä terrorismia koskevasta tietojenvaihdosta ja tukiverkostoista.

OIKEUS, VAPAUS JA TURVALLISUUS (III OSASTO)

Oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen. *(UA 14*

artikla, MD 12 artikla, GE 13 artikla). Osapuolet sopivat kunnioittavansa oikeusvaltioperiaatetta, tekevänsä yhteistyötä lainvalvonnan ja oikeudenkäytön alalla toimivien instituutioiden vahvistamisesta, sekä kunnioittavansa tässä työssä ihmisoikeuksia ja perusvapauksia.

Henkilötietojen suoja. *(UA 15 artikla, MD 13 artikla, GE 14 artikla).* Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä varmistaakseen henkilötietojen suojan.

Lisäksi Moldovan ja Georgian sopimuksissa velvoitetaan osapuolet panemaan toimeen sopimusten liitteiden numero I määrittelemät toimenpiteet. Moldovan sopimuksen I liite velvoittaa osapuolet noudattamaan tiettyjä siinä lueteltuja periaatteita henkilötietoja siirrettäessä. Georgian sopimuksen vastaava liite ei määrää henkilötietoja siirrettäessä noudatettavista periaatteista yhtä velvoittavasti.

Henkilötietojen käsittelyä koskevat määräykset kuuluvat pääosin EU:n toimivaltaan, mutta toimivallan jako ei ole täysin yksiselitteinen. Erityisesti henkilötietojen käsittely ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla kuuluu jäsenvaltioiden toimivaltaan. Perustuslain 10 §:n mukaan henkilötietojen suojasta säädetään lailla. Henkilötietolaki (523/1999) on henkilötietojen käsittelyn yleislaki. Lailla on pantu täytäntöön Euroopan unionin direktiivi yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkumisesta (95/46/EY). Henkilötietolain säännöksiä sovelletaan kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn, jollei muualla laissa toisin säädetä. Henkilötietojen käsittelyä koskevia erityislakeja ovat esimerkiksi laki yksityisyyden suojasta työelämässä (759/2004) ja sähköisen viestinnän tietosuojalaki (516/2004). Lukuisiin eri aloja koskeviin lakeihin sisältyy henkilötietojen käsittelyä koskevia säännöksiä. Lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) sovelletaan henkilötietojen luovuttamiseen viranomaisen henkilörekisteristä, ellei luovuttamisesta ole jonkin toiminnon osalta muuta säädetty.

Yhteistyö maahanmuutto- ja turvapaikka-asioiden ja rajaturvallisuuden alalla. *(UA 16 artikla, MD 14 artikla, GE 15 artikla).* Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä muun muassa: muuttoliikkeiden taustalla oleviin syihin puuttumisessa; vuoropuhelussa turvapaikkakysymyksistä ja pakolaisten oikeusasemasta; maahanpääsyä koskevissa säännöissä; rajaturvallisuuden operatiivisissa toimenpiteissä kuten koulutuksessa, teknologiassa ja tietojenvaihdossa; asiakirjaturvallisuudessa; palauttamispolitiikassa.

Georgian sopimuksessa vahvistetaan lisäksi Frontexin ja Georgian vuonna 2008 allekirjoittaman sopimuksen täytäntöönpanon jatkaminen. Ukrainan kanssa sovitaan lisäksi yhteisestä ennaltaehkäisevästä toimintapolitiikasta laittomaan maahanmuuttoon liittyen.

Henkilöiden liikkuvuus. *(UA 19 artikla, MD 15 artikla, GE 16 artikla).* Osapuolet vahvistavat aiemmin solmimiensa viisumihelpotus- ja takaisinottosopimusten täysimääräisen toimeenpanon. Osapuolet lisäksi sopivat jatkavansa työtä viisumivapauden toteuttamiseksi.

Työntekijöiden kohtelu; Ukraina. *(UA 17 artikla).* Osapuolet sopivat, että Ukrainan kansalaisia, jotka ovat laillisesti unionin jäsenvaltion alueella työskentelemässä, ei saa syrjiä työehdoissa kansalaisuuden perusteella verrattuna jäsenvaltion omiin kansalaisiin. Ukraina myöntää saman oikeuden alueellaan laillisesti työskenteleville unionin kansalaisille. Syrjimättömyysperiaatteen toteuttamiseen liittyvät Suomessa muun muassa perustuslain 6 §, työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 2 §, ja rikoslain (39/1889) 47 luvun 3 §. Ulkomaalaisen maahantulosta, oleskelusta ja työnteosta säädetään ulkomaalaislaissa (301/2004).

Työntekijöiden liikkuvuus; Ukraina. *(UA 18 artikla).* Osapuolet sopivat, että jäsenvaltioiden kahdenvälisesti Ukrainan kansalaisille myöntämät työnsaantimahdollisuudet säilytetään ja muut jäsenvaltiot tukevat mahdollisuuksia vastaavien sopimusten tekemiseen.

Rahanpesu ja terrorismin rahoitus. *(UA 20 artikla, MD 18 artikla, GE 19 artikla).* Osapuolet sopivat yhteistyöstä rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjunnasta keskenään sekä kansainvälisten elinten kuten rahanpesun vastaisen toimintaryhmän (FATF) kautta, sekä kyseisten elinten normien toimeenpanosta.

Yhteistyö terrorismin torjumiseksi. *(UA 23 artikla, MD 19 artikla, GE 20 artikla).* Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä terrorismin torjunnassa vaihtamalla tietoja terroristityhmistä ja niiden tukiverkostoista sekä

vaihtamalla kokemuksia terrorismin torjunnasta, mukaan lukien yhteiset koulutukset.

Lisäksi Georgian kanssa sovitaan myös terrorismista epäiltyjen rajanylitysten analysoinnista sekä toimenpiteistä kemiallisen, biologisen, säteily- ja ydinterrorismin torjumiseksi. Georgia myös sitoutuu kriminalisoimaan terrorismirikokset Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksen 2008/919/YOS mukaisesti.

Laittomat huumausaineet. *(UA 21 artikla, MD 17 artikla; GE 18 artikla)*. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä laittomien huumausaineiden torjumiseksi sekä lähestymistapansa yhtenäistämiseksi.

Rikosten ja korruption torjunta. *(UA 22 artikla, MD 16 artikla, GE 17 artikla)*. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä rikollisuuden torjumiseksi muun muassa ihmisten, aseiden ja huumausaineiden kauppaan, laittomaan tavarakauppaan, talousrikoksiin, korruptioon, asiakirjojen väärentämiseen ja tietoverkkoihin liittyvissä rikoksissa. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä kahdenvälisesti, alueellisesti ja kansainvälisesti mukaan lukien Europolin kautta.

Oikeudellinen yhteistyö. *(UA 24 artikla, MD 20 artikla, GE 21 artikla)*. Osapuolet sopivat siviili- ja rikosoikeudellisissa asioissa tehtävästä yhteistyöstä, sekä sopivat pyrkivänsä helpottamaan keskinäisiä oikeusapuun ja luovuttamiseen liittyviä järjestelyjä.

Ukrainan kanssa lisäksi sovitaan siviilioikeuden yhteistyön helpottamisesta yksityisoikeutta koskevan Haagin konferenssin yleissopimusten sekä lastensuojelun aloilla.

KAUPPA JA KAUPAN LIITÄNNÄISTOIMENPITEET (UA/GE IV OSASTO; MD V OSASTO)

Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy (1 luku)

Yhteiset määräykset. *(1 jakso).* Georgian ja Moldovan kanssa tehdyt sopimukset noudattavat WTO:n tullitariffeja ja kauppaa koskevan yleissopimuksen, jäljempänä GATT 1994 sopimus, määräyksiä. Tätä lukua sovelletaan osapuolten väliseen tavarakauppaan. Ukrainan kanssa tehdyn sopimuksen ja GATT 1994 -sopimuksen XXIV artiklan määräysten mukaisesti sovitaan enintään 10 vuoden siirtymäkauden aikana asteittain perustettavasta vapaakauppa-alueesta. Siirtymäkausi alkaa sopimuksen voimaantulopäivänä.

Tullien, palkkioiden ja muiden maksujen poistaminen. *(2 jakso).* Tässä luvussa tulleilla tarkoitetaan kaikkia tavaroiden tuontiin ja vientiin liittyviä lisäveroja tai maksuja. Ukrainan osalta määritellään myös poikkeukset, jotka ilmenevät sopimuksen artikloissa 32 ja 33 sekä IV osaston 2 luvussa (UA 27 artikla).

Tuontitullien poistamista koskevissa osissa määritellään poistettavaksi kaikki muut paitsi erikseen määritellyt tullit. Sopimuksissa sovitaan myös, että tietyn määräajan jälkeen kumman tahansa osapuolen aloitteesta voidaan siirtyä neuvottelemaan uusista tullinalennuksista.

Tässä osiossa määritellään tiettyjä maataloustuotteita ja jalostettuja tuotteita koskevien toimenpiteiden ehkäisymekanismi, jota sovelletaan Georgian osalta sopimuksen liitteessä II-C ja Moldovan osalta liitteessä XC-V määriteltyihin tuotteisiin ja niiden maksimaalisiin tuontimääriin. Ehkäisymekanismissa käytetään ilmoitusmenettelyä aina kun tietyt prosentuaaliset osuudet liitteissä määriteltyjen tuotteiden tuonnista saavutetaan. (GE 27 artikla, MD 148 artikla) Jos tuotteet saavuttavat 100 prosenttia sovitusta maksimimäärästä, unioni voi keskeyttää etuuskohtelun näiden tuotteiden osalta tilapäisesti. Osapuolet voivat yhteisesti sopien tehdä muutoksia liitteisiin.

Jaksossa sovitaan myös vallitsevan tilan säilyttämisestä, eli siitä että sopimusten osapuolet eivät saa ottaa käyttöön uusia tulleja tai korottaa olemassa olevia tulleja, muutoin kuin aiemmin sovitulle tasolle, tai WTO:n riitojenratkaisuelimen hyväksynnän jälkeen.

Sopimuksissa määrätään, että osapuolet sitoutuvat pidättymään myös vientitulleista ja muista sisäisistä veroista ja maksuista toisen osapuolen alueelle suuntautuvassa viennissä. Samoin Ukrainan kanssa tehdyssä sopimuksessa määrätään, että Ukrainan voimassaolevat tullit (liite I-C) poistetaan siirtymäkauden aikana.

Ukrainan kanssa tehdyssä sopimuksessa sovitaan myös että maataloustuotteiden vien-

tituet ovat kiellettyjä toisen osapuolen alueelle tapahtuvassa viennissä (UA 32 artikla).

Sopimusten osapuolet vahvistavat myös GATT -periaatteiden mukaisesti, että tavaroiden vientiin ja tuontiin liittyvät palkkiot ja maksut tulee mitoittaa siten, ettei niistä muodostu viennin verotusta tai kaupan esteitä (GE 30 artikla, MD 151 artikla, UA 33 artikla).

Muut kuin tariffitoimenpiteet. *(3 jakso)*. Osapuolet sitoutuvat myöntämään GATT-sopimuksen mukaisesti kansallisen kohtelun toisen osapuolen tavaroille. Sopimusosapuolet sopivat myös, että ne eivät ota käyttöön uusia vienti- ja tuontirajoituksia (artiklat III ja XI, liitetään sopimukseen) (GE 31-32 artikla, MD 152-153 artikla, UA 34-35 artikla).

Tavaroihin liittyvät erityismääräykset. *(4 jakso).* Jaksossa vahvistetaan GATT-sopimuksen mukaiset oikeudet yleisten ja turvallisuuspoikkeuksien käyttöön (GE 33 artikla, MD 154 artikla, UA 36 artikla). Moldovan kanssa sovitaan lisäksi tiettyjen poikkeusten käyttöönoton suhteen ilmoitusmenettelystä ja molemmille osapuolille hyväksyttäviin ratkaisuihin pyrkimisestä.

Hallinnollinen yhteistyö ja koordinointi muiden maiden kanssa. *(5 jakso)*. Osapuolet sopivat hallinnollista yhteistyötä koskevista erityismääräyksistä sopimuksen nojalla myönnettyjen etuuskohteluiden täytäntöönpanon ja valvonnan tueksi. Velvoitteiden laiminlyönti voi olla peruste etuuskohtelun keskeyttämiselle (GE 34 artikla, MD 155 artikla, UA 37 artikla).

Artikloissa määritellään hallinnollisten virheiden käsittelyä koskevat säännökset, kuten menettelyt virheiden korjaamiseksi (GE 35 artikla, MD 156 artikla, UA 38 artikla).

Sopimusten vaikutuksista sopimuksiin muiden valtioiden kanssa määrätään, että sopimukset eivät aseta esteitä muiden maiden kanssa solmittaville kauppasopimuksille, kunhan ne eivät ole ristiriidassa sopimusten kanssa.

Kaupan suojakeinot (2 luku)

Yleiset suojatoimenpiteet. *(1 jakso).* Yleisissä määräyksissä sopimusten osapuolet vahvistavat GATT 1994 sopimuksen XIX artiklan ja WTO:n suojalausekesopimuksen (SopS 4-5/1995) mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa. Georgian ja Moldovan sopimuksissa osapuolet vahvistavat lisäksi WTO:n maataloussopimuksen (SopS 4-5/1995) 5 artiklasta (erityiset suojalausekemääräykset) johtuvat oikeutensa ja velvollisuutensa. Ukrainan sopimuksessa EU-osapuoli säilyttää WTO:n maataloussopimuksen mainitun artiklan mukaiset oikeutensa ja velvoitteensa paitsi erikseen määritellyissä maataloustuotteiden kaupan etuuskohtelumenettelyissä.

Jaksoon ei sovelleta sopimusten tavaroiden kansallista kohtelua ja markkinoillepääsyä käsitteleviä etuuskohtelualkuperäsääntöjä eikä myöskään riitojenratkaisua koskevia lukuja (GE 37 artikla, MD 158 artikla, UA 40 ja 52 artikla).

Avoimuudesta määrätään, että suojatoimenpiteiden käyttöönottoa varten vireille pantavasta tutkimuksesta tulee ilmoittaa toiselle osapuolelle, jos asiaan liittyy huomattava taloudellinen etu. Suojatoimenpiteistä tulee lisäksi pyynnöstä toimittaa kaikki olennaiset tiedot sekä tarjota mahdollisuus neuvotteluihin (GE 38 artikla, MD 159 artikla, UA 41 artikla). Toimenpiteiden soveltamisessa osapuolet pyrkivät tapaan, jolla on mahdollisimman vähän vaikutusta osapuolten väliseen kauppaan (GE 39 artikla, MD 160 artikla, UA 42 artikla). Ukrainan osalta otetaan huomioon maan mahdollinen kehitysmaaluokittelu WTO:n suojalausekesopimusta sovellettaessa (UA 43 artikla).

Polkumyynnin vastaiset toimenpiteet ja tasoitustoimenpiteet. *(GE/MD 2 jakso, UA 4 jakso).* Yleisissä määräyksissä sopimusten osapuolet vahvistavat GATT 1994 -sopimuksen VI artiklasta, GATT 1994 -sopimuksen VI artiklan soveltamista koskevasta sopimuksesta, jäljempänä polkumyyntisopimus (SopS 4-5/1995), sekä WTO:n tukia ja tasoitustulleja koskevasta sopimuksesta, jäljempänä tasoitustullisopimus (SopS 4-5/1995) johtuvat oikeutensa ja velvollisuutensa.

Jaksoon ei sovelleta sopimusten tavaroiden kansallista kohtelua ja markkinoillepääsyä käsitteleviä etuuskohtelualkuperäsääntöjä eikä myöskään riitojenratkaisua koskevia lukuja (GE 40 artikla, MD 161 artikla, UA 46 ja 52 artikla).

Osapuolet sopivat, että toimenpiteissä tulee noudattaa polkumyyntisopimuksen ja tasoi-

tustullisopimuksen vaatimuksia, ja niiden on perustuttava avoimeen ja oikeudenmukaiseen järjestelmään. Yleisen edun huomioimisesta määrätään, ettei toimenpiteitä saa ottaa käyttöön, jos se olisi kokonaisarvioinnin perusteella selvästi yleisen edun vastaista. Lisäksi jaksoon sisältyy määräykset alemman tullin säännön soveltamisesta. Ukrainan osalta jaksossa määrätään myös väliaikaisten ja lopullisten polkumyynti- ja tasoitustullien soveltamisesta sekä lopullisten tullien tarkastelumahdollisuudesta (UA 50-51 artikla).

Henkilöautoja koskevat suojatoimenpiteet. *(UA 2 jakso).* Sopimuksessa Ukrainan kanssa määrätään henkilöautoja koskevien suojatoimenpiteiden edellytyksistä.

Kumulointikielto. *(UA 3 jakso)*. Sopimuksessa Ukrainan kanssa määrätään kumulointikiellosta: kumpikaan osapuoli ei saa samaan aikaan soveltaa samaan tuotteeseen 2 jaksossa määriteltyjä henkilöautoja koskevia suojatoimenpiteitä ja GATT 1994 – sopimuksen XIX artiklan ja WTO:n suojalausekesopimuksen mukaista toimenpidettä.

Neuvottelut. *(UA 5 jakso)*. Sopimuksessa Ukrainan kanssa määrätään, että osapuolen on pyynnöstä annettava mahdollisuus neuvotteluihin kaupan suojakeinojen soveltamiseen liittyvistä mahdollisista erityiskysymyksistä, kuten esimerkiksi polkumyyntitullimarginaalien laskentamenettelyistä.

Institutionaaliset määräykset. *(UA 6 jakso)*. Sopimuksessa Ukrainan kanssa sovitaan kaupan suojakeinoja koskevan asiantuntijatason vuoropuhelun aloittamisesta. Tavoitteena on muun muassa molemminpuolisen ymmärryksen ja yhteistyön parantaminen ja luvun määräysten täytäntöönpanon tarkastelu.

Kahdenväliset suojatoimenpiteet. *(MD 3 jakso).* Sopimuksessa Moldovan kanssa määrätään erikseen kahdenvälisten suojatoimenpiteiden soveltamisesta. Jaksossa vahvistetaan kahdenvälisten suojatoimenpiteiden soveltamisen edellytykset ja niitä koskevat menettelyt mukaan lukien toimenpiteiden väliaikaisuus ja korvaukset.

Kaupan tekniset esteet (3 luku)

Sopimuksissa Ukrainan, Georgian ja Moldovan kanssa määrätään yhteneväisesti kaupan teknisistä esteistä. Lukuja sovelletaan WTO:n kaupan teknisiä esteitä koskevassa sopimuksessa (SopS 4-5/1995) määriteltyjen teknisten määräysten, standardien ja vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyjen valmisteluun, silloin kun ne voivat vaikuttaa osapuolten väliseen tavarakauppaan. Sopimuksen lukua ei sovelleta WTO-määritelmien mukaisiin terveys- ja kasvinsuojelutoimiin eikä viranomaisten omiin hankintaeritelmiin (GE 44 artikla, MD 170 artikla, UA 53 artikla).

Sopimuksissa määrätään teknisen yhteistyön ja vuoropuhelun lisäämisestä teknisiin kaupanesteisiin liittyen. Yhteistyön puitteissa pyritään kehittämään erilaisia kauppaa helpottavia toimia. Esimerkkeinä tietojen, kokemusten ja tietoaineistojen vaihto, kaupanesteiden sääntelyyn liittyvän laatuinfrastruktuurin kehittäminen Ukrainassa, Georgiassa ja Moldovassa, maiden osallistuminen kansainvälisten toimintaan sekä osapuolten kantojen yhteensovittamista kaupan ja sääntelyalan järjestöissä (WTO, UNECE) (MD 172 artikla, GE 46 artikla, UA 55 artikla).

Sopimuksissa määrätään teknisten määräysten, standardien ja vaatimuksenmukaisen arvioinnin lähentämisestä. Tarvittavista toimista ja aikataulusta määrätään yksityiskohdat maittain. Keskeiset toimenpiteet ovat lainsäädännön asteittainen yhdenmukaistaminen EU-osapuolen kanssa ja järjestelmien toimeenpaneminen (GE 47 artikla, MD 173 artikla, UA 56 artikla).

Kaikissa kolmessa sopimuksessa määrätään teollisuustuotteiden vaatimuksenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevasta sopimuksesta. Tämä voi kattaa yhden tai useita kunkin assosiaatiosopimuksen ao. liitteessä luetelluista aloista, kun kyseessä olevan assosiaatiomaan horisontaalinen ja alakohtainen lainsäädäntö sekä alan toimielimet ja standardit ovat kaikilta osin yhdenmukaistettu unionin vastaavien kanssa (GE 48 artikla, MD 174 artikla, UA 57 artikla). Teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevassa sopimuksessa määrätään, että osapuolten välistä tavarakauppaa sopimuksen kattamilla aloilla koskevat samat edellytykset kuin vastaavien tavaroiden kauppaa EU-jäsenmaiden välillä (GE 48 artikla, MD 175 artikla, UA 57 artikla).

Assosiaatiomaiden kanssa sovitaan, että osapuolet vahvistavat merkintöjä koskevien

vaatimusten osalta WTO:n kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen. Merkintöjä koskevat vaatimukset eivät saa muodostua kaupanesteiksi. Pakollisten merkintöjen osalta sovitaan, että osapuolet pyrkivät minimoimaan merkintöihin liittyvät vaatimuksensa, paitsi jos ne ovat tarpeen alaa koskevan EU-säännöstön hyväksymiseksi sekä terveyden tai ympäristön suojeluun. Lisäksi määrätään, että osapuolilla on edelleen oikeus edellyttää merkintöjen tekeminen tietyllä kielellä (MD 176 artikla, UA 58 artikla, GE 49 artikla).

Terveys- ja kasvinsuojelutoimet (4 luku)

Assosiaatiosopimusten terveys- ja kasvinsuojelutoimia koskevan luvun tavoitteena on helpottaa osapuolten välistä terveys- ja kasvinsuojelutoimien soveltamisalaan kuuluvien tuotteiden kauppaa suojaten samalla ihmisten, kasvien ja eläinten elämää ja terveyttä. Toimiin kuuluu kauppaan sovellettavien terveys- ja kasvinsuojelutoimien täysi avoimuus, assosiaatiomaan lainsäädännön lähentäminen EU:n lainsäädännön kanssa, osapuolten eläinten ja kasvien terveystilanteen alueellistamisperiaatteen tunnustaminen, osapuolten soveltamien terveys- ja kasvinsuojelutoimien vastaavuuden tunnustaminen, WTO:n terveys- ja kasvisuojelusopimuksen (SopS 4-5/1995) periaatteiden täytäntöönpanon jatkaminen, kaupankäyntiä helpottavien mekanismien ja menetelmien käyttöönotto sekä tiedonkulun ja yhteistyön parantaminen terveys- ja kasvinsuojelutoimissa. Luvun määräyksillä pyritään myös saavuttamaan yhteisymmärrys eläinten hyvinvointia koskevien normien osalta (UA 59 artikla, MD 176 artikla, GE 50 artikla).

Sopimusten osapuolet vahvistavat WTO:n terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen mukaiset oikeutensa ja velvoitteensa. Luvun soveltamisala käsittää kaikki suoraan tai epäsuorasti osapuolten kauppaan vaikuttavat terveys- ja kasvinsuojelutoimet, mukaan lukien sopimusten ao. liitteissä mainitut toimet (UA 60-61 artikla, MD 177-178 artikla, GE 51-52 artikla). Luku sisältää siinä käytettyjen käsitteiden määritelmät (UA 62 artikla, MD 179 artikla, GE 53 artikla).

Sopimuksen osapuolet ilmoittavat toisilleen toimivaltaisten viranomaistensa rakennetta, organisaatiota ja toimivallan jakoa koskevat tiedot sekä sitoutuvat jatkossa tiedottamaan toisilleen toimivaltaista viranomaistaan koskevista mahdollisista muutoksista (UA 63 artikla, MD180 artikla, GE 54 artikla).

Luvussa sovitaan terveys- ja kasvinsuojelutoimia ja eläinten hyvinvointia koskevan sääntelyn lähentämisestä EU:n lainsäädännön kanssa, tätä koskevasta yhteistyöstä ja lähentämisprosessin seurannasta. Yksityiskohtaisemmin sääntelyn lähentämisestä määrätään kunkin sopimuksen liitteissä (UA 64 artikla, GE 55 artikla, MD 181 artikla).

Luvussa sovitaan eläinten terveystilanteen, kasvintuhoojatilanteen ja alueellisten olosuhteiden tunnustamisesta osapuolten välisessä kaupankäynnissä. Lisäksi sovitaan alue- ja vyöhykejaon, kasvintuhoojista vapaiden alueiden ja suojeltujen alueiden tunnustamisesta osapuolten välillä (UA 65 artikla, GE 56 artikla, MD 182 artikla).

Luvussa sovitaan vastaavuuden tunnustamisesta tilanteissa, joissa osapuolet soveltavat asianmukaisen suojatason tai hyväksyttävän riskitason saavuttamiseen toisistaan poikkeavia toimenpiteitä. Artikloissa määrätään yksityiskohtaisemmin vastaavuuden määrittämistä koskevista menettelyistä (UA 66 artikla, MD 183 artikla, GE 57 artikla).

Avoimuutta ja tietojenvaihtoa koskien luvussa sovitaan osapuolten välisestä yhteistyöstä terveys- ja kasvinsuojelutoimien soveltamisesta toisen osapuolen virallisten valvontarakenteiden ja valvontajärjestelmien ja niiden toiminnan tuntemuksen parantamiseksi (UA 67 artikla, MD 184 artikla, GE 58 artikla).

Luvussa sovitaan tiedottamisesta ja sen aikataulusta ihmisten, eläinten tai kasvien terveyttä koskevissa riskitilanteissa, mukaan lukien elintarvikevalvonnan hätätilanteet ja eläin- tai kasvituotteiden käytöstä aiheutuva vaara. (UA 68 artikla, MD 185 artikla, GE 59 artikla) Kauppaa koskevien edellytysten osalta luvussa sovitaan ennen vastaavuuden tunnustamista sovellettavista sekä vastaavuuden tunnustamisen jälkeen sovellettavista tuontiedellytyksistä. Luvussa sovitaan myös vientilaitosten alustavaa hyväksymistä koskevista menettelyistä. (UA 69 artikla, MD 186 artikla, GE 60 artikla)

Luku sisältää määräyksiä todistusten ja virallisten asiakirjojen myöntämistä koskevista menettelyistä (UA 70 artikla, MD 187 artikla, GE 61 artikla). Luvussa tunnustetaan toisen osapuolen oikeus suorittaa vaatimustenmukaisuutta koskevia tarkastuksia ja saada tietoja toisen osapuolen valvontajärjestelmästä sekä tämän järjestelmän mukaisen valvonnan tuloksista. Tarkastuksen suorittava osapuoli sitoutuu vastaamaan tarkastuksista aiheutuvista kustannuksista. Luvussa sovitaan myös vaatimustenmukaisuutta koskevien tarkastusten tulosten julkistamisesta (UA 71 artikla, MD 188 artikla, GE 62 artikla).

Luvussa sovitaan tuojaosapuolen suorittamista tuontitarkastuksista ja näistä tarkastuksista perittävistä maksuista. Luvussa viitataan myös mahdollisuuteen sopia osapuolten kesken vastavuoroisesti osapuolten suorittamien valvontatoimien hyväksymisestä ja tämän johdosta vähennettävistä tuontitarkastuksista (UA 72 artikla, MD 189 artikla, GE 63 artikla).

Suojatoimenpiteiden osalta luvussa velvoitetaan viejäosapuoli ryhtymään toimenpiteisiin ihmisten, eläinten ja kasvien terveydelle vakavan vaaran tai riskin kulkeutumisen estämiseksi tuojaosapuolen alueelle. Luvussa sovitaan lisäksi tuojaosapuolen oikeudesta toteuttaa ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojelun kannalta välttämättömiä tilapäisiä toimenpiteitä (UA 73 artikla, MD 190 artikla, GE 64 artikla).

Luvussa sovitaan terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitean perustamisesta, kokoontumisaikatauluista, tehtävistä, raportoinnista, teknisten työryhmien perustamisesta sekä työjärjestyksen hyväksymisestä (UA 74 artikla, MD 191 artikla, GE 65 artikla).

Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen (5 luku)

Sopimusosapuolet tunnustavat tullimenettelyjen ja kaupan helpottamisen merkityksen kehittyvän kahdenvälisen kaupankäyntiympäristön kannalta. Osapuolet sopivat yhteistyön kehittämisestä. Näin voidaan edistää sitä, että lainsäädäntö ja menettelyt vastaavat tehokkaan valvonnan tavoitteita ja tukevat laillisen kaupan helpottamista (UA 75 artikla, MD 192 artikla, GE 66 artikla).

Lainsäädännön ja menettelyiden kehittämisestä sovitaan yksityiskohdittain sopimuskohtaisesti. Perusperiaatteina ovat syrjimättömyys, läpinäkyvyys, oikeasuhtaisuus, yhdenmukaisuus ja tehokkuus. Osapuolet sopivat käyttävänsä alan kansainvälisesti tunnustettuja käytäntöjä, ja valtuutetuille toimijoille myönnetään yksinkertaistettuja menettelyjä. Lisäksi tulliasioitsijoiden pakollisesta käytöstä luovutaan (UA 76 artikla, MD 193 artikla, GE 67 artikla).

Osapuolet sopivat menettelyistä, joilla edistetään suhteita liike-elämään lisäämällä lainsäädännön avoimuutta ja julkisuutta, sekä lisäämällä liike-elämän mahdollisuuksia vaikuttaa lainsäädäntöhankkeisiin. Lisäksi osapuolet sitoutuvat yhteistyöhön ennustettavuuden lisäämiseksi (UA 77 artikla, MD 194 artikla, GE 68 artikla).

Sopimusten osapuolet kieltävät sellaiset maksut tai palkkiot, jotka vaikutuksiltaan vastaavat vienti- tai tuontitulleja. Luvut sisältävät määräyksiä myös maksujen asettamisen ehdoista, julkisuudesta ja menettelytavoista (UA 78 artikla, MD 195 artikla, GE 69 artikla).

Assosiaatiomaiden kanssa sovitaan myös tullausarvon määrittämisessä sovellettavista käytännöistä ja yhteistyöstä (UA 79 artikla, MD 196 artikla, GE 70 artikla).

Tulliyhteistyötä koskevissa artikloissa määrätään assosiaatiomaiden kanssa yhteistyöstä, jotta tullimenettelyitä ja kaupanhelpottamista käsittelevien lukujen tavoitteet saadaan turvattua. Osapuolet sopivat esimerkiksi vaihtavansa tietoja tullilainsäädännön ja tullimenettelyiden alalla sekä tekevänsä yhteistyötä menettelyihin liittyvän automatisoinnin alalla. (UA 80 artikla, MD 197 artikla, GE 71 artikla) Yhteistyön yhtenä muotona tavoitteiden saavuttamiseksi on myös tekninen apu ja valmiuksien lisääminen.

Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa (6 luku)

Yleiset määräykset. *(1 jakso).* Assosiaatiomaiden kanssa sovitaan, että osapuolet vahvistavat uudelleen WTO-velvoitteensa vahvistaen tarvittavat järjestelyt sijoittautumisen ja palvelukaupan asteittaiseksi vapauttamiseksi jaksossa todetaan, että julkisia hankintoja käsitellään sopimuksissa omissa

luvuissaan, joten tämän luvun määräykset eivät johda julkisiin hankintoihin liittyviin velvoitteisiin. Luvun määräyksiä ei sovelleta myöskään tukiin. Sopimusosapuolet säilyttävät oikeutensa uusien säännöksien käyttöönottoon poliittisesti perusteltujen tavoitteiden saavuttamiseksi edellyttäen, että ne ovat yhteensopivia luvun määräysten kanssa. Sopimukset eivät estä osapuolia soveltamasta sellaisia toimenpiteitä, joilla säädellään luonnollisten henkilöiden pääsyä niiden alueille, esimerkiksi koskemattomuuden suojelemiseen ja liikkumisen asianmukaisuuteen liittyvistä syistä, kuitenkin niin, etteivät toimet heikennä osapuolten sopimusten nojalla saamia etuja (UA 85 artikla, MD 202 artikla, GE 76 artikla).

Määritelmiä koskevissa artikloissa määritellään yksityiskohtaisesti luvun kannalta keskeiset termit, kuten esimerkiksi toimenpiteet, luonnolliset henkilöt, sijoittautuminen ja taloudellinen toiminta (UA 86 artikla, MD 203 artikla, GE 77 artikla).

Sijoittautuminen. *(2 jakso).* Sijoittautumista käsittelevän jakson soveltamisalat koskevat kaikkea osapuolten toimintaa, joka vaikuttaa sijoittautumiseen, lukuun ottamatta ydinaseisiin liittyvää toimintaa, aseiden ja ampumatarvikkeiden tuotantoa tai kauppaa, audiovisuaalisia palveluita, kansallisen meriliikenteen kabotaasia tai kotimaan ja kansainvälisiä lentoliikennepalveluita (UA 87 artikla, MD 204 artikla, GE 77 artikla).

Kansallisen kohtelun ja suosituimmuuskohtelun osalta assosiaatiomaat ja EU-osapuoli myöntävät toisen osapuolen oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille sopimuksen voimaantulosta lähtien yhtä edullisen kohtelun kuin oman maansa toimijoille tai minkä tahansa kolmannen maan toimijoille sijoittautumissa ja sen jälkeen, ellei sopimuksittain määritellyistä varaumista muuta johdu. Ellei sopimusten liitteistä muuta johdu, osapuolet pidättäytyvät uusista syrjivistä säännöksistä tai toimenpiteistä (UA 88 artikla, MD 205 artikla, GE 78 artikla). Assosiaatiomaiden kanssa sovitaan myös sijoittautumista koskevan oikeudellisen kehyksen tarkastelusta sijoittautumista koskevien esteiden asteittaiseksi poistamiseksi (UA 89 artikla, MD 206 artikla, GE 78 artikla). Assosiaatiomaiden ja EU-osapuolen väliset sopimukset eivät voi rajoittaa sijoittajia saamasta mahdollisesti edullisempaa kohtelua, joka voidaan myöntää nykyisten tai tulevien sijoituksia koskevien kansainvälisten sopimusten perusteella, joiden osapuolena on jokin Euroopan Unionin jäsenvaltio ja Georgia, Ukraina tai Moldova (UA 90 artikla, MD 206 artikla, GE 78 artikla).

Osapuolten oikeushenkilöiden sivuliikkeet tai edustustot, joita ei ole perustettu osapuolten omalla alueella, eivät automaattisesti nauti kansallista kohtelua ja suosituimmuutta käsittelevän artiklan mukaista kohtelua, vaan niihin voidaan soveltaa muita sääntöjä, jos perusteena ovat oikeudelliset tai tekniset eroavaisuudet. Rahoituspalveluihin voidaan soveltaa erityisiä sääntöjä toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen liittyvistä syistä (UA91 artikla, MD 207 artikla, GE 79 artikla).

Rajat ylittävä palvelujen tarjonta. *(3 jakso).* Jakson soveltamisala kattaa kaikki osapuolten toimenpiteet rajatylittävässä palvelujen tarjonnassa kaikilla palvelualoilla, lukuun ottamatta audiovisuaalisia palveluita, kansallisen meriliikenteen kabotaasia sekä kotimaan ja kansainvälisiä lentoliikennepalveluita koskevia poikkeuksia (UA 92 artikla, MD 209 artikla, GE 83 artikla).

Jaksossa määrätään rajatylittävien palveluiden markkinoillepääsystä, kansallisesta kohtelusta, sitoumusluetteloista ja tarkastelusta. Rajanylittävien palveluiden markkinoillepääsystä määrätään, että toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille on myönnettävä vähintään sopimusten liitteissä määritelty erityisten sitoumusten mukainen kohtelu. Kansallisesta kohtelusta määrätään, että aloilla joissa on tehty sopimuksessa markkinoillepääsysitoumuksia, osapuolet myöntävät kaikkeen rajatylittävään palveluiden tarjontaan liittyen yhtä edullisen kohtelun kuin omille vastaaville palveluilleen ja palveluntarjoajilleen, ottaen huomioon sitoumuksiin liittyvät edellytykset ja ehdot. Tämän luvun mukaisesti vapautettavat alat sekä markkinoillepääsy- ja kansallisen kohtelun sitoumuksiin liittyvät varaukset, edellytykset ja ehdot luetteloidaan sopimusten toisiaan vastaavissa liitteissä (UA XVI-B ja XVI-E, MD XXVII-F ja XXVII-B, GE XIV-B ja XIV-F) Sopimuksissa määritellyt kauppa- tai assosiaatiokomiteat tarkastelevat

säännöllisesti kaupan vapauttamisen asteittaista toteutumista (UA 93-96 artikla, MD 210-214 artikla, GE 84-87 artikla).

Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten. *(4 jakso).* Soveltamisala käsittää toimenpiteet, jotka koskevat luvun määritelmän mukaisten palveluita tarjoavien henkilöiden maahantuloa ja tilapäistä oleskelua osapuolten alueella (UA 97 artikla, GE 88 artikla, MD 214 artikla). Sopimusten osapuolien oikeushenkilöillä tytäryhtiöineen, sivuliikkeineen ja edustustoineen on oikeus työllistää sopimuksessa avainhenkilöiksi määriteltyä henkilöstöä sekä korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita toisen osapuolen alueella, sijoittautumismaassa voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti (UA 98-99 artikla, MD 215 artikla, GE 89 artikla). Ukrainan osalta tämä koskee kaikkia palvelualoja, Moldovan ja Georgian osalta vain niitä aloja, joissa on tehty sijoittautumista koskevia sitoumuksia.

Tämän lisäksi määrätään osapuolten sitoumuksista yrityspalveluiden myyjien, sopimusperusteisten palveluntarjoajien ja itsenäisten ammatinharjoittajien maahantuloon ja tilapäiseen oleskeluun liittyen (UA 100-102 artikla, MD 216-218 artikla, GE 90-92 artikla).

Sääntelykehys. *(5 jakso).* Kansallisen sääntelyn alajaksossa määriteltyjä sääntöjä sovelletaan lupien myöntämistä koskeviin toimenpiteisiin, jotka koskevat rajat ylittävää palveluiden tarjontaa, sijoittautumista tai edellä määriteltyä luonnollisten henkilöiden tilapäistä oleskelua osapuolten alueella (UA 103 artikla, GE 93 artikla, MD 219 artikla).

Sopimuksissa määrätään, että lupien myöntämisen on perustuttava kriteereihin, joilla määritellään viranomaisten harkintavallan laajuus, jotta sitä ei käytetä mielivaltaisesti. (UA 104 artikla, MD 220 artikla, GE 94 artikla) Alajaksossa määrätään myös lupamenettelyitä koskevista säännöistä. Menettelyiden tulee olla muun muassa selkeitä, objektiivisia, yksinkertaisia ja edetä ilman kohtuuttomia viiveitä (UA 105 artikla, MD 221 artikla, GE 95 artikla).

Yleisesti sovellettavat määräykset liittyvät ammattipätevyyden vastavuoroiseen tunnustamiseen sekä avoimuuden noudattamiseen ja tietojen luottamuksellisuuteen (UA 106-107 artikla, MD 222-223 artikla, GE 96-97 artikla).

Tietokonepalveluita koskevassa alajaksossa sovitaan yhteisymmärryksestä tietokonepalveluja koskevista määritelmistä (artiklat UA 108 artikla, MD 224 artikla, GE 98 artikla). Sopimuksissa määritellään myös sopimusten nojalla vapautettavia posti- ja kuriiripalveluita koskevat säätelyperiaatteet (UA 109 artikla, MD 225 artikla, GE 99 artikla). Sopimuksissa määritellään muun muassa, että osapuolilla on oikeus määritellä, minkälaisen yleispalveluvelvoitteen kukin haluaa pitää voimassa. (UA 111 artikla, MD 227 artikla, GE 100 artikla)

Sopimuksissa määrätään lisäksi osapuolten lainsäädännön asteittaisesta lähentämisestä. (UA 113-114 artikla, MD 227-230 artikla, GE 102-103 artikla)

Jaksossa määrätään myös yksityiskohtaisesti sopimuksilla vapautettavien sähköisten viestintäpalveluiden alan sääntelykehyksestä, lukuun ottamatta yleisradiotoimintaa (UA 115 artikla, MD 231 artikla, GE 104 artikla). Osapuolten tulee varmistaa viestintäpalveluiden sääntelyviranomaisten erillisyys, riippumattomuus sekä toimintakyky (UA 116 artikla, MD 232 artikla, GE 105 artikla). Lisäksi sopimuksissa määrätään muun muassa lupien myöntämiseen liittyvistä käytännöistä sekä käyttöoikeuksia ja yhteenliittämistä koskevista säännöksistä. Osapuolet varmistavat, että kaikki menettelyt, joissa päätetään rajallisten voimavarojen, kuten taajuuksien, numeroiden ja asennusoikeuksien, myöntämisestä sekä käytöstä, tulee tehdä puolueettomasti, oikeasuhtaisesti ja avoimesti. Rajallisista voimavaroista määrätään myös yksityiskohtaisemmin (UA 119 artikla, MD 235 artikla, GE 108 artikla).

Jaksossa määrätään, että sähköisissä viestintäpalveluissa osapuolet voivat määritellä, minkälaiset yleispalveluvelvoitteet halutaan pitää voimassa (UA 120 artikla, MD 236 artikla, GE 109 artikla). Toimenpiteitä, jotka rajoittavat rajat ylittävää sähköisten palveluiden kauppaa, ei tule rajoittaa (UA 121 artikla, MD 237 artikla, GE 110 artikla). Luottamuksellisuuden toteutuminen sähköisessä kaupassa tulee varmistaa (UA 122 artikla, MD 238 artikla, GE 111 artikla). Palveluntarjoajien välisissä riidoissa osapuolten tulee varmistaa, että asianomainen sääntelyviran-

omainen ratkaisee asian mahdollisimman nopeasti (UA 123 artikla, MD 239 artikla, GE 112 artikla). Lisäksi Ukrainan, Georgian ja Moldovan kanssa sovitaan näiden lainsäädäntöjen asteittaisesta lähentämisestä Euroopan unionin lainsäädäntöön (UA 124 artikla, MD 240 artikla, GE 113 artikla).

Luvussa sovitaan myös sopimuksissa vapautettavien rahoituspalveluiden sääntelyyn liittyvistä periaatteista rahoituspalvelun tarkoittaessa mitä tahansa rahoitusluonteista palvelua, kuten esimerkiksi vakuutuksia ja pankkipalveluita (UA 125 artikla, MD 241 artikla, GE 114 artikla). Sopimuksissa määrätään muun muassa vakauden tai luotettavuuden turvaamiseksi tehtävistä poikkeuksista, sääntelyn avoimuuteen ja tehokkuuteen liittyvistä menettelyistä, uusista rahoituspalveluista, rahoituspalveluihin liittyvistä tietojenkäsittelyä koskevista kysymyksistä sekä alaa koskevista erityisistä poikkeuksista, jotka koskevat muun muassa eläkejärjestelmän ja yleisen sosiaaliturvajärjestelmän toimintaa (UA 126-127 artikla, MD 242-243 artikla, GE 115-116 artikla).

Sopimuksissa määrätään myös Georgian, Ukrainan ja Moldovan lainsäädäntöjen asteittaisesta lähentämisestä unionin lainsäädäntöön näissä kysymyksissä. (UA 130-133 artikla, MD 246-248 artikla, MD 119-122 artikla)

Sopimuksissa määrätään sääntelyperiaatteista, jotka koskevat niiden mukaisesti vapautettavia liikennepalveluja. (UA 134 artikla, MD 249 artikla, GE 123 artikla) Siltä osin kuin luvun määräykset koskevat kuljetuspalveluja, määräykset sisältävät myös osin jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvaa sääntelyä. Niistä säädetään muun muassa elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetussa laissa (122/1919), merilaissa (674/1994), laissa yksityisistä yleisistä satamista (1156/1994), rautatielaissa (304/2011), joukkoliikennelaissa (869/2009), kaupallisista tavarankuljetuksista tiellä annetussa laissa (693/2006) ja taksiliikennelaissa (217/2007). Määräykset eivät kuitenkaan edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista. Sopimuksia sovelletaan kansainväliseen meriliikenteeseen assosiaatiomaiden ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden satamien välillä. Osapuolet sallivat toisten osapuolten lipun alla toimiville aluksille yhtä edullisen kohtelun kuin omille aluksilleen tai kolmannen osapuolen aluksille riippuen siitä kumpi kohtelu on edullisempi. Sopimuksissa määrätään myös, että osapuolet sallivat kansainvälisiä meriliikennepalveluja tarjoavien toimijoiden sijoittautumisen yhtä edullisin ehdoin kuin omille toimijoilleen tai kolmannen maan palveluntarjoajille. Osapuolten tulee tarjota näiden meriliikennepalvelujen tarjoajille kohtuullinen ja syrjimätön pääsy keskeisiin satamapalveluihin. Sopimusten osapuolet soveltavat tosiasiallisesti periaatetta siitä, että kansainvälisille meriliikennemarkkinoille ja meriliikenteeseen on rajoittamaton pääsy kaupallisin ehdoin ja syrjimättömästi. Lisäksi aiheesta on yksityiskohtaisempia määritelmiä ja määräyksiä sopimuksittain (UA 135 artikla, MD 251 artikla, GE 124 artikla). Maantie-, rautatie- ja sisävesiliikenteestä sovitaan Ukrainan kanssa erikseen. Jotta voitaisiin varmistaa näiden alojen yhteensovitettu kehitys ja asteittainen vapautuminen, sovitaan vastavuoroisista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä mahdollisesti tehtävissä tulevissa erityissopimuksissa. Aiemmat kahdenväliset sopimukset pysyvät voimassa tällaisten sopimusten voimaansaattamiseen asti (UA 136 artikla).

Assosiaatiosopimuksissa sovitaan myös lentoliikenteestä. Sopimuksissa määrätään, että osapuolten välisestä lentoliikenteen asteittaisesta vapauttamisesta sovitaan tai olisi sovittava EU:n ja sen jäsenmaiden sekä assosiaatiomaiden välisissä yhteistä ilmailualuetta koskevissa sopimuksissa. Ukrainan kanssa sopimusta ei ole vielä tehty (UA 137 artikla, MD 252 artikla, GE 125 artikla).

Sopimuksissa määrätään myös liikennettä koskevan lainsäädännön asteittaisesta lähentämisestä Euroopan unionin lainsäädäntöön (UA 138 artikla, MD 253 artikla, GE 126 artikla).

Sähköinen kaupankäynti. *(6 jakso)*. Lukujen sähköistä kauppaa käsittelevässä jaksossa tunnustetaan sähköisen kaupan tärkeys kaupankäynnin mahdollisuuksien lisääjänä. Kuluttajien luottamuksen varmistamiseksi kehityksen tulee olla yhteensopivaa korkeimpien kansainvälisten tietosuojastandardien kanssa. Sähköisiin siirtoihin ei voida soveltaa tulleja, sillä ne katsotaan tämän luvun mukaiseksi rajat ylittäväksi palveluksi

(UA 139 artikla, MD 254 artikla, GE 127 artikla).

Sopimuksissa sitoudutaan yhteistyöhön sähköiseen kaupankäyntiin ja sen sääntelyyn liittyvissä kysymyksissä. Yhteistyö pitää sisältää vuoropuhelua ja tietojenvaihtoa erilaisia erityiskysymyksiä koskien (UA 140 artikla, MD 255 artikla, GE 128 artikla). Moldovan ja Georgian kanssa sovitaan tämän luvun puitteissa myös palvelunvälittäjien vastuuta koskevista säännöistä. (MD 256-260 artikla, GE 129-133 artikla)

Poikkeukset. *(7 jakso).* Sopimuksissa vahvistetaan myös poikkeukset. Edellyttäen, ettei toimenpiteitä sovelleta mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään maiden välillä tai peiteltyyn kaupan rajoittamiseen, osapuolet voivat ottaa käyttöön toimenpiteitä esimerkiksi yleisen turvallisuuden, terveyden, yleisen moraalin, henkilöiden yksityisyyden, historiallisten tai kulttuuristen aarteiden tai ehtyvien luonnonvarojen suojelemiseksi taikka muista yksityiskohtaisemmin sopimuksittain määritellyistä syistä (UA 141 artikla, GE 134 artikla, MD 261 artikla).

Lisäksi määritellään turvallisuuteen liittyvät sekä verotusta koskeviin toimenpiteisiin sovellettavat poikkeukset. Sopimuksissa ei velvoiteta toimittamaan sellaisia tietoja, joiden luovuttaminen katsotaan turvallisuusintressien vastaisiksi, tai estä sopimuspuolta ryhtymästä turvallisuutensa kannalta tärkeäksi katsomiinsa toimenpiteisiin, esimerkiksi sotatarvikkeiden valmistukseen ja kauppaan liittyen, ydinmateriaaleihin liittyen, tai sodan tai muun hätätilan aikana toteutettaviin toimenpiteisiin. Sopimukset eivät myöskään estä osapuolia toteuttamasta kansainvälisen rauhan ylläpitämisen kannalta tärkeitä toimenpiteitä (UA 143 artikla, GE 135 artikla, MD 262 artikla).

Juoksevat maksut ja pääomanliikkeet (7 luku)

Juoksevien maksujen osalta osapuolet sitoutuvat Kansainvälistä valuuttarahastoa koskevan sopimuksen (SopS 2/1948) VIII artiklan mukaisesti hyväksymään kaikki vapaasti vaihdettavassa valuutassa suoritettavat maksutaseeseen liittyvät maksut ja siirrot osapuolten välillä (UA 144 artikla, MD 264 artikla, GE 137 artikla).

Osapuolet varmistavat sopimusten voimaantulopäivistä lähtien pääomien vapaan liikkuvuuden luotoissa, joissa jommankumman osapuolen alueella asuva on osallisena ja sopivat toisen osapuolen sijoittajien arvopaperisijoituksista sekä rahoituslainoista- ja luotoista (UA 145 artikla, MD 265 artikla, GE 138 artikla).

Ukraina sitoutuu saattamaan päätökseen maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten vapauttamisen yhtä laajasti kuin EU-osapuolen alueella ennen kuin rahoituspalveluiden alalla myönnetään sopimuksen mukainen sisämarkkinakohtelu. EU ja Ukraina sitoutuvat olemaan ottamatta käyttöön uusia rajoituksia tai tiukentamatta olemassa olevia määräyksiä (UA 145 artikla).

Suojatoimenpiteiden osalta sovitaan, että maksujen tai pääomaliikkeiden aiheuttaessa poikkeuksellisissa olosuhteissa vakavia ongelmia, suojatoimenpiteitä voidaan toteuttaa enintään kuuden kuukauden ajan (UA 146 artikla, MD 266 artikla, GE 139 artikla).

Pääomaliikkeiden helpottamisesta sovitaan, että sopimusten osapuolet neuvottelevat keskenään helpottaakseen pääomanliikkeitä neljän vuoden ajan sopimuksen voimaantulosta lähtien. Sopimusten osapuolet ovat sitoutuneita toimenpiteisiin, joilla luodaan edellytykset EU-osapuolen sääntöjen asteittaisen soveltamisen jatkamiselle (UA 147 artikla, MD 267 artikla, GE 140 artikla).

Julkiset hankinnat (8 luku)

Julkisia hankintoja koskevien lukujen tavoitteena on, että osapuolet tunnustavat läpinäkyvän, kilpailukykyisen ja avoimen tarjouskilpailun edistävän talouskehitystä ja asettavat tavoitteeksi julkisten hankintojensa markkinoiden vastavuoroisen avaamisen asteittain. Vastavuoroinen pääsy toteutetaan kansallisen kohtelun periaatteen mukaisesti. Lisäksi luvuissa määrätään assosiaatiomaiden lainsäädäntöjen asteittaisesta lähentämisestä Euroopan unionin lainsäädäntöön. Tavoitteena on tehokkaan julkisten hankintojen järjestelmän luominen, joka perustuu Euroopan unionin direktiiveihin 2004/18/EY ja 2004/17EY.

Sopimusten soveltamisala ulottuu julkisten sekä yleishyödyllisten palvelujen alan raken-

nusurakoita, palveluhankintoja ja tavarahankintoja koskeviin sekä käyttöoikeusurakoita ja palveluja koskeviin sopimuksiin. Lisäksi määrätään soveltamisalaan vaikuttavista kynnysarvoista ja laskentaperusteista ja näitä koskevista menettelyistä.

Julkisten hankintojen institutionaalisesta taustasta sovitaan, että EU ja assosiaatiomaat laativat institutionaalisen kehyksen ja mekanismit julkisten hankintojen järjestelmän toiminnan varmistamiseksi. Niin ikään sovitaan menettelytavoista tavoitteen saavuttamiseksi (UA 150 artikla, MD 270 artikla, GE 143 artikla).

Luvuissa sovitaan hankintasopimuksen tekemistä koskevat perusstandardit, jotka perustuvat Euroopan unionin olemassa olevaan säännöstöön. Assosiaatiomaiden kanssa sovitaan menettelyistä, joilla varmistetaan kaikkien julkisten hankintojen julkaiseminen tavalla, joka on riittävä avaamaan markkinat kilpailulle ja varmistaa kaikille kiinnostuneille talouden toimijoille mahdollisuuden tutustua hankintailmoitusiin ja ilmaista kiinnostuksensa sopimuksen tekemiseen. Hankintasopimukset tulee tehdä puolueettomalla tavalla korruption estämiseksi. Sopimuksissa määrätään myös tarkemmista hankintasopimusten tekemisen menettelytavoista, joiden keskeisinä tavoitteina on avoimuus, tehokkuus, tasapuolisuus, syrjimättömyys ja objektiivisuus. Mahdollisten väitettyjen rikkomusten aiheuttaessa vahinkoa, henkilöillä on oikeus puolueettomaan ja tehokkaaseen oikeussuojaan hankintapäätöksiin liittyvien sopimusten osalta (UA 151 artikla, MD 271 artikla, GE 144 artikla).

Assosiaatiomaiden kanssa sovitaan lainsäädännön asteittaisen lähentämisen menettelytavoista. Assosiaatiomaat toimittavat sopimuksissa tarkoitetuille assosiaatiokomiteoille yksityiskohtaisen etenemissuunnitelman tämän luvun täytäntöön panemiseksi. Assosiaatiokomitean myönteistä lausuntoa pidetään julkisia hankintoja koskevien lukujen täytäntöön panemisen viiteasiakirjana (UA 152 artikla, MD 272 artikla, GE 145 artikla).

Assosiaatiomaat varmistavat, että niiden voimassaolevat ja tulevat lainsäädännöt saatetaan asteittain yhdenmukaisiksi julkisia hankintoja koskevan EU:n lainsäädännön kanssa (UA 153 artikla, MD273 artikla, GE 146 artikla).

Markkinoillepääsyä koskevissa artikloissa vahvistetaan osapuolten markkinoiden tehokas ja vastavuoroinen avautuminen, joka tapahtuu asteittain ja samanaikaisesti. Siirtyminen avautumisen syvempään vaiheeseen tapahtuu kauppakomiteoiden suorittaman hyväksytyn lainsäädännön arvioinnin perusteella. Suomi tekee artiklaan varauman Ahvenanmaan osalta (UA 154 artikla, MD 274 artikla, GE 147 artikla).

Sopimusten osapuolet varmistavat, että kaiken asiaa koskevan lainsäädännön ja asiaa koskevien hallinnollisten päätösten tulee olla julkisia ja että tarjouskilpailumahdollisuuksista tulee jakaa tietoa tehokkaasti. Osapuolet tehostavat yhteistyötään vaihtamalla kokemuksia ja tietoja parhaista käytännöistään ja sääntelykehyksistään sekä sopivat tarkemmin yhteistyön menettelytavoista ja yhteistyöalueista kunkin sopimuksen osalta (UA 155-156 artikla, MD 275-276 artikla, GE 148-149 artikla).

Teollis- ja tekijänoikeudet (9 luku)

Yleiset määräykset (1 jakso).

Luvun tavoitteena on helpottaa luovien alojen ja innovatiivisten tuotteiden tuotantoa ja kauppaa osapuolten välillä ja saavuttaa riittävä teollis- ja tekijänoikeuksien suojan ja oikeuksien täytäntöönpanon taso (UA 157 artikla, MD 277 artikla, GE 150 artikla).

Osapuolet varmistavat Maailman kauppajärjestön WTO:n teollisuus- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyviä näkökohtia koskevan sopimuksen (SopS 4-5/1995), jäljempänä TRIPS-sopimus, riittävän täytäntöönpanon. Luvussa täsmennetään ja täydennetään TRIPS-sopimuksen ja muiden teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten mukaisia velvoitteita. TRIPS-sopimuksen 61 artikla koskee teollis- ja tekijänoikeuksien loukkaamisesta määrättäviä rikosoikeudellisia seuraamuksia ja oikeuskeinoja. Näin ollen assosiaatiosopimusten tätä kohtaa koskevat määräykset liittyvät jaettuun toimivaltaan kuuluviin rikosoikeudellisiin määräyksiin. Rikoslaki (39/1889), tavaramerkkilaki (7/1964), patenttilaki (550/1967), mallioikeuslaki (221/1971), tekijänoikeuslaki (404/1961), yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin annettu laki (32/1991) ja toi-

minimilaki (128/1979) täyttävät TRIPS-sopimuksessa asetetut velvoitteet, joten määräys ei aiheuta tarvetta muuttaa kansallista lainsäädäntöä.

Ukrainan sopimuksessa soveltamisalaksi määritellään tekijänoikeudet, patentit, toiminimiin ja tavaramerkkeihin liittyvät oikeudet, mallit, integroitujen piirien piirimallit, maantieteelliset merkinnät, alkuperämerkinnät ja alkuperänimitykset, kasvilajikkeet, julkistamattoman tiedon suoja ja teollisoikeuden suojelemista koskevan Pariisin yleissopimuksen (SopS 36/1970) mukainen suoja vilpillistä kilpailua vastaan. Moldovan ja Georgian sopimuksissa soveltamisalaan kuuluu kaikki luvussa käsiteltävät alat. (UA 158 artikla, MD 278 artikla, GE 151 artikla) Ukrainan kanssa sovitaan teknologian siirtoa koskevasta tietojenvaihdosta ja menettelyistä (UA 159 artikla).

Oikeuksien sammumisen osalta sovitaan Moldovan ja Georgian sopimuksessa, että osapuolet voivat valita joko oikeuksien kansallisen tai alueellisen sammumisen. Ukrainan sopimuksen mukaan osapuolet voivat vapaasti valita soveltamansa järjestelmän TRIPS-sopimuksen määräykset huomioon ottaen. (UA 160 artikla, MD 279 artikla, GE 152 artikla).

Teollis- ja tekijänoikeuksia koskevat normit (2 jakso).

Tekijänoikeus ja lähioikeudet. *(1 alajakso)*. Annettavan suojan osalta sovitaan noudatettavan seuraavia kansainvälisiä sopimuksia: Rooman yleissopimus (SopS 56/1983), Bernin yleissopimus (SopS 78-79/1986), Maailman henkisen omaisuuden järjestön WIPO:n tekijänoikeussopimus (SopS 16-17/2010) ja WIPO:n esitys- ja äänitesopimus (SopS 18-19/2010) (UA 161 artikla) sekä TRIPS-sopimus (MD 280 artikla, GE 153 artikla).

Sopimuksissa määrätään tekijänoikeuksien voimassaoloajasta Bernin yleissopimuksen mukaisesti. Lisäksi määritellään elokuva- ja audiovisuaalisten teosten tekijänoikeuksien voimassaoloaika, lähioikeuksien suojan voimassaoloajan määräytymisperusteet sekä aikaisemmin julkaisemattomien teosten suoja. Lisäksi määritellään arvostelu- ja tiedejulkaisujen sekä valokuvien suoja (UA 166-167 artikla). Moldovan ja Georgian kanssa sovitaan suoja-ajasta sävellysten, esittävien taiteilijoiden oikeuksien, äänitteiden tuottajien oikeuksien ja yleisradio-organisaatioiden osalta käytännössä samankaltaisesti Ukrainan kanssa (MD 286 artikla, GE 159 artikla).

Ukrainan sopimus sisältää määräykset äänen ja kuvan tallentamisesta ja esittäjän yksinoikeudesta sallia tai kieltää esityksensä yleisradiointi. Esittäjillä ja äänitetuottajilla tulee olla oikeus kohtuulliseen korvaukseen tallenteiden välittämisestä. Tekijöillä on yksinoikeus saattaa teoksensa yleisön saataviin, mukaan lukien oikeus levittää teosten alkuperäiskappaleita yleisölle (UA 169-171 artikla). Osapuolilla on mahdollisuus säätää poikkeuksia ja rajoituksia yksinoikeuksiin esimerkiksi silloin, jos kyseessä on yksityinen kappaleen valmistaminen tai lyhyiden katkelmien käyttö selostuksen yhteydessä, yleisradioyhtiöiden omin keinoin tekemä lyhytaikainen tallennus omia lähetyksiä varten tai käyttö yksinomaan opetukseen tai tieteelliseen tutkimukseen, ja jos tekijänoikeuksien haltijalle ei synny kohtuutonta haittaa (UA 172 artikla). Ukrainan kanssa määrätään myös tarkemmin kappaleen valmistamisoikeuksia koskevista menettelyistä ja oikeudesta välittää teoksia yleisölle. Lisäksi kaikkien assosiaatiokumppaneiden kanssa määrätään näitä oikeuksia koskevista poikkeuksista ja rajoituksista (UA 173-175 artikla, MD 289 artikla, GE 162 artikla). Ukrainan sopimuksessa varmistetaan tekijän oikeudet myöntää lupa tekijänoikeuksilla suojattujen teosten satelliittivälitykseen ja kaapeliteitse tapahtuvaan välitykseen yleisölle (UA 191-192 artikla).

Moldovan ja Georgian sopimuksissa määrätään tekijöiden oikeudesta päättää teostensa toisintamisesta, kappaleiden valmistamisesta, välittämisestä ja levittämisestä (MD 281 artikla, GE 154 artikla). Osapuolet sopivat myös siitä, että esittävillä taiteilijoilla on oikeus päättää esitystensä tallentamisesta, tallenteiden kopioimisesta ja tallenteiden saattamisesta yleisön saataville sekä esitysten yleisradioinnista, ellei kyse ole jo yleisradioidusta esityksestä tai esitys ole peräisin tallenteelta (MD 282 artikla, GE 155 artikla). Sopimukset sisältävät määräykset äänitteiden tuottajien oikeudesta päättää äänitteiden kopioimisesta, kopioiden saattamisesta yleisön

saataville ja äänitteiden välittämisestä yleisölle (MD 283 artikla, GE 156 artikla). Yleisradio-organisaatioilla on oikeus sallia tai kieltää lähetystensä tallentaminen, tallenteiden kopiointi ja saattaminen yleisön saataville, uudelleen yleisradiointi sekä välittäminen yleisölle pääsymaksullisissa tiloissa (MD 284 artikla, GE 157 artikla). Sopimukset sisältävät myös määräykset oikeudesta, jonka tavoitteena on varmistaa kohtuullinen kertakorvaus asianomaisille tekijänoikeuksien haltijoille teostensa yleisradioimisesta (MD 285 artikla, GE 158 artikla).

Sopimuksissa määrätään menettelytavoista, joilla oikeudenhaltijoita turvataan tekijänoikeuksia ja lähioikeuksia suojaavien teknisten toimenpiteiden kiertämiseltä (UA 176 artikla, MD 287 artikla, GE 160 artikla). Osapuolten on säädettävä oikeuksien hallinnointitietojen riittävästä suojasta, jotta oikeudet saadaan turvattua luvattomalta muuttamiselta tai poistamiselta (UA 177 artikla, MD 288 artikla, GE 161 artikla). Lisäksi Ukrainan kanssa tehdyn sopimuksen mukaan osapuolten on säädettävä oikeudenhaltijoiden lainaus- ja vuokrausoikeuksista sekä tekijän ja esittävän taiteilijan luovuttamattomasta oikeudesta kohtuulliseen korvaukseen äänitteen tai elokuvan kappaleen vuokraamisesta (UA 178-179 artikla).

Ukrainan osalta määrätään myös tietokoneohjelmien suojasta ja oikeuksista Bernin yleissopimuksen mukaisesti (SopS 78-79/1986). Artikloissa määrätään ohjelmiin liittyvistä yksinoikeuksista ja niihin liittyvistä rajoituksista sekä koodin analysointiin ja toisintamiseen liittyvistä edellytyksistä (UA 180-184 artikla). Edelleen sovitaan tietokantojen suojasta ja tarkemmin suojan kohteesta, tietokannan tekijän määritelmästä, tietokantoihin liittyvistä yksinoikeuksista ja niihin liittyvistä rajoituksista (UA 185-189 artikla).

Kaikkien assosiaatiokumppaneiden kanssa sovitaan myös taideteosten tekijöiden oikeudesta korvauksiin taideteosten jälleenmyynneistä (UA 190 artikla, MD 290 artikla, GE 163 artikla).

Ukrainan sopimuksessa todetaan, että osapuolten asianomaisten tekijänoikeuksien yhteishallinnointijärjestöjen välillä on tarpeen sopia toimista, joilla taataan tekijänoikeuksien toteutuminen. Moldovan ja Georgian sopimusten mukaan osapuolet pyrkivät oikeuksien hallinnointia edistävään vuoropuheluun (UA 168 artikla, GE 164 artikla, MD 291 artikla).

Tavaramerkit. *(2 alajakso).* Moldovan ja Georgian kanssa sovitaan noudatettavista kansainvälisistä sopimuksista (MD 292 artikla, GE 165 artikla). Kaikkien assosiaatiokumppaneiden kanssa sovitaan perustettavista tavaramerkkien rekisteröintijärjestelmistä sekä niiden yhteydessä käytettävistä menettelyistä, mukaan lukien perusteista tavaramerkkien hylkäämiselle (UA 193 artikla, MD 293 artikla, GE 166 artikla). Kaikki osapuolet toimivat yhteistyössä tunnettujen tavaramerkkien suojelun parantamiseksi kansainvälisten sopimusten mukaisesti (UA 194 artikla, MD 294 artikla, GE 167 artikla).

Alajaksoissa määrätään tarkemmin myös tavaramerkkeihin liittyvien oikeuksien poikkeuksista (UA 196 artikla, MD 295 artikla, GE 168 artikla). Ukrainan kanssa tavaramerkkeihin liittyvistä oikeuksista ja poikkeuksista sovitaan vielä yksityiskohtaisemmin, mukaan lukien sopimalla yksinoikeudesta tavaramerkkiin ja tavaramerkkeihin liittyvistä erivapauksista (UA 194-196 artikla). Ukrainan kanssa sovitaan tarkemmin myös tavaramerkkien käyttöön ja menettämisperusteisiin liittyvistä menettelyistä sekä tavaramerkin suoja-ajasta osapuolten alueella (UA 197-200 artikla).

Maantieteelliset merkinnät. *(3 alajakso).* Alajakson säännöksiä sovelletaan maantieteellisten merkintöjen tunnustamiseen ja suojaan assosiaatiokumppaneiden kanssa (UA 201 artikla, MD 296 artikla, GE 169 artikla).

Osapuolet tunnustavat toistensa lakien olevan sopimuksen määräysten mukaisia, minkä lisäksi osapuolet tunnustavat, saatuaan asiaankuuluvat menettelyt, mukaan lukien vastaväitemenettelyt, päätökseen, sopimusliitteissä olevien tuotteiden maantieteellisten merkintöjen suojan (UA 202 artikla, MD 297 artikla, GE 170 artikla). Edelleen Moldovan ja Georgian kanssa tunnustetaan erillisten maantieteellisten merkintöjen suojasta tehtyjen sopimusten piirissä suojattujen nimikkeiden suojan säilyminen assosiaatiosopimusten myötä (MD 297 artikla, GE 170 artikla).

Assosiaatiokumppaneiden kanssa sovitaan mahdollisuudesta lisätä uusia maantieteellisiä merkintöjä ja tarkemmin näitä koskevista menettelyistä (UA 203 artikla, MD 298 artik-

la, GE 171 artikla). Edelleen määrätään suojan laajuudesta, mukaan lukien merkintöjen suojaamisesta välilliseltä käytöltä ja muilta väärinkäytöiltä tai jäljittelyltä (UA 204 artikla, MD 299 artikla, GE 172 artikla). Maantieteellisten merkintöjen käyttöoikeudesta määrätään, että sopimuksella suojattujen vastaavien eritelmien mukaisten nimitysten kaupallinen käyttö on avointa ja että suojatun nimen käyttö ei edellytä rekisteröintiä tai lisämaksuja (UA 205 artikla, MD 300 artikla, GE 174 artikla). Kaikkien assosiaatiokumppaneiden kanssa sovitaan maantieteellisten merkintöjen suhteesta tavaramerkkeihin, mukaan lukien hakemuksen hylkäämisen edellytyksistä (UA 206 artikla, MD 303 artikla, GE 176 artikla).

Assosiaatiokumppaneiden kanssa sovitaan suojan täytäntöönpanon valvonnasta asianmukaisin toimin (UA 207 artikla, MD 301 artikla, GE 175 artikla). Ukrainan ja Moldovan kanssa sovitaan myös väliaikaisista tai täydentävistä toimenpiteistä ja siirtymäajoista koskien merkintöjen suojan piiriin tulevia tuotteita (UA 208 artikla, MD 302 artikla).

Lisäksi sovitaan maantieteellisiin merkintöihin liittyvistä yleisistä säännöistä, yhteistyöstä ja avoimuudesta sekä maantieteellisten merkintöjen alakomiteoiden perustamisesta. Alakomiteoilla on oikeus tehdä muutoksia suojattavien merkintöjen liiteluetteloihin. Osapuolet ovat perustettavan alakomitean välityksellä yhteydessä toisiinsa kaikissa merkintöjä koskevien asioiden täytäntöönpanoon ja soveltamiseen liittyvissä kysymyksissä. Alakomitea raportoi säädetyn mukaisesti assosiaatiokomiteoille (UA 209-211 artikla, MD 304-306 artikla, GE 177-179 artikla).

Mallit. *(4 alajakso)*. Georgian ja Moldovan kanssa sovitaan noudatettavan teollismallien rekisteröimistä koskevaa Haagin sopimukseen liittyvää Geneven asiakirjaa (SopS 51/2011) (MD 307 artikla, GE 180 artikla). Ukrainan kanssa sovitaan malliin liittyvistä määritteistä (UA 212 artikla).

Georgian ja Moldovan kanssa sovitaan suojasta sellaisille malleille, jotka ovat uusia tai omaperäisiä. Suoja on myönnettävä rekisteröinnillä, joka takaa mallien haltijoille yksinoikeuden (MD 308 artikla, GE 181 artikla). Ukrainan kanssa määrätään sen perusteella mallien suojan edellytyksistä, että mallit ovat itsenäisesti luotuja, uusia ja luonteeltaan yksilöllisiä (UA 212-213 artikla). Kaikkien assosiaatiokumppanien kanssa määrätään myös suoja-ajasta (UA 214 artikla, MD 308 artikla, GE 181 artikla). Rekisteröimättömille malleille myönnettävästä suojasta ja niiden suoja-ajasta sovitaan erikseen Moldovan kanssa (MD 309 artikla).

Ukrainan kanssa sovitaan myös rekisteröinnin mitätöimistä tai epäämistä koskevista perusteista (UA 215 artikla). Saatujen oikeuksien haltijalla on rekisteröimänsä mallin käyttöön yksinoikeus tiettyjä poikkeuksia lukuun ottamatta (UA 216 artikla). Ukrainan kanssa sovitaan, että esimerkiksi yksityisessä ja ei kaupallisessa tarkoituksessa toteutetut toimet ja opetukselliset tai kokeelliset toimenpiteet kuuluvat poikkeusten piiriin. Georgian ja Moldovan kanssa todetaan voitavan määrätä poikkeuksia huomioiden muun muassa, ettei suojatun mallin omistajan oikeuksia kohtuuttomasti vahingoiteta (UA 217 artikla, MD 310 artikla, GE 182 artikla). Kaikkien assosiaatiokumppaneiden kanssa sovitaan myös mallien suojaamisesta osapuolten tekijänoikeuslainsäädännön mukaisesti (UA 218 artikla, MD 311 artikla, GE 183 artikla).

Patentit. *(5 alajakso).* Moldovan ja Georgian kanssa sovitaan sitoutumisesta WIPO:n patenttiyhteistyösopimuksen (SopS 58/1980) noudattamiseen (MD 312 artikla, GE 184 artikla).

Kaikkien assosiaatiokumppaneiden kanssa sovitaan vuoden 2001 WTO:n ministerikokouksen TRIPS-sopimuksesta ja kansanterveydestä antaman Dohan julistuksen merkityksen tunnustamisesta ja julistuksen noudattamisesta tämän luvun täytäntöönpanossa. Osapuolet sitoutuvat myös WTO:n yleisneuvoston vuonna 2003 tekemän Dohan julistuksen 6 artiklasta tehdyn päätöksen täytäntöönpanoon (UA 219 artikla, MD 313 artikla, GE 185 artikla).

Sopimuksissa tunnustetaan lääkkeisiin ja kasvinsuojelutuotteisiin liittyvät lisäsuojamenettelyyn liittyvät toimenpiteet (UA 220 artikla, MD 314 artikla, GE 186 artikla). Ukrainan kanssa sovitaan erikseen, että sopimusten osapuolten on suojattava bioteknologiset keksinnöt kansallisen patenttilainsäädännön mukaisesti ja tarvittaessa mukautettava lainsäädäntöään sopimuksen määräysten mukaiseksi. Artiklassa määrätään myös asi-

aan liittyvät tarkemmat määritelmät sekä patentoinnin edellytykset ja rajoitukset sekä niihin liittyvät menettelyt ja poikkeukset (UA 221 artikla).

Sopimuksissa määrätään lääkkeiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamiseksi toimitettujen tietojen suojasta. Kumppaneiden kanssa sovitaan niiden lääkkeiden tietosuojaa koskevan lainsäädännön yhdenmukaistamisesta EU:n lainsäädännön kanssa erikseen päätettävänä ajankohtana (UA 222 artikla, MD 315 artikla, GE 187 artikla). Edelleen sopimuksissa määrätään, että osapuolten on määriteltävä kasvinsuojeluaineiden turvallisuutta ja tehokkuutta koskevat vaatimukset ennen kyseisten aineiden saattamista markkinoille. Osapuolet määrittelevät suojeluaineiden testausta koskevat kriteerit ja muut luvan saamiseen liittyvän testauksen menettelytavat, minkä ohella sopimuksissa määrätään näihin liittyvästä tietosuojasta (UA 223 artikla, MD 316 artikla, GE 188 artikla).

Assosiaatiokumppaneiden kanssa sovitaan myös kasvinjalostajanoikeuksien suojaamisen edistämisestä huomioiden uusien kasvilajikkeiden suojaamista koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 17/1993). (UA 228 artikla, MD 317 artikla, GE 189 artikla).

Ukrainan kanssa sovitaan erikseen (alajaksossa 7), että osapuolet kunnioittavat lakiensa mukaisesti alkuperäiskansojen ja paikallisten yhteisöjen tietämystä, keksintöjä ja käytäntöjä, jotka sisältyvät biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta merkityksellisiin elämänmuotoihin. Osapuolet jatkavat geenivaroihin, perinteiseen tietämykseen ja kansanperinteeseen liittyvän suojan parantamisessa tehtävää työtä ja sopivat osapuolten keskinäisestä tietojenvaihdosta merkittävien monenkeskisten neuvottelujen osalta (UA 229 artikla).

Puolijohdetuotteiden piirimallit; vain Ukraina. *(6 alajakso)*. Ukrainan kanssa sovitaan erikseen puolijohdetuotteiden piirimallien suojaan liittyvistä kysymyksistä, mukaan lukien puolijohdetuotteiden ja niiden piirimallin määritelmistä sekä siitä mitä pidetään niiden kaupallisena käyttönä sekä suojan edellytyksistä (UA 224-225 artikla) jaksossa määrätään myös piirimallien suojan nojalla yksinoikeuteen sisältyvistä oikeuksista sekä suojan kestosta (UA 226-227 artikla).

Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpano (3 jakso)

Assosiaatiokumppaneiden kanssa todetaan vahvistettavan yleiset velvoitteet TRIPS-sopimuksen mukaisista sitoumuksista sekä määrättävän täydentävistä toimenpiteistä oikeuksien täytäntöönpanon varmistamiseksi. Lisäksi sovitaan menettelyjen ja sääntöjen olevan oikeudenmukaisia, oikeasuhtaisia ja tasapuolisia (UA 230 artikla, MD 318 artikla, GE 190 artikla). Osapuolet myös sopivat perusteista, joiden nojalla voidaan myöntää oikeus pyytää oikeussuojakeinojen ja toimenpiteiden soveltamista (UA 231 artikla, MD 319 artikla, GE 191 artikla).

Yksityisoikeudellinen täytäntöönpano. *(1 alajakso).* Sopimuksissa tunnustetaan tekijänoikeusolettaman lähtökohtana, jollei toisin voida osoittaa, että teoksen tekijää voidaan pitää oikeuksien haltijana, jos hänen nimensä on asianmukaisella tavalla ilmoitettu teoksessa (UA 232 artikla, MD 329 artikla, GE 199 artikla).

Ukrainan kanssa sovitaan erikseen todistustavoista kuten siitä, että osapuolten oikeusviranomaisilla tulee olla oikeus määrätä, milloin asianosainen on esittänyt riittävän todistusaineiston vaatimuksiensa tueksi. Jos teollis- ja tekijänoikeuksien loukkausten laajuus on kaupallista tasoa, on luottamuksellisten tietojen suoja taaten mahdollistettava määräys sellaisten asiakirjojen saamiseksi, jotka ovat vastapuolen hallussa (UA 233 artikla).

Osapuolten on varmistettava, että viranomaisilla on mahdollisuus tehokkaisiin väliaikaisiin toimiin väitettyä loukkausta koskevan todistusaineiston suojaamiseksi jo ennen kanteen nostamista (UA 234 artikla, MD 320 artikla, GE 192 artikla). Ukrainan kanssa sovitaan lisäksi, että toimenpiteet voidaan tietyin ehdoin kumota kanteen vastaajan pyynnöstä, ellei kantaja pane asiaa vireille kohtuullisessa määräajassa (UA 234 artikla).

Osapuolten on varmistettava, että viranomaiset voivat kantajan pyynnöstä määrätä, että tietoja annetaan teollis- tai tekijänoikeuksia loukkaavien palveluiden alkuperästä ja jakeluverkoista. Tiedonantovelvollisuuksista ja edellytyksistä määrätään artiklassa yksityiskohtaisemmin (UA 235 artikla, MD 321 artikla, GE 193 artikla).

Assosiaatiokumppanien kanssa sovitaan myös edellytyksistä sellaisille viranomaisten määräämille väliaikaisille toimenpiteille, joiden tarkoituksena on estää teollis- tai tekijänoikeuksien loukkaaminen tai loukkaamisen jatkuminen, asettamalla esimerkiksi loukkaajaa koskevia kieltoja tai määräämällä takavarikointeja. Lisäksi on varmistettava, että mahdollisten vahingonkorvausten turvaamiseksi voidaan kaupallisessa laajuudessa tehtyjen loukkausten osalta tietyin edellytyksin asettaa esimerkiksi omaisuuden hukkaamiskieltoja tai jäädyttää varoja (UA 236 artikla, MD 322 artikla, GE 194 artikla). Ukrainan osalta sovitaan edelleen tiedonsaantioikeuksista ja oikeudesta tulla kuulluksi asiaa uudelleen käsiteltäessä (UA 236 artikla).

Sopimuksissa määrätään mahdollisuudesta korjaaviin toimenpiteisiin kuten teollis- tai tekijänoikeuksia loukkaavan materiaalin hävittämisestä tai poistamisesta markkinointikanavista. Myös näiden loukkaavien tavaroiden luomisessa käytettyjä materiaaleja ja välineitä voidaan määrätä hävitettäväksi (UA 237 artikla, MD 323 artikla, GE 195 artikla). Edelleen sovitaan, että oikeuden päätöksen jälkeen oikeusviranomaiset voivat antaa loukkaajaa koskevan kieltopäätöksen sen varmistamiseksi, ettei loukkaus jatku (UA 238 artikla, MD 324 artikla, GE 195 artikla). Lisäksi osapuolet voivat määrätä sellaisista vaihtoehtoisista toimenpiteistä, joissa oikeusviranomaiset voivat soveltuvissa tilanteissa määrätä edellä mainittujen toimenpiteiden sijasta suoritettavaksi vahingonkorvauksen (UA 239 artikla, MD 325 artikla, GE 195 artikla)

Osapuolten on varmistettava, että määrätessään oikeudenhaltijalle maksettavista vahingonkorvauksista oikeusviranomaiset ottavat huomioon kaikki asianmukaiset näkökohdat mukaan lukien aiheutuneet vahingot. Mikäli oikeudenloukkaaja on toiminut vilpittömin mielin, voidaan määrätä, että oikeusviranomaiset määräävät syntyneet voitot perittäväksi takaisin vahingonkärsijälle tai maksettavaksi vahingonkorvauksena (UA 240 artikla, MD 326 artikla, GE 196 artikla).

Assosiaatiosopimuksissa myös sovitaan osapuolten varmistavan, että kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut kuuluvat yleensä hävinneen maksettavaksi, paitsi jos se on kohtuutonta (UA 241 artikla, MD 327 artikla, GE 197 artikla).

Sopimuksissa myös sovitaan siitä, että oikeusviranomaiset voivat teollis- ja tekijänoikeuden loukkauksen johdosta nostetun kanteen yhteydessä määrätä tiedotustoimenpiteitä tuomioistuinten päätöksistä asianmukaisella tavalla (UA 242 artikla, MD 328 artikla, GE 198 artikla). Ukrainan kanssa sovitaan lisäksi erikseen, että mahdollisissa siviilioikeudellisissa hallinnollisissa menettelyissä käytettävien periaatteiden tulee yleisesti vastata alajakson määräysten periaatteita (UA 243 artikla).

Palvelunvälittäjien vastuu; vain Ukraina. *(2 alajakso).* Ukrainan kanssa sovitaan erikseen palvelunvälittäjien vastuusta. Osapuolet tunnustavat olevansa tietoisia siitä, että kolmannet osapuolet voivat käyttää välittäjiä tekijänoikeuksien loukkaamiseen. Edelleen sovitaan, että osapuolten on määrättävä alajaksossa määrätyistä palvelunvälittäjiä koskevista toimista, jotta voidaan varmistaa sekä tiedon liikkuvuus että teollis- ja tekijänoikeuksien toteutuminen digitaalisessa ympäristössä (UA 244 artikla).

Edelleen määrätään palvelunvälittäjien vastuusta ja sen rajoista tietojen siirtämisen, välimuistiin tallentamisen ja säilytyksen osalta. Lisäksi määrätään, että tietyin edellytyksin palveluntarjoaja ei ole vastuussa siirretystä tiedosta, jos se ei ole siirron alkuunpanija, eikä ole valinnut vastaanottajia tai muuta siirrettäviä tietoja. Edelleen määrätään välimuistiin tallentamisen sekä säilytyksen yhteydessä palvelutarjoajan vastuun rajoista. Säilyttämisen osalta selvennetään, että palveluntarjoaja ei ole vastuussa, jos sillä ei ole tosiasiallista tietoa loukkaavasta toiminnasta ja se tiedon saatuaan toimii viipymättä estääkseen pääsyn tai poistaakseen tällaisen loukkaavan materiaalin. Lisäksi todetaan, ettei edellä kuvattu vaikuta tuomioistuimen tai oikeusviranomaisen mahdollisuuteen vaatia oikeusjärjestelmän mukaisesti palveluntarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset (UA 245-247 artikla).

Sopimuksessa määrätään, ettei palvelunvälittäjille saa yllämainittujen artiklojen osalta asettaa yleistä valvontavelvoitetta. Osapuolet voivat asettaa palveluntarjoajille velvollisuuden ilmoittaa palvelun vastaanottajien laittomiksi väitetyistä toimista tai ilmoittaa viran-

omaisten pyynnöstä tietoja palveluiden vastaanottajista (UA 248 artikla).

Muut määräykset. *(2/3 alajakso)*. Sopimuksiin sisältyy myös muista määräyksistä (Georgian ja Moldovan sopimuksissa 2 alajakso, Ukrainan sopimuksessa 3 alajakso).

Sopimusosapuolten välillä sovitaan tarkemmin teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavia tavaroita koskevista rajamenettelyistä. Rajatoimenpiteiden osalta kaikissa sopimuksissa määrätään menettelyistä, käytänteistä ja lähestymistavoista, joita tulliviranomaiset voivat käyttää, kun tavaroiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta. Samoin sovitaan yleisesti osapuolten tekemästä yhteistyöstä (UA 250 artikla, MD 330 artikla, GE 200 artikla). Ukrainan ja Moldovan sopimuksissa täsmennetään edelleen samassa yhteydessä määrittein, mitä teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavilla tavaroilla tässä asiayhteydessä tarkoitetaan (UA 250 artikla, MD 330 artikla). Moldovan ja Georgian kanssa määrätään artiklan täytäntöönpanon varmistamisesta vastaavasta sopimuksen alakomiteasta (MD 330 artikla, GE 200 artikla).

Lisäksi sovitaan siitä, että osapuolet edistävät teollis- ja tekijänoikeuksien käytännesääntöjen laatimista ammattialan tai ammatillisten järjestöjen toimesta ja niiden soveltamista koskevien arviointien toimittamista viranomaisille (UA 251 artikla, MD 331 artikla, GE 201 artikla).

Alajaksossa määrätään tarkemmin osapuolten yhteistyöstä teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan luvun sitoumusten ja velvoitteiden täytäntöön panemiseksi, mukaan lukien tietojen ja kokemusten vaihto, viranomaisten valvontatoimintaan liittyvä yhteistyö kokemusten vaihtamiseksi ja toimien koordinoimiseksi, toimintaedellytysten kehittäminen muun muassa koulutuksen avulla, teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan tiedon levittäminen, institutionaalisen yhteistyön kehittäminen sekä suurelle yleisölle suunnattu aktiivinen tiedottaminen (UA 252 artikla, MD 332, GE 202 artikla).

Kilpailu (10 luku)

Kilpailunrajoitukset ja yrityskeskittymät. (UA/MD 1 jakso). Ukrainan ja Moldovan sopimuksissa kilpailuviranomaiseksi määritellään Euroopan unionissa Euroopan komissio, Ukrainassa monopolien vastainen komitea ja Moldovassa kilpailuneuvosto. Lisäksi määritellään jaksossa tarkoitettu kilpailulainsäädäntö (UA 253 artikla, MD 333 artikla).

Osapuolet tunnustavat vapaan ja vääristymättömän kilpailun tärkeyden kauppasuhteissaan. Sopimuksissa määritellään tarkemmin tietyt liiketoimet, jotka eivät ole sopimusten mukaisia. Täytäntöönpanon osalta osapuolet sopivat pitävänsä voimassa kilpailulainsäädännön, jonka avulla torjutaan tehokkaasti kilpailunvastaisia sopimuksia ja yhdenmukaistettuja menettelytapoja ja määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten yksipuolista kilpailunvastaista toimintaa sekä valvotaan tehokkaasti yrityskeskittymiä. Osapuolet sopivat ylläpitävänsä valvonnasta vastaavaa viranomaista. Osapuolet tunnustavat tasapuolisuuden ja avoimuuden tärkeyden kilpailulainsäädäntöä sovellettaessa. Ukrainan kanssa EU sopii avoimuuteen ja julkisuuteen liittyvistä menettelytavoista yksityiskohtaisemmin (UA 254-255 artikla, MD 334-335 artikla, GE 203-204 artikla).

Moldovan ja Georgian kanssa sovitaan, että luku ei estä niitä perustamasta tai ylläpitämästä oman lainsäädäntönsä mukaisesti valtion monopoleja, julkisia yrityksiä ja yrityksiä, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia. Osapuolet huolehtivat, että edellä mainittuihin sovelletaan luvussa tarkoitettua kilpailulainsäädäntöä sikäli kun se ei estä niiden yleishyödyllistä toimintaa (GE 205 artikla ja MD 336 artikla).

Ukrainan kanssa sovitaan yksityiskohtaisemmin lainsäädännön ja lainvalvontamenettelyjen lähentämisestä EU:n säännöstöön sekä sen aikataulusta (UA 256 artikla). Julkisista yrityksistä ja erityis- tai yksinoikeuksia saaneista yrityksistä sovitaan, että kumpikaan osapuoli ei pidä voimassa sellaisia toimenpiteitä, jotka olisivat ristiriidassa sopimuksen periaatteiden tai valtiomonopoleja koskevien määräysten kanssa. Kaikki valtion kaupalliset monopolit on mukautettava viiden vuoden kuluessa sopimuksen voimaantulosta (UA 258 artikla). Yhteistyöhön ja tiedonvaihtoon liittyen Moldovan ja Ukrainan sopimusten osapuolet tunnustavat kilpailuviranomaisten koordinaation ja yhteistyön tärkeyden sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi (UA 259 artikla, MD 337 artikla). Uk-

rainan kanssa sovitaan myös neuvotteluista: kumman tahansa osapuolen taholta tulleesta pyynnöstä on aloitettava neuvottelut jaksossa tarkoitettujen erityiskysymysten tai tulkintakysymysten ratkaisemiseksi (UA 260 artikla).

Sopimusten riitojenratkaisulukujen määräyksiä ei tietyin poikkeuksin sovelleta tähän jaksoon (UA 261 artikla, MD 338 artikla, GA 207 artikla).

Valtiontuet. *(UA/MD 2 jakso).* Ukrainan ja Moldovan sopimuksissa määrätään valtiontukia koskevista yleisistä periaatteista. Valtion varoista yritykselle myönnettävä tuki, joka vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua ja vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan, ei ole hyväksyttävä. Kuitenkin joitakin tukia voidaan hyväksyä: Ukrainan sopimuksessa hyväksytään muun muassa yksittäisille kuluttajille myönnettävä sosiaalinen tuki, tuki luonnonmullistusten aiheuttamien vahinkojen korvaamiseen, tuki taloudellisen kehityksen edistämiseen alhaisen elintason alueilla ja tuki kulttuuriperinnön edistämiseen (UA 262 artikla). Nämä periaatteet vastaavat SEUT 107 artiklan kirjauksia valtiontuista. Moldovan osalta kalastusta koskeva valtiontuki, maataloussopimuksen liitteen 1 mukaiset tuotteet sekä muut maataloussopimuksen kattamat tuet rajataan erikseen luvun soveltamisalan ulkopuolelle (MD 339 artikla).

Sopimuksissa osapuolet varmistavat valtiontukien avoimuuden (UA 263 artikla, GE 206 artikla, MD 342 artikla). Ukrainan osalta täsmennetään, että osapuolet ilmoittavat valtiontuistaan tärkeimmät tiedot kuten kokonaismäärän, tyypin, tavoitteen ja myöntävän tahon. Osapuolet myös sitoutuvat pyynnöstä antamaan lisätietoja valtiontukijärjestelmistään ja yksittäisistä valtiontukitapauksista. Lisäksi määrätään muun muassa julkisten tahojen ja yritysten välisten taloudellisten suhteiden avoimuudesta.

Ukrainan sopimuksessa sovitaan valtiontukia koskevien määräysten tulkinnasta ja soveltamisalasta (UA 264. ja 266 artikla). Ukrainan ja Georgian kanssa sovitaan luvun määräysten suhteesta WTO-sääntöihin kuten tukia koskevaan sopimukseen ja riitojenratkaisusopimukseen (UA 265 artikla, GE 208 artikla). Moldovan kanssa sovitaan erikseen valtiontukien arvioinnista niiden kriteerien perusteella, jotka johtuvat EU:ssa sovellettavista kilpailusäännöistä (MD 340 artikla).

Georgian ja Moldovan sopimuksissa osapuolet ottavat tämän luvun mukaisessa tietojenvaihdossa huomioon lainsäädäntönsä mukaiset salassapitovelvollisuutta ja liikesalaisuuksia koskevat vaatimukset. Moldovan kanssa sovitaan lisäksi uudelleentarkastelulausekkeesta, jonka nojalla luvussa tarkoitettuja seikkoja sekä luvun täytäntöönpanon edistymistä arvioidaan (GE 208 artikla, MD 343 artikla ja 344 artikla).

Ukrainan sopimuksessa määrätään valtiontukien kansallisen valvontajärjestelmän perustamisesta. Ukraina hyväksyy kansallisen valtiontukilainsäädännön ja perustaa toiminnaltaan riippumattoman viranomaisen jakson määräysten soveltamiseksi. Tätä ennen Ukraina toteuttaa käyttöönotettujen tukijärjestelmien määrityksen ja mukautuksen sopimuksen määräysten mukaisiksi (UA 267 artikla).

Energian kauppapoliittiset näkökohdat (11 luku)

Osapuolten kanssa sovitaan luvuissa sovellettavista määritelmistä sekä määritellään sopimuksittain tarkemmin termit kuten energiatuote, energiakuljetusvälineet, kauttakulku ja luvaton haltuunotto (UA 268 artikla, MD 345 artikla, GE 210 artikla).

Moldovan ja Ukrainan kanssa sovitaan energian hinnan kansallisesta sääntelystä. Kaasun ja sähkön toimitushinnat perustuvat vain kysyntään ja tarjontaan, paitsi tarkemmin määritellyissä poikkeustapauksissa (UA 269 artikla, MD 346 artikla). Edellisen artiklan määräämiä tapauksia lukuun ottamatta määrätään kiellettäväksi energian viennin ja kotimaisen kulutuksen kaksoishinnoittelu (UA 270 artikla, MD 347 artikla). Ukrainan kanssa sovitaan erikseen kiellettäväksi tullit ja niitä vastaavat toimet (UA 271 artikla).

Kaikkien assosiaatiomaiden kanssa sovitaan energian kulkuun liittyvistä periaatteista. Kauttakulusta sovitaan, että se perustuu GATT 1994-sopimuksen artikloihin ja energiaperuskirjaa koskevan sopimuksen määräyksiin (UA 272 artikla, MD 348 artikla, GE 211 artikla). Moldovan ja Ukrainan kanssa

sovitaan myös kuljetuksen yksityiskohdista (UA 273 artikla, MD 349 artikla).

Assosiaatiosopimuksissa sovitaan erikseen keskeytymättömän kauttakulun menettelytavoista. Ellei kauttakulkua määrittelevä sopimus erikseen niin määrittele, kumpikaan osapuoli ei saa puuttua siihen yleistä etua koskevia poikkeuksia lukuun ottamatta. Lisäksi sovitaan vastaavasti toimista, joilla minimoidaan sekä tahattomasti, että tahallisesti aiheutettujen keskeytysten riski ja varmistetaan keskeytyneiden toimitusten jatkuminen. Riitatilanteissa pidättäydytään keskeyttämästä toimituksia (UA 276 artikla, MD 351-352 artikla, GE 213-214 artikla).

Sovitaan tarvittavista toimenpiteistä energiatuotteiden luvattoman haltuunoton kieltämiseksi ja lopettamiseksi (UA 275 artikla, MD 350 artikla, GE 212 artikla), sekä sitoudutaan sähkö- ja kaasumarkkinoiden sääntelyviranomaisen riippumattomuuteen (UA 277 artikla, MD 353 artikla, GE 215 artikla). Georgian kanssa sovitaan erikseen markkinoiden organisoimisesta parhaalla mahdollisella tavalla ja siihen kuuluvista edellytyksistä. Lisäksi sovitaan energiankuljetusvälineiden sekä nesteytetyn maakaasun käsittelylaitosten ja varastojen käytön edellytyksistä ja syrjimättömyydestä, sekä niihin määräyksiin kohdistuvien poikkeusten edellytyksistä (GE 216-217 artikla). Ukrainan kanssa sovitaan yhteistyöstä infrastruktuurialalla ja markkinoiden yhdistämisen edistämisestä (UA 274 artikla).

Assosiaatiosopimuksissa sovitaan niiden suhteesta vuoden 2005 energiayhteisösopimukseen ja että ristiriitatilanteessa sovelletaan energiayhteisösopimuksen määräyksiä tai sen mukaisia unionin määräyksiä lukujen täytäntöönpanossa etusijalla ovat energiayhteisösopimuksen kanssa yhteneväiset toimet. Georgian osalta artiklaa sovelletaan vasta sen liityttyä energiayhteisösopimuksen osapuoleksi (UA 278 artikla, MD 354 artikla, GE 218 artikla).

Ukrainan kanssa sovitaan erikseen hiilivetyjen etsintä-, hyödyntämis- ja tuotantotoiminnan aloittamista ja harjoittamista koskevista säännöistä ja toimilupaehdoista. Lisäksi kansainvälisen oikeuden mukaisesti osapuolille taataan suvereniteetti alueillaan sijaitsevien hiilivetyvarojen hyödyntämiseen. Lisäksi sovitaan yritysten toimilupia ja niiden ehtoja koskevien menettelyjen avoimuudesta ja julkisuudesta (UA 279-280 artikla).

Avoimuus (12 luku)

Avoimuudesta määrätään kaikissa assosiaatiosopimuksissa samankaltaisesti. Luvussa määritellään yleisesti sovellettavan toimenpiteen koskevan lakeja, asetuksia, tuomioistuinten päätöksiä, menettelyjä ja hallinnollisia päätöksiä sekä Ukrainan ja Moldovan osalta lisäksi mitä tahansa yleistä tai käsitteellistä tekoa, tulkintaa taikka muuta vaatimusta, mutta ei päätöstä, joka koskee yksityistä henkilöä. Osapuolet tunnustavat ennakoitavissa olevan sääntelyjärjestelmän ja tehokkaiden menettelytapojen vaikutuksen kauppaan ja investointiin (UA 281-282 artikla, MD 355-356 artikla, GE 219-220 artikla).

Luvussa sovitaan yleisesti sovellettavien menettelytapojen julkaisemisesta sekä siitä, miten tarvittavat tiedot ovat löydettävissä. Osapuolet varmistavat, että toimenpiteet ovat helposti ja nopeasti saatavilla ja ne tehdään tiettäväksi hyvissä ajoin ennen voimaantuloa. Osapuolten on pyrittävä julkaisemaan etukäteen ehdottamansa toimenpiteet perusteluineen, annettava mahdollisuus ja riittävä aika kommentoida toimenpide-ehdotuksia sekä pyrittävä huomioimaan niistä esitetyt huomautukset. Tiedusteluihin vastaamista varten on oltava yhteyspisteitä, joista osapuolet saavat tietoa voimassaolevista tai ehdotetuista yleisesti sovellettavista menettelyistä. Yleisesti sovellettavia toimenpiteitä hallinnoidaan objektiivisella, puolueettomalla ja kohtuullisella tavalla, mukaan lukien menettelyjen lainmukaisuuden varmistaminen yksittäistapauksissa (UA 283-285 artikla, MD 357-359 artikla, GE 221-223 artikla).

Osapuolet sopivat varmistavansa, että hallinnollisten toimenpiteiden uudelleentarkastelua tai korjaamista varten on riippumattomia tuomioistuimia, joissa asianosaisilla on mahdollisuus puolustaa kantojaan ja saada perusteltu ratkaisu, jota noudatetaan (UA 286 artikla, GE 224 artikla, MD 360 artikla). Lisäksi osapuolet sitoutuvat hyvän hallinnon periaatteisiin ja sopivat tekevänsä yhteistyötä sääntelyn laadun ja toimivuuden parantamiseksi muun muassa vaihtamalla tietoja parhaista toimintatavoista (artiklat UA 287 artikla, GE 225 artikla, MD 361 artikla). Mol-

dovan ja Georgian sopimuksissa luvun määräyksiä sovelletaan rajoittamatta osaston muissa luvuissa vahvistettuja avoimuussääntöjä (GE 226 artikla, MD 362 artikla). Ukrainan kanssa sovitaan syrjimättömyydestä avoimuussääntöjen soveltamisessa (UA 288 artikla).

Määräykset kuuluvat pääosin jäsenvaltioiden toimivaltaan. Suomessa hallinto-oikeudellista sääntelyä sisältyy hallintolakiin (434/2003), hallintolainkäyttölakiin (586/1996), julkisuuslakiin (621/1999), sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annettuun lakiin (13/2003), Ahvenanmaan itsehallintolakiin (1144/1991), kirkkolakiin (1054/1993), kuntalakiin (365/1995) sekä lakiin ortodoksisesta kirkosta (985/2006).

Kauppa ja kestävä kehitys (13 luku)

Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa edistää kansainvälisen kaupan kehittymistä kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti. Osapuolet palauttavat mieliin vuoden 2002 kestävää kehitystä koskevan täytäntöönpanosuunnitelma Agenda 21:n ja työllisyys- ja sosiaalipolitiikan alalla hyväksytyt kansainväliset toimintasuunnitelmat (UA 289 artikla, MD 363 artikla, GE 227 artikla).

Osapuolet tunnustavat toistensa oikeuden sääntelyyn parantaa työelämään, ympäristöön ja muihin kestävään kehitykseen liittyvää normistoaan kansainvälisesti tunnustettujen normien tai sopimusten mukaisesti (UA 290 artikla, MD 364 artikla, GE 228 artikla).

Lisäksi tunnustetaan täyden, tuottavan ja ihmisarvoisen työn merkitys yhtenä kaupan tärkeimpänä osatekijänä globalisaation yhteydessä ja vahvistetaan sitoumus edistää kansainvälistä kauppaa työn tarjoamiseksi. Sopimuksittain määritellään tarkempia toimia, joihin kuuluu muun muassa kaikenlaisen pakkotyön poistaminen, tosiasiallinen järjestäytymis- ja neuvotteluoikeus sekä syrjinnän ja lapsityövoiman käytön poistaminen. Osapuolet tunnustavat, ettei työelämän normeja tule käyttää protektionistisiin tarkoituksiin (UA 291 artikla, MD 265 artikla, GE 229 artikla).

Kansainvälisten ympäristösopimusten ja monenvälisen ympäristöhallinnon tärkeys tunnustetaan ympäristöuhkien torjunnassa. Sopimuksissa osapuolet sitoutuvat panemaan täytäntöön ne ympäristösopimukset, joiden osapuolia ne ovat. Tarkemmista sitoumuksista sovitaan sopimuskohtaisesti (UA 292 artikla, MD 366 artikla, GE 230 artikla).

Lisäksi määrätään, että kaupan tulisi kaikilta osin tukea kestävää kehitystä. Sopimusten osapuolet sitoutuvat helpottamaan kestävää kehitystä tukevaa kauppaa, esimerkiksi ympäristötuotteiden ja reilun kaupan tuotteiden osalta (UA 293 artikla, MD 367 artikla, GE 231 artikla).

Sopimusten osapuolet sitoutuvat edistämään metsävarojen kestävää hallinnointia yhteistyössä. Georgian ja Moldovan kanssa toimenpiteistä sovitaan yksityiskohtaisemmin (UA 284 artikla, GE 233 artikla, MD 369 artikla). Georgian ja Moldovan kanssa sovitaan biologisen monimuotoisuuden säilyttämiseen tähtäävistä toimista ja tunnustetaan monimuotoisuuden tärkeys kestävälle kehitykselle (MD 368 artikla, GE 232 artikla). Lisäksi sovitaan myös kalatuotteiden kauppaa koskevista toimista kalavarojen kestävän ja vastuullisen hallinnoinnin edistämiseksi (GE 234 artikla, UA 295 artikla, MD 370 artikla).

Suojelujen tasojen ylläpitämiseksi sovitaan, että osapuolet eivät saa kauppaan ja investointeihin vaikuttaakseen laskea ympäristö- ja työlainsäädäntönsä tasoa eivätkä lyödä laimin näitä koskevan lainsäädännön toimeenpanoa (UA 296 artikla, MD 371 artikla, GE 235 artikla). Osapuolet sitoutuvat ottamaan käytettävissä olevan tieteellisen tiedon huomioon soveltamissaan ympäristöä ja työehtoja koskevissa toimenpiteissä (UA 297 artikla, GE 236 artikla, MD 372 artikla). Georgian ja Moldovan kanssa sovitaan lisäksi avoimuudesta tämän luvun alaan kuuluvissa toimenpiteissä (MD 373 artikla, GE 237 artikla) Osapuolet sitoutuvat seuraamaan ja arvioimaan sopimusten toimeenpanon vaikutusta kaupan ja kestävän kehityksen kysymyksiin (UA 298 artikla, MD 374 artikla, GE 238 artikla).

Osapuolet sitoutuvat yhteistyöhön työ- ja ympäristöalan kauppaan liittyvissä kysymyksissä. Moldovan ja Georgian kanssa yhteistyön muodoista määrätään artiklassa yksityiskohtaisemmin ja sopimuksissa mainitaan esimerkiksi yhteistyö kansainvälisissä järjestöissä kuten ILO:ssa menetelmien, indikaattorien ja sertifiointimenetelmien kehittäminen ja tiedonvaihto sekä erilaiset kauppaan

liittyvät toimenpiteet (UA 302 artikla, GE 239 artikla, MD 375 artikla). Sopimusten perusteella luodaan institutionaaliset ja seurantajärjestelmät. Perustetaan kaupan ja kestävän kehityksen alakomiteat ja yhteyspisteet hallintoon helpottamaan yhteistyötä. Muista toimista sovitaan artikloissa tarkemmin sopimuskohtaisesti (UA 300 artikla, MD 376 artikla, GE 240 artikla).

Sopimuksissa sovitaan myös kansalaisyhteiskunnan huomioonottamisesta. Osapuolet perastuvat kansalaisyhteiskunnan foorumin, jota kuullaan toimenpiteiden valmisteluissa ja toteuttamisessa. Tarkemmat menettelyt on määritelty sopimuksittain (UA 299 artikla, GE, 241 artikla, MD 377 artikla).

Sopimuksissa määritellään menettelytavat tilanteisiin, joissa toinen osapuoli esittää neuvottelua lukujen mukaisissa kysymyksissä. Molempia tyydyttävään ratkaisuun pyritään oikeita kanavia käyttäen ja viimekädessä kaupan ja kehityksen alakomiteassa. Osapuolten välisissä neuvotteluissa voidaan hyödyntää myös asiantuntijapaneelia tai ryhmää, joiden perustamisesta ja toiminnasta määrätään yksityiskohtaisemmin lukua koskevissa kysymyksissä osapuolet voivat turvautua vain tässä luvussa määrättyihin menettelyihin (UA 300-301 artikla, MD 378-379 artikla , GE 242-243 artikla).

Riitojen ratkaiseminen (14 luku)

Tavoite ja soveltamisala. *(UA luvun johdanto, GE/MD 1 jakso)*. Sopimusten riitojenratkaisuluvun tavoitteena on luoda tehokas järjestelmä osapuolten välisten riitojen välttämiseksi ja ratkaisemiseksi. Tämän luvun määräyksiä sovelletaan kaikkiin kaupan ja liitännäistoimien osastojen määräysten tulkintaan ja soveltamiseen, ellei toisin määrätä (UA 303-304 artikla, MD 380-381 artikla, GE 244-245 artikla).

Neuvottelut ja sovittelu. *(UA luvun johdanto, GE/MD 2 jakso).* Osapuolet pyrkivät ratkaisemaan riidat neuvottelemalla vilpittömässä mielessä pyrkimyksenään saavuttaa molempia osapuolia tyydyttävä ratkaisu. Neuvottelujen aloittamisesta on toimitettava toiselle osapuolelle kirjallinen pyyntö, josta ilmenevät perustelut kyseessä olevalle toimenpiteelle ja ne sopimusmääräykset, joiden katsotaan soveltuvan tapaukseen. Sopimuksissa on määräykset neuvottelujen järjestämisen ja loppuunsaattamisen määräajoista. Kiireellisiä tapauksia (pilaantuvat tavarat tai kausitavarat ja energian kuljetus) koskevista määräajoista määrätään erikseen (UA 305 artikla, MD 382 artikla, GE 246 artikla).

Moldovan ja Georgian kanssa sovitaan, että osapuoli voi pyytää sovittelumenettelyn aloittamista sopimusliitteiden mukaisesti (GE liite XIX, MD liite XXXII) (MD 383 artikla, GE 247 artikla). Ukrainan sopimus sisältää sovittelujärjestelmää koskevan erillisen luvun (UA 15 luku) lukua sovelletaan toimenpiteisiin, jotka kuuluvat Ukrainan sopimuksen IV osaston 1 luvun (tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy) soveltamisalaan ja jotka haittaavat osapuolten välistä kauppaa. Kauppakomitea voi kuitenkin päättää sovittelujärjestelmän soveltamisesta myös muiden erikseen mainittujen lukujen toimenpiteisiin (UA 327 artikla) luku sisältää määräykset sovittelujärjestelmän mukaisesta menettelystä (tietojen pyytäminen, menettelyn aloittaminen, sovittelijan valinta ja sovittelumenettelyä koskevat säännöt). Lisäksi määrätään sovintoratkaisun täytäntöönpanosta. (UA 328-332 artikla). Luvun yleisten määräysten mukaan sovittelujärjestelmää ei ole tarkoitus käyttää riitojenratkaisumenettelyjen perustana, eikä sovittelujärjestelmä myöskään vaikuta riitojenratkaisuluvusta johtuviin osapuolten oikeuksiin ja velvoitteisiin. Yleisissä määräyksissä sovitaan myös yksityiskohtaisemmin määräajoista, kustannuksista ja sovittelujärjestelmän tarkastelusta (UA 333-336 artikla).

Välimiesmenettely. *(UA 1 jakso, GE/MD 3 jakso).* Jos riitaa ei saada ratkaistua neuvotteluissa valituksen tehnyt osapuoli (kantaja) voi pyytää välimiesmenettelyn aloittamista. Välimiespaneelin perustamispyyntö on perusteltava ja tehtävä toiselle osapuolelle sekä assosiaatio/kauppakomitealle kirjallisena (UA 306 artikla, MD 384 artikla, GE 248 artikla).

Välimiespaneeli koostuu kolmesta välimiehestä. Jos osapuolet eivät pääse määräajassa yhteisymmärrykseen välimiespaneelin kokoonpanosta, noudatetaan sopimuksissa tarkemmin määriteltyä menettelyä (UA 307 artikla, GE 385 artikla, MD 249 artikla).

Georgian ja Moldovan sopimuksissa määrätään osapuolten mahdollisuudesta pyytää välimiespaneelia antamaan alustava päätös siitä, katsooko se asian kiireelliseksi (GE 250 artikla, MD 386 artikla). Sopimukset sisältävät määräykset kiireellisten energiaa koskevien riitojen sovittelusta. Kun kyse on osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisestä tai osittaisesta keskeytymisestä tai sen uhasta, kukin osapuoli voi pyytää paneelin puheenjohtajaa toimimaan ko. riitaan liittyvän asian sovittelijana esittämällä välimiespaneelille tätä koskevan pyynnön (UA 309 artikla, MD 388 artikla, GE 252 artikla).

Välimiespaneelin on annettava osapuolille väliraportti 90 päivän tai viimeistään 120 päivän kuluttua välimiespaneelin asettamispäivästä. Osapuolet voivat tehdä paneelille pyynnön tarkastella väliraportissa määriteltyjä kohtia uudelleen. Tarkastelupyynnön määräajoista, mukaan lukien kiireelliset tapaukset, määrätään erikseen. Välimiespaneeli voi osapuolten kirjallisten pyyntöjen perusteella muuttaa raporttiaan ja tehdä lisätutkimuksia. Välimiespaneelin tulee antaa tuomionsa tiedoksi osapuolille ja assosiaatio/kauppakomitealle 120 päivän tai viimeistään 150 päivän kuluttua välimiespaneelin asettamispäivästä. Kiireellisten tapausten (pilaantuvat tavarat tai kausitavarat ja energian kuljetus) määräajoista määrätään erikseen (UA 308-310 artikla, GE 250-252 artikla, MD 387-389 artikla).

Päätösten noudattaminen. *(UA 2 jakso, GE/MD sis. 3 jaksoon).* Sopimuksissa määrätään välimiespaneelin antamien välitysratkaisujen (välitystuomioiden) noudattamisesta. Osapuolten on viipymättä ja vilpittömässä mielessä toteutettava tarvittavat toimenpiteet välitysratkaisun noudattamiseksi sekä pyrittävä sopimaan määräajasta. Elleivät osapuolet pääse yksimielisyyteen välitysratkaisun noudattamisen vaatimasta riittävästä määräajasta, ne voivat saattaa asian välimiespaneelin päätettäväksi. Kohtuullista määräaikaa voidaan jatkaa osapuolten sopimuksella (UA 311-312 artikla, MD 390-391 artikla, GE 254-255 artikla).

Vastaajan on ennen kohtuullisen määräajan päättymistä ilmoitettava kantajalle sekä assosiaatio/kauppakomitealle toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut välitysratkaisun noudattamiseksi. Jos osapuolten välillä on erimielisyyttä kyseisten toimenpiteiden olemassaolosta tai yhdenmukaisuudesta sopimusmääräysten kanssa, kantaja voi pyytää alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian.

Sopimuksissa määrätään korjaavista toimenpiteistä, jotka seuraavat välitysratkaisun noudattamatta jättämisestä. Kantajan velvoitteiden täyttämisen keskeyttäminen ja korvaus ovat väliaikaisia toimenpiteitä ja niitä voidaan soveltaa ainoastaan siihen asti kunnes sopimusmääräysten kanssa ristiriidassa oleva toimenpide peruutetaan tai sitä muutetaan taikka osapuolet saavuttavat yhteisesti sovitun ratkaisun (UA 313 ja 315 artikla, GE 256-257 artikla, MD 392-393 artikla). Kiireellisten energian kuljetusta koskevien riitojen korjaavista toimenpiteistä määrätään erikseen. Tällöin kantaja voi keskeyttää sopimusvelvoitteidensa täyttämisen välittömästi ja mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tasoa vastaavassa määrin, jos vastaaja ei ole noudattanut välimiespaneelin ratkaisua 15 päivän kuluessa sen tiedoksiannosta. Jos vastaaja kiistää ratkaisun noudattamatta jättämisen, se voi aloittaa em. korjaavia toimenpiteitä koskevat menettelyt (UA 314 artikla, MD 395 artikla, GE 258 artikla). Osapuolet sopivat myös välimiespaneelin ratkaisujen noudattamiseksi toteutettujen toimenpiteiden uudelleentarkasteluun liittyvistä menettelyistä tilanteessa, jossa velvoitteiden noudattaminen on keskeytetty tai muu väliaikainen korjaava toimenpide on otettu käyttöön (UA 316 artikla, GE 259 artikla, MD 395 artikla).

Georgian ja Moldovan kanssa sovitaan erikseen välimiesten korvaamiseen liittyvistä menettelytavoista. Lisäksi sovitaan, että välimiesmenettely voidaan molempien osapuolten pyynnöstä keskeyttää milloin tahansa (GE 260 artikla, MD 396 artikla).

Yhteiset määräykset. *(UA 3 jakso, GE/MD sis. 3 jaksoon).* Osapuolet voivat milloin tahansa päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun luvun soveltamisalaan liittyvässä riidassa, jolloin välimiesmenettely voidaan keskeyttää tai lopettaa (UA 317 artikla, GE 262 artikla, MD 398 artikla).

Riitojenratkaisumenettelyihin sovellettava työjärjestys määritellään yksityiskohtaisemmin sopimusliitteissä. Välimiespaneelin kuulemiset ovat julkisia, ellei työjärjestyksessä toisin määrätä (UA 318 artikla, GE 263 artik-

la, MD 399 artikla). Tietoja ja teknisiä neuvoja käsittelevissä artikloissa määrätään menettelyistä, joilla välimiespaneelin on mahdollista hankkia tietoja ja lausuntoja eri lähteistä (UA 319 artikla, GE 264 artikla, MD 400 artikla).

Assosiaatiomaiden kanssa sovitaan välimiespaneelin noudattamista tulkintasäännöistä. Sopimusmääräyksiä tulkitaan yleisen kansainvälisen oikeuden tavanomaisten tulkintasääntöjen ja valtiosopimusoikeutta koskevassa Wienin yleissopimuksessa (SopS 33/1980) määrättyjen tulkintasääntöjen mukaisesti. Lisäksi on huomioitava WTO:n riitojenratkaisuelimen antamat tulkinnat (UA 320 artikla, GE 265 artikla, MD 401 artikla).

Välimiespaneelin on pyrittävä tekemään kaikki päätöksensä yksimielisesti tai tämän epäonnistuessa asiasta päätetään äänten enemmistöllä. Välimiespaneelin ratkaisut ovat sitovia, eli osapuolet hyväksyvät ne ehdoitta (UA 321 artikla, GE 266 artikla, MD 403 artikla).

Riidoissa, jotka koskevat sääntelyn lähentämiseen liittyvien säännösten tulkintaa tai säännöksiä, joissa osapuolelle asetetaan EU-lainsäädännössä määritelty velvoite, välimiespaneeli ei saa antaa asiassa ratkaisua, vaan se pyytää Euroopan unionin tuomioistuinta ratkaisemaan asian. Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu sitoo välimiespaneelia (UA 322 artikla, GE 266 artikla, MD 403 artikla).

Yleiset määräykset. *(4 jakso).* Sopimuksissa määrätään välimiesten luettelon laatimisen aikatauluista ja menettelyistä (UA 323 artikla, GE 268 artikla, MD 404 artikla). Lisäksi määrätään riitojenratkaisulukua koskevien määräysten soveltamisesta suhteessa WTO:n asettamiin velvoitteisiin (UA 324 artikla, GE 269 artikla, MD 405 artikla). Yleisissä määräyksissä täsmennetään myös määräaikojen laskemista koskevaa menettelyä (UA 325 artikla, GE 270 artikla, MD 406 artikla). Luvun muuttamisesta määrätään Ukrainan kanssa, että kauppakomitea voi päättää sopimusliitteissä vahvistettujen työjärjestyksen ja käytännesääntöjen muuttamisesta (UA 326 artikla).

Yleiset määräykset lainsäädännön lähentämisestä (GE/MD 15 luku)

Georgian ja Moldovan kanssa sovitaan, että osapuolet keskustelevat assosiaatiokomiteassa tai sen alakomiteassa vähintään kerran vuodessa kauppaan ja kaupan liitännäistoimiin liittyvän sääntelyn Euroopan unionin lainsäädäntöön lähentämisen edistymisestä. Keskusteluja varten Georgia ja Moldova toimittavat unionin pyynnöstä tietoja lainsäädäntönsä lähentämisen edistymisestä sekä lähennetyn kansallisen lainsäädännön täytäntöönpanosta ja soveltamisesta osaston (GE IV osasto, MD V osasto) asianomaisten lukujen osalta. Maat ilmoittavat unionille aina saatuaan valmiiksi toimet kunkin luvun osalta. Osana lähentämistä Georgia ja Moldova kumoavat sellaiset kansalliset säännökset tai lakkauttavat sellaiset käytännöt, jotka ovat ristiriidassa unionin lainsäädännön kanssa (GE 271- 272 artikla, MD 407- 408 artikla).

Lainsäädännön lähentämisen arviointia koskien määrätään, että unioni aloittaa lainsäädännön ja sen tosiasiallisen toimeenpanon lähentämisen arvioinnin sen jälkeen, kun Georgia tai Moldova on ilmoittanut asiasta. Unionin suorittamassa arvioinnissa on otettava huomioon muun muassa infrastruktuurien olemassaolo. Lisäksi sovitaan menettelytavoista, jotka koskevat lainsäädännön lähentämisen kannalta merkityksellisiä muutoksia unionin lainsäädännössä sekä tiedonvaihtoa koskevista menettelyistä (GE 273-275 artikla, MD 409-411 artikla).

Yleisissä määräyksissä määrätään, että assosiaatiokomitea hyväksyy lähentämisen arviointia ja tiedonvaihtoa helpottavat menettelyt. Kaikki sopimusten kauppaa ja kaupan liitännäistoimia käsittelevien osastojen viittaukset tiettyyn unioniin säädökseen kattavat ennen 29 päivänä marraskuuta 2013 virallisesti julkaistut muutokset, lisäykset ja korvaustoimenpiteet. Sopimusten kauppaa ja kaupan liitännäistoimia koskevien osastojen lukujen 3, 4, 5, 6, 7 ja 8 (MD osalta lisäksi luku 10) määräykset ovat ristiriitatilanteessa ensisijaisia suhteessa tämän luvun määräyksiin. Lisäksi määrätään, että väitteitä tämän luvun määräysten rikkomisesta ei käsitellä sopimusten riitojenratkaisulukujen mukaisesti (GE 276 artikla, MD 412 artikla).

TALOUDELLINEN YHTEISTYÖ (UA V OSASTO; GE V OSASTO; MD IV OSASTO)

Taloutta koskeva vuoropuhelu; makrotaloudellinen yhteistyö. (*UA V OSASTO 2 luku, GE V OSASTO 1 luku, MD IV OSASTO 2 luku)*. Osapuolet sopivat taloudellisesta vuoropuhelusta, jonka tarkoituksena on tietojen vaihto muun muassa makrotaloudesta, julkisesta taloudesta, talouspolitiikasta sekä alueellisesta taloudellisesta yhdentymisestä.

Julkinen talous. *(GE V OSASTO 2 luku, MD IV OSASTO 7 luku, UA V OSASTO 3 luku).* Osapuolet sopivat yhteistyöstä julkisen talouden sisäisen ja ulkoisen tarkastuksen kehittämisessä.

Lisäksi Ukrainan ja Moldovan kanssa sovitaan yhteistyöstä budjettipolitiikan ja talousarvioiden kehittämisessä sekä petosten ja korruption torjunnassa.

Verotus. *(GE V OSASTO 3 luku, UA V OSASTO 4 luku, MD IV OSASTO 8 luku).* Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä tehostaakseen hyvää hallintoa verotuksen alalla avoimuuden ja oikeudenmukaisuuden periaatteiden pohjalta. Lisäksi sovitaan yhteistyöstä assosiaatiomaiden verojärjestelmän tehostamiseksi sekä petosten ja salakuljetusten ehkäisemiseksi. Osapuolet sitoutuvat lähentämään lainsäädäntöään sopimusten liitteiden määrittelemällä tavalla (UA liite XXVII, MD liite VI, GE liite XXII).

Tilastot. *(GE V OSASTO 4 luku, MD IV OSASTO 6 luku, UA V OSASTO 5 luku).* Osapuolet sopivat yhteistyöstä tilastojärjestelmän ja tilastoviranomaisten kapasiteetin kehittämisessä tarkoituksenaan entistä luotettavammat ja vertailukelpoisemmat tilastot. Assosiaatiomaat lähentyvät Euroopan unionin käytäntöjä ottamalla vastaisuudessa huomioon Euroopan unionin vuosittain julkaiseman tilastotietoja koskevien vaatimusten yhteenvedon (Statistical Requirements Compendium), joka on myös sopimusten liitteenä (UA XXIX, MD V, GE XXIII). Assosiaatiomaat sopivat tekevänsä yhteistyötä Euroopan unionin tilastoviranomaisen Eurostatin kanssa erityisesti väestö-, maatalous- liiketoiminta-, energia, kansantalous-, ulkomaankauppa- ja aluetilastoissa sekä tilastontuotantoon liittyvien prosessien kehittämisessä.

Georgia sitoutuu lähentämään säännöstöään asteittain Euroopan unionin tilastotietoja koskevien vaatimusten yhteenvedon mukaisesti. Moldovan kanssa sovitaan tällaisen ohjelman suunnittelusta. Myös Ukrainan sopimuksessa säännöstön lähentäminen asetetaan yhdeksi tavoitteeksi.

ALAKOHTAINEN YHTEISTYÖ (UA V OSASTO; GE VI OSASTO; MD IV OSASTO)

Energia. *(UA V OSASTO 1 luku, GE VI OSASTO 2 luku, MD IV OSASTO 14 luku).* Sopimusten energiaa koskevissa luvuissa osapuolet sopivat yhteistyöstä lukuisilla energian saatavuuteen liittyvillä aloilla. Osapuolet lupaavat tehdä yhteistyötä muun muassa energiastrategioiden ja -politiikkojen täytäntöönpanossa, energiamarkkinoiden kehittämisessä, energiainfrastuktuurin kehittämisessä, energiakaupan ja kauttakuljetusten parissa, uusiutuvan energian ja energiatehokkuuden kehittämisessä sekä tutkimuksessa. Osapuolet sitoutuvat lähentämään lainsäädäntöään sopimusten liitteissä määritellyllä tavalla. Osapuolet sopivat yhteistyöstä ydinturvallisuuteen liittyen.

Lisäksi Ukrainan kanssa sovitaan yhteistyöstä Tšernobylin onnettomuuden jälkihoidossa sekä yhteistyöstä ja solidaarisuudesta energiakriisitilanteissa. Ukrainan kanssa sovitaan laajemmasta yhteistyöstä energian tuotannossa kuin Moldovan tai Georgian kanssa.

Ukrainan kanssa sovitaan varhaisvaroitusjärjestelmän perustamisesta, jonka tarkoituksena on ehkäistä energiaan liittyviä uhkia ja hätätilanteita sekä reagoida niihin nopeasti. Varhaisvaroitusjärjestelmää sovelletaan häiriötilanteissa Ukrainan ja Euroopan unionin välisissä maakaasun, öljyn tai sähkön toimituksissa.

Ympäristö ja ilmastonmuutos. *(UA V OSASTO 6 luku, GE VI OSASTO 3/4 luku, MD IV OSASTO 16/17 luku).* Sopimusten ympäristöä ja ilmastonmuutosta koskevissa luvuissa osapuolet sopivat yhteistyön lujittamisesta ympäristön suojelussa ja ilmastonmuutoksen torjunnassa. Osapuolet sopivat tiedonvaihdosta sekä yhteistyöstä kaikkien osapuolten ratifioimien kansainvälisten ilmastosopimusten puitteissa. Maiden kanssa sovitaan ympäristö- ja ilmastostrategioiden

laatimisesta. Ympäristö- ja ilmastoasioista sovitaan myös sopimusten muissa alakohtaisissa luvuissa erikseen. Osapuolet sopivat lainsäädäntönsä lähentämisestä sopimuksen liitteissä määritellyllä tavalla (UA liite XXX ja XXXI, MD liite XI ja XII, GE liite XVI ja XVII).

Pelastuspalvelu. *(GE VI OSASTO 22 luku, MD IV OSASTO 22 luku, UA V OSASTO 6 luku).* Osapuolet sopivat yhteistyöstä erilaisten onnettomuustilanteiden varalle. Pelastuspalveluiden yhteistyö kattaa muun muassa keskinäisen avunannon helpottamisen, tietojenvaihdon ja valmistautumisen sekä erilaiset henkilövaihdot ja koulutukset.

Liikenne. *(UA V OSASTO 7 luku, GE VI OSASTO 1 luku, MD IV OSASTO 15 luku).* Sopimusten liikennettä koskevissa luvuissa osapuolet sopivat yhteistyön laajentamisesta ja lujittamisesta liikenteen alalla kestävien liikennejärjestelmien, liikennepalveluiden, intermodaaliliikenteen ja liikennejärjestelmien yhteentoimivuuden kehittämisessä sekä alueidensa välisten liikenneyhteyksien kehittämisessä.

Ukraina, Georgia ja Moldova sitoutuvat toimeenpanemaan sopimusten liitteissä listatut Euroopan unionin direktiivit ja asetukset liitteen määrittelemien aikaraamien puitteissa. Yhteistyön tarkoituksena on helpottaa sopimusten osapuolten välistä matkustaja- ja tavaraliikennettä sekä liittää maat entistä tiiviimmin osaksi Euroopan laajuista liikenneverkkoa. Yhteistyö käsittää toimia rajanylitysten helpottamiseksi.

Avaruus; Ukraina. *(UA V OSASTO 8 luku).* Ukrainan kanssa sovitaan avaruustutkimuksen ja avaruussovelluksiin liittyvän yhteistyön edistämisestä. Sovitaan yhteistyöstä tietojenvaihdossa, tutkijavaihdossa, alan verkostojen muodostamisessa sekä avaruusalan hallinnon kehittämisestä. Sovitaan Ukrainan voivan osallistua Euroopan unionin tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman "Horisontti 2020" avaruus- ja liikennealaa koskeviin aihealueisiin. Moldovan ja Georgian sopimuksiin ei sisälly lukua avaruusalan yhteistyöstä.

Tieteellinen ja teknologinen yhteistyö; tutkimus. *(UA V OSASTO 9 luku, GE VI OSASTO 12 luku, MD IV OSASTO 24 luku).* Sopimusten tieteellistä ja teknologista yhteistyötä koskevissa luvuissa osapuolet sopivat yhteistyön vahvistamisesta tutkimuksen ja teknologisen kehittämisen alalla. Osapuolet sopivat muun muassa lisäävänsä tiedonvaihtoa, helpottavansa osallistumista toistensa puiteohjelmiin, sekä edistävänsä yhteisiä tutkimustoimia. Ukrainan kanssa sovitaan maan osallistumisesta Euroopan unionin tutkimuksen ja innovoinnin Horisontti 2020 -puiteohjelmaan.

Teollisuus- ja yrityspolitiikka. *(UA V OSASTO 10 luku, GE VI OSASTO 5 luku, MD IV OSASTO 10 luku).* Sopimusten teollisuus- ja yrityspolitiikkaa koskevissa luvuissa osapuolet sopivat toteuttavansa pieniä ja keskisuuria yrityksiä tukevia toimenpiteitä, lisäävänsä tiedonvaihtoa, helpottavansa sääntelyä, edistävänsä innovaatiopolitiikkaa, tukevansa vienninedistämistoimenpiteitä osapuolten välillä, edistävänsä yritysten välisiä suhteita sekä helpottavansa teollisuuden nykyaikaistamista ja rakenneuudistuksia.

Kaivosteollisuus; metalliteollisuus; raaka-aineet. *(UA V OSASTO 11 luku, GE VI OSASTO 5 luku, MD IV OSASTO 11 luku).* Sopimusten kaivosteollisuutta käsittelevissä luvuissa osapuolet sopivat tiedonvaihdon lisäämisestä. Tiedonvaihtoa pyritään lisäämään muun muassa alan tilanteen kehityksestä, rakenneuudistusprosesseista, kestävän kehityksen parhaista käytänteistä sekä alan näkymistä kulutuksen, tuotannon ja markkinaennusteiden valossa. Ukrainan sopimuksessa edellä mainittuja toimia kohdennetaan kaivosteollisuuden lisäksi myös metalliteollisuuteen. Moldovan ja Georgian sopimuksissa kaivosteollisuuden lisäksi toimia kohdennetaan myös raaka-aineiden kauppaan.

Rahoituspalvelut. *(UA V OSASTO 12 luku, GE VI OSASTO 7 luku, MD IV OSASTO 9 luku).* Sopimusten rahoituspalveluja käsittelevissä luvuissa osapuolet sopivat yhteistyöstä rahoituspalvelujen sääntelyn mukauttamisessa, sijoittajien ja muiden rahoituspalvelujen käyttäjien suojelusta, globaalin rahoitusjärjestelmän luotettavuuden varmistamisesta, yhteistyön edistämisestä alan eri toimijoiden välillä sekä riippumattoman ja tehokkaan valvonnan varmistamisesta. Lisäksi sovitaan yhteistyöstä rahoituspalvelujen sääntelyviranomaisten välillä ja viranomaisten hallinnollisen kapasiteetin kasvattamisesta esimerkiksi henkilövaihdon kautta. Osapuolet sopivat rahoituspalvelujensa asteittaisesta lä-

hentämisestä ja säännöstön yhdenmukaistamisesta sopimusten liitteenä olevien määräysten mukaisesti.

Yhtiöoikeus, yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmä, tilintarkastus. *(UA V OSASTO 13 luku, GE VI OSASTO 6 luku, MD IV OSASTO 3 luku).* Sopimuksissa osapuolet sopivat yhteistyöstä yhtiöoikeuden, yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmien sekä tilintarkastuksen aloilla. Sopimuksissa assosiaatiomaat sitoutuvat lähentämään lainsäädäntöään sopimuksen liitteissä listattuihin Euroopan unionin säännöksiin kunkin liitteen määrittelemän aikataulun mukaisesti sekä toimeenpanemaan liitteissä listatut Euroopan komission suositukset (UA liite XXXV ja XXXVI, MD liite II, GE liite XVII).

Tietoyhteiskunta. *(UA V OSASTO 14 luku, GE VI OSASTO 8 luku, MD IV OSASTO 18 luku).* Sopimusten tietoyhteiskuntaa käsittelevissä luvuissa osapuolet sopivat yhteistyöstä tietoyhteiskunnan kehittämisessä, minkä tarkoituksena on parantaa tieto- ja viestintäteknologian palveluita. Yhteistyö tukee kansallisten tietoyhteiskuntastrategioiden tai -aloitteiden toimeenpanoa, sähköisen viestinnän sääntelykehyksen kehittämistä ja sääntelyviranomaisten yhteistyötä paremman tekninen yhteensopivuuden mahdollistamiseksi Euroopan unionin ja assosiaatiomaiden välillä. Osapuolet sopivat laajakaistayhteyksien kehittämisestä. Assosiaatiomaiden kanssa sovitaan tietoyhteiskuntaa koskevan lainsäädännön lähentämisestä sopimusten liitteiden tai lisäysten määrittelemällä tavalla.

Moldovan kanssa sovitaan lisäksi henkilötietojen ja yksityisyyden suojan kehittämisestä sähköisessä viestinnässä. Ukrainan kanssa sovitaan myös maan osallistumisesta Euroopan unionin "Horisontti 2020" puiteohjelmaan tieto- ja viestintäteknologian alalla.
Moldova ja Georgia sitoutuvat lähentämään lainsäädäntöään sopimuksen liitteiden mukaisesti (MD liite XXVIII-B, GE liite XV-B). Ukrainan sopimuksessa tietoyhteiskuntaa ja sähköistä viestintää koskevaa unionin säännöstöä käsitellään sopimuksen IV osaston 6 lukua koskevassa lisäyksessä XVII-3.

Audiovisuaalipolitiikka; tiedotusvälineet. *(UA V OSASTO 15 luku, GE VI OSASTO 18 luku, MD IV OSASTO 25 luku).* Sopimusten audiovisuaalipolitiikkaa koskevissa luvuissa osapuolet sopivat lujitetusta yhteistyöstä kansainvälisillä foorumeilla sekä tiedotusvälineiden toiminnan ja viestintäalalla työskentelevien ammattilaisten osaamisen kehittämiseksi. Assosiaatiomaat sitoutuvat vaiheittain lähentämään alan lainsäädäntöään sopimusten liitteissä kuvatulla tavalla.

Matkailu. *(UA V OSASTO 16 luku, GE VI OSASTO 9 luku, MD IV OSASTO 19 luku).* Sopimusten matkailua koskevissa luvuissa osapuolet sopivat yhteistyöstä matkailun alalla muun muassa tiedon ja kokemusten vaihdon, strategisten kumppanuuksien perustamisen (ns. PPP), matkailumarkkinoiden kehittämisen, politiikkojen ja strategioiden täytäntöönpanon, matkailualan koulutuksen sekä yhteisömatkailun kehittämisen aloilla. Yhteistyö matkailualalla perustuu paikallisyhteisöjen koskemattomuuden, kulttuuriperinnön tärkeyden ja positiivisen ympäristövuorovaikutuksen periaatteille.

Maatalous ja maaseudun kehittäminen. *(UA V OSASTO 17 luku, GE VI OSASTO 10 luku, MD IV OSASTO 12 luku).* Sopimusten maataloutta ja maaseudun kehittämistä koskevissa luvuissa osapuolet sopivat yhteistyöstä muun muassa maatalouspolitiikkaan liittyvässä tiedonvaihdossa, hallintovalmiuksien tehostamisessa, maatalouden modernisaation edistämisessä, markkinoiden kehittämisessä, yhteistyössä tietämyksen ja koulutuksen kehittämisessä ja tutkimuksessa sekä yhteistyössä kansainvälisillä foorumeilla.

Ukrainan ja Moldovan kanssa sovitaan lisäksi maatalousalan lainsäädännön lähentämisestä sopimusten liitteissä kuvatulla tavalla.

Kalastus- ja meripolitiikka. *(UA V OSASTO 18 luku, GE VI OSASTO 11 luku, MD IV OSASTO 13 luku).* Ukrainan ja Georgian sopimuksissa osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä kalatalouden alalla kehittämällä sen hallintoa ja käytänteitä sekä vastuullisuutta ja yhteistyötä kalastusjärjestöjen kanssa sekä lujittamalla toimiensa koordinointia. Osapuolet tukevat vastavuoroista kokemustenvaihtoa ja tuen antoa kalastukseen liittyvissä asioissa. Osapuolet sopivat yhteistyöstä meripolitiikassa muun muassa edistämällä alalla yhdennettyä lähestymistapaa, hallintoa ja käytänteitä, merten aluesuunnittelua ja eturistiriitojen ratkaisua, rannikkoalueiden ja meriteollisuuden kestävää kehitystä, meriteollisuuden strategisia liittoja,

pyrkimällä parantamaan turvallisuutta ja käymällä vuoropuhelua sidosryhmien kanssa. Yhteistyötä toteutetaan tietojenvaihdon, hankesuunnittelun ja kansainvälisillä foorumeilla tapahtuvan toiminnan kautta. Osapuolet sopivat käyvänsä kalastus- ja meripolitiikasta säännöllistä vuoropuhelua.

Moldovan sopimuksessa kalastus- ja meripolitiikkaa käsittelevä luku on suppeampi johtuen maantieteellisistä syistä: Moldovalla ei ole merenrantaa. Moldovan kanssa sovitaan yleisluontoisesti kalastus- ja meriasioiden yhteistyön syventämisestä tarvittaessa. Lisäksi sovitaan myös tietojenvaihdosta ja yhteistyöstä kalastuksenhoidossa ja sen hallinnossa sekä kalastuspolitiikan toteuttamisessa.

Tonava; Ukraina ja Moldova. *(UA V OSASTO 19 luku, MD IV OSASTO 20 luku).* Ukrainan kanssa sovitaan aiemmin tehtyjen Tonavan käyttöä ja luonnonsuojelua koskevien kansainvälisten sopimusten tehostetusta yhteisestä toimeenpanosta sekä sovitaan tarvittaessa uusien Tonavaa koskevien sopimusten ja muiden järjestelyjen tekemisestä. Moldovan kanssa sovitaan myös tehostetusta yhteistyöstä Tonavan käytössä sekä Prut-joen liikennöinnin helpottamisesta.

Kuluttajansuoja. *(UA V OSASTO 20 luku, GE VI OSASTO 13 luku, MD IV OSASTO 5 luku)*. Osapuolet sopivat yhteistyöstä kuluttajansuojan korkean tason varmistamiseksi välttäen kaupan esteiden luomista. Osapuolet sopivat muun muassa tiedonvaihdosta ja hallintoviranomaisten kehittämisestä sekä lainsäädännön lähentämisestä sopimusten liitteissä määritellyllä tavalla (liitteet UA XXXIX, MD IV, GE XXIX).

Työllisyyttä, sosiaalipolitiikkaa ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koskeva yhteistyö. *(UA V OSASTO 21 luku, GE VI OSASTO 14 luku, MD IV OSASTO 4 luku)*. Osapuolet sopivat vahvistavansa vuoropuheluaan työllisyyteen, sosiaalipolitiikkaan ja yhtäläisiin mahdollisuuksiin liittyvissä kysymyksissä. Lisäksi sovitaan osapuolten välisestä tiedonvaihdosta sekä työmarkkinaosapuolten, kansalaisyhteiskunnan ja kansainvälisten toimijoiden entistä aktiivisemmasta yhteistyöstä. Osapuolet sitoutuvat lähentämään lainsäädäntöään sopimuksen liitteissä määritellyin tavoin (liitteet UA XL, MD III, GE XXX).

Kansanterveys. *(UA V OSASTO 22 luku, GE VI OSASTO 15 luku, MD IV OSASTO 21 luku)*. Osapuolet sopivat yhteistyöstä kansanterveyden alalla erityisesti julkisen terveydenhuoltojärjestelmän lujittamisessa, tautien ehkäisyssä, ihmisperäisten aineiden laadun ja turvallisuuden varmistamisessa, sekä terveystiedotuksessa. Osapuolet sitoutuvat toteuttamaan lainsäädäntönsä lähentämistä sopimusten liitteissä määrätyllä tavalla (liitteet UA XL, MD XIII, GE XXXI).

Ukrainan kanssa sovitaan yhteistyön toteuttamisesta tiedonvaihdon ja muiden yhteisten toimien kautta ja lähentämällä Ukrainaa eurooppalaisiin alan verkostoihin. Moldovan kanssa sovitaan myös lähentämisestä eurooppalaisiin verkostoihin sekä Moldovan ja Euroopan tautienehkäisy- ja valvontakeskusten välisen vuorovaikutuksen lisäämisestä.

Yleissivistävä ja ammatillinen koulutus; nuoriso; monikielisyys. *(UA V OSASTO 23 luku, GE VI OSASTO 16 luku, MD IV OSASTO 23 luku).* Osapuolet sopivat yhteistyön toteuttamisesta koulutuksen ja nuorisopolitiikan kehittämiseksi. Ukrainan sopimuksen koulutusyhteistyön painopisteet ovat yleissivistävässä koulutuksessa, ammattikoulutuksessa sekä korkeakoulutuksessa. Moldovan sopimuksessa painotetaan erityisesti korkeakoulutusta ja kielten oppimista. Georgian kanssa tehtävässä yhteistyössä painopiste on ammatillisessa ja yleissivistävässä koulutuksessa.

Ukrainan ja Georgian kanssa sovitaan sopimusten liitteiden (UA XLII, GE XXXII) mukaisesta lainsäädännön lähentämisestä.

Kulttuuri; Ukraina ja Georgia. *(UA V OSASTO 24 luku, GE VI OSASTO 17 luku, MD IV OSASTO 25 luku)*. Osapuolet sopivat yhteistyöstä kulttuurin alalla, erityisesti kulttuurivaihdon, vuoropuhelun, taiteen ja taiteilijoiden liikkuvuuden helpottamisen, sekä kansainvälisillä foorumeilla tehtävän yhteistyön muodoissa.

Urheilu ja liikunta. *(UA V OSASTO 25 luku, GE VI OSASTO 19 luku, MD IV OSASTO 23 luku).* Osapuolet sopivat edistävänsä yhteistyötä urheilun ja liikunnan aloilla vaihtamalla tietoja ja hyviä käytäntöjä.

Kansalaisyhteiskunta. *(UA V OSASTO 26 luku, GE VI OSASTO 20 luku, MD IV OSASTO 26 luku)*. Osapuolet sopivat vuoropuhelusta ja yhteistyöstä kansalaisyhteiskunnan

alalla tarkoituksenaan edistää kansalaisyhteiskunnan asemaa päätöksenteossa assosiaatiomaissa, lujittaa Euroopan unionin ja assosiaatiomaiden kansalaisyhteiskunnan välisiä keskinäisiä suhteita, sekä parantaa molemminpuolista tuntemusta toisen osapuolen kulttuurista ja yhteiskunnasta.

Rajatylittävä ja alueellinen yhteistyö; aluekehitys. *(UA V OSASTO 27 luku, GE VI OSASTO 21 luku, MD IV OSASTO 20 luku).* Osapuolet sopivat yhteistyöstä aluepolitiikan kehittämisessä ja toimeenpanossa tarkoituksenaan parantaa monitasoista hallintoa ja eri tasojen yhteistyötä. Osapuolet myös sopivat paikallisten aluehallintojen osallistumisesta rajatylittävään ja alueelliseen yhteistyöhön sekä pyrkivät edistämään hallinnon eri sektorien rajatylittävän toiminnan kehittämistä.

Moldovan kanssa sovitaan lisäksi liikkumisen helpottamisesta niiden Euroopan unionin ja Moldovan kansalaisten osalta, joiden on ylitettävä raja säännöllisesti lyhyillä matkoilla.

Osallistuminen Euroopan unionin virastojen ja ohjelmien toimintaan. *(UA V OSASTO 28 luku, GE VI OSASTO 23 luku, MD IV OSASTO 28 luku).* Osapuolet sopivat, että assosiaatiomaat saavat osallistua niihin Euroopan unionin ohjelmiin ja niiden virastojen toimintaan, joiden perustamista koskevien sääntöjen mukaan assosiaatiomaiden osallistuminen on sallittua. Assosiaatiomaiden kanssa voidaan tehdä erillisiä sopimuksia osallistumisesta. Sopimusten liitteenä olevissa pöytäkirjoissa määritellään tarkemmin osallistumisen ehdot.

Julkishallinnon uudistus; Moldova. *(MD IV OSASTO 1 luku).* Moldovan sopimukseen sisältyy yleinen luku julkishallinnon uudistuksista, jossa osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä Moldovan julkishallinnon kehittämisessä muun muassa viranomaistoiminnan kehittämisessä, julkisten palvelujen nykyaikaistamisessa, ammattimaisen virkamieskunnan luomisessa, henkilöstöhallinnossa sekä eettisten arvojen edistämisessä.

Lasten oikeudet; Moldova. *(MD IV OSASTO 27 luku).* Moldovan kanssa sovitaan yhteistyöstä lasten oikeuksien parantamiseksi. Toimenpiteisiin sisältyy lasten riiston ehkäisy, lastensuojelun parantaminen, lasten oikeuksien kehittäminen sekä lasten köyhyyden ehkäisy. Moldova sitoutuu liittymään asiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin mukaan lukien Yhdistyneiden kansakuntien, Euroopan neuvoston ja kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin sopimukset.

RAHOITUSYHTEISTYÖ JA PETOSTENTORJUNTA (UA/MD VI OSASTO; GE VII OSASTO)

Sopimusten rahoitusyhteistyötä koskevissa lyhyissä osastoissa sovitaan, että Ukrainalle, Moldovalle ja Georgialle voidaan myöntää rahoitustukea Euroopan unionin rahoitusmekanismeista ja -välineistä. Tuen tarkoituksena on assosiaatiosopimusten tavoitteiden toteuttaminen. Tuen periaatteet määritellään EU:n asetuksissa ja niiden maakohtaiset painopisteet vahvistetaan kunkin maan kanssa vuosittain tehtävässä toimintaohjelmassa. Tukea koordinoidaan muiden lahjoittajamaiden, -organisaatioiden ja kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa. Rahoitustukea koskevat periaatteelliset oikeudelliset, hallinnolliset ja tekniset määräykset vahvistetaan asiaa koskevien, osapuolten välillä tehtävien sopimusten puitteissa ja tuen käytöstä raportoidaan assosiaationeuvostolle.

Ukrainan kanssa tehdyssä sopimuksessa sovitaan petostentorjunnan menettelyistä sopimuksen liitteissä XLIII. Petostentorjunnan mahdollistamiseksi Ukraina sitoutuu lähentämään lainsäädäntöään sopimuksen liitteen XLIV mukaisesti. Moldovan ja Georgian kanssa tehdyissä sopimuksissa petostentorjuntaa koskevat määräykset sisältyvät osaston 2 lukuun ja lainsäädännön lähentämisestä sovitaan sopimusten liitteissä (Georgian kanssa liitteessä XXXIV ja Moldovan kanssa liitteessä XXXV). Petostentorjunnasta annetuilla määräyksillä ehkäistään petoksia, tehostetaan niiden tutkintaa ja mahdollistetaan aiheettomasti maksettujen varojen takaisinperintä.

INSTITUTIONAALISET, YLEISET JA LOPPUMÄÄRÄYKSET (UA/MD VII OSASTO; GE VIII OSASTO)

Institutionaaliset puitteet. *(UA 1 luku, MD/GE 1-2 luku).* Osastoissa luodaan institu-

tionaaliset puitteet osapuolten välistä poliittista vuoropuhelua ja sopimuksen soveltamisesta ja tulkinnasta käytävää keskustelua varten. Sopimuksilla luodaan Euroopan unionin ja jokaisen kolmen maan välille assosiaationeuvosto ja assosiaatiokomitea, parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta sekä kansalaisyhteiskunnan foorumi.

Sopimuksissa perustetaan jokaisen kolmen maan kanssa oma erillinen assosiaationeuvosto, joka kokoontuu vähintään kerran vuodessa ministeritasolla. Assosiaationeuvostojen tehtävä on seurata ja valvoa assosiaatiosopimusten toimeenpanoa. Assosiaationeuvosto muodostuu Euroopan unionin neuvoston ja Euroopan komission jäsenistä sekä assosiaatiomaan hallituksen jäsenistä. Assosiaationeuvostolle annetaan valta muuttaa assosiaatiosopimuksen liitteitä.

Ukrainan kanssa sovitaan lisäksi myös kerran vuodessa järjestettävistä huippukokouksista.

Assosiaationeuvostojen tueksi perustetaan assosiaatiokomiteat, joiden tehtäväksi tulee avustaa assosiaationeuvostoa tehtävien toimeenpanossa. Assosiaatiokomiteat muodostetaan osapuolia edustavista korkeista virkamiehistä. Assosiaatiokomiteoiden tehtävät määritellään assosiaationeuvostossa, joka voi delegoida komiteoille toimivaltaansa myös sitovien päätöksien tekemistä varten. Assosiaatiokomiteat kokoontuvat vähintään kerran vuodessa. Assosiaationeuvosto voi myös perustaa assosiaatiokomitean alaisuuteen alakomiteoita tai -elimiä.

Lisäksi perustetaan parlamentaariset assosiaatiovaliokunnat, jotka koostuvat Euroopan parlamentin ja assosiaatiomaiden kansallisten parlamenttien jäsenistä. Valiokunnat kokoontuvat mielipiteiden vaihtoa varten ja ne voivat antaa assosiaatiokomiteoille suosituksia.

Lisäksi perustetaan kansasalaisyhteiskunnan foorumit Euroopan talous- ja sosiaalikomitean jäsenten ja assosiaatiomaiden kansalaisyhteiskunnan välille. Foorumi voi antaa suosituksia assosiaationeuvostolle.

Kaikkien sopimuksessa perustettujen elinten puheenjohtajuus vuorottelee Euroopan unionin ja assosiaatiomaiden välillä.

Yleiset määräykset ja loppumääräykset (UA 2 luku, MD/GE 3 luku)

Mahdollisuus saattaa asiansa tuomioistuinten ja hallintoelinten käsiteltäväksi. *(UA 471 artikla, MD 444 artikla, GE 414 artikla).* Sopimuksissa kumpikin osapuoli sitoutuu varmistamaan toisen osapuolen luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden mahdollisuudet saattaa asiansa sen toimivaltaisten tuomioistuinten ja hallintoelinten käsiteltäväksi sopimukseen kuuluvissa asioissa.

Keskeisiin turvallisuusetuihin liittyvät toimenpiteet. *(UA 472 artikla, MD 446 artikla, GE 415 artikla)*. Sopimusten osapuolet myöntävät toisilleen oikeuden poiketa sopimuksen määräyksistä keskeisiin turvallisuusetuihin liittyvissä toimenpiteissä.

Syrjimättömyys. *(UA 473 artikla, MD 447 artikla, GE 416 artikla)*. Sopimuksissa määrätään, että kummankaan osapuolen soveltamat järjestelyt eivät saa johtaa toisen osapuolen kansalaisten, yhtiöiden tai yritysten syrjintään. Assosiaatiomaan järjestelyt eivät saa syrjiä unionin eri jäsenvaltioiden välillä. Syrjimättömyysperiaatteen toteuttamiseen liittyvät Suomessa muun muassa perustuslain 6 §, työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 2 §, ja rikoslain (39/1889) 47 luvun 3 §. Ulkomaalaisen maahantulosta, oleskelusta ja työnteosta säädetään ulkomaalaislaissa (301/2004).

Asteittainen lähentäminen. *(UA 474 artikla, MD 448 artikla, GE 417 artikla)*. Sopimuksissa sovitaan assosiaatiomaan lainsäädännön asteittaisesta lähentämisestä unionin lainsäädäntöön liitteissä määritettyjen sitoumusten pohjalta ja mainittujen liitteiden määräysten mukaisesti. Assosiaationeuvosto voi yhteisellä päätöksellään muokata sopimuksen liitteitä tarpeiden vaatimalla tavalla.

Joustava/dynaaminen lähentäminen; Moldova ja Georgia. *(MD 449. artikla, GE 418 artikla)*. Moldovan ja Georgian sopimuksissa määrätään, että osapuolten on säännöllisesti tarkistettava ja päivitettävä sopimuksen liitteitä ottaen huomioon Euroopan unionin lainsäädännön ja kansainvälisten normien kehitys.

Seuranta. *(UA 475 artikla, MD 450 artikla, GE 419 artikla).* Sopimuksissa sovitaan niiden seurannasta. Assosiaatiomaat sitoutuvat raportoimaan unionille lainsäädännön lähentämisestä. Seurantaan voi kuulua paikalla

tehtäviä tarkastuksia. Seurannan tuloksista keskustellaan aiemmin mainituissa sopimuksilla perustetuissa elimissä. Kun osapuolet yhdessä toteavat, että kaupan osastossa määrätyt toimenpiteet on pantu täytäntöön, voivat osapuolet yhdessä päättää markkinoiden avaamiseen liittyvien lisätoimenpiteiden käyttöönotosta.

Velvoitteiden täyttäminen. *(UA 476 artikla, MD 453 artikla, GE 420 artikla).* Osapuolet sopivat täyttävänsä kaikki tarvittavat yleiset tai erityiset toimenpiteet varmistaakseen sopimuksista johtuvien velvoitteidensa täyttämisen. Velvoitteiden täyttämisestä voidaan neuvotella sopivia kanavia käyttäen ja asioita viedä assosiaationeuvostojen käsiteltäväksi.

Riitojen ratkaiseminen. *(UA 477 artikla, MD 454 artikla, GE 421 artikla).* Sopimusten tulkintaan, täytäntöönpanoon tai soveltamiseen liittyvissä kysymyksissä riidat ratkaistaan neuvotteluissa assosiaationeuvoston ja muiden sopimuksessa luotujen järjestelyjen kautta. Riitojen ratkaisemista varten jätetään virallinen pyyntö. Poikkeuksena on kauppaa koskeva osastot, joihin liittyvien riitojen ratkaisuun sovelletaan osastojen 14 lukua.

Toimenpiteet siinä tapauksessa, että velvollisuuksia ei täytetä. (*UA 478 artikla, MD 455 artikla, GE 422 artikla).* Jos asiaa ei ole ratkaistu kolmen kuukauden kuluessa päivästä, jona virallinen pyyntö riitojen ratkaisemiseksi on annettu tiedoksi, ja jos osapuoli edelleen katsoo, että toinen osapuoli on jättänyt täyttämättä tämän sopimuksen mukaisen velvoitteensa, osapuoli voi tietyin poikkeuksin toteuttaa tarvittavat toimenpiteet. Poikkeukset koskevat tilanteita, joissa sopimus on sanottu irti tavalla, joka ei ole kansainvälisen oikeuden yleisten sääntöjen sallima, taikka jos toinen osapuoli on rikkonut demokratian arvojen ja perusoikeuksien kunnioittamiseen velvoittavien sopimusten olennaisia osia.

Suhde muihin sopimuksiin. *(UA 479 artikla, MD 456-458 artikla, GE 423-425 artikla).* Assosiaatiosopimuksilla kumotaan osapuolten välillä aiemmin tehdyt kumppanuus- ja yhteistyösopimukset.

Liitteet ja pöytäkirjat. *(UA 480 artikla, MD 459 artikla, GE 426 artikla).* Osapuolet sopivat, että sopimusten liitteet ja pöytäkirjat ovat erottamaton osa sopimuksia.

Voimassaoloaika. *(UA 481 artikla, MD 460 artikla, GE 427 artikla).* Sopimukset ovat voimassa rajoittamattoman ajan. Sopimusten tavoitteiden toteutumisesta laaditaan katsaukset viiden vuoden jälkeen. Kumpikin osapuoli voi sanoa sopimukset irti ilmoittamalla asiasta toiselle osapuolelle, jolloin voimassaolo päättyy kuuden kuukauden kuluttua ilmoituksesta.

Osapuolten määritelmä ja alueellinen soveltaminen. *(UA 482-483 artikla, MD 461-462 artikla, GE 428-429 artikla).* Määräyksissä määritellään sopimusten osapuolet ja niiden alueet. Georgian ja Moldovan sopimuksiin on kirjattu, että sopimuksen kaupallisen osaston soveltaminen niillä alueilla, jotka eivät ole valtion tosiasiallisessa hallinnassa, aloitetaan erikseen assosiaationeuvoston päätöksellä.

Ukrainan sopimukseen vastaavaa lauseketta ei ole kirjattu, vaan sopimusta sovelletaan mahdollisuuksien mukaan koko Ukrainan kansainvälisesti tunnustettuun alueeseen mukaan lukien alueet, jotka eivät ole sen tosiasiallisessa hallinnassa.

Ukrainan sopimuksesta erillisessä 27 päivänä kesäkuuta 2014 allekirjoitetussa päätösasiakirjassa todetaan kahdessa vaiheessa allekirjoitettujen sopimusten muodostavan yhtenäisen kokonaisuuden. Päätösasiakirjassa todetaan sopimuksen koskevan kansainvälisen oikeuden mukaisesti tunnustettua Ukrainan aluetta. Osapuolet sopivat käynnistävänsä keskustelut sopimuksen vaikutuksista alueilla, jotka eivät tosiasiallisesti ole Ukrainan hallinnassa.

Sopimuksen tallettaja. *(UA 484 artikla, MD 463 artikla, GE 430 artikla)*. Euroopan neuvoston pääsihteeristö määritellään sopimusten tallettajaksi.

Todistusvoimaiset tekstit. *(UA 485 artikla, MD 465 artikla, GE 423 artikla).* Kaikkien Euroopan unionin 22 virallisella kielillä sekä assosiaatiomaiden kielillä laaditut versiot määritellään yhtäläisesti todistusvoimaisiksi.

Voimaantulo ja väliaikainen soveltaminen. *(UA 486 artikla, MD 464 artikla, GE 431 artikla).* Osapuolet ratifioivat tai hyväksyvät sopimukset omien menettelyjensä mukaisesti. Ratifiointi- tai hyväksymiskirjat talletetaan Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristöön. Sopimusten määritellään tulevan voimaan viimeisen ratifiointi- tai hyväksymiskirjan talletuspäivää seuraavan toisen

kuukauden ensimmäisenä päivänä. Sopimusten väliaikainen soveltaminen mahdollistetaan Euroopan unionin määrittelemältä osalta siten kuin kussakin sopimuksessa erikseen määrätään sekä tapauksen mukaan osapuolten omien sisäisten menettelyjen ja lainsäädäntöjensä mukaisesti. Jos sopimusten asiaankuuluvia määräyksiä, mukaan lukien vastaavat liitteet ja pöytäkirjat, sovelletaan väliaikaisesti, ilmauksella 'sopimuksen voimaantulo' tarkoitetaan väliaikaisen soveltamisen alkamispäivää. Väliaikaisen soveltamisen voi lopettaa kirjallisella ilmoituksella ja se tulee voimaan kuuden kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona ilmoitus vastaanotettiin.

SOPIMUSTEN LIITTEET

Ukraina

IV OSASTO

Liite I-A ja sen lisäykset sisältävät määräykset tullien poistamisesta ja asetettavat tariffikiintiöt.
Liite I-B sisältää käytettyjen vaatteiden kauppaa koskevat lisäehdot.
Liite I-C vientitullien poistoluettelot.
Liite I-D sisältää vientitulleja koskevat suojatoimenpiteet.
Liite II määrittelee henkilöautoja koskevat suojatoimenpiteet.
Liite III sisältää luettelon yhdenmukaistettavasta lainsäädännöstä sekä sen toimeenpanoaikataulu.
Liite IV käsittelee kattavuutta.
Liite IV-A määrittelee terveys- ja kasvinsuojelutoimet.
Liite IV-B sisältää eläinten hyvinvointia koskevat normit.
Liite IV-C sisältää 4. luvun soveltamisalaan kuuluvat muut toimenpiteet.
Liite IV-D sisältää lainsäädännön lähentämisen jälkeen sisällytettävät kohdat.
Liite V sisältää kattavan strategian 4. luvun toimeenpanemiseksi.
Liite VI sisältää luettelon ilmoitettavista eläinten ja vesieläinten taudeista ja säännellyistä kasvintuhoojista, joiden osalta voidaan määrittää alueellinen tautivapaus.
Liite VI-A sisältää luettelon ilmoitettavista eläin- ja kalataudit, joiden aseman osapuolet ovat tunnustaneet ja joiden osalta voidaan tehdä alueellistamispäätöksiä.
Liite VI-B määrittelee kasvintuhoojatilanteen, kasvintuhoojista vapaiden alueiden tai suojeltujen alueiden tunnustamisen.
Liite VII koskee alueellistamista/aluejakoa, ja määrittelee kasvintuhoojista vapaat alueet ja suojellut alueet.
Liite VIII määrittelee laitosten alustavan hyväksymisen.
Liite IX määrittelee vastaavuuden määrittämismenettelyn.
Liite X sisältää ohjeet vaatimusmukaisuuden tarkastusten toteuttamiseksi.
Liite XI käsittelee tuontitarkastuksia ja tarkastusmaksuja.
Liite XII koskee todistusten antamista.
Liite XIII määrittelee avoimet kysymykset.
Liite XIV koskee osastotoimia.
Liite XV koskee tullilainsäädännön lähentämistä.
Liite XVI sisältää luettelon sijoittautumista koskevista varauksista; luettelon rajatylittävää palvelujen tarjontaa koskevista sitoumuksista; luettelon sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevista varauksista.
Liite XVI-A sisältää sijoittautumista koskevat EU-osapuolen varaukset.
Liite XVI-B sisältää luettelon rajatylittäviä palveluja koskevista sitoumuksista.
Liite XVI-C sisältää sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevat varaukset (EU- osapuoli).
Liite XVI-D sisältää sijoittautumista koskevat Ukrainan varaukset.
Liite XVI-E sisältää Ukrainan luettelon rajatylittäviä palveluja koskevista sitoumuksista.
Liite XVI-F sisältää sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevat varaukset (Ukraina).
Liite XVII käsittelee sääntelyn lähentämistä.
Lisäys XVII-1 määrittelee horisontaaliset mukautukset ja menettelysäännöt.
Lisäys XVII-2 määrittelee rahoituspalveluihin sovellettavat säännöt.
Lisäys XVII-3 määrittelee televiestintäpalveluihin sovellettavat säännöt.
Lisäys XVII-4 määrittelee posti- ja kuriiripalveluihin sovellettavat säännöt.
Lisäys XVII-5 määrittelee kansainväliseen meriliikenteeseen sovellettavat säännöt.
Lisäys XVII-6 määrittelee seurantaa koskevat määräykset.
Liite XVIII määrittelee tiedotuspisteet.
Liite XIX on EU:n viitteellinen luettelo merkityksellisistä tuote- ja palvelumarkkinoista, jotka on analysoitava sopimuksen 116 artiklan mukaisesti.
Liite XX on Ukrainan viitteellinen luettelo merkityksellisistä markkinoista, jotka on analysoitava tämän sopimuksen 116 artiklan mukaisesti.
Liite XXI koskee julkisia hankintoja.
Liite XXI-A sisältää institutionaalisia uudistuksia, sääntelyn lähentämistä ja markkinoillepääsyä koskeva alustava aikataulun.

Liite XXI-B määrittelee direktiivin 2004/18/EY keskeiset osat (vaihe 2).
Liite XXI-C määrittelee direktiivin 89/665/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2007/66/EY, keskeiset osat (vaihe 2).
Liite XXI-D määrittelee direktiivin 2004/17/EY keskeiset osat (vaihe 3).
Liite XXI-E määrittelee direktiivin 92/13/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2007/66/EY, keskeiset osat (vaihe 3).
Liite XXI-F määrittelee direktiivin 2004/18/EY muut ei-pakolliset osat (vaihe 4).
Liite XXI-G määrittelee Direktiivin 2004/18/EY muut pakolliset osat (vaihe 4).
Liite XXI-H määrittelee direktiivin 89/665/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2007/66/EY, muut osat (vaihe 4).
Liite XXI-I määrittelee direktiivin 2004/17/EY muut ei-pakolliset osat (vaihe 5).
Liite XXI-J määrittelee direktiivin 92/13/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2007/66/EY, muut osat (vaihe 5).
Liite XXI-K määrittelee direktiivin 2004/18/EY säännökset, jotka eivät kuulu lainsäädännön lähentämisprosessin soveltamisalaan.
Liite XXI-L määrittelee direktiivin 2004/17/EY säännökset, jotka eivät kuulu lainsäädännön lähentämisprosessin soveltamisalaan.
Liite XXI-M määrittelee direktiivin 89/665/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2007/66/EY, säännökset, jotka eivät kuulu lainsäädännön lähentämisprosessin soveltamisalaan.
Liite XXI-N määrittelee direktiivin 92/13/ETY, sellaisena kuin se on muutettuna direktiivillä 2007/66/EY, säännökset, jotka eivät kuulu lainsäädännön lähentämisprosessin soveltamisalaan.
Liite XXI-O sisältää alustavan luettelon yhteistyöaiheista luvussa 8.
Liite XXI-P sisältää kynnysarvot.
Liite XXII-A sisältää maantieteelliset merkinnät – osapuolten lainsäädäntö ja maantieteellisten merkintöjen rekisteröintiin ja valvontaan liittyvät tekijät.
Liite XXII-B sisältää maantieteelliset merkinnät – sisällytettävät vastaväitemenettelyä koskevat perusteet.
Liite XXII-C sisältää sopimuksen 202 artiklan 3 kohdassa tarkoitettujen maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteelliset merkinnät.
Liite XXII-D sisältää sopimuksen 202 artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitettujen viinien, maustettujen viinien ja väkevien alkoholijuomien maantieteelliset merkinnät.
Liite XXIII sisältää termit.
Liite XXIV on riitojenratkaisun työjärjestys.
Liite XXV sisältää välimiespaneelien jäsenten ja sovittelijoiden käytännesäännöt.

V OSASTO

Liitteet XXVI-XXVII sisältävät toimenpiteet liittyen energia-alan yhteistyöhön, ydinenergiaan liittyvät kysymykset mukaan lukien
Liite XXVIII sisältää verotukseen liittyvät toimenpiteet.
Liite XXIX sisältää tilastoihin liittyvät toimenpiteet.
Liite XXX-XXXI sisältävät ympäristöön liittyvät toimenpiteet.
Liitteet XXXII-XXXIII sisältävät liikenteeseen liittyvät toimenpiteet.
Liitteet XXXIV, XXXV, XXXVI sisältävät yhtiöoikeuteen, yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmiin, kirjanpitoon ja tilintarkastukseen liittyvät toimenpiteet.
Liite XXXVII sisältää audiovisuaalipolitiikkaan liittyvät toimenpiteet.
Liite XXXIC sisältää maatalouteen ja maaseudun kehittämiseen liittyvät toimenpiteet.
Liite XXXIX sisältää kuluttajansuojaan liittyvät toimenpiteet.
Liite XL koskee työllisyyttä, sosiaalipolitiikkaa ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koskevaa yhteistyötä.
Liite XLI sisältää kansanterveyteen liittyvät toimenpiteet.
Liite XLII sisältää yleissivistävään ja ammatilliseen koulutukseen sekä nuorisoon liittyvät toimenpiteet.

VI OSASTO

Liitteet XLII ja XLIV sisältävät rahoitusyhteistyötä ja petostentorjuntaa koskevat määräykset.

PÖYTÄKIRJAT

Pöytäkirja I koskee käsitteen 'alkuperätuotteet' määrittelyä ja hallinnollisen yhteistyön menetelmiä.
Pöytäkirja II koskee keskinäistä hallinnollista avunantoa tulliasioissa.
Pöytäkirja III koskee Euroopan unionin ja Ukrainan välistä puitesopimusta ja Ukrainan osallistumista unionin ohjelmiin koskevia yleisiä periaatteita.

Moldova

Liite I koskee henkilötietojen suojaa.
Liite II sisältää määräykset liittyen yhtiöoikeuteen, kirjanpitoon ja tilintarkastukseen sekä yritysten hallinto-ohjausjärjestelmään.
Liite III sisältää määräykset liittyen työllisyyteen, sosiaalipolitiikkaan ja yhtäläisiin mahdollisuuksiin
Liite IV sisältää kuluttajasuojaa koskevat määräykset.
Liite V sisältää tilastotietoja koskevat määräykset.
Liite VI sisältää verotusta koskevat määräykset.
Liite VII sisältää määräykset liittyen maatalouteen ja maaseudun kehittämiseen.
Liite VIII sisältää energia-alan yhteistyöhön liittyvät määräykset.
Liitteet IX ja X sisältävät liikennettä koskevat määräykset.
Liite XI sisältää ympäristöä koskevat määräykset.
Liite XII sisältää ilmastotoimia koskevat määräykset.
Liite XIII sisältää kansanterveyttä koskevat määräykset.
Liite XIV sisältää määräykset liittyen kulttuuriin, audiovisuaalipolitiikkaan ja viestimiin.
Liite XV koskee tullien poistamista.
Liite XV-A sisältää listan tuotteista, joihin sovelletaan vuotuista tullitonta tariffikiintiötä unionin puolelta.
Liite XV-B sisältää listan tuotteista, joihin sovelletaan tulohintaa ja jotka vapautetaan tuontitullin arvotulliosuudesta unionin puolelta.
Liite XV-C sisältää listan tuotteista, joihin sovelletaan toimenpiteiden kiertämisen estävää mekanismia unionin puolelta.
Liite XV-D sisältää myönnytysluettelon Moldovan puolelta.
Liite XVI sisältää luettelon lainsäädännöstä sekä lainsäädännön lähentämistä koskevan aikataulun.
Liite XVII-A määrittelee terveys- ja kasvinsuojelutoimenpiteiden soveltamisen.
Liite XVII-B määrittelee eläinten hyvinvointinormien soveltamisen.
Liite XVII-C määrittelee muut kauppaa koskevan V osaston 4. luvun soveltamisalaan kuuluvat toimenpiteet.
Liite XVII-D määrittelee lainsäädännön lähentämisen jälkeen toteutettavat toimenpiteet.
Liite XVIII-A määrittelee ilmoitettavat eläin- ja kalataudit, joiden osalta osapuolten asema on tunnustettu ja voidaan tehdä alueellistamispäätöksiä.
Liite XVIII-B määrittelee tuhoojien tilanteen, tuhoojista vapaiden alueiden ja suojeltujen alueiden tunnustamisen.
Liite XIX koskee alueellistamista/aluejakoa, tuhoojista vapaita alueita ja suojeltuja alueita.
Liite XX koskee laitosten alustavaa hyväksymistä.
Liite XXI koskee vastaavuuden tunnustamismenettelyä.
Liite XXII koskee tuontitarkastuksia ja tarkastusmaksuja.
Liite XXIII koskee todistuksia.
Liite XXIV-A koskee lainsäädännön lähentämisprosessin edistymisen arvioinnin periaatteita.
Liite XXIV-B koskee luetteloa EU:n lainsäädännöstä, johon Moldova lähentää omaa lainsäädäntöään.
Liite XXV on määritelty sisältämään vastaavuustilanteen, mutta jätetty toistaiseksi tyhjäksi.
Liite XXVI koskee tullilainsäädännön lähentämistä.
Liite XXVII sisältää luettelot sijoittautumista koskevista varauksista; rajatylittävää palvelujen tarjontaa koskevista sitoumuksista; avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suo-

rittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevista varauksista; sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevista varauksista.
Liite XXVIII koskee lainsäädännön lähentämistä rahoituspalveluihin, televiestintäpalveluihin, posti- ja kuriiripalveluihin, ja kansainväliseen meriliikenteeseen liittyen.
Liite XXIX (A-P) käsittelee julkisia hankintoja.
Liite XXX koskee maantieteellisiä merkintöjä.
Liite XXXI koskee varhaisvaroitusjärjestelmää hätätilanteita varten.
Liite XXXII koskee sovittelujärjestelmää.
Liite XXXIII sisältää riitojenratkaisumenettelyn työnjärjestyksen.
Liite XXXIV sisältää välimiesten ja sovittelijoiden käytännesäännöt.
Liite XXXV sisältää petosten vastaiset ja valvontaa koskevat määräykset.

Pöytäkirjat

Pöytäkirja I koskee Moldovan osallistumista Euroopan unionin ohjelmiin.
Pöytäkirja II koskee alkuperätuotteiden käsitteen määritelmää ja hallinnollisen yhteistyön menetelmiä.
Pöytäkirja III käsittelee keskinäistä hallinnollista avunantoa tulliasioissa.
Pöytäkirja IV sisältää määritelmiä.

Georgia

Liite I koskee henkilötietojen suojaa.
Liite II-A sisältää tuotteet, joihin sovelletaan vuotuisia tullittomia tariffikiintiötä unionin puolelta.
Liite II-B sisältää tuotteet, joihin sovelletaan tulohintaa ja jotka vapautetaan tuontitullin arvotulliosuudesta unionin puolelta.
Liite II-C sisältää tuotteet, joihin sovelletaan toimenpiteiden kiertämisen estävää mekanismia unionin puolelta.
Liite III-A sisältää alakohtaisen lainsäädännön lähentämistä koskevan luettelon.
Liite III-B sisältää alustavan luettelon horisontaalisesta lainsäädännöstä.
Liite IV-A määrittelee terveys- ja kasvinsuojelutoimenpiteiden soveltamisen.
Liite IV-B määrittelee eläinten hyvinvointinormien soveltamisen.
Liite IV-C määrittelee muiden kauppaa koskeva IV osaston 4. luvun soveltamisalaan kuuluvien toimenpiteiden soveltamisen.
Liite IV-D määrittelee lainsäädännön lähentämisen jälkeen toteutettavat toimenpiteet.
Liite V sisältää luettelon ilmoitettavista eläinten ja vesieläinten taudeista ja säännellyistä tuhoojista, joiden osalta voidaan tunnustaa alueellinen tautivapaus.
Liite VI koskee alueellistamista/aluejakoa, tuhoojista vapaita alueita ja suojeltuja alueita.
Liite VII koskee laitosten alustavaa hyväksymistä.
Liite VIII koskee vastaavuuden tunnustamismenettelyä.
Liite IX koskee tuontitarkastuksia ja tarkastusmaksuja.
Liite X koskee todistuksia.
Liite XI-A käsittelee vastaavuuden tunnustamisessa käytettäviä lainsäädännön lähentämisprosessin edistymistä koskevia periaatteita.
Liite XI-B määrittelee luettelon lainsäädännöstä, johon Georgian on lähennettävä omaa lainsäädäntöään.
Liite XII koskee vastaavuustilannetta, mutta on jätetty toistaiseksi tyhjäksi.
Liite XIII koskee tullilainsäädännön lähentämistä.
Liite XIV sisältää luettelot sijoittautumista koskevista varauksista; rajatylittävää palvelujen tarjontaa koskevista sitoumuksista; avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevista varauksista; sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevista varauksista.
Liite XV koskee lainsäädännön lähentämistä rahoituspalveluihin, televiestintäpalveluihin, posti- ja kuriiripalveluihin, ja kansainväliseen meriliikenteeseen liittyen.
Liite XVI koskee julkisia hankintoja.
Liite XVII koskee maantieteellisiä merkintöjä.
Liite XVIII koskee varhaisvaroitusjärjestelmää hätätilanteita varten.
Liite XIX koskee sovittelujärjestelmää.
Liite XX sisältää riitojenratkaisun työnjärjestyksen.
Liite XXI sisältää välimiesten ja sovittelijoiden käytännesäännöt.
Liite XXII sisältää verotusta koskevat määräykset.

Liite XXIII sisältää tilastotietoja koskevat määräykset.
Liite XXIV sisältää liikennettä koskevat määräykset.
Liite XXV sisältää energiaa koskevat määräykset.
Liite XXVI sisältää ympäristöä koskevat määräykset.
Liite XXVII sisältää ilmastotoimia koskevat määräykset.
Liite XXVIII sisältää määräykset liittyen yhtiöoikeuteen, kirjanpitoon ja tilintarkastukseen sekä yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmään.
Liite XXIX sisältää kuluttajapolitiikkaa koskevat määräykset.
Liite XXX sisältää määräykset liittyen työllisyyteen, sosiaalipolitiikkaan ja yhtäläisiin mahdollisuuksiin.
Liite XXXI sisältää kansanterveyttä koskevat määräykset.
Liite XXXII sisältää yleissivistävää ja ammatillista koulutusta sekä nuorisoa koskevat määräykset.
Liite XXXIII sisältää audiovisuaalialaan ja tiedotusvälineisiin liittyvät määräykset.
Liite XXXIV sisältää petostentorjuntaa ja –valvontaa koskevat määräykset.

Pöytäkirjat

Pöytäkirja I koskee alkuperäistuotteiden käsitteen määritelmää ja hallinnollisen yhteistyön menetelmiä.
Pöytäkirja II koskee keskinäistä hallinnollista avunantoa tulliasioissa.
Pöytäkirja III koskee Georgian osallistumista Euroopan unionin ohjelmiin.
Pöytäkirja IV sisältää määritelmät.

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välinen assosiaatiosopimukseen liittyvä päätösasiakirja

Ukrainan sopimuksen allekirjoittamisen yhteydessä 27 päivänä kesäkuuta 2014 osapuolet laativat päätösasiakirjan, jossa todetaan kyseisenä päivänä allekirjoitettujen osien muodostavan yhtenäisen kokonaisuuden aiempien 23 päivänä maaliskuuta 2014 allekirjoitettujen osien kanssa. Lisäksi päätösasiakirjassa todetaan että sopimusta sovelletaan Ukrainan koko alueeseen, sellaisena kuin se on tunnustettu kansainvälisessä oikeudessa ja että osapuolet aloittavat neuvottelut miten sopimusta sovelletaan niihin alueisiin Krimillä ja Sevastopolissa, jotka eivät ole Ukrainan tosiasiallisessa hallinnassa.

2 Lakiehdotusten perustelut

2.1 Laki Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

1 §. Pykälä sisältää tavanomaisen blankettilain säännöksen, jolla saatetaan voimaan lailla ne sopimuksen määräykset, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan. Lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä selostetaan jäljempänä eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta koskevassa jaksossa.

2 §. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti kuin sopimus tulee voimaan. Suomessa sopimuksen muiden kuin lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten saattamisesta voimaan säädetään perustuslain 95 §:n 1 momentissa. Kyseisen perustuslain säännöksen mukaan muut kuin lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan voimaan asetuksella. Asetuksen antaja määräytyy tällöin perustuslain 80 §:n mukaan siten, että jos asiasta ei ole erikseen säädetty, asetuksen antaa valtioneuvosto. Edellä olevan mukaisesti asetuksenantovaltuus on osoitettu valtioneuvostolle.

2.2 Laki Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

1 §. Pykälä sisältää tavanomaisen blankettilain säännöksen, jolla saatetaan voimaan lailla ne sopimuksen määräykset, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan. Lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä selostetaan jäljempänä eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta koskevassa jaksossa.

2 §. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti kuin sopimus tulee voimaan. Suomessa sopimuksen muiden kuin lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten saattamisesta voimaan säädetään perustuslain 95 §:n 1 momentissa. Kyseisen perustuslain säännöksen mukaan muut kuin lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan voimaan asetuksella. Asetuksen antaja määräytyy tällöin perustuslain 80 §:n mukaan siten, että jos asiasta ei ole erikseen säädetty, asetuksen antaa valtioneuvosto. Edellä olevan mukaisesti asetuksenantovaltuus on osoitettu valtioneuvostolle.

2.3 Laki Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

1 §. Pykälä sisältää tavanomaisen blankettilain säännöksen, jolla saatetaan voimaan lailla ne sopimuksen määräykset, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan. Lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä selostetaan jäljempänä eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta koskevassa jaksossa.

2 §. Laki ehdotetaan tulevaksi voimaan valtioneuvoston asetuksella säädettävänä ajankohtana samanaikaisesti kuin sopimus tulee voimaan. Suomessa sopimuksen muiden kuin lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten saattamisesta voimaan säädetään perustuslain 95 §:n 1 momentissa. Kyseisen perustuslain säännöksen mukaan muut kuin lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset saatetaan voimaan asetuksella. Asetuksen antaja määräytyy tällöin perustuslain 80 §:n mukaan siten, että jos asiasta ei ole erikseen säädetty, asetuksen antaa valtioneuvosto. Edellä olevan mukaisesti asetuksenantovaltuus on osoitettu valtioneuvostolle.

3 Voimaantulo

Osapuolet ratifioivat tai hyväksyvät sopimukset omien menettelyjensä mukaisesti. Sopimukset tulevat kukin voimaan viimeisen ratifiointi- tai hyväksymiskirjan talletuspäivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä. Hallituksen esitykseen sisältyy luonnokset blankettilaeiksi sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta. Esitykseen sisältyvät lakiehdotukset on tarkoitettu tulemaan voimaan valtioneuvoston asetuksilla säädettävinä ajankohtina samanaikaisesti kuin sopimukset tulevat voimaan. Sopimukset korvaavat aiemmat Ukrainan, Moldovan ja Georgian kanssa tehdyt kumppanuus- ja yhteistyösopimukset.

Euroopan unionin neuvoston sihteeristö on sopimusten tallettaja. Hyväksymisestään tai ratifioimisestaan ovat 12 päivään tammikuuta 2015 mennessä ilmoittaneet Bulgaria, Viro, Liettua, Latvia, Malta, Romania, Ruotsi, Slovakia. Ukraina, Moldova ja Georgia ovat ratifioineet kukin sopimuksensa.

Euroopan unioni ja assosiaatiomaat voivat soveltaa sopimuksia väliaikaisesti sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisestä päivästä lähtien kun assosiaatiomaat ovat omien menettelyjensä mukaan ratifioineet sopimuksen sekä tallettaneet ratifiointiasiakirjan ja Euroopan unioni on saattanut omat tarvittavat menettelynsä päätökseen ja määritellyt ne sopimuksen osat, joita tullaan soveltamaan väliaikaisesti. Sopimusten osalta Euroopan unioni on ilmoittanut, että se soveltaa niitä väliaikaisesti vain siltä osin kuin ne kattavat unionin toimivaltaan kuuluvia kysymyksiä, mukaan lukien ne kysymykset, jotka kuuluvat unionin toimivaltaan määritellä ja toteuttaa yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa.

Moldovan ja Georgian sopimuksia on sovellettu väliaikaisesti 1 päivästä syyskuuta 2014 lähtien. Tarkemmin väliaikaisen soveltamisen osat määritellään neuvoston 16 päivänä kesäkuuta 2014 antamissa päätöksissä 2014/492/EU (Moldova) ja 2014/494/EU (Georgia) sekä Ukrainan sopimuksen osalta 29 päivänä syyskuuta 2014 antamassa päätöksessä 2014/691/EU.

Ukrainan sopimuksen väliaikainen soveltaminen, pois lukien vapaakauppaa koskevat määräykset, käynnistyi 1 päivänä marraskuuta 2014. Osana Ukrainan konfliktin rauhanprosessia neuvotteluissa Ukrainan, Euroopan unionin ja Venäjän välillä päätettiin Ukrainan sopimuksen vapaakauppaa koskevien osien väliaikaisen soveltamisen lykkäämisestä vuoden 2016 alkuun. Samalla komissio

ilmoitti valmiudestaan jatkaa Ukrainalle myönnettyjä yksipuolisia tullietuuksia vuoden 2015 loppuun asti.

Sopimusten mukaan kumpi tahansa osapuoli voi ilmoittaa sopimuksen väliaikaisen soveltamisen päättymisestä sopimuksen tallettajalle. Sopimuksen väliaikainen soveltaminen päättyy kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun tallettaja on vastaanottanut ilmoituksen.

Sopimusten kauppapolitiikan alaa käsitteleviin osuuksiin sisältyy määräyksiä, joilla on yhtymäkohtia Suomen liittymistä Euroopan unioniin koskevan sopimuksen liitteenä olevaan pöytäkirjaan nro 2 (SopS 103/1994), joka käsittelee Ahvenanmaan asemaa. Osa kyseisistä määräyksistä kuuluu Euroopan unionin yksinomaiseen toimivaltaan, mikä merkitsee, että Ahvenanmaan erityisasema on otettu huomioon jo kyseisiä sopimusmääräyksiä neuvoteltaessa. Suomi on tehnyt sopimuksiin varauman Ahvenanmaan asemaan liittyen markkinoillepääsyä koskevassa artiklassa (UA 154 artikla, MD 274 artikla, GE 147 artikla). Kuljetuspalveluiden katsotaan edelleen kuuluvan ainakin osittain jäsenvaltioiden toimivaltaan ja kuljetuspalveluilla elinkeinotoiminaan liittyvänä asiana on vaikutusta Ahvenanmaan itsehallintolain (1144/1991) 18 §:n mukaan Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan kuuluviin asioihin. Ainakin verotusta, ympäristöä ja ilmastonmuutosta, pelastuspalvelua, liikennettä, meripolitiikkaa, kansanterveyttä, koulutusta, kulttuuria, sekä urheilua ja liikuntaa koskeviin artikloihin sisältyy kansalliseen toimivalaan kuuluvia määräyksiä, jotka kuuluvat itsehallintolain 18 §:n mukaan myös Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan. Sen vuoksi sopimusten voimaansaattamissäännöksille tulee hankkia Ahvenanmaan maakuntapäivien hyväksyntä. Sopimuksiin sisältyy myös muita aloja, jotka kuuluisivat Ahvenanmaan itsehallintolain 18 §:n mukaan maakunnan lainsäädäntövaltaan, mutta jotka eivät kuitenkaan enää kuulu jäsenvaltioiden toimivaltaan.

Suomessa on lähtökohtana, että Suomea valtiona sitovat valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet julkaistaan Suomen säädöskokoelman Sopimussarjassa. Poikkeuksen tähän muodostavat ainoastaan säädöskokoelmalain (188/2000) 9 §:n 1 momentissa luetellut tilanteet. Tämän säännöksen nojalla valtiosopimus, joka ei vaadi eduskunnan hyväksymistä, voidaan jättää julkaisematta säädöskokoelman Sopimussarjassa, kun tähän on erityisiä syitä. Sopimus, jota ei ole julkaistu sopimussarjassa, on kuitenkin säädöskokoelmalain 9 §:n 2 momentin nojalla pidettävä yleisessä tietoverkossa yleisön saatavilla. Vaikka pykälässä puhutaan sopimuksesta, voi sen ajatella soveltuvan myös sopimuskokonaisuudesta erilliseen pöytäkirjaan tai liitteeseen. Näin ollen sekasopimuksen pöytäkirja tai liite, joka kuuluu unionin yksinomaiseen toimivaltaan eikä siksi vaadi eduskunnan hyväksymistä, voidaan jättää julkaisematta sopimussarjassa, kunhan muut julkaisematta jättämisen edellytykset täyttyvät. Edellä olevan perusteella ja ottaen lisäksi huomioon se, että sopimusteksti on julkaistu kokonaisuudessaan EU:n virallisessa lehdessä, ei sopimusten voimaansaattamisen yhteydessä tulla julkaisemaan muita liitteitä kuin ne joiden katsotaan olevan suoraan Suomen toimivallan piirissä. Muut pöytäkirjat ja liitteet ovat nähtävissä Euroopan unionin EurLex -verkkosivuilla sekä samalla verkkosivustolla saatavilla olevassa EU:n virallisessa lehdessä. Tämän johdosta säädöskokoelmalain 9 §:n 2 momentin edellytyksen on katsottu täyttyvän. Ilmoitus yleisestä verkkosivustosta, jossa sopimus on saatavilla, on tarkoitus antaa sopimuksen voimaansaattamista koskevan asetuksen yhteydessä.

4 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus ja käsittelyjärjestys

4.1 Eduskunnan suostumuksen tarpeellisuus

4.1.1 Euroopan unionin ja jäsenvaltioiden välinen toimivallanjako

Ukrainan, Moldovan ja Georgian kanssa tehdyt assosiaatiosopimukset ovat luonteeltaan niin sanottuja sekasopimuksia, jotka sisältävät sekä unionin että jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvia määräyksiä. Jotkut näistä määräyksistä kuuluvat unionin yksinomaiseen toimivaltaan, toiset taas unionin ja sen jäsenvaltioiden jaettuun toimivaltaan. Osassa nyt esillä olevien sopimusten katta-

mista kysymyksistä toimivalta kuuluu yksinomaan jäsenvaltioille. Eduskunta hyväksyy tällaiset sopimukset vakiintuneen käytännön mukaisesti vain niiltä osin kuin ne kuuluvat Suomen toimivaltaan (esim. PeVL 6/2001 vp, PeVL 31/2001 vp, PeVL 16/2004 vp, PeVL 24/2004 vp).

Toimivallan jako ei ole yksiselitteinen ja kysymys siitä, miltä osin kolmansien maiden kanssa tehtävät sopimukset kuuluvat jäsenvaltion ja miltä osin unionin toimivaltaan, on Lissabonin sopimuksen voimaantultua 1 päivänä joulukuuta 2009 unionin oikeuden uudessa kehitysvaiheessa.

Sopimusten I ja II osastojen esimerkiksi ihmisoikeuksia, demokratiaa ja turvallisuutta koskeviin osiin sisältyy jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvia määräyksiä samoin kuin sopimusten oikeutta, vapautta ja turvallisuutta koskeviin osastoihin. Myös sopimusten alakohtaista yhteistyötä ja taloudellista yhteistyötä käsittelevät osastot kuuluvat osittain jäsenvaltioiden toimivaltaan. Kansallista toimivaltaa on seuraavilla sektoreilla: taloutta koskeva vuoropuhelu, julkinen talous, verotus, tilastot, energia, ympäristö ja ilmastonmuutos, pelastuspalvelu, liikenne, avaruus (vain Ukraina), tieteellinen ja teknologinen yhteistyö, tutkimus, teollisuus- ja yrityspolitiikka, kaivosteollisuus; metalliteollisuus, raaka-aineet, , yhtiöoikeus, yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmä, tilintarkastus, tietoyhteiskunta, audiovisuaalipolitiikka, tiedotusvälineet, matkailu, maatalous ja maaseudun kehittäminen, kalastus- ja meripolitiikka, Tonava (vain Ukraina ja Moldova), työllisyys, sosiaalipolitiikka ja yhtäläiset mahdollisuudet, kansanterveys, koulutus, nuoriso, monikielisyys (vain Moldova), kulttuuri, urheilu ja liikunta, rajatylittävä ja alueellinen yhteistyö, aluekehitys, julkishallinnon uudistus (vain Moldova) ja lasten oikeudet (vain Moldova). Suurin osa sopimuksen alakohtaisen yhteistyön määräyksistä on yleisluontoisia tulevaa yhteistyötä mahdollistavia ja tukevia, eivätkä ne sisällä suoranaisia toimintavelvoitteita ja eivät näin ollen myöskään kuulu lainsäädännön alaan. Alakohtaisen yhteistyön sopimusosaston tarkoitus on helpottaa viranomaisten yhteistyötä ja tiedonvaihtoa maiden välillä.

Unionilla on sopimuksen kauppaa koskevien määräysten osalta toimivaltaa muun muassa SEUT 207 artiklan sekä SEUT 63-66 artiklojen perusteella. Lissabonin sopimuksella unionin yksinomaisen toimivallan ala laajeni ja kattaa tällä hetkellä tavarakaupan ohella palveluiden kauppaa, ulkomaisia suoria investointeja sekä teollis- ja tekijänoikeuksien kaupallisia näkökohtia koskevia kysymyksiä (SEUT 207 artikla). Toimivallan jakautuminen ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Sopimuksissa ei ole määräyksiä, jotka osoittaisivat miten toimivalta tarkkaan ottaen jakautuu. Suomessa voi myös edelleen olla ja onkin voimassa lain säännöksiä myös unionin toimivaltaan kaupan osalta yleisesti kuuluvilla aloilla.

Vaikka kauppapolitiikka laaja-alaisesti kuuluu unionin toimivaltaan, sopimus sisältää myös osin jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvia kysymyksiä. Tällaisia kysymyksiä voidaan katsoa sisältyvän, sijoittautumista, palvelukauppaa ja sähköistä kauppaa käsittelevien lukujen määräyksiin (kauppaa koskevien osastojen 6. luvut) siltä osin, kun nämä koskevat kuljetuspalveluja, sekä teollis- ja tekijäoikeuksiin liittyvien lukujen määräyksiä (kauppaa koskevien osastojen 9. luvut), erityisesti silloin kun nämä koskevat rikosoikeudellista täytäntöönpanoa. Teollis- ja tekijänoikeuksia koskeviin lukuihin sisältyvä kohta ´'velvoitteiden luonne ja soveltamisala' (UA 158 artiklan 1 kohta, MD 278 artiklan 1 kohta, GE 151 artiklan 1 kohta) sisältää viittauksen TRIPS-sopimukseen, joka on tehty sekasopimuksena ja joka sisältää muun muassa rikosoikeudellista sääntelyä. Tällainen rikosoikeudellinen sääntely kuuluu lähtökohtaisesti unionin ja jäsenvaltioiden jaettuun toimivaltaan. Jäsenvaltiot eivät kuitenkaan ole halunneet unionin käyttävän rikosoikeudellista toimivaltaansa. Sopimusten em. määräykset kuuluvat näin ollen jäsenvaltioiden toimivaltaan.

Lisäksi sopimusten hallinnollisia menettelyitä ja muutoksenhakua koskevat artiklat (UA 285-286 artiklat, MD 259-260 artiklat, GE 223-224 artiklat) kuuluvat jäsenvaltioiden toimivaltaan.

Sopimuksiin sisältyy määräyksiä sitovasta riitojenratkaisusta. Siltä osin kuin riitojenratkaisumenettelyssä käsiteltäisiin sellaisen määräyksen tulkintaa tai soveltamista, joka edellä esitetyn mukaisesti kuuluu Suomen toimivaltaan, on riitojenratkaisumääräyksillä merkitystä myös Suomen toimivallan kannal-

ta (UA IV osasto: 14 luku ja 461-466 artikla, MD V osasto 14 luku ja 434-439 artikla, GE IV osasto 14 luku ja 404-408 artikla).

Kussakin sopimuksissa määrätään myös assosiaationeuvoston perustamisesta. Assosiaationeuvoston tehtävänä on seurata ja valvoa sopimuksen soveltamista ja täytäntöönpanoa. Assosiaationeuvosto voi antaa osapuolia sitovia päätöksiä ja se voi muuttaa ja päivittää sopimuksen liitteitä. Assosiaationeuvosto voi myös siirtää toimivaltaansa antaa osapuolia sitovia päätöksiä assosiaatiokomitealle, jonka perustamisesta säädetään myös kussakin sopimuksessa. Siltä osin kuin tällaiset assosiaationeuvoston tai assosiaatiokomitean sitovat päätökset tai sopimusten liitteiden päivittäminen tai muuttaminen koskisivat jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvia asioita, kuuluvat myös kyseiset assosiaationeuvostoa ja assosiaatiokomiteaa koskevat määräykset jäsenvaltioiden toimivaltaan (UA 461-466 artikla, MD 434-439 artikla, GE 404-408 artikla).

4.1.2 Lainsäädännön alaan kuuluvat sopimusmääräykset

Perustuslain 94 § 1 momentin mukaan eduskunta hyväksyy sellaiset valtiosopimukset ja muut kansainväliset velvoitteet, jotka sisältävät lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä tai ovat muutoin merkitykseltään huomattavia taikka vaativat perustuslain mukaan muusta syystä eduskunnan hyväksymisen. Sopimuksen määräykset on luettava lainsäädännön alaan 1) jos määräys koskee jonkin perustuslaissa turvatun perusoikeuden käyttämistä tai rajoittamista, 2) jos määräys muutoin koskee yksilön oikeuksia tai velvollisuuksien perusteita, 3) jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on perustuslain mukaan säädettävä lailla, taikka 4) jos määräyksen tarkoittamasta asiasta on voimassa lain säännöksiä, tai 5) jos siitä on Suomessa vallitsevan käsityksen mukaan säädettävä lailla. Kysymykseen ei vaikuta se, onko jokin määräys ristiriidassa vai sopusoinnussa Suomen lailla annetun säännöksen kanssa (PeVL 11, 12 ja 45/2000 vp).

Kunkin sopimuksen 2 artiklassa todetaan, että osapuolten sisä- ja ulkopolitiikan perustan ja olennaisen osan sopimusta muodostavat demokratian periaatteiden, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen, sellaisina kuin ne on vahvistettu erityisesti vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa ja uutta Eurooppaa koskevassa vuoden 1990 Pariisin peruskirjassa ja muissa keskeisissä ihmisoikeusasiakirjoissa, kuten Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (Euroopan ihmisoikeussopimus), sekä oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen. Perustuslakivaliokunta on katsonut (PeVL 45/2000 vp; PeVL 31/2001 vp), etteivät sellaiset yleispiirteiset ja julistuksenomaiset määräykset, joissa sopimuspuolet vahvistavat sitoumuksensa kunnioittaa ihmisoikeuksia, vaikuta Suomen kansainvälisten velvoitteiden sisältöön tai laajuuteen ihmisoikeuksien alalla. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut, että tällaisilla määräyksillä on aikaisempaan verrattuna uudentyyppistä sitovaa merkitystä sopimukseen sisältyvän sanktiomenettelyn vuoksi, ja tämän takia sopimuksen ihmisoikeusmääräysten on katsottava kuuluvan lainsäädännön alaan (ks. PeVL 31/2001 vp.)

Perustuslakivaliokunnan viimeksi mainitussa lausunnossa käsittelemän sopimuksen neuvottelu- ja sanktiomenettelyä koskevassa 96 artiklassa oli nimenomaisesti mainittu sopimuksen soveltamatta jättäminen viimeisenä keinona, jota voidaan käyttää tapauksessa, jossa toinen sopimuspuoli on rikkonut sopimuksen olennaiseksi osaksi määriteltyä ihmisoikeuksia sekä demokratian ja oikeusvaltion periaatetta koskevaa sopimusmääräystä. Nyt kyseessä olevien sopimusten velvollisuuksien täyttämistä koskevissa artikloissa (UA 478 artikla, MD 455 artikla, GE 422 artikla) ei mainita suoranaisesti sopimuksen soveltamisen keskeyttämistä toimenpiteenä, johon voitaisiin ryhtyä, jos toinen sopimuspuoli rikkoo olennaisesti sopimusta. Edellä mainitut velvollisuuksien täyttämistä koskevat sopimusmääräykset on siten kirjoitettu heikompaan muotoon kuin mitä perustuslakivaliokunnan lausunnossaan tarkoittama neuvottelu- ja sanktiomenettelyä koskeva määräys oli kirjoitettu.

Hallituksen käsityksen mukaan nyt kyseessä olevien sopimusten velvollisuuksien täyttämistä koskevat artiklat mahdollistavat kui-

tenkin valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen (SopS 33/1980) 60 artiklassa tarkoitetun valtiosopimuksen rikkomisesta johtuvan sopimuksen soveltamisen keskeyttämisen kokonaisuudessaan tai osaksi.

Tämän vuoksi hallitus katsoo, että sopimusten velvollisuuksien täyttämistä koskevien määräysten soveltaminen voi johtaa tilanteeseen, jossa sopimuksen olennaiseksi osaksi määritellyllä ihmisoikeusvelvoitteilla on perustuslakivaliokunnan lausunnossaan (ks. PeVL 31/2001 vp) tarkoittamaa uudentyyppistä sitovaa merkitystä ja tämän vuoksi sopimuksen ihmisoikeusmääräysten on katsottava kuuluvan lainsäädännön alaan.

Myös joukkotuhoaseiden leviämisen estämistä koskevat määräykset (UA 11(1) artikla, MD 9(1) artikla, GE 10(1) artikla) sekä Ukrainan assosiaatiosopimuksessa myös täysivaltaisuuden ja alueellisen koskemattomuuden sekä rajojen loukkaamattomuuden ja itsenäisyyden periaatteiden noudattamisen edistäminen (UA 2 artikla) on määritelty sopimuksen olennaisiksi osiksi. Kyseisten sopimusmääräysten rikkomisessa on kyse sopimuksen olennaisten osien rikkomisesta, joka mahdollistaa sopimusten velvoitteiden täyttämistä koskevien määräyksien mukaisen neuvottelu- ja sanktiomenettelyn käytön. Näin ollen kyseisillä määräyksillä voidaan yllä selostettujen perusteluiden valossa arvioida olevan perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 31/2001 vp tarkoitettua sitovaa merkitystä, minkä vuoksi niiden olisi katsottava kuuluvan lainsäädännön alaan.

Sopimuksiin sisältyy määräykset joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämisestä (UA 11 artikla, MD 9 artikla, GE 10 artikla). Osapuolet velvoitetaan myös ylläpitämään tehokasta kansallista vientivalvontajärjestelmää, mukaan lukien siihen sisältyvät rikosoikeudelliset seuraamukset. Yksilön oikeuksista ja velvollisuuksista on perustuslain 80 §:n mukaan säädettävä lailla. Perustuslain 8 §:n mukaan rikoksena rangaistava teko ja siitä seuraava rangaistus tulee määritellä lain tasolla. Näin ollen kyseiset sopimusmääräykset kuuluvat lainsäädännön alaan. Kyseiset sopimusmääräykset eivät kuitenkaan edellytä kansallisia lainsäädäntötoimia koska sopimuksen tarkoittama vientivalvonta on jo olemassa nykyisessä lainsäädännössä. Vientivalvonnasta on myös annettu laintasoista kansallista sääntelyä laissa kaksikäyttötuotteiden valvonnasta (562/1996) sekä laissa puolustustarvikkeiden viennistä (282/2012).

Moldovan sopimuksen 13 artiklassa yhdessä sopimuksen I liitteen kanssa määrätään henkilötietojen suojasta. Kyseinen liite velvoittaa osapuolet noudattamaan tiettyjä siinä lueteltuja periaatteita henkilötietoja siirrettäessä. Perustuslain 10 §:n mukaan henkilötietojen suojasta säädetään lailla. Henkilötietolaki (523/1999) on henkilötietojen käsittelyn yleislaki. Lailla on pantu täytäntöön Euroopan unionin direktiivi yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkumisesta (95/46/EY). Henkilötietolain säännöksiä sovelletaan kaikkeen henkilötietojen käsittelyyn, jollei muualla laissa toisin säädetä. Henkilötietojen käsittelyä koskevia erityislakeja ovat esimerkiksi laki yksityisyyden suojasta työelämässä (759/2004) ja sähköisen viestinnän tietosuojalaki (516/2004). Lukuisiin eri aloja koskeviin lakeihin sisältyy henkilötietojen käsittelyä koskevia säännöksiä. Lakia viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) sovelletaan henkilötietojen luovuttamiseen viranomaisen henkilörekisteristä, ellei luovuttamisesta ole jonkin toiminnon osalta muuta säädetty.

Sopimusten kuljetuspalveluita koskevista osista säädetään Suomessa muun muassa laissa elinkeinon harjoittamisen oikeudesta (122/1919), merilaissa (674/1994), rautatielaissa (304/2011), joukkoliikennelaissa (869/2009), laissa kaupallisista tavarankuljetuksista tiellä (693/2006) ja taksiliikennelaissa (217/2007). Kyseiset määräykset kuuluvat näin ollen lainsäädännön alaan, mutta eivät kuitenkaan edellytä lainsäädännön muuttamista. Sopimusten teollis- ja tekijänoikeuksien määräysten kattamista asioista puolestaan säädetään Suomessa muun muassa tavaramerkkilaissa ja tekijänoikeuslaissa. Kyseiset määräykset kuuluvat näin ollen lainsäädännön alaan, mutta eivät kuitenkaan edellytä lainsäädännön muuttamista.

Sopimusten hallinnollisia menettelyitä ja muutoksenhakua koskeviin artikloihin (UA 285-286 artiklat, MD 259-360 artiklat, GE 223-224 artiklat) sisältyvien määräysten kattamista seikoista säädetään Suomessa muun

muassa hallintolaissa, hallintolainkäyttölaissa, julkisuuslaissa, kielilaissa, Saamen kielilaissa sekä sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetussa laissa. Määräykset kuuluvat täten lainsäädännön alaan, mutta eivät edellytä lainsäädännön muuttamista.

Sopimuksissa on määräykset sitovasta riitojenratkaisumenettelystä (UA IV osasto: 14 luku ja 461-466 artikla, MD V osasto 14 luku ja 434-439 artikla, GE IV osasto 14 luku ja 404-408 artikla). Sopimus sisältää verrattain vähäisenä pidettävän mahdollisuuden siihen, että riitojenratkaisumenettelyssä annettavat ratkaisut koskettaisivat kysymyksiä, jotka unionin perustamissopimusten mukaan ovat jäsenvaltion toimivallassa ja Suomen perustuslain mukaisesti kuuluisivat lainsäädännön alaan. Koska ratkaisut ovat kuitenkin osapuolia sitovia, riitojenratkaisua koskevat määräykset edellyttävät eduskunnan suostumusta siltä osin kuin päätöksillä olisi vaikutusta Suomen toimivaltaan ja lainsäädännönalaan kuuluvien määräysten tulkinnassa (PeVL 31/2001 vp).

Sopimusten viimeisissä osastoissa (UA 471 artikla, MD 444 artikla, GE 414 artikla) osapuolet sitoutuvat varmistamaan, että toisen osapuolen luonnolliset ja oikeushenkilöt voivat, ilman syrjintää sen omiin kansalaisiin verrattuna esittää asiansa osapuolten toimivaltaisille tuomioistuimille ja hallintoelimille puolustaessaan yksilönoikeuksiaan ja omistusoikeuksiaan. Määräys sisältää myös jäsenvaltion toimivaltaan kuuluvaa sääntelyä, joka liittyy Suomessa perustuslain 6 ja 21 §:n noudattamiseen ja kuuluu lainsäädännön alaan. Ukrainan sopimuksessa 17 artiklassa lisäksi osapuolet sopivat, ettei yhden osapuolen kansalaisia, jotka laillisesti oleskelevat ja työskentelevät toisen osapuolen alueella saa syrjiä palkkauksen, työehtojen tai irtisanomissuojan suhteen verrattuna maan omiin kansalaisiin. Sopimusten syrjimättömyysperiaatteen (UA 473 artikla, MD 447 artikla, GE 416 artikla) toteuttamiseen liittyvät Suomessa muun muassa perustuslain 6 §, työsopimuslain (55/2001) 2 luvun 2 § ja rikoslain (39/1889) 47 luvun 3 §. Ulkomaalaisen maahantulosta, oleskelusta ja työnteosta säädetään ulkomaalaislaissa (301/2004). Artiklojen määräykset kuuluvat lainsäädännön alaan, koska ne sisältävät yksilön oikeuksien ja velvollisuuksien perusteita koskevia seikkoja ja koska niistä on Suomessa voimassa lain-tasoista sääntelyä, vaikka ne eivät edellytäkään olemassa olevien lakien muuttamista.

Sopimusten viimeisissä osastoissa perustetaan assosiaationeuvosto, jossa jäsenvaltiot ovat edustettuna Euroopan unionin neuvoston kautta. Assosiaationeuvosto voi paitsi antaa suosituksia, myös tehdä osapuolia sitovia päätöksiä sekä muokata sopimuksen liitteitä. Assosiaationeuvosto voi myös siirtää toimivaltaansa antaa osapuolia sitovia päätöksiä assosiaatiokomitealle, jonka perustamisesta säädetään myös kussakin sopimuksessa (UA 461-466 artikla, MD 434-439 artikla, GE 404-408 artikla). Sopimukset sisältävät kuitenkin verrattain vähäisenä pidettävän mahdollisuuden siihen, että assosiaationeuvoston tai assosiaatiokomitean päätökset koskettavat kysymyksiä, jotka unionin perustamissopimusten mukaan ovat jäsenvaltion toimivallassa ja Suomen perustuslain kannalta kuuluvat lainsäädännön alaan. Koska sopimusta hallinnoiva assosiaationeuvosto ja sen delegoimana assosiaatiokomitea saavat kuitenkin osapuolia sitovaa päätösvaltaa, jolla voisi olla vaikutusta Suomen toimivaltaan ja lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten tulkinnassa, sopimusten määräykset assosiaationeuvoston ja assosiaatiokomitean perustamisesta ja toiminnasta kuuluvat näiltä osin lainsäädännön alaan ja edellyttävät eduskunnan suostumusta (PeVL 31/2001 vp).

Hallituksen esityksen liitteeksi on otettu Moldovan sopimuksen I liite, jossa määrätään henkilötietoja siirrettäessä noudatettavista periaatteista. Liite sisältää lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä edellä Moldovan sopimuksen 13 artiklan yhteydessä selostetuin tavoin.

Hallituksen esityksen liitteeksi on otettu lisäksi sijoittautumista ja palveluita koskevat liitteet UA XVI, MD XXVII, GE XIV. Liitteet sisältävät osapuolten rajat ylittävän palvelukaupan, yritysten sijoittautumisen sekä yritystoimintaan liittyvien henkilöiden maassaolon osalta tekemät sitoumukset ja varaukset. Ukrainan sopimuksen osalta liitteisiin sisältyy luettelo sijoittautumista koskevista varauksista, luettelo rajat ylittävää palveluntarjontaa koskevista sitoumuksista sekä luettelo sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevista varauksista. Moldovan ja Georgian sopimusten

osalta liitteisiin sisältyy luettelo sijoittautumista koskevista varauksista, luettelo rajat ylittävää palveluntarjontaa koskevista sitoumuksista, luettelo avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevista varauksista sekä luettelo sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevista varauksista.

Liitteiden sisältö sivuaa useita Suomessa voimassa olevia säädöksiä, jotka koskevat kolmansien maiden yritysten toimintaa ja edellytyksiä Suomessa. Siltä osin, kuin sitoumukset koskevat kuljetuspalveluja, sisältävät ne myös osin jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvaa sääntelyä. Kuljetuspalveluihin liittyvät määräykset ja niiden perusteella tehdyt sitoumukset sivuavat muun muassa seuraavia säädöksiä: laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta, merilaki, laki yksityisistä yleisistä satamista (1156/1994), rautatielaki, joukkoliikennelaki, laki kaupallisista tavarankuljetuksista tiellä ja taksiliikennelaki. Määräykset eivät kuitenkaan edellytä kansallisen lainsäädännön muuttamista.

Vakiintuneen käytännön mukaan eduskunta hyväksyy kansainväliset sopimukset kokonaisuudessaan (esim. PeVL 13/2008 vp, ja PeVL 5/2007 vp), mikä vastaa perustuslain 94 §:n 1 momentin sanamuotoa. Perustuslakivaliokunta on kuitenkin katsonut, että ei ole ehdotonta estettä sille, että eduskunnan hyväksyminen rajataan joissakin tilanteessa koskemaan vain eduskunnan hyväksymistä vaativia velvoitteen määräyksiä. Valiokunnan mielestä tällaisesta poikkeuksellisesta tilanteesta voi olla kyse ainoastaan, jos eduskunnan hyväksymistä vaativa velvoitteen osa muodostaa sen muista osista selvästi erillisen ja niistä niin teknisesti kuin asiallisesti riippumattoman kokonaisuuden. Eduskunnan hyväksymisen ulkopuolelle teknisesti rajattavissa oleviin velvoitteen osiin ei voi sisältyä lainsäädännön alaan kuuluvia - eikä niihin vaikuttavia - tai muutoin eduskunnan hyväksymistä vaativia määräyksiä (PeVL 18/2002 vp ja PeVL 16/2008 vp).

Kyseessä olevat hallituksen esityksen ulkopuolelle jätetyt liitteet ovat luonteeltaan lähinnä teknisiä. Liitteiden jättämistä hallituksen esityksen ulkopuolelle voidaan perustella myös sillä, että eduskunta hyväksyy sekasopimukset vakiintuneen käytännön mukaan vain niiltä osin kuin ne kuuluvat Suomen toimivaltaan. Koska nyt kyseessä olevat liitteet kuuluvat unionin toimivaltaan, eivät ne vaadi eduskunnan hyväksyntää. Hallituksen käsityksen mukaan sopimusten liitteet muodostavat siten sellaisen edellä selostetun perustuslakivaliokunnan käytännön mukaisen teknisesti ja asiallisesti eriävän osion, joka ei sisällä lainsäädännön alaan kuuluvia - eikä niihin vaikuttavia - tai muutoin eduskunnan hyväksymistä vaativia määräyksiä, joka voidaan jättää hallituksen esityksen ulkopuolelle.

4.2 Käsittelyjärjestys

Sopimukset eivät sisällä määräyksiä, jotka koskisivat perustuslakia sen 94 §:n 2 momentissa tai 95 §:n 2 momentissa tarkoitetulla tavalla. Sopimukset voidaan hallituksen käsityksen mukaan hyväksyä äänten enemmistöllä ja ehdotukset niiden voimaansaattamislaeiksi voidaan hyväksyä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Edellä olevan perusteella ja perustuslain 94 §:n mukaisesti esitetään, että

eduskunta hyväksyisi

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välillä Brysselissä 21 päivänä maaliskuuta 2014 ja 27 päivänä kesäkuuta 2014 tehdyn assosiaatiosopimuksen sekä

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välillä Brysselissä 27 päivänä kesäkuuta 2014 tehdyn assosiaatiosopimuksen sekä

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välillä Brysselissä 27 päivänä kesäkuuta 2014 tehdyn assosiaatiosopimuksen

niiltä osin kuin ne kuuluvat Suomen toimivaltaan.

Koska sopimukset sisältävät määräyksiä, jotka kuuluvat lainsäädännön alaan, annetaan samalla eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

Lakiehdotukset

1.

Laki

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välillä Brysselissä 21 päivänä maaliskuuta 2014 ja 27 päivänä kesäkuuta 2014 tehdyn assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Sopimuksen muiden määräysten voimaansaattamisesta ja tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

2.

Laki

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välillä Brysselissä 27 päivänä kesäkuuta 2014 tehdyn assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Sopimuksen muiden määräysten voimaansaattamisesta ja tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

3.

Laki

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välisen assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välillä Brysselissä 27 päivänä kesäkuuta 2014 tehdyn assosiaatiosopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvat määräykset ovat lakina voimassa sellaisina kuin Suomi on niihin sitoutunut.

2 §

Sopimuksen muiden määräysten voimaansaattamisesta ja tämän lain voimaantulosta säädetään valtioneuvoston asetuksella.

Helsingissä 22 päivänä tammikuuta 2015

Pääministerin sijainen, valtiovarainministeri

ANTTI RINNE

Ulkoasiainministeri *Erkki Tuomioja*

Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välinen

ASSOSIAATIOSOPIMUS

JOHDANTO-OSA

BELGIAN KUNINGASKUNTA,

BULGARIAN TASAVALTA,

TŠEKIN TASAVALTA,

TANSKAN KUNINGASKUNTA,

SAKSAN LIITTOTASAVALTA,

VIRON TASAVALTA,

IRLANTI,

HELLEENIEN TASAVALTA,

ESPANJAN KUNINGASKUNTA,

RANSKAN TASAVALTA,

KROATIAN TASAVALTA,

ITALIAN TASAVALTA,

KYPROKSEN TASAVALTA,

LATVIAN TASAVALTA,

LIETTUAN TASAVALTA,

LUXEMBURGIN SUURHERTTUAKUNTA,

UNKARI,

MALTAN TASAVALTA,

ALANKOMAIDEN KUNINGASKUNTA,

ITÄVALLAN TASAVALTA,

PUOLAN TASAVALTA,

PORTUGALIN TASAVALTA,

ROMANIA,

SLOVENIAN TASAVALTA,

SLOVAKIAN TASAVALTA,

SUOMEN TASAVALTA,

RUOTSIN KUNINGASKUNTA,

ISON-BRITANNIAN JA POHJOIS-IRLANNIN YHDISTYNYT KUNINGASKUNTA,

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen sopimuspuolet, jäljempänä 'jäsenvaltiot',

EUROOPAN UNIONI, jäljempänä 'unioni' tai 'EU',

ja

EUROOPAN ATOMIENERGIAYHTEISÖ (EURATOM), jäljempänä 'Euratom',

sekä

UKRAINA,

jäljempänä yhdessä 'osapuolet', jotka

OTTAVAT HUOMIOON läheiset historialliset siteensä ja vähitellen tiivistyvät yhteytensä sekä halunsa lujittaa ja laajentaa suhteitaan kunnianhimoisesti ja innovatiivisesti;

OVAT SITOUTUNEET tiiviisiin ja kestäviin suhteisiin, jotka perustuvat yhteisiin arvoihin eli demokratian periaatteiden, oikeusvaltion, hyvän hallinnon, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamiseen, mukaan lukien kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien oikeudet, vähemmistöihin kuuluvien syrjintäkielto ja moniarvoisuuden ja ihmisarvon kunnioittaminen sekä sitoutuminen vapaan markkinatalouden periaatteisiin, mikä helpottaisi Ukrainan osallistumista unionin politiikkoihin;

TOTEAVAT, että eurooppalaisena maana Ukrainalla on yhteinen historia ja yhteiset arvot Euroopan unionin (EU) jäsenvaltioiden kanssa ja että se on sitoutunut edistämään näitä arvoja;

PANEVAT MERKILLE, että Ukraina pitää eurooppalaista identiteettiään tärkeänä;

OTTAVAT HUOMIOON Ukrainan Eurooppa-myönteisten valintojen voimakkaan kannatuksen kansalaisten keskuudessa,

VAHVISTAVAT, että Euroopan unioni tunnustaa Ukrainan Eurooppaan suuntautuvat pyrkimykset ja pitää tervetulleena sen eurooppalaisia valintoja, mukaan lukien sen sitoutumista syvän ja kestävän demokratian ja markkinatalouden rakentamiseen;

TOTEAVAT, että Euroopan unionin perustana olevat yhteiset arvot – eli demokratia, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen sekä oikeusvaltioperiaate – ovat myös tämän sopimuksen keskeisiä elementtejä;

TUNNUSTAVAT, että Ukrainan poliittinen assosioituminen ja taloudellinen yhdentyminen Euroopan unionin kanssa riippuvat tämän sopimuksen täytäntöönpanon etenemisestä sekä Ukrainan kehityksestä yhteisten arvojen kunnioittamisessa ja maan lähentymisestä EU:n kanssa politiikan, talouden ja oikeuden alalla;

OVAT SITOUTUNEET panemaan täytäntöön kaikki Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) ja erityisesti vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjan, Madridissa vuonna 1991 ja Wienissä vuonna 1992 pidettyjen kokousten päätösasiakirjojen, uutta Eurooppaa koskevan vuoden 1990 Pariisin peruskirjan, Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1948 antaman ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi vuonna 1950 tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen periaatteet ja määräykset;

HALUAVAT lujittaa kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta sekä sitoutua tehokkaaseen monenvälisyyteen ja riitojen rauhanomaisen ratkaisun edistämiseen, erityisesti tekemällä tämän päämäärän saavuttamiseksi tiivistä yhteistyötä Yhdistyneissä kansakunnissa (YK), Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestössä (ETYJ) ja Euroopan neuvostossa;

OVAT SITOUTUNEET edistämään itsenäisyyttä, täysivaltaisuutta, alueellista koskemattomuutta ja rajojen loukkaamattomuutta;

HALUAVAT jatkuvasti lähentää näkökantojaan osapuolten yhteistä etua koskevista kahdenvälisistä, alueellisista ja kansainvälisistä asioista, ottaen huomioon Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP) mukaan lukien yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (YTPP);

OVAT SITOUTUNEET vahvistamaan uudelleen kansainväliset velvoitteensa, torjumaan joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämistä ja tekemään yhteistyötä aseriisunnan ja asevalvonnan alalla;

HALUAVAT viedä eteenpäin Ukrainan uudistus- ja lähentymisprosessia ja edistää siten asteittaista taloudellista yhdentymistä ja syventää poliittista assosiaatiota;

OVAT vakuuttuneita siitä, että Ukrainan on toteutettava tämän sopimuksen täytäntöönpanoa varten tarvittavat poliittiset, sosioekonomiset, oikeudelliset ja institutionaaliset uudistukset ja ovat sitoutuneet tukemaan määrätietoisesti näiden uudistusten toteuttamista Ukrainassa;

HALUAVAT saavuttaa taloudellisen yhdentymisen muun muassa toteuttamalla pitkälle menevän ja laaja-alaisen vapaakauppa-alueen olennaisena osana tätä sopimusta ja osapuolille Maailman kauppajärjestön (WTO) jäsenyyden perusteella kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien mukaisesti sekä ryhtymällä laaja-alaiseen sääntelyn lähentämiseen;

TUNNUSTAVAT, että tällainen pitkälle menevä ja laaja-alainen vapaakauppa-alue yhdessä laajemman sääntelyn lähentämisen kanssa edistää edelleen taloudellista yhdentymistä Euroopan unionin sisämarkkinoiden kanssa tässä sopimuksessa tarkoitetulla tavalla;

OVAT SITOUTUNEET luomaan uudenlaisen ilmapiirin keskinäisille taloussuhteille ja ennen kaikkea kaupan ja investointien kehitykselle ja kilpailun edistämiselle, jotka kaikki ovat olennaisen tärkeitä tekijöitä talouden rakenneuudistuksen ja nykyaikaistamisen kannalta;

OVAT SITOUTUNEET tehostamaan yhteistyötä energia-alalla energiayhteisön perustamissopimuksen täytäntöönpanoa koskevan osapuolten sitoutumisen pohjalta;

OVAT SITOUTUNEET tehostamaan energiavarmuutta, helpottamaan asianmukaisen infrastruktuurin kehittämistä ja lisäämään markkinoiden yhdentymistä ja sääntelyn lähentämistä suhteessa unionin säännöstön keskeisiin osiin, edistämään energiatehokkuutta ja uusiutuvien energialähteiden käyttöä sekä saavuttamaan ydinturvallisuuden korkean tason;

OVAT SITOUTUNEET lisäämään vuoropuhelua – solidaarisuuden, keskinäisen luottamuksen, jaetun vastuun ja kumppanuuden perusperiaatteiden pohjalta – ja yhteistyötä maahanmuutto- ja turvapaikkakysymysten ja rajaturvallisuuden alalla kattavan lähestymistavan pohjalta, kiinnittäen huomiota lailliseen maahanmuuttoon ja yhteistyöhön laittoman maahanmuuton ja ihmiskaupan torjumiseksi sekä takaisinottosopimuksen tehokkaan täytäntöönpanon varmistamiseksi;

TUNNUSTAVAT, että sopivassa vaiheessa on tärkeää ottaa käyttöön Ukrainan kansalaisia koskeva viisumivapaa matkustusjärjestelmä edellyttäen, että olosuhteet mahdollistavat hallitun ja turvallisen liikkuvuuden;

OVAT SITOUTUNEET torjumaan järjestäytynyttä rikollisuutta ja rahanpesua, vähentämään laittomien huumausaineiden tarjontaa ja kysyntää ja tehostamaan yhteistyötä terrorismintorjunnan alalla;

OVAT SITOUTUNEET kestävän kehityksen ja vihreän talouden periaatteisiin ja tehostamaan yhteistyötä ympäristönsuojelun alalla;

HALUAVAT parantaa ihmisten välisiä kontakteja;

OVAT SITOUTUNEET edistämään rajat ylittävää ja alueiden välistä yhteistyötä;

OVAT SITOUTUNEET lähentämään asteittain Ukrainan lainsäädäntöä unionin lainsäädäntöön tässä sopimuksessa vahvistettujen linjausten mukaisesti ja panemaan sen tehokkaasti täytäntöön;

OTTAVAT HUOMIOON, että tämä sopimus ei rajoita unionin ja Ukrainan suhteiden tulevaa kehitystä, vaan jättää sen avoimeksi;

VAHVISTAVAT, että tämän sopimuksen ne määräykset, jotka kuuluvat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen kolmannen osan V osaston soveltamisalaan, sitovat Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja Irlantia erillisinä sopimuspuolina eivätkä osana Euroopan unionia, ellei Euroopan unioni yhdessä Yhdistyneen kuningaskunnan ja/tai Irlannin kanssa ole ilmoittanut Ukrainalle, että määräykset sitovat Yhdistynyttä kuningaskuntaa tai Irlantia osana Euroopan unionia Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitetyn, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemasta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta tehdyn pöytäkirjan N:o 21 mukaisesti. Jos määräykset eivät enää sido Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja/tai Irlantia osana Euroopan unionia pöytäkirjassa N:o 21 olevan 4 a artiklan tai perussopimuksiin liitetyssä siirtymämääräyksistä tehdyssä pöytäkirjassa N:o 36 olevan 10 artiklan mukaisesti, Euroopan unionin on yhdessä Yhdistyneen kuningaskunnan ja/tai Irlannin kanssa välittömästi ilmoitettava Ukrainalle niiden asemaa koskevasta muutoksesta, jonka jälkeen sopimuksen määräykset sitovat niitä erillisesti. Sama koskee myös Tanskaa mainittuihin sopimuksiin liitetyn, Tanskan asemaa koskevan pöytäkirjan N:o 22 mukaisesti,

OVAT SOPINEET SEURAAVAA:

1 artikla

Tavoitteet

1. Perustetaan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välinen assosiaatio.

2. Tämän assosiaation tavoitteena on:

a) edistää osapuolten asteittaista lähentymistä yhteisten arvojen ja tiiviiden ja etuoikeutettujen yhteyksien pohjalta sekä lisätä Ukrainan assosioitumista unionin politiikkoihin ja sen osallistumista unionin ohjelmiin ja unionin virastojen toimintaan;

b) luoda tarvittavat puitteet tehostetun poliittisen vuoropuhelun käymiseksi osapuolten yhteistä etua koskevista aloista;

c) edistää, säilyttää ja lujittaa rauhaa ja vakautta kansainvälisellä ja alueellisella tasolla Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan ja vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjan periaatteiden sekä uutta Eurooppaa koskevan vuoden 1990 Pariisin peruskirjan tavoitteiden mukaisesti;

d) luoda edellytykset talous- ja kauppasuhteiden tehostamiselle, niin että Ukraina voi asteittain yhdentyä EU:n sisämarkkinoihin, muun muassa perustamalla pitkälle menevä ja laaja-alainen vapaakauppa-alue tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisesti, ja tukea Ukrainan pyrkimyksiä saattaa päätökseen siirtyminen toimivaan markkinatalouteen muun muassa lähentämällä asteittain sen lainsäädäntöä unionin lainsäädäntöön;

e) tehostaa yhteistyötä oikeuden, vapauden- ja turvallisuuden alalla niin, että voidaan vahvistaa oikeusvaltioperiaatetta ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista;

f) luoda edellytykset yhä tiiviimmälle yhteistyölle muilla osapuolten yhteistä etua koskevilla aloilla.

I OSASTO

YLEISET PERIAATTEET

2 artikla

Osapuolten sisä- ja ulkopolitiikan perustan ja olennaisen osan tätä sopimusta muodostavat demokratian periaatteiden, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen, sellaisina kuin ne on vahvistettu erityisesti vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa ja uutta Eurooppaa koskevassa vuoden 1990 Pariisin peruskirjassa ja muissa keskeisissä ihmisoikeusasiakirjoissa, kuten Yhdistyneiden kansakuntien ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa (Euroopan ihmisoikeussopimus), sekä oikeusvaltioperiaatteen noudattaminen. Täysivaltaisuuden ja alueellisen koskemattomuuden sekä rajojen loukkaamattomuuden ja itsenäisyyden periaatteiden noudattamisen edistäminen sekä joukkotuhoaseiden ja niihin liittyvien materiaalien ja niiden kantolaitteiden leviämisen estäminen muodostavat niin ikään olennaisen osan tätä sopimusta.

3 artikla

Osapuolet tunnustavat, että niiden suhteet perustuvat vapaan markkinatalouden periaatteisiin. Oikeusvaltioperiaate, hyvä hallinto, korruption torjunta, rajatylittävän järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin eri muotojen torjunta sekä kestävän kehityksen ja tehokkaan monenvälisyyden edistäminen ovat keskeisiä tavoitteita osapuolten suhteiden kehittämisessä.

II OSASTO

POLIITTINEN VUOROPUHELU JA POLIITTISET UUDISTUKSET, POLIITTINEN ASSOSIAATIO, YHTEISTYÖ JA LÄHENTYMINEN ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN ALALLA

4 artikla

Poliittisen vuoropuhelun tavoitteet

1. Osapuolet kehittävät ja lujittavat poliittista vuoropuhelua kaikilla osapuolten yhteistä etua koskevilla aloilla. Tämä edistää asteittaista lähentymistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevissa asioissa, niin että Ukraina voi syventää osallistumistaan Euroopan turvallisuusalueeseen.

2. Poliittisen vuoropuhelun tavoitteena on:

a) syventää poliittista assosiaatiota ja lisätä poliittista ja turvallisuuspoliittista lähentymistä ja tehokkuutta;

b) edistää kansainvälistä vakautta ja turvallisuutta tehokkaan monenvälisyyden pohjalta;

c) lujittaa osapuolten välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua kansainvälisestä turvallisuudesta ja kriisinhallinnasta, etenkin jotta voidaan käsitellä maailmanlaajuisia ja alueellisia haasteita ja keskeisiä uhkia;

d) edistää tulossuuntautunutta käytännön yhteistyötä osapuolten välillä rauhan, turvallisuuden ja vakauden saavuttamiseksi Euroopan mantereella;

e) lujittaa demokratian periaatteiden, oikeusvaltion ja hyvän hallinnon, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista, mukaan lukien kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien oikeudet, vähemmistöihin kuuluvien syrjintäkielto ja moniarvoisuuden kunnioittaminen, sekä edistää kansallisten poliittisten uudistusten lujittamista;

f) kehittää vuoropuhelua ja syventää osapuolten yhteistyötä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla;

g) edistää itsenäisyyden, täysivaltaisuuden, alueellisen koskemattomuuden ja rajojen loukkaamattomuuden periaatteita.

5 artikla

Poliittisen vuoropuhelun foorumit

1. Osapuolet käyvät säännöllisesti poliittista vuoropuhelua huippukokousten tasolla.

2. Ministeritasolla poliittista vuoropuhelua käydään yhteisestä sopimuksesta tämän sopimuksen 460 artiklassa tarkoitetussa assosiaationeuvostossa sekä osapuolten ulkoasiain ministeritason edustajien välillä pidettävissä säännöllisissä kokouksissa.

3. Poliittista vuoropuhelua toteutetaan myös seuraavissa muodoissa:

a) säännölliset kokoukset poliittisten johtajien, poliittisten ja turvallisuusasioiden komitean ja asiantuntijoiden tasolla, mukaan lukien erityisalueet ja -kysymykset, Euroopan unionin edustajien ja Ukrainan edustajien välillä;

b) osapuolten välisten diplomaattisten ja sotilaallisten yhteyksien täysimääräinen ja oikea-aikainen käyttö, mukaan lukien asianmukaiset yhteydet kolmansissa maissa, Yhdistyneissä kansakunnissa, ETYJ:ssä ja muilla kansainvälisillä foorumeilla;

c) säännölliset kokoukset sekä osapuolten johtavien virkamiesten että sotilaallisten instituutioiden asiantuntijoiden tasolla;

d) muut tarvittavat keinot, mukaan lukien asiantuntijatason kokoukset, jotka edistävät tämän vuoropuhelun parantamista ja lujittamista.

4. Osapuolet käyttävät yhteisestä sopimuksesta myös muita poliittisen vuoropuhelun menettelyjä ja keinoja, muun muassa järjestämällä erityisiä neuvotteluja.

5. Parlamentaarisella tasolla poliittista vuoropuhelua käydään tämän sopimuksen 467 artiklassa tarkoitetussa parlamentaarisessa assosiaatiovaliokunnassa.

6 artikla

Sisäisiä uudistuksia koskeva vuoropuhelu ja yhteistyö

Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen, että niiden sisäiset politiikat perustuvat yhteisille periaatteille, joita ovat erityisesti demokraattisten instituutioiden vakaus ja tehokkuus sekä oikeusvaltioperiaate, ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamiselle, erityisesti tämän sopimuksen 14 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

7 artikla

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

1. Osapuolet tehostavat vuoropuheluaan ja yhteistyötään ja edistävät asteittaista lähentymistä ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla, yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP) mukaan lukien, ja käsittelevät erityisesti konfliktien estämiseen ja kriisinhallintaan, alueelliseen vakauteen, aseriisuntaan, asesulkuun, asevalvontaan ja aseviennin valvontaan liittyviä kysymyksiä, sekä käyvät kumpaakin osapuolta hyödyttävää tehostettua vuoropuhelua avaruusalan kysymyksistä. Yhteistyö perustuu yhteisiin arvoihin ja yhteisiin etuihin, ja sen tarkoituksena on lisätä politiikkojen lähentämistä ja tehokkuutta sekä edistää politiikkojen yhteistä suunnittelua. Osapuolet käyttävät tätä varten kahdenvälisiä, kansainvälisiä ja alueellisia foorumeita.

2. Ukraina, EU ja jäsenvaltiot vahvistavat sitoumuksensa noudattaa itsenäisyyden, täysivaltaisuuden, alueellisen koskemattomuuden ja rajojen loukkaamattomuuden periaatteita, sellaisina kuin ne määritellään YK:n peruskirjassa ja vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa, ja edistää näitä periaatteita kahdenvälisissä ja monenvälisissä suhteissa.

3. Osapuolet puuttuvat näitä periaatteita koskeviin haasteisiin oikea-aikaisesti ja johdonmukaisesti kaikilla tässä sopimuksessa määrätyn poliittisen vuoropuhelun asianmukaisilla tasoilla, myös ministeritasolla.

8 artikla

Kansainvälinen rikostuomioistuin

Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen rauhaa ja kansainvälistä oikeutta ratifioimalla ja panemalla täytäntöön Kansainvälisen rikostuomioistuimen (ICC) vuoden 1998 Rooman perussäännön ja siihen liittyvät asiakirjat.

9 artikla

Alueellinen vakaus

1. Osapuolet tehostavat yhteisiä toimia edistääkseen vakautta, turvallisuutta ja demokraattista kehitystä yhteisellä naapurialueellaan ja erityisesti tehdäkseen yhteistyötä alueellisten konfliktien rauhanomaisen ratkaisemisen puolesta.

2. Näissä toimissa noudatetaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen tähtääviä yhteisiä periaatteita, sellaisina kuin ne on vahvistettu YK:n peruskirjassa, vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa ja muissa asiaa koskevissa monenvälisissä asiakirjoissa.

10 artikla

Konfliktien estäminen, kriisinhallinta ja yhteistyö sotateknologian alalla

1. Osapuolet tehostavat käytännön yhteistyötä konfliktien estämisen ja kriisinhallinnan alalla, erityisesti lisätäkseen Ukrainan osallistumista EU:n johdolla toteutettaviin siviili- ja sotilaskriisinhallintaoperaatioihin sekä tähän liittyviin harjoituksiin ja koulutukseen, joita järjestetään muun muassa yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (YTPP) puitteissa.

2. Tällä alalla tehtävä yhteistyö perustuu neuvotteluja ja yhteistyötä kriisinhallinnan alalla koskeviin, EU:n ja Ukrainan välillä sovittuihin yksityiskohtaisiin sääntöihin ja järjestelyihin.

3. Osapuolet tutkivat sotateknologiaan liittyvän yhteistyön mahdollisuuksia. Ukraina ja Euroopan puolustusvirasto (EDA) luovat tiiviit yhteydet, joiden pohjalta voidaan keskustella sotilaallisten voimavarojen kehittämisestä, teknologiaa koskevat kysymykset mukaan lukien.

11 artikla

Joukkotuhoaseiden leviämisen estäminen

1. Osapuolet katsovat, että joukkotuhoaseiden, niihin liittyvien materiaalien ja niiden kantolaitteiden leviäminen niin valtiollisille kuin valtioista riippumattomille toimijoille on yksi vakavimmista kansainvälisen vakauden ja turvallisuuden uhkatekijöistä. Tästä syystä osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden, niihin liittyvien materiaalien ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämiseen panemalla kansallisella tasolla täytäntöön kansainvälisistä aseriisunta- ja asesulkusopimuksista johtuvat voimassa olevat velvoitteensa ja noudattamalla täysimääräisesti sekä niitä että muita asiaa koskevia kansainvälisiä velvoitteita. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tämä määräys on olennainen osa sopimusta.

2. Osapuolet sopivat myös tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden, niihin liittyvien materiaalien ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämiseen:

a) toteuttamalla toimia kaikkien muiden asiaa koskevien kansainvälisten asiakirjojen allekirjoittamiseksi, ratifioimiseksi tai niihin liittymiseksi, tapauksesta riippuen, ja niiden panemiseksi täysimääräisesti täytäntöön,

b) parantamalla edelleen kansallista vientivalvontajärjestelmää, niin että voidaan valvoa tehokkaasti joukkotuhoaseisiin liittyvien tavaroiden vientiä ja kauttakulkua, mukaan lukien kaksikäyttöteknologian ja siihen liittyvien tavaroiden loppukäytön valvonta, sekä määräämällä tehokkaita seuraamuksia vientivalvonnan laiminlyömisestä.

3. Osapuolet sopivat käyvänsä säännöllistä poliittista vuoropuhelua edellä kuvattujen sopimuksen osien täydentämiseksi ja vahvistamiseksi.

12 artikla

Aseriisunta, asevalvonta, aseviennin valvonta ja laittoman asekaupan torjunta

Osapuolet kehittävät yhteistyötä aseriisunnan alalla, muun muassa vähentämällä käyttämättömien käsiaseiden ja kevyiden aseiden varastojaan sekä puuttumalla tämän sopimuksen V osaston 6 luvussa (Ympäristö) tarkoitettujen hylättyjen ja räjähtämättömien räjähteiden väestölle ja ympäristölle aiheuttamiin vaikutuksiin. Yhteistyö aseriisunnan alalla kattaa myös asevalvonnan, aseviennin valvonnan ja laittoman asekaupan torjunnan, käsiaseet ja kevyet aseet mukaan lukien. Osapuolet edistävät yleismaailmallista liittymistä asiaa koskeviin kansainvälisiin asiakirjoihin ja niiden noudattamista ja pyrkivät varmistamaan niiden tehokkuuden, muun muassa soveltamalla asiaa koskevia Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauselmia.

13 artikla

Terrorismin torjunta

Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä kahdenvälisellä, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla ehkäistäkseen ja torjuakseen terrorismia kansainvälisen oikeuden, kansainvälisten ihmisoikeusnormien sekä humanitaarisen ja pakolaisoikeuden mukaisesti.

III OSASTO

OIKEUS, VAPAUS JA TURVALLISUUS

14 artikla

Oikeusvaltio ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen

Osapuolet kiinnittävät oikeuden-, vapauden- ja turvallisuuden alan yhteistyössä erityistä huomiota oikeusvaltioperiaatteen lujittamiseen ja instituutioiden vahvistamiseen kaikilla tasoilla sekä hallinnossa yleensä että erityisesti lainvalvonnan ja oikeudenkäytön piirissä. Yhteistyöllä pyritään erityisesti lujittamaan oikeuslaitosta, parantamaan sen tehokkuutta, turvaamaan sen riippumattomuus ja puolueettomuus sekä torjumaan korruptiota. Kaikenlaisen oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioiden alalla tehtävän yhteistyön johtoajatuksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen.

15 artikla

Henkilötietojen suoja

Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä varmistaakseen henkilötietojen riittävän suojan tiukimpien eurooppalaisten ja kansainvälisten normien mukaisesti, Euroopan neuvoston asiaa koskevat välineet mukaan lukien. Henkilötietojen suojelun alalla tehtävään yhteistyöhön voi sisältyä muun muassa tietojen ja asiantuntijoiden vaihtoa.

16 artikla

Yhteistyö maahanmuutto- ja turvapaikka-asioiden ja rajaturvallisuuden alalla

1. Osapuolet vahvistavat, että ne pitävät alueidensa välisten muuttovirtojen yhteistä hallintaa tärkeänä ja kehittävät edelleen kattavaa vuoropuhelua kaikista muuttoliikettä koskevista kysymyksistä, mukaan lukien laiton maahanmuutto, laillinen maahanmuutto, ihmisten salakuljetus ja ihmiskauppa sekä muuttoliikettä koskevien kysymysten sisällyttäminen kansallisiin taloudellisen ja sosiaalisen kehittämisen strategioihin alueilla, joilta muuttajat ovat lähtöisin. Tämä vuoropuhelu perustuu solidaarisuuden, keskinäisen luottamuksen, jaetun vastuun ja kumppanuuden perusperiaatteisiin.

2. Yhteistyössä keskitytään asiaa koskevan, voimassa olevan unionin ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti erityisesti seuraaviin seikkoihin:

a) puututaan muuttoliikkeen taustalla oleviin syihin ja selvitetään aktiivisesti mahdollisuuksia tehdä tällä alalla yhteistyötä kolmansien maiden kanssa ja kansainvälisillä foorumeilla;

b) vahvistetaan yhdessä tehokas ennaltaehkäisevä toimintapolitiikka laitonta maahanmuuttoa, maahanmuuttajien salakuljetusta ja ihmiskauppaa vastaan, mukaan lukien salakuljettaja- ja ihmiskauppaverkostojen torjunta ja uhrien suojelu;

c) käynnistetään kattava vuoropuhelu turvapaikkakysymyksistä ja erityisesti pakolaisten oikeusasemasta vuonna 1951 tehdyn Geneven yleissopimuksen ja vuonna 1967 pakolaisten oikeusasemasta tehdyn pöytäkirjan sekä muiden asiaankuuluvien kansainvälisten sopimusten käytännön soveltamiseen liittyvistä kysymyksistä, sekä varmistetaan palauttamiskieltoa koskevan periaatteen noudattaminen;

d) maahanpääsyä koskevat säännöt sekä maahan päästettyjen henkilöiden oikeudet ja asema samoin kuin maassa laillisesti asuvien ulkomaalaisten oikeudenmukainen kohtelu ja kotouttaminen;

e) kehitetään edelleen rajaturvallisuuteen liittyviä operatiivisia toimenpiteitä;

i) Rajaturvallisuusyhteistyö voi käsittää muun muassa koulutusta, esimerkiksi teknologisia näkökohtia koskevien parhaiden käytäntöjen vaihtoa, sovellettavien sääntöjen mukaisesti tapahtuvaa tietojenvaihtoa sekä tarvittaessa yhteyshenkilöiden vaihtoa.

ii) Osapuolten tällä alalla toteuttamien toimien tarkoituksena on yhdennetyn rajaturvallisuuden periaatteen tehokas täytäntöönpano.

f) parannetaan asiakirjojen turvallisuutta;

g) kehitetään tehokasta palauttamispolitiikkaa, sen alueelliset ulottuvuudet huomioon ottaen;

h) vaihdetaan näkemyksiä maahanmuuttajien epävirallisesta työllistymisestä.

17 artikla

Työntekijöiden kohtelu

1. Työntekijöitä, jotka ovat Ukrainan kansalaisia ja työskentelevät laillisesti jäsenvaltioiden alueella, ei saa syrjiä kansalaisuuden perusteella työehtojen, palkkauksen tai irtisanomisen suhteen verrattuna kyseisen jäsenvaltion omiin kansalaisiin, jollei kussakin jäsenvaltiossa ja EU:ssa sovellettavista säädöksistä, ehdoista ja menettelyistä muuta johdu.

2. Ukrainan on myönnettävä tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettu kohtelu alueellaan laillisesti työskenteleville työntekijöille, jotka ovat jonkin jäsenvaltion kansalaisia, jollei Ukrainassa sovellettavista säädöksistä, ehdoista ja menettelyistä muuta johdu.

18 artikla

Työntekijöiden liikkuvuus

1. Jäsenvaltioiden työmarkkinatilanne huomioon ottaen ja jollei jäsenvaltioiden ja EU:n lainsäädännöstä ja voimassa olevista työntekijöiden liikkuvuutta koskevista säännöistä muuta johdu:

a) jäsenvaltioiden kahdenvälisten sopimusten mukaisesti ukrainalaisille työntekijöille myöntämät työnsaantimahdollisuudet olisi säilytettävä, ja niitä olisi mahdollisuuksien mukaan parannettava;

b) muut jäsenvaltiot tutkivat mahdollisuuksia vastaavien sopimusten tekemiseen.

2. Assosiaationeuvosto tarkastelee muita mahdollisia parannuksia myös muilla aloilla, mukaan lukien mahdollisuudet päästä ammattikoulutukseen, jäsenvaltioissa ja EU:ssa voimassa olevien säädösten, ehtojen ja menettelyjen mukaisesti ja jäsenvaltioiden ja EU:n työmarkkinatilanne huomioon ottaen.

19 artikla

Henkilöiden liikkuvuus

1. Osapuolet varmistavat, että seuraavat sopimukset pannaan täysimääräisesti täytäntöön:

a) Euroopan yhteisön ja Ukrainan välinen sopimus henkilöiden takaisinotosta, tehty 18 päivänä kesäkuuta 2007 (sopimuksen 15 artiklalla perustetun takaisinoton sekakomitean toimesta);

b) Euroopan yhteisön ja Ukrainan välinen sopimus viisumien myöntämisen helpottamisesta, tehty 18 päivänä kesäkuuta 2007 (sopimuksen 12 artiklalla perustetun, sopimuksen hallinnointia käsittelevän sekakomitean toimesta).

2. Osapuolet pyrkivät myös tehostamaan kansalaisten liikkuvuutta ja edistymään viisumeja koskevassa vuoropuhelussa.

3. Osapuolet pyrkivät asteittain kohti viisumivapaan matkustusjärjestelmän käyttöönottoa sopivassa vaiheessa edellyttäen, että olosuhteet mahdollistavat hallitun ja turvallisen liikkuvuuden 22 päivänä marraskuuta 2010 pidetyssä EU:n ja Ukrainan huippukokouksessa esitetyn, viisumipakon poistamista koskevan kaksivaiheisen toimintasuunnitelman mukaisesti.

20 artikla

Rahanpesu ja terrorismin rahoitus

Osapuolet tekevät yhteistyötä estääkseen ja torjuakseen rahanpesua ja terrorismin rahoitusta. Tätä varten osapuolet tehostavat kahdenvälistä ja kansainvälistä yhteistyötä tällä alalla, myös operatiivisella tasolla. Osapuolet varmistavat asiaankuuluvien kansainvälisten normien täytäntöönpanon, erityisesti rahanpesunvastaisen toimintaryhmän (FATF) antamien normien ja unionin antamia normeja vastaavien normien täytäntöönpanon.

21 artikla

Yhteistyö laittomien huumausaineiden sekä niiden lähtöaineiden ja psykotrooppisten aineiden torjunnan alalla

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä laittomiin huumausaineisiin liittyvissä kysymyksissä alan kansainvälisiin yleissopimuksiin perustuvien, yhdessä sovittujen periaatteiden mukaisesti ja ottaen huomioon kesäkuussa 1998 pidetyssä Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen 20. erityisistunnossa (huumausaineet) hyväksytyn poliittisen julistuksen ja huumausaineiden kysynnän vähentämisen suuntaa-antavia periaatteita koskevan julistuksen.

2. Tämän yhteistyön tavoitteena on torjua laittomia huumausaineita, vähentää laittomien huumausaineiden tarjontaa, kauppaa ja kysyntää, puuttua huumausaineiden väärinkäytöstä aiheutuviin terveydellisiin ja sosiaalisiin seurauksiin. Sen tavoitteena on myös estää tehokkaammin huumausaineiden lähtöaineiden kulkeutumista huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laittomaan valmistukseen.

3. Osapuolet käyttävät näiden tavoitteiden saavuttamiseksi tarvittavia yhteistyömenetelmiä ja varmistavat, että lähestymistapa käsiteltäviin asioihin on tasapuolinen ja yhdennetty.

22 artikla

Rikosten ja korruption torjunta

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä rikollisten ja laittomien toimien torjumiseksi ja estämiseksi, riippumatta siitä, liittyvätkö ne järjestäytyneeseen rikollisuuteen.

2. Tämän yhteistyön avulla torjutaan muun muassa seuraavia:

a) ihmisten sekä aseiden ja laittomien huumausaineiden salakuljetus ja kauppa;

b) laiton tavarakauppa;

c) talousrikokset, myös verotuksen alalla;

d) sekä yksityisen että julkisen sektorin korruptio;

e) asiakirjojen väärentäminen;

f) tietoverkkorikollisuus.

3. Osapuolet tehostavat kahdenvälistä, alueellista ja kansainvälistä yhteistyötä tällä alalla, Europolin kanssa tehtävä yhteistyö mukaan lukien. Osapuolet kehittävät edelleen yhteistyötään muun muassa seuraavilla aloilla:

a) esimerkiksi tutkintatekniikoita ja rikostutkintaa koskevien parhaiden käytänteiden vaihto;

b) tietojenvaihto sovellettavien sääntöjen mukaisesti;

c) valmiuksien kehittäminen, mukaan lukien koulutus ja tarvittaessa henkilöstövaihto;

d) todistajien ja uhrien suojeluun liittyvät kysymykset.

4. Osapuolet ovat sitoutuneet panemaan tehokkaasti täytäntöön kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen vuoden 2000 YK:n yleissopimuksen ja sen kolme pöytäkirjaa, korruption vastaisen vuoden 2003 YK:n yleissopimuksen ja muut asiaankuuluvat kansainväliset välineet.

23 artikla

Yhteistyö terrorismin torjunnassa

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä terroritekojen estämiseksi ja tukahduttamiseksi kansainvälisen oikeuden, kansainvälisen ihmisoikeuslainsäädännön, humanitaarisen ja pakolaisoikeuden sekä omien lakiensa ja hallinnollisten määräystensä mukaisesti. Osapuolet sopivat erityisesti tekevänsä yhteistyötä YK:n turvallisuusneuvoston vuonna 2001 antaman päätöslauselman 1373, vuoden 2006 YK:n maailmanlaajuisen terrorisminvastaisen strategian ja muiden YK:n välineiden sekä sovellettavien kansainvälisten yleissopimusten ja välineiden täysimääräisen täytäntöönpanon pohjalta.

2. Ne toimivat tässä suhteessa erityisesti vaihtamalla:

a) tietoja terroristiryhmistä ja niiden tukiverkostoista;

b) kokemuksia ja tietoja terrorismin suuntauksista sekä terrorismin torjunnan keinoista ja menetelmistä, mukaan lukien tekniset näkökohdat ja koulutus, ja

c) kokemuksia terrorismin ehkäisemisestä.

Kaikki tietojenvaihto tapahtuu kansainvälisen ja kansallisen oikeuden mukaisesti.

24 artikla

Oikeudellinen yhteistyö

1. Osapuolet sopivat kehittävänsä edelleen siviili- ja rikosoikeudellisissa asioissa tehtävää oikeudellista yhteistyötä hyödyntäen täysimääräisesti asiaankuuluvia kansainvälisiä ja kahdenvälisiä välineitä oikeusvarmuutta ja oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin koskevien periaatteiden mukaisesti.

2. Osapuolet sopivat helpottavansa EU:n ja Ukrainan välistä siviilioikeuden alan oikeudellista yhteistyötä sovellettavien monenvälisten oikeudellisten välineiden pohjalta, erityisesti kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin yleissopimukset kansainvälisen oikeudellisen yhteistyön ja kansainvälisten oikeudenkäyntien alalla sekä lastensuojelun alalla.

3. Rikosasioita koskevassa oikeudellisessa yhteistyössä osapuolet pyrkivät tehostamaan keskinäiseen oikeusapuun ja luovuttamiseen liittyviä järjestelyjä. Tämä edellyttää tarvittaessa liittymistä asiaankuuluviin Yhdistyneiden kansakuntien ja Euroopan neuvoston kansainvälisiin välineisiin ja niiden täytäntöönpanemista, mukaan lukien tämän sopimuksen 8 artiklassa tarkoitettu Kansainvälisen rikostuomioistuimen vuoden 1998 Rooman perussääntö, ja tiiviimpää yhteistyötä Eurojustin kanssa.

IV OSASTO

KAUPPA JA KAUPAN LIITÄNNÄISTOIMENPITEET

1 LUKU

Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy

1 jakso

Yhteiset määräykset

25 artikla

Tavoite

Osapuolet perustavat tämän sopimuksen määräysten ja tullitariffeja ja kauppaa koskevan yleissopimuksen 1994, jäljempänä 'GATT 1994 -sopimus', XXIV artiklan määräysten mukaisesti asteittain vapaakauppa-alueen enintään 10 vuotta kestävän siirtymäkauden aikana, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulopäivänä ([1]).

([1]) Ellei tämän sopimuksen liitteissä I ja II toisin määrätä.

26 artikla

Soveltamisala

1. Tämän luvun määräyksiä sovelletaan osapuolten alueelta peräisin olevien tavaroiden kauppaan [1].

2. Tässä luvussa 'peräisin olevalla' tai 'alkuperätuotteella tai -tavaralla' tarkoitetaan sellaista tuotetta tai tavaraa, joka on tämän sopimuksen pöytäkirjassa I (Käsitteen 'alkuperätuotteet' määrittelystä ja hallinnollisen yhteistyön menetelmistä) vahvistettujen alkuperäsääntöjen mukainen.

2 jakso

Tullien, palkkioiden ja muiden maksujen poistaminen

27 artikla

Tullien määritelmä

Tässä luvussa 'tullilla' tarkoitetaan kaikkia tulleja tai muita maksuja, joita sovelletaan tavaran tuonnissa, viennissä tai niiden yhteydessä, myös kaikkia tuontiin tai vientiin sovellettavia tai niiden yhteydessä kannettavia lisäveroja tai -maksuja. 'Tulliin' eivät sisälly mitkään seuraavista:

a) tämän sopimuksen 32 artiklan mukaista sisäistä veroa vastaava maksu;

b) tämän sopimuksen IV osaston 2 luvun (Kaupan suojakeinot) mukaisesti määrätty tulli;

c) tämän sopimuksen 33 artiklan mukaisesti määrätty palkkio tai muu maksu.

28 artikla

Tavaroiden luokittelu

Tavaroiden luokittelussa osapuolten välisessä kaupassa käytetään kummankin osapuolen tariffinimikkeistöä, joka perustuu vuoden 1983 harmonoitua tavarankuvaus- ja koodausjärjestelmää koskevan kansainvälisen yleissopimuksen mukaiseen harmonoituun järjestelmään, jäljempänä 'HS-järjestelmä', ja sen myöhempiin muutoksiin.

29 artikla

Tuontitullien poistaminen

1. Kumpikin osapuoli alentaa toisen osapuolen alueelta peräisin olevien tavaroiden tulleja tai poistaa ne tämän sopimuksen liitteessä I-A esitettyjen tulliluetteloiden, jäljempänä 'tulliluettelot', mukaisesti.

Rajoittamatta ensimmäisen alakohdan soveltamista Ukraina poistaa Ukrainan tullikoodiin 6309 00 00 kuuluvien käytettyjen vaatteiden ja muiden käytettyjen tekstiilitavaroiden, jalkineiden ja päähineiden tuontitullit tämän sopimuksen liitteessä I-B esitettyjen edellytysten mukaisesti.

2. Jokaisesta tavarasta ilmoitetaan tämän sopimuksen liitteessä I se tullin perustaso, johon tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti sovelletaan perättäisiä tullinalennuksia.

3. Jos osapuoli alentaa soveltamaansa suosituimmuustullia milloin tahansa tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen, kyseistä tullia sovelletaan tullin perustasona, jos ja niin kauan kuin se on alempi kuin kyseisen osapuolen tulliluettelon mukaisesti laskettu tulli.

[1] Tässä sopimuksessa tavaroilla tarkoitetaan GATT 1994 -sopimuksen mukaisia tavaroita, jollei tässä sopimuksessa toisin määrätä.

4. Viiden vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta osapuolet neuvottelevat keskenään kumman tahansa osapuolen pyynnöstä mahdollisuudesta nopeuttaa ja laajentaa tullien poistamista niiden välisestä kaupasta. Kauppaan liittyvien asioiden käsittelyn edellyttämässä kokoonpanossa tämän sopimuksen 465 artiklan mukaisesti kokoontuneen assosiaatiokomitean, jäljempänä myös 'kauppakomitea', tekemä päätös tiettyä tavaraa koskevan tullin poistamisen nopeuttamisesta tai tullin poistamisesta korvaa kyseiselle tavaralle osapuolten tulliluetteloiden mukaisesti määritetyn tullin tai vaiheluokan.

30 artikla

Vallitsevan tilan säilyttäminen

Kumpikaan osapuoli ei saa korottaa voimassa olevia tulleja tai ottaa käyttöön uusia tulleja toisen osapuolen alueelta peräisin olevien tuotteiden tuonnissa. Tämä ei estä kumpaakaan osapuolta

a) nostamasta tullia sen tulliluettelossa vahvistetulle tasolle, jos se on ensin yksipuolisesti alentanut kyseistä tullia; tai

b) säilyttämästä tai korottamasta tullia Maailman kauppajärjestön, jäljempänä 'WTO', riitojenratkaisuelimen hyväksynnän jälkeen.

31 artikla

Vientitullit

1. Kumpikaan osapuoli ei saa ottaa käyttöön tai pitää voimassa toisen osapuolen alueelle suuntautuvaan tavaroiden vientiin sovellettavia tai siihen liittyviä tulleja, veroja tai muita vaikutukseltaan vastaavia toimenpiteitä.

2. Ukrainan soveltamat voimassa olevat tullit tai vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet, jotka luetellaan tämän sopimuksen liitteessä I-C, poistetaan asteittain siirtymäkauden aikana tämän sopimuksen liitteessä I-C esitetyn tulliluettelon mukaisesti. Jos Ukrainan tullikoodeja ajantasaistetaan, tämän sopimuksen liitteessä I-C esitetyssä tulliluettelossa tehdyt sitoumukset pysyvät voimassa tavaran kuvauksessa olevan vastaavuuden perusteella. Ukraina saa ottaa käyttöön vientitulleihin liittyviä suojatoimenpiteitä tämän sopimuksen liitteen I-D mukaisesti. Näiden suojatoimenpiteiden voimassaolo päättyy kullekin tavaralle tämän sopimuksen liitteessä I-D määritellyn ajanjakson lopussa.

32 artikla

Vientituet ja vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet

1. Tämän sopimuksen tultua voimaan osapuolet eivät saa pitää voimassa, ottaa käyttöön tai ottaa uudelleen käyttöön vientitukia ja muita vaikutukseltaan vastaavia toimenpiteitä sellaisten maataloustuotteiden osalta, jotka on tarkoitettu vietäväksi toisen osapuolen alueelle.

2. Tässä artiklassa 'vientituella' tarkoitetaan WTO-sopimuksen liitteessä IA olevan maataloutta koskevan sopimuksen, jäljempänä 'maataloussopimus', 1 artiklan e kohdassa ja maataloussopimuksen kyseisen artiklan mahdollisissa muutoksissa sille määritettyä merkitystä.

33 artikla

Palkkiot ja muut maksut

Kumpikin osapuoli varmistaa GATT 1994 -sopimuksen VIII artiklan ja sen tulkintaan liittyvien huomautusten mukaisesti, että kaikenlaiset viennissä tai tuonnissa tai niiden yhteydessä perittävät palkkiot ja maksut, lukuun ottamatta tulleja ja muita tämän sopimuksen 27 artiklassa tarkoitettuja toimenpiteitä, on määrältään rajattu suoritettujen palvelujen likimääräisiin kustannuksiin ja etteivät ne merkitse kotimarkkinatuotteiden välillistä suojelua tai tuonnin tai viennin verotusta.

3 jakso

Muut kuin tariffitoimenpiteet

34 artikla

Kansallinen kohtelu

Kumpikin osapuoli myöntää kansallisen kohtelun toisen osapuolen tavaroille GATT 1994 -sopimuksen III artiklan ja sen tulkintaan liittyvien huomautusten mukaisesti. Tätä varten GATT 1994 -sopimuksen III artikla ja sen tulkintaan liittyvät huomautukset liitetään tähän sopimukseen ja otetaan sen olennaiseksi osaksi.

35 artikla

Tuonti- ja vientirajoitukset

Ellei tässä sopimuksessa tai GATT 1994 -sopimuksen XI artiklassa ja sen tulkintaan liittyvissä huomautuksissa toisin määrätä, kumpikaan osapuoli ei ota käyttöön tai pidä voimassa toisen osapuolen tavaroiden tuontiin tai niiden toisen osapuolen alueelle tarkoitettuun vientiin tai vientiä varten tapahtuvaan myyntiin sovellettavia kieltoja tai rajoituksia taikka muita vastaavia toimenpiteitä. Tätä varten GATT 1994 -sopimuksen XI artikla ja sen tulkintaan liittyvät huomautukset liitetään tähän sopimukseen ja otetaan sen olennaiseksi osaksi.

4 jakso

Tavaroihin liittyvät erityismääräykset

36 artikla

Yleiset poikkeukset

Tämän sopimuksen määräysten ei voida tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön tai soveltamasta toimenpiteitä, jotka ovat GATT 1994 -sopimuksen XX ja XXI artiklan ja niiden tulkintaan liittyvien huomautusten mukaisia; GATT 1994 -sopimuksen XX ja XXI artikla ja niiden tulkintaan liittyvät huomautukset sisällytetään tähän sopimukseen ja otetaan sen olennaiseksi osaksi.

5 jakso

Hallinnollinen yhteistyö ja koordinointi muiden maiden kanssa

37 artikla

Hallinnollista yhteistyötä koskevat erityismääräykset

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että hallinnollinen yhteistyö on välttämätöntä tämän luvun nojalla myönnetyn etuuskohtelun täytäntöönpanemiseksi ja valvomiseksi ja vahvistavat sitoutuvansa sääntöjenvastaisuuksien ja petosten torjuntaan tulliasioissa, jotka liittyvät tavaroiden tuontiin, vientiin ja kauttakuljetukseen sekä niiden asettamiseen mihin tahansa tullimenettelyyn, mukaan luettuina kielto-, rajoitus- ja valvontatoimenpiteet.

2. Jos osapuoli puolueettomien dokumentoitujen tietojen perusteella toteaa, että toinen osapuoli on laiminlyönyt tämän luvun mukaisen hallinnollisen yhteistyön ja/tai sääntöjenvastaisuuksia tai petoksia koskevat tarkastukset, asianomainen osapuoli voi keskeyttää väliaikaisesti etuuskohtelun asianomaiselta yhdeltä tai useammalta tuotteelta tämän artiklan mukaisesti.

3. Tässä artiklassa tarkoitetaan tullialan sääntöjenvastaisuuksien tai petosten tutkintaa koskevan hallinnollisen yhteistyön laiminlyönnillä muun muassa seuraavia:

a) tuotteen (tuotteiden) alkuperäaseman tarkastamista koskevien velvoitteiden toistuva laiminlyönti;

b) toistuva kieltäytyminen tai aiheeton viivyttely alkuperäselvityksen jälkitarkastusta suoritettaessa ja/tai ilmoitettaessa kyseisen tarkastuksen tuloksista;

c) toistuva kieltäytyminen tai aiheeton viivyttely luvan hankkimisessa hallinnolliseen yhteistyöhön liittyvien käyntien tekemiseksi asiakirjojen aitouden tai kyseessä olevan etuuskohtelun myöntämisen kannalta merkityksellisten tietojen tarkastamiseksi.

Tässä artiklassa tarkoitettu sääntöjenvastaisuus tai petos voidaan todeta muun muassa silloin, kun osapuolen tavanomaisen tuotantotason ja vientikapasiteetin ylittävä tavaroiden tuonnin nopea ja ilman riittävää perustetta tapahtuva kasvu voidaan yhdistää sääntöjenvastaisuutta tai petosta koskevaan puolueettomaan tietoon.

4. Etuuskohtelun väliaikaisen keskeyttämisen edellytykset ovat seuraavat:

a) Osapuoli, joka on puolueettomien tietojen perusteella havainnut toiseen osapuoleen liittyvän hallinnollisen yhteistyön laiminlyönnin ja/tai sääntöjenvastaisuuden tai petoksen, ilmoittaa viipymättä kauppakomitealle havainnostaan ja sitä koskevista puolueettomista tiedoistaan ja aloittaa kauppakomiteassa kaikkeen asiaankuuluvaan tietoon ja puolueettomiin tuloksiin perustuvat neuvottelut, jotta löydettäisiin kummankin osapuolen kannalta hyväksyttävissä oleva ratkaisu. Asianomaiseen yhteen tai useampaan tuotteeseen sovelletaan etuuskohtelua näiden neuvottelujen ajan.

b) Kun osapuolet ovat aloittaneet edellä a alakohdassa mainitut neuvottelut kauppakomiteassa eivätkä ole löytäneet hyväksyttävissä olevaa ratkaisua kolmen kuukauden kuluessa kauppakomitean ensimmäisestä kokouksesta, asianomainen osapuoli voi keskeyttää väliaikaisesti kyseisen tuotteen tai kyseisten tuotteiden etuuskohtelun. Tällaisesta väliaikaisesta keskeyttämisestä on ilmoitettava viipymättä kauppakomitealle.

c) Tässä artiklassa tarkoitettu etuuskohtelun väliaikainen keskeytys ei saa kestää pidempään kuin asianomaisen osapuolen taloudellisten etujen suojaamiseksi on tarpeen. Mikään väliaikainen keskeytys ei saa kestää yli kuutta kuukautta. Väliaikainen keskeytys voidaan kuitenkin uusia. Etuuskohtelun väliaikaisista keskeyttämisistä on ilmoitettava kauppakomitealle välittömästi niiden käyttöönoton jälkeen. Keskeytyksestä neuvotellaan kauppakomiteassa säännöllisin väliajoin, ja ensisijaisena tavoitteena on lopettaa se heti, kun sen soveltamisen edellytykset ovat lakanneet olemasta.

5. Tehdessään kauppakomitealle tämän artiklan 4 kohdan a alakohdassa tarkoitetun ilmoituksen asianomaisen osapuolen on julkaistava virallisissa tiedotuskanavissaan ilmoitus maahantuojille. Ilmoituksessa on täsmennettävä, että asianomaisen tuotteen osalta on havaittu puolueettomiin tietoihin perustuva hallinnollisen yhteistyön laiminlyönti ja/tai sääntöjenvastaisuus tai petos.

38 artikla

Hallinnollisten virheiden käsittely

Jos toimivaltainen viranomainen tekee virheen vientiin liittyvää etuuskohtelujärjestelmää hallinnoidessaan, etenkin soveltaessaan tähän sopimukseen liitetyn, alkuperätuotteiden määrittelyä ja hallinnollisen yhteistyön menetelmiä koskevan pöytäkirjan määräyksiä, ja jos virhe vaikuttaa tuontitulleihin, osapuoli, johon kyseiset vaikutukset kohdistuvat, voi pyytää kauppakomiteaa tutkimaan mahdollisuutta toteuttaa tilanteen korjaamiseksi tarvittavat toimenpiteet.

39 artikla

Sopimukset muiden maiden kanssa

1. Tämä sopimus ei ole este tulliliittojen, vapaakauppa-alueiden tai rajaliikennejärjestelyjen ylläpitämiselle tai perustamiselle, sikäli kuin ne eivät ole ristiriidassa tässä sopimuksessa määrättyjen kauppajärjestelyjen kanssa.

2. Osapuolet neuvottelevat kauppakomiteassa tulliliittojen, vapaakauppa-alueiden tai rajaliikennejärjestelyjen perustamista koskevista sopimuksista ja tarvittaessa myös muista osapuolten kolmansiin maihin soveltamaan kauppapolitiikkaan liittyvistä tärkeistä kysymyksistä. Erityisesti tapauksissa, joissa jokin kolmas maa liittyy Euroopan unioniin, näitä neuvotteluja järjestetään sen varmistamiseksi, että tässä sopimuksessa ilmaistut EU-osapuolen ja Ukrainan yhteiset edut otetaan huomioon.

2 LUKU

Kaupan suojakeinot

1 jakso

Yleiset suojatoimenpiteet

40 artikla

Yleiset määräykset

1. Osapuolet vahvistavat GATT 1994 -sopimuksen XIX artiklan ja WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevan suojalausekkeista tehdyn sopimuksen, jäljempänä 'suojalausekesopimus', mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa. EU-osapuoli säilyttää WTO-sopimuksen liitteessä IA olevan maataloutta koskevan sopimuksen, jäljempänä 'maataloussopimus', 5 artiklan mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa muilta osin paitsi tämän sopimuksen mukaisen etuuskohtelun soveltamisalaan kuuluvan maataloustuotteiden kaupan osalta.

2. Tähän jaksoon ei sovelleta tämän sopimuksen IV osaston 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy) mukaisesti vahvistettuja etuuskohtelualkuperäsääntöjä.

41 artikla

Avoimuus

1. Osapuolen, joka panee vireille suojatoimenpiteiden käyttöönottoa varten tehtävän tutkimuksen, on ilmoitettava tutkimuksen vireillepanosta virallisesti toiselle osapuolelle, jos asiaan liittyy jälkimmäisen osapuolen huomattava taloudellinen etu.

2. Tätä artiklaa sovellettaessa katsotaan, että asiaan liittyy osapuolen huomattava taloudellinen etu, jos se on ollut viimeksi kuluneen kolmen vuoden aikana yksi tuodun tuotteen viidestä tärkeimmästä toimittajasta, joko tuotteen absoluuttisena määränä tai sen arvona mitattuna.

3. Sen estämättä, mitä tämän sopimuksen 40 artiklassa määrätään sekä rajoittamatta suojalausekesopimuksen 3 artiklan 2 kohdan soveltamista, osapuolen, joka aloittaa suojatoimenpidetutkimuksen tai aikoo toteuttaa suojatoimenpiteitä, on toisen osapuolen pyynnöstä välittömästi toimitettava tälle kirjallisesti kaikki ne olennaiset tiedot, joiden perusteella suojatoimenpidetutkimus pannaan vireille ja suojatoimenpiteet otetaan käyttöön, sekä tarvittaessa myös tiedot tutkimuksen alustavista ja lopullisista päätelmistä, ja tarjottava toiselle osapuolelle lisäksi mahdollisuutta neuvotteluihin.

42 artikla

Toimenpiteiden soveltaminen

1. Osapuolet pyrkivät suojatoimenpiteitä käyttöön ottaessaan huolehtimaan siitä, että ne otetaan käyttöön tavalla, joka vaikuttaa mahdollisimman vähän niiden kahdenväliseen kauppaan.

2. Sovellettaessa tämän artiklan 1 kohtaa osapuolen, joka katsoo, että lopullisten suojatoimenpiteiden käyttöönoton oikeudelliset edellytykset täyttyvät, ja joka aikoo soveltaa tällaisia toimenpiteitä, on ilmoitettava asiasta toiselle osapuolelle ja tarjottava tälle mahdollisuutta kahdenvälisiin neuvotteluihin. Jos tyydyttävään ratkaisuun ei päästä 30 päivän kuluessa siitä, kun asiasta ilmoitettiin, tuojaosapuoli voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet ongelman korjaamiseksi.

43 artikla

Kehitysmaa

Sikäli kuin Ukrainaa pidetään kehitysmaana [1] suojalausekesopimuksen 9 artiklaa sovellettaessa, EU-osapuoli ei kohdista siihen suojatoimenpiteitä, jos mainitun sopimuksen 9 artiklassa määrätyt edellytykset täyttyvät.

2 jakso

Henkilöautoja koskevat suojatoimenpiteet

44 artikla

Henkilöautoja koskevat suojatoimenpiteet

1. Ukraina voi tämän jakson määräysten mukaisesti soveltaa suojatoimenpidettä tämän sopimuksen 45 artiklassa määritellyistä EU-osapuolen alueelta peräisin olevista [2], tullinimikkeeseen 8703 kuuluvista henkilöautoista, jäljempänä 'asianomainen tuote', kannettavana korkeampana tuontitullina, jos kaikki seuraavat edellytykset täyttyvät:

a) tämän sopimuksen mukaisen tullien alennuksen tai poiston seurauksena asianomaista tuotetta tuodaan Ukrainan alueelle sellaisina lisääntyneinä määrinä joko absoluuttisesti mitattuna tai suhteessa kotimaiseen tuotantoon ja sellaisissa olosuhteissa, että tuonti aiheuttaa vakavaa haittaa kotimaiselle tuotannonalalle, joka tuottaa asianomaisen tuotteen kanssa samankaltaista tuotetta;

[1] Sovellettaessa tätä artiklaa maan määrittelyssä kehitysmaaksi otetaan huomioon kansainvälisten järjestöjen, kuten Maailmanpankin, Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön, jäljempänä 'OECD', ja Kansainvälisen valuuttarahaston, jäljempänä 'IMF', laatimat luettelot.

[2] Tämän sopimuksen pöytäkirjassa I (Käsitteen 'alkuperätuotteet' määrittelystä ja hallinnollisen yhteistyön menetelmistä) vahvistetun alkuperämääritelmän mukaisesti.

b) asianomaisen tuotteen tuonnin kokonaismäärä (yksikköinä) ([1]) ylittää minä tahansa vuonna kynnystason, joka on määritetty sitä koskevassa, tämän sopimuksen liitteeseen II sisältyvässä tulliluettelossa; ja

c) asianomaisen tuotteen Ukrainaan suuntautuvan tuonnin kokonaismäärä (yksikköinä) ([2]) viimeksi kuluneena 12 kuukauden ajanjaksona, joka päättyy aikaisintaan viimeistä edeltävänä kuukautena ennen kuin Ukraina kutsuu EU-osapuolen neuvotteluihin tämän artiklan 5 kohdan mukaisesti, ylittää liitteessä II esitetyssä Ukrainan tulliluettelossa ilmoitetun kynnysprosentin suhteessa kaikkiin henkilöautojen ensirekisteröinteihin ([3]) Ukrainassa samalla ajanjaksolla.

2. Tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettu tulli voi olla enintään pienin seuraavista: voimassa oleva sovellettu suosituimmuustulli tai sovellettu suosituimmuustulli, joka on voimassa päivänä, joka välittömästi edeltää tämän sopimuksen voimaantulopäivää, tai tämän sopimuksen liitteessä II esitetyssä Ukrainan tulliluettelossa ilmoitettu tulli. Tullia voidaan soveltaa ainoastaan kyseisestä vuodesta jäljellä olevan ajan tämän sopimuksen liitteessä II määritellyllä tavalla.

3. Ukrainan tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti soveltamat tullit vahvistetaan tämän sopimuksen liitteessä II esitetyn Ukrainan tulliluettelon mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän artiklan 2 kohdan soveltamista.

4. Asianomaisen tuotteen toimitukset, jotka olivat matkalla sellaisen sopimuksen perusteella, joka on tehty ennen kuin tuotteelle on asetettu lisätulli tämän artiklan 1–3 kohdan nojalla, vapautetaan tällaisesta lisätullista. Tällaiset toimitukset lasketaan kuitenkin asianomaisen tuotteen seuraavan vuoden tuontimääriin määritettäessä tämän artiklan 1 kohdassa vahvistettujen edellytysten täyttymistä kyseisenä vuonna.

5. Ukrainan on sovellettava mahdollisia suojatoimenpiteitä avoimella tavalla. Tätä varten Ukrainan on mahdollisimman pian ilmoitettava EU-osapuolelle kirjallisesti aikomuksestaan soveltaa tällaista toimenpidettä ja toimitettava tälle kaikki olennaiset asiaan liittyvät tiedot, kuten tiedot asianomaisen tuotteen tuontimäärästä (yksikköinä), mitä tahansa alkuperää olevien henkilöautojen kokonaistuontimäärästä (yksikköinä) ja henkilöautojen ensirekisteröinneistä Ukrainassa tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun ajanjakson aikana. Ukrainan on kutsuttava EU-osapuoli neuvotteluihin niin hyvissä ajoin ennen toimenpiteen käyttöönottoa kuin se käytännössä on mahdollista, jotta näistä tiedoista voitaisiin keskustella. Toimenpidettä ei saa ottaa käyttöön neuvottelukutsua seuraavien 30 päivän aikana.

6. Ukraina voi soveltaa suojatoimenpidettä vasta, kun sen toimivaltaiset viranomaiset ovat suorittaneet tutkimuksen suojalausekesopimuksen 3 artiklan ja 4 artiklan 2 kohdan c alakohdan mukaisesti, ja tämän vuoksi suojalausekesopimuksen 3 artikla ja 4 artiklan 2 kohdan c alakohta liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä soveltuvin osin. Tutkimuksen on osoitettava, että tämän sopimuksen mukaisen tullien alennuksen tai poiston seurauksena asianomaista tuotetta tuodaan Ukrainan alueelle sellaisina lisääntyneinä määrinä joko absoluuttisesti mitattuna tai suhteessa kotimaiseen tuotantoon ja sellaisissa olosuhteissa, että tuonti aiheuttaa vakavaa haittaa kotimaiselle tuotannonalalle, joka tuottaa asianomaisen tuotteen kanssa samankaltaista tuotetta.

7. Ukrainan on viipymättä ilmoitettava EU-osapuolelle kirjallisesti tämän artiklan 6 kohdassa kuvatun tutkimuksen vireillepanosta.

8. Ukrainan on tutkimuksen aikana noudatettava suojalausekesopimuksen 4 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdan vaatimuksia, ja tämän vuoksi suojalausekesopimuksen 4 artiklan 2 kohdan a ja b alakohta liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä soveltuvin osin.

9. Suojalausekesopimuksen 4 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitetut vahingon määrittämiseen liittyvät tekijät on arvioitava vähintään kolmelta peräkkäiseltä 12 kuukauden jaksolta eli yhteensä vähintään kolmelta vuodelta.

([1]) Perustana ovat Ukrainan tilastot tullinimikkeeseen 8703 kuuluvien, EU-osapuolen alueelta peräisin olevien henkilöautojen tuonnista (yksikköinä). Ukraina esittää näiden tilastojen tueksi käsitteen 'alkuperätuotteet' määrittelyä ja hallinnollisen yhteistyön menetelmiä koskevassa pöytäkirjassa I olevassa V osastossa vahvistetun menettelyn mukaisesti laaditut EUR.1-tavaratodistukset tai kauppalaskuilmoitukset.

([2]) Perustana ovat Ukrainan tilastot tullinimikkeeseen 8703 kuuluvien, EU-osapuolen alueelta peräisin olevien henkilöautojen tuonnista (yksikköinä). Ukraina esittää näiden tilastojen tueksi käsitteen 'alkuperätuotteet' määrittelyä ja hallinnollisen yhteistyön menetelmiä koskevassa pöytäkirjassa I olevassa V osastossa vahvistetun menettelyn mukaisesti laaditut EUR.1-tavaratodistukset tai kauppalaskuilmoitukset.

([3]) Valtion autokatsastuslaitokselta saadut viralliset tilastot kaikkien henkilöautojen ensirekisteröinneistä Ukrainassa.

10. Tutkimuksessa on arvioitava tämän sopimuksen perusteella etuuskohteluun oikeutetun tuonnin lisääntymisen lisäksi myös kaikki muut tiedossa olevat tekijät, jotka saattavat samanaikaisesti aiheuttaa haittaa kotimaiselle tuotannonalalle. EU-osapuolen alueelta peräisin olevan tuotteen tuonnin lisääntymistä ei pidetä tullien alennuksista tai poistoista johtuvana, jos saman tuotteen tuonti muista lähteistä on lisääntynyt vastaavassa määrin.

11. Ukrainan on ilmoitettava EU-osapuolelle ja kaikille muille asianomaisille osapuolille kirjallisesti tutkimuksen tulokset ja perustellut päätelmät hyvissä ajoin ennen tämän artiklan 5 kohdassa tarkoitettuja neuvotteluja, jotta tutkimuksesta saatavia tietoja voitaisiin tarkastella ja ehdotetuista toimenpiteistä keskustella neuvottelujen aikana.

12. Ukrainan on varmistettava, että tällaisten toimenpiteiden yhteydessä todisteena käytetyt henkilöautoja koskevat tilastot ovat luotettavia, riittäviä ja julkisesti saatavilla kohtuullisessa ajassa. Ukrainan on toimitettava viipymättä kuukausittaiset tilastot asianomaisen tuotteen tuontimäärästä (yksikköinä), mitä tahansa alkuperää olevien henkilöautojen kokonaistuontimäärästä (yksikköinä) ja henkilöautojen ensirekisteröinneistä Ukrainassa.

13. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 1 kohdassa määrätään, siirtymäkauden aikana ei sovelleta tämän artiklan 1 kohdan a alakohtaa eikä 6–11 kohtaa.

14. Ukraina ei voi soveltaa tämän jakson mukaista suojatoimenpidettä vuoden 1 aikana. Ukraina ei voi soveltaa tai pitää voimassa tämän jakson mukaisia suojatoimenpiteitä tai jatkaa niihin liittyviä tutkimuksia vuoden 15 jälkeen.

15. Tämän artiklan täytäntöönpanoa ja toimintaa voidaan käsitellä ja tarkastella kauppakomiteassa.

45 artikla

Määritelmät

Tässä jaksossa ja tämän sopimuksen liitteessä II tarkoitetaan

1. 'asianomaisella tuotteella' pelkästään käsitteen 'alkuperätuotteet' määrittelystä ja hallinnollisen yhteistyön menetelmistä tehdyssä tämän sopimuksen pöytäkirjassa I vahvistettujen alkuperäsääntöjen mukaisesti EU-osapuolen alueelta peräisin olevia, tullinimikkeeseen 8703 kuuluvia henkilöautoja;

2. 'vakavalla haitalla' samaa kuin suojalausekesopimuksen 4 artiklan 1 kohdan a alakohdassa. Tätä varten kyseinen 4 artiklan 1 kohdan a alakohta liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä soveltuvin osin;

3. 'samankaltaisella tuotteella' identtistä tuotetta, toisin sanoen kaikissa suhteissa samanlaista kuin tarkasteltavana oleva tuote, tai jos sellaista tuotetta ei ole, muuta tuotetta, joka muistuttaa ominaispiirteiltään suuresti kyseistä tuotetta, vaikka se ei ole kaikissa suhteissa samanlainen;

4. 'siirtymäkaudella' kymmenen vuoden ajanjaksoa, joka alkaa päivänä, jona tämä sopimus tulee voimaan. Siirtymäkautta voidaan jatkaa vielä kolmella vuodella, jos Ukraina on ennen vuoden 10 loppua esittänyt tämän sopimuksen 465 artiklassa tarkoitetulle kauppakomitealle perustellun pyynnön ja sitä on käsitelty kauppakomiteassa;

5. 'vuodella 1' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa päivänä, jona tämä sopimus tulee voimaan;

6. 'vuodella 2' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon yksivuotispäivänä;

7. 'vuodella 3' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon kaksivuotispäivänä;

8. 'vuodella 4' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon kolmivuotispäivänä;

9. 'vuodella 5' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon nelivuotispäivänä;

10. 'vuodella 6' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon viisivuotispäivänä;

11. 'vuodella 7' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon kuusivuotispäivänä;

12. 'vuodella 8' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon seitsenvuotispäivänä;

13. 'vuodella 9' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon kahdeksanvuotispäivänä;

14. 'vuodella 10' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon yhdeksänvuotispäivänä;

15. 'vuodella 11' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon kymmenvuotispäivänä;

16. 'vuodella 12' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon yksitoistavuotispäivänä;

17. 'vuodella 13' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon kaksitoistavuotispäivänä;

18. 'vuodella 14' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon kolmetoistavuotispäivänä;

19. 'vuodella 15' kahdentoista kuukauden ajanjaksoa, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulon neljätoistavuotispäivänä.

3 jakso

Kumulointikielto

45 a artikla

Yhtäaikaisen soveltamisen kieltäminen

Kumpikaan osapuoli ei saa samaan aikaan soveltaa samaan tuotteeseen

a) tämän luvun 2 jakson (Henkilöautoja koskevat suojatoimenpiteet) mukaista suojatoimenpidettä; ja

b) GATT 1994 -sopimuksen XIX artiklan ja suojalausekesopimuksen mukaista toimenpidettä.

4 jakso

Polkumyynnin vastaiset toimenpiteet ja tasoitustoimenpiteet

46 artikla

Yleiset määräykset

1. Osapuolet vahvistavat oikeutensa ja velvollisuutensa, jotka johtuvat GATT 1994 -sopimuksen VI artiklasta, WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevasta GATT 1994 -sopimuksen VI artiklan soveltamisesta tehdystä sopimuksesta, jäljempänä 'polkumyyntisopimus', ja WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevasta tukia ja tasoitustulleja koskevasta sopimuksesta, jäljempänä 'tukisopimus'.

2. Tähän jaksoon ei sovelleta tämän sopimuksen IV osaston 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy) mukaisesti vahvistettuja etuuskohtelua koskevia alkuperäsääntöjä.

47 artikla

Avoimuus

1. Osapuolet sopivat, että polkumyynnin vastaisia toimenpiteitä ja tasoitustoimenpiteitä olisi käytettävä täysin polkumyyntisopimuksen ja tukisopimuksen vaatimuksia noudattaen ja että niiden olisi perustuttava oikeudenmukaiseen ja avoimeen järjestelmään.

2. Sen jälkeen kun osapuolen toimivaltaiset viranomaiset ovat ottaneet vastaan toisen osapuolen alueelta polkumyyntiä koskevan hakemuksen asianmukaisine asiakirjoineen ja viimeistään 15 päivää ennen tutkimuksen vireillepanoa, kyseisen osapuolen on kirjallisesti ilmoitettava toiselle osapuolelle hakemuksen vastaanottamisesta.

3. Polkumyyntisopimuksen 6 artiklan 5 kohdan ja tukisopimuksen 12 artiklan 4 kohdan soveltamista rajoittamatta osapuolten on varmistettava, että kaikki ne olennaiset tosiseikat ja näkökannat, joihin niiden päätös toimenpiteiden soveltamisesta pohjautuu, ilmoitetaan kokonaisuudessaan ja tarkoituksenmukaisella tavalla välittömästi mahdollisten väliaikaisten toimenpiteiden käyttöönoton jälkeen ja ennen lopullisten päätelmien tekemistä. Nämä tiedot on ilmoitettava kirjallisesti, ja asianomaisille osapuolille on annettava riittävästi aikaa huomautusten esittämiseen. Tietojen lopullisen ilmoittamisen jälkeen asianomaisilla osapuolilla on oltava vähintään kymmenen päivää aikaa esittää huomautuksia.

4. Sillä edellytyksellä, että tutkimuksen toteuttaminen ei tarpeettomasti lykkäänny, ja ottaen huomioon tutkintamenettelyjä koskeva osapuolen sisäinen lainsäädäntö, asianomaisille osapuolille on tarjottava mahdollisuus tulla kuulluksi, jotta ne voivat esittää näkemyksiään polkumyyntiä ja tukia koskevien tutkimusten aikana.

48 artikla

Yleisen edun huomioon ottaminen

Osapuoli ei saa ottaa käyttöön polkumyynnin vastaisia toimenpiteitä tai tasoitustoimenpiteitä, jos tutkimuksen aikana käytettävissä olevien tietojen perusteella voidaan selvästi päätellä, että toimenpiteiden käyttöönotto olisi yleisen edun vastaista. Yleistä etua määritettäessä on kaikkia etuja arvioitava kokonaisuutena, mukaan lukien kotimaisen tuotannonalan sekä käyttäjien, kuluttajien ja tuojien edut sikäli kuin ne ovat toimittaneet asiaan liittyviä tietoja tutkintaviranomaisille.

49 artikla

Alhaisemman tullin sääntö

Jos osapuoli päättää ottaa käyttöön väliaikaisen tai lopullisen polkumyynti- tai tasoitustullin, tällaisen tullin määrä ei saa ylittää polkumyyntimarginaalia tai tasoitustoimenpiteiden alaisen tuen marginaalia, vaan sen olisi oltava tätä marginaalia pienempi, jos tällainen alhaisempi tulli on riittävä kotimaiselle tuotannonalalle aiheutuneen vahingon poistamiseksi.

50 artikla

Toimenpiteiden soveltaminen ja tarkastelut

1. Osapuolet voivat soveltaa väliaikaisia polkumyynnin vastaisia toimenpiteitä tai tasoitustoimenpiteitä vain, jos tutkimus on alustavasti osoittanut, että polkumyyntiä tai tukia esiintyy ja että ne aiheuttavat vahinkoa kotimaiselle tuotannonalalle.

2. Ennen lopullisen polkumyynti- tai tasoitustullin käyttöönottoa osapuolten on tarkasteltava mahdollisuutta käyttää rakentavia keinoja ja otettava tässä yhteydessä asianmukaisesti huomioon kunkin tapauksen erityiset olosuhteet. Osapuolten olisi asetettava etusijalle hintasitoumukset, jos ne ovat saaneet asianmukaisia tarjouksia viejiltä eivätkä pidä näiden tarjousten hyväksymistä epäkäytännöllisenä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta kummankaan osapuolen sisäisen lainsäädännön asiaa koskevien säännösten soveltamista.

3. Jos toimenpiteen käyttöön ottanut osapuoli saa viejältä asianmukaisesti perustellun pyynnön, joka koskee voimassa olevien polkumyynnin vastaisten toimenpiteiden tai tasoitustoimenpiteiden tarkastelua, sen on tutkittava kyseinen pyyntö objektiivisesti ja nopeasti ja ilmoitettava tutkimuksen tuloksista viejälle mahdollisimman nopeasti.

5 jakso

Neuvottelut

50 a artikla

Neuvottelut

1. Osapuolen on toisen osapuolen pyynnöstä annettava sille mahdollisuus neuvotteluihin kaupan suojakeinojen soveltamisen yhteydessä mahdollisesti esiin nousevista erityiskysymyksistä. Nämä voivat koskea muun muassa polkumyyntimarginaalien laskentamenetelmiä ja erilaisia niihin liittyviä oikaisuja, tilastojen käyttöä, tuonnin kehitystä, vahingon määrittämistä ja alhaisemman tullin säännön soveltamista.

2. Neuvottelut käydään mahdollisimman pian, yleensä 21 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.

3. Tämän jakson mukaiset neuvottelut järjestetään tämän sopimuksen 41 ja 47 artiklan määräyksiä kaikilta osin noudattaen ja niitä rajoittamatta.

6 jakso

Institutionaaliset määräykset

51 artikla

Kaupan suojakeinoja koskeva vuoropuhelu

1. Osapuolet ovat sopineet aloittavansa kaupan suojakeinoja koskevan asiantuntijatason vuoropuhelun, joka toimii yhteistyöfoorumina kaupan suojakeinoihin liittyvissä asioissa.

2. Kaupan suojakeinoja koskevan vuoropuhelun tavoitteena on

a) auttaa osapuolta tuntemaan ja ymmärtämään paremmin toisen osapuolen lainsäädäntöä, toimintalinjoja ja toimintatapoja kaupan suojakeinojen alalla;

b) tarkastella tämän luvun määräysten täytäntöönpanoa;

c) parantaa kaupan suojakeinoihin liittyvistä kysymyksistä vastaavien osapuolten viranomaisten yhteistyötä;

d) käsitellä kaupan suojakeinoihin liittyviä kansainvälisiä kysymyksiä;

e) tehdä yhteistyötä missä tahansa muussa kaupan suojakeinoihin liittyvässä asiassa.

3. Kaupan suojakeinoja koskevan vuoropuhelua varten järjestetään kokouksia kumman tahansa osapuolen pyynnöstä tarpeen mukaan. Näiden kokousten esityslistasta sovitaan yhdessä etukäteen.

7 jakso

Riitojen ratkaiseminen

52 artikla

Riitojen ratkaiseminen

Tämän luvun 1, 4, 5, 6 ja 7 jakson määräyksiin ei sovelleta tämän sopimuksen IV osaston 14 lukua (Riitojen ratkaiseminen).

3 LUKU

Kaupan tekniset esteet

53 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tätä lukua sovelletaan WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevassa kaupan teknisistä esteistä tehdyssä sopimuksessa, jäljempänä 'kaupan teknisiä esteitä koskeva sopimus', määriteltyjen teknisten määräysten, standardien ja vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyiden valmisteluun, käyttöönottoon ja soveltamiseen, kun ne voivat vaikuttaa osapuolten väliseen tavarakauppaan.

2. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 1 kohdassa määrätään, tätä lukua ei sovelleta terveys- ja kasvinsuojelutoimiin, sellaisina kuin ne on määritelty WTO-sopimuksen liitteessä IA olevan terveys- ja kasvinsuojelutoimia koskevan sopimuksen, jäljempänä 'terveys- ja kasvinsuojelusopimus', liitteessä A, eikä julkisten viranomaisten omia tuotanto- tai kulutusvaatimuksiaan varten laatimiin hankintaeritelmiin.

3. Tähän lukuun sovelletaan kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen liitteen 1 määritelmiä.

54 artikla

Kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen vahvistaminen

Osapuolet vahvistavat voimassa olevat kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa toisiaan kohtaan ja sopivat, että mainittu sopimus liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä.

55 artikla

Tekninen yhteistyö

1. Osapuolet tehostavat yhteistyötään teknisten määräysten, standardien, metrologian, markkinavalvonnan, akkreditoinnin ja vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyiden alalla, jotta ne voisivat lisätä vastavuoroisesti toistensa järjestelmien tuntemusta ja helpottaa pääsyä toistensa markkinoille. Tätä varten osapuolet voivat käynnistää sääntelyä koskevia vuoropuheluja sekä laaja-alaisesti että alakohtaisesti.

2. Osapuolet pyrkivät yhteistyönsä puitteissa määrittelemään, kehittämään ja edistämään erilaisia kauppaa helpottavia toimia, joihin voi kuulua muun muassa seuraavia:

a) tehostetaan sääntelyalan yhteistyötä vaihtamalla tietoja, kokemuksia ja tietoaineistoa sekä tekemällä tieteellistä ja teknistä yhteistyötä osapuolten teknisten määräysten, standardoinnin, testauksen, markkinavalvonnan, varmentamisen ja akkreditoinnin laadun parantamiseksi ja sääntelykeinojen saamiseksi tehokkaaseen käyttöön;

b) edistetään ja tuetaan yhteistyötä metrologian, standardoinnin, testauksen, markkinavalvonnan, varmentamisen ja akkreditoinnin aloilla toimivien, osapuolten julkisten tai yksityisten organisaatioiden välillä;

c) edistetään standardointiin, metrologiaan, akkreditointiin, vaatimustenmukaisuuden arviointiin ja markkinavalvontaan liittyvän laatuinfrastruktuurin kehittämistä Ukrainassa;

d) edistetään Ukrainan osallistumista alan eurooppalaisten järjestöjen toimintaan;

e) pyritään löytämään ratkaisuja mahdollisesti ilmeneviin kaupan esteisiin;

f) yhteensovitetaan kannat, jotka osapuolet omaksuvat kansainvälisissä kaupan ja sääntelyalan järjestöissä, kuten WTO:ssa ja Yhdistyneiden kansakuntien Euroopan talouskomissiossa, jäljempänä 'UNECE'.

56 artikla

Teknisten määräysten, standardien ja vaatimustenmukaisuuden arvioinnin lähentäminen

1. Ukraina toteuttaa tarvittavat toimenpiteet saattaakseen määräyksensä ja käytäntönsä asteittain yhdenmukaisiksi EU:n teknisten määräysten ja EU:n standardointia, metrologiaa, akkreditointia ja vaatimustenmukaisuuden arviointia koskevien menettelyjen ja markkinavalvontajärjestelmän kanssa ja sitoutuu noudattamaan asiaa koskevissa EU:n päätöksissä ja asetuksissa ([1]) vahvistettuja periaatteita ja käytäntöjä.

2. Saavuttaakseen 1 kohdassa esitetyt tavoitteet Ukraina toteuttaa seuraavat toimenpiteet tämän sopimuksen liitteessä III vahvistetun aikataulun mukaisesti:

i) se saattaa asiaa koskevan EU:n säännöstön osaksi lainsäädäntöään;

ii) se toteuttaa tämän sopimuksen ja tämän sopimuksen 57 artiklassa tarkoitetun teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevan sopimuksen täytäntöönpanon edellyttämät hallinnolliset ja institutionaaliset uudistukset; ja

iii) se huolehtii siitä, että käytettävissä on tämän luvun täytäntöönpanon edellyttämä tehokas ja avoin hallintojärjestelmä.

3. Osapuolet sopivat tämän sopimuksen liitteessä III esitetystä aikataulusta ja pitävät sen ajan tasalla.

4. Tämän sopimuksen tultua voimaan Ukraina toimittaa EU-osapuolelle kerran vuodessa kertomuksen tämän artiklan mukaisesti toteutetuista toimenpiteistä. Jos tämän sopimuksen liitteen III aikataulussa lueteltuja toimenpiteitä ei ole pantu täytäntöön sovellettavassa määräajassa, Ukrainan on esitettävä uusi aikataulu tällaisen toimenpiteen toteutukselle.

5. Ukraina pidättäytyy muuttamasta tämän sopimuksen liitteessä III mainittua horisontaalista ja alakohtaista lainsäädäntöään muutoin kuin yhdenmukaistaakseen sitä asteittain vastaavaan EU:n säännöstöön tai säilyttääkseen tällaisen yhdenmukaisuuden.

6. Ukraina ilmoittaa EU-osapuolelle kaikista tällaisista kansallisen lainsäädäntönsä muutoksista.

7. Ukraina varmistaa, että sen kansalliset elimet osallistuvat täysipainoisesti standardoinnin, lakisääteisen metrologian ja perusmetrologian sekä vaatimustenmukaisuuden arvioinnin ja akkreditoinnin alalla toimivien eurooppalaisten ja kansainvälisten järjestöjen toimintaan toiminta-alansa ja tarjolla olevan jäsenyysaseman mukaisesti.

8. Ukraina saattaa asteittain voimaan eurooppalaiset standardit (EN) kansallisina standardeina, mukaan lukien yhdenmukaistetut eurooppalaiset standardit, joiden vapaaehtoinen käyttö luo olettamuksen tämän sopimuksen liitteessä III mainitun lainsäädännön mukaisuudesta. Samanaikaisesti Eurooppalaisten standardien käyttöönoton kanssa Ukraina kumoaa niiden kanssa ristiriidassa olevat kansalliset standardit, mukaan lukien sen soveltamat, ennen vuotta 1992 laaditut valtioidenväliset standardit (GOST/ГОСТ). Lisäksi Ukrainan on asteittain täytettävä muut jäsenyyden edellytykset Euroopan standardointijärjestöjen täysjäseniin sovellettavien vaatimusten mukaisesti.

57 artikla

Teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskeva sopimus

1. Osapuolet sopivat liittävänsä tähän sopimukseen pöytäkirjana teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevan sopimuksen, joka kattaa yhden tai useita tämän sopimuksen liitteessä III luetelluista aloista, sen jälkeen kun ne ovat päässeet yksimielisyyteen siitä, että Ukrainan asianomainen alakohtainen ja horisontaalinen lainsäädäntö sekä alan toimielimet ja standardit on kaikilta osin yhdenmukaistettu EU:n vastaavien kanssa.

2. Teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevassa sopimuksessa määrätään, että osapuolten välistä tavarakauppaa sopimuksen kattamilla aloilla koskevat samat edellytykset kuin vastaavien tavaroiden kauppaa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä.

([1]) Erityisesti Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös N:o 768/2008/EY, tehty 9 päivänä heinäkuuta 2008, tuotteiden kaupan pitämiseen liittyvistä yhteisistä puitteista ja päätöksen 93/465/ETY kumoamisesta, ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 765/2008, annettu 9 päivänä heinäkuuta 2008, tuotteiden kaupan pitämiseen liittyvää akkreditointia ja markkinavalvontaa koskevista vaatimuksista ja neuvoston asetuksen (ETY) N:o 339/93 kumoamisesta.

3. EU-osapuolen suorittaman tarkastuksen jälkeen ja kun Ukrainan asianomaista alaa koskevan teknisen lainsäädännön, standardien ja infrastruktuurin yhdenmukaistamisasteesta on päästy yksimielisyyteen, teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskeva sopimus, joka kattaa yhdenmukaistettuina pidetyt tämän sopimuksen liitteen III luetteloon sisältyvät alat, liitetään tähän sopimukseen pöytäkirjana osapuolten yhteisellä sopimuksella tämän sopimuksen muuttamisessa käytettävän menettelyn mukaisesti. Tarkoituksena on, että teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevaa sopimusta laajennetaan ajan mittaan edellä mainitun menettelyn mukaisesti kattamaan kaikki tämän sopimuksen liitteessä III luetellut alat.

4. Kun teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskeva sopimus kattaa kaikki luettelossa mainitut alat, osapuolet sitoutuvat yhteisellä sopimuksella ja tämän sopimuksen muuttamisessa käytettävän menettelyn mukaisesti tarkastelemaan mahdollisuutta laajentaa sen soveltamisalaa koskemaan myös muita teollisuudenaloja.

5. Tuotteeseen, joka ei vielä kuulu teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevan sopimuksen soveltamisalaan, sovelletaan osapuolten voimassa olevaa lainsäädäntöä kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen määräykset huomioon ottaen.

58 artikla

Merkinnät

1. Osapuolet vahvistavat merkintöihin liittyviä vaatimuksia koskevien teknisten määräysten osalta kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen 2 artiklan 2 kohtaan sisältyvät periaatteet, joiden mukaan tällaisia vaatimuksia ei pitäisi laatia, hyväksyä tai soveltaa siten, että niiden avulla tai vaikutuksesta luodaan tarpeettomia esteitä kansainväliselle kaupalle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 56 ja 57 artiklan soveltamista. Tämän vuoksi tällaiset merkintöihin liittyvät vaatimukset eivät saa rajoittaa kauppaa enemmän kuin on tarpeen oikeutettujen tarkoitusten täyttämiseksi, ottaen huomioon riskit, jotka niiden täyttämättä jättäminen aiheuttaisi.

2. Pakollisten merkintöjen osalta osapuolet sopivat siitä, että

a) ne pyrkivät minimoimaan merkintöihin liittyvät vaatimuksensa lukuun ottamatta tapauksia, joissa ne ovat tarpeen alaa koskevan EU:n säännöstön hyväksymiseksi sekä terveyden suojeluun, turvallisuuteen tai ympäristönsuojeluun taikka muihin kohtuullisiin yhteiskunnallisiin tarkoitusperiin liittyvien merkintöjen mahdollistamiseksi;

b) osapuoli voi määrittää merkintöjen muodon, mutta se ei saa edellyttää merkintöjen hyväksyntää, rekisteröintiä tai varmentamista; ja

c) osapuolella on edelleen oikeus edellyttää, että merkintöjen tiedot annetaan tietyllä kielellä.

4 LUKU

Terveys- ja kasvinsuojelutoimet

59 artikla

Tavoite

1. Tämän luvun tavoitteena on helpottaa terveys- ja kasvinsuojelutoimien soveltamisalaan kuuluvien perushyödykkeiden kauppaa osapuolten välillä ja samalla suojella ihmisten, eläinten ja kasvien elämää tai terveyttä:

a) varmistamalla kauppaan sovellettavien terveys- ja kasvinsuojelutoimien täysi avoimuus;

b) lähentämällä Ukrainan lainsäädäntöä EU:n lainsäädäntöön;

c) tunnustamalla osapuolten eläinten ja kasvien terveystilanne ja soveltamalla alueellistamisen periaatetta;

d) ottamalla käyttöön osapuolen soveltamien terveys- tai kasvinsuojelutoimien vastaavuuden tunnustamista koskeva järjestelmä;

e) laajentamalla terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen periaatteiden täytäntöönpanoa;

f) ottamalla käyttöön mekanismeja ja menetelmiä kaupankäynnin helpottamiseksi; ja

g) parantamalla osapuolten välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä terveys- ja kasvinsuojelutoimissa.

2. Tällä luvulla pyritään myös siihen, että osapuolet pääsevät yhteisymmärrykseen eläinten hyvinvointia koskevista normeista.

60 artikla

Monenväliset velvoitteet

Osapuolet vahvistavat terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa.

61 artikla

Soveltamisala

Tätä lukua sovelletaan kaikkiin osapuolen terveys- ja kasvinsuojelutoimiin, jotka voivat suoraan tai epäsuorasti vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan, mukaan lukien tämän sopimuksen liitteessä IV luetellut toimet.

62 artikla

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

1. 'terveys- ja kasvinsuojelutoimilla' tämän luvun soveltamisalaan kuuluvia, terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen liitteessä A olevassa 1 kohdassa määriteltyjä toimenpiteitä;

2. 'eläimillä' Maailman eläintautijärjestön, jäljempänä 'OIE', maaeläinten terveyttä koskevassa säännöstössä ja vesieläinten terveyttä koskevassa säännöstössä määriteltyjä maa- ja vesieläimiä;

3. 'eläintuotteilla' OIE:n maaeläinten terveyttä koskevassa säännöstössä ja vesieläinten terveyttä koskevassa säännöstössä määriteltyjä eläinperäisiä tuotteita vesieläimistä saadut tuotteet mukaan lukien;

4. 'muilla kuin ihmisravinnoksi tarkoitetuilla eläimistä saatavilla sivutuotteilla' tämän sopimuksen liitteessä IV-A olevan 2 osan II kohdassa lueteltuja eläintuotteita;

5. 'kasveilla' eläviä kasveja ja tiettyjä eläviä kasvinosia, siemenet mukaan luettuina:

   a) hedelmät, kasvitieteellisessä merkityksessä, muut kuin pakastetut,

   b) kasvikset, muut kuin pakastetut,

   c) mukulat, sipulit, juurakot,

   d) leikkokukat,

   e) oksat lehtineen,

   f) puut, jotka on katkaistu lehtineen,

   g) kasvisolukkoviljelmät,

   h) lehdet, lehvistö,

   i) elävä siitepöly; ja

   j) silmulliset oksat (bud-wood), pistokkaat, varttamisoksat;

6. 'kasvituotteilla' kasviperäisiä jalostamattomia tai yksinkertaisesti valmistettuja tuotteita, sikäli kuin ne eivät ole tämän sopimuksen liitteessä IV-A olevassa 3 osassa määriteltyjä kasveja;

7. 'siemenillä' kylvämiseen tarkoitettuja siemeniä termin kasvitieteellisessä merkityksessä;

8. 'kasvintuhoojilla' (haitallisilla organismeilla) kasveille tai kasvituotteille haitallisia kasvien, eläinten tai taudinaiheuttajien lajeja, kantoja tai biotyyppejä;

9. 'suojelluilla alueilla' EU-osapuolen tapauksessa kasvien ja kasvituotteiden haitallisten organismien jäsenvaltioihin kulkeutumisen estämiseen liittyvistä suojatoimenpiteistä 8 päivänä toukokuuta 2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/29/EY, jäljempänä 'direktiivi 2000/29/EY', 2 artiklan 1 kohdan h alakohdassa tai mahdollisessa sen korvaavassa säännöksessä, tarkoitettuja alueita;

10. 'eläintaudilla' jonkin infektion kliinistä tai patologista esiintymistä eläimissä;

11. 'vesieläinten taudilla' OIE:n vesieläinten terveyttä koskevassa säännöstössä tarkoitettujen tautien yhden tai useamman etiologisen tekijän aiheuttamaa kliinistä tai ei-kliinistä infektiota;

12. 'eläinten infektioilla' tilannetta, jossa eläimet toimivat tartunnanaiheuttajien kantajina ja jolloin infektio eläimissä saattaa ilmetä tai olla ilmenemättä kliinisesti tai patologisesti;

13. 'eläinten hyvinvointia koskevilla normeilla' tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia osapuolten laatimia ja soveltamia normeja eläinten suojelemiseksi, soveltuvin osin OIE:n normien mukaisesti;

14. 'terveys- ja kasvinsuojelun asianmukaisella suojatasolla' terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen liitteessä A olevassa 5 kohdassa määriteltyä terveys- ja kasvinsuojelun asianmukaista tasoa;

15. 'alueella' vyöhykkeitä ja alueita, sellaisina kuin ne on eläinten terveyden osalta määritelty OIE:n maaeläinten terveyttä koskevassa säännöstössä ja vesieläinten osalta vesieläinten terveyttä koskevassa kansainvälisessä säännöstössä, siten, että EU-osapuolen alueen osalta otetaan huomioon sen erityisluonne tunnustamalla EU-osapuoli yhdeksi kokonaisuudeksi;

16. 'kasvintuhoojista vapaalla alueella' aluetta, jolla määrättyä kasvintuhoojaa ei esitetyn tieteellisen näytön perusteella esiinny ja jolla tämän tilanteen säilyttämiseksi on tarvittaessa ryhdytty virallisiin toimiin;

17. 'alueellistamisella' alueellisen sopeuttamisen käsitettä sellaisena kuin se on kuvattu terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen 6 artiklassa;

18. 'lähetyksellä' tiettyä määrää sellaisia samaa lajia olevia eläintuotteita, joita koskee sama todistus tai asiakirja ja jotka kuljetetaan samalla kuljetusvälineellä sekä jotka lähettää yksi ainoa lähettäjä ja jotka ovat peräisin samasta viejämaasta tai samalta viejämaan alueelta; lähetys voi koostua yhdestä tai useammasta erästä;

19. 'kasvien tai kasvituotteiden lähetyksellä' tiettyä määrää sellaisia maasta toiseen kuljetettavia kasveja, kasvituotteita ja/tai muita tuotteita, joita koskee, silloin kun sitä vaaditaan, yksi ainoa kasvien terveystodistus (lähetys voi koostua yhdestä tai useammasta erästä);

20. 'erällä' lähetykseen kuuluvaa yhden hyödykkeen tiettyä yksikkömäärää, joka on yksilöitävissä koostumuksensa homogeenisuuden ja alkuperänsä perusteella;

21. 'vastaavuudella kaupankäynnin tarkoituksiin', jäljempänä 'vastaavuus', tilannetta, jossa tuojaosapuoli hyväksyy viejäosapuolen terveys- ja kasvinsuojelutoimien vastaavuuden siinäkin tapauksessa, että nämä toimet poikkeavat sen omista toimista, jos viejäosapuoli osoittaa puolueettomasti tuojaosapuolelle, että sen käyttämillä toimilla saavutetaan tuojaosapuolelle asianmukainen terveys- ja kasvinsuojelutaso;

22. 'alalla' jonkin tuotteen tai tuoteluokan tuotannon ja kaupan rakennetta osapuolen alueella;

23. 'osa-alueella' tarkoin määriteltyä ja valvottua alan osaa;

24. 'hyödykkeillä' eläimiä ja kasveja tai niiden luokkia taikka erityisiä tuotteita ja muita tavaroita, joita kuljetetaan kaupallisessa tai muussa tarkoituksessa, mukaan luettuina tämän artiklan 2–7 kohdassa tarkoitetut tuotteet;

25. 'erityisellä tuontiluvalla' virallista tuojaosapuolen toimivaltaisten viranomaisten yksittäiselle tuojalle antamaa ennakkolupaa, joka on edellytys jonkin tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvan hyödykkeen yhden tai useamman lähetyksen tuonnille viejäosapuolen alueelta;

26. 'työpäivillä' muita päiviä kuin sunnuntaita, lauantaita ja osapuolen yleisiä vapaapäiviä;

27. 'tarkastuksella' rehua, elintarvikkeita, eläinten terveyttä tai eläinten hyvinvointia koskevan minkä tahansa näkökohdan tutkimista sen toteamiseksi, onko kyseinen näkökohta (tai ovatko kyseiset näkökohdat) rehuja ja elintarvikkeita koskevassa lainsäädännössä sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia koskevissa säännöissä esitettyjen oikeudellisten vaatimusten mukainen (mukaisia);

28. 'kasvien terveystarkastuksella' kasvien, kasvituotteiden tai muiden säänneltyjen tuotteiden virallista, silmämääräistä tutkintaa sen määrittämiseksi, onko niissä kasvintuhoojia ja/tai onko kasvinsuojelua koskevia määräyksiä noudatettu;

29. 'vaatimustenmukaisuuden tarkastuksella' sitä, että tarkastetaan, onko esitetyt vaatimukset täytetty, tutkimalla ja tarkastelemalla objektiivista todistusaineistoa.

63 artikla

Toimivaltaiset viranomaiset

Osapuolet ilmoittavat toisilleen toimivaltaisten viranomaistensa rakenteen, organisaation ja toimivallan jaon tämän sopimuksen 74 artiklassa tarkoitetun terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitean, jäljempänä 'terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea', ensimmäisessä kokouksessa. Osapuolet ilmoittavat toisilleen kaikista kyseisiä toimivaltaisia viranomaisia ja yhteyspisteitä koskevista muutoksista.

64 artikla

Sääntelyn lähentäminen

1. Ukraina lähentää terveys- ja kasvinsuojelualaa ja eläinten hyvinvointia koskevaa lainsäädäntöään EU:n lainsäädäntöön tämän sopimuksen liitteen V mukaisesti.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä lainsäädännön lähentämisessä ja valmiuksien kehittämisessä.

3. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea seuraa säännöllisesti tämän sopimuksen liitteessä V vahvistetun lainsäädännön lähentämisprosessin toteutusta voidakseen tarvittaessa antaa suosituksia lähentämiseen liittyvistä toimenpiteistä.

4. Ukraina esittää terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitealle viimeistään kolmen kuukauden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta tämän luvun täytäntöönpanoa koskevan kattavan strategian, joka jakautuu tämän sopimuksen liitteissä IV-A, IV-B ja IV-C määriteltyjä toimenpiteitä vastaaviin, tietyn hyödykkeen tai hyödykkeiden ryhmän kaupan helpottamiseen liittyviin ensisijaisiin aloihin. Strategia toimii viiteasiakirjana tämän luvun täytäntöönpanolle, ja se lisätään tämän sopimuksen liitteeseen V ([1]).

65 artikla

Eläinten terveystilanteen, kasvintuhoojatilanteen ja alueellisten olosuhteiden tunnustaminen kauppaa varten

A. Eläintautien, eläinten infektioiden tai kasvintuhoojien tilanteen tunnustaminen

1. Eläintautien ja eläinten infektioiden (zoonoosit mukaan luettuina) osalta sovelletaan seuraavaa:

a) Tuojaosapuoli tunnustaa kaupankäyntiä varten viejäosapuolen tai sen alueiden eläinten terveystilanteen niin kuin viejäosapuoli on sen määrittänyt tämän sopimuksen liitteessä VI-A yksilöityjen eläintautien osalta liitteessä VII olevan A osan mukaisesti.

([1]) Muuntogeenisten organismien osalta tässä kattavassa strategiassa esitetään myös määräajat muuntogeenisiä organismeja koskevan Ukrainan lainsäädännön lähentämiseksi V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 6 luvun liitteessä XXIX tarkoitettuun EU:n lainsäädäntöön.

b) Jos osapuoli katsoo, että sen koko alueella tai jossakin osassa vallitsee erityinen tilanne jonkin tietyn, tämän sopimuksen liitteeseen VI-A sisältymättömän eläintaudin osalta, se voi pyytää tämän tilanteen tunnustamista liitteessä VII olevassa C osassa vahvistettujen edellytysten mukaisesti. Tuojaosapuoli voi myös pyytää elävien eläinten ja eläintuotteiden tuonnissa takeita, jotka ovat osapuolten tunnustetun terveystilanteen mukaisia.

c) Osapuolet tunnustavat keskinäisen kauppansa perustaksi muiden kuin tämän sopimuksen liitteessä VI-A lueteltujen eläintautien tai eläinten infektioiden yleisyyttä tai esiintyvyyttä ja/tai tapauksen mukaan siihen liittyvää riskiä koskevan osapuolten alueiden tai osien tai alojen tai osa-alueiden tilanteen, sellaisena kuin OIE on sen määritellyt. Tuojaosapuoli voi myös pyytää elävien eläinten ja eläintuotteiden tuonnissa takeita, jotka ovat määritellyn terveystilanteen mukaisia OIE:n suositusten mukaisesti.

d) Jollei tuojaosapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi tausta- tai lisätietoja taikka neuvotteluja ja/tai vaatimustenmukaisuuden tarkastusta, kumpikin osapuoli toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet kaupankäynnin mahdollistamiseksi tämän kohdan a, b ja c alakohdan mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 67, 69 ja 73 artiklan soveltamista.

2. Kasvintuhoojien osalta sovelletaan seuraavaa:

a) Osapuolet tunnustavat kauppaa varten kasvintuhoojatilanteensa tämän sopimuksen liitteessä VI-B yksilöityjen kasvintuhoojien osalta.

b) Jollei tuojaosapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi tausta- tai lisätietoja taikka neuvotteluja ja/tai vaatimustenmukaisuuden tarkastusta, kumpikin osapuoli toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet kaupankäynnin mahdollistamiseksi tämän kohdan a alakohdan mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 67, 69 ja 73 artiklan soveltamista.

B. Alue- ja vyöhykejaon, kasvintuhoojista vapaiden alueiden ja suojeltujen alueiden tunnustaminen

3. Osapuolet tunnustavat elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n vuoden 1997 kansainvälisessä kasvinsuojeluyleissopimuksessa ja kansainvälisissä kasvinsuojelutoimenpidestandardeissa, jäljempänä 'ISPM', määritellyt alueellistamisen ja kasvintuhoojista vapaiden alueiden käsitteet ja direktiivin 2000/29/EY mukaisen suojeltujen alueiden käsitteen ja sopivat, että niitä sovelletaan niiden väliseen kauppaan.

4. Osapuolet sopivat, että tämän sopimuksen liitteessä VI-A lueteltuihin eläin- ja kalatauteihin sekä liitteessä VI-B lueteltuihin kasvintuhoojiin liittyvät alueellistamista koskevat päätökset tehdään liitteessä VII olevien A ja B osan määräysten mukaisesti.

5. a) Eläintautien osalta ja tämän sopimuksen 67 artiklan mukaisesti viejäosapuolen, joka pyytää tuojaosapuolen tunnustusta alueellistamista koskevalle päätökselleen, on ilmoitettava toimenpiteistään ja annettava täydellinen selvitys sekä päätöstensä ja ratkaisujensa tukena käytetyt tiedot. Jollei tuojaosapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi lisätietoja tai neuvotteluja ja/tai vaatimustenmukaisuuden tarkastusta 15 työpäivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, ilmoitettu alueellistamista koskeva päätös katsotaan hyväksytyn, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 68 artiklan soveltamista.

b) Tämän kohdan a alakohdassa tarkoitetut neuvottelut käydään tämän sopimuksen 68 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Tuojaosapuolen on arvioitava lisätiedot 15 työpäivän kuluessa niiden vastaanottamisesta. Edellä a alakohdassa tarkoitettu vaatimustenmukaisuuden tarkastus toteutetaan tämän sopimuksen 71 artiklan mukaisesti ja 25 työpäivän kuluessa tarkastuspyynnön vastaanottamisesta.

6. a) Kasvintuhoojien osalta kumpikin osapuoli varmistaa, että kasveilla, kasvituotteilla ja muilla tavaroilla käytävässä kaupassa otetaan tapauksen mukaan huomioon toisen osapuolen suojelluksi alueeksi tai kasvintuhoojista vapaaksi alueeksi tunnustaman alueen kasvintuhoojatilanne. Osapuolen, joka pyytää toisen osapuolen tunnustusta kasvintuhoojista vapaalle alueelleen, on ilmoitettava toimenpiteistään ja annettava pyydettäessä täydellinen selvitys ja kyseisen alueen perustamista ja ylläpitoa tukevat tiedot asianmukaisten ISPM-standardien mukaisesti osapuolten aiheelliseksi katsomalla tavalla. Jollei toinen osapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi lisätietoja tai neuvotteluja ja/tai vaatimustenmukaisuuden tarkastusta kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, ilmoitettu kasvintuhoojista vapaata aluetta koskeva alueellistamispäätös katsotaan hyväksytyn, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 73 artiklan soveltamista.

b) Edellä a alakohdassa tarkoitetut neuvottelut käydään tämän sopimuksen 68 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Tuojaosapuolen on arvioitava lisätiedot kolmen kuukauden kuluessa niiden vastaanottamisesta. Edellä a alakohdassa tarkoitettu vaatimustenmukaisuuden tarkastus toteutetaan tämän sopimuksen 71 artiklan mukaisesti ja 12 kuukauden kuluessa tarkastuspyynnön vastaanottamisesta, ottaen huomioon kyseisen kasvintuhoojan ja viljelykasvin biologiset ominaisuudet.

7. Kun tämän artiklan 4–6 kohdassa kuvatut menettelyt on saatettu päätökseen, kumpikin osapuoli toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet kaupan mahdollistamiseksi tämän mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 73 artiklan soveltamista.

C. Osastoiminen

Osapuolet sitoutuvat jatkamaan keskusteluja tämän sopimuksen liitteessä XIV tarkoitetun osastoimisperiaatteen täytäntöönpanemiseksi.

66 artikla

Vastaavuuden määrittäminen

1. Vastaavuus voidaan tunnustaa seuraavien osalta:

a) yksittäinen toimenpide; tai

b) toimenpideryhmä; tai

c) järjestelmä, jota sovelletaan tietyllä alalla tai osa-alueella tai tiettyihin hyödykkeisiin tai hyödykkeiden ryhmiin.

2. Vastaavuutta määrittäessään osapuolet noudattavat tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettua menettelyä. Menettelyssä viejäosapuolen on puolueettomasti osoitettava vastaavuus ja tuojaosapuolen on arvioitava tätä vastaavuuden osoitusta puolueettomasti. Tähän voi kuulua myös tarkastus tai vaatimustenmukaisuuden tarkastus.

3. Vastaavuuden tunnustamista tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti koskevasta viejäosapuolen pyynnöstä osapuolet aloittavat viipymättä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun tuojaosapuoli on vastaanottanut pyynnön, neuvottelumenettelyn, johon sisältyvät tämän sopimuksen liitteessä IX vahvistetut vaiheet. Jos kuitenkin viejäosapuoli on esittänyt useita pyyntöjä, osapuolet sopivat tuojaosapuolen pyynnöstä tämän sopimuksen 74 artiklassa tarkoitetussa terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomiteassa aikataulusta, jonka mukaisesti ne aloittavat ja toteuttavat tässä kohdassa tarkoitetun menettelyn.

4. Kun tämän sopimuksen 64 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun seurannan tuloksena lainsäädäntöä saadaan lähennettyä, tämän katsotaan vastaavan Ukrainan pyyntöä aloittaa kyseessä olevien toimenpiteiden osalta tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettu vastaavuuden tunnustamista koskeva menettely.

5. Jollei toisin sovita, tuojaosapuoli saattaa tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetun vastaavuuden määrittämisen päätökseen 360 päivän kuluessa siitä, kun se on saanut viejäosapuolelta vastaavuuden osoittavat tiedot sisältävän pyynnön, lukuun ottamatta kausittaisia viljelykasveja, joiden osalta arvioinnin lykkääminen on perusteltua, jotta tarkastus voidaan suorittaa sopivana kasvukautena.

6. Tuojaosapuoli määrittää vastaavuuden kasvien, kasvituotteiden ja muiden tavaroiden osalta asianmukaisten ISPM-standardien mukaisesti.

7. Tuojaosapuoli voi kumota vastaavuuden tunnustamisen tai keskeyttää sen voimassaolon, jos jompikumpi osapuoli muuttaa vastaavuuteen vaikuttavia toimenpiteitä, mikäli noudatetaan seuraavaa menettelyä:

a) Tämän sopimuksen 67 artiklan 2 kohdan mukaisesti viejäosapuoli ilmoittaa tuojaosapuolelle kaikista sen sellaisten toimenpiteiden muutosehdotuksista, joiden vastaavuus on tunnustettu, ja ehdotettujen toimenpiteiden todennäköisestä vaikutuksesta tunnustettuun vastaavuuteen. Tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle 30 työpäivän kuluessa näiden tietojen vastaanottamisesta, pysyykö vastaavuus tunnustettuna ehdotettujen toimenpiteiden perusteella.

b) Tämän sopimuksen 67 artiklan 2 kohdan mukaisesti tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle kaikista sen sellaisten toimenpiteiden muutosehdotuksista, joihin vastaavuuden tunnustaminen on perustunut, ja ehdotettujen toimenpiteiden todennäköisestä vaikutuksesta tunnustettuun vastaavuuteen. Jos tuojaosapuoli ei enää tunnusta vastaavuutta, osapuolet voivat sopia ehdoista aloittaakseen uudelleen tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetun menettelyn ehdotettujen toimenpiteiden perusteella.

8. Vastaavuuden tunnustaminen, sen voimassaolon keskeyttäminen tai sen kumoaminen riippuu kokonaan tuojaosapuolesta, joka toimii omien hallinnollisten ja lainsäädännöllisten puitteidensa mukaisesti. Kyseisen osapuolen on toimitettava viejäosapuolelle täydellinen kirjallinen selvitys ja tämän artiklan kattamien määritysten ja päätösten tukena käytetyt tiedot. Jos vastaavuutta ei tunnusteta, sen voimassaolo keskeytetään tai se kumotaan, tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle tarvittavat edellytykset, joiden perusteella 3 kohdassa tarkoitettu menettely voidaan aloittaa uudestaan.

9. Tuojaosapuoli ei voi kumota vastaavuuden tunnustamista tai keskeyttää sen voimassaoloa ennen kuin jommankumman osapuolen ehdottamat uudet toimenpiteet tulevat voimaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 73 artiklan soveltamista.

10. Jos tuojaosapuoli tunnustaa vastaavuuden virallisesti tämän sopimuksen liitteessä IX vahvistetun neuvottelumenettelyn perusteella, terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea vahvistaa tämän sopimuksen 74 artiklan 2 kohdassa määrätyn menettelyn mukaisesti, että vastaavuus on tunnustettu osapuolten välisessä kaupassa. Päätöksessä määrätään tapauksen mukaan myös fyysisten rajatarkastusten vähentämisestä, yksinkertaistetuista todistuksista ja laitosten ennakkoluetteloinnin menetelmistä.

Vastaavuutta koskeva tilanne esitetään tämän sopimuksen liitteessä IX.

11. Kun lainsäädäntöä lähennetään, vastaavuuden määrittäminen tapahtuu sen perusteella.

67 artikla

Avoimuus ja tietojen vaihto

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen terveys- ja kasvinsuojelutoimiensa soveltamisesta vastaavien virallisten valvontarakenteidensa ja -järjestelmiensä ja niiden toiminnan vastavuoroista tuntemusta, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 68 artiklan soveltamista. Tämä voidaan saavuttaa muun muassa kansainvälisiä tarkastuksia koskevien kertomusten avulla, silloin kun ne julkistetaan, ja osapuolet voivat vaihtaa näiden tarkastusten tuloksia koskevia tai muita tietoja asianmukaiseksi katsomallaan tavalla.

2. Osapuolet ilmoittavat toisilleen asianomaisten alojen lainsäädäntöä ja menettelyjä koskevista muutoksista tämän sopimuksen 64 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön lähentämisen ja 66 artiklassa tarkoitetun vastaavuuden määrittämisen yhteydessä.

3. Tässä yhteydessä EU-osapuoli ilmoittaa Ukrainalle hyvissä ajoin etukäteen EU-osapuolen lainsäädäntöön tehtävistä muutoksista, jotta Ukraina voi harkita oman lainsäädäntönsä muuttamista vastaavasti.

Jotta lainsäädäntöasiakirjojen siirto jommankumman osapuolen pyynnöstä olisi helpompaa, olisi saavutettava riittävä yhteistyön taso.

Tätä varten osapuolet ilmoittavat toisilleen yhteyspisteistään. Osapuolet ilmoittavat toisilleen myös kaikista näitä tietoja koskevista muutoksista.

68 artikla

Ilmoitukset, neuvottelut ja viestinnän helpottaminen

1. Kumpikin osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle kirjallisesti kahden työpäivän kuluessa kaikista vakavista tai merkittävistä riskeistä ihmisten, eläinten tai kasvien terveydelle, mukaan luettuina elintarvikevalvonnan hätätilanteet tai tilanteet, joissa on selvästi havaittu riski eläin- tai kasvituotteiden käyttämiseen liittyvistä vaarallisista vaikutuksista terveydelle, sekä erityisesti seuraavista:

a) toimenpiteet, jotka vaikuttavat tämän sopimuksen 65 artiklassa tarkoitettuihin alueellistamista koskeviin päätöksiin;

b) minkä tahansa tämän sopimuksen liitteessä VI-A luetellun eläintaudin tai liitteessä VI-B luetellun säännellyn kasvintuhoojan esiintyvyys tai kehitys;

c) epidemiologisesti tärkeät havainnot tai merkittävät niihin liittyvät riskit, jotka koskevat tämän sopimuksen liitteeseen VI-A sisältymättömiä eläintauteja ja liitteeseen VI-B sisältymättömiä kasvintuhoojia tai uusia eläintauteja tai kasvintuhoojia; ja

d) osapuolten eläintautien tai kasvintuhoojien torjumiseksi tai hävittämiseksi taikka kansanterveyden tai kasvien terveyden suojelemiseksi toteuttamien toimenpiteiden lisäksi toteutettavat, perusvaatimuksia laajemmat toimenpiteet ja kaikki ennaltaehkäisevään politiikkaan, rokotuspolitiikka mukaan luettuna, liittyvät muutokset.

2. a) Ilmoitukset tehdään kirjallisesti tämän sopimuksen 67 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuille yhteyspisteille.

b) Kirjallisella ilmoituksella tarkoitetaan ilmoitusta postitse, faksilla tai sähköpostilla. Ilmoituksia lähetetään ainoastaan tämän sopimuksen 67 artiklan 3 kohdassa tarkoitettujen yhteyspisteiden välillä.

3. Jos jompikumpi osapuoli on vakavasti huolissaan ihmisten, eläinten tai kasvien terveyteen kohdistuvasta vaarasta, tilannetta koskeva neuvottelu järjestetään osapuolen pyynnöstä mahdollisimman pian ja joka tapauksessa 15 työpäivän kuluessa. Tällaisissa tilanteissa kumpikin osapuoli pyrkii toimittamaan kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen, jotta voitaisiin välttää kaupan häiriöt ja saavuttaa molempien osapuolten kannalta hyväksyttävät ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojelun kanssa yhteensopivat ratkaisut.

4. Kumman tahansa osapuolen pyynnöstä käydään eläinten hyvinvointia koskevia neuvotteluja mahdollisimman pian ja viimeistään 20 työpäivän kuluessa ilmoituksen tekemisestä. Kumpikin osapuoli pyrkii näissä tilanteissa toimittamaan kaikki pyydetyt tiedot.

5. Tämän artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitetut neuvottelut voidaan osapuolen pyynnöstä pitää video- tai audiokokouksena. Pyynnön esittänyt osapuoli varmistaa, että neuvotteluista laaditaan pöytäkirja, jonka osapuolet virallisesti hyväksyvät. Tähän hyväksyntään sovelletaan tämän sopimuksen 67 artiklan 3 kohtaa.

6. Yhteisen nopean hälytysjärjestelmän ja ennakkovaroitusjärjestelmän eläinlääkintä- tai kasvinsuojelualan hätätapauksia varten toiminta alkaa myöhemmässä vaiheessa sen jälkeen, kun Ukraina on pannut täytäntöön tarvittavan tätä alaa koskevan lainsäädännön ja luonut edellytykset näiden järjestelmien asianmukaiselle toiminnalle paikan päällä.

69 artikla

Kauppaa koskevat edellytykset

1. Yleiset tuontiedellytykset

a) Osapuolet sopivat soveltavansa liitteessä IV-A ja liitteessä IV-C olevassa 2 kohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden osalta yleisiä tuontiedellytyksiä. Tuojaosapuolen tuontiedellytyksiä sovelletaan koko viejäosapuolen alueeseen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 65 artiklan mukaisesti tehtyjen päätösten soveltamista. Tuojaosapuoli ilmoittaa tämän sopimuksen tullessa voimaan ja tämän sopimuksen 67 artiklan mukaisesti viejäosapuolelle tuontia koskevista terveys- ja kasvinsuojeluvaatimuksistaan tämän sopimuksen liitteessä IV-A ja liitteessä IV-C olevassa 2 kohdassa tarkoitetuille hyödykkeille. Näihin tietoihin sisältyvät tarvittaessa tuojaosapuolen edellyttämien virallisten todistusten tai ilmoitusten tai kaupallisten asiakirjojen mallit.

b) i) Kun osapuolet ilmoittavat tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen edellytysten muutoksista tai niihin ehdotetuista muutoksista, ne noudattavat terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen ja siitä johdettujen päätösten määräyksiä toimenpiteiden ilmoittamisesta. Tuojaosapuoli ottaa huomioon osapuolten välisen kuljetusajan määritellessään 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen edellytysten muutosten voimaantulopäivän, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 73 artiklan soveltamista.

ii) Jos tuojaosapuoli ei noudata näitä ilmoitusvaatimuksia, sen on hyväksyttävä aikaisemmin sovelletut edellytykset takaava todistus tai vahvistus 30 päivän ajan muutettujen tuontiedellytysten voimaantulosta.

2. Tuontiedellytykset vastaavuuden tunnustamisen jälkeen

a) Osapuolet toteuttavat 90 päivän kuluessa vastaavuuden tunnustamista koskevan päätöksen tekemisestä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet vastaavuuden tunnustamisen täytäntöönpanemiseksi mahdollistaakseen sen perusteella tämän sopimuksen liitteessä IV-A ja liitteessä IV-C olevassa 2 kohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden kaupan välillään niillä aloilla ja osa-alueilla, joilla tuojaosapuoli on tunnustanut viejäosapuolen kaikki terveys- ja kasvinsuojelutoimenpiteet vastaaviksi. Näiden hyödykkeiden osalta tuojaosapuolen vaatiman virallisen todistuksen tai asiakirjan malli voidaan tällöin korvata todistuksella, joka on laadittu tämän sopimuksen liitteessä XII olevassa B kohdassa määrätyllä tavalla.

b) Sellaisten alojen tai osa-alueiden hyödykkeiden, joiden osalta yksi tai useampi toimenpide, mutta eivät kuitenkaan kaikki toimenpiteet, on tunnustettu vastaaviksi, kauppa jatkuu 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen edellytysten noudattamisen perusteella. Viejäosapuolen pyynnöstä sovelletaan tämän artiklan 5 kohtaa.

3. Tämän sopimuksen liitteessä IV-A ja liitteessä IV-C olevassa 2 kohdassa tarkoitetuilta hyödykkeiltä ei vaadita tuontilupaa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä alkaen.

Jos tämä sopimus tulee voimaan ennen 31 päivää joulukuuta 2013, tällä ei ole vaikutusta instituutioiden kokonaisvaltaista kehittämistä koskevaan tukeen.

4. Osapuolet neuvottelevat viejäosapuolen pyynnöstä terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomiteassa tämän sopimuksen 74 artiklan mukaisesti edellytyksistä, jotka vaikuttavat 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden kauppaan, sopiakseen vaihtoehtoisista tai uusista tuojaosapuolen tuontiedellytyksistä. Tällaiset vaihtoehtoiset tai uudet tuontiedellytykset voivat perustua soveltuvissa tapauksissa viejäosapuolen toimenpiteisiin, jotka tuojaosapuoli on tunnustanut vastaaviksi. Jos sopimukseen päästään, tuojaosapuoli toteuttaa tarvittavat lainsäädännölliset ja/tai hallinnolliset toimenpiteet tuonnin mahdollistamiseksi tämän perusteella 90 päivän kuluessa terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitean päätöksestä.

5. Luettelo laitoksista, ehdollinen hyväksyntä

a) Tuojaosapuoli hyväksyy väliaikaisesti liitteessä IV-A olevassa 2 osassa tarkoitettujen eläintuotteiden tuonnin osalta viejäosapuolen pyynnöstä, jonka liitteenä on tarvittavat takeet, liitteessä VIII olevassa 2.1 kohdassa tarkoitetut viejäosapuolen alueella sijaitsevat jalostuslaitokset ilman yksittäisten laitosten ennakkotarkastusta. Hyväksynnän on oltava tämän sopimuksen liitteessä VIII vahvistettujen edellytysten ja määräysten mukainen. Ellei lisätietoja edellytetä, tuojaosapuoli toteuttaa tarvittavat lainsäädännölliset ja/tai hallinnolliset toimenpiteet tuonnin mahdollistamiseksi tämän perusteella 30 työpäivän kuluessa siitä, kun tuojaosapuoli on vastaanottanut pyynnön ja asianmukaiset takeet.

Alustava luettelo laitoksista hyväksytään tämän sopimuksen liitteessä VIII määrätyn menettelyn mukaisesti.

b) Viejäosapuoli antaa 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen eläintuotteiden tuonnin osalta tuojaosapuolelle tiedoksi luettelon laitoksistaan, jotka täyttävät tuojaosapuolen vaatimukset.

6. Osapuolen on toisen osapuolen pyynnöstä toimitettava tarvittavat selvitykset ja tämän artiklan soveltamisalaan kuuluvia määrityksiä ja päätöksiä tukevat tiedot.

70 artikla

Todistuksia koskeva menettely

1. Osapuolet sopivat noudattavansa tämän sopimuksen liitteessä XII vahvistettuja periaatteita todistuksia koskevissa menettelyissä ja todistusten ja virallisten asiakirjojen antamisen yhteydessä.

2. Tämän sopimuksen 74 artiklassa tarkoitettu terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea voi sopia sähköisessä todistusten myöntämisessä sekä todistusten peruuttamisessa tai korvaamisessa noudatettavista säännöistä.

3. Osapuolet sopivat tarvittaessa yhteisistä todistusmalleista tämän sopimuksen 64 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön lähentämisen yhteydessä.

71 artikla

Tarkastus

1. Luottamuksen säilyttämiseksi tämän luvun määräysten tosiasialliseen täytäntöönpanoon kummallakin osapuolella on oikeus

a) tarkastaa tämän sopimuksen liitteessä X esitettyjen suuntaviivojen mukaisesti toisen osapuolen viranomaisten valvontaohjelma taikka tarvittaessa muita toimenpiteitä kokonaan tai osittain. Tällaisen vaatimustenmukaisuuden tarkastuksen kuluista vastaa tarkastuksen suorittava osapuoli;

b) osapuolten määrittämästä päivämäärästä alkaen saada pyynnöstään toiselta osapuolelta tietoja kyseisen osapuolen valvontaohjelmista kokonaisuudessaan tai sen osasta sekä kertomuksia tuon ohjelman mukaisesti toteutettujen valvontatoimien tuloksista;

c) osallistua pyynnöstään ja tarvittaessa liitteessä IV-A ja liitteessä IV-C olevassa 2 kohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden laboratoriokokeiden kausittaiseen vertailevaan testausohjelmaan, jonka toisen osapuolen vertailulaboratorio järjestää. Osallistumisen kustannuksista vastaa osallistuva osapuoli.

2. Kumpikin osapuoli voi ilmoittaa tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen vaatimustenmukaisuuden tarkastusten tuloksista kolmansille osapuolille ja julkistaa ne kumpaan tahansa osapuoleen sovellettavien määräysten mahdollisesti edellyttämällä tavalla. Tällaisessa tulosten ilmoittamisessa muille osapuolille ja/tai julkistamisessa on tarvittaessa noudatettava kumpaan tahansa osapuoleen sovellettavia, luottamuksellisuutta koskevia määräyksiä.

3. Tämän sopimuksen 74 artiklassa tarkoitettu terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea voi päätöksellään muuttaa tämän sopimuksen liitettä X ottaen asianmukaisesti huomioon kansainvälisten järjestöjen työn tällä alalla.

4. Vaatimustenmukaisuuden tarkastusten tuloksilla voi olla vaikutusta tämän sopimuksen 64, 66 ja 72 artiklassa tarkoitettuihin osapuolten tai jommankumman osapuolen toimenpiteisiin.

72 artikla

Tuontitarkastukset ja tarkastusmaksut

1. Osapuolet sopivat, että tuontitarkastuksissa tuojaosapuolen tuodessa lähetyksiä viejäosapuolen alueelta noudatetaan tämän sopimuksen liitteessä XI olevan A osan periaatteita. Näiden tarkastusten tulokset saattavat vaikuttaa tämän sopimuksen 71 artiklassa tarkoitettuun vaatimustenmukaisuuden tarkastamista koskevaan menettelyyn.

2. Kummankin osapuolen soveltamien fyysisten tuontitarkastusten tiheys on vahvistettu tämän sopimuksen liitteessä XI olevassa B osassa. Osapuoli voi muuttaa tarkastustiheyttä toimivaltansa rajoissa ja sisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti tämän sopimuksen 64, 66 ja 69 artiklan mukaisesti tapahtuneen edistymisen taikka vaatimustenmukaisuuden tarkastusten, neuvottelujen tai muiden tässä sopimuksessa määrättyjen toimenpiteiden tuloksena. Tämän sopimuksen 74 artiklassa tarkoitettu terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea muuttaa päätöksellään tämän sopimuksen liitteessä XI olevaa B osaa vastaavasti.

3. Tarkastusmaksut voivat kattaa ainoastaan toimivaltaiselle viranomaiselle tuontitarkastusten suorittamisesta aiheutuvat kustannukset. Ne lasketaan samoin perustein kuin maksut, jotka veloitetaan vastaavien kotimaisten tuotteiden tarkastuksesta.

4. Tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle tämän pyynnöstä kaikista tuontitarkastuksiin ja tarkastusmaksuihin vaikuttaviin toimenpiteisiin tehtävistä muutoksista, näiden muutosten syistä sekä merkittävistä muutoksista tällaisten tarkastusten hallinnollisessa toteutuksessa.

5. Osapuolet voivat sopia tämän sopimuksen 74 artiklassa tarkoitetun terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitean määrittämästä päivämäärästä alkaen edellytyksistä, joilla ne hyväksyvät toistensa 71 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetut valvontatoimet tarkoituksenaan mukauttaa ja vastavuoroisesti vähentää fyysisten tuontitarkastusten tiheyttä tämän sopimuksen 69 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden osalta.

Osapuolet voivat kyseisestä päivämäärästä alkaen vastavuoroisesti hyväksyä toistensa tekemät tiettyjen hyödykkeiden valvontatoimet ja tämän johdosta vähentää tai korvata niitä koskevia tuontitarkastuksia.

6. Tuontitarkastusten mukautusten hyväksyntää koskevat edellytykset sisällytetään tämän sopimuksen liitteeseen XI tämän sopimuksen 74 artiklan 6 kohdassa tarkoitettua menettelyä käyttäen.

73 artikla

Suojatoimenpiteet

1. Jos tuojaosapuoli ottaa alueellaan käyttöön toimenpiteitä hallitakseen jotakin sellaista tekijää, joka todennäköisesti aiheuttaa vakavan vaaran tai riskin ihmisten, eläinten tai kasvien terveydelle, viejäosapuolen on toteutettava vastaavat toimenpiteet estääkseen kyseisen vaaran tai riskin kulkeutumisen tuojaosapuolen alueelle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän artiklan 2 kohdan soveltamista.

2. Tuojaosapuoli voi vakavasta ihmisten, eläinten tai kasvien terveyteen liittyvästä syystä toteuttaa ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojelun kannalta välttämättömiä tilapäisiä toimenpiteitä. Osapuolten välillä kuljetettavina olevien lähetysten osalta tuojaosapuoli harkitsee, mikä olisi sopivin ja kohtuullisin ratkaisu, jotta tarpeettomat kaupan häiriöt voitaisiin välttää.

3. Tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetut toimenpiteet käyttöön ottava osapuoli ilmoittaa asiasta toiselle osapuolelle viimeistään yhden työpäivän kuluttua toimenpiteen käyttöönotosta. Osapuolet neuvottelevat tilanteesta kumman tahansa osapuolen pyynnöstä ja tämän sopimuksen 68 artiklan 3 kohdan määräysten mukaisesti 15 työpäivän kuluessa ilmoituksesta. Osapuolet ottavat asianmukaisesti huomioon kaikki tällaisissa neuvotteluissa saadut tiedot ja pyrkivät välttämään tarpeettomia kaupan häiriöitä ottamalla tarvittaessa huomioon tämän sopimuksen 68 artiklan 3 kohdan mukaisten neuvottelujen tuloksen.

74 artikla

Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitea

1. Perustetaan terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitea. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitea kokoontuu kolmen kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta ja sen jälkeen kumman tahansa osapuolen pyynnöstä tai vähintään kerran vuodessa. Osapuolten sopimuksesta terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitean kokous voidaan pitää video- tai audiokokouksena. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitea voi kokoustensa välisinä aikoina käsitellä asioita myös kirjeitse.

2. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitean tehtävänä on

a) valvoa tämän luvun täytäntöönpanoa ja käsitellä kaikkia tähän lukuun liittyviä asioita sekä tarkastella kaikkia asioita, joita sen täytäntöönpanossa voi tulla esille;

b) tarkastella tämän luvun liitteitä erityisesti tässä luvussa määrätyissä neuvotteluissa ja menettelyissä saavutetun edistymisen perusteella;

c) muuttaa päätöksellään tämän sopimuksen liitteitä IV–XIV tämän kohdan b alakohdassa määrätyn tarkastelun perusteella tai tämän luvun muiden määräysten mukaisesti; ja

d) antaa tämän kohdan b alakohdassa määrätyn tarkastelun perusteella lausuntoja ja suosituksia tämän sopimuksen institutionaalisissa määräyksissä, yleisissä määräyksissä ja loppumääräyksissä määritellyille muille elimille.

3. Osapuolet sopivat tarvittaessa teknisten työryhmien perustamisesta, jotka koostuvat osapuolten asiantuntijatason edustajista ja joiden tehtävänä on määrittää ja käsitellä tämän luvun soveltamisesta aiheutuvia teknisiä ja tieteellisiä kysymyksiä. Jos tarvitaan muuta asiantuntemusta, osapuolet voivat perustaa tilapäisiä työryhmiä tieteelliset työryhmät mukaan luettuina. Tällaiseen tilapäiseen työryhmään voi kuulua muitakin kuin osapuolten edustajia.

4. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitea raportoi toiminnastaan ja toimivaltansa rajoissa tekemistään päätöksistä säännöllisesti tämän sopimuksen 465 artiklalla perustetulle kauppakomitealle.

5. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitea hyväksyy työjärjestyksensä ensimmäisessä kokouksessaan.

6. Osapuolet hyväksyvät yksimielisesti kaikki terveys- ja kasvinsuojeluasioiden hallinnoinnin alakomitean tai sen mahdollisesti perustamien työryhmien päätökset, suositukset, kertomukset ja muut toimet, jotka liittyvät tuontilupiin, tiedonvaihtoon, avoimuuteen, alueellistamisen tunnustamiseen, vastaavuuteen, vaihtoehtoisiin toimenpiteisiin tai mihin tahansa muihin 2 ja 3 kohdan kattamiin seikkoihin.

5 LUKU

Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen

75 artikla

Tavoitteet

Osapuolet tunnustavat tullimenettelyjen ja kaupan helpottamisen merkityksen kehittyvän kahdenvälisen kaupankäyntiympäristön kannalta. Osapuolet sopivat tämän alan yhteistyön vahvistamisesta, jotta voidaan varmistaa, että sovellettava lainsäädäntö ja menettelyt sekä asianomaisten viranomaisten hallinnolliset valmiudet vastaavat tehokkaan valvonnan tavoitteita ja tukevat periaatteellisesti laillisen kaupan helpottamista.

Osapuolet pitävät oikeutettuja yleisen politiikan mukaisia tavoitteita, kuten kaupan helpottamista, turvallisuutta ja petosten torjuntaa, sekä niitä koskevaa tasapainoista lähestymistapaa ensiarvoisen tärkeinä.

76 artikla

Lainsäädäntö ja menettelyt

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että niiden kauppa- ja tullialaa koskevan lainsäädännön on periaatteessa oltava vakaa ja kattava ja että alan säännösten ja menettelyjen on oltava oikeasuhteisia, avoimia, ennakoitavia, syrjimättömiä ja puolueettomia ja niitä on sovellettava yhdenmukaisesti ja tehokkaasti; tässä tarkoituksessa osapuolet muun muassa

a) suojelevat ja helpottavat laillista kauppaa panemalla lainsäädännölliset vaatimukset tehokkaasti täytäntöön ja noudattamalla niitä;

b) välttävät asettamasta tarpeettomia tai syrjiviä rasitteita talouden toimijoille, estävät petoksia ja tarjoavat talouden toimijoille lisähelpotuksia vastineeksi vaatimusten hyvästä noudattamisesta;

c) käyttävät yhtenäistä hallinnollista asiakirjaa tulli-ilmoitusten tekemiseen;

d) lisäävät rajalla sovellettavien tullimenettelyjen ja -käytäntöjen tehokkuutta ja avoimuutta ja yksinkertaistavat niitä;

e) soveltavat tavaroiden maahantuonnin ja luovutuksen yksinkertaistamiseksi ja helpottamiseksi nykyaikaisia tullimenetelmiä, mukaan luettuina riskinarviointi, luovutuksen jälkeiset tarkastukset ja yritysten tarkastusmenettelyt;

f) pyrkivät karsimaan talouden toimijoille, muun muassa pienille ja keskisuurille yrityksille, aiheutuvia kustannuksia ja lisäämään niiden toimintaympäristön ennustettavuutta;

g) varmistavat, että tavaroiden tuontia, vientiä ja kauttakuljetusta koskevia vaatimuksia ja menettelyjä sovelletaan syrjimättömästi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta objektiivisten riskinarviointikriteerien soveltamista;

h) soveltavat tullin ja kaupan alalla sovellettavia kansainvälisiä välineitä, joihin kuuluvat muun muassa Maailman tullijärjestön, jäljempänä 'WCO', kehittämät välineet (vuoden 2005 maailmankaupan turvaamista ja helpottamista koskeva normikehys, väliaikaista maahantuontia koskeva vuoden 1990 Istanbulin yleissopimus, harmonoitua tavarankuvaus- ja koodausjärjestelmää koskeva vuoden 1983 yleissopimus), WTO:n kehittämät välineet (esimerkiksi tullausarvoa koskeva sopimus) ja YK:n kehittämät välineet (vuoden 1975 TIR-yleissopimus, tavaroiden rajatarkastusten yhdenmukaistamista koskeva vuoden 1982 yleissopimus), sekä tullitoiminnan ohjeiden kaltaisia Euroopan komission suuntaviivoja;

i) ryhtyvät tarvittaviin toimiin ottaakseen huomioon ja pannakseen täytäntöön tullimenettelyjen yksinkertaistamista ja yhdenmukaistamista koskevan tarkistetun vuoden 1973 Kioton yleissopimuksen määräykset;

j) mahdollistavat sitovat ennakkopäätökset tariffiluokittelun ja alkuperäsääntöjen osalta. Osapuolet varmistavat, että päätöstä voidaan muuttaa tai se voidaan kumota vasta, kun siitä on ensin ilmoitettu asianomaiselle toimijalle, ja ilman takautuvaa vaikutusta, ellei päätöksiä ole tehty virheellisten tai puutteellisten tietojen perusteella;

k) ottavat käyttöön ja soveltavat yksinkertaistettuja menettelyjä valtuutettujen toimijoiden osalta objektiivisten ja syrjimättömien perusteiden mukaisesti;

l) vahvistavat säännöt, joilla varmistetaan, että tullimääräysten tai menettelyihin liittyvien vaatimusten rikkomisesta aiheutuvat seuraamukset ovat oikeasuhteisia ja syrjimättömiä ja ettei niiden soveltaminen aiheuta kohtuuttomia ja perusteettomia viivästyksiä;

m) soveltavat avoimia, syrjimättömiä ja oikeasuhteisia sääntöjä tulliasioitsijoiden toimilupien osalta.

2. Työskentelytapojen parantamiseksi sekä toiminnan syrjimättömyyden, avoimuuden, tehokkuuden, rehellisyyden ja vastuullisuuden takaamiseksi osapuolet

a) toteuttavat lisätoimia, joiden tavoitteena on vähentää, yksinkertaistaa ja standardoida tullin ja muiden virastojen vaatimia tietoja ja asiakirjoja;

b) yksinkertaistavat tavaroiden luovutuksen ja tulliselvityksen nopeuttamiseksi vaatimuksia ja muodollisuuksia aina, kun se on mahdollista;

c) huolehtivat tehokkaista, ripeistä ja syrjimättömistä menettelyistä, joilla turvataan muutoksenhakuoikeus sellaisiin tullin ja muiden virastojen hallinnollisiin toimiin ja päätöksiin, jotka vaikuttavat tullille esitettyihin tavaroihin. Muutoksenhakumenettelyjen on oltava helposti käytettävissä, myös pienille ja keskisuurille yrityksille, ja niihin liittyvien maksujen on oltava kohtuullisia ja oikeassa suhteessa muutoksenhakumenettelyistä aiheutuviin kustannuksiin. Osapuolet toteuttavat myös toimenpiteitä varmistaakseen, että jos kiistanalaiseen päätökseen haetaan muutosta, tavarat luovutetaan yleensä luovuttaa ja tullimaksut voidaan jättää toistaiseksi kantamatta, jollei mahdollisesti tarpeellisiksi katsotuista turvaamistoimenpiteistä muuta johdu. Tarvittaessa olisi vaadittava vakuuden antamista esimerkiksi takauksen tai talletuksen muodossa;

d) varmistavat mahdollisimman korkeatasoisten rehellisyysvaatimusten noudattamisen erityisesti rajalla soveltamalla tämän alan kansainvälisiin sopimuksiin ja välineisiin, erityisesti WCO:n tarkistettuun Arushan julistukseen (2003) ja tullietiikkaa koskeviin Euroopan komission ohjeisiin (2007), sisältyvien periaatteiden mukaisia toimenpiteitä.

3. Osapuolet sopivat luopuvansa

a) tulliasioitsijoiden pakollista käyttöä koskevista vaatimuksista;

b) kuljetusta edeltävien tarkastusten tai määräpaikassa suoritettavien tarkastusten pakollista käyttöä koskevista vaatimuksista.

4. Kauttakuljetusta koskevat määräykset

a) Tässä sopimuksessa sovelletaan WTO:n määräyksissä (GATT 1994 -sopimuksen V artikla ja siihen liittyvät määräykset, mukaan lukien kaupan helpottamisesta käytyjen Dohan kierroksen neuvottelujen tuloksena aikaansaadut selvennykset ja parannukset) vahvistettuja kauttakulkusääntöjä ja määritelmiä. Näitä määräyksiä sovelletaan myös tapauksiin, joissa tavaroiden kauttakuljetus alkaa tai päättyy osapuolen alueella (tuonti-/vientipassitus).

b) Osapuolet jatkavat tullipassitusjärjestelmiensä asteittaista yhteenliittämistä tavoitteenaan Ukrainan tuleva osallistuminen yhteisestä passitusmenettelystä 20 päivänä toukokuuta 1987 tehdyssä yleissopimuksessa määrättyyn yhteiseen passitusjärjestelmään.

c) Osapuolet varmistavat kaikkien asiaankuuluvien viranomaisten ja virastojen välisen yhteistyön ja koordinoinnin alueellaan tarkoituksenaan helpottaa kauttakulkuliikennettä ja edistää rajatylittävää yhteistyötä. Osapuolet edistävät myös viranomaisten ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä kauttakulkuun liittyvissä asioissa.

77 artikla

Suhteet liike-elämään

Osapuolet sopivat

a) varmistavansa, että niiden lainsäädäntö ja menettelyt ovat avoimia ja että ne, samoin kuin niiden perustelut, ovat julkisesti saatavilla, mahdollisuuksien mukaan sähköisin keinoin. Käytössä olisi oltava kuulemismekanismi, ja uusien tai muutettujen säännösten julkaisemisen ja voimaantulon välillä on oltava riittävän pitkä ajanjakso;

b) tarpeesta käydä oikea-aikaisia ja säännöllisiä neuvotteluja liike-elämän edustajien kanssa lainsäädäntöehdotuksista ja menettelyistä, jotka koskevat tullialaa ja kaupan kysymyksiä. Kumpikin osapuoli ottaa tätä varten käyttöön viranomaisten ja liike-elämän toimijoiden väliseen asianmukaiseen ja säännölliseen neuvonpitoon tarkoitettuja järjestelyjä;

c) asettavansa julkisesti saataville asiaankuuluvat hallinnolliset ilmoitukset, jotka koskevat muun muassa virastojen vaatimuksia ja ilmoitusmenettelyjä, satamissa ja rajanylityspaikoissa sijaitsevien tullitoimipaikkojen aukioloaikoja ja toimintamenetelmiä sekä yhteyspisteitä tiedusteluja varten;

d) edistävänsä yhteistyötä toimijoiden ja asiaankuuluvien viranomaisten välillä käyttämällä ennustettavia ja julkisesti saatavilla olevia menettelyjä, kuten yhteisymmärryspöytäkirjoja, jotka perustuvat Maailman tullijärjestön julkaisemiin vastaaviin asiakirjoihin;

e) varmistavansa, että niiden tullia ja siihen liittyviä seikkoja koskevat vaatimukset ja menettelyt täyttävät edelleen kaupan alan toimijoiden oikeutetut tarpeet, ovat parhaiden toimintatapojen mukaisia ja jatkossakin rajoittavat kauppaa mahdollisimman vähän.

78 artikla

Maksut

Osapuolet kieltävät vaikutukseltaan tuonti- tai vientitulleja ja -maksuja vastaavien hallinnollisten maksujen perimisen.

Tämän sopimuksen IV osaston 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy) asiaa koskevien artiklojen soveltamista rajoittamatta osapuolet sopivat kaikenlaisten tuonnissa tai viennissä tai niiden yhteydessä perittävien, osapuolten tulliviranomaisten määräämien maksujen, mukaan luettuina toisen tahon näiden viranomaisten puolesta suorittamiin tehtäviin liittyvät maksut, osalta, että

a) maksuja voidaan määrätä ainoastaan kyseessä olevan tuonnin tai viennin yhteydessä tarjotuista palveluista, jotka tavaranilmoittajan pyynnöstä suoritetaan muulloin kuin sovittuina aukioloaikoina ja muussa kuin tullisäännöksissä tarkoitetussa paikassa, tai mahdollisista muodollisuuksista, joita tällaisen tuonnin tai viennin toteuttaminen edellyttää;

b) maksut eivät saa ylittää tarjotun palvelun kustannuksia;

c) maksuja ei saa laskea arvon perusteella;

d) tiedot maksuista ja palkkioista julkaistaan. Näihin tietoihin on sisällytettävä tarjotusta palvelusta perittävän maksun tai palkkion peruste, vastuussa oleva viranomainen, sovellettavat maksut ja palkkiot sekä maksun suoritusaika ja -tapa.

   Tiedot maksuista ja palkkioista on julkaistava virallisesti nimetyn välineen ja mahdollisuuksien mukaan virallisen verkkosivuston kautta;

e) uusia tai muutettuja maksuja ja palkkioita ei saa määrätä, ennen kuin niitä koskevat tiedot on julkaistu ja saatettu helposti saataville.

79 artikla

Tullausarvon määrittäminen

1. Tavaroiden tullausarvon määrittämisessä osapuolten välisessä kaupassa noudatetaan WTO-sopimuksen liitteessä IA olevaa, GATT 1994 -sopimuksen VII artiklan soveltamisesta tehtyä sopimusta ja sen mahdollisia myöhempiä muutoksia. Sen määräykset liitetään täten tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä. Vähimmäistullausarvoja ei käytetä.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä, jotta tullausarvon määrittämiseen liittyvissä kysymyksissä päästäisiin yhteiseen toimintatapaan.

80 artikla

Tulliyhteistyö

Osapuolet tehostavat yhteistyötään varmistaakseen, että tässä luvussa asetetut tavoitteet saavutetaan, ja löytääkseen asianmukaisen tasapainon yksinkertaistamis- ja helpottamistoimien ja tehokkaan valvonnan ja turvallisuuden välillä. Tätä varten osapuolet hyödyntävät Euroopan komission laatimia tullitoiminnan ohjeita soveltuvin osin vertailuaineistona.

Varmistaakseen tämän luvun määräysten noudattamisen osapuolet muun muassa

a) vaihtavat tietoja tullilainsäädännön ja tullimenettelyjen alalla;

b) kehittävät yhteisiä aloitteita, joiden aiheina ovat tuonti-, vienti- ja kauttakuljetusmenettelyt, ja pyrkivät varmistamaan, että liike-elämän toimijoille tarjotaan tehokkaita palveluja;

c) tekevät yhteistyötä tullimenettelyjen ja muiden kauppaan liittyvien menettelyjen automatisoinnin alalla;

d) vaihtavat tarvittaessa asiaankuuluvia tietoja ottaen kuitenkin huomioon tarpeen kunnioittaa arkaluonteisten tietojen luottamuksellisuutta ja varmistaa henkilötietojen suojaaminen;

e) vaihtavat tietoja ja/tai käyvät neuvotteluja voidakseen mahdollisuuksien mukaan määrittää yhteisiä kantoja tullialalla toimivissa kansainvälisissä järjestöissä, joita ovat muun muassa WTO, WCO, YK, YK:n kauppa- ja kehityskonferenssi ja YK:n Euroopan talouskomissio;

f) tekevät yhteistyötä teknisen avun suunnittelussa ja täytäntöönpanossa, erityisesti edistääkseen tullimenettelyihin ja kauppaa koskeviin helpotuksiin liittyviä uudistuksia tämän sopimuksen asiaa koskevien määräysten mukaisesti;

g) vaihtavat tullioperaatioihin liittyviä parhaita käytänteitä erityisesti teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon ja tuoteväärennösten alalla;

h) edistävät koordinointia kaikkien rajaviranomaisten välillä sekä kotimaassa että rajojen yli rajanylitysprosessin helpottamiseksi ja valvonnan tehostamiseksi ja toteuttavat yhteisiä rajatarkastuksia aina, kun se on mahdollista ja tarkoituksenmukaista;

i) tunnustavat valtuutetut toimijat ja tullitarkastukset vastavuoroisesti silloin, kun se on tarpeen ja tarkoituksenmukaista. Tämän yhteistyön laajuudesta, toteutuksesta ja käytännön järjestelyistä päättää tämän sopimuksen 83 artiklassa tarkoitettu tulliasioiden alakomitea.

81 artikla

Keskinäinen hallinnollinen avunanto tulliasioissa

Sen estämättä, mitä tämän sopimuksen 80 artiklassa määrätään, osapuolten viranomaiset antavat toisilleen hallinnollista apua tulliasioissa keskinäistä hallinnollista avunantoa tulliasioissa koskevan tämän sopimuksen pöytäkirjan II määräysten mukaisesti.

82 artikla

Tekninen apu ja valmiuksien lisääminen

Osapuolet tekevät yhteistyötä, jonka tavoitteena on teknisen avun tarjoaminen ja valmiuksien kehittäminen kaupan helpottamista ja tullialaa koskevien uudistusten toteuttamiseksi.

83 artikla

Tulliasioiden alakomitea

Perustetaan tulliasioiden alakomitea. Se raportoi toiminnastaan assosiaatiokomitealle, joka kokoontuu tämän sopimuksen 465 artiklan 4 kohdan mukaisessa kokoonpanossa. Tulliasioiden alakomitean tehtävänä on muun muassa järjestää säännöllisiä neuvotteluja ja valvoa tämän luvun täytäntöönpanoa ja hallinnointia, missä yhteydessä se käsittelee muun muassa tulliyhteistyöhön, raja-alueiden tulliyhteistyöhön ja sen hallinnointiin, tekniseen apuun, alkuperäsääntöihin, kaupan helpottamiseen ja keskinäiseen hallinnolliseen avunantoon tulliasioissa liittyviä seikkoja.

Tulliasioiden alakomitea muun muassa

a) huolehtii siitä, että tämän luvun ja tämän sopimuksen pöytäkirjojen N:o 1 ja 2 määräyksiä sovelletaan asianmukaisesti;

b) päättää tämän luvun ja tämän sopimuksen pöytäkirjojen N:o 1 ja 2 täytäntöönpanon edellyttämistä toimenpiteistä ja käytännön järjestelyistä, mukaan luettuina tietojenvaihto, tullitarkastusten ja kauppakumppanuusohjelmien vastavuoroinen tunnustaminen ja vastavuoroisesti hyväksytyt etuudet;

c) vaihtaa näkemyksiä kaikista yhteistä etua koskevista kysymyksistä, mukaan lukien tulevat toimenpiteet ja niiden toteuttamiseksi käytettävissä olevat voimavarat;

d) antaa tarvittaessa suosituksia; ja

e) hyväksyy työjärjestyksensä.

84 artikla

Tullilainsäädännön lähentäminen

Asteittainen lähentyminen EU:n ja kansainvälisten normien mukaiseen EU:n tullilainsäädäntöön toteutetaan tämän sopimuksen liitteessä XV esitetyllä tavalla.

6 LUKU

Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa

1 jakso

Yleiset määräykset

85 artikla

Tavoite, soveltamisala ja kattavuus

1. Osapuolet vahvistavat uudelleen WTO-sopimuksen mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa ja vahvistavat täten tarvittavat järjestelyt, jotta sijoittautuminen ja palvelukauppa voidaan vapauttaa asteittain ja vastavuoroisesti ja jotta sähköisessä kaupassa voidaan tehdä yhteistyötä.

2. Julkisia hankintoja käsitellään tämän sopimuksen IV osaston 8 luvussa (Julkiset hankinnat), eikä tämän luvun määräysten voida tulkita johtavan minkäänlaisiin julkisia hankintoja koskeviin velvoitteisiin.

3. Tukia käsitellään tämän sopimuksen IV osaston 10 luvussa (Kilpailu), eikä tämän luvun määräyksiä sovelleta osapuolten myöntämiin tukiin.

4. Osapuolet säilyttävät tämän luvun määräysten mukaisesti oikeutensa säännellä ja ottaa käyttöön uusia säännöksiä perusteltujen poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi edellyttäen, että ne ovat yhteensopivat tämän luvun kanssa.

5. Tätä lukua ei sovelleta osapuolen työmarkkinoille pyrkiviä luonnollisia henkilöitä koskeviin toimenpiteisiin eikä myöskään kansalaisuutta taikka vakituista asumista tai työntekoa koskeviin toimenpiteisiin.

Tämän luvun määräykset eivät estä osapuolta soveltamasta toimenpiteitä, joilla säädellään luonnollisten henkilöiden pääsyä sen alueelle tai heidän väliaikaista oleskeluaan sen alueella, mukaan luettuina toimenpiteet, joita tarvitaan luonnollisten henkilöiden koskemattomuuden suojelemiseksi ja jotta varmistetaan heidän asianmukainen liikkumisensa sen rajojen yli, sillä edellytyksellä, että tällaisia toimenpiteitä ei sovelleta siten, että ne tekisivät tyhjäksi ne edut, joita osapuolet saavat tämän luvun määräysten perusteella, tai heikentäisivät näitä etuja ([1]), sanotun kuitenkaan rajoittamatta henkilöiden liikkuvuutta koskevien tämän sopimuksen III osaston (Oikeus, vapaus ja turvallisuus) määräysten soveltamista.

86 artikla

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

1. 'toimenpiteellä' mitä tahansa osapuolen toimenpidettä, joka voi olla lain, säännöksen tai määräyksen, säännön, menettelyn, päätöksen tai hallinnollisen toimen muodossa tai missä tahansa muussa muodossa;

2. 'osapuolen käyttöön ottamalla tai voimassa pitämällä toimenpiteellä' toimenpidettä, jonka toteuttavat

   a) keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelimet ja viranomaiset; ja

   b) julkishallinnon ulkopuoliset elimet käyttäessään keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelinten tai viranomaisten niille siirtämiä valtuuksia;

3. 'osapuolen luonnollisella henkilöllä' Euroopan unionin jonkin jäsenvaltion tai Ukrainan kansalaista näiden maiden lainsäädännön mukaisesti;

4. 'oikeushenkilöllä' mitä tahansa sovellettavan lainsäädännön mukaan joko voiton tuottamiseksi tai muuta tarkoitusta varten asianmukaisesti perustettua tai muulla tavoin järjestettyä, yksityisessä tai julkisessa omistuksessa olevaa oikeussubjektia, kuten yrityksiä, säätiöitä, henkilöyhtiöitä, yhteisyrityksiä, yksityisiä elinkeinonharjoittajia tai yhdistyksiä;

5. 'EU-osapuolen oikeushenkilöllä' tai 'Ukrainan oikeushenkilöllä':

   Euroopan unionin jonkin jäsenvaltion tai Ukrainan lainsäädännön mukaisesti perustettua oikeushenkilöä, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka alueella, jolla sovelletaan Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta, tai Ukrainan alueella;

   Jos oikeushenkilöllä on ainoastaan sääntömääräinen kotipaikka tai keskushallinto alueella, jolla sovelletaan Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta, tai Ukrainan alueella, sitä ei katsota EU-osapuolen tai Ukrainan oikeushenkilöksi, ellei sen toiminnalla ole tosiasiallista ja jatkuvaa yhteyttä EU-osapuolen tai Ukrainan talouteen;

6. Sen estämättä, mitä edellisessä kohdassa määrätään, myös EU-osapuolen tai Ukrainan ulkopuolelle sijoittautuneet laivanvarustamot, jotka ovat Euroopan unionin jonkin jäsenvaltion tai Ukrainan kansalaisten määräysvallassa, hyötyvät tämän sopimuksen määräyksistä, jos niiden alukset on rekisteröity asianomaisen maan lainsäädännön mukaisesti kyseisessä jäsenvaltiossa tai Ukrainassa ja merkitty Euroopan unionin jäsenvaltion tai Ukrainan lipun alle;

7. osapuolen oikeushenkilön 'tytäryhtiöllä' kyseisen osapuolen toisen oikeushenkilön määräysvallassa tosiasiallisesti olevaa oikeushenkilöä ([2]);

([1]) Pelkästään sen seikan, että viisumi vaaditaan vain tiettyjen maiden luonnollisilta henkilöiltä, ei katsota tekevän tyhjäksi tämän sopimuksen mukaisia etuja tai heikentävän niitä.

([2]) Oikeushenkilö on toisen oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitulla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa.

8. oikeushenkilön 'sivuliikkeellä' liiketoimintayksikköä, jolla ei ole oikeushenkilön asemaa mutta

   a) jonka toiminta on luonteeltaan pysyvää, esimerkiksi emoyhtiön haarautumisen kautta perustettu liiketoimintayksikkö,

   b) jolla on hallintorakenne ja

   c) jolla on aineelliset edellytykset käydä liikeneuvotteluja kolmansien osapuolten kanssa siten, että näiden kolmansien osapuolten ei tarvitse olla suoraan yhteydessä emoyhtiöön, vaikka ne ovatkin tietoisia tarvittaessa syntyvästä oikeussuhteesta emoyhtiöön, jonka pääkonttori on ulkomailla, vaan ne voivat harjoittaa liiketoimintaa tämän haarakonttorin muodostavan liiketoimintayksikön kanssa;

9. 'sijoittautumisella'

   a) EU-osapuolen tai Ukrainan oikeushenkilöiden osalta oikeutta ryhtyä harjoittamaan taloudellista toimintaa perustamalla tai hankkimalla oikeushenkilö ja/tai perustamalla sivuliike tai edustusto Ukrainassa tai vastaavasti EU-osapuolen alueella;

   b) luonnollisten henkilöiden osalta EU-osapuolen tai Ukrainan luonnollisten henkilöiden oikeutta ryhtyä harjoittamaan taloudellista toimintaa itsenäisinä ammatinharjoittajina ja perustaa yrityksiä, erityisesti yhtiöitä, jotka ovat heidän tosiasiallisessa määräysvallassaan;

10. 'sijoittajalla' kaikkia osapuolen luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä, jotka aikovat harjoittaa tai harjoittavat taloudellista toimintaa sijoittautumalla;

11. 'taloudellisella toiminnalla' teollista, kaupallista ja ammatillista toimintaa sekä käsityöläistoimintaa mutta ei julkista valtaa käytettäessä suoritettua toimintaa;

12. 'toiminnalla' taloudellisen toiminnan harjoittamista;

13. 'palveluilla' kaikkien alojen kaikkia palveluja lukuun ottamatta julkista valtaa käytettäessä tarjottavia palveluja;

14. 'julkista valtaa käytettäessä suoritetuilla palveluilla ja muilla toiminnoilla' palveluja tai toimintoja, joita ei suoriteta kaupallisesti eikä kilpailtaessa yhden tai useamman talouden toimijan kanssa;

15. 'rajatylittävällä palvelujen tarjonnalla' palvelujen tarjontaa

   a) osapuolen alueelta toisen osapuolen alueelle;

   b) osapuolen alueella toisen osapuolen palvelujen käyttäjälle;

16. osapuolen 'palveluntarjoajalla' osapuolen kaikkia luonnollisia tai oikeushenkilöitä, jotka aikovat tarjota tai tarjoavat palveluja, myös sijoittautuneen yksikön kautta;

17. 'avainhenkilöstöllä' luonnollisia henkilöitä, jotka työskentelevät osapuolen sellaisessa oikeushenkilössä, joka ei ole voittoa tavoittelematon organisaatio, ja jotka ovat vastuussa sijoittautuneen yksikön perustamisesta tai sen asianmukaisesta valvonnasta, hallinnosta ja toiminnasta.

Avainhenkilöstöön kuuluvat liikematkalaiset, jotka ovat vastuussa sijoittautuneen yksikön perustamisesta, sekä yrityksen sisäiset siirrot;

a) 'liikematkalaisilla' luonnollisia henkilöitä, jotka työskentelevät johtotehtävissä ja ovat vastuussa sijoittautuneen yksikön perustamisesta. He eivät ole osallisina suorissa liiketoimissa suuren yleisön kanssa eivätkä saa korvausta isäntämaana olevan osapuolen alueella sijaitsevasta lähteestä;

b) 'yrityksen sisällä siirretyillä henkilöillä' luonnollisia henkilöitä, jotka ovat olleet osapuolen jonkin oikeushenkilön palveluksessa tai olleet sen kumppaneita (enemmistöosakkaita lukuun ottamatta) vähintään yhden vuoden ajan ja jotka on tilapäisesti siirretty sijoittautuneeseen yksikköön toisen osapuolen alueelle. Kyseisen luonnollisen henkilön on kuuluttava johonkin seuraavista luokista:

i) Johtajat:

Johtoasemassa olevat oikeushenkilön palveluksessa työskentelevät henkilöt, jotka ensisijaisesti vastaavat sijoittautuneen yksikön johtamisesta ja työskentelevät pääasiassa yrityksen johtokunnan tai osakkeenomistajien tai vastaavan elimen yleisen valvonnan alaisuudessa ja joiden toimenkuvaan voi kuulua:

— sijoittautuneen yksikön tai sen osaston tai alaosaston johtaminen,

— muun valvonta-, asiantuntija- tai johtotehtävissä toimivan henkilöstön työskentelyn ohjaus ja valvonta,

— henkilöstön työhönotto ja irtisanominen tai työhönottoa ja irtisanomista koskevien suositusten antaminen taikka muiden tätä koskevien toimenpiteiden toteuttaminen heille annettujen valtuuksien nojalla;

ii) Asiantuntijat:

Oikeushenkilön palveluksessa työskentelevät henkilöt, joilla on sijoittautuneen yksikön tuotannon, tutkimuslaitteiden, tekniikan tai hallinnon kannalta erityisiä tietoja. Näitä tietoja arvioitaessa otetaan huomioon paitsi yksikön sisäinen tieto myös henkilön huomattava pätevyys erityistä teknistä osaamista vaativassa työssä tai ammatissa, samoin kuin henkilön kuuluminen luvanvaraisten ammattien harjoittajiin;

18. 'korkeakoulututkinnon suorittaneilla harjoittelijoilla' osapuolen luonnollisia henkilöitä, jotka ovat olleet kyseisen osapuolen jonkin oikeushenkilön palveluksessa vähintään yhden vuoden ajan, joilla on korkeakoulututkinto ja jotka tilapäisesti siirretään sijoittautuneeseen yksikköön toisen osapuolen alueelle urakehitystä varten tai liiketoiminnan tekniikoita tai menetelmiä koskevan koulutuksen saamiseksi ([1]);

19. 'yrityspalvelujen myyjillä' luonnollisia henkilöitä, jotka edustavat osapuolen palveluntarjoajaa ja hakevat lupaa maahanpääsyyn ja tilapäiseen oleskeluun toisen osapuolen alueella palveluja koskevien myyntineuvottelujen käymiseksi tai palvelujen myyntiä koskevan sopimuksen tekemiseksi kyseisen palveluntarjoajan puolesta. He eivät osallistu suurelle yleisölle suuntautuvaan suoraan myyntitoimintaan eivätkä saa korvausta isäntämaana olevan osapuolen alueella sijaitsevasta lähteestä;

20. 'sopimusperusteisilla palveluntarjoajilla' luonnollisia henkilöitä, jotka ovat osapuolen jonkin sellaisen oikeushenkilön palveluksessa, jolla ei ole sijoittautunutta yksikköä toisen osapuolen alueella ja joka on tehnyt vilpittömässä mielessä sopimuksen ([2]) palveluiden tarjoamisesta viimeksi mainitun osapuolen alueella olevalle lopulliselle kuluttajalle, mikä edellyttää sen työntekijöiden tilapäistä läsnäoloa mainitun osapuolen alueella palveluiden tarjontaa koskevan sopimuksen täyttämiseksi;

([1]) Vastaanottavalta sijoittautuneelta yksiköltä voidaan edellyttää oleskeluajan kattavan koulutusohjelman esittämistä ennakkohyväksyntää varten. Koulutusohjelmasta on käytävä ilmi, että oleskelun tarkoituksena on koulutus. Toimivaltaiset viranomaiset voivat edellyttää, että koulutus liittyy suoritettuun korkeakoulututkintoon.

([2]) Palvelusopimuksen on oltava sen osapuolen lainsäädännön, asetusten ja vaatimusten mukainen, jossa sopimus pannaan täytäntöön.

21. 'itsenäisillä ammatinharjoittajilla' osapuolen alueelle itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi asettautuneita luonnollisia henkilöitä, jotka harjoittavat jonkin palvelun tarjontaa, joilla ei ole sijoittautunutta yksikköä toisen osapuolen alueella ja jotka ovat tehneet vilpittömässä mielessä sopimuksen ([13]) palvelujen tarjoamisesta viimeksi mainitun osapuolen alueella olevalle lopulliselle kuluttajalle, mikä edellyttää heidän tilapäistä läsnäoloaan mainitun osapuolen alueella palveluiden tarjontaa koskevan sopimuksen täyttämiseksi.

2 jakso

Sijoittautuminen

87 artikla

Soveltamisala

Tätä jaksoa sovelletaan osapuolten hyväksymiin tai ylläpitämiin toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat sijoittautumiseen ([1]) millä tahansa taloudellisen toiminnan alalla lukuun ottamatta seuraavia:

a) ydinaineiden louhinta, valmistus ja jalostus ([2]);

b) aseiden ja ampuma- ja sotatarvikkeiden tuotanto tai kauppa;

c) audiovisuaalialan palvelut;

d) kansallinen meriliikenteen kabotaasi ([3]) ja

e) kotimaan ja kansainväliset lentoliikennepalvelut ([4]), mukaan luettuna sekä säännöllinen että muunlainen lentoliikenne, ja suoraan liikenneoikeuksien käyttöön liittyvät palvelut, eivät kuitenkaan seuraavat:

i) ilma-alusten korjaus- ja huoltopalvelut, joiden ajaksi ilma-alus poistetaan liikenteestä,

ii) lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi,

iii) tietokonepohjaiseen paikanvarausjärjestelmään, jäljempänä 'TPJ', liittyvät palvelut,

iv) maahuolintapalvelut;

v) lentokenttäpalvelut.

88 artikla

Kansallinen kohtelu ja suosituimmuuskohtelu

1. Jollei tämän sopimuksen liitteessä XVI-D luetelluista varauksista muuta johdu, Ukraina myöntää tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen

i) EU-osapuolen oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille sijoittautumisen osalta yhtä edullisen kohtelun kuin sen omille oikeushenkilöille, sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöille, sivuliikkeille ja edustustoille myönnetty kohtelu sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi;

([1]) Sijoitusten suoja, sijoittajien ja valtion välinen riidanratkaisu mukaan luettuna, ei kuulu tämän luvun piiriin, lukuun ottamatta 88 artiklasta (Kansallinen kohtelu) johtuvaa kohtelua.

([2]) Ydinaineiden jalostukseen kuuluu kaikki toiminta, joka sisältyy YK:n kansainvälisen toimialaluokitusstandardin (ISIC REV 3.1) koodiin 2330.

([3]) Tässä luvussa kansallinen kabotaasi kattaa matkustajien tai tavaroiden kuljetuksen Ukrainassa tai Euroopan unionin jäsenvaltiossa sijaitsevan sataman tai paikan ja Ukrainassa tai Euroopan unionin jäsenvaltiossa sijaitsevan toisen sataman tai paikan välillä, mukaan luettuna mannerjalusta YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti, sekä jostakin Ukrainassa tai Euroopan unionin jäsenvaltiossa sijaitsevasta satamasta tai paikasta alkavan ja samaan satamaan tai paikkaan päättyvän liikenteen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta sitä, mitä asianomaisessa kansallisessa lainsäädännössä pidetään kabotaasina.

([4]) Vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla sovitaan yhteisen ilmailualueen perustamista koskevassa Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välisessä sopimuksessa.

ii) Ukrainaan jo sijoittautuneille EU-osapuolen oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille näiden toiminnan osalta yhtä edullisen kohtelun kuin sen omille oikeushenkilöille, sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöille, sivuliikkeille ja edustustoille myönnetty kohtelu sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi ([1]).

2. Jollei tämän sopimuksen liitteessä XVI-A luetelluista varauksista muuta johdu, EU-osapuoli myöntää tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen

i) Ukrainan oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille sijoittautumisen osalta yhtä edullisen kohtelun kuin sen omille oikeushenkilöille, sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöille, sivuliikkeille ja edustustoille myönnetty kohtelu sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi;

ii) EU-osapuolen alueelle jo sijoittautuneille Ukrainan oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille näiden toiminnan osalta yhtä edullisen kohtelun kuin sen omille oikeushenkilöille, sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöille, sivuliikkeille ja edustustoille myönnetty kohtelu sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi ([2]).

3. Jollei tämän sopimuksen liitteissä XVI-A ja XVI-D luetelluista varauksista muuta johdu, osapuolet eivät anna uusia säännöksiä tai toteuta uusia toimenpiteitä, joilla olisi syrjivä vaikutus EU-osapuolen tai Ukrainan oikeushenkilöiden sijoittautumiseen niiden alueelle tai niiden toimintaan sijoittautumisen jälkeen osapuolten omiin oikeushenkilöihin verrattuna.

89 artikla

Tarkastelu

1. Tavoitteenaan sijoittautumista koskevien edellytysten asteittainen vapauttaminen osapuolet tarkastelevat säännöllisesti sijoittautumista koskevaa oikeudellista kehystä ([3]) ja sijoittautumisilmapiiriä kansainvälisissä sopimuksissa antamiensa sitoumusten mukaisesti.

2. Tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun tarkastelun yhteydessä osapuolet arvioivat mahdollisesti todettuja sijoittautumisen esteitä ja käyvät neuvotteluja tällaisten esteiden poistamiseksi, jotta tämän luvun määräyksiä voitaisiin syventää ja sisällyttää siihen myös sijoitusten suojaa ja sijoittajien ja valtion välisiä riidanratkaisumenettelyjä koskevia määräyksiä.

90 artikla

Muut sopimukset

Minkään tässä luvussa ei saa katsoa rajoittavan osapuolten sijoittajien oikeuksia hyötyä sellaisesta mahdollisesti edullisemmasta kohtelusta, joka voidaan myöntää sellaisten nykyisten tai tulevien sijoituksia koskevien kansainvälisten sopimusten perusteella, joiden osapuolina on jokin Euroopan unionin jäsenvaltio ja Ukraina.

91 artikla

Sivuliikkeiden ja edustustojen kohtelun taso

1. Mitä tämän sopimuksen 88 artiklassa määrätään, ei estä osapuolta soveltamasta erityisiä sääntöjä sellaisten toisen osapuolen oikeushenkilöiden sivuliikkeiden ja edustustojen sijoittautumiseen ja toimintaan sen alueella, joita ei ole perustettu ensiksi mainitun osapuolen alueella, jos nämä erityiset säännöt ovat perusteltuja sen vuoksi, että näissä sivuliikkeissä ja edustustoissa on oikeudellisia tai teknisiä eroja verrattuna ensiksi mainitun osapuolen alueella perustettujen yritysten sivuliikkeisiin ja edustustoihin; rahoituspalveluihin voidaan soveltaa erityisiä sääntöjä toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen liittyvistä syistä.

2. Kohtelun ero ei saa olla suurempi kuin mikä on ehdottomasti tarpeen tällaisten oikeudellisten tai teknisten erojen vuoksi tai rahoituspalvelujen osalta toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseksi.

([1]) Tämä velvoite ei koske sijoitusten suojaa, sijoittajien ja valtion välinen riidanratkaisu mukaan luettuna. Näistä on määräyksiä muissa sopimuksissa, mutta ne eivät kuulu tämän luvun piiriin.
([2]) Tämä velvoite ei koske sijoitusten suojaa, sijoittajien ja valtion välinen riidanratkaisu mukaan luettuna. Näistä on määräyksiä muissa sopimuksissa, mutta ne eivät kuulu tämän luvun piiriin.
([3]) Tähän sisältyvät tämä luku sekä liitteet XVI-A ja XVI-D.

3 jakso

Rajatylittävä palvelujen tarjonta

92 artikla

Soveltamisala

Tätä jaksoa sovelletaan osapuolten toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat rajatylittävään palvelujen tarjontaan kaikilla palvelualoilla lukuun ottamatta seuraavia:

a) audiovisuaalialan palvelut ([1]);

b) kansallinen meriliikenteen kabotaasi ([2]); ja

c) kotimaan ja kansainväliset lentoliikennepalvelut ([3]), mukaan luettuna sekä säännöllinen että muunlainen lentoliikenne, ja suoraan liikenneoikeuksien käyttöön liittyvät palvelut, eivät kuitenkaan seuraavat:

i) ilma-alusten korjaus- ja huoltopalvelut, joiden ajaksi ilma-alus poistetaan liikenteestä,

ii) lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi,

iii) tietokonepohjaiseen paikanvarausjärjestelmään liittyvät palvelut,

iv) maahuolintapalvelut,

v) lentokenttäpalvelut.

93 artikla

Markkinoillepääsy

1. Kun kyse on markkinoillepääsystä rajatylittävän palvelujen tarjonnan muodossa, kumpikin osapuoli myöntää toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille kohtelun, joka on vähintään yhtä edullinen kuin tämän sopimuksen liitteissä XVI-B ja XVI-E olevien erityisten sitoumusten mukainen kohtelu.

2. Aloilla, joilla on tehty markkinoillepääsysitoumuksia, osapuoli ei saa, ellei tämän sopimuksen liitteessä XVI-B ja XVI-E toisin mainita, pitää voimassa tai ottaa käyttöön alueellisesti tai koko alueellaan seuraavia toimenpiteitä:

a) palveluntarjoajien määrän rajoitukset lukumääräisten kiintiöiden, monopolien, yksinomaisten palveluntarjoajien tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa;

b) palvelujen kaupan tai varojen kokonaisarvoa koskevat rajoitukset lukumääräisten kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa;

([1]) Audiovisuaalialan palvelujen jättäminen tämän luvun soveltamisalan ulkopuolelle ei rajoita tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) mukaista yhteistyötä audiovisuaalialalla.

([2]) Tässä luvussa kansallinen meriliikenteen kabotaasi kattaa matkustajien tai tavaroiden kuljetuksen Ukrainassa tai Euroopan unionin jäsenvaltiossa sijaitsevan sataman tai paikan ja Ukrainassa tai Euroopan unionin jäsenvaltiossa sijaitsevan toisen sataman tai paikan välillä, mukaan luettuna mannerjalusta YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti, sekä jostakin Ukrainassa tai Euroopan unionin jäsenvaltiossa sijaitsevasta satamasta tai paikasta alkavan ja samaan satamaan tai paikkaan päättyvän liikenteen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta kansallisessa lainsäädännössä kabotaasina pidetyn toiminnan soveltamisalaa.

([3]) Vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla sovitaan yhteisen ilmailualueen perustamista koskevassa Euroopan unionin ja Ukrainan välisessä sopimuksessa.

c) palveluliiketoimien kokonaismäärää tai palvelutuotannon kokonaismäärää koskevat rajoitukset määrättyinä lukumääräisinä yksikköinä kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa.

94 artikla

Kansallinen kohtelu

1. Kumpikin osapuoli myöntää niillä aloilla, jotka on kirjattu tämän sopimuksen liitteiden XVI-B ja XVI-E markkinoillepääsysitoumuksiin, ja näissä sitoumuksissa asetettujen edellytysten ja kelpoisuusehtojen mukaisesti toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille kaikkien rajatylittävään palvelujen tarjontaan vaikuttavien toimenpiteiden osalta yhtä edullisen kohtelun kuin omille vastaaville palveluilleen ja palveluntarjoajilleen.

2. Osapuoli voi täyttää tämän artiklan 1 kohdan vaatimuksen myöntämällä toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille joko muodollisesti samanlaisen tai muodollisesti erilaisen kohtelun kuin se myöntää omille vastaaville palveluilleen ja palveluntarjoajilleen.

3. Muodollisesti samanlaisen tai muodollisesti erilaisen kohtelun katsotaan olevan vähemmän edullista, jos se muuttaa kilpailuedellytyksiä osapuolen palvelujen tai palveluntarjoajien eduksi verrattuna vastaaviin toisen osapuolen palveluihin tai palveluntarjoajiin.

4. Tämän artiklan nojalla tehdyt erityissitoumukset eivät velvoita osapuolta korvaamaan luontaista kilpailuhaittaa, joka johtuu asianomaisten palvelujen tai palveluntarjoajien ulkomaalaisuudesta.

95 artikla

Sitoumusluettelot

1. Kummankin osapuolen tämän luvun mukaisesti vapauttamat alat sekä ne markkinoillepääsyn ja kansallisen kohtelun rajoitukset, joita näillä aloilla varausten muodossa sovelletaan toisen osapuolen palveluihin ja palveluntarjoajiin, luetellaan tämän sopimuksen liitteisiin XVI-B ja XVI-E sisältyvissä sitoumusluetteloissa.

2. Tämän sopimuksen liitteiden XVI-B ja XVI-E sitoumusluetteloissa ei ole audiovisuaalialan palveluja koskevia sitoumuksia, sanotun kuitenkaan rajoittamatta rajat ylittäviä televisiolähetyksiä koskevaan Euroopan neuvoston vuoden 1989 yleissopimukseen ja elokuvien yhteistuotantoa koskevaan vuoden 1992 eurooppalaiseen yleissopimukseen perustuvien tai niistä mahdollisesti johtuvien osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien soveltamista.

96 artikla

Tarkastelu

Jotta osapuolten välinen rajatylittävä palvelujen tarjonta voitaisiin asteittain vapauttaa, kauppakomitea tarkastelee säännöllisesti tämän sopimuksen 95 artiklassa tarkoitettuja sitoumusluetteloita. Tarkastelussa otetaan huomioon edistyminen tämän sopimuksen liitteessä XVII tarkoitetun EU:n säännöstön saattamisessa osaksi kansallista lainsäädäntöä, sen täytäntöönpanossa ja soveltamisessa ja tämän vaikutus rajatylittävän palvelujen tarjonnan jäljellä olevien esteiden poistamiseen osapuolten väliltä.

4 jakso

Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten

97 artikla

Soveltamisala

Tätä jaksoa sovelletaan osapuolten toimenpiteisiin, jotka koskevat tämän sopimuksen 86 artiklan 17–21 kohdassa määriteltyihin luokkiin kuuluvien palveluja tarjoavien luonnollisten henkilöiden saapumista ja tilapäistä oleskelua ([1]) niiden alueella.

([1]) Kaikkia muita maahantuloa, oleskelua, työskentelyä ja sosiaaliturvaa koskevia osapuolten lakeja ja määräyksiä, mukaan luettuina oleskelun kestoa, vähimmäispalkkoja ja työehtosopimuksia koskevat määräykset, on sovellettava edelleen. Henkilöiden liikkumista koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos tällaisen liikkumisen tarkoituksena tai vaikutuksena on osallistua tai muutoin vaikuttaa työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

98 artikla

Avainhenkilöstö

1. EU-osapuolen oikeushenkilöllä tai Ukrainan oikeushenkilöllä on sijoittautumismaassa voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti oikeus työllistää tai antaa Ukrainan alueelle tai vastaavasti EU-osapuolen alueelle sijoittautuneiden tytäryhtiöidensä, sivuliikkeidensä tai edustustojensa työllistää henkilöitä, jotka ovat Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja vastaavasti Ukrainan kansalaisia, jos nämä henkilöt kuuluvat tämän sopimuksen 86 artiklassa määriteltyyn avainhenkilöstöön ja ovat yksinomaan näiden oikeushenkilöiden, tytäryhtiöiden, sivuliikkeiden ja edustustojen palveluksessa. Näiden työntekijöiden oleskelu- ja työluvat ovat voimassa ainoastaan kyseisen työsuhteen keston ajan. Oikeus maahantuloon ja tilapäiseen oleskeluun on heidän osaltaan rajattu enintään kolmeen vuoteen.

2. Ukrainan luonnollisten henkilöiden pääsy EU-osapuolen alueelle ja väliaikainen oleskelu siellä ja EU-osapuolen luonnollisten henkilöiden pääsy Ukrainan alueelle ja väliaikainen oleskelu siellä sallitaan, jos nämä luonnolliset henkilöt ovat oikeushenkilöiden edustajia ja tämän sopimuksen 86 artiklan 17 kohdan a alakohdassa tarkoitettuja liikematkalaisia. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 1 kohdassa määrätään, liikematkalaisten oikeus maahantuloon ja tilapäiseen oleskeluun on rajattu enintään 90 päivään minä hyvänsä 12 kuukauden jaksona.

99 artikla

Korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat

EU-osapuolen oikeushenkilöllä tai Ukrainan oikeushenkilöllä on sijoittautumismaassa voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti oikeus työllistää tai antaa Ukrainan alueelle tai vastaavasti EU-osapuolen alueelle sijoittautuneiden tytäryhtiöidensä, sivuliikkeidensä tai edustustojensa työllistää korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita, jotka ovat Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja vastaavasti Ukrainan kansalaisia, jos nämä harjoittelijat ovat yksinomaan näiden oikeushenkilöiden, tytäryhtiöiden, sivuliikkeiden ja edustustojen palveluksessa. Oikeus maahantuloon ja tilapäiseen oleskeluun on heidän osaltaan rajattu enintään yhteen vuoteen.

100 artikla

Yrityspalvelujen myyjät

Kumpikin osapuoli sallii yrityspalvelujen myyjien maahantulon ja tilapäisen oleskelun enintään 90 päivän ajan minä hyvänsä 12 kuukauden jaksona.

101 artikla

Sopimusperusteiset palveluntarjoajat

1. Osapuolet vahvistavat uudelleen palvelukaupan vuoden 1994 yleissopimuksen, jäljempänä 'GATS-sopimus', mukaisista sitoumuksistaan johtuvat velvoitteensa, jotka koskevat sopimusperusteisten palveluntarjoajien maahantuloa ja tilapäistä oleskelua.

2. Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen sopimusperusteisten palveluntarjoajien tarjota palveluja niiden alueella tämän artiklan 3 kohdassa ja sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia varauksia sisältävissä tämän sopimuksen liitteissä XVI-C ja XVI-F vahvistetuin edellytyksin seuraavilla aloilla:

a) lakiasiainpalvelut

b) laskentatoimen palvelut ja kirjanpitopalvelut

c) verotukseen liittyvät neuvontapalvelut

d) arkkitehtipalvelut sekä kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut

e) tekniset palvelut ja tekniset kokonaispalvelut

f) tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut

g) tutkimus- ja kehittämispalvelut

h) mainonta

i) liikkeenjohdon konsultointipalvelut

j) liikkeenjohdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut

k) tekniset testaus- ja analysointipalvelut

l) tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut

m) laitehuolto- ja korjauspalvelut myynnin tai vuokrauksen jälkeisiä palveluja koskevan sopimuksen yhteydessä

n) käännöspalvelut

o) rakennuskohteen tutkimustyö

p) ympäristöön liittyvät palvelut

q) matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut

r) viihdepalvelut.

3. Osapuolten sitoumuksiin sovelletaan seuraavia edellytyksiä:

a) luonnollisten henkilöiden on tarjottava palveluja väliaikaisesti sellaisen oikeushenkilön työntekijöinä, joka on saanut palvelusopimuksen enintään 12 kuukauden ajaksi;

b) toisen osapuolen alueelle tulevien luonnollisten henkilöiden olisi tarjottava tällaisia palveluja näitä palveluja tarjoavan oikeushenkilön työntekijöinä vähintään vuoden ajan välittömästi ennen kuin toisen osapuolen alueelle tuloa koskeva hakemus on esitetty. Lisäksi luonnollisilla henkilöillä on oltava sinä päivänä, jona toisen osapuolen alueelle tuloa koskeva hakemus esitetään, vähintään kolmivuotinen ammatillinen kokemus ([1]) alalta, jota sopimus koskee;

c) toisen osapuolen alueelle saapuvilla luonnollisilla henkilöillä on oltava

i) korkeakoulututkinto tai vastaavan osaamistason osoittava kelpoisuus ([2]) ja

ii) sen osapuolen, jonka alueella palvelua tarjotaan, lakien, asetusten tai oikeudellisten vaatimusten mukaisen toiminnan harjoittamiseksi tarvittava ammattipätevyys;

d) luonnollinen henkilö ei saa saada palvelujen tarjoamisesta toisen osapuolen alueella muuta korvausta kuin sen, jonka hänen työnantajanaan oleva oikeushenkilö hänelle maksaa;

e) luonnollisten henkilöiden maahantulo ja tilapäinen oleskelu kyseisen osapuolen alueella on rajattu yhteensä enintään kuuteen kuukauteen tai, Luxemburgin osalta, 25 viikkoon minä hyvänsä kahdentoista kuukauden jaksona, taikka sopimuksen keston ajaksi, sen mukaan kumpi on lyhyempi;

f) tämän artiklan määräysten nojalla myönnetty pääsy koskee ainoastaan sopimuksen kohteena olevaa palvelutoimintaa eikä luo oikeutta käyttää sen osapuolen ammattinimikettä, jonka alueella palvelu tarjotaan;

([1]) Hankittu täysi-ikäisenä.
([2]) Jos tutkintoa ei ole suoritettu tai kelpoisuutta hankittu sen osapuolen alueella, jossa palvelu tarjotaan, tämä osapuoli voi arvioida, vastaako tutkinto tai kelpoisuus sen alueella vaadittavaa korkeakoulututkintoa.

g) palvelusopimuksen kattamien henkilöiden määrä ei saa olla suurempi kuin on tarpeen sopimuksen täytäntöön panemiseksi sen osapuolen, jonka alueella palvelua tarjotaan, lakien, asetusten ja muiden oikeudellisten vaatimusten mukaisesti;

h) muut sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia varauksia sisältävissä tämän sopimuksen liitteissä XVI-C ja XVI-F eritellyt syrjivät rajoitukset, myös luonnollisten henkilöiden määrä taloudellisen tarveharkinnan muodossa.

102 artikla

Itsenäiset ammatinharjoittajat

1. Osapuolet vahvistavat uudelleen GATS-sopimuksen mukaisista sitoumuksistaan johtuvat velvoitteensa, jotka koskevat itsenäisten ammatinharjoittajien saapumista ja tilapäistä oleskelua.

2. Osapuolet sallivat toisen osapuolen itsenäisten ammatinharjoittajien tarjota palveluja niiden alueella tämän artiklan 3 kohdassa ja sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia varauksia sisältävissä tämän sopimuksen liitteissä XVI-C ja XVI-F vahvistetuin edellytyksin seuraavilla aloilla:

a) lakiasiainpalvelut

b) arkkitehtipalvelut sekä kaupunkisuunnittelu ja maisemasuunnittelu

c) tekniset palvelut ja tekniset kokonaispalvelut

d) tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut

e) liikkeenjohdon konsultointipalvelut ja niihin liittyvät palvelut

f) käännöspalvelut.

3. Osapuolten sitoumuksiin sovelletaan seuraavia edellytyksiä:

a) luonnollisten henkilöiden on tarjottava palveluja väliaikaisesti toisen osapuolen alueelle sijoittautuneina itsenäisinä ammatinharjoittajina, ja heillä on oltava palvelusopimus enintään kahdentoista kuukauden ajaksi;

b) luonnollisilla henkilöillä, jotka saapuvat toisen osapuolen alueelle, on sinä päivänä, jona toisen osapuolen alueelle saapumista koskeva hakemus esitetään, oltava vähintään kuusivuotinen ammatillinen kokemus toiminnasta, jota sopimus koskee;

c) toisen osapuolen alueelle saapuvilla luonnollisilla henkilöillä on oltava

   i) korkeakoulututkinto tai vastaavan osaamistason osoittava kelpoisuus [1]; ja

   ii) sen osapuolen, jonka alueella palvelua tarjotaan, lakien, asetusten tai muiden oikeudellisten vaatimusten mukaisen toiminnan harjoittamiseksi tarvittava ammattipätevyys;

d) luonnollisten henkilöiden maahantulo ja tilapäinen oleskelu kyseisen osapuolen alueella on rajattu yhteensä enintään kuuteen kuukauteen tai, Luxemburgin osalta, 25 viikkoon minä hyvänsä 12 kuukauden jaksona, taikka sopimuksen keston ajaksi, sen mukaan kumpi on lyhyempi;

e) tämän artiklan määräysten nojalla myönnetty pääsy koskee ainoastaan sopimuksen kohteena olevaa palvelutoimintaa; se ei luo oikeutta käyttää sen osapuolen ammattinimikettä, jonka alueella palvelu tarjotaan;

[1] Jos tutkintoa ei ole suoritettu tai kelpoisuutta hankittu sen osapuolen alueella, jossa palvelu tarjotaan, tämä osapuoli voi arvioida, vastaako tutkinto tai kelpoisuus sen alueella vaadittavaa korkeakoulututkintoa.

f) muut sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia varauksia sisältävissä tämän sopimuksen liitteissä XVI-C ja XVI-F eritellyt syrjivät rajoitukset, myös luonnollisten henkilöiden määrä taloudellisen tarveharkinnan muodossa.

5 jakso

Sääntelykehys

1 Alajakso

Kansallinen sääntely

103 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Seuraavia sääntöjä sovelletaan sellaisiin lupien myöntämistä koskeviin osapuolten toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat

a) rajatylittävään palvelujen tarjontaan;

b) tämän sopimuksen 86 artiklassa määriteltyyn oikeushenkilöiden ja luonnollisten henkilöiden sijoittautumiseen niiden alueelle; tai

c) tämän sopimuksen 86 artiklan 17–21 kohdassa määriteltyihin luokkiin kuuluvien luonnollisten henkilöiden tilapäiseen oleskeluun niiden alueella.

2. Rajatylittävän palvelujen tarjonnan osalta näitä sääntöjä sovelletaan vain aloihin, joilla osapuoli on tehnyt erityissitoumuksia ja niiltä osin kuin näitä sitoumuksia sovelletaan. Sijoittautumisen osalta näitä sääntöjä ei sovelleta niiltä osin kuin alaa koskee tämän sopimuksen liitteissä XVI-A ja XVI-D ilmoitettu varaus. Luonnollisten henkilöiden tilapäisen oleskelun osalta näitä sääntöjä ei sovelleta aloihin, joita koskee tämän sopimuksen liitteissä XVI-C ja XVI-F ilmoitettu varaus.

3. Näitä sääntöjä ei sovelleta toimenpiteisiin, jotka on kirjattava rajoituksina tämän sopimuksen 88, 93 ja 94 artiklan nojalla laadittaviin luetteloihin.

4. Tässä jaksossa tarkoitetaan

a) 'lupien myöntämisellä' prosessia, jossa palveluntarjoajan tai sijoittajan on toteutettava toimenpiteitä, jotta se saisi toimivaltaiselta viranomaiselta päätöksen, joka koskee lupaa tarjota palvelua, myös sijoittautuneen yksikön kautta, tai lupaa aloittaa muu taloudellinen toiminta kuin palvelujen tarjoaminen, mukaan lukien päätös tällaisen luvan muuttamisesta tai uusimisesta;

b) 'toimivaltaisella viranomaisella' lupien myöntämistä koskevan päätöksen tekevää keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelintä ja viranomaista tai julkishallinnon ulkopuolista elintä, joka käyttää keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelinten tai viranomaisten sille siirtämiä valtuuksia;

c) 'lupamenettelyillä' lupien myöntämisessä noudatettavia menettelyjä.

104 artikla

Lupien myöntämisen edellytykset

1. Lupien myöntämisen on perustuttava kriteereihin, joilla määritellään toimivaltaisten viranomaisten harkintavallan laajuus, jotta sitä ei käytetä mielivaltaisesti.

2. Tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen kriteerien on oltava

a) oikeassa suhteessa oikeutettuihin poliittisiin tavoitteisiin nähden;

b) selviä ja yksiselitteisiä;

c) objektiivisia;

d) ennalta vahvistettuja;

e) ennalta julkistettuja;

f) avoimia ja saatavilla.

3. Lupa on myönnettävä heti, kun asianmukaisen tarkastelun perusteella on todettu, että luvan saamisen edellytykset täyttyvät.

4. Tämän luvun määräyksiin sovelletaan tämän sopimuksen 286 artiklaa.

5. Kun yhteen toimintaan saatavilla olevien lupien määrää on rajoitettu vähäisistä luonnonvaroista tai teknisistä valmiuksista johtuvista syistä, osapuolten on sovellettava mahdollisten ehdokkaiden valintaan menettelyä, jolla varmistetaan tasapuolisuuden ja avoimuuden noudattaminen, erityisesti saattamalla menettelyn aloittaminen, toteuttaminen ja päättäminen riittävän laajalti tiedoksi.

6. Jollei tämän artiklan määräyksistä muuta johdu, osapuolet voivat valintamenettelyä koskevia sääntöjä vahvistaessaan ottaa huomioon oikeutettuja poliittisia tavoitteita, muun muassa terveyttä, turvallisuutta, ympäristönsuojelua ja kulttuuriperinnön säilyttämistä koskevia näkökohtia.

105 artikla

Lupamenettelyt

1. Lupamenettelyjen ja -muodollisuuksien on oltava selkeitä, ne on saatettava ennalta yleiseen tietoon ja niiden on oltava omiaan takaamaan hakijoille, että hakemukset käsitellään objektiivisesti ja tasapuolisesti.

2. Lupamenettelyjen ja -muodollisuuksien on oltava mahdollisimman yksinkertaisia, eivätkä ne saa tehdä palvelutoiminnasta kohtuuttoman mutkikasta tai viivästyttää sitä aiheettomasti. Hakijoille hakemuksesta mahdollisesti aiheutuvien lupamaksujen ([1]) on oltava kohtuullisia ja oikeasuhteisia lupamenettelyjen kustannuksiin nähden.

3. Lupamenettelyjen ja -muodollisuuksien on taattava hakijoille, että hakemukset käsitellään kohtuullisessa ajassa, josta ilmoitetaan julkisesti etukäteen. Käsittelyajan laskeminen alkaa vasta, kun toimivaltaiset viranomaiset ovat saaneet kaikki asiakirjat. Toimivaltainen viranomainen voi pidentää tätä määräaikaa kohtuulliseksi ajaksi, jos se on perusteltua asian monitahoisuuden vuoksi. Pidentäminen ja sen kesto on perusteltava asianmukaisesti ja siitä on ilmoitettava hakijalle ennen alkuperäisen käsittelyajan päättymistä.

4. Jos hakemuksessa on puutteita, hakijalle on ilmoitettava viipymättä lisäasiakirjojen toimittamistarpeesta. Toimivaltaiset viranomaiset voivat tällöin keskeyttää tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetun käsittelyajan kulumisen, kunnes ovat saaneet kaikki tarvittavat asiakirjat.

5. Jos lupahakemus hylätään, hakijalle on ilmoitettava asiasta ilman kohtuutonta viivytystä. Hakijalle on tämän pyynnöstä periaatteessa ilmoitettava hakemuksen hylkäämisen syyt ja määräaika, jonka kuluessa päätökseen voi hakea muutosta.

2 Alajakso

Yleisesti sovellettavat määräykset

106 artikla

Vastavuoroinen tunnustaminen

1. Tämän luvun määräykset eivät estä osapuolta vaatimasta, että luonnollisilla henkilöillä on sellainen tarvittava pätevyys ja/tai ammattikokemus, jota edellytetään asianomaisen toimialan osalta sillä alueella, jolla palvelua tarjotaan.

([1]) Lupamaksuihin eivät sisälly luonnonvarojen käytöstä perittävät maksut, huutokaupasta, tarjouskilpailusta tai muusta syrjittämättömästä toimiluvan myöntämistavasta johtuvat maksut eivätkä pakolliset suoritukset yleispalvelun tarjoamiseksi.

2. Osapuolet rohkaisevat alueellaan toimivia ammattialajärjestöjä antamaan kauppakomitealle vastavuoroista tunnustamista koskevia suosituksia, jotta sijoittajat ja palveluntarjoajat voisivat kokonaan tai osittain täyttää kummankin osapuolen soveltamat perusteet, jotka koskevat sijoittajien ja palveluja, erityisesti ammatinharjoittajien palveluja, tarjoavien toimi- ja muita lupia, toimintaa ja todistuksia.

3. Otettuaan vastaan tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetun suosituksen kauppakomitea tarkastelee sitä kohtuullisen ajan kuluessa ja selvittää, onko se tämän sopimuksen määräysten mukainen.

4. Jos tämän artiklan 3 kohdan menettelyä noudattaen on todettu, että tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitettu suositus on tämän sopimuksen mukainen, ja osapuolten asiaan liittyvät säännökset vastaavat toisiaan riittävästi, osapuolet pyrkivät suosituksen täytäntöön panemiseksi neuvottelemaan toimivaltaisten viranomaistensa välityksellä vaatimusten, kelpoisuusehtojen, toimilupien ja muiden määräysten vastavuoroista tunnustamista koskevan sopimuksen.

5. Tällaisten sopimusten on oltava WTO-sopimuksen asiaa koskevien määräysten ja erityisesti GATS-sopimuksen VII artiklan mukaisia.

107 artikla

Avoimuus ja luottamuksellisten tietojen luovuttaminen

1. Osapuoli vastaa viipymättä toisen osapuolen pyyntöihin saada siltä tietoja sen yleisesti soveltamista toimenpiteistä tai kansainvälisistä sopimuksista, jotka liittyvät tai vaikuttavat tähän sopimukseen. Kumpikin osapuoli perustaa lisäksi yhden tai useamman tiedotuskeskuksen, jotka pyynnöstä toimittavat tietoja kaikista tällaisista seikoista toisen osapuolen sijoittajille ja palveluntarjoajille. Osapuolet ilmoittavat toisilleen tiedotuskeskuksistaan kolmen kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta. Tiedotuskeskusten ei tarvitse olla lakien ja asetusten tallettajia.

2. Tämän sopimuksen määräykset eivät velvoita osapuolta toimittamaan luottamuksellisia tietoja, joiden luovuttaminen estäisi lain noudattamisen tai olisi muutoin yleisen edun vastaista tai vaarantaisi yksittäisen julkisen tai yksityisen yrityksen oikeutetut kaupalliset edut.

3 Alajakso

Tietokonepalvelut

108 artikla

Tietokonepalveluja koskeva yhteisymmärrys

1. Sikäli kuin tietokonepalvelujen kauppa vapautetaan tämän luvun 2, 3 ja 4 jakson mukaisesti ja ottaen huomioon, että tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut mahdollistavat muiden palvelujen tarjonnan sähköisesti ja muilla keinoilla, osapuolet erottavat toisistaan mahdollistavan palvelun ja sähköisesti tarjottavan sisältö- tai ydinpalvelun siten, että sisältö- tai ydinpalvelua ei luokitella tämän artiklan 2 kohdassa määritellyiksi tietokonepalveluiksi ja niihin liittyviksi palveluiksi.

2. Tietokonepalveluilla ja niihin liittyvillä palveluilla tarkoitetaan Yhdistyneiden kansakuntien koodissa CPC 84 määriteltyjä palveluja, joihin kuuluvat sekä peruspalvelut ja -toiminnot että peruspalveluiden yhdistelmät riippumatta siitä, tarjotaanko niitä verkoston, muun muassa internetin, kautta.

Peruspalveluja ovat kaikki palvelut, joissa tarjotaan

a) tietokoneita tai tietokonejärjestelmiä koskevaa tai niitä varten tehtävää konsultointia, strategioita, analyysia, suunnittelua, määrittelyä, tuotesuunnittelua, kehittämistä, asentamista, toteuttamista, integrointia, testausta, vianetsintää, päivitystä, tukea, teknistä apua tai hallinnointia; tai

b) tietokoneohjelmia, jotka määritellään ohjekokonaisuuksiksi, joita tietokoneiden toiminta ja (sekä sisäinen että keskinäinen) viestintä edellyttävät, sekä lisäksi tietokoneohjelmia koskevaa tai niitä varten tehtävää konsultointia, strategioita, analyysia, suunnittelua, määrittelyä, tuotesuunnittelua, kehittämistä, asentamista, toteuttamista, integrointia, testausta, vianetsintää, päivitystä, sopeuttamista, ylläpitoa, tukea, teknistä apua, hallinnointia tai käyttöä; tai

c) tietojenkäsittelyä, tietojen tallennusta, tietojen isännöintiä tai tietokantapalveluja; tai

d) toimistokoneiden ja -laitteiden sekä tietokoneiden huolto- ja korjauspalveluja; tai

e) tietokoneohjelmiin, tietokoneisiin tai tietokonejärjestelmiin liittyviä, muualle luokittelemattomia asiakkaiden henkilöstön koulutuspalveluita.

4 Alajakso

Posti- ja kuriiripalvelut

109 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tässä alajaksossa esitetään sääntelyperiaatteet, jotka koskevat kaikkia tämän luvun 2, 3 ja 4 jakson mukaisesti vapautettuja posti- ja kuriiripalveluja.

2. Tässä alajaksossa ja tämän luvun 2, 3 ja 4 jaksossa tarkoitetaan

a) 'toimiluvalla' lupaa, jonka sääntelyviranomainen on myöntänyt yksittäiselle palveluntarjoajalle ja jota tietyn palvelun tarjoaminen edellyttää;

b) 'yleispalvelulla' tietynlaatuisten postipalveluiden pysyvää tarjontaa kaikille käyttäjille kohtuullisin hinnoin osapuolen koko alueella.

110 artikla

Kilpailunvastaisten käytänteiden torjunta posti- ja kuriiripalveluiden alalla

Asianmukaisia toimenpiteitä otetaan käyttöön tai pidetään yllä, jotta voitaisiin estää kilpailunvastaisten käytänteiden käyttöönotto tai jatkaminen toimittajilta, jotka yksinään tai yhdessä voivat markkina-asemaansa käyttämällä vaikuttaa olennaisesti (hintaa ja tarjontaa koskeviin) osallistumisehtoihin asianomaisilla posti- ja kuriiripalvelujen markkinoilla.

111 artikla

Yleispalvelu

Osapuolella on oikeus määritellä, minkälaisen yleispalveluvelvoitteen se haluaa pitää voimassa. Tällaisia velvoitteita ei sinänsä katsota kilpailun vastaisiksi, jos niitä hallinnoidaan avoimesti, ketään syrjimättä ja kilpailun kannalta puolueettomalla tavalla eivätkä ne aiheuta suurempaa rasitetta kuin mitä osapuolen määrittelemä yleispalvelu edellyttää.

112 artikla

Toimiluvat

1. Kolmen vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta toimilupaa voidaan edellyttää ainoastaan palveluihin, jotka kuuluvat yleispalvelun piiriin.

2. Jos toimilupaa vaaditaan, seuraavat tiedot on julkistettava:

a) kaikki toimiluvan myöntämiseen liittyvät perusteet sekä aika, joka yleensä tarvitaan toimilupahakemusta koskevan päätöksen tekemiseen; ja

b) toimilupien ehdot ja edellytykset.

3. Toimiluvan epäämisperusteet on pyynnöstä ilmoitettava hakijalle, ja kumpikin osapuoli vahvistaa riippumattoman elimen välityksellä tapahtuvan muutoksenhakumenettelyn. Tällaisen menettelyn on oltava avoin, syrjimätön ja objektiivisiin perusteisiin tukeutuva.

113 artikla

Sääntelyelimen riippumattomuus

Sääntelyelimen on oltava oikeudellisesti erillinen kaikista posti- ja kuriiripalveluiden tarjoajista, eikä se saa olla niihin nähden vastuussa toiminnastaan. Sääntelyelimen päätösten ja sen käyttämien menettelyjen on oltava tasapuoliset kaikkien markkinaosapuolten kannalta.

114 artikla

Sääntelyn lähentäminen

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää lähentää Ukrainan voimassa olevaa lainsäädäntöä Euroopan unionin lainsäädäntöön. Ukraina varmistaa, että sen voimassa olevat lait ja tuleva lainsäädäntö saatetaan asteittain yhdenmukaiseksi EU:n säännöstön kanssa.

2. Lainsäädännön lähentäminen alkaa tämän sopimuksen allekirjoituspäivästä ja se ulotetaan asteittain koskemaan kaikkia tämän sopimuksen liitteessä XVII tarkoitettuja EU:n säännöstön osia.

5 Alajakso

Sähköinen viestintä

115 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tässä alajaksossa esitetään sääntelyperiaatteet, jotka koskevat kaikkia tämän luvun 2, 3 ja 4 jakson mukaisesti vapautettuja sähköisiä viestintäpalveluja, lukuun ottamatta yleisradiotoimintaa.

2. Tässä alajaksossa ja tämän luvun 2, 3 ja 4 jaksossa tarkoitetaan

a) 'sähköisillä viestintäpalveluilla' kaikkia palveluita, jotka koostuvat sähkömagneettisten signaalien lähettämisestä ja vastaanottamisesta ja joita yleensä tarjotaan korvausta vastaan, yleisradiotoimintaa lukuun ottamatta; niihin ei sisälly taloudellinen toiminta, joka koostuu sellaisen sisällön tarjoamisesta, jonka välittäminen edellyttää televiestintää. Yleisradiotoiminta määritellään ohjelmasignaalien keskeytymättömäksi siirtoketjuksi, jota tarvitaan television ja radion ohjelmasignaalien välittämiseksi suurelle yleisölle, mutta siihen eivät kuulu operaattoreiden väliset yhteydet;

b) 'yleisellä viestintäverkolla' sähköistä viestintäverkkoa, jota käytetään ainoastaan tai pääasiallisesti yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäpalvelujen tarjontaan;

c) 'sähköisellä viestintäverkolla' siirtojärjestelmiä sekä soveltuvin osin kytkentä- tai reitityslaitteistoa ja muita välineitä, joilla voidaan siirtää signaaleja johtojen välityksellä, radioteitse, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla, mukaan luettuina satelliittiverkot, kiinteät (piiri- ja pakettikytkentäiset, mukaan luettuna internet) ja matkaviestinnän maanpäälliset verkot, sähkökaapelijärjestelmät siinä määrin kuin niitä käytetään signaalinsiirtoon, radio- ja televisiolähetyksiin käytetyt verkot sekä kaapelitelevisioverkot riippumatta siitä, minkä tyyppistä informaatiota niissä siirretään;

d) 'sääntelyviranomaisella' sähköisen viestinnän alalla yhtä tai useampaa elintä, jonka tehtävänä on säännellä tässä luvussa tarkoitettua sähköistä viestintää;

e) palveluntarjoajalla katsotaan olevan 'huomattava markkinavoima', jos sillä on yksin tai yhdessä muiden kanssa määräävää asemaa vastaava asema eli sellaista taloudellista vaikutusvaltaa, jonka turvin se voi toimia huomattavassa määrin riippumattomana kilpailijoista, asiakkaista ja viime kädessä kuluttajista;

f) 'yhteenliittämisellä' saman tai eri palveluntarjoajan käyttämien yleisten viestintäverkkojen fyysistä ja/tai loogista yhdistämistä, jotta tietyn palveluntarjoajan palveluja käyttävät voivat olla yhteydessä saman tai toisen palveluntarjoajan palvelujen käyttäjiin tai käyttää toisen palveluntarjoajan palveluja. Palveluja voivat tarjota yhteenliitetyt osapuolet tai muut osapuolet, joilla on verkon käyttöoikeus. Yhteenliittäminen on erityinen käyttöoikeuden tyyppi, joka toteutetaan yleisten verkkojen operaattoreiden kesken;

g) 'yleispalvelulla' tietynlaatuisten palvelujen kokonaisuutta, joka tarjotaan kaikille käyttäjille osapuolen alueella maantieteellisestä sijainnista riippumatta ja kohtuullisin hinnoin; osapuolet päättävät itse sen laajuudesta ja täytäntöönpanosta;

h) 'käyttöoikeudella' järjestelmien ja/tai palvelujen asettamista toisen palveluntarjoajan saataville määritellyin ehdoin joko yksinoikeudella tai muutoin sähköisten viestintäpalvelujen tarjoamista varten. Se kattaa muun muassa verkkoelementtien ja niihin liittyvien toimintojen käyttöoikeuden, johon saattaa sisältyä laitteiden liittäminen kiinteää tai muuta kuin kiinteää tapaa käyttäen (tässä tarkoitetaan erityisesti tilaajayhteyksien sekä sellaisten toimintojen ja palvelujen käyttöoikeutta, joita tarvitaan palvelujen tarjoamiseksi tilaajayhteyksien kautta); fyysisten perusrakenteiden käyttöoikeuden, mukaan lukien rakennukset, kaapelikanavat ja mastot; asiaan kuuluvien ohjelmistojen käyttöoikeuden, mukaan lukien käyttötukijärjestelmät; numeronmuuntoa tai vastaavia toimintoja tarjoavien järjestelmien käyttöoikeuden; kiinteiden ja matkaviestintäverkkojen käyttöoikeuden erityisesti verkkovierailua varten; digitaalitelevisiopalvelujen ehdollisen käyttöoikeuden järjestelmien käyttöoikeuden; virtuaaliverkkopalvelujen käyttöoikeuden;

i) 'loppukäyttäjällä' käyttäjää, joka ei tarjoa käyttöön yleisiä viestintäverkkoja eikä yleisesti saatavilla olevia sähköisiä viestintäpalveluja;

j) 'tilaajayhteydellä' fyysisiä johtoja, jotka yhdistävät tilaajan tiloissa olevan liityntäpisteen ristikytkentätelineeseen tai vastaavaan kiinteän yleisen viestintäverkon verkkoelementtiin.

116 artikla

Sääntelyviranomainen

1. Osapuolet varmistavat, että sähköisten viestintäpalvelujen sääntelyviranomaiset ovat oikeudellisesti erillisiä ja toiminnallisesti riippumattomia kaikista sähköisten viestintäpalvelujen tarjoajista. Jos osapuolella on omistusosuuksia tai määräysvaltaa yleisiä viestintäverkkoja tai -palveluja tarjoavassa palveluntarjoajassa, sen on varmistettava, että sääntelytoiminta ja omistajuuteen tai määräysvaltaan liittyvä toiminta erotetaan rakenteellisesti tehokkaasti toisistaan.

2. Osapuolet varmistavat, että sääntelyviranomaisella on riittävät valtuudet toimialan sääntelyyn. Sääntelyviranomaisen tehtävät on julkaistava helposti saatavilla olevassa ja selkeässä muodossa, erityisesti jos tehtävät on osoitettu useammalle kuin yhdelle elimelle.

3. Osapuolet varmistavat, että sääntelyviranomaisten päätökset ja niiden käyttämät menettelyt ovat tasapuolisia kaikkien markkinaosapuolten kannalta ja avoimia.

4. Sääntelyviranomaisella on valtuudet suorittaa analyysi tämän sopimuksen liitteenä ([1]) olevasta merkityksellisiä tuote- ja palvelumarkkinoita koskevasta ohjeellisesta luettelosta. Jos sääntelyviranomaisen on tämän sopimuksen 118 artiklan mukaisesti tehtävä päätös siitä, asettaako, pitääkö voimassa, muuttaako tai poistaako se velvoitteita, sen on markkina-analyysin perusteella määriteltävä, vallitseeko asianomaisilla markkinoilla todellinen kilpailu.

5. Jos sääntelyviranomainen toteaa, ettei merkityksellisillä markkinoilla vallitse todellista kilpailua, sen on määriteltävä ja nimettävä palveluntarjoajat, joilla on huomattava markkinavoima kyseisillä markkinoilla, ja tarpeen mukaan asetettava niille tämän sopimuksen 118 artiklassa tarkoitettuja erityisiä sääntelyllisiä velvoitteita tai pidettävä ne edelleen voimassa tai muutettava niitä. Jos sääntelyviranomainen toteaa, että merkityksellisillä markkinoilla vallitsee todellinen kilpailu, se ei saa asettaa eikä pitää voimassa minkäänlaisia tämän sopimuksen 118 artiklassa tarkoitettuja erityisiä sääntelyllisiä velvoitteita.

6. Osapuolet varmistavat, että palveluntarjoajalla, johon sääntelyviranomaisen päätös vaikuttaa, on oikeus hakea muutosta päätökseen muutoksenhakuelimeltä, joka on riippumaton kaikista päätöksen tekemiseen osallistuneista osapuolista. Osapuolet varmistavat, että tapaukseen liittyvät tosiseikat otetaan asianmukaisesti huomioon. Sääntelyviranomaisen päätös on voimassa, kunnes muutoksenhakupyyntö on käsitelty, jollei muutoksenhakuelin toisin päätä. Jos muutoksenhakuelin ei ole luonteeltaan tuomioistuin, sen päätökset on aina perusteltava kirjallisesti ja sen päätöksistä on lisäksi voitava valittaa puolueettomalle ja riippumattomalle oikeusviranomaiselle. Muutoksenhakuelinten päätökset on pantava tehokkaasti täytäntöön.

([1]) EU-osapuoli: Merkityksellisiä tuote- ja palvelumarkkinoita koskeva ohjeellinen luettelo esitetään liitteessä XIX. EU tarkistaa tätä merkityksellisten markkinoiden luetteloa säännöllisesti. Nämä tarkistukset on otettava huomioon kaikkien tähän lukuun perustuvien velvoitteiden yhteydessä. Ukraina: Tuote- ja palvelumarkkinoita koskeva ohjeellinen luettelo esitetään liitteessä XX. Ukraina tarkistaa tätä merkityksellisten markkinoiden luetteloa säännöllisesti 124 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön lähentämisprosessin perusteella. Nämä tarkistukset on otettava huomioon kaikkien tähän lukuun perustuvien velvoitteiden yhteydessä.

7. Osapuolet varmistavat, että jos sääntelyviranomaiset aikovat toteuttaa tämän alajakson määräyksiin liittyviä, merkityksellisiin markkinoihin huomattavalla tavalla vaikuttavia toimenpiteitä, ne antavat asianomaisille osapuolille mahdollisuuden esittää kohtuullisessa määräajassa lausuntonsa ehdotetuista toimenpiteistä. Sääntelyviranomaisten on julkaistava tiedot kuulemismenettelyistään. Kuulemisen tulokset on asetettava julkisesti saataville, paitsi jos tiedot ovat luottamuksellisia.

8. Osapuolet varmistavat, että sähköisiä viestintäverkkoja ja -palveluja tarjoavat palveluntarjoajat toimittavat kaikki tarvittavat tiedot, taloudelliset tiedot mukaan lukien, jotta sääntelyviranomaiset voivat varmistua siitä, että tämän alajakson määräyksiä tai niiden mukaisesti tehtyjä päätöksiä noudatetaan. Näiden palveluntarjoajien on pyynnöstä toimitettava tiedot viipymättä sekä sääntelyviranomaisen edellyttämän aikataulun mukaisesti että sen vaatimalla tarkkuudella. Sääntelyviranomaisen pyytämien tietojen on oltava oikeasuhteisia tehtävien suorittamiseen nähden. Sääntelyviranomaisen on perusteltava tietojen antamista koskeva pyyntönsä.

117 artikla

Lupa sähköisten viestintäpalveluiden tarjoamiseen

1. Osapuolet varmistavat, että palveluiden tarjontaan myönnetään mahdollisuuksien mukaan lupa pelkän ilmoituksen ja/tai rekisteröitymisen perusteella.

2. Osapuolet varmistavat, että toimilupaa voidaan vaatia numeroiden ja taajuuksien myöntämiseen liittyvien kysymysten ratkaisemiseksi. Tällaisten toimilupien ehdot on julkistettava.

3. Osapuolet varmistavat, että jos toimilupa vaaditaan,

a) kaikki toimiluvan myöntämiseen liittyvät perusteet sekä kohtuullinen aika, joka yleensä tarvitaan toimilupahakemusta koskevan päätöksen tekemiseen, julkistetaan;

b) toimiluvan epäämisperusteet ilmoitetaan pyynnöstä hakijalle kirjallisesti;

c) toimiluvan hakija voi tehdä valituksen muutoksenhakuelimeen, jos toimilupa evätään perusteettomasti;

d) lupamaksut ([1]), jotka osapuoli vaatii toimiluvan myöntämisestä, eivät ylitä hallinnollisia kustannuksia, jotka tavanomaisesti koituvat sovellettavien lupien käsittelystä, valvonnasta ja toimeenpanosta. Tämän kohdan vaatimuksia ei sovelleta radiotaajuuksien ja numerointivarojen käytöstä perittäviin lupamaksuihin.

118 artikla

Käyttöoikeudet ja yhteenliittäminen

1. Osapuolet varmistavat, että kaikilla palveluntarjoajilla, joilla on sähköisten viestintäpalveluiden tarjoamista koskeva lupa, on oikeus ja velvollisuus neuvotella yhteenliittämisestä muiden yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäverkkojen ja -palveluiden tarjoajien kanssa. Verkkojen yhteenliittämisestä on periaatteessa sovittava kyseisten oikeushenkilöiden kaupallisten neuvottelujen pohjalta.

2. Osapuolet varmistavat, että palveluntarjoajat, jotka verkkojen yhteenliittämisjärjestelyjä koskevien neuvottelujen myötä saavat tietoja toiselta palveluntarjoajalta, käyttävät tällaisia tietoja ainoastaan siihen tarkoitukseen, johon ne on annettu, ja huolehtivat aina toimitettujen tai tallennettujen tietojen luottamuksellisuudesta.

3. Osapuolet varmistavat, että jos sääntelyviranomainen toteaa tämän sopimuksen 116 artiklan mukaisesti, ettei merkityksellisillä markkinoilla, muun muassa tämän sopimuksen liitteissä mainituilla markkinoilla, vallitse todellista kilpailua, sillä on valtuudet asettaa palveluntarjoajalle, jolla on todettu olevan huomattava markkinavoima, yksi tai useampi seuraavista yhteenliittämistä ja/tai käyttöoikeuksia koskevista velvoitteista:

a) syrjimättömyyttä koskeva velvoite sen varmistamiseksi, että operaattori soveltaa samankaltaisia ehtoja samankaltaisissa olosuhteissa muihin palveluntarjoajiin, jotka tarjoavat samankaltaisia palveluja, ja tarjoaa palveluja ja tietoja muille samoilla ehdoilla ja samanlaatuisina kuin omille yksiköilleen, tytäryhtiöilleen tai kumppaneilleen;

([1]) Lupamaksuihin eivät sisälly huutokaupasta, tarjouskilpailusta tai muusta syrjittämättömästä toimiluvan myöntämistavasta johtuvat maksut eivätkä pakolliset suoritukset yleispalvelun tarjoamiseksi.

b) useassa tarjontaketjun vaiheessa toimivaa yritystä koskeva velvoite saattaa tietoon tukkuhintansa ja sisäiset siirtohintansa syrjimättömyysvelvoitteen noudattamiseksi tai epärehellisen ristiintukemisen estämiseksi. Sääntelyviranomainen voi määritellä käytettävän menettely- ja kirjanpitotavan;

c) velvoitteet toteuttaa kohtuulliset pyynnöt, jotka koskevat erityisten verkkoelementtien ja niihin liittyvien toimintojen käyttöoikeutta, mukaan luettuna tilaajayhteyksien eriytetty tarjonta, tai oikeutta hyödyntää niitä muun muassa silloin, kun sääntelyviranomainen katsoo, että käyttöoikeuden epääminen tai saman vaikutuksen aiheuttavat kohtuuttomat ehdot estäisivät kestävien kilpailumarkkinoiden kehittymistä vähittäismyyntitasolla tai että se ei olisi loppukäyttäjien edun mukaista;

d) velvoite tarjota tiettyjä palveluja tukkumyynnissä kolmansille osapuolille jälleenmyyntiä varten; myöntää teknisten rajapintojen, yhteyskäytäntöjen tai muiden keskeisten, palvelujen tai virtuaaliverkkopalvelujen yhteentoimivuuden kannalta välttämättömien tekniikkojen avoin käyttöoikeus; tarjota rinnakkain sijoittamista tai muita toimintojen yhteiskäyttötapoja, mukaan lukien kaapelikanavien, rakennusten tai mastojen käyttöoikeus; tarjota tiettyjä palveluja, joita tarvitaan päästä päähän -palvelujen yhteentoimivuuden varmistamiseksi käyttäjille, mukaan lukien älyverkkopalveluihin liittyvät toiminnot; antaa käyttötukijärjestelmien tai samankaltaisten ohjelmistojärjestelmien käyttöoikeus terveen kilpailun varmistamiseksi palvelujen tarjonnassa; liittää yhteen verkot tai verkkotoiminnot.

Sääntelyviranomaiset voivat liittää tämän kohdan c ja d alakohdan velvoitteisiin vilpittömyyttä, kohtuullisuutta ja määräaikoja koskevia ehtoja;

e) kustannusvastaavuutta ja hintavalvontaa koskevat velvoitteet, mukaan lukien hintojen kustannuslähtöisyyttä ja kustannuslaskentaa koskevat velvoitteet, tietyntyyppisten yhteenliittämisten ja/tai käyttöoikeuksien tarjonnassa, jos markkina-analyysi osoittaa, että todellinen kilpailu puuttuu ja tämä saattaa johtaa siihen, että kyseinen operaattori saattaa pitää hintoja liian korkealla tasolla tai harjoittaa hintapainostusta loppukäyttäjien haitaksi;

Sääntelyviranomaisten on otettava huomioon operaattorin tekemät investoinnit ja sallittava tälle kohtuullinen tuotto sijoitetulle pääomalle;

f) velvoite julkaista sääntelyviranomaisen palveluntarjoajalle asettamat erityisvelvoitteet ja yksilöidä samalla tuote-/palvelumarkkinat ja maantieteelliset markkinat. Ajantasaiset tiedot on saatettava yleisesti ja helposti kaikkien asianomaisten osapuolten saataville, jolleivät tiedot ole luottamuksellisia eivätkä sisällä liikesalaisuuksia;

g) avoimuutta koskevat velvoitteet, joiden mukaan operaattoreiden on julkistettava määrätyt tiedot ja erityisesti tilanteessa, jossa operaattorilla on syrjimättömyyteen liittyviä velvoitteita, sääntelyviranomainen voi vaatia sitä julkaisemaan viitetarjouksen, jonka on oltava riittävästi eritelty sen varmistamiseksi, että palveluntarjoajia ei vaadita maksamaan toiminnoista, jotka eivät ole halutun palvelun kannalta välttämättömiä, ja joka sisältää tarjottavan palvelun eriteltynä markkinoiden tarpeiden mukaisiin osatekijöihin sekä siihen liittyvät ehdot, mukaan lukien hinnat.

4. Osapuolet varmistavat, että palveluntarjoaja, joka pyytää verkkojen yhteenliittämistä sellaisen palveluntarjoajan kanssa, jolla on todettu olevan huomattava markkinavoima, voi hakea verkkojen yhteenliittämistä ja/tai käyttöoikeuksia koskeviin ehtoihin liittyvän riidan ratkaisua riippumattomalta kotimaiselta elimeltä, joka voi olla tämän sopimuksen 115 artiklan 2 kohdan d alakohdassa tarkoitettu sääntelyelin, joko milloin tahansa tai julkisesti ilmoitetun kohtuullisen ajan kuluttua.

119 artikla

Rajalliset voimavarat

1. Osapuolet varmistavat, että kaikki menettelyt, jotka koskevat rajallisten voimavarojen, kuten taajuuksien, numeroiden ja asennusoikeuksien, myöntämistä ja käyttöä, toteutetaan puolueettomasti, oikeasuhteisesti, viivytyksettä, avoimesti ja syrjimättömästi. Myönnettyjen taajuuskaistojen kulloinenkin tilanne on julkaistava, mutta yksityiskohtaisia tietoja julkishallinnon erityisiin käyttötarkoituksiin myönnetyistä taajuuksista ei edellytetä.

2. Osapuolet varmistavat televiestintäpalveluissa niiden alueella käytettävien radiotaajuuksien tehokkaan hallinnoinnin, jotta voitaisiin varmistaa taajuuksien tosiasiallinen ja tehokas käyttö. Jos tiettyjen taajuuksien kysyntä ylittää saatavilla olevien taajuuksien määrän, tällaisten taajuuksien jakamisessa käyttäjille olisi noudatettava tarkoituksenmukaisia ja avoimia menettelyjä, jotta voidaan varmistaa niiden mahdollisimman tehokas käyttö ja edistää kilpailun kehittymistä.

3. Osapuolet varmistavat, että kansallisten numerointivarojen jakaminen ja kansallisten numerointisuunnitelmien hallinnointi annetaan sääntelyviranomaisen tehtäväksi.

4. Jos julkisilla viranomaisilla tai paikallisviranomaisilla on omistusosuuksia tai määräysvaltaa yleisiä viestintäverkkoja ja/tai -palveluja tarjoavissa palveluntarjoajissa, on varmistettava, että asennusoikeuksien myöntämiseen liittyvät toiminnot erotetaan rakenteellisesti tehokkaasti omistajuuteen ja määräysvaltaan liittyvästä toiminnasta.

120 artikla

Yleispalvelu

1. Kummallakin osapuolella on oikeus määritellä, minkälaiset yleispalveluvelvoitteet se haluaa pitää voimassa.

2. Tällaisia velvoitteita ei sinänsä pidetä kilpailunvastaisina sillä edellytyksellä, että niitä hallinnoidaan avoimesti, objektiivisesti ja syrjimättömästi. Tällaisten velvoitteiden hallinnoinnin on myös oltava kilpailun suhteen neutraalia, eikä se saa olla raskaampaa kuin mikä on tarpeen osapuolen määrittelemää yleispalvelutyyppiä varten.

3. Osapuolet varmistavat, että kaikki palveluntarjoajat voivat tarjoutua yleispalvelun varmistajiksi eikä mitään palveluntarjoajaa suljeta ennakolta tämän mahdollisuuden ulkopuolelle. Valinta on tehtävä tehokkaalla, avoimella, puolueettomalla ja syrjimättömällä tavalla. Osapuolet arvioivat tarvittaessa, muodostaako yleispalvelun tarjoaminen kohtuuttoman rasitteen yhdelle tai useammalle yleispalvelun tarjoajaksi nimetylle organisaatiolle. Jos se tällaisen kustannuslaskelman nojalla on perusteltua ja ottaen huomioon yleispalvelua tarjoavalle organisaatiolle mahdollisesti koituva markkinaetu, sääntelyviranomaisten on päätettävä, tarvitaanko kyseistä yhtä tai useampaa palveluntarjoajaa koskevaa kompensaatiomenettelyä tai yleispalvelujen nettokustannusten jakamismenettelyä.

4. Osapuolet varmistavat, että

a) käyttäjien saatavilla on joko painettuja tai sähköisiä tilaajaluetteloita ([1]) tai molempia, ja luettelot saatetaan ajan tasalle säännöllisesti ja vähintään kerran vuodessa;

b) edellä a alakohdassa tarkoitettuja palveluja tarjoavat organisaatiot soveltavat syrjimättömyyden periaatetta muiden organisaatioiden niille toimittamien tietojen käsittelyssä.

121 artikla

Sähköisten viestintäpalveluiden rajatylittävä tarjonta

Osapuolet eivät ota käyttöön tai pidä voimassa toimenpiteitä, joilla rajoitetaan sähköisten viestintäpalveluiden rajatylittävää tarjontaa.

122 artikla

Tietojen luottamuksellisuus

Kumpikin osapuoli varmistaa palvelukauppaa rajoittamatta yleisessä sähköisessä viestintäverkossa tapahtuvan ja julkisesti saatavilla olevia sähköisiä viestintäpalveluita käyttävän sähköisen viestinnän ja siihen liittyvien liikennetietojen luottamuksellisuuden.

123 artikla

Palveluntarjoajien väliset riidat

1. Osapuolet varmistavat, että jos sähköisten viestintäverkkojen tai -palveluiden tarjoajien välillä ilmenee riita, joka liittyy tässä luvussa tarkoitettuihin oikeuksiin ja velvoitteisiin, asianomainen sääntelyviranomainen antaa kumman tahansa asianomaisen osapuolen pyynnöstä sitovan päätöksen, jolla riita ratkaistaan mahdollisimman nopeasti ja joka tapauksessa neljän kuukauden kuluessa.

([1]) Henkilötietojen käsittelyä ja yksityisyyden suojaa sähköisen viestinnän alalla koskevien sääntöjen mukaisesti.

2. Sääntelyviranomaisen päätös on julkistettava liikesalaisuutta koskevia määräyksiä noudattaen. Asianomaisille osapuolille on esitettävä päätöksen täydelliset perustelut.

3. Jos tällainen riita koskee rajatylittävää palveluiden tarjontaa, kyseisten sääntelyviranomaisten on koordinoitava toimintansa, jotta riita voidaan ratkaista.

124 artikla

Sääntelyn lähentäminen

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää lähentää Ukrainan voimassa olevaa lainsäädäntöä Euroopan unionin lainsäädäntöön. Ukraina varmistaa, että sen voimassa olevat lait ja tuleva lainsäädäntö saatetaan asteittain yhdenmukaiseksi EU:n säännöstön kanssa.

2. Lainsäädännön lähentäminen alkaa tämän sopimuksen allekirjoituspäivästä ja se ulotetaan asteittain koskemaan kaikkia tämän sopimuksen liitteessä XVII tarkoitettuja EU:n säännöstön osia.

6 Alajakso

Rahoituspalvelut

125 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tässä alajaksossa esitetään sääntelyperiaatteet, jotka koskevat kaikkia tämän luvun 2, 3 ja 4 jakson mukaisesti vapautettuja rahoituspalveluja.

2. Tässä alajaksossa ja tämän luvun 2, 3 ja 4 jaksossa tarkoitetaan

a) 'rahoituspalvelulla' mitä tahansa osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajan tarjoamaa rahoitusluonteista palvelua. Rahoituspalveluihin kuuluvat seuraavat toimintamuodot:

i) Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut

1. ensivakuutus (mukaan luettuna rinnakkaisvakuutus):

a) henkivakuutus,

b) vahinkovakuutus;

2. jälleenvakuutus ja edelleenvakuutus;

3. vakuutusten välittäminen, kuten vakuutusmeklarien ja -asiamiesten toiminta; ja

4. vakuutusten liitännäispalvelut, kuten neuvonta-, aktuaari-, riskinarviointi- ja vahingonkäsittelypalvelut.

ii) Pankkipalvelut ja muut rahoituspalvelut (lukuun ottamatta vakuutuspalveluja):

1. talletusten ja muiden takaisinmaksettavien varojen vastaanotto yleisöltä;

2. kaikentyyppinen luotonanto, mukaan luettuina kulutusluotot, kiinnitysluotot, factoring-rahoitus ja liiketoimien rahoitus;

3. rahoitusleasing;

4. kaikki maksu- ja rahansiirtopalvelut, mukaan luettuina luotto- ja maksukortit, matkasekit ja pankkivekselit;

5. takaukset ja sitoumukset;

6. kaupankäynti omaan tai asiakkaiden lukuun pörssissä, OTC-markkinoilla tai muuten seuraavilla välineillä:

a) rahamarkkinavälineet (mukaan luettuina sekit, vekselit ja talletustodistukset),

b) ulkomaanvaluutta,

c) johdannaistuotteet, esimerkiksi futuurit ja optiot,

d) valuuttakursseihin ja korkoihin liittyvät välineet, mukaan luettuina sellaiset tuotteet kuin swap-sopimukset ja korkotermiinit,

e) siirtokelpoiset arvopaperit,

f) muut markkinakelpoiset välineet ja rahoitusomaisuus, mukaan luettuina jalometalliharkot;

7. osallistuminen asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, myös merkintävastuuseen ja sijoitukseen, ja liikkeeseenlaskuun liittyvien palvelujen tarjoaminen;

8. välitystoiminta rahamarkkinoilla;

9. varainhoito, kuten käteisvarojen tai arvopaperisalkun hoito, kaikentyyppinen yhteissijoitusten hoito, eläkerahastojen hoito, arvopapereiden talletus- ja notariaattipalvelut;

10. rahoitusvaroihin kuten arvopapereihin, johdannaistuotteisiin ja muihin markkinakelpoisiin välineisiin liittyvät selvitys- ja toimituspalvelut;

11. rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvät ohjelmistot;

12. neuvonta, välitys ja muut liitännäisrahoituspalvelut 1–11 alakohdassa lueteltujen toimintamuotojen osalta, mukaan luettuina luottotiedot ja luottotietoanalyysit, sijoituksiin ja arvopaperisalkkuihin liittyvä tutkimus ja neuvonta, yritysostoihin sekä yritysten uudelleenjärjestelyyn ja strategiaan liittyvä neuvonta;

b) 'rahoituspalvelujen tarjoajalla' osapuolen luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka haluaa tarjota tai tarjoaa rahoituspalveluja. Käsitteeseen "rahoituspalvelujen tarjoaja" eivät kuulu julkiset elimet;

c) 'julkisella elimellä'

1. osapuolen julkisia viranomaisia, keskuspankkia tai rahaviranomaista taikka osapuolen omistuksessa tai valvonnassa olevaa laitosta, jos sen pääasiallisena tehtävänä on hoitaa julkisia tehtäviä tai suorittaa julkishallintoon kuuluvia toimintoja, ei kuitenkaan laitosta, joka pääasiallisesti tarjoaa rahoituspalveluja kaupallisin ehdoin; tai

2. yksityistä elintä, kun se hoitaa tehtäviä, joita yleensä hoitaa keskuspankki tai rahaviranomainen;

d) 'uudella rahoituspalvelulla' luonteeltaan rahoitukseen liittyvää palvelua, jota mikään rahoituspalvelujen tarjoaja ei tarjoa osapuolen alueella mutta jota tarjotaan toisen osapuolen alueella, mukaan lukien palvelut, jotka liittyvät olemassa oleviin ja uusiin tuotteisiin tai tuotteen toimitustapaan.

126 artikla

Vakauden ja luotettavuuden turvaamista koskeva poikkeus

1. Kumpikin osapuoli voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa toimenpiteitä toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen liittyvistä syistä muun muassa

a) suojellakseen sijoittajia, tallettajia, vakuutuksenottajia tai henkilöitä, joiden omaisuudenhoidosta vastaa rahoituspalvelujen tarjoaja;

b) varmistaakseen osapuolen rahoitusjärjestelmän luotettavuuden ja vakauden.

2. Nämä toimenpiteet eivät saa olla vaativampia kuin on tarpeen niille asetetun tavoitteen saavuttamiseksi, eivätkä ne saa johtaa toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajien syrjintään osapuolen omiin rahoituspalvelujen tarjoajiin verrattuna.

3. Tämän sopimuksen määräyksiä ei saa tulkita siten, että osapuoli olisi velvoitettu paljastamaan yksittäisten kuluttajien liiketoimiin ja tileihin liittyviä tietoja tai julkisten elinten hallussa olevia luottamuksellisia tai yksityisiä tietoja.

4. Osapuoli voi vaatia toisen osapuolen rajatylittävien rahoituspalvelujen tarjoajien ja rahoitusvälineiden rekisteröintiä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta rahoituspalveluiden rajatylittävään kauppaan liittyvien muiden, toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen tarkoitettujen sääntelykeinojen käyttöä.

127 artikla

Tehokas ja avoin sääntely

1. Kumpikin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan ilmoittamaan etukäteen kaikille asianomaisille henkilöille sellaisista yleisesti sovellettaviksi tarkoitetuista toimenpiteistä, jotka se aikoo ottaa käyttöön, antaakseen näille henkilöille mahdollisuuden esittää huomautuksia kyseisistä toimenpiteistä. Näistä toimenpiteistä ilmoitetaan

a) virallisessa julkaisussa; tai

b) muussa kirjallisessa tai sähköisessä muodossa.

2. Kumpikin osapuoli antaa kaikkien asianomaisten henkilöiden tiedoksi vaatimukset, joita se soveltaa rahoituspalvelujen tarjoamista koskevien hakemusten laatimiseen.

Asianomainen osapuoli antaa hakijalle tämän pyynnöstä tiedon hakemuksen käsittelyvaiheesta. Jos asianomainen osapuoli tarvitsee lisätietoja hakijalta, sen on ilmoitettava tästä hakijalle ilman tarpeetonta viivytystä.

Kumpikin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan varmistamaan, että rahoituspalvelualan sääntelyä ja valvontaa sekä veropetosten ja veronkierron torjuntaa koskevat kansainvälisesti sovitut normit pannaan täytäntöön ja niitä sovelletaan sen alueella. Tällaisia kansainvälisesti sovittuja normeja ovat muun muassa Baselin pankkivalvontakomitean "Core Principle for Effective Banking Supervision" (pankkivalvontaa koskevat perusperiaatteet), kansainvälisen vakuutusvalvojien järjestön "Insurance Core Principles and Methodology" (vakuutuksen perusperiaatteet ja menetelmät), arvopaperipörssiä valvovien viranomaisten kansainvälisen järjestön "Objectives and Principles of Securities Regulation" (arvopaperikaupan sääntelyn tavoitteet ja periaatteet), OECD:n tietojenvaihtoa veroasioissa koskeva sopimus, G20-ryhmän antama "Statement on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes" (lausuma avoimuudesta ja tietojenvaihdosta verotusta varten) sekä rahanpesunvastaisen kansainvälisen toimintaryhmän "Forty Recommendations on Money Laundering" (neljäkymmentä rahanpesun vastaista suositusta) ja "Nine Special Recommendations on Terrorist Financing" (yhdeksän terrorismin rahoituksen vastaista erityissuositusta).

Osapuolet ottavat myös huomioon G7-maiden valtiovarainministerien vahvistaman "Ten Key Principles for Information Exchange" (tietojenvaihdon kymmenen perusperiaatetta) ja ryhtyvät tarvittaviin toimiin näiden periaatteiden soveltamiseksi kahdenvälisissä yhteyksissään.

128 artikla

Uudet rahoituspalvelut

Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajan, joka on sijoittautunut kyseisen osapuolen alueelle, tarjota samantyyppisiä uusia rahoituspalveluja kuin ne, joita osapuolen omat rahoituspalvelujen tarjoajat saisivat kansallisen lainsäädännön nojalla tarjota vastaavissa olosuhteissa. Osapuoli voi määrätä sen oikeudellisen muodon, jonka kautta palvelua voidaan tarjota, ja se voi edellyttää, että palvelun tarjoamiseen hankitaan lupa. Jos lupa vaaditaan, päätös sen antamisesta on tehtävä kohtuullisen ajan kuluessa ja lupa voidaan evätä vain tämän sopimuksen 126 artiklassa vahvistetuista syistä.

129 artikla

Tietojenkäsittely

1. Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajan siirtää tietojenkäsittelyssä tarvittavia tietoja sähköisesti tai muussa muodossa alueelleen ja sieltä pois, jos tällainen tietojenkäsittely on tarpeen rahoituspalvelujen tarjoajan tavanomaisessa liiketoiminnassa.

2. Kumpikin osapuoli ottaa käyttöön riittäviä suojatoimenpiteitä yksityisyyden ja perusoikeuksien sekä henkilöiden vapauden suojaamiseksi, erityisesti henkilötietojen siirron osalta.

130 artikla

Erityiset poikkeukset

1. Tämän luvun määräysten ei saa tulkita estävän osapuolta tai sen julkisia elimiä harjoittamasta yksinoikeudella alueellaan yleiseen eläkejärjestelmään tai lakisääteiseen sosiaaliturvajärjestelmään kuuluvaa toimintaa tai tarjoamasta siihen liittyviä palveluja, paitsi jos kyseistä toimintaa voivat osapuolen kansallisten säännösten mukaisesti harjoittaa myös julkisten elinten tai yksityisten laitosten kanssa kilpailevat rahoituspalvelujen tarjoajat.

2. Tämän sopimuksen määräyksiä ei sovelleta keskuspankin, rahaviranomaisen tai muun julkisen elimen raha- ja valuuttakurssipolitiikan yhteydessä toteuttamiin toimiin.

3. Tämän luvun määräysten ei saa tulkita estävän osapuolta ja sen julkisia elimiä harjoittamasta toimintaa tai tarjoamasta palveluja yksinoikeudella alueellaan osapuolen tai sen julkisten elinten lukuun taikka niiden takauksella tai niiden myöntämin varoin.

131 artikla

Itsesääntelyorganisaatiot

Jos osapuoli edellyttää liittymistä tai osallistumista tai pääsyä johonkin itsesääntelyelimeen, arvopaperi- tai futuuripörssiin tai markkinoihin, selvitystoimistoon tai muuhun organisaatioon tai yhdistykseen, jotta toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoaja saisi tarjota rahoituspalveluja samoista lähtökohdista kuin osapuolen omat rahoituspalvelujen tarjoajat, tai jos osapuoli välittömästi tai välillisesti tarjoaa tällaisille elimille oikeuksia tai etuja rahoituspalveluiden tarjonnassa, osapuolen on varmistettava tämän sopimuksen 88 ja 94 artiklassa vahvistettujen velvoitteiden noudattaminen.

132 artikla

Selvitys- ja maksujärjestelmät

Niillä ehdoilla ja edellytyksillä, joilla myönnetään kansallinen kohtelu, kummankin osapuolen on sallittava alueelleen sijoittautuneiden toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajien päästä osalliseksi julkisten elinten ylläpitämiin maksu- ja selvitysjärjestelmiin, sekä sellaisiin virallisiin rahoitus- ja jälleenrahoitusmahdollisuuksiin, jotka ovat käytettävissä tavanomaisen liiketoiminnan yhteydessä. Tällä artiklalla ei ole tarkoitus päästää näitä rahoituspalvelujen tarjoajia osallisiksi osapuolen viimekäden rahoittajan ("lender of last resort") mahdollisuuksiin.

133 artikla

Sääntelyn lähentäminen

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää lähentää Ukrainan voimassa olevaa lainsäädäntöä Euroopan unionin lainsäädäntöön. Ukraina varmistaa, että sen voimassa olevat lait ja tuleva lainsäädäntö saatetaan asteittain yhdenmukaiseksi EU:n säännöstön kanssa.

2. Lainsäädännön lähentäminen alkaa tämän sopimuksen allekirjoituspäivästä ja se ulotetaan asteittain koskemaan kaikkia tämän sopimuksen liitteessä XVII tarkoitettuja EU:n säännöstön osia.

7 Alajakso

Liikennepalvelut

134 artikla

Soveltamisala

Tässä alajaksossa esitetään periaatteet, jotka koskevat tämän luvun 2, 3 ja 4 jakson mukaisesti vapautettavia liikennepalveluita.

135 artikla

Kansainvälinen meriliikenne

1. Tätä sopimusta sovelletaan kansainväliseen meriliikenteeseen Ukrainan ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden satamien välillä sekä Euroopan unionin jäsenvaltioiden satamien välillä. Sitä sovelletaan myös liikenteeseen Ukrainan ja kolmansien maiden satamien välillä sekä Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden satamien välillä.

2. Tätä sopimusta ei sovelleta kotimaan meriliikenteeseen Ukrainan satamien välillä tai Euroopan unionin yksittäisten jäsenvaltioiden satamien välillä. Sen estämättä, mitä edellisessä virkkeessä määrätään, kansainväliseen meriliikenteeseen kuuluvaksi katsotaan tyhjien konttien ja vastaavien kuljettaminen Ukrainan satamien välillä tai Euroopan unionin yksittäisten jäsenvaltioiden satamien välillä silloin, kun niitä ei kuljeteta rahtina maksua vastaan.

3. Tässä alajaksossa ja tämän luvun 2, 3 ja 4 jaksossa

a) 'kansainväliseen meriliikenteeseen' sisältyvät ovelta ovelle -kuljetukset ja intermodaalikuljetukset, joilla tarkoitetaan tavaroiden kuljettamista useammalla kuin yhdellä liikennemuodolla, joihin sisältyy meriosuus, ja ainoastaan yhdellä kuljetusasiakirjalla, minkä vuoksi tähän sisältyy oikeus tehdä suoraan sopimuksia muiden liikennemuotojen tarjoajien kanssa;

b) 'meriliikenteen lastinkäsittelypalveluilla' tarkoitetaan ahtausyritysten, myös terminaalien operaattoreiden, harjoittamaa toimintaa, mutta siihen ei sisälly satamatyöläisten välitön toiminta, jos tällainen työvoima on järjestetty ahtausyrityksistä ja terminaalien operaattoriyrityksistä riippumattomasti. Tähän sisältyvät seuraavien vaiheiden järjestely ja valvonta:

   i) lastin lastaaminen laivaan / purkaminen laivasta,

   ii) lastin kiinnittäminen/irrottaminen,

   iii) lastin vastaanottaminen/toimittaminen ja säilyttäminen ennen laivausta tai purkamisen jälkeen;

c) 'tulliselvityspalveluilla' (vaihtoehtoisesti 'tullitoimipaikan asiamiespalvelut') tarkoitetaan toimia, jotka koostuvat rahdin tuontiin, vientiin tai kauttakuljetukseen liittyvien tullimuodollisuuksien täyttämisestä toisen osapuolen puolesta riippumatta siitä, onko tämä palvelu kyseisen palveluntarjoajan päätoimi vai sen päätoimialaa täydentävä muu toimintamuoto;

d) 'konttiasema- ja varastopalveluilla' tarkoitetaan konttien säilyttämistä joko satama-alueilla tai sisämaassa niiden pakkaamiseksi, purkamiseksi ja korjaamiseksi sekä niiden saattamiseksi liikennekelpoisiksi;

e) 'varustamon edustajan palveluilla' tarkoitetaan yhden tai useamman linja- tai laivanvarustamon kaupallisten etujen edustamista tietyllä maantieteellisellä alueella seuraavissa tarkoituksissa:

   i) meriliikenteen ja siihen liittyvien oheispalvelujen markkinointiin ja myyntiin liittyvät toimet hinnoittelusta laskutukseen sekä konossementtien laatiminen yhtiöiden puolesta, tarvittavien oheispalvelujen ostaminen ja jälleenmyynti, asiakirjojen laatiminen ja liiketoimintaa koskevien tietojen toimittaminen,

   ii) aluksen satamassakäynnin järjestäminen tai rahdin haltuunotto tarvittaessa yhtiöiden puolesta.

f) 'huolintapalveluilla' tarkoitetaan laivauksen järjestämistä ja seurantaa laivaajan puolesta hankkimalla kuljetus- ja tarvittavat oheispalvelut, laatimalla tarvittavat asiakirjat ja toimittamalla tarvittavat liiketoimintatiedot;

g) 'syöttöliikennepalveluilla' tarkoitetaan kansainvälisten lastien, erityisesti konttirahdin, kuljetusta meritse osapuolen alueella sijaitsevien satamien välillä ennen kansainvälistä kuljetusosuutta tai sen jälkeen.

4. Kumpikin osapuoli myöntää toisen osapuolen lipun alla toimiville tai sen palveluntarjoajien liikennöimille aluksille yhtä edullisen kohtelun kuin omille aluksilleen tai minkä tahansa kolmannen maan aluksille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi, muun muassa satamiin pääsyn, satamien infrastruktuurin ja palveluiden ja merenkulun tukipalvelujen (1) käytön ja niistä johtuvien maksujen ja palkkioiden, tullipalvelujen ja laituripaikkojen sekä lastausta ja purkamista varten osoitettavien tilojen ja välineiden osalta.

5. Osapuolet soveltavat tosiasiallisesti periaatetta, jonka mukaan kansainvälisille meriliikennemarkkinoille ja meriliikenteeseen on rajoittamaton pääsy kaupallisin ehdoin ja syrjimättömästi.

6. Tämän artiklan 4 ja 5 kohdassa esitettyjen periaatteiden mukaisesti osapuolet vahvistavat, että tämän sopimuksen tullessa voimaan ne

a) eivät ota käyttöön tulevissa, kolmansien maiden kanssa meriliikennepalveluista tehtävissä sopimuksissa lastinjakojärjestelyitä, kuivan ja nestemäisen irtolastin kuljetukset ja linjaliikenne mukaan luettuina, ja lopettavat tällaiset lastinjakojärjestelyt, jos niitä on aiemmissa sopimuksissa; ja

b) poistavat kaikki hallinnolliset, tekniset tai muut toimenpiteet, jotka voisivat epäsuorasti rajoittaa toisen osapuolen kansalaisten tai yritysten toimintaa kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoamisen yhteydessä tai vaikuttaa siihen syrjivästi, ja pidättäytyvät ottamasta käyttöön tällaisia toimenpiteitä.

7. Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien sijoittautumisen alueelleen yhtä edullisin sijoittautumis- ja toimintaedellytyksin kuin ne, jotka se tarjoaa joko omille tai minkä tahansa kolmannen maan palvelujen tarjoajille sen mukaan, kummat näistä edellytyksistä ovat paremmat. Tällaisten sijoittautuneiden yksiköiden toiminnan osalta kumpikin osapuoli sallii tämän luvun 2 jakson määräysten sekä omien lakiensa ja määräystensä mukaisesti toisen osapuolen palvelujen tarjoajien harjoittaa muun muassa seuraavanlaista taloudellista toimintaa:

a) meriliikennepalvelujen ja niihin liittyvien oheispalvelujen julkaisemiseen, markkinointiin ja myyntiin liittyvät toimet hinnoittelusta laskutukseen joko omaan lukuunsa tai muiden kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien lukuun pitämällä suoraan yhteyttä asiakkaisiin;

b) liiketoimintaa koskevien tietojen toimittaminen millä tahansa välineellä, tietokoneavusteiset tietojärjestelmät ja sähköinen tiedonsiirto mukaan luettuina (jollei televiestintään liittyvistä ketään syrjimättömistä rajoituksista muuta johdu);

c) kuljetus- ja tulliasiakirjojen sekä muiden kuljetettavien tavaroiden alkuperää ja luonnetta koskevien asiakirjojen laatiminen;

d) alusten satamassakäynnin järjestäminen tai rahdin haltuunotto omaan lukuunsa tai muiden kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien lukuun;

e) liiketoimintaa koskevien järjestelyjen toteuttaminen paikallisten huolintaliikkeiden kanssa, mukaan lukien osakkuus yrityksessä ja paikallisen tai ulkomaisen henkilöstön palkkaaminen tämän sopimuksen asiaa koskevien määräysten mukaisesti;

f) integroidun liikennepalvelun tarjoamiseksi tarvittavien, mitä tahansa liikennemuotoa, mukaan luettuina sisävesi-, maantie- ja rautatieliikenne, käyttävien kuljetuspalvelujen sekä kaikkia liikennemuotoja tukevien palvelujen ostaminen ja käyttäminen joko yrityksen omaan tai sen asiakkaiden lukuun (ja jälleenmyynti yrityksen asiakkaille);

g) taloudellisen toiminnan harjoittamiseen tarvittavien laitteiden ja välineiden omistaminen.

(1) Merenkulun tukipalveluihin kuuluvat meriliikenteen lastinkäsittelypalvelut, varastointi- ja varastopalvelut, tulliselvityspalvelut, konttiasemiin ja konttien säilytykseen liittyvät palvelut, varustamon edustajan palvelut, (meriliikenteen) huolintapalvelut, alusten vuokrauspalvelut miehistöineen, alusten huolto ja korjaus, hinaus- ja työntöpalvelut ja meriliikenteen tukipalvelut.

8. Kumpikin osapuoli antaa toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien saataville kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin seuraavat satamapalvelut: luotsaaminen, hinaus ja vetoapu, muonitus, polttoaineen ja veden toimitus, jätehuolto ja painolastin hävittäminen, satamakapteenipalvelut, navigointilaitteet, alusten käytön kannalta ratkaisevan tärkeät maissa sijaitsevat viestintä-, vesi-, sähkö- ja muut vastaavat palvelut, korjausvälineet hätätapauksia varten, ankkurointi, laituripaikka ja alusten kiinnityspalvelut.

9. Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien tarjota toisen osapuolen sisävesiväylillä kansainvälisiä meriliikennepalveluja, joihin sisältyy meriosuus.

10. Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien käyttää syrjimättömin ehdoin ja asianomaisten yritysten keskenään sopimin edellytyksin sen alueelle rekisteröityjen meriliikennepalvelujen tarjoajien tarjoamia syöttöliikennepalveluja Ukrainan satamien välillä tai Euroopan unionin yksittäisten jäsenvaltioiden satamien välillä.

11. Tämä sopimus ei vaikuta Ukrainan ja Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä tehtyjen merenkulkualan sopimusten soveltamiseen tämän sopimuksen soveltamisalaan kuulumattomissa asioissa. Jos tämä sopimus on joiltakin osin vähemmän suotuisa kuin Euroopan unionin yksittäisten jäsenvaltioiden ja Ukrainan väliset voimassa olevat sopimukset, suotuisammilla määräyksillä on etusija, tämän rajoittamatta kuitenkaan EU-osapuolen velvollisuuksien ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen määräysten noudattamista. Tämän sopimuksen määräykset korvaavat Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja Ukrainan aikaisempien kahdenvälisten sopimusten määräykset, jos viimeksi mainitut ovat, edellisessä virkkeessä tarkoitettua tilannetta lukuun ottamatta, joko ristiriidassa ensin mainittujen määräysten kanssa tai täsmälleen samoja. Voimassa olevien kahdenvälisten sopimusten määräysten, jotka eivät kuulu tämän sopimuksen soveltamisalaan, soveltamista jatketaan.

136 artikla

Maantie-, rautatie ja sisävesiliikenne

1. Jotta voitaisiin varmistaa osapuolten välisten kuljetusten yhteensovitettu kehitys ja asteittainen vapauttaminen niiden molempien kaupallisten tarpeiden mukaisesti, vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä maantie-, rautatie- ja sisävesiliikennekuljetusten alalla sovitaan mahdollisesti tehtävissä tulevissa maantie-, rautatie- ja sisävesiliikennettä koskevissa erityissopimuksissa.

2. Ennen tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen sopimusten tekemistä osapuolet eivät saa tehdä vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä rajoittavampia kuin ne ovat tämän sopimuksen voimaantuloa edeltävänä päivänä.

3. Voimassa olevien kahdenvälisten sopimusten määräysten, jotka eivät kuulu tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettujen mahdollisten tulevien sopimusten soveltamisalaan, soveltamista jatketaan.

137 artikla

Lentoliikenne

1. Jotta voitaisiin varmistaa osapuolten välisten kuljetusten yhteensovitettu kehitys ja asteittainen vapauttaminen osapuolten kaupallisten tarpeiden mukaisesti, vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla olisi sovittava EU:n ja Ukrainan välisen yhteisen ilmailualuesopimuksen puitteissa.

2. Ennen yhteistä ilmailualuetta koskevan sopimuksen tekemistä osapuolet eivät toteuta mitään toimenpiteitä eivätkä ryhdy mihinkään toimiin, jotka ovat rajoittavampia tai syrjivämpiä kuin ennen tämän sopimuksen voimaantuloa käytössä olleet toimenpiteet tai toimet.

138 artikla

Sääntelyn lähentäminen

Ukraina mukauttaa lainsäädäntönsä, mukaan luettuina hallinnolliset, tekniset ja muut säännöt, EU-osapuolen alueella sovellettavaan kansainvälistä meriliikennettä koskevaan lainsäädäntöön siinä määrin kuin se on tarpeen vapauttamiseen, osapuolten vastavuoroiseen markkinoillepääsyyn sekä matkustajien ja tavaroiden liikkuvuuteen liittyvien tavoitteiden saavuttamiseksi. Lainsäädännön lähentäminen alkaa sopimuksen allekirjoituspäivästä ja se ulotetaan asteittain koskemaan kaikkia tämän sopimuksen liitteessä XVII tarkoitettuja EU:n säännöstön osia.

6 jakso

Sähköinen kauppa

139 artikla

Tavoitteet ja periaatteet

1. Osapuolet tunnustavat, että sähköinen kauppa lisää kaupankäynnin mahdollisuuksia monilla aloilla, ja ne sopivat edistävänsä sähköistä kaupankäyntiä välillään tekemällä yhteistyötä erityisesti tämän luvun määräyksiin perustuvissa sähköiseen kauppaan liittyvissä asioissa.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että sähköisen kaupan kehityksen on oltava täysin yhteensopivaa korkeatasoisimpien kansainvälisten tietosuojastandardien kanssa, jotta käyttäjien luottamus sähköiseen kauppaan voidaan varmistaa.

3. Osapuolet sopivat, että sähköisiä siirtoja pidetään tämän luvun 3 jaksossa (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) tarkoitettuna palveluiden tarjontana, johon ei voida soveltaa tulleja.

140 artikla

Sähköisen kaupan sääntelykysymykset

1. Osapuolet käyvät sähköisen kaupan esille nostamista sääntelykysymyksistä vuoropuhelua, jossa käsitellään muuan muassa seuraavia seikkoja:

a) yleisölle annettujen elektronisten allekirjoitusten varmenteiden tunnustaminen ja rajatylittävien varmennepalveluiden helpottaminen;

b) välittävien palveluntarjoajien vastuu tiedon toimittamisen tai tallentamisen osalta;

c) ei-toivotun sähköisen kaupallisen viestinnän käsittely;

d) kuluttajansuoja sähköisen kaupan alalla;

e) kaikki muut sähköisen kaupan kehityksen kannalta merkitykselliset seikat.

2. Tällainen yhteistyö voi tapahtua tiedonvaihtona, jonka aiheena on osapuolten lainsäädäntö näissä kysymyksissä ja tällaisen lainsäädännön täytäntöönpano.

7 jakso

Poikkeukset

141 artikla

Yleiset poikkeukset

1 Tämän luvun ja tämän sopimuksen liitteiden XVI-A, XVI-B, XVI-C, XVI-D, XVI-E, XVI-F ja XVI-I määräyksiin sovelletaan tässä artiklassa vahvistettuja poikkeuksia, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 472 artiklassa vahvistettujen yleisten poikkeusten soveltamista.

2. Edellyttäen, että toimenpiteitä ei sovelleta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään maiden välillä samankaltaisten olosuhteiden vallitessa taikka sijoittautumisen tai rajatylittävän palveluntarjonnan peiteltyyn rajoittamiseen, tämän luvun määräysten ei voida tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön tai soveltamasta toimenpiteitä, jotka

a) ovat tarpeen yleisen turvallisuuden ja julkisen moraalin suojelemiseksi tai yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi;

b) ovat tarpeen ihmisten, eläinten tai kasvien elämän tai terveyden suojelemiseksi;

c) liittyvät ehtyvien luonnonvarojen suojeluun, jos kyseisten toimenpiteiden toteuttamisen ohella rajoitetaan kotimaisia sijoituksia tai kotimaista palveluiden tuotantoa tai kulutusta;

d) ovat tarpeen taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi;

e) ovat tarpeen sellaisten lakien tai määräysten noudattamisen turvaamiseksi, jotka eivät ole ristiriidassa tämän luvun määräysten kanssa, mukaan luettuina seuraavia seikkoja koskevat lait ja määräykset:

i) harhaanjohtavien ja petollisten toimintatapojen ehkäiseminen tai sopimusten noudattamatta jättämisen seurauksista huolehtiminen,

ii) henkilöiden yksityisyyden suojaaminen henkilötietojen käsittelyssä ja levittämisessä sekä henkilöä koskevien tiedostojen ja tilitietojen luottamuksellisuuden turvaaminen,

iii) turvallisuus;

f) eivät ole yhteensopivia tämän sopimuksen 88 artiklan 1 kohdan ja 94 artiklan kanssa, edellyttäen että erilaisen kohtelun tarkoituksena on varmistaa välittömien verojen tehokas tai tasapuolinen määrääminen tai kantaminen toisen osapuolen taloudellisen toiminnan, sijoittajien, tai palveluntarjoajien osalta ([1]).

3. Tämän luvun ja tämän sopimuksen liitteiden XVI-A, XVI-B, XVI-C, XVI-D, XVI-E, XVI-F ja XVI-I määräyksiä ei sovelleta osapuolten sosiaaliturvajärjestelmiin tai sellaiseen osapuolen alueella harjoitettavaan toimintaan, joka liittyy vaikka vain satunnaisesti julkisen vallan käyttöön.

142 artikla

Verotusta koskevat toimenpiteet

Tämän luvun määräysten mukaista suosituimmuuskohtelua ei sovelleta verokohteluun, jonka osapuolet myöntävät tai aikovat tulevaisuudessa myöntää kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevien sopimusten perusteella.

143 artikla

Turvallisuuteen perustuvat poikkeukset

1. Mikään tässä sopimuksessa ei

a) velvoita sopimuspuolta toimittamaan tietoja, joiden paljastamista se pitää tärkeiden turvallisuusetujensa vastaisina; tai

b) estä sopimuspuolta ryhtymästä toimenpiteisiin, joita se pitää välttämättöminä tärkeiden turvallisuusetujensa suojelemiseksi ja jotka

i) liittyvät aseiden, ammusten tai sotatarvikkeiden tuotantoon tai kauppaan,

ii) liittyvät taloudelliseen toimintaan, jonka tarkoituksena on suoraan tai välillisesti sotilaskohteen varustaminen,

([1]) Toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on turvata välittömien verojen määrääminen tai kantaminen tasapuolisesti tai tehokkaasti, kuuluvat osapuolen verojärjestelmänsä mukaisesti suorittamat toimenpiteet,
i) joita sovelletaan sellaisiin sijoittajiin ja palveluntarjoajiin, jotka eivät asu kyseisellä alueella, tunnustaen, että sellaisten henkilöiden, jotka eivät asu kyseisellä alueella, verovelvollisuus määritetään sellaisten erien perusteella, joiden lähde on tai jotka sijaitsevat osapuolen alueella; tai
ii) joita sovelletaan sellaisiin henkilöihin, jotka eivät asu osapuolen alueella, verojen määräämisen tai kantamisen turvaamiseksi osapuolen alueella; tai
iii) joita sovelletaan sellaisiin henkilöihin, jotka asuvat tai eivät asu kyseisellä alueella, verojen välttämisen tai kiertämisen estämiseksi, mukaan luettuina menettelyyn liittyvien määräysten noudattaminen; tai
iv) joita sovelletaan toisen osapuolen alueella tai alueelta hankittujen palvelujen kuluttajiin tarkoituksena turvata osapuolen alueella olevista lähteistä olevien verojen määrääminen sellaisille kuluttajille tai kantaminen sellaisilta kuluttajilta; tai
v) joilla erotetaan toisistaan maailmanlaajuisesti veronalaisista eristään verovelvolliset sijoittajat ja palvelujen tarjoajat sekä muut sijoittajat ja palvelujen tarjoajat tunnustaen heidän veropohjansa välinen erilaisuus; tai
vi) joilla määrätään, kohdennetaan tai jaetaan osapuolen alueella asuvien henkilöiden tai sivukonttoreiden taikka etuyhteydessä keskenään olevien henkilöiden tai saman henkilön sivukonttoreiden välinen tulo, voitto, tappio, vähennys tai hyvitys tarkoituksena turvata osapuolen veropohja.
Tämän kohdan f alakohdassa ja tässä alaviitteessä olevat verotustermit ja -käsitteet määräytyvät toimenpiteen suorittavan osapuolen sisäisen lainsäädännön mukaisten verotuksen määritelmien ja käsitteiden tai vastaavien tai samankaltaisten määritelmien ja käsitteiden mukaisesti.

iii) liittyvät fissioituvaan ja fuusioituvaan ydinmateriaaliin tai materiaaleihin, joista edellä mainitut on johdettu, tai

iv) toteutetaan sodan tai muun kansainvälisissä suhteissa ilmenevän hätätilanteen aikana; tai

c) estä osapuolia toteuttamasta toimenpiteitä täyttääkseen velvoitteet, joihin ne ovat sitoutuneet kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

7 LUKU

Juoksevat maksut ja pääomanliikkeet

144 artikla

Juoksevat maksut

Osapuolet sitoutuvat Kansainvälistä valuuttarahastoa koskevan sopimuksen VIII artiklan määräysten mukaisesti siihen, että ne sallivat kaikki vapaasti vaihdettavassa valuutassa suoritettavat vaihtotaseeseen liittyvät maksut ja siirrot välillään eivätkä rajoita niitä millään tavoin.

145 artikla

Pääomanliikkeet

1. Osapuolet varmistavat tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten osalta pääomien vapaan liikkuvuuden suorissa sijoituksissa ([1]), jotka on tehty vastaanottajamaan lainsäädännön mukaisesti, ja sijoituksissa, jotka on tehty tämän sopimuksen IV osaston 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) määräysten mukaisesti, sekä näiden sijoitusten ja niistä saatujen voittojen rahaksi muuttamisessa ja kotiuttamisessa.

2. Osapuolet varmistavat tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen muiden maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten osalta ja tämän sopimuksen muiden määräysten soveltamista rajoittamatta pääomien vapaan liikkuvuuden, kun kyse on

a) luotoista, jotka liittyvät liiketoimiin tai palveluihin, joissa jommankumman osapuolen alueella asuva on osallisena;

b) toisen osapuolen sijoittajien arvopaperisijoituksista ja rahoituslainoista ja -luotoista.

3. Ukraina sitoutuu saattamaan päätökseen maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten vapauttamisen yhtä laajalti kuin EU-osapuolen alueella toteutettu vapauttaminen ennen kuin rahoituspalvelujen alalla myönnetään tämän sopimuksen liitteessä XVII olevan 4 artiklan 3 kohdan mukainen sisämarkkinakohtelu. Jotta kauppakomitea voisi tehdä sisämarkkinakohtelun myöntämistä koskevan päätöksen rahoituspalvelujen osalta, pääomanliikkeitä koskevasta Ukrainan lainsäädännöstä, sen täytäntöönpanosta ja noudattamisen varmistamisesta on tehtävä tämän sopimuksen liitteessä XVII olevan 4 artiklan 3 kohdassa esitettyjen periaatteiden mukainen arviointi, jonka lopputulos on myönteinen.

4. Osapuolet eivät ota käyttöön EU-osapuolen ja Ukrainan asukkaiden välisiin pääomanliikkeisiin ja juokseviin maksuihin liittyviä uusia rajoituksia eivätkä tiukenna olemassa olevia määräyksiä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen muiden määräysten soveltamista.

146 artikla

Suojatoimenpiteet

Jos osapuolten väliset maksut tai pääomanliikkeet poikkeuksellisissa olosuhteissa aiheuttavat tai uhkaavat aiheuttaa vakavia ongelmia valuuttakurssi- tai rahapolitiikan toiminnalle ([2]) yhdessä tai useammassa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai Ukrainassa, asianomaiset osapuolet voivat toteuttaa suojatoimenpiteitä EU-osapuolen ja Ukrainan välisten pääomanliikkeiden osalta enintään kuuden kuukauden ajan, jos mainitut toimenpiteet ovat ehdottomasti tarpeen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen muiden määräysten soveltamista. Suojatoimenpiteen käyttöön ottavan osapuolen on ilmoitettava toimenpiteen käyttöönotosta viipymättä toiselle osapuolelle ja esitettävä mahdollisimman pian sen poistamista koskeva aikataulu.

([1]) Suoriin sijoituksiin liittyvä kiinteän omaisuuden hankinta mukaan luettuna.
([2]) Maksutaseeseen liittyvät vakavat ongelmat mukaan luettuina.

147 artikla

Pääomanliikkeiden helpottamista ja lisävapauttamista koskevat määräykset

1. Osapuolet neuvottelevat keskenään helpottaakseen pääomanliikkeitä välillään ja edistääkseen näin tämän sopimuksen tavoitteita.

2. Osapuolet toteuttavat tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavien neljän vuoden aikana toimenpiteitä, joilla luodaan tarvittavat edellytykset pääomien vapaata liikkuvuutta koskevien EU-osapuolen sääntöjen asteittaisen soveltamisen jatkamiselle.

3. Kauppakomitea tarkastelee toteutettuja toimenpiteitä ja määrittää yksityiskohtaiset säännöt lisävapauttamista varten tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavan viidennen vuoden loppuun mennessä.

8 LUKU

Julkiset hankinnat

148 artikla

Tavoitteet

Osapuolet tunnustavat, että läpinäkyvä, syrjimätön, kilpailukykyinen ja avoin tarjouskilpailu edistää kestävää talouskehitystä, ja asettavat tavoitteekseen tehokkaan, vastavuoroisen ja asteittaisen julkisten hankintojensa markkinoiden avaamisen.

Tämän luvun mukaisesti vastavuoroinen pääsy julkisten hankintojen markkinoille toteutetaan kansallisen kohtelun periaatteen mukaisesti kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla perinteisen alan sekä yleishyödyllisten palvelujen alan julkisten sopimusten ja käyttöoikeussopimusten osalta. Tässä luvussa määrätään Ukrainan julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön asteittaisesta lähentämisestä EU:n julkisia hankintoja koskevaan säännöstöön, toimielinuudistuksesta ja julkisia hankintoja koskevan tehokkaan järjestelmän luomisesta, joka perustuu julkisia hankintoja EU-osapuolessa ohjaaviin periaatteisiin sekä edellytyksiin ja määritelmiin, jotka vahvistetaan julkisia rakennusurakoita sekä julkisia tavara- ja palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 31 päivänä maaliskuuta 2004 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2004/18/EY, jäljempänä 'direktiivi 2004/18/EY', ja vesi- ja energiahuollon sekä liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankintamenettelyjen yhteensovittamisesta 31 päivänä maaliskuuta 2004 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2004/17/EY, jäljempänä 'direktiivi 2004/17/EY'.

149 artikla

Soveltamisala

1. Tätä lukua sovelletaan julkisia rakennusurakoita sekä tavara- ja palveluhankintoja koskeviin sopimuksiin, yleishyödyllisten palvelujen alan rakennusurakoita sekä tavara- ja palveluhankintoja koskeviin sopimuksiin sekä käyttöoikeusurakoita ja palveluja koskeviin käyttöoikeussopimuksiin.

2. Tätä lukua sovelletaan kaikkiin hankintaviranomaisiin ja kaikkiin hankintayksiköihin, jäljempänä 'hankintayksiköt', jotka täyttävät EU:n julkisia hankintoja koskevan säännöstön määritelmät. Se kattaa myös yleishyödyllisten palvelujen alan julkisoikeudelliset laitokset ja julkiset yritykset, kuten valtion omistamat yritykset, jotka harjoittavat asianomaisia toimia, ja yksityiset yritykset, joiden toiminta perustuu yleishyödyllisten palvelujen alan erityisiin ja yksinomaisiin oikeuksiin.

3. Tätä lukua sovelletaan liitteessä XXI-P vahvistetut kynnysarvot ylittäviin sopimuksiin.

Julkisen sopimuksen ennakoidun arvon laskentaperusteena käytetään maksettavaa kokonaismäärää ilman arvonlisäveroa. Soveltaessaan kyseisiä kynnysarvoja Ukraina laskee ja muuntaa kyseiset arvot kansalliseksi valuutakseen käyttäen kansallisen pankkinsa vaihtokurssia.

Kyseisiä kynnysarvoja tarkistetaan säännöllisesti kahden vuoden välein alkaen ensimmäisestä sopimuksen voimaantuloa seuraavasta parillisesta vuodesta euron erityisnosto-oikeuksina ilmaistun ja 1 päivänä tammikuuta voimaan tulevaa tarkistusta edeltävän elokuun viimeisenä päivänä päättyvän 24 kuukauden jakson keskimääräisen päivänkurssin perusteella. Tarkistetut kynnysarvot pyöristetään tarvittaessa alaspäin lähimpään tuhanteen euroon. Kauppakomitea hyväksyy kynnysarvojen tarkistukset tämän sopimuksen VII osastossa (Institutionaaliset määräykset, yleiset määräykset ja loppumääräykset) määritellyn menettelyn mukaisesti.

150 artikla

Institutionaalinen tausta

1. Osapuolten on laadittava soveltuva institutionaalinen kehys ja mekanismit ja ylläpidettävä niitä julkisten hankintojen järjestelmän toiminnan varmistamiseksi ja asianmukaisten periaatteiden täytäntöönpanemiseksi.

2. Institutionaalisten uudistusten puitteissa Ukrainan on erityisesti nimettävä

a) talouspolitiikasta vastaava toimeenpaneva keskuselin, jonka tehtävänä on taata johdonmukainen politiikka kaikilla julkisiin hankintoihin liittyvillä aloilla. Kyseinen elin helpottaa ja koordinoi tämän luvun täytäntöönpanoa ja ohjaa lainsäädännön lähentämisprosessia.

b) puolueeton ja riippumaton elin, jonka tehtävänä on hankintaviranomaisten tai hankintayksiköiden julkisten hankintojen yhteydessä tekemien päätösten tarkistaminen. Tässä yhteydessä 'riippumaton' tarkoittaa sitä, että elimen on oltava julkinen viranomainen, joka on erillään kaikista hankintayksiköistä ja talouden toimijoista. Kyseisen elimen tekemiin päätöksiin voidaan soveltaa oikeudellista valvontaa.

3. Osapuolet varmistavat, että valitusten käsittelystä vastuussa olevien viranomaisten tekemien päätösten noudattamista valvotaan tehokkaasti.

151 artikla

Hankintasopimusten tekemistä koskevat perusstandardit

1. Osapuolten on täytettävä viimeistään kuusi kuukautta tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen kaikkien hankintasopimusten tekemistä koskevat perusstandardit tämän artiklan 2–15 kohdan mukaisesti. Nämä perusstandardit johtuvat suoraan julkisia hankintoja koskevista säännöistä ja periaatteista, sellaisina kuin ne sisältyvät EU:n julkisia hankintoja koskevaan säännöstöön, mukaan lukien syrjimättömyyden, tasa-arvoisen kohtelun, avoimuuden ja suhteellisuuden periaate.

Julkaisu

2. Osapuolet varmistavat, että kaikki aiotut hankinnat julkaistaan sopivissa tiedotusvälineissä tavalla, joka on riittävä

a) avaamaan markkinat kilpailulle; ja

b) antamaan kaikille kiinnostuneille talouden toimijoille mahdollisuuden tutustua tietoihin aiotusta hankinnasta ennen hankintasopimuksen tekemistä ja ilmaista kiinnostuksensa sopimuksen tekemiseen.

3. Julkaisun on oltava asianmukainen talouden toimijalle tulevaan hankinnan taloudelliseen etuun nähden.

4. Julkaisun on sisällettävä vähintään tehtävää hankintasopimusta koskevat olennaiset tiedot, laadulliset valintaperusteet, hankintasopimuksen tekemistä koskeva menetelmä, hankintasopimuksen tekoperusteet ja muut lisätiedot, joita talouden toimijat tarvitsevat tehdäkseen päätöksen siitä, ilmaisevatko ne kiinnostuksensa sopimuksen tekemiseen.

Hankintasopimusten tekeminen

5. Kaikki hankintasopimukset tehdään avoimella ja puolueettomalla menetelmällä, jolla estetään korruptio. Puolueettomuus varmistetaan erityisesti hankintasopimuksen aiheen syrjimättömällä kuvauksella, sillä, että hankintasopimus on avoin kaikille talouden toimijoille tasa-arvoiselta pohjalta, asianmukaisilla määräajoilla ja objektiivisella lähestymistavalla.

6. Hankintayksiköt käyttävät vaadittua rakennusurakkaa, tavaraa tai palvelua kuvatessaan suoritusta ja toimintaa koskevia yleisiä kuvauksia ja kansainvälisiä, eurooppalaisia tai kansallisia standardeja.

7. Vaadittua rakennusurakkaa, tavaraa tai palvelua koskevassa kuvauksessa ei saisi viitata tiettyyn merkkiin tai lähteeseen tai erityiseen prosessiin, tai tavaramerkkeihin, patentteihin, tuotantotyyppeihin tai tuotannon erityiseen alkuperään paitsi, jos kyseinen viittaus on perusteltavissa hankintasopimuksen aiheella ja siinä esiintyy sanat 'tai vastaava'. Etusijassa käytetään suorituksista tai toiminnoista yleistä kuvausta.

8. Hankintayksiköt eivät saa asettaa ehtoja, jotka johtavat toisen osapuolen talouden toimijoiden suoraan tai välilliseen syrjintään, kuten vaatimusta siitä, että sopimuksen tekemisestä kiinnostuneiden talouden toimijoiden on oltava sijoittautuneita samaan maahan tai samalle alueelle kuin hankintayksikkö.

Edellä sanotusta huolimatta sopimuksen tehneeltä hakijalta voidaan vaatia tietyn yritysinfrastuktuurin kehittämistä toiminnan toteuttamisalueella, jos se on hankintasopimuksen erityispiirteistä johtuen perusteltua.

9. Kiinnostuksenilmausten ja tarjousten esittämisen määräajan on oltava riittävän pitkä, jotta toisen osapuolen talouden toimijat voivat tehdä mielekkään arvioinnin tarjouskilpailusta ja valmistella tarjoustaan.

10. Kaikkien osallistujien on etukäteen tiedettävä sovellettavat säännöt, valintaperusteet ja sopimuksen tekoperusteet. Näitä sääntöjä on sovellettava tasapuolisesti kaikkiin osallistujiin.

11. Hankintayksiköt voivat pyytää rajoitettua määrää hakijoita esittämään tarjouksen edellyttäen, että

a) se tapahtuu avoimesti ja syrjimättömästi; ja

b) valinta perustuu ainoastaan objektiivisiin tekijöihin kuten hakijoiden kokemukseen asianomaiselta alalta, hakijoiden yritysten kokoon ja infrastruktuuriin ja hakijoiden teknisiin ja ammatillisiin kykyihin.

Pyydettäessä rajoitettua määrää hakijoita esittämään tarjous on kiinnitettävä huomiota tarpeeseen varmistaa riittävä kilpailu.

12. Hankintayksiköt voivat käyttää neuvottelumenettelyjä ainoastaan poikkeustapauksissa, jos kyseisen menettelyn käyttö ei vääristä kilpailua.

13. Hankintayksiköt voivat käyttää kelpuuttamisjärjestelmiä ainoastaan, jos kelpuutettujen toimijoiden luettelo on laadittu avoimella menettelyllä, josta on tiedotettu riittävästi. Näiden järjestelmien soveltamisalaan kuuluvat hankintasopimukset tehdään niin ikään syrjimättömästi.

14. Osapuolet varmistavat, että sopimukset tehdään avoimella tavalla sellaisen hakijan kanssa, joka on esittänyt taloudellisesti edullisimman tarjouksen tai hinnaltaan alhaisimman tarjouksen ennakkoon laadittujen ja ilmoitettujen tarjouskilpailua ja menettelysääntöjä koskevien perusteiden pohjalta. Lopulliset päätökset ilmoitetaan hakijoille viipymättä. Jos hylätyn hakemuksen tekijä sitä pyytää, päätöksen perusteet on esitettävä riittävän yksityiskohtaisesti päätöksen uudelleen tarkastelun mahdollistamiseksi.

Oikeussuoja

15. Osapuolet varmistavat, että henkilöt, jotka ovat tai ovat olleet kiinnostuneita tekemään tietyn sopimuksen, ja joille on aiheutunut tai joille on vaarana aiheutua vahinkoa väitetystä rikkomisesta, ovat oikeutettuja saamaan tehokkaan ja puolueettoman oikeussuojan sopimuksen tekemiseen liittyvien hankintayksikön päätösten osalta. Tämän tarkastelumenettelyn aikana ja sen lopuksi tehdyt päätökset on julkistettava tavalla, joka on riittävä päätösten ilmoittamiseksi kaikille asianomaisille talouden toimijoille.

152 artikla

Lainsäädännön lähentämisen suunnittelu

1. Ennen lainsäädännön lähentämisen aloittamista Ukraina esittää kauppakomitealle kattavan etenemissuunnitelman tämän luvun täytäntöönpanemiseksi ja aikataulut ja välitavoitteet, joiden tulisi sisältää kaikki lainsäädännön lähentämistä ja instituutioiden valmiuksien kehittämistä koskevat uudistukset. Tämä etenemissuunnitelma noudattaa tämän sopimuksen liitteessä XXI-A vahvistettuja aikatauluja ja vaiheita.

2. Etenemissuunnitelma kattaa julkisiin hankintoihin liittyvien toimien täytäntöönpanon osalta kaikki uudistusta ja yleistä oikeudellista kehystä koskevat näkökohdat ja erityisesti seuraavat: julkisten hankintojen lainsäädännön lähentäminen, yleishyödyllisten palvelujen alan hankintasopimukset, käyttöoikeusurakat ja tarkastelumenettelyt sekä hallinnollisen kapasiteetin vahvistaminen kaikilla tasoilla, myös tarkastelulinten ja täytäntöönpanomekanismien osalta.

3. Kauppakomitean myönteisen lausunnon jälkeen kyseistä etenemissuunnitelmaa pidetään viiteasiakirjana tämän luvun täytäntöönpanemiseksi. Euroopan unioni tekee parhaansa avustaakseen Ukrainaa etenemissuunnitelman täytäntöönpanossa.

153 artikla

Lainsäädännön lähentäminen

1. Ukraina varmistaa, että sen voimassaoleva ja tuleva julkisia hankintoja koskeva lainsäädäntö saatetaan asteittain yhdenmukaiseksi julkisia hankintoja koskevan EU:n säännöstön kanssa.

2. Lainsäädännön lähentäminen toteutetaan peräkkäisissä vaiheissa tämän sopimuksen liitteen XXI-A ja liitteiden XXI-B–XXI-E, XXI-G, XXI-H ja XXI-J mukaisesti. Tämän sopimuksen liitteissä XXI-F ja XXI-I määritetään ei-pakolliset osat, joita ei tarvitse sisällyttää lainsäädäntöön, ja tämän sopimuksen liitteissä XXI-K–N määritetään ne EU:n säännöstön osat, jotka jäävät lainsäädännön lähentämisen ulkopuolelle. Prosessissa otetaan asianmukaisesti huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen vastaava oikeuskäytäntö ja Euroopan komission hyväksymät täytäntöönpanotoimenpiteet sekä tarvittaessa EU:n säännöstöön tehtävät muutokset. Kunkin vaiheen täytäntöönpanoa arvioi kauppakomitea ja sen annettua myönteisen arvioinnin myönnetään vastavuoroinen markkinoillepääsy tämän sopimuksen liitteen XXI-A mukaisesti. Euroopan komissio ilmoittaa viipymättä Ukrainalle kaikista EU:n säännöstön muutoksista. Se antaa asianmukaista neuvontaa ja teknistä apua kyseisten muutosten täytäntöönpanemista varten.

3. Osapuolet sopivat, että kauppakomitea aloittaa seuraavan vaiheen arvioinnin ainoastaan sitten, kun edellisen vaiheen täytäntöönpanotoimenpiteet on suoritettu ja hyväksytty tämän artiklan 2 kohdassa esitettyjen sääntöjen mukaisesti.

4. Osapuolet varmistavat, että tämän artiklan soveltamisalan ulkopuolelle jäävät julkisia hankintoja koskevat näkökohdat ja alat noudattavat avoimuuden, syrjimättömyyden ja tasapuolisen kohtelun periaatteita tämän sopimuksen 151 artiklan mukaisesti.

154 artikla

Markkinoillepääsy

1. Osapuolet sopivat, että osapuolten markkinoiden tehokas ja vastavuoroinen avautuminen tapahtuu asteittain ja samanaikaisesti. Lainsäädännön lähentämisprosessin aikana vastavuoroisesti myönnettävän markkinoillepääsyn laajuus on yhteydessä prosessissa tapahtuneeseen edistykseen tämän sopimuksen liitteen XXI-A mukaisesti.

2. Päätös siirtyä markkinoiden avautumisen myöhempään vaiheeseen tehdään hyväksytyn lainsäädännön laadun ja sen käytännön täytäntöönpanon arvioinnin perusteella. Kauppakomitea suorittaa säännöllisesti kyseisen arvioinnin.

3. Jos osapuoli on tämän sopimuksen liitteen XXI-A mukaisesti avannut julkisten hankintojen markkinansa toiselle osapuolelle, EU-osapuoli myöntää ukrainalaisille yrityksille riippumatta siitä, ovatko yritykset sijoittautuneet EU-osapuoleen vai eivät, pääsyn hankintasopimusmenettelyihin julkisia hankintoja koskevien EU:n sääntöjen mukaisesti ja yhtä edullisella kohtelulla kuin EU:n yrityksille myönnettävä kohtelu. Ukraina myöntää EU-osapuolen yrityksille riippumatta siitä, ovatko yritykset sijoittautuneet Ukrainaan vai eivät, pääsyn hankintasopimusmenettelyihin julkisia hankintoja koskevien kansallisten sääntöjen mukaisesti ja yhtä edullisella kohtelulla kuin Ukrainan yrityksille myönnettävä kohtelu.

4. Lainsäädännön lähentämisprosessin viimeisen vaiheen täytäntöönpanon jälkeen osapuolet tarkastelevat mahdollisuutta myöntää vastavuoroinen markkinoillepääsy myös tämän sopimuksen 149 artiklan 3 kohdassa asetetun kynnysarvon alapuolelle jääville hankintasopimuksille.

5. Suomi tekee varauman Ahvenanmaan osalta.

155 artikla

Tiedottaminen

1. Osapuolet varmistavat, että hankintayksiköille ja talouden toimijoille tiedotetaan asianmukaisesti julkisista hankintamenettelyistä, myös julkaisemalla kaikki asiaa koskeva lainsäädäntö ja kaikki asiaa koskevat hallinnolliset päätökset.

2. Osapuolet varmistavat, että tarjouskilpailumahdollisuuksista jaetaan tietoa tehokkaasti.

156 artikla

Yhteistyö

1. Osapuolet tehostavat yhteistyötään vaihtamalla kokemuksia ja tietoja parhaista käytänteistään ja sääntelykehyksistään.

2. EU-osapuoli helpottaa tämän luvun täytäntöönpanoa tarvittaessa antamalla teknistä apua. Tämän sopimuksen VI osaston (Rahoitusyhteistyö ja petostentorjuntaa koskevat määräykset) rahoitusyhteistyötä koskevien määräysten mukaisesti rahoitusapua koskevat päätökset tehdään asianmukaisten EU:n rahoitusmekanismien ja välineiden kautta.

3. Tämän sopimuksen liitteeseen XXI-O sisältyy ohjeellinen luettelo yhteistyöalueista.

9 LUKU

Teollis- ja tekijänoikeudet

1 jakso

Yleiset määräykset

157 artikla

Tavoitteet

Tämän luvun tavoitteena on

a) helpottaa osapuolten innovatiivisten ja luovien tuotteiden tuotantoa ja kauppaa; ja

b) saavuttaa riittävä ja tehokas teollis- ja tekijänoikeuksien suojan taso ja täytäntöönpano.

158 artikla

Velvoitteiden luonne ja soveltamisala

1. Osapuolet varmistavat sellaisten teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten, joiden sopimuspuolia ne ovat, myös teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehdyn sopimuksen, joka sisältyy WTO-sopimuksen liitteeseen 1C, jäljempänä 'TRIPS-sopimus', riittävän ja tehokkaan täytäntöönpanon. Tämän luvun määräyksissä täydennetään ja täsmennetään osapuolten TRIPS-sopimuksen ja muiden teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten mukaisia oikeuksia ja velvoitteita.

2. Tässä sopimuksessa teollis- ja tekijänoikeuksiin sisältyvät tekijänoikeudet, mukaan luettuina tietokoneohjelmien ja tietokantojen tekijänoikeudet sekä tekijänoikeuksien lähioikeudet, patentteihin, mukaan luettuina bioteknisten keksintöjen patentteihin, tavaramerkkeihin ja toiminimiin liittyvät oikeudet, kun ne on suojattu yksinoikeudella kansallisen lainsäädännön mukaisesti, mallit, integroitujen piirien piirimallit (topografiat), maantieteelliset merkinnät, mukaan luettuina alkuperänimitykset ja alkuperämerkinnät, sekä kasvilajikkeet, julkistamattoman tiedon suoja ja teollisoikeuden suojelemista koskevan Pariisin yleissopimuksen (1967), jäljempänä 'Pariisin yleissopimus', 10 a artiklan mukainen suoja vilpillistä kilpailua vastaan.

159 artikla

Teknologian siirto

1. Osapuolet sopivat teknologian siirtoon vaikuttavia kansallisia ja kansainvälisiä toimintatapojaan ja -linjojaan koskevien näkemysten ja tietojen vaihdosta. Tähän vaihtoon sisältyvät erityisesti toimenpiteet, joilla helpotetaan tiedonkulkua, yrityskumppanuuksia ja vapaaehtoisia lisenssi- ja alihankintasopimuksia. Erityistä huomiota on kiinnitettävä edellytyksiin, jotka ovat tarpeen teknologian siirron riittävässä määrin mahdollistavan ympäristön luomiseksi isäntämaissa, asianomaisten oikeudellisten puitteiden ja inhimillisen pääoman kehittämisen kaltaiset kysymykset mukaan luettuina.

2. Osapuolet varmistavat, että teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoiden oikeutettuja etuja suojellaan.

160 artikla

Sammuminen

Osapuolet voivat vapaasti määrätä omista säännöksistään, jotka koskevat teollis- ja tekijänoikeuksien sammumista, ottaen huomioon TRIPS-sopimuksen määräykset.

2 jakso

Teollis- ja tekijänoikeuksia koskevat normit

1 Alajakso

Tekijänoikeus ja lähioikeudet

161 artikla

Annettava suoja

Osapuolet noudattavat seuraavia:

a) esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyritysten suojaamisesta tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen (1961), jäljempänä 'Rooman yleissopimus', 1–22 artikla;

b) kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyn Bernin yleissopimuksen (1886, muutettu viimeksi vuonna 1979), jäljempänä 'Bernin yleissopimus', 1–18 artikla;

c) maailman henkisen omaisuuden järjestön, jäljempänä 'WIPO', tekijänoikeussopimuksen (1996) 1–14 artikla; ja

d) WIPOn esitys- ja äänitesopimuksen (1996) 1–23 artikla.

162 artikla

Tekijänoikeuksien voimassaoloaika

1. Bernin yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitetut kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijänoikeudet ovat voimassa tekijän koko elinajan ja 70 vuotta tämän kuolemasta riippumatta päivästä, jona teos on laillisesti saatettu yleisön saataville.

2. Jos tekijänoikeus kuuluu yhteisesti teoksen tekijäkumppaneille, 1 kohdassa tarkoitettu voimassaoloaika on laskettava viimeisenä elossa olleen tekijäkumppanin kuolemasta.

3. Nimettömänä tai salanimellä julkaistujen teosten suojan voimassaoloaika on 70 vuotta teoksen saattamisesta laillisesti yleisön saataville. Jos tekijän käyttämä salanimi ei aiheuta epäilystä tämän henkilöllisyydestä tai jos tekijä ilmaisee henkilöllisyytensä ensimmäisessä virkkeessä tarkoitettuna aikana, on sovellettava 1 kohdassa esitettyä suojan voimassaoloaikaa.

4. Jos teos julkaistaan niteinä, osina, vihkoina, numeroina tai jaksoina ja jos suojan voimassaoloaika lasketaan alkavaksi siitä ajankohdasta, jona teos on laillisesti saatettu yleisön saataville, suojan voimassaoloaika on laskettava erikseen kullekin teoksen osalle.

5. Jos teosten suojan voimassaoloaikaa ei lasketa tekijän tai tekijöiden kuolemasta ja jos niitä ei ole laillisesti saatettu yleisön saataville 70 vuoden kuluessa niiden luomisesta, suoja päättyy.

163 artikla

Elokuvateosten ja audiovisuaalisten teosten suojan voimassaoloaika

1. Elokuvateoksen tai audiovisuaalisen teoksen pääohjaajaa pidetään sen tekijänä tai yhtenä sen tekijöistä. Osapuolet voivat nimetä myös muita tekijäkumppaneita.

2. Elokuvateoksen tai audiovisuaalisen teoksen suojan voimassaoloaika päättyy aikaisintaan 70 vuoden kuluttua viimeisenä elossa olleen, määrättyyn henkilöiden ryhmään kuuluneen henkilön kuolemasta, riippumatta siitä, onko nämä henkilöt nimetty tekijäkumppaneiksi. Kyseiseen ryhmään olisi kuuluttava vähintäänkin pääohjaaja, käsikirjoittaja, vuoropuhelun kirjoittaja ja nimenomaisesti kyseistä elokuvateosta tai audiovisuaalista teosta varten luodun musiikin säveltäjä.

164 artikla

Lähioikeuksien voimassaoloaika

1. Esittäjien oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua esityksestä. Jos esityksen tallenne kuitenkin julkaistaan laillisesti tai saatetaan laillisesti yleisön saataville kyseisenä määräaikana, oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua näistä tapahtumista ensimmäisestä.

2. Äänitteiden tuottajien oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua tallennuksesta. Jos äänite kuitenkin laillisesti julkaistaan tämän ajan kuluessa, oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua ensimmäisestä laillisesta julkaisemisesta. Jos äänitettä ei ole laillisesti julkaistu ensimmäisessä virkkeessä mainittuna aikana ja jos äänite on laillisesti välitetty yleisölle tämän ajan kuluessa, mainitut oikeudet lakkaavat 50 vuoden kuluttua ensimmäisestä laillisesta julkaisemisesta.

3. Elokuvan ensimmäisen tallenteen tuottajien oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua tallennuksesta. Jos elokuva kuitenkin julkaistaan laillisesti tai saatetaan laillisesti yleisön saataville kyseisenä määräaikana, oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua näistä tapahtumista ensimmäisestä. 'Elokuvalla' tarkoitetaan äänellä varustettua taikka äänetöntä elokuvateosta tai audiovisuaalista teosta taikka liikkuvaa kuvasarjaa.

4. Yleisradio-organisaatioiden oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua lähetyksen ensimmäisestä yleisradioinnista, riippumatta siitä, tapahtuuko lähetys johtoa pitkin vai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, myös kaapelin tai satelliitin välityksellä.

165 artikla

Aiemmin julkaisemattomien teosten suoja

Jokainen, joka tekijänoikeuden suojan sammuttua ensimmäistä kertaa laillisesti julkaisee tai laillisesti saattaa yleisön saataville teoksen, jota ei ole aiemmin julkaistu, saa tekijän taloudellisia oikeuksia vastaavan suojan. Näiden oikeuksien suojan voimassaoloaika on 25 vuotta siitä ajankohdasta, jona teos on ensimmäistä kertaa laillisesti julkaistu tai laillisesti saatettu yleisön saataville.

166 artikla

Arvostelu- ja tiedejulkaisut

Osapuolet voivat myös suojata teoksia koskevia julkisia arvostelu- ja tiedejulkaisuja. Tällaisten oikeuksien enimmäissuojan voimassaoloaika on 30 vuotta siitä ajankohdasta, jona julkaisu on ensimmäistä kertaa laillisesti julkaistu.

167 artikla

Valokuvien suoja

Valokuvia, joita tekijänsä luovan henkisen työn tuloksina on pidettävä omaperäisinä, suojataan tämän sopimuksen 162 artiklan mukaisesti. Osapuolet voivat säätää myös muiden valokuvien suojasta.

168 artikla

Oikeuksien kollektiivista hallinnointia koskeva yhteistyö

Osapuolet tunnustavat tarpeen laatia yhteisvalvontajärjestöjensä välillä sopimuksia, joilla taataan vastavuoroisesti sisällön helpompi saanti ja jakelu osapuolten alueiden välillä ja joilla voidaan varmistaa osapuolten teosten tai muiden suojattujen kohteiden käytöstä maksettavien rojaltien keskinäinen siirto. Osapuolet tunnustavat, että niiden yhteisvalvontajärjestöjen on tarpeen tehostaa toimintaansa mahdollisimman pitkälle ja lisätä toimintansa avoimuutta.

169 artikla

Tallennusoikeus

1. Tässä artiklassa tallenteella tarkoitetaan äänien ja kuvien tai niitä edustavien merkkien sisällyttämistä materiaaliseen alustaan, josta ne laitteen avulla voidaan havaita, kopioida tai tuoda julki.

2. Osapuolten on säädettävä, että esittäjillä on yksinoikeus sallia tai kieltää esitystensä tallennus.

3. Osapuolten on säädettävä, että yleisradio-organisaatiolla on yksinoikeus sallia tai kieltää lähetystensä tallennus riippumatta siitä, tapahtuvatko lähetykset johtoa pitkin vai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, myös kaapelin tai satelliitin välityksellä.

4. Kaapelilähetystoiminnan harjoittajalla ei saa olla 2 kohdassa tarkoitettua oikeutta, jos se ainoastaan lähettää edelleen kaapelin välityksellä yleisradio-organisaatioiden lähetyksiä.

170 artikla

Yleisradiointi ja välittäminen yleisölle

1. Tässä artiklassa tarkoitetaan

a) 'yleisradioinnilla' vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuvaa äänien, kuvien ja äänien tai niitä edustavien merkkien lähettämistä yleisön vastaanotettavaksi; sellaisten lähettämistä satelliitin välityksellä; ja salattujen signaalien lähettämistä, jos yleisradio-organisaatio tai joku muu sen luvalla toimittaa yleisölle salauksen purkamiseen tarvittavat laitteet;

b) 'yleisölle välittämisellä' millä tahansa välineellä paitsi yleisradioimalla tapahtuvaa esityksen äänien tai äänitteelle tallennettujen äänien tai ääniä edustavien merkkien välittämistä yleisölle. Kun sovelletaan 3 kohtaa, 'yleisölle välittäminen' sisältää äänitteelle tallennettujen äänien tai ääniä edustavien merkkien saattamisen yleisön kuultaviin.

2. Osapuolten on säädettävä, että esittäjillä on yksinoikeus sallia tai kieltää esitystensä yleisradiointi vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä ja niiden välittäminen yleisölle, paitsi jos esitys jo sinänsä on yleisradioitu esitys tai on peräisin tallenteelta.

3. Osapuolten on säädettävä, että esittäjillä ja äänitetuottajilla on oikeus kertakaikkiseen kohtuulliseen korvaukseen, jos äänite julkaistaan kaupallisessa tarkoituksessa tai sen kopiota käytetään vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuvaan yleisradiointiin tai mihin tahansa välittämiseen yleisölle, ja varmistettava, että korvaus jaetaan esittäjien ja äänitetuottajien kesken. Esittäjien ja äänitteiden tuottajien välisen sopimuksen puuttuessa osapuolet voivat määrätä ehdot tämän korvauksen jakamiselle näiden kesken.

4. Osapuolten on säädettävä, että yleisradio-organisaatioilla on yksinoikeus sallia tai kieltää lähetystensä uudelleen tapahtuva yleisradiointi vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä sekä lähetystensä välittäminen yleisölle, jos tämä välittäminen tapahtuu paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy pääsymaksua vastaan.

171 artikla

Levitysoikeus

1. Osapuolten on säädettävä, että tekijöillä on yksinoikeus sallia tai kieltää teostensa alkuperäiskappaleiden ja niiden kopioiden levitys yleisölle missä muodossa tahansa myymällä tai muutoin.

2. Osapuolten on säädettävä, että seuraavilla on yksinoikeus saattaa myymällä tai muilla tavoin yleisön saataville tämän kohdan a–d alakohdassa tarkoitettuja kohteita, mukaan lukien niiden kopiot:

a) esittäjillä esitystensä tallennusten osalta;

b) äänitteiden tuottajilla äänitteidensä osalta;

c) elokuvien ensimmäisten tallennusten tuottajilla elokuviensa alkuperäiskappaleen ja kopioiden osalta;

d) yleisradio-organisaatioilla tämän sopimuksen 169 artiklan 3 kohdassa tarkoitettujen lähetystensä tallennusten osalta.

172 artikla

Rajoitukset

1. Osapuolet voivat säätää tämän sopimuksen 169, 170 ja 171 artiklassa tarkoitettujen oikeuksien rajoituksista seuraavissa tapauksissa:

a) yksityinen käyttö;

b) lyhyiden katkelmien käyttö ajankohtaisten tapahtumien selostuksen yhteydessä;

c) yleisradio-organisaatioiden omin keinoin tekemä lyhytaikainen tallennus omia lähetyksiään varten;

d) käyttö yksinomaan opetustarkoituksiin tai tieteelliseen tutkimukseen.

2. Osapuolet voivat säätää esittäjien, äänitteiden tuottajien, yleisradio-organisaatioiden ja elokuvien ensimmäisten tallennusten tuottajien suojaan samanlaisia rajoituksia kuin ne säätävät kirjallisten ja taiteellisten teosten tekijänoikeussuojaan, tämän kuitenkaan rajoittamatta 1 kohdan soveltamista. Pakkolisensseistä voidaan kuitenkin säätää ainoastaan, jos ne ovat sopusoinnussa Rooman yleissopimuksen kanssa.

3. Tämän artiklan 1 ja 2 kohdassa määrättyjä rajoituksia sovelletaan vain tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja.

173 artikla

Kappaleen valmistusoikeus

Osapuolten on säädettävä, että yksinoikeus sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinoilla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain tapahtuva kappaleen valmistaminen on:

a) tekijöillä teostensa osalta;

b) esittäjillä esitystensä tallennusten osalta;

c) äänitteiden tuottajilla äänitteidensä osalta;

d) elokuvien ensimmäisten tallennusten tuottajilla elokuviensa alkuperäiskappaleen ja kopioiden osalta;

e) yleisradio-organisaatioilla lähetystensä tallenteiden osalta riippumatta siitä, tapahtuvatko lähetykset johtoa pitkin tai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, tai kaapelin tai satelliitin välityksellä.

174 artikla

Oikeus välittää yleisölle teoksia ja oikeus saattaa muu aineisto yleisön saataviin

1. Osapuolten on säädettävä, että tekijöillä on yksinoikeus sallia tai kieltää teostensa johtoa pitkin tai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuva välittäminen yleisölle, mukaan lukien teosten saattaminen yleisön saataviin siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teokset saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

2. Osapuolten on säädettävä, että yksinoikeus sallia tai kieltää tallenteen johtoa pitkin tai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuva välittäminen yleisölle siten, että yleisöllä on mahdollisuus päästä tutustumaan siihen itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana on:

a) esittäjillä esitystensä tallennusten osalta;

b) äänitteiden tuottajilla äänitteidensä osalta;

c) elokuvien ensimmäisten tallennusten tuottajilla elokuviensa alkuperäiskappaleen ja kopioiden osalta;

d) yleisradio-organisaatioilla lähetystensä tallenteiden osalta riippumatta siitä, tapahtuvatko lähetykset johtoa pitkin vai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, tai kaapelin tai satelliitin välityksellä.

3. Molemmat osapuolet sopivat, että 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut oikeudet eivät sammu tässä artiklassa määrätyllä tavalla tapahtuvan yleisölle välittämisen tai yleisön saataviin saattamisen yhteydessä.

175 artikla

Poikkeukset ja rajoitukset

1. Osapuolten on säädettävä, että 173 artiklassa vahvistettu kappaleen valmistamista koskeva oikeus ei koske sellaista tämän sopimuksen 173 artiklassa tarkoitettua tilapäistä kappaleen valmistamista, joka on väliaikaista tai satunnaista sekä erottamaton ja välttämätön osa teknistä prosessia ja jonka ainoa tarkoitus on mahdollistaa

a) välittäjän toimesta tapahtuva teoksen tai muun aineiston siirto verkossa kolmansien osapuolien välillä; tai

b) sen laillinen käyttö,

ja jolla ei ole itsenäistä taloudellista merkitystä.

2. Jos osapuolet säätävät poikkeuksesta tai rajoituksesta, joka koskee 173 artiklassa tarkoitettua kappaleen valmistamista koskevaa oikeutta, ne voivat säätää myös tämän sopimuksen 171 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua levitysoikeutta koskevasta poikkeuksesta tai rajoituksesta siinä laajuudessa kuin sallitun kappaleen valmistamisen tarkoitus oikeuttaa poikkeuksen tai rajoituksen.

3. Osapuolet voivat säätää rajoituksia tai poikkeuksia tämän sopimuksen 173 ja 174 artiklassa tarkoitettuihin oikeuksiin vain tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa teosten tai muun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja.

176 artikla

Teknisten toimenpiteiden suojaaminen

1. Osapuolten tulee säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaisten tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämistä, jota asianomainen henkilö suorittaa tietäen tai niin että hänellä olisi riittävät perusteet tietää pyrkivänsä kyseiseen tavoitteeseen.

2. Osapuolten tulee säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaista laitteiden, tuotteiden tai komponenttien valmistamista, maahantuontia, jakelua, myyntiä, vuokrausta, myytäväksi tai vuokrattavaksi ilmoittelua taikka kaupallisiin tarkoituksiin omistamista tai sellaisten palvelujen tarjoamista,

a) joita markkinoidaan, mainostetaan tai pidetään kaupan tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämiseksi; tai

b) joiden tarkoituksella tai käytöllä on tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen lisäksi vain vähäistä muuta kaupallista merkitystä; tai

c) jotka on pääasiallisesti suunniteltu, tuotettu, mukautettu tai toteutettu siten, että niiden tarkoituksena on mahdollistaa tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertäminen tai helpottaa sitä.

3. Tässä jaksossa 'teknisillä toimenpiteillä' tarkoitetaan tekniikkaa, laitetta tai komponenttia, joka on suunniteltu normaalissa käyttötarkoituksessa estämään tai rajoittamaan teoksiin tai muuhun aineistoon kohdistuvia tekoja, joihin ei ole saatu lupaa laissa säädettyjen tekijänoikeuden tai tekijänoikeuden lähioikeuksien haltijalta kunkin osapuolen lainsäädännössä tarkoitetulla tavalla. Teknisiä toimenpiteitä pidetään 'tehokkaina', jos oikeudenhaltijat valvovat suojatun teoksen tai muun aineiston käyttöä jonkin sellaisen pääsynvalvonta- tai suojauskeinon avulla, jolla tavoiteltu suoja saavutetaan ja joita ovat esimerkiksi teoksen tai muun aineiston salaus, muuntaminen tai muunlainen muuttaminen taikka kopioinnin valvontajärjestelmä.

4. Jos osapuolet säätävät rajoituksia tämän sopimuksen 172 ja 175 artiklassa tarkoitettuihin oikeuksiin, ne voivat myös varmistaa, että oikeudenhaltijat tarjoavat poikkeukseen tai rajoitukseen oikeutetulle keinot hyödyntää kyseistä poikkeusta tai rajoitusta siltä osin kuin se on tarpeen sen hyödyntämiseksi, jos kyseisellä poikkeukseen tai rajoitukseen oikeutetulla on kyseessä oleva suojattu teos tai aineisto laillisesti saatavillaan.

5. Tämän sopimuksen 175 artiklan 1 ja 2 kohdan määräyksiä ei sovelleta teoksiin tai muuhun aineistoon, joka on saatettu yleisön saataviin sovituilla ehdoilla siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada nämä teokset ja muu aineisto itse valitsemaansa paikkaan ja itse valitsemanaan aikana.

177 artikla

Oikeuksien hallinnointitietojen suoja

1. Osapuolten on säädettävä riittävästä oikeudellisesta suojasta sellaista henkilöä vastaan, joka tietoisesti suorittaa luvatta jonkin seuraavista teoista:

a) oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen poistaminen tai muuttaminen;

b) tämän sopimuksen nojalla suojattujen teosten tai muun aineiston levittäminen, maahantuonti levitystä varten, yleisradiointi, yleisölle välittäminen tai yleisön saataviin saattaminen niin, että sähköiset oikeuksien hallinnointitiedot on poistettu tai niitä on muutettu luvatta,

jos henkilö tietää tai hänen voidaan kohtuudella olettaa tietävän aiheuttavansa, mahdollistavansa, helpottavansa tai salaavansa asianomaisen osapuolen laissa säädetyn tekijänoikeuden tai tekijänoikeuden lähioikeuksien loukkaamisen.

2. Tässä sopimuksessa ilmaisulla 'oikeuksien hallinnointitiedot' tarkoitetaan kaikkia oikeudenhaltijoiden toimittamia tietoja, joilla tunnistetaan 1 alajaksossa tarkoitettu teos tai muu aineisto, tekijä tai muu oikeudenhaltija, tai tietoja teoksen tai muun aineiston käyttöehdoista ja -edellytyksistä sekä numeroita tai koodeja, jotka tarkoittavat tällaista tietoa.

Edellä olevaa ensimmäistä kohtaa sovelletaan, jos jokin näistä tiedoista on liitetty 1 alajaksossa tarkoitetun teoksen tai muun aineiston kappaleeseen tai ilmenee mainittua teosta tai aineistoa yleisölle välitettäessä.

178 artikla

Oikeudenhaltijat sekä vuokraus- ja lainausoikeuksien kohde

1. Osapuolten olisi säädettävä, että yksinoikeus sallia tai kieltää vuokraus ja lainaus kuuluu seuraaville:

a) tekijälle tämän teoksen alkuperäiskappaleen ja kopioiden osalta;

b) esittäjälle tämän esityksen tallennusten osalta;

c) äänitteen tuottajalle tämän äänitteiden osalta;

d) elokuvan ensimmäisen tallennuksen tuottajalle elokuvan alkuperäiskappaleen ja kopioiden osalta.

2. Nämä määräykset eivät koske arkkitehtonisten tai taideteollisten teosten vuokraus- ja lainausoikeuksia.

3. Osapuolet voivat poiketa 1 kohdassa vahvistetusta yksinoikeudesta lainata yleisölle, jos ainakin tekijät saavat korvauksen tästä lainauksesta. Osapuolet voivat vapaasti vahvistaa tämän korvauksen ottaen huomioon kulttuurin edistämistä koskevat tavoitteensa.

4. Jos osapuolet eivät sovella tässä artiklassa vahvistettua lainausta koskevaa yksinoikeutta äänitteisiin, elokuviin ja tietokoneohjelmiin, niiden on otettava käyttöön ainakin tekijöille maksettava korvaus.

5. Osapuolet voivat vapauttaa tietyt laitosten ryhmät 3 ja 4 kohdassa tarkoitetun korvauksen maksamisesta.

179 artikla

Luovuttamaton oikeus kohtuulliseen korvaukseen

1. Tekijä tai esittäjä, joka on siirtänyt tai luovuttanut äänitteen taikka elokuvan alkuperäiskappaleen tai kopion vuokrausoikeuden äänitteiden tai elokuvien tuottajalle, säilyttää oikeuden kohtuulliseen korvaukseen vuokrauksesta.

2. Tekijät ja esittäjät eivät voi luopua oikeudestaan vuokrauksesta suoritettavaan kohtuulliseen korvaukseen.

3. Oikeus kohtuulliseen korvaukseen voidaan antaa tekijöitä tai esittäjiä edustavien yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi.

4. Osapuolet voivat säännellä sitä, annetaanko ja missä laajuudessa oikeus kohtuulliseen korvaukseen yhteisvalvontajärjestöjen hallinnoitavaksi, sekä keneltä tämä korvaus voidaan vaatia tai periä.

180 artikla

Tietokoneohjelmien suoja

1. Osapuolten on annettava tietokoneohjelmille tekijänoikeudellista suojaa, jos ne katsotaan Bernin yleissopimuksessa tarkoitetuiksi kirjallisiksi teoksiksi. Tässä määräyksessä 'tietokoneohjelmilla' tarkoitetaan myös valmistelevaan suunnitteluun liittyvää aineistoa.

2. Tämän sopimuksen mukainen suoja koskee kaikkia tietokoneohjelman eri ilmaisumuotoja. Ideat ja periaatteet, jotka ovat tietokoneohjelman minkä tahansa osan perustana, rajapintoihin sisältyvät ideat ja periaatteet mukaan lukien, eivät saa tekijänoikeudellista suojaa tämän sopimuksen nojalla.

3. Tietokoneohjelmaa suojataan, jos se on omaperäinen siinä merkityksessä, että se on tekijänsä henkinen luomus. Muita arviointiperusteita ei saa soveltaa arvioitaessa, suojataanko ohjelmaa.

181 artikla

Tietokoneohjelman tekijä

1. Tietokoneohjelman tekijänä pidetään sitä luonnollista henkilöä tai luonnollisten henkilöiden ryhmää, joka on luonut tietokoneohjelman taikka, jos osapuolen lainsäädäntö sen sallii, oikeushenkilöä, jota kyseisen lainsäädännön mukaan pidetään oikeudenhaltijana.

2. Jos tietokoneohjelman on luonut luonnollisten henkilöiden ryhmä yhteisesti, yksinoikeudet kuuluvat näille henkilöille yhteisesti.

3. Jos osapuolten lainsäädännössä tunnustetaan yhteisteokset, henkilöä, jonka kyseisten osapuolten lainsäädännön mukaan katsotaan luoneen teoksen, pidetään sen tekijänä.

4. Jos tietokoneohjelman on luonut työntekijä työtehtäviään suorittaessaan tai työnantajansa antamien ohjeiden mukaisesti, työnantajalla yksin on oikeus määrätä kaikista taloudellisista oikeuksista näin luotuun tietokoneohjelmaan, jollei toisin ole sovittu.

182 artikla

Tietokoneohjelmiin liittyvät yksinoikeudet

Jollei tämän sopimuksen 183 tai 184 artiklasta muuta johdu, 181 artiklassa tarkoitetun oikeudenhaltijan yksinoikeudet käsittävät oikeuden seuraaviin toimiin tai niiden sallimiseen:

a) tietokoneohjelman tai sen osan pysyvä tai tilapäinen toisintaminen millä tavoin ja missä muodossa tahansa. Jos tietokoneohjelman lukeminen tietokoneen muistiin, näyttäminen, ajaminen, siirtäminen tai tallentaminen edellyttää tällaista toisintamista, nämä toimet edellyttävät oikeudenhaltijan suostumusta;

b) tietokoneohjelman kääntäminen, muuntaminen, sovittaminen ja muunlainen muuttaminen sekä näiden toimien tulosten toisintaminen rajoittamatta kuitenkaan ohjelmaa muuttaneen henkilön oikeuksia;

c) alkuperäisen tietokoneohjelman tai sen kappaleiden levitys yleisölle vuokraamalla tai millä tahansa muulla tavalla.

183 artikla

Tietokoneohjelmiin liittyvien yksinoikeuksien rajoitukset

1. Jollei toisin ole nimenomaisesti sovittu, tämän sopimuksen 182 artiklan a ja b kohdassa tarkoitetut toimet eivät edellytä oikeudenhaltijan suostumusta, jos ne ovat tarpeen, jotta tietokoneohjelman laillisesti hankkinut henkilö voi käyttää ohjelmaa aiotun tarkoituksen mukaisesti, virheiden korjaaminen mukaan lukien.

2. Henkilöä, jolla on oikeus käyttää tietokoneohjelmaa, ei voida sopimuksin kieltää valmistamasta varmuuskappaletta, sikäli kuin se on tämän käytön kannalta tarpeen.

3. Henkilö, jolla on oikeus käyttää tietokoneohjelman kappaletta, saa ilman oikeudenhaltijan suostumusta tarkkailla, tutkia tai kokeilla tietokoneohjelman toimintaa niiden ideoiden ja periaatteiden selvittämiseksi, jotka ovat ohjelman osan perustana, jos tällainen henkilö tekee sen ohjelman tietokoneen muistiin lukemisen, näyttämisen, ajamisen, siirtämisen tai tallentamisen yhteydessä, joihin hänellä on oikeus.

184 artikla

Analysointi

1. Oikeudenhaltijan suostumusta ei vaadita, jos koodin toisintaminen ja sen muodon kääntäminen 182 artiklan a ja b kohdassa tarkoitetuin tavoin on välttämätöntä sellaisten tietojen hankkimiseksi, joiden avulla voidaan saavuttaa yhteentoimivuus itsenäisesti luodun tietokoneohjelman ja muiden ohjelmien välillä, ja seuraavat edellytykset täyttyvät:

a) nämä toimet suorittaa lisenssinhaltija tai muu henkilö, jolla on oikeus käyttää ohjelman kappaletta, taikka heidän lukuunsa henkilö, jolla on siihen oikeus;

b) yhteentoimivuuden saavuttamisen kannalta tarpeellinen tieto ei aikaisemmin ole ollut helposti ja nopeasti tämän kohdan a alakohdassa tarkoitettujen henkilöiden saatavilla; ja

c) nämä toimet rajoittuvat niihin alkuperäisen ohjelman osiin, jotka ovat yhteentoimivuuden saavuttamisen kannalta tarpeen.

2. Tietoja, jotka on saatu 1 kohdan määräyksiä sovellettaessa, ei saa näiden määräysten mukaisesti:

a) käyttää muuhun tarkoitukseen kuin itsenäisesti luodun tietokoneohjelman yhteentoimivuuden aikaansaamiseen;

b) antaa muille, ellei se ole tarpeen itsenäisesti luodun tietokoneohjelman yhteentoimivuuden kannalta; tai

c) käyttää ilmaisumuodoltaan huomattavassa määrin samanlaisen tietokoneohjelman kehittämiseen, valmistamiseen tai markkinoille saattamiseen taikka muuhun tekijänoikeutta loukkaavaan toimeen.

3. Bernin yleissopimuksen määräysten mukaisesti tätä artiklaa ei saa tulkita niin, että sitä voidaan soveltaa tavalla, joka aiheuttaa haittaa oikeudenhaltijan oikeutetuille eduille tai on ristiriidassa ohjelman tavanmukaisen käytön kanssa.

185 artikla

Tietokantojen suoja

1. Tässä sopimuksessa 'tietokannalla' tarkoitetaan teosten, tietojen tai muiden itsenäisten aineistojen kokoelmaa, jotka on järjestetty järjestelmällisellä tai menetelmällisellä tavalla ja johon elektronisesti tai muulla tavoin on mahdollistettu yksilöllinen pääsy.

2. Tämän sopimuksen mukaista suojaa ei sovelleta tietokoneohjelmiin, joita käytetään elektronisen pääsymahdollisuuden sisältävien tietokantojen valmistamiseen tai niiden käyttämiseen.

186 artikla

Suojan kohde

1. Ensimmäisen alajakson mukaisesti tietokannat, jotka aineiston valinnan tai järjestämisen perusteella muodostavat tekijän omaperäisen henkisen luomuksen, saavat tekijänoikeussuojaa. Mitään muuta perustetta ei sovelleta määritettäessä, voidaanko niitä suojata.

2. Ensimmäisessä alajaksossa määrätty tietokantojen tekijänoikeudellinen suoja ei ulotu tietokantojen sisältöihin eikä rajoita mainittuihin sisältöihin kohdistuvia muita oikeuksia.

187 artikla

Tietokannan tekijä

1. Tietokannan tekijänä pidetään sitä luonnollista henkilöä tai luonnollisten henkilöiden ryhmää, joka loi tietokannan, tai osapuolten lainsäädännön sen salliessa, sitä oikeushenkilöä, jota kyseisen lainsäädännön mukaan pidetään oikeudenhaltijana.

2. Jos osapuolten lainsäädännössä tunnustetaan yhteisteokset, taloudelliset oikeudet kuuluvat yhteisteoksen tekijänoikeuden haltijalle.

3. Jos tietokannan on luonut luonnollisten henkilöiden ryhmä yhteisesti, yksinoikeudet kuuluvat näille henkilöille yhteisesti.

188 artikla

Tietokantoihin liittyvät yksinoikeudet

Tietokannan tekijällä on yksinoikeus kyseisen tietokannan tekijänoikeudella suojattavan ilmaisumuodon suhteen suorittaa seuraavat toimet tai antaa lupa niihin:

a) tietokannan tai sen osan tilapäinen tai pysyvä toisintaminen millä tavoin ja missä muodossa tahansa;

b) kääntäminen, muuntaminen, sovittaminen ja muunlainen muuttaminen;

c) tietokannan tai sen kopioiden millä tahansa tavalla tapahtuva levittäminen yleisölle;

d) välittäminen yleisölle, julkinen näyttäminen tai julkinen esittäminen;

e) edellä b alakohdassa tarkoitettujen toimien tulosten kaikenlainen toisintaminen, levittäminen, välittäminen yleisölle, julkinen näyttäminen tai julkinen esittäminen.

189 artikla

Tietokantoihin liittyvien yksinoikeuksien rajoitukset

1. Tietokannan tai sen kopioiden laillinen käyttäjä voi ilman tietokannan tekijän lupaa suorittaa kaikki tämän sopimuksen 188 artiklassa tarkoitetut toimet, jotka ovat tarpeen tietokannan sisältöön pääsyä tai sen tavanmukaista käyttöä varten. Jos laillisella käyttäjällä on lupa käyttää ainoastaan osaa tietokannasta, tätä kohtaa sovelletaan vain kyseiseen osaan.

2. Osapuolet voivat säätää 188 artiklassa tarkoitettuihin oikeuksiin rajoituksia seuraavissa tapauksissa:

a) muussa kuin elektronisessa muodossa olevan tietokannan toisintaminen yksityisiin tarkoituksiin;

b) käyttö yksinomaan opetuksen tai tieteellisen tutkimuksen havainnollistamiseen, siinä määrin, kun ei-kaupalliseen tavoitteeseen pyrkiminen siihen oikeuttaa ja edellyttäen, että lähde mainitaan aina;

c) käyttö yleisen turvallisuuden varmistamiseksi tai hallinnollista tai oikeudellista menettelyä varten;

d) kunkin osapuolen perinteisesti säätämät muut tekijänoikeutta koskevat rajoitukset, sanotun kuitenkaan rajoittamatta a, b ja c alakohdan määräysten soveltamista.

3. Bernin yleissopimuksen mukaisesti tätä artiklaa ei saa tulkita niin, että sitä voidaan soveltaa tavalla, joka aiheuttaa haittaa oikeudenhaltijan oikeutetuille eduille tai on ristiriidassa tietokannan tavanmukaisen hyväksikäytön kanssa.

190 artikla

Jälleenmyyntikorvaus

1. Osapuolten on säädettävä, että alkuperäisen taideteoksen tekijällä on luovuttamaton oikeus, josta ei voida luopua edes etukäteen, saada jälleenmyyntikorvauksena osuus teoksen sellaisesta jälleenmyynnistä saaduista hinnoista, joka tapahtuu sen jälkeen, kun tekijä on luovuttanut teoksensa ensimmäisen kerran.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta sovelletaan kaikkeen jälleenmyyntiin, johon osallistuu myyjinä, ostajina tai välittäjinä taidekaupan ammattilaisia, kuten huutokauppakamareita, taidegallerioita sekä taidekauppiaita yleensä.

3. Osapuolet voivat lainsäädäntönsä mukaisesti säätää, että 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta ei sovelleta jälleenmyyntiin, jossa myyjä on hankkinut teoksen suoraan tekijältä vähemmän kuin kolme vuotta ennen tätä jälleenmyyntiä ja joissa jälleenmyyntihinta ei ylitä tiettyä vähimmäismäärää.

4. Korvauksen suorittamisesta on vastuussa myyjä. Osapuolet voivat säätää, että 2 kohdassa tarkoitetuista luonnollisista henkilöistä tai oikeushenkilöistä joku muu kuin myyjä on yksin tai yhdessä myyjän kanssa velvollinen maksamaan korvauksen.

191 artikla

Yleisradiointi satelliitin välityksellä

Kunkin osapuolen on säädettävä tekijän yksinoikeudesta antaa lupa tekijänoikeuksilla suojattujen teosten satelliittivälitykseen yleisölle.

192 artikla

Edelleenlähetys kaapeleitse

Kunkin osapuolen on huolehdittava siitä, että toisesta osapuolesta peräisin olevien lähetysten edelleenlähettäminen kaapeleitse niiden alueella tapahtuu voimassa olevat tekijänoikeudet ja lähioikeudet huomioon ottaen sekä tekijänoikeuden ja lähioikeuksien haltijoiden ja kaapelilähetystoiminnan harjoittajien välisten yksilöllisten sopimusten tai yleissopimusten perusteella.

2 Alajakso

Tavaramerkit

193 artikla

Rekisteröintimenettely

1. EU-osapuoli ja Ukraina perustavat tavaramerkkien rekisteröintijärjestelmän, jossa tavaramerkkien hallintoelimen tekemä päätös kieltäytyä rekisteröimästä tavaramerkkiä perustellaan asianmukaisesti. Hylkäävän päätöksen perustelut ilmoitetaan kirjallisesti hakijalle, jolla on mahdollisuus riitauttaa kyseinen hylkäävä päätös ja mahdollisuus hakea oikeusteitse muutosta lopulliseen hylkäävään päätökseen. EU-osapuoli ja Ukraina ottavat lisäksi käyttöön mahdollisuuden vastustaa tavaramerkkien rekisteröintihakemuksia. Tällaisten vastustusmenettelyjen on oltava kontradiktorisia. EU-osapuoli ja Ukraina tarjoavat yleisesti saataville sähköisen tietokannan tavaramerkkihakemuksista ja tavaramerkkien rekisteröinneistä.

2. Osapuolten on säädettävä perusteet tavaramerkkien rekisteröinnin hylkäämiselle tai mitätöimiselle. Seuraavia merkkejä ei saa rekisteröidä tai, jos ne on rekisteröity, ne on julistettava mitättömiksi:

a) merkit, jotka eivät voi olla tavaramerkkeinä;

b) tavaramerkit, joilta puuttuu erottamiskyky;

c) yksinomaan sellaisista merkeistä tai merkinnöistä muodostuvat tavaramerkit, jotka voivat elinkeinotoiminnassa osoittaa tavaroiden tai palvelujen lajia, laatua, määrää, käyttötarkoitusta, arvoa tai maantieteellistä alkuperää, tavaroiden valmistusajankohtaa tai palvelujen suoritusajankohtaa taikka muita tavaroiden tai palvelujen ominaisuuksia;

d) tavaramerkit, jotka muodostuvat yksinomaan sellaisista merkeistä tai merkinnöistä, jotka ovat tulleet tavallisiksi yleisessä kielenkäytössä tai hyvän kauppatavan mukaan;

e) merkit, jotka muodostuvat yksinomaan

i) tavaran luonteenomaisesta muodosta; tai

ii) teknisen tuloksen saavuttamiseksi välttämättömästä tavaran muodosta, tai

iii) tavaran arvoon olennaisesti vaikuttavasta muodosta;

f) tavaramerkit, jotka ovat yleisen järjestyksen tai hyvän tavan vastaisia;

g) tavaramerkit, jotka ovat omiaan johtamaan yleisöä harhaan esimerkiksi tavaroiden tai palvelujen luonteen, laadun tai maantieteellisen alkuperän suhteen;

h) tavaramerkit, joita toimivaltaiset viranomaiset eivät ole hyväksyneet Pariisin yleissopimuksen 6 b artiklan mukaisesti.

3. Osapuolten on säädettävä perusteet tavaramerkkien rekisteröinnin hylkäämiselle tai mitätöimiselle aikaisempia oikeuksia koskevien ristiriitaisuuksien suhteen. Tavaramerkkiä ei saa rekisteröidä tai, jos se on rekisteröity, se on julistettava mitättömäksi:

a) jos se on sama kuin aikaisempi tavaramerkki ja jos tavarat tai palvelut, joita varten tavaramerkkiä haetaan tai tavaramerkki on rekisteröity, ovat samoja kuin tavarat tai palvelut, joita varten aikaisempaa tavaramerkkiä suojataan;

b) jos sen vuoksi, että se on sama tai samankaltainen kuin aikaisempi, samoja tai samankaltaisia tavaroita tai palveluja varten oleva tavaramerkki, yleisön keskuudessa on sekaannusvaara, joka sisältää vaaran tavaramerkin ja aikaisemman tavaramerkin välisestä mielleyhtymästä.

4. Osapuolet voivat myös säätää muita perusteita tavaramerkkien rekisteröinnin hylkäämiselle tai mitätöimiselle aikaisempia oikeuksia koskevien ristiriitaisuuksien suhteen.

194 artikla

Tunnetut tavaramerkit

Osapuolet toimivat yhteistyössä Pariisin yleissopimuksen 6 a artiklassa ja TRIPS-sopimuksen 16 artiklan 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen tunnettujen tavaramerkkien suojelun tehostamiseksi.

195 artikla

Tavaramerkkiin kuuluvat oikeudet

Rekisteröidyn tavaramerkin haltijalla on yksinoikeus tavaramerkkiin. Tavaramerkin haltijalla on oikeus kieltää muita käyttämästä elinkeinotoiminnassa ilman hänen suostumustaan:

a) merkkiä, joka on sama kuin tavaramerkki ja samoja tavaroita tai palveluja varten kuin ne tavarat tai palvelut, joita varten tavaramerkki on rekisteröity;

b) merkkiä, joka sen vuoksi, että se on sama tai samankaltainen kuin samoja tai samankaltaisia tavaroita tai palveluja varten oleva tavaramerkki, aiheuttaa yleisön keskuudessa sekaannusvaaran, joka sisältää myös vaaran merkin ja tavaramerkin välisestä mielleyhtymästä.

196 artikla

Poikkeukset tavaramerkillä myönnettyihin oikeuksiin

1. Osapuolten on säädettävä kuvaavien termien, mukaan luettuna maantieteelliset merkinnät, oikeudenmukaisesta käytöstä rajoitettuna poikkeuksena tavaramerkkioikeuksiin edellyttäen, että sellaisissa rajoitetuissa poikkeuksissa otetaan huomioon tavaramerkin omistajan ja kolmansien osapuolien oikeutettu etu. Osapuolet voivat samoin edellytyksin säätää muista rajoitetuista poikkeuksista.

2. Tavaramerkin haltija ei saa kieltää kolmatta käyttämästä elinkeinotoiminnassa:

a) omaa nimeään tai osoitettaan;

b) tavaroiden tai palvelujen lajia, laatua, määrää, käyttötarkoitusta, arvoa tai maantieteellistä alkuperää, tavaroiden valmistusajankohtaa tai palvelujen suoritusajankohtaa taikka muita tavaroiden tai palvelujen ominaisuuksia osoittavia merkintöjä;

c) tavaramerkkiä, milloin sen käyttäminen on tarpeen tavaran tai palvelun, erityisesti lisätarvikkeiden tai varaosien, käyttötarkoituksen osoittamiseksi, jos tämä käyttää sitä hyvää liiketapaa noudattaen.

3. Tavaramerkin haltija ei saa kieltää kolmatta käyttämästä elinkeinotoiminnassa aikaisempaa oikeutta alueella, jolla se on voimassa, jos se osapuolten lainsäädännön mukaan on voimassa vain erityisellä alueella.

197 artikla

Tavaramerkkien käyttö

1. Jos tavaramerkin haltija ei viiden vuoden kuluessa rekisteröintimenettelyn päättymispäivästä ole ottanut tavaramerkkiä tosiasialliseen käyttöön tavaroissa tai palveluissa, joita varten se on rekisteröity asianomaisella alueella, tai jos tällainen käyttö on ollut viisi vuotta yhtäjaksoisesti keskeytyneenä eikä käyttämättä jättämiseen ole pätevää syytä, tavaramerkkiin sovelletaan tässä alajaksossa määrättyjä seuraamuksia.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettua käyttöä on myös:

a) tavaramerkin käyttäminen muodossa, joka poikkeaa sen rekisteröidystä muodosta vain sellaisilta osin, että poikkeaminen ei vaikuta merkin erottuvuuteen;

b) tavaramerkin paneminen tavaroihin tai niiden päällyksiin vain maastavientiä varten.

3. Tavaramerkin käyttö tavaramerkin haltijan suostumuksella tai, kun käyttäjänä on yhteisö-, takuu- tai tarkastusmerkin käyttöön oikeutettu, rinnastetaan 1 kohdassa tarkoitettuun haltijan omaan tavaramerkin käyttöön.

198 artikla

Menettämisperusteet

1. Osapuolten on säädettävä, että tavaramerkki on julistettava menetetyksi, jollei sitä viiden vuoden yhtäjaksoisen määräajan kuluessa ole otettu asianomaisella alueella tosiasialliseen käyttöön tavaroissa tai palveluissa, joita varten se on rekisteröity, eikä hyväksyttävää syytä merkin käyttämättä jättämiseen ole; tavaramerkin haltijan oikeutta tavaramerkkiin ei kuitenkaan saa vaatia menetettäväksi, jos tavaramerkkiä on ryhdytty tosiasiallisesti käyttämään tai alettu uudestaan käyttää viiden vuoden määräajan päättymisen jälkeen mutta ennen menettämistä koskevan vaatimuksen tekemistä; käyttöön ryhtymistä tai käytön uudelleen aloittamista menettämistä koskevan vaatimuksen tekemistä edeltäneen, aikaisintaan viiden vuoden yhtäjaksoisen käyttämättä jättämisen määräajan päättyessä alkaneen kolmen kuukauden määräajan kuluessa ei kuitenkaan oteta huomioon, jos käyttöön ryhtymistä tai käytön uudelleen aloittamista koskeviin valmisteluihin on ryhdytty vasta haltijan saatua tiedon siitä, että menettämistä koskeva vaatimus voidaan tehdä.

2. Tavaramerkki on julistettava menetetyksi myös, jos sen rekisteröintipäivän jälkeen:

a) siitä on tavaramerkin haltijan toiminnan tai toimimatta jättämisen vuoksi tullut elinkeinotoiminnassa sellaisesta tavarasta tai palvelusta yleisesti käytetty nimitys, jota varten se on rekisteröity;

b) se on käytön seurauksena, kun tavaramerkin haltija tai hänen suostumuksellaan joku muu on käyttänyt tavaramerkkiä, tullut harhaanjohtavaksi, erityisesti tavaroiden tai palvelujen lajin, laadun tai maantieteellisen alkuperän osalta, niissä tavaroissa tai palveluissa, joita varten se on rekisteröity.

199 artikla

Osittainen hylkääminen, menettäminen tai mitätöiminen

Jos tavaramerkin rekisteröinnin esteet taikka tavaramerkin menettämis- tai mitättömyysperusteet koskevat vain joitakin tavaroita tai palveluja, joita varten tavaramerkkiä on haettu tai joita varten se on rekisteröity, rekisteröinnin epääminen taikka menettäminen tai mitätöiminen koskee vain näitä tavaroita tai palveluja.

200 artikla

Suoja-aika

EU-osapuolen alueella ja Ukrainassa saatavilla olevan suojan kesto on vähintään 10 vuotta hakemuksen jättämispäivästä. Oikeudenhaltija voi uusia suojan keston useammaksi 10 vuoden jaksoksi.

3 Alajakso

Maantieteelliset merkinnät

201 artikla

Alajakson soveltamisala

1. Tätä alajaksoa sovelletaan osapuolten alueilta peräisin olevien maantieteellisten merkintöjen tunnustamiseen ja suojaan.

2. Yhden osapuolen maantieteellisiin merkintöihin, joita toinen osapuoli suojelee, sovelletaan tätä sopimusta vain, jos ne kuuluvat tämän sopimuksen 202 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön soveltamisalaan.

202 artikla

Vakiintuneet maantieteelliset merkinnät

1. Tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XXII-A olevassa A osassa lueteltuja Ukrainan lakeja EU-osapuoli päättelee, että kyseiset lait ovat tämän sopimuksen liitteessä XXII-A olevan B osan määräysten mukaisia.

2. Tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XXII-A olevassa A osassa lueteltuja EU-osapuolen lakeja Ukraina päättelee, että kyseiset lait ovat tämän sopimuksen liitteessä XXII-A olevan B osan määräysten mukaisia.

3. Saatuaan vastaväitemenettelyn päätökseen tämän sopimuksen liitteessä XXII-B vahvistettujen perusteiden mukaisesti ja tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XXII-C lueteltuja EU-osapuolen maataloustuotteita ja elintarvikkeita koskevia maantieteellisiä merkintöjä ja tämän sopimuksen liitteessä XXII-D lueteltuja EU-osapuolen viinejä, maustettuja viinejä ja tislattuja alkoholijuomia koskevia maantieteellisiä merkintöjä, jotka EU-osapuoli on rekisteröinyt 2 kohdassa tarkoitetun lainsäädännön mukaisesti, Ukraina suojaa kyseisiä maantieteellisiä merkintöjä tässä alajaksossa vahvistetun suojan tason mukaisesti.

4. Saatuaan vastaväitemenettelyn päätökseen tämän sopimuksen liitteessä XXII-B vahvistettujen perusteiden mukaisesti ja tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XXII-D lueteltuja Ukrainan viinejä, maustettuja viinejä ja tislattuja alkoholijuomia koskevia maantieteellisiä merkintöjä, jotka Ukraina on rekisteröinyt 2 kohdassa tarkoitetun lainsäädännön mukaisesti, EU-osapuoli suojaa kyseisiä maantieteellisiä merkintöjä tässä alajaksossa vahvistetun suojan tason mukaisesti.

203 artikla

Uusien maantieteellisten merkintöjen lisääminen

1 Osapuolet sopivat mahdollisuudesta lisätä tämän sopimuksen 211 artiklan 3 kohdassa vahvistettua menettelyä noudattaen uusia suojattavia maantieteellisiä merkintöjä tämän sopimuksen liitteisiin XXII-C ja XXII-D sen jälkeen, kun vastaväitemenettely on saatettu päätökseen ja tämän sopimuksen 202 artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuja maantieteellisiä merkintöjä on tarkasteltu molempia osapuolia tyydyttävällä tavalla.

2. Osapuolta ei voi vaatia suojaamaan maantieteellisenä merkintänä nimeä, joka on ristiriidassa kasvilajikkeen tai eläinrodun nimen kanssa ja on sen vuoksi omiaan johtamaan kuluttajaa harhaan tuotteen todellisen alkuperän osalta.

204 artikla

Maantieteellisten merkintöjen suojan laajuus

1. Tämän sopimuksen liitteissä XXII-C ja XXII-D luetellut sekä niihin tämän sopimuksen 203 artiklan mukaisesti lisättävät maantieteelliset merkinnät ovat suojattuja

a) suojatun nimen suoralta tai välilliseltä käytöltä vastaavissa tuotteissa, jotka eivät ole suojattua nimeä koskevan eritelmän mukaisia, tai jos nimen käytöllä hyödynnetään merkinnän mainetta;

b) väärinkäytöltä, jäljittelyltä tai mielleyhtymiltä, vaikka tuotteen oikea alkuperä on merkitty tai vaikka suojattu nimi on käännetty, litteroitu tai translitteroitu tai siihen on liitetty ilmaisu kuten "laatu", "tyyppi", "menetelmä", "tuotettu kuten", "jäljitelmä", "makuinen", "kaltainen" tai muu samankaltainen ilmaisu;

c) muilta vääriltä tai harhaanjohtavilta merkinnöiltä, jotka liittyvät tuotteen lähtöpaikkaan, alkuperään, tuotteen luonteeseen tai olennaisiin ominaisuuksiin, jotka on merkitty sisä- tai ulkopakkaukseen, mainoksiin tai asianomaista tuotetta koskeviin asiakirjoihin sekä tuotteen pakkaamiseen tavalla, joka on omiaan antamaan väärän kuvan sen alkuperästä;

d) muilta käytännöiltä, jotka saattaisivat johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen todellisen alkuperän suhteen.

2. Suojatuista maantieteellisistä merkinnöistä ei saa tulla osapuolten alueilla yleisnimiä.

3. Jos maantieteelliset merkinnät ovat kokonaan tai osittain homonyymisiä, suoja myönnetään jokaiselle nimitykselle edellyttäen, että niitä on käytetty vilpittömässä mielessä ja ottaen asianmukaisesti huomioon paikalliset ja perinteiset käytännöt sekä sekaannusten todennäköisyys. Osapuolten on yhdessä päätettävä niistä käytännön edellytyksistä, joilla homonyymiset maantieteelliset merkinnät erotetaan toisistaan, ottaen huomioon tarve varmistaa kyseisten tuottajien tasapuolinen kohtelu ja se, että kuluttajia ei johdeta harhaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta TRIPS-sopimuksen 23 artiklan soveltamista. Homonyymistä nimitystä, joka saa kuluttajan virheellisesti uskomaan, että tuotteet ovat peräisin joltain muulta alueelta, ei saa rekisteröidä, vaikka nimi olisikin oikea sen alueen tai paikan osalta, mistä kyseiset tuotteet ovat peräisin.

4. Jos osapuoli kolmannen maan kanssa neuvotellessaan ehdottaa sellaisen kolmannen maan maantieteellisen merkinnän suojaamista, joka on homonyyminen toisen osapuolen maantieteellisen merkinnän kanssa, toiselle osapuolelle on annettava tästä tieto ja mahdollisuus tehdä huomautuksensa ennen kuin nimitys suojataan.

5. Tämä sopimus ei velvoita osapuolta suojaamaan toisen osapuolen maantieteellistä merkintää, joka ei ole suojattu tai jonka suoja lakkaa sen alkuperämaassa. Osapuolet ilmoittavat toisilleen, jos maantieteellinen merkintä ei ole enää suojattu sen alkuperämaassa. Ilmoitus tehdään tämän sopimuksen 211 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

6. Tämä sopimus ei missään tapauksessa saa estää kenenkään oikeutta käyttää kaupallisiin tarkoituksiin omaa tai edeltäjänsä nimeä edellyttäen, että tätä nimitystä käytetään tavalla, joka ei johda kuluttajaa harhaan.

205 artikla

Maantieteellisten merkintöjen käyttöoikeus

1. Tällä sopimuksella suojattujen vastaavien eritelmien mukaisten maataloustuotteiden, elintarvikkeiden, viinien, maustettujen viinien tai väkevien alkoholijuomien nimitysten kaupallinen käyttö on avointa kaikille.

2. Kun maantieteellinen merkintä on tämän sopimuksen mukaisesti suojattu, tällaisen suojatun nimen käyttö ei edellytä käyttäjiltä minkäänlaista rekisteröintiä tai lisämaksuja.

206 artikla

Suhde tavaramerkkeihin

1. Osapuolet kieltäytyvät rekisteröimästä tai mitätöivät tavaramerkin, jos siihen voidaan soveltaa suojattujen maantieteellisten merkintöjen käyttöä samankaltaisissa tuotteissa koskevia tämän sopimuksen 204 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuja olosuhteita edellyttäen, että tavaramerkin rekisteröintihakemus on jätetty maantieteellisen merkinnän rekisteröintiä asianomaisella alueella koskevan hakemuksen jättämispäivän jälkeen.

2. Tämän sopimuksen 202 artiklassa tarkoitettujen maantieteellisten merkintöjen osalta rekisteröintiä koskevan hakemuksen jättämispäivä on tämän sopimuksen voimaantulopäivä.

3. Tämän sopimuksen 203 artiklassa tarkoitettujen maantieteellisten merkintöjen osalta rekisteröintiä koskevan hakemuksen jättämispäivä on päivä, jona pyyntö maantieteellisen merkinnän suojaamisesta toimitetaan toiselle osapuolelle.

4. Osapuolilla ei ole mitään velvollisuutta suojata maantieteellistä merkintää tämän sopimuksen 203 artiklan mukaisesti, jos suoja saattaisi johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen tunnistamisessa tavaramerkin maineen ja tunnettavuuden vuoksi.

5. Osapuolten on suojattava maantieteelliset merkinnät myös silloin, kun aiempi tavaramerkki on olemassa, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän artiklan 4 kohdan soveltamista. Aiempi tavaramerkki tarkoittaa tavaramerkkiä, jonka käyttö vastaa jotakin tämän sopimuksen 204 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tapausta ja jota koskeva rekisteröintihakemus on tehty tai joka on rekisteröity tai jota koskeva oikeus on saatu asiaa koskevan lainsäädännön mukaisesti toisen osapuolen alueella tapahtuneella käytöllä ennen kuin toinen osapuoli on jättänyt maantieteellisen merkinnän suojaamista koskevan hakemuksen tämän sopimuksen mukaisesti. Tällaisen tavaramerkin käyttöä voidaan jatkaa ja se voidaan uusia maantieteellisen merkinnän suojaamisesta huolimatta, jos osapuolten tavaramerkkilainsäädännössä säädettyjä tavaramerkin mitättömyys- tai menettämisperusteita ei ole olemassa.

207 artikla

Suojan täytäntöönpanon valvonta

Osapuolet valvovat tämän sopimuksen 204–206 artiklassa määrätyn suojan täytäntöönpanoa viranomaistensa asianmukaisilla toimilla, myös tullirajoilla. Niiden on valvottava tällaisen suojan täytäntöönpanoa myös jonkin intressitahon pyynnöstä.

208 artikla

Väliaikaiset toimenpiteet

1 Tuotteita, jotka on valmistettu ja merkitty kansallisen lainsäädännön mukaisesti ennen tämän sopimuksen voimaantuloa, mutta jotka eivät täytä tämän sopimuksen vaatimuksia, voidaan pitää kaupan kunnes varastot tyhjenevät.

2. Tuotteita, jotka on valmistettu ja merkitty kansallisen lainsäädännön mukaisesti 3 ja 4 kohdassa luetelluilla maantieteellisillä merkinnöillä tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen ja ennen 3 ja 4 kohdassa tarkoitettujen määräaikojen päättymistä, mutta jotka eivät täytä tämän sopimuksen vaatimuksia, voidaan pitää kaupan sen osapuolen alueella, josta ne ovat peräisin, kunnes varastot tyhjenevät.

3. EU-osapuolen seuraavien maantieteellisten merkintöjen tämän sopimuksen mukainen suoja ei estä kyseisten maantieteellisten merkintöjen käyttöä kuvaamaan ja esittämään tiettyjä vastaavia tuotteita, jotka ovat peräisin Ukrainasta, kymmenen vuoden siirtymäaikana tämän sopimuksen voimaantulosta lukien:

a) Champagne,

b) Cognac,

c) Madeira,

d) Porto,

e) Jerez / Xérès / Sherry,

f) Calvados,

g) Grappa,

h) Anis Português,

i) Armagnac,

j) Marsala,

k) Malaga,

l) Tokaj.

4. EU-osapuolen seuraavien maantieteellisten merkintöjen tämän sopimuksen mukainen suoja ei estä kyseisten maantieteellisten merkintöjen käyttöä kuvaamaan ja esittämään tiettyjä vastaavia tuotteita, jotka ovat peräisin Ukrainasta, seitsemän vuoden siirtymäaikana tämän sopimuksen voimaantulosta lukien:

a) Parmigiano Reggiano,

b) Roquefort,

c) Feta.

209 artikla

Yleiset säännöt

1. Tämän sopimuksen 202 ja 203 artiklassa tarkoitettujen tuotteiden tuontiin, vientiin ja kaupan pitämiseen sovelletaan sen osapuolen alueella voimassa olevia lakeja ja sääntöjä, jossa tuotteet on saatettu markkinoille.

2. Rekisteröityjen maantieteellisten merkintöjen tuote-eritelmiä koskevia seikkoja käsitellään tämän sopimuksen 211 artiklalla perustetussa maantieteellisten merkintöjen alakomiteassa.

3. Tämän sopimuksen mukaisesti suojattujen maantieteellisten merkintöjen rekisteröinnin voi peruuttaa ainoastaan se osapuoli, josta tuote on peräisin.

4. Sen osapuolen viranomaiset, jonka alueelta tuote on peräisin, hyväksyvät tässä alajaksossa tarkoitetun tuotteen eritelmän ja sen muutokset.

210 artikla

Yhteistyö ja avoimuus

1. Osapuolet ovat yhteydessä joko suoraan tai tämän sopimuksen 211 artiklan mukaisesti perustetun maantieteellisten merkintöjen alakomitean välityksellä kaikissa tämän sopimuksen täytäntöönpanoon ja soveltamiseen liittyvissä asioissa erityisesti siten, että osapuoli voi pyytää toiselta osapuolelta tietoja tuote-eritelmistä ja niiden muutoksista sekä valvontaan liittyviä yhteystietoja.

2. Kumpikin osapuoli voi julkistaa tämän sopimuksen nojalla suojattuja toisen osapuolen maantieteellisiä merkintöjä koskevat eritelmät tai niiden yhteenvedon sekä valvontaan liittyvät yhteystiedot.

211 artikla

Maantieteellisten merkintöjen alakomitea

1. Perustetaan maantieteellisten merkintöjen alakomitea. Se raportoi toimistaan tämän sopimuksen 465 artiklan 4 kohdan mukaisessa kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle. EU:n ja Ukrainan edustajista koostuvan maantieteellisten merkintöjen alakomitean tehtävänä on seurata tämän sopimuksen kehittymistä sekä tehostaa osapuolten yhteistyötä ja vuoropuhelua maantieteellisten merkintöjen alalla.

2. Maantieteellisten merkintöjen alakomitea tekee päätöksensä yksimielisesti. Se vahvistaa oman työjärjestyksensä. Se kokoontuu jommankumman osapuolen pyynnöstä vuorotellen Euroopan unionissa ja Ukrainassa sellaiseen aikaan, sellaisessa paikassa ja sellaisella tavalla (myös videoneuvotteluna), jonka osapuolet ovat keskenään sopineet, kuitenkin viimeistään 90 päivän kuluttua pyynnöstä.

3. Maantieteellisten merkintöjen alakomitea valvoo myös tämän alajakson moitteetonta soveltamista, ja se voi tarkastella kaikkia alajakson täytäntöönpanoon ja toimintaan liittyviä kysymyksiä. Sen tehtävänä on erityisesti

a) tehdä muutoksia tämän sopimuksen liitteessä XXII-A olevaan A osaan siltä osin kuin kyseessä ovat viittaukset osapuolten alueella sovellettavaan lainsäädäntöön;

b) tehdä muutoksia tämän sopimuksen liitteessä XXII-A olevaan B osaan siltä osin kuin kyseessä ovat maantieteellisten merkintöjen rekisteröintiin ja valvontaan liittyvät tekijät;

c) tehdä muutoksia tämän sopimuksen liitteeseen XXII-B siltä osin kuin kyseessä ovat vastaväitemenettelyä koskevat perusteet;

d) tehdä muutoksia tämän sopimuksen liitteisiin XXII-C ja XXII-D siltä osin kuin kyseessä ovat maantieteelliset merkinnät;

e) vaihtaa tietoja maantieteellisiä merkintöjä koskevan lainsäädännön ja politiikan kehityksestä ja mistä tahansa muusta yhteistä etua koskevasta aiheesta maantieteellisten merkintöjen alalla;

f) vaihtaa maantieteellisiä merkintöjä koskevia tietoja, jotta voidaan harkita tietojen suojaamista tämän sopimuksen mukaisesti.

4 Alajakso

Mallit

212 artikla

Määritelmä

Tässä sopimuksessa tarkoitetaan

a) 'mallilla' tuotteen tai sen osan ulkomuotoa, joka johtuu tuotteen ja/tai sen koristelun piirteistä, erityisesti linjoista, ääriviivoista, väreistä, muodosta, pintarakenteesta ja/tai materiaalista;

b) 'tuotteella' kaikkia teollisesti tai käsityönä valmistettuja tavaroita mukaan luettuina muun muassa osat, jotka on tarkoitettu koottavaksi moniosaiseksi tuotteeksi, pakkauksia, pakkauksen ulkoasua, graafisia symboleita ja typografisia kirjasinlajeja, ei kuitenkaan tietokoneohjelmia;

c) 'moniosaisella tuotteella' tuotetta, joka koostuu useista osista, jotka voidaan siten korvata tuotteen purkamisen ja uudelleen kokoamisen mahdollistavalla tavalla.

213 artikla

Suojan edellytykset

1. EU-osapuoli ja Ukraina säätävät sellaisten itsenäisesti luotujen mallien suojasta, jotka ovat uusia ja joilla on yksilöllinen luonne.

2. Sellaista mallia, jota sovelletaan tai joka sisältyy moniosaisen tuotteen osana olevaan tuotteeseen, pidetään uutena ja luonteeltaan yksilöllisenä vain:

a) jos osa, sen jälkeen, kun se on sisällytetty moniosaiseen tuotteeseen, pysyy näkyvissä tuotteen tavanomaisen käytön aikana; ja

b) siltä osin kuin nämä osan näkyvät piirteet itsessään täyttävät uutuuden ja yksilöllisen luonteen vaatimukset.

3. Mallia pidetään uutena, jos samanlainen malli ei ole tullut tunnetuksi:

a) kun kyseessä on rekisteröimätön malli, ennen sitä päivää, jona malli, jolle suojaa vaaditaan, on ensimmäisen kerran tullut tunnetuksi;

b) kun kyseessä on rekisteröity malli, ennen rekisteröintihakemuksen tekemispäivää tai, jos vaaditaan etuoikeutta, ennen etuoikeuspäivää.

Malleja pidetään samanlaisina, jos niiden piirteet eroavat vain epäolennaisilta yksityiskohdiltaan.

4. Mallia pidetään luonteeltaan yksilöllisenä, jos asiantuntevan käyttäjän siitä saama yleisvaikutelma eroaa yleisvaikutelmasta, jonka mainittu käyttäjä on saanut muista malleista, jotka ovat tulleet tunnetuiksi:

a) kun kyseessä on rekisteröimätön malli, ennen sitä päivää, jona malli, jolle suojaa vaaditaan, on ensimmäisen kerran tullut tunnetuksi;

b) kun kyseessä on rekisteröity malli, ennen rekisteröintihakemuksen tekemispäivää tai, jos vaaditaan etuoikeutta, ennen etuoikeuspäivää.

Yksilöllistä luonnetta arvioitaessa on otettava huomioon mallin luoneella ollut vapaus sen kehittelyssä.

5. Tällainen suoja on tarjottava rekisteröinnillä, ja sillä on myönnettävä haltijoille yksinoikeudet tämän artiklan määräysten mukaisesti. Rekisteröimättömät tunnetut mallit antavat samat yksinoikeudet, mutta ainoastaan silloin, jos kiistanalainen käyttö on seurausta suojatun mallin kopioinnista.

6. Mallin on katsottava tulleen tunnetuksi, jos se on julkaistu rekisteröinnin jälkeen tai muutoin taikka asetettu näytteille tai sitä on käytetty liiketoiminnassa tai se on muulla tavoin julkistettu paitsi silloin, kun nämä toimet eivät kohtuudella olisi voineet tulla alueella, jolla suojaa on haettu, alalla toimivien tahojen tietoon tavanomaisen liiketoiminnan yhteydessä ennen rekisteröintihakemuksen tekemispäivää tai etuoikeutta vaadittaessa ennen etuoikeuspäivää. Rekisteröimättömien mallien suojan osalta mallin on katsottava tulleen tunnetuksi, jos se on julkaistu, asetettu näytteille tai sitä on käytetty liiketoiminnassa tai se on muulla tavoin julkistettu siten, että nämä toimet olisivat kohtuudella voineet tulla alueella, jolla suojaa on haettu, alalla toimivien tahojen tietoon tavanomaisen liiketoiminnan yhteydessä.

Mallin ei kuitenkaan katsota tulleen tunnetuksi pelkästään sillä perusteella, että se on saatettu kolmannen henkilön tietoon nimenomaisin tai hiljaisin salassapitoa koskevin ehdoin.

7. Julkistamisena ei tämän artiklan 3 ja 4 kohtaa sovellettaessa kuitenkaan pidetä sitä, että malli, jolle vaaditaan rekisteröidyn mallin suojaa, on tullut tunnetuksi:

a) mallin luojan, hänen oikeudenomistajansa taikka kolmannen henkilön toimesta mallin luojan tai hänen oikeudenomistajansa antamien tietojen tai suorittamien toimenpiteiden nojalla; ja

b) 12 kuukauden aikana ennen rekisteröintihakemuksen tekemispäivää tai etuoikeutta vaadittaessa ennen etuoikeuspäivää.

8. Tämän artiklan 7 kohtaa sovelletaan myös, jos malli on tullut tunnetuksi mallin luojaan tai hänen oikeudenomistajaansa kohdistuneen väärinkäytöksen seurauksena.

214 artikla

Suoja-aika

1. EU-osapuolessa ja Ukrainassa rekisteröinnin jälkeen saatavilla olevan suojan keston on oltava vähintään viisi vuotta. Oikeudenhaltija voi uusia suojan voimassaolon yhdeksi tai useammaksi viisivuotiskaudeksi, yhteensä enintään 25 vuodeksi rekisteröintihakemuksen tekemispäivästä.

2. EU-osapuolessa ja Ukrainassa rekisteröimättömille malleille saatavilla olevan suojan keston on oltava vähintään kolme vuotta siitä päivästä, jona malli on tullut tunnetuksi yhden osapuolen alueella.

215 artikla

Rekisteröinnin mitätöiminen tai epääminen

1. EU-osapuoli ja Ukraina voivat säätää, että mallin rekisteröinti evätään tai se julistetaan mitättömäksi rekisteröinnin jälkeen ainoastaan seuraavissa perustelluissa tapauksissa:

a) malli ei ole tämän sopimuksen 212 artiklan a kohdan määritelmän mukainen;

b) se ei täytä tämän sopimuksen 213 artiklan ja 217 artiklan 3, 4 ja 5 kohdan vaatimuksia;

c) tuomioistuimen päätöksen nojalla oikeudenhaltijalla ei ole oikeutta malliin;

d) malli on ristiriidassa aikaisemman mallin kanssa, joka on tullut tunnetuksi rekisteröintihakemuksen tekemispäivän jälkeen tai, jos vaaditaan etuoikeutta, mallin etuoikeuspäivän jälkeen, ja joka on suojattu edellä mainittua päivää aikaisemmasta päivästä lähtien rekisteröidyllä mallilla tai mallihakemuksella;

e) myöhemmässä mallissa käytetään erottavaa merkkiä ja tätä merkkiä koskevassa kyseisen osapuolen lainsäädännössä annetaan merkin haltijalle oikeus kieltää tällainen käyttö;

f) malli merkitsee asianomaisen osapuolen tekijänoikeutta koskevan lainsäädännön nojalla suojatun teoksen luvatonta käyttöä;

g) malli merkitsee jonkin Pariisin yleissopimuksen 6 b artiklassa luetellun kohteen tai muiden kuin mainitussa 6 b artiklassa lueteltujen ja kyseisen osapuolen alueella yleisen edun kannalta erityisen tärkeiden ansiomerkkien, tunnuskuvien ja vaakunoiden asiatonta käyttöä.

Tämä kohta ei rajoita osapuolten oikeutta asettaa mallihakemuksia koskevia muodollisia vaatimuksia.

2. Osapuoli voi säätää vaihtoehtona mitätöimiselle, että mallin, joka voidaan mitätöidä tämän artiklan 1 kohdan mukaisilla perusteilla, käyttö voi olla rajoitettua.

216 artikla

Saadut oikeudet

Suojatun mallin haltijalla on vähintään yksinoikeus käyttää mallia ja estää kolmansia osapuolia käyttämästä mallia ilman hänen lupaansa ja erityisesti estää sellaisen tuotteen tekeminen, tarjoaminen, markkinoille saattaminen, tuonti, vienti tai käyttö, johon malli sisältyy tai johon sitä sovelletaan, tai tuotteen varastoiminen kyseisiä tarkoituksia varten.

217 artikla

Poikkeukset

1. Mallin rekisteröinnistä johtuvia oikeuksia ei voida käyttää seuraavissa:

a) yksityisesti ja muissa kuin kaupallisissa tarkoituksissa toteutetut toimet;

b) toimenpiteitä, jotka on suoritettu kokeellista tarkoitusta varten;

c) toisintaminen lainausten ottamiseksi tai opetustarkoituksiin, edellyttäen että nämä toimet ovat hyvän kauppatavan mukaisia eivätkä aiheettomasti haittaa mallin tavanomaista käyttöä ja että lähde mainitaan.

2. Tämän lisäksi mallin rekisteröinnistä johtuvia oikeuksia ei voida käyttää seuraavissa:

a) varusteet, jotka ovat toiseen maahan rekisteröidyissä aluksissa tai ilma-aluksissa näiden tullessa tilapäisesti kyseisen osapuolen alueelle;

b) asianomaisen osapuolen tällaisten alusten korjausta varten tuomat varaosat ja tarvikkeet;

c) tällaisille aluksille suoritettavat korjaukset.

3. Mallioikeutta ei myönnetä tuotteen ulkoasun niille piirteille, jotka määräytyvät pelkästään tuotteen teknisen käyttötarkoituksen mukaan.

4. Mallioikeutta ei myönnetä tuotteen ulkoasun niille piirteille, jotka on välttämättä toisinnettava tarkalleen saman muotoisina ja kokoisina, jotta tuote, johon malli sisältyy tai johon sitä sovelletaan, voitaisiin mekaanisesti liittää toiseen tuotteeseen tai asentaa siihen, sen ympärille tai sitä vasten siten, että kumpikin tuote toimii tarkoitetulla tavalla.

5. Mallioikeutta ei myönnetä malliin, joka on yleisen järjestyksen tai hyvien tapojen vastainen.

218 artikla

Suhde tekijänoikeuteen

Tämän alajakson mukaisesti osapuolen rekisteröimää mallia koskevalla oikeudella suojattu malli suojataan myös kyseisen osapuolen tekijänoikeuslain nojalla siitä päivästä lähtien, jona malli on luotu tai saatettu johonkin muotoon. Kukin osapuoli määrää näin myönnettävän suojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden.

5 Alajakso

Patentit

219 artikla

Patentit ja kansanterveys

1. Osapuolet tunnustavat merkityksen, joka on 14 päivänä marraskuuta 2001 WTO:n ministerikokouksessa TRIPS-sopimuksesta ja kansanterveydestä annetulla julistuksella, jäljempänä 'Dohan julistus'. Tämän luvun mukaisia oikeuksia ja velvoitteita tulkittaessa ja täytäntöönpantaessa osapuolet varmistavat, että Dohan julistusta noudatetaan.

2. Osapuolet osallistuvat WTO:n yleisneuvoston 30 päivänä elokuuta 2003 Dohan julistuksen 6 artiklasta tekemän päätöksen täytäntöönpanoon ja noudattavat sitä.

220 artikla

Lisäsuojatodistus

1. Osapuolet tunnustavat, että niiden alueilla patentilla suojattuihin lääkkeisiin ja kasvinsuojelutuotteisiin sovelletaan hallinnollista lupamenettelyä ennen markkinoille saattamista. Ne tunnustavat, että aika, joka kuluu patentin saamista koskevan hakemuksen tekemisen ja tuotteen markkinoille saattamista koskevan luvan myöntämisen välillä asianomaisessa lainsäädännössä määritellyn mukaisesti, voi lyhentää patentin antamaa todellista suojaa.

2. Osapuolten on säädettävä patentin suojaamalle lääkkeelle tai kasvinsuojelutuotteelle, johon on sovellettu hallinnollista lupamenettelyä, lisäsuoja, joka on sama kuin 1 kohdassa tarkoitettu aika vähennettynä viidellä vuodella.

3. Sellaisten lääkkeiden osalta, joiden tuottamisen yhteydessä on tehty lastentautien alaan kuuluvia tutkimuksia, joiden tulokset sisältyvät tuotetietoihin, osapuolet säätävät tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitettuun suojaan kuuden kuukauden lisäajan.

221 artikla

Bioteknologian keksintöjen suoja

1. Osapuolten on suojattava bioteknologiset keksinnöt kansallisen patenttilainsäädännön mukaisesti. Niiden on tarvittaessa mukautettava kansallista patenttilainsäädäntöään tämän sopimuksen määräysten huomioonottamiseksi. Tämä artikla ei rajoita kansainvälisistä yleissopimuksista, erityisesti TRIPS-sopimuksesta ja biologista monimuotoisuutta koskevasta vuoden 1992 yleissopimuksesta johtuvia osapuolten velvoitteita.

2. Tässä alajaksossa tarkoitetaan

a) 'biologisella materiaalilla' kaikkea materiaalia, joka sisältää geneettistä tietoa ja pystyy itse lisääntymään tai jota voidaan lisätä biologisessa järjestelmässä;

b) 'mikrobiologisella menetelmällä' kaikkia menetelmiä, joissa käytetään mikrobiologista materiaalia tai joiden kohteena on mikrobiologinen materiaali tai joilla tuotetaan mikrobiologista materiaalia.

3. Tätä sopimusta sovellettaessa patentoitavia ovat sellaiset uudet keksinnöt, jotka ovat keksinnöllisiä ja joita voidaan käyttää teollisesti silloinkin, kun niiden kohteena on biologisesta materiaalista koostuva tai biologista materiaalia sisältävä tuote tai menetelmä, jonka avulla voidaan valmistaa, muokata tai käyttää biologista materiaalia.

Luonnollisesta ympäristöstään eristetty tai teknisen menetelmän avulla tuotettu biologinen materiaali voi olla keksinnön kohteena myös silloin, kun sitä esiintyy luonnollisessa tilassa.

Ihmisen kehosta eristetty tai muuten teknisellä menetelmällä valmistettu ainesosa, yksittäisen geenin sekvenssi tai osasekvenssi mukaan lukien, voi muodostaa patentoitavissa olevan keksinnön, vaikka tällaisen ainesosan rakenne olisi samanlainen kuin luonnollisen ainesosan rakenne. Geenin sekvenssin tai osasekvenssin teollinen käyttö on esitettävä havainnollisesti patenttihakemuksessa.

4. Patenttia ei myönnetä seuraaville:

a) kasvilajikkeet ja eläinrodut;

b) olennaisesti biologiset menetelmät kasvien ja eläinten jalostamiseksi;

c) muodostumisensa ja kehityksensä eri vaiheissa oleva ihmiskeho sekä pelkästään sen ainesosaa, geenin sekvenssi tai osasekvenssi mukaan lukien, koskeva löytö.

Keksinnöt, joiden kohteena ovat kasvit tai eläimet, voidaan patentoida, jos keksinnön tekninen toteutettavuus ei rajoitu yhteen kasvilajikkeeseen tai eläinrotuun. Tämän kohdan b alakohta ei rajoita sellaisten keksintöjen patentoitavuutta, joiden kohteena on mikrobiologinen menetelmä tai muut tekniset menetelmät tai näillä menetelmillä tuotettu tuote.

5. Keksinnöt, joiden kaupallinen hyödyntäminen olisi vastoin yleistä järjestystä tai hyviä tapoja, eivät ole patentoitavia. Hyödyntämistä ei voida kuitenkaan pitää tällaisena pelkästään sillä perusteella, että se on kiellettyä lain tai asetuksen säännöksillä. Erityisesti seuraavat keksinnöt eivät ole patentoitavia:

a) ihmisen kloonaamismenetelmät;

b) menetelmät, joilla muutetaan ihmisen sukusolujen geneettistä identiteettiä;

c) ihmisalkioiden käyttö teollisiin tai kaupallisiin tarkoituksiin;

d) menetelmät, joilla muutetaan eläinten geneettistä identiteettiä ja jotka todennäköisesti aiheuttavat eläimille kärsimyksiä ilman, että siitä on huomattavaa lääketieteellistä hyötyä ihmiselle tai eläimelle, sekä tällaisilla menetelmillä tuotetut eläimet.

6. Patentin antama suoja biologiselle materiaalille, jolla on keksinnön seurauksena tiettyjä piirteitä, käsittää kaiken sellaisen monistamalla tai lisäämällä tästä biologisesta materiaalista saadun samassa tai erikoistuneessa muodossa olevan biologisen materiaalin, jolla on nämä samat piirteet.

7. Patentin antama suoja menetelmälle, jonka avulla tuotetaan biologista materiaalia, jolla on keksinnön seurauksena tiettyjä piirteitä, käsittää tällä menetelmällä välittömästi saadun biologisen materiaalin ja kaiken muun sellaisen biologisen materiaalin, joka on saatu menetelmällä välittömästi saadusta biologisesta materiaalista monistamalla tai lisäämällä samassa tai erikoistuneessa muodossa ja jolla on nämä samat piirteet.

8. Patentin antama suoja geneettistä tietoa sisältävälle tai siitä koostuvalle tuotteelle käsittää kaiken materiaalin, johon tuote on yhdistetty ja johon geneettinen tieto sisältyy ja jossa se toimii, jollei tämän artiklan 4 kohdan c alakohdasta muuta johdu.

9. Tämän artiklan 7 ja 8 kohdassa tarkoitettu suoja ei käsitä biologista materiaalia, joka on saatu monistamalla tai lisäämällä biologista materiaalia, jonka patentin haltija on saattanut osapuolten alueella markkinoille tai joka on saatettu markkinoille hänen suostumuksellaan, jos monistaminen tai lisääminen väistämättä aiheutuu käytöstä, jota varten biologinen materiaali on saatettu markkinoille, edellyttäen, että saatua materiaalia ei myöhemmin käytetä muuhun monistamiseen tai lisäämiseen.

10. Poiketen siitä, mitä tämän artiklan 7 ja 8 kohdassa määrätään, patentinhaltijan suorittama tai hänen suostumuksellaan tapahtuva kasvien lisäysaineiston myynti tai muu pitäminen kaupan maanviljelijälle maatalouskäyttöön merkitsee sitä, että viljelijä saa käyttää sadosta saamaansa tuotetta monistamiseen tai lisäämiseen omalla tilallaan. Tämän poikkeuksen laajuus ja sitä koskevat yksityiskohtaiset säännöt ovat samat kuin kasvinjalostajan oikeuksia koskevassa osapuolten kansallisessa lainsäädännössä, asetuksissa ja käytännöissä säädetyt.

Poiketen siitä, mitä tämän artiklan 7 ja 8 kohdassa määrätään, patentinhaltijan suorittama tai hänen suostumuksellaan tapahtuva jalostuskarjan tai muun eläinten lisäysaineiston myynti tai muu pitäminen kaupan maanviljelijälle merkitsee sitä, että viljelijä saa käyttää suojattua karjaa maatalouden tarkoituksiin. Tähän lupaan sisältyy eläimen tai muun eläinten lisäysaineiston saattaminen maatalouskäyttöön, mutta ei kaupallisen lisäämistoiminnan puitteissa tai sen tarkoituksiin tapahtuva myynti. Edellä mainittujen poikkeusten laajuutta ja yksityiskohtaisia sääntöjä ohjaavat kansalliset lait, asetukset ja käytännöt.

11. Osapuolten on säädettävä vastavuoroisen pakkoluvan soveltamisesta seuraavissa tapauksissa:

a) jos jalostaja ei voi hankkia tai hyödyntää kasvinjalostusoikeutta loukkaamatta aiempaa patenttia, hän voi hakea asianmukaista korvausta vastaan pakkolupaa patentilla suojatun keksinnön muulla kuin yksinoikeudella tapahtuvaa käyttöä varten, jos lupa on tarpeen suojattavan kasvilajikkeen hyödyntämistä varten. Osapuolten on säädettävä, että patentin haltijalla on oikeus saada kohtuullisin ehdoin annettava vastavuoroinen lupa käyttää suojattua lajiketta, jos tällainen lupa myönnetään;

b) jos bioteknologisen keksinnön patentin haltija ei voi hyödyntää patenttia loukkaamatta lajiketta koskevaa aiempaa kasvinjalostajan oikeutta, hän voi hakea asianmukaista korvausta vastaan pakkolupaa kyseisen oikeuden suojaaman lajikkeen muulla kuin yksinoikeudella tapahtuvaa käyttöä varten. Osapuolten on säädettävä, että kasvinjalostajanoikeuden haltijalla on oikeus saada kohtuullisin ehdoin annettava vastavuoroinen lupa käyttää suojattua keksintöä, jos tällainen lupa myönnetään.

12. Tämän artiklan 11 kohdassa tarkoitettujen lupien hakijoiden on osoitettava, että:

a) he eivät ole onnistuneet sopimusteitse saamaan lupaa patentin tai kasvinjalostajan oikeuden haltijalta;

b) kasvilajike tai keksintö edustaa huomattavaa teknistä kehitystä, johon liittyy huomattava taloudellinen etu patentissa tarkoitettuun keksintöön tai suojattuun kasvilajikkeeseen nähden.

222 artikla

Lääkkeiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamiseksi toimitettujen tietojen suoja

1. Osapuolet ottavat käyttöön kattavan järjestelmän, jolla taataan niiden tietojen luottamuksellisuus, salassapito ja riippumattomuus, jotka on toimitettu lääkkeiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamiseksi.

2. Sen vuoksi, jos osapuoli vaatii lääkkeen turvallisuuteen ja tehokkuuteen liittyviä testi- tai tutkimustuloksia ennen markkinointiluvan myöntämistä kyseiselle tuotteelle, osapuoli ei saa vähintään viisi vuotta osapuolen alueella sovellettavan ensimmäisen markkinointiluvan myöntämisestä sallia muiden hakijoiden pitää kaupan samaa tai samankaltaista tuotetta hakijalle, joka oli esittänyt testi- tai tutkimustulokset, myönnetyn markkinointiluvan perusteella, ellei kyseiset testi- tai tutkimustulokset esittänyt hakija ole antanut siihen suostumustaan. Mainitun ajanjakson aikana ensimmäisen markkinointiluvan osalta esitettyjä testi- tai tutkimustuloksia ei käytetä kenenkään muun sellaisen hakijan eduksi, jonka tavoitteena on saada markkinointilupa lääkkeelle, ellei ensimmäinen hakija ole antanut siihen suostumustaan.

3. Ukraina yhdenmukaistaa lääkkeiden tietosuojaa koskevan lainsäädäntönsä EU:n lainsäädännön kanssa kauppakomitean päättämänä ajankohtana.

223 artikla

Kasvinsuojeluaineiden tietosuoja

1. Osapuolten on määritettävä turvallisuutta ja tehokkuutta koskevat vaatimukset ennen kasvinsuojeluaineiden asettamista markkinoille.

2. Osapuolet tunnustavat ensimmäisen kerran esitetyn testin tai tutkimuksen omistajan tilapäisen oikeuden saada markkinointilupa kasvinsuojeluaineelle. Mainitun ajanjakson aikana testiä tai tutkimusta ei käytetä kenenkään muun sellaisen hakijan eduksi, jonka tavoitteena on saada markkinointilupa kasvinsuojeluaineelle, ellei ensimmäinen omistaja ole antanut siihen suostumustaan. Tätä oikeutta nimitetään jäljempänä tietosuojaksi.

3. Osapuolet määrittävät kriteerit, jotka testin tai tutkimuksen on täytettävä.

4. Tietosuojan keston olisi oltava vähintään 10 vuotta kyseisen osapuolen alueella sovellettavan ensimmäisen luvan saamisesta. Osapuolet voivat päättää pidentää vähäriskisten kasvinsuojeluaineiden suoja-aikaa. Tällöin suoja-aikaa voidaan pidentää 13 vuoteen.

5. Osapuolet voivat päättää, että kyseisiä ajanjaksoja pidennetään kunkin vähäistä käyttötarkoitusta [1] koskevan luvan pidennyksen osalta. Kyseisessä tapauksessa tietosuojan kokonaiskesto ei saa milloinkaan ylittää 13:a vuotta tai vähäriskisten kasvinsuojeluaineiden osalta 15:tä vuotta.

6. Testi tai tutkimus on tietosuojan alainen myös, jos se on ollut välttämätön luvan uusimisen tai uudelleentarkastelun vuoksi. Siinä tapauksessa tietosuoja on voimassa 30 kuukautta.

7. Osapuolet säätävät säännöistä, joilla estetään selkärankaisten eläinten päällekkäinen testaus. Hakijan, joka aikoo suorittaa selkärankaisilla eläimillä testejä ja tutkimuksia, on toteutettava tarvittavat toimenpiteet tarkistaakseen, että kyseisiä testejä ja tutkimuksia ei ole jo suoritettu tai aloitettu.

8. Uuden luvanhakijan ja vastaavien lupien haltijan tai haltijoiden on kaikin tavoin pyrittävä varmistamaan, että selkärankaisilla eläimillä tehtyjen testien ja tutkimusten tiedot jaetaan. Testi- ja tutkimusraporttien tietojen jakamisesta aiheutuvat kustannukset on määriteltävä tasapuolisesti, avoimesti ja syrjimättömästi. Uuden luvanhakijan on jaettava vain niiden tietojen kustannukset, jotka hänen on toimitettava luvan saamiselle asetettujen vaatimusten täyttämiseksi.

9. Jos uusi hakija ja kasvinsuojeluaineiden lupien haltija tai haltijat eivät pääse sopimukseen selkärankaisia eläimiä koskevien testi- ja tutkimusraporttien jakamisesta, uusi hakija ilmoittaa asiasta osapuolelle.

[1] Vähäinen käyttö: kasvinsuojeluaineiden käyttö osapuolen alueella sellaisiin kasveihin tai kasvituotteisiin, joita ei kasvateta yleisesti kyseisen osapuolen alueella, tai joita kasvatetaan yleisesti poikkeuksellisen kasvinsuojelutarpeeseen vastaamiseksi.

10. Vaikka sopimukseen ei päästä, kyseinen osapuoli voi käyttää selkärankaisia eläimiä koskevia testi- ja tutkimusraportteja uuden hakijan hakemuksen osalta.

11. Vastaavien lupien haltijalla tai haltijoilla on oikeus vaatia uudelta luvanhakijalta oikeudenmukaista osuutta aiheutuneista kustannuksista. Kyseinen osapuoli voi ohjata asianomaiset osapuolet ratkaisemaan asian kansallisen lainsäädännön mukaisen virallisen ja sitovan sovittelun avulla.

6 Alajakso

Puolijohdetuotteiden piirimallit

224 artikla

Määritelmä

Tässä alajaksossa tarkoitetaan

a) 'puolijohdetuotteella' minkä tahansa sellaisen tuotteen lopullista muotoa tai välimuotoa, jonka runko on puolijohtavasta aineesta valmistetun kerroksen sisältävää ainetta, ja jossa on yksi tai useampi muu johtavasta, eristävästä tai puolijohtavasta aineesta valmistettu ja ennalta suunnitellun kolmiulotteisen mallin mukaan asetettu kerros ja joka on tarkoitettu yksinomaan tai muiden toimintojen ohella toteuttamaan elektronisen toiminnon;

b) puolijohdetuotteen 'piirimallilla' missä tahansa aineellisessa muodossa tai koodattuna esiintyvää toisiinsa suhteessa olevien kuvioiden sarjaa;

joka esittää kolmiulotteisena mallina puolijohdetuotteen kerrosten rakenteen ja jossa jokainen kuvio esittää kaikissa valmistusvaiheissa puolijohdetuotteen pintarakenteen mallia tai mallin osaa;

c) 'kaupallisella käytöllä' myyntiä, vuokrausta, leasing-toimintaa ja muuta kaupallista jakelua sekä tarjoamista näihin tarkoituksiin. Tämän sopimuksen 227 artiklassa tarkoitettuna kaupallisena käyttönä ei kuitenkaan pidetä, ellei edelleenluovutusta tapahdu, salassapitovelvollisuuksin tapahtuvaa hyväksikäyttöä.

225 artikla

Suojan edellytykset

1. Osapuolten on suojattava puolijohdetuotteiden piirimallit antamalla säännöksiä yksinoikeuksien myöntämisestä tämän artiklan mukaisesti.

2. Osapuolet suojaavat puolijohdetuotteen piirimallin, jos se on sen luojan oman älyllisen ponnistuksen tulos eikä se ole yleisesti tunnettu puolijohdeteollisuudessa. Jos puolijohdetuotteen piirimalli koostuu osista, jotka ovat yleisesti tunnettuja puolijohdeteollisuudessa, se suojataan ainoastaan, mikäli tällaisten osien yhdistelmä kokonaisuutena täyttää edellä mainitut edellytykset.

226 artikla

Yksinoikeus

1. Tämän sopimuksen 225 artiklan 1 kohdassa tarkoitettu yksinoikeus sisältää oikeuden sallia tai kieltää:

a) piirimallin kappaleen valmistaminen, jos piirimalli on suojattu tämän sopimuksen 225 artiklan 2 kohdan mukaisesti;

b) piirimallin tai piirimallia käyttäen valmistetun puolijohdetuotteen kaupallinen käyttö tai maahantuonti kaupallista käyttöä varten.

2. Tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettu yksinoikeus ei koske kappaleen valmistamista piirimallin taikka piirimalliin sisältyvien periaatteiden, prosessien, järjestelmien tai siihen sisältyvän tekniikan analysointia, arviointia tai opetusta varten.

3 Tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettu yksinoikeus ei ulotu mihinkään sellaista piirimallia koskevaan toimenpiteeseen, joka täyttää tämän sopimuksen 225 artiklan 2 kohdassa määrätyt edellytykset ja joka on luotu toisen piirimallin tämän artiklan 2 kohdan mukaisen analysoinnin ja arvioinnin perusteella.

4. Yksinoikeus sallia tai kieltää tämän artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitettu toimenpide ei koske toimenpidettä, joka on suoritettu sen jälkeen, kun piirimalli tai puolijohdetuote on saatettu laillisesti markkinoille.

227 artikla

Suoja-aika

Yksinoikeuden kesto on vähintään 10 vuotta siitä, kun piirimallia on ensimmäisen kerran käytetty kaupallisesti missä tahansa maailmassa tai, jos yksinoikeuden alkaminen tai jatkuminen edellyttää rekisteröintiä, 10 vuoden kuluttua seuraavista ajankohdista aikaisemmasta:

a) sen kalenterivuoden lopusta, jona piirimallia on ensimmäisen kerran käytetty kaupallisesti missä tahansa maailmassa;

b) sen kalenterivuoden lopusta, jona asianmukainen rekisteröintihakemus on jätetty.

7 Alajakso

Muut määräykset

228 artikla

Kasvilajikkeet

Osapuolet toimivat yhteistyössä Genevessä 10 päivänä marraskuuta 1972, 23 päivänä lokakuuta 1978 ja 19 päivänä maaliskuuta 1991 tarkistettuun uusien kasvilajikkeiden suojaamista koskevaan kansainväliseen vuoden 1961 yleissopimukseen perustuvan kasvilajikkeiden suojelun ja kyseisen yleissopimuksen 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen jalostajan oikeuksia koskevien valinnaisten poikkeusten edistämiseksi ja lujittamiseksi.

229 artikla

Geenivarat, perinteinen tietämys ja kansanperinne

1. Osapuolet kunnioittavat, suojelevat ja ylläpitävät kansallisen lainsäädäntönsä mukaisesti alkuperäiskansojen ja paikallisten yhteisöjen sellaista tietämystä, sellaisia keksintöjä ja sellaista käytäntöä, joka sisältyy biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön kannalta merkityksellisiin perinteisiin elämänmuotoihin ja edistävät ja laajentavat niiden soveltamista mainittujen yhteisöjen luvalla ja myötävaikutuksella, sekä rohkaisevat tietämyksestä, keksinnöistä ja käytännöstä saadun hyödyn tasapuolista jakoa.

2. Osapuolet tunnustavat, että kansallinen lainsäädäntö huomioon ottaen on tärkeää toteuttaa soveltuvia toimenpiteitä perinteisen tietämyksen säilyttämiseksi, ja sopivat jatkavansa työtä, jotta voitaisiin päästä kansainväliseen sopimukseen sui generis -malleista perinteisen tietämyksen oikeudellista suojaa varten.

3. Osapuolet sopivat, että tämän alajakson teollis- ja tekijänoikeuksia koskevat määräykset ja biologista monimuotoisuutta koskeva yleissopimus on pantava täytäntöön toisiaan tukevalla tavalla.

4. Osapuolet sopivat säännöllisestä näkemysten ja tietojen vaihdosta merkittävien monenkeskisten neuvottelujen osalta.

3 jakso

Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpano

230 artikla

Yleiset velvoitteet

1. Molemmat osapuolet vahvistavat TRIPS-sopimuksen ja varsinkin sen III osan mukaiset sitoumuksensa ja säätävät seuraavista täydentävistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, jotka ovat tarpeen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon varmistamiseksi ([1]). Näiden toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on oltava oikeudenmukaisia ja tasapuolisia, ne eivät saa olla liian monimutkaisia tai kalliita eivätkä ne saa sisältää kohtuuttomia määräaikoja tai johtaa aiheettomiin viivytyksiin.

2. Näiden toimenpiteiden ja oikeussuojakeinojen on myös oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, ja niitä on sovellettava siten, että vältetään luomasta esteitä lailliselle kaupankäynnille ja säädetään takeista niiden väärinkäytön estämiseksi.

231 artikla

Oikeutetut hakijat

1. Osapuolet myöntävät oikeuden pyytää tässä jaksossa ja TRIPS-sopimuksen III osassa tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista seuraaville:

a) sovellettavan lainsäädännön mukaisesti teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoille;

b) kaikille muille henkilöille, joilla on oikeus käyttää näitä oikeuksia, erityisesti käyttöluvan haltijoille, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti;

c) alan edunvalvonnasta vastaaville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti.

2. Osapuolet voivat myöntää oikeuden pyytää tässä jaksossa ja TRIPS-sopimuksen III osassa tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoiville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti.

1 Alajakso

Yksityisoikeudelliset toimenpiteet, menettelyt ja oikeussuojakeinot

232 artikla

Olettama tekijänoikeudesta

Osapuolet tunnustavat, että tässä sopimuksessa määrättyjä toimenpiteitä, menettelyjä oikeussuojakeinoja sovellettaessa,

a) jotta kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijää voidaan pitää, jollei toisin osoiteta, tekijänä ja sen johdosta oikeutettuna ajamaan kannetta tekijänoikeutensa loukkaamisesta, riittää, että hänen nimensä on tavanmukaisella tavalla ilmoitettu teoksessa;

b) tämän artiklan a kohdassa olevaa määräystä sovelletaan soveltuvin osin lähioikeuksien haltijoihin heidän suojatun aineistonsa osalta.

([1]) Tässä jaksossa teollis- ja tekijänoikeuksien käsite kattaa ainakin seuraavat oikeudet: tekijänoikeus, tekijänoikeuden lähioikeudet, tietokannan valmistajan sui generis -oikeus, puolijohdetuotteiden piirimallien luojan oikeudet, tavaramerkkioikeudet, mallioikeudet, patenttioikeudet, mukaan lukien lisäsuojatodistuksista johtuvat oikeudet, maantieteelliset merkinnät, hyödyllisyysmallioikeudet, kasvinjalostajanoikeudet ja toiminimet, kun ne on suojattu yksinoikeudella asianomaisessa kansallisessa lainsäädännössä.

233 artikla

Todistustavat

1. Osapuolten oikeusviranomaisilla tulee olla oikeus määrätä, milloin asianosainen on esittänyt kohtuullisella tavalla saatavissa olevan todistusaineiston, joka riittää tukemaan hänen vaatimuksiaan, ja on yksilöinyt sellaiset hänen vaatimuksiaan tukevat todisteet, jotka ovat hänen vastapuolensa hallussa, että vastapuolen on esitettävä nämä todisteet. Oikeusviranomainen voi sisällyttää määräykseensä sellaisia ehtoja, että luottamuksellisten tietojen suoja voidaan varmistaa.

2. Jos teollis- ja tekijänoikeuksien loukkaus on toteutettu kaupallisessa laajuudessa, osapuolten on samoin edellytyksin toteutettava tarpeelliset toimenpiteet sen mahdollistamiseksi, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat pyynnöstä antaa tarvittaessa määräyksen esittää pankki-, rahoitus- tai kaupallisia asiakirjoja, jotka ovat vastapuolen hallussa, edellyttäen, että luottamuksellisten tietojen suoja taataan.

234 artikla

Toimenpiteet todisteiden suojaamiseksi

1. Osapuolten on varmistettava, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat jo ennen pääasiaa koskevan kanteen nostamista sen osapuolen hakemuksesta, joka on esittänyt kohtuullisesti saatavissa olevaa todistusaineistoa tukeakseen väitteitään teollis- tai tekijänoikeutensa loukkaamisesta tai tällaisen loukkaamisen uhasta, määrätä nopeita ja tehokkaita väliaikaisia toimia väitettyyn loukkaamiseen liittyvän asiaankuuluvan todistusaineiston suojaamiseksi edellyttäen, että luottamuksellisten tietojen suojaa taataan. Nämä toimet voivat sisältää väitettyjen riidanalaisten tavaroiden yksityiskohtaisen kuvaamisen ja mahdollisen näytteiden oton, tai riidanalaisten tavaroiden ja soveltuvissa tapauksissa näiden tavaroiden valmistuksessa ja/tai jakelussa käytettyjen materiaalien ja välineiden sekä tavaroihin liittyvien asiakirjojen haltuunottamisen. Nämä toimenpiteet toteutetaan tarvittaessa toista osapuolta kuulematta, erityisesti jos mahdollisesta viiveestä voi koitua korvaamatonta haittaa oikeudenhaltijalle tai jos todistusaineiston hävittämisen vaara on ilmeinen.

2. Osapuolten on varmistettava, että todistusaineiston suojaamistoimenpiteet kumotaan tai että ne muutoin lakkaavat olemasta voimassa vastaajan pyynnöstä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mahdollisesti vaadittavia vahingonkorvauksia, jollei hakija pane pääasiaa koskevaa menettelyä vireille toimivaltaisessa oikeusviranomaisessa kohtuullisessa määräajassa.

235 artikla

Tiedonsaantioikeus

1. Osapuolten on varmistettava, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat teollis- tai tekijänoikeuden loukkausta koskevan oikeudenkäynnin yhteydessä kantajan perustellusta ja oikeasuhteisesta pyynnöstä määrätä, että sellaisten tavaroiden ja palvelujen alkuperästä ja jakeluverkosta, jotka loukkaavat teollis- tai tekijänoikeutta, annetaan tietoja. Tiedonantovelvollinen on teollis- tai tekijänoikeuksia loukannut ja/tai kuka tahansa muu henkilö,

a) jonka on todettu pitävän hallussaan riidanalaisia tavaroita kaupallisessa laajuudessa;

b) joka on tavattu käyttämästä riidanalaisia palveluja kaupallisessa laajuudessa;

c) jonka on todettu tarjoavan loukkaavassa toiminnassa käytettäviä palveluja kaupallisessa laajuudessa;

tai

d) jonka tämän kohdan a, b tai c alakohdassa tarkoitettu henkilö on osoittanut osallistuneen kyseisten tavaroiden tuottamiseen, valmistukseen tai jakeluun tai näiden palvelujen tarjoamiseen.

2. Tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettuihin tietoihin sisältyvät tapauksen mukaan

a) tuotteen tai palvelujen tuottajien, valmistajien, jakelijoiden, toimittajien ja muiden aikaisempien haltijoiden sekä aiottujen tukku- ja vähittäiskauppiaiden nimet ja osoitteet;

b) tiedot tuotettujen, valmistettujen, toimitettujen, vastaanotettujen tai tilattujen tavaroiden taikka palveluiden määrästä sekä kyseisistä tavaroista tai palveluista saaduista hinnoista.

3. Tämän artiklan 1 ja 2 kohdan määräyksiä sovelletaan rajoittamatta muita laissa annettuja säännöksiä, jotka

a) antavat oikeudenhaltijalle oikeuden saada laajempia tietoja;

b) koskevat tämän artiklan nojalla ilmoitettujen tietojen käyttöä rikos- tai siviilioikeudellisessa menettelyssä;

c) koskevat vastuuta tiedonsaantioikeuden väärinkäytöstä;

d) antavat mahdollisuuden kieltäytyä sellaisten tietojen antamisesta, jotka pakottaisivat tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun henkilön myöntämään oman tai lähisukulaisensa osallistumisen teollis- tai tekijänoikeuden loukkaukseen;

e) koskevat tietolähteiden luottamuksellisuuden suojaa tai henkilötietojen käsittelyä.

236 artikla

Turvaamis- ja säilyttämistoimenpiteet

1. Osapuolet varmistavat, että oikeusviranomaiset voivat määrätä hakijan pyynnöstä väliaikaisen kiellon, jonka tarkoituksena on estää teollis- tai tekijänoikeuden välittömät loukkaukset tai kieltää väliaikaisesti tai, jos kansallinen lainsäädäntö sen mahdollistaa, tarvittaessa uhkasakon uhalla kyseisen oikeuden väitettyjen loukkausten jatkaminen tai asettaa jatkamisen ehdoksi oikeudenhaltijalle kuuluvan korvauksen takaamiseen tarkoitetut vakuudet. Väliaikainen kielto voidaan määrätä samoin edellytyksin välittäjälle, jonka palveluja kolmas osapuoli käyttää loukatakseen teollis- tai tekijänoikeutta.

2. Väliaikaisella kiellolla voidaan myös määrätä takavarikoitaviksi tai luovutettaviksi sellaiset tavarat, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, jotta voidaan estää niiden saattaminen jakelukanavien piiriin tai levittäminen jakelukanavia pitkin.

3. Kaupallisessa laajuudessa tehtyjen loukkausten osalta osapuolten on varmistettava, että jos hakija osoittaa olosuhteet, jotka saattavat uhata vahingonkorvauksen maksamista, oikeusviranomaiset voivat määrätä väitetyn loukkaajan irtainta ja kiinteää omaisuutta asetettavaksi hukkaamiskieltoon sekä myös pankkitilit ja muut varat jäädytettäviksi. Tässä tarkoituksessa toimivaltaiset viranomaiset voivat määrätä esitettäviksi pankki-, rahoitus- tai kaupallisia asiakirjoja tai asianmukaisen pääsyn asiaankuuluviin tietoihin.

4. Osapuolten on varmistettava, että tämän artiklan 1, 2 ja 3 kohdassa tarkoitetut turvaamistoimenpiteet voidaan tarvittaessa ottaa käyttöön toista osapuolta kuulematta, erityisesti jos viivästyminen saattaisi aiheuttaa korjaamatonta vahinkoa oikeudenhaltijalle. Tässä tapauksessa osapuolille on ilmoitettava asiasta viipymättä viimeistään toimenpiteiden täytäntöönpanon jälkeen. Asian uudelleen käsittely, johon liittyy oikeus tulla kuulluksi, on järjestettävä vastaajan vaatimuksesta, jotta kohtuullisessa ajassa toimenpiteestä ilmoittamisen jälkeen voidaan ratkaista, onko toimenpidettä muutettava taikka onko se kumottava tai pidettävä voimassa.

5. Osapuolten on varmistettava, että tämän artiklan 1, 2 ja 3 kohdassa tarkoitetut turvaamistoimenpiteet kumotaan tai että ne muutoin lakkaavat olemasta voimassa vastaajan pyynnöstä, jollei hakija pane pääasiaa koskevaa menettelyä vireille toimivaltaisessa oikeusviranomaisessa kohtuullisessa määräajassa.

6. Jos turvaamistoimenpiteet kumotaan tai jos ne raukeavat kantajan toiminnan tai laiminlyönnin takia tai jos myöhemmin todetaan, ettei teollis- tai tekijänoikeutta ole loukattu tai loukkaamisen uhkaa ole ollut, oikeusviranomaisilla on oltava oikeus vastaajan pyynnöstä määrätä toimenpiteiden hakija suorittamaan vastaajalle asianmukainen korvaus näiden toimenpiteiden aiheuttamista vahingoista.

237 artikla

Korjaavat toimenpiteet

1. Osapuolten on oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta kuuluvia vahingonkorvauksia rajoittamatta ja ilman minkäänlaista korvausta hakijan pyynnöstä varmistettava, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat määrätä sellaisten tavaroiden osalta, joiden ne ovat todenneet loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, niiden takaisinvetäminen, lopullinen poistaminen markkinointikanavasta tai hävittäminen. Toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat tarvittaessa määrätä myös näiden tavaroiden luomisessa tai valmistuksessa pääasiassa käytettyjen materiaalien ja välineiden hävittämisestä.

2. Oikeusviranomaisten on määrättävä, että nämä toimenpiteet toteutetaan oikeudenloukkaajan kustannuksella, jollei tämän esteeksi vedota erityisiin syihin.

238 artikla

Kieltotuomiot

Osapuolten on varmistettava, että kun teollis- tai tekijänoikeuden loukkauksen toteava oikeuden päätös on tehty, toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat antaa loukkaajaa vastaan kieltotuomion, jonka tarkoituksena on kieltää loukkauksen jatkaminen. Jos kansallinen lainsäädäntö sen sallii, kieltotuomion noudattamatta jättämisestä voidaan tarvittaessa määrätä uhkasakko tuomion noudattamisen varmistamiseksi. Osapuolten on myös varmistettava, että oikeudenhaltijoilla on mahdollisuus hakea kieltoa tai määräystä sellaisia välittäjiä vastaan, joiden palveluita kolmas osapuoli käyttää teollis- ja tekijänoikeuden rikkomiseen.

239 artikla

Vaihtoehtoiset toimenpiteet

Osapuolet voivat säätää, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat soveltuvissa tapauksissa määrätä sen henkilön pyynnöstä, johon tämän sopimuksen 237 ja/tai 238 artiklassa määrätyt toimenpiteet voivat kohdistua, että vahingon kärsineelle osapuolelle maksetaan tämän sopimuksen 237 ja/tai 238 artiklassa mainittujen toimenpiteiden soveltamisen sijasta rahallinen hyvitys, jos kyseinen henkilö on toiminut ilman tuottamusta tai laiminlyöntiä, jos kyseisten toimenpiteiden täytäntöönpano aiheuttaisi tälle henkilölle suhteetonta vahinkoa ja jos vahingon kärsineelle osapuolelle maksettavaa rahallista hyvitystä voidaan kohtuudella pitää tyydyttävänä.

240 artikla

Vahingonkorvaukset

1. Osapuolten on varmistettava, että kun oikeusviranomaiset määräävät vahingonkorvauksista,

a) ne ottavat huomioon kaikki asianmukaiset näkökohdat, kuten vahingon kärsineelle osapuolelle aiheutuneet kielteiset taloudelliset seuraukset, saamatta jäänyt voitto mukaan lukien, loukkaajan saama perusteeton etu ja soveltuvissa tapauksissa muita kuin taloudellisia tekijöitä, kuten oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta aiheutunut aineeton vahinko; tai

b) vaihtoehtona tämän kohdan a alakohdan määräykselle oikeusviranomaiset voivat soveltuvissa tapauksissa määrittää vahingot kiinteänä määränä esimerkiksi vähintään niiden rojaltien tai maksujen määrän perusteella, jotka oikeudenloukkaaja olisi joutunut suorittamaan, jos se olisi pyytänyt lupaa käyttää kyseistä teollis- ja tekijänoikeutta.

2. Jos oikeudenloukkaaja ei ole tietoisesti ryhtynyt loukkaavaan tekoon tai ryhtyi loukkaavaan tekoon ilman, että hänellä oli riittävät perusteet tietää ryhtyvänsä siihen, osapuolet voivat säätää, että oikeusviranomaiset voivat määrätä voitot perittäviksi takaisin vahingon kärsineelle osapuolelle tai maksettavaksi mainitulle osapuolelle vahingonkorvauksen, joka voi olla ennalta määrätty.

241 artikla

Oikeudenkäyntikulut

Osapuolten on varmistettava, että kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut ja muut oikeudenkäynnin voittaneelle osapuolelle aiheutuneet kulut kuuluvat yleensä oikeudenkäynnin hävinneen maksettaviksi, paitsi jos tämä olisi kohtuuden periaatteen vastaista.

242 artikla

Tuomioistuinten päätösten julkistaminen

Osapuolten on varmistettava, että oikeusviranomaiset voivat teollis- tai tekijänoikeuden loukkauksen johdosta nostetun kanteen yhteydessä kantajan pyynnöstä ja loukkaajan kustannuksella määrätä toteutettaviksi soveltuvia toimenpiteitä päätöstä koskevien tietojen levittämiseksi, mukaan lukien päätöksen julkistaminen ja sen julkaiseminen kokonaan tai osittain. Osapuolet voivat erityisolosuhteiden perusteella säätää muita tarkoituksenmukaisia julkistamistoimenpiteitä, näkyvät ilmoitukset mukaan lukien.

243 artikla

Hallinnolliset menettelyt

Siinä laajuudessa kuin siviilioikeudellisia seuraamuksia voidaan määrätä hallinnollisessa menettelyssä, siinä noudatettavien periaatteiden tulee olennaisesti vastata tämän alajakson asiaa koskevissa määräyksissä tarkoitettuja periaatteita.

2 Alajakso

Palvelunvälittäjien vastuu

244 artikla

Välittäjien palvelujen käyttö

Molemmat osapuolet ovat tietoisia, että kolmannet osapuolet voivat käyttää välittäjien palveluita tekijänoikeuksien loukkaamiseen liittyvään toimintaan. Kunkin osapuolen tulee säätää palvelunvälittäjien osalta tässä alajaksossa määrätyistä toimista, jotta voidaan varmistaa tietopalvelujen vapaa liikkuvuus sekä teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpano digitaalisessa ympäristössä. Tätä alajaksoa sovelletaan ainoastaan teollis- ja tekijänoikeuksien, ja erityisesti tekijänoikeuksien, loukkaamisesta johtuvaan vastuuseen ([1]).

245 artikla

Palvelunvälittäjien vastuu: Pelkkä siirtotoiminta

1. Osapuolten on varmistettava, että jos tarjottava tietoyhteiskunnan palvelu muodostuu palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen siirrosta viestintäverkossa tai viestintäverkkoyhteyden tarjoamisesta, palvelun tarjoaja ei ole vastuussa siirretyistä tiedoista, edellyttäen, että palvelun tarjoaja

a) ei ole siirron alkuunpanija;

b) ei valitse siirron vastaanottajaa; ja

c) ei valitse eikä muuta siirrettäviä tietoja.

2. Tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetut siirtoon ja yhteyden tarjoamiseen liittyvät toiminnot käsittävät siirrettyjen tietojen automaattisen, väliaikaisen ja tilapäisen tallentamisen, sikäli kuin tallentaminen palvelee yksinomaan siirron toimeenpanoa tietoverkossa eikä sen kesto ylitä siirtoon tarvittavaa kohtuullista aikaa.

3. Tämä artikla ei vaikuta tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen mahdollisuuteen vaatia osapuolten oikeusjärjestelmien mukaisesti palvelun tarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset.

([1]) Poikkeukset tässä alajaksossa määrätystä vastuusta koskevat ainoastaan tapauksia, joissa tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajan toiminta rajoittuu tietoverkon teknisenä operaattorina toimimiseen ja käyttöoikeuden tarjoamiseen viestintäverkkoon, jossa kolmansien osapuolten antamia tietoja siirretään tai talletetaan väliaikaisesti siten, että tarkoituksena on pelkästään tietojen siirron tehostaminen. Tämä toiminta on luonteeltaan puhtaasti teknistä, automaattista ja passiivista, jolloin tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaja ei tunne siirrettäviä tai tallennettavia tietoja eikä valvo niitä.

246 artikla

Palvelunvälittäjien vastuu: Välimuistiin tallentaminen

1. Osapuolten on varmistettava, että jos tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaminen muodostuu palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen siirrosta viestintäverkossa, palvelun tarjoaja ei ole vastuussa tämän tiedon sellaisen automaattisen, tilapäisen ja lyhytaikaisen tallentamisen osalta, jonka suorittamisen ainoana tavoitteena on muille palvelun vastaanottajille niiden pyynnöstä myöhemmin tehtävän tiedonsiirron tehostaminen, edellyttäen, että

a) palvelun tarjoaja ei muuta tietoja;

b) palvelun tarjoaja noudattaa tietoihin pääsyä koskevia ehtoja;

c) palvelun tarjoaja noudattaa tiedon päivitystä koskevia sääntöjä, jotka on ilmoitettu toimialalla laajalti hyväksytyllä ja käytetyllä tavalla;

d) palvelun tarjoaja ei puutu toimialalla laajalti hyväksytyn ja käytetyn teknologian lailliseen käyttöön saadakseen tietoja tallennetun tiedon käytöstä; ja

e) palvelun tarjoaja toimii viipymättä tallentamansa tiedon poistamiseksi tai sen saannin estämiseksi heti, kun hän on saanut tosiasiallisesti tietoonsa sen, että tieto on poistettu sieltä, missä se alun perin oli verkossa, tai että kyseisen tiedon saanti on estetty taikka tuomioistuin tai hallintoviranomainen on määrännyt poistamaan kyseisen tiedon tai estämään sen saannin.

2. Tämä artikla ei vaikuta tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen mahdollisuuteen vaatia osapuolten oikeusjärjestelmien mukaisesti palvelun tarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset.

247 artikla

Palvelunvälittäjien vastuu: Säilytys ("hosting")

1. Jos tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaminen käsittää palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen tallentamisen, osapuolten on varmistettava, että palvelun tarjoaja ei ole vastuussa palvelun vastaanottajan pyynnöstä tallennettujen tietojen osalta, edellyttäen, että

a) palvelun tarjoajalla ei ole tosiasiallista tietoa laittomasta toiminnasta tai tiedoista eikä hänen tiedossaan vahingonkorvausvaatimuksen kyseessä ollen ole tosiasioita tai olosuhteita, joiden perusteella toiminnan tai tietojen laittomuus on ilmeistä; tai

b) palvelun tarjoaja toimii viipymättä tietojen poistamiseksi tai niihin pääsyn estämiseksi heti saatuaan tiedon tällaisista seikoista.

2. Tämän artiklan 1 kohtaa ei sovelleta, kun palvelun vastaanottaja toimii palvelun tarjoajan johdon tai valvonnan alaisena.

3. Tämä artikla ei vaikuta tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen mahdollisuuteen vaatia osapuolten oikeusjärjestelmän mukaisesti palvelun tarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset, eikä se myöskään vaikuta osapuolten mahdollisuuteen vahvistaa menettelyjä, joita sovelletaan tietojen poistamiseen tai niihin pääsyn estämiseen.

248 artikla

Yleisen valvontavelvoitteen puuttuminen

1. Osapuolet eivät saa asettaa palvelun tarjoajille tämän sopimuksen 245, 246 ja 247 artiklassa tarkoitettujen palvelujen toimittamisen osalta yleistä velvoitetta valvoa siirtämiään ja tallentamiaan tietoja eivätkä yleistä velvoitetta pyrkiä aktiivisesti saamaan selville laitonta toimintaa osoittavia tosiasioita tai olosuhteita.

2. Osapuolet voivat asettaa tietoyhteiskunnan palvelun tarjoajille velvoitteen ilmoittaa välittömästi toimivaltaisille viranomaisille palvelun vastaanottajien toteuttamista laittomiksi väitetyistä toimista tai näiden antamista laittomiksi väitetyistä tiedoista, tai ilmoittaa toimivaltaisille viranomaisille niiden pyynnöstä tiedot, joiden avulla voidaan tunnistaa niiden palvelujen vastaanottajat, joiden kanssa niillä on säilytyssopimuksia.

249 artikla

Siirtymäkausi

Ukraina panee täysimääräisesti täytäntöön tämän alajakson mukaiset velvoitteet 18 kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

3 Alajakso

Muut määräykset

250 artikla

Rajatoimenpiteet

1. Tässä määräyksessä 'teollis- ja tekijänoikeutta loukkaavilla tavaroilla' tarkoitetaan:

a) "väärennettyjä tavaroita" eli

i) tavaroita, mukaan luettuina niiden pakkaukset, jotka on luvattomasti varustettu tavaramerkillä, joka on samanlainen kuin tällaisille tavaroille asianmukaisesti rekisteröity merkki, tai jota ei olennaisten tuntomerkkiensä perusteella voida erottaa tällaisesta tavaramerkistä, ja joka siten loukkaa tavaramerkin haltijan oikeuksia;

ii) mitä tahansa tavaramerkkiä (logo, etiketti, tarra, esite, käyttöohje, takuutodistus), jopa erillään esitettynä, samoin edellytyksin kuin i alakohdassa tarkoitettuja tavaroita;

iii) pakkauksia, jotka on varustettu väärennetyn tavaran merkillä, yksinään esitettyinä, samoin edellytyksin kuin i alakohdassa tarkoitettuja tavaroita;

b) "laittomasti valmistettuja tavaroita" eli tavaroita, jotka ovat tai jotka sisältävät ilman tekijänoikeuden tai lähioikeuden tai mallioikeuden haltijan tai oikeudenhaltijan kyseisen tavaran valmistajamaassa asianmukaisesti valtuuttaman henkilön suostumusta tehtyjä jäljennöksiä riippumatta siitä, onko se rekisteröity kansallisessa lainsäädännössä;

c) tavaroita, jotka sen osapuolen, jossa tulliviranomaisten toimenpiteitä koskeva hakemus on tehty, lainsäädännön mukaan loukkaavat

i) patenttia;

ii) lisäsuojatodistusta;

iii) kasvinjalostajanoikeutta;

iv) mallia;

v) maantieteellistä merkintää.

2. Jollei muualla tässä jaksossa toisin määrätä, osapuolet hyväksyvät menettelyjä ([1]), joilla varmistetaan, että oikeudenhaltija, jolla on pätevät perusteet epäillä, että voi tapahtua teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden tuontia, vientiä, jälleenvientiä, saapumista tullialueelle tai poistumista tullialueelta, asettamista suspensiomenettelyyn tai viemistä vapaa-alueelle tai vapaavarastoon, voi jättää toimivaltaisille hallinto- tai oikeusviranomaisille kirjallisen hakemuksen, jotta tulliviranomaiset keskeyttäisivät tällaisten tavaroiden luovutuksen vapaaseen liikkeeseen tai pidättäisivät ne.

([1]) Tämä on ymmärrettävä siten, että mitään velvoitetta soveltaa tällaisia menettelyjä ei ole sellaisten tavaroiden maahantuonnin osalta, jotka on asetettu markkinoille toisessa maassa joko oikeudenhaltijan toimesta tai hänen suostumuksellaan.

3. Osapuolten on säädettävä, että kun tulliviranomaisilla on toimintansa kautta, ennen kuin oikeudenhaltija on jättänyt hakemuksen tai se on hyväksytty, riittävät perusteet epäillä, että tavarat loukkaavat teollis- ja tekijänoikeutta, ne voivat lykätä kyseisten tavaroiden päästämistä tullin valvonnasta tai pidättää ne, jotta oikeudenhaltija voi jättää hakemuksen toimenpiteitä varten edellisen kohdan mukaisesti.

4. TRIPS-sopimuksen III osan 4 jaksossa vahvistettuja tuojaa koskevia oikeuksia tai velvoitteita sovelletaan myös tavaroiden viejään tai haltijaan.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä, jonka tavoitteena on säätää teknisestä avusta ja valmiuksien kehittämisestä tämän artiklan täytäntöönpanemiseksi.

6. Ukraina panee täysimääräisesti täytäntöön tämän artiklan mukaiset velvoitteet kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

251 artikla

Käytännesäännöt ja rikostekninen yhteistyö

Osapuolet edistävät

a) teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseen tähtäävien käytännesääntöjen laatimista ammattialan tai ammatillisten järjestöjen tai -liittojen toimesta;

b) käytännesääntöjen luonnosten ja kyseisten käytännesääntöjen soveltamista koskevien arviointien toimittamista osapuolten toimivaltaisille viranomaisille.

252 artikla

Yhteistyö

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä tukeakseen tämän luvun mukaisten sitoumusten ja velvoitteiden täytäntöönpanoa.

2. Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) ja VI osaston (Rahoitusyhteistyö ja petostentorjuntaa koskevat määräykset) määräysten mukaisesti yhteistyöhön kuuluvat muun muassa seuraavat toimet:

a) tietojen vaihto teollis- ja tekijänoikeuksia sekä suojelu- ja täytäntöönpanosääntöjä koskevasta oikeudellisesta kehyksestä; lainsäädännön kehittämisestä saatujen kokemusten vaihto EU-osapuolen ja Ukrainan välillä;

b) teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon valvonnasta saatujen kokemusten vaihto EU-osapuolen ja Ukrainan välillä;

c) tullin, poliisin sekä hallinto- ja oikeuselinten keskushallinnon tasolla ja sen alapuolella suorittamasta teollis- ja tekijänoikeuksien valvonnasta saatujen kokemusten vaihto EU-osapuolen ja Ukrainan välillä; koordinointi väärennettyjen tavaroiden viennin estämiseksi, myös muiden maiden kanssa;

d) toimintaedellytysten kehittäminen; henkilöstön vaihto ja koulutus;

e) teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan tiedon edistäminen ja levittäminen muun muassa yritysmaailmaan ja kansalaisyhteiskuntaan; kuluttajien ja oikeudenomistajien tietoisuuden lisääminen;

f) institutionaalisen yhteistyön kehittäminen esimerkiksi teollis- ja tekijänoikeuksista vastaavien virastojen välillä;

g) suurelle yleisölle suunnattu teollis- ja tekijänoikeuspolitiikkaa koskeva aktiivinen tiedotus ja koulutus: tehokkaiden strategioiden laatiminen, joilla tunnistetaan tärkeimmät kohderyhmät ja luodaan tiedotusohjelmia kuluttajien ja tiedotusvälineiden tietoisuuden parantamiseksi teollis- ja tekijänoikeuksien vaikutuksista, terveysriskit ja yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen mukaan luettuina.

3. Rajoittamatta tämän artiklan 1 ja 2 kohdan soveltamista ja niitä täydentäen osapuolet sopivat, että ne ylläpitävät teollis- ja tekijänoikeuksia koskevaa tehokasta vuoropuhelua, josta raportoidaan kauppakomitealle ja jonka aiheena ovat tässä luvussa tarkoitettujen teollis- ja tekijänoikeuksien suojelu ja täytäntöönpano sekä muut olennaiset kysymykset.

10 LUKU

Kilpailu

1 jakso

Kilpailunrajoitukset ja yrityskeskittymät

253 artikla

Määritelmät

Tässä jaksossa tarkoitetaan

1. 'kilpailuviranomaisella'

   a) EU-osapuolen osalta Euroopan komissiota; ja

   b) Ukrainan osalta Ukrainan monopolien vastaista komiteaa.

2. 'kilpailulainsäädännöllä'

   a) EU-osapuolen osalta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101, 102 ja 106 artiklaa, yrityskeskittymien valvonnasta 20 päivänä tammikuuta 2004 annettua neuvoston asetusta (EY) N:o 139/2004 (EU:n sulautuma-asetus) ja niiden täytäntöönpanoasetuksia ja muutoksia;

   b) Ukrainan osalta 11 päivänä tammikuuta 2001 annettua lakia nro 2210-III (muutoksineen) ja sen täytäntöönpano-asetuksia ja muutoksia. Jos lain nro 2210-III säännöksen ja toisen kilpailua koskevan aineellisen säännöksen välillä on ristiriita, Ukraina varmistaa, että lain nro 2210-III säännökset ovat voimassa; sekä

   c) edellä mainittuihin säädöksiin tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen mahdollisesti tehtäviä muutoksia.

3. Tässä jaksossa käytettyjä käsitteitä on selitetty tarkemmin liitteessä XXIII.

254 artikla

Periaatteet

Osapuolet tunnustavat vapaan ja vääristymättömän kilpailun merkityksen kauppasuhteissaan. Osapuolet tunnustavat, että kilpailunvastaiset yritysten toimintatavat ja liiketoimet voivat vääristää markkinoiden asianmukaista toimintaa ja yleisesti vaarantaa kaupan vapauttamisesta saatavat edut. Ne ovat sen vuoksi yhtä mieltä siitä, että seuraavat niiden kilpailulainsäädännössä määritellyt toimintatavat ja liiketoimet eivät ole tämän sopimuksen mukaisia, jos ne voivat vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan:

a) yritysten yhteenliittymien sopimukset, yhdenmukaistetut toimintatavat ja päätökset, joiden tavoitteena tai seurauksena on kilpailun estäminen, rajoittaminen, vääristäminen tai sen huomattava vähentäminen jommankumman osapuolen alueella;

b) yhden tai useamman yrityksen määräävän aseman väärinkäyttö jommankumman osapuolen alueella; tai

c) yrityskeskittymät, jotka johtavat monopolisoitumiseen tai huomattavaan kilpailun rajoittamiseen markkinoilla jommankumman osapuolen alueella.

255 artikla

Täytäntöönpano

1. EU-osapuoli ja Ukraina pitävät voimassa kilpailulainsäädännön, jonka avulla tehokkaasti torjutaan 254 artiklan a, b ja c kohdassa tarkoitettuja toimintatapoja ja liiketoimia.

2. Osapuolilla on oltava viranomaiset, jotka ovat vastuussa tämän artiklan 1 kohdassa esitetyn kilpailulainsäädännön tehokkaasta valvonnasta ja joilla on siihen asianmukaiset välineet.

3. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää soveltaa niiden kilpailulainsäädäntöä avoimesti, viivytyksettä ja syrjimättömästi noudattaen oikeudenmukaisen menettelyn ja puolustautumisoikeuksien periaatteita. Kukin osapuoli varmistaa erityisesti, että:

a) ennen kuin yhden osapuolen kilpailuviranomainen määrää seuraamuksesta tai oikeussuojakeinosta sellaisen luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön kohdalla, joka rikkoo osapuolen kilpailulainsäädäntöä, osapuoli myöntää henkilölle oikeuden saada tulla kuulluksi ja esittää näyttö osapuolten kilpailulainsäädännössä määrätyssä kohtuullisessa ajassa sen jälkeen, kun osapuoli on ilmoittanut asianomaiselle luonnolliselle henkilölle tai oikeushenkilölle rikkomisen olemassaoloa koskevat alustavat päätelmät; ja

b) tuomioistuin tai muu riippumaton oikeusistuin, jotka on perustettu kyseisen osapuolen lainsäädännön mukaisesti, määrää tai henkilön pyynnöstä tarkastelee kyseisiä seuraamuksia tai oikeussuojakeinoja.

4. Kunkin osapuolen on toisen osapuolen pyynnöstä toimitettava toiselle osapuolelle julkiset tiedot, jotka koskevat sen kilpailulainsäädännön täytäntöönpanon valvontaa ja tässä jaksossa tarkoitettuihin velvoitteisiin liittyvää lainsäädäntöä.

5. Kilpailuviranomainen hyväksyy ja julkaisee asiakirjan, jossa selitetään sovellettavat periaatteet kilpailulainsäädännön rikkomisesta johtuvien taloudellisten seuraamusten määräämiselle.

6. Kilpailuviranomainen hyväksyy ja julkaisee asiakirjan, jossa selitetään horisontaalisten sulautumien arvioinnissa käytetyt periaatteet.

256 artikla

Lainsäädännön ja lainvalvontamenettelyjen lähentäminen

Ukraina lähentää kilpailulainsäädäntöään ja lainvalvontamenettelyjään EU:n säännöstöön seuraavasti:

1. Neuvoston asetus (EY) N:o 1/2003, annettu 16 päivänä joulukuuta 2002, perustamissopimuksen 81 ja 82 artiklassa vahvistettujen kilpailusääntöjen täytäntöönpanosta.

   Aikataulu: Asetuksen 30 artikla pannaan täytäntöön kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

2. Neuvoston asetus (EY) N:o 139/2004, annettu 20 päivänä tammikuuta 2004, yrityskeskittymien valvonnasta (EU:n sulautuma-asetus).

   Aikataulu: Asetuksen 1 artikla ja 5 artiklan 1 ja 2 kohta pannaan täytäntöön kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

   Asetuksen 20 artikla pannaan täytäntöön kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

3. Komission asetus (EU) N:o 330/2010, annettu 20 päivänä huhtikuuta 2010, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 artiklan 3 kohdan soveltamisesta tiettyihin vertikaalisten sopimusten ja yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmiin.

   Aikataulu: Asetuksen 1, 2, 3, 4, 6, 7 ja 8 artikla pannaan täytäntöön kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

4. Komission asetus (EY) N:o 772/2004, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2004, perustamissopimuksen 81 artiklan 3 kohdan soveltamisesta teknologiansiirtosopimusten ryhmiin.

Aikataulu: Asetuksen 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ja 8 artikla pannaan täytäntöön kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

257 artikla

Julkiset yritykset ja yritykset, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia

1. Julkisten yritysten ja niiden yritysten osalta, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia

a) kumpikaan osapuoli ei toteuta eikä pidä voimassa toimenpiteitä, jotka ovat ristiriidassa tämän sopimuksen 254 artiklaan ja 258 artiklan 1 kohtaan sisältyvien periaatteiden kanssa; ja

b) osapuolten on varmistettava, että tämän sopimuksen 253 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu kilpailulainsäädäntö koskee kyseisiä yrityksiä,

sikäli kuin kyseisen kilpailulainsäädännön ja kyseisten periaatteiden soveltaminen ei oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estä kyseisiä yrityksiä suorittamasta niille määrättyjä erityistehtäviä.

2. Mitkään edellisen kohdan määräykset eivät voi estää osapuolta perustamasta tai ylläpitämästä julkista yritystä, myöntämästä yrityksille erityis- tai yksinoikeuksia taikka ylläpitämästä kyseisiä oikeuksia.

258 artikla

Valtion monopolit

1. Kunkin osapuolen on mukautettava kaikki valtion kaupalliset monopolit viiden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta varmistaakseen, että tavaroiden hankinnan ja kaupan pitämisen edellytyksissä ei esiinny syrjiviä toimenpiteitä osapuolten luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden välillä.

2. Mitkään tämän artiklan määräykset eivät rajoita tämän sopimuksen IV osaston 8 luvun (julkiset hankinnat) mukaisia osapuolten oikeuksia ja velvoitteita.

3. Mitkään 1 kohdan määräykset eivät estä osapuolta perustamasta tai ylläpitämästä valtion monopolia.

259 artikla

Tiedonvaihto ja täytäntöönpanoa koskeva yhteistyö

1. Osapuolet tunnustavat, että niiden kilpailuviranomaisten yhteistyö ja koordinaatio on tärkeää, jotta voidaan entisestään tehostaa kilpailuoikeuden tehokasta täytäntöönpanoa ja saavuttaa tämän sopimuksen tavoitteet edistämällä kilpailua ja karsimalla kilpailunvastaista liiketoimintaa tai liiketoimia.

2. Sen vuoksi osapuolen kilpailuviranomainen voi ilmoittaa toisen osapuolen kilpailuviranomaiselle halukkuutensa tehdä täytäntöönpanoa koskevaa yhteistyötä. Yhteistyö ei estä osapuolia tekemästä itsenäisiä päätöksiä.

3. Osapuolten kilpailuviranomaiset voivat kilpailulainsäädäntönsä tehokkaan soveltamisen helpottamiseksi vaihtaa tietoja muun muassa lainsäädännöstä ja täytäntöönpanotoimista lainsäädäntöjensä asettamissa rajoissa ja ottaen huomioon olennaiset etunsa.

260 artikla

Neuvottelut

1. Kunkin osapuolen on toisen osapuolen pyynnöstä aloitettava neuvottelut toisen osapuolen tekemän valituksen johdosta keskinäisen ymmärryksen vaalimiseksi tai tässä jaksossa tarkoitettujen erityisten kysymysten ratkaisemiseksi. Pyynnön tehneen osapuolen on pyynnössään ilmoitettava, miten asia vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan.

2. Osapuolet neuvottelevat viipymättä kumman tahansa osapuolen pyynnöstä kysymyksistä, jotka koskevat tämän jakson tulkintaa tai soveltamista.

3. Kunkin osapuolen on pyrittävä toimittamaan toiselle osapuolelle olennaiset muut kuin luottamukselliset tiedot neuvottelujen helpottamiseksi lainsäädäntöjensä asettamissa rajoissa ja ottaen huomioon olennaiset etunsa.

261 artikla

Osapuolet eivät voi vedota tämän sopimuksen IV osaston 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) mukaiseen riitojen ratkaisuun tästä jaksosta johtuvissa kysymyksissä tämän sopimuksen 256 artiklaa lukuun ottamatta.

2 jakso

Valtiontuet

262 artikla

Yleiset periaatteet

1. Ukrainan tai Euroopan unionin jäsenvaltion valtion varoista myöntämä tuki, joka vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua tiettyjä yrityksiä tai tiettyjen tavaroiden tuotantoa suosimalla ei sovellu tämän sopimuksen asianmukaiseen toimintaan, jos se on omiaan vaikuttamaan osapuolten väliseen kauppaan.

2. Seuraavat tuet kuitenkin soveltuvat tämän sopimuksen asianmukaiseen toimintaan:

a) yksittäisille kuluttajille myönnettävä sosiaalinen tuki, joka myönnetään harjoittamatta syrjintää tuotteiden alkuperän perusteella;

b) tuki luonnonmullistusten tai muiden poikkeuksellisten tapahtumien aiheuttaman vahingon korvaamiseksi.

3. Lisäksi seuraavien tukien voidaan katsoa soveltuvan tämän sopimuksen asianmukaiseen toimintaan:

a) tuki taloudellisen kehityksen edistämiseen alueilla, joilla elintaso on poikkeuksellisen alhainen tai joilla vajaatyöllisyys on vakava ongelma;

b) tuki Euroopan etua ([1]) koskevan tärkeän hankkeen edistämiseen tai jonkin Euroopan unionin jäsenvaltion tai Ukrainan taloudessa olevan vakavan häiriön poistamiseen;

c) tuki tietyn taloudellisen toiminnan tai talousalueen kehityksen edistämiseen, jos tuki ei muuta kaupankäynnin edellytyksiä osapuolten edun kanssa ristiriitaisella tavalla;

d) tuki kulttuurin ja kulttuuriperinnön edistämiseen, jos tuki ei muuta kaupankäynnin edellytyksiä osapuolten edun kanssa ristiriitaisella tavalla;

e) tuki EU:n horisontaalisissa ryhmäpoikkeusasetuksissa ja horisontaalisissa ja alakohtaisissa valtiontukisäännöissä sallittujen, kyseisissä asetuksissa ja säännöissä vahvistettujen edellytysten mukaisten tavoitteiden saavuttamiseen;

f) investointituki tämän sopimuksen V osaston 6 luvun (Ympäristö) liitteessä XXIX lueteltujen EU:n direktiivien pakollisten normien noudattamiseksi niissä säädetyn toimeenpanokauden kuluessa ja laitosten ja laitteiden mukauttamiseksi uusiin vaatimuksiin voidaan hyväksyä 40 bruttoprosentin enimmäismäärään asti tukikelpoisista kustannuksista.

([1]) Tässä säännöksessä Euroopan etu käsittää osapuolten edun.

4. Yritykset, jotka tuottavat yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviä palveluja, sekä fiskaalisiin monopoleihin sovelletaan tähän jaksoon sisältyviä sääntöjä sikäli kuin kyseisten sääntöjen soveltaminen ei oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estä kyseisiä yrityksiä suorittamasta niille määrättyjä erityistehtäviä. Kaupan kehitykseen ei saa vaikuttaa tavalla, joka olisi ristiriidassa osapuolten etujen kanssa.

Tässä luvussa käytettyjä käsitteitä selitetään tarkemmin liitteessä XXIII.

263 artikla

Avoimuus

1. Kukin osapuoli varmistaa valtiontukien avoimuuden. Tätä varten kumpikin osapuoli ilmoittaa vuosittain toiselle osapuolelle niiden valtiontukien kokonaismäärän, tyypin ja alakohtaisen jakautumisen, jotka voivat vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan. Ilmoituksiin olisi sisällyttävä tietoa tuen tavoitteesta, muodosta, määrästä tai budjetista, myöntävästä viranomaisesta ja mahdollisuuksien mukaan tuen saajasta. Tätä artiklaa sovellettaessa tukea, joka on määrältään alle 200 000 euroa yritystä kohti kolmen vuoden kauden aikana, ei tarvitse ilmoittaa. Kyseinen ilmoitus katsotaan toimitetuksi, jos se on lähetetty toiselle osapuolelle tai jos olennaiset tiedot ovat saatavilla julkisella internet-sivustolla 31 päivään joulukuuta mennessä seuraavana kalenterivuonna.

2. Osapuolen on toisen osapuolen pyynnöstä toimitettava lisätietoja valtiontukijärjestelmistä ja yksittäisistä valtiontukitapauksista, jotka vaikuttavat osapuolten väliseen kauppaan. Osapuolet vaihtavat kyseisiä tietoja salassapitovelvollisuuden ja liikesalaisuuden sallimissa rajoissa.

3. Osapuolten on varmistettava, että julkisten viranomaisten ja julkisten yritysten väliset taloudelliset suhteet ovat avoimia siten, että seuraavat seikat käyvät selkeästi ilmi:

a) julkisten viranomaisten kyseisille julkisille yrityksille suoraan tai välillisesti (esimerkiksi julkisten yritysten tai rahoituslaitosten välityksellä) myöntämät julkiset varat;

b) kyseisten julkisten varojen todellinen käyttötarkoitus.

4. Osapuolet varmistavat lisäksi, että sellaisten yritysten taloudellinen rakenne ja organisaatiorakenne, joille Ukraina tai Euroopan unionin jäsenvaltio on myöntänyt erityisoikeuksia tai yksinoikeuksia tai joille on uskottu yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyvien palvelujen tuottaminen, ja jotka saavat julkisen palvelun velvoitteesta jossain muodossa korvauksia, näytetään oikein erillisessä kirjanpidossa siten, että seuraavat seikat käyvät selkeästi ilmi:

a) kulut ja tuotot, jotka liittyvät kaikkiin tuotteisiin tai palveluihin, joiden osalta yritykselle on myönnetty erityisoikeuksia tai yksinoikeuksia, taikka kaikkiin yleisiin taloudellisiin tarkoituksiin liittyviin palveluihin, jotka on uskottu yritykselle, ja toisaalta kaikkiin muihin yrityksen tuottamiin erillisiin tuotteisiin ja palveluihin;

b) yksityiskohtaiset tiedot menetelmistä, joilla tulot ja menot kohdistetaan eri toiminnoille. Kyseiset menetelmät perustuvat kansainvälisesti tunnustettujen kirjanpitomenetelmien, kuten toimintoperusteisen kustannuslaskennan, mukaisesti syy-yhteyttä, objektiivisuutta, avoimuutta ja johdonmukaisuutta koskeviin kirjanpitoperiaatteisiin ja tilintarkastustietoihin.

5. Kumpikin osapuoli varmistaa, että tämän artiklan määräyksiä sovelletaan viiden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

264 artikla

Tulkinta

Osapuolet sopivat soveltavansa tämän sopimuksen 262 artiklaa, 263 artiklan 3 kohtaa tai 263 artiklan 4 kohtaa käyttäen tulkintalähteenä Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 106, 107 ja 93 artiklan soveltamisesta johtuvia arviointiperusteita, mukaan luettuna Euroopan unionin tuomioistuimen asiaan liittyvä oikeuskäytäntö sekä asiaa koskeva johdettu oikeus, kehykset, suuntaviivat ja muut Euroopan unionissa voimassa olevat hallinnolliset toimenpiteet.

265 artikla

Suhde WTO:hon

Näitä määräyksiä sovelletaan rajoittamatta WTO-sopimuksen asiaa koskevista määräyksistä johtuvia osapuolten oikeuksia, jotka koskevat kaupan oikeussuojakeinoja tai muita asianmukaisia toimia tukea vastaan tai riitojen ratkaisemista.

266 artikla

Soveltamisala

Tämän jakson määräyksiä sovelletaan tavaroihin ja niihin palveluihin, jotka luetellaan tämän sopimuksen IV osaston 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) liitteessä XVI keskinäisesti tehdyn markkinoille pääsyä koskevan päätöksen mukaisesti, lukuun ottamatta WTO:n maataloussopimuksen liitteeseen 1 sisältyviä tuotteita ja muita maataloussopimuksen kattamia tukia.

267 artikla

Valtiontukien valvonnan kansallinen järjestelmä

Tämän sopimuksen 262–266 artiklan velvoitteiden noudattamiseksi

1. Ukraina hyväksyy erityisesti kansallisen valtiontukilainsäädännön ja perustaa kolmen vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta toiminnaltaan riippumattoman viranomaisen, jolla on tämän sopimuksen 262 artiklan täysimääräiseen soveltamiseen tarvittava toimivalta. Kyseisellä viranomaisella on oltava muun muassa toimivaltuudet hyväksyä valtiontukijärjestelmiä ja yksittäisiä tukiavustuksia tämän sopimuksen 262 ja 264 artiklassa tarkoitettujen edellytysten mukaisesti sekä määrätä sääntöjen vastaisesti myönnetty valtiontuki takaisinmaksettavaksi. Kaikkien Ukrainassa myönnettyjen uusien tukien on oltava tämän sopimuksen 262 ja 264 artiklan määräysten mukaisia vuoden kuluessa viranomaisen perustamispäivästä.

2. Ukraina toteuttaa viiden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta ennen 1 kohdassa tarkoitetun viranomaisen perustamista käyttöön otettujen tukijärjestelmien kattavan määrityksen ja mukauttaa kyseiset tukijärjestelmät tämän sopimuksen 262 ja 264 artiklassa tarkoitettujen arviointiperusteiden mukaisesti viimeistään seitsemän vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

3. a) Sovellettaessa tämän sopimuksen 262 artiklaa osapuolet sopivat, että tämän sopimuksen voimaantuloa seuraavien viiden vuoden aikana Ukrainan myöntämien valtiontukien arvioinnissa otetaan huomioon se, että Ukrainaa pidetään samanlaisena alueena kuin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 artiklan 3 kohdan a alakohdassa tarkoitetut Euroopan unionin alueet.

b) Neljän vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta Ukraina esittää Euroopan komissiolle henkeä kohti määritettyä BKT:tä koskevat lukunsa NUTS II -tasolle yhdenmukaistettuina. Tämän jälkeen tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettu viranomainen ja Euroopan komissio arvioivat yhdessä Ukrainan alueiden tukikelpoisuuden ja niitä koskevat enimmäistuki-intensiteetit laatiakseen aluetukikartan asiaa koskevien EU:n suuntaviivojen perusteella.

11 LUKU

Energian kauppapoliittiset näkökohdat

268 artikla

Määritelmät

Tässä luvussa, rajoittamatta tämän sopimuksen IV osaston 5 luvun (Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen) määräyksiä, tarkoitetaan

1 'energiatuotteilla' maakaasua (HS-koodi 27.11), sähköenergiaa (HS-koodi 27.16) ja raakaöljyä (HS-koodi 27.09);

2. 'kiinteällä infrastruktuurilla' kaikkia siirto- ja jakeluverkkoja, nesteytetyn maakaasun käsittelylaitoksia ja varastoja sähkön markkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 26 päivänä kesäkuuta 2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/54/EY, jäljempänä 'direktiivi 2003/54/EY', ja maakaasun sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 26 päivänä kesäkuuta 2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/55/EY, jäljempänä 'direktiivi 2003/55/EY', määritelmän mukaisesti;

3. 'kauttakululla' energiatuotteiden kauttakulkua kiinteän infrastruktuurin tai öljyputken kautta tämän sopimuksen IV osaston 5 luvussa (Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen) kuvatun mukaisesti;

4. 'kuljetuksella' siirtoa ja jakelua direktiivin 2003/54/EY ja direktiivin 2003/55/EY määritelmän mukaisesti ja öljyn kuljettamista tai siirtämistä öljyputken kautta;

5. 'luvattomalla haltuunotolla' kaikkia toimia, joissa energiatuotteita otetaan laittomasti haltuun kiinteästä infrastruktuurista.

269 artikla

Kotimaiset säännellyt hinnat

1. Kaasun ja sähkön toimitushinta teollisuusasiakkaille määräytyy ainoastaan kysynnän ja tarjonnan mukaan.

2. Tämän artiklan 1 kohdasta poiketen osapuolet voivat asettaa yleisen taloudellisen edun [1] nimissä yrityksille velvoitteen, joka koskee kaasun ja sähkön toimitusten hintaa, jäljempänä 'säännelty hinta'.

3. Osapuolet varmistavat, että kyseinen velvoite on selkeästi määritelty, avoin, oikeasuhteinen, syrjimätön, todennettavissa oleva ja kestoltaan rajattu. Kyseistä velvoitetta soveltaessaan osapuolten on myös taattava muiden yritysten tasapuoliset mahdollisuudet vedota kuluttajiin.

4. Jos kaasun ja sähkön myyntihinta kotimarkkinoilla on säännelty, osapuoli varmistaa, että säännellyn hinnan laskennan perustana oleva menetelmä julkaistaan ennen säännellyn hinnan voimaantuloa.

270 artikla

Kaksoishinnoittelun kielto

1. Kumpikaan osapuoli tai sen sääntelyviranomainen ei hyväksy tai pidä voimassa toimenpidettä, joka johtaa kotimaiseen kulutukseen tarkoitettujen tuotteiden hintaa korkeampaan toiseen osapuoleen vietävien energiatuotteiden vientihintaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mahdollisuutta asettaa tämän sopimuksen 269 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisia säänneltyjä kotimaisia hintoja.

2. Viejäosapuoli esittää toisen osapuolen pyynnöstä näytön siitä, että kotimarkkinoilla myytyjen ja vientiin myytyjen samojen energiatuotteiden hintaerot eivät johdu tämän artiklan 1 kohdassa kielletystä toimenpiteestä.

271 artikla

Tullit ja määrälliset rajoitukset

1. Energiatuotteiden tuontia ja vientiä koskevat tullit ja määrälliset rajoitukset ja kaikki vaikutukseltaan vastaavat toimenpiteet kielletään osapuolten välillä. Tämä koskee myös fiskaalisia tulleja.

[1] Yleinen taloudellinen etu on käsitettävä samalla tavoin kuin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 106 artiklassa ja erityisesti EU-osapuolen oikeuskäytännössä.

2. Edellä 1 kohdassa ei estetä määrällisiä rajoituksia tai vaikutukseltaan vastaavia toimenpiteitä, jotka ovat perusteltuja yleisen järjestyksen ja turvallisuuden kannalta, ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden ja elämän suojelemiseksi tai teollisen ja kaupallisen omaisuuden suojelemiseksi. Nämä rajoitukset tai toimenpiteet eivät kuitenkaan saa olla keino mielivaltaiseen syrjintään tai osapuolten välisen kaupan peiteltyyn rajoittamiseen.

272 artikla

Kauttakulku

Osapuolet toteuttavat kauttakulun vapauden periaatetta noudattaen tarpeelliset toimenpiteet kauttakulun helpottamiseksi GATT 1994 -sopimuksen V artiklan 2, 4 ja 5 kohdan sekä energiaperuskirjaa koskevan vuoden 1994 sopimuksen 7 artiklan 1 ja 3 kohdan mukaisesti; kyseiset kohdat liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä.

273 artikla

Kuljetus

Sähkön ja kaasun kuljetuksen ja erityisesti kolmansien osapuolten kiinteän infrastruktuurin käytön osalta osapuolet mukauttavat tämän sopimuksen liitteessä XXVII ja vuoden 2005 energiayhteisösopimuksessa tarkoitettua lainsäädäntöään varmistaakseen, että ennen voimaantuloaan julkaistut tariffit, kapasiteetinjakomenettelyt ja kaikki muut edellytykset ovat objektiivisia, kohtuullisia ja avoimia eivätkä ole sähkön tai kaasun alkuperän, omistuksen tai määränpään perusteella syrjiviä.

274 artikla

Yhteistyö infrastruktuurialalla

Osapuolet pyrkivät helpottamaan kaasun siirtoinfrastruktuurin ja kaasuvarastojen käyttöä ja tarvittaessa konsultoivat toisiaan ja koordinoivat toimintaansa infrastruktuurien kehityksen alalla. Osapuolet tekevät yhteistyötä maakaasun kauppaan, kestävyyteen ja toimitusvarmuuteen liittyvissä asioissa.

Energiatuotteiden markkinoiden integroimiseksi edelleen kukin osapuoli ottaa huomioon toisen osapuolen energiaverkot ja kapasiteetin laatiessaan asiakirjoja kysynnästä ja tarjonnasta, yhteenkytkennästä, energiastrategioista ja infrastruktuurin kehittämissuunnitelmista.

275 artikla

Energiatuotteiden luvaton haltuunotto

Kukin osapuoli toteuttaa kaikki tarvittavat toimenpiteet alueensa läpi kauttakuljetettujen tai kuljetettujen energiatuotteiden luvattoman haltuunoton kieltämiseksi ja lopettamiseksi.

276 artikla

Keskeytys

1. Kukin osapuoli varmistaa, että siirtoverkonhaltijat toteuttavat tarvittavat toimenpiteet

a) kauttakulun ja kuljetuksen tahattoman keskeyttämisen, vähentämisen tai lopettamisen riskin minimoimiseksi;

b) tahattomasti keskeytetyn, vähennetyn tai lopetetun kauttakulun tai kuljetuksen tavanomaisen toiminnan pikaiseksi palauttamiseksi.

2. Jos mistään osapuolia tai yhtä tai useampaa yhden osapuolen määräysvaltaan tai valvontaan kuuluvaa yksikköä koskevasta asiasta syntyy riitaa, osapuoli, jonka alueen kautta energiatuotteiden kauttakulku tai kuljetus tapahtuu, pidättäytyy keskeyttämästä tai vähentämästä tai sallimasta valvontansa tai määräysvaltansa piiriin kuuluvan yksikön, mukaan luettuina valtion kaupalliset yritykset, keskeyttää tai vähentää tai vaatimasta valvontansa tai määräysvaltansa piiriin kuuluvaa yksikköä keskeyttämään tai vähentämään vakiintunutta energiatuotteiden kuljetusta tai kauttakulkua, jollei keskeyttämisestä tai vähentämisestä ole erikseen määrätty sopimuksessa, jolla kauttakulkua tai kuljetusta hallitaan, ennen asianomaisessa sopimuksessa määrätyn riitojen ratkaisumenettelyn päättämistä.

3. Osapuolet sopivat siitä, että osapuolta ei pidetä vastuussa tämän artiklan mukaisesta keskeytyksestä tai vähentämisestä, jos osapuolen on mahdotonta tarjota, kauttakuljettaa tai kuljettaa energiatuotteita kolmannen maan tai kolmannen maan valvonnassa tai määräysvallassa olevan yksikön toiminnan johdosta.

277 artikla

Kaasun ja sähkön sääntelyviranomainen

1. Sääntelyviranomaisen on oltava oikeudellisesti erillinen ja toiminnallisesti riippumaton kaikista julkisista tai yksityisistä elimistä ja sillä on oltava riittävät valtuudet varmistaa tosiasiallinen kilpailu ja markkinoiden tehokas toiminta.

2. Sääntelyviranomaisen päätösten ja sen käyttämien menettelyjen on oltava tasapuoliset kaikkien markkinaosapuolten kannalta.

3. Toimijalla, johon sääntelyviranomaisen päätös vaikuttaa, on oikeus valittaa päätöksestä muutoksenhakuelimeen, joka on riippumaton kaikista asianomaisista osapuolista. Jos muutoksenhakuelin ei ole luonteeltaan tuomioistuin, sen päätökset on aina perusteltava kirjallisesti ja sen päätöksistä on lisäksi voitava valittaa puolueettomalle ja riippumattomalle oikeusviranomaiselle. Muutoksenhakuelinten päätökset on pantava tehokkaasti täytäntöön.

278 artikla

Suhde energiayhteisösopimukseen

1. Jos tämän jakson määräykset ja vuoden 2005 energiayhteisösopimuksen määräykset tai vuoden 2005 energiayhteisösopimuksen mukaisesti sovellettavat EU:n lainsäädännön määräykset ovat keskenään ristiriidassa, sovelletaan vuoden 2005 energiayhteisösopimuksen määräyksiä tai vuoden 2005 energiayhteisösopimuksen mukaisesti sovellettavia EU:n lainsäädännön määräyksiä.

2. Tämän jakson määräyksiä täytäntöönpantaessa etusija annetaan lainsäädännölle tai muille säädöksille, jotka ovat yhdenmukaisia vuoden 2005 energiayhteisösopimuksen kanssa tai jotka perustuvat alalla EU:ssa sovellettavaan lainsäädäntöön. Jos tämän jakson määräyksistä syntyy riitaa, kyseiset edellytykset täyttävien lainsäädännön tai muiden säädösten katsotaan olevan yhdenmukaisia tämän jakson kanssa. Arvioitaessa sitä, täyttävätkö lainsäädäntö tai muut säädökset kyseiset edellytykset, otetaan huomioon kaikki vuoden 2005 energiayhteisösopimuksen 91 artiklan mukaisesti annetut päätökset.

3. Kumpikaan osapuoli ei käytä tämän sopimuksen mukaista riitojenratkaisumenettelyä energiayhteisösopimuksen määräysten rikkomisen osalta.

279 artikla

Hiilivetyjen etsintä-, hyödyntämis- ja tuotantotoiminnan aloittaminen ja harjoittaminen

1. Kullakin osapuolella ([1]) on kansainvälisen oikeuden, mukaan lukien Yhdistyneiden kansakuntien vuoden 1982 merioikeusyleissopimuksen, mukaisesti täysi suvereniteetti alueellaan sekä saaristo- ja aluevesillään sijaitseviin hiilivetyvaroihin sekä täysivaltaiset oikeudet etsiä ja hyödyntää talousvyöhykkeellään ja mannerjalustallaan sijaitsevia hiilivetyvaroja.

2. Kullakin osapuolella on oikeus määrittää alueellaan, saaristo- ja aluevesillään, talousvyöhykkeellään ja mannerjalustallaan olevat alueet, joissa hiilivetyjä voidaan etsiä, hyödyntää ja tuottaa.

3. Kukin osapuoli varmistaa, että kun jollakin alueella aloitetaan kyseisen toiminnan harjoittaminen, yrityksiä kohdellaan toiminnan aloittamisen ja sen harjoittamisen suhteen tasapuolisesti.

([1]) Tässä artiklassa 'osapuolella' tarkoitetaan minkä tahansa jäsenvaltion tai Ukrainan aluetta.

4. Kukin osapuoli voi vaatia, että yritys, jolle on myönnetty lupa harjoittaa hiilivetyjen etsintä-, hyödyntämis- ja tuotantotoimintaa, maksaa rahallisen maksun tai maksun hiilivetyinä. Kyseisen maksun yksityiskohdat on vahvistettava niin, ettei yritysten hallintoon ja päätöksentekoon puututa.

280 artikla

Toimilupa ja toimilupaehdot

1. Osapuolet toteuttavat tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että toimiluvat, joilla yritys voi tietyllä maantieteellisellä alueella omaan lukuun ja omalla riskillä harjoittaa oikeutta etsiä, hyödyntää tai tuottaa hiilivetyjä, myönnetään julkisella menettelyllä ja kehottavat julkaistavalla ilmoituksella asiasta kiinnostuneita hakijoita jättämään hakemuksensa.

2. Ilmoituksessa on mainittava toimiluvan tyyppi, maantieteellinen alue tai sen osa ja ehdotettu päivämäärä tai määräaika toimiluvan myöntämiseksi.

3. Toimilupaehtoihin ja toimiluvan myöntämismenettelyyn sovelletaan tämän sopimuksen 104 ja 105 artiklaa.

12 LUKU

Avoimuus

281 artikla

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

1. 'yleisesti sovellettavilla toimenpiteillä' lakeja, asetuksia, tuomioistuinten päätöksiä, menettelyjä ja hallinnollisia päätöksiä, joita sovelletaan yleisesti, ja mitä tahansa yleistä tai käsitteellistä tekoa, tulkintaa tai muuta tarvetta, joka voi vaikuttaa tässä sopimuksessa käsiteltäviin seikkoihin. Sillä ei tarkoiteta päätöstä, joka koskee yksittäistä henkilöä; ja

2. 'asianomaisella henkilöllä' luonnollista tai oikeushenkilöä, jolla voi olla yleisesti sovellettavan toimenpiteen vuoksi oikeuksia tai velvoitteita tämän sopimuksen 282 artiklassa tarkoitetulla tavalla.

282 artikla

Tavoite ja soveltamisala

1. Osapuolet tunnustavat sen vaikutuksen, joka niiden sääntelyjärjestelmällä voi olla niiden väliseen kauppaan, ja perustavat alueellaan toimivia taloudellisia toimijoita, erityisesti pienyrityksiä, koskevan tehokkaan ja ennakoitavissa olevan sääntelyjärjestelmän, ja ylläpitävät sitä, ottaen asianmukaisesti huomioon oikeusvarmuuden ja suhteellisuuden vaatimukset.

2. Osapuolet, jotka vahvistavat uudelleen sitoutuneensa velvoitteisiin, joista on määrätty WTO-sopimuksessa, hyväksyvät selvennyksiä ja parannettuja järjestelyjä, jotka koskevat yleisesti sovellettavien toimenpiteiden avoimuutta, kuulemista ja parempaa hallintoa, siltä osin kuin ne vaikuttavat tässä sopimuksessa käsiteltäviin seikkoihin.

283 artikla

Julkaisu

1. Kukin osapuoli varmistaa, että yleisesti sovellettavat toimenpiteet

a) julkaistaan viipymättä tai ovat muuten asianomaisten henkilöiden saatavilla helposti ja syrjimättömästi virallisesti nimetyn välineen avulla, ja jos mahdollista sähköisesti niin, että asianomaiset henkilöt ja toinen osapuoli voivat tutustua niihin;

b) tarjoavat selityksen kyseisten toimenpiteiden tavoitteesta ja sen perusteluista; ja

c) ovat sellaisia, että niiden julkaisun ja voimantulon välinen aika on riittävä paitsi, jos tämä hätätilanteesta johtuen ei ole mahdollista.

2. Kukin osapuoli

a) pyrkii julkaisemaan ennakolta kaikki ehdotukset toteuttaa tai muuttaa yleisesti sovellettavia toimenpiteitä, ja selvityksen ehdotuksen tavoitteesta ja sen perusteluista;

b) antaa asianomaisille henkilöille riittävästi mahdollisuuksia esittää huomautuksia kyseisistä ehdotetuista toimenpiteistä erityisesti niin, että näille mahdollisuuksille on riittävästi aikaa; ja

c) pyrkii ottamaan huomioon asianomaisten henkilöiden kyseisestä ehdotetusta toimenpiteestä esittämät huomautukset.

284 artikla

Tiedustelut ja yhteyspisteet

1. Kunkin osapuolen on vahvistettava tai pidettävä voimassa mekanismeja, joilla vastataan asianomaisten henkilöiden esittämiin tiedusteluihin, jotka koskevat yleisesti sovellettavaa toimenpidettä, jota on ehdotettu tai joka on voimassa, ja miten sitä on tarkoitus soveltaa.

Erityisesti kukin osapuoli nimeää yhteyspisteen helpottamaan osapuolten välistä yhteydenpitoa tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa kysymyksissä. Osapuolen pyynnöstä yhteyspiste ilmoittaa kyseessä olevasta asiasta vastaavan viraston tai virkailijan ja antaa tarvittavaa apua helpottaakseen yhteydenpitoa pyynnön esittäneen osapuolen kanssa.

Tiedustelut voidaan esittää tämän sopimuksen mukaisesti perustettujen mekanismien kautta.

2. Osapuolet tunnustavat, että tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettu vastaus ei voi olla lopullinen tai oikeudellisesti sitova, vaan se on annettu vain tiedoksi, jollei osapuolten sisäisissä laeissa ja asetuksissa toisin säädetä.

3. Toisen osapuolen pyynnöstä osapuoli toimittaa viipymättä tietoja ja vastaa kysymyksiin, jotka koskevat voimassa olevaa tai ehdotettua yleisesti sovellettavaa toimenpidettä, joka pyynnön esittäneen osapuolen mukaan voi vaikuttaa tämän sopimuksen täytäntöönpanoon, riippumatta siitä, onko pyynnön esittäneelle osapuolelle aiemmin ilmoitettu kyseisestä toimenpiteestä.

4. Kunkin osapuolen on vahvistettava tai pidettävä voimassa asianomaisia henkilöitä koskevia mekanismeja, joilla pyritään tehokkaasti ratkaisemaan toisen osapuolen asianomaisten henkilöiden ongelmia, jotka voivat aiheutua tämän sopimuksen 285 artiklassa mainittujen yleisesti sovellettavien toimenpiteiden ja hallinnollisten menettelyjen soveltamisesta. Kyseisten mekanismien olisi oltava helposti saatavilla, aikatauluun sidottuja, tulossuuntautuneita ja avoimia. Ne eivät rajoita osapuolten vahvistamien tai voimassa pitämien valitus- tai muutoksenhakumenettelyiden soveltamista. Ne eivät myöskään rajoita tämän sopimuksen IV osaston 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) ja 15 luvun (Sovittelujärjestelmä) mukaisten osapuolten oikeuksien ja velvoitteiden soveltamista.

285 artikla

Hallinnolliset menettelyt

Osapuolten on hallinnoitava tämän sopimuksen 281 artiklassa tarkoitettuja yleisesti sovellettavia toimenpiteitä johdonmukaisella, puolueettomalla ja kohtuullisella tavalla. Soveltaessaan kyseisiä toimenpiteitä yksittäistapauksissa toisen osapuolen yksittäisiin henkilöihin, tavaroihin, palveluihin tai yksiköihin osapuolten on

a) pyrittävä tarjoamaan toisen osapuolen asianomaisille henkilöille, joita menettely välittömästi koskee, kohtuullisessa määräajassa osapuolen menettelysääntöjen mukaisesti menettelyjen aloittamisen jälkeen selvitys siitä oikeusviranomaisesta, jossa menettely on aloitettu, ja yleinen kuvaus riidan aiheista sekä menettelyn luonteesta;

b) annettava asianomaisille henkilöille kohtuullinen mahdollisuus esittää tosiasioita ja väitteitä näkemystensä tueksi ennen lopullista hallintotoimenpidettä, jos siihen on aikaa ja jos menettelyjen luonne ja yleinen etu sen sallivat; ja

c) varmistettava, että niiden menettelyt perustuvat lainsäädäntöön ja ovat lainsäädännön mukaisia.

286 artikla

Uudelleentarkastelu ja muutoksenhaku

1. Kunkin osapuolen on perustettava ja ylläpidettävä tuomioistuimia tai muita riippumattomia oikeusistuimia, mukaan lukien tarvittaessa oikeudelliseen tuomioistuimeen verrattavissa olevia oikeusistuimia tai hallinnollisia oikeusistuimia, tai menettelyjä, joiden tarkoituksena on tarkastella pikaisesti uudelleen ja, jos on aihetta, korjata hallintotoimenpiteitä tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla. Näiden tuomioistuinten, oikeusistuinten tai menettelyjen on oltava puolueettomia ja riippumattomia hallinnollisesta toimeenpanosta vastaavasta viranomaisesta, eikä niille saa koitua merkittävää etua asian lopputuloksesta.

2. Kukin osapuoli varmistaa, että kyseisten tuomioistuinten, oikeusistuinten tai menettelyjen osapuolilla on oikeus

a) kohtuulliseen mahdollisuuteen tukea tai puolustaa kantojaan; ja

b) ratkaisuun, joka perustuu näyttöön ja esitettyihin asiakirjoihin tai, jos osapuolen lainsäädäntö niin edellyttää, hallintoviranomaisen kokoamiin asiakirjoihin.

3. Osapuolten on varmistettava, että kyseisen hallintotoimenpiteen osalta toimivaltainen viranomainen panee ratkaisun täytäntöön ja noudattaa sitä, sen mukaan kuin sen omassa lainsäädännössä säädetään muutoksenhausta tai uudelleentarkastelusta.

287 artikla

Sääntelyn laatu ja toimivuus sekä hyvä hallintotapa

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä sääntelyn laadun ja toimivuuden parantamiseksi muun muassa vaihtamalla tietoja ja parhaita toimintatapoja, jotka koskevat niiden sääntelyn uudistamismenettelyä ja sääntelyn vaikutusten arviointeja.

2. Osapuolet sitoutuvat hyvän hallintotavan periaatteisiin ja sopivat edistävänsä niitä muun muassa tietojen ja parhaiden toimintatapojen vaihdon avulla.

288 artikla

Syrjimättömyys

Kunkin osapuolen on sovellettava toisen osapuolen asianomaisiin henkilöihin avoimuussääntöjä, jotka ovat vähintään yhtä suotuisat kuin sen omiin asianomaisiin henkilöihin sovellettavat säännöt.

13 LUKU

Kauppa ja kestävä kehitys

289 artikla

Taustaa ja tavoitteet

1. Osapuolet palauttavat mieliin vuoden 1992 ympäristöä ja kehitystä koskevan Agenda 21:n, vuoden 2002 kestävää kehitystä koskevan Johannesburgin täytäntöönpanosuunnitelman ja työllisyys- ja sosiaalipolitiikan alalla hyväksytyt kansainväliset toimintasuunnitelmat, erityisesti Kansainvälisen työjärjestön, jäljempänä 'ILO', ihmisarvoista työtä koskevan ohjelman sekä YK:n talous- ja sosiaalineuvoston ministerikokouksen vuonna 2006 täystyöllisyydestä ja ihmisarvoisesta työstä antaman julistuksen. Osapuolet vahvistavat uudelleen sitoumuksensa edistää kansainvälisen kaupan kehitystä niin, että siitä on hyötyä kestävän kehityksen tavoitteen saavuttamiseksi, ja pyrkivät kaikin tavoin varmistamaan, että kyseinen tavoite sisältyy niiden kauppasuhteisiin ja näkyy niissä kaikilla tasoilla.

2. Tässä tarkoituksessa osapuolet tunnustavat täysin maidensa väestön ja tulevien sukupolvien taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristöön liittyvien etujen tärkeyden ja osapuolet varmistavat, että taloudellinen kehitys ja ympäristö- ja sosiaalipolitiikat tukevat toisiaan.

290 artikla

Sääntelyvalta

1. Osapuolet tunnustavat toistensa oikeuden vahvistaa ja säännellä omia ympäristönsuojelun ja työsuojelun tasojaan sekä kestävän kehityksen politiikkojaan ja ensisijaisia tavoitteitaan kansainvälisesti tunnustettujen normien tai sopimusten mukaisesti, ja antaa tai muuttaa vastaavasti asiaa koskevaa lainsäädäntöään, ja varmistavat, että niiden omassa lainsäädännössä määrätään korkeatasoisesta ympäristön suojelusta ja työsuojelusta ja pyrkivät jatkuvasti parantamaan tällaista lainsäädäntöä.

2. Tässä artiklassa tarkoitettujen tavoitteiden saavuttamiseksi Ukraina lähentää lakejaan, asetuksiaan ja hallinnollisia käytäntöjään EU:n säännöstöön.

291 artikla

Monenväliset työelämää koskevat normit ja sopimukset

1. Osapuolet tunnustavat, että täysi ja tuottava työllisyys ja ihmisarvoinen työ kaikille ovat kaupan tärkeimpiä osatekijöitä globalisaation yhteydessä. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa edistää kaupan kehitystä tavalla, joka tukee täyttä ja tuottavaa työllisyyttä ja ihmisarvoista työtä kaikille, miehet, naiset ja nuoret mukaan luettuina.

2. Osapuolet edistävät ja panevat lainsäädännössään ja käytännöissään täytäntöön seuraavia kansainvälisesti hyväksyttyjä työelämän perusnormeja:

a) järjestäytymisoikeus ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden tehokas tunnustaminen;

b) kaikenlaisen pakkotyön poistaminen;

c) lapsityövoiman tosiasiallinen poistaminen; ja

d) työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvan syrjinnän poistaminen.

3. Osapuolet vahvistavat sitoutuneensa panemaan tehokkaasti täytäntöön ratifioimansa ILO:n keskeiset ja tärkeimmät yleissopimukset ja työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista vuonna 1998 annetun ILO:n julistuksen. Osapuolet harkitsevat myös sellaisten muiden ILO:n yleissopimusten ratifioimista ja täytäntöönpanoa, jotka ILO on luokitellut ajan tasalla oleviksi.

4. Osapuolet korostavat, että työelämää koskevia säännöksiä ei pitäisi käyttää protektionistisiin tarkoituksiin kaupankäynnissä. Osapuolet toteavat, että niiden suhteellista etua ei saa mitenkään vaarantaa.

292 artikla

Monenväliset ympäristösopimukset

1. Osapuolet tunnustavat kansainvälisen ympäristöhallinnon ja sopimusten merkityksen kansainvälisen yhteisön vastauksena maailmanlaajuisiin tai alueellisiin ympäristöongelmiin.

2. Osapuolet vahvistavat uudelleen sitoumuksensa panna tehokkaasti täytäntöön lainsäädännöissään ja käytännöissään monenväliset ympäristösopimukset, joiden osapuolina ne ovat.

3. Tällä sopimuksella ei saa rajoittaa osapuolen oikeuksia antaa tai ylläpitää toimenpiteitä niiden monenvälisten ympäristösopimusten täytäntöönpanemiseksi, joiden osapuolena se on. Tällaisia toimenpiteitä ei saa soveltaa tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään osapuolten välillä tai kaupan peiteltyyn rajoittamiseen.

4. Osapuolten on varmistettava, että ympäristöpolitiikka perustuu ennalta varautumisen periaatteeseen sekä periaatteisiin, joissa on kyse siitä, että on toteutettava ehkäiseviä toimia, että ympäristövahinkoja on torjuttava ensisijaisesti niiden lähteellä ja että saastuttajan on maksettava.

5. Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen luonnonvarojen harkittua ja järkevää käyttöä kestävän kehityksen tavoitteen mukaisesti ja yhteyksien vahvistamiseksi osapuolten kaupan sekä ympäristöpolitiikkojen ja -käytäntöjen välillä.

293 artikla

Kestävää kehitystä suosiva kauppa

1. Osapuolet vahvistavat uudelleen, että kaupan olisi kaikilta osin tuettava kestävää kehitystä. Osapuolet tunnustavat keskeisten työelämää koskevien säännösten ja ihmisarvoisen työn hyödyllisen roolin talouden tehokkuuden, innovaatioiden ja tuottavuuden kannalta ja korostavat keskenään entistä johdonmukaisempien toimintalinjojen suurta merkitystä yhtäältä kauppapolitiikan ja toisaalta työllisyys- ja sosiaalipolitiikan osalta.

2. Osapuolet pyrkivät helpottamaan ja edistämään ympäristöhyödykkeiden, -palveluiden ja teknologioiden kauppaa ja suoria ulkomaisia sijoituksia, kestävää ja uusiutuvaa energiaa, energiatehokkaita tuotteita ja palveluja sekä ympäristömerkillä varustettuja tavaroita, ja myös tutkimalla niihin liittyviä muita kuin tulliesteitä.

3. Osapuolet pyrkivät helpottamaan kestävää kehitystä tukevaa tavaroiden kauppaa, mukaan luettuina tavarat, jotka kuuluvat esimerkiksi reilun ja eettisen kaupan järjestelmiin, ja joihin liittyvät yritysten sosiaaliset velvollisuudet ja vastuullisuus.

294 artikla

Metsätuotteiden kauppa

Metsävarojen kestävän hallinnoinnin edistämiseksi osapuolet sitoutuvat työskentelemään yhdessä parantaakseen metsälainsäädännön täytäntöönpanoa ja metsähallintoa sekä edistämään laillisten ja kestävällä tavalla korjattujen metsätuotteiden kauppaa.

295 artikla

Kalatuotteiden kauppa

Ottaen huomioon kalavarojen vastuullisen ja kestävän hoidon merkityksen sekä hyvän hallinnon edistämisen kaupassa osapuolet sitoutuvat toimimaan yhdessä

a) toteuttamalla tehokkaita toimenpiteitä kalojen ja muiden vesiluonnonvarojen seurantaa ja valvontaa varten;

b) varmistamalla, että kaikkia alueellisten kalastusjärjestöjen hyväksymiä suojelu- ja valvontatoimenpiteitä noudatetaan, sekä toimimalla mahdollisimman laajassa yhteistyössä kyseisten järjestöjen kanssa ja niiden sisällä; ja

c) ottamalla käyttöön muun muassa kauppaa koskevia toimenpiteitä laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen torjumiseksi.

296 artikla

Suojelun tasojen säilyttäminen

1. Osapuoli ei saa lyödä laimin ympäristö- ja työlainsäädäntönsä tehokasta täytäntöönpanoa toimimalla tai olemalla toimimatta jatkuvasti tai toistuvasti tavalla, joka vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan tai sijoituksiin.

2. Osapuoli ei saa heikentää tai vähentää lainsäädännössään olevaa ympäristön suojelua tai työsuojelua kaupan tai sijoitusten kannustamiseksi jättämällä soveltamatta lakeja, asetuksia ja säännöksiä tai niitä muuten kiertämällä taikka tarjoutumalla jättämään soveltamatta tai muuten kiertämään tavalla, joka vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan tai sijoituksiin.

297 artikla

Tieteellinen tieto

Osapuolet tunnustavat, että valmisteltaessa, hyväksyttäessä ja pantaessa täytäntöön ympäristön, kansanterveyden ja sosiaalisten olojen suojeluun tähtääviä toimenpiteitä, jotka vaikuttavat osapuolten väliseen kauppaan, on tärkeää ottaa huomioon tieteellinen ja tekninen tieto sekä soveltuvat kansainväliset standardit, suuntaviivat tai suositukset.

298 artikla

Kestävän kehityksen vaikutusten uudelleenarviointi

Osapuolet sitoutuvat tarkastelemaan uudelleen, valvomaan ja arvioimaan tämän osaston täytäntöönpanon vaikutusta kestävään kehitykseen sekä niiden omien että tällä sopimuksella perustettujen osallistumisprosessien ja instituutioiden välityksellä ja esimerkiksi kauppaan liittyvien kestävää kehitystä koskevien vaikutusten arviointien avulla.

299 artikla

Kansalaisyhteiskunnan instituutiot

1. Kukin osapuoli nimittää ja kutsuu koolle uuden tai olemassa olevan kestävää kehitystä käsittelevän neuvoa-antavan ryhmän, jonka tehtävänä on antaa neuvoja tämän luvun täytäntöönpanemiseksi.

2. Neuvoa-antava ryhmä koostuu riippumattomista ja edustavista kansalaisyhteiskunnan järjestöistä, joissa työnantaja- ja työntekijäjärjestöt, valtiosta riippumattomat järjestöt ja muut olennaiset sidosryhmät ovat tasapainoisesti edustettuina.

3. Kunkin osapuolen neuvoa-antava ryhmä kokoontuu avoimeen kansalaisyhteiskuntapaneeliin keskustellakseen osapuolten kauppasuhteisiin liittyvistä kestävän kehityksen kysymyksistä. Kansalaisyhteiskuntapaneeli kokoontuu kerran vuodessa, jolleivät osapuolet muuta sovi. Osapuolet sopivat kansalaisyhteiskuntapaneelin toiminnasta viimeistään vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

4. Kansalaisyhteiskuntapaneelissa aloitettu vuoropuhelu ei rajoita tämän sopimuksen 469 artiklalla perustetun kansalaisyhteiskunnan foorumin roolia vaihdettaessa näkemyksiä tämän sopimuksen täytäntöönpanoon liittyvistä seikoista.

5. Osapuolet ilmoittavat kansalaisyhteiskuntapaneelille tämän luvun täytäntöönpanossa saavutetusta edistyksestä. Kansalaisyhteiskuntapaneelin näkemykset, lausunnot tai ehdotukset voidaan toimittaa osapuolille suoraan tai neuvoa-antavien ryhmien kautta.

300 artikla

Institutionaaliset ja seurantajärjestelmät

1. Perustetaan kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea. Se raportoi toimistaan tämän sopimuksen 465 artiklan 4 kohdan mukaisessa kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitean jäseninä on kunkin osapuolen korkean tason hallintovirkamiehiä. Se valvoo tämän luvun täytäntöönpanoa, myös valvontatoimien ja vaikutustenarviointien tuloksia, ja keskustelee vilpittömässä mielessä kaikista tämän luvun soveltamisesta aiheutuvista ongelmista. Se vahvistaa työjärjestyksensä. Se kokoontuu vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta ja sen jälkeen vähintään kerran vuodessa.

2. Kukin osapuoli nimeää hallintoonsa yhteyspisteen helpottamaan osapuolten välistä yhteydenpitoa tässä luvussa käsitellyistä kysymyksistä.

3. Osapuolet voivat seurata tämän luvun mukaisten toimenpiteiden täytäntöönpanossa ja soveltamisen valvonnassa tapahtuvaa edistystä. Osapuoli voi pyytää toista osapuolta toimittamaan yksityiskohtaisia ja perusteltuja tietoja tämän luvun täytäntöönpanon tuloksista.

4. Osapuoli voi ehdottaa neuvotteluja toisen osapuolen kanssa mistä tahansa tämän luvun mukaisesta kysymyksestä toimittamalla kirjallisen pyynnön toisen osapuolen yhteyspisteeseen. Osapuolet sopivat aloittavansa kumman tahansa osapuolen pyynnöstä viipymättä neuvottelut sopivia kanavia käyttäen.

5. Osapuolet pyrkivät kaikin tavoin pääsemään molempia tyydyttävään ratkaisuun ja ne voivat pyytää neuvoja, tietoja tai apua henkilöiltä tai laitoksilta, jotka niiden mielestä soveltuvat tutkimaan kyseistä asiaa. Osapuolet ottavat huomioon ILO:n tai sellaisten asianmukaisten monenvälisten ympäristöjärjestöjen tai -laitosten toiminnot, joiden osapuolia ne ovat.

6. Jos osapuolet eivät onnistu ratkaisemaan asiaa neuvotteluilla, kumpi tahansa osapuoli voi pyytää, että kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea kokoontuu tarkastelemaan asiaa, toimittamalla kirjallisen pyynnön toisen osapuolen yhteyspisteeseen. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitean on kokoonnuttava viipymättä, ja sen on pyrittävä löytämään asiaan ratkaisu tarvittaessa myös kuulemalla valtion asiantuntijoita tai valtiosta riippumattomia asiantuntijoita. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitean ratkaisu julkaistaan, jollei se toisin päätä.

7. Tätä lukua koskevissa kysymyksissä osapuolet voivat turvautua vain tämän sopimuksen 300 ja 301 artiklassa määrättyihin menettelyihin.

301 artikla

Asiantuntijaryhmä

1. Jos osapuolet eivät muuta sovi, osapuoli voi 90 päivän kuluttua tämän sopimuksen 300 artiklan 4 kohdan mukaisen neuvottelupyynnön toimittamisen jälkeen pyytää, että asiantuntijaryhmä kokoontuu tarkastelemaan asiaa, jota ei ole tyydyttävästi käsitelty valtioiden välisissä neuvotteluissa. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea voi kumman tahansa osapuolen pyynnöstä kokoontua keskustelemaan asiasta 30 päivän kuluessa osapuolen toimittamasta pyynnöstä kutsua koolle asiantuntijaryhmä. Osapuolet voivat esittää selvityksiä ryhmälle. Ryhmä voi pyytää tietoja ja neuvoja kummaltakin osapuolelta, neuvoa-antavilta ryhmiltä tai kansainvälisiltä järjestöiltä. Asiantuntijaryhmän on kokoonnuttava 60 päivän kuluessa osapuolen pyynnöstä.

2. Tämän artiklan 3 kohdassa määrätyn menettelyn mukaisesti valittu ryhmä antaa asiantuntija-apuaan tämän luvun soveltamiseksi. Jolleivät osapuolet toisin sovi, ryhmä esittää kertomuksensa osapuolille 90 päivän kuluessa viimeisen asiantuntijan nimeämisestä. Osapuolet pyrkivät parhaansa mukaan noudattamaan ryhmän neuvoja tai suosituksia tämän luvun soveltamisesta. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea seuraa ryhmän suositusten täytäntöönpanoa. Ryhmän kertomus toimitetaan osapuolten neuvoa-antavien ryhmien saataville. Luottamuksellisten tietojen ja työjärjestyksen osalta sovelletaan tämän sopimuksen IV osaston 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) liitteen XXIV periaatteita.

3. Tämän sopimuksen tullessa voimaan osapuolet laativat yhdessä luettelon vähintään 15 henkilöstä, jotka ovat tässä luvussa tarkoitettujen kysymysten asiantuntijoita. Näistä vähintään viiden henkilön on oltava sellaisia, ettei heillä ole kummankaan osapuolen kansalaisuutta, ja he toimivat ryhmän puheenjohtajana. Asiantuntijat ovat riippumattomia eikä heillä saa olla sidoksia kumpaankaan osapuoleen tai neuvoa-antavassa ryhmässä tai ryhmissä edustettuun organisaatioon, eivätkä he saa ottaa näiltä ohjeita. Kukin osapuoli valitsee listalta yhden asiantuntijan 50 päivän kuluessa ryhmän perustamista koskevan osapuolen pyynnön vastaanottamispäivästä. Jos osapuoli ei valitse asiantuntijaansa tuossa määräajassa, toinen osapuoli valitsee listalta asiantuntijan, joka on sen osapuolen kansalainen, joka on jättänyt valitsematta asiantuntijan. Valitut kaksi asiantuntijaa valitsevat puheenjohtajan listalta, jolla ei ole kummankaan osapuolen kansalaisia.

302 artikla

Yhteistyö kaupan ja kestävän kehityksen alalla

Osapuolet tekevät yhteistyötä työ- ja ympäristöalan politiikkojen kauppaan liittyvissä kysymyksissä tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

14 LUKU [1]

Riitojen ratkaiseminen

303 artikla

Tavoite

Tämän luvun tavoitteena on vilpittömässä mielessä välttää ja ratkaista osapuolten väliset tämän sopimuksen 304 artiklassa tarkoitettujen määräysten soveltamista koskevat riidat ja saavuttaa yhteisesti hyväksytty ratkaisu, jos se on mahdollista [2].

304 artikla

Soveltamisala

Tämän luvun määräyksiä sovelletaan kaikkiin tämän sopimuksen IV osaston määräysten tulkintaan ja soveltamiseen liittyviin riitoihin, jollei toisin nimenomaan määrätä.

305 artikla

Neuvottelut

1. Osapuolet pyrkivät ratkaisemaan kaikki tämän sopimuksen 304 artiklassa tarkoitettujen määräysten tulkintaa ja soveltamista koskevat riita-asiat käymällä neuvotteluja vilpittömässä mielessä ja siten, että tavoitteena on päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun.

2. Osapuolen on pyydettävä neuvottelujen aloittamista esittämällä toiselle osapuolelle kirjallinen pyyntö, jossa nimetään kyseessä oleva toimenpide ja ne tämän sopimuksen 304 artiklassa tarkoitetut määräykset, joiden se katsoo soveltuvan tapaukseen, sekä toimittamalla pyynnön kopio kauppakomitealle.

3. Neuvottelut on pidettävä 30 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamispäivästä, ja ne on käytävä, jolleivät osapuolet muuta sovi, valituksen kohteena olevan osapuolen alueella. Neuvottelut on katsottava loppuunsuoritetuiksi 30 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta, ellei kumpikin osapuoli hyväksy neuvottelujen jatkamista. Kaikki neuvottelujen aikana annetut luottamukselliset tiedot ovat luottamuksellisia.

4. Neuvottelut kiireellisistä asioista, mukaan lukien pilaantuvia tavaroita tai kausitavaroita koskevat asiat, on järjestettävä 15 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä, ja ne katsotaan loppuun käydyiksi 15 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.

5. Jos neuvottelut koskevat energiatuotteiden kuljetusta verkkojen kautta ja toinen osapuoli pitää riidan ratkaisemista kiireellisenä Ukrainan ja EU-osapuolen välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen vuoksi, neuvottelut on järjestettävä kolmen päivän kuluessa pyynnön esittämisestä ja ne katsotaan loppuun käydyiksi kolmen päivän kuluessa pyynnön esittämisestä, ellei kumpikin osapuoli hyväksy neuvottelujen jatkamista. Kaikki neuvottelujen aikana annetut luottamukselliset tiedot ovat luottamuksellisia.

6. Jos neuvotteluja ei järjestetä tämän artiklan 3 tai 4 kohdassa määrätyissä määräajoissa tai jos neuvottelut on saatettu päätökseen, mutta yhteisesti hyväksyttävästä ratkaisusta ei ole päästy sopimukseen, valituksen tehnyt osapuoli voi pyytää välimiespaneelin asettamista tämän sopimuksen 306 artiklan mukaisesti.

---

[1] On selvennettävä, että tätä osastoa ei saa tulkita siten, että sillä myönnettäisiin oikeuksia tai asetettaisiin velvoitteita, joihin voidaan suoraan vedota osapuolten kansallisissa tuomioistuimissa.

[2] On selvennettävä, että tässä luvussa ei käsitellä tällä sopimuksella perustettujen elinten päätöksiä tai väitettyjä laiminlyöntejä.

1 jakso

Välimiesmenettely

306 artikla

Välimiesmenettelyn aloittaminen

1. Jos osapuolet eivät ole onnistuneet ratkaisemaan riitaa tämän sopimuksen 305 artiklassa määrättyjen neuvottelujen avulla, valituksen tehnyt osapuoli voi pyytää välimiespaneelin asettamista.

2. Välimiespaneelin asettamista koskeva pyyntö on tehtävä kirjallisesti valituksen kohteena olevalle osapuolelle sekä kauppakomitealle. Valituksen tehneen osapuolen on yksilöitävä pyynnössään kyseessä oleva toimenpide sekä esitettävä valituksen oikeusperustasta lyhyt yhteenveto, jossa ongelma esitellään riittävän selvästi. Siinä tapauksessa, että valituksen tehnyt osapuoli pyytää paneelin perustamista poiketen vakiomuotoisista tehtävänmäärityksistä, kirjallisen pyynnön on sisällettävä ehdotus erityiseksi tehtävänmääritykseksi.

3. Jolleivät osapuolet viiden päivän kuluessa paneelin perustamisesta toisin sovi, välimiespaneelin tehtävänä on "tarkastella välimiespaneelin perustamista koskevassa pyynnössä tarkoitettua asiaa ja päättää, onko tarkasteltavana oleva toimenpide tämän sopimuksen 304 artiklassa tarkoitettujen määräysten mukainen, sekä antaa tuomio tämän sopimuksen 310 artiklan mukaisesti."

307 artikla

Välimiespaneelin kokoonpano

1. Välimiespaneeli koostuu kolmesta välimiehestä.

2. Osapuolet kuulevat toisiaan sopiakseen välimiespaneelin kokoonpanosta 10 päivän kuluessa siitä, kun kauppakomitealle on toimitettu pyyntö välimiespaneelin asettamisesta.

3. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen välimiespaneelin kokoonpanosta tämän artiklan 2 kohdan mukaisessa määräajassa, kumpi tahansa osapuoli voi pyytää kauppakomitean puheenjohtajaa tai tämän valtuuttamaa henkilöä valitsemaan arvalla kaikki kolme jäsentä tämän sopimuksen 323 artiklan mukaisesti laaditusta luettelosta siten, että yksi valitaan valituksen tehneen osapuolen ehdokkaista, yksi valituksen kohteena olevan osapuolen ehdokkaista ja yksi osapuolten puheenjohtajiksi valitsemista ehdokkaista.

4. Jos osapuolet pääsevät sopimukseen yhdestä tai useammasta välimiespaneelin jäsenestä, kaikki jäljelle jäävät jäsenet valitaan samalla menettelyllä:

a) jos osapuolet pääsevät sopimukseen kahdesta välimiespaneelin jäsenestä, jäljelle jäävä jäsen valitaan osapuolten puheenjohtajiksi valitsemista ehdokkaista;

b) jos osapuolet pääsevät sopimukseen yhdestä välimiespaneelin jäsenestä, yksi jäljelle jäävä jäsen valitaan valituksen tehneen osapuolen ehdokkaista ja yksi jäsen valituksen kohteena olevan osapuolen ehdokkaista.

5. Kauppakomitean puheenjohtaja tai tämän valtuuttama henkilö valitsee välimiehet viiden päivän kuluessa 3 kohdassa tarkoitetun pyynnön esittämisestä. Kunkin osapuolen edustajalla on oikeus olla läsnä valintatilanteessa.

6. Välimiespaneelin asettamispäivä on päivä, jona valintamenettely on saatettu päätökseen.

7. Jos tämän sopimuksen 323 artiklassa tarkoitettua luetteloa ei ole laadittu, kun tämän artiklan 3 kohdan mukainen pyyntö tehdään, kolme välimiestä valitaan arvalla niiden henkilöiden joukosta, joita joko toinen osapuoli tai molemmat osapuolet ovat virallisesti ehdottaneet.

8. Tämän sopimuksen IV osaston 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä Ukrainan ja EU-osapuolen välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, sovelletaan tämän artiklan 3 kohtaa turvautumatta tämän artiklan 2 kohtaan, ja tämän artiklan 5 kohdassa tarkoitetuksi ajanjaksoksi vahvistetaan kaksi päivää.

308 artikla

Paneelin väliraportti

1. Välimiespaneelin on annettava osapuolille 90 päivän kuluessa välimiespaneelin asettamispäivästä väliraportti, jossa esitetään selvitetyt tosiseikat, asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä päätelmien ja annettavien suositusten perustelut. Jos paneeli katsoo, että määräaikaa ei pystytä noudattamaan, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille sekä kauppakomitealle ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona paneeli aikoo antaa väliraporttinsa. Väliraportti olisi joka tapauksessa annettava viimeistään 120 päivän kuluttua välimiespaneelin asettamispäivästä.

2. Kumpi tahansa osapuoli voi 14 päivän kuluessa väliraportin esittämisestä toimittaa välimiespaneelille kirjallisen pyynnön tutkia tiettyjä väliraportin kohtia.

3. Kiireellisissä tapauksissa, esimerkiksi silloin kun kyse on pilaantuvista tai kausitavaroista, välimiespaneelin olisi kaikin keinoin pyrittävä antamaan väliraporttinsa, ja osapuolet voivat tehdä välimiespaneelille kirjallisen pyynnön tarkastella uudelleen väliraportin määriteltyjä kohtia määräajassa, joka on puolet tämän artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitetuista määräajoista.

4. Tämän sopimuksen IV osaston 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä Ukrainan ja EU-osapuolen välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, väliraportti annetaan 20 päivän kuluttua ja kaikki 2 kohdan mukaiset pyynnöt esitetään viiden päivän kuluessa kirjallisen raportin antamisesta. Välimiespaneeli voi myös päättää olla antamatta väliraporttia.

5. Tarkasteltuaan osapuolten väliraporttia koskevia kirjallisia lausumia välimiespaneeli voi muuttaa raporttiaan ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan lisätutkimuksia. Lopullisessa välitystuomiossa on käsiteltävä alustavassa tutkintavaiheessa esitetyt väitteet.

309 artikla

Kiireellisten energiaa koskevien riitojen sovittelu

1. Tämän sopimuksen IV osaston 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä Ukrainan ja EU-osapuolen välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, kukin osapuoli voi pyytää paneelin puheenjohtajaa toimimaan minkä tahansa riitaan liittyvän asian sovittelijana esittämällä paneelille tätä koskevan pyynnön.

2. Sovittelija pyrkii saavuttamaan sovun riidan ratkaisemiseksi tai sovun menettelystä, jolla riita voitaisiin ratkaista. Jos sovittelija ei onnistu löytämään sopua 15 päivän kuluessa nimittämisestään, hän suosittelee riidan ratkaisua tai menettelyä, jolla riita voitaisiin ratkaista, ja päättää ehdoista, joita noudatetaan sovittelijan määräämästä tietystä päivämäärästä alkaen riidan ratkaisuun saakka.

3. Osapuolet ja niiden valvonnassa olevat tai niiden tuomiovallan piiriin kuuluvat yksiköt noudattavat tämän artiklan 2 kohdan mukaisesti annettuja suosituksia ehdoista kolmen kuukauden ajan sovittelijan päätöksestä tai riidan ratkaisuun saakka, sen mukaan, kumpi näistä päivämääristä on aikaisempi.

4. Sovittelija noudattaa välimiesten käytännesääntöjä.

310 artikla

Välitystuomiot

1. Välimiespaneeli antaa tuomionsa tiedoksi osapuolille ja kauppakomitealle 120 päivän kuluessa välimiespaneelin asettamispäivästä. Jos paneeli katsoo, että se ei pysty noudattamaan kyseistä määräaikaa, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille sekä kauppakomitealle ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivämäärä, jona paneeli aikoo saada työnsä päätökseen. Välitystuomio on joka tapauksessa annettava tiedoksi viimeistään 150 päivän kuluttua paneelin asettamispäivästä.

2. Kiireellisissä tapauksissa, mukaan lukien pilaantuvia tai kausitavaroita koskevat tapaukset, välimiespaneelin olisi kaikin keinoin pyrittävä antamaan tuomionsa tiedoksi 60 päivän kuluessa paneelin asettamispäivästä. Välimiespaneelin tuomio olisi joka tapauksessa annettava tiedoksi viimeistään 75 päivän kuluttua paneelin asettamispäivästä. Välimiespaneeli voi tehdä 10 päivän kuluessa asettamispäivästään alustavan päätöksen siitä, katsotaanko asia kiireelliseksi.

3. Tämän sopimuksen IV osaston 11 lukua (Energian kaupalliset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä Ukrainan ja EU-osapuolen välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, välimiespaneeli antaa tuomionsa tiedoksi 40 päivän kuluessa sen asettamispäivästä.

2 jakso

Päätösten noudattaminen

311 artikla

Välitystuomioiden noudattaminen

Kunkin osapuolen on toteutettava tarvittavat toimenpiteet välitystuomion noudattamiseksi hyvässä uskossa, ja osapuolet pyrkivät sopimaan välitystuomioiden noudattamista koskevasta määräajasta.

312 artikla

Välitystuomioiden noudattamista koskeva kohtuullinen määräaika

1. Valituksen kohteena olevan osapuolen on ilmoitettava valituksen tehneelle osapuolelle ja kauppakomitealle viimeistään 30 päivän kuluttua siitä, kun välitystuomio on annettu tiedoksi osapuolille, aika, jonka katsoo tarvitsevansa välitystuomion noudattamiseksi, jäljempänä 'kohtuullinen määräaika'.

2. Jos osapuolten välillä on erimielisyyttä välitystuomion noudattamisen edellyttämästä kohtuullisesta määräajasta, valituksen tehneen osapuolen on 20 päivän kuluessa tämän artiklan 1 kohdan mukaisesta tiedoksiannosta pyydettävä kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia määrittämään kohtuullisen määräajan pituus. Tällaisesta pyynnöstä on ilmoitettava samanaikaisesti toiselle osapuolelle sekä kauppakomitealle. Välimiespaneeli ilmoittaa ratkaisustaan osapuolille ja kauppakomitealle 20 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.

3. Jos alkuperäinen välimiespaneeli tai jotkut sen jäsenistä eivät pysty kokoontumaan uudelleen, sovelletaan tämän sopimuksen 307 artiklan mukaisia menettelyjä. Määräaika välimiespaneelin tuomion tiedoksiantamiselle on 35 päivää tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetun pyynnön esittämisestä.

4. Valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa valituksen tehneelle osapuolelle kirjallisesti välitystuomion noudattamisen edistymisestä viimeistään kuukautta ennen kohtuullisen määräajan umpeutumista.

5. Kohtuullista määräaikaa voidaan jatkaa osapuolten yhteisellä sopimuksella.

313 artikla

Välitystuomion noudattamiseksi toteutettujen toimenpiteiden tarkastelu

1. Valituksen kohteena olevan osapuolen on ilmoitettava valituksen tehneelle osapuolelle sekä kauppakomitealle ennen kohtuullisen määräajan päättymistä toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut välitystuomion noudattamiseksi.

2. Jos osapuolten välillä on erimielisyyttä 1 kohdan nojalla ilmoitettujen toimenpiteiden olemassaolosta tai yhdenmukaisuudesta sopimuksen kanssa, valituksen tehnyt osapuoli voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian. Pyynnössä on nimettävä kohteena oleva toimenpide ja ne sopimuksen määräykset, joiden kanssa osapuoli katsoo kyseisen toimenpiteen olevan ristiriidassa, siten, että pyyntöön sisältyy riittävän selkeät oikeudelliset perusteet. Välimiespaneelin on annettava ratkaisunsa tiedoksi 45 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.

3. Jos alkuperäinen välimiespaneeli tai jotkut sen jäsenistä eivät pysty kokoontumaan uudelleen, sovelletaan tämän sopimuksen 307 artiklan mukaisia menettelyjä. Määräaika välimiespaneelin ratkaisun tiedoksiantamiselle on 60 päivää tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetun pyynnön esittämisestä.

314 artikla

Kiireellisten energiaa koskevien riitojen korjaavat toimenpiteet

1. Tämän sopimuksen IV osaston 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä Ukrainan ja EU-osapuolen välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, sovelletaan seuraavia korjaavia toimenpiteitä koskevia erityismääräyksiä.

2. Tämän sopimuksen 311, 312 ja 313 artiklasta poiketen valituksen tehnyt osapuoli voi keskeyttää tästä sopimuksesta johtuvien velvoitteiden täyttämisen sen osapuolen, joka ei ole noudattanut paneelin tuomiota 15 päivän kuluessa sen tiedoksiannosta, aiheuttamien mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tasoa vastaavassa määrin. Keskeyttäminen voidaan aloittaa välittömästi. Keskeyttämistä voidaan jatkaa enintään kolme kuukautta, ellei valituksen kohteena oleva osapuoli ole noudattanut paneelin raporttia.

3. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli kiistää noudattamatta jättämisen olemassaolon tai noudattamatta jättämisestä johtuvan keskeyttämisen tason, se voi aloittaa tämän sopimuksen 315 tai 316 artiklan mukaiset menettelyt, joita tarkastellaan nopeasti. Valituksen tehneen osapuolen on lopetettava keskeytys tai mukautettava sitä ainoastaan sitten, kun paneeli on antanut asiassa ratkaisunsa, ja se voi pitää keskeytyksen voimassa kunnes menettelyt on saatu päätökseen.

315 artikla

Välitystuomioiden noudattamatta jättämisestä seuraavat väliaikaiset korjaavat toimenpiteet

1. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli ei ilmoita välitystuomion noudattamiseksi toteuttamistaan toimenpiteistä ennen kohtuullisen määräajan päättymistä tai jos välimiespaneeli päättää, että tämän sopimuksen 313 artiklan 1 kohdan mukaisesti ilmoitettu toimenpide on ristiriidassa sopimuksen 304 artiklassa tarkoitetuista määräyksistä johtuvien osapuolen velvoitteiden kanssa, valituksen kohteena olevan osapuolen on valituksen tehneen osapuolen tätä vaatiessa tarjottava väliaikaista korvausta.

2. Jos korvauksesta ei päästä sopimukseen 30 päivän kuluessa kohtuullisen määräajan päättymisestä tai tämän sopimuksen 313 artiklan nojalla annetusta ratkaisusta, jonka mukaan toteutettu toimenpide ei ole 304 artiklassa tarkoitettujen tämän sopimuksen määräysten mukainen, valituksen tehneellä osapuolella on oikeus keskeyttää vapaakauppa-aluetta koskevassa luvussa tarkoitetuista määräyksistä johtuvien velvoitteiden täyttäminen rikkomisesta johtuvien mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tasoa vastaavasti ilmoitettuaan tästä valituksen kohteena olevalle osapuolelle ja kauppakomitealle. Valituksen tehnyt osapuoli voi aloittaa keskeytyksen milloin tahansa 10 päivän määräajan umpeuduttua ilmoituksesta, ellei valituksen kohteena oleva osapuoli ole pyytänyt välimiesmenettelyä tämän artiklan 4 kohdan mukaisesti.

3. Velvoitteiden keskeyttämisen yhteydessä valituksen tehnyt osapuoli voi valintansa mukaan nostaa tullejaan muihin WTO:n jäseniin sovellettavalle tasolle kaupan määrään, joka määritellään siten, että kaupan määrä kerrottuna tullin korotuksella on yhtä kuin rikkomisesta johtuvan mitätöinnin tai heikentämisen arvo.

4. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli katsoo, että keskeytyksen taso ei vastaa rikkomisesta johtuvia mitätöiviä tai heikentäviä vaikutuksia, se voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian. Tällainen pyyntö on annettava tiedoksi valituksen tehneelle osapuolelle ja kauppakomitealle ennen tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetun 10 päivän määräajan umpeutumista. Välimiespaneelin on annettava velvoitteiden keskeyttämisen tasoa koskeva ratkaisunsa tiedoksi osapuolille ja kauppakomitealle 30 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä. Velvoitteita ei saa keskeyttää ennen kuin välimiespaneeli on antanut ratkaisunsa tiedoksi, ja keskeytys on toteutettava ratkaisua noudattaen.

5. Jos alkuperäinen välimiespaneeli tai jotkut sen jäsenistä eivät pysty kokoontumaan uudelleen, sovelletaan tämän sopimuksen 307 artiklan mukaisia menettelyjä. Tällöin määräaika välimiestuomion tiedoksiantamiselle on 45 päivää tämän artiklan 4 kohdassa tarkoitetun pyynnön esittämisestä.

6. Velvoitteiden keskeytyksen on oltava tilapäinen, ja sitä voidaan jatkaa ainoastaan siihen asti kun 304 artiklassa tarkoitettujen sopimuksen määräysten kanssa ristiriidassa olevaksi katsottu toimenpide peruutetaan tai sitä muutetaan sen saattamiseksi 304 artiklassa tarkoitettujen sopimuksen määräysten mukaiseksi 316 artiklassa määrätyllä tavalla tai kun osapuolet ovat sopineet riidan ratkaisemisesta.

316 artikla

Välimiespaneelin tuomioiden noudattamiseksi toteutettujen toimenpiteiden uudelleentarkastelu velvoitteiden keskeyttämisen jälkeen

1. Valituksen kohteena olevan osapuolen on ilmoitettava valituksen tehneelle osapuolelle ja kauppakomitealle toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut välimiespaneelin tuomion noudattamiseksi, ja pyynnöstään valituksen tehneen osapuolen soveltaman velvoitteiden keskeyttämisen lopettamiseksi.

2. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen siitä, saako ilmoitettu toimenpide valituksen kohteena olevan osapuolen noudattamaan tämän sopimuksen 304 artiklassa tarkoitettuja sopimuksen määräyksiä 30 päivän kuluessa ilmoituksen tekemisestä, valituksen tehnyt osapuoli voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian. Tällaisesta pyynnöstä on ilmoitettava samanaikaisesti valituksen kohteena olevalle osapuolelle ja kauppakomitealle. Välimiespaneelin ratkaisu on annettava tiedoksi osapuolille sekä kauppakomitealle 45 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä. Jos välimiespaneelin ratkaisun mukaan valituksen kohteena oleva osapuoli on alkanut noudattaa sopimuksen määräyksiä tai jos valituksen tehnyt osapuoli ei 45 päivän kuluessa tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen tekemisestä pyydä alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asiaa, velvoitteiden keskeyttäminen lopetetaan 15 päivän kuluessa joko välimiespaneelin ratkaisusta tai 45 päivän määräajan umpeutumisesta.

3. Jos alkuperäinen välimiespaneeli tai jotkut sen jäsenistä eivät pysty kokoontumaan uudelleen, sovelletaan tämän sopimuksen 307 artiklan mukaisia menettelyjä. Tällöin määräaika välimiestuomion tiedoksiantamiselle on 60 päivää tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetun pyynnön esittämisestä.

3 jakso

Yhteiset määräykset

317 artikla

Yhteisesti sovittu ratkaisu

Osapuolet voivat milloin tahansa päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun tähän lukuun liittyvässä riidassa. Ne ilmoittavat kyseisestä ratkaisusta yhteisesti kauppakomitealle ja tarvittaessa välimiespaneelin puheenjohtajalle. Jos ratkaisu edellyttää kumman tahansa osapuolen kansallisten menettelyjen mukaista hyväksyntää, ilmoituksessa mainitaan kyseinen vaatimus ja välimiesmenettely keskeytetään. Välimiesmenettely lopetetaan, jos hyväksyntää ei vaadita tai on annettu ilmoitus kyseisten kansallisten menettelyjen päätökseen saattamisesta.

318 artikla

Työjärjestys

1. Tämän luvun mukaisiin riitojen ratkaisumenettelyihin sovelletaan tämän sopimuksen liitteessä XXIV olevaa työjärjestystä.

2. Kaikki välimiespaneelin kuulemiset ovat avoimia yleisölle tämän sopimuksen liitteessä XXIV olevan työjärjestyksen mukaisesti.

319 artikla

Tiedot ja tekniset neuvot

Välimiespaneeli voi osapuolen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan hankkia tietoja kaikista lähteistä, myös riidan osapuolilta, joita se pitää asianmukaisina välimiespaneelimenettelyn kannalta. Välimiespaneelilla on myös oikeus hankkia asianmukaiseksi katsomansa asiantuntijalausunnot. Kaikki tällä tavoin saadut tiedot on ilmoitettava osapuolille, ja niiden johdosta on voitava esittää huomautuksia. Osapuolten alueille sijoittautuneet asianomaiset luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt, joita asia koskee, voivat toimittaa amicus curiae -lausumia paneelin tarkasteltavaksi tämän sopimuksen liitteessä XXIV olevan työjärjestyksen mukaisesti.

320 artikla

Tulkintasäännöt

Välimiespaneelin on tulkittava tämän sopimuksen 304 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä yleisen kansainvälisen oikeuden tavanomaisten tulkintasääntöjen ja valtiosopimusoikeutta koskevassa vuoden 1969 Wienin yleissopimuksessa määrättyjen tulkintasääntöjen mukaisesti. Kun tämän sopimuksen mukainen velvoite on sama kuin WTO-sopimuksessa oleva velvoite, välimiespaneelin on vahvistettava tulkinta, joka on yhdenmukainen WTO:n riitojenratkaisuelimen antamien asiaa koskevien tulkintojen kanssa. Välimiespaneelin tuomioilla ei voida lisätä eikä vähentää tämän sopimuksen mukaisia oikeuksia ja velvoitteita.

321 artikla

Välimiespaneelin ratkaisut ja tuomiot

1. Välimiespaneelin on kaikin keinoin pyrittävä tekemään kaikki päätökset yhteisymmärryksessä. Jos päätöstä ei kuitenkaan voida tehdä yhteisymmärryksessä, asiasta on päätettävä annettujen äänten enemmistöllä. Välimiesten eriäviä mielipiteitä ei kuitenkaan koskaan julkaista.

2. Kaikki välimiespaneelin ratkaisut sitovat osapuolia. Ratkaisut eivät luo minkäänlaisia oikeuksia tai velvoitteita luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille. Ratkaisussa esitetään tosiseikat, tämän sopimuksen asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä havaintojen ja päätelmien perustelut. Kauppakomitea asettaa välitystuomiot kokonaisuudessaan yleisön saataville, jollei se itse toisin päätä.

322 artikla

Sääntelyn lähentämiseen liittyvä riitojen ratkaisu

1. Tässä artiklassa määrättyjä menettelyjä sovelletaan riitoihin, jotka koskevat tämän sopimuksen 3 lukuun (Kaupan tekniset esteet), 4 lukuun (Terveys- ja kasvinsuojelutoimet), 5 lukuun (Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen), 6 lukuun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa), 8 lukuun (Julkiset hankinnat) tai 10 lukuun (Kilpailu) sisältyvään sääntelyn lähentämiseen liittyvien säännösten tulkintaa ja soveltamista, tai säännöksiä, joissa osapuolelle asetetaan EU:n lainsäädännön säännöksissä määritelty velvoite.

2. Kun riidassa on kysymys 1 kohdassa tarkoitetun EU:n lainsäädännön säännöksen tulkinnasta, välimiespaneeli ei saa antaa asiassa ratkaisua, vaan se pyytää Euroopan unionin tuomioistuinta ratkaisemaan asian. Tällöin välimiespaneelin ratkaisujen määräaikojen soveltaminen keskeytetään kunnes Euroopan unionin tuomioistuin on antanut ratkaisunsa. Euroopan unionin tuomioistuimen antama ratkaisu on välimiespaneelia sitova.

4 jakso

Yleiset määräykset

323 artikla

Välimiehet

1. Kauppakomitea laatii kuuden kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta luettelon 15 henkilöstä, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä toimimaan välimiehinä. Kukin osapuoli ehdottaa viittä henkilöä välimieheksi. Kyseessä olevat osapuolet valitsevat myös viisi henkilöä, jotka eivät ole kummankaan osapuolen kansalaisia ja jotka toimivat välimiespaneelin puheenjohtajana. Kauppakomitea varmistaa, että luettelo on aina mainitun suuruinen.

2. Tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti laadittavaa luetteloa käytetään välimiespaneelin kokoonpanoa varten tämän sopimuksen 307 artiklan mukaisesti. Välimiespaneeli koostuu välimiehistä, joilla on erityistä asiantuntemusta tai kokemusta oikeudellisista kysymyksistä ja kansainvälisestä kaupasta.

3. Kaikkien välimiespaneeliin nimitettyjen välimiesten on oltava riippumattomia, toimittava yksilöinä, he eivät saa ottaa ohjeita miltään organisaatiolta tai hallitukselta eivätkä saa olla sidoksissa minkään osapuolen hallitukseen ja heidän on noudatettava tämän sopimuksen liitteessä XXV vahvistettuja käytännesääntöjä.

324 artikla

Suhde Maailman kauppajärjestön asettamiin velvoitteisiin

1. Turvautuminen tämän luvun riitojenratkaisua koskeviin määräyksiin ei rajoita mahdollisia WTO-sopimukseen perustuvia toimia, riitojen ratkaiseminen mukaan luettuna.

2. Jos osapuoli kuitenkin on aloittanut tiettyä toimenpidettä koskevan riitojenratkaisumenettelyn joko tämän sopimuksen 306 artiklan 1 kohdan tai WTO-sopimuksen mukaisesti, se ei voi aloittaa samaa toimenpidettä koskevaa riitojenratkaisumenettelyä toisella foorumilla ennen ensimmäisen menettelyn päättymistä. Osapuoli ei myöskään saa hakea hyvitystä molemmilta foorumeilta tapauksessa, jossa on rikottu velvoitetta, joka on samanlainen sekä tämän sopimuksen että WTO-sopimuksen mukaisesti. Kun riitojenratkaisumenettely on käynnistetty, osapuoli ei saa tällöin esittää toisella foorumilla hyvitysvaatimusta saman velvoitteen rikkomisen vuoksi toisen sopimuksen nojalla, paitsi jos valittu foorumi ei pysty menettelyllisten tai toimivaltaan liittyvien syiden vuoksi tutkimaan kyseisen velvoitteen rikkomista koskevaa korvausvaatimusta.

3. Edellä olevan 2 kohdan soveltamiseksi

a) WTO-sopimuksen mukaisen riitojenratkaisumenettelyn katsotaan käynnistyneen, kun osapuoli pyytää paneelin asettamista WTO-sopimuksen liitteessä 2 olevan riitojen ratkaisusta annettuja sääntöjä ja menettelyjä koskevan sopimuksen, jäljempänä 'riitojen ratkaisua koskeva sopimus', 6 artiklan mukaisesti, ja päättyneen, kun riitojenratkaisuelin hyväksyy paneelin raportin ja, tapauksen mukaan, valituselimen raportin riitojen ratkaisua koskevan sopimuksen 16 ja 17.14 artiklan mukaisesti; ja

b) tämän luvun mukaisen riitojenratkaisumenettelyn katsotaan käynnistyneen, kun osapuoli pyytää välimiespaneelin asettamista tämän sopimuksen 306 artiklan 1 kohdan mukaisesti, ja päättyneen, kun välimiespaneeli antaa tuomionsa osapuolille ja kauppakomitealle.

4. Tämän luvun määräykset eivät estä osapuolta soveltamasta riitojenratkaisuelimen hyväksymää velvoitteiden keskeyttämistä. WTO-sopimukseen ei voida vedota siinä tarkoituksessa, että estetään toista osapuolta keskeyttämästä tämän luvun mukaisia velvoitteitaan.

325 artikla

Määräajat

1. Tässä luvussa vahvistetut määräajat, myös välimiespaneelille välitystuomion tiedoksiantamista varten asetettu määräaika, lasketaan kalenteripäivinä alkaen sitä toimea tai tosiseikkaa seuraavasta päivästä, johon ne viittaavat.

2. Osapuolet voivat yhteisellä sopimuksella pidentää mitä tahansa tässä luvussa mainittua määräaikaa.

326 artikla

Luvun muuttaminen

Kauppakomitea voi päättää tämän luvun, tämän sopimuksen liitteessä XXIV vahvistetun välimiesmenettelyn työjärjestyksen ja tämän sopimuksen liitteessä XXV vahvistettujen välimiespaneelin jäsenten ja sovittelijoiden käytännesääntöjen muuttamisesta.

15 LUKU

Sovittelujärjestelmä

327 artikla

Tavoite ja soveltamisala

1. Tämän luvun tavoitteena on helpottaa sovintoratkaisun löytymistä soveltamalla kattavaa ja nopeaa menettelyä sovittelijan avustuksella.

2. Tätä lukua sovelletaan kaikkiin sellaisiin toimenpiteisiin, jotka kuuluvat tämän sopimuksen IV osaston 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy) soveltamisalaan ja jotka haittaavat osapuolten välistä kauppaa.

3. Tätä lukua ei sovelleta toimenpiteisiin, jotka kuuluvat tämän sopimuksen 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa), 7 luvun (Juoksevat maksut ja pääomanliikkeet), 8 luvun (Julkiset hankinnat), 9 luvun (Teollis- ja tekijänoikeudet) ja 13 luvun (Kauppa ja kestävä kehitys) soveltamisalaan. Kauppakomitea voi asiaa tarkasteltuaan päättää, että kyseistä järjestelmää olisi sovellettava kaikilla kyseisillä aloilla.

1 jakso

Sovittelujärjestelmän mukainen menettely

328 artikla

Tietojen pyytäminen

1. Ennen sovittelumenettelyn aloittamista osapuoli voi pyytää milloin tahansa tietoja toimenpiteestä, joka haittaa osapuolten välistä kauppaa tai investointeja. Osapuoli, jolta on pyydetty tietoja, toimittaa 20 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamispäivästä vastauksen, johon osapuoli on liittänyt pyyntöön sisältyviä tietoja koskevia huomautuksiaan. Mahdollisuuksien mukaan sekä pyyntö että vastaus on toimitettava kirjallisesti.

2. Jos vastaajana oleva osapuoli katsoo, ettei se voi toimittaa vastausta 20 päivän kuluessa, se ilmoittaa pyynnön esittävälle osapuolelle syyt viivästykseen sekä arvion lyhimmästä määräajasta, jonka kuluessa se pystyy toimittamaan vastauksensa.

329 artikla

Menettelyn aloittaminen

1. Osapuoli voi milloin tahansa pyytää osapuolia osallistumaan sovittelumenettelyyn. Asiaa koskeva pyyntö on esitettävä toiselle osapuolelle kirjallisena. Pyynnön on oltava niin yksityiskohtainen, että siitä käy selvästi ilmi pyynnön esittävän osapuolen havaitsemat ongelmat, ja siinä on

a) yksilöitävä kyseessä oleva toimenpide;

b) esitettävä selvitys niistä kielteisistä vaikutuksista, joita pyynnön esittävä osapuoli epäilee toimenpiteellä olevan osapuolten väliseen kauppaan tai investointeihin; ja

c) selostettava, miten nämä vaikutukset pyynnön esittävän osapuolen näkemyksen mukaan liittyvät kyseessä olevaan toimenpiteeseen.

2. Osapuoli, jolle pyyntö on osoitettu, harkitsee pyyntöä myötämielisesti ja hyväksyy tai hylkää sen kirjallisesti 10 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta.

330 artikla

Sovittelijan valinta

1. Kun sovittelumenettely aloitetaan, osapuolet pyrkivät sopimaan sovittelijasta 15 päivän kuluessa sovittelua koskevaan pyyntöön annetun vastauksen vastaanottamisesta.

2. Jos osapuolet eivät pysty sopimaan sovittelijasta määräajassa, kumpi tahansa osapuoli voi pyytää kauppakomitean puheenjohtajaa tai tämän valtuuttamaa henkilöä valitsemaan sovittelijan arvalla tämän sopimuksen 323 artiklan mukaisesti laaditusta luettelosta. Riidan molempien osapuolten edustajat on kutsuttava asianmukaisesti paikalle, kun arvonta suoritetaan. Arvonta suoritetaan joka tapauksessa läsnäolevan osapuolen / läsnäolevien osapuolten kanssa.

3. Kauppakomitean puheenjohtaja tai tämän valtuuttama henkilö valitsee sovittelijan viiden päivän kuluessa kumman tahansa osapuolen esittämästä 2 kohdassa tarkoitetusta pyynnöstä.

4. Jos tämän sopimuksen 323 artiklassa tarkoitettua luetteloa ei ole laadittu, kun tämän artiklan 2 kohdan mukainen pyyntö tehdään, sovittelija valitaan arvalla niiden henkilöiden joukosta, joita joko toinen osapuoli tai molemmat osapuolet ovat virallisesti ehdottaneet.

5. Osapuolet voivat sopia, että sovittelija on yhden osapuolen kansalainen.

6. Sovittelija auttaa puolueettomasti ja avoimesti toimien osapuolia selventämään kyseessä olevaa toimenpidettä ja sen mahdollisia kauppavaikutuksia sekä pääsemään sovintoratkaisuun asiassa. Tämän sopimuksen liitteessä XXV vahvistettuja käytännesääntöjä sovelletaan sovittelijoihin kyseisissä käytännesäännöissä määrätyn mukaisesti. Myös tämän sopimuksen liitteessä XXIV vahvistetun työjärjestyksen 3–7 artiklaa (ilmoitukset) ja 41–46 artiklaa (kääntäminen ja määräaikojen laskeminen) sovelletaan soveltuvin osin.

331 artikla

Sovittelumenettelyä koskevat säännöt

1. Sovittelumenettelyn käynnistänyt osapuoli esittää 10 päivän kuluessa sovittelijan nimittämisestä sovittelijalle ja toiselle osapuolelle kirjallisesti yksityiskohtaisen kuvauksen ongelmasta ja erityisesti kyseessä olevan toimenpiteen toiminnasta ja kauppavaikutuksista. Toinen osapuoli voi esittää kyseistä ongelman kuvausta koskevat kirjalliset huomautuksensa 20 päivän kuluessa kuvauksen toimittamisesta. Osapuolet voivat sisällyttää kuvaukseensa tai huomautuksiinsa kaikki tarpeellisiksi katsomansa tiedot.

2. Sovittelija voi päättää asianmukaisimmasta tavasta selventää kyseessä olevaa toimenpidettä ja sen mahdollisia kauppaan liittyviä vaikutuksia. Sovittelija voi erityisesti järjestää osapuolten välisiä tapaamisia, kuulla osapuolia yhdessä tai erikseen, pyytää apua alan asiantuntijoilta ja sidosryhmiltä ja kuulla niitä sekä antaa osapuolten pyytämää lisätukea. Sovittelijan on kuitenkin kuultava osapuolia ennen avun pyytämistä alan asiantuntijoilta ja sidosryhmiltä ja ennen niiden kuulemista.

3. Sovittelija voi tarjota neuvoja ja ehdottaa osapuolille ratkaisua, jonka ne voivat hyväksyä tai hylätä, tai osapuolet voivat sopia erilaisesta ratkaisusta. Sovittelija ei kuitenkaan anna neuvoja tai huomautuksia siitä, onko kyseessä oleva toimenpide sopimuksen mukainen.

4. Menettely toteutetaan sen osapuolen alueella, jolle pyyntö osoitettiin, tai yhteisestä sopimuksesta missä tahansa muualla tai millä tahansa muulla tavalla.

5. Osapuolet pyrkivät pääsemään yhteisesti sovittuun ratkaisuun 60 päivän kuluessa sovittelijan nimittämisestä. Odotettaessa lopullista sopimusta osapuolet voivat harkita tilapäisiä ratkaisuja, erityisesti jos toimenpide koskee helposti pilaantuvia tuotteita.

6. Ratkaisu voidaan hyväksyä kauppakomitean päätöksellä. Kukin osapuoli voi päättää, että kyseinen ratkaisu edellyttää sisäisten menettelyjen päätökseen saattamista. Yhteisesti sovitut ratkaisut julkistetaan. Julkistettava versio ei saa kuitenkaan sisältää mitään osapuolen luottamuksellisiksi luokittelemia tietoja.

7. Menettely päättyy

a) osapuolten yhteisesti sopimaan ratkaisuun ratkaisun hyväksymispäivänä;

b) sovittelijan osapuolia kuultuaan tekemällä kirjallisella ilmoituksella siitä, että sovittelua ei enää kannata jatkaa;

c) osapuolen kirjallisella ilmoituksella, jonka tämä tekee tarkasteltuaan sovittelumenettelyssä esitettyjä sovintoratkaisuja ja sovittelijan mahdollisesti antamia neuvoja ja ehdotuksia; tai

d) missä tahansa menettelyn vaiheessa osapuolten yhteisestä sopimuksesta.

2 jakso

Täytäntöönpano

332 artikla

Sovintoratkaisun täytäntöönpano

1. Jos osapuolet ovat sopineet ratkaisusta, molempien osapuolten on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sovintoratkaisun täytäntöön panemiseksi sovitussa määräajassa.

2. Täytäntöön panevan osapuolen on ilmoitettava toiselle osapuolelle kirjallisesti kaikista sovintoratkaisun täytäntöön panemiseksi toteutetuista toimenpiteistä.

3. Osapuolten pyynnöstä sovittelija antaa osapuolille kirjallisesti raportin, jossa on lyhyt tiivistelmä

a) menettelyssä kyseessä olevasta toimenpiteestä;

b) noudatettavista menettelyistä; ja

c) kyseisen menettelyn tuloksena olevista yhteisesti sovituista ratkaisuista, myös mahdollisista tilapäisistä ratkaisuista.

Sovittelijan on annettava 15 työpäivää aikaa esittää huomautuksensa raporttiluonnoksesta. Osapuolten tuossa ajassa antamia huomautuksia tarkasteltuaan sovittelija antaa lopullisen kirjallisen raportin osapuolille 15 päivän kuluessa. Raporttiin ei saa sisältyä tämän sopimuksen tulkintoja.

3 jakso

Yleiset määräykset

333 artikla

Suhde riitojen ratkaisuun

1. Tämän sovittelujärjestelmän mukaista menettelyä ei ole tarkoitus käyttää tämän sopimuksen tai minkään muun sopimuksen mukaisten riitojenratkaisumenettelyjen perustana. Osapuoli ei voi tällaisten riitojenratkaisumenettelyjen yhteydessä käyttää tai esittää todisteena eikä paneeli saa ottaa huomioon

a) toisen osapuolen sovittelumenettelyn aikana esittämiä kantoja;

b) sitä seikkaa, että toinen osapuoli on ilmoittanut olevansa valmis hyväksymään sovittelun kohteena olevaa toimenpidettä koskevan ratkaisun; tai

c) sovittelijan antamia neuvoja tai tekemiä ehdotuksia.

2. Sovittelujärjestelmä ei vaikuta riitojen ratkaisemista koskevista määräyksistä johtuviin osapuolten oikeuksiin ja velvoitteisiin.

3. Rajoittamatta tämän sopimuksen 331 artiklan 6 kohdan soveltamista kaikki menettelyn vaiheet, mukaan luettuina kaikki neuvot ja ehdotetut ratkaisut, ovat luottamuksellisia, elleivät osapuolet toisin sovi. Osapuoli voi kuitenkin julkistaa sen, että sovittelu on käynnissä.

334 artikla

Määräajat

Menettelyn osapuolet voivat yhteisellä sopimuksella muuttaa mitä tahansa tässä luvussa tarkoitettua määräaikaa.

335 artikla

Kustannukset

1. Kukin osapuoli vastaa itse sovittelumenettelyyn osallistumisesta aiheutuvista kustannuksistaan.

2. Osapuolet jakavat tasapuolisesti järjestelyistä, sovittelijan palkkio ja kustannukset mukaan luettuina, sovittelijalle annetusta avusta, ja jos osapuolet eivät voi sopia yhteisestä kielestä, kääntämisestä aiheutuvat kustannukset. Sovittelijan palkkio on tämän sopimuksen liitteessä XXIV olevan 8 kohdan mukaisesti välimiespaneelin puheenjohtajalle maksettavan palkkion mukainen.

336 artikla

Tarkastelu

Viiden vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta osapuolet neuvottelevat tarpeesta muuttaa tätä sovittelujärjestelmää siitä saatujen kokemusten perusteella ja ottaen huomioon vastaavan järjestelmän kehittämisen WTO:ssa.

V OSASTO

TALOUDELLINEN JA ALAKOHTAINEN YHTEISTYÖ

1 LUKU

Energia-alan yhteistyö, ydinenergiaan liittyvät kysymykset mukaan lukien

337 artikla

1. Osapuolet sopivat energia-alalla tehtävän yhteistyön jatkamisesta ja tiivistämisestä voidakseen parantaa energiaturvallisuutta, kilpailukykyä ja kestävää kehitystä, jotka ovat olennaisen tärkeitä tekijöitä talouskasvun edistämiseksi ja jotta voidaan edetä kohti markkinoiden yhdentymistä, muun muassa energia-alan lainsäädännön asteittaisen lähentämisen ja energia-alan alueelliseen yhteistyöhön osallistumisen avulla. Sääntelyalan yhteistyössä otetaan huomioon tarve varmistaa asiaankuuluvat julkisen palvelun velvoitteet, mukaan lukien toimenpiteet, joiden avulla asiakkaille kerrotaan sopimattomista kaupallisista menettelyistä ja suojellaan heitä niiltä, sekä kuluttajien ja erityisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien kansalaisten mahdollisuus saada kohtuuhintaista energiaa.

2. Tämä yhteistyö perustuu kattavaan kumppanuuteen, ja siinä noudatetaan keskinäisten etujen, vastavuoroisuuden, avoimuuden ja ennustettavuuden periaatteita markkinatalouden, vuoden 1994 energiaperuskirjan, energia-alan yhteistyötä koskevan yhteisymmärryspöytäkirjan ja muiden monenvälisten ja asiaankuuluvien kahdenvälisten sopimusten mukaisesti.

338 artikla

Keskinäinen yhteistyö kattaa muun muassa seuraavat alat:

a) energia-alan strategioiden ja politiikkojen täytäntöönpano, ennusteiden ja skenaarioiden laatiminen/kehittäminen, energiataseita ja energiavirtoja koskevaan oikea-aikaiseen tietojenvaihtoon perustuvan tilastollisen kirjausjärjestelmän parantaminen kansainvälisten käytänteiden mukaisesti sekä infrastruktuurin kehittäminen;

b) tehokkaiden mekanismien käyttöönotto, jotta mahdollisiin energiakriisitilanteisiin voidaan puuttua solidaarisuuden hengessä;

c) yhteisen edun mukaisten olemassa olevien energiainfrastruktuurien nykyaikaistaminen ja tehostaminen, mukaan lukien energiantuotantokapasiteetti ja energiaverkostojen eheys ja turvallisuus, Ukrainan sähköverkon asteittainen yhdentäminen EU:n sähköverkkoon ja energiansiirtoinfrastruktuurin täydellinen kunnostaminen ja mittausjärjestelmien asentaminen Ukrainan ulkorajoille sekä yhteisen edun mukaisten uusien energiainfrastruktuurien käyttöönotto, jotta voidaan monipuolistaa energialähteitä ja energiantoimittajia sekä kuljetusreittejä ja -menetelmiä talouden ja ympäristön kannalta kestävällä tavalla;

d) kilpailukykyisten, avoimien ja syrjimättömien energiamarkkinoiden kehittäminen EU:n sääntöjen ja standardien mukaisesti sääntelyä uudistamalla;

e) yhteistyö energiayhteisön vuoden 2005 perustamissopimuksen puitteissa;

f) energiakaupan ja energian kauttakulkujärjestelyjen sekä energiaraaka-aineiden tai -tuotteiden etsintään, louhintaan tai poraukseen, jalostukseen, tuotantoon, varastointiin, kuljetukseen, siirtoon, jakeluun ja markkinointiin tai myyntiin liittyvän toiminnan pitkän aikavälin vakauden ja turvallisuuden tehostaminen ja lujittaminen molempia osapuolia hyödyttävällä tavalla ja syrjimättömästi kansainvälisten sääntöjen ja erityisesti vuoden 1994 energiaperuskirjan, WTO-sopimuksen ja tämän sopimuksen määräysten mukaisesti;

g) eteneminen kohti suotuisia ja vakaita investointiolosuhteita institutionaalisten, oikeudellisten, verotukseen liittyvien ja muiden edellytysten kehittämisen avulla ja tukemalla kahdenvälisiä investointeja energia-alalla syrjimättömästi;

h) tehokas yhteistyö Euroopan investointipankin (EIP), Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin (EBRD) ja muiden kansainvälisten rahoitusorganisaatioiden ja -välineiden kanssa osapuolten välisen energia-alan yhteistyön tukemiseksi;

i) energiatehokkuuden ja energiansäästöjen edistäminen muun muassa laatimalla energiatehokkuutta parantavia toimia ja sääntelykehyksiä EU:n standardeja vastaavien merkittävien parannusten saavuttamiseksi markkinamekanismien kanssa yhteensopivalla tavalla, mukaan lukien energian tehokas tuotanto, kuljetus, jakelu ja käyttö, sekä energian tehokas käyttö laitteissa, valaistuksessa ja rakennuksissa;

j) uusiutuvien energiamuotojen sekä vaihtoehtoisten polttoaineiden, kuten kestävän biopolttoaineen, tuotannon kehittäminen ja tukeminen talouden ja ympäristön kannalta kestävällä tavalla ja yhteistyö sääntelykysymysten, varmentamisen ja standardoinnin sekä teknisen ja kaupallisen kehittämisen alalla;

k) ilmastonmuutosta koskevan Yhdistyneiden kansakuntien vuoden 1997 puitesopimuksen Kioton pöytäkirjan mukaisen yhteistoteutusmekanismin edistäminen, jotta voidaan vähentää kasvihuonekaasupäästöjä energiatehokkuutta ja uusiutuvia energiamuotoja koskevien hankkeiden avulla;

l) energian tuotantoon, kuljetukseen, toimitukseen ja loppukäyttöön liittyvien teknologioiden kehittämiseen ja parantamiseen tähtäävä tieteellinen ja tekninen yhteistyö ja tietojenvaihto, jonka yhteydessä kiinnitetään erityistä huomiota energiatehokkuuteen ja ympäristöystävällisiin teknologioihin, mukaan lukien hiilidioksidin talteenotto ja varastointi sekä tehokkaat ja puhtaat hiiliteknologiat, muun muassa Euroopan yhteisön ja Ukrainan tiede- ja teknologiayhteistyöstä tehdyssä sopimuksessa vahvistettujen vakiintuneiden periaatteiden mukaisesti;

m) yhteistyö energia-alan eurooppalaisten ja kansainvälisten standardointielinten puitteissa.

339 artikla

Osapuolet vaihtavat tietoja ja kokemuksia sekä antavat tarvittavaa tukea sääntelyuudistuksessa, johon sisältyy hiilialan rakennemuutos (kattila-, koksi- ja ruskohiili) sen kilpailukyvyn lisäämiseksi, kaivosten turvallisuuden ja työturvallisuuden parantamiseksi ja ympäristövaikutusten vähentämiseksi samalla kun otetaan huomioon alueelliset ja sosiaaliset vaikutukset. Tehokkuuden, kilpailukyvyn ja kestävyyden tehostamiseksi rakenneuudistuksen tulee kattaa kivihiilialan koko arvoketju etsinnästä tuotantoon ja jalostukseen ja prosessoinnista ja polttamisesta aiheutuvien jäämien muuntamiseen ja käsittelyyn. Lähestymistapa kattaa myös hiilikaivosten sekä öljyn- ja kaasunporaustoiminnan, kaatopaikkojen ja maatalousalan metaanipäästöjen talteenoton ja hyödyntämisen siten kuin määrätään muun muassa maailmanlaajuisessa metaanialoitteessa, jossa osapuolet ovat mukana.

340 artikla

Osapuolet perustavat varhaisvaroitusjärjestelmän, josta määrätään tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 1 luvun (Energia-alan yhteistyö, ydinenergiaan liittyvät kysymykset mukaan lukien) liitteessä XXVI.

341 artikla

Asteittainen lähentäminen etenee tämän sopimuksen liitteessä XXVII vahvistetun aikataulun mukaisesti.

342 artikla

1. Yhteistyö ydinvoiman siviilikäytön alalla toteutetaan osapuolten välillä tehtyjen tai myöhemmin tehtävien erityissopimusten perusteella, ottaen huomioon EU:n ja sen jäsenvaltioiden tai Euroopan atomienergiayhteisön (EURATOM) ja sen jäsenvaltioiden toimivalta ja kummankin osapuolen lainsäädännöllisten menettelyjen mukaisesti.

2. Tämän yhteistyön avulla taataan ydinturvallisuuden korkea taso ja ydinenergian puhdas ja rauhanomainen käyttö, ja se kattaa kaikki ydinvoiman siviilikäyttöön liittyvät toimet ja polttoainekierron vaiheet, mukaan lukien ydinaineiden tuotanto ja kauppa, ydinenergian turvallisuusnäkökohdat ja hätätilanteisiin varautuminen sekä terveys- ja ympäristönäkökohtiin ja asesulkuun liittyvät kysymykset. Tällä alalla tehtävään yhteistyöhön kuuluu myös EU:n lainsäädäntöön ja käytäntöihin sekä Kansainvälisen atomienergiajärjestön (IAEA) standardeihin perustuvien toimien ja sääntelykehysten kehittäminen edelleen. Osapuolet edistävät ydinenergian turvallisuusnäkökohtiin liittyvää siviilitarkoituksiin suunnattua tutkimusta, mukaan lukien yhteiset tutkimus- ja kehittämistoimet sekä koulutus ja tutkijoiden liikkuvuus.

3. Yhteistyö kattaa Tshernobylin katastrofin seurauksena syntyneiden ongelmien käsittelyn sekä Tshernobylin ydinvoimalan käytöstäpoistamisen, ja erityisesti:

a) reaktorisuojan toteuttamissuunnitelman, jonka tarkoituksena on tehdä nykyinen tuhoutunut 4-reaktori ympäristön kannalta turvalliseksi;

b) käytetyn ydinpolttoaineen huollon;

c) saastuneiden maa-alueiden puhdistamisen;

d) radioaktiivisen jätteen huollon;

e) ympäristön seurannan;

f) muut yhteisesti sovitut alat, kuten katastrofin seurausten lieventämiseksi toteutettavien toimien lääketieteelliset, luonnontieteelliset, taloudelliset, lainsäädäntöön liittyvät, sosiaaliset ja hallinnolliset näkökohdat.

2 LUKU

Makrotaloudellinen yhteistyö

343 artikla

EU ja Ukraina helpottavat talousuudistusta yhteistyöllä, jonka tarkoituksena on lisätä tietämystä niiden talouksien perusteista sekä talouspolitiikan laatimisesta ja toteuttamisesta markkinataloudessa. Ukraina pyrkii luomaan toimivan markkinatalouden ja lähentämään asteittain politiikkaansa EU:n politiikkaan makrotalouden vakauttamista, tervettä julkistaloutta ja tasapainoista maksutasetta koskevien periaatteiden mukaisesti.

344 artikla

Saavuttaakseen tämän sopimuksen 343 artiklassa esitetyt tavoitteet osapuolet toimivat yhteistyössä:

a) vaihtaakseen tietoja talouskehityksestä ja -näkymistä sekä kehittämisstrategioista,

b) tarkastellakseen yhdessä yhteistä etua koskevia talouskysymyksiä, mukaan lukien talouspolitiikan ja sen toteuttamiseksi tarvittavien keinojen suunnittelu, kuten talousennusteiden ja strategisten toimintapoliittisten asiakirjojen laatiminen, jotta voidaan lujittaa Ukrainan päätöksentekomenettelyjä EU:n periaatteiden ja käytänteiden mukaisesti;

c) vaihtaakseen asiantuntemusta makrotalouden alalla;

d) vaihtaakseen tietoja Euroopan talous- ja rahaliiton (EMU) periaatteista ja toiminnasta.

345 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 2 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

3 LUKU

Julkisen talouden hoito: budjettipolitiikka, varainhoidon sisäinen valvonta ja ulkoinen tilintarkastus

346 artikla

Julkisen talouden hoitoon liittyvän yhteistyön tarkoituksena on varmistaa budjettipolitiikan sekä varainhoidon sisäiseen valvontaan ja ulkoiseen tilintarkastukseen liittyvien moitteettomien järjestelmien kehittäminen kansainvälisten standardien pohjalta niin, että ne ovat vastuullisuuden, avoimuuden, taloudellisuuden, tehokkuuden ja vaikuttavuuden periaatteiden mukaiset.

347 artikla

Osapuolet vaihtavat keskenään tietoja, kokemuksia ja parhaita käytänteitä ja toteuttavat muita toimia, jotka liittyvät erityisesti seuraaviin:

1. Budjettipolitiikan alalla:

   a) keskipitkän aikavälin talousarvioennuste / suunnittelujärjestelmän kehittäminen;

   b) ohjelmasuuntautuneen lähestymistavan parantaminen talousarviomenettelyssä sekä talousarvio-ohjelmien täytäntöönpanon tehokkuuden ja vaikuttavuuden analysointi;

   c) talousarvion laatimista ja täytäntöönpanoa ja julkista velkaa koskevan tietojen- ja kokemustenvaihdon parantaminen.

2. Ulkoisen tilintarkastuksen alalla:

   — ylimpien tarkastuselinten kansainvälisen järjestön (INTOSAI) standardien ja menetelmien täytäntöönpano sekä julkisen talouden ulkoiseen valvontaan ja tilintarkastukseen liittyvien EU:n parhaiden käytänteiden vaihto, kiinnittäen erityistä huomiota osapuolten asiaankuuluvien elinten riippumattomuuteen.

3. Julkisen talouden sisäisen valvonnan alalla:

   — kehitetään edelleen julkisen talouden sisäisiä valvontajärjestelmiä, niin että ne ovat kansainvälisesti hyväksyttyjen (sisäisten tarkastajien järjestön (IIA), kansainvälisen tilintarkastajaliiton (IFAC), INTOSAIn) standardien ja menetelmien sekä valtion elinten sisäisessä tarkastuksessa ja tilintarkastuksessa sovellettavien EU:n parhaiden käytänteiden mukaisia.

4. Petostentorjunnan alalla:

   — parannetaan menetelmiä, joiden tarkoituksena on torjua ja ehkäistä petoksia ja korruptiota tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 3 luvun kattamilla aloilla, mukaan lukien yhteistyö asianomaisten hallintoelimien välillä.

348 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 3 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

4 LUKU

Verotus

349 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä tehostaakseen hyvää hallintoa verotuksen alalla tarkoituksenaan parantaa edelleen taloudellisia suhteitaan, kauppaa, investointeja ja reilua kilpailua.

350 artikla

Viitaten tämän sopimuksen 349 artiklaan osapuolet tunnustavat verotusalan hyvän hallintotavan periaatteet eli avoimuutta, tietojenvaihtoa ja oikeudenmukaista verokilpailua koskevat periaatteet, joihin jäsenvaltiot ovat sitoutuneet EU:n tasolla, ja sitoutuvat noudattamaan niitä. Osapuolet pyrkivät tätä varten parantamaan kansainvälistä yhteistyötä verotuksen alalla, helpottamaan lainmukaisten verotulojen keräämistä ja laatimaan toimenpiteitä edellä mainittujen periaatteiden tehokkaan noudattamisen varmistamiseksi, sanotun kuitenkaan vaikuttamatta EU:n ja jäsenvaltioiden toimivaltuuksiin.

351 artikla

Osapuolet tehostavat ja lujittavat myös yhteistyötä, jonka tarkoituksena on parantaa ja kehittää Ukrainan verojärjestelmää ja -hallintoa, mukaan lukien veronkanto- ja valvontavalmiuksien tehostaminen ja kiinnittäen erityistä huomiota arvonlisäveron (alv) palautusmenettelyihin, jotta voidaan välttää verorästien kertyminen, varmistaa tehokas veronkanto ja lujittaa veropetosten ja veronkierron torjuntaa. Osapuolet pyrkivät tehostamaan yhteistyötä ja jakamaan kokemuksia veropetosten torjunnasta ja erityisesti karusellipetoksista.

352 artikla

Osapuolet kehittävät yhteistyötään ja yhdenmukaistavat toimiaan, joilla torjutaan petoksia ja valmisteveron alaisten tuotteiden salakuljetusta. Tämä yhteistyö kattaa muun muassa tupakkatuotteiden valmisteverojen asteittaisen lähentämisen mahdollisuuksien mukaan, ottaen huomioon alueellisesta toimintaympäristöstä johtuvat rajoitteet, myös alueellisella tasolla käytävän vuoropuhelun kautta ja tupakoinnin torjuntaa koskevan Maailman terveysjärjestön vuoden 2003 puitesopimuksen mukaisesti. Osapuolet pyrkivät tätä varten lujittamaan yhteistyötään alueellisessa toimintaympäristössä.

353 artikla

Asteittainen lähentyminen unionin säännöstön mukaiseen verotusrakenteeseen toteutetaan tämän sopimuksen liitteessä XXVIII esitetyllä tavalla.

354 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 4 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

5 LUKU

Tilastotiedot

355 artikla

Sopimuspuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään tilastoihin liittyvissä kysymyksissä ja edistävät näin pitkän aikavälin tavoitetta tuottaa oikea-aikaisesti kansainvälisesti vertailukelpoisia ja luotettavia tilastotietoja. Kestävien, tehokkaiden ja ammatillisesti riippumattomien kansallisten tilastointijärjestelmien odotetaan tuottavan Ukrainassa ja EU:ssa kansalaisten, yritysten ja päättäjien tarvitsemia tietoja, jotta nämä pystyvät tekemään tietoon perustuvia päätöksiä. Kansallisen tilastointijärjestelmän olisi oltava YK:n tilastointia koskevien perusperiaatteiden mukainen ja siinä olisi otettava huomioon tilastotietoja koskeva unionin säännöstö, mukaan lukien eurooppalaisia tilastoja koskevat käytännesäännöt, jotta kansallinen tilastointijärjestelmä saataisiin yhdenmukaiseksi unionin normien ja standardien kanssa. Tilastotietoja koskeva unionin säännöstö esitetään vuosittain päivitettävässä tilastotietoja koskevien vaatimusten yhteenvedossa (*Statistical Requirements Compendium*), jonka osapuolet katsovat olevan tämän sopimuksen liitteenä (liite XXIX).

356 artikla

Yhteistyöllä pyritään:

a) lujittamaan edelleen kansallisen tilastointijärjestelmän kapasiteettia keskittymällä vankkaan oikeusperustaan, datan ja metadatan asianmukaiseen levittämispolitiikkaan ja käyttäjäystävällisyyteen;

b) lähentämään Ukrainan tilastointijärjestelmää asteittain Euroopan tilastojärjestelmään;

c) hienosäätämään tietojen toimittamista EU:hun, ottaen huomioon asiaa koskevien kansainvälisten ja unionin menetelmien soveltaminen, luokittelut mukaan lukien;

d) parantamaan tilastotyöntekijöiden ammatillisia ja hallinnointivalmiuksia, jotta voidaan helpottaa EU:n tilastonormien soveltamista ja edistää Ukrainan tilastointijärjestelmän kehittämistä;

e) vaihtamaan osapuolten välillä kokemuksia tilastoalan osaamisen kehittämisestä;

f) edistämään kaikkien tilastojen tuotantoon liittyvien prosessien ja tilastojen levittämisen kokonaisvaltaista laadunhallintaa.

357 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä Euroopan tilastojärjestelmän puitteissa, jossa Eurostat on EU:n tilastoviranomainen. Tässä yhteistyössä keskitytään erityisesti seuraaviin aloihin:

a) väestötilastot, mukaan lukien väestönlaskennat;

b) maataloustilastot, mukaan lukien maatalouslaskennat ja ympäristötilastot;

c) liiketoimintatilastot, mukaan lukien yritysrekisterit ja hallintolähteiden käyttö tilastotarkoituksiin;

d) energia, mukaan lukien energiataseet;

e) kansantalouden tilinpito;

f) ulkomaankauppaa koskevat tilastot;

g) aluetilastot;

h) kaikkien tilastojen tuotantoon liittyvien prosessien ja tilastojen levittämisen kokonaisvaltainen laadunhallinta.

358 artikla

Osapuolet muun muassa vaihtavat tietoja ja kokemuksia ja kehittävät yhteistyötään ottaen huomioon tilastointijärjestelmän uudistuksesta eri avustusohjelmien puitteissa tähän asti kertyneet kokemukset. Tavoitteena on edelleen asteittainen lähentyminen tilastoja koskevaan unionin säännöstöön Ukrainan tilastointijärjestelmän kehittämistä koskevan kansallisen strategian pohjalta ja Euroopan tilastojärjestelmän kehitys huomioon ottaen. Tilastotietojen tuotantoprosessissa painotetaan erityisesti otantatutkimuksen jatkokehittämistä, ottaen samalla huomioon tarve vähentää vastausrasitetta. Tietojen on oltava politiikan suunnittelun ja valvonnan kannalta tarkoituksenmukaisia kaikilla yhteiskunta- ja talouselämän keskeisillä aloilla.

359 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 5 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua. Ukrainan olisi mahdollisuuksien mukaan voitava osallistua Euroopan tilastojärjestelmän puitteissa toteutettaviin toimiin kolmansien maiden osallistumista koskevien tavanomaisten sääntöjen mukaisesti.

6 LUKU

Ympäristö

360 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään ympäristöön liittyvissä kysymyksissä ja edistävät näin kestävää kehitystä ja vihreää taloutta koskevaa pitkän aikavälin tavoitetta. Ympäristönsuojelun tehostamisen odotetaan tuovan etua kansalaisille ja yrityksille sekä Ukrainassa että EU:ssa, muun muassa kansanterveyden kohenemisen, luonnonvarojen säilymisen ja taloudellisen ja ympäristötehokkuuden lisääntymisen ansiosta sekä siksi, että ympäristöpolitiikan näkökohdat otetaan huomioon muilla politiikan aloilla ja tuotantoluvut kasvavat uudenaikaisten teknologioiden ansiosta. Yhteistyön toteuttamisessa otetaan huomioon osapuolten yhteiset edut tasavertaisuuden ja vastavuoroisen hyödyn pohjalta sekä osapuolten keskinäinen riippuvuus ympäristönsuojelun alalla ja tällä alalla tehdyt monenväliset sopimukset.

361 artikla

Yhteistyön tarkoituksena on ympäristön laadun säilyttäminen, suojelu, parantaminen ja palauttaminen, ihmisten terveyden suojelu, luonnonvarojen harkittu ja järkevä käyttö ja sellaisten toimenpiteiden edistäminen kansainvälisellä tasolla, joilla puututaan alueellisiin tai maailmanlaajuisiin ympäristöongelmiin, erityisesti seuraavilla aloilla:

a) ilmastonmuutos;

b) ympäristöhallinto ja horisontaaliset kysymykset, mukaan lukien yleissivistävä ja ammatillinen koulutus sekä ympäristötiedon saatavuus ja päätöksentekoprosessit;

c) ilman laatu;

d) veden laatu ja vesivarojen hoito, meriympäristö mukaan lukien;

e) jätehuolto ja resurssien hallinta;

f) luonnonsuojelu, mukaan lukien biologisen ja maisemallisen monimuotoisuuden suojelu (ympäristöverkostot);

g) teollisuuden päästöt ja teollisuusonnettomuudet;

h) kemikaalit;

i) geneettisesti muunnetut organismit, muun muassa maatalouden alalla;

j) melusaaste;

k) pelastuspalvelu, mukaan lukien ihmisen aiheuttamat ja luonnononnettomuudet;

l) kaupunkiympäristö;

m) ympäristömaksut.

362 artikla

1. Osapuolet

a) vaihtavat tietoja ja kokemuksia;

b) toteuttavat yhteisiä tutkimustoimia ja vaihtavat tietoja puhtaammista teknologioista;

c) laativat suunnitelmia suuronnettomuuksien ja muiden hätätilanteiden varalle;

d) toteuttavat yhteisiä toimia alueellisella ja kansainvälisellä tasolla, muun muassa osapuolten ratifioimien monenvälisten ympäristösopimusten ja tarvittaessa alalla toimivien virastojen puitteissa.

2. Osapuolet kiinnittävät erityistä huomiota valtioiden välisiin kysymyksiin.

363 artikla

Ukrainan lainsäädännön asteittainen lähentäminen EU:n ympäristölainsäädäntöön ja -politiikkaan toteutetaan tämän sopimuksen liitteen XXX mukaisesti.

364 artikla

Yhteistyö pelastuspalvelun alalla toteutetaan osapuolten välillä tehtyjen erityissopimusten perusteella kummankin osapuolen lainsäädännöllisten menettelyjen mukaisesti ja ottaen huomioon EU:n ja sen jäsenvaltioiden toimivalta. Sen tarkoituksena on muun muassa:

a) helpottaa keskinäistä avunantoa hätätilanteiden yhteydessä;

b) vaihtaa ympärivuorokautisesti varhaisvaroituksia ja ajantasaista tietoa valtioiden rajat ylittävistä hätätilanteista, mukaan lukien avunpyynnöt ja -tarjoukset;

c) suuronnettomuuksien ympäristövaikutusten arviointi;

d) kutsua asiantuntijoita erityisiin pelastuspalveluun liittyviä kysymyksiä käsitteleviin teknisiin työpajoihin ja seminaareihin;

e) kutsua tapauskohtaisesti tarkkailijoita EU:n ja/tai Ukrainan järjestämiin erityisharjoituksiin ja koulutustilaisuuksiin;

f) lujittaa yhteistyötä käytettävissä olevien pelastuspalveluvalmiuksien mahdollisimman tehokkaan käytön edistämiseksi.

365 artikla

Yhteistyö kattaa muun muassa seuraavat tavoitteet:

a) sellaisen kattavan ympäristöstrategian laatiminen, joka sisältää suunnitellut institutionaaliset uudistukset (aikatauluineen), jotta voidaan varmistaa ympäristölainsäädännön täytäntöönpano ja täytäntöönpanon valvonta; toimivallanjako kansallisen, alueellisen ja paikallisen ympäristöhallinnon välillä; päätöksentekoa ja päätösten täytäntöönpanoa koskevat menettelyt; menettelyt ympäristöpolitiikan näkökohtien ottamiseksi huomioon muilla toiminta-aloilla; tarvittavien taloudellisten ja henkilöresurssien yksilöinti ja tarkistusmekanismi;

b) ilman laatua koskevien alakohtaisten strategioiden laatiminen; veden laatu ja vesivarojen hoito, meriympäristö mukaan lukien; jätehuolto ja resurssien hallinta; luonnonsuojelu; teollisuuden päästöt ja teollisuusonnettomuudet sekä kemikaalit, mukaan lukien selkeästi määritellyt aikataulut ja välitavoitteet täytäntöönpanoa varten, hallinnolliset vastuualueet ja rahoitusstrategiat infrastruktuuriin ja teknologiaan tehtäviä investointeja varten;

c) ilmastonmuutosta koskevan politiikan laatiminen ja täytäntöönpano, erityisesti tämän sopimuksen liitteessä XXXI tarkoitetulla tavalla.

366 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 6 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

7 LUKU

Liikenne

367 artikla

Osapuolet

a) laajentavat ja lujittavat yhteistyötään liikenteen alalla edistääkseen kestävien liikennejärjestelmien kehittämistä;

b) edistävät tehokkaita, turvallisia ja varmoja liikennepalveluja sekä intermodaaliliikennettä ja liikennejärjestelmien yhteentoimivuutta;

c) pyrkivät tehostamaan tärkeimpiä liikenneyhteyksiä alueidensa välillä.

368 artikla

1. Osapuolten yhteistyön tarkoituksena on helpottaa Ukrainan liikennealan rakenneuudistusta ja nykyaikaistamista ja sen asteittaista lähentämistä kohti EU:ssa sovellettavia toimintastandardeja ja -politiikkoja, erityisesti panemalla täytäntöön tämän sopimuksen liitteessä XXXI vahvistetut toimenpiteet, osapuolten välisiin liikennettä koskeviin erityissopimuksiin perustuvien velvoitteiden täytäntöönpanoa kuitenkaan rajoittamatta. Edellä mainittujen toimenpiteiden täytäntöönpano ei vaikuta osapuolten oikeuksiin ja velvollisuuksiin, jotka johtuvat sellaisista kansainvälisistä sopimuksista, joiden osapuolia ne ovat, tai niiden osallistumiseen kansainvälisten organisaatioiden toimintaan.

2. Yhteistyön tarkoituksena on myös helpottaa matkustaja- ja tavaraliikennettä ja lisätä liikennevirtojen sujuvuutta Ukrainan, EU:n ja alueen kolmansien maiden välillä, poistamalla hallinnolliset, tekniset, rajatylittävät ja muut esteet, parantamalla liikenneverkkoja ja uudistamalla infrastruktuuria erityisesti osapuolia yhdistävillä pääväylillä. Tämä yhteistyö käsittää toimia rajanylitysten helpottamiseksi.

3. Yhteistyöhön kuuluu tietojenvaihtoa ja yhteisiä toimia

— alueellisella tasolla, erityisesti ottaen huomioon edistys, jota on tapahtunut erilaisten alueellista liikenneyhteistyötä koskevien järjestelyjen, kuten itäisen kumppanuuden liikennepaneelin, liikenneväylän Eurooppa-Kaukasus-Aasia (TRACECA), Bakun prosessin ja muiden liikennealan aloitteiden ansiosta;

— kansainvälisellä tasolla, myös suhteessa kansainvälisiin liikennejärjestöihin ja osapuolten ratifioimiin kansainvälisiin sopimuksiin ja yleissopimuksiin, EU:n eri liikennevirastojen puitteissa.

369 artikla

Tämä yhteistyö koskee muun muassa seuraavia aloja:

a) kestävän, kaikki liikennemuodot kattavan kansallisen liikennepolitiikan kehittäminen, erityisesti jotta voidaan varmistaa tehokkaat, turvalliset ja varmat liikennejärjestelmät ja edistää liikenteeseen liittyvien näkökohtien huomioon ottamista muilla politiikanaloilla;

b) kansalliseen liikennepolitiikkaan perustuvien alakohtaisten strategioiden laatiminen (mukaan lukien oikeudelliset vaatimukset teknisten laitteiden ja välineiden sekä kuljetuskaluston tason nostamiseksi korkeimpien kansainvälisten standardien mukaiseksi) tie-, rautatie-, sisävesi-, lento- ja meriliikenteelle sekä intermodaaliliikenteelle; tämä käsittää myös täytäntöönpanon aikataulut ja välitavoitteet, hallintovastuun määrittämisen ja rahoitussuunnitelmat;

c) Euroopan laajuiseen liikenneverkkoon (TEN-T) yhdistettävän multimodaalisen liikenneverkon kehittäminen ja infrastruktuuripolitiikan kehittäminen, jotta eri liikennemuotoihin liittyviä infrastruktuurihankkeita voidaan yksilöidä ja arvioida paremmin. Sellaisten rahoitusstrategioiden kehittäminen, joissa painotetaan kunnossapitoa, kapasiteettiongelmia ja puuttuvia infrastruktuuriyhteyksiä ja edistetään yksityisen sektorin aktiivista osallistumista liikennehankkeisiin tämän sopimuksen liitteessä XXXIII esitetyllä tavalla;

d) liittyminen asianmukaisiin kansainvälisiin liikennejärjestöihin ja -sopimuksiin sekä menettelyihin, joiden avulla varmistetaan kansainvälisten liikennesopimusten täysimääräinen täytäntöönpano ja tehokas valvonta;

e) tieteellinen ja tekninen yhteistyö ja tietojenvaihto teknologioiden, esimerkiksi älykkäiden liikennejärjestelmien, kehittämistä ja parantamista varten;

f) edistetään älykkäiden liikennejärjestelmien sekä tietotekniikan käyttöä kaikkien liikennemuotojen hallinnoinnissa ja toiminnassa sekä tuetaan intermodaalisuutta ja yhteistyötä liikennettä helpottavien avaruusjärjestelmien ja kaupallisten sovellusten käytössä.

370 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 7 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

8 LUKU

Avaruus

371 artikla

1. Osapuolet edistävät molempien edun mukaista siviilialan avaruustutkimukseen ja avaruussovelluksiin liittyvää yhteistyötä erityisesti seuraavilla aloilla:

a) globaali satelliittinavigointijärjestelmä;

b) maan havainnointi ja maailmanlaajuinen seuranta;

c) avaruustiede ja -tutkimus;

d) soveltava avaruusteknologia, kantoraketti- ja käyttövoimateknologia mukaan lukien.

2. Osapuolet tukevat ja edistävät kokemustenvaihtoa avaruuspolitiikasta, hallinnosta ja siihen liittyvistä oikeudellisista näkökohdista sekä teollisuuden rakennemuutoksesta ja avaruusteknologian kaupallisista sovelluksista.

372 artikla

1. Yhteistyö sisältää tietojenvaihdon osapuolten politiikoista ja ohjelmista sekä asianmukaiset mahdollisuudet tehdä yhteistyötä ja toteuttaa yhteisiä hankkeita, mukaan lukien Ukrainan yksiköiden osallistuminen seuraavan EU:n tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman "Horisontti 2020" avaruus- ja liikennealaa koskeviin aihealueisiin.

2. Osapuolet edistävät ja tukevat tutkijavaihtoa ja alan verkostojen muodostamista.

3. Yhteistyöhön voi kuulua myös tietojenvaihto avaruustutkimuksen ja tiedeinstituuttien hallinnoinnista sekä tutkimukselle suotuisten olosuhteiden kehittäminen, uusien teknologioiden soveltaminen ja teollis- ja tekijänoikeuksien sekä kaupallisten oikeuksien riittävä suojelu.

373 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 8 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua, mukaan lukien koordinointi ja yhteistyö Euroopan avaruusjärjestön kanssa näiden ja muiden asiaankuuluvien aiheiden puitteissa.

9 LUKU

Tieteellinen ja teknologinen yhteistyö

374 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat tieteellistä ja teknologista yhteistyötään edistääkseen sekä tieteen kehitystä sinänsä että vahvistaakseen tieteellistä potentiaaliaan ratkaista kansallisia ja globaaleja haasteita. Osapuolet pyrkivät edistämään kestävän talouskehityksen kannalta merkityksellisen tieteellisen ja teknologisen tietämyksen hankkimista lujittamalla tutkimuskapasiteettiaan ja inhimillisiä voimavarojaan. Tieteellisen tietämyksen jakaminen ja yhdistäminen edistää osapuolten kilpailukykyä lisäämällä niiden talouksien kykyä luoda ja käyttää tätä tietämystä uusien tuotteiden ja palvelujen kaupallistamiseen. Osapuolet kehittävät tieteellistä potentiaaliaan myös täyttääkseen globaalin vastuunsa ja sitoumuksensa muun muassa terveydenhuoltoon, ympäristönsuojeluun, ilmastonmuutokseen ja muihin globaaleihin haasteisiin liittyvissä kysymyksissä.

375 artikla

1. Tässä yhteistyössä otetaan huomioon Euroopan yhteisön ja Ukrainan tiede- ja teknologiayhteistyöstä tehdyllä sopimuksella vahvistettu voimassa oleva virallinen yhteistyökehys sekä Ukrainan tavoite lähentyä asteittain EU:n tiede- ja teknologiapolitiikkaa ja -lainsäädäntöä.

2. Osapuolten yhteistyön tavoitteena on helpottaa Ukrainan osallistumista eurooppalaiseen tutkimusalueeseen.

3. Tämä yhteistyö auttaa Ukrainaa uudistamaan ja organisoimaan uudelleen tiedehallintojärjestelmäänsä ja tutkimuslaitoksiaan (ja myös vahvistamaan tutkimukseen ja teknologian kehittämiseen osoitettua kapasiteettia) kilpailukykyisen talouden ja osaamisyhteiskunnan luomiseksi.

376 artikla

Yhteistyöhön sisältyy erityisesti:

a) kummankin osapuolen tiede- ja teknologiapolitiikkaa koskevien tietojen vaihto;

b) osallistuminen seuraavaan EU:n tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelmaan "Horisontti 2020";

c) tieteellisten ohjelmien ja tutkimustoimien yhteinen toteutus;

d) yhteinen tutkimus- ja teknologian kehittämistoiminta tieteen kehityksen sekä teknologian ja taitotiedon siirtämisen edistämiseksi;

e) koulutus toteuttamalla tutkijoiden ja asiantuntijoiden vaihto-ohjelmia;

f) yhteisten tiedettä ja teknologian kehittämistä käsittelevien tapahtumien järjestäminen tai niitä koskevien toimenpiteiden toteutus;

g) tutkimukselle suotuisten olosuhteiden kehittämiseen, uusien teknologioiden soveltamiseen ja teollis- ja tekijänoikeuksien piiriin kuuluvien tutkimustulosten riittävään suojeluun tähtäävät täytäntöönpanotoimenpiteet;

h) alueellisella ja kansainvälisellä tasolla tehtävän yhteistyön tehostaminen erityisesti Mustanmeren alueella ja monenvälisten organisaatioiden, kuten Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (UNESCO), taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) ja G8-maiden (G8), kanssa sekä monenvälisten sopimusten, kuten ilmastonmuutosta koskevan YK:n vuoden 1992 puitesopimuksen, puitteissa (UNFCCC);

i) tutkimus- ja tiedelaitosten hallintoasiantuntemuksen vaihto tieteellisen tutkimuksen toteuttamiseen ja siihen osallistumiseen tarkoitetun kapasiteetin vahvistamiseksi ja parantamiseksi.

377 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 9 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

10 LUKU

Teollisuus- ja yrityspolitiikka

378 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään teollisuus- ja yrityspolitiikan alalla parantaakseen liiketoimintaympäristöä kaikkien talouden toimijoiden ja erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten (pk-yritykset) kannalta. Tehostetun yhteistyön pitäisi parantaa hallinnollista ja lainsäädännöllistä kehystä niin ukrainalaisten kuin EU:nkin yritysten kannalta sekä Ukrainassa että EU:ssa, ja sen tulisi perustua pk-yrityksiä koskevaan EU:n politiikkaan ja teollisuuspolitiikkaan ottaen huomioon tämän alan kansainvälisesti tunnustetut periaatteet ja käytännöt.

379 artikla

Saavuttaakseen tämän sopimuksen 378 artiklassa esitetyt tavoitteet osapuolet toimivat yhteistyössä

a) toteuttaakseen strategioita pk-yritysten kehittämiseksi pienyrityksiä koskevan eurooppalaisen peruskirjan periaatteiden pohjalta ja valvoakseen täytäntöönpanoprosessia vuotuisten kertomusten ja vuoropuhelun avulla. Yhteistyössä painotetaan myös mikro- ja käsiteollisuusyrityksiä, jotka ovat erittäin tärkeitä sekä EU:n että Ukrainan talouden kannalta;

b) luodakseen paremmat toimintaedellytykset vaihtamalla tietoja ja hyviä käytänteitä ja edistämällä siten kilpailukyvyn kehittymistä. Tämä yhteistyö kattaa rakennemuutosten hallinnoinnin (rakenneuudistus) ja ympäristö- ja energiakysymykset, kuten energiatehokkuuden ja puhtaamman tuotannon;

c) yksinkertaistaakseen ja järkeistääkseen sääntelyä ja sääntelykäytäntöjä; tässä keskitytään erityisesti sääntelytekniikkaa koskevien hyvien käytänteiden vaihtoon, EU:n periaatteet mukaan lukien;

d) edistääkseen innovaatiopolitiikan kehitystä vaihtamalla tutkimus- ja kehittämistoiminnan kaupallistamiseen (uutta teknologiaa käyttävän liiketoiminnan perustamiseen tarkoitetut tukivälineet mukaan lukien), klustereiden kehittämiseen ja rahoituksen hankintaan liittyviä tietoja ja hyviä käytänteitä;

e) edistääkseen suhteiden luomista EU:n ja Ukrainan yritysten välille sekä näiden yritysten ja Ukrainan ja EU:n viranomaisten välille;

f) tukeakseen vienninedistämistoimien toteuttamista Ukrainassa;

g) helpottaakseen sekä Ukrainan että EU:n teollisuuden modernisointia ja rakenneuudistusta tietyillä aloilla.

380 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 10 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua. Vuoropuheluun osallistuu myös EU:n ja Ukrainan liikeyritysten edustajia.

11 LUKU

Kaivos- ja metalliteollisuus

381 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään kaivos- ja metalliteollisuuden alalla edistääkseen keskinäistä ymmärtämystä, liiketoimintaympäristön parantamista, tietojenvaihtoa ja yhteistyötä muissa kuin energiaan liittyvissä kysymyksissä ja erityisesti metallimalmien ja teollisuusmineraalien louhintaan liittyvissä kysymyksissä. Tämä yhteistyö ei vaikuta tämän sopimuksen 339 artiklassa tarkoitettuun hiilialaan.

382 artikla

Saavuttaakseen tämän sopimuksen 381 artiklassa esitetyt tavoitteet osapuolet toimivat yhteistyössä:

a) vaihtaakseen tietoja kaivos- ja metalliteollisuutensa perustilanteesta;

b) vaihtaakseen tietoja EU:n ja Ukrainan kaivos- ja metalliteollisuuden näkymistä kulutuksen, tuotannon ja markkinaennusteiden valossa;

c) vaihtaakseen tietoja toteuttamistaan toimenpiteistä, joiden tarkoituksena on helpottaa rakenneuudistusprosessia näillä aloilla;

d) vaihtaakseen tietoja ja parhaita käytänteitä, jotka koskevat kaivos- ja metalliteollisuuden kestävää kehitystä Ukrainassa ja EU:ssa.

12 LUKU

Rahoituspalvelut

383 artikla

Osapuolet tunnustavat, että rahoituspalvelujen alalla tarvitaan tehokkaita sääntöjä ja käytänteitä, jotta voidaan luoda toimiva markkinatalous ja kehittää osapuolten keskinäistä kauppavaihtoa, minkä vuoksi ne sopivat yhteistyöstä rahoituspalvelujen alalla seuraavien tavoitteiden mukaisesti:

a) tuetaan rahoituspalveluja koskevan sääntelyn mukauttamista avoimen markkinatalouden tarpeisiin;

b) varmistetaan sijoittajien ja muiden rahoituspalvelujen käyttäjien tehokas ja asianmukainen suojelu;

c) varmistetaan globaalin rahoitusjärjestelmän luotettavuus ja vakaus;

d) edistetään yhteistyötä rahoitusjärjestelmän eri toimijoiden välillä, sääntely- ja valvontaviranomaiset mukaan lukien;

e) varmistetaan riippumaton ja tehokas valvonta.

384 artikla

1. Osapuolet edistävät yhteistyötä asiaankuuluvien sääntely- ja valvontaviranomaisten välillä, mukaan lukien tietojenvaihto ja rahoitusmarkkinoita koskevien kokemusten jakaminen ja muut vastaavat toimenpiteet.

2. Erityistä huomiota kiinnitetään näiden viranomaisten hallinnollisten valmiuksien kehittämiseen muun muassa henkilövaihdon ja yhteisten koulutustoimien avulla.

385 artikla

Osapuolet edistävät asteittaista lähentymistä rahoituspalvelujen sääntelyä ja valvontaa koskeviin tunnustettuihin kansainvälisiin standardeihin. Rahoituspalveluja koskevaa unionin säännöstöä käsitellään tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 6 luvussa (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa).

386 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 12 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

13 LUKU

Yhtiöoikeus, yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmä, kirjanpito ja tilintarkastus

387 artikla

1. Osapuolet tunnustavat yhtiöoikeutta ja yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmää sekä kirjanpitoa ja tilintarkastusta koskevien tehokkaiden sääntöjen ja käytänteiden merkityksen moitteettomasti toimivan markkinatalouden luomisessa ja keskinäisen kauppavaihtonsa kehittämisessä, minkä vuoksi ne sopivat yhteistyöstä, joka kattaa seuraavat kysymykset:

a) osakkeenomistajien, velkojien ja muiden sidosryhmien suojelu tällä alalla sovellettavien, tämän sopimuksen liitteessä XXXIV lueteltujen EU:n sääntöjen mukaisesti;

b) asiaa koskevien kansainvälisten standardien käyttöönotto kansallisella tasolla ja asteittainen lähentyminen kirjanpidon ja tilintarkastuksen alalla sovellettavaan, tämän sopimuksen liitteessä XXXV lueteltuun EU:n lainsäädäntöön;

c) yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmää koskevan politiikan kehittäminen edelleen kansainvälisten standardien mukaisesti sekä asteittainen lähentyminen tällä alalla sovellettaviin, tämän sopimuksen liitteessä XXXVI lueteltuihin EU:n sääntöihin ja suosituksiin.

2. Osapuolten tavoitteena on jakaa tietoja ja asiantuntemusta sekä nykyisistä järjestelmistä että alan uusista kehityssuuntauksista. Lisäksi osapuolet pyrkivät parantamaan tietojenvaihtoa Ukrainan kansallisen rekisterin ja EU:n jäsenvaltioiden kaupparekisterien välillä.

388 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 13 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

14 LUKU

Tietoyhteiskunta

389 artikla

Osapuolet lujittavat yhteistyötään tietoyhteiskunnan kehittämisessä, jotta kansalaiset ja yritykset voivat hyötyä tieto- ja viestintäteknologian laajasta saatavuudesta ja laadukkaammista ja kohtuuhintaisista palveluista. Yhteistyöllä helpotetaan myös pääsyä sähköisten viestintäpalvelujen markkinoille, mikä kannustaa kilpailuun ja investointien toteuttamiseen tällä alalla.

390 artikla

Yhteistyön tavoitteena on tietoyhteiskuntaa koskevien kansallisten strategioiden täytäntöönpano, sähköistä viestintää koskevan kattavan sääntelykehyksen laatiminen ja Ukrainan laajempi osallistuminen EU:n tutkimustoimintaan tieto- ja viestintätekniikan alalla.

391 artikla

Yhteistyö kattaa seuraavat alat:

a) laajakaistayhteyksien edistäminen, verkkoturvallisuuden parantaminen ja tieto- ja viestintäteknologian käytön edistäminen kansalaisten, yritysten ja viranomaisten keskuudessa kehittämällä internetin paikallista sisältöä ja ottamalla käyttöön verkkopalveluja, kuten verkkokauppa, sähköinen viranomaisasiointi, sähköiset terveyspalvelut ja verkko-opiskelu;

b) sähköistä viestintää koskevien politiikkojen koordinointi, jotta radiotaajuuksia voidaan käyttää parhaalla mahdollisella tavalla ja varmistaa Ukrainan ja EU:n verkkojen yhteentoimivuus;

c) viestinnästä vastaavan kansallisen sääntelyviranomaisen riippumattomuuden ja hallinnollisten valmiuksien lujittaminen, jotta voidaan varmistaa, että se pystyy toteuttamaan tarvittavat sääntelytoimenpiteet ja panemaan täytäntöön omat päätöksensä ja kaikki sovellettavat säännökset ja määräykset, sekä taata reilu kilpailu markkinoilla. Kansallisen viestintäviranomaisen olisi tehtävä yhteistyötä kilpailuviranomaisen kanssa näiden markkinoiden valvonnassa;

d) yhteisten tutkimushankkeiden edistäminen tieto- ja viestintäteknologian alalla seuraavan EU:n tutkimuksen ja innovoinnin puiteohjelman "Horisontti 2020" yhteydessä.

392 artikla

Osapuolet vaihtavat tietoja, parhaita käytänteitä ja kokemuksia sekä toteuttavat yhteisiä toimia tavoitteenaan kehittää kattava sääntelykehys ja varmistaa sähköisen viestinnän markkinoiden tehokas toiminta ja vääristymätön kilpailu.

393 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä viestinnästä vastaavan Ukrainan kansallisen sääntelyviranomaisen ja EU:n kansallisten sääntelyviranomaisten välillä.

394 artikla

1. Osapuolet edistävät asteittaista lähentymistä EU:n lainsäädäntöön ja sääntelykehykseen tietoyhteiskunnan ja sähköisen viestinnän alalla.

2. Asiaankuuluvat määräykset esitetään ja tietoyhteiskuntaa ja sähköistä viestintää koskevaa unionin säännöstöä käsitellään tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 6 lukua (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) koskevassa lisäyksessä XVII-3 (Televiestintäpalveluihin sovellettavat säännöt).

395 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 14 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

15 LUKU

Audiovisuaalipolitiikka

396 artikla

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä Euroopan audiovisuaaliteollisuuden edistämiseksi ja yhteistuotannon lisäämiseksi elokuva- ja televisioalalla.

2. Yhteistyö voi käsittää esimerkiksi toimittajien ja muiden viestintäalan ammattilaisten koulutusta sekä lehdistön että sähköisten viestimien alalla sekä tuen (julkisille ja yksityisille) tiedotusvälineille niiden riippumattomuuden ja ammattimaisuuden kehittämiseksi ja yhteyksien edistämiseksi muihin eurooppalaisiin tiedotusvälineisiin eurooppalaisten normien mukaisesti, Euroopan neuvosto normit mukaan lukien.

397 artikla

Asteittainen lähentyminen EU:n lainsäädäntöön ja sääntelykehykseen sekä kansainvälisiin asiakirjoihin audiovisuaalipolitiikan alalla toteutetaan erityisesti tämän sopimuksen liitteessä XXXVII esitetyllä tavalla.

398 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 15 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

16 LUKU

Matkailu

399 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä matkailualalla tavoitteena kehittää kilpailukykyisempää matkailuteollisuutta, joka luo talouskasvua, työllisyyttä ja ulkomaanvaluuttaa ja edistää voimaantumista.

400 artikla

1. Yhteistyö kahdenvälisellä, alueellisella ja Euroopan tasolla perustuu seuraaviin periaatteisiin:

a) paikallisyhteisöjen koskemattomuuden ja etujen kunnioittaminen erityisesti maaseutualueilla;

b) kulttuuriperinnön tärkeys;

c) positiivinen vuorovaikutus matkailun ja ympäristönsuojelun välillä.

2. Matkanjärjestäjiä koskevat määräykset sisältyvät tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 6 lukuun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa). Henkilöiden liikkuvuutta koskevat määräykset sisältyvät tämän sopimuksen 19 artiklaan.

401 artikla

Yhteistyössä keskitytään seuraaviin näkökohtiin:

a) tietojen, parhaiden käytänteiden ja kokemusten vaihto sekä muun muassa innovatiivisia teknologioita koskevan osaamisen siirto;

b) strategisten kumppanuuksien perustaminen julkisten, yksityisten ja paikallisyhteisön etujen pohjalta, jotta voidaan varmistaa matkailun kestävä kehitys;

c) matkailutuotteiden ja -markkinoiden, infrastruktuurin, henkilöresurssien ja institutionaalisten rakenteiden edistäminen ja kehittäminen;

d) tehokkaiden politiikkojen ja strategioiden kehittäminen ja täytäntöönpano, tarvittavat oikeudelliset, hallinnolliset ja rahoitusta koskevat näkökohdat mukaan lukien;

e) matkailualan koulutuksen ja valmiuksien kehittäminen palvelutason parantamiseksi;

f) yhteisömatkailun kehittäminen ja edistäminen.

402 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 16 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

17 LUKU

Maatalous ja maaseudun kehittäminen

403 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen maatalouden ja maaseudun kehittämistä erityisesti toimintatapojen ja lainsäädännön asteittaisen lähentämisen avulla.

404 artikla

Osapuolten yhteistyö maatalouden ja maaseudun kehittämisen alalla kattaa muun muassa seuraavat alat:

a) maatalouden ja maaseudun kehittämistä koskevien politiikkojen keskinäisen ymmärtämyksen helpottaminen;

b) hallintovalmiuksien tehostaminen keskus- ja paikallistasolla politiikkojen suunnittelun, arvioinnin ja täytäntöönpanon alalla;

c) modernin ja kestävän, ympäristöä ja eläinten hyvinvointia kunnioittavan maataloustuotannon edistäminen muun muassa lisäämällä luonnonmukaisten tuotantomenetelmien ja bioteknologian käyttöä esimerkiksi näiden alojen parhaiden käytänteiden täytäntöönpanon avulla;

d) maaseudun kehittämistä koskeviin politiikkoihin liittyvän tietämyksen ja parhaiden käytänteiden jakaminen maaseutuyhteisöjen taloudellisen hyvinvoinnin edistämiseksi;

e) maatalousalan kilpailukyvyn sekä markkinoiden tehokkuuden ja avoimuuden ja investointiedellytysten parantaminen;

f) tietämyksen levittäminen koulutuksen ja tiedotustapahtumien avulla;

g) tutkimukseen perustuvan innovoinnin ja maataloustuottajille tarkoitettujen neuvontapalvelujen edistäminen;

h) kansainvälisten organisaatioiden puitteissa käsiteltävien kysymysten yhdenmukaistamisen tehostaminen;

i) maatalouspolitiikan ja maaseutualueiden tukimekanismeihin liittyvien parhaiden käytänteiden vaihto;

j) maataloustuotteiden laatupolitiikan edistäminen tuotteita koskevien normien, tuotantovaatimusten ja laatujärjestelmien alalla.

405 artikla

Edellä kuvattua yhteistyötä toteuttaessaan osapuolet tukevat asteittaista lähentymistä asiaa koskevaan EU:n lainsäädäntöön ja sääntelynormeihin, erityisesti tämän sopimuksen liitteessä XXXVIII lueteltuihin säädöksiin, tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamista rajoittamatta.

406 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 17 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

18 LUKU

Kalastus- ja meripolitiikka

1 jakso

Kalastuspolitiikka

407 artikla

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä yhteisen edun mukaisilla kalatalouden aloilla, joita ovat muun muassa elollisten vesiluonnonvarojen säilyttäminen ja hoito, tarkastukset ja valvonta, tietojenkeruu ja laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen torjunta.

2. Yhteistyössä noudatetaan elollisten vesiluonnonvarojen hoitoa ja säilyttämistä koskevia osapuolten kansainvälisiä velvoitteita.

408 artikla

Osapuolet toteuttavat yhteisiä toimia, vaihtavat tietoja ja antavat toisilleen tukea edistääkseen:

a) hyvää hallintoa ja parhaita käytänteitä kalavarojen hoidossa, jotta voidaan varmistaa kalavarojen säilyttäminen ja hoito kestävällä tavalla ja ekosysteemiin perustuvan lähestymistavan pohjalta;

b) vastuullista kalastusta ja kalavarojen hoitoa kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti, jotta voidaan säilyttää kalavarojen ja ekosysteemien terveys;

c) yhteistyötä alueellisten kalastusjärjestöjen kanssa.

409 artikla

Tämän sopimuksen 408 artiklaan viitaten ja ottaen huomioon parhaan tieteellisen neuvonnan osapuolet lujittavat yhteistyötä ja toimiensa koordinointia Mustanmeren elollisten vesiluonnonvarojen hoidon ja säilyttämisen alalla. Osapuolet edistävät laajempaa kansainvälistä yhteistyötä Mustallamerellä, jotta voidaan kehittää suhteita asianmukaisen alueellisen kalastusjärjestön puitteissa.

410 artikla

Osapuolet tukevat aloitteita, kuten vastavuoroista kokemustenvaihtoa ja tuen antamista, varmistaakseen kestävän kalastuspolitiikan täytäntöönpanon seuraavien tätä alaa koskevaan EU:n säännöstöön sisältyvien painopisteiden mukaisesti:

a) elollisten vesiluonnonvarojen hoito, pyyntiponnistus ja tekniset toimenpiteet;

b) kalastustoimien tarkastus ja valvonta asianmukaista valvontalaitteistoa käyttäen, mukaan lukien alusten valvontajärjestelmä, sekä asianmukaisten toimenpiteiden soveltamiseen kykenevien hallinnollisten ja oikeudellisten rakenteiden kehittäminen;

c) pyyntiä, maihintuontia, laivastoja sekä biologisia ja taloudellisia seikkoja koskevien tietojen yhdenmukaistettu keruu;

d) kalastuskapasiteetin hallinnointi, toimiva kalastuslaivastorekisteri mukaan lukien;

e) markkinoiden tehokkuuden parantaminen erityisesti tukemalla tuottajaorganisaatioita, järjestelmällä kuluttajille tiedotusta sekä edistämällä kaupan pitämistä koskevia vaatimuksia ja jäljitettävyyttä;

f) kalastusalan rakennepolitiikan kehittäminen kiinnittäen erityistä huomiota rannikkoyhteisöjen kestävään kehitykseen.

2 jakso

Meripolitiikka

411 artikla

Ottaen huomioon kalastuksen, liikenteen, ympäristön ja muiden mereen liittyvien politiikkojen alalla tehtävän yhteistyön osapuolet kehittävät yhteistyötä myös yhdennetyn meripolitiikan alalla ja erityisesti seuraavilla tavoilla:

a) edistetään yhdennettyä lähestymistapaa meriasioihin, hyvään hallintoon ja merialueiden käyttöön liittyvien parhaiden käytänteiden vaihtoon;

b) laaditaan puitteet ihmisen toiminnasta aiheutuvien eturistiriitojen ratkaisemiseen ja tällaisesta toiminnasta meriympäristöön kohdistuvien vaikutusten hallintaan edistämällä merten aluesuunnittelua päätöksenteon apuvälineenä;

c) edistetään rannikkoalueiden ja meriteollisuuden kestävää kehitystä, koska näin voidaan luoda talouskasvua ja työllisyyttä, muun muassa parhaita käytänteitä vaihtamalla;

d) edistetään strategisia liittoja meriteollisuuden sekä meriin ja merenkulkualaan erikoistuneiden palvelujen ja tutkimuslaitosten välillä, mukaan lukien monialaisten merialan klusterien perustaminen;

e) pyritään parantamaan merenkulun turvallisuutta ja tehostamaan rajat ylittävää ja monialaista merivalvontaa, jotta voidaan puuttua intensiiviseen meriliikenteeseen, alusten aiheuttamiin päästöihin, merenkulkuonnettomuuksiin ja merellä tapahtuvaan laittomaan toimintaan kasvaviin riskeihin Burgasissa sijaitsevan koordinointi- ja tiedotuskeskuksen kokemusten pohjalta;

f) käydään säännöllistä vuoropuhelua ja edistetään erilaisten verkostojen muodostamista merialan sidosryhmien kesken.

412 artikla

Yhteistyöhön sisältyy erityisesti:

a) tietojen, parhaiden käytänteiden ja kokemusten vaihto sekä muun muassa merenkulkualaa ja erityisesti merenkulkualan innovatiivisia teknologioita koskevan osaamisen siirto;

b) hankkeiden rahoitusvaihtoehtoja koskevien tietojen ja parhaiden käytänteiden vaihto, julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyösopimukset mukaan lukien;

c) osapuolten yhteistyön tehostaminen asianmukaisilla kansainvälisillä merenkulkufoorumeilla.

3 jakso

Kalastus- ja meripolitiikkaa koskeva säännöllinen vuoropuhelu

413 artikla

Osapuolet käyvät keskenään säännöllistä vuoropuhelua tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 18 luvun 1 ja 2 jaksoon kuuluvista kysymyksistä.

19 LUKU

Tonava

414 artikla

Pitäen mielessä Tonavan jokialtaan rajatylittävän luonteen ja sen historiallisen merkityksen jokirantojen yhteisöille, osapuolet

a) tehostavat EU:n jäsenvaltioiden ja Ukrainan tekemien kansainvälisten sitoumusten täytäntöönpanoa purjehduksen, kalastuksen ja ympäristönsuojelun alalla sekä erityisesti vesiekosysteemien suojelun ja elollisten vesiluonnonvarojen säilyttämisen alalla, jotta saavutetaan hyvä ekologinen tila, sekä muilla asiaan kuuluvilla ihmisen toiminta-aloilla;

b) tukevat tarvittaessa aloitteita kahden- ja monenvälisten sopimusten ja järjestelyjen tekemiseksi, jotta voidaan tukea kestävää kehitystä, ja kiinnittävät erityistä huomiota jokirantojen yhteisöjen perinteiseen elämänmuotoon ja taloudellisen toiminnan harjoittamiseen Tonavan jokialtaan yhdennetyn käytön avulla.

20 LUKU

Kuluttajansuoja

415 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen kuluttajansuojan korkean tason ja edistääkseen kuluttajansuojajärjestelmiensä yhteensopivuutta.

416 artikla

Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi yhteistyö kattaa erityisesti seuraavat toimet:

a) edistetään tietojenvaihtoa kuluttajansuojajärjestelmistä;

b) annetaan lainsäädännöllisiin ja teknisiin valmiuksiin liittyvää asiantuntija-apua, jotta voidaan varmistaa lainsäädännön noudattaminen ja markkinavalvontajärjestelmien asianmukainen toiminta;

c) parannetaan kuluttajille suunnattua tiedotusta;

d) koulutetaan hallintoviranomaisia ja kuluttajien etuja edustavia tahoja;

e) edistetään riippumattomien kuluttajajärjestöjen perustamista ja kehitetään kuluttajaryhmien edustajien välisiä yhteyksiä.

417 artikla

Ukraina lähentää asteittain lainsäädäntöään unionin säännöstöön, sellaisena kuin se esitetään tämän sopimuksen liitteessä XXXIX, ja välttää kaupan esteiden luomista.

418 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 20 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

21 LUKU

Työllisyyttä, sosiaalipolitiikkaa ja yhtäläisiä mahdollisuuksia koskeva yhteistyö

419 artikla

Ottaen huomioon tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 13 luvun (Kauppa ja kestävä kehitys) osapuolet lujittavat vuoropuheluaan ja yhteistyötään, joka liittyy ihmisarvoista työtä koskevan ohjelman, työllisyyspolitiikan, työterveyden ja -turvallisuuden, työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun, sosiaalisen suojelun, sosiaalisen osallistamisen, sukupuolten tasa-arvon ja syrjinnän torjunnan edistämiseen.

420 artikla

Tämän sopimuksen 419 artiklassa mainituilla aloilla tehtävällä yhteistyöllä on seuraavat tavoitteet:

a) parantaa ihmisten elämänlaatua;

b) vastata yhteisiin haasteisiin, kuten globalisoitumiseen ja väestönmuutokseen;

c) luoda uusia ja parempia työpaikkoja, joissa on ihmisarvoiset työehdot;

d) edistää sosiaalista oikeudenmukaisuutta samalla kun työmarkkinoita uudistetaan;

e) edistää työmarkkinoilla sellaisia olosuhteita, joissa yhdistyvät joustavuus ja turvallisuus;

f) edistää aktiivisia työmarkkinatoimenpiteitä ja tehostaa työnvälityspalveluja työmarkkinoiden tarpeisiin vastaamiseksi;

g) tukea osallisuutta edistäviä työmarkkinoita heikossa asemassa olevien ryhmien hyväksi;

h) vähentää epävirallista taloutta muuttamalla pimeää työtä viralliseksi;

i) parantaa työterveyden ja -turvallisuuden tasoa muun muassa näitä kysymyksiä koskevan ammatillisen ja yleissivistävän koulutuksen avulla, edistämällä ehkäiseviä toimenpiteitä ja torjumalla suuronnettomuuksien riskiä, parantamalla myrkyllisten kemikaalien käsittelyä sekä vaihtamalla tätä alaa koskevia hyviä käytänteitä ja tutkimustietoa;

j) parantaa sosiaalisen suojelun tasoa ja nykyaikaistaa sosiaalisen suojelun järjestelmiä laadun, saatavuuden ja taloudellisen kestävyyden kannalta;

k) vähentää köyhyyttä ja parantaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta;

l) pyrkiä sukupuolten tasa-arvoon ja varmistaa naisten ja miesten yhtäläiset mahdollisuudet työllistymisessä, yleissivistävässä ja ammatillisessa koulutuksessa, taloudessa ja yhteiskunnassa sekä päätöksenteossa;

m) torjua kaikenlaista syrjintää;

n) parantaa työmarkkinaosapuolten valmiuksia ja edistää työmarkkinaosapuolten välistä vuoropuhelua.

421 artikla

Osapuolet kannustavat kaikkia asianmukaisia sidosryhmiä, erityisesti työmarkkinaosapuolia ja kansalaisyhteiskunnan järjestöjä, osallistumaan Ukrainan toimintatapojen uudistamiseen ja osapuolten tämän sopimuksen perusteella tekemään yhteistyöhön.

422 artikla

Osapuolet edistävät yritysten yhteiskunnallista vastuuta ja vastuuvelvollisuutta ja kannustavat soveltamaan vastuullisia liiketoimintatapoja, jotka sisältyvät muun muassa vuonna 2000 käynnistettyyn YK:n Global Compact -aloitteeseen, Kansainvälisen työjärjestön (ILO) vuonna 1977 antamaan kolmikantajulistukseen monikansallisista yrityksistä ja sosiaalipolitiikasta, sellaisena kuin se on muutettuna vuonna 2006, ja OECD:n vuonna 1976 antamiin toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille, sellaisina kuin ne ovat muutettuina vuonna 2000.

423 artikla

Osapuolet pyrkivät tehostamaan yhteistyötä työllisyys- ja sosiaalipolitiikan alalla kaikkien asiaankuuluvien alueellisten, monenvälisten ja kansainvälisten foorumien ja organisaatioiden puitteissa.

424 artikla

Ukraina varmistaa asteittaisen lähentymisen EU:n lainsäädäntöön, normeihin ja käytänteisiin työllisyys- ja sosiaalipolitiikan sekä yhtäläisten mahdollisuuksien alalla tämän sopimuksen liitteen XL mukaisesti.

425 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 21 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

22 LUKU

Kansanterveys

426 artikla

Osapuolet kehittävät yhteistyötään kansanterveyden alalla parantaakseen kansanterveyden, turvallisuuden ja ihmisten terveyden suojelun tasoa, joka on kestävän kehityksen ja talouskasvun perusedellytys.

427 artikla

1. Yhteistyö kattaa erityisesti seuraavat alat:

a) Ukrainan julkisen terveydenhuoltojärjestelmän ja sen valmiuksien lujittaminen erityisesti toteuttamalla uudistuksia, kehittämällä perusterveydenhoitoa edelleen ja kouluttamalla henkilöstöä;

b) tartuntatautien, esimerkiksi HI-viruksen/aidsin ja tuberkuloosin, torjunta ja seuranta, tehostettu varautuminen erittäin patogeenisiin tautiepidemioihin ja kansainvälisen terveyssäännöstön täytäntöönpano;

c) tarttumattomien tautien ehkäisy ja seuranta tietojen ja hyvien käytänteiden vaihdon avulla ja edistämällä terveellisiä elämäntapoja sekä puuttumalla tärkeimpiin terveyteen vaikuttaviin tekijöihin ja terveysongelmiin, kuten äitien ja lasten terveys, mielenterveys ja alkoholi-, huumausaine- ja tupakkariippuvuus, mukaan lukien tupakoinnin torjuntaa koskevan Maailman terveysjärjestön vuoden 2003 puitesopimuksen täytäntöönpano;

d) ihmisperäisten aineiden, kuten veren, kudosten ja solujen, laatu- ja turvallisuusvaatimukset;

e) terveystiedotus ja -tietämys, mukaan lukien terveysnäkökohtien huomioon ottaminen kaikilla politiikanaloilla.

2. Tätä varten osapuolet vaihtavat tietoja ja parhaita käytänteitä ja toteuttavat muita yhteisiä toimia muun muassa ottamalla terveysnäkökohdat huomioon kaikilla politiikanaloilla ja lähentämällä asteittain Ukrainaa eurooppalaisiin kansanterveysalan verkostoihin.

428 artikla

Ukraina lähentää asteittain lainsäädäntöään ja käytäntöjään unionin säännöstön periaatteisiin erityisesti tartuntatautien, veren, kudosten ja solujen sekä tupakan suhteen. Luettelo valikoiduista unionin säädöksistä esitetään tämän sopimuksen liitteessä XL.

429 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 22 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

23 LUKU

Yleissivistävä ja ammatillinen koulutus sekä nuoriso

430 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen sekä nuorisopolitiikan alalla edistääkseen keskinäistä ymmärtämystä ja kulttuurienvälistä vuoropuhelua ja parantaakseen toistensa kulttuurien tuntemusta, kunnioittaen samalla täysimääräisesti osapuolten vastuuta opetussisällön määrittämisestä ja koulutusjärjestelmien organisoinnista sekä niiden kulttuurista ja kielellistä monimuotoisuutta.

431 artikla

Osapuolet pyrkivät tiivistämään yhteistyötä korkea-asteen koulutuksen alalla tavoitteenaan erityisesti

a) korkea-asteen koulutusjärjestelmien uudistaminen ja modernisointi;

b) lähentymisen edistäminen korkea-asteen koulutuksen alalla Bolognan prosessin mukaisesti;

c) korkea-asteen koulutuksen laadun ja tarkoituksenmukaisuuden parantaminen;

d) yhteistyön lisääminen korkea-asteen oppilaitosten välillä;

e) korkea-asteen oppilaitosten valmiuksien kehittäminen;

f) opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuuden lisääminen; huomiota kiinnitetään erityisesti yleissivistävän koulutuksen alalla tehtävään yhteistyöhön, jotta voidaan helpottaa pääsyä korkea-asteen koulutukseen.

432 artikla

Osapuolet pyrkivät lisäämään tietojen ja kokemusten vaihtoa edistääkseen tiiviimpää yhteistyötä ammatillisen koulutuksen alalla tarkoituksenaan erityisesti

a) kehittää ammatillisia koulutusjärjestelmiä ja edistää ammatillista koulutusta työelämässä muuttuvien työmarkkinoiden tarpeiden mukaisesti;

b) laatia kansalliset puitteet tutkintojen ja pätevyyksien avoimuuden ja tunnustamisen parantamiseksi mahdollisuuksien mukaan EU:n kokemuksia hyödyntäen.

433 artikla

Osapuolet tutkivat mahdollisuuksia kehittää yhteistyötään myös muilla aloilla, kuten toisen asteen koulutuksen, etäopetuksen ja elinikäisen oppimisen alalla.

434 artikla

Osapuolet sopivat yhteistyön tiivistämisestä ja kokemusten vaihdosta nuorisopolitiikan ja nuorten epävirallisen koulutuksen alalla tarkoituksenaan

a) helpottaa nuorten sopeutumista yhteiskuntaan laajemmin kannustamalla heitä aktiiviseen kansalaisuuteen ja aloitteellisuuteen;

b) auttaa nuoria hankkimaan tietoja, taitoja ja pätevyyksiä koulutusjärjestelmien ulkopuolella, esimerkiksi vapaaehtoistyön piirissä, ja tunnustaa tällaisen kokemuksen arvo;

c) tukea yhteistyötä kolmansien maiden kanssa;

d) edistää yhteistyötä Ukrainan sekä EU:n ja sen jäsenvaltioiden nuorisojärjestöjen välillä;

e) edistää terveellisiä elämäntapoja erityisesti nuorten keskuudessa.

435 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä ottaen huomioon tämän sopimuksen liitteessä XLII lueteltujen suositusten määräykset.

436 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 23 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

24 LUKU

Kulttuuri

437 artikla

Osapuolet sitoutuvat edistämään kulttuuriyhteistyötä keskinäisen ymmärtämyksen ja kulttuurivaihdon lisäämiseksi sekä EU:n ja Ukrainan taiteen ja taiteilijoiden liikkuvuuden tukemiseksi.

438 artikla

Osapuolet edistävät kulttuurienvälistä vuoropuhelua EU:n ja Ukrainan järjestäytynyttä kansalaisyhteiskuntaa ja kulttuuriinstituutioita edustavien yksityishenkilöiden ja järjestöjen välillä.

439 artikla

Osapuolet tekevät tiiviisti yhteistyötä asiaankuuluvilla kansainvälisillä foorumeilla, kuten Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (UNESCO) ja Euroopan neuvoston piirissä, muun muassa kulttuurisen monimuotoisuuden kehittämiseksi sekä kulttuuri- ja historiaperinnön säilyttämiseksi ja hyödyntämiseksi.

440 artikla

Osapuolet pyrkivät kehittämään säännöllistä vuoropuhelua kulttuuripolitiikan alalla edistääkseen kulttuuriteollisuuden kehitystä EU:ssa ja Ukrainassa. Tätä varten osapuolet panevat asianmukaisesti täytäntöön kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistämisestä tehdyn vuoden 2005 UNESCOn yleissopimuksen.

25 LUKU

Yhteistyö urheilun ja liikunnan alalla

441 artikla

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä urheilun ja liikunnan alalla auttaakseen edistämään terveellisiä elämäntapoja kaikissa ikäryhmissä, edistääkseen urheilun sosiaalisia ja kasvatuksellisia vaikutuksia ja torjuakseen urheiluun liittyviä uhkia kuten dopingia, ottelumanipulointia, rasismia ja väkivaltaa.

2. Yhteistyöhön kuuluu erityisesti tietojen ja hyvien käytänteiden vaihto seuraavilla aloilla:

a) liikunnan ja urheilun edistäminen koulutusjärjestelmässä yhteistyössä julkisten laitosten ja kansalaisjärjestöjen kanssa;

b) urheilu ja liikunta keinona edistää terveellisiä elämäntapoja ja yleistä hyvinvointia;

c) kansallisen pätevyys- ja tutkintojärjestelmän kehittäminen urheilun alalla;

d) muita heikommassa asemassa olevien väestöryhmien osallistaminen urheilun avulla;

e) dopingin torjunta;

f) urheilutulosten manipuloinnin torjunta;

g) turvallisuus suurten kansainvälisten urheilutapahtumien yhteydessä.

442 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 25 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

26 LUKU

Yhteistyö kansalaisyhteiskunnan alalla

443 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä kansalaisyhteiskunnan alalla, mikä tarkoituksena on seuraavien tavoitteiden toteuttaminen:

a) lujittaa yhteyksiä ja kannustaa keskinäiseen kokemusten vaihtoon kansalaisyhteiskunnan kaikkien sektorien kesken EU:n jäsenvaltioissa ja Ukrainassa;

b) saada kansalaisyhteiskunnan järjestöt mukaan tämän sopimuksen täytäntöönpanoon ja valvontaan ja EU:n ja Ukrainan kahdenvälisten suhteiden kehittämiseen;

c) parantaa Ukrainan ja sen historian ja kulttuurin tuntemusta ja ymmärtämystä EU:n jäsenvaltioissa;

d) parantaa Euroopan unionin ja sen perusarvojen, toiminnan ja politiikkojen tuntemusta ja ymmärtämystä Ukrainassa.

444 artikla

Osapuolet edistävät vuoropuhelua ja yhteistyötä kummankin kansalaisyhteiskunnan sidosryhmien välillä olennaisena osana EU:n ja Ukrainan suhteita seuraavasti:

a) lujittamalla yhteyksiä ja keskinäistä kokemusten vaihtoa kansalaisyhteiskunnan järjestöjen välillä EU:n jäsenvaltioissa ja Ukrainassa erityisesti ammatillisten seminaarien, koulutuksen yms. avulla;

b) helpottamalla instituutioiden kehittämistä ja kansalaisyhteiskunnan järjestöjen lujittamista, kuten edunvalvontaa, epävirallista verkostoitumista, vierailuja ja työpajoja;

c) antamalla Ukrainan edustajille mahdollisuuden tutustua EU:n työmarkkinaosapuolten ja kansalaisyhteiskunnan edustajien väliseen kuulemis- ja vuoropuhelumenettelyyn, jotta kansalaisyhteiskunta voidaan ottaa mukaan poliittiseen päätöksentekoon Ukrainassa.

445 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 26 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

27 LUKU

Rajatylittävä ja alueellinen yhteistyö

446 artikla

Osapuolet edistävät keskinäistä ymmärtämystä ja kahdenvälistä yhteistyötä aluepolitiikan sekä aluepolitiikkojen muotoilua ja täytäntöönpanoa koskevien menettelyjen alalla, mukaan lukien monitasoinen hallinto ja kumppanuus ja kiinnittäen erityistä huomiota heikoimmassa asemassa olevien alueiden kehittämiseen ja alueelliseen yhteistyöhön, tavoitteena luoda yhteydenpitoväyliä ja tehostaa tietojenvaihtoa kansallisten sekä alue- ja paikallisviranomaisten, sosioekonomisten toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan välillä.

447 artikla

Osapuolet tukevat ja lujittavat paikallis- ja aluetason viranomaisten osallistumista rajatylittävään ja alueelliseen yhteistyöhön ja siihen liittyviä hallintorakenteita, jotta voidaan tehostaa yhteistyötä luomalla sen mahdollistava säädöskehys, tukea ja kehittää valmiuksien kehittämiseen tähtääviä toimenpiteitä ja lujittaa rajatylittäviä ja alueellisia taloudellisia ja yritysten muodostamia verkostoja.

448 artikla

Osapuolet pyrkivät edistämään rajatylittävien ja alueellisten osatekijöiden kehittämistä muun muassa liikenteen, energian, viestintäverkkojen, kulttuurin, koulutuksen, matkailun ja terveydenhuollon alalla ja muilla tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla, jotka vaikuttavat rajatylittävään ja alueelliseen yhteistyöhön. Osapuolet tukevat erityisesti pelastuspalvelujen nykyaikaistamiseen, varustamiseen ja koordinointiin liittyvän rajatylittävän yhteistyön kehittämistä.

449 artikla

Tämän sopimuksen V osaston (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) 27 lukuun kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

28 LUKU

Osallistuminen euroopan unionin virastojen ja ohjelmien toimintaan

450 artikla

Ukraina voi osallistua tämän sopimuksen täytäntöönpanon kannalta merkityksellisten ja muiden EU:n virastojen toimintaan, jos tämä sallitaan niiden perustamisasetuksessa, ja kyseisessä asetuksessa säädetyllä tavalla. Ukraina voi tehdä EU:n kanssa erillisiä sopimuksia, joiden nojalla Ukraina voi osallistua kunkin tällaisen viraston toimintaan ja joissa määrätään sen rahoitusosuuden määrä.

451 artikla

Ukraina saa osallistua kaikkiin nykyisiin ja tuleviin unionin ohjelmiin, jotka ovat ohjelmien perustamista koskevien säännösten mukaisesti sille avoimia. Ukrainan osallistumista unionin ohjelmiin säätelee tähän sopimukseen liitetty pöytäkirja III, joka sisältää Euroopan unionin ja Ukrainan vuoden 2010 puitesopimuksen Ukrainan osallistumista unionin ohjelmiin koskevista yleisistä periaatteista.

452 artikla

EU ilmoittaa Ukrainalle uusien EU:n virastojen ja uusien unionin ohjelmien perustamisesta sekä tämän sopimuksen 450 ja 451 artiklassa mainittujen, unionin ohjelmiin ja virastojen toimintaan osallistumista koskevien ehtojen mahdollisista muutoksista.

VI OSASTO

RAHOITUSYHTEISTYÖ JA PETOSTENTORJUNTAA KOSKEVAT MÄÄRÄYKSET

453 artikla

Ukrainalle myönnetään rahoitustukea asiaankuuluvista EU:n rahoitusmekanismeista ja -välineistä. Rahoitustuella edistetään tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamista, ja se myönnetään tämän sopimuksen seuraavien artiklojen mukaisesti.

454 artikla

Rahoitustuen pääperiaatteet määritellään asianomaisia EU:n rahoitusvälineitä koskevissa asetuksissa.

455 artikla

Osapuolten määrittämät EU:n rahoitustuen painopistealueet vahvistetaan asiaa koskevissa viiteohjelmissa, joista ilmenevät yhteisesti sovitut ensisijaiset tavoitteet. Viiteohjelmissa määritetyissä rahoitustuen ohjeellisissa määrissä otetaan huomioon Ukrainan tarpeet, kunkin alan vastaanottokyky ja uudistusprosessissa tapahtunut edistyminen.

456 artikla

Jotta käytettävissä olevista varoista saataisiin mahdollisimman suuri hyöty, osapuolet pyrkivät panemaan EU:n rahoitustuen täytäntöön tiiviissä yhteistyössä muiden lahjoittajamaiden, -organisaatioiden ja kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa toimia koordinoiden ja tuen tuloksellisuutta koskevien kansainvälisten periaatteiden mukaisesti.

457 artikla

Rahoitustukea koskevat periaatteelliset oikeudelliset, hallinnolliset ja tekniset määräykset vahvistetaan asiaa koskevien, osapuolten välillä tehtävien sopimusten puitteissa.

458 artikla

Assosiaationeuvostolle ilmoitetaan rahoitustuen edistymisestä ja täytäntöönpanosta sekä sen vaikutuksesta tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Tätä varten osapuolten asiaankuuluvat elimet toimittavat tarvittavat seuranta- ja arviointitiedot vastavuoroisesti ja jatkuvalta pohjalta.

459 artikla

1. Osapuolet panevat rahoitustuen täytäntöön moitteettoman varainhoidon periaatteiden mukaisesti ja tekevät yhteistyötä Euroopan unionin ja Ukrainan taloudellisten etujen suojaamiseksi tämän sopimuksen liitteessä XLIII esitetyllä tavalla. Osapuolet toteuttavat tehokkaita toimenpiteitä petosten, lahjonnan ja muun laittoman toiminnan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi muun muassa osapuolten keskinäisen hallinnollisen avun ja keskinäisen oikeusavun keinoin tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla.

2. Tätä varten Ukraina myös lähentää asteittain lainsäädäntöään tämän sopimuksen liitteessä XLIV vahvistettuihin määräyksiin.

3. Tämän sopimuksen liitettä XLIII sovelletaan kaikkiin osapuolten välillä myöhemmin tehtäviin sopimuksiin tai rahoitusvälineisiin ja kaikkiin muihin EU:n rahoitusvälineisiin, joihin Ukraina voi osallistua, sanotun kuitenkaan rajoittamatta niihin mahdollisesti lisättäviä lausekkeita, jotka koskevat tilintarkastuksia, paikalla tehtäviä tarkastuksia, todentamisia, valvontaa ja petostentorjuntatoimenpiteitä, Euroopan petostentorjuntaviraston (OLAF) ja Euroopan tilintarkastustuomioistuimen toteuttamat tarkastukset mukaan lukien.

VII OSASTO

INSTITUTIONAALISET MÄÄRÄYKSET, YLEISET MÄÄRÄYKSET JA LOPPUMÄÄRÄYKSET

1 LUKU

Institutionaaliset puitteet

460 artikla

1. Korkeimman tason poliittinen ja toimintapoliittinen vuoropuhelu osapuolten välillä käydään huippukokouksissa. Huippukokouksia pidetään periaatteessa kerran vuodessa. Huippukokouksissa annetaan yleisiä ohjeita tämän sopimuksen täytäntöönpanoa varten ja keskustellaan osapuolten yhteistä etua koskevista kahdenvälisistä tai kansainvälisistä kysymyksistä.

2. Ministeritasolla poliittista ja toimintapoliittista vuoropuhelua käydään säännöllisesti tämän sopimuksen 461 artiklalla perustetussa assosiaationeuvostossa sekä osapuolten edustajien välillä yhteisestä sopimuksesta pidettävissä säännöllisissä kokouksissa.

461 artikla

1. Perustetaan assosiaationeuvosto. Se seuraa ja valvoo tämän sopimuksen soveltamista ja täytäntöönpanoa ja tarkastelee määräajoin sopimuksen toimivuutta suhteessa sen tavoitteisiin.

2. Assosiaationeuvosto kokoontuu ministeritasolla säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa, ja olosuhteiden niin vaatiessa. Assosiaationeuvosto kokoontuu kaikissa tarvittavissa kokoonpanoissa yhteisestä sopimuksesta.

3. Sen lisäksi, että assosiaationeuvosto seuraa ja valvoo tämän sopimuksen soveltamista ja täytäntöönpanoa, se tarkastelee mitä tahansa tähän sopimukseen liittyviä tärkeitä kysymyksiä sekä muita osapuolten yhteistä etua koskevia kahdenvälisiä tai kansainvälisiä kysymyksiä.

462 artikla

1. Assosiaationeuvosto muodostuu Euroopan unionin neuvoston jäsenistä ja Euroopan komission jäsenistä sekä Ukrainan hallituksen jäsenistä.

2. Assosiaationeuvosto vahvistaa työjärjestyksensä.

3. Assosiaationeuvoston puheenjohtajana toimii vuorotellen unionin edustaja ja Ukrainan edustaja.

4. Muut elimet osallistuvat tarvittaessa assosiaationeuvoston työhön tarkkailijoina yhteisen sopimuksen perusteella.

463 artikla

1. Assosiaationeuvosto käyttää päätösvaltaa tämän sopimuksen soveltamisalalla ja siinä määrätyissä tapauksissa sopimuksessa vahvistettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Päätökset sitovat osapuolia, joiden on toteutettava kaikki päätösten täytäntöön panemiseksi tarvittavat toimenpiteet, tämän sopimuksen mukaisesti perustetuissa erityiselimissä toteutettavat toimet tarvittaessa mukaan lukien. Assosiaationeuvosto voi myös antaa suosituksia. Se tekee päätöksensä ja antaa suosituksensa osapuolten yhteisestä sopimuksesta sen jälkeen kun kumpikin on saattanut päätökseen omat menettelynsä.

2. Tässä sopimuksessa vahvistetun, Ukrainan lainsäädännön asteittaista lähentämistä unionin lainsäädäntöön koskevan periaatteen mukaisesti assosiaationeuvostossa vaihdetaan tietoja sekä valmisteltavista että jo voimassa olevista Euroopan unionin ja Ukrainan säädöksistä ja niiden täytäntöönpanoa, soveltamista ja noudattamista koskevista toimenpiteistä.

3. Assosiaationeuvosto voi tätä varten päivittää tai muuttaa tämän sopimuksen liitteitä, ottaen huomioon EU:n oikeuden ja osapuolten tarpeellisiksi katsomissa kansainvälisissä sopimuksissa vahvistettujen sovellettavien standardien kehityksen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen IV osastoon (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) sisältyvien erityisten määräysten soveltamista.

464 artikla

1. Perustetaan assosiaatiokomitea. Se avustaa assosiaationeuvostoa sen tehtävien hoitamisessa. Tämä määräys ei rajoita tämän sopimuksen 5 artiklassa tarkoitettujen, poliittisesta vuoropuhelusta vastaavien elinten velvollisuuksia.

2. Assosiaatiokomitea muodostuu osapuolten edustajista, jotka ovat yleensä korkeita virkamiehiä.

3. Assosiaatiokomitean puheenjohtajana toimii vuorotellen unionin edustaja ja Ukrainan edustaja.

465 artikla

1. Assosiaationeuvosto määrittää työjärjestyksessään assosiaatiokomitean tehtävät, joihin kuuluu assosiaationeuvoston kokousten valmistelu, ja päättää komitean työskentelytavat. Assosiaatiokomitea kokoontuu vähintään kerran vuodessa.

2. Assosiaationeuvosto voi siirtää assosiaatiokomitealle toimivaltaansa, myös valtuudet tehdä sitovia päätöksiä.

3. Assosiaatiokomitealla on valtuudet tehdä päätöksiä tässä sopimuksessa määrätyissä asioissa ja aloilla, joilla assosiaationeuvosto on siirtänyt sille toimivallan. Nämä päätökset sitovat osapuolia, joiden on toteutettava päätösten täytäntöönpanemiseksi tarvittavat toimenpiteet. Assosiaatiokomitea tekee päätöksensä osapuolten yhteisellä sopimuksella.

4. Assosiaatiokomitea kokoontuu erityisessä kokoonpanossa käsittelemään kaikkia tämän sopimuksen IV osastoon (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) liittyviä kysymyksiä. Assosiaatiokomitea kokoontuu tässä kokoonpanossa vähintään kerran vuodessa.

466 artikla

1. Assosiaatiokomiteaa avustavat tämän sopimuksen mukaisesti perustetut alakomiteat.

2. Assosiaationeuvosto voi päättää perustaa erityiskomiteoita tai -elimiä, jotka ovat tarpeen tämän sopimuksen täytäntöönpanoa varten, ja se määrittää näiden elinten kokoonpanon, tehtävät ja työskentelytavat. Tällaiset erityiskomiteat tai -elimet voivat myös keskustella mistä tahansa tarpeelliseksi katsomistaan kysymyksistä, tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) erityismääräysten soveltamista rajoittamatta.

3. Assosiaatiokomitea voi myös perustaa alakomiteoita tarkastelemaan tämän sopimuksen V osastossa (Taloudellinen ja alakohtainen yhteistyö) tarkoitetun säännöllisen vuoropuhelun yhteydessä saavutettua edistymistä.

4. Alakomiteoilla on valtuudet tehdä päätöksiä tässä sopimuksessa määrätyissä asioissa. Niiden on tarvittaessa raportoitava toimistaan säännöllisesti assosiaatiokomitealle.

5. Tämän sopimuksen IV osaston mukaisesti perustetut alakomiteat ilmoittavat tämän sopimuksen 465 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppakomitean kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle kokoustensa ajankohdat ja esityslistat tarpeeksi ajoissa. Ne raportoivat toimistaan kussakin tämän sopimuksen 465 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppakomitean kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean säännönmukaisessa kokouksessa.

6. Alakomiteoiden olemassaolo ei estä kumpaakaan osapuolta jättämästä mitään asiaa suoraan tämän sopimuksen 465 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppakomitean kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean käsiteltäväksi.

467 artikla

1. Perustetaan parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta. Siinä kokoontuvat Euroopan parlamentin ja Ukrainan parlamentin (Verkhovna Rada) jäsenet mielipiteiden vaihtoa varten. Foorumi kokoontuu itse määrääminsä väliajoin.

2. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta muodostuu Euroopan parlamentin ja Ukrainan Verkhovna Radan jäsenistä.

3. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta vahvistaa työjärjestyksensä.

4. Parlamentaarisen assosiaatiovaliokunnan puheenjohtajana toimii sen työjärjestyksessä vahvistettavien määräysten mukaisesti vuorotellen Euroopan parlamentin edustaja ja Ukrainan Verkhovna Radan edustaja.

468 artikla

1. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta voi pyytää tämän sopimuksen täytäntöönpanoon liittyviä asiaankuuluvia tietoja assosiaationeuvostolta, joka toimittaa valiokunnalle pyydetyt tiedot.

2. Parlamentaariselle assosiaatiovaliokunnalle tiedotetaan assosiaationeuvoston päätöksistä ja suosituksista.

3. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta voi antaa suosituksia assosiaationeuvostolle.

4. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta voi perustaa parlamentaarisia alavaliokuntia.

469 artikla

1. Osapuolet edistävät myös kansalaisyhteiskuntiensa edustajien säännöllisiä tapaamisia, jotta nämä pysyvät ajan tasalla tämän sopimuksen täytäntöönpanosta ja voivat antaa siihen oman panoksensa.

2. Perustetaan kansalaisyhteiskunnan foorumi. Se muodostetaan Euroopan talous- ja sosiaalikomitean (ETSK) jäsenistä sekä Ukrainan kansalaisyhteiskunnan edustajista, ja sen tarkoituksena on tarjota puitteet tapaamista ja näkemystenvaihtoa varten. Kansalaisyhteiskunnan foorumi kokoontuu itse määrääminsä väliajoin.

3. Kansalaisyhteiskunnan foorumi vahvistaa työjärjestyksensä.

4. Kansalaisyhteiskunnan foorumin puheenjohtajana toimii sen työjärjestyksessä vahvistettavien määräysten mukaisesti vuorotellen Euroopan talous- ja sosiaalikomitean edustaja ja Ukrainan kansalaisyhteiskunnan edustaja.

470 artikla

1. Kansalaisyhteiskunnan foorumille tiedotetaan assosiaationeuvoston päätöksistä ja suosituksista.

2. Kansalaisyhteiskunnan foorumi voi antaa suosituksia assosiaationeuvostolle.

3. Assosiaatiokomitea ja parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta järjestävät säännöllisen yhteydenpidon kansalaisyhteiskunnan foorumin edustajien kanssa saadakseen näiltä näkemyksiä siitä, miten tämän sopimuksen tavoitteet voidaan saavuttaa.

2 LUKU

Yleiset määräykset ja loppumääräykset

471 artikla

Mahdollisuus saattaa asiansa tuomioistuinten ja hallintoelinten käsiteltäväksi

Kumpikin osapuoli sitoutuu varmistamaan tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa, että toisen osapuolen luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt voivat, ilman syrjintää sen omiin kansalaisiin verrattuna, saattaa asiansa sen toimivaltaisten tuomioistuinten ja hallintoelinten käsiteltäväksi puolustaakseen yksilönoikeuksiaan ja omistusoikeuksiaan.

472 artikla

Keskeisiin turvallisuusetuihin liittyvät toimenpiteet

Tämän sopimuksen määräykset eivät estä osapuolta toteuttamasta toimenpiteitä:

a) joita se pitää tarpeellisina keskeisten turvallisuusetujensa vastaisten tietojen luovutuksen estämiseksi;

b) jotka liittyvät aseiden, ammusten tai sotilastarvikkeiden tuotantoon tai kauppaan taikka puolustustarkoitusten kannalta välttämättömään tutkimukseen, kehitystyöhön tai tuotantoon, jos nämä toimenpiteet eivät heikennä sellaisten tuotteiden kilpailuedellytyksiä, joita ei ole tarkoitettu nimenomaan sotilaalliseen käyttöön;

c) jotka se arvioi tärkeiksi oman turvallisuutensa kannalta yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavissa vakavissa sisäisissä levottomuuksissa, sodan aikana tai sodan uhkaa merkitsevässä vakavassa kansainvälisessä jännitystilassa taikka täyttääkseen velvoitteet, joihin se on sitoutunut rauhan ja kansainvälisen turvallisuuden ylläpitämiseksi.

473 artikla

Syrjimättömyys

1. Tämän sopimuksen soveltamisaloilla ja rajoittamatta siihen sisältyviä erityismääräyksiä:

a) Ukrainan unioniin tai sen jäsenvaltioihin soveltamat järjestelyt eivät saa johtaa syrjintään jäsenvaltioiden, niiden kansalaisten tai niiden yhtiöiden tai yritysten välillä;

b) unionin tai sen jäsenvaltioiden Ukrainaan soveltamat järjestelyt eivät saa johtaa syrjintään Ukrainan kansalaisten, yhtiöiden tai yritysten välillä.

2. Edellä olevan 1 kohdan määräykset eivät rajoita osapuolten oikeutta soveltaa verolainsäädännön asiaan liittyviä säännöksiä verovelvollisiin, jotka ovat keskenään erilaisessa tilanteessa asuinpaikkansa suhteen.

474 artikla

Asteittainen lähentäminen

Tämän sopimuksen 1 artiklassa asetettujen tavoitteiden mukaisesti Ukraina lähentää asteittain lainsäädäntöään EU:n lainsäädäntöön tämän sopimuksen liitteissä I–XLIV tarkoitetulla tavalla, tämän sopimuksen IV, V ja VI osastossa määritettyjen sitoumusten pohjalta ja mainittujen liitteiden määräysten mukaisesti. Tämä määräys ei rajoita tämän sopimuksen IV osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) vahvistettujen, sääntelyn lähentämistä koskevien erityisten periaatteiden ja velvoitteiden soveltamista.

475 artikla

Seuranta

1. Seurannalla tarkoitetaan tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien toimenpiteiden täytäntöönpanossa ja soveltamisen valvonnassa tapahtuvan edistymisen jatkuvaa arviointia.

2. Seurannan puitteissa arvioidaan Ukrainan lainsäädännön lähentämistä EU:n lainsäädäntöön tässä sopimuksessa tarkoitetulla tavalla, täytäntöönpanoon ja sen valvontaan liittyvät näkökohdat mukaan lukien. Osapuolet voivat suorittaa näitä arviointeja yksin, tai, yhteisestä sopimuksesta, yhdessä. Arvioinnin helpottamiseksi Ukraina raportoi EU:lle lähentämisessä tapahtuvasta edistymisestä, soveltuvin osin ennen tässä sopimuksessa EU:n säädösten suhteen asetettujen siirtymäaikojen päättymistä. Raportoinnin ja arvioinnin yhteydessä sekä arviointeja koskevien yksityiskohtien ja arviointien tiheyden määrittämisessä otetaan huomioon tässä sopimuksessa määritetyt erityiset yksityiskohtaiset säännöt tai tällä sopimuksella perustettujen elinten päätökset.

3. Seuranta voi käsittää paikalla tehtäviä tarkastuksia, joihin voivat osallistua EU:n toimielimet, elimet ja laitokset, valtiosta riippumattomat elimet, valvontaviranomaiset, riippumattomat asiantuntijat ja muut tahot tarpeen mukaan.

4. Seurannan tuloksista, tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetut lähentämistä koskevat arvioinnit mukaan lukien, keskustellaan kaikissa tällä sopimuksella perustetuissa asiaankuuluvissa elimissä. Tällaiset elimet voivat antaa yksimielisesti hyväksyttyjä yhteisiä suosituksia, jotka esitetään assosiaationeuvostolle.

5. Jos osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisalaan kuuluvat tarvittavat toimenpiteet on pantu täytäntöön ja että niiden soveltamista valvotaan, assosiaationeuvosto hyväksyy sille tämän sopimuksen 463 artiklassa annettujen valtuuksien nojalla tämän sopimuksen IV osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tarkoitettuja markkinoiden avaamiseen liittyviä lisätoimenpiteitä.

6. Tämän artiklan 4 kohdassa tarkoitetun yhteisen suosituksen esittämistä assosiaationeuvostolle tai tällaisen suosituksen esittämättä jättämistä ei käsitellä tämän sopimuksen IV osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määritellyssä riitojenratkaisumenettelyssä. Asiaa käsittelevän elimen päätöstä tai päätöksen tekemättä jättämistä ei käsitellä tämän sopimuksen IV osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määritellyssä riitojenratkaisumenettelyssä.

476 artikla

Velvoitteiden täyttäminen

1. Osapuolet toteuttavat kaikki tarvittavat yleiset tai erityiset toimenpiteet varmistaakseen tästä sopimuksesta johtuvien velvoitteidensa täyttämisen. Ne varmistavat, että tässä sopimuksessa asetetut tavoitteet saavutetaan.

2. Osapuolet sopivat aloittavansa kumman tahansa osapuolen pyynnöstä viipymättä neuvottelut sopivia kanavia käyttäen keskustellakseen tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskevista tai muista osapuolten suhteita koskevista kysymyksistä.

3. Kumpikin osapuoli voi saattaa assosiaationeuvoston käsiteltäväksi kaikki tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskevat riidat tämän sopimuksen 477 artiklan mukaisesti. Assosiaationeuvosto voi ratkaista riidan sitovalla päätöksellä.

477 artikla

Riitojen ratkaiseminen

1. Jos osapuolten välillä syntyy tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskeva riita, kumpi tahansa osapuoli voi esittää toiselle osapuolelle ja assosiaationeuvostolle riidanalaisen asian ratkaisemista koskevan virallisen pyynnön. Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tulkintaa, täytäntöönpanoa ja vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskeviin riitoihin sovelletaan poikkeuksellisesti yksinomaan tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 lukua (Riitojen ratkaiseminen).

2. Osapuolet pyrkivät ratkaisemaan riidan käymällä vilpittömässä mielessä neuvotteluja assosiaationeuvostossa ja tämän sopimuksen 461, 465 ja 466 artiklassa tarkoitetuissa muissa elimissä, jotta kummankin osapuolen hyväksyttävissä oleva ratkaisu saavutetaan mahdollisimman pian.

3. Osapuolet antavat assosiaationeuvostolle ja muille asiaankuuluville elimille kaikki tilanteen perusteellista käsittelyä varten tarvittavat tiedot.

4. Riidasta neuvotellaan jokaisessa assosiaationeuvoston kokouksessa, kunnes se saadaan ratkaistua. Riita katsotaan ratkaistuksi, kun assosiaationeuvosto on tehnyt sitovan päätöksen asian ratkaisemiseksi tämän sopimuksen 476 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla tai kun se on vahvistanut, että riitaa ei enää ole. Riidasta voidaan neuvotella myös missä tahansa assosiaatiokomitean tai tämän sopimuksen 461, 465 ja 466 artiklassa tarkoitetun muun elimen kokouksessa osapuolten yhteisestä sopimuksesta tai toisen osapuolen pyynnöstä. Neuvotteluja voidaan käydä myös kirjallisesti.

5. Kaikki neuvottelujen aikana annetut tiedot ovat luottamuksellisia.

478 artikla

Toimenpiteet siinä tapauksessa, että velvollisuuksia ei täytetä

1. Jos asiaa ei ole ratkaistu kolmen kuukauden kuluessa päivästä, jona virallinen pyyntö riitojen ratkaisemiseksi tämän sopimuksen 477 artiklan mukaisesti on annettu tiedoksi, ja jos osapuoli edelleen katsoo, että toinen osapuoli on jättänyt täyttämättä tämän sopimuksen mukaisen velvoitteensa, osapuoli voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet. Neuvotteluille asetettua kolmen kuukauden määräaikaa ei sovelleta tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeustapauksissa.

2. Toimenpiteitä valittaessa on etusijalle asetettava ne, joista on vähiten haittaa tämän sopimuksen toiminnalle. Tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta näihin toimenpiteisiin ei saa kuulua minkään tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määräyksissä mainitun oikeuden tai velvollisuuden keskeyttäminen. Näistä toimenpiteistä on ilmoitettava välittömästi assosiaationeuvostolle ja niitä on käsiteltävä neuvotteluissa tämän sopimuksen 476 artiklan 2 kohdan mukaisesti ja riitojen ratkaisussa tämän sopimuksen 476 artiklan 3 kohdan ja 477 artiklan mukaisesti.

3. Edellä 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut poikkeukset koskevat tilanteita, joissa

a) sopimus on sanottu irti tavalla, joka ei ole kansainvälisen oikeuden yleisten säännösten sallima; tai

b) toinen osapuoli rikkoo tämän sopimuksen 2 artiklassa tarkoitettuja tämän sopimuksen olennaisia osia.

479 artikla

Suhde muihin sopimuksiin

1. Kumotaan Luxemburgissa 14 päivänä kesäkuuta 1994 allekirjoitettu ja 1 päivänä maaliskuuta 1998 voimaan tullut Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus ja siihen liitetyt pöytäkirjat.

2. Tämä assosiaatiosopimus korvaa edellä mainitun sopimuksen. Viittaukset edellä mainittuun sopimukseen kaikissa muissa osapuolten välisissä sopimuksissa on katsottava viittauksiksi tähän sopimukseen.

3. Tämä sopimus ei vaikuta niihin oikeuksiin, jotka yksilöille ja talouden toimijoille taataan voimassa olevissa, yhtä tai useampaa jäsenvaltiota ja Ukrainaa sitovissa sopimuksissa, ennen kuin samanarvoiset yksilöitä ja talouden toimijoita koskevat oikeudet on saavutettu tämän sopimuksen nojalla.

4. Olemassa olevat sopimukset, jotka koskevat tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia yhteistyöaloja, katsotaan osaksi tämän sopimuksen mukaisia kahdenvälisiä suhteita ja osaksi yhteistä institutionaalista kehystä.

5. Osapuolet voivat täydentää tätä sopimusta tekemällä erityissopimuksia millä tahansa tämän sopimuksen kattamalla alalla. Tällaiset erityissopimukset ovat erottamaton osa tämän sopimukseen alaan kuuluvia kahdenvälisiä suhteita, ja ne muodostavat osan yhteisestä institutionaalisesta kehyksestä.

6. Tämä sopimus ja sen nojalla toteutettavat toimet eivät millään tavalla rajoita jäsenvaltioiden valtuuksia tehdä kahdenvälistä yhteistyötä Ukrainan kanssa tai tarvittaessa tehdä Ukrainan kanssa uusia yhteistyösopimuksia, sanotun kuitenkaan rajoittamatta Euroopan unionista ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyjen sopimusten asian kannalta merkityksellisten määräysten soveltamista.

480 artikla

Liitteet ja pöytäkirjat

Tämän sopimuksen liitteet ja pöytäkirjat ovat erottamaton osa tätä sopimusta.

481 artikla

Voimassaoloaika

1. Tämä sopimus tehdään rajoittamattomaksi ajaksi. Osapuolten on laadittava kattava katsaus tämän sopimuksen tavoitteiden toteutumisesta viiden vuoden kuluessa sen voimaantulosta ja milloin tahansa muulloin osapuolten yhteisestä sopimuksesta.

2. Kumpikin osapuoli voi irtisanoa tämän sopimuksen ilmoittamalla asiasta toiselle osapuolelle. Sopimuksen voimassaolo päättyy kuuden kuukauden kuluttua tällaisen ilmoituksen vastaanottamisesta.

482 artikla

Osapuolten määritelmä

Tätä sopimusta sovellettaessa 'osapuolilla' tarkoitetaan unionia tai sen jäsenvaltioita taikka unionia ja sen jäsenvaltioita, kutakin niille Euroopan unionin toiminnasta tehdyssä sopimuksessa osoitetun toimivallan mukaisesti, sekä Ukrainaa. Tarvittaessa 'osapuolella' tarkoitetaan Euratomia, sille Euratomin perustamissopimuksessa osoitetun toimivallan mukaisesti.

483 artikla

Alueellinen soveltaminen

Tätä sopimusta sovelletaan alueisiin, joihin sovelletaan Euroopan unionista tehtyä sopimusta (SEU-sopimus), Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta (SEUT-sopimus) ja Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimusta niissä määrätyin edellytyksin, sekä Ukrainan alueeseen.

484 artikla

Sopimuksen tallettaja

Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristö on tämän sopimuksen tallettaja.

485 artikla

Todistusvoimaiset tekstit

Tämä sopimus on laadittu bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin, viron ja ukrainan kielellä, ja jokainen teksti on yhtä todistusvoimainen.

486 artikla

Voimaantulo ja väliaikainen soveltaminen

1. Osapuolet ratifioivat tai hyväksyvät tämän sopimuksen omien menettelyjensä mukaisesti. Ratifiointi- tai hyväksymiskirjat talletetaan Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristöön.

2. Tämä sopimus tulee voimaan viimeisen ratifiointi- tai hyväksymiskirjan talletuspäivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä.

3. Sen estämättä, mitä 2 kohdassa määrätään, unioni ja Ukraina sopivat soveltavansa tätä sopimusta unionin määrittelemällä tavalla väliaikaisesti osittain, siten kuin tämän artiklan 4 kohdassa määrätään sekä tapauksen mukaan omien sisäisten menettelyjensä ja lainsäädäntönsä mukaisesti.

4. Väliaikainen soveltaminen tulee voimaan sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisestä päivästä, jona tallettaja vastaanottaa seuraavat:

— unionin ilmoitus siitä, että tätä varten tarvittavat menettelyt on saatettu päätökseen ja jossa osoitetaan sopimuksen ne osat, joita sovelletaan väliaikaisesti; ja

— Ukrainan menettelyjensä ja sovellettavan lainsäädäntönsä mukaisesti tallettaman ratifiointiasiakirjan.

5. Tämän sopimuksen asiaankuuluvien määräysten soveltamiseksi, sen niitä vastaavat liitteet ja pöytäkirjat mukaan luettuina, näissä määräyksissä olevat viittaukset "tämän sopimuksen voimaantulopäivään" on katsottava viittauksiksi "päivään, josta tätä sopimusta sovelletaan" väliaikaisesti tämän artiklan 3 kohdan mukaisesti.

6 Väliaikaisen soveltamisen aikana sovelletaan edelleen Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan kumppanuudesta ja yhteistyöstä tehdyn sekä Luxemburgissa 14 päivänä kesäkuuta 1994 allekirjoitetun ja 1 päivänä maaliskuuta 1998 voimaan tulleen sopimuksen niitä määräyksiä, jotka eivät kuulu tämän sopimuksen väliaikaisen soveltamisen piiriin.

7. Kumpikin osapuoli voi antaa tallettajalle kirjallisen ilmoituksen aikomuksestaan saattaa tämän sopimuksen väliaikainen soveltaminen päättymään. Väliaikaisen soveltamisen päättyminen tulee voimaan kuuden kuukauden kuluttua siitä, kun tallettaja on vastaanottanut tämän ilmoituksen.

Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välinen assosiaatiosopimukseen liittyvä

PÄÄTÖSASIAKIRJA

Seuraavien edustajat:

BELGIAN KUNINGASKUNTA,

BULGARIAN TASAVALTA,

TŠEKIN TASAVALTA,

TANSKAN KUNINGASKUNTA,

SAKSAN LIITTOTASAVALTA,

VIRON TASAVALTA,

IRLANTI,

HELLEENIEN TASAVALTA,

ESPANJAN KUNINGASKUNTA,

RANSKAN TASAVALTA,

KROATIAN TASAVALTA,

ITALIAN TASAVALTA,

KYPROKSEN TASAVALTA,

LATVIAN TASAVALTA,

LIETTUAN TASAVALTA,

LUXEMBURGIN SUURHERTTUAKUNTA,

UNKARI,

MALTAN TASAVALTA,

ALANKOMAIDEN KUNINGASKUNTA,

ITÄVALLAN TASAVALTA,

PUOLAN TASAVALTA,

PORTUGALIN TASAVALTA,

ROMANIA,

SLOVENIAN TASAVALTA,

SLOVAKIAN TASAVALTA,

SUOMEN TASAVALTA,

RUOTSIN KUNINGASKUNTA,

ISON-BRITANNIAN JA POHJOIS-IRLANNIN YHDISTYNYT KUNINGASKUNTA,

EUROOPAN UNIONI,

EUROOPAN ATOMIENERGIAYHTEISÖ

sekä

UKRAINA,

jäljempänä yhteisesti ’allekirjoittajat’,

jotka ovat kokoontuneet Brysselissä kahdentenakymmenentenäseitsemäntenä päivänä kesäkuuta vuonna kaksituhattaneljätoista,

allekirjoittaakseen Euroopan unionin ja Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välisen assosiaatiosopimuksen, jäljempänä 'sopimus', ne osat, joita ei allekirjoitettu 21 päivänä maaliskuuta 2014,

muistuttavat allekirjoittaneensa Brysselissä 21 päivänä maaliskuuta 2014 pidetyssä huippukokouksessa sopimuksen seuraavien poliittisten määräysten tekstin:

1. Johdanto-osa

2. 1 artikla

3. I, II ja VII osasto

Allekirjoittajat ovat allekirjoittaneet sopimuksen seuraavat määräykset:

— III, IV, V ja VI osasto sekä niitä koskevat liitteet ja pöytäkirjat,

ja vahvistavat, että sopimus muodostaa yhden välineen.

Allekirjoittajat sopivat, että sopimuksen väliaikaista soveltamista koskevan 486 artiklan 4 kohtaa sovelletaan sopimuksen vastaaviin osiin tämän päätösasiakirjan mukaisesti.

Allekirjoittajat sopivat, että sopimusta sovelletaan Ukrainan koko alueeseen, sellaisena kuin se on tunnustettu kansainvälisessä oikeudessa, ja että ne ryhtyvät neuvotteluihin määrittääkseen sopimuksen vaikutukset Krimin autonomisen tasavallan ja Sevastopolin kaupungin laittomasti liitettyyn alueeseen, joka ei tällä hetkellä kuulu Ukrainan hallituksen tosiasialliseen hallintaan.

Tehty Brysselissä kahdentenakymmenentenäseitsemäntenä päivänä kesäkuuta vuonna kaksituhattaneljätoista.

6 LUVUN LIITE XVI

LUETTELO SIJOITTAUTUMISTA KOSKEVISTA VARAUKSISTA; LUETTELO RAJATYLITTÄVÄÄ PALVELUJEN TARJONTAA KOSKEVISTA SITOUMUKSISTA; LUETTELO SOPIMUSPERUSTEISIA PALVELUNTARJOAJIA JA ITSENÄISIÄ AMMATINHARJOITTAJIA KOSKEVISTA VARAUKSISTA

EU-osapuoli

1. 88 artiklan 2 kohdan (sijoittautuminen) mukaiset varaukset: Liite XVI-A

2. 95 artiklan 1 kohdan mukainen sitoumusluettelo (rajatylittävä tarjonta): Liite XVI-B

3. 101 artiklan (sopimusperusteiset palveluntarjoajat) ja 102 artiklan (itsenäiset ammatinharjoittajat) mukaiset varaukset: Liite XVI-C

Ukraina

4. 88 artiklan 3 kohdan (sijoittautuminen) mukaiset varaukset: Liite XVI-D

5. 95 artiklan 1 kohdan mukainen sitoumusluettelo (rajatylittävä tarjonta): Liite XVI-E

6. 101 artiklan (sopimusperusteiset palveluntarjoajat) ja 102 artiklan (itsenäiset ammatinharjoittajat) mukaiset varaukset: Liite XVI-F

7. Liitteissä XVI-A, XVI-B ja XVI-C käytetään seuraavia lyhenteitä:

AT Itävalta

BE Belgia

BG Bulgaria

CY Kypros

CZ Tšekki

DE Saksa

DK Tanska

EU Euroopan unioni, mukaan lukien kaikki sen jäsenvaltiot

ES Espanja

EE Viro

FI Suomi

FR Ranska

EL Kreikka

HR Kroatia

HU Unkari

IE Irlanti

IT Italia

LV Latvia

LT Liettua

LU Luxemburg

MT Malta

NL Alankomaat

PL Puola

PT Portugali

RO Romania

SK Slovakia

SI Slovenia

SE Ruotsi

UK Yhdistynyt kuningaskunta

8. Liitteissä XVI-D, XVI-E ja XVI-F käytetään seuraavaa lyhennettä:

UA Ukraina

6 LUVUN LIITE XVI-A

SIJOITTAUTUMISTA KOSKEVAT EU-OSAPUOLEN VARAUKSET

(88 artiklan 2 kohdassa tarkoitetut)

1. Jäljempänä esitettävässä luettelossa ilmoitetaan taloudellisen toiminnan alat, joilla Ukrainan sijoittautumisiin ja sijoittajiin sovelletaan 88 artiklan 2 kohdan nojalla EU:n myöntämää kansallista kohtelua tai suosituimmuuskohtelua koskevia varauksia.

   Luettelossa on seuraavat osat:

   a) Luettelo horisontaalisista varauksista, joita sovelletaan kaikkiin toimialoihin tai osa-aloihin.

   b) Toimiala- tai osa-alakohtaisia varauksia koskeva luettelo, jossa ilmoitetaan kyseinen toimiala tai osa-ala sekä sovellettava varaus (sovellettavat varaukset).

      Varaus, joka koskee toimintaa, jota ei vapauteta (ei sitoumuksia), ilmaistaan seuraavasti: "Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita".

      Jos a tai b alakohdassa tarkoitetussa varauksessa on ainoastaan jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siinä mainitsemattomat jäsenvaltiot täyttävät kyseistä alaa koskevat 88 artiklan 2 kohdan mukaiset velvoitteet ilman varauksia (vaikka tietyllä alalla ei ole jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia tai alakohtaisia EU:n laajuisia varauksia).

2. Sopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

3. Sääntelyn lähentämisen piiriin liitteen XVII mukaisesti kuuluvien toimialojen osalta jäljempänä luetellut varaukset poistetaan liitteessä XVII olevan 4 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

4. Tästä luettelosta johtuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille tai oikeushenkilöille.

Horisontaaliset varaukset

Yleishyödylliset palvelut

EU: Kansallisen tai paikallisen tason yleishyödyllisiksi palveluiksi katsottava taloudellinen toiminta voidaan varata julkisille monopoleille tai yksinoikeudet saaneille yksityisille palveluntarjoajille.

Sijoitukset ja sijoittautumismuodot

EU: Jonkin jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti perustetuille (ukrainalaisten yritysten) tytäryhtiöille, joiden kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka on unionissa, myönnettyä kohtelua ei laajenneta koskemaan ukrainalaisen yrityksen johonkin unionin jäsenvaltioon perustamia sivuliikkeitä tai agentuureja.

EU: Joissakin jäsenvaltioissa edellytetään joillakin palvelualoilla yhtiön muodostamista EU:ssa ([1]).

EE: Ellei yksityisen tai julkisen osakeyhtiön johtokunnan jäsenistä vähintään puolet asu Virossa, toisessa Euroopan talousalueen jäsenvaltiossa tai Sveitsissä, yhtiön on toimitettava rekisterinpitäjälle tiedot (myös osoite) henkilöstä, joka asuu Virossa ja jolla on oikeus ottaa yhtiön puolesta vastaan yhtiön oikeudenkäyntiasiakirjoja ja hyväksyä yhtiölle osoitettuja tahdonilmaisuja.

AT: Oikeushenkilöiden sivuliikkeiden toimitusjohtajien on asuttava Itävallassa; Itävallan kauppalain noudattamisesta vastaavien, oikeushenkilön tai sivuliikkeen palveluksessa olevien luonnollisten henkilöiden kotipaikan on oltava Itävallassa.

([1]) Selvyyden vuoksi yhtiön muodostamisella tarkoitetaan oikeushenkilön sijoittautumista.

FI: Ulkomainen oikeushenkilö, joka harjoittaa liiketoimintaa yhtiökumppanina suomalaisessa kommandiittiyhtiössä tai avoimessa yhtiössä, tarvitsee elinkeinoluvan patentti- ja rekisterihallitukselta, ellei oikeushenkilö ole jo sijoittautunut Euroopan talousalueelle. Jos ulkomainen organisaatio aikoo harjoittaa liiketoimintaa tai kauppaa perustamalla sivuliikkeen Suomeen, sen on hankittava elinkeinolupa. Kaikkien toimialojen kohdalla vähintään yhden johtokunnan jäsenistä ja varajäsenistä on asuttava ETA:n alueella, mutta joillekin yhtiöille voidaan myöntää poikkeuksia säännöstä.

FI: Suomen viranomaisten on vahvistettava ulkomaisten omistajien osakkeiden hankinta, joka oikeuttaa yli kolmanneksen suuren suomalaisen yhtiön tai suuren liikeyrityksen (jossa on yli 1 000 työntekijää tai jonka liikevaihto on yli 168 miljoonaa euroa tai jonka taseen loppusumma on yli 168 miljoonaa euroa) äänioikeuksista; vahvistus voidaan evätä vain, jos tärkeä kansallinen etu olisi uhattuna. Näitä rajoituksia ei sovelleta televiestintäpalveluihin, paitsi johtokunnan jäseniä koskevan asuinpaikkavaatimuksen osalta.

SK: Ulkomaisen luonnollisen henkilön, jonka nimi rekisteröidään kaupparekisteriin yrittäjän (yhtiön) puolesta toimimaan valtuutettuna henkilönä, on esitettävä Slovakian väliaikainen oleskelulupa.

HU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita valtion omaisuuden hankinnan osalta.

PL: Kaikki toimialat lukuun ottamatta lakiasiainpalveluja ja terveydenhuoltoyksiköiden tarjoamia palveluja: ulkomaisen palvelujen tarjoajan sijoittautuminen edellyttää kommandiittiyhtiön, rajoitetun vastuun yhtiön tai osakeyhtiön perustamista.

Kiinteistöjen hankinta

Kiinteistöjen hankkimista on rajoitettu seuraavissa jäsenvaltioissa.

AT: Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden on saatava kiinteistön hankinnalle, ostolle ja vuokraukselle lupa toimivaltaisilta alueviranomaisilta (Länder), jotka harkitsevat, onko näillä toimenpiteillä vaikutusta tärkeisiin taloudellisiin, sosiaalisiin tai kulttuurisiin etuihin.

BG: Ulkomaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt eivät voi hankkia maaomaisuutta (eivät myöskään sivuliikkeen kautta). Bulgarialaiset oikeushenkilöt, joiden omistuksesta osa on ulkomaista, eivät voi hankkia omistukseensa maatalousmaata. Ulkomaiset oikeushenkilöt ja ulkomaiden kansalaiset, joiden pysyvä asuinpaikka on ulkomailla, voivat hankkia omistukseensa rakennuksia ja rajoitettuja kiinteistöjen omistusoikeuksia (käyttöoikeus, rakennusoikeus, oikeus päällysrakenteiden pystyttämiseen ja rasitukset).

CZ: Maatalousmaata ja metsää voivat hankkia vain sellaiset ulkomaiset oikeushenkilöt, joilla on pysyvä toimipaikka Tšekin tasavallassa. Valtion omistuksessa olevaan maatalousmaahan ja metsään sovelletaan erityissääntöjä. Nämä rajoitukset ovat voimassa seitsemän vuoden ajan Tšekin EU:hun liittymisen jälkeen.

DK: Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden kiinteistöostoille on asetettu rajoituksia. Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden maatalouskiinteistöjen ostoille on asetettu rajoituksia.

HU: Ulkomaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt eivät saa hankkia viljelymaata, jollei viljelymaata koskevaan lainsäädäntöön sisältyvistä poikkeuksista muuta johdu. Ulkomaalaisten kiinteistöostoihin on hankittava lupa maan julkishallinnon virastosta, joka on toimivaltainen kiinteistön sijainnin perusteella.

EE: Maatalousmaan ja metsän sekä rajaseudulla sijaitsevan maan ostolle on asetettu rajoituksia.

EL: Lain nro 1892/90 mukaan maata raja-alueilta voi hankkia ainoastaan puolustusministeriön luvalla. Hallintokäytäntöjen mukaan suoria sijoituksia varten on helppo saada lupa.

HR: Ei sitoumuksia, jotka koskisivat sellaisten palveluntarjoajien kiinteistönhankintaoikeutta, joilla ei ole kotipaikkaa Kroatiassa ja jotka eivät ole rekisteröityneet siellä. Yhtiöt, joilla on kotipaikka Kroatiassa ja jotka ovat rekisteröityneet siellä oikeushenkilöinä, voivat hankkia kiinteistöjä, jotka ovat tarpeen niiden palvelujen tarjontaa varten. Sivuliikkeiden palvelujen tarjontaan tarpeellisten kiinteistöjen hankintaan tarvitaan oikeusministeriön hyväksyntä. Ulkomaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt eivät voi hankkia maatalousmaata.

MT: Kiinteän omaisuuden hankintaa koskevia Maltan lainsäädännön ja hallinnollisten määräysten vaatimuksia sovelletaan edelleen.

LT: Ulkomaisten henkilöiden, jotka täyttävät Euroopan ja transatlanttisen yhdentymisen kriteerit, on sallittua hankkia omistukseensa maata, sisävesiä ja metsiä. Maan hankintaan sovellettavat menettelyt, ehdot ja rajoitukset on vahvistettava perustuslaissa.

LV: Maaseutualueilla ja kaupungeissa tai kaupunkialueilla sijaitsevan maan ostolle on asetettu rajoituksia.

PL: Kiinteistöjen suoraan tai epäsuoraan hankkimiseen tarvitaan lupa. Lupa myönnetään sisäasioissa toimivaltaisen ministerin hallinnollisella päätöksellä ja puolustusministerin suostumuksella ja maatalouskiinteistöjen osalta myös maatalous- ja maaseudun kehityksen ministerin suostumuksella.

RO: Luonnolliset henkilöt, joilla ei ole Romanian kansalaisuutta eikä asuinpaikkaa Romaniassa, sekä oikeushenkilöt, jotka eivät ole romanialaisia ja joiden päätoimipaikka ei ole Romaniassa, eivät voi hankkia minkäänlaista maaomaisuutta elossa olevien kesken päätetyillä oikeustoimilla.

SI: Ulkomaisten toimijoiden Sloveniaan perustamat sivuliikkeet voivat hankkia, maata lukuun ottamatta, ainoastaan sellaista kiinteää omaisuutta, jota tarvitaan sen taloudellisen toiminnan harjoittamiseen, jota varten ne on perustettu.

SK: Ulkomaiset oikeus- tai luonnolliset henkilöt eivät voi hankkia maatalousmaata tai metsää. Eräisiin muihin kiinteistöluokkiin sovelletaan erityissääntöjä.

Alakohtaiset varaukset

Maatalous, riistatalous

FR: Muut kuin EU:n yhtiöt tarvitsevat luvan maatalousyritysten perustamiseen ja EU:n ulkopuoliset sijoittajat viinitarhojen hankintaan.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita maataloustoiminnan osalta.

Kalastus ja vesiviljely

EU: Biologisten resurssien ja kalavesien saatavuus ja käyttö Euroopan unionin jäsenvaltioiden suvereniteettiin tai lainkäyttövaltaan kuuluvilla merialueilla voidaan rajoittaa Euroopan unionin alueeseen kuuluvan lipun alla purjehtiville aluksille, jollei toisin määrätä.

Kaivostoiminta ja louhinta

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen maan luonnollisten tai oikeushenkilöiden määräysvallassa [1] olevien Ukrainan oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus EU:hun tulevasta öljyn tai maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia [2], ellei EU tarjoa kyseisen maan luonnollisille ja oikeushenkilöille kattavaa pääsyä tälle sektorille kyseisen maan kanssa tehdyn taloudellista yhdentymistä koskevan sopimuksen yhteydessä.

Teollisuus

Kustantaminen, painaminen sekä ääni-, kuva- ja atk-tallenteiden jäljentäminen [3]

IT: Kustannus- ja painoyrityksen omistajia koskee kansalaisuusvaatimus.

---

[1] Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitu(i)lla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön omasta pääomasta.

[2] Energiasta vastaavan pääosaston viimeisimmässä *Statistical Pocketbook* -julkaisussa energia-alan osalta julkaisemien lukujen perusteella: raakaöljyn tuonti ilmaistuna painona, kaasuntuonti lämpöarvona.

[3] Toimiala on rajattu valmistustoimintaan. Siihen ei kuulu audiovisuaalialaan liittyvä eikä kulttuurisisällön esittämistä koskeva toiminta.

HR: Asuinpaikkavaatimus kustantamisen, painamisen sekä ääni-, kuva- ja atk-tallenteiden jäljentämisen osalta

Öljytuotteiden valmistus ([1])

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen maan luonnollisten tai oikeushenkilöiden määräysvallassa ([2]) olevien Ukrainan oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus EU:hun tulevasta öljyn tai maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia ([3]), ellei EU tarjoa kyseisen maan luonnollisille ja oikeushenkilöille kattavaa pääsyä tälle sektorille kyseisen maan kanssa tehdyn taloudellista yhdentymistä koskevan sopimuksen yhteydessä.

Sähkön, kaasun, höyryn ja lämminveden tuotanto, siirto ja jakelu omaan lukuun ([4]) (pl. ydinvoimaan perustuva sähköntuotanto)

Sähkön tuotanto; sähkön siirto ja jakelu omaan lukuun

Kaasun valmistus; kaasumaisten polttoaineiden jakelu putkiverkossa omaan lukuun

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, kun kyseessä on sähkön tuotanto, siirto ja jakelu omaan lukuun ja kaasun tuotanto tai kaasumaisten polttoaineiden jakelu.

Höyryn ja lämminveden tuotanto, siirto ja jakelu

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen EU:n ulkopuolisen maan luonnollisten tai oikeushenkilöiden määräysvallassa ([5]) olevien oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus Euroopan unioniin tulevasta öljyn, sähkön tai maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia. Ei sitoumuksia sivuliikkeiden suoran perustamisen osalta (rekisteröityminen vaaditaan).

Yrityspalvelut

Ammatilliset palvelut

EU ([6]): Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisia tehtäviä hoitavien oikeusalan ammattilaisten (esimerkiksi notaarien) tarjoaman oikeudellisen neuvonnan ja oikeudellisen asiakirja- ja todistuspalvelun osalta.

AT: Lakiasiainpalvelujen osalta ulkomaisten asianajajien (joilla on oltava täysi pätevyys kotimaassaan) pääomaosakkuus ja osuus minkä tahansa lakiasiaintoimiston liiketuloksesta saa olla enintään 25 prosenttia. Heillä ei saa olla ratkaisevaa vaikutusvaltaa päätöksenteossa. Ulkomaisten vähemmistösijoittajien tai niiden ammattitaitoisen henkilöstön osalta sallittua on ainoastaan sellaisten lakiasiainpalvelujen tarjoaminen, jotka koskevat kansainvälistä julkisoikeutta ja sellaisen lainkäyttöalueen oikeutta, jolla ne ovat oikeutettuja toimimaan lakimiehinä; sellaisten lakiasiainpalvelujen tarjoaminen, jotka koskevat sisäistä (EU:n ja jäsenvaltion) lainsäädäntöä, kuten edustaminen tuomioistuimissa, edellyttää asianajajaliiton täysjäsenyyttä, johon sovelletaan kansalaisuusvaatimusta.

([1]) Yleishyödyllisiä palveluja koskevaa horisontaalista rajoitusta sovelletaan.
([2]) Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitu(i)lla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön omasta pääomasta.
([3]) Energiasta vastaavan pääosaston viimeisimmässä *Statistical Pocketbook* -julkaisussa energia-alan osalta julkaisemien lukujen perusteella: raakaöljyn tuonti ilmaistuna painona, kaasuntuonti lämpöarvona.
([4]) Yleishyödyllisiä palveluja koskevaa horisontaalista rajoitusta sovelletaan.
([5]) Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitu(i)lla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön omasta pääomasta.
([6]) Sallittua on ainoastaan sellaisten lakiasiainpalvelujen tarjoaminen, jotka koskevat kansainvälistä julkisoikeutta, EU-oikeutta ja sellaisen lainkäyttöalueen oikeutta, jolla sijoittaja tai sen henkilöstö on oikeutettu toimimaan lakimiehenä, ja siihen sovelletaan muiden palvelujen tavoin Euroopan unionin jäsenvaltioiden lupavaatimuksia ja -menettelyjä. Asianajajilta, jotka tarjoavat kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä oikeudellisia palveluja, voidaan näin ollen edellyttää paikallisten eettisten sääntöjen noudattamista ja kotimaan ammattinimikkeen käyttämistä (ellei isäntämaan ammattinimikkeen käyttämiselle ole saatu hyväksyntää), vakuutusta koskevien vaatimusten täyttämistä, yksinkertaista rekisteröitymistä isäntämaan asianajajaliittoon tai yksinkertaistettua pääsyä isäntämaan asianajajaliittoon läpäisemällä soveltuvuuskoe sekä lainmukaista kotipaikkaa tai toimipaikkaa isäntämaassa. EU:n oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota EU:ssa asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan, ja Euroopan unionin jäsenvaltion oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota kyseisen jäsenvaltion asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan. Näin ollen edustaminen EU:n tuomioistuimissa ja muissa toimivaltaisissa viranomaisissa saattaa edellyttää täysjäsenyyttä kyseisen EU-jäsenvaltion asianajajaliitossa, koska tällöin on kyse EU:n ja kansallisen prosessioikeuden harjoittamisesta. Joissakin jäsenvaltioissa ulkomaiset asianajajat, joita ei ole hyväksytty asianajajaliiton täysjäseniksi, voivat kuitenkin edustaa siviilioikeudellisissa menettelyissä osapuolta, joka on sellaisen valtion kansalainen tai kuuluu sellaiselle valtiolle, jossa asianajajalla on lupa harjoittaa ammattiaan.

Laskentatoimeen, kirjanpitoon, tarkastukseen ja verotukseen liittyvien neuvontapalvelujen osalta ulkomaisen lainsäädännön mukaan ammatinharjoittamiseen oikeutettujen henkilöiden pääomaosakkuus ja äänivalta saa olla korkeintaan 25 prosenttia. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita lääkäripalvelujen (lukuun ottamatta hammaslääkäripalveluja sekä psykologien ja psykoterapeuttien palveluja) eikä eläinlääkintäpalvelujen osalta.

BG: Oikeudellisten palvelujen osalta jotkut oikeudelliset muodot (*advokatsko sadrujie* ja *advokatsko drujestvo*) on varattu asianajajille, jotka ovat Bulgarian asianajajaliiton täysjäseniä. Arkkitehtipalvelujen sekä yhdyskunta- ja maisemasuunnittelupalvelujen, teknisten palvelujen ja rakennushankkeiden suunnittelupalvelujen osalta ulkomaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt, joilla on kansallisen lainsäädäntönsä mukainen tunnustettu suunnittelijan pätevyys ja toimilupa, voivat tehdä selvityksiä ja suunnitella töitä itsenäisesti Bulgariassa ainoastaan voitettuaan tarjouskilpailumenettelyn ja tultuaan valituiksi toimeksisaajaksi julkisia hankintoja koskevassa laissa vahvistettujen ehtojen ja menettelyn mukaisesti.

FR: Oikeudellisten palvelujen osalta jotkut oikeudelliset muodot (*association d'avocats* ja *société en participation d'avocat*) on varattu asianajajille, jotka ovat Ranskan asianajajaliiton täysjäseniä. Arkkitehtipalvelujen, lääkäripalvelujen (mukaan luettuina psykologit) ja hammashoitopalvelujen, kätilö- ja sairaanhoitajapalvelujen, fysioterapeuttien ja avustavan hoitohenkilöstön osalta ulkomaiset sijoittajat voivat toimia ainoastaan seuraavissa yhtiömuodoissa: *société d'exercice liberal* ja *société civile professionnelle*.

HR: Ei sitoumuksia, lukuun ottamatta kotimaan lainsäädäntöä ja ulkomaista ja kansainvälistä oikeutta koskevan neuvonnan osalta. Tuomioistuimissa osapuolia voivat edustaa ainoastaan Kroatian asianajajaneuvoston jäsenet (*odvjetnici*). Asianajajaneuvoston jäsenyyteen sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. Kansainvälisiä elementtejä sisältävissä menettelyissä osapuolia voivat välitystuomioistuimissa (ad hoc -tuomioistuimissa) edustaa asianajajat, jotka ovat muiden maiden asianajajaliiton jäseniä.

Tilintarkastuspalvelujen tarjoamiseen vaaditaan lupa. Luonnolliset ja oikeushenkilöt voivat tarjota arkkitehtipalveluja Kroatian arkkitehtikamarin suostumuksella ja teknisiä palveluja Kroatian insinöörien kamarin suostumuksella.

Kaikilta henkilöiltä, jotka tarjoavat palveluja suoraan potilaille / hoitavat potilaita, edellytetään ammattikamarin antamaa lupaa.

HU: Sijoittautumisen muotona on oltava avoin yhtiö unkarilaisen asianajajan (*ügyvéd*) tai asianajotoimiston (*ügyvédi iroda*) kanssa tai edustustoimisto.

PL: EU:n asianajajille sallitaan muitakin oikeudellisia toimintamuotoja, mutta ulkomaiset asianajajat voivat toimia ainoastaan kaupparekisteriin merkityn avoimen yhtiön, kommandiittiyhtiön tai kommandiittiosakeyhtiön muodossa.

FI: Tarkastuspalvelujen osalta suomalaisen osakeyhtiön tilintarkastajista vähintään yhtä koskee asuinpaikkavaatimus.

LT: Tarkastuspalvelujen osalta vähintään kolmen neljäsosan tilintarkastusyritysten osakkeista on kuuluttava EU:n tai ETA:n tilintarkastajille tai tilintarkastusyrityksille. Kansallisen (EU ja jäsenvaltio) oikeuden harjoittamiseen vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä.

LV: Valantehneiden tilintarkastajien kaupallisessa yrityksessä äänioikeutetuista osakkeista yli 50 prosentin on oltava valantehneiden tilintarkastajien tai EU:n taikka ETA:n valantehneiden tilintarkastajien kaupallisten yritysten omistamia.

Tutkimus- ja kehittämispalvelut

EU: Julkisin varoin rahoitettavien tutkimus- ja kehittämispalvelujen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan EU:n jäsenvaltioiden kansalaisille ja sellaisille EU:n oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on Euroopan unionissa.

Leasing tai vuokraus ilman käyttäjää/kuljettajaa

EU: Ilma-alusten leasing-vuokrauksen tai vuokrauksen osalta ilma-alusten omistajien on oltava joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttäviä luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä, jotka täyttävät osakkuutta ja määräysvaltaa (sekä johtajien kansalaisuutta) koskevat erityiset perusteet, vaikka tästä vaatimuksesta voidaan poiketa, kun kyseessä on lyhytaikainen leasingsopimus.

Muut liike-elämän palvelut

AT: Työnvälityspalvelujen ja työvoimaa vuokraavien yritysten osalta lupa voidaan myöntää vain oikeushenkilöille, joiden pääkonttori on ETA:n alueella, ja johtokunnan jäsenien tai pääosakkaiden ja/tai osakkaiden, joilla on oikeus edustaa oikeushenkilöä, on oltava ETA-alueen kansalaisia tai heillä on oltava kotipaikka ETA-alueella.

BE: Turvallisuuspalvelujen alalla johtajilta edellytetään EU-kansalaisuutta ja asuinpaikkaa EU:ssa.

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita asiaan liittyvien palvelujen osalta (ts. lääkäripalvelut, ml. psykologit, ja hammashoitopalvelut, kätilöpalvelut, fysioterapeutti- sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut).

EL: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita hammasteknikoiden osalta.

LV: Etsiväpalvelujen alalla luvan saamiseen oikeutettuja ovat ainoastaan etsiväyritykset, joiden päällikkö ja jokainen henkilö, jolla on toimisto sen hallinnollisissa tiloissa, on EU:n tai ETA-alueen kansalainen. Turvallisuuspalvelujen osalta luvan saamiseksi vähintään puolet osakepääomasta olisi oltava EU:n tai ETA:n luonnollisten ja oikeushenkilöiden omistuksessa.

LT: Turvallisuuspalvelutoimintaa voivat ryhtyä harjoittamaan vain henkilöt, joilla on Euroopan talousalueen tai NATO-maan kansalaisuus.

EE: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita turvallisuuspalvelujen osalta.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita työnvälityspalvelujen, turvallisuus-, vartiointi- ja etsiväpalvelujen osalta.

PL: Etsiväpalvelujen osalta lupa voidaan myöntää yrittäjälle, joka on luonnollinen henkilö, tai täysivaltaiselle edustajalle, jolla on ammatillinen kelpoisuus (etsivän toimilupa). Ellei yrittäjä ole luonnollinen henkilö, ammatillinen kelpoisuus on oltava vähintään yhdellä edustamiseen valtuutetulla jäsenellä tai täysivaltaisella edustajalla. Ammatillinen toimilupa voidaan myöntää henkilölle, jolla on Puolan, toisen EU:n jäsenvaltion, ETA-valtion tai Sveitsin kansalaisuus. Turvallisuuspalvelun osalta lupa voidaan myöntää yrittäjänä toimivalle luonnolliselle henkilölle, jolla on toisen asteen ammatillinen toimilupa; yrittäjälle, joka ei ole luonnollinen henkilö, jos toimiluvan haltijana on vähintään yksi jäsen, joka on avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön osakas; johtokunnan jäsenelle; asiamiehelle tai täysivaltaiselle edustajalle, jonka yrittäjä on ottanut palvelukseensa hallinnoimaan toimiluvassa määritettyä toimintaa. Ammatillinen toimilupa voidaan myöntää vain henkilölle, jolla on Puolan, toisen EU:n jäsenvaltion, ETA-valtion tai Sveitsin kansalaisuus.

PL: Sanoma- ja aikakauslehtien päätoimittajilla on oltava Puolan kansalaisuus.

DK: Turvallisuuspalvelujen osalta johtajien ja johtokunnan enemmistön on asuttava Tanskassa.

SK: Etsiväpalvelujen ja turvallisuuspalvelujen osalta toimilupa voidaan myöntää ainoastaan, ellei asiaan liity turvallisuusriskiä ja jos kaikki johtajat ovat EU:n, ETA-valtion tai Sveitsin kansalaisia.

ES: Turvallisuuspalvelualan toiminta edellyttää ennakkolupaa.

FR: Ei kansallisen kohtelun velvoitetta eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita oikeuksien myöntämisessä työnvälityspalvelujen alalla.

PT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita etsiväpalvelujen osalta.

Jakelupalvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita aseiden, ammusten ja räjähteiden jakelun osalta.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita tupakkatuotteiden jakelun osalta.

FR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksinoikeuksien myöntämisessä tupakan vähittäiskaupan alalla.

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita alkoholin ja lääkkeiden jakelun osalta.

AT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita lääkkeiden jakelun osalta.

Rahoituspalvelut ([1])

EU: Ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka on Euroopan unionissa, voivat toimia sijoitusrahastojen säilytysyhteisöinä. Sijoitusrahastojen ja sijoitusyhtiöiden hoitamista varten on perustettava erikoistunut rahastoyhtiö, jonka päätoimipaikan ja rekisteröidyn kotipaikan on oltava samassa jäsenvaltiossa.

BG: Eläkevakuutustoimintaa varten vaaditaan osakkuus rekisteröidyissä eläkevakuutusyrityksissä. Johtokunnan puheenjohtajalla ja hallituksen puheenjohtajalla on oltava vakinainen asuinpaikka Bulgariassa. Ennen ulkomaisen vakuutuksenantajan sivuliikkeen tai asiamiehen sijoittautumista tietynlaisten vakuutusten tarjoamista varten vakuutuksenantajalla on täytynyt olla lupa tarjota samanlaisia vakuutuksia alkuperämaassaan.

HR: Ei ole, paitsi maksu- ja selvityspalvelujen osalta, missä keskussäilytysyhteisö on ainoa palveluntarjoaja Kroatiassa. Mahdollisuus käyttää keskussäilytysyhteisön palveluja myönnetään muille kuin maassa asuville syrjimättömällä tavalla.

HU: Yksityisten lakisääteisten eläkerahastojen ja vapaaehtoisten keskinäisten vakuutuskassojen omaisuudenhoitopalvelut on varattu yhtiöille, joilla on toimipaikka jossakin EU:n jäsenvaltiossa, tai niiden sivuliikkeille.

PT: Eläkerahastojen hoitoa voivat tarjota ainoastaan Portugalissa tätä tarkoitusta varten rekisteröidyt erikoistuneet yritykset, Portugaliin sijoittautuneet ja toimiluvan henkivakuutusten myyntiin saaneet vakuutusyhtiöt tai muissa EU:n jäsenvaltioissa toimiluvan eläkerahastojen hoitoon saaneet yhteisöt.

Voidakseen perustaa sivuliikkeen Portugaliin ulkomaisten vakuutusyhtiöiden on osoitettava, että niillä on kokemusta toiminnan harjoittamisesta vähintään viideltä edeltävältä vuodelta.

FI: Lakisääteisiä eläkevakuutuksia tarjoavien vakuutusyhtiöiden osalta vähintään puolella perustajista sekä johtokunnan ja hallintoneuvoston jäsenistä on oltava vakinainen asuinpaikka EU:ssa, jolleivät toimivaltaiset viranomaiset ole myöntäneet poikkeusta.

Muut kuin lakisääteisiä eläkevakuutuksia tarjoavat vakuutusyhtiöt: johtokunnan ja hallintoneuvoston jäsenistä vähintään yhtä koskee asuinpaikkavaatimus.

IT: Ainoastaan sellaiset pankit, vakuutusyhtiöt, sijoitusyhtiöt ja Euroopan unionin lainsäädännöllä yhdenmukaistettua arvopapereihin kohdistuvaa yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavien yritysten rahastoyhtiöt, joiden sääntömääräinen päätoimipaikka on Euroopan unionissa, sekä Italiassa rekisteröidyt yhteissijoitusyritykset voivat hoitaa eläkerahastojen varoja. Ovelta ovelle -myynnissä välittäjien on käytettävä Italian rekisteriin merkittyjä luvan saaneita rahoituspalvelujen tarjoajia. Ulkomaisten välittäjien edustustot eivät voi harjoittaa sijoituspalvelujen tarjoamiseen tähtäävää toimintaa.

LT: Ainoastaan yritykset, joiden rekisteröity kotipaikka tai sivuliike on Liettuassa, voivat toimia eläkerahastojen säilytysyhteisöinä.

([1]) Sivuliikkeiden ja tytäryhtiöiden erilaista kohtelua koskevaa horisontaalista rajoitusta sovelletaan. Ulkomaiset sivuliikkeet voivat saada luvan toimia jäsenvaltion alueella ainoastaan kyseisen jäsenvaltion asianomaisessa lainsäädännössä säädettyjen edellytysten mukaisesti, ja sen vuoksi niiden voidaan edellyttää täyttävän useita toiminnan vakauden valvontaa koskevia vaatimuksia.

Terveydenhuolto-, sosiaali- ja koulutuspalvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisin varoin rahoitettavien terveydenhuolto-, sosiaali- ja koulutuspalvelujen osalta. Yksityisesti rahoitettavien koulutuspalvelujen osalta johtokunnan jäsenten enemmistöön voidaan soveltaa kansalaisuusvaatimuksia.

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisesti rahoitettavien terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen osalta.

BG: Ulkomaiset korkea-asteen koulut eivät voi avata osastoja Bulgarian tasavallan alueelle. Ulkomaiset korkea-asteen koulut voivat avata tiedekuntia, osastoja, instituutteja ja oppilaitoksia Bulgariaan ainoastaan bulgarialaisten korkea-asteen koulujen organisaation yhteyteen ja yhteistyössä niiden kanssa.

EL: Kolmannen asteen koulutuspalveluihin ei sovelleta kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisten oppilaitosten perustamisen osalta, jotka myöntävät tunnustettuja valtiollisia tutkintotodistuksia.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita alemman perusasteen koulutuksen osalta.

Matkailu ja matkailupalvelut

PT: Matkatoimistopalvelujen ja matkanjärjestäjien palvelujen osalta on perustettava kaupallinen yhtiö, jonka kotipaikka on Portugalissa.

HR: Sijoittautumiselle historiallisesti tai taiteellisilta arvoiltaan erityisen merkittäville suojelluille alueille tai kansallis- ja luonnonpuistoihin vaaditaan Kroatian tasavallan hallituksen hyväksyntä, ja tällainen hyväksyntä voidaan evätä.

Virkistys-, kulttuuri- ja urheilupalvelut

Uutis- ja uutistoimistopalvelut

FR: Uutistoimistopalvelujen osalta oikeushenkilöiden sijoittautumisen kansallinen kohtelu edellyttää vastavuoroisuutta.

Kirjasto-, arkisto-, museo- ja muut kulttuuripalvelut

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisten kirjasto-, arkisto-, museo- ja muiden julkisten kulttuuripalvelujen osalta

Urheilupalvelut ja muut virkistyspalvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita rahapeli- ja vedonlyöntipalvelujen osalta. Oikeusvarmuuden vuoksi selvennetään, että markkinoille pääsyä ei myönnetä.

AT: Hiihtokoulupalvelujen ja vuoristo-oppaiden palvelujen osalta oikeushenkilöiden johtajien on oltava ETA-valtioiden kansalaisia.

Kuljetuspalvelut

Meriliikenne

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kansallisen meriliikenteen kabotaasin osalta.

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, kun on kyseessä rekisteröidyn yhtiön sijoittautuminen sijoittautumisvaltion lipun alla purjehtivan laivaston liikennöimiseksi.

FI: Meriliikenteen liitännäispalveluja voivat tarjota ainoastaan Suomen lipun alla purjehtivat alukset.

HR: Meriliikenteen liitännäispalvelujen osalta ulkomaisten oikeushenkilöiden edellytetään perustavan Kroatiaan yhtiön, jolle satamaviranomaisen on myönnettävä toimilupa julkisen tarjouskilpailumenettelyn perusteella. Palveluntarjoajien määrää voidaan rajoittaa satamakapasiteetin rajoitusten mukaisesti.

Sisävesiliikenne [1]

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kansallisen liikenteen kabotaasin osalta. Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (ml. Rein-, Main- ja Tonava-joen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) täytäntöönpanomääräyksiä sovelletaan.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sisävesiliikenteen osalta.

AT, HU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, kun on kyseessä rekisteröidyn yhtiön sijoittautuminen sijoittautumisvaltion lipun alla purjehtivan laivaston liikennöimiseksi.

AT: Sisävesien osalta toimilupa myönnetään ainoastaan ETA-alueen oikeushenkilöille, ja yli 50 prosentin osuus osakepääomasta, äänivalta sekä johtokunnan enemmistö on varattu ETA-valtioiden kansalaisille.

Lentoliikennepalvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, kun kyseessä ovat kotimaiset ja kansainväliset lentoliikennepalvelut, mukaan luettuna sekä säännöllinen että muunlainen lentoliikenne, ja suoraan liikenneoikeuksien käyttöön liittyvät palvelut, eivät kuitenkaan seuraavat: ilma-aluksen korjaus- ja huoltopalvelut, lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi, tietokonepohjaista paikanvarausjärjestelmää koskevat palvelut, muut lentoliikennepalvelujen liitännäispalvelut kuten maahuolintapalvelut, ilma-alusten vuokrauspalvelut miehistöineen ja lentokentän toimintapalvelut. Molemminpuolista markkinoille pääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteessä määrätään Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välisessä sopimuksessa yhteisen ilmailualueen perustamisesta.

Ilma-alusten vuokraus miehistöineen

EU: Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajien käyttämien ilma-alusten on oltava rekisteröityjä kyseiselle lentoliikenteen harjoittajalle luvan antaneessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai muualla Euroopan unionissa. Ilma-alukseen miehistöineen kohdistuvan vuokrauksen osalta ilma-aluksen on oltava joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttävien luonnollisten henkilöiden tai osakkuutta ja määräysvaltaa koskevat erityiset vaatimukset täyttävien oikeushenkilöiden omistuksessa. Ilma-alusta käyttävien lentoliikenteen harjoittajien on oltava joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttävien luonnollisten henkilöiden tai osakkuutta ja määräysvaltaa koskevat erityiset vaatimukset täyttävien oikeushenkilöiden omistuksessa.

Tietokonepohjainen paikanvarausjärjestelmä

EU: Tietokonepohjaisten paikanvarausjärjestelmien (TPJ) osalta, jos Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua [2] kuin Euroopan unionissa myönnetään Euroopan unionin ulkopuolella toimivien TPJ-palvelujen tarjoajien toimesta, tai jos Euroopan unionin TPJ-palvelujen tarjoajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua kuin EU:n ulkopuoliset lentoliikenteen harjoittajat myöntävät Euroopan unionissa, voidaan toteuttaa toimenpiteitä, jotta Euroopan unionissa toimivat TPJ-palvelujen tarjoajat myöntäisivät EU:n ulkopuolisille lentoliikenteen harjoittajille ja Euroopan unionissa toimivat lentoliikenteen harjoittajat EU:n ulkopuolisille TPJ-palvelujen tarjoajille vastaavan kohtelun.

Rautatieliikenne

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita henkilö- ja rahtiliikenteen eikä hinaus- ja työntöpalvelujen osalta, paitsi tämän sopimuksen IV osaston 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa, ja sähköinen kauppa) 136 artiklassa vahvistettu kohtelu.

[1] Sisältää sisävesiliikenteen liitännäispalvelut.
[2] Vastaava kohtelu merkitsee Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajien ja Euroopan unionin TPJ-palvelujen tarjoajien syrjimätöntä kohtelua.

Maantieliikenne

EU: Matkustajaliikenteen (CPC 7121 ja 7122) osalta ulkomaiset sijoittajat eivät voi tarjota jäsenvaltion sisäisiä liikennepalveluja (kabotaasi) lukuun ottamatta linja-autojen, joissa on kuljettaja, muita kuin säännöllisiä vuokrauspalveluja.

Energia-ala

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen maan luonnollisten tai oikeushenkilöiden määräysvallassa [1] olevien Ukrainan oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus Euroopan unioniin tulevasta öljyn ja maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia [2], ellei EU tarjoa kyseisen maan luonnollisille ja oikeushenkilöille kattavaa pääsyä tälle sektorille kyseisen maan kanssa tehdyn taloudellista yhdentymistä koskevan sopimuksen yhteydessä.

EU: Kolmannesta maasta tai kolmansista maista olevan luonnollisen tai oikeushenkilön tai -henkilöiden määräysvallassa olevan siirtoverkonhaltijan sertifiointi voidaan evätä sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 13 päivänä heinäkuuta 2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/72/EY 11 artiklan ja maakaasun sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 13 päivänä heinäkuuta 2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/73/EY 11 artiklan mukaisesti, ellei siirtoverkonhaltija ole osoittanut, että sertifioinnin myöntäminen ei vaaranna energian toimitusvarmuutta jossakin jäsenvaltiossa ja/tai EU:ssa.

BE, BG, CY, CZ, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita polttoaineiden putkijohtokuljetusten osalta, konsultointipalveluja lukuun ottamatta.

LV: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita maakaasun putkijohtokuljetusten osalta, konsultointipalveluja lukuun ottamatta.

BE, BG, CY, CZ, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, HU, LU, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita energian jakeluun liittyvien palvelujen osalta, konsultointipalveluja lukuun ottamatta.

SI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita energian jakeluun liittyvien palvelujen osalta, maakaasun jakeluun liittyviä palveluja lukuun ottamatta.

CY: Varaa itselleen oikeuden edellyttää vastavuoroisuutta hiilivetyjen etsintään, hyödyntämiseen ja jalostukseen liittyvien toimilupien myöntämisessä.

---

[1] Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitu(i)lla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön omasta pääomasta.

[2] Energiasta vastaavan pääosaston viimeisimmässä *Statistical Pocketbook* -julkaisussa energia-alan osalta julkaisemien lukujen perusteella: raakaöljyn tuonti ilmaistuna painona, kaasuntuonti lämpöarvona.

6 LUVUN LIITE XVI-B

LUETTELO RAJATYLITTÄVIÄ PALVELUJA KOSKEVISTA SITOUMUKSISTA

(95 artiklassa tarkoitettu)

EU-Osapuoli

1. Jäljempänä esitettävässä sitoumusluettelossa ilmoitetaan EU-osapuolen 95 artiklan nojalla vapauttamat palvelualat sekä Ukrainan palveluihin ja palveluntarjoajiin varausten muodossa sovellettavat markkinoille pääsyä ja kansallista kohtelua koskevat rajoitukset. Luetteloissa on seuraavat osat:

   a) Ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jota koskevan sitoumuksen osapuoli tekee, sekä se, millä laajuudella vapautettuihin aloihin sovelletaan varauksia.

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Jos b alakohdassa tarkoitetussa sarakkeessa on ainoastaan jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siinä mainitsemattomat jäsenvaltiot tekevät kyseistä alaa koskevat sitoumukset ilman varauksia (vaikka tietyllä alalla ei ole jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia tai alakohtaisia EU:n laajuisia varauksia).

   Sitoumuksia ei sovelleta toimialoilla ja osa-aloilla, joita ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) CPC tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N° 77, CPC prov, 1991)

   b) CPC ver. 1.0 tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N° 77, CPC ver 1.0, 1998).

3. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole sopimuksen 93 ja 94 artiklassa tarkoitettuja markkinoille pääsyn tai kansallisen kohtelun rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, yleispalveluvelvoitteet, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä koskeva edellytys sekä syrjimätön vaatimus, jonka mukaan tiettyä toimintaa ei saa harjoittaa suojelluilla luonnonalueilla eikä historiallisesti tai taiteellisilta arvoiltaan erityisen merkittävillä alueilla) sovelletaan joka tapauksessa toisen osapuolen sijoittajiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita luettelossa.

4. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita muodon 1 soveltamista tietyillä palvelualoilla ja osa-aloilla eikä sijoittautumissitoumuksia koskevan luettelon mukaisten julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa.

5. Sopimuksen 85 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

6. Sitoumusluettelosta syntyvät oikeudet ja velvoitteet eivät ole sovellettavissa sellaisenaan välittömästi eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia yksittäisille luonnollisille tai oikeushenkilöille.

7. Sääntelyn lähentämisen piiriin liitteen XVII mukaisesti kuuluvien toimialojen osalta jäljempänä luetellut varaukset poistetaan liitteessä XVII olevan 4 artiklan 3 kohdan mukaisesti.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
1. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut (CPC 861) ([1]) (pl. julkisia tehtäviä hoitavien lakimiesammattien harjoittajien kuten notaarien sekä *huissiers de justice* tai muiden *officiers publics et ministériel* tarjoama oikeudellinen neuvonta sekä oikeudellisten asiakirjojen laadinta- ja vahvistuspalvelut)	Muotojen 1 ja 2 osalta AT, CY, ES, EL, LT, MT, SK: Asianajajaliiton täysjäsenyys, joka vaaditaan kansallisen (EU ja jäsenvaltio) oikeuden harjoittamiseen, edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. BE, FI: Oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Belgiassa sovelletaan kiintiöitä *Cour de cassation* -oikeusistuimessa esiintymiseen muissa kuin rikosoikeudellisissa tapauksissa BG: Ulkomaiset asianajajat voivat tarjota oikeudellista edustusta koskevia palveluja ainoastaan oman maansa kansalaisten osalta, ja edellytyksenä on vastavuoroisuus ja yhteistyö bulgarialaisen asianajajan kanssa. Oikeudellista sovittelua koskevien palvelujen tarjoaminen edellyttää vakinaista asuinpaikkaa. FR: Asianajajat voivat harjoittaa *avocat auprès de la Cour de Cassation* ja *avocat auprès du Conseil d'Etat* -ammatteja kiintiöiden rajoissa ja kansalaisuusvaatimuksen täyttyessä. HU: Asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja asuinpaikkavaatimusten täyttymistä. Ulkomaisten lakimiesten harjoittama lakiasiaintoiminta on rajattu oikeudellisen neuvonnan tarjoamiseen. LV: Valantehneitä asianajajia, joille edustaminen rikosoikeudenkäynneissä on varattu, koskee kansalaisuusvaatimus. DK: Oikeudellisen neuvontatoiminnan markkinointi on rajoitettu asianajajiin, joilla on Tanskassa myönnetty elinkeinolupa, ja Tanskassa rekisteröityihin lakiasiaintoimistoihin. Tanskan elinkeinoluvan myöntämisen edellytyksenä on Tanskassa suoritettu lainopillinen tutkinto. SE: Asianajajaliiton jäsenyys, joka on tarpeen ainoastaan käytettäessä ruotsalaista *advokat*-ammattinimikettä, edellyttää asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Muoto 1: HR: Ei ole ulkomaista ja kansainvälistä oikeutta koskevan neuvonnan osalta. Ei sitoumuksia asianajajan ammatin harjoittamisen suhteen Kroatian lainsäädännön osalta.
b) 1. Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 86212, muut kuin "tilintarkastuspalvelut", CPC 86213, CPC 86219 ja CPC 86220)	Muodon 1 osalta: FR, HU, IT, MT, RO, SI: Ei sitoumuksia AT: Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. Muodon 2 osalta: Kaikki jäsenvaltiot paitsi DE: Ei ole DE: Lakisääteisen tilintarkastuksen voivat suorittaa ainoastaan Saksassa hyväksytyt tilintarkastajat tai tilintarkastusyritykset.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) 2. Auditointi- ja tarkastuspalvelut (CPC 86211 ja 86212, muut kuin laskentatoimen palvelut)	Muodon 1 osalta: BE, BG, CY, DE, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PT, RO, SI, UK: Ei sitoumuksia AT: Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa ja Itävallan erityislainsäädännössä (esim. osakeyhtiölaki, pörssilaki, pankkilaki) säädettyjen tilintarkastusten suorittaminen edellyttävät kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. SE: Ainoastaan Ruotsissa hyväksytyt tilintarkastajat voivat tarjota tilintarkastuspalveluja tiettyjen oikeushenkilöiden, mm. kaikkien osakeyhtiöiden, osalta. Ainoastaan tällaiset tilintarkastajat voivat olla osakkeenomistajia tai muodostaa avoimen yhtiön, joka toimii laillisesti hyväksyttynä tilintarkastusyrityksenä (virallisissa tarkoituksissa). Hyväksyminen edellyttää maassa asumista. HR: Ulkomaiset tilintarkastusyritykset voivat tarjota tilintarkastuspalveluja Kroatian alueella, jos ne ovat perustaneet sivuliikkeen yhtiölain säännösten mukaisesti. Muodon 2 osalta: Ei ole
c) Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut (CPC 863) ([2])	Muodon 1 osalta: AT: Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. CY: Veroasiamiehillä on oltava valtiovarainministerin myöntämä asianmukainen lupa. Lupa myönnetään taloudellisen tarveharkinnan perusteella. Käytetään vastaavia arviointiperusteita kuin myönnettäessä lupaa ulkomaisille sijoituksille (arviointiperusteet luetellaan horisontaalisia sitoumuksia koskevassa jaksossa) siltä osin kuin kyseisiä arviointiperusteita sovelletaan myös tähän osa-alaan, ja osa-alan työllisyystilanne otetaan aina huomioon. BG, MT, RO, SI: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
d) Arkkitehtipalvelut sekä e) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8671 ja CPC 8674)	Muodon 1 osalta: AT: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta suunnittelupalveluja BE, BG, CY, EL, IT, MT, PL, PT, SI: Ei sitoumuksia DE: Kansallisia sääntöjä sovelletaan kaikista ulkomailta toimitettavista palveluista maksettaviin korvauksiin ja palkkioihin. HU, RO: Ei sitoumuksia maisemasuunnittelupalvelujen osalta HR: Arkkitehtipalvelut; Luonnolliset ja oikeushenkilöt voivat tarjota näitä palveluja Kroatian arkkitehtikamarin suostumuksella. Valtuutetun luonnollisen tai oikeushenkilön on tunnustettava (validoitava) Kroatiassa kaikki ulkomailla laaditut piirustukset tai hankkeet Kroatian lainsäädännön mukaisuuden tarkistamiseksi. Luvan tunnustamiseen (validointiin) myöntää rakennus- ja kaupunkisuunnitteluministeriö. Kaupunkisuunnittelu: Luonnolliset ja oikeushenkilöt voivat tarjota näitä palveluja saatuaan rakennus- ja kaupunkisuunnitteluministeriön suostumuksen. Muodon 2 osalta: Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
f) Tekniset palvelut sekä g) Rakennushankkeiden suunnittelupalvelut (CPC 8672 ja CPC 8673)	Muodon 1 osalta: AT, SI: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta pelkkiä suunnittelupalveluja BG, CY, EL, IT, MT, PT: Ei sitoumuksia HR: Luonnolliset ja oikeushenkilöt voivat tarjota näitä palveluja Kroatian insinöörien kamarin suostumuksella. Valtuutetun luonnollisen tai oikeushenkilön on tunnustettava (validoitava) Kroatiassa kaikki ulkomailla laaditut piirustukset tai hankkeet Kroatian lainsäädännön mukaisuuden tarkistamiseksi. Luvan tunnustamiseen (validointiin) myöntää rakennus- ja kaupunkisuunnitteluministeriö. Muodon 2 osalta: Ei ole
h) Lääkäripalvelut (ml. psykologit) ja hammashoitopalvelut (CPC 9312 ja CPC 85201 osittain)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, DE, DK, EE, ES, FI, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PT, RO, SK, UK: Ei sitoumuksia SI: Ei sitoumuksia sosiaalilääketieteen palvelujen, hygieniapalvelujen, epidemiologisten sekä lääketieteellis-ekologisten palvelujen, veritoimitusten, verivalmisteiden ja verensiirtojen eikä ruumiinavausten osalta HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta telelääketiedettä, jossa: ei mitään Muodon 2 osalta: Ei ole
i) Eläinlääkintäpalvelut (CPC 932)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, FR, EL, HU, IE, IT, LV, MT, NL, PT, RO, SI, SK: Ei sitoumuksia UK: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta eläinlaboratoriota ja eläinlääkäreille toimitettavia teknisiä palveluja, yleistä neuvontaa, opastusta ja tiedottamista, jotka koskevat esim. ravintoa, käyttäytymistä ja lemmikkieläinten hoitoa. Muodon 2 osalta: Ei ole
j) 1. Kätilöpalvelut (CPC 93191 osittain) j) 2. Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (CPC 93191 osittain)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, FR, EL, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PT, RO, SI, SK, UK: Ei sitoumuksia FI, PL: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta sairaanhoitajia. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta telelääketiedettä, jossa: ei mitään Muodon 2 osalta: Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
k) Farmaseuttisten tuotteiden sekä lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyynti (CPC 63211) sekä muut farmaseuttien tarjoamat palvelut ([3])	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, DE, CY, CZ, DK, ES, FI, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE, SI, UK: Ei sitoumuksia LV, LT: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta postimyyntiä HU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta koodia CPC 63211. Muodon 2 osalta: Ei ole
B. Tietojenkäsittelypalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 84)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
C. Tutkimus- ja kehittämispalvelut	
a) Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 852 pl. psykologien palvelut) ([4]) b) Luonnontieteen tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851) c) Tieteidenväliset tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 853)	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Julkisin varoin rahoitettavien tutkimus- ja kehittämispalvelujen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan sellaisille Euroopan unionin jäsenvaltioiden kansalaisille ja Euroopan unionin oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on Euroopan unionissa.
D. Kiinteistöpalvelut ([5])	
a) Omaan tai kolmannen osapuolen lukuun suoritettavat palvelut (CPC 821)	Muodon 1 osalta: BG, CY, CZ, EE, HU, IE, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI: Ei sitoumuksia HR: Edellytetään kaupallista läsnäoloa. Muodon 2 osalta: Ei ole
b) Palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut (CPC 822)	Muodon 1 osalta: BG, CY, CZ, EE, HU, IE, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI: Ei sitoumuksia HR: Edellytetään kaupallista läsnäoloa. Muodon 2 osalta: Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
E. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
a) Aluksiin liittyvät (CPC 83103)	Muodon 1 osalta: BG, CY, DE, HU, MT, RO: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
b) Ilma-aluksiin liittyvät (CPC 83104)	Muodon 1 osalta: BG, CY, CZ, HU, LV, MT, PL, RO, SK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: BG, CY, CZ, LV, MT, PL, RO, SK: Ei sitoumuksia. AT, BE, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LT, LU, NL, PT, SI, SE, UK: Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajien käyttämien ilma-alusten on oltava rekisteröityjä kyseiselle lentoliikenteen harjoittajalle luvan antaneessa Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai muualla Euroopan unionissa. Tästä vaatimuksesta voidaan poiketa, kun kyseessä on lyhytaikainen leasingsopimus tai jos olosuhteet ovat poikkeukselliset.
c) Muihin kulkuneuvoihin liittyvät (CPC 83101, CPC 83102 ja CPC 83105)	Muodon 1 osalta: BG, CY, HU, LV, MT, PL, RO, SI: Ei sitoumuksia SE: Sellaisten vuokraus- ja leasingpalvelujen tarjoajien, joissa autoja tai tiettyjä maastoajoneuvoja (*terrängmotorfordon*) vuokrataan tai leasing-vuokrataan ilman kuljettajaa alle vuoden pituiseksi ajaksi, on nimitettävä henkilö, joka on vastuussa muun muassa siitä, että toiminta toteutetaan sovellettavien sääntöjen ja määräysten mukaisesti ja että tieliikenneturvallisuussääntöjä noudatetaan. Vastuuhenkilön on asuttava Ruotsissa. Muodon 2 osalta: Ei ole
d) Muihin koneisiin ja laitteisiin liittyvät (CPC 83106, CPC 83107, CPC 83108 ja CPC 83109)	Muodon 1 osalta: BG, CY, CZ, HU, MT, PL, RO, SK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
e) Henkilökohtaisiin ja kotitaloustarvikkeisiin liittyvät (CPC 832)	Muotojen 1 ja 2 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK: Ei sitoumuksia

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
f) Televiestintälaitteiden vuokraus (CPC 7541)	Muotojen 1 ja 2 osalta: Ei ole
F. Muut liike-elämän palvelut	
a) Mainonta (CPC 871)	Muotojen 1 ja 2 osalta: Ei ole
b) Markkina- ja mielipidetutkimuspalvelut (CPC 864)	Muotojen 1 ja 2 osalta: Ei ole
c) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	Muotojen 1 ja 2 osalta: Ei ole
d) Liikkeenjohdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut (CPC 866)	Muotojen 1 ja 2 osalta: HU: Ei sitoumuksia välimies- ja sovittelupalvelujen (CPC 86602) osalta
e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	Muodon 1 osalta: IT: Ei sitoumuksia biologin tai kemistin ammattien osalta BG, CY, CZ, MT, PL, RO, SK, SE: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: BG, CY, CZ, MT, PL, RO, SK, SE: Ei sitoumuksia
f) Maa-, riista- ja metsätalouteen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 881 osittain)	Muodon 1 osalta: IT: Ei sitoumuksia agronomeille ja maatalousneuvojille (*periti agrari*) varattujen toimien osalta. EE, MT, RO, SI: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
g) Kalastukseen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 882 osittain)	Muodon 1 osalta: LV, MT, RO, SI: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
h) Teollisuuteen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 884 osittain ja CPC 885 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
i) Työnvälitys- ja henkilöstönhankinta-palvelut	
i) 1. Johtohenkilöiden hakupalvelut (CPC 87201)	Muodon 1 osalta: AT, BG, CY, CZ, DE, EE, ES, FI, HR, IE, LV, LT, MT, PL, PT, RO, SK, SI, SE: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: AT, BG, CY, CZ, EE, FI, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI: Ei sitoumuksia.
i) 2. Työnvälityspalvelut (CPC 87202)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, EL, FI, FR, HR, IE, IT, LU, LV, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: AT, BG, CY, CZ, EE, FI, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SI, SK: Ei sitoumuksia
i) 3. Tilapäisen toimistohenkilöstön hankintapalvelut (CPC 87203)	Muodon 1 osalta: AT, BG, CY, CZ, DE, EE, FI, FR, HR, IT, IE, LV, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SK, SI: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: AT, BG, CY, CZ, EE, FI, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI: Ei sitoumuksia
i) 4. Kotiapuhenkilöstön, myynti- tai teollisuustyöntekijöiden, sairaanhoitohenkilöstön ja muun henkilöstön hankintapalvelut (CPC 87204, 87205, 87206, 87209)	Muotojen 1 ja 2 osalta Kaikki jäsenvaltiot paitsi HU: Ei sitoumuksia HU: Ei ole
j) 1. Etsiväpalvelut (CPC 87301)	Muotojen 1 ja 2 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, UK: Ei sitoumuksia
j) 2. Turvallisuus- ja vartiointipalvelut (CPC 87302, CPC 87303, CPC 87304 ja CP 87305)	Muodon 1 osalta: HU: Ei sitoumuksia koodien CPC 87304 ja CPC 87305 osalta BE, BG, CY, CZ, ES, EE, FI, FR, HR, IT, LV, LT, MT, PT, PL, RO, SI, SK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: HU: Ei sitoumuksia koodien CPC 87304 ja CPC 87305 osalta BG, CY, CZ, EE, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SI, SK: Ei sitoumuksia

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
k) Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	Muodon 1 osalta: BE, BG, CY, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, UK: Ei sitoumuksia etsintäpalvelujen osalta HR: Ei ole, paitsi että geologisia, geodeettisia ja kaivostoimintaa koskevia perustutkimuksia sekä niihin liittyviä ympäristönsuojelua koskevia tutkimuspalveluja voivat Kroatian alueella toteuttaa vain kroatialaiset oikeushenkilöt tai tällaisia tutkimuksia voidaan toteuttaa vain yhdessä kroatialaisten oikeushenkilöiden kanssa. Muodon 2 osalta: Ei ole
l) 1. Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	Muodon 1 osalta: Meriliikennealusten osalta: BE, BG, DE, DK, EL, ES, FI, FR, HR, IE, IT, LU, NL, PT, SI, UK: Ei sitoumuksia Sisävesiliikennealusten osalta: EU, paitsi EE, HU, LV, PL: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
l) 2. Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, DE, CY, CZ, DK, ES, FI, FR, HR, EL, IE, IT, LT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
l) 3. Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja maantieliikenteen kuljetusvälineiden huolto ja korjaus (CPC 6112, CPC 6122, CPC 8867 osittain ja CPC 8868 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
l) 4. Ilma-alusten ja niiden osien huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	Muodon 1 osalta: BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, HR, EL, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
l) 5. Metallituotteiden, koneiden (ei toimisto-), laitteiden (ei kuljetus- ja toimisto-) sekä henkilökohtaisten ja kotitaloustarvikkeiden huolto ja korjaus ([6]) (CPC 633, CPC 7545, CPC 8861, CPC 8862, CPC 8864, CPC 8865 ja CPC 8866)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
m) Rakennusten puhtaanapitopalvelut (CPC 874)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LU, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
n) Valokuvauspalvelut (CPC 875)	Muodon 1 osalta: BG, EE, MT, PL: Ei sitoumuksia ilmavalokuvauspalvelujen osalta HR, LV: Ei sitoumuksia erikoisvalokuvauspalvelujen (CPC 87504) osalta Muodon 2 osalta: Ei ole
o) Pakkauspalvelut (CPC 876)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
p) Julkaisu- ja painopalvelut (CPC 88442)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
q) Kokouspalvelut (CPC 87909 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
r) Muut	
r) 1. Käännös- ja tulkkauspalvelut (CPC 87905)	Muodon 1 osalta: PL: Ei sitoumuksia valantehneiden kääntäjien ja tulkkien palvelujen osalta HU, SK: Ei sitoumuksia virallisen kääntämisen ja tulkkauksen osalta HR: Ei sitoumuksia virallisten asiakirjojen osalta Muodon 2 osalta: Ei ole
r) 2. Sisustussuunnittelu- ja muut muotoilu- ja suunnittelupalvelut (CPC 87907)	Muodon 1 osalta: DE: Kansallisia sääntöjä sovelletaan kaikista ulkomailta toimitettavista palveluista maksettaviin korvauksiin ja palkkioihin. HR: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
r) 3. Perintätoimistojen palvelut (CPC 87902)	Muotojen 1 ja 2 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia
r) 4. Luottotietopalvelut (CPC 87901)	Muotojen 1 ja 2 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia
r) 5. Kopiointipalvelut (CPC 87904) ([7])	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
r) 6. Televiestinnän konsultointipalvelut (CPC 7544)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
r) 7. Puhelinvastauspalvelut (CPC 87903)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole

2. VIESTINTÄPALVELUT

A. Posti- ja kuriiripalvelut (Postilähetysten ([8]) käsittelyyn ([9]) liittyvät palvelut seuraavan osa-aloja koskevan luettelon mukaisesti sekä koti- että ulkomaan lähetyksissä:	
i) osoitteellisten, millä tahansa fyysisellä välineellä tuotettujen kirjallisten viestien ([10]) käsittely, ml. yhdistelmäpostipalvelu ja suoramainonta, ii) osoitteellisten pakettien ([11]) käsittely, iii) osoitteellisten painotuotteiden ([13]) käsittely, iv) edellä kohdissa i–iii tarkoitettujen tuotteiden käsittely kirjattuna tai vakuutettuna postina,	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole ([12])

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
v) edellä kohdissa i–iii tarkoitettujen tuotteiden pikalähetyspalvelut ([14]), vi) osoitteettomien tuotteiden käsittely, vii) asiakirjojen vaihto ([15]) Osa-alat i, iv ja v suljetaan kuitenkin pois, jos ne kuuluvat sellaisiin palveluihin, joihin voidaan soveltaa varauksia, eli jos ne koskevat sellaisia alle 50 gramman painoisia kirjelähetyksiä ([16]), joiden hinta on alempi kuin 2,5-kertainen perustariffi, tai jos ne koskevat oikeus- ja hallintomenettelyjen yhteydessä käytettäviä kirjattuja lähetyksiä (CPC 751 osittain, CPC 71235 osittain ([17]) ja CPC 73210 osittain ([18]))	
B. Televiestintäpalvelut (Nämä palvelut eivät kata taloudellista toimintaa, joka koostuu sisällön tarjonnasta, jonka välittäminen edellyttää televiestintäpalveluita)	
a) Kaikki palvelut, jotka koostuvat sähkömagneettisten signaalien lähettämisestä ja vastaanottamisesta ([19]) lukuun ottamatta yleisradiotoimintaa ([20])	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
b) Satelliittilähetysten välityspalvelut ([21])	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Ei mitään lukuun ottamatta sitä, että tämän toimialan palveluntarjoajiin voidaan soveltaa sähköistä viestintää koskevan EU:n sääntelyjärjestelmän mukaista velvoitetta turvata yleisen edun mukaiset tavoitteet, jotka liittyvät sisällön siirtoon palveluntarjoajien verkossa. BE: Ei sitoumuksia

3. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT

Rakennuspalvelut ja niihin liittyvät tekniset palvelut (CPC 511, CPC 512, CPC 513, CPC 514, CPC 515, CPC 516, CPC 517 ja CPC 518)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
4. JAKELUPALVELUT (pl. aseiden, ammusten, räjähdysaineiden ja muiden sotatarvikkeiden jakelu)	
A. Komissionääripalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
a) Moottoriajoneuvoja, moottoripyöriä, moottorikelkkoja ja niiden osia ja tarvikkeita koskevat komissionääripalvelut (CPC 61111 osittain, CPC 6113 osittain ja CPC 6121 osittain)	EU, paitsi AT, SI, SE, FI: Ei sitoumuksia kemiallisten tuotteiden ja jalometallien (ja jalokivien) jakelun osalta AT: Ei sitoumuksia pyroteknisten tuotteiden, helposti syttyvien tuotteiden, räjäytysvälineiden ja myrkyllisten aineiden jakelun osalta AT, BG: Ei sitoumuksia lääkinnälliseen käyttöön tarkoitettujen tuotteiden kuten lääkinnällisten ja kirurgisten laitteiden, lääkeaineiden ja lääkinnälliseen käyttöön tarkoitettujen tavaroiden osalta
b) Muut komissionääripalvelut (CPC 621)	HR: Ei sitoumuksia tupakkatuotteiden jakelun osalta
B) Tukkukaupan palvelut	Muodon 1 osalta:
a) Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja niiden osien ja tarvikkeiden tukkukaupan palvelut (CPC 61111 osittain, CPC 6113 osittain ja CPC 6121 osittain)	AT, BG, FR, PL, RO: Ei sitoumuksia tupakan ja tupakkatuotteiden jakelun osalta IT: Tukkukauppapalvelujen osalta valtion tupakkamonopoli BG, FI, PL, RO: Ei sitoumuksia alkoholijuomien jakelun osalta SE: Ei sitoumuksia alkoholijuomien vähittäismyyntipalvelujen osalta
b) Radio- ja telepäätelaitteiden tukkukaupan palvelut (CPC 7542 osittain)	AT, BG, CZ, FI, RO, SK, SI: Ei sitoumuksia lääkkeiden jakelun osalta BG, HU, PL: Ei sitoumuksia hyödykkeiden välittäjien palvelujen osalta
c) Muut tukkukaupan palvelut (CPC 622 pl. energiatuotteiden tukkukauppapalvelut ([22]))	FR: Komissionääripalvelujen osalta ei sitoumuksia niiden kauppiaiden ja välittäjien palvelujen osalta, jotka toimivat 17:llä kansallista etua koskevalla tuoreiden elintarvikkeiden markkina-alalla. Ei sitoumuksia farmaseuttisten tuotteiden tukkumyynnin osalta.
C. Vähittäiskaupan palvelut ([23]) Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja niiden osien ja tarvikkeiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 61112, CPC 6113 osittain ja CPC 6121 osittain) Radio- ja telepäätelaitteiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 7542 osittain) Elintarvikkeiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 631)	MT: Ei sitoumuksia komissionääripalvelujen osalta BE, BG, CY, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SK, UK: Ei sitoumuksia vähittäiskaupan palvelujen osalta lukuun ottamatta postimyyntiä

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Muiden tuotteiden (ei energia-) vähittäiskaupan palvelut, pl. farmaseuttiset, lääkinnälliset ja ortopediset tuotteet ([24]) (CPC 632, pl. CPC 63211 ja 63297)	
D. Franchising-toiminta (CPC 8929)	
5. KOULUTUSPALVELUT (ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)	
A. Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921)	Muodon 1 osalta: BG, CY, FI, FR, HR, IT, MT, RO, SE, SI: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: CY, FI, HR, MT, RO, SE, SI: Ei sitoumuksia
B. Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut (CPC 922)	Muodon 1 osalta: BG, CY, FI, FR, HR, IT, MT, RO, SE: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: CY, FI, MT, RO, SE: Ei sitoumuksia Muotojen 1 ja 2 osalta LV: Ei sitoumuksia sellaisten koulutuspalvelujen osalta, jotka liittyvät vammaisille opiskelijoille tarkoitettuihin toisen asteen teknisen ja ammatillisen koulutuksen kaltaisiin koulutuspalveluihin (CPC 9224)
C. Korkea-asteen koulutuspalvelut (CPC 923)	Muodon 1 osalta: AT, BG, CY, FI, MT, RO, SE: Ei sitoumuksia FR: Kansalaisuusvaatimus. Muiden maiden kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. IT: Jotta palveluntarjoajat voisivat myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, niiden on täytettävä kansalaisuusvaatimus. Muodon 2 osalta: AT, BG, CY, FI, MT, RO, SE: Ei sitoumuksia Muotojen 1 ja 2 osalta CZ, SK: Ei kolmannen asteen koulutuspalveluja koskevia sitoumuksia, lukuun ottamatta teknisiä ja ammatillisia toisen asteen jälkeisiä koulutuspalveluja (CPC 92310).

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
D. Aikuiskoulutuspalvelut (CPC 924)	Muotojen 1 ja 2 osalta CY, FI, MT, RO, SE: Ei sitoumuksia AT: Ei sitoumuksia radio- tai televisiolähetyksinä toteutettavien aikuiskoulutuspalvelujen osalta
E. Muut koulutuspalvelut (CPC 929)	Muotojen 1 ja 2 osalta AT, BE, BG, CY, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia Muodon 1 osalta: HR: Ei mitään kirjeitse tai televiestinnän välityksellä toteutettavan koulutuksen osalta Muodon 2 osalta: Ei ole

6. YMPÄRISTÖPALVELUT

A. Jätevesipalvelut (CPC 9401) ([25]) B. Kiinteiden tai vaarallisten jätteiden käsittely pl. vaarallisten jätteiden kuljetus rajojen yli a) Jätehuoltopalvelut (CPC 9402) b) Puhtaanapito ja sen kaltaiset palvelut (CPC 9403) C. Ilman laadun ja ilmaston suojelu (CPC 9404) ([26]) D. Maaperän ja vesistön kunnostaminen ja puhdistaminen a) Saastuneen tai pilaantuneen maaperän ja veden käsittely ja kunnostaminen (CPC 94060 osittain) ([27]) E. Melun ja tärinän torjunta (CPC 9405)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsulttipalveluita Muodon 2 osalta: Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
F. Biologisen monimuotoisuuden ja maiseman säilyttäminen a) Luonnon- ja maisemansuojelua koskevat palvelut (CPC 9406 osittain) G. Muut ympäristöpalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 94090)	
7. RAHOITUSPALVELUT	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta AT, BE, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, NL, PL, PT, RO, SK, SE, SI, UK: Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien palvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruuteen laukaisu ja avaruuskuljetukset (mukaan lukien satelliitit), jossa vakuutus kokonaan tai osittain kattaa kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä niistä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara; AT: Myynninedistämis- ja välitystoimet Euroopan unioniin sijoittautumattoman tytäryhtiön tai Itävaltaan sijoittautumattoman sivuliikkeen (lukuun ottamatta jälleen- ja edelleenvakuutusta) puolesta ovat kiellettyjä. Pakollisen lentovakuutuksen, lukuun ottamatta kansainvälisen kaupallisen lentoliikenteen vakuutuksia, voi antaa ainoastaan Euroopan unioniin sijoittautunut tytäryhtiö tai Itävaltaan sijoittautunut sivuliike. DK: Pakollisen lentokuljetusvakuutuksen voivat antaa ainoastaan Euroopan unioniin sijoittautuneet yritykset. Ainoastaan sellaiset henkilöt tai yritykset (mukaan luettuina vakuutusyhtiöt), joilla on Tanskan lainsäädännön mukaisesti myönnetty tai Tanskan toimivaltaisten viranomaisten myöntämä toimilupa, voivat olla mukana liiketoiminnassa myönnettäessä ensivakuutuksia Tanskassa oleskeleville henkilöille, tanskalaisille aluksille tai Tanskassa olevalle omaisuudelle. DE: Pakollisen lentovakuutuksen voi antaa ainoastaan Euroopan unionin alueelle sijoittautunut tytäryhtiö tai Saksaan sijoittautunut sivuliike. Jos ulkomainen vakuutusyhtiö on perustanut sivuliikkeen Saksaan, se voi tehdä Saksassa kansainvälisiin kuljetuksiin liittyviä vakuutussopimuksia ainoastaan Saksaan sijoittautuneen sivuliikkeensä kautta. FR: Maakuljetuksiin liittyviä riskejä voivat vakuuttaa ainoastaan Euroopan unionin alueelle sijoittautuneet vakuutusyhtiöt. PL: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta jälleen- ja edelleenvakuutusta sekä kansainvälisessä kuljetuksessa olevien tavaroiden vakuuttamista.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	PT: Ainoastaan EU:n alueelle sijoittautuneet yhtiöt voivat antaa lento- ja merikuljetusvakuutuksia, jotka kattavat tavarat, lentokoneen, laivan ja vastuuvelvollisuuden; ainoastaan EU:n alueelle sijoittautuneet henkilöt tai yritykset voivat toimia edellä mainitun kaltaisen vakuutustoiminnan asiamiehinä Portugalissa. Muodon 1 osalta: AT, BE, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, NL, PT, RO, SK, SE, SI, UK: Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien välityspalvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruuteen laukaisu ja avaruuskuljetukset (mukaan lukien satelliitit), jossa vakuutus kokonaan tai osittain kattaa kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä niistä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara; BG: Ei ensivakuutuksia koskevia sitoumuksia, paitsi sellaisten palvelujen osalta, joita ulkomaiset palveluntarjoajat tarjoavat ulkomaalaisille henkilöille Bulgarian tasavallan alueella. Ulkomaiset vakuutusyhtiöt eivät voi suoraan antaa tavaroiden kuljetusta ja ajoneuvoja koskevaa vakuutusta tai vastuuvakuutusta Bulgarian tasavaltaan sijoittuvien riskien varalta. Ulkomainen vakuutusyhtiö voi tehdä vakuutussopimuksia vain sivuliikkeen kautta. Ei sitoumuksia talletusvakuutusten ja sen kaltaisten korvausjärjestelmien eikä pakollisten vakuutusjärjestelmien osalta. CY, LV, MT: Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien palvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruuteen laukaisu ja avaruuskuljetukset (mukaan lukien satelliitit), jossa vakuutus kokonaan tai osittain kattaa kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä niistä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara; LT: Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien palvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruuteen laukaisu ja avaruuskuljetukset (mukaan lukien satelliitit), jossa vakuutus kokonaan tai osittain kattaa kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä niistä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara lukuun ottamatta maakuljetuksia, joiden riskit liittyvät Liettuaan. BG, LV, LT, PL: Ei sitoumuksia vakuutusvälityksen osalta FI: Ensivakuutuspalveluja (ml. rinnakkaisvakuutus) voivat tarjota ainoastaan vakuutuksenantajat, joiden päätoimipaikka on EU:ssa tai joilla on sivuliike Suomessa. Vakuutusvälittäjän palvelujen tarjonta edellyttää vakituista toimipaikkaa EU:ssa.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	HU: Vakuutusyhtiöt, jotka eivät ole sijoittautuneet EU:n alueelle, voivat välittää ensivakuutuksia Unkarin alueella ainoastaan Unkariin rekisteröidyn sivuliikkeen kautta. IT: Ei sitoumuksia aktuaarien ammattikunnan osalta. Ainoastaan Euroopan unionin alueelle sijoittautuneet vakuutusyhtiöt voivat antaa tavaroiden kuljetusta ja ajoneuvoja koskevan vakuutuksen sekä vastuuvakuutuksen Italiaan liittyvien riskien varalta. Kyseistä varaumaa ei sovelleta kansainvälisiin kuljetuksiin, joihin liittyy tuontia Italiaan. SE: Ensivakuutusten tarjonta sallitaan ainoastaan Ruotsissa toimiluvan saaneen vakuutuspalvelujen tarjoajan kautta edellyttäen, että ulkomainen palveluntarjoaja ja ruotsalainen vakuutusyhtiö kuuluvat samaan yritysryhmään tai ne ovat tehneet sopimuksen keskinäisestä yhteistyöstä. ES: Aktuaaripalveluja koskee asuinpaikkavaatimus, ja lisäksi edellytetään kolmen vuoden kokemusta alalta. HR: Ei sitoumuksia ensivakuutusten ja ensivakuutuksia koskevien välityspalvelujen osalta, paitsi seuraavien osalta: a) henkivakuutustoiminta: henkivakuutusten tarjoaminen Kroatiassa asuville ulkomaisille henkilöille; b) vahinkovakuutus: muiden vahinkovakuutusten kuin autoihin liittyvien vakuutusten tarjoaminen Kroatiassa asuville ulkomaisille henkilöille; c) merenkulku, lentoliikenne, kuljetukset. Muodon 2 osalta: AT, BE, BG, CZ, CY, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE, SI, UK: Ei sitoumuksia välitystoiminnan osalta. BG: Bulgarialaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt sekä ulkomaalaiset henkilöt, jotka harjoittavat liiketoimintaa Bulgarian tasavallan alueella, voivat tehdä ensivakuutussopimuksia Bulgariassa harjoittamansa toiminnan osalta vain sellaisten palveluntarjoajien kanssa, joilla on lupa harjoittaa vakuutustoimintaa Bulgariassa. Näistä sopimuksista johtuvat vakuutuskorvaukset on maksettava Bulgariassa. Ei sitoumuksia talletusvakuutusten ja sen kaltaisten korvausjärjestelmien eikä pakollisten vakuutusjärjestelmien osalta. IT: Ainoastaan Euroopan unionin alueelle sijoittautuneet vakuutusyhtiöt voivat antaa tavaroiden kuljetusta ja ajoneuvoja koskevan vakuutuksen sekä vastuuvakuutuksen Italiaan liittyvien riskien varalta. Kyseistä varaumaa ei sovelleta kansainvälisiin kuljetuksiin, joihin liittyy tuontia Italiaan. HR: Ei sitoumuksia ensivakuutusten ja ensivakuutuksia koskevien välityspalvelujen osalta, paitsi seuraavien osalta: a) henkivakuutustoiminta: Kroatiassa asuvien ulkomaisten henkilöiden mahdollisuudet saada henkivakuutus; b) vahinkovakuutus: i) Kroatiassa asuvien ulkomaisten henkilöiden mahdollisuudet saada muu vahinkovakuutus kuin autoihin liittyvä vakuutus;

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	ii) henkilö- tai omaisuusvakuutus, jota ei ole saatavilla Kroatian tasavallassa; -yritykset, jotka hankkivat ulkomailla vakuutuksen ulkomailla toteutettavien investointitöiden yhteydessä ja jotka vakuuttavat myös kyseisiin töihin käytettävän välineistön; -ulkomaisten lainojen tuoton varmistaminen (takausvakuutus); -sellaisten kokonaan omistettujen yritysten ja yhteisyritysten henkilö- ja omaisuusvakuutus, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa ulkomailla, jos vakuutus on kyseisen maan säännösten mukainen tai sitä edellytetään yrityksen rekisteröinnin yhteydessä; -rakenteilla ja kunnostettavina olevat alukset, jos vakuutusta edellytetään ulkomaisen asiakkaan (ostajan) kanssa tehdyssä sopimuksessa; c) merenkulku, lentoliikenne, kuljetukset.
B. Pankki- ja muut rahoituspalvelut (pl. vakuutuspalvelut)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, NL, PL, PT, SK, SE, UK: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn sekä neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen, välitystoimintaa lukuun ottamatta, tarjoamista. BE: Sijoitusneuvontapalvelujen tarjonta edellyttää sijoittautumista Belgiaan. BG: Televerkon käyttöön voidaan soveltaa rajoituksia ja ehtoja. CY: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta siirtokelpoisten arvopaperien kauppaa, rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn sekä neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen, välitystoimintaa lukuun ottamatta, tarjoamista. EE: Talletusten hankintaa varten edellytetään Viron rahoitustarkastuslaitoksen lupa ja rekisteröityminen Viron lain mukaan osakeyhtiönä, tytäryhtiönä tai sivuliikkeenä. Erikoistuneen rahastoyhtiön perustamista edellytetään, jotta yhtiö voi harjoittaa sijoitusrahastojen hoitamista, ja ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka on Euroopan unionissa, voivat toimia sijoitusrahastojen omaisuudenhoitajina. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta luotonantoa, rahoitusleasingiä, maksu- ja rahansiirtopalveluja, takauksia ja sitoumuksia, välitystoimintaa rahamarkkinoilla, rahoitustietojen antamista ja siirtoa, neuvontaa ja alan muita liitännäispalveluja, välitystoimintaa lukuun ottamatta. LT: Erikoistuneen rahastoyhtiön perustamista edellytetään, jotta yhtiö voi harjoittaa sijoitusrahastojen hoitamista, ja ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka tai sivuliike on Liettuassa, voivat toimia sijoitusrahastojen omaisuudenhoitajina. IE: Sijoituspalvelujen tai sijoitusneuvonnan tarjoaminen edellyttää (I) Irlannissa saatua lupaa, jonka mukaan yrityksen on tavallisesti oltava yhtiöitetty tai osakeyhtiö tai yksityisyritys; kussakin tapauksessa pääkonttorin / sääntömääräisen kotipaikan on sijaittava Irlannissa (toimilupaa ei vaadita tietyissä tapauksissa, kuten jos kolmannen maan palvelujen tarjoajalla ei ole kaupallista toimintaa Irlannissa ja palveluja ei tarjota yksityishenkilöille), tai (II) muussa jäsenvaltiossa saatua lupaa EU:n sijoituspalveludirektiivin mukaisesti.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	IT: Ei sitoumuksia rahoituspalvelujen tarjoajien (*promotori di servizi finanziari*) osalta. LV: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta osallistumista kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun sekä rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn ja neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen, välitystoimintaa lukuun ottamatta, tarjoamista. LT: Eläkerahastojen hoito edellyttää kaupallista läsnäoloa. MT: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta talletusten hankintaa, kaikentyyppistä luotonantoa sekä rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn ja neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen, välitystoimintaa lukuun ottamatta, tarjoamista. PL: Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvien ohjelmistojen toimittaminen: käytettävä julkista televiestintäverkkoa tai muun luvan saaneen toimijan verkkoa. RO: Ei sitoumuksia rahoitusleasingin osalta, rahamarkkinavälineiden, ulkomaanvaluutan, johdannaistuotteiden, valuuttakurssien ja korkovälineiden, siirtokelpoisten arvopapereiden sekä muiden markkinakelpoisten välineiden ja rahoitusvarojen kaupan, kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun osallistumisen, omaisuuden hoidon sekä rahoitusomaisuuden maksu- ja clearingpalvelujen osalta. Maksu- ja rahansiirtopalvelut ovat sallittuja ainoastaan maahan sijoittautuneille pankeille. SI: i) Osallistuminen valtion joukkovelkakirjalainojen liikkeeseenlaskuun, eläkerahastojen hoito: Ei sitoumuksia. ii) Kaikki muut osa-alat lukuun ottamatta seuraavia: rahoitustietojen antaminen ja siirto, kotimaisten oikeussubjektien ja yksityisten elinkeinonharjoittajien luotonhankinta (kaikentyyppinen lainanotto) sekä takausten ja sitoumusten hankinta ulkomaisilta luottolaitoksilta sekä rahoitusalan neuvonta- ja muut liitännäispalvelut: Ei sitoumuksia. Slovenian pörssin jäsenten on oltava rekisteröityjä Sloveniassa tai niiden on oltava ulkomaisten investointiyritysten tai pankkien sivuliikkeitä. Muodon 2 osalta: BG: Televerkon käyttöön voidaan soveltaa rajoituksia ja ehtoja. PL: Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvien ohjelmistojen toimittaminen: käytettävä julkista televiestintäverkkoa tai muun luvan saaneen toimijan verkkoa.
8. TERVEYDENHUOLTO- JA SOSIAALIPALVELUT (ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)	
A. Sairaalapalvelut (CPC 9311) C. Hoitolaitosten palvelut, muut kuin sairaalapalvelut (CPC 93193)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, DE, CY, CZ, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LT, MT, LU, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK: Ei sitoumuksia HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta telelääketiedettä Muodon 2 osalta: Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
D. Sosiaalipalvelut (CPC 933)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, EL, FI, FR, HR, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: BE: Ei sitoumuksia muiden sosiaalipalvelujen kuin toipilas- ja lepokotien ja vanhainkotien osalta.
9. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT	
A. Hotelli- ja ravintolapalvelut sekä ateriapalvelut (CPC 641, CPC 642 ja CPC 643) pl. ilmaliikenteen ateriapalvelut ([28])	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta ateriapalveluja HR: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
B. Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (ml. matkaoppaiden palvelut) (CPC 7471)	Muodon 1 osalta: BG, HU: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
C. Matkailijoiden opastuspalvelut (CPC 7472)	Muodon 1 osalta: BG, CY, CZ, HU, IT, LT, MT, PL, SK, SI: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta: Ei ole
10. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT (muut kuin audiovisuaalipalvelut)	
A. Viihdepalvelut (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye- ja sirkus- ja diskopalvelut) (CPC 9619)	Muodon 1 osalta: BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: CY, CZ, FI, HR, MT, PL, RO, SK, SI: Ei sitoumuksia BG: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta teatterituottajien, lauluyhtyeiden, orkestereiden ja musiikkiryhmien palveluja (CPC 96191); kirjailijoiden, säveltäjien, kuvanveistäjien, viihdetaiteilijoiden ja muiden yksittäisten taiteilijoiden palveluja (CPC 96192) sekä teatteripalveluihin liittyviä palveluja (CPC 96193)

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	EE: Ei muita viihdepalveluja (CPC 96199) koskevia sitoumuksia lukuun ottamatta elokuvateatteripalveluja. LT, LV: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta elokuvateattereiden käyttöpalveluja (CPC 96199 osittain)
B. Uutis- ja uutistoimistopalvelut (CPC 962)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
C. Kirjasto-, arkisto-, museo- ja muut kulttuuripalvelut (CPC 963)	Muodon 1 osalta: BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia
D. Urheilupalvelut (CPC 9641)	Muotojen 1 ja 2 osalta AT: Ei sitoumuksia hiihtokoulupalvelujen ja vuoristo-oppaiden palvelujen osalta BG, CZ, LV, MT, PL, RO, SK: Ei sitoumuksia Muodon 1 osalta: CY, EE, HR: Ei sitoumuksia
E. Virkistyspuistojen ja uimarantojen palvelut (CPC 96491)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
11. LIIKENNEPALVELUT	
A. Meriliikenne a) Kansainvälinen henkilöliikenne (CPC 7211 ilman kansallista kabotaasiliikennettä ([29])) b) Kansainvälinen tavaraliikenne (CPC 7212 ilman kansallista kabotaasiliikennettä 30) ([30])	Muotojen 1 ja 2 osalta BG, CY, DE, EE, ES, FR, FI, EL, IT, LT, LV, MT, PT, RO, SI, SE: Syöttöliikenteen palvelut ovat luvanvaraisia.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
B. Sisävesiliikenne	Muotojen 1 ja 2 osalta
a) Henkilöliikenne (CPC 7221 ilman kansallista kabotaasiliikennettä 36)	EU: Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (mm. Rein-, Main- ja Tonavajoen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) ja Tonavan jokiliikennettä sääntelevän Belgradin yleissopimuksen täytäntöönpanomääräykset.
b) Tavaraliikenne (CPC 7222 ilman kansallista kabotaasiliikennettä 37)	AT: Vaatimuksena on rekisteröity yhtiö tai pysyvä toimipaikka Itävallassa. BG, CY, CZ, EE, FI, HR, HU, LT, MT, RO, SE, SI, SK: Ei sitoumuksia
C. Rautatieliikenne	Muodon 1 osalta:
a) Kansainvälinen henkilöliikenne	EU: Ei sitoumuksia
(CPC 7111)	Muodon 2 osalta:
b) Tavaraliikenne	Ei ole
(CPC 7112)	
D. Tieliikenne	Muodon 1 osalta:
a) Henkilöliikenne	EU: Ei sitoumuksia.
(CPC 7121 ja CPC 7122)	Muodon 2 osalta:
b) Tavaraliikenne	Ei ole
(CPC 7123, pl. postin kuljetus omaan lukuun ([31]))	
E. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetus ([32]) (CPC 7139)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
12. LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUT ([33])	
A. Meriliikenteen liitännäispalvelut a) Meriliikenteen lastinkäsittelypalvelut b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Tulliselvityspalvelut d) Konttiasema- ja varastointipalvelut e) Varustamon edustajan palvelut f) Meriliikenteen huolintapalvelut g) Alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 7213) h) Hinaus- ja työntöpalvelut (CPC 7214) i) Meriliikenteen tukipalvelut (CPC 745 osittain) j) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749 osittain)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia merirahdin käsittelypalvelujen, hinaus- ja työntöpalvelujen, tulliselvityspalvelujen eikä konttiasema- ja varastointipalvelujen osalta AT, BG, CY, CZ, DE, EE, HU, LT, MT, PL, RO, SK, SI, SE: Ei sitoumuksia alusten, joissa on miehistö, vuokrauspalvelujen osalta BG: Ei sitoumuksia AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia varastointipalvelujen osalta HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta seuraavaa: f) rahdin kuljetusvälityspalvelut Muodon 2 osalta: Ei ole
B. Sisävesiliikenteen liitännäispalvelut a) Lastinkäsittelypalvelut (CPC 741 osittain) b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748 osittain) d) Alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 7223)	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (mm. Rein-, Main- ja Tonavajoen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) täytäntöönpanomääräykset. EU: Ei sitoumuksia hinaus- ja työntöpalvelujen osalta HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta seuraavaa: c) rahdin kuljetusvälityspalvelut Muodon 1 osalta: AT, BG, CY, CZ, DE, EE, FI, HU, LV, LT, MT, RO, SK, SI, SE: Ei sitoumuksia alusten, joissa on miehistö, vuokrauspalvelujen osalta

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
e) Hinaus- ja työntöpalvelut (CPC 7224) f) Sisävesiliikenteen tukipalvelut (CPC 745 osittain) g) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749 osittain)	
C. Rautatieliikenteen liitännäispalvelut a) Lastinkäsittelypalvelut (CPC 741 osittain) b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748 osittain) d) Hinaus- ja työntöpalvelut (CPC 7113) e) Rautatiekuljetuspalveluiden tukipalvelut (CPC 743) f) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749 osittain)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia hinaus- ja työntöpalvelujen osalta HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta seuraavaa: f) rahdin kuljetusvälityspalvelut Muodon 2 osalta: Ei ole
D. Tieliikenteen liitännäispalvelut a) Lastinkäsittelypalvelut (CPC 741 osittain) b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748 osittain)	Muodon 1 osalta: AT, BG, CY, CZ, EE, HU, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI, SE: Ei sitoumuksia kaupalliseen käyttöön tarkoitettujen maantieajoneuvojen, joissa on käyttäjä/kuljettaja, vuokrauspalvelujen osalta HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta seuraavia: c) rahdin kuljetusvälityspalvelut ja f) maaliikennepalveluihin liittyvät tukipalvelut, jotka ovat luvanvaraisia Muodon 2 osalta: Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
d) Kaupalliseen käyttöön tarkoitettujen maantieajoneuvojen, joissa on kuljettaja, vuokrauspalvelut (CPC 7124) e) Tieliikennevälineisiin liittyvät tukipalvelut (CPC 744) f) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749 osittain)	
E. Lentoliikennepalvelujen liitännäispalvelut	
a) Maahuolintapalvelut (ml. ateriapalvelut)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta ateriapalveluja Muodon 2 osalta: BG, CY, CZ, HR, HU, MT, PL, RO, SK SI: Ei sitoumuksia
b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
d) Ilma-alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 734)	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajien käyttämien ilma-alusten on oltava rekisteröityjä kyseiselle lentoliikenteen harjoittajalle luvan antaneessa jäsenvaltiossa tai muualla Euroopan unionissa. Rekisteröitävän ilma-aluksen voidaan edellyttää olevan joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttävien luonnollisten henkilöiden tai osakkuutta ja määräysvaltaa koskevat erityiset vaatimukset täyttävien oikeushenkilöiden omistuksessa. Poikkeuksena ulkomainen lentoliikenteen harjoittaja voi erityisissä olosuhteissa vuokrata Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajalle EU:n ulkopuolella rekisteröidyn ilma-aluksen tämän poikkeuksellista tarvetta tai kausiluonteista kapasiteettitarvetta varten tai toiminnallisten ongelmien ratkaisemiseksi, jos tarvetta ei pystytä kohtuudella tyydyttämään Euroopan unionissa rekisteröidyn ilma-aluksen vuokrauksella, edellyttäen että tähän on saatu lupa rajoitetuksi ajaksi Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajalle toimiluvan antaneelta Euroopan unionin jäsenvaltiolta.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
e) Myynti ja markkinointi f) Tietokonepohjainen paikanvarausjärjestelmä (TPJ)	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Jos Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua ([34]) kuin Euroopan unionissa myönnetään EU:n ulkopuolella toimivien TPJ-palvelujen tarjoajien toimesta tai jos Euroopan unionin TPJ-palvelujen tarjoajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua kuin EU:n ulkopuolella toimivat lentoliikenteen harjoittajat myöntävät Euroopan unionissa, voidaan toteuttaa toimenpiteitä, jotta Euroopan unionissa toimivat TPJ-palvelujen tarjoajat myöntäisivät EU:n ulkopuolisille lentoliikenteen harjoittajille ja Euroopan unionissa toimivat lentoliikenteen harjoittajat EU:n ulkopuolisille TPJ-palvelujen tarjoajille vastaavan kohtelun.
g) Lentoasemien hallinta	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
F. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut ([35]) a) Putkijohtoja pitkin kuljetettujen muiden tuotteiden kuin polttoaineiden varastointipalvelut (CPC 742 osittain)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole

13. MUUT LIIKENNEPALVELUT

Yhdistettyjen kuljetuspalvelujen tarjoaminen	BE, DE, DK, EL, ES, FI, FR, IE, IT, LU, NL, PT, UK: Ei mitään, sanotun kuitenkaan rajoittamatta minkään tietyn liikennemuodon osalta tässä sitoumusluettelossa määrättyjen rajoitusten soveltamista. AT, BG, CY, CZ, EE, HR, HU, LT, LV, MT, PL, RO, SE, SI, SK: Ei sitoumuksia

14. ENERGIAPALVELUT

A. Kaivostoimintaan liittyvät palvelut (CPC 883) ([36])	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole
B. Polttoaineiden putkijohtokuljetukset (CPC 7131)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
C. Putkijohtoja pitkin kuljetettujen polttoaineiden varastointipalvelut (CPC 742 osittain)	Muodon 1 osalta: AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
D. Kiinteiden, nestemäisten ja kaasumaisten polttoaineiden sekä niihin liittyvien tuotteiden tukkukaupan palvelut (CPC 62271) sekä sähkön, höyryn ja lämminveden tukkukaupan palvelut	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia sähkön, höyryn ja lämminveden tukkumyyntipalvelujen osalta. Muodon 2 osalta: Ei ole
E. Moottoripolttoaineiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 613)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
F. Polttoöljyn, pullotetun kaasun, hiilen ja puun vähittäismyynti (CPC 63297) sekä sähkön, (pullottamattoman) kaasun, höyryn ja lämminveden vähittäismyyntipalvelut	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia sähkön, (pullottamattoman) kaasun, höyryn ja lämminveden vähittäismyynnin palvelujen osalta. BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SK, UK: Ei sitoumuksia polttoöljyn, pullotetun kaasun, hiilen ja puun osalta lukuun ottamatta postimyyntiä, jossa: ei mitään Muodon 2 osalta: Ei ole
G. Energian jakeluun liittyvät palvelut (CPC 887)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja, joissa: ei mitään Muodon 2 osalta: Ei ole

15. MUUT MUUALLE LUOKITTELEMATTOMAT PALVELUT

a) Pesu-, puhdistus- ja värjäyspalvelut (CPC 9701)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Kampaamopalvelut EU: Ei sitoumuksia	Muodon 1 osalta: (CPC 97021) Muodon 2 osalta: Ei ole
c) Kosmetologin käsittely, käsi- ja jalkahoitopalvelut (CPC 97022)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
d) Muut kauneudenhoitopalvelut, muualle luokittelemattomat (CPC 97029)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
e) Kylpyläpalvelut ja muut kuin terapeuttiset hieronnat, joita tarjotaan rentouttavina ja fyysistä hyvinvointia edistävinä palveluina eikä lääkinnällisiin tai kuntoutustarkoituksiin ([37]) (CPC ver. 1.0 97230)	Muodon 1 osalta: EU: Ei sitoumuksia Muodon 2 osalta: Ei ole
g) Televiestintäyhteyspalvelut (CPC 7543)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei ole

([1]) Sisältää oikeudellisen neuvonnan, oikeudellisen edustuksen, välimiesmenettelyn ja sovittelun sekä oikeudelliset asiakirja- ja todistuspalvelut. Lakiasiainpalvelujen tarjonta on sallittua ainoastaan kansainväliseen julkisoikeuteen, EU:n oikeuteen ja sellaisen lainkäyttöalueen oikeuteen, jolla sijoittaja tai sen henkilöstö on oikeutettu toimimaan lakimiehenä, kuuluvissa asioissa, ja siihen sovelletaan, samoin kuin muiden palvelujen yhteydessä, Euroopan unionin jäsenvaltioissa sovellettavia lupavaatimuksia ja -menettelyjä. Asianajajilta, jotka tarjoavat kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä oikeudellisia palveluja, voidaan näin ollen edellyttää paikallisten eettisten sääntöjen noudattamista ja kotimaan ammattinimikkeen käyttämistä (ellei isäntämaan ammattinimikkeen käyttämiselle ole saatu hyväksyntää), vakuutusta koskevien vaatimusten täyttämistä, yksinkertaista rekisteröitymistä isäntämaan asianajajaliittoon tai yksinkertaistettua pääsyä isäntämaan asianajajaliittoon läpäisemällä soveltuvuuskoe sekä lainmukaista kotipaikkaa tai toimipaikkaa isäntämaassa. EU:n oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota EU:ssa asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan, ja Euroopan unionin jäsenvaltion oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota kyseisen jäsenvaltion asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan. Näin ollen edustaminen EU:n tuomioistuimissa ja muissa toimivaltaisissa viranomaisissa saattaa edellyttää täysjäsenyyttä kyseisen EU-jäsenvaltion asianajajaliitossa, koska tällöin on kyse EU:n ja kansallisen prosessioikeuden harjoittamisesta. Joissakin jäsenvaltioissa ulkomaiset asianajajat, joita ei ole hyväksytty asianajajaliiton täysjäseniksi, voivat kuitenkin edustaa siviilioikeudellisissa menettelyissä osapuolta, joka on sellaisen valtion kansalainen tai kuuluu sellaiselle valtiolle, jossa asianajajalla on lupa harjoittaa ammattiaan.

([2]) Ei sisällä verokysymyksiin liittyviä lainopillisia neuvonta- ja edustuspalveluja, jotka sisältyvät kohtaan 1.A.a, Lakiasiainpalvelut.

([3]) Farmaseuttisten tuotteiden tarjoaminen yleisesti on muun palveluntarjoamisen tavoin luvanvaraista ja siihen sovelletaan Euroopan unionin jäsenvaltioiden lupa- ja pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä. Yleisenä sääntönä on, että tämä toiminta on varattu farmaseuteille. Joissakin jäsenvaltioissa ainoastaan reseptilääkkeiden toimittaminen on varattu farmaseuteille.

([4]) CPC 85201 osittain; sisältyy kohtaan 1.A.h, Lääkäripalvelut ja hammashoitopalvelut.

([5]) Tässä tarkoitetut palvelut liittyvät kiinteistönvälittäjien ammattiin, eivätkä ne vaikuta kiinteistöjä ostavien luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden oikeuksiin ja/tai heitä koskeviin rajoituksiin.

([6]) Kuljetusvälineiden (CPC 6112, 6122, 8867 ja CPC 8868) huolto- ja korjauspalvelut sisältyvät kohtiin l.F.l.1– l.F.l.4.

([7]) Ei sisällä tulostuspalveluja, jotka luetaan koodiin CPC 88442 ja jotka sisältyvät kohtaan 1.F.p.

([8]) "Postilähetyksellä" tarkoitetaan minkä tahansa julkisen tai yksityisen kaupallisen toimijan käsittelemiä lähetyksiä.

([9]) Postin "käsittelyn" katsotaan sisältävän postilähetysten keräilyn, lajittelun, kuljetuksen ja jakelun.

([10]) Esim. kirjeet ja postikortit.

([11]) Esim. kirjat ja kuvastot.

(12) Osa-aloilla i–iv saatetaan vaatia yksittäisiä lupia, joissa edellytetään erityisiä yleispalveluvelvoitteita ja/tai osallistumista korvausrahaston rahoitukseen.
(13) Aikakausjulkaisut ja sanomalehdet.
(14) Pikalähetyspalveluihin voi sisältyä nopean ja luotettavan toimituksen lisäksi lisäarvoa tuovia palveluja, kuten lähetysten nouto lähettäjältä, henkilökohtainen toimitus vastaanottajalle, seuranta ja paikantaminen, mahdollisuus muuttaa määränpäätä ja vastaanottajaa kuljetuksen aikana sekä vastaanottovahvistus.
(15) Sellaisten välineiden tarjoaminen, ml. väliaikaiset toimitilat sekä kolmannen osapuolen hoitama kuljetus, jotka mahdollistavat postilähetysten toimittamisen omatoimisesti tämän palvelun tilaajien kesken tapahtuvalla vaihdolla. Postilähetyksellä tarkoitetaan minkä tahansa kaupallisen toimijan, niin julkisen kuin yksityisenkin, käsittelemiä lähetyksiä.
(16) "Kirjelähetyksellä" tarkoitetaan mille tahansa fyysiselle välineelle kirjoitettua viestiä, joka kuljetetaan ja toimitetaan lähettäjän itse lähetykseen tai sen kuoreen merkitsemään osoitteeseen. Kirjelähetyksiksi ei katsota kirjoja, kuvastoja, sanomalehtiä eikä aikakausjulkaisuja.
(17) Postin kuljetus omaan lukuun maitse millä tahansa välineellä.
(18) Postin kuljetus omaan lukuun ilmateitse.
(19) Näihin palveluihin ei sisälly suorakäyttöinen tietojen ja/tai datan käsittely (ml. tapahtumakäsittely), joka on osa koodia CPC 843 ja joka sisältyy kohtaan 1.B. Tietokonepalvelut.
(20) Yleisradiolähetys määritellään yleisön vastaanotettavaksi tarkoitetuksi, vapaasti eteneviä radioaaltoja hyväksi käyttäväksi televisio- tai radio-ohjelmaa sisältäväksi lähetykseksi, mutta siihen eivät kuulu operaattoreiden väliset yhteydet.
(21) Nämä palvelut kattavat televiestintäpalvelut, jotka koostuvat radio- ja televisiolähetysten lähettämisestä ja vastaanottamisesta satelliittiteitse (satelliitin välityksellä tapahtuva ohjelmasignaalien keskeytymätön siirtoketju, jota tarvitaan television ja radion ohjelmasignaalien välittämiseksi suurelle yleisölle). Toiminta kattaa satelliittipalvelujen käytön myynnin mutta ei television ohjelmapakettien myyntiä kotitalouksille.
(22) Nämä palvelut, jotka käsittävät luokan CPC 62271, sisältyvät ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 18.D.
(23) Ei käsitä huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät LIIKE-ELÄMÄN PALVELUJEN kohtiin 1.B ja 1.F.1.
(24) Farmaseuttisten, lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyynti sisältyy AMMATILLISTEN PALVELUJEN kohtaan 1.A.k.
(25) Vastaa viemäröintipalveluja.
(26) Vastaa poistokaasujen puhdistuspalveluja.
(27) Vastaa osittain luonnon ja maisemien suojelua koskevia palveluja.
(28) Ilmaliikenteen ateriapalvelut sisältyvät LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUJEN kohtaan 12.D.a, Maahuolintapalvelut.
(29) Tähän luetteloon ei sisälly kansallinen kabotaasiliikenne, jonka katsotaan käsittävän matkustajien tai tavaroiden kuljettamisen Euroopan unionin jonkin jäsenvaltion sataman tai paikan ja saman jäsenvaltion toisen sataman tai paikan välillä, mukaan luettuna mannerjalusta YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti, sekä jostakin Euroopan unionin jäsenvaltion satamasta tai paikasta lähtevän ja samaan satamaan tai paikkaan päättyvän liikenteen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta sitä, mitä asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisesti voidaan pitää kabotaasina.
(30) Sisältää syöttöliikenteen sekä kansainvälisten meriliikennepalvelujen toimittajien suorittaman tyhjien välineiden siirtämisen satamasta toiseen samassa valtiossa.
(31) Koodi CPC 71235 osittain; sisältyy VIESTINTÄPALVELUJEN kohtaan 2.A. Posti- ja kuriiripalvelut.
(32) Polttoaineiden putkijohtokuljetus sisältyy ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 13.B.
(33) Ei sisällä liikennevälineiden huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät LIIKE-ELÄMÄN PALVELUJEN kohtiin 1.F.1.1–1.F.1.4.
(34) "Vastaava kohtelu" merkitsee Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajien ja Euroopan unionin TPJ-palvelujen tarjoajien syrjimätöntä kohtelua.
(35) Polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut sisältyvät ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 13.C.
(36) Sisältää seuraavat palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut: kaivostoimintaan liittyvät neuvonta ja konsultointipalvelut, porauspaikan valmistelu, porauslaitteen asennus, poraus, poranterien huoltopalvelut, suojaputkituspalvelut, porausliejun valmistus ja toimitus, kiinteän aineen hallinta, porausreiässä suoritettavat erikoistoimenpiteet, kairausalueen geologia ja porauksen hallinta, kairasydännäytteen otto, reiän koestus, vaijeripalvelut, viimeistelynesteiden (suolaliuosten) toimitus ja käyttö, viimeistelylaitteiden toimitus ja asentaminen, sementointi (painepumppaus), aktivointipalvelut (rakoiluttaminen, hapottaminen ja painepumppaus), porausreiän korjauspalvelut, porausreiän tulppaaminen ja hylkääminen.
(37) Terapeuttiset hieronnat ja kylpylähoitopalvelut sisältyvät kohtiin Sairaanhoitopalvelut (1.A.h), Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (1.A.j.2) ja Terveyspalvelut (8.A ja 8.C).

6 LUVUN LIITE XVI-C

SOPIMUSPERUSTEISIA PALVELUNTARJOAJIA JA ITSENÄISIÄ AMMATINHARJOITTAJIA KOSKEVAT VARAUKSET

EU-osapuoli

1. Jäljempänä esitettävässä varausluettelossa ilmoitetaan palvelualat, jotka on vapautettu 101 artiklan 2 kohdan ja 102 artiklan 2 kohdan (sopimusperusteiset palveluntarjoajat ja itsenäiset ammatinharjoittajat) nojalla ja joihin sovelletaan sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia rajoituksia, ja määritellään kyseiset rajoitukset.

2. Luettelossa on seuraavat osat:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan; sekä

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   EU-osapuoli ei tee sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia muiden kuin jäljempänä erikseen lueteltujen palvelualojen osalta.

3. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) CPC tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N° 77, CPC prov, 1991) sekä

   b) CPC ver. 1.0 tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N° 77, CPC ver 1.0, 1998).

4. Sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoitus tai vaikutus on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

5. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly sellaisia pätevyysvaatimuksiin ja -menettelyihin, teknisiin standardeihin tai lupavaatimuksiin ja -menettelyihin liittyviä toimenpiteitä, jotka eivät ole 101 artiklan 2 kohdassa ja 102 artiklan 2 kohdassa (sopimusperusteiset palveluntarjoajat ja itsenäiset ammatinharjoittajat) tarkoitettuja rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä ja lainmukaisen kotipaikan sijaitsemista alueella, jolla taloudellista toimintaa harjoitetaan, koskevat edellytykset) sovelletaan joka tapauksessa Ukrainan sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin ja itsenäisiin ammatinharjoittajiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

6. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

7. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita julkisten monopolien tai yksinoikeuksien olemassaoloa kyseisillä toimialoilla, jotka EU esittää tämän sopimuksen IV osaston 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) luettelossa (liite XVI-A tai liite XVI-B).

8. Toimialoilla, joilla sovelletaan taloudellista tarveharkintaa, sen pääasiallisena arviointiperusteena on alan markkinatilanteen arviointi siinä Euroopan unionin jäsenvaltiossa tai sillä alueella, jossa tai jolla palvelua on tarkoitus tarjota, mukaan luettuina olemassa olevien palveluntarjoajien määrä ja niihin kohdistuvat vaikutukset.

9. Tästä luettelosta johtuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille tai oikeushenkilöille.

10. Jäljempänä olevassa luettelossa käytetään seuraavia lyhenteitä:

    AT Itävalta

    BE Belgia

BG Bulgaria

CY Kypros

CZ Tšekki

DE Saksa

DK Tanska

EU Euroopan unioni ja kaikki sen jäsenvaltiot

ES Espanja

EE Viro

FI Suomi

FR Ranska

EL Kreikka

HR Kroatia

HU Unkari

IE Irlanti

IT Italia

LV Latvia

LT Liettua

LU Luxemburg

MT Malta

NL Alankomaat

PL Puola

PT Portugali

RO Romania

SK Slovakia

SI Slovenia

SE Ruotsi

UK Yhdistynyt kuningaskunta

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
KAIKKI TOIMIALAT	Siirtymäkaudet BG ja RO: Sitoumukset tulevat voimaan 1. tammikuuta 2014. Tunnustaminen EU: EU:n direktiivejä tutkintotodistusten vastavuoroisesta tunnustamisesta sovelletaan ainoastaan EU:n jäsenvaltioiden kansalaisiin. Oikeus harjoittaa säänneltyä ammattia yhdessä jäsenvaltiossa ei merkitse oikeutta harjoittaa kyseistä ammattia toisessa jäsenvaltiossa ([1]).

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Kansainvälistä julkisoikeutta ja ulkomaista lainsäädäntöä (eli muuta kuin EU-lainsäädäntöä) koskevat oikeudelliset neuvontapalvelut (CPC 861 osittain) ([2])	AT, CY, DE, EE, IE, LU, NL, PL, PT, SE, UK: Ei ole BE, ES, HR, IT, EL: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. BG, CZ, DK, FI, HU, LT, MT, RO, SI, SK: Taloudellinen tarveharkinta DK: Oikeudellisen neuvonnan osalta markkinointi rajoittuu asianajajiin, joilla on Tanskassa myönnetty elinkeinolupa. Tanskan elinkeinoluvan myöntämisen edellytyksenä on Tanskassa suoritettu lainopillinen tutkinto. FR: Edellytyksenä on täysimääräinen (yksinkertaistettu) pääsy asianajajaliittoon soveltuvuuskokeen perusteella. Asianajajat voivat harjoittaa *avocat auprès de la Cour de Cassation* ja *avocat auprès du Conseil d'Etat* -ammatteja kiintiöiden rajoissa ja kansalaisuusvaatimuksen täyttyessä. HR: Asianajajaliiton täysjäsenyys, joka vaaditaan oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin, edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä.
Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 86212, muut kuin "tilintarkastuspalvelut", CPC 86213, CPC 86219 ja CPC 86220)	BE, CY, DE, EE, ES, IE, IT, LU, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole AT: Työnantajan on oltava kotimaansa asianomaisen ammatillisen toimielimen jäsen, jos tällainen toimielin on perustettu. FR: Lupavaatimus. Laskentatoimen palvelujen ja kirjanpitopalvelujen tarjoaminen edellyttää talous-, finanssi- ja teollisuusministerin päätöstä ulkoministerin suostumuksella. BG, CZ, DK, EL, FI, HU, LT, LV, MT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta HR: Asuinpaikkavaatimus
Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut (CPC 863) ([3])	BE, DE, EE, ES, FR, IE, IT, LU, NL, PL, SI, SE, UK: Ei ole AT: Työnantajan on oltava kotimaansa asianomaisen ammatillisen toimielimen jäsen, jos tällainen toimielin on perustettu; edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. BG, CZ, DK, EL, FI, HU, LT, LV, MT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta CY: Ei sitoumuksia veroilmoitusten esittämisen osalta PT: Ei sitoumuksia HR, HU: Asuinpaikkavaatimus
Arkkitehtipalvelut sekä Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8671 ja CPC 8674)	EE, EL, FR, IE, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole BE, ES, HR, IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. FI: Luonnollisen henkilön on osoitettava, että hänellä on tarjottavaan palveluun liittyvää erityisosaamista. DK: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta sopimusperusteisten palveluntarjoajien enintään kolme kuukautta kestäviä oleskeluja. BG, CY, CZ, DE, FI, HU, LT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta AT: Ainoastaan suunnittelupalvelut, joissa: taloudellinen tarveharkinta HR, HU, SK: Asuinpaikkavaatimus

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Tekniset palvelut sekä Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8672 ja CPC 8673)	EE, EL, FR, IE, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole BE, ES, HR, IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. FI: Luonnollisen henkilön on osoitettava, että hänellä on tarjottavaan palveluun liittyvää erityisosaamista. DK: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta sopimusperusteisten palveluntarjoajien enintään kolme kuukautta kestäviä oleskeluja. BG, CY, CZ, DE, FI, HU, LT, RO, SK: taloudellinen tarveharkinta AT: Ainoastaan suunnittelupalvelut, joissa: taloudellinen tarveharkinta HR, HU: Asuinpaikkavaatimus
Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 84)	EE, EL, FR, IE, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE: Ei ole ES, IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. BE: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. DK: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta sopimusperusteisten palveluntarjoajien enintään kolme kuukautta kestäviä oleskeluja. AT, DE, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, RO, SK, UK: Taloudellinen tarveharkinta HR: Sopimusperusteisia palveluntarjoajia koskee asuinpaikkavaatimus. Ei sitoumuksia itsenäisten ammatinharjoittajien osalta.
Tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851, 852 pl. psykologien palvelut [4]), 853)	EU, paitsi BE, UK: Vaaditaan hyväksytyn tutkimusorganisaation kanssa tehty vastaanottosopimus [5]). CZ, DK, SK: Taloudellinen tarveharkinta BE, UK: Ei sitoumuksia HR: Asuinpaikkavaatimus
Mainonta (CPC 871)	BE, CY, DE, EE, ES, FR, HR, IE, IT, LU, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole AT, BG, CZ, DK, EL, FI, HU, LT, LV, MT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta
Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	DE, EE, EL, FR, IE, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole ES, IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. BE, HR: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. DK: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta sopimusperusteisten palveluntarjoajien enintään kolme kuukautta kestäviä oleskeluja. AT, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta
Liikkeenjohdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut (CPC 866)	DE, EE, EL, FR, IE, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole BE, ES, HR, IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. DK: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta sopimusperusteisten palveluntarjoajien enintään kolme kuukautta kestäviä oleskeluja. AT, BG, CY, CZ, FI, LT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta HU: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta välimies- ja sovittelupalveluja (CPC 86602), joissa: Ei sitoumuksia
Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	BE, DE, EE, EL, ES, FR, HR, IE, IT, LU, NL, PL, SI, SE, UK: Ei ole DK: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta sopimusperusteisten palveluntarjoajien enintään kolme kuukautta kestäviä oleskeluja. AT, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, LV, MT, PT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	BE, EE, EL, ES, HR, IE, IT, LU, NL, PL, SI, SE, UK: Ei ole AT, CY, CZ, DE, DK, FI, HU, LT, LV, MT, PT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta DE: Ei sitoumuksia julkisesti tehtäväänsä nimitettyjen rakennusmittaajien osalta. FR: Ei sitoumuksia maaperätutkimuksen osalta, joka liittyy omistusoikeuksien perustamiseen ja maaoikeuteen. BG: Ei sitoumuksia
Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	BE, CY, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, NL, PL, PT, SI, SE: Ei ole AT, BG, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, MT, RO: Taloudellinen tarveharkinta SK: Taloudellinen tarveharkinta UK: Ei sitoumuksia
Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	BE, CY, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE: Ei ole AT, BG, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta UK: Ei sitoumuksia
Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja maantieliikennevälineiden huolto ja korjaus (CPC 6112, CPC 6122, CPC 8867 osittain ja CPC 8868 osittain)	BE, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, NL, PL, PT, SI, SE: Ei ole AT, BG, CY, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, MT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta UK: Ei sitoumuksia
Ilma-alusten ja niiden osien huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	BE, CY, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE: Ei ole AT, BG, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta UK: Ei sitoumuksia
Metallituotteiden, koneiden (ei toimisto-), laitteiden (ei kuljetus- ja toimisto-) sekä henkilökohtaisten ja kotitaloustarvikkeiden huolto ja korjaus (6) (CPC 633, CPC 7545, CPC 8861, CPC 8862, CPC 8864, CPC 8865 ja CPC 8866)	BE, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole AT, BG, CY, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta
Kääntäminen (CPC 87905, pl. virallinen tai varmennettu toiminta)	DE, EE, FR, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole BE, ES, IT, EL: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. CY, LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. AT, BG, CZ, DK, FI, HU, IE, LT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta HR: Ei sitoumuksia itsenäisten ammatinharjoittajien osalta
Rakennuskohteen tutkimustyö (CPC 5111)	BE, DE, EE, EL, ES, FR, HR, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole AT, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, LV, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta DK: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta sopimusperusteisten palveluntarjoajien enintään kolme kuukautta kestäviä oleskeluja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Ympäristöön liittyvät palvelut (CPC 9401 ([7]), CPC 9402, CPC 9403, CPC 9404 ([8]), CPC 94060 ([9]) osittain CPC 9405, CPC 9406 osittain, CPC 9409)	BE, EE, ES, FR, HR, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei ole AT, BG, CY, CZ, DE, DK, EL, FI, HU, LT, LV, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta
Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (matkaoppaiden palvelut mukaan luettuina ([10])) (CPC 7471)	AT, CZ, DE, EE, ES, FR, IT, LU, NL, PL, SI, SE: Ei ole DK: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta sopimusperusteisten palveluntarjoajien enintään kolme kuukautta kestäviä oleskeluja. IE: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta matkaoppaiden palveluja. BG, EL, FI, HU, LT, LV, MT, PT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta BE, CY: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta matkaoppaita (henkilöt, joiden tehtävänä on saattaa vähintään 10 hengen matkailijaryhmiä, ilman että he toimivat oppaina erityiskohteissa) HR: Asuinpaikkavaatimus, UK: Ei sitoumuksia
Viihdepalvelut audiovisuaalisia palveluja lukuun ottamatta (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye-, sirkus- ja diskopalvelut) (CPC 9619)	AT, BG, CZ, DE, DK, EE, EL, ES, FI, HU, IE, IT, LT, LU, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE: Voidaan vaatia ammatillinen erikoispätevyys ([11]) Taloudellinen tarveharkinta SI: Oleskelun kesto rajattu seitsemään päivään tapahtumaa kohti. Sirkus- ja huvipuistopalvelujen osalta oleskelun kesto on rajattu enintään 30 päivään kalenterivuotta kohti. FR: Ei sitoumuksia sopimusperusteisten palveluntarjoajien osalta, paitsi jos — taiteilijat ovat tehneet työsopimuksen hyväksytyn viihdealan yrityksen kanssa — työlupa annetaan enintään yhdeksäksi kuukaudeksi ja voidaan uusia kolmeksi kuukaudeksi — perustuttava taloudelliseen tarveharkintaan. Pääasiallinen arviointiperuste: kyseisen toiminta-alan työmarkkinatilanteen arviointi maantieteellisellä alueella, jolla palvelua aiotaan tarjota — asianomaisen viihdealan yrityksen on suoritettava maksu *Office Français de l'Immigration et de l'Intégration* -virastolle. CY: Taloudellinen tarveharkinta musiikkiyhtye- ja diskopalvelujen osalta. BE, UK: Ei sitoumuksia

([1]) Jotta kolmansien maiden kansalaisten tutkinnot voidaan tunnustaa koko EU:ssa, on neuvoteltava sopimuksen 18 artiklan mukainen vastavuoroista tunnustamista koskeva sopimus.
([2]) Oikeudellisten palvelujen tarjoaminen edellyttää muun palveluntarjoamisen tavoin Euroopan unionin jäsenvaltioissa sovellettavien lupavaatimusten ja -menettelyjen täyttymistä. Asianajajilta, jotka tarjoavat kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä oikeudellisia palveluja, voidaan näin ollen edellyttää paikallisten eettisten sääntöjen noudattamista ja kotimaan ammattinimikkeen käyttämistä (ellei isäntämaan ammattinimikkeen käyttämiselle ole saatu hyväksyntää), vakuutusta koskevien vaatimusten täyttämistä, yksinkertaista rekisteröitymistä isäntämaan asianajajaliittoon tai yksinkertaistettua pääsyä isäntämaan asianajajaliittoon läpäisemällä soveltuvuuskoe sekä lainmukaista kotipaikkaa tai toimipaikkaa isäntämaassa.
([3]) Ei sisällä verokysymyksiin liittyviä oikeudellisia neuvonta- ja edustuspalveluja, jotka löytyvät kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja koskevasta kohdasta.
([4]) CPC 85201 osittain; löytyy kohdasta sairaanhoito- ja hammaslääkäripalvelut.
([5]) Kaikissa jäsenvaltioissa DK:ta lukuun ottamatta tutkimusorganisaation hyväksynnän ja vastaanottosopimuksen on oltava EU:n direktiivin 2005/71/EY nojalla vahvistettujen edellytysten mukaiset.
([6]) Toimistokoneiden ja -laitteiden, ml. tietokoneet, huolto- ja korjauspalvelut (CPC 845) löytyvät kohdasta tietokonepalvelut.
([7]) Vastaa viemäröintipalveluja.
([8]) Vastaa poistokaasujen puhdistuspalveluja.
([9]) Vastaa osittain luonnon ja maisemien suojelua koskevia palveluja.
([10]) Palveluntarjoajat, joiden tehtävänä on saattaa vähintään 10 hengen matkailijaryhmiä, ilman että he toimivat oppaina erityiskohteissa.
([11]) Jos pätevyys on hankittu muualla kuin EU:ssa ja sen jäsenvaltioissa, kyseinen jäsenvaltio voi arvioida, vastaako pätevyys sen alueella vaadittavaa pätevyyttä.

6 LUVUN LIITE XVI-D

SIJOITTAUTUMISTA KOSKEVAT UKRAINAN VARAUKSET

(88 artiklan 1 kohdassa tarkoitetut)

Maanomistus

Ulkomaiden kansalaisilla ja kansalaisuudettomilla henkilöillä ei ole oikeutta hankkia omistukseensa maatalousmaata. Ulkomaiden kansalaisilla ja kansalaisuudettomilla henkilöillä ei ole oikeutta hankkia ilmaiseksi maata, joka on valtion tai kunnan omaisuutta, eikä yksityistää maata, joka on aiemmin annettu heidän käyttöönsä.

Ulkomaiset oikeushenkilöt voivat hankkia omistusoikeuksia muuhun kuin maatalousmaahan asutettujen paikkakuntien alueelta ainoastaan hankkiessaan Ukrainassa harjoitettuun liiketoimintaan liittyviä kiinteistökohteita ja asutettujen paikkakuntien ulkopuolelta hankkiessaan kiinteistökohteita.

Ulkomaalaisten ja ulkomaisten oikeushenkilöiden maanvuokraukselle ei aseteta rajoituksia.

Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden toteuttama kiinteistön hankinta, osto ja vuokraus tai leasing-vuokraus saattaa edellyttää lupaa.

Metsätalous

Vain Ukrainan kansalaiset ja ukrainalaiset oikeushenkilöt voivat omistaa metsää.

Valtion omaisuuden hankinta

Yritykset ja valtion virastot, joissa valtion omistusosuus ylittää 25 prosenttia, eivät saa osallistua ukrainalaisten yritysten yksityistämiseen.

Hiilivetyjen etsintä, hyödyntäminen ja tuotanto

Sijoittautumisen on oltava tämän sopimuksen IV osaston 11 lukuun (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) sisältyvän hiilivetyjen etsintää, hyödyntämistä ja tuotantoa koskevan 279 artiklan mukainen.

Notaarin palvelut

Notaarin palveluja voivat tarjota ainoastaan Ukrainan kansalaiset.

Lääkäri- ja hammaslääkäripalvelut

Ammatillisen pätevyyden vaatimukset Ukrainan lainsäädännön mukaisesti. Ulkomaisten palveluntarjoajien on osattava ukrainaa.

Kätilöiden, sairaanhoitajien, fysioterapeuttien ja avustavan hoitohenkilöstön tarjoamat yksityiset palvelut

Ammatillisen pätevyyden vaatimukset Ukrainan lainsäädännön mukaisesti. Ulkomaisten palveluntarjoajien on osattava ukrainaa.

Posti- ja kuriiripalvelut (ml. pikalähetyspalvelut) [1]

Ei kansallista kohtelua alle 50 grammaa painaville tavallisille kirjeille [2] eikä postikorteille.

---

[1] Posti- ja kuriiripalveluja sekä pikalähetyspalveluja koskevaa sitoumusta sovelletaan omistusmuodoltaan kaikentyyppisiin, sekä yksityisessä että valtion omistuksessa oleviin kaupallisiin toimijoihin.

[2] Tavallinen, postilaatikon tai postitoimiston kautta lähetetty lähetys, joka toimitetaan postilaatikkoon mainitussa osoitteessa ilman kuitteja.

Lupaa saatetaan edellyttää seuraaviin toimintoihin:

i) Osoitteellisten, millä tahansa fyysisellä välineellä tuotettujen kirjallisten viestien ([1]) käsittely, ml.

— yhdistelmäpostipalvelu

— suoramainonta,

ii) osoitteellisten pakettien ([2]) käsittely,

iii) osoitteellisten painotuotteiden ([3]) käsittely,

iv) edellä i)–iii) alakohdassa tarkoitettujen tuotteiden käsittely kirjattuna tai vakuutettuna postina,

— jos niihin sovelletaan tavanomaista yleispalveluvelvoitetta.

Toimilupiin voidaan soveltaa erityisiä yleispalveluvelvoitteita ja/tai niihin voi sisältyä velvollisuus osallistua korvausrahaston rahoitukseen.

Koulutuspalvelut

Alemman perusasteen koulutuspalvelut, ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut, korkea-asteen koulutuspalvelut

Ukrainan lainsäädännön mukaan vain Ukrainan kansalainen voi toimia oppilaitoksen johtajana, riippumatta sen omistusmuodosta.

Rahoituspalvelut

Ainoastaan oikeushenkilöt, jotka toimivat yksinomaan arvopapereiden liikkeeseenlaskun alalla, sekä pankit voivat osallistua asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, myös merkintävastuuseen ja sijoitukseen, ja tarjota liikkeeseenlaskuun liittyviä palveluja.

Terveyteen liittyvät palvelut ja sosiaalipalvelut

Ammatillisen pätevyyden vaatimukset Ukrainan lainsäädännön mukaisesti sairaalapalvelujen, myös sairaalahallinnon palvelujen ja muiden terveydenhuoltopalvelujen osalta.

Virkistys-, kulttuuri- ja urheilupalvelut

Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita elokuvateattereiden käyttöpalveluihin myönnettävien tukien saannin osalta.

Uutistoimistopalvelujen tarjoajien osalta ulkomaisten sijoitusten osuus on rajoitettu 35 prosenttiin.

Sisävesiliikenne ([4])

Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kansallisen liikenteen kabotaasin osalta. Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (ml. Rein-, Main- ja Tonavajoen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) täytäntöönpanomääräyksiä sovelletaan.

([1]) Esim. kirjeet ja postikortit.
([2]) Esim. kirjat ja kuvastot.
([3]) Aikakausjulkaisut ja sanomalehdet.
([4]) Sisältää sisävesiliikenteen liitännäispalvelut.

Lentoliikennepalvelut

Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, kun kyseessä ovat kotimaiset ja kansainväliset lentoliikennepalvelut, mukaan luettuna sekä säännöllinen että muunlainen lentoliikenne, ja suoraan liikenneoikeuksien käyttöön liittyvät palvelut, eivät kuitenkaan seuraavat: ilma-aluksen korjaus- ja huoltopalvelut, lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi, tietokonepohjaista paikanvarausjärjestelmää koskevat palvelut, muut lentoliikennepalvelujen liitännäispalvelut kuten maahuolintapalvelut, ilma-alusten vuokrauspalvelut miehistöineen ja lentokentän toimintapalvelut. Molemminpuolista markkinoille pääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteessä määrätään Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Ukrainan välisessä sopimuksessa yhteisen ilmailualueen perustamisesta.

Rautatieliikennepalvelut

Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita henkilö- ja rahtiliikenteen osalta, paitsi tämän sopimuksen IV osaston 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) 136 artiklassa vahvistettu kohtelu.

Tieliikennepalvelut

Henkilöliikenne- ja rahtiliikenneyritykset on rekisteröitävä oikeushenkilöiksi.

6 LUVUN LIITE XVI-E

UKRAINAN LUETTELO RAJATYLITTÄVIÄ PALVELUJA KOSKEVISTA SITOUMUKSISTA

(95 artiklassa tarkoitettu)

I. YRITYSPALVELUT	
1. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut — Lainopilliset neuvonta- ja edustuspalvelut rikosoikeudellisissa asioissa (CPC 86111)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Lainopilliset neuvonta- ja edustuspalvelut muita oikeusaloja kuin rikosoikeudellisia asioita koskevissa oikeudellisissa asioissa (CPC 86119)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Lainopilliset neuvonta- ja edustuspalvelut lakisääteisissä menettelyissä (CPC 8612) (CPC 86120)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Oikeudellisten asiakirjojen ja todistusten laadinta (CPC 8613) (CPC 86130)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Muut lainopilliset neuvonta- ja tietojenantopalvelut kuin notaarin palvelut (CPC 8619) (CPC 86190)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Kotimaan lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta sekä kolmannen maan lainsäädäntöä koskeva oikeudellinen neuvonta (CPC 861 osittain)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Notaarin palvelut	(1) Notaarin palveluja voivat tarjota ainoastaan Ukrainan kansalaiset. (2) Ei ole
b) Laskentatoimen palvelut ja kirjanpitopalvelut (CPC 862 (pl. CPC 86211))	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Auditointi- ja tarkastuspalvelut (CPC 86211)	(1) Ei ole, paitsi että ukrainalaisen tarkastajan tai tarkastusyrityksen on vahvistettava viralliset tarkastusraportit. (2) Ei ole

c) Verotukseen liittyvät palvelut (CPC 863)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Arkkitehtipalvelut (CPC 8671)	(1) Ei ole (2) Ei ole
e) Tekniset palvelut (CPC 8672)	(1) Ei ole (2) Ei ole
f) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8673)	(1) Ei ole (2) Ei ole
g) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8674)	(1) Ei ole (2) Ei ole
h) Lääkäri- ja hammaslääkäripalvelut (CPC 9312)	(1) Ei ole (2) Ei ole
i) Eläinlääkäripalvelut (CPC 932)	(1) Ei ole (2) Ei ole
j) Kätilöiden, sairaanhoitajien, fysioterapeuttien ja avustavan hoitohenkilöstön tarjoamat yksityiset palvelut (CPC 93191 osittain)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
2. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut	
a) Tietokonelaitteistojen asennukseen liittyvät konsultointipalvelut (CPC 841)	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Ohjelmiston toteutuspalvelut (CPC 842)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Tietojenkäsittelypalvelut (CPC 843)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Tietokantapalvelut (CPC 844)	(1) Ei ole (2) Ei ole
f) Muut tietokonepalvelut — toimistokoneiden ja -laitteiden sekä tietokoneiden huolto- ja korjauspalvelut (CPC 845)	(1) Ei ole (2) Ei ole

— Tietojen valmistelupalvelut (CPC 849)	(1) Ei ole (2) Ei ole
3. Tutkimus- ja kehittämispalvelut	
a) Luonnontieteen tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851)	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 852)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Tieteidenväliset tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 853)	(1) Ei ole (2) Ei ole
4. Kiinteistöpalvelut	
— Kiinteistöpalvelut (CPC 821–822)	(1) Ei ole (2) Ei ole
5. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
e) Muut — Vuokraus- ja leasingpalvelut (muu kuin rahoitusala) (CPC 831–832) — Mukaan luettuna äänityslaitteiston vuokraus tai leasingvuokraus (CPC 83109)**	(1) Ei ole (2) Ei ole
6. Muut yrityspalvelut	
a) Mainospalvelut (CPC 871)	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Markkina- ja mielipidetutkimuspalvelut (CPC 864)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Johdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut (CPC 866)	(1) Ei ole (2) Ei ole

e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut, mukaan luettuna alusten tarkastuspalvelut (CPC 8676)	(1) Ei ole (2) Ei ole
f) Maatalouteen, metsästykseen ja metsätalouteen liittyvät palvelut (paitsi palontorjunta, puuston arviointi, metsänhoito, mukaan luettuna metsävahinkojen arviointipalvelut) (CPC 881 osittain)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Palontorjuntaan, puuston arviointiin, metsänhoitoon, mukaan luettuna metsävahinkojen arviointipalveluihin liittyvät konsultointipalvelut (CPC 881 osittain)	(1) Ei ole (2) Ei ole
g) Kalastukseen liittyvät palvelut (CPC 882)	(1) Ei ole (2) Ei ole
h) Kaivostoimintaan liittyvät palvelut (CPC 883 + 5115)	(1) Ei ole (2) Ei ole
i) Teollisuuteen liittyvät palvelut (CPC 884 osittain + CPC 885 osittain)	(1) Ei ole (2) Ei ole
j) Energian jakeluun liittyvät palvelut (CPC 887)	(1) Ei ole (2) Ei ole
k) Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelut (CPC 872)	(1) Ei ole (2) Ei ole
m) Tieteelliset ja tekniset konsulttipalvelut (CPC 8675)	(1) Ei ole (2) Ei ole
n) Laitehuolto- ja korjauspalvelut (pl. merialukset, ilmaalukset ja muut liikennevälineet) (CPC 6112, 6122, 633 + 8861–8866) ml. ajoneuvojen huolto- ja korjauspalvelut (CPC 8867)	(1) Ei ole (2) Ei ole
o) Rakennusten puhtaanapitopalvelut (CPC 874)	(1) Ei ole (2) Ei ole
p) Valokuvauspalvelut (lukuun ottamatta ilmakuvauspalveluja) (CPC 875)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole

q) Pakkauspalvelut (CPC 876)	(1) Ei ole (2) Ei ole
r) Julkaisu- ja painopalvelut (CPC 88442)	(1) Ei ole (2) Ei ole
s) Kokouspalvelut (CPC 87909)*	(1) Ei ole (2) Ei ole
t) Muut — Käännös- ja tulkkauspalvelut (CPC 87905)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Muotoilu- ja suunnittelupalvelut (CPC 87907)	(1) Ei ole (2) Ei ole

II. VIESTINTÄPALVELUT

1. ja 2. Posti- ja kuriiripalvelut (ml. pikalähetyspalvelut) [1]	
Lähetysten käsittelyyn [2] liittyvät palvelut seuraavan osa-alueita koskevan luettelon mukaisesti sekä koti- että ulkomaanlähetyksissä. Seuraavissa sitoumuksissa kirjallisiin viesteihin ei lueta alle 50 grammaa painavia tavallisia kirjeitä [3] eikä postikortteja. i) Osoitteellisten, millä tahansa fyysisellä välineellä tuotettujen kirjallisten viestien [4] käsittely, ml. — yhdistelmäpostipalvelu — suoramainonta, ii) osoitteellisten pakettien [5] käsittely, iii) osoitteellisten painotuotteiden [6] käsittely, iv) edellä i)–iii) alakohdassa tarkoitettujen tuotteiden käsittely kirjattuna tai vakuutettuna postina v) edellä i–iii alakohdassa tarkoitettujen tuotteiden pikalähetyspalvelut [7] vi) osoitteettomien tuotteiden käsittely vii) asiakirjojen vaihto [8] viii) Muualle luokittelemattomat palvelut	1) 2) Toimilupajärjestelmiä voidaan perustaa sellaisia osia i)–iv) varten, joihin sovelletaan tavanomaista yleispalveluvelvoitetta. Toimilupiin voidaan soveltaa erityisiä yleispalveluvelvoitteita ja/tai niihin voi sisältyä velvollisuus osallistua korvausrahaston rahoitukseen. Ei mitään osien v)–viii) osalta.

3. Teleliikenteen palvelut	
Perusteleviestinnän palvelut:	
a) Puhelinpalvelut (CPC 7521)	(1) Ei ole (2) Ei ole

b) Pakettivälitteiset tiedonsiirtopalvelut (CPC 7523**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Piirikytkentäiset tiedonsiirtopalvelut (CPC 7523**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Teleksipalvelut (CPC 7523**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
e) Lennätinpalvelut (CPC 7522)	(1) Ei ole (2) Ei ole
f) Telekopiopalvelut (CPC 7521** + 7529**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
g) Yksityisiä vuokrajohtoja koskevat palvelut (CPC 7522** + 7523**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
o) Muut — Mobiiliääni- ja datapalvelut (CPC 75213) — Henkilöhakupalvelut (CPC 75291) — Teleneuvottelupalvelut (CPC 75292) — Integroidut televiestintäpalvelut, pl. yleisradiotoiminta ([9]) (CPC 7526)	(1) Ei ole (2) Ei ole

Televiestintäalan lisäarvopalvelut

h) Sähköposti (CPC 7523**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
i) Puheposti (CPC 7523**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
j) Sähköinen tieto- ja tietokantahaku (CPC 7523**)	(1) Ei ole (2) Ei ole

k) Organisaatioiden välinen tiedonsiirto (EDI) (CPC 7523**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
l) Lisäarvofaksipalvelut, ml. etappivälitys (ml. *store and forward, store and retrieve*) (CPC 7523**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
m) Koodin ja protokollan muuntaminen	(1) Ei ole (2) Ei ole
n) Sähköiset tietopalvelut ja/tai datan käsittely (ml. tapahtumakäsittely) (CPC 843**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
III. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT	
— Rakennusalueen pohjatyöt (CPC 511)	(1) Ei ole (2) Ei ole
a) Yleiset talonrakennustyöt (CPC 512)	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Maa- ja vesirakennustyöt, ml. ruoppauspalvelut (CPC 513)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Tehdasvalmisteisten rakennusten kokoaminen ja pystyttäminen rakennuspaikalla ja asennustyöt (CPC 514+516)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Rakennusten viimeistelytyöt (CPC 517)	(1) Ei ole (2) Ei ole
e) Muut — Erikoisrakentaminen (CPC 515)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Rakennus- tai purkulaitteiden vuokrauspalvelut käyttäjineen (CPC 518)	(1) Ei ole (2) Ei ole
IV. JAKELUPALVELUT	
a) Komissionääripalvelut (CPC 621, 6111, 6113, 6121)	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Tukkukaupan palvelut (CPC 6121, 61111, 6113, 622 (pl. CPC 62262))	(1) Ei ole (2) Ei ole

— Kirjojen, sanomalehtien ja aikakauslehtien tukkukauppapalvelut (pl. paperitavara) (CPC 62262)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Vähittäiskaupan palvelut (CPC 631+632+6111+6113 + 6121+613, ml. ääni- ja kuvatallenteet ja -nauhat CPC 63234)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Franchising-toiminta (CPC 8929)	(1) Ei ole (2) Ei ole
V. KOULUTUSPALVELUT	
a) Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921)	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut (CPC 922)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Korkea-asteen koulutuspalvelut (CPC 923)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Aikuiskoulutuspalvelut (CPC 924)	(1) Ei ole (2) Ei ole
e) Muut koulutuspalvelut (CPC 929)	(1) Ei ole (2) Ei ole
VI. YMPÄRISTÖPALVELUT	
a) Viemäröinti (CPC 9401)	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Jätehuoltopalvelut (CPC 9402)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Puhtaanapito ja vastaavat palvelut (CPC 9403)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Muut — Poistokaasujen puhdistuspalvelut (CPC 9404)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Meluntorjuntapalvelut (CPC 9405)	(1) Ei ole (2) Ei ole

— Luonnon- ja maisemansuojelua koskevat palvelut (CPC 9406)	(1) Ei ole (2) Ei ole
— Muut ympäristönsuojelupalvelut (CPC 9409)	(1) Ei ole (2) Ei ole

VII. RAHOITUSPALVELUT

1. Kaikki vakuutuspalvelut ja vakuutukseen liittyvät palvelut

Ulkomaiset vakuutusyhtiöt voivat tarjota vakuutuspalveluja sivuliikkeiden kautta vasta viiden vuoden kuluttua siitä, kun Ukraina on liittynyt WTO:hon.

i) Ensivakuutus (mukaan lukien rinnakkaisvakuutus) A) Henkivakuutuspalvelut B) Muut vakuutuspalvelut (ml. merikuljetuksia ja ilmakuljetuksia koskevat vakuutukset) ii) Jälleen- ja edelleenvakuutuspalvelut iii) Vakuutusalan liitännäispalvelut, kuten neuvonta-, aktuaari-, riskinarviointi- ja vahingonkäsittelypalvelut	(1) Ei sitoumuksia, paitsi ei mitään seuraavien osalta: — seuraavia riskejä koskevat vakuutukset: merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruuteen laukaisu ja avaruuskuljetukset (mukaan lukien satelliitit), jossa vakuutus kokonaan tai osittain kattaa kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä niistä mahdollisesti syntyvät vastuut; — jälleenvakuutus — vakuutusten liitännäispalvelut. (2) Ei ole
iv) Vakuutusten välittäminen, kuten vakuutusmeklarien ja -asiamiesten toiminta	(1) Ei sitoumuksia, paitsi ei mitään seuraavien osalta: — seuraavia riskejä koskevat vakuutukset: merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruuteen laukaisu ja avaruuskuljetukset (mukaan lukien satelliitit), jossa vakuutus kokonaan tai osittain kattaa kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä niistä mahdollisesti syntyvät vastuut; — jälleenvakuutus. Viiden vuoden kuluttua Ukrainan WTO:hon liittymisestä: ei mitään (2) Ei ole

2. Pankkitoiminta ja muut rahoituspalvelut (lukuun ottamatta vakuutuksia)

v) Talletusten ja muiden takaisinmaksettavien varojen hankinta yleisöltä	(1) Ei ole (2) Ei ole
vi) Kaikentyyppinen luotonanto, mukaan lukien kulutusluotot, kiinnitysluotot, factoring-rahoitus ja liiketoimien rahoitus	(1) Ei ole (2) Ei ole
vii) Rahoitusleasing	(1) Ei ole (2) Ei ole

viii) Maksupalvelut ja rahansiirtopalvelut, myös luotto- ja maksukortit, matkashekit ja pankkivekselit.	(1) Ei ole (2) Ei ole
ix) Takaukset ja sitoumukset	(1) Ei ole (2) Ei ole
x) Kaupankäynti omaan tai asiakkaitten lukuun pörssissä, OTC-markkinoilla tai muuten seuraavilla välineillä:	
— A) rahamarkkinavälineet (mukaan lukien sekit, vekselit ja talletustodistukset);	(1) Ei ole (2) Ei ole
— B) ulkomaan valuutta	(1) Ei ole (2) Ei ole
— C) johdannaistuotteet, mukaan luettuina, muttei yksinomaan, futuurit ja optiot	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
— D) valuuttakursseihin ja korkoihin liittyvät välineet, mukaan luettuina sellaiset tuotteet kuin swap-sopimukset ja korkotermiinit	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
— E) siirtokelpoiset arvopaperit	(1) Ei ole (2) Ei ole
— F) muut markkinakelpoiset välineet, mukaan lukien jalometalliharkot	(1) Ei ole (2) Ei ole
xi) Osallistuminen kaikenlaisten arvopapereiden anteihin, mukaan lukien merkintätakuut ja sijoitukset asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) ja näihin anteihin liittyvien palvelujen tarjonta.	(1) Ei ole (2) Ei ole
xii) Välitystoiminta rahamarkkinoilla	(1) Ei ole (2) Ei ole
xiii) Omaisuuden hoito, kuten käteisvarojen tai arvopaperisalkun hoito, yhteissijoitusten hoidon kaikki muodot, eläkerahastojen hoito sekä arvopapereiden talletus- ja notariaattipalvelut.	(1) Ei ole (2) Ei ole
xiv) Rahoitusomaisuuden, kuten arvopapereiden, johdannaisvälineiden ja muiden siirtokelpoisten välineiden maksu- ja clearingpalvelut.	(1) Ei ole (2) Ei ole

xv) Muiden rahoituspalvelujen tarjoajien rahoitustietojen, rahoitukseen liittyvien atk-palvelujen ja niihin liittyvien ohjelmistojen hankinta ja siirto	(1) Ei ole (2) Ei ole
xvi) Neuvonta, välitys ja muut v – xv alakohdassa luetelluihin erilaisiin toimintoihin liittyvät rahoituspalvelut, mukaan luettuina luottotiedot ja luottoarviot, sijoituksiin ja salkunhoitoon liittyvä tutkimus ja neuvonta sekä yritysostoihin ja yritysten uudelleenjärjestelyihin ja toimintaperiaatteisiin liittyvä neuvonta	(1) Ei ole (2) Ei ole
VIII. TERVEYDENHUOLTO- JA SOSIAALIPALVELUT	
a) Sairaalapalvelut, mukaan luettuina sairaalahallinnon palvelut (CPC 9311)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
b) Muut terveydenhuoltopalvelut (CPC 9319 (pl. 93191))	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
c) Sosiaalipalvelut (CPC 933**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
IX. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT	
a) Hotellit ja ravintolat (ml. ateriapalvelut) mukaan luettuina hotellinjohtopalvelut (CPC 641–643)	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien palvelut (CPC 7471)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Matkailijoiden opastuspalvelut (CPC 7472)	(1) Ei ole (2) Ei ole
X. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT	
a) Viihdepalvelut (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye- ja sirkuspalvelut) (CPC 9619) lukuun ottamatta elokuvateattereiden käyttöpalveluja ja muita kuin tanssiurheiluun liittyviä tanssinopetuspalveluja	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
— Elokuvateattereiden käyttöpalvelut (CPC 96199**)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
— Tanssinopetuspalvelut, paitsi tanssiurheilu (CPC 96195**)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole (3) Ei ole

b) Uutistoimistojen palvelut (CPC 962)	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Kirjasto-, arkisto-, museo- ja muut kulttuuripalvelut (CPC 963)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
d) Urheilupalvelut (CPC 9641) ja muut virkistyspalvelut (CPC 9649) lukuun ottamatta rahapeli- tai vedonlyöntipalveluja	(1) Ei ole (2) Ei ole
XI. LIIKENNEPALVELUT	
1. Meriliikennepalvelut	
— Kansainvälinen liikenne (rahtiliikenne ja henkilöliikenne) (CPC 7211 ja 7212 (pl. kabotaasiliikenne))	(1) a) Linjaliikenne: ei ole b) Irtotavaraliikenne, hakuliikenne ja muu kansainvälinen liikenne, matkustajien kuljetus mukaan luettuna: ei ole (2) Ei ole
— Meriliikenteen lastinkäsittelypalvelut (CPC 741) — Varastointipalvelut (CPC 742) — Meriliikennepalvelujen tulliselvityspalvelut — Konttiasema- ja varastointipalvelut — Varustamon edustajan palvelut — (Meriliikenteen) huolintapalvelut	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
2. Sisävesiliikenne	
a) Henkilöliikenne ja rahtiliikenne (pl. kabotaasiliikenne) (CPC 7221 + CPC 7222)	(1) Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (ml. Rein-, Main- ja Tonava-joen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) ja Tonavan jokiliikennettä sääntelevän Belgradin yleissopimuksen täytäntöönpanomääräykset. (2) Ei ole
b) Alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 7213)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868**)	(1) Ei ole (2) Ei ole

e) Hinaus- ja työntöpalvelut (CPC 7224)	(1) Ei ole (2) Ei ole
f) Sisävesiliikenteen tukipalvelut (CPC 745)	(1) Ei ole (2) Ei ole
3. Lentoliikennepalvelut	
a) Ilma-aluksen korjaus- ja huoltopalvelut	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi	(1) Ei ole (2) Ei ole
c) Tietokonepohjainen paikanvarausjärjestelmä (TPJ)	(1) Ei ole (2) Ei ole
4. Rautatieliikennepalvelut	
(a), (b) Henkilö- ja rahtiliikenne (CPC 7111+7112)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
Rataverkon ulkopuoliset palvelut: d) Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868**)	(1) Ei ole (2) Ei ole
e) Rautatieliikennettä avustavat palvelut (CPC 743)	(1) Ei ole (2) Ei ole
5. Tieliikennepalvelut	
a) Henkilöliikenne (CPC 7121 + 7122)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
b) Tavaraliikenne (CPC 7123)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
c) Kaupallisten ajoneuvojen vuokraus kuljettajineen (CPC 7124)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Tieliikennekaluston huolto ja korjaus (CPC 6112 + 8867)	(1) Ei ole (2) Ei ole
e) Tieliikennepalvelujen tukipalvelut (CPC 744)	(1) Ei ole (2) Ei ole

6. Putkikuljetus	
a) Polttoainekuljetukset (CPC 7131)	(1) Ei ole (2) Ei ole
b) Muiden tuotteiden kuljetukset (CPC 7139)	(1) Ei ole (2) Ei ole
7. Kaikkia kuljetusmuotoja paitsi meriliikennettä tukevat palvelut	
a) Rahdinkäsittelypalvelut (CPC 741)	(1) Ei sitoumuksia ilmaliikenteen maahuolintapalvelujen osalta (2) Ei ole
b) Varastointipalvelut (CPC 742)	(1) Ei sitoumuksia ilmaliikenteen maahuolintapalvelujen osalta (2) Ei ole
c) Rahdinkuljetusliikkeiden palvelut (CPC 748)	(1) Ei ole (2) Ei ole
d) Muut — Lastintarkastus (CPC 749 osittain)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
XII. MUUALLE LUOKITTELEMATTOMAT PALVELUT	
— Kauneudenhoitopalvelut ja fyysistä hyvinvointia edistävät palvelut — Hierontapalvelut lukuun ottamatta terapeuttista hierontaa (CPC Ver. 1.0: 97230 osittain) ([10])	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
— Kylpyläpalvelut (CPC Ver. 1.0: 97230 osittain) ([10]), mukaan luettuina kylpylöiden hallintopalvelut	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole
— Kampaamo- ja muut kauneudenhoitopalvelut (CPC 9702)	(1) Ei sitoumuksia (2) Ei ole

([1]) Posti- ja kuriiripalveluja sekä pikalähetyspalveluja koskevaa sitoumusta sovelletaan omistusmuodoltaan kaikentyyppisiin, sekä yksityisessä että valtion omistuksessa oleviin kaupallisiin toimijoihin.
([2]) Lähetysten "käsittelyn" katsotaan sisältävän postilähetysten keräilyn, lajittelun, kuljetuksen ja jakelun.
([3]) Tavallinen, postilaatikon tai postitoimiston kautta lähetetty lähetys, joka toimitetaan postilaatikkoon mainitussa osoitteessa ilman kuitteja.
([4]) Esim. kirjeet ja postikortit.
([5]) Esim. kirjat ja kuvastot.
([6]) Aikakausjulkaisut ja sanomalehdet.
([7]) "Pikalähetyspalveluilla" tarkoitetaan asiakirjojen, painotuotteiden, pakettien, tavaroiden ja muiden tuotteiden keräämistä, kuljetusta ja toimitusta perille nopeasti siten, että kyseiset tuotteet voidaan jäljittää ja että ne ovat valvonnan alla koko palvelusuorituksen ajan.
([8]) Sellaisten välineiden tarjoaminen, ml. väliaikaiset toimitilat sekä kolmannen osapuolen hoitama kuljetus, jotka mahdollistavat postilähetysten toimittamisen omatoimisesti tämän palvelun tilaajien kesken tapahtuvalla vaihdolla. 'Postilähetyksellä' tarkoitetaan minkä tahansa kaupallisen toimijan, niin julkisen kuin yksityisenkin, käsittelemiä lähetyksiä.
([9]) Yleisradiotoiminta määritellään television ja radion ohjelmasignaalien keskeytymättömäksi siirtoketjuksi, jota tarvitaan television ja radion ohjelmasignaalien välittämiseksi suurelle yleisölle, mutta se ei kata lähetystoiminnan harjoittajien välisiä radiolinkkejä.
([10]) Tämä alaluokka ei sisällä sairaanhoitopalveluja, vrt. 931.

6 LUVUN LIITE XVI-F

SOPIMUSPERUSTEISIA PALVELUNTARJOAJIA JA ITSENÄISIÄ AMMATINHARJOITTAJIA KOSKEVAT VARAUKSET

Ukraina

1. Jäljempänä esitettävässä varausluettelossa ilmoitetaan palvelualat, jotka on vapautettu 101 artiklan 2 kohdan ja 102 artiklan 2 kohdan (sopimusperusteiset palveluntarjoajat ja itsenäiset ammatinharjoittajat) nojalla ja joihin sovelletaan sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia rajoituksia, ja määritellään kyseiset rajoitukset.

2. Luettelossa on seuraavat osat:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan; ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Ukraina ei tee sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia muiden kuin jäljempänä erikseen lueteltujen palvelualojen osalta.

3. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) CPC tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N° 77, CPC prov, 1991). ja

   b) CPC ver. 1.0 tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N° 77, CPC ver 1.0, 1998).

4. Sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoitus tai vaikutus on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

5. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly sellaisia pätevyysvaatimuksiin ja -menettelyihin, teknisiin standardeihin tai lupavaatimuksiin ja -menettelyihin liittyviä toimenpiteitä, jotka eivät ole 101 artiklan 2 kohdassa ja 102 artiklan 2 kohdassa (sopimusperusteiset palveluntarjoajat ja itsenäiset ammatinharjoittajat) tarkoitettuja rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä ja lainmukaisen kotipaikan sijaitsemista alueella, jolla taloudellista toimintaa harjoitetaan, koskevat edellytykset) sovelletaan joka tapauksessa EU-osapuolen ja sen jäsenvaltioiden sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin ja itsenäisiin ammatinharjoittajiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

6. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

7. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa kyseisillä toimialoilla, jotka Ukraina esittää tämän sopimuksen IV osaston 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) luettelossa (liite XVI-D tai liite XVI-E).

8. Tästä luettelosta johtuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille tai oikeushenkilöille.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Kansainvälistä julkisoikeutta ja ulkomaista lainsäädäntöä koskevat oikeudelliset neuvontapalvelut (CPC 861 osittain)	Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 86212, muut kuin "tilintarkastuspalvelut", CPC 86213, CPC 86219 ja CPC 86220)	Ei ole
Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut (CPC 863) (1)	Ei ole
Arkkitehtipalvelut ja Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8671 ja CPC 8674)	Ei ole
Tekniset palvelut ja Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8672 ja CPC 8673)	Ei ole
Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 84)	Ei ole
Tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851, 852 pl. psykologien palvelut (2), 853)	Vaaditaan hyväksytyn tutkimusorganisaation kanssa tehty vastaanottosopimus.
Mainonta (CPC 871)	Ei ole
Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	Ei ole
Liikkeenjohdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut (CPC 866)	Ei ole
Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	Ei ole
Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	Ei ole
Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	Ei ole
Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	Ei ole
Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja maantieliikennevälineiden huolto ja korjaus (CPC 6112, CPC 6122, CPC 8867 osittain ja CPC 8868 osittain)	Ei ole
Ilma-alusten ja niiden osien huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	Ei ole

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Metallituotteiden, koneiden (ei toimisto-), laitteiden (ei kuljetus- ja toimisto-) sekä henkilökohtaisten ja kotitaloustarvikkeiden huolto ja korjaus ([3]) (CPC 633, CPC 7545, CPC 8861, CPC 8862, CPC 8864, CPC 8865 ja CPC 8866)	Ei ole
Kääntäminen (CPC 87905, pl. virallinen tai varmennettu toiminta)	Ei ole
Rakennuskohteen tutkimustyö (CPC 5111)	Ei ole
Ympäristöön liittyvät palvelut (CPC 9401 ([4]), CPC 9402, CPC 9403, CPC 9404 ([5]), CPC 94060 ([6]) osittain CPC 9405, CPC 9406 osittain, CPC 9409)	Ei ole
Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (matkaoppaiden palvelut mukaan luettuina ([7])) (CPC 7471)	Ei ole
Viihdepalvelut audiovisuaalisia palveluja lukuun ottamatta (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye-, sirkus- ja diskopalvelut) (CPC 9619)	Voidaan vaatia ammatillinen erikoispätevyys ([8])

([1]) Ei sisällä verokysymyksiin liittyviä oikeudellisia neuvonta- ja edustuspalveluja, jotka löytyvät kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja koskevasta kohdasta.
([2]) CPC 85201 osittain; löytyy kohdasta sairaanhoito- ja hammaslääkäripalvelut.
([3]) Toimistokoneiden ja -laitteiden, ml. tietokoneet, huolto- ja korjauspalvelut (CPC 845) löytyvät kohdasta tietokonepalvelut.
([4]) Vastaa viemäröintipalveluja.
([5]) Vastaa poistokaasujen puhdistuspalveluja.
([6]) Vastaa osittain luonnon ja maisemien suojelua koskevia palveluja.
([7]) Palveluntarjoajat, joiden tehtävänä on saattaa vähintään 10 hengen matkailijaryhmiä, ilman että he toimivat oppaina erityiskohteissa.
([8]) Ellei pätevyyttä ole hankittu Ukrainassa, Ukraina voi arvioida, vastaako pätevyys sen alueella hankittua pätevyyttä.

Euroopan unionin, Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välinen

ASSOSIAATIOSOPIMUS

JOHDANTO-OSA

BELGIAN KUNINGASKUNTA,

BULGARIAN TASAVALTA,

TŠEKIN TASAVALTA,

TANSKAN KUNINGASKUNTA,

SAKSAN LIITTOTASAVALTA,

VIRON TASAVALTA,

IRLANTI,

HELLEENIEN TASAVALTA,

ESPANJAN KUNINGASKUNTA,

RANSKAN TASAVALTA,

KROATIAN TASAVALTA,

ITALIAN TASAVALTA,

KYPROKSEN TASAVALTA,

LATVIAN TASAVALTA,

LIETTUAN TASAVALTA,

LUXEMBURGIN SUURHERTTUAKUNTA,

UNKARI,

MALTAN TASAVALTA,

ALANKOMAIDEN KUNINGASKUNTA,

ITÄVALLAN TASAVALTA,

PUOLAN TASAVALTA,

PORTUGALIN TASAVALTA,

ROMANIA,

SLOVENIAN TASAVALTA,

SLOVAKIAN TASAVALTA,

SUOMEN TASAVALTA,

RUOTSIN KUNINGASKUNTA,

ISON-BRITANNIAN JA POHJOIS-IRLANNIN YHDISTYNYT KUNINGASKUNTA,

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen sopimuspuolet, jäljempänä 'jäsenvaltiot',

EUROOPAN UNIONI, jäljempänä 'unioni' tai 'EU', ja

EUROOPAN ATOMIENERGIAYHTEISÖ, jäljempänä 'Euratom',

sekä

MOLDOVAN TASAVALTA,

jäljempänä yhdessä 'osapuolet', jotka

OTTAVAT HUOMIOON osapuolten yhteiset arvot ja vahvat siteet, jotka ovat aiemmin perustuneet Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan kumppanuus- ja yhteistyösopimukseen ja joita kehitetään Euroopan naapuruuspolitiikan ja itäisen kumppanuuden puitteissa, sekä tunnustavat osapuolten yhteisen halun kehittää, lujittaa ja laajentaa suhteitaan edelleen;

TUNNUSTAVAT Moldovan tasavallan Eurooppaan suuntautuvat pyrkimykset ja sen Eurooppaan lähentymisen;

TUNNUSTAVAT, että EU:n perustana olevat yhteiset arvot eli demokratia, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen sekä oikeusvaltioperiaate ovat keskeisiä myös tähän sopimukseen perustuvassa poliittisessa assosiaatiossa ja taloudellisessa yhdentymisessä;

OTTAVAT HUOMIOON, että tämä sopimus ei vaikuta unionin ja Moldovan tasavallan suhteiden tulevaan, vähitellen tapahtuvaan kehitykseen, vaan jättää sen avoimeksi;

TUNNUSTAVAT, että eurooppalaisena maana Moldovan tasavallalla on yhteinen historia ja yhteiset arvot jäsenvaltioiden kanssa ja että se on sitoutunut panemaan nämä arvot täytäntöön ja edistämään näitä arvoja, jotka kannustavat Moldovan tasavaltaa sen Eurooppaan suuntautuvassa pyrkimyksessä;

TUNNUSTAVAT, että helmikuussa 2005 hyväksytyllä EU:n ja Moldovan tasavallan välisellä Euroopan naapuruuspolitiikan toimintasuunnitelmalla on tärkeä merkitys EU:n ja Moldovan tasavallan välisten suhteiden vahvistamisessa sekä uudistus- ja lähentymisprosessin edistämisen helpottamisessa Moldovan tasavallassa, ja näin ollen sillä edistetään asteittaista taloudellista yhdentymistä ja poliittisen assosiaation syventämistä;

OVAT SITOUTUNEET lujittamaan perusvapauksien, ihmisoikeuksien, mukaan lukien vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet, demokratian, oikeusvaltion ja hyvän hallintotavan periaatteiden kunnioitusta;

PALAUTTAVAT mieliin erityisesti niiden halun edistää ihmisoikeuksia, demokratiaa ja oikeusvaltioperiaatetta muun muassa tekemällä tähän tähtäävää yhteistyötä Euroopan neuvoston puitteissa;

HALUAVAT edistää Moldovan tasavallan poliittista ja sosioekonomista kehitystä laajamittaisella yhteistyöllä lukuisilla yhteistä etua koskevilla aloilla, mukaan lukien hyvän hallintotavan, vapauden, turvallisuuden ja oikeuden, kaupan yhdentymisen ja tiiviimmän taloudellisen yhteistyön, työllisyyden ja sosiaalipolitiikan, varainhoidon, julkishallinnon ja valtionhallinnon uudistamisen, kansalaisyhteiskunnan osallistumisen, instituutioiden kehittämisen, köyhyyden vähentämisen ja kestävän kehityksen aloilla;

OVAT SITOUTUNEET kaikkiin Yhdistyneiden kansakuntien (YK) peruskirjan, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) ja erityisesti vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjan, Madridissa ja Wienissä vuosina 1991 ja 1992 pidettyjen kokousten päätösasiakirjojen, uutta Eurooppaa koskevan vuoden 1990 Pariisin peruskirjan, Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1948 antaman ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi vuonna 1950 tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen periaatteisiin ja määräyksiin;

PALAUTTAVAT MIELIIN halunsa edistää kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta sekä sitoutuvat tehokkaaseen monenvälisyyteen ja riitojen rauhanomaiseen ratkaisemiseen, erityisesti tekemällä tämän päämäärän saavuttamiseksi yhteistyötä YK:ssa ja ETYJ:ssä;

TUNNUSTAVAT, että Moldovan tasavallan aktiivinen osallistuminen alueellisen yhteistyön muotoihin on tärkeää;

HALUAVAT edelleen kehittää säännöllistä poliittista vuoropuhelua yhteisen edun mukaisista kahdenvälisistä ja kansainvälisistä kysymyksistä, mukaan lukien alueelliset näkökohdat, ottaen huomioon EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP), mukaan lukien yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan (YTPP);

OTTAVAT HUOMIOON EU:n halun tukea kansainvälisiä pyrkimyksiä Moldovan tasavallan suvereniteetin ja alueellisen koskemattomuuden vahvistamiseksi ja maan yhdentymisen edistämiseksi;

TUNNUSTAVAT Transnistrian konfliktin kestävää ratkaisua koskevan Moldovan tasavallan sitoumuksen merkityksen ja EU:n sitoumuksen tukea konfliktin jälkeistä jälleenrakentamista;

OVAT SITOUTUNEET estämään ja torjumaan järjestäytyneen rikollisuuden kaikkia muotoja, ihmiskauppaa ja korruptiota sekä tehostamaan yhteistyötä terrorismin torjumiseksi;

OVAT SITOUTUNEET syventämään vuoropuheluaan ja yhteistyötään, joka koskee liikkuvuutta, muuttoliikettä, turvapaikka-asioita sekä rajavalvontaa EU:n ulkoisen muuttoliikepolitiikan niiden puitteiden mukaisesti, joilla pyritään laillista muuttoliikettä, mukaan lukien kiertomuuttoa, koskevaan yhteistyöhön ja puuttumaan laittomaan muuttoliikkeeseen, sekä varmistamaan ilman lupaa oleskelevien henkilöiden takaisinotosta tehdyn Euroopan yhteisön ja Moldovan tasavallan sopimuksen tehokkaan täytäntöönpanon;

TUNNUSTAVAT, että vähittäisiä toimenpiteitä toteutetaan Moldovan tasavallan kansalaisia koskevan viisumivapaan matkustusjärjestelmän asianmukaisesti tapahtuvaa käyttöönottoa varten edellyttäen, että olosuhteet mahdollistavat hallitun ja turvallisen liikkuvuuden;

VAHVISTAVAT, että tämän sopimuksen määräykset, jotka kuuluvat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen kolmannen osan V osaston soveltamisalaan, sitovat Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja Irlantia erillisinä osapuolina eivätkä osana EU:ta, jollei EU yhdessä Yhdistyneen kuningaskunnan ja/tai Irlannin kanssa ole ilmoittanut Moldovan tasavallalle, että määräykset sitovat Yhdistynyttä kuningaskuntaa tai Irlantia osana EU:ta Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitetyn, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemasta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta tehdyn pöytäkirjan N:o 21 mukaisesti. Jos määräykset eivät enää sido Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja/tai Irlantia osana EU:ta mainitussa pöytäkirjassa olevan 4 a artiklan mukaisesti, EU:n on yhdessä Yhdistyneen kuningaskunnan ja/tai Irlannin kanssa välittömästi ilmoitettava Moldovan tasavallalle niiden asemaa koskevasta muutoksesta, jonka jälkeen tämän sopimuksen määräykset sitovat niitä erillisinä osapuolina. Sama koskee Tanskaa mainittuihin perussopimuksiin liitetyn, Tanskan asemaa koskevan pöytäkirjan N:o 22 mukaisesti;

OVAT SITOUTUNEET vapaan markkinatalouden periaatteisiin ja vahvistavat EU:n olevan valmis edistämään talouden uudistuksia Moldovan tasavallassa;

OVAT SITOUTUNEET kunnioittamaan ympäristöön liittyviä tarpeita, mukaan lukien monenvälisiä kansainvälisiä sopimuksia koskevaa valtioiden rajat ylittävää yhteistyötä ja näiden sopimusten täytäntöönpanoa, sekä noudattamaan kestävän kehityksen periaatteita;

HALUAVAT saavuttaa asteittaisen taloudellisen yhdentymisen EU:n sisämarkkinoihin tämän sopimuksen mukaisesti muun muassa pitkälle menevän ja laaja-alaisen vapaakauppa-alueen (DCFTA) kautta, joka on erottamaton osa tätä sopimusta;

HALUAVAT luoda pitkälle menevän ja laaja-alaisen vapaakauppa-alueen, joka mahdollistaa kauaskantoisen sääntelyn lähentämisen ja markkinoille pääsyn vapautumisen osapuolten Maailman kauppajärjestön (WTO) jäsenyydestä johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien mukaisesti sekä näitä oikeuksia ja velvollisuuksia avoimesti soveltaen;

USKOVAT, että tämä sopimus luo uudenlaisen ilmapiirin osapuolten keskinäisille taloussuhteille ja ennen kaikkea kaupan ja investointien kehitykselle sekä edistää kilpailua, mitkä kaikki ovat olennaisen tärkeitä tekijöitä talouden rakenneuudistuksen ja nykyaikaistamisen kannalta;

OVAT SITOUTUNEET tehostamaan energian toimitusvarmuutta, helpottamaan asianmukaisen infrastruktuurin kehittämistä, lisäämään markkinoiden yhdentymistä ja sääntelyn lähentämistä suhteessa unionin säännöstön keskeisiin osiin sekä edistämään energiatehokkuutta ja uusiutuvien energialähteiden käyttöä;

TUNNUSTAVAT tarpeen tehostaa yhteistyötä energia-alalla sekä osapuolten sitoutumisen energiayhteisön perustamissopimuksen täytäntöönpanoon;

HALUAVAT parantaa kansanterveyden ja ihmisten terveyden suojelun tasoa edellytyksenä kestävälle kehitykselle ja talouskasvulle;

OVAT SITOUTUNEET tukemaan ihmisten välisiä yhteyksiä muun muassa yhteistyöllä ja vaihtotoiminnalla tutkimuksen ja kehityksen, koulutuksen ja kulttuurin aloilla;

OVAT SITOUTUNEET edistämään rajat ylittävää ja alueiden välistä yhteistyötä hyvien naapuruussuhteiden hengessä;

TUNNUSTAVAT Moldovan tasavallan sitoutumisen lähentämään lainsäädäntöään asteittain asiaankuuluvilla aloilla EU:n lainsäädännön kanssa ja lainsäädännön tehokkaaseen täytäntöönpanoon;

TUNNUSTAVAT Moldovan tasavallan sitoutumisen kehittämään hallintoaan ja institutionaalisia rakenteitaan tämän sopimuksen täytäntöönpanon edellyttämässä laajuudessa;

OTTAVAT HUOMIOON, että EU haluaa tukea uudistusten toteuttamista ja hyödyntää tätä varten kaikkia käytettävissä olevia yhteistyön sekä teknisen, rahoituksellisen ja taloudellisen avun välineitä,

OVAT SOPINEET SEURAAVAA:

1 artikla

Tavoitteet

1. Perustetaan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välinen assosiaatio.

2. Tämän assosiaation tavoitteena on

a) edistää yhteisiin arvoihin ja läheisiin yhteyksiin perustuvia poliittista assosiaatiota ja taloudellista yhdentymistä osapuolten välillä muun muassa lisäämällä Moldovan tasavallan osallistumista EU:n politiikkoihin ja ohjelmiin sekä sen erillisvirastojen toimintaan;

b) vahvistaa puitteita poliittisen vuoropuhelun tehostamiselle kaikilla yhteisen edun mukaisilla aloilla, mikä mahdollistaa läheisten poliittisten suhteiden kehittämisen osapuolten välillä;

c) edistää demokratian lujittamista ja poliittista, taloudellista ja institutionaalista vakautta Moldovan tasavallassa;

d) edistää, ylläpitää ja lujittaa rauhaa ja vakautta alueellisesti ja kansainvälisesti muun muassa toteuttamalla yhteisiä toimia jännitteiden poistamiseksi, parantamalla rajaturvallisuutta, edistämällä rajat ylittävää yhteistyötä ja ylläpitämällä hyviä naapuruussuhteita;

e) tukea ja tehostaa yhteistyötä vapauden, turvallisuusasioiden ja oikeuden alalla tavoitteena vahvistaa oikeusvaltioperiaatteen ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista, sekä liikkuvuuden ja ihmisten välisten yhteyksien alalla;

f) tukea Moldovan tasavallan pyrkimyksiä kehittää taloudellisia mahdollisuuksiaan kansainvälisellä yhteistyöllä, myös lähentämällä lainsäädäntöään EU:n säännöstöön;

g) luoda edellytykset talous- ja kauppasuhteiden parantamiselle, jonka seurauksena Moldovan tasavalta yhdentyy asteittain EU:n sisämarkkinoihin tämän sopimuksen mukaisesti, mukaan lukien perustamalla pitkälle menevä ja laaja-alainen vapaakauppa-alue, joka mahdollistaa kauaskantoisen sääntelyn lähentämisen ja markkinoille pääsyn vapautumisen WTO:n jäsenyydestä johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien mukaisesti ja näiden oikeuksien ja velvollisuuksien avoimen soveltamisen; ja

h) luoda edellytykset yhä tiiviimmälle yhteistyölle muilla yhteisen edun mukaisilla aloilla.

I OSASTO

YLEISET PERIAATTEET

2 artikla

1. Osapuolten sisä- ja ulkopolitiikan perustan ja olennaisen osan tätä sopimusta muodostaa ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ilmaistujen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä yleissopimuksessa, vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa sekä uutta Eurooppaa koskevassa vuoden 1990 Pariisin peruskirjassa määriteltyjen demokratian periaatteiden, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioitus. Myös joukkotuhoaseiden, niihin liittyvien materiaalien ja niiden kantolaitteiden leviämisen estäminen ovat tämän sopimuksen olennainen osa.

2. Osapuolet toistavat sitoutumisensa vapaan markkinatalouden, kestävän kehityksen ja tehokkaan monenvälisyyden periaatteisiin.

3. Osapuolet vahvistavat kunnioittavansa oikeusvaltion ja hyvän hallintotavan periaatteita sekä kansainvälisiä velvollisuuksiaan, erityisesti velvollisuuksiaan YK:n, Euroopan neuvoston ja ETYJ:n jäseninä.

4. Osapuolet sitoutuvat edistämään yhteistyötä ja hyviä naapuruussuhteita, mukaan lukien yhteistyötä yhteisen edun mukaisten hankkeiden kehittämisessä, erityisesti sellaisten, jotka liittyvät korruption, järjestäytyneen ja muun, myös valtioiden rajat ylittävän, rikollisen toiminnan ja terrorismin ehkäisemiseen ja torjuntaan. Tämä sitoumus on keskeinen tekijä osapuolten suhteiden ja yhteistyön kehittämisen kannalta ja lisää alueellista rauhaa ja vakautta.

II OSASTO

POLIITTINEN VUOROPUHELU JA POLIITTISET UUDISTUKSET, YHTEISTYÖ ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN ALALLA

3 artikla

Poliittisen vuoropuhelun tavoitteet

1. Osapuolten välistä poliittista vuoropuhelua kaikilla yhteisen edun mukaisilla aloilla, mukaan lukien ulko- ja turvallisuusasiat sekä sisäiset uudistukset, kehitetään edelleen ja tehostetaan. Tällä lisätään poliittista yhteistyötä ja edistetään lähentymistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevissa asioissa.

2. Poliittisen vuoropuhelun tavoitteena on

a) syventää poliittista assosiaatiota sekä lisätä poliittista ja turvallisuuspoliittista lähentymistä ja tehokkuutta;

b) edistää kansainvälistä vakautta ja turvallisuutta tehokkaan monenvälisyyden pohjalta;

c) lujittaa osapuolten välistä kansainvälistä turvallisuutta ja kriisinhallintaa koskevaa yhteistyötä ja vuoropuhelua, etenkin jotta voidaan käsitellä maailmanlaajuisia ja alueellisia haasteita ja keskeisiä uhkia;

d) edistää osapuolten välistä tulossuuntautunutta käytännön yhteistyötä rauhan, turvallisuuden ja vakauden saavuttamiseksi Euroopan mantereella;

e) lujittaa demokratian periaatteiden, oikeusvaltion ja hyvän hallinnon, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista, mukaan lukien kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien oikeudet, sekä edistää sisäisten poliittisten uudistusten lujittamista;

f) kehittää vuoropuhelua ja syventää osapuolten yhteistyötä turvallisuus- ja puolustuspolitiikan alalla; ja

g) kunnioittaa ja edistää täysivaltaisuuden ja alueellisen koskemattomuuden, rajojen loukkaamattomuuden ja itsenäisyyden periaatteita.

4 artikla

Sisäiset uudistukset

Osapuolet tekevät yhteistyötä seuraavilla aloilla:

a) demokraattisten instituutioiden ja oikeusvaltion vakauden ja tehokkuuden kehittäminen, vakiinnuttaminen ja lisääminen;

b) ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioituksen takaaminen;

c) edistyminen oikeuslaitoksen ja lainsäädännön uudistamisessa, jotta voidaan varmistaa oikeuslaitoksen riippumattomuus, vahvistaa sen hallinnollisia valmiuksia ja taata lainvalvontaviranomaisten puolueettomuus ja tehokkuus;

d) julkishallinnon uudistamisen jatkaminen sekä vastuullisen, tehokkaan, avoimen ja ammattimaisen virkamieskunnan kehittäminen; ja

e) korruption torjunnan tehokkuuden varmistaminen erityisesti tehostamalla kansainvälistä yhteistyötä korruption torjunnan alalla ja varmistamalla asiaan kuuluvien kansainvälisten oikeudellisten välineiden, kuten vuoden 2003 korruption vastaisen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimuksen, tehokas täytäntöönpano.

5 artikla

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

1. Osapuolet tehostavat vuoropuheluaan ja yhteistyötään ja edistävät asteittaista lähentymistä ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla, yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP) mukaan lukien, ja käsittelevät erityisesti konfliktien estämiseen ja kriisinhallintaan sekä alueelliseen vakauteen, aseriisuntaan, asesulkuun sekä aseiden ja niiden viennin valvontaan liittyviä kysymyksiä. Yhteistyö perustuu yhteisiin arvoihin ja etuihin, ja sen tarkoituksena on lisätä politiikkojen lähentymistä ja tehokkuutta hyödyntäen kahdenvälisiä, kansainvälisiä ja alueellisia foorumeja.

2. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa noudattaa täysivaltaisuuden ja alueellisen koskemattomuuden, rajojen loukkaamattomuuden ja itsenäisyyden periaatteita, sellaisina kuin ne määritellään Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa ja vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa, ja edistää näitä periaatteita kahdenvälisissä ja monenvälisissä suhteissaan.

6 artikla

Kansainvälinen rikostuomioistuin

1. Osapuolet vahvistavat, että vakavimmat kansainvälistä yhteisöä koskettavat rikokset eivät saa jäädä rankaisematta ja että niiden osalta on varmistettava tehokkaat syytetoimet kansallisen ja kansainvälisen tason toimenpitein, myös Kansainvälisessä rikostuomioistuimessa.

2. Osapuolet katsovat, että Kansainvälisen rikostuomioistuimen perustaminen ja tehokas toiminta edistävät merkittävällä tavalla kansainvälistä rauhaa ja oikeutta. Osapuolet sopivat tukevansa Kansainvälistä rikostuomioistuinta panemalla täytäntöön sen Rooman perussäännön ja siihen liittyvät asiakirjat huolehtien asianmukaisesti sen riippumattomuudesta.

7 artikla

Konfliktien estäminen ja kriisinhallinta

Osapuolet tehostavat käytännön yhteistyötä konfliktien estämisen ja kriisinhallinnan alalla, erityisesti tarjotakseen Moldovan tasavallalle mahdollisuuden osallistua EU:n johdolla toteutettaviin siviili- ja sotilaskriisinhallintaoperaatioihin sekä tähän liittyviin harjoituksiin ja koulutukseen tapauskohtaisesti ja EU:n mahdollisesta kutsusta.

8 artikla

Alueellinen vakaus

1. Osapuolet tehostavat yhteisiä toimiaan edistääkseen vakautta, turvallisuutta ja demokraattista kehitystä alueella ja tekevät erityisesti yhteistyötä alueellisten konfliktien rauhanomaisen ratkaisemisen puolesta.

2. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa Transnistrian tilanteen kestävään ratkaisemiseen Moldovan tasavallan täysivaltaisuutta ja alueellista koskemattomuutta täysin kunnioittaen sekä konfliktin jälkeisten jälleenrakennustoimien helpottamiseen yhdessä. Siihen saakka, kunnes Transnistrian tilanteeseen löydetään ratkaisu, ja rajoittamatta vahvistettuja neuvotelurakenteita, Transnistrian kysymys muodostaa erään osapuolten välisen poliittisen vuoropuhelun ja yhteistyön sekä muiden asiaan liittyvien kansainvälisten toimijoiden kanssa käytävän vuoropuhelun ja toteutettavan yhteistyön keskeisistä aiheista.

3. Näissä pyrkimyksissä noudatetaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen tähtääviä yhteisiä periaatteita, sellaisina kuin ne on vahvistettu Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa, vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa ja muissa asiaa koskevissa monenvälisissä asiakirjoissa.

9 artikla

Joukkotuhoaseet

1. Osapuolet katsovat, että joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviäminen niin valtiollisille kuin valtioista riippumattomille toimijoille on yksi vakavimmista kansainvälisen vakauden ja turvallisuuden uhkatekijöistä. Tästä syystä osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämiseen panemalla kansallisella tasolla täytäntöön kansainvälisistä aseriisunta- ja asesulkusopimuksista johtuvat velvoitteensa ja muut asiaa koskevat kansainväliset velvoitteensa ja noudattamalla niitä täysimääräisesti. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tämä määräys on tämän sopimuksen olennainen osa.

2. Lisäksi osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämiseen

a) toteuttamalla toimia kaikkien muiden asiaan liittyvien kansainvälisten sopimusten ratifioimiseksi tai tapauksesta riippuen niihin liittymiseksi sekä niiden panemiseksi kaikilta osin täytäntöön; ja

b) luomalla tehokkaan kansallisen vientivalvontajärjestelmän, jolla valvotaan joukkotuhoaseisiin liittyvien tavaroiden vientiä ja kauttakulkua, mukaan luettuna kaksikäyttöteknologian loppukäytön valvonta, ja johon sisältyvät tehokkaat seuraamukset vientivalvonnan laiminlyömisestä.

3. Osapuolet sopivat aloittavansa säännöllisen poliittisen vuoropuhelun, jolla täydennetään ja tehostetaan näitä sopimuksen osia.

10 artikla

Pienaseet ja kevyet aseet sekä tavanomaisten aseiden vientivalvonta

1. Osapuolet tunnustavat, että pienaseiden ja kevyiden aseiden ja niissä käytettävien ampumatarvikkeiden laiton tuotanto, siirto ja liikkuminen sekä niiden liiallinen keskittyminen, huono hallinnointi, riittämättömästi turvatut varastot ja valvomaton leviäminen ovat edelleenkin vakava uhka rauhalle ja kansainväliselle turvallisuudelle.

2. Osapuolet sopivat noudattavansa olemassa olevista kansainvälisistä sopimuksista ja Yhdistyneiden kansakuntien turvallisuusneuvoston päätöslauselmista johtuvia velvoitteitaan pienaseiden ja kevyiden aseiden sekä niissä käytettävien ampumatarvikkeiden laittoman kaupan torjumiseksi sekä muihin alan kansainvälisiin välineisiin, kuten pienaseiden ja kevyiden aseiden laittoman kaupan kaikkien osa-alueiden ehkäisemistä, torjumista ja poistamista koskevaan Yhdistyneiden kansakuntien toimintaohjelmaan, perustuvia sitoumuksiaan ja panevansa ne täysimääräisesti täytäntöön.

3. Osapuolet sitoutuvat tekemään yhteistyötä ja huolehtimaan toimiensa yhteensovittamisesta, täydentävyydestä ja yhteisvaikutuksesta pienaseiden ja kevyiden aseiden sekä niissä käytettävien ampumatarvikkeiden laittoman kaupan torjumiseksi sekä liiallisten varastojen hävittämiseksi maailmanlaajuisella, alueellisella, osa-alueellisella ja kansallisella tasolla.

4. Lisäksi osapuolet sopivat jatkavansa yhteistyötä tavanomaisten aseiden vientivalvonnan alalla sotilasteknologian ja puolustustarvikkeiden viennin valvontaa koskevien yhteisten sääntöjen määrittämisestä 8 päivänä joulukuuta 2008 vahvistetun neuvoston yhteisen kannan 2008/944/YUTP huomioon ottaen.

5. Osapuolet sopivat aloittavansa säännöllisen poliittisen vuoropuhelun, jolla täydennetään ja tehostetaan näitä sitoumuksia.

11 artikla

Kansainvälinen yhteistyö terrorismin torjumiseksi

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä kahdenvälisellä, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla ehkäistäkseen ja torjuakseen terrorismia kansainvälisen oikeuden, asiaan kuuluvien YK:n päätöslauselmien, kansainvälisten ihmisoikeusnormien sekä pakolais- ja humanitaarisen oikeuden mukaisesti.

2. Osapuolet tekevät tätä varten erityisesti yhteistyötä terrorismin torjuntaa koskevan kansainvälisen yhteisymmärryksen syventämiseksi muun muassa pyrkimällä sopimaan terroritekojen oikeudellisesta määritelmästä ja pyrkivät yhteisymmärrykseen laajasta kansainvälistä terrorismia koskevasta yleissopimuksesta.

3. YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1373 (2001) ja muiden asianomaisten YK:n asiakirjojen sekä sovellettavien kansainvälisten yleissopimusten ja asiakirjojen täysimääräisen täytäntöönpanon puitteissa osapuolet vaihtavat tietoja terroristijärjestöistä ja -ryhmistä ja niiden toiminnasta sekä tukiverkostoista kansainvälisen oikeuden ja osapuolten lainsäädännön mukaisesti.

III OSASTO

VAPAUS, TURVALLISUUS JA OIKEUS

12 artikla

Oikeusvaltioperiaate

1. Yhteistyössään vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alalla osapuolet pyrkivät erityisesti edistämään oikeusvaltioperiaatetta, johon kuuluvat oikeuslaitoksen riippumattomuus, oikeussuojan toteutuminen ja oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

2. Osapuolet tekevät täysimääräistä yhteistyötä, jotta lainvalvonnan ja oikeudenkäytön alalla toimivat instituutiot toimisivat tehokkaasti.

3. Kaiken vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alan yhteistyön johtoajatuksena on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen.

13 artikla

Henkilötietojen suoja

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä varmistaakseen henkilötietojen korkeatasoisen suojan EU:n, Euroopan neuvoston ja kansainvälisten oikeudellisten asiakirjojen ja normien mukaisesti.

2. Kaikessa henkilötietojen käsittelyssä on noudatetaan tämän sopimuksen liitteessä I tarkoitettuja säännöksiä. Henkilötietojen siirto osapuolten välillä voi tapahtua vain, jos siirto on välttämätön, jotta osapuolten toimivaltaiset viranomaiset voivat panna tämän tai muut osapuolten väliset sopimukset täytäntöön.

14 artikla

Yhteistyö maahanmuutto- turvapaikka-asioiden ja rajaturvallisuuden alalla

1. Osapuolet vahvistavat, että ne pitävät alueidensa välisten muuttovirtojen yhteistä hallintaa tärkeänä, ja tehostavat nykyistä kattavaa vuoropuhelua kaikista muuttoliikettä koskevista kysymyksistä, joihin kuuluvat muun muassa laillinen maahanmuutto, kansainvälinen suojelu, laiton maahanmuutto, ihmisten salakuljetus ja ihmiskauppa.

2. Yhteistyö perustuu osapuolten keskinäisin neuvotteluin tehtävään tarvearviointiin, ja sitä tehdään asiaan liittyvän, osapuolten voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Keskeisiä yhteistyöaloja ovat erityisesti

a) muuttoliikkeen taustalla olevat syyt ja sen seuraukset;

b) kansainvälistä suojelua koskevan kansallisen lainsäädännön ja kansallisten käytäntöjen kehittäminen ja täytäntöönpano pakolaisten oikeusasemasta vuonna 1951 tehdyn Geneven yleissopimuksen ja pakolaisten oikeusasemasta vuonna 1967 tehdyn pöytäkirjan sekä muiden asiaankuuluvien kansainvälisten sopimusten määräysten noudattamiseksi ja palauttamiskieltoa koskevan periaatteen noudattamisen varmistamiseksi;

c) maahanpääsyä koskevat säännöt ja maahantuloluvan saaneiden henkilöiden oikeudet ja asema, maassa laillisesti asuvien ulkomaalaisten oikeudenmukainen kohtelu ja heidän kotouttamisensa, yleissivistävä ja ammatillinen koulutus sekä rasismin ja muukalaisvihan vastaiset toimenpiteet;

d) laitonta maahanmuuttoa, muuttajien salakuljetusta ja ihmiskauppaa vastaan suunnattujen tuloksellisten ennalta ehkäisevien toimintaperiaatteiden vahvistaminen kiinnittäen huomiota myös siihen, millä tavoin salakuljettajien ja ihmiskauppiaiden verkostoja voidaan torjua ja tällaisen toiminnan uhreja suojella;

e) laittomien muuttajien paluun edistäminen ja helpottaminen; ja

f) rajavalvonnan ja asiakirjojen turvallisuuden alalla organisointia, koulutusta, parhaita käytäntöjä ja muita operationaalisia toimenpiteitä koskevat kysymykset sekä yhteistyön tehostaminen Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtivan viraston (Frontex) ja Moldovan tasavallan rajavartiolaitoksen välillä.

3. Yhteistyöllä voidaan myös helpottaa kehitystä hyödyttävää kiertomuuttoa.

15 artikla

Henkilöiden liikkuvuus

1. Osapuolet varmistavat, että seuraavat sopimukset pannaan täysimääräisesti täytäntöön:

a) ilman lupaa oleskelevien henkilöiden takaisinottamisesta tehty Euroopan yhteisön ja Moldovan tasavallan välinen sopimus, joka tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 2008; ja

b) viisumien myöntämisen helpottamisesta tehty Euroopan yhteisön ja Moldovan tasavallan välinen sopimus, joka tuli voimaan 1 päivänä tammikuuta 2008, ja jota on muutettu 27 päivänä kesäkuuta 2012.

2. Osapuolet pyrkivät tukemaan kansalaisten liikkuvuutta ja toteuttavat asteittain toimenpiteitä edetäkseen kohti yhteistä tavoitetta, joka on viisumivapauden saavuttaminen ajallaan, jos viisumivapautta koskevassa toimintasuunnitelmassa määritellyt edellytykset hallitulle ja turvalliselle liikkuvuudelle täyttyvät.

16 artikla

Järjestäytyneen rikollisuuden, korruption ja muun laittoman toiminnan estäminen

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä järjestäytyneen tai muun rikollisuuden ja laittoman toiminnan kaikkien muotojen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi, mukaan lukien valtioiden rajat ylittävä rikollisuus, kuten

a) ihmisten salakuljetus ja ihmiskauppa;

b) tavaroiden, mukaan lukien pienaseiden ja laittomien huumausaineiden, salakuljetus ja kauppa;

c) laiton toiminta talous- ja rahoitusalalla, kuten väärentäminen, veropetokset ja julkisiin hankintoihin liittyvät petokset;

d) tämän sopimuksen VI osastossa (Rahoitustukea, petosten torjuntaa ja valvontaa koskevat määräykset) tarkoitetut petokset kansainvälisten avunantajien rahoittamissa hankkeissa;

e) aktiivinen ja passiivinen korruptio yksityisellä ja julkisella sektorilla, mukaan lukien virka-aseman ja vaikutusvallan väärinkäyttö;

f) asiakirjojen väärentäminen ja väärien lausuntojen antaminen; ja

g) tietoverkkorikollisuus.

2. Osapuolet tehostavat lainvalvontaelinten kahdenvälistä, alueellista ja kansainvälistä yhteistyötä, myös lujittamalla yhteistyötä Euroopan poliisiviraston (Europol) ja Moldovan tasavallan asianomaisten viranomaisten välillä. Osapuolet ovat sitoutuneet panemaan tehokkaasti täytäntöön kansainväliset normit ja etenkin vuonna 2000 tehtyyn kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaiseen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen ja sen kolmeen pöytäkirjaan, vuonna 2003 tehtyyn korruption vastaiseen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen ja Euroopan neuvoston asianomaisiin korruption ehkäisemistä ja torjuntaa koskeviin asiakirjoihin kirjatut normit.

17 artikla

Laittomien huumausaineiden torjunta

1. Osapuolet tekevät toimivaltansa rajoissa yhteistyötä varmistaakseen, että niiden huumausaineita koskeva lähestymistapa on tasapainoinen ja yhtenäistetty. Huumepolitiikkojen ja -toimien tavoitteena on lujittaa laittomien huumausaineiden torjuntarakenteita, vähentää laittomien huumausaineiden tarjontaa, kauppaa ja kysyntää, käsitellä huumausaineiden väärinkäytöstä aiheutuvia terveydellisiä ja sosiaalisia seurauksia sekä estää tehokkaammin huumausaineiden kemiallisten lähtöaineiden kulkeutumista huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laittomaan valmistukseen.

2. Osapuolet sopivat näiden tavoitteiden toteuttamiseksi tarvittavista yhteistyön menetelmistä. Toimien perustana ovat yhteisesti sovitut, alan kansainvälisten yleissopimusten, EU:n huumausainestrategian (2013–2020) ja Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen huumeita koskevan 20. erityisistunnon kesäkuussa 1998 antaman, huumausaineiden kysynnän vähentämisen suuntaa-antavia periaatteita koskevan poliittisen julistuksen mukaiset periaatteet.

18 artikla

Rahanpesu ja terrorismin rahoitus

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä estääkseen rahoitusjärjestelmiensä ja muiden asiaan liittyvien järjestelmiensä käytön rikollisen toiminnan tuottaman hyödyn rahanpesuun sekä terrorismin rahoittamiseen. Yhteistyö kattaa myös rikosten tuottoon perustuvan omaisuuden tai varojen takaisinperinnän.

2. Tämän alan yhteistyöllä mahdollistetaan asiaan liittyvien tietojen vaihto osapuolten lainsäädännön mukaisesti sekä alan kansainvälisten elinten, kuten rahanpesunvastaisen toimintaryhmän (FATF), hyväksymiä vaatimuksia vastaavien rahanpesun ja terrorismin rahoituksen torjuntaa koskevien asianmukaisten vaatimusten käyttöönotto.

19 artikla

Terrorismin torjunta

Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä terroritekojen estämiseksi ja tukahduttamiseksi täysin oikeusvaltioperiaatteen, kansainvälisten ihmisoikeuksien sekä pakolais- ja humanitaarisen oikeuden, vuonna 2006 hyväksytyn YK:n maailmanlaajuisen terrorismin vastaisen strategian sekä omien lakiensa ja määräystensä mukaisesti. Ne toimivat näin erityisesti pannessaan kokonaisuudessaan täytäntöön YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmat 1267 (1999), 1373 (2001), 1540 (2004) ja 1904 (2009) sekä muut asiaa koskevat YK:n asiakirjat ja sovellettavat kansainväliset yleissopimukset ja asiakirjat,

a) vaihtamalla tietoja terroristiryhmistä ja niiden tukiverkostoista kansainvälisen oikeuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti;

b) vaihtamalla näkemyksiä terrorismin suuntauksista ja terrorismin torjunnan keinoista ja menetelmistä, myös teknisillä aloilla ja koulutuksessa, ja vaihtamalla kokemuksia terrorismin ehkäisemisestä; ja

c) jakamalla parhaita toimintatapoja, jotka koskevat ihmisoikeuksien suojelua terrorismin torjunnassa.

20 artikla

Oikeudellinen yhteistyö

1. Osapuolet sopivat kehittävänsä siviili- ja kauppaoikeuden alan yhteistyötä sikäli kuin on kyse siviilioikeudellista yhteistyötä koskevien monenvälisten yleissopimusten neuvottelemisesta, ratifioinnista ja täytäntöönpanosta erityisesti kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin kansainvälisen oikeudellisen yhteistyön ja kansainvälisten oikeudenkäyntien alan sekä lastensuojelun alan yleissopimusten osalta.

2. Rikosasioita koskevassa oikeudellisessa yhteistyössä osapuolet pyrkivät tehostamaan keskinäiseen oikeusapuun liittyvää yhteistyötä. Siihen on tarkoitus kuulua tarpeen mukaan liittyminen YK:n ja Euroopan neuvoston asiaa koskeviin kansainvälisiin asiakirjoihin ja niiden täytäntöönpano sekä läheisempi yhteistyö Eurojustin kanssa.

IV OSASTO

TALOUDELLINEN JA MUU ALAKOHTAINEN YHTEISTYÖ

1 LUKU

Julkishallinnon uudistus

21 artikla

Yhteistyössä keskitytään tehokkaan ja vastuullisen julkishallinnon kehittämiseen Moldovan tasavallassa oikeusvaltioperiaatteen täytäntöönpanon tukemiseksi, sen varmistamiseksi, että valtioelimet toimivat Moldovan tasavallan koko väestön hyväksi ja Moldovan tasavallan ja sen kumppaneiden välisten kitkattomien suhteiden edistämiseksi. Erityistä huomiota kiinnitetään täytäntöönpanotehtävien nykyaikaistamiseen ja kehittämiseen, jotta Moldovan tasavallan kansalaisille voidaan tarjota laadukkaita palveluita.

22 artikla

Yhteistyö kattaa seuraavat alat:

a) viranomaisten kehittäminen instituutioiden ja tehtävien osalta, jotta voidaan tehostaa niiden toimintaa ja varmistaa tehokas, osallistava ja avoin päätöksenteko ja strateginen suunnitteluprosessi;

b) julkisten palvelujen nykyaikaistaminen, mukaan lukien sähköisen hallinnoinnin käyttöönotto ja soveltaminen, jotta palveluiden tarjontaa kansalaisille voitaisiin tehostaa ja toimintakuluja vähentää;

c) ammattimaisen virkamieskunnan luominen johdon vastuullisuuden periaatteen ja toimivallan tehokkaan delegoinnin pohjalta sekä oikeudenmukainen ja avoin rekrytointi, koulutus, arviointi ja palkkaus;

d) tehokas ja ammattimainen henkilöstöhallinto ja urakehitys; ja

e) eettisten arvojen edistäminen virkamieskunnassa.

23 artikla

Yhteistyö käsittää kaikki julkishallinnon tasot, myös paikallishallinnon.

2 LUKU

Taloutta koskeva vuoropuhelu

24 artikla

1. EU ja Moldovan tasavalta helpottavat talousuudistusta parantamalla tietämystä talouksiensa perustekijöistä. Osapuolten yhteistyön tarkoituksena on edistää ja laatia toimivaan markkinatalouteen liittyviä talouspolitiikkoja ja panna ne täytäntöön.

2. Moldovan tasavalta pyrkii luomaan toimivan markkinatalouden ja lähentämään asteittain politiikkaansa EU:n politiikkaan terveitä makrotalous- ja finanssipolitiikkoja, mukaan lukien keskuspankin riippumattomuus ja hintojen vakaus, tervettä julkistaloutta ja tasapainoista maksutasetta koskevien periaatteiden mukaisesti.

25 artikla

1. Osapuolet sopivat tätä varten tekevänsä yhteistyötä seuraavilla aloilla:

a) tietojen vaihto makrotalouspolitiikasta ja rakenneuudistuksista, makrotalouden tuloksista ja tulevaisuuden näkymistä sekä talouden kehittämisstrategioista;

b) yhteisen edun mukaisten talouskysymysten yhteinen tarkastelu, mukaan lukien talouspolitiikka ja sen täytäntöönpanokeinot, kuten talousennusteiden ja strategisten toimintapoliittisten asiakirjojen laatiminen, jotta voidaan lujittaa Moldovan tasavallan päätöksentekomenettelyjä EU:n periaatteiden ja käytäntöjen mukaisesti; ja

c) asiantuntemuksen vaihto makrotalouden ja rahoitusmarkkinoiden alalla, mukaan lukien julkinen talous, rahoitusalan kehitys ja sääntely, raha- ja valuuttakurssipolitiikka ja -puitteet, ulkoinen rahoitustuki ja taloustilastot.

2. Yhteistyöhön kuuluu myös tietojen vaihto Euroopan talous- ja rahaliiton periaatteista ja toiminnasta.

26 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

3 LUKU

Yhtiöoikeus, kirjanpito ja tilintarkastus sekä yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmä

27 artikla

1. Osapuolet tunnustavat yhtiöoikeutta ja yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmää sekä kirjanpitoa ja tilintarkastusta koskevien tehokkaiden sääntöjen ja käytäntöjen merkityksen moitteettomasti toimivan markkinatalouden luomisessa ja kaupan edistämisessä, minkä vuoksi ne sopivat yhteistyöstä, joka kattaa seuraavat kysymykset:

a) osakkeenomistajien, velkojien ja muiden sidosryhmien suojelu tällä alalla sovellettavien EU:n sääntöjen mukaisesti;

b) asiaa koskevien kansainvälisten normien soveltaminen kansallisella tasolla ja Moldovan tasavallan sääntöjen asteittainen lähentäminen EU:n sääntöihin kirjanpidon ja tilintarkastuksen alalla; ja

c) yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmää koskevan politiikan edelleen kehittäminen kansainvälisten normien mukaisesti sekä Moldovan tasavallan sääntöjen asteittainen lähentäminen tällä alalla sovellettaviin EU:n sääntöihin ja suosituksiin.

2. Asiaa koskevat EU:n säännöt ja suositukset on lueteltu tämän sopimuksen liitteessä II.

28 artikla

Osapuolten tavoitteena on jakaa tietoja ja asiantuntemusta sekä nykyisistä järjestelmistä että näiden alojen merkittävistä uusista kehityssuuntauksista. Lisäksi osapuolet pyrkivät parantamaan tietojenvaihtoa jäsenvaltioiden kaupparekistereiden ja Moldovan tasavallan kansallisen yritysrekisterin välillä.

29 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

30 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä II tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

4 LUKU

Työllisyys, sosiaalipolitiikka ja yhtäläiset mahdollisuudet

31 artikla

Osapuolet vahvistavat vuoropuheluaan ja yhteistyötään edistääkseen kansainvälisen työjärjestön (ILO) ihmisarvoista työtä koskevaa ohjelmaa, työllisyyspolitiikkaa, työterveyttä ja -turvallisuutta, työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua, sosiaalista suojelua, sosiaalista osallisuutta, sukupuolten tasa-arvoa, syrjinnän estämistä ja sosiaalisia oikeuksia sekä edistävät siten uusien ja parempien työpaikkojen luomista, köyhyyden vähentämistä, sosiaalista yhteenkuuluvuutta, kestävää kehitystä ja parempaa elämänlaatua.

32 artikla

Yhteistyö, joka perustuu tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihtamiseen, voi kattaa tietyt kysymykset muun muassa seuraavilla aloilla:

a) köyhyyden vähentäminen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lisääminen;

b) työllisyyspolitiikka, jonka tavoitteena on uusien ja parempien työpaikkojen luominen ja kunnolliset työolosuhteet, sekä epävirallisen talouden ja pimeän työnteon supistaminen;

c) aktiivisten työmarkkinatoimenpiteiden ja tehokkaiden työnvälityspalvelujen edistäminen, jotta työmarkkinat voidaan nykyaikaistaa ja mukautua työmarkkinoiden tarpeisiin;

d) osallistavampien työmarkkinoiden ja sosiaaliturvajärjestelmien edistäminen heikommassa asemassa olevien henkilöiden, myös vammaisten ja vähemmistöryhmien, integroimiseksi;

e) työvoiman muuttoliikkeen tehokas hallinta, jolla pyritään vahvistamaan muuttoliikkeen myönteistä vaikutusta kehitykseen;

f) yhtäläiset mahdollisuudet, joilla pyritään edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja naisten ja miesten yhtäläisiä mahdollisuuksia sekä torjumaan kaikenlaista syrjintää;

g) sosiaalipolitiikka, jolla pyritään tehostamaan sosiaalisen suojelun tasoa, mukaan lukien sosiaaliavustukset ja sosiaalivakuutus, ja nykyaikaistamaan sosiaalisen suojelun järjestelmiä laadun, saatavuuden ja taloudellisen kestävyyden osalta;

h) työmarkkinaosapuolten osallistumisen lisääminen ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun edistäminen muun muassa kaikkien sidosryhmien valmiuksia vahvistamalla; ja

i) työterveyden ja -turvallisuuden edistäminen.

33 artikla

Osapuolet kannustavat kaikkia asianmukaisia sidosryhmiä, myös kansalaisjärjestöjä ja erityisesti työmarkkinaosapuolia, osallistumaan Moldovan tasavallan toimintapolitiikan kehittämiseen ja uudistuksiin sekä osapuolten tämän sopimuksen perusteella tekemään yhteistyöhön.

34 artikla

Osapuolet pyrkivät tehostamaan yhteistyötä työllisyys- ja sosiaalipolitiikan alalla kaikkien asiaankuuluvien alueellisten, monenvälisten ja kansainvälisten foorumien ja organisaatioiden puitteissa.

35 artikla

Osapuolet edistävät yritysten yhteiskunnallista vastuuta ja vastuuvelvollisuutta ja kannustavat soveltamaan vastuullisia liiketoimintatapoja, kuten niitä, jotka sisältyvät YK:n Global Compact -aloitteeseen ja ILO:n kolmenkeskiseen julistukseen monikansallisten yritysten ja sosiaalipolitiikan periaatteista.

36 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

37 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä III tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

5 LUKU

Kuluttajansuoja

38 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen kuluttajansuojan korkean tason ja saavuttaakseen kuluttajansuojajärjestelmiensä yhteensopivuuden.

39 artikla

Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi yhteistyö voi kattaa erityisesti seuraavat toimet:

a) kuluttajalainsäädännön lähentäminen tämän sopimuksen liitteessä IV esitettyjen painopistealueiden mukaisesti ja samalla kaupan esteiden syntymisen välttäminen kuluttajien todellisen valinnanvapauden varmistamiseksi;

b) sellaisen tietojenvaihdon edistäminen, joka koskee kuluttajansuojajärjestelmiä, mukaan lukien kuluttajalainsäädäntö ja sen noudattamisen valvonta, kulutustavaroiden turvallisuutta, mukaan lukien markkinavalvonta, kuluttajatiedotukseen käytettäviä järjestelmiä ja välineitä, kuluttajavalistusta, kuluttajan vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä ja oikeussuojaa sekä elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisiä myynti- ja palvelusopimuksia;

c) hallintoviranomaisille ja muille kuluttajien etua edustaville tahoille tarkoitetun koulutuksen edistäminen; ja

d) riippumattomien kuluttajajärjestöjen, mukaan lukien kuluttajia edustavat kansalaisjärjestöt, kehittämisen tukeminen ja kuluttajaryhmien edustajien välisten yhteyksien sekä viranomaisten ja kansalaisjärjestöjen yhteistyön edistäminen kuluttajansuojan alalla.

40 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä IV tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

6 LUKU

Tilastot

41 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään tilastoihin liittyvissä kysymyksissä ja edistävät näin pitkän aikavälin tavoitetta tuottaa oikea-aikaisesti kansainvälisesti vertailukelpoisia ja luotettavia tilastotietoja. Kestävän, tehokkaan ja ammatillisesti riippumattoman kansallisen tilastojärjestelmän odotetaan tuottavan kansalaisten, yritysten ja päättäjien EU:ssa ja Moldovan tasavallassa tarvitsemia tietoja, jotta nämä pystyvät tekemään siihen perustuvia päätöksiä. Kansallisen tilastojärjestelmän olisi oltava tilastointia koskevien YK:n perusperiaatteiden mukainen ja siinä olisi otettava huomioon tilastotietoja koskeva unionin säännöstö, mukaan lukien eurooppalaisia tilastoja koskevat käytännesäännöt, jotta kansallinen tilastojärjestelmä saataisiin yhdenmukaiseksi unionin normien ja standardien kanssa.

42 artikla

Yhteistyöllä pyritään:

a) vahvistamaan edelleen kansallisen tilastojärjestelmän valmiuksia, keskittymään vankan oikeusperustan luomiseen, riittävien tietojen ja metatietojen tuottamiseen, tietojen levittämistä koskevaan politiikkaan ja käyttäjäystävällisyyteen ottaen huomioon eri käyttäjäryhmät, kuten julkinen ja yksityinen sektori, akateeminen yhteisö ja muut käyttäjät;

b) yhdenmukaistamaan asteittain Moldovan tasavallan tilastojärjestelmä Euroopan tilastojärjestelmän kanssa;

c) hienosäätämään tietojen toimittamista EU:lle, ottaen huomioon asiaa koskevien kansainvälisten ja unionin menetelmien soveltaminen, luokittelut mukaan lukien;

d) parantamaan tilastotyöntekijöiden ammatillisia ja hallinnointivalmiuksia, jotta voidaan helpottaa EU:n tilastonormien soveltamista ja edistää Moldovan tasavallan tilastojärjestelmän kehittämistä;

e) vaihtamaan osapuolten välillä kokemuksia tilastoalan osaamisen kehittämisestä; ja

f) edistämään kaikkien tilastojen tuotantoon liittyvien prosessien ja tilastojen levittämisen kokonaislaadun hallintaa.

43 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä Euroopan tilastojärjestelmän puitteissa, jossa Eurostat on Euroopan tilastoviranomainen. Yhteistyössä keskitytään seuraaviin:

a) väestötilastot, mukaan lukien väestölaskennat ja sosiaalitilastot;

b) maataloustilastot, mukaan lukien maatalouslaskennat ja ympäristötilastot;

c) liiketoimintatilastot, mukaan lukien yritysrekisterit ja hallintolähteiden käyttö tilastotarkoituksiin;

d) makrotaloudelliset tilastot, mukaan lukien kansantalouden tilinpito, ulkomaankauppatilastot ja suoria ulkomaisia sijoituksia koskevat tilastot;

e) energiatilastot, mukaan lukien energiataseet;

f) aluetilastot; ja

g) monialaiset toimet, mukaan lukien tilastoluokitukset, laadunhallinta, koulutus, tilastotietojen levittäminen sekä ajanmukaisen tietotekniikan käyttö.

44 artikla

Osapuolet muun muassa vaihtavat tietoja ja asiantuntemusta ja kehittävät yhteistyötään ottaen huomioon eri avustusohjelmien puitteissa käynnistetystä tilastojärjestelmän uudistuksesta tähän asti kertyneet kokemukset. Tavoitteena on tilastoja koskevaan unionin säännöstöön edelleen lähentyminen Moldovan tasavallan tilastojärjestelmän kehittämistä koskevan kansallisen strategian pohjalta ja Euroopan tilastojärjestelmän kehityksen huomioon ottaen. Tilastotietojen tuottamisprosessissa painotetaan otantatutkimusten edelleen kehittämistä ja hallinnollisten tietojen käyttöä, ja samalla otetaan huomioon tarve vähentää vastausrasitetta. Tietojen on oltava politiikan suunnittelun ja seurannan kannalta tarkoituksenmukaisia kaikilla yhteiskunta- ja talouselämän keskeisillä aloilla.

45 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua. Moldovan tasavallan olisi mahdollisuuksien mukaan voitava osallistua Euroopan tilastojärjestelmän puitteissa toteutettaviin toimiin, mukaan lukien koulutukseen.

46 artikla

1. Osapuolet sitoutuvat laatimaan ohjelman Moldovan tasavallan lainsäädännön asteittaisesta lähentämisestä EU:n tilastoalan säännöstöön ja tarkistamaan sitä määräajoin.

2. EU:n tilastoalan säännöstö esitetään vuosittain ajan tasalle saatettavassa tilastotietoja koskevien vaatimusten yhteenvedossa (Statistical Requirements Compendium), jonka osapuolet katsovat olevan tämän sopimuksen liitteenä (liite V).

7 LUKU

Julkisen talouden hoito: budjettipolitiikka, varainhoidon sisäinen valvonta, talouden tarkastus ja ulkoinen tilintarkastus

47 artikla

Tämän luvun kattamalla alalla toteutettavassa yhteistyössä keskitytään kansainvälisten standardien sekä EU:n kyseistä alaa koskevien hyvien käytäntöjen täytäntöönpanoon, millä edistetään nykyaikaisen julkisen varainhoitojärjestelmän kehittämistä Moldovan tasavallassa siten, että se vastaa avoimuutta, vastuullisuutta, taloudellisuutta, tehokkuutta ja vaikuttavuutta koskevia EU:n ja kansainvälisiä periaatteita.

48 artikla

Talousarvio- ja kirjanpitojärjestelmät

Osapuolet tekevät yhteistyötä seuraavilla aloilla:

a) julkista taloutta, valtion varoja ja kirjanpito- ja raportointijärjestelmiä koskevien sääntelyasiakirjojen parantaminen ja systematisointi sekä niiden yhdenmukaistaminen kansainvälisten standardien mukaisesti ja EU:n julkisen sektorin hyviä käytäntöjä noudattaen;

b) monivuotisen talousarviosuunnittelun jatkuva kehittäminen ja yhdenmukaistaminen EU:n hyvien käytäntöjen kanssa;

c) Euroopan maiden talousarvioita koskevien käytäntöjen tarkastelu talousarviokäytäntöjen tehostamiseksi Moldovan tasavallassa;

d) edistetään hankintamenettelyjen lähentämistä EU:n käytäntöjen kanssa; ja

e) tietojen, kokemusten ja hyvien käytäntöjen vaihto, muun muassa henkilöstövaihdon ja alan yhteisen koulutuksen avulla.

49 artikla

Varainhoidon sisäinen valvonta, talouden tarkastus ja ulkoinen tilintarkastus

Osapuolet tekevät yhteistyötä myös seuraavilla aloilla:

a) valtion ja paikallisviranomaisten sisäisen valvontajärjestelmän edelleen kehittäminen (mukaan lukien toiminnallisesti itsenäinen sisäinen tarkastus) yhdenmukaistamalla se yleisesti hyväksyttyjen kansainvälisten standardien ja menetelmien sekä EU:n hyvien käytäntöjen kanssa;

b) riittävän talouden tarkastusjärjestelmän kehittäminen, jolla täydennetään päällekkäisyyttä välttäen sisäistä tarkastustoimintoa ja varmistetaan riittävä valtion tulojen ja menojen tarkastus siirtymäkauden aikana ja sen jälkeen;

c) varainhoitoon ja varainhoidon valvontaan ja tarkastuksiin osallistuvien toimijoiden sekä talousarvion laatimiseen, valtion varojen hallinnointiin ja kirjanpitoon osallistuvien toimijoiden välinen tehokas yhteistyö hallintotavan kehittämisen edistämiseksi;

d) julkisen varainhoidon sisäisen valvonnan yhdenmukaistamisesta vastaavan keskusyksikön toimivallan lisääminen;

e) ylimpien tarkastuselinten kansainvälisen järjestön (INTOSAI) antamien kansainvälisesti hyväksyttyjen ulkoista tarkastusta koskevien standardien täytäntöönpano; ja

f) tietojen, kokemusten ja hyvien käytäntöjen vaihto, muun muassa henkilöstövaihdon ja alan yhteisen koulutuksen avulla.

50 artikla

Petosten ja korruption torjunta

Osapuolet tekevät yhteistyötä myös seuraavilla aloilla:

a) tietojen, kokemusten ja hyvien käytäntöjen vaihto;

b) menetelmien parantaminen petosten ja korruption torjumiseksi ja ehkäisemiseksi tämän luvun kattamilla aloilla, mukaan lukien asianomaisten hallintoelinten välinen yhteistyö; ja

c) tehokkaan yhteistyön varmistaminen asianomaisten EU:n toimielinten ja elinten kanssa EU:n varojen hallinnointiin ja valvontaan liittyvien paikan päällä suoritettavien tarkastusten, muiden tarkastusten ja valvonnan osalta asiaa koskevien sääntöjen ja menettelyjen mukaisesti.

51 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

8 LUKU

Verotus

52 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä tehostaakseen hyvää hallintoa verotuksen alalla tarkoituksenaan parantaa edelleen taloudellisia suhteitaan, kauppaa, investointeja ja reilua kilpailua.

53 artikla

Viitaten tämän sopimuksen 52 artiklaan osapuolet tunnustavat verotusalan hyvän hallintotavan periaatteet eli avoimuutta, tietojenvaihtoa ja reilua verokilpailua koskevat periaatteet, joihin jäsenvaltiot ovat sitoutuneet EU:n tasolla, ja sitoutuvat noudattamaan niitä. Osapuolet parantavat tätä varten kansainvälistä yhteistyötä verotuksen alalla, helpottamaan lainmukaisten verotulojen keräämistä ja laatimaan toimenpiteitä edellä mainittujen periaatteiden tehokkaan noudattamisen varmistamiseksi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta EU:n ja jäsenvaltioiden toimivaltuuksia.

54 artikla

Osapuolet tehostavat ja lujittavat yhteistyötään, jonka tarkoituksena on parantaa ja kehittää Moldovan tasavallan verojärjestelmää ja -hallintoa, mukaan lukien veronkanto- ja valvontavalmiuksien tehostaminen, kiinnittäen erityistä huomiota arvonlisäveron (alv) palautusmenettelyihin, jotta voidaan välttää verorästien kertyminen, varmistaa tehokas veronkanto ja lujittaa veropetosten ja veronkierron torjuntaa. Osapuolet pyrkivät tehostamaan yhteistyötä ja jakamaan kokemuksia veropetosten torjunnasta ja erityisesti karusellipetoksista.

55 artikla

Osapuolet kehittävät yhteistyötään ja yhdenmukaistavat toimiaan, joilla torjutaan petoksia ja valmisteveron alaisten tuotteiden salakuljetusta. Tämä yhteistyö kattaa muun muassa tupakkatuotteiden valmisteverojen asteittaisen lähentämisen mahdollisuuksien mukaan ja ottaen huomioon alueellisesta toimintaympäristöstä johtuvat rajoitteet, myös alueellisella tasolla käytävän vuoropuhelun kautta ja tupakoinnin torjuntaa koskevan Maailman terveysjärjestön vuoden 2003 puitesopimuksen mukaisesti. Osapuolet pyrkivät tätä varten lujittamaan yhteistyötään alueellisessa toimintaympäristössä.

56 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

57 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä VI tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

9 LUKU

Rahoituspalvelut

58 artikla

Osapuolet tunnustavat tehokkaiden sääntöjen ja käytäntöjen merkityksen rahoituspalvelujen alalla, jotta voidaan luoda toimiva markkinatalous ja kehittää osapuolten keskinäistä kauppavaihtoa, minkä vuoksi ne sopivat yhteistyöstä rahoituspalvelujen alalla seuraavien tavoitteiden mukaisesti:

a) tuetaan rahoituspalveluja koskevan sääntelyn mukauttamista avoimen markkinatalouden tarpeisiin;

b) varmistetaan sijoittajien ja muiden rahoituspalvelujen käyttäjien tehokas ja asianmukainen suojelu;

c) varmistetaan Moldovan tasavallan rahoitusjärjestelmän vakaus ja eheys kokonaisuudessaan;

d) edistetään yhteistyötä rahoitusjärjestelmän eri toimijoiden välillä, sääntely- ja valvontaviranomaiset mukaan lukien; ja

e) varmistetaan riippumaton ja tehokas valvonta.

59 artikla

1. Osapuolet edistävät yhteistyötä asiaankuuluvien sääntely- ja valvontaviranomaisten välillä, mukaan lukien tietojenvaihtoa, rahoitusmarkkinoita koskevan asiantuntemuksen jakamista ja muita vastaavia toimenpiteitä.

2. Erityistä huomiota kiinnitetään tällaisten viranomaisten hallinnollisten valmiuksien kehittämiseen muun muassa henkilöstövaihdon ja yhteisen koulutuksen avulla.

60 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

61 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä XXVIII-A tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

10 LUKU

Teollisuus- ja yrityspolitiikka

62 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään teollisuus- ja yrityspolitiikan alalla parantaakseen liiketoimintaympäristöä kaikkien talouden toimijoiden ja erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten (pk-yritykset) kannalta. Tehostetun yhteistyön on määrä parantaa hallinnollista kehystä ja sääntelykehystä niin EU:n yritysten kuin Moldovan tasavallan yritysten kannalta sekä EU:ssa että Moldovan tasavallassa, ja sen olisi perustuttava pk-yrityksiä koskevaan EU:n politiikkaan ja teollisuuspolitiikkaan ottaen huomioon tämän alan kansainvälisesti tunnustetut periaatteet ja käytännöt.

63 artikla

Osapuolet toimivat tätä varten yhteistyössä

a) toteuttaakseen strategioita pk-yritysten kehittämiseksi eurooppalaisia pk-yrityksiä tukevan *Small Business Act* -aloitteen periaatteiden pohjalta ja valvoakseen täytäntöönpanoprosessia säännöllisen raportoinnin ja vuoropuhelun avulla. Tässä yhteistyössä keskitytään myös mikroyrityksiin, jotka ovat erittäin tärkeitä sekä EU:n että Moldovan tasavallan talouden kannalta;

b) luodakseen paremmat toimintaedellytykset vaihtamalla tietoja ja hyviä käytäntöjä ja edistämällä siten kilpailukyvyn parantumista. Tämä yhteistyö kattaa rakennemuutosten hallinnoinnin, julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuuksien kehittämisen ja ympäristö- ja energiakysymykset, kuten energiatehokkuuden ja puhtaamman tuotannon;

c) yksinkertaistaakseen ja järkeistääkseen sääntelyä ja sääntelykäytäntöjä; tässä keskitytään erityisesti sääntelytekniikkaa koskevien hyvien käytäntöjen vaihtoon, EU:n periaatteet mukaan lukien;

d) edistääkseen innovaatiopolitiikan kehitystä vaihtamalla tutkimus- ja kehittämistoiminnan kaupallistamiseen (teknologia-alan start-up -yrityksille tarkoitetut tukivälineet mukaan lukien), klustereiden kehittämiseen ja rahoituksen saantiin liittyviä tietoja ja hyviä käytäntöjä;

e) edistääkseen EU:n yritysten ja Moldovan tasavallan yritysten välisiä yhteyksiä sekä näiden yritysten ja EU:n ja Moldovan tasavallan viranomaisten välisiä yhteyksiä;

f) tukeakseen vienninedistämistoimien toteuttamista Moldovan tasavallassa; ja

g) helpottaakseen Moldovan tasavallan teollisuuden nykyaikaistamista ja rakennemuutosta tietyillä aloilla.

64 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua. Vuoropuheluun osallistuvat myös EU:n yritysten ja Moldovan tasavallan yritysten edustajat.

11 LUKU

Kaivostoiminta ja raaka-aineet

65 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötä kaivostoiminnan ja raaka-aineiden kaupan alalla edistääkseen keskinäistä ymmärtämystä, liiketoimintaympäristön parantamista, tietojenvaihtoa ja yhteistyötä muissa kuin energiaan liittyvissä kysymyksissä, jotka liittyvät erityisesti metallimalmien ja teollisuusmineraalien louhintaan.

66 artikla

Osapuolet sopivat tätä varten tekevänsä yhteistyötä seuraavilla aloilla:

a) osapuolten tietojenvaihto niiden kaivostoiminnan ja raaka-aineiden alan kehityksestä;

b) tietojenvaihto raaka-aineiden kauppaan liittyvistä kysymyksistä kahdenvälisten vaihtojen edistämiseksi;

c) tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihto kaivosteollisuuden kestävän kehityksen näkökohdista; ja

d) tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihto kaivosteollisuuteen liittyvästä koulutuksesta, osaamisesta ja turvallisuudesta.

12 LUKU

Maatalous ja maaseudun kehittäminen

67 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen maataloutta ja maaseudun kehittämistä erityisesti politiikkojen ja lainsäädännön asteittaisen lähentämisen avulla.

68 artikla

Osapuolten yhteistyö maatalouden ja maaseudun kehittämisen alalla kattaa muun muassa seuraavat alat:

a) maataloutta ja maaseudun kehittämistä koskevien politiikkojen keskinäisen ymmärtämyksen helpottaminen;

b) hallinnollisten valmiuksien parantaminen keskus- ja paikallistasolla politiikkojen suunnittelun, arvioinnin ja täytäntöönpanon osalta EU:n säädösten ja parhaiden käytäntöjen mukaisesti;

c) maataloustuotannon nykyaikaistamisen ja kestävyyden edistäminen;

d) maaseudun kehittämistä koskeviin politiikkoihin liittyvien tietojen ja parhaiden käytäntöjen jakaminen maaseutuyhteisöjen taloudellisen hyvinvoinnin edistämiseksi;

e) maatalousalan kilpailukyvyn sekä markkinoiden tehokkuuden ja avoimuuden parantaminen;

f) laatupolitiikkojen ja niiden valvontajärjestelmien, erityisesti maantieteellisten merkintöjen ja luonnonmukaisen maatalouden, edistäminen;

g) tietojen levittäminen ja maataloustuottajille tarkoitettujen neuvontapalvelujen edistäminen; ja

h) sellaisten kysymysten yhdenmukaistamisen tehostaminen, joita käsitellään niissä kansainvälisissä järjestöissä, joiden jäseniä osapuolet ovat.

69 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

70 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä VII tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

13 LUKU

Kalastus- ja meripolitiikka

1 Jakso

Kalastuspolitiikka

71 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään kalastus- ja meriasioiden hallintaa koskevissa kysymyksissä ja tiivistävät näin kahdenvälistä ja monenvälistä yhteistyötä kalastusalalla. Osapuolet edistävät myös yhdennetyn lähestymistavan soveltamista kalastuskysymyksiin ja kestävän kalastuksen kehittämistä.

72 artikla

Osapuolet toteuttavat yhteisiä toimia, vaihtavat tietoja ja antavat toisilleen tukea edistääkseen

a) hyvää hallintoa ja parhaita käytäntöjä kalastuksenhoidossa, jotta voidaan varmistaa kalakantojen säilyttäminen ja hoito kestävällä tavalla ja ekosysteemiin perustuvan lähestymistavan pohjalta;

b) vastuullista kalastusta ja kalastuksenhoitoa kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti, jotta voidaan säilyttää kalakantojen ja ekosysteemien terveys; ja

c) yhteistyötä asianmukaisten alueellisten järjestöjen kautta, joiden tehtävänä on varmistaa elollisten vesiluonnonvarojen hoito ja säilyttäminen.

73 artikla

Osapuolet tukevat aloitteita, kuten vastavuoroista kokemusten vaihtoa ja tuen antamista, varmistaakseen kestävän kalastuspolitiikan täytäntöönpanon, mukaan lukien seuraavat toimet:

a) kala- ja vesiviljelyvarojen hoito;

b) kalastustoiminnan tarkastus ja valvonta sekä asianmukaisten toimenpiteiden soveltamiseen kykenevien hallinnollisten ja oikeudellisten rakenteiden kehittäminen;

c) pyyntiä, saaliin purkamista sekä biologisia ja taloudellisia seikkoja koskevien tietojen keruu;

d) markkinoiden tehokkuuden parantaminen erityisesti tukemalla tuottajaorganisaatioita, järjestämällä kuluttajille tiedotusta sekä edistämällä markkinoille saattamista koskevia vaatimuksia ja jäljitettävyyttä; ja

e) kalatalousalan rakennepolitiikan kehittäminen kiinnittäen erityistä huomiota kestävään kehitykseen kalastusalueilla, joilla tarkoitetaan järven rannalla olevaa aluetta, johon voi kuulua myös lammikoita tai joen suisto, ja joilla kalatalousala on merkittävä työllistäjä.

2 Jakso

Meripolitiikka

74 artikla

Ottaen huomioon osapuolten yhteistyön kalastuksen, liikenteen, ympäristön ja muiden mereen liittyvien politiikkojen aloilla osapuolet kehittävät tarvittaessa myös yhteistyötä ja vastavuoroista tukea meriasioissa, erityisesti tukemalla asiaa koskevilla kansainvälisillä merialan foorumeilla aktiivisesti yhdennetyn lähestymistavan soveltamista meriasioihin ja hyvään hallintoon Mustallamerellä.

75 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

14 LUKU

Yhteistyö energia-alalla

76 artikla

Osapuolet sopivat jatkavansa nykyistä energia-alan yhteistyötään kumppanuuden, yhteisen edun, avoimuuden ja ennakoitavuuden periaatteiden pohjalta. Yhteistyöllä olisi pyrittävä energiatehokkuuteen, markkinoiden yhdentymiseen ja energia-alan sääntelyn lähentämiseen ottaen huomioon, että on tarpeen varmistaa kilpailukyky ja turvallisen, ympäristön kannalta kestävän ja kohtuuhintaisen energian saanti, muun muassa energiayhteisön perustamissopimuksen määräysten avulla.

77 artikla

Yhteistyö kattaa muun muassa seuraavat alat ja tavoitteet:

a) energiastrategiat ja -politiikat;

b) kilpailukykyisten, avointen ja syrjimättömien energiamarkkinoiden kehittäminen EU:n normien mukaisesti, mukaan lukien energiayhteisön perustamissopimuksesta aiheutuvat velvoitteet, sääntelyn uudistamisen kautta ja osallistumalla alueelliseen energia-alan yhteistyöhön;

c) houkuttelevan ja vakaan investointiympäristön luominen institutionaaliset, oikeudelliset, verotukselliset ja muut olosuhteet huomioon ottaen;

d) energiainfrastruktuuri, mukaan lukien yhteistä etua koskevat hankkeet, energialähteiden, energiantoimittajien ja kuljetusreittien monipuolistamiseksi tehokkaalla, taloudellisella ja ympäristöystävällisellä tavalla muun muassa helpottamalla lainoilla ja avustuksilla rahoitettavia investointeja;

e) energian toimitusten ja kaupan, kauttakulun ja kuljetusten pitkän aikavälin vakauden ja varmuuden lisääminen kumpaakin osapuolta hyödyttävällä ja syrjimättömällä tavalla EU:n ja kansainvälisten sääntöjen mukaisesti;

f) energiatehokkuuden ja energiansäästön edistäminen muun muassa rakennusten energiatehokkuuden osalta sekä uusiutuvien energialähteiden kehittäminen ja tukeminen taloudellisesti ja ympäristöystävällisesti;

g) kasvihuonekaasupäästöjen vähentäminen, myös energiatehokkuutta ja uusiutuvia energiamuotoja käsittelevien hankkeiden avulla;

h) tieteellinen ja tekninen yhteistyö ja tietojenvaihto teknologioiden kehittämiseksi ja parantamiseksi energian tuotannossa, siirrossa, jakelussa ja loppukäytössä kiinnittäen erityistä huomiota energiatehokkaisiin ja ympäristöä säästäviin teknologioihin; ja

i) yhteistyötä voidaan toteuttaa ydinturvallisuuden ja ydinvalvonnan sekä säteilysuojelun alalla Kansainvälisen atomienergiajärjestön (IAEA) periaatteiden ja standardien, IAEA:n puitteissa tehtyjen asiaa koskevien kansainvälisten sopimusten ja yleissopimusten sekä soveltuvin osin Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen mukaisesti.

78 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

79 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä VIII tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

15 LUKU

Liikenne

80 artikla

Osapuolet

a) laajentavat ja lujittavat yhteistyötään liikenteen alalla edistääkseen kestävien liikennejärjestelmien kehittämistä;

b) edistävät tehokkaita, turvallisia ja varmoja liikennepalveluja sekä intermodaaliliikennettä ja liikennejärjestelmien yhteentoimivuutta; ja

c) pyrkivät parantamaan tärkeimpiä liikenneyhteyksiä alueidensa välillä.

81 artikla

Tämä yhteistyö kattaa muun muassa seuraavat alat:

a) kestävän, kaikki liikennemuodot kattavan kansallisen liikennepolitiikan kehittäminen, erityisesti jotta voidaan varmistaa tehokkaat, turvalliset ja varmat liikennejärjestelmät ja edistää liikenteeseen liittyvien näkökohtien huomioon ottamista muilla politiikan aloilla;

b) kansalliseen liikennepolitiikkaan perustuvien alakohtaisten strategioiden laatiminen (mukaan lukien oikeudelliset vaatimukset teknisten laitteiden ja välineiden sekä kuljetuskaluston tason nostamiseksi korkeimpien kansainvälisten standardien mukaiseksi) tie-, rautatie-, sisävesi- ja lentoliikenteelle sekä intermodaaliliikenteelle; tämä käsittää myös täytäntöönpanon aikataulut ja välitavoitteet, hallintovastuun määrittämisen sekä rahoitussuunnitelmat;

c) infrastruktuuripolitiikan tehostaminen tavoitteena eri liikennemuotoihin liittyvien infrastruktuurihankkeiden määrittelyn ja arvioinnin parantaminen;

d) sellaisten rahoitusstrategioiden laatiminen, joissa painotetaan kunnossapitoa, kapasiteettiongelmia ja puuttuvia infrastruktuuriyhteyksiä ja joissa edistetään yksityisen sektorin aktiivista osallistumista liikennehankkeisiin;

e) liittyminen asianmukaisiin kansainvälisiin liikennejärjestöihin ja -sopimuksiin sekä menettelyihin, joiden avulla varmistetaan kansainvälisten liikennesopimusten ja -yleissopimusten täysimääräinen täytäntöönpano ja tehokas valvonta;

f) tieteellinen ja tekninen yhteistyö ja tietojenvaihto liikenteen alan teknologioiden, esimerkiksi älykkäiden liikennejärjestelmien, kehittämistä ja parantamista varten; ja

g) älykkäiden liikennejärjestelmien sekä tietotekniikan käytön edistäminen kaikkien liikennemuotojen hallinnoinnissa ja toiminnassa sekä intermodaalisuuden ja yhteistyön tukeminen liikennettä helpottavien avaruustietoliikennejärjestelmien ja kaupallisten sovellusten käytössä.

82 artikla

1. Yhteistyön tarkoituksena on myös helpottaa matkustaja- ja tavaraliikennettä ja lisätä liikennevirtojen sujuvuutta Moldovan tasavallan, EU:n ja alueen kolmansien maiden välillä poistamalla hallinnollisia, teknisiä ja muita esteitä, parantamalla liikenneverkkoja ja uudistamalla infrastruktuuria erityisesti osapuolia yhdistävillä pääväylillä. Tämä yhteistyö käsittää toimia rajanylitysten helpottamiseksi.

2. Yhteistyöhön kuuluu tietojenvaihtoa ja yhteisiä toimia

a) alueellisella tasolla, erityisesti ottaen huomioon edistyksen, jota on tapahtunut erilaisten alueellista liikenneyhteistyötä koskevien järjestelyjen, kuten liikenneväylän Eurooppa-Kaukasus-Aasia (TRACECA), itäisen kumppanuuden puitteissa toteutettavan liikenneyhteistyön ja muiden liikennealan aloitteiden, ansiosta; ja

b) kansainvälisellä tasolla, myös suhteessa kansainvälisiin liikennejärjestöihin ja osapuolten ratifioimiin kansainvälisiin sopimuksiin ja yleissopimuksiin sekä EU:n eri liikennevirastojen puitteissa.

83 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

84 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen liikenneyhteyksiä tämän sopimuksen liitteessä IX tarkoitettujen määräysten mukaisesti.

85 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä X ja liitteessä XXVIII-D tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainittujen liitteiden määräysten mukaisesti.

16 LUKU

Ympäristö

86 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään ympäristöön liittyvissä kysymyksissä ja edistävät näin kestävää kehitystä ja vihreää taloutta koskevaa pitkän aikavälin tavoitetta. Ympäristönsuojelun tehostamisen odotetaan tuovan etuja kansalaisille ja yrityksille sekä EU:ssa että Moldovan tasavallassa, muun muassa kansanterveyden kohenemisen, luonnonvarojen säilymisen ja taloudellisen ja ympäristötehokkuuden lisääntymisen ansiosta sekä siksi, että ympäristöpolitiikan näkökohdat otetaan huomioon muilla politiikan aloilla ja käytetään uudenaikaisia, puhtaampia teknologioita, joilla edistetään kestävämpiä tuotantotapoja. Yhteistyön toteuttamisessa otetaan huomioon osapuolten edut tasavertaisuuden ja vastavuoroisen hyödyn pohjalta sekä osapuolten keskinäinen riippuvuus ympäristönsuojelun alalla ja alan monenväliset sopimukset.

87 artikla

Yhteistyön tarkoituksena on ympäristön laadun säilyttäminen, suojelu, parantaminen ja palauttaminen, ihmisten terveyden suojelu, luonnonvarojen kestävä käyttö ja sellaisten toimenpiteiden edistäminen kansainvälisellä tasolla, joilla puututaan alueellisiin tai maailmanlaajuisiin ympäristöongelmiin muun muassa seuraavilla aloilla:

a) ympäristöhallinto ja monialaiset kysymykset, kuten ympäristövaikutusten arviointi ja strateginen ympäristöarviointi, koulutus, ympäristövastuu, ympäristörikollisuuden torjunta, valtioiden rajat ylittävä yhteistyö, ympäristötiedon saatavuus, päätöksentekoprosessit sekä tehokkaat hallinnolliset ja oikeudelliset muutoksenhakumenettelyt;

b) ilman laatu;

c) veden laatu ja vesivarojen hoito, mukaan lukien tulvariskien hallinta, veden niukkuus ja kuivuus;

d) jätehuolto ja resurssien hallinta sekä jätteen siirto;

e) luonnonsuojelu, mukaan lukien biologisen ja maisemallisen monimuotoisuuden säilyttäminen ja suojelu;

f) teollisuuden päästöt ja teollisuusonnettomuudet;

g) kemikaalit;

h) melusaaste;

i) maaperän suojelu;

j) kaupunki- ja maaseutuympäristö;

k) ympäristömaksut ja -verot;

l) valvonta ja ympäristötietojärjestelmät;

m) tarkastukset ja täytäntöönpano; ja

n) ekoinnovointi, mukaan lukien parhaat käytettävissä olevat tekniikat.

88 artikla

Osapuolet muun muassa

a) vaihtavat tietoja ja kokemuksia;

b) toteuttavat yhteisiä tutkimustoimia ja vaihtavat tietoja puhtaammista teknologioista;

c) tekevät suunnitelmia teollisuusonnettomuuksien varalle;

d) toteuttavat yhteisiä toimia alueellisella ja kansainvälisellä tasolla, muun muassa osapuolten ratifioimien monenvälisten ympäristösopimusten ja tarvittaessa alalla toimivien virastojen puitteissa.

Osapuolet kiinnittävät erityistä huomiota rajat ylittäviin kysymyksiin ja alueelliseen yhteistyöhön.

89 artikla

Yhteistyö kattaa muun muassa seuraavat tavoitteet:

a) sellaisen kattavan ympäristöstrategian laatiminen, joka sisältää suunnitellut institutionaaliset uudistukset (aikataulineen), jotta voidaan varmistaa ympäristölainsäädännön täytäntöönpano ja täytäntöönpanon valvonta; toimivallan jako kansallisen, alueellisen ja paikallisen ympäristöhallinnon välillä; päätöksentekoa ja päätösten täytäntöönpanoa koskevat menettelyt; menettelyt ympäristönäkökohtien ottamiseksi huomioon muilla politiikan aloilla; vihreän talouden toimenpiteiden ja ekoinnovoinnin edistäminen, tarvittavien henkilöstöresurssien ja rahoituksen määrittäminen sekä tarkastelumenettely; ja

b) ilman laatua koskevien alakohtaisten strategioiden laatiminen; veden laatu ja vesivarojen hoito; jätehuolto ja resurssien hallinta; biologinen monimuotoisuus ja luonnonsuojelu; teollisuuden päästöt ja teollisuusonnettomuudet sekä kemikaalit, melusaaste, maaperän suojelu, kaupunki- ja maaseutuympäristö, ekoinnovointi mukaan lukien selkeästi määritellyt aikataulut ja välitavoitteet täytäntöönpanoa varten, hallinnolliset vastuualueet ja rahoitusstrategiat infrastruktuuriin ja teknologiaan tehtäviä investointeja varten.

90 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

91 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä XI tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

17 LUKU

Ilmastotoimet

92 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Yhteistyön toteuttamisessa otetaan huomioon osapuolten edut tasavertaisuuden ja vastavuoroisen hyödyn pohjalta sekä alan kahdenvälisten ja monenvälisten sitoumusten keskinäinen riippuvuus.

93 artikla

Yhteistyöllä edistetään toimenpiteitä osapuolten sisäisellä, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla muun muassa seuraavilla aloilla:

a) ilmastonmuutoksen hillitseminen;

b) ilmastonmuutokseen sopeutuminen;

c) hiilidioksidipäästöjen kauppa;

d) turvallisten ja kestävien vähähiilisten teknologioiden ja sopeutumisteknologioiden tutkimus, kehittäminen, demonstrointi, käyttöönotto ja levitys;

e) ilmastonäkökohtien sisällyttäminen alakohtaisiin politiikkoihin; ja

f) tietoisuuden lisäämiseen tähtäävät toimet ja koulutus.

94 artikla

Osapuolet muun muassa

a) vaihtavat tietoja ja kokemuksia;

b) toteuttavat yhteisiä tutkimustoimia ja vaihtavat tietoja puhtaammista teknologioista;

c) toteuttavat yhteisiä toimia alueellisella ja kansainvälisellä tasolla, muun muassa osapuolten ratifioimien monenvälisten ympäristösopimusten ja tarvittaessa alalla toimivien virastojen puitteissa.

Osapuolet kiinnittävät erityistä huomiota rajat ylittäviin kysymyksiin ja alueelliseen yhteistyöhön.

95 artikla

Yhteistyö kattaa muun muassa seuraavien toimenpiteiden laatimisen ja täytäntöönpanon:

a) kokonaisvaltainen ilmastostrategia ja toimintasuunnitelma ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi ja siihen sopeutumiseksi pitkällä aikavälillä;

b) haavoittuvuus- ja sopeutumisarvioinnit;

c) ilmastonmuutoksen kansallinen sopeutumisstrategia;

d) vähähiilistä kehitystä koskeva strategia;

e) pitkän aikavälin toimenpiteet, joiden tarkoituksena on vähentää kasvihuonekaasupäästöjä;

f) hiilidioksidipäästöjen kauppaan valmistautumiseen tähtäävät toimenpiteet;

g) toimenpiteet, joilla pyritään edistämään teknologian siirtoa teknologiatarpeiden arvioinnin pohjalta;

h) toimenpiteet, joiden tarkoituksena on sisällyttää ilmastonäkökohdat alakohtaisiin politiikkoihin; ja

i) otsonikerrosta heikentäviä aineita koskevat toimenpiteet.

96 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

97 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä XII tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

18 LUKU

Tietoyhteiskunta

98 artikla

Osapuolet lujittavat yhteistyötään tietoyhteiskunnan kehittämisessä, jotta kansalaiset ja yritykset voivat hyötyä tieto- ja viestintätekniikan laajasta saatavuudesta sekä laadukkaammista ja kohtuuhintaisista palveluista. Tällä yhteistyöllä olisi pyrittävä helpottamaan pääsyä sähköisen viestinnän markkinoille ja rohkaisemaan alan kilpailua ja investointeja sekä edistämään sähköisten julkisten palvelujen kehittämistä.

99 artikla

Yhteistyö voi kattaa seuraavat alat:

a) kansallisten tietoyhteiskuntastrategioiden täytäntöönpanoa koskevien tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihto, mukaan lukien aloitteet, joilla pyritään edistämään laajakaistayhteyksiä, parantamaan verkkoturvallisuutta ja kehittämään sähköisiä julkisia palveluja;

b) tietojen, parhaiden käytäntöjen ja kokemusten vaihto kattavan sähköisen viestinnän sääntelykehyksen kehittämisen edistämiseksi sekä erityisesti tieto- ja viestintätekniikkaa käsittelevien kansallisten viranomaisten ja riippumattoman sääntelyelimen hallinnollisten valmiuksien vahvistamiseksi, taajuuksien käytön tehostamiseksi ja verkkojen yhteentoimivuuden edistämiseksi Moldovan tasavallassa ja EU:n kanssa;

c) tieto- ja viestintätekniikan välineiden käyttöönoton edistäminen hallinnon, verkko-oppimisen ja tutkimuksen, julkisen terveydenhuollon, kulttuuriperinnön digitalisoinnin, sähköisen sisällön kehittämisen ja sähköisen kaupankäynnin tehostamiseksi; ja

d) henkilötietojen ja yksityisyyden suojan tason nostaminen sähköisessä viestinnässä.

100 artikla

Osapuolet edistävät EU:n sääntelyelinten ja Moldovan tasavallan kansallisten sääntelyviranomaisten välistä yhteistyötä sähköisen viestinnän alalla. Osapuolet harkitsevat yhteistyötä myös muilla asiaan liittyvillä aloilla, muun muassa alueellisten aloitteiden kautta.

101 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

102 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentämisen tämän sopimuksen liitteessä XXVIII-B tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

19 LUKU

Matkailu

103 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä matkailualalla tavoitteenaan lujittaa kilpailukykyisen ja kestävän matkailuteollisuuden kehittämistä, joka luo talouskasvua, työllisyyttä ja ulkomaanvaluuttaa ja edistää voimaantumista.

104 artikla

Yhteistyön kahdenvälisellä, alueellisella ja Euroopan tasolla on määrä perustua seuraaviin periaatteisiin:

a) paikallisyhteisöjen koskemattomuuden ja etujen kunnioittaminen erityisesti maaseutualueilla;

b) kulttuuriperinnön tärkeys; ja

c) positiivinen vuorovaikutus matkailun ja ympäristönsuojelun välillä.

105 artikla

Yhteistyössä keskitytään seuraaviin näkökohtiin:

a) tietojen, parhaiden käytäntöjen ja kokemusten vaihto sekä muun muassa innovatiivisia teknologioita koskevan osaamisen siirto;

b) strategisten kumppanuuksien solmiminen julkisten, yksityisten ja yhteisön etujen pohjalta, jotta voidaan varmistaa matkailun kestävä kehitys;

c) matkailutuotteiden ja -markkinoiden, infrastruktuurin sekä henkilöstöresurssien ja institutionaalisten rakenteiden edistäminen ja kehittäminen sekä matkailupalvelujen esteiden yksilöiminen ja poistaminen;

d) tehokkaiden politiikkojen ja strategioiden kehittäminen ja täytäntöönpano, tarvittavat oikeudelliset, hallinnolliset ja rahoitusta koskevat näkökohdat mukaan lukien;

e) matkailualan koulutuksen ja valmiuksien kehittäminen palvelutason parantamiseksi; ja

f) paikallisyhteisömatkailun kehittäminen ja edistäminen.

106 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

20 LUKU

Alueellinen kehitys, rajat ylittävä ja aluetason yhteistyö

107 artikla

1. Osapuolet edistävät keskinäistä ymmärtämystä ja kahdenvälistä yhteistyötä aluepolitiikan, mukaan lukien aluepolitiikkojen muotoilua ja täytäntöönpanoa koskevat menettelyt, monitasoinen hallinto ja kumppanuus, kiinnittäen erityistä huomiota heikommassa asemassa olevien alueiden kehittämiseen ja alueelliseen yhteistyöhön tavoitteenaan luoda yhteydenpitoväyliä ja tehostaa tietojen ja kokemusten vaihtoa kansallisten sekä alue- ja paikallisviranomaisten, sosioekonomisten toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan välillä.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä erityisesti yhdenmukaistaakseen Moldovan tasavallan käytäntöjä seuraavien periaatteiden mukaisiksi:

a) päätöksentekoprosessin hajauttaminen keskustasolta alueyhteisöjen tasolle;

b) kumppanuuden lujittaminen kaikkien aluekehitykseen osallistuvien osapuolten välillä; ja

c) alueellisten kehitysohjelmien ja -hankkeiden täytäntöönpanoon osallistuvien osapuolten osallistuminen rahoitukseen;

108 artikla

1. Osapuolet tukevat ja lujittavat paikallis- ja aluetason viranomaisten osallistumista rajat ylittävään ja alueelliseen yhteistyöhön ja siihen liittyviä hallintorakenteita, tehostavat yhteistyötä luomalla sen mahdollistavan säädöskehyksen, tukevat ja kehittävät valmiuksien kehittämiseen tähtääviä toimenpiteitä ja lujittavat rajat ylittäviä ja alueellisia taloudellisia ja yritysten muodostamia verkostoja.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä lujittaakseen kansallisten ja alueellisten laitosten institutionaalisia ja toiminnallisia valmiuksia aluekehityksen ja maankäytön suunnittelun aloilla muun muassa:

a) parantamalla keskus- ja paikallishallinnon vertikaalista ja horisontaalista vuorovaikutusmekanismia alueellisten politiikkojen kehittämis- ja täytäntöönpanoprosessissa;

b) kehittämällä paikallisviranomaisten valmiuksia edistää rajat ylittävää yhteistyötä EU:n säädösten ja käytäntöjen mukaisesti; ja

c) jakamalla tietämystä, tietoa ja parhaita käytäntöjä alueellisesta kehityspolitiikasta paikallisyhteisöjen taloudellisen hyvinvoinnin ja alueiden yhtenäisen kehityksen edistämiseksi.

109 artikla

1. Osapuolet tehostavat ja rohkaisevat rajat ylittävien ja alueellisten osatekijöiden kehittämistä muun muassa liikenteen, energian, viestintäverkkojen, kulttuurin, koulutuksen, matkailun ja terveydenhuollon aloilla ja muilla tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla, jotka vaikuttavat rajat ylittävään ja alueelliseen yhteistyöhön.

2. Osapuolet tiivistävät yhteistyötä alueidensa välillä kansainvälisten ja rajat ylittävien ohjelmien muodossa, rohkaisevat Moldovan tasavallan alueiden osallistumista Euroopan alueellisiin rakenteisiin ja organisaatioihin ja edistävät niiden taloudellista ja institutionaalista kehitystä toteuttamalla yhteistä etua koskevia hankkeita.

Nämä toimet toteutetaan seuraavien yhteistyörakenteiden puitteissa:

a) jatkuva alueellinen yhteistyö Euroopan alueiden kanssa, mukaan lukien kansainvälisten ja rajat ylittävien ohjelmien kautta;

b) yhteistyö itäisen kumppanuuden puitteissa ja EU:n elinten, mukaan lukien alueiden komitean, kanssa sekä osallistuminen eurooppalaisiin alueellisiin hankkeisiin ja aloitteisiin; ja

c) yhteistyö muun muassa Euroopan talous- ja sosiaalikomitean, aluekehitysorganisaatioiden eurooppalaisen järjestön (EURADA) ja Euroopan aluekehittämisen seurantaverkoston (ESPON) kanssa.

110 artikla

1. Osapuolet tehostavat Tonavan aluetta koskevaan EU:n strategiaan kuuluvien maiden ja alueiden välistä koordinointia ja yhteistyötä ja varmistavat sen keskittymällä muun muassa parantamaan liikenne- ja energiayhteyksiä, ympäristöä, talouden ja yhteiskunnan kehitystä ja turvallisuutta, millä puolestaan edistetään nopeampaa maantie- ja rautatieliikennettä, huokeampaa ja varmempaa energiahuoltoa, parempaa ympäristöä ja puhtaampaa vettä, biologista monimuotoisuutta ja tehokkaampaa rajat ylittävää tulvien ehkäisyä.

2. Osapuolet lisäävät rajat ylittävää yhteistyötä, jonka tarkoituksena on palauttaa Prut-joen liikennöinti, millä ehkäistään jokialueen tulvia, parantaa veden laatua ja maatalouden kastelujärjestelmiä, tehostaa taloudellista toimintaa sekä edistää matkailua, kulttuuritoimintaa ja valmiuksien kehittämistä.

111 artikla

Osapuolet helpottavat niiden EU:n ja Moldovan tasavallan kansalaisten liikkumista, joiden on ylitettävä raja säännöllisesti lyhyillä matkoilla.

112 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

21 LUKU

Kansanterveys

113 artikla

Osapuolet sopivat kehittävänsä yhteistyötään kansanterveyden alalla parantaakseen kansanterveyden ja ihmisten terveyden suojelun tasoa, mikä on kestävän kehityksen ja talouskasvun ennakkoedellytys.

114 artikla

Yhteistyö kattaa erityisesti seuraavat alat:

a) Moldovan tasavallan julkisen terveydenhuoltojärjestelmän tehostaminen erityisesti toteuttamalla terveydenhuollon uudistus, varmistamalla korkeatasoinen perusterveydenhuolto ja parantamalla terveysalan hallinnon ja terveydenhuollon rahoitusta;

b) tartuntatautien, kuten HIV/aids, hepatiitti ja tuberkuloosi, epidemiologinen seuranta ja valvonta sekä valmistautuminen kansanterveyteen kohdistuviin uhkiin ja hätätilanteisiin;

c) tarttumattomien tautien ehkäisy ja valvonta lähinnä vaihtamalla tietoja ja parhaita käytäntöjä, edistämällä terveitä elämäntapoja ja puuttumalla tärkeimpiin terveyteen vaikuttaviin tekijöihin kuten ravintoon ja alkoholi-, huume-, ja tupakkariippuvuuteen;

d) ihmisestä peräisin olevien aineiden laatu ja turvallisuus;

e) terveyteen liittyvä tieto ja tietämys; ja

f) kansainvälisten terveysalan sopimusten, erityisesti kansainvälisen terveyssäännöstön ja Maailman terveysjärjestön vuoden 2003 tupakoinnin torjuntaa koskevan puitesopimuksen täysimittainen ja oikea-aikainen täytäntöönpano.

115 artikla

Yhteistyöllä on mahdollistettava

a) Moldovan tasavallan asteittainen integroiminen terveyteen liittyviin EU:n verkostoihin; ja

b) Moldovan tasavallan ja Euroopan tautienehkäisy- ja valvontakeskuksen välisen vuorovaikutuksen asteittainen lisääminen.

116 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentäminen tämän sopimuksen liitteessä XIII tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

22 LUKU

Pelastuspalvelu

117 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään luonnonkatastrofien ja ihmisten aiheuttamien katastrofien torjumiseksi. Yhteistyön toteuttamisessa otetaan huomioon osapuolten edut tasavertaisuuden ja vastavuoroisen hyödyn pohjalta sekä osapuolten ja monenvälisten toimien keskinäisen riippuvuuden pelastuspalvelualalla.

118 artikla

Yhteistyön tavoitteena on tehostaa luonnonkatastrofien ja ihmisen aiheuttamien katastrofien ehkäisyä, niihin valmistautumista ja niihin reagointia.

119 artikla

Osapuolet muun muassa vaihtavat tietoja ja asiantuntemusta sekä toteuttavat yhteisiä toimia kansallisella, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla. Yhteistyöhön sisältyy osapuolten välisten erityissopimusten ja hallinnollisten järjestelyjen täytäntöönpano tällä alalla osapuolten lainsäädäntöön perustuvien menettelyjen mukaisesti ja ottaen huomioon EU:n ja sen jäsenvaltioiden toimivaltuudet.

120 artikla

Yhteistyö kattaa muun muassa seuraavat tavoitteet:

a) keskinäisen avunannon helpottaminen hätätilanteissa;

b) EU:ta tai Moldovan tasavaltaa koskevia suuren mittaluokan hätätilanteita koskevien ennakkovaroitusten ja ajan tasalle saatetun tiedon vaihto 24 tuntia vuorokaudessa, mukaan lukien avunpyynnöt ja -tarjoukset;

c) suuronnettomuuksien ympäristövaikutusten arviointi;

d) asiantuntijoiden kutsuminen erityisiin pelastuspalveluun liittyviä kysymyksiä käsitteleviin teknisiin työpajoihin ja seminaareihin;

e) tarkkailijoiden kutsuminen tapauskohtaisesti EU:n ja/tai Moldovan tasavallan järjestämiin erityisharjoituksiin ja -koulutukseen; ja

f) yhteistyön lujittaminen käytettävissä olevien pelastuspalveluvalmiuksien mahdollisimman tehokkaan käytön edistämiseksi.

121 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

23 LUKU

Koulutusta, monikielisyyttä, nuorisoa ja urheilua koskeva yhteistyö

122 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen elinikäistä oppimista sekä rohkaistakseen yhteistyötä ja avoimuutta kaikilla koulutuksen tasoilla, erityisesti korkeakoulutuksen alalla.

123 artikla

Tässä yhteistyössä keskitytään muun muassa seuraaviin aloihin:

a) elinikäisen oppimisen edistäminen, koska elinikäinen oppiminen on keskeinen tekijä kasvun ja työllisyyden kannalta ja voi antaa kansalaisille mahdollisuuden osallistua täysimääräisesti yhteiskuntaan;

b) koulutusjärjestelmien modernisointi ja niiden laadun ja merkityksellisyyden sekä koulutukseen pääsyn parantaminen;

c) korkea-asteen koulutuksen lähentymisen edistäminen Bolognan prosessin ja EU:n korkea-asteen koulutuksen nykyaikaistamisohjelman pohjalta;

d) kansainvälisen akateemisen yhteistyön, EU:n yhteistyöohjelmiin osallistumisen sekä opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuuden lisääminen;

e) kansallisen tutkintokehyksen perustaminen tutkintojen ja osaamisen läpinäkyvyyden ja tunnustamisen parantamiseksi; ja

f) ammatillisen koulutuksen tehostettua eurooppalaista yhteistyötä koskevassa Kööpenhaminan prosessissa asetettujen tavoitteiden edistäminen.

124 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä ja vaihtoa molempien edun mukaisilla aloilla, kuten kielellisen monimuotoisuuden ja elinikäisen kielten oppimisen aloilla, vaihtamalla tietoja ja parhaita toimintatapoja.

125 artikla

Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä nuorisokysymyksissä

a) yhteistyön ja vaihdon vahvistamiseksi nuorisopolitiikan sekä nuorille ja nuorisotyöntekijöille tarkoitetun muun kuin muodollisen koulutuksen aloilla;

b) nuorten aktiivisen yhteiskuntaan osallistumisen helpottamiseksi;

c) nuorten ja nuorisotyöntekijöiden liikkuvuuden tukemiseksi keinona edistää kulttuurien välistä vuoropuhelua ja hankkia tietoja, taitoja ja pätevyyksiä muun kuin virallisen koulutusjärjestelmän, mukaan lukien vapaaehtoistyön, kautta; ja

d) nuorisojärjestöjen välisen kansalaisyhteiskuntaa tukevan yhteistyön edistämiseksi.

126 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä urheilun ja liikunnan alalla vaihtamalla tietoja ja hyviä käytäntöjä terveellisten elämäntapojen, urheilun yhteiskunnallisten ja kasvatuksellisten arvojen ja hyvän urheiluhallinnon edistämiseksi EU:n jäsenvaltioissa ja Moldovan tasavallassa.

24 LUKU

Tutkimusta, teknologian kehittämistä ja demonstrointia koskeva yhteistyö

127 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä kaikilla siviilitarkoituksiin suunnatun tutkimuksen ja teknologisen kehittämisen (TTK) ja demonstroinnin aloilla yhteisen edun sekä mukaisesti teollis- ja tekijänoikeudet asianmukaisesti ja tehokkaasti suojaten.

128 artikla

TTK-yhteistyö kattaa

a) poliittisen vuoropuhelun ja tieteellisen ja teknologisen tiedon vaihdon;

b) osapuolten ohjelmiin osallistumisen helpottamisen;

c) Moldovan tasavallan tutkimusyksiköiden tutkimuskapasiteetin ja niiden EU:n tutkimuksen puiteohjelmiin osallistumisen lisääminen;

d) yhteisten tutkimushankkeiden edistäminen kaikilla TTK-aloilla;

e) TTK-toiminnassa mukana oleville kummankin osapuolen tiedemiehille, tutkijoille ja muulle tutkimushenkilöstölle tarkoitetut koulutustoimet ja vaihto-ohjelmat;

f) tämän sopimuksen kattamaan toimintaan osallistuvien tutkijoiden vapaan liikkuvuuden helpottaminen ja tällaisessa toiminnassa käytettäviksi tarkoitettujen tavaroiden rajat ylittävän liikkumisen helpottaminen sovellettavan lainsäädännön puitteissa; ja

g) muut TKK-yhteistyömuodot (myös alueelliset lähestymistavat ja aloitteet) osapuolten yhteisestä sopimuksesta.

129 artikla

TKK-yhteistyötoimien toteuttamisen yhteydessä olisi pyrittävä löytämään yhteisvaikutusta tiede- ja teknologiakeskuksen (STCU) rahoittamien toimien ja muiden EU:n ja Moldovan tasavallan rahoitusyhteistyön puitteissa toteutettavien toimien välillä.

25 LUKU

Kulttuuria, audiovisuaalipolitiikkaa ja viestimiä koskeva yhteistyö

130 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä kulttuurin alalla Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (Unesco) kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä koskevassa vuoden 2005 yleissopimuksessa esitettyjen periaatteiden mukaisesti. Osapuolet pyrkivät säännölliseen poliittiseen vuoropuheluun yhteisen edun mukaisilla aloilla, joihin kuuluu muun muassa EU:n ja Moldovan tasavallan kulttuuriteollisuuden kehittäminen. Osapuolten välisen yhteistyön tarkoituksena on edistää kulttuurien välistä vuoropuhelua, muun muassa EU:n ja Moldovan tasavallan kulttuurialan ja kansalaisyhteiskunnan osallistumisen kautta.

131 artikla

1. Osapuolet käyvät säännöllistä vuoropuhelua ja tekevät yhteistyötä Euroopan audiovisuaaliteollisuuden edistämiseksi sekä yhteistuotannon lisäämiseksi elokuva- ja televisioalalla.

2. Yhteistyö voi käsittää muun muassa toimittajien ja muiden viestintäalan ammattilaisten koulutuksen sekä viestimille annettavan tuen niiden riippumattomuuden ja ammattimaisuuden lisäämiseksi ja yhteyksien edistämiseksi EU:n viestimiin eurooppalaisten normien, mukaan lukien Euroopan neuvoston ja kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä koskevan vuoden 2005 Unesco:n yleissopimuksen normien mukaisesti.

132 artikla

Osapuolet keskittävät yhteistyönsä useille aloille:

a) kulttuuriyhteistyö ja -vaihto sekä taideteosten ja taiteilijoiden liikkuvuus;

b) kulttuurien välinen vuoropuhelu;

c) kulttuuri- ja audiovisuaalipolitiikkaa koskeva poliittinen vuoropuhelu;

d) yhteistyö kansainvälisillä foorumeilla, esimerkiksi Unesco:ssa ja Euroopan neuvostossa, muun muassa kulttuurien monimuotoisuuden kehittämiseksi sekä kulttuuriperinnön ja historiallisen perinnön säilyttämiseksi ja hyödyntämiseksi; ja

e) yhteistyö viestimien alalla.

133 artikla

Moldovan tasavalta toteuttaa lainsäädäntönsä lähentäminen tämän sopimuksen liitteessä XIV tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin oikeusvälineisiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

26 LUKU

Kansalaisyhteiskuntaa koskeva yhteistyö

134 artikla

Osapuolet aloittavat kansalaisyhteiskunnan yhteistyötä koskevan vuoropuhelun, jolla on seuraavat tavoitteet:

a) vahvistaa yhteyksiä sekä tietojen ja kokemusten vaihtoa kansalaisyhteiskunnan eri alojen välillä EU:ssa ja Moldovan tasavallassa;

b) varmistaa parempi Moldovan tasavallan, mukaan lukien sen historian ja kulttuurin, tuntemus ja ymmärtäminen EU:ssa ja erityisesti jäsenvaltioihin sijoittautuneissa kansalaisjärjestöissä, mikä mahdollistaa paremman tietämyksen tulevien suhteiden mahdollisuuksista ja haasteista; ja

c) varmistaa vastavuoroisesti EU:n parempi tuntemus ja ymmärtäminen Moldovan tasavallassa ja erityisesti Moldovan tasavallan kansalaisjärjestöissä ja korostaa muun muassa niitä arvoja, joille EU rakentuu, sekä sen politiikkoja ja toimintaa.

135 artikla

Osapuolet edistävät vuoropuhelua ja yhteistyötä kummankin kansalaisyhteiskunnan sidosryhmien välillä olennaisena osana EU:n ja Moldovan tasavallan suhteita. Tällaisen vuoropuhelun ja yhteistyön tavoitteet ovat seuraavat:

a) kansalaisyhteiskunnan osallistumisen varmistaminen EU:n ja Moldovan tasavallan välisiin suhteisiin ja erityisesti tämän sopimuksen täytäntöönpanoon;

b) kansalaisyhteiskunnan julkiseen päätöksentekoon osallistumisen tehostaminen erityisesti ottamalla käyttöön avoin, läpinäkyvä ja säännöllinen vuoropuhelu julkisten laitosten, etujärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan välillä;

c) instituutioiden kehittämisprosessin ja kansalaisjärjestöjen vahvistamisen helpottaminen eri tavoin, mukaan lukien neuvontapalvelut, epämuodollinen ja muodollinen verkottuminen, vastavuoroiset vierailut ja työpajat, erityisesti kansalaisyhteiskunnan oikeudellisen kehyksen parantamiseksi; ja

d) kummankin osapuolen kansalaisyhteiskunnan edustajien tutustuminen toisen osapuolen siviili- ja työmarkkinaosapuolten välisiin neuvottelu- ja vuoropuheluprosesseihin erityisesti kansalaisyhteiskunnan integroimiseksi paremmin Moldovan tasavallan julkiseen päätöksentekoon.

136 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään osapuolten välillä säännöllistä vuoropuhelua.

27 LUKU

Lasten oikeuksien suojelua ja edistämistä koskeva yhteistyö

137 artikla

Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä varmistaakseen lasten oikeuksien edistämisen kansainvälisten lakien ja normien, erityisesti lapsen oikeuksia koskevan Yhdistyneiden kansakuntien vuoden 1989 yleissopimuksen, mukaisesti ottaen huomioon Moldovan tasavallan osalta määritellyt prioriteetit erityisesti heikommassa asemassa olevien ryhmien osalta.

138 artikla

Tällaiseen yhteistyöhön sisältyvät erityisesti seuraavat toimet:

a) kaikenlaisen lapsiin kohdistuvaa riiston (mukaan luettuna lapsityö), hyväksikäytön, laiminlyönnin ja väkivallan estäminen ja torjuminen muun muassa kehittämällä ja lujittamalla oikeudellisia ja institutionaalisia puitteita sekä alan tiedotuskampanjoiden avulla;

b) sellaisen järjestelmän parantaminen, jolla tunnistetaan haavoittuvassa asemassa olevat lapset ja autetaan heitä, muun muassa lisäämällä lasten osallistumista päätöksentekoprosesseihin ja panemalla täytäntöön tehokkaita mekanismeja lasten tekemien valitusten käsittelemiseksi;

c) sellaisten tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihto, jotka koskevat lasten köyhyyden vähentämistä, mukaan lukien toimenpiteistä, jotka kohdistetaan lasten hyvinvointia ja heidän koulutusmahdollisuuksiensa edistämistä ja helpottamista koskevaan sosiaalipolitiikkaan;

d) lasten oikeuksien edistämistä perheessä ja instituutioissa sekä vanhempien ja hoitajien valmiuksien vahvistamista koskevien toimenpiteiden täytäntöön pano, jotta voidaan varmista lasten kehitys; ja

e) asiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin liittyminen, mukaan lukien Yhdistyneiden kansakuntien, Euroopan neuvoston ja kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin sopimukset, niiden ratifiointi ja täytäntöön pano tarkoituksin edistää ja suojata lasten oikeuksia alan tiukimpien normien mukaisesti.

139 artikla

Tämän luvun piiriin kuuluvista kysymyksistä käydään säännöllistä vuoropuhelua.

28 LUKU

Osallistuminen unionin virastojen toimintaan ja unionin ohjelmiin

140 artikla

Moldovan tasavalta saa osallistua kaikkien niiden unionin virastojen toimintaan, joiden perustamista koskevat säädökset sallivat Moldovan tasavallan osallistumisen. Moldovan tasavalta voi tehdä EU:n kanssa erillisiä sopimuksia, joiden nojalla Moldovan tasavalta voi osallistua kunkin tällaisen viraston toimintaan ja joissa määrätään muun muassa sen rahoitusosuudesta.

141 artikla

Moldovan tasavalta saa osallistua kaikkiin niihin nykyisiin ja tuleviin unionin ohjelmiin, joiden perustamista koskevat säädökset sallivat Moldovan tasavallan osallistumisen. Moldovan tasavallan osallistuminen unionin ohjelmiin toteutetaan tämän sopimuksen pöytäkirjassa N:o I vahvistettujen määräysten mukaisesti; pöytäkirja koskee Euroopan unionin ja Moldovan tasavallan puitesopimusta Moldovan tasavallan osallistumista unionin ohjelmiin säätelevistä yleisistä periaatteista.

142 artikla

Osapuolet käyvät säännöllistä vuoropuhelua Moldovan tasavallan osallistumisesta unionin ohjelmiin ja sen virastojen toimintaan. EU ilmoittaa Moldovan tasavallalle erityisesti uusien unionin virastojen ja ohjelmien perustamisesta sekä tämän sopimuksen 140 ja 141 artiklassa tarkoitettujen, unionin ohjelmiin ja virastojen toimintaan osallistumista koskevien ehtojen mahdollisista muutoksista.

V OSASTO

KAUPPA JA KAUPAN LIITÄNNÄISTOIMENPITEET

1 LUKU

Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoille pääsy

1 Jakso

Yhteiset määräykset

143 artikla

Tavoite

Osapuolet perustavat tämän sopimuksen määräysten ja tullitariffeja ja kauppaa koskevan vuoden 1994 yleissopimuksen, jäljempänä 'GATT 1994 -sopimus', XXIV artiklan määräysten mukaisesti asteittain vapaakauppa-alueen enintään kymmenen vuotta kestävän siirtymäkauden aikana, joka alkaa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä.

144 artikla

Soveltamisala

1. Tämän luvun määräyksiä sovelletaan osapuolten väliseen tavarakauppaan ([1]).

2. Tätä lukua sovellettaessa 'peräisin olevalla' tarkoitetaan sellaista tavaraa, joka on tämän sopimuksen pöytäkirjassa II vahvistettujen alkuperäsääntöjen mukainen.

2 Jakso

Tullien, palkkioiden ja muiden maksujen poistaminen

145 artikla

Tullien määritelmä

Tässä luvussa 'tullilla' tarkoitetaan kaikkia tulleja ja muita maksuja, joita sovelletaan tavaran tuonnissa, viennissä tai niiden yhteydessä ja myös kaikkia tuontiin tai vientiin sovellettavia tai niiden yhteydessä kannettavia lisäveroja tai -maksuja. 'Tulliin' eivät sisälly mitkään seuraavista:

a) tämän sopimuksen 152 artiklan mukaisesti asetettua sisäistä veroa vastaava maksu;

b) tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 2 luvun (Kaupan suojakeinot) mukaisesti määrätty tulli; tai

c) tämän sopimuksen 151 artiklan mukaisesti määrätty palkkio tai muu maksu.

146 artikla

Tavaroiden luokittelu

Osapuolten välisessä kaupassa käytetään tavaroiden luokittelua, joka on vahvistettu vuoden 1983 harmonoidun tavarankuvaus- ja koodausjärjestelmän, jäljempänä 'HS-järjestelmä', mukaisesti, joka Moldovan tasavallassa perustuu HS 2007:een, ja unionin tariffinimikkeistön, joka perustuu HS 2012:een, sekä näiden nimikkeistöjen myöhempien muutosten mukaisesti.

147 artikla

Tuontitullien poistaminen

1. Kumpikin osapuoli alentaa toisen osapuolen alueelta peräisin olevien tavaroiden tuontitullit tai poistaa ne tämän sopimuksen liitteen XV mukaisesti.

2. Kustakin tavarasta ilmoitetaan tämän sopimuksen liitteessä XV se tullin perustaso, johon tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti sovelletaan perättäisiä tullin alennuksia ja tullin poistoja.

3. Jos osapuoli alentaa soveltamaansa suosituimmuustullia milloin tahansa tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen, kyseistä tullia sovelletaan tullin perustasona, jos ja niin kauan kuin se on alempi kuin tämän sopimuksen liitteen XV mukaisesti laskettu tulli.

4. Tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen osapuolet voivat sopia mahdollisuudesta nopeuttaa ja laajentaa tullien poistamista niiden välisessä kaupassa. Tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean tekemä päätös tiettyä tavaraa koskevan tullin poistamisen nopeuttamisesta tai tullin poistamisesta korvaa kyseiselle tavaralle tämän sopimuksen XV liitteen mukaisesti määritetyn tullin tai vaiheluokan.

5. Tämän sopimuksen voimaantuloa seuraavan kolmannen vuoden aikana osapuolet arvioivat tilanteen ottaen huomioon osapuolten välisen maataloustuotteiden kaupan rakenteen, kyseisten tuotteiden erityisen arkuuden sekä kummankin osapuolen maatalouspolitiikan kehittymisen.

6. Osapuolet selvittävät kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevässä assosiaatiokomiteassa vastavuoroisesti mahdollisuuksia myöntää toisilleen lisää myönnytyksiä, joilla pyritään tehostamaan maataloustuotteiden kaupan vapauttamista erityisesti niiden tuotteiden osalta, joihin sovelletaan tariffikiintiöitä.

([1]) Tässä sopimuksessa 'tavaroilla' tarkoitetaan GATT 1994 -sopimuksen mukaisia tavaroita, jollei tässä sopimuksessa toisin määrätä.

148 artikla

Maataloustuotteita ja jalostettuja maataloustuotteita koskeva toimenpiteiden kiertämisen ehkäisymekanismi

1. Tämän sopimuksen liitteessä XV-C lueteltuihin tuotteisiin sovelletaan toimenpiteiden kiertämisen ehkäisymekanismia. Tämän sopimuksen liitteessä XV-C esitetään kyseisten tuotteiden kunkin tuoteluokan Moldovan tasavallasta unioniin tapahtuvan tuonnin vuotuiset keskimäärät.

2. Kun yhden tai useamman tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun tuoteluokan tuonnin määrä saavuttaa 70 prosenttia liitteessä XV-C mainitusta määrästä minkä tahansa 1 päivästä tammikuuta alkaneeksi laskettavan vuoden osalta, unioni ilmoittaa Moldovan tasavallalle kyseisen yhden tai useamman tuotteen tuonnin määrän. Tämän ilmoituksen jälkeen ja 14 kalenteripäivän kuluessa siitä päivästä, jona yhden tai useamman tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun tuoteluokan tuonnin määrä saavuttaa 80 prosenttia tämän sopimuksen liitteessä XV-C mainitusta määrästä, Moldovan tasavallan on annettava unionille vakuuttavat perustelut sille, miksi tuonti on kasvanut. Jos kyseisen tuonnin määrä saavuttaa 100 prosenttia tämän sopimuksen liitteessä XV-C mainitusta määrästä eikä Moldovan tasavalta ole esittänyt vakuuttavia perusteluja, unioni voi tilapäisesti keskeyttää kyseisten tuotteiden etuuskohtelun.

Keskeytystä sovelletaan kuuden kuukauden ajan, ja se tulee voimaan päivänä, jona etuuskohtelun keskeyttämistä koskeva päätös julkaistaan *Euroopan unionin virallisessa lehdessä*.

3. Unioni ilmoittaa kaikista 2 kohdan mukaisista tilapäisistä keskeytyksistä Moldovan tasavallalle ilman aiheetonta viivytystä.

4. Unioni voi lopettaa tilapäisen keskeytyksen soveltamisen ennen sen voimaantuloa seuraavien kuuden kuukauden päättymistä, jos Moldovan tasavalta esittää tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevässä assosiaatiokomiteassa näytön siitä, että tämän sopimuksen liitteessä XV-C mainitun määrän ylittävä asianomaisen tuoteluokan tuotteiden määrä johtuu siitä, että kyseisen yhden tai useamman tuotteen tuotanto- ja vientikapasiteetti Moldovan tasavallassa on muuttunut.

5. Unioni ja Moldovan tasavalta voivat yhteisestä sopimuksesta muuttaa tämän sopimuksen liitettä XV-C ja siinä mainittuja määriä kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevässä assosiaatiokomiteassa Moldovan tasavallan pyynnöstä sen huomioon ottamiseksi, miten kyseisen yhden tai useamman tuotteen tuotanto- ja vientikapasiteetti ovat muuttuneet Moldovan tasavallassa.

149 artikla

Vallitsevan tilan säilyttäminen

Kumpikaan osapuoli ei saa korottaa voimassa olevia tulleja tai ottaa käyttöön uusia tulleja toisen osapuolen alueelta peräisin olevien tuotteiden tuonnissa. Tämä ei estä kumpaakaan osapuolta

a) nostamasta tullia liitteessä XV vahvistetulle tasolle, jos se on ensin yksipuolisesti alentanut kyseistä tullia; tai

b) säilyttämästä tai korottamasta tullia WTO:n riitojenratkaisuelimen hyväksynnän jälkeen.

150 artikla

Vientitullit

Kumpikaan osapuoli ei saa ottaa käyttöön tai pitää voimassa mitään muita tulleja tai veroja kuin tämän sopimuksen 152 artiklan mukaisesti sovellettuja sisäisiä maksuja toisen osapuolen alueelle suuntautuvassa tavaroiden viennissä tai sen yhteydessä.

151 artikla

Palkkiot ja muut maksut

Kumpikin osapuoli varmistaa GATT 1994 -sopimuksen VIII artiklan ja sen tulkintaan liittyvien huomautusten mukaisesti, että kaikenlaiset tavaroiden viennissä tai tuonnissa tai niiden yhteydessä perittävät palkkiot ja maksut, lukuun ottamatta tulleja ja muita tämän sopimuksen 147 artiklassa tarkoitettuja toimenpiteitä, on määrältään rajattu suoritettujen palvelujen likimääräisiin kustannuksiin ja etteivät ne ole kotimarkkinatuotteiden välillistä suojelua tai tuonnin tai viennin verotusta.

3 Jakso

Muut kuin tariffitoimenpiteet

152 artikla

Kansallinen kohtelu

Kumpikin osapuoli myöntää kansallisen kohtelun toisen osapuolen tavaroille GATT 1994 -sopimuksen III artiklan ja sen tulkintaan liittyvien huomautusten mukaisesti. Tätä varten GATT 1994 -sopimuksen III artikla ja sen tulkintaan liittyvät huomautukset liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä.

153 artikla

Tuonti- ja vientirajoitukset

Ellei tässä sopimuksessa tai GATT 1994 -sopimuksen XI artiklassa ja sen tulkintaan liittyvissä huomautuksissa toisin määrätä, kumpikaan osapuoli ei saa ottaa käyttöön tai pitää voimassa toisen osapuolen tavaroiden tuontiin tai niiden toisen osapuolen alueelle tarkoitettuun vientiin tai vientiä varten tapahtuvaan myyntiin sovellettavia kieltoja tai rajoituksia. Tätä varten GATT 1994 -sopimuksen XI artikla ja sen tulkintaan liittyvät huomautukset liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä.

4 Jakso

Tavaroihin liittyvät erityismääräykset

154 artikla

Yleiset poikkeukset

1. Tämän luvun määräysten ei voida tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön tai soveltamasta toimenpiteitä, jotka ovat GATT 1994 -sopimuksen XX ja XXI artiklan ja niiden tulkintaan liittyvien huomautusten mukaisia; GATT 1994 -sopimuksen XX ja XXI artikla ja niiden tulkintaan liittyvät huomautukset liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä.

2. Osapuolet hyväksyvät, että ennen sellaisten toimenpiteiden toteuttamista, joita voidaan perustella GATT 1994 -sopimuksen XX artiklan i ja j alakohdan nojalla, sen osapuolen, joka aikoo toteuttaa toimenpiteet, on toimitettava toiselle osapuolelle kaikki merkitykselliset tiedot ja pyrkiä osapuolten hyväksyttävissä olevaan ratkaisuun. Jos sopimukseen ei päästä 30 päivän kuluessa tällaisten tietojen antamisesta, asianomainen osapuoli voi soveltaa tämän kohdan mukaisia toimenpiteitä kyseiseen tavaraan. Kun välitöntä toimintaa edellyttävien poikkeuksellisten ja kriittisten olosuhteiden vuoksi ennakkoon tiedottaminen tai tarkastelu ei ole mahdollista, toimenpiteiden käyttöönottoa suunnitteleva osapuoli voi viipymättä soveltaa tilanteen vaatimia varotoimenpiteitä, ja sen on ilmoitettava tästä välittömästi toiselle osapuolelle.

5 Jakso

Hallinnollinen yhteistyö ja koordinointi muiden maiden kanssa

155 artikla

Hallinnollista yhteistyötä koskevat erityismääräykset

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että hallinnollinen yhteistyö ja apu ovat välttämättömiä tämän luvun nojalla myönnetyn etuuskohtelun täytäntöönpanossa ja valvonnassa, ja vahvistavat sitoutuvansa sääntöjenvastaisuuksien ja petosten torjuntaan tullialalla ja siihen liittyvissä asioissa.

2. Jos osapuoli objektiivisten tietojen perusteella toteaa, että toinen osapuoli on laiminlyönyt tämän luvun mukaisen hallinnollisen yhteistyön tai avun, ja/tai havaitsee sääntöjenvastaisuuksia tai petoksia, asianomainen osapuoli voi väliaikaisesti keskeyttää etuuskohtelun kyseiseltä yhdeltä tai useammalta tuotteelta tämän artiklan ja erityisesti 5 kohdassa määrätyn menettelyn mukaisesti.

3. Tässä artiklassa tarkoitetaan hallinnollisen yhteistyön tai avun laiminlyönnillä muun muassa

a) toistuvaa velvoitteiden noudattamatta jättämistä asianomaisen yhden tai useamman tavaran alkuperäaseman tarkastamiseksi;

b) toistuvaa kieltäytymistä alkuperäselvityksen jälkitarkastuksesta ja/tai sen tulosten ilmoittamisesta tai aiheetonta viivyttelyä siinä;

c) toistuvaa kieltäytymistä luvan myöntämisestä selvityskäyntien tekemiseen asiakirjojen aitouden tai kyseessä olevan etuuskohtelun myöntämisen kannalta merkityksellisten tietojen oikeellisuuden määrittämiseksi tai aiheetonta viivyttelyä sen myöntämisessä.

4. Tässä artiklassa tarkoitettu sääntöjenvastaisuus tai petos voidaan todeta muun muassa silloin, kun osapuolen tavanomaisen tuotantotason ja vientikapasiteetin ylittävä tuotujen tavaroiden määrän nopea kasvu ilman riittävää perustetta voidaan yhdistää sääntöjenvastaisuutta tai petosta koskevaan objektiiviseen tietoon.

5. Etuuskohtelun väliaikaisen keskeyttämisen edellytykset ovat seuraavat:

a) osapuolen, joka on objektiivisten tietojen perusteella havainnut toisen osapuolen laiminlyöneen hallinnollisen yhteistyön tai avun ja/tai havainnut sääntöjenvastaisuuksia tai petoksia, on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle havainnostaan ja sitä koskevista objektiivisista tiedoista ja aloitettava kyseisessä komiteassa kaikkiin asiaa koskeviin tietoihin ja objektiivisiin havaintoihin perustuvat neuvottelut, jotta löydettäisiin kummankin osapuolen kannalta hyväksyttävissä oleva ratkaisu;

b) kun osapuolet ovat aloittaneet neuvottelut edellä mainitussa komiteassa eivätkä ole löytäneet hyväksyttävissä olevaa ratkaisua kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen tekemisestä, asianomainen osapuoli voi keskeyttää väliaikaisesti kyseisen yhden tai useamman tavaran etuuskohtelun. Väliaikaisesta keskeyttämisestä on ilmoitettava viipymättä kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle;

c) tässä artiklassa tarkoitettu etuuskohtelun väliaikainen keskeytys ei saa kestää pidempään kuin asianomaisen osapuolen taloudellisten etujen suojaamiseksi on tarpeen. Se ei saa kestää kuutta kuukautta pidempään, mutta keskeytys voidaan uusia, jos voimassaolon päättymispäivään mennessä mikään ei ole muuttunut olosuhteissa, jotka alun perin antoivat aiheen keskeyttämiseen. Keskeytyksestä neuvotellaan tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevässä assosiaatiokomiteassa säännöllisin väliajoin, pyrkien erityisesti lopettamaan keskeyttäminen heti, kun sen soveltamisen edellytykset eivät enää täyty.

6. Kumpikin osapuoli ilmoittaa sisäisten menettelyjensä mukaisesti tuojille kaikista 5 kohdan a alakohdassa tarkoitetuista ilmoituksista, 5 kohdan b alakohdassa tarkoitetuista päätöksistä ja 5 kohdan c alakohdassa tarkoitetuista uusimisista tai lopettamisista.

156 artikla

Hallinnollisten virheiden käsittely

Jos toimivaltainen viranomainen tekee virheen vientiin liittyvää etuuskohtelujärjestelmää hallinnoidessaan, etenkin soveltaessaan tähän sopimukseen liitetyn, alkuperätuotteiden määrittelyä ja hallinnollisen yhteistyön menetelmiä koskevan pöytäkirjan II määräyksiä, ja jos tämä virhe vaikuttaa tuontitulleihin, osapuoli, johon kyseiset vaikutukset kohdistuvat, voi pyytää tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaista kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevää assosiaatiokomiteaa selvittämään mahdollisuutta toteuttaa tilanteen korjaamiseksi tarvittavat toimenpiteet.

157 artikla

Muiden maiden kanssa tehdyt sopimukset

1. Tämä sopimus ei ole este tulliliittojen, muiden vapaakauppa-alueiden tai rajaliikennejärjestelyjen ylläpitämiselle tai perustamiselle, sikäli kuin ne eivät ole ristiriidassa tässä sopimuksessa määrättyjen kauppajärjestelyjen kanssa.

2. Osapuolet keskustelevat tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevässä assosiaatiokomiteassa sopimuksista, joilla perustetaan tulliliittoja, muita vapaakauppa-alueita tai rajaliikennejärjestelyjä, ja pyydettäessä muista keskeisistä asioista, jotka liittyvät niiden kauppapolitiikkaan kolmansien maiden kanssa. Erityisesti tapauksissa, joissa jokin kolmas maa liittyy EU:hun, näitä neuvotteluja järjestetään sen varmistamiseksi, että tässä sopimuksessa ilmaistut unionin ja Moldovan tasavallan yhteiset edut otetaan huomioon.

2 LUKU

Kaupan suojakeinot

1 Jakso

Yleiset suojatoimenpiteet

158 artikla

Yleiset määräykset

1. Osapuolet vahvistavat oikeutensa ja velvollisuutensa, jotka johtuvat GATT 1994 -sopimuksen XIX artiklasta, Maailman kauppajärjestön perustamissopimuksen, jäljempänä 'WTO-sopimus', liitteeseen 1A sisältyvästä suojalausekesopimuksesta, jäljempänä 'suojalausekesopimus', sekä WTO-sopimuksen liitteeseen 1A sisältyvän maataloutta koskevan sopimuksen, jäljempänä 'maataloussopimus', 5 artiklasta.

2. Tähän jaksoon ei sovelleta tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoille pääsy) mukaisesti vahvistettuja etuuskohtelualkuperäsääntöjä.

3. Tämän jakson määräyksiin ei sovelleta tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 lukua (Riitojen ratkaiseminen).

159 artikla

Avoimuus

1. Osapuoli, joka panee vireille tutkimuksen suojatoimenpiteiden käyttöönottoa varten, ilmoittaa tutkimuksen vireillepanosta toiselle osapuolelle, jos asiaan liittyy jälkimmäisen osapuolen huomattava taloudellinen etu.

2. Sen estämättä, mitä tämän sopimuksen 158 artiklassa määrätään, osapuolen, joka aloittaa suojatoimenpidetutkimuksen ja aikoo toteuttaa suojatoimenpiteitä, on toisen osapuolen pyynnöstä toimitettava tälle välittömästi kirjallisesti kaikki ne olennaiset tiedot, joiden perusteella suojatoimenpidetutkimus pannaan vireille ja suojatoimenpiteet otetaan käyttöön, sekä tarvittaessa myös tiedot suojatoimenpidetutkimuksen aloittamisesta sekä tutkimuksen alustavista ja lopullisista päätelmistä, ja tarjottava toiselle osapuolelle lisäksi mahdollisuus neuvotteluihin.

3. Tätä artiklaa sovellettaessa katsotaan, että asiaan liittyy osapuolen huomattava taloudellinen etu, jos se on ollut viimeksi kuluneen kolmen vuoden aikana yksi tuodun tuotteen viidestä tärkeimmästä toimittajasta, joko tuotteen absoluuttisena määränä tai sen arvona mitattuna.

160 artikla

Toimenpiteiden soveltaminen

1. Osapuolet pyrkivät suojatoimenpiteitä käyttöön ottaessaan huolehtimaan siitä, että ne otetaan käyttöön tavalla, joka vaikuttaa mahdollisimman vähän niiden kahdenväliseen kauppaan.

2. Sovellettaessa 1 kohtaa osapuolen, joka katsoo, että lopullisten suojatoimenpiteiden käyttöönoton oikeudelliset edellytykset täyttyvät, ja joka aikoo soveltaa tällaisia toimenpiteitä, on ilmoitettava asiasta toiselle osapuolelle ja tarjottava tälle mahdollisuus kahdenvälisiin neuvotteluihin. Jos tyydyttävään ratkaisuun ei päästä 30 päivän kuluessa siitä, kun asiasta ilmoitettiin, tuojaosapuoli voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet ongelman korjaamiseksi.

2 Jakso

Polkumyynnin vastaiset toimenpiteet ja tasoitustoimenpiteet

161 artikla

Yleiset määräykset

1. Osapuolet vahvistavat oikeutensa ja velvollisuutensa, jotka johtuvat GATT 1994 -sopimuksen VI artiklasta, WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevasta GATT 1994 -sopimuksen VI artiklan soveltamisesta tehdystä sopimuksesta, jäljempänä 'polkumyyntisopimus', ja WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevasta tukia ja tasoitustulleja koskevasta sopimuksesta, jäljempänä 'tukisopimus'.

2. Tähän jaksoon ei sovelleta tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoille pääsy) mukaisesti vahvistettuja etuuskohtelualkuperäsääntöjä.

3. Tämän jakson määräyksiin ei sovelleta tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 lukua (Riitojen ratkaiseminen).

162 artikla

Avoimuus

1. Osapuolet sopivat, että polkumyynnin vastaisia toimenpiteitä ja tasoitustoimenpiteitä olisi käytettävä täysin polkumyyntisopimuksen ja tukisopimuksen vaatimuksia noudattaen ja että niiden olisi perustuttava oikeudenmukaiseen ja avoimeen järjestelmään.

2. Osapuolet varmistavat, että kaikki ne olennaiset tosiseikat ja näkökannat, joihin niiden päätös toimenpiteiden soveltamisesta pohjautuu, ilmoitetaan kokonaisuudessaan ja tarkoituksenmukaisella tavalla välittömästi väliaikaisten toimenpiteiden käyttöönoton jälkeen ja ennen lopullisten päätelmien tekemistä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta polkumyyntisopimuksen 6 artiklan 5 kohdan ja tukisopimuksen 12 artiklan 4 kohdan soveltamista. Ilmoitus on tehtävä kirjallisesti, ja asianomaisille osapuolille on annettava riittävästi aikaa näkemystensä esittämiseen.

3. Sillä edellytyksellä, että tutkimuksen toteuttaminen ei tarpeettomasti lykkäänny, kummallekin asianomaiselle osapuolelle on tarjottava mahdollisuus tulla kuulluksi, jotta se voi esittää näkemyksiään polkumyyntiä ja tukia koskevien tutkimusten aikana.

163 artikla

Yleisen edun huomioon ottaminen

Osapuoli ei saa soveltaa polkumyynnin vastaisia toimenpiteitä tai tasoitustoimenpiteitä, jos tutkimuksen aikana käytettävissä olevien tietojen perusteella voidaan selvästi päätellä, että toimenpiteiden soveltaminen ei ole yleisen edun mukaista. Yleistä etua määritettäessä on kaikkia etuja arvioitava kokonaisuutena, mukaan lukien kotimaisen tuotannonalan sekä käyttäjien, kuluttajien ja tuojien edut sikäli kuin ne ovat toimittaneet asiaan liittyviä tietoja tutkintaviranomaisille.

164 artikla

Alhaisemman tullin sääntö

Jos osapuoli päättää ottaa käyttöön väliaikaisen tai lopullisen polkumyynti- tai tasoitustullin, tällaisen tullin määrä ei saa ylittää polkumyyntimarginaalia tai tasoitustoimenpiteiden alaisen tuen koko määrää, vaan sen olisi oltava polkumyyntimarginaalia tai tasoitustoimenpiteiden alaisen tuen koko määrää pienempi, jos tällainen alhaisempi tulli on riittävä kotimaiselle tuotannonalalle aiheutuneen vahingon poistamiseksi.

3 Jakso

Kahdenväliset suojatoimenpiteet

165 artikla

Kahdenvälisen suojatoimenpiteen soveltaminen

1. Jos tämän sopimuksen mukaisen tullien alennuksen tai poiston seurauksena jonkin osapuolen alueelta peräisin olevaa tuotetta tuodaan toisen osapuolen alueelle sellaisina joko absoluuttisesti mitattuna tai suhteessa kotimaiseen tuotantoon lisääntyneinä määrinä ja sellaisissa olosuhteissa, että tuonti aiheuttaa tai uhkaa aiheuttaa huomattavaa vahinkoa kotimaiselle tuotannonalalle, joka tuottaa kyseisen tuotteen kanssa samankaltaisia tai sen kanssa suoraan kilpailevia tuotteita, tuojaosapuoli voi toteuttaa 2 kohdassa tarkoitetut toimenpiteet tässä jaksossa vahvistettujen edellytysten ja menettelyjen mukaisesti.

2. Tuojaosapuoli voi toteuttaa kahdenvälisen suojatoimenpiteen, jolla

a) keskeytetään kyseiseen tavaraan tämän sopimuksen mukaisesti sovellettavan tullin lisäalennus; tai

b) korotetaan tavaran tulli tasolle, joka ei ylitä alempaa seuraavista:

   i) tavaraan sovellettu suosituimmuustullin määrä ajankohtana, jona toimenpide toteutetaan; tai

   ii) liitteessä XV olevissa luetteloissa vahvistettu tullin perustaso tämän sopimuksen 147 artiklan mukaisesti.

166 artikla

Ehdot ja rajoitukset

1. Osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle kirjallisesti 2 kohdassa kuvatun tutkimuksen aloittamisesta ja neuvottelee toisen osapuolen kanssa niin paljon etukäteen ennen kahdenvälisen suojatoimenpiteen soveltamista kuin on käytännössä mahdollista, jotta voitaisiin tarkastella tutkimuksesta saatavaa tietoa ja vaihtaa näkemyksiä toimenpiteestä.

2. Osapuoli soveltaa kahdenvälistä suojatoimenpidettä ainoastaan toimivaltaisten viranomaistensa suorittaman tutkimuksen jälkeen suojalausekesopimuksen 3 artiklan ja 4 artiklan 2 kohdan c alakohdan mukaisesti. Tätä varten suojalausekesopimuksen 3 artikla ja 4 artiklan 2 kohdan c alakohta liitetään tähän sopimukseen ja otetaan soveltuvin osin osaksi sitä.

3. Osapuoli noudattaa tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitettua tutkimusta suorittaessaan suojalausekesopimuksen 4 artiklan 2 kohdan a alakohdan määräyksiä. Tätä varten suojalausekesopimuksen 4 artiklan 2 kohdan a alakohta liitetään tähän sopimukseen ja otetaan soveltuvin osin osaksi sitä.

4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sen toimivaltaiset viranomaiset saattavat 2 kohdassa tarkoitetut tutkimukset päätökseen vuoden kuluessa niiden aloituspäivästä.

5. Kumpikaan osapuoli ei voi soveltaa kahdenvälistä suojatoimenpidettä

a) kuin siinä mitassa ja sen ajan, joka on tarpeen vakavan haitan estämiseksi tai korjaamiseksi ja kotimaisen tuotannonalan sopeutumisen helpottamiseksi;

b) kuin enintään kahden vuoden ajan. Suojatoimenpiteen soveltamisen kestoa voidaan kuitenkin jatkaa enintään kahdella vuodella, jos tuojaosapuolen toimivaltaiset viranomaiset määrittävät tässä artiklassa vahvistettujen menettelyjen mukaisesti, että toimenpide on edelleen tarpeen vakavan haitan estämiseksi tai korjaamiseksi ja kotimaisen tuotannonalan sopeutumisen helpottamiseksi ja että on näyttöä siitä, että tuotannonala sopeutuu parhaillaan, ja sillä edellytyksellä, että suojatoimenpiteen soveltamisen kokonaiskesto, mihin sisältyvät sekä alkuperäinen soveltamisjakso että sen mahdolliset jatkamiset, on enintään neljä vuotta;

c) kuin enintään siirtymäkauden ajan; tai

d) saman tuotteen osalta, johon samanaikaisesti sovelletaan GATT 1994 -sopimuksen XIX artiklan ja suojalausekesopimuksen mukaista toimenpidettä.

6. Kun osapuoli lopettaa kahdenvälisen suojatoimenpiteen soveltamisen, tullin määrä on se, joka tämän sopimuksen liitteeseen XV sisältyvän luettelon mukaisesti olisi ollut voimassa ilman kyseistä toimenpidettä.

167 artikla

Väliaikaiset toimenpiteet

Kriittisissä olosuhteissa, joissa viivytys aiheuttaisi vaikeasti korjattavissa olevan vahingon, osapuoli voi soveltaa väliaikaista kahdenvälistä suojatoimenpidettä, kun alustavan määrityksen perusteella on ensin saatu selkeää näyttöä siitä, että toisen osapuolen alueelta peräisin olevien tavaroiden tuonti on lisääntynyt tämän sopimuksen mukaisen tullin alentamisen tai poistamisen seurauksena ja että tällainen tuonti aiheuttaa tai uhkaa aiheuttaa huomattavaa haittaa kotimaiselle tuotannonalalle. Väliaikaisten toimenpiteiden kesto on enintään 200 päivää, ja tänä aikana osapuoli noudattaa tämän sopimuksen 166 artiklan 2 ja 3 kohdan määräyksiä. Osapuoli hyvittää viipymättä kaikki tämän sopimuksen liitteessä XV vahvistetun tullin määrän ylittävät tullit, jos tämän sopimuksen 166 artiklan 2 kohdassa tarkoitetussa tutkimuksessa ei päädytä siihen tulokseen, että tämän sopimuksen 165 artiklan vaatimukset täyttyvät. Kaikkien väliaikaisten toimenpiteiden kesto lasketaan osaksi tämän sopimuksen 166 artiklan 5 kohdan b alakohdassa määrättyä jaksoa.

168 artikla

Korvaukset

1. Väliaikaista suojatoimenpidettä soveltava osapuoli neuvottelee toisen osapuolen kanssa, jotta voitaisiin yhdessä sopia soveltuvasta kauppaa vapauttavasta korvauksesta sellaisina myönnytyksinä, jotka kauppaan kohdistuvilta olennaisilta vaikutuksiltaan tai arvoltaan vastaavat niitä ylimääräisiä tulleja, joita oletetaan koituvan suojatoimenpiteen seurauksena. Osapuoli tarjoaa mahdollisuuden tällaisiin neuvotteluihin viimeistään 30 päivän kuluttua kahdenvälisen suojatoimenpiteen soveltamisesta.

2. Jos 1 kohdan mukaisissa neuvotteluissa ei päästä sopimukseen kauppaa vapauttavasta korvauksesta 30 päivän kuluessa neuvottelujen aloittamisesta, se osapuoli, jonka tavaroihin suojatoimenpidettä sovelletaan, voi keskeyttää olennaisilta osin vastaavien myönnytysten soveltamisen siihen osapuoleen, joka soveltaa suojatoimenpidettä.

3. Edellä 2 kohdassa tarkoitettua keskeyttämisoikeutta ei saa käyttää kahdenvälisen suojatoimenpiteen ensimmäisten 24 voimassaolokuukauden aikana sillä edellytyksellä, että suojatoimenpide on tämän sopimuksen määräysten mukainen.

169 artikla

Määritelmät

Tässä jaksossa

a) 'vakava haitta' ja 'vakavan haitan uhka' on tulkittava suojalausekesopimuksen 4 artiklan 1 kohdan a ja b alakohdan mukaisesti. Tätä varten suojalausekesopimuksen 4 artiklan 1 kohdan a ja b alakohta liitetään tähän sopimukseen ja otetaan soveltuvin osin osaksi sitä; ja

b) 'siirtymäkausi' tarkoittaa kymmenen vuoden ajanjaksoa tämän sopimuksen voimaantulosta.

3 LUKU

Kaupan tekniset esteet, standardointi, metrologia, akkreditointi ja vaatimustenmukaisuuden arviointi

170 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tätä lukua sovelletaan WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevassa kaupan teknisistä esteistä tehdyssä sopimuksessa, jäljempänä 'kaupan teknisiä esteitä koskeva sopimus', määriteltyjen sellaisten standardien, teknisten määräysten ja vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyiden valmisteluun, käyttöönottoon ja soveltamiseen, jotka voivat vaikuttaa osapuolten väliseen tavarakauppaan.

2. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 1 kohdassa määrätään, tätä lukua ei sovelleta terveys- ja kasvinsuojelutoimiin, sellaisina kuin ne on määritelty WTO-sopimuksen liitteessä IA olevan terveys- ja kasvinsuojelutoimia koskevan sopimuksen, jäljempänä 'terveys- ja kasvinsuojelusopimus', liitteessä A, eikä viranomaisten omia tuotanto- tai kulutusvaatimuksiaan varten laatimiin hankintaeritelmiin.

3. Tässä luvussa sovelletaan kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen liitteen 1 määritelmiä.

171 artikla

Kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen vahvistaminen

Osapuolet vahvistavat voimassa olevat kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa toisiaan kohtaan; mainittu sopimus liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä.

172 artikla

Tekninen yhteistyö

1. Osapuolet tehostavat yhteistyötään standardien, teknisten määräysten, metrologian, markkinavalvonnan, akkreditoinnin ja vaatimustenmukaisuuden arviointijärjestelmien alalla, jotta ne voisivat lisätä toistensa järjestelmien tuntemusta ja helpottaa pääsyä toistensa markkinoille. Tätä varten osapuolet voivat käynnistää sääntelyä koskevia vuoropuheluja sekä laaja-alaisesti että alakohtaisesti.

2. Osapuolet pyrkivät yhteistyönsä puitteissa määrittelemään, kehittämään ja edistämään erilaisia kauppaa helpottavia toimia, joihin voi kuulua muun muassa seuraavia:

a) sääntelyalan yhteistyön tehostaminen vaihtamalla tietoja ja kokemuksia sekä tekemällä tieteellistä ja teknistä yhteistyötä osapuolten teknisten määräysten, standardien, markkinavalvonnan, vaatimustenmukaisuuden arvioinnin ja akkreditoinnin laadun parantamiseksi ja sääntelykeinojen hyödyntämiseksi tehokkaasti;

b) yhteistyön edistäminen ja rohkaiseminen metrologian, standardoinnin, markkinavalvonnan, vaatimustenmukaisuuden arvioinnin ja akkreditoinnin aloilla toimivien, osapuolten julkisten tai yksityisten organisaatioiden välillä;

c) standardointiin, metrologiaan, akkreditointiin, vaatimustenmukaisuuden arviointiin ja markkinavalvontaan liittyvän laatuinfrastruktuurin kehittämisen edistäminen Moldovan tasavallassa;

d) Moldovan tasavallan alan eurooppalaisten järjestöjen toimintaan osallistumisen edistäminen;

e) pyrkiminen ratkaisujen löytämiseen mahdollisesti ilmeneviin kaupan teknisiin esteisiin; ja

f) niiden kantojen yhteen sovittaminen, jotka osapuolet omaksuvat kansainvälisissä kaupan ja sääntelyalan järjestöissä, kuten WTO:ssa ja Yhdistyneiden kansakuntien Euroopan talouskomissiossa (UNECE).

173 artikla

Teknisten määräysten, standardien ja vaatimustenmukaisuuden arvioinnin lähentäminen

1. Moldovan tasavalta toteuttaa tarvittavat toimenpiteet saattaakseen lainsäädäntönsä asteittain yhdenmukaiseksi unionin teknisten määräysten, standardien, metrologian, akkreditoinnin ja vaatimustenmukaisuuden arvioinnin ja sen vastaavien järjestelmien sekä markkinavalvonnan järjestelmän kanssa ja sitoutuu noudattamaan asiaa koskevassa unionin säännöstössä vahvistettuja periaatteita ja käytäntöjä.

2. Edellä 1 kohdassa asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi Moldovan tasavalta

a) ottaa asiaa koskevan unionin säännöstön asteittain osaksi lainsäädäntöään tämän sopimuksen liitteen XVI määräysten mukaisesti; ja

b) toteuttaa sellaiset hallinnolliset ja institutionaaliset uudistukset, jotka ovat välttämättömiä tämän luvun täytäntöönpanon edellyttämän tehokkaan ja avoimen järjestelmän luomiseksi.

3. Moldovan tasavalta pidättäytyy muuttamasta laaja-alaista ja alakohtaista lainsäädäntöään, lukuun ottamatta kyseisen lainsäädännön asteittaista yhdenmukaistamista unionin säännöstön kanssa ja yhdenmukaistamisen ylläpitämistä, ja se ilmoittaa unionille kansalliseen lainsäädäntöönsä tehtävistä muutoksista.

4. Moldovan tasavalta varmistaa, että sen kyseisten alojen kansalliset elimet osallistuvat standardoinnin, lakisääteisen metrologian ja perusmetrologian sekä vaatimustenmukaisuuden arvioinnin, mukaan lukien akkreditointi, alalla toimivien eurooppalaisten ja kansainvälisten järjestöjen toimintaan kunkin järjestön toimialan ja niille tarjolla olevan jäsenyysaseman mukaisesti.

5. Standardointijärjestelmänsä integroimiseksi Moldovan tasavalta

a) saattaa asteittain voimaan eurooppalaiset standardit (EN) kansallisina standardeina, mukaan lukien yhdenmukaistetut eurooppalaiset standardit, joiden vapaaehtoinen käyttö luo olettamuksen, että Moldovan tasavallan lainsäädäntö on unionin lainsäädännön mukaista;

b) samaan aikaan näiden standardien voimaansaattamisen kanssa poistaa niiden kanssa ristiriidassa olevat kansalliset standardit; ja

c) täyttää asteittain edellytykset täysjäsenyydelle eurooppalaisessa standardointiorganisaatiossa.

6. Tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen Moldovan tasavalta toimittaa unionille vuosittain kertomuksia tämän sopimuksen liitteen XVI mukaisesti toteutetuista toimenpiteistä. Jos tämän sopimuksen liitteessä XVI lueteltuja toimenpiteitä ei ole toteutettu siinä asetetussa määräajassa, Moldovan tasavalta esittää uuden aikataulun näiden toimenpiteiden toteutukselle. Osapuolet voivat mukauttaa tämän sopimuksen liitettä XVI.

174 artikla

Teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskeva sopimus

1. Osapuolet päättävät viime kädessä teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevan sopimuksen lisäämisestä pöytäkirjana tähän sopimukseen; pöytäkirja kattaa tämän sopimuksen liitteessä XVI olevaan luetteloon sisältyviä aloja, joita pidetään yhdenmukaistettuina sen jälkeen, kun niistä on sovittu, ja unionin tarkastettua, että Moldovan tasavallan asiaankuuluva alakohtainen ja laaja-alainen lainsäädäntö, instituutiot ja standardit on täysin yhdenmukaistettu unionin kanssa. Tarkoituksena on viime kädessä laajentaa teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskeva sopimus kattamaan kaikki tämän sopimuksen liitteessä XVI luetellut alat.

2. Teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevassa sopimuksessa määrätään, että osapuolten välistä tuotteiden kauppaa sopimuksen kattamilla aloilla koskevat samat edellytykset kuin vastaavien tuotteiden kauppaa jäsenvaltioiden välillä.

175 artikla

Merkinnät

1. Osapuolet vahvistavat merkintöihin liittyviä vaatimuksia koskevien teknisten määräysten osalta kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen 2.2 lukuun sisältyvät periaatteet, joiden mukaan tällaisia vaatimuksia ei saisi laatia, hyväksyä tai soveltaa siten, että niiden avulla tai vaikutuksesta luodaan tarpeettomia esteitä kansainväliselle kaupalle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 173 ja 174 artiklan soveltamista. Tämän vuoksi tällaiset merkintöihin liittyvät vaatimukset eivät saa rajoittaa kauppaa enemmän kuin on tarpeen oikeutettujen tarkoitusten täyttämiseksi, ottaen huomioon riskit, jotka niiden täyttämättä jättäminen aiheuttaisi.

2. Etenkin pakollisten merkintöjen osalta osapuolet sopivat seuraavaa:

a) ne pyrkivät minimoimaan merkintöjä koskevat tarpeensa lukuun ottamatta tapauksia, joissa ne ovat tarpeen alaa koskevan unionin säännöstön hyväksymiseksi sekä terveyden, turvallisuuden tai ympäristön suojelemiseksi taikka muiden kohtuullisten yleisten etujen vuoksi; ja

b) osapuolilla on edelleen oikeus edellyttää, että merkintöjen tiedot annetaan tietyllä kielellä.

4 LUKU

Terveys- ja kasvinsuojelutoimet

176 artikla

Tavoite

1. Tämän luvun tavoitteena on helpottaa terveys- ja kasvinsuojelutoimien soveltamisalaan kuuluvien perushyödykkeiden kauppaa osapuolten välillä ja samalla suojella ihmisten, eläinten ja kasvien elämää tai terveyttä

a) varmistamalla kauppaan sovellettavien, tämän sopimuksen liitteessä XVII lueteltujen toimenpiteiden täysi avoimuus;

b) lähentämällä Moldovan tasavallan sääntelyjärjestelmä unionin sääntelyjärjestelmään;

c) tunnustamalla osapuolten eläinten ja kasvien terveystilanne ja soveltamalla alueellistamisen periaatetta;

d) ottamalla käyttöön osapuolten soveltamien, tämän sopimuksen liitteessä XVII lueteltujen toimien vastaavuuden tunnustamista koskeva järjestelmä;

e) jatkamalla terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen soveltamista;

f) ottamalla käyttöön mekanismeja ja menetelmiä kaupankäynnin helpottamiseksi; ja

g) parantamalla osapuolten välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä tämän sopimuksen liitteessä XVII luetelluissa toimenpiteissä.

2. Tämän luvun määräyksillä pyritään siihen, että osapuolet pääsevät yhteisymmärrykseen eläinten hyvinvointia koskevista normeista.

177 artikla

Monenväliset velvoitteet

Osapuolet vahvistavat WTO-sopimusten ja erityisesti terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa.

178 artikla

Soveltamisala

Tätä lukua sovelletaan kaikkiin osapuolen terveys- ja kasvinsuojelutoimiin, jotka voivat suoraan tai epäsuorasti vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan, mukaan lukien kaikki tämän sopimuksen liitteessä XVII luetellut toimenpiteet.

179 artikla

Määritelmät

Tässä luvussa tarkoitetaan

1) ’terveys- ja kasvinsuojelutoimilla’ terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen liitteessä A olevassa 1 kohdassa määriteltyjä toimenpiteitä;

2) ’eläimillä’ Maailman eläintautijärjestön (OIE) maaeläinten terveyttä koskevassa säännöstössä ja vesieläinten terveyttä koskevassa säännöstössä määriteltyjä maa- ja vesieläimiä;

3) ’eläintuotteilla’ eläinperäisiä tuotteita, mukaan lukien OIE:n vesieläinten terveyttä koskevassa säännöstössä määritellyt vesieläimistä saadut tuotteet;

4) ’muilla kuin ihmisravinnoksi tarkoitetuilla eläimistä saatavilla sivutuotteilla’ tämän sopimuksen liitteessä XVII-A olevan 2 osan II kohdassa lueteltuja eläintuotteita;

5) ’kasveilla’ eläviä kasveja ja tiettyjä eläviä kasvinosia, siemenet mukaan luettuina:

   a) hedelmät, kasvitieteellisessä merkityksessä, muut kuin pakastetut;

   b) kasvikset, muut kuin pakastetut;

   c) mukulat, sipulit, juurakot;

   d) leikkokukat;

   e) oksat lehtineen;

   f) puut, jotka on katkaistu lehtineen;

   g) kasvisolukkoviljelmät;

   h) lehdet, lehvistö;

   i) elävä siitepöly; ja

   j) silmulliset oksat (bud-wood), pistokkaat, varttamisoksat;

6) 'kasvituotteilla' kasviperäisiä jalostamattomia tai yksinkertaisesti valmistettuja tuotteita, sikäli kuin ne eivät ole tämän sopimuksen liitteessä XVII-A olevassa 3 osassa määriteltyjä kasveja;

7) 'siemenillä' kylvämiseen tarkoitettuja siemeniä termin kasvitieteellisessä merkityksessä;

8) 'kasvintuhoojilla' tai 'haitallisilla organismeilla' kasveille tai kasvituotteille haitallisia kasvien, eläinten tai taudinaiheuttajien lajeja, kantoja tai biotyyppejä;

9) tietyiltä haitallisilta säännellyiltä organismeilta 'suojellulla alueella' viralisesti määriteltyä unionin maantieteellistä aluetta, jossa kyseistä organismia ei esiinny suotuisista olosuhteista huolimatta ja vaikka sitä esiintyy unionin muissa osissa;

10) 'eläintaudilla' jonkin infektion kliinistä tai patologista esiintymistä eläimissä;

11) 'vesieläinten taudilla' OIE:n vesieläinten terveyttä koskevassa säännöstössä tarkoitettujen tautien yhden tai useamman etiologisen tekijän aiheuttamaa kliinistä tai ei-kliinistä infektiota;

12) 'eläinten infektiolla' tilannetta, jossa eläimet toimivat tartunnanaiheuttajien kantajina ja jolloin infektio eläimissä saattaa ilmetä tai olla ilmenemättä kliinisesti tai patologisesti;

13) 'eläinten hyvinvointia koskevilla normeilla' osapuolten laatimia ja soveltamia normeja eläinten suojelemiseksi, soveltuvin osin OIE:n normien mukaisesti;

14) terveys- ja kasvinsuojelun 'asianmukaisella suojatasolla' terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen liitteessä A olevassa 5 kohdassa määriteltyä terveys- ja kasvinsuojelun asianmukaista tasoa;

15) 'alueella' vyöhykettä tai aluetta, sellaisina kuin ne on eläinten terveyden osalta määritelty OIE:n maaeläinten terveyttä koskevassa säännöstössä ja vesieläinten osalta vesieläinten terveyttä koskevassa kansainvälisessä säännöstössä. Unionin osalta 'alueella' tai 'maalla' tarkoitetaan unionin aluetta;

16) 'kasvintuhoojista vapaalla alueella' aluetta, jolla määrättyä kasvintuhoojaa ei esitetyn tieteellisen näytön perusteella esiinny ja jolla tilanteen säilyttämiseksi on tarvittaessa ryhdytty virallisiin toimiin;

17) 'alueellistamisella' alueellisen sopeuttamisen käsitettä sellaisena kuin se on kuvattu terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen 6 artiklassa;

18) 'lähetyksellä' tiettyä määrää sellaisia samaa lajia olevia eläviä eläimiä tai eläintuotteita, joita koskee sama todistus tai asiakirja, jotka kuljetetaan samalla kuljetusvälineellä, jotka lähettää yksi ainoa lähettäjä ja jotka ovat peräisin samasta viejäosapuolesta tai samalta (samoilta) viejäosapuolen alueelta (alueilta). Eläinlähetys voi koostua yhdestä tai useammasta erästä. Eläintuotelähetys voi koostua yhdestä tai useammasta hyödykkeestä tai erästä;

19) 'kasvien tai kasvituotteiden lähetyksellä' tiettyä määrää sellaisia osapuolesta toiseen kuljetettavia kasveja, kasvituotteita ja/tai muita tuotteita, joita koskee, silloin kun sitä vaaditaan, yksi ainoa kasvien terveystodistus. Lähetys voi koostua yhdestä tai useammasta hyödykkeestä tai erästä;

20) 'erällä' lähetykseen kuuluvaa yhden hyödykkeen tiettyä yksikkömäärää, joka on yksilöitävissä koostumuksensa homogeenisuuden ja alkuperänsä perusteella;

21) 'vastaavuudella kaupankäynnin tarkoituksiin', jäljempänä 'vastaavuus', tilannetta, jossa tuojaosapuoli hyväksyy tämän sopimuksen liitteessä XVII lueteltujen viejäosapuolen toimien vastaavuuden siinäkin tapauksessa, että nämä toimet poikkeavat sen omista toimista, jos viejäosapuoli osoittaa objektiivisesti tuojaosapuolelle, että sen käyttämillä toimilla saavutetaan tuojaosapuolelle asianmukainen terveys- ja kasvinsuojelutaso tai sallittu riskitaso;

22) 'alalla' jonkin tuotteen tai tuoteryhmän tuotannon ja kaupan rakennetta osapuolen alueella;

23) 'osa-alueella' tarkoin määriteltyä ja valvottua alan osaa;

24) 'hyödykkeellä' kaupankäyntitarkoituksiin kuljetettavia, myös 2–7 kohdassa tarkoitettuja tuotteita tai tavaroita;

25) 'erityisellä tuontiluvalla' virallista tuojaosapuolen toimivaltaisten viranomaisten yksittäiselle tuojalle antamaa ennakkolupaa, joka on edellytys jonkin tämän luvun soveltamisalaan kuuluvan hyödykkeen yhden tai useamman lähetyksen tuonnille viejäosapuolen alueelta;

26) 'työpäivillä' muita päiviä kuin sunnuntaita, lauantaita ja osapuolen yleisiä vapaapäiviä;

27) 'tarkastuksella' rehua, elintarvikkeita, eläinten terveyttä tai eläinten hyvinvointia koskevan minkä tahansa näkökohdan tutkimista sen toteamiseksi, onko kyseinen yksi tai useampi näkökohta rehuja ja elintarvikkeita koskevassa lainsäädännössä sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia koskevissa säännöissä esitettyjen oikeudellisten vaatimusten mukainen;

28) 'kasvien terveystarkastuksella' kasvien, kasvituotteiden tai muiden säänneltyjen tuotteiden virallista, silmämääräistä tutkintaa sen määrittämiseksi, onko niissä kasvintuhoojia ja/tai onko kasvinsuojelua koskevia määräyksiä noudatettu;

29) 'varmentamisella' sitä, että objektiivista todistusaineistoa tutkimalla ja tarkastelemalla varmistetaan, että esitetyt vaatimukset täyttyvät.

180 artikla

Toimivaltaiset viranomaiset

Osapuolet ilmoittavat toisilleen toimivaltaisten viranomaistensa rakenteen, organisaation ja toimivallan jaon tämän sopimuksen 191 artiklassa tarkoitetun terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevän alakomitean ensimmäisessä kokouksessa. Osapuolet ilmoittavat toisilleen näiden toimivaltaisten viranomaisten rakenteen, organisaation ja toimivallan jaon, mukaan lukien yhteyspisteet, muutoksista.

181 artikla

Asteittainen lähentäminen

1. Moldovan tasavalta lähentää asteittain terveys- ja kasvinsuojelualaa ja eläinten hyvinvointia koskevaa lainsäädäntöään unionin lainsäädäntöön tämän sopimuksen liitteen XXIV mukaisesti.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä asteittaisessa lähentämisessä ja valmiuksien kehittämisessä.

3. Terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea seuraa säännöllisesti tämän sopimuksen liitteessä XXIV tarkoitetun lähentämisprosessin toteutusta voidakseen tarvittaessa antaa lähentämistä koskevia suosituksia.

4. Moldovan tasavalta toimittaa kolmen kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta luettelon niistä EU:n terveys- ja kasvinsuojelutoimista, eläinten hyvinvointia koskevista toimenpiteistä ja muista lainsäädäntötoimenpiteistä, joihin Moldovan tasavalta aikoo lähentyä. Luettelo jaotellaan ensisijaisiin aloihin, jotka liittyvät tämän sopimuksen liitteessä XVII määriteltyihin toimenpiteisiin, ja siinä määritellään hyödyke tai hyödykeryhmä, johon lähentämistoimenpiteitä sovelletaan. Lähentämistä koskeva luettelo toimii viiteasiakirjana tämän luvun täytäntöönpanossa.

5. Lähentämistä koskeva luettelo ja lähentämisprosessissa saavutetun edistyksen arviointiperiaatteet lisätään tämän sopimuksen liitteeseen XXIV, ja niiden perustana ovat Moldovan tasavallan tekniset ja taloudelliset resurssit.

182 artikla

Eläinten terveystilanteen, tuhoojatilanteen ja alueellisten olosuhteiden tunnustaminen kauppaa varten

Eläintautien, eläinten infektioiden tai tuhoojien tilanteen tunnustaminen

1. Eläintautien ja eläinten infektioiden (zoonoosit mukaan luettuina) osalta sovelletaan seuraavaa:

a) tuojaosapuoli tunnustaa kauppaa varten viejäosapuolen tai sen alueiden eläinten terveystilanteen tämän sopimuksen liitteessä XVIII-A yksilöityjen eläintautien osalta tämän sopimuksen liitteessä XIX olevassa A osassa esitetyn menettelyn mukaisesti;

b) jos osapuoli katsoo, että sen koko alueella tai jossakin osassa vallitsee erityinen tilanne jonkin tietyn, tämän sopimuksen liitteeseen XVIII-A sisältymättömän eläintaudin osalta, se voi pyytää tämän tilanteen tunnustamista tämän sopimuksen liitteessä XIX olevassa C osassa vahvistetun menettelyn mukaisesti. Tuojaosapuoli voi pyytää elävien eläinten ja eläintuotteiden tuonnissa takeita, jotka ovat osapuolten tunnustetun terveystilanteen mukaisia;

c) osapuolet tunnustavat keskinäisen kauppansa perustaksi muiden kuin tämän sopimuksen liitteessä XVIII-A lueteltujen eläintautien tai eläinten infektioiden yleisyyttä tai esiintyvyyttä ja/tai tapauksen mukaan siihen liittyvää riskiä koskevan osapuolten alueiden tai osien tai alojen tai osa-alueiden tilanteen, sellaisena kuin OIE on sen määritellyt. Tuojaosapuoli voi pyytää elävien eläinten ja eläintuotteiden tuonnissa takeita, jotka ovat OIE:n suositusten mukaisesti määritellyn terveystilanteen mukaisia; ja

d) jollei tuojaosapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi tausta- tai lisätietoja taikka neuvotteluja ja/tai varmentamista, kumpikin osapuoli toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet kaupankäynnin mahdollistamiseksi tämän kohdan a, b ja c alakohdan mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 184, 186 ja 190 artiklan soveltamista.

2. Kasvituhoojien osalta sovelletaan seuraavaa:

a) osapuolet tunnustavat kauppaa varten tuhoojatilanteen tämän sopimuksen liitteen XIX-B mukaisesti tämän sopimuksen liitteessä XVIII-B yksilöityjen tuhoojien osalta; ja

b) jollei tuojaosapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi tausta- tai lisätietoja taikka neuvotteluja ja/tai varmentamista, kumpikin osapuoli toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet kaupankäynnin mahdollistamiseksi tämän kohdan a alakohdan mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 184, 186 ja 190 artiklan soveltamista.

Alue- ja vyöhykejaon, kasvintuhoojista vapaiden alueiden ja suojeltujen alueiden tunnustaminen

3. Osapuolet tunnustavat alueellistamisen ja kasvintuhoojista vapaiden alueiden käsitteen, siten kuin se määritellään vuoden 1997 kansainvälisessä kasvinsuojeluyleissopimuksessa (IPPC) ja Yhdistyneiden kansakuntien elintarvike- ja maatalousjärjestön (FAO) kansainvälisissä kasvinsuojelutoimenpiteitä koskevissa standardeissa (ISPM), ja suojeltujen alueiden käsitteen, siten kuin se määritellään kasvien ja kasvituotteiden haitallisten organismien jäsenvaltioihin kulkeutumisen estämiseen liittyvistä suojatoimenpiteistä 8 päivänä toukokuuta 2000 annetussa neuvoston direktiivissä 2000/29/EY, ja sopivat, että niitä sovelletaan niiden väliseen kauppaan.

4. Osapuolet sopivat, että tämän sopimuksen liitteessä XVIII-A lueteltuihin eläin- ja kalatauteihin sekä tämän sopimuksen liitteessä XVIII-B lueteltuihin kasvintuhoojiin liittyvät alueellistamista koskevat päätökset tehdään tämän sopimuksen liitteessä XIX olevien A ja B osan määräysten mukaisesti.

5. Eläintautien osalta tämän sopimuksen 184 artiklan määräysten mukaisesti viejäosapuolen, joka pyytää tuojaosapuolen tunnustusta alueellistamista koskevalle päätökselleen, on ilmoitettava toimenpiteistään ja annettava täydellinen selvitys sekä ratkaisujensa ja päätöstensä tukena käytetyt tiedot. Jollei tuojaosapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi lisätietoja, neuvotteluja ja/tai varmentamista 15 työpäivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, ilmoitettu alueellistamista koskeva päätös katsotaan hyväksytyksi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 185 artiklan soveltamista.

Tämän kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetut neuvottelut käydään tämän sopimuksen 185 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Tuojaosapuolen on arvioitava lisätiedot 15 työpäivän kuluessa niiden vastaanottamisesta. Tämän kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettu varmentaminen toteutetaan tämän sopimuksen 188 artiklan mukaisesti 25 työpäivän kuluessa varmentamispyynnön vastaanottamisesta.

6. Kasvintuhoojien osalta kumpikin osapuoli varmistaa, että kasveilla, kasvituotteilla ja muilla tuotteilla käytävässä kaupassa otetaan tapauksen mukaan huomioon toisen osapuolen suojelluksi alueeksi tai kasvintuhoojista vapaaksi alueeksi tunnustaman alueen kasvintuhoojatilanne. Osapuolen, joka pyytää toisen osapuolen tunnustusta kasvintuhoojista vapaalle alueelleen, on ilmoitettava toimenpiteistään sekä annettava pyydettäessä täydellinen selvitys ja kyseisen alueen perustamista ja ylläpitoa tukevat tiedot FAO:n tai IPPC:n, mukaan lukien ISPM-standardit, mukaisesti. Jollei toinen osapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi lisätietoja, neuvotteluja ja/tai varmentamista kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, ilmoitettu kasvintuhoojista vapaata aluetta koskeva alueellistamispäätös katsotaan hyväksytyksi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 190 artiklan soveltamista.

Tämän kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetut neuvottelut käydään tämän sopimuksen 185 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Tuojaosapuolen on arvioitava lisätiedot kolmen kuukauden kuluessa niiden vastaanottamisesta. Tämän kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettu varmentaminen toteutetaan tämän sopimuksen 188 artiklan mukaisesti 12 kuukauden kuluessa varmentamispyynnön vastaanottamisesta, ottaen huomioon kyseisen kasvintuhoojan ja viljelykasvin biologiset ominaisuudet.

7. Kun tämän artiklan 4–6 kohdassa tarkoitetut menettelyt on saatettu päätökseen, kumpikin osapuoli toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet kaupan mahdollistamiseksi tämän mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 190 artiklan soveltamista.

Lokeroiminen

8. Osapuolet sitoutuvat jatkamaan keskusteluja lokeroimista koskevan periaatteen täytäntöönpanemiseksi.

183 artikla

Vastaavuuden tunnustaminen

1. Vastaavuus voidaan tunnustaa suhteessa

a) yksittäiseen toimenpiteeseen;

b) toimenpideryhmään; tai

c) järjestelmään, jota sovelletaan tietyllä alalla tai osa-alueella tai tiettyihin hyödykkeisiin tai hyödykkeiden ryhmään.

2. Vastaavuutta tunnustaessaan osapuolet noudattavat 3 kohdassa tarkoitettua menettelyä. Tässä menettelyssä viejäosapuolen on objektiivisesti osoitettava vastaavuus ja tuojaosapuolen on arvioitava pyyntöä objektiivisesti. Tämä arviointi voi sisältää tarkastuksia ja varmennuksia.

3. Viejäosapuolen pyytäessä vastaavuuden tunnustamista tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti osapuolet aloittavat viipymättä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun tuojaosapuoli on vastaanottanut pyynnön, neuvottelumenettelyn, johon sisältyvät tämän sopimuksen liitteessä XXI vahvistetut vaiheet. Jos viejäosapuoli on esittänyt useita pyyntöjä, osapuolet sopivat tuojaosapuolen pyynnöstä tämän sopimuksen 191 artiklassa tarkoitetussa terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevässä alakomiteassa aikataulusta, jonka mukaisesti ne aloittavat ja suorittavat tässä kohdassa tarkoitetun menettelyn.

4. Kun lainsäädäntö tämän sopimuksen 181 artiklan 3 kohdassa määrätyn seurannan tuloksena on saatu lähennettyä, Moldovan tasavallan on ilmoitettava asiasta heti unionille. Tätä ilmoitusta pidetään Moldovan tasavallan pyyntönä aloittaa tämän artiklan 3 kohdan mukainen kyseisten toimenpiteiden vastaavuuden tunnustamista koskeva menettely.

5. Jollei toisin sovita, tuojaosapuoli saattaa tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetun vastaavuuden tunnustamista koskevan menettelyn päätökseen 12 kuukauden kuluessa siitä, kun se on saanut viejäosapuolen pyynnön, joka sisältää vastaavuuden osoittavat asiakirjat. Määräaikaa voidaan pidentää kausittaisten viljelykasvien osalta, jos arviointia on perusteltua lykätä, jotta varmennus voidaan suorittaa viljelykasvin sopivana kasvukautena.

6. Tuojaosapuoli määrittää vastaavuuden kasvien, kasvituotteiden ja muiden tuotteiden osalta asianmukaisten ISPM-standardien mukaisesti.

7. Tuojaosapuoli voi peruuttaa tai keskeyttää vastaavuuden tunnustamisen, jos jompikumpi osapuoli muuttaa vastaavuuteen vaikuttavia toimenpiteitä, mikäli noudatetaan seuraavaa menettelyä:

a) viejäosapuoli ilmoittaa tämän sopimuksen 184 artiklan 2 kohdan määräysten mukaisesti tuojaosapuolelle kaikista sellaisten toimenpiteidensä muutosehdotuksista, joiden vastaavuus on tunnustettu, ja ehdotettujen toimenpiteiden todennäköisestä vaikutuksesta tunnustettuun vastaavuuteen. Tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle kuukauden kuluessa näiden tietojen vastaanottamisesta, pysyykö vastaavuus tunnustettuna ehdotettujen toimenpiteiden perusteella;

b) tuojaosapuoli ilmoittaa tämän sopimuksen 184 artiklan 2 kohdan määräysten mukaisesti viejäosapuolelle kaikista sellaisten toimenpiteidensä muutosehdotuksista, joihin vastaavuuden tunnustaminen on perustunut, ja ehdotettujen toimenpiteiden todennäköisestä vaikutuksesta tunnustettuun vastaavuuteen. Jos tuojaosapuoli ei enää tunnusta vastaavuutta, osapuolet voivat sopia ehdoista aloittaakseen uudelleen tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetun menettelyn ehdotettujen toimenpiteiden perusteella.

8. Vastaavuuden tunnustaminen tai tunnustamisen keskeyttäminen tai peruuttaminen riippuu kokonaan tuojaosapuolesta, joka toimii omien hallinnollisten ja lainsäädännöllisten puitteidensa mukaisesti. Kyseisen osapuolen on toimitettava viejäosapuolelle täydellinen kirjallinen selvitys ja tämän artiklan kattamien ratkaisujen ja päätösten tukena käytetyt tiedot. Jos vastaavuutta ei tunnusteta tai tunnustaminen keskeytetään tai perutaan, tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle tarvittavat edellytykset, joiden perusteella 3 kohdassa tarkoitettu menettely voidaan aloittaa uudestaan.

9. Tuojaosapuoli ei voi peruuttaa tai keskeyttää vastaavuuden tunnustamista ennen kuin jommankumman osapuolen ehdottamat uudet toimenpiteet tulevat voimaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 190 artiklan soveltamista.

10. Jos tuojaosapuoli tunnustaa vastaavuuden virallisesti tämän sopimuksen liitteessä XXI vahvistetun neuvottelumenettelyn perusteella, terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea vahvistaa tämän sopimuksen 191 artiklan 5 kohdassa määrätyn menettelyn mukaisesti, että vastaavuus on tunnustettu osapuolten välisessä kaupassa. Vahvistuspäätöksessä voidaan tapauksen mukaan säätää myös fyysisten rajatarkastusten vähentämisestä, yksinkertaistetuista todistuksista ja laitosten ennakkoluetteloinnin menetelmistä.

Vastaavuutta koskeva tilanne esitetään tämän sopimuksen liitteessä XXV.

184 artikla

Avoimuus ja tietojen vaihto

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen tämän sopimuksen liitteessä XVII lueteltujen toimien soveltamisesta vastaavien toisen osapuolen virallisten valvontarakenteiden ja -järjestelmien ja niiden toiminnan tuntemusta, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 185 artiklan soveltamista. Tämä voidaan saavuttaa muun muassa kansainvälisten tarkastuskertomusten avulla, kun osapuolet julkistavat ne. Osapuolet voivat vaihtaa näiden tarkastusten tuloksia koskevia tai muita tietoja tarpeen mukaan.

2. Osapuolet ilmoittavat toisilleen asianomaisten alojen lainsäädäntöä tai menettelyjä koskevista muutoksista tämän sopimuksen 181 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön lähentämisen ja 183 artiklassa tarkoitetun vastaavuuden tunnustamisen yhteydessä.

3. Tässä yhteydessä unioni ilmoittaa Moldovan tasavallalle hyvissä ajoin unionin lainsäädäntöön tehtävistä muutoksista, jotta Moldovan tasavalta voi harkita oman lainsäädäntönsä muuttamista vastaavasti.

Jotta lainsäädäntöasiakirjojen siirto jommankumman osapuolen pyynnöstä olisi helpompaa, olisi saavutettava riittävä yhteistyön taso.

Tätä varten kumpikin osapuoli ilmoittaa viipymättä toiselle osapuolelle yhteyspisteensä ja niitä koskevat muutokset.

185 artikla

Ilmoitukset, neuvottelut ja viestinnän helpottaminen

1. Kumpikin osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle kirjallisesti kahden työpäivän kuluessa kaikista vakavista tai merkittävistä riskeistä ihmisten, eläinten tai kasvien terveydelle, mukaan luettuina elintarvikevalvonnan hätätilanteista tai tilanteista, joissa on selvästi havaittu riski eläin- tai kasvituotteiden kulutukseen liittyvistä vaarallisista vaikutuksista terveydelle ja jotka koskevat erityisesti seuraavia:

a) toimenpiteet, jotka vaikuttavat tämän sopimuksen 182 artiklassa tarkoitettuihin alueellistamista koskeviin päätöksiin;

b) minkä tahansa tämän sopimuksen liitteessä XVIII-A luetellun eläintaudin tai liitteessä XVIII-B luetellun säännellyn kasvintuhoojan esiintyvyys tai kehitys;

c) epidemiologisesti tärkeät havainnot tai merkittävät niihin liittyvät riskit, jotka koskevat tämän sopimuksen liitteisiin XVIII-A ja XVIII-B sisältymättömiä eläintauteja ja kasvintuhoojia tai uusia eläintauteja tai kasvintuhoojia; ja

d) eläintautien tai kasvintuhoojien torjumiseksi tai hävittämiseksi taikka kansanterveyden tai kasvien terveyden suojelemiseksi toteutettujen toimenpiteiden lisäksi toteutettavat, perusvaatimuksia laajemmat osapuolten toimenpiteet ja kaikki ennaltaehkäisevään politiikkaan, rokotuspolitiikka mukaan luettuna, liittyvät muutokset.

2. Ilmoitukset tehdään kirjallisesti tämän sopimuksen 184 artiklan 3 kohdassa tarkoitetuille yhteyspisteille.

Kirjallisella ilmoituksella tarkoitetaan ilmoitusta postitse, telekopioitse tai sähköpostilla. Ilmoituksia lähetetään ainoastaan tämän sopimuksen 184 artiklan 3 kohdassa tarkoitettujen yhteyspisteiden välillä.

3. Jos jompikumpi osapuoli on vakavasti huolissaan ihmisten, eläinten tai kasvien terveyteen liittyvistä vaaroista, tilannetta koskevat neuvottelut järjestetään kyseisen osapuolen pyynnöstä mahdollisimman pian ja joka tapauksessa 15 työpäivän kuluessa tästä pyynnöstä. Tällaisissa tilanteissa kumpikin osapuoli pyrkii toimittamaan kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen, jotta voidaan välttää kaupan häiriöt ja saavuttaa molempien osapuolten kannalta hyväksyttävä ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojelun mukainen ratkaisu.

4. Kumman tahansa osapuolen pyynnöstä käydään eläinten hyvinvointia koskevia neuvotteluja mahdollisimman pian ja viimeistään 20 työpäivän kuluessa ilmoituksen tekemisestä. Kumpikin osapuoli pyrkii näissä tilanteissa toimittamaan kaikki pyydetyt tiedot.

5. Tämän artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitetut neuvottelut pidetään osapuolen pyynnöstä video- tai audiokokouksena. Pyynnön esittänyt osapuoli varmistaa, että neuvotteluista laaditaan pöytäkirja, jonka osapuolet virallisesti hyväksyvät. Tähän hyväksyntään sovelletaan tämän sopimuksen 184 artiklan 3 kohdan määräyksiä.

6. Moldovan tasavalta laatii ja panee täytäntöön kansallisen elintarvikkeita ja rehuja koskevan nopean hälytysjärjestelmän ja kansallisen varhaisvaroitusjärjestelmän, jotka ovat yhteensopivia EU:n vastaavien järjestelmien kanssa. Kun Moldovan tasavalta on pannut täytäntöön tarvittavan alaa koskevan lainsäädännön ja luonut edellytykset kansallisen elintarvikkeita ja rehuja koskevan nopean hälytysjärjestelmän ja kansallisen varhaisvaroitusjärjestelmän asianmukaiselle toiminnalle, nämä järjestelmät liitetään osapuolten välillä sovittavan kohtuullisen ajan kuluessa vastaaviin EU:n järjestelmiin.

186 artikla

Kauppaa koskevat edellytykset

1. Yleiset tuontiedellytykset:

a) Osapuolet sopivat soveltavansa tämän sopimuksen liitteessä XVII-A ja liitteessä XVII-C olevissa 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden tuontiin yleisiä tuontiedellytyksiä. Tuojaosapuolen tuontiedellytyksiä sovelletaan koko viejäosapuolen alueeseen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 182 artiklan mukaisesti tehtyjen päätösten soveltamista. Tuojaosapuoli ilmoittaa tämän sopimuksen tullessa voimaan ja tämän sopimuksen 184 artiklan määräysten mukaisesti viejäosapuolelle tuontia koskevista terveys- ja/tai kasvinsuojeluvaatimuksistaan tämän sopimuksen liitteissä XVII-A ja liitteessä XVII-C tarkoitetuille hyödykkeille. Näihin tietoihin sisältyvät tarvittaessa tuojaosapuolen edellyttämien virallisten todistusten tai ilmoitusten tai kaupallisten asiakirjojen mallit.

b) i) Tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen edellytysten muutoksissa tai muutosehdotuksissa on noudatettava terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen asiaa koskevia ilmoitusmenettelyjä riippumatta siitä, koskevatko ne terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen kattamia toimenpiteitä.

ii) Tuojaosapuoli ottaa huomioon osapuolten välisen kuljetusajan vahvistaessaan tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen edellytysten muutosten voimaantulopäivän, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 190 artiklan määräysten soveltamista. ja

iii) Jos tuojaosapuoli ei noudata näitä ilmoitusvaatimuksia, sen on hyväksyttävä aikaisemmin sovelletut edellytykset takaava todistus tai vahvistus 30 päivän ajan muutettujen tuontiedellytysten voimaantulosta.

2. Tuontiedellytykset vastaavuuden tunnustamisen jälkeen:

a) Osapuolet toteuttavat 90 päivän kuluessa vastaavuuden tunnustamista koskevan päätöksen hyväksymispäivästä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet vastaavuuden tunnustamisen täytäntöönpanemiseksi mahdollistaakseen sen perusteella tämän sopimuksen liitteessä XVII-A ja liitteessä XVII-C olevissa 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden kaupan välillään. Näiden hyödykkeiden osalta tuojaosapuolen vaatiman virallisen todistuksen tai asiakirjan malli voidaan tällöin korvata todistuksella, joka on laadittu tämän sopimuksen liitteessä XXIII-B määrätyllä tavalla.

b) Sellaisten alojen tai osa-alueiden hyödykkeiden, joiden osalta kaikkia toimenpiteitä ei ole tunnustettu vastaaviksi, kauppa jatkuu tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen edellytysten mukaisesti. Viejäosapuolen pyynnöstä sovelletaan tämän artiklan 5 kohdan määräyksiä.

3. Tämän sopimuksen liitteessä XVII-A ja liitteessä XVII-C olevassa 2 kohdassa tarkoitetuilta hyödykkeiltä ei vaadita erityistä tuontilupaa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä alkaen.

4. Osapuolet neuvottelevat viejäosapuolen pyynnöstä terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevässä alakomiteassa tämän sopimuksen 191 artiklan määräysten mukaisesti edellytyksistä, jotka vaikuttavat tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden kauppaan, sopiakseen vaihtoehtoisista tai uusista tuojaosapuolen tuontiedellytyksistä. Tällaiset vaihtoehtoiset tai uudet tuontiedellytykset voivat perustua soveltuvissa tapauksissa viejäosapuolen toimenpiteisiin, jotka tuojaosapuoli on tunnustanut vastaaviksi. Jos sopimukseen päästään, tuojaosapuoli toteuttaa tarvittavat lainsäädännölliset ja/tai hallinnolliset toimenpiteet 90 päivän kuluessa tuonnin mahdollistamiseksi sovittujen tuontiedellytysten perusteella.

5. Luettelo laitoksista, ehdollinen hyväksyntä:

a) Tuojaosapuoli hyväksyy alustavasti tämän sopimuksen liitteessä XVII-A olevassa 2 osassa tarkoitettujen eläintuotteiden tuonnin osalta viejäosapuolen pyynnöstä, jonka liitteenä on tarvittavat takeet, tämän sopimuksen liitteessä XX olevassa 2 kohdassa tarkoitetut viejäosapuolen alueella sijaitsevat jalostuslaitokset ilman yksittäisten laitosten ennakkotarkastusta. Tämän hyväksynnän on oltava tämän sopimuksen liitteessä XX vahvistettujen edellytysten ja määräysten mukainen. Jollei lisätietoja edellytetä, tuojaosapuoli toteuttaa tarvittavat lainsäädännölliset ja/tai hallinnolliset toimenpiteet tuonnin mahdollistamiseksi tämän perusteella kuukauden kuluessa päivästä, jona tuojaosapuoli on vastaanottanut pyynnön ja asianmukaiset takeet.

   Alustava luettelo laitoksista hyväksytään tämän sopimuksen liitteen XX määräysten mukaisesti.

b) Viejäosapuoli antaa tämän artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen eläintuotteiden tuonnin osalta tuojaosapuolelle tiedoksi luettelon laitoksistaan, jotka täyttävät tuojaosapuolen vaatimukset.

6. Osapuolen on toisen osapuolen pyynnöstä toimitettava tarvittava selvitys ja tämän artiklan kattamien ratkaisujen ja päätösten tukena käytetyt tiedot.

187 artikla

Sertifiointimenettely

1. Osapuolet sopivat noudattavansa tämän sopimuksen liitteessä XXIII vahvistettuja periaatteita sertifiointimenettelyissä sekä todistusten ja virallisten asiakirjojen antamisen yhteydessä.

2. Tämän sopimuksen 191 artiklassa tarkoitettu terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea voi sopia sähköisessä sertifioinnissa sekä todistusten peruuttamisessa tai korvaamisessa noudatettavista säännöistä.

3. Osapuolet sopivat tarvittaessa yhteisistä todistusmalleista tämän sopimuksen 181 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön lähentämisen yhteydessä.

188 artikla

Varmentaminen

1. Luottamuksen säilyttämiseksi tämän luvun määräysten tosiasialliseen täytäntöönpanoon kummallakin osapuolella on oikeus

a) suorittaa toisen osapuolen viranomaisten tarkastus- ja sertifiointijärjestelmän tai sen osan ja/tai soveltuvin osin muiden toimenpiteiden varmentaminen Codex Alimentarius -komission, OIE:n ja IPPC:n kansainvälisten normien, suuntaviivojen ja suositusten mukaisesti; ja

b) saada tietoja toiselta osapuolelta sen valvontajärjestelmästä ja tämän järjestelmän mukaisesti suoritettujen valvontatoimien tuloksista.

2. Kumpikin osapuoli voi ilmoittaa 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun varmentamisen tulokset kolmansille osapuolille ja julkistaa ne kumpaan tahansa osapuoleen sovellettavien määräysten mahdollisesti edellyttämällä tavalla. Tällaisessa tulosten jakamisessa ja/tai julkistamisessa on tarvittaessa noudatettava kumpaan tahansa osapuoleen sovellettavia, luottamuksellisuutta koskevia määräyksiä.

3. Jos tuojaosapuoli päättää suorittaa varmennuskäynnin viejäosapuolen alueelle, tuojaosapuolen on ilmoitettava tästä varmennuskäynnistä viejäosapuolelle vähintään kolme kuukautta ennen varmennuskäynnin aiottua suorittamista, paitsi silloin kun on kyseessä hätätapaus tai jos osapuolet toisin sopivat. Osapuolet sopivat keskenään kaikista varmennuskäyntiä koskevista muutoksista.

4. Toisen osapuolen toimivaltaisten viranomaisten tarkastus- ja sertifiointijärjestelmien tai niiden osan tai soveltuvin osin muiden toimenpiteiden varmentamisesta aiheutuvat kulut maksaa tarkastuksen tai varmentamisen suorittava osapuoli.

5. Varmennuskertomuksen luonnos toimitetaan viejäosapuolelle kolmen kuukauden kuluessa varmentamisen päättymisestä. Viejäosapuolella on 45 työpäivää aikaa esittää huomautuksensa kertomusluonnoksesta. Viejäosapuolen huomautukset on liitettävä ja tarvittaessa sisällytettävä lopulliseen kertomukseen. Jos varmentamisessa on todettu merkittävä ihmisten, eläinten tai kasvien terveyteen liittyvä riski, viejäosapuolelle on kuitenkin ilmoitettava asiasta mahdollisimman nopeasti ja joka tapauksessa 10 työpäivän kuluessa varmentamisen päättymisestä.

6. Selvyyden vuoksi varmentamisen tuloksia voidaan käyttää osapuolten tai toisen osapuolen tämän sopimuksen 181, 183 ja 189 artiklan mukaisesti suorittamissa menettelyissä.

189 artikla

Tuontitarkastukset ja tarkastusmaksut

1. Osapuolet sopivat, että tuojaosapuolen suorittamissa viejäosapuolen alueelta tulevien lähetysten tuontitarkastuksissa noudatetaan tämän sopimuksen liitteessä XXII olevan A osan periaatteita. Näiden tarkastusten tuloksia voidaan käyttää tämän sopimuksen 188 artiklassa tarkoitetussa varmentamismenettelyssä.

2. Kummankin osapuolen soveltamien fyysisten tuontitarkastusten tiheys on vahvistettu tämän sopimuksen liitteessä XXII olevassa B osassa. Osapuoli voi muuttaa tarkastustiheyttä toimivaltansa rajoissa ja sisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti tämän sopimuksen 181, 183 ja 186 artiklan mukaisesti tapahtuneen edistymisen taikka varmentamisen, neuvottelujen tai muiden tässä sopimuksessa määrättyjen toimenpiteiden tuloksena. Tämän sopimuksen 191 artiklassa tarkoitettu terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea muuttaa päätöksellä tämän sopimuksen liitteessä XXII olevaa Bosaa vastaavasti.

3. Tarkastusmaksut voivat kattaa ainoastaan toimivaltaiselle viranomaiselle tuontitarkastusten suorittamisesta aiheutuvat kustannukset. Ne lasketaan samoin perustein kuin maksut, jotka veloitetaan vastaavien kotimaisten tuotteiden tarkastuksesta.

4. Tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle tämän pyynnöstä kaikista tuontitarkastuksiin ja tarkastusmaksuihin vaikuttaviin toimenpiteisiin tehtävistä muutoksista, näiden muutosten syistä sekä merkittävistä muutoksista tällaisten tarkastusten hallinnollisessa toteutuksessa.

5. Osapuolet voivat sopia tämän sopimuksen 191 artiklassa tarkoitetun terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevän alakomitean määrittämästä päivämäärästä alkaen edellytyksistä, joilla ne hyväksyvät toistensa tämän sopimuksen 188 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetut valvontatoimet tarkoituksenaan mukauttaa ja tarvittaessa vastavuoroisesti harventaa fyysisten tuontitarkastusten tiheyttä tämän sopimuksen 186 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden osalta.

Osapuolet voivat kyseisestä päivämäärästä alkaen vastavuoroisesti hyväksyä toistensa tekemät tiettyjen hyödykkeiden valvontatoimet ja tämän johdosta vähentää tai korvata niitä koskevia tuontitarkastuksia.

190 artikla

Suojatoimenpiteet

1. Jos viejäosapuoli ottaa alueellaan käyttöön toimenpiteitä hallitakseen jotakin sellaista tekijää, joka todennäköisesti aiheuttaa vakavan vaaran tai riskin ihmisten, eläinten tai kasvien terveydelle, viejäosapuolen on toteutettava vastaavat toimenpiteet estääkseen kyseisen vaaran tai riskin kulkeutumisen tuojaosapuolen alueelle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 2 kohdan määräysten soveltamista.

2. Tuojaosapuoli voi vakavasta ihmisten, eläinten tai kasvien terveyteen liittyvästä syystä toteuttaa ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojelun kannalta välttämättömiä tilapäisiä toimenpiteitä. Osapuolten välillä matkalla olevien lähetysten osalta tuojaosapuoli harkitsee, mikä olisi sopivin ja oikeasuhteisin ratkaisu, jotta tarpeettomat kaupan häiriöt voidaan välttää.

3. Tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitettuja toimenpiteitä käyttöön ottava osapuoli ilmoittaa asiasta toiselle osapuolelle viimeistään yhden työpäivän kuluttua toimenpiteen käyttöönotosta. Osapuolet neuvottelevat tilanteesta kumman tahansa osapuolen pyynnöstä ja tämän sopimuksen 185 artiklan 3 kohdan määräysten mukaisesti 15 työpäivän kuluessa ilmoituksesta. Osapuolet ottavat asianmukaisesti huomioon kaikki tällaisissa neuvotteluissa saadut tiedot ja pyrkivät välttämään tarpeettomia kaupan häiriöitä ottamalla tarvittaessa huomioon tämän sopimuksen 185 artiklan 3 kohdan määräysten mukaisten neuvottelujen tuloksen.

191 artikla

Terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea

1. Perustetaan terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea. Se kokoontuu kolmen kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta kumman tahansa osapuolen pyynnöstä tai vähintään kerran vuodessa. Osapuolten sopimuksesta terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevän alakomitean kokous voidaan pitää video- tai audiokokouksena. Terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea voi kokoustensa välisinä aikoina käsitellä asioita myös kirjeitse.

2. Terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevän alakomitean tehtävänä on

a) käsitellä kaikkia tähän lukuun liittyviä asioita;

b) valvoa tämän luvun täytäntöönpanoa ja tarkastella kaikkia asioita, joita sen täytäntöönpanossa voi tulla esille;

c) tarkastella tämän sopimuksen liitteitä XVII–XXV erityisesti tässä luvussa määrätyissä neuvotteluissa ja menettelyissä saavutetun edistymisen perusteella;

d) muuttaa tämän sopimuksen liitteitä XVII–XXV päätöksillä tämän kohdan c alakohdassa tarkoitetun tarkastelun mukaisesti tai siten kuin tässä luvussa muuten määrätään; ja

e) antaa tämän kohdan c alakohdassa tarkoitetun tarkastelun perusteella lausuntoja ja suosituksia tämän sopimuksen VII osastossa (Institutionaaliset määräykset, yleiset määräykset ja loppumääräykset) määritellyille muille elimille.

3. Osapuolet sopivat perustavansa tarvittaessa teknisiä työryhmiä, jotka koostuvat osapuolten asiantuntijaedustajista ja joiden tehtävänä on määrittää ja käsitellä tämän luvun soveltamisesta aiheutuvia teknisiä ja tieteellisiä kysymyksiä. Jos tarvitaan muuta asiantuntemusta, osapuolet voivat perustaa tilapäisiä työryhmiä, tieteelliset työryhmät ja asiantuntijaryhmät mukaan luettuina. Tällaiseen tilapäiseen työryhmään voi kuulua muitakin kuin osapuolten edustajia.

4. Terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea antaa tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle säännöllisesti kertomuksen toimivaltansa puitteissa tekemistään toimista ja päätöksistä.

5. Terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevä alakomitea vahvistaa työjärjestyksensä ensimmäisessä kokouksessaan.

6. Osapuolet hyväksyvät yksimielisesti kaikki terveys- ja kasvinsuojelutoimia käsittelevän alakomitean tai sen mahdollisesti perustamien ryhmien päätökset, suositukset, kertomukset ja muut toimet.

5 LUKU

Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen

192 artikla

Tavoitteet

1. Osapuolet tunnustavat tullimenettelyjen ja kaupan helpottamisen merkityksen kehittyvän kahdenvälisen kaupankäyntiympäristön kannalta. Osapuolet sopivat periaatteellisena asiana tämän alan yhteistyön vahvistamisesta, jotta voidaan varmistaa, että asiaankuuluva lainsäädäntö ja menettelyt sekä asianomaisten hallinnonalojen valmiudet vastaavat tehokkaan valvonnan tavoitteita ja tukevat laillisen kaupan helpottamista.

2. Osapuolet pitävät oikeutettuja poliittisia tavoitteita, kuten kaupan helpottamista, turvallisuutta ja petosten torjuntaa, sekä niitä koskevaa tasapainoista lähestymistapaa ensiarvoisen tärkeinä.

193 artikla

Lainsäädäntö ja menettelyt

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että niiden kauppa- ja tullialaa koskevan lainsäädännön on periaatteessa oltava vakaa ja kattava ja että alan säännösten ja menettelyjen on oltava oikeasuhteisia, avoimia, ennakoitavia, syrjimättömiä ja puolueettomia ja niitä on sovellettava yhdenmukaisesti ja tehokkaasti; tässä tarkoituksessa osapuolet muun muassa

a) suojelevat ja helpottavat laillista kauppaa panemalla lainsäädännölliset vaatimukset tehokkaasti täytäntöön ja noudattamalla niitä;

b) välttävät asettamasta tarpeettomia tai syrjiviä rasitteita talouden toimijoille, estävät petoksia ja tarjoavat talouden toimijoille lisähelpotuksia vastineeksi vaatimusten hyvästä noudattamisesta;

c) käyttävät yhtenäistä hallinnollista asiakirjaa tulli-ilmoitusten tekemiseen;

d) toteuttavat toimenpiteitä, jotka parantavat rajalla sovellettavien tullimenettelyjen ja -käytäntöjen tehokkuutta ja avoimuutta ja yksinkertaistavat niitä;

e) soveltavat tavaroiden maahantuonnin ja luovutuksen yksinkertaistamiseksi ja helpottamiseksi nykyaikaisia tullimenetelmiä, mukaan luettuina riskinarviointi, jälkitarkastukset ja yritysten tarkastusmenettelyt;

f) pyrkivät karsimaan talouden toimijoille, muun muassa pienille ja keskisuurille yrityksille, aiheutuvia kustannuksia ja lisäämään niiden toimintaympäristön ennustettavuutta;

g) varmistavat, että tavaroiden tuontia, vientiä ja kauttakuljetusta koskevia vaatimuksia ja menettelyjä sovelletaan syrjimättömästi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta objektiivisten riskinarviointikriteerien soveltamista;

h) soveltavat tullin ja kaupan alalla sovellettavia kansainvälisiä asiakirjoja, mukaan lukien Maailman tullijärjestön (WCO) maailmankaupan turvaamista ja helpottamista koskevaa normikehystä, WTO:n sopimusta tullausarvosta, väliaikaista maahantuontia koskevaa vuoden 1990 Istanbulin yleissopimusta, harmonoitua tavarankuvaus- ja koodausjärjestelmää koskevaa vuoden 1983 kansainvälistä yleissopimusta, YK:n vuoden 1975 TIR-yleissopimusta, tavaroiden rajatarkastuksen yhdenmukaistamista koskevaa vuoden 1982 kansainvälistä yleissopimusta sekä Euroopan komission antamia suuntaviivoja, kuten tullitoiminnan ohjeita;

i) toteuttavat tarvittavat toimenpiteet ottaakseen huomioon ja pannakseen täytäntöön tullimenettelyjen yksinkertaistamista ja yhdenmukaistamista koskevan tarkistetun vuoden 1973 Kioton yleissopimuksen määräykset;

j) mahdollistavat sitovat ennakkopäätökset tariffiluokittelun ja alkuperäsääntöjen osalta. Osapuolet varmistavat, että päätöstä voidaan muuttaa tai se voidaan kumota vasta, kun siitä on ensin ilmoitettu asianomaiselle toimijalle, ja ilman takautuvaa vaikutusta, paitsi jos päätökset on tehty virheellisten tai puutteellisten tietojen perusteella;

k) ottavat käyttöön ja soveltavat yksinkertaistettuja menettelyjä valtuutettujen toimijoiden osalta objektiivisten ja syrjimättömien perusteiden mukaisesti;

l) vahvistavat säännöt, joilla varmistetaan, että tullimääräysten tai menettelyihin liittyvien vaatimusten rikkomisista aiheutuvat seuraamukset ovat oikeasuhteisia ja syrjimättömiä ja ettei niiden soveltaminen aiheuta kohtuuttomia ja perusteettomia viivästyksiä; ja

m) soveltavat avoimia, syrjimättömiä ja oikeasuhteisia sääntöjä tulliasioitsijoiden toimilupien osalta.

2. Työskentelytapojen parantamiseksi sekä toiminnan syrjimättömyyden, avoimuuden, tehokkuuden, rehellisyyden ja vastuullisuuden takaamiseksi osapuolet

a) toteuttavat lisätoimia, joiden tavoitteena on vähentää, yksinkertaistaa ja standardoida tullin ja muiden viranomaisten vaatimia tietoja ja asiakirjoja;

b) yksinkertaistavat tavaroiden nopeaan luovutukseen ja tulliselvitykseen liittyviä vaatimuksia ja muodollisuuksia aina, kun se on mahdollista;

c) huolehtivat tehokkaista, ripeistä ja syrjimättömistä menettelyistä, joilla turvataan muutoksenhakuoikeus sellaisiin tullin ja muiden viranomaisten hallinnollisiin toimiin ja päätöksiin, jotka vaikuttavat tullille esitettyihin tavaroihin. Muutoksenhakumenettelyjen on oltava helposti käytettävissä, myös pienten ja keskisuurten yritysten osalta, ja niihin liittyvien maksujen on oltava kohtuullisia ja oikeassa suhteessa muutoksenhakumenettelyistä viranomaisille aiheutuviin kustannuksiin, jotta muutoksenhakuoikeuden toteutuminen voidaan varmistaa;

d) toteuttavat toimia varmistaakseen, että jos kiistanalaiseen hallinnolliseen toimeen tai päätökseen haetaan muutosta, tavarat voidaan yleensä luovuttaa ja tullimaksut jättää toistaiseksi kantamatta, jollei mahdollisesti tarpeellisiksi katsotuista turvaamistoimenpiteistä muuta johdu. Tavaroiden luovuttamisen edellytykseksi olisi tarvittaessa vaadittava vakuuden antamista esimerkiksi takauksen tai talletuksen muodossa; ja

e) varmistavat mahdollisimman korkeatasoisten rehellisyysvaatimusten noudattamisen erityisesti rajalla soveltamalla tämän alan kansainvälisiin sopimuksiin ja asiakirjoihin, erityisesti WCO:n tarkistettuun Arushan julistukseen vuodelta 2003 ja Euroopan komission ohjeisiin vuodelta 2007, sisältyvien periaatteiden mukaisia toimenpiteitä.

3. Osapuolet eivät sovella

a) tulliasioitsijoiden pakollista käyttöä koskevia vaatimuksia; eikä

b) kuljetusta edeltävien tai määräpaikassa suoritettavien tarkastusten pakollista käyttöä koskevia vaatimuksia.

4. Tässä sopimuksessa sovelletaan WTO:n määräyksissä (erityisesti GATT 1994 -sopimuksen V artikla ja siihen liittyvät määräykset, mukaan lukien kaupan helpottamisesta käytyjen Dohan kierroksen neuvottelujen tuloksena aikaansaadut selvennykset ja muutokset) vahvistettuja kauttakulkua koskevia sääntöjä ja määritelmiä. Näitä määräyksiä sovelletaan myös tapauksiin, joissa tavaroiden kauttakuljetus alkaa tai päättyy osapuolen alueella (tuonti-/vientipassitus).

Osapuolet jatkavat tullipassitusjärjestelmiensä asteittaista yhteenliittämistä tavoitteenaan Moldovan tasavallan tuleva liittyminen yhteistä passitusta koskevaan vuoden 1987 yleissopimukseen.

Osapuolet varmistavat kaikkien asiaankuuluvien viranomaisten välisen yhteistyön ja koordinoinnin alueellaan tarkoituksenaan helpottaa kauttakuljetuksia. Osapuolet edistävät myös viranomaisten ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä passitukseen liittyvissä asioissa.

194 artikla

Suhteet liike-elämään

Osapuolet sopivat

a) varmistavansa, että niiden lainsäädäntö ja menettelyt ovat avoimia ja että ne ovat julkisesti saatavilla, mahdollisuuksien mukaan sähköisesti, ja että ne sisältävät perustelut niiden käyttöönotolle. Uusien tai muutettujen säännösten julkaisemisen ja voimaantulon välillä on oltava riittävän pitkä aika;

b) tarpeesta käydä oikea-aikaisia ja säännöllisiä neuvotteluja kaupan alan edustajien kanssa lainsäädäntöehdotuksista ja menettelyistä, jotka koskevat tullialaa ja kaupan kysymyksiä. Kukin osapuoli ottaa tätä varten käyttöön viranomaisten ja liike-elämän toimijoiden väliseen neuvonpitoon tarkoitettuja asianmukaisia ja säännöllisiä järjestelyjä;

c) asettavansa julkisesti saataville, mahdollisuuksien mukaan sähköisesti, asiaankuuluvat hallinnolliset ilmoitukset, jotka koskevat muun muassa viranomaisten vaatimuksia sekä saapumista ja poistumista koskevia menettelyjä, satamissa ja rajanylityspaikoissa sijaitsevien tullitoimipaikkojen aukioloaikoja ja toimintamenetelmiä sekä yhteyspisteitä tiedusteluja varten;

d) edistävänsä yhteistyötä toimijoiden ja asiaankuuluvien viranomaisten välillä käyttämällä ennustettavia ja julkisesti saatavilla olevia menettelyjä, kuten yhteisymmärryspöytäkirjoja, jotka perustuvat WCO:n julkaisemiin vastaaviin asiakirjoihin; ja

e) varmistavansa, että niiden tullia ja siihen liittyviä seikkoja koskevat vaatimukset ja menettelyt täyttävät edelleen kaupan alan toimijoiden oikeutetut tarpeet, ovat parhaiden toimintatapojen mukaisia ja rajoittavat kauppaa edelleen mahdollisimman vähän.

195 artikla

Maksut ja palkkiot

1. Tämän sopimuksen voimaantuloa seuraavan vuoden tammikuun 1 päivästä alkaen osapuolet kieltävät vaikutukseltaan tuonti- tai vientitulleja ja -maksuja vastaavien hallinnollisten maksujen perimisen.

2. Tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoille pääsy) asiaa koskevien artiklojen soveltamista rajoittamatta osapuolet sopivat kaikenlaisten tuonnissa tai viennissä tai niiden yhteydessä perittävien, osapuolten tulliviranomaisten määräämien maksujen ja palkkioiden, mukaan luettuina näiden viranomaisten puolesta suoritettuihin tehtäviin liittyvät maksut ja palkkiot, osalta seuraavaa:

a) maksuja ja palkkioita saa määrätä ainoastaan kyseessä olevan tuonnin tai viennin yhteydessä tarjotuista palveluista, jotka tavaranilmoittajan pyynnöstä suoritetaan muissa kuin tavanomaisissa työoloissa, muulloin kuin tavanomaisina työaikoina ja muussa kuin tullisäännöksissä tarkoitetussa paikassa, tai tällaisiin palveluihin mahdollisesti liittyvistä muodollisuuksista, joita tuonnin tai viennin toteuttaminen edellyttää;

b) maksut ja palkkiot eivät saa ylittää tarjotun palvelun kustannuksia;

c) maksuja ja palkkioita ei lasketa arvon perusteella;

d) tiedot maksuista ja palkkioista on julkaistava virallisesti nimetyn välineen kautta ja mahdollisuuksien mukaan virallisella verkkosivustolla. Näihin tietoihin on sisällytettävä tarjotusta palvelusta perittävän maksun tai palkkion peruste, vastuussa oleva viranomainen, sovellettavat maksut tai palkkiot sekä maksun suoritusaika ja -tapa; ja

e) uusia tai muutettuja maksuja ja palkkioita ei saa määrätä ennen kuin niitä koskevat tiedot on julkaistu ja saatettu helposti saataville.

196 artikla

Tullausarvon määrittäminen

1. Tavaroiden tullausarvon määrittämisessä osapuolten välisessä kaupassa noudatetaan WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevan, GATT 1994 -sopimuksen VII artiklan soveltamisesta tehdyn sopimuksen määräyksiä ja niiden mahdollisia myöhempiä muutoksia. Nämä määräykset liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä. Vähimmäistullausarvoja ei käytetä.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä, jotta tullausarvon määrittämiseen liittyvissä kysymyksissä päästäisiin yhteiseen toimintatapaan.

197 artikla

Tulliyhteistyö

Osapuolet lujittavat tullialan yhteistyötään varmistaakseen tässä luvussa määriteltyjen tavoitteiden toteutumisen, jotta ne voivat entisestään helpottaa kauppaa samalla kun varmistetaan tehokas valvonta, turvallisuus ja petosten ehkäisy. Tätä varten osapuolet hyödyntävät vertailuaineistona soveltuvin osin Euroopan komission laatimia vuoden 2007 tullitoiminnan ohjeita.

Varmistaakseen tämän luvun määräysten noudattamisen osapuolet muun muassa

a) vaihtavat tietoja tullilainsäädännön ja -menettelyjen alalla;

b) kehittävät yhteisiä aloitteita, joiden aiheina ovat tuonti-, vienti- ja passitusmenettelyt, ja pyrkivät varmistamaan, että liike-elämän toimijoille tarjotaan tehokkaita palveluja;

c) tekevät yhteistyötä tullimenettelyjen ja muiden kauppaan liittyvien menettelyjen automatisoinnin alalla;

d) vaihtavat tarvittaessa tietoja ottaen kuitenkin huomioon tarpeen kunnioittaa tietojen luottamuksellisuutta ja noudattaa henkilötietojen suojaa koskevia normeja ja sääntöjä;

e) tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen rajat ylittävää tavaroiden, mukaan lukien tupakkatuotteet, laitonta kauppaa ja torjuakseen sitä;

f) vaihtavat tietoja tai käyvät neuvotteluja voidakseen mahdollisuuksien mukaan määrittää yhteisiä kantoja tullialan kansainvälisissä järjestöissä, joita ovat muun muassa WTO, WCO, YK, YK:n kauppa- ja kehityskonferenssi (UNCTAD) ja UNECE;

g) tekevät yhteistyötä teknisen avun suunnittelussa ja täytäntöönpanossa, etenkin edistääkseen tullimenettelyihin ja kauppaa koskeviin helpotuksiin liittyviä uudistuksia tämän sopimuksen asiaa koskevien määräysten mukaisesti;

h) vaihtavat tullioperaatioihin liittyviä parhaita käytäntöjä erityisesti teollis- ja tekijänoikeuksien toteutumisen osalta varsinkin tuoteväärennösten osalta;

i) edistävät osapuolten kaikkien rajaviranomaisten välistä koordinointia rajanylitysprosessin helpottamiseksi ja valvonnan tehostamiseksi, ottaen huomioon yhteiset rajatarkastukset, jos ne ovat mahdollisia ja tarkoituksenmukaisia; ja

j) tunnustavat vastavuoroisesti, tarvittaessa ja soveltuvin osin, kauppakumppanuusohjelmat ja tullivalvonnan, mukaan lukien niitä vastaavat kauppaa helpottavat toimenpiteet.

198 artikla

Keskinäinen hallinnollinen apu tulliasioissa

Osapuolet antavat toisilleen hallinnollista apua tulliasioissa keskinäistä hallinnollista avunantoa tulliasioissa koskevan tämän sopimuksen pöytäkirjan III määräysten mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta muita tämän sopimuksen ja erityisesti sen 197 artiklan mukaisia yhteistyömuotoja.

199 artikla

Tekninen apu ja valmiuksien kehittäminen

Osapuolet tekevät yhteistyötä, jonka tavoitteena on teknisen avun tarjoaminen ja valmiuksien kehittäminen kaupan helpottamiseksi ja tullialaa koskevien uudistusten toteuttamiseksi.

200 artikla

Tulliasioiden alakomitea

1. Perustetaan tulliasioiden alakomitea. Se raportoi tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle.

2. Alakomitean tehtävänä on muun muassa järjestää säännöllisiä neuvotteluja ja valvoa tämän luvun täytäntöönpanoa ja hallinnointia, missä yhteydessä se käsittelee muun muassa tulliyhteistyöhön, rajat ylittävään tulliyhteistyöhön ja sen hallinnointiin, tekniseen apuun, alkuperäsääntöihin, kaupan helpottamiseen ja keskinäiseen hallinnolliseen avunantoon tulliasioissa liittyviä kysymyksiä.

3. Tulliasioiden alakomitea muun muassa

a) huolehtii siitä, että tämän luvun ja tämän sopimuksen pöytäkirjojen II ja III määräyksiä sovelletaan asianmukaisesti;

b) hyväksyy tämän luvun ja tämän sopimuksen pöytäkirjojen II ja III täytäntöönpanon edellyttämiä käytännön järjestelyjä, toimenpiteitä ja päätöksiä, mukaan luettuina tietojen vaihdosta, tullitarkastusten ja kauppakumppanuusohjelmien vastavuoroisesta tunnustamisesta, ja vastavuoroisesti hyväksytyt etuudet;

c) vaihtaa näkemyksiä kaikista yhteistä etua koskevista kysymyksistä, mukaan lukien tulevat toimenpiteet ja niiden täytäntöön panemiseksi ja soveltamiseksi tarvittavat voimavarat;

d) antaa tarvittaessa suosituksia; ja

e) hyväksyy työjärjestyksensä.

201 artikla

Tullilainsäädännön lähentäminen

Asteittainen lähentyminen unionin tullilainsäädäntöön ja tiettyyn kansainväliseen lainsäädäntöön toteutetaan tämän sopimuksen liitteessä XXVI esitetyllä tavalla.

6 LUKU

Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa

1 Jakso

Yleiset määräykset

202 artikla

Tavoite ja soveltamisala

1. Osapuolet vahvistavat uudelleen WTO-sopimuksen mukaiset sitoumuksensa ja vahvistavat tarvittavat järjestelyt, jotta sijoittautuminen ja palvelukauppa voidaan vapauttaa asteittain ja vastavuoroisesti ja jotta sähköisessä kaupassa voidaan tehdä yhteistyötä.

2. Julkiset hankinnat sisältyvät tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 8 lukuun (Julkiset hankinnat). Tämän luvun määräysten ei voida tulkita johtavan minkäänlaisiin julkisia hankintoja koskeviin velvoitteisiin.

3. Tuet sisältyvät tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 10 lukuun (Kilpailu). Tämän luvun määräyksiä ei sovelleta osapuolten myöntämiin tukiin.

4. Osapuolet säilyttävät tämän luvun määräysten mukaisesti oikeutensa säännellä ja ottaa käyttöön uusia säännöksiä perusteltujen poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

5. Tätä lukua ei sovelleta osapuolen työmarkkinoille pyrkiviä luonnollisia henkilöitä koskeviin toimenpiteisiin eikä kansalaisuutta taikka vakituista asumista tai työntekoa koskeviin toimenpiteisiin.

6. Tämän luvun määräykset eivät estä osapuolta soveltamasta toimenpiteitä, joilla säännellään luonnollisten henkilöiden pääsyä sen alueelle tai heidän väliaikaista oleskeluaan sen alueella, mukaan lukien toimenpiteet, joita tarvitaan sen rajojen koskemattomuuden suojelemiseksi ja joilla varmistetaan luonnollisten henkilöiden asianmukainen liikkuvuus sen rajojen yli, sillä edellytyksellä, että näitä toimenpiteitä ei sovelleta siten, että ne tekevät tyhjäksi ne edut, joita kumpi tahansa osapuoli saa tähän lukuun ja tämän sopimuksen liitteisiin XXVII ja XXVIII sisältyvän erityisen sitoumuksen ehtojen mukaisesti, tai heikentäisivät näitä etuja ([1]).

203 artikla

Määritelmät

Tätä lukua sovellettaessa

1) ’toimenpiteellä’ tarkoitetaan mitä tahansa osapuolen toimenpidettä, joka voi olla lain, säännöksen tai määräyksen, säännön, menettelyn, päätöksen tai hallinnollisen toimen muodossa tai missä tahansa muussa muodossa;

2) ’osapuolen käyttöön ottamalla tai voimassa pitämällä toimenpiteellä’ tarkoitetaan toimenpidettä, jonka toteuttavat

   a) keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelimet ja viranomaiset; ja

   b) valtiosta riippumattomat elimet käyttäessään keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelinten tai viranomaisten niille siirtämiä valtuuksia;

3) ’osapuolen luonnollisella henkilöllä’ tarkoitetaan EU:n jonkin jäsenvaltion tai Moldovan tasavallan kansalaista näiden maiden lainsäädännön mukaisesti;

4) ’oikeushenkilöllä’ tarkoitetaan mitä tahansa sovellettavan lainsäädännön mukaan joko voiton tavoittelemiseksi tai muuta tarkoitusta varten asianmukaisesti perustettua tai muulla tavoin järjestettyä, yksityisessä tai julkisessa omistuksessa olevaa oikeussubjektia, kuten yrityksiä, säätiöitä, henkilöyhtiöitä, yhteisyrityksiä, yksityisiä elinkeinonharjoittajia tai yhdistyksiä;

([1]) Pelkästään sen seikan, että vain tiettyjen maiden luonnollisilta henkilöiltä vaaditaan viisumi, ei katsota tekevän tyhjäksi erityisen sitoumuksen mukaisia etuja tai heikentävän niitä.

5) 'unionin oikeushenkilöllä' tai 'Moldovan tasavallan oikeushenkilöllä' tarkoitetaan 4 alakohdassa määriteltyä ja jäsenvaltion tai Moldovan tasavallan lainsäädännön mukaisesti perustettua oikeushenkilöä, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka alueella ([1]), johon sovelletaan Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta, tai Moldovan tasavallan alueella.

Jos tällaisella oikeushenkilöllä on ainoastaan sääntömääräinen kotipaikka tai keskushallinto alueella, johon sovelletaan Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta, tai Moldovan tasavallan alueella, sitä ei katsota unionin tai Moldovan tasavallan oikeushenkilöksi, ellei sen toiminnalla ole tosiasiallista ja jatkuvaa yhteyttä unionin tai Moldovan tasavallan talouteen.

Sen estämättä, mitä edellisessä alakohdassa määrätään, myös unionin tai Moldovan tasavallan ulkopuolelle sijoittautuneet laivanvarustamot, jotka ovat jonkin jäsenvaltion tai Moldovan tasavallan kansalaisten määräysvallassa, hyötyvät tämän sopimuksen määräyksistä, jos niiden alukset on rekisteröity kyseisen jäsenvaltion tai Moldovan tasavallan lainsäädännön mukaisesti ja ne purjehtivat jäsenvaltion tai Moldovan tasavallan lipun alla;

6) osapuolen oikeushenkilön 'tytäryhtiöllä' tarkoitetaan kyseisen osapuolen toisen oikeushenkilön määräysvallassa tosiasiallisesti olevaa oikeushenkilöä ([2]);

7) oikeushenkilön 'sivuliikkeellä' tarkoitetaan liiketoimintayksikköä, jolla ei ole oikeushenkilön asemaa mutta jonka toiminta on luonteeltaan pysyvää, kuten emoyhtiön sivutoimipaikkaa, jolla on oma johto ja käytännön valmiudet käydä liikeneuvotteluja kolmansien osapuolten kanssa siten, että näiden kolmansien osapuolten ei tarvitse olla suoraan yhteydessä emoyhtiöön, vaikka ne ovatkin tietoisia tarvittaessa syntyvästä oikeussuhteesta emoyhtiöön, jonka pääkonttori on ulkomailla, vaan ne voivat harjoittaa liiketoimintaa tämän sivutoimipaikan muodostavan liiketoimintayksikön kanssa;

8) 'sijoittautumisella' tarkoitetaan

a) unionin tai Moldovan tasavallan oikeushenkilöiden osalta oikeutta ryhtyä harjoittamaan taloudellista toimintaa perustamalla tai hankkimalla oikeushenkilö ja/tai perustamalla sivuliike tai edustusto unionissa tai Moldovan tasavallassa;

b) luonnollisten henkilöiden osalta unionin tai Moldovan tasavallan luonnollisten henkilöiden oikeutta ryhtyä harjoittamaan taloudellista toimintaa itsenäisinä ammatinharjoittajina ja perustaa yrityksiä, erityisesti yhtiöitä, jotka ovat heidän tosiasiallisessa määräysvallassaan;

9) 'taloudellinen toiminta' kattaa teollisen, kaupallisen ja ammatillisen toiminnan sekä käsityöläistoiminnan mutta ei julkista valtaa käytettäessä toteutettua toimintaa;

10) 'toiminnalla' tarkoitetaan taloudellisen toiminnan harjoittamista;

11) 'palveluihin' sisältyvät kaikkien alojen kaikki palvelut lukuun ottamatta julkista valtaa käytettäessä tarjottavia palveluja;

12) 'julkista valtaa käytettäessä suoritetut palvelut ja muu toiminta' ovat palveluja tai toimintaa, joita ei suoriteta kaupallisesti eikä kilpailtaessa yhden tai useamman talouden toimijan kanssa;

13) 'rajat ylittävällä palvelujen tarjonnalla' tarkoitetaan palvelujen tarjontaa

a) osapuolen alueelta toisen osapuolen alueelle (toimitusmuoto 1), tai

b) osapuolen alueella toisen osapuolen palvelunkäyttäjälle (toimitusmuoto 2);

14) osapuolen 'palveluntarjoajalla' tarkoitetaan osapuolen kaikkia luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä, jotka aikovat tarjota tai tarjoavat palveluja;

15) 'yrittäjällä' tarkoitetaan kaikkia osapuolen luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä, jotka aikovat harjoittaa tai harjoittavat taloudellista toimintaa sijoittautumalla.

([1]) Selvennyksenä todetaan, että tähän alueeseen sisältyvät talousvyöhyke ja mannerjalusta Yhdistyneiden kansakuntien merioikeusyleissopimuksen mukaisesti.

([2]) Oikeushenkilö on toisen oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitulla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa.

2 Jakso

Sijoittautuminen

204 artikla

Soveltamisala

Tätä jaksoa sovelletaan osapuolten hyväksymiin tai ylläpitämiin toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat sijoittautumiseen millä tahansa taloudellisen toiminnan alalla, lukuun ottamatta seuraavia:

a) ydinaineiden louhinta, valmistus ja jalostus ([1]);

b) aseiden ja ampuma- ja sotatarvikkeiden tuotanto tai kauppa;

c) audiovisuaalialan palvelut;

d) kansallinen meriliikenteen kabotaasi ([2]); ja

e) kotimaan ja kansainväliset lentoliikennepalvelut ([3]), sekä säännöllinen että muu lentoliikenne, ja suoraan liikenneoikeuksien käyttöön liittyvät palvelut, eivät kuitenkaan seuraavat:

   i) ilma-alusten korjaus- ja huoltopalvelut, joiden ajaksi lentokone poistetaan liikenteestä;

   ii) lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi;

   iii) tietokonepohjaiseen paikanvarausjärjestelmään (TPJ) liittyvät palvelut;

   iv) maahuolintapalvelut;

   v) lentokenttäpalvelut.

205 artikla

Kansallinen kohtelu ja suosituimmuuskohtelu

1. Jollei tämän sopimuksen liitteessä XXVII-E luetelluista varaumista muuta johdu, Moldovan tasavalta myöntää tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen

a) unionin oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille näiden sijoittautumisen osalta yhtä edullisen kohtelun kuin Moldovan tasavallan omille oikeushenkilöille ja niiden sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi;

b) unionin oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille Moldovan tasavaltaan sijoittautumisen jälkeen näiden toiminnan osalta yhtä edullisen kohtelun kuin Moldovan tasavallan omille oikeushenkilöille ja niiden sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi. ([4])

2. Jollei tämän sopimuksen liitteessä XXVII-A luetelluista varaumista muuta johdu, unioni myöntää tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen

a) Moldovan tasavallan oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille näiden sijoittautumisen osalta yhtä edullisen kohtelun kuin unionin omille oikeushenkilöille ja niiden sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi;

([1]) Ydinaineiden jalostukseen kuuluu kaikki toiminta, joka sisältyy YK:n kansainvälisen toimialaluokitusstandardin (ISIC REV 3.1) koodiin 2330.

([2]) Tässä luvussa kansallinen meriliikenteen kabotaasi kattaa matkustajien tai tavaroiden kuljetuksen jäsenvaltiossa tai Moldovan tasavallassa sijaitsevan sataman tai paikan ja jäsenvaltiossa tai Moldovan tasavallassa sijaitsevan toisen sataman tai paikan välillä, mukaan luettuna mannerjalusta YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti, sekä jossakin jäsenvaltiossa tai Moldovan tasavallassa sijaitsevasta satamasta tai paikasta alkavan ja samaan satamaan tai paikkaan päättyvän liikenteen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta sisäisessä lainsäädännössä kabotaasina pidetyn toiminnan soveltamisalaa.

([3]) Vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla sovitaan yhteisen ilmailualueen perustamista koskevassa EU:n ja sen jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välisessä sopimuksessa.

([4]) Tämä velvoite ei koske tämän luvun soveltamisalaan kuulumatonta sijoitusten suojaa, investoijien ja valtion välinen riitojenratkaisu mukaan luettuna, josta määrätään muissa sopimuksissa.

b) Moldovan tasavallan oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille unioniin sijoittautumisen jälkeen näiden toiminnan osalta yhtä edullisen kohtelun kuin unionin omille oikeushenkilöille ja niiden sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöiden tytäryhtiöille, sivuliikkeille ja edustustoille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi. ([1])

3. Jollei tämän sopimuksen liitteissä XXVII-A ja XXVII-E luetelluista varaumista muuta johdu, osapuolet eivät anna uusia säännöksiä tai toteuta uusia toimenpiteitä, joilla olisi syrjivä vaikutus unionin tai Moldovan tasavallan oikeushenkilöiden sijoittautumiseen niiden alueelle tai niiden toimintaan sijoittautumisen jälkeen osapuolten omiin oikeushenkilöihin verrattuna.

206 artikla

Uudelleentarkastelu

1. Osapuolet tarkastelevat säännöllisesti sijoittautumista koskevaa oikeudellista kehystä ([2]) ja sijoittautumisympäristöä kansainvälisissä sopimuksissa antamiensa sitoumusten mukaisesti tavoitteenaan vapauttaa sijoittautumista koskevat edellytykset asteittain.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetun uudelleentarkastelun yhteydessä osapuolet arvioivat esiin tulleita sijoittautumisen esteitä. Tämän luvun määräysten syventämiseksi osapuolet käyttävät tällaisten esteiden raivaamiseksi soveltuvia tapoja, joita voivat olla muun muassa lisäneuvottelut, myös sijoitusten suojasta sekä investoijien ja valtion välisistä riitojenratkaisumenettelyistä.

207 artikla

Muut sopimukset

Minkään tässä luvussa ei saa katsoa rajoittavan osapuolten yrittäjien oikeuksia hyötyä sellaisesta mahdollisesti edullisemmasta kohtelusta, joka voidaan myöntää sellaisten nykyisten tai tulevien sijoituksia koskevien kansainvälisten sopimusten perusteella, joiden osapuolena on jokin jäsenvaltio ja Moldovan tasavalta.

208 artikla

Sivuliikkeiden ja edustustojen kohtelu

1. Tämän sopimuksen 205 artiklan määräykset eivät estä osapuolta soveltamasta erityisiä sääntöjä sellaisten toisen osapuolen oikeushenkilöiden sivuliikkeiden ja edustustojen sijoittautumiseen ja toimintaan sen alueella, joita ei ole perustettu ensiksi mainitun osapuolen alueella, jos nämä erityiset säännöt ovat perusteltuja sen vuoksi, että näissä sivuliikkeissä ja edustustoissa on oikeudellisia tai teknisiä eroja verrattuna sen alueella perustettujen oikeushenkilöiden sivuliikkeisiin ja edustustoihin; rahoituspalveluihin voidaan soveltaa tällaisia erityisiä sääntöjä vakavaraisuussyistä.

2. Kohtelun ero ei saa olla suurempi kuin mikä on ehdottomasti tarpeen tällaisten oikeudellisten tai teknisten erojen vuoksi tai rahoituspalvelujen osalta vakavaraisuussyistä.

3 Jakso

Rajat ylittävä palvelujen tarjonta

209 artikla

Soveltamisala

Tätä jaksoa sovelletaan osapuolten toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat rajat ylittävään palveluiden tarjontaan kaikilla aloilla lukuun ottamatta seuraavia:

a) audiovisuaalialan palvelut;

([1]) Tämä velvoite ei koske tämän luvun soveltamisalaan kuulumatonta sijoitusten suojaa, investoijien ja valtion välinen riitojenratkaisu mukaan luettuna, josta määrätään muissa sopimuksissa.
([2]) Tähän sisältyvät tämä luku sekä tämän sopimuksen liitteet XXVII-A ja XXVII-E.

b) kansallinen meriliikenteen kabotaasi ([1]); ja

c) kotimaan ja kansainväliset lentoliikennepalvelut ([2]), sekä säännöllinen että muu lentoliikenne, ja suoraan liikenneoikeuksien käyttöön liittyvät palvelut, eivät kuitenkaan seuraavat:

i) ilma-alusten korjaus- ja huoltopalvelut, joiden ajaksi ilma-alus poistetaan liikenteestä;

ii) lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi;

iii) tietokonepohjaiseen paikanvarausjärjestelmään (TPJ) liittyvät palvelut;

iv) maahuolintapalvelut;

v) lentokenttäpalvelut.

210 artikla

Markkinoille pääsy

1. Kun kyse on markkinoille pääsystä rajat ylittävän palvelujen tarjonnan muodossa, kumpikin osapuoli myöntää toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille kohtelun, joka on vähintään yhtä edullinen kuin tämän sopimuksen liitteissä XXVII-B ja XXVII-F olevien erityisten sitoumusten mukainen kohtelu.

2. Aloilla, joilla on annettu markkinoillepääsysitoumuksia, osapuoli ei saa, ellei tämän sopimuksen liitteissä XXVII-B ja XXVII-F toisin mainita, pitää voimassa tai ottaa käyttöön alueellisesti tai koko alueellaan seuraavia toimenpiteitä:

a) palveluntarjoajien määrän rajoitukset lukumääräisten kiintiöiden, monopolien, yksinomaisten palveluntarjoajien tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa;

b) palvelujen kaupan tai varojen kokonaisarvoa koskevat rajoitukset lukumääräisten kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa;

c) palveluliiketoimien kokonaismäärää tai palvelutuotannon kokonaismäärää koskevat rajoitukset määrättyinä lukumääräisinä yksikköinä kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa.

211 artikla

Kansallinen kohtelu

1. Kumpikin osapuoli myöntää niillä aloilla, jotka on kirjattu tämän sopimuksen liitteiden XXVII-B ja XXVII-F markkinoillepääsysitoumuksiin, ja näissä sitoumuksissa asetettujen edellytysten ja kelpoisuusehtojen mukaisesti toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille kaikkien rajat ylittävään palvelujen tarjontaan vaikuttavien toimenpiteiden osalta yhtä edullisen kohtelun kuin omille vastaaville palveluilleen ja palveluntarjoajilleen.

2. Osapuoli voi täyttää 1 kohdassa määrätyn vaatimuksen myöntämällä toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille joko muodollisesti samanlaisen tai erilaisen kohtelun kuin se myöntää omille vastaaville palveluilleen ja palvelujentarjoajilleen.

3. Muodollisesti samanlaisen tai erilaisen kohtelun katsotaan olevan vähemmän edullinen, jos se muuttaa kilpailuedellytyksiä osapuolen palvelujen tai palveluntarjoajien eduksi verrattuna vastaaviin toisen osapuolen palveluihin tai palveluntarjoajiin.

4. Tämän artiklan nojalla annetut erityiset sitoumukset eivät velvoita osapuolta korvaamaan luontaista kilpailuhaittaa, joka johtuu asianomaisten palvelujen tai palveluntarjoajien ulkomaalaisuudesta.

([1]) Tässä luvussa kansallinen meriliikenteen kabotaasi kattaa matkustajien tai tavaroiden kuljetuksen jäsenvaltiossa tai Moldovan tasavallassa sijaitsevan sataman tai paikan ja jäsenvaltiossa tai Moldovan tasavallassa sijaitsevan toisen sataman tai paikan välillä, mukaan luettuna mannerjalusta YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti, sekä jossakin jäsenvaltiossa tai Moldovan tasavallassa sijaitsevasta satamasta tai paikasta alkavan ja samaan satamaan tai paikkaan päättyvän liikenteen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta sisäisessä lainsäädännössä kabotaasina pidetyn toiminnan soveltamisalaa.

([2]) Vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla sovitaan yhteisen ilmailualueen perustamista koskevassa EU:n ja sen jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välisessä sopimuksessa.

212 artikla

Sitoumusluettelot

1. Kummankin osapuolen tämän jakson mukaisesti vapauttamat alat sekä ne markkinoille pääsyn ja kansallisen kohtelun rajoitukset, joita näillä aloilla varaumien muodossa sovelletaan toisen osapuolen palveluihin ja palveluntarjoajiin, luetellaan tämän sopimuksen liitteisiin XXVII-B ja XXVII-F sisältyvissä sitoumusluetteloissa.

2. Tämän sopimuksen liitteiden XXVII-B ja XXVII-F sitoumusluetteloissa ei ole audiovisuaalialan palveluja koskevia sitoumuksia, sanotun kuitenkaan rajoittamatta rajat ylittävistä televisiolähetyksistä tehtyyn eurooppalaisen yleissopimukseen ja elokuvien yhteistuotannosta tehtyyn eurooppalaiseen yleissopimukseen perustuvien tai niistä mahdollisesti johtuvien osapuolten oikeuksien ja velvollisuuksien soveltamista.

213 artikla

Uudelleentarkastelu

Jotta osapuolten välinen rajat ylittävä palvelujen tarjonta voitaisiin asteittain vapauttaa, tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukainen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea tarkastelee säännöllisesti tämän sopimuksen 212 artiklassa tarkoitettuja sitoumusluetteloita. Tässä tarkastelussa otetaan huomioon muun muassa tämän sopimuksen 230, 240, 249 ja 253 artiklassa tarkoitettu asteittaisen lähentymisen prosessi ja sen vaikutus jäljellä olevien esteiden poistamiseen rajat ylittävässä palvelujen tarjonnassa osapuolten välillä.

4 Jakso

Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten

214 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tätä jaksoa sovelletaan osapuolten toimenpiteisiin, jotka koskevat avainhenkilöstön, korkeakoulututkinnon suorittaneiden harjoittelijoiden, yritysmyyjien, sopimusperusteisten palveluntarjoajien ja itsenäisten ammatinharjoittajien saapumista ja tilapäistä oleskelua niiden alueella, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 202 artiklan 5 kohdan soveltamista.

2. Tässä jaksossa

a) 'avainhenkilöstöllä' tarkoitetaan luonnollisia henkilöitä, jotka työskentelevät osapuolen sellaisessa oikeushenkilön palveluksessa, joka ei ole voittoa tavoittelematon organisaatio ([1]), ja jotka ovat vastuussa sijoittautuneen yksikön perustamisesta tai sen asianmukaisesta valvonnasta, hallinnosta ja toiminnasta. 'Avainhenkilöstöön' kuuluvat sijoittautumisen vuoksi matkustavat 'liikematkalaiset' ja 'yrityksen sisäisesti siirretyt':

   i) sijoittautumisen vuoksi matkustavilla 'liikematkalaisilla' tarkoitetaan luonnollisia henkilöitä, jotka työskentelevät johtotehtävissä ja ovat vastuussa sijoittautuneen yksikön perustamisesta. He eivät tarjoa palveluja eivätkä suorita muuta taloudellista toimintaa kuin mitä sijoittautuminen edellyttää. He eivät saa korvausta isäntämaana olevan osapuolen alueella sijaitsevasta lähteestä;

   ii) 'yrityksen sisäisesti siirretyillä' tarkoitetaan luonnollisia henkilöitä, jotka ovat olleet jonkin oikeushenkilön palveluksessa taikka sen yhtiömiehenä tai osakkaana vähintään yhden vuoden ajan ja jotka on tilapäisesti siirretty toisen osapuolen alueelle sijoittautuneeseen yksikköön, joka voi olla yrityksen/oikeushenkilön tytäryhtiö, sivuliike tai emoyritys. Kyseisen luonnollisen henkilön on kuuluttava johonkin seuraavista luokista:

      1) johtajat:: johtoasemassa olevat oikeushenkilön palveluksessa työskentelevät henkilöt, jotka ensisijaisesti vastaavat sijoittautuneen yksikön johtamisesta ja työskentelevät pääasiassa yrityksen hallituksen tai osakkeenomistajien tai vastaavan elimen yleisen valvonnan alaisuudessa ja joiden toimenkuvaan kuuluvat ainakin seuraavat:

         — sijoittautuneen yksikön tai sen osaston tai alaosaston johtaminen,

([1]) Viittausta 'voittoa tavoittelemattomaan organisaatioon' sovelletaan vain Alankomaiden, Belgian, Espanjan, Irlannin, Italian, Itävallan, Kreikan, Kyproksen, Latvian, Liettuan, Luxemburgin, Maltan, Portugalin, Ranskan, Saksan, Slovenian, Suomen, Tanskan, Tšekin, Viron ja Yhdistyneen kuningaskunnan osalta.

— muun valvonta-, asiantuntija- tai johtotehtävissä toimivan henkilöstön työn ohjaus ja valvonta, ja

— henkilökohtainen toimivalta palkata ja irtisanoa työntekijöitä taikka antaa palkkaamista, irtisanomista tai muita henkilöstöä koskevia suosituksia;

2) asiantuntijat:: oikeushenkilön palveluksessa työskentelevät henkilöt, joilla on sijoittautuneen yksikön tuotannon, tutkimuslaitteiden, tekniikan, prosessien, menetelmien tai hallinnon kannalta olennaista erityisosaamista. Näitä tietoja arvioitaessa otetaan huomioon paitsi sijoittautuneen yksikön sisäinen tieto myös henkilön huomattava pätevyys erityistä teknistä osaamista vaativassa työssä tai ammatissa, samoin kuin henkilön kuuluminen luvanvaraisten ammattien harjoittajiin;

b) 'korkeakoulututkinnon suorittaneilla harjoittelijoilla' tarkoitetaan luonnollisia henkilöitä, jotka ovat olleet osapuolen jonkin oikeushenkilön tai sen sivuliikkeen palveluksessa vähintään yhden vuoden ajan, joilla on korkeakoulututkinto ja jotka tilapäisesti siirretään oikeushenkilön toisen osapuolen alueelle sijoittautuneeseen yksikköön urakehitystä varten tai liiketoiminnan tekniikoita tai menetelmiä koskevan koulutuksen saamiseksi ([1]);

c) 'yritysmyyjillä' ([2]) tarkoitetaan luonnollisia henkilöitä, jotka edustavat osapuolen palveluntarjoajaa tai tavarantoimittajaa ja hakevat lupaa maahanpääsyyn ja tilapäiseen oleskeluun toisen osapuolen alueella palveluja tai tavaroita koskevien myyntineuvottelujen käymiseksi tai palvelujen tai tavaroiden myyntiä koskevan sopimuksen tekemiseksi kyseisen palveluntarjoajan tai tavarantoimittajan puolesta. He eivät osallistu suoraan myyntiin suurelle yleisölle, eivät saa korvausta isäntämaana olevan osapuolen alueella sijaitsevasta lähteestä eivätkä ole komissionäärejä;

d) 'sopimusperusteisilla palveluntarjoajilla' tarkoitetaan luonnollisia henkilöitä, jotka ovat osapuolen jonkin sellaisen oikeushenkilön palveluksessa, joka ei ole työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelujen toimisto eikä toimi tällaisen toimiston kautta, jolla ei ole sijoittautunutta yksikköä toisen osapuolen alueella ja joka on tehnyt vilpittömässä mielessä sopimuksen palvelujen tarjoamisesta viimeksi mainitun osapuolen alueella olevalle lopulliselle kuluttajalle, mikä edellyttää sen työntekijöiden tilapäistä läsnäoloa mainitun osapuolen alueella palveluiden tarjontaa koskevan sopimuksen täytäntöön panemiseksi ([3]);

e) 'itsenäisillä ammatinharjoittajilla' tarkoitetaan osapuolen alueelle itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi sijoittautuneita luonnollisia henkilöitä, jotka harjoittavat jonkin palvelun tarjontaa, joilla ei ole sijoittautunutta yksikköä toisen osapuolen alueella ja jotka ovat tehneet vilpittömässä mielessä sopimuksen (muu kuin työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelujen toimiston kautta tehty sopimus) palvelujen tarjoamisesta viimeksi mainitun osapuolen alueella olevalle lopulliselle kuluttajalle, mikä edellyttää heidän tilapäistä läsnäoloaan mainitun osapuolen alueella palveluiden tarjontaa koskevan sopimuksen täytäntöön panemiseksi ([4]);

f) 'tutkinnoilla' tarkoitetaan tutkinto- ja muita todistuksia ja muuta näyttöä (virallisesta tutkinnosta), jonka viranomainen on antanut oikeudellisten, hallinnollisten tai muiden määräysten mukaisesti ja jolla osoitetaan ammatillisen koulutuksen suorittaminen.

215 artikla

Avainhenkilöstö ja korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat

1. Kaikilla aloilla, joiden osalta on tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen) mukaisesti tehty sitoumuksia, ja jollei tämän sopimuksen liitteissä XXVII-A ja XXVII-E tai liitteissä XXVII-C ja XXVII-G luetelluista varaumista muuta johdu, kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen yrittäjien palkata sijoittautuneisiin yksikköihinsä kyseisen toisen osapuolen luonnollisia henkilöitä sillä edellytyksellä, että työntekijät ovat tämän sopimuksen 214 artiklassa määriteltyä avainhenkilöstöä tai korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita. Avainhenkilöstön ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden harjoittelijoiden tilapäinen maahantulo ja oleskelu saa kestää enintään kolme vuotta yrityksen sisäisesti siirrettyjen osalta, 90 päivää minkä tahansa 12 kuukauden jakson aikana sijoittautumisen vuoksi matkustavien liikematkalaisten osalta ja yhden vuoden korkeakoulututkinnon suorittaneiden harjoittelijoiden osalta.

2. Ellei tämän sopimuksen liitteissä XXVII-C ja XXVII-G toisin määrätä, osapuoli ei saa millään alalla, jonka osalta on tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen) mukaisesti annettu sitoumuksia, pitää voimassa tai ottaa käyttöön alueellisesti tai koko alueellaan toimenpiteitä, jotka määritellään lukumääräisten kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa oleviksi rajoituksiksi niiden luonnollisten henkilöiden kokonaismäärään, jotka yrittäjä voi ottaa palvelukseen avainhenkilöstönä ja korkeakoulututkinnon suorittaneina harjoittelijoina tietyllä alalla, ja syrjiviksi rajoituksiksi.

([1]) Vastaanottavalta sijoittautuneelta yksiköltä voidaan edellyttää oleskeluajan kattavan koulutusohjelman esittämistä ennakkohyväksyntää varten. Koulutusohjelmasta on käytävä ilmi, että oleskelun tarkoituksena on koulutus. Espanjan, Itävallan, Ranskan, Saksan, Tšekin ja Unkarin osalta harjoittelun on liityttävä suoritettuun korkeakoulututkintoon.

([2]) Yhdistynyt kuningaskunta: yritysmyyjiksi tunnustetaan ainoastaan palvelujen myyjät.

([3]) Edellä d ja e alakohdassa tarkoitetun palvelusopimuksen on oltava sen osapuolen lakien, asetusten ja vaatimusten mukainen, jossa sopimus pannaan täytäntöön.

([4]) Edellä d ja e alakohdassa tarkoitetun palvelusopimuksen on oltava sen osapuolen lakien, asetusten ja vaatimusten mukainen, jossa sopimus pannaan täytäntöön.

216 artikla

Yritysmyyjät

Kaikilla aloilla, joiden osalta on tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen) tai 3 jakson (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) mukaisesti annettu sitoumuksia, ja jollei tämän sopimuksen liitteissä XXVII-A, XXVII-E, XXVII-B ja XXVII-F luetelluista varaumista muuta johdu, kumpikin osapuoli sallii yritysmyyjien maahantulon ja tilapäisen oleskelun enintään 90 päivän ajan minkä tahansa 12 kuukauden jakson aikana.

217 artikla

Sopimusperusteiset palveluntarjoajat

1. Osapuolet vahvistavat uudelleen palvelukaupan yleissopimuksen, jäljempänä 'GATS-sopimus', mukaisista sitoumuksistaan johtuvat velvoitteensa, jotka koskevat sopimusperusteisten palveluntarjoajien maahantuloa ja tilapäistä oleskelua.

Tämän sopimuksen liitteiden XXVII-D ja XXVII-H mukaisesti kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen sopimusperusteisten palveluntarjoajien tarjota palveluita alueellaan tämän artiklan 3 kohdassa määrätyin edellytyksin.

2. Osapuolten sitoumuksiin sovelletaan seuraavia edellytyksiä:

a) luonnollisten henkilöiden on tarjottava palveluja väliaikaisesti sellaisen oikeushenkilön työntekijöinä, joka on saanut palvelusopimuksen enintään 12 kuukauden ajaksi;

b) toisen osapuolen alueelle tulevien luonnollisten henkilöiden olisi tarjottava tällaisia palveluja sellaisen oikeushenkilön työntekijöinä, joka on tarjonnut kyseisiä palveluja vähintään vuoden ajan välittömästi ennen kuin toisen osapuolen alueelle tuloa koskeva hakemus on esitetty. Lisäksi luonnollisilla henkilöillä on oltava päivänä, jona toisen osapuolen alueelle tuloa koskeva hakemus esitetään, vähintään kolmivuotinen ammatillinen kokemus ([1]) alalta, jota sopimus koskee;

c) toisen osapuolen alueelle saapuvilla luonnollisilla henkilöillä on oltava

   i) korkeakoulututkinto tai vastaavan osaamistason osoittava tutkinto ([2]); ja

   ii) sen osapuolen, jonka alueella palvelua tarjotaan, lakien, määräysten tai muiden oikeudellisten vaatimusten mukainen, toiminnan harjoittamiseen vaadittava ammattipätevyys;

d) luonnollinen henkilö ei saa saada palvelujen tarjoamisesta toisen osapuolen alueella muuta korvausta kuin sen, jonka hänen työnantajanaan oleva oikeushenkilö hänelle maksaa;

e) luonnollisten henkilöiden maahantulo ja tilapäinen oleskelu kyseisen osapuolen alueella saa kestää enintään kuusi kuukautta tai Luxemburgin osalta 25 viikkoa minkä tahansa 12 kuukauden jakson aikana tai sopimuksen keston ajan, sen mukaan kumpi on lyhyempi;

f) tämän artiklan määräysten nojalla myönnetty pääsy koskee ainoastaan sopimuksen kohteena olevaa palvelutoimintaa eikä luo oikeutta käyttää sen osapuolen ammattinimikettä, jonka alueella palvelu tarjotaan; ja

g) palvelusopimuksen kattamien henkilöiden määrä ei saa olla suurempi kuin on tarpeen sopimuksen täytäntöön panemiseksi sen osapuolen, jonka alueella palvelua tarjotaan, lakien, asetusten ja muiden oikeudellisten vaatimusten mukaisesti.

218 artikla

Itsenäiset ammatinharjoittajat

1. Tämän sopimuksen liitteiden XXVII-D ja XXVII-H mukaisesti kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen itsenäisten ammatinharjoittajien tarjota palveluita alueellaan tämän artiklan 2 kohdassa määrätyin edellytyksin.

([1]) Hankittu täysi-ikäisenä.

([2]) Jos tutkintoa ei ole suoritettu tai kelpoisuutta hankittu sen osapuolen alueella, jossa palvelu tarjotaan, kyseinen osapuoli voi arvioida, vastaako tutkinto tai kelpoisuus sen alueella vaadittavaa korkeakoulututkintoa.

2. Osapuolten sitoumuksiin sovelletaan seuraavia edellytyksiä:

a) luonnollisten henkilöiden on tarjottava palveluja väliaikaisesti toisen osapuolen alueelle sijoittautuneina itsenäisinä ammatinharjoittajina, ja heillä on oltava palvelusopimus enintään kahdentoista kuukauden ajaksi;

b) luonnollisilla henkilöillä, jotka saapuvat toisen osapuolen alueelle, on päivänä, jona toisen osapuolen alueelle saapumista koskeva hakemus esitetään, oltava vähintään kuusivuotinen ammatillinen kokemus toiminnasta, jota sopimus koskee;

c) toisen osapuolen alueelle saapuvilla luonnollisilla henkilöillä on oltava

i) korkeakoulututkinto tai vastaavan osaamistason osoittava tutkinto ([1]); ja

ii) sen osapuolen, jonka alueella palvelua tarjotaan, lakien, määräysten tai muiden oikeudellisten vaatimusten mukainen, toiminnan harjoittamiseen vaadittava ammattipätevyys;

d) luonnollisten henkilöiden maahantulo ja tilapäinen oleskelu kyseisen osapuolen alueella saa kestää enintään kuusi kuukautta tai Luxemburgin osalta 25 viikkoa minkä tahansa 12 kuukauden jakson aikana tai sopimuksen keston ajan, sen mukaan kumpi on lyhyempi; ja

e) tämän artiklan määräysten nojalla myönnetty pääsy koskee ainoastaan sopimuksen kohteena olevaa palvelutoimintaa eikä luo oikeutta käyttää sen osapuolen ammattinimikettä, jonka alueella palvelu tarjotaan.

5 Jakso

Sääntelykehys

1 Alajakso

Sisäinen sääntely

219 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Seuraavia sääntöjä sovelletaan sellaisiin lupavaatimuksia ja -menettelyjä sekä pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä koskeviin osapuolten toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat

a) rajat ylittävään palvelujen tarjontaan;

b) tämän sopimuksen 203 artiklan 8 alakohdassa määriteltyyn oikeushenkilöiden ja luonnollisten henkilöiden sijoittautumiseen niiden alueelle, ja

c) tämän sopimuksen 214 artiklan 2 kohdan a–e alakohdassa määriteltyihin luokkiin kuuluvien luonnollisten henkilöiden tilapäiseen oleskeluun niiden alueella.

2. Rajat ylittävän palvelujen tarjonnan osalta näitä sääntöjä sovelletaan vain aloihin, joilla osapuoli on antanut erityissitoumuksia, ja niiltä osin kuin näitä sitoumuksia sovelletaan. Sijoittautumisen osalta näitä sääntöjä ei sovelleta aloihin, joita koskee tämän sopimuksen liitteissä XXVII-A ja XXVII-E ilmoitettu varauma. Luonnollisten henkilöiden tilapäisen oleskelun osalta näitä sääntöjä ei sovelleta aloihin, joita koskee tämän sopimuksen liitteissä XXVII-C, XXVII-D, XXVII-G ja XXVII-H ilmoitettu varauma.

3. Näitä sääntöjä ei sovelleta toimenpiteisiin, jotka on kirjattava luetteloihin rajoituksina.

4. Tässä jaksossa

a) 'lupavaatimuksilla' tarkoitetaan muita kuin pätevyyttä koskevia sisällöllisiä vaatimuksia, jotka luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön on täytettävä saadakseen tai uusiakseen luvan tai muuttaakseen lupaa 1 kohdan a–c alakohdassa tarkoitettuun toimintaan;

b) 'lupamenettelyillä' tarkoitetaan hallinnollisia tai menettelyä koskevia sääntöjä, joita lupaa 1 kohdan a–c alakohdassa määritettyyn toimintaan hakevan, mukaan lukien luvan muuttaminen tai uusiminen, luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön on noudatettava lupavaatimukset täyttääkseen;

([1]) Jos tutkintoa ei ole suoritettu tai kelpoisuutta hankittu sen osapuolen alueella, jossa palvelu tarjotaan, kyseinen osapuoli voi arvioida, vastaako tutkinto tai kelpoisuus sen alueella vaadittavaa korkeakoulututkintoa.

c) 'pätevyysvaatimuksilla' tarkoitetaan sisällöllisiä vaatimuksia, jotka koskevat luonnollisen henkilön pätevyyttä tarjota palvelua ja joiden täyttyminen on osoitettava luvan saamiseksi palvelun tarjoamiseen;

d) 'pätevyysmenettelyillä' tarkoitetaan hallinnollisia tai menettelyä koskevia sääntöjä, joita luonnollisen henkilön on noudatettava osoittaakseen pätevyysvaatimusten täyttymisen ja saadakseen luvan palvelun tarjoamiseen; ja

e) 'toimivaltaisella viranomaisella' tarkoitetaan keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelintä tai viranomaista tai valtiosta riippumatonta elintä, joka käyttää keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelinten tai viranomaisten sille siirtämiä valtuuksia, ja joka päättää palvelun tarjoamista, myös sijoittautuneen yksikön kautta, koskevasta luvasta tai muun taloudellisen toiminnan kuin palvelujen tarjoamisen aloittamista koskevasta luvasta.

220 artikla

Lupia ja pätevyyttä koskevat edellytykset

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että lupavaatimuksia ja -menettelyjä sekä pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä koskevat toimenpiteet perustuvat kriteereihin, joilla toimivaltaisia viranomaisia estetään käyttämästä harkintavaltaansa mielivaltaisesti.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettujen kriteerien on oltava

a) oikeassa suhteessa poliittisiin tavoitteisiin nähden;

b) selkeitä ja yksiselitteisiä;

c) objektiivisia;

d) ennalta vahvistettuja;

e) ennakkoon julkaistuja; ja

f) avoimia ja saatavilla.

3. Lupa on myönnettävä heti, kun asianmukaisen tarkastelun perusteella on todettu, että luvan saamisen edellytykset täyttyvät.

4. Kumpikin osapuoli pitää yllä tai perustaa oikeudellisia, välitys- tai hallinnollisia tuomioistuimia tai menettelyitä, jotka mahdollistavat vahinkoa kärsineen yrittäjän tai palveluntarjoajan pyynnöstä nopean uudelleenkäsittelyn ja tarvittaessa asianmukaiset oikaisukeinot, kun on kyse hallinnollisista päätöksistä, jotka koskevat sijoittautumista, rajat ylittävää palveluntarjontaa tai luonnollisten henkilöiden tilapäistä oleskelua liiketoimintaa varten. Siinä tapauksessa, että edellä mainitut menettelyt eivät ole riippumattomia elimestä, jolle on uskottu asianomaisen hallinnollisen päätöksen tekeminen, kummankin osapuolen on taattava, että menettelyt tosiasiallisesti mahdollistavat asian objektiivisen ja puolueettoman tarkastelun.

5. Jos tiettyyn toimintaan saatavilla olevien lupien määrää on rajoitettu vähäisistä luonnonvaroista tai teknisistä valmiuksista johtuvista syistä, kumpikin osapuoli soveltaa mahdollisten ehdokkaiden valintaan menettelyä, jolla varmistetaan tasapuolisuus ja avoimuus, erityisesti saattamalla menettelyn aloittaminen, toteuttaminen ja päättäminen riittävän laajalti tiedoksi.

6. Jollei tämän artiklan määräyksistä muuta johdu, kumpikin osapuoli voi valintamenettelyä koskevia sääntöjä vahvistaessaan ottaa huomioon poliittisia tavoitteita, mukaan lukien terveyttä, turvallisuutta, ympäristönsuojelua ja kulttuuriperinnön säilyttämistä koskevia näkökohtia.

221 artikla

Lupia ja pätevyyttä koskevat menettelyt

1. Lupia ja pätevyyttä koskevien menettelyjen ja muodollisuuksien on oltava selkeitä, ne on julkaistava ennakkoon ja niiden on oltava omiaan takaamaan hakijoille, että hakemukset käsitellään objektiivisesti ja tasapuolisesti.

2. Lupia ja pätevyyttä koskevien menettelyjen ja muodollisuuksien on oltava mahdollisimman yksinkertaisia, eivätkä ne saa tehdä palvelun tarjoamisesta kohtuuttoman mutkikasta tai viivästyttää sitä aiheettomasti. Hakijoille hakemuksesta mahdollisesti aiheutuvien lupamaksujen ([1]) on oltava kohtuullisia ja oikeasuhteisia lupamenettelyjen kustannuksiin nähden.

3. Kummankin osapuolen on varmistettava, että toimivaltaisen viranomaisen lupaprosessissa tekemät päätökset ja käyttämät menettelyt ovat tasapuolisia kaikkien hakijoiden suhteen. Toimivaltaisen viranomaisen olisi tehtävä päätöksensä itsenäisesti, eikä se saa olla selontekovastuussa millekään niiden palvelujen tarjoajalle, joita varten lupa vaaditaan.

4. Jos hakemuksille on määräaika, hakijalle on jätettävä kohtuullisesti aikaa hakemuksen tekemiseen. Toimivaltaisen viranomaisen on aloitettava hakemuksen käsittely ilman aiheetonta viivytystä. Jos mahdollista, sähköiset hakemukset olisi hyväksyttävä samoin aitoutta koskevin edellytyksin kuin paperihakemukset.

5. Kummankin osapuolen on varmistettava, että hakemusten käsittely, mukaan lukien lopullisen päätöksen tekeminen, saadaan päätökseen kohtuullisessa ajassa täydellisen hakemuksen toimittamisesta. Kumpikin osapuoli pyrkii vahvistamaan hakemusten käsittelyä varten tavanomaiset käsittelyajat.

6. Toimivaltaisen viranomaisen on ilmoitettava hakijalle kohtuullisessa ajassa hakemuksen vastaanottamisesta, jos se katsoo hakemuksen epätäydelliseksi, ja mahdollisuuksien mukaan yksilöitävä hakemuksen täydentämiseksi vaadittavat lisätiedot sekä tarjottava mahdollisuus korjata puutteet.

7. Oikeaksi todistetut jäljennökset olisi mahdollisuuksien mukaan hyväksyttävä alkuperäisten asiakirjojen sijasta.

8. Jos toimivaltainen viranomainen hylkää hakemuksen, tästä on ilmoitettava hakijalle kirjallisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Pääsääntöisesti hakijalle on tämän pyynnöstä ilmoitettava myös hakemuksen hylkäämisen syyt ja määräaika, jonka kuluessa päätökseen voi hakea muutosta.

9. Kummankin osapuolen on varmistettava, että myönnetty lupa tulee voimaan ilman aiheetonta viivytystä luvassa määriteltyjen ehtojen mukaisesti.

2 Alajakso

Yleisesti sovellettavat määräykset

222 artikla

Vastavuoroinen tunnustaminen

1. Tämän luvun määräykset eivät estä osapuolta vaatimasta, että luonnollisilla henkilöillä on sellainen tarvittava pätevyys ja/tai ammattikokemus, jota edellytetään asianomaisen toimialan osalta sillä toiminta-alalla, jolla palvelua tarjotaan.

2. Kumpikin osapuoli rohkaisee ammattialajärjestöjä antamaan tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle vastavuoroista tunnustamista koskevia suosituksia, jotta yrittäjät ja palveluntarjoajat voisivat kokonaan tai osittain täyttää kummankin osapuolen soveltamat kriteerit, jotka koskevat yrittäjien ja palveluntarjoajien, erityisesti ammatillisten palvelujen tarjoajien, lupia, toimintaa ja todistuksia.

3. Edellä 2 kohdassa tarkoitetun suosituksen vastaanotettuaan kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea tarkastelee suositusta kohtuullisessa ajassa selvittääkseen, onko se tämän sopimuksen mukainen, ja arvioi suositukseen sisältyvien tietojen perusteella erityisesti

a) missä määrin kummankin osapuolen soveltamat normit ja kriteerit, jotka koskevat palveluntarjoajien ja yrittäjien lupia, toimintaa ja todistuksia, ovat samankaltaisia; ja

b) vastavuoroista tunnustamista koskevan sopimuksen mahdollista taloudellista arvoa.

([1]) Lupamaksuihin eivät sisälly huutokaupasta, tarjouskilpailusta tai muusta syrjittämättömästä toimiluvan myöntämistavasta johtuvat maksut eivätkä pakolliset suoritukset yleispalvelun tarjoamisesta.

4. Jos nämä vaatimukset täyttyvät, kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea määrittelee vaiheet neuvotteluja varten. Osapuolet aloittavat sen jälkeen neuvottelut vastavuoroista tunnustamista koskevasta sopimuksesta toimivaltaisten viranomaistensa välityksellä.

5. Tämän artiklan 4 kohdassa tarkoitetun vastavuoroista tunnustamista koskevan sopimuksen on oltava WTO-sopimuksen asiaa koskevien määräysten ja erityisesti GATS-sopimuksen VII artiklan mukainen.

223 artikla

Avoimuus ja luottamuksellisten tietojen luovuttaminen

1. Kumpikin osapuoli vastaa viipymättä toisen osapuolen pyyntöihin saada siltä tietoja sen yleisesti soveltamista toimenpiteistä tai kansainvälisistä sopimuksista, jotka liittyvät tai vaikuttavat tähän sopimukseen. Kumpikin osapuoli perustaa lisäksi yhden tai useamman tiedotuspisteen, joka toimittaa pyynnöstä tietoja kaikista tällaisista seikoista toisen osapuolen yrittäjille ja palveluntarjoajille. Osapuolet ilmoittavat toisilleen tiedotuspisteidensä yhteystiedot kolmen kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta. Tiedotuspisteiden ei tarvitse olla lakien ja säännösten tallettajia.

2. Tämän sopimuksen määräykset eivät velvoita osapuolta antamaan luottamuksellisia tietoja, joiden luovuttaminen estäisi lain noudattamisen tai olisi muutoin yleisen edun vastaista tai vaarantaisi yksittäisen julkisen tai yksityisen yrityksen oikeutetut kaupalliset edut.

3 Alajakso

Tietokonepalvelut

224 artikla

Tietokonepalveluja koskeva yhteisymmärrys

1. Osapuolet noudattavat tämän artiklan määräyksiä niiltä osin kuin tietokonepalvelujen kauppa vapautetaan tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti.

2. Yhdistyneiden kansakuntien koodi CPC ([1]) 84, jolla kuvataan tietokonepalveluita ja niihin liittyviä palveluita, kattaa perustoiminnot, joita käytetään kaikkien tietokonepalvelujen ja niihin liittyvien palvelujen tarjoamiseen:

a) tietokoneohjelmat, jotka määritellään ohjekokonaisuuksiksi, joita tietokoneiden toiminta ja viestintä edellyttävät (mukaan lukien niiden kehittäminen ja toteuttaminen);

b) tietojen käsittely ja varastointi; ja

c) niihin liittyvät palvelut, kuten konsulttipalvelut ja asiakkaiden henkilöstön koulutuspalvelut.

Tekniikan kehitys on johtanut siihen, että näitä palveluita tarjotaan yhä useammin toisiinsa liittyvien palveluiden kokonaisuutena tai pakettina, johon voivat sisältyä kaikki tällaiset perustoiminnot tai joitain niistä. Esimerkiksi verkkosivujen tai verkkoalueen isännöinti, tietojen louhintapalvelut ja grid-laskenta koostuvat tietokonepalveluiden perustoimintojen yhdistelmistä.

3. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut, riippumatta siitä, tarjotaanko niitä verkon, myös internetin, kautta, sisältävät kaikki palvelut, joissa tarjotaan

a) tietokoneita tai tietokonejärjestelmiä koskevaa tai niitä varten tehtävää konsultointia, strategioita, analyysia, suunnittelua, erittelyä, tuotesuunnittelua, kehittämistä, asentamista, toteuttamista, integrointia, testausta, vianetsintää, päivitystä, tukea, teknistä apua tai hallinnointia;

([1]) CPC tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC prov, 1991).

b) tietokoneohjelmia, jotka määritellään ohjekokonaisuuksiksi, joita tietokoneiden toiminta ja (sekä sisäinen että keskinäinen) viestintä edellyttävät, sekä tietokoneohjelmia koskevaa tai niitä varten tehtävää konsultointia, strategioita, analyysia, suunnittelua, erittelyä, tuotesuunnittelua, kehittämistä, asentamista, toteuttamista, integrointia, testausta, vianetsintää, päivitystä, muuntamista, ylläpitoa, tukea, teknistä apua, hallinnointia tai käyttöä;

c) tietojen käsittelyä, tallennusta, isännöintiä tai tietokantapalveluja;

d) toimistokoneiden ja -laitteiden, myös tietokoneiden, huolto- ja korjauspalveluja; tai

e) tietokoneohjelmiin, tietokoneisiin tai tietokonejärjestelmiin liittyviä, muualle luokittelemattomia asiakkaiden henkilöstön koulutuspalveluja.

4. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut mahdollistavat muiden palveluiden (esimerkiksi pankkipalveluiden) tarjonnan sähköisesti ja muilla keinoin. On kuitenkin tärkeää erottaa toisistaan mahdollistava palvelu (esim. verkko- tai sovellusisännöinti) ja sisältö- tai ydinpalvelu, jota tarjotaan sähköisesti (esim. pankkipalvelu). Näissä tapauksissa sisältö- tai ydinpalvelu ei kuulu CPC 84:ään.

4 Alajakso

Posti- ja kuriiripalvelut

225 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tässä alajaksossa vahvistetaan sääntelykehyksen periaatteet, jotka koskevat kaikkia posti- ja kuriiripalveluja, jotka on vapautettu tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti.

2. Tässä alajaksossa ja tämän luvun 2 jaksossa (Sijoittautuminen), 3 jaksossa (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jaksossa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten)

a) ’toimiluvalla’ tarkoitetaan lupaa, jonka sääntelyviranomainen on myöntänyt yksittäiselle palveluntarjoajalle ja jota tietyn palvelun tarjoaminen edellyttää;

b) ’yleispalvelulla’ tarkoitetaan tietynlaatuisten postipalveluiden pysyvää tarjontaa kaikille käyttäjille kohtuullisin hinnoin osapuolen koko alueella.

226 artikla

Kilpailunvastaisten käytäntöjen torjunta posti- ja kuriiripalveluiden alalla

Asianmukaisia toimenpiteitä otetaan käyttöön tai pidetään yllä, jotta voidaan estää sellaisia toimittajia ottamasta käyttöön kilpailunvastaisia käytäntöjä käyttöönotto tai jatkaa niitä, jotka yksin tai yhdessä voivat markkina-asemaansa käyttämällä vaikuttaa olennaisesti (hintaa ja tarjontaa koskeviin) osallistumisehtoihin asianomaisilla posti- ja kuriiripalvelujen markkinoilla.

227 artikla

Yleispalvelu

Kummallakin osapuolella on oikeus määritellä, minkälaisen yleispalveluvelvoitteen se haluaa pitää voimassa. Tällaisia velvoitteita ei sinänsä katsota kilpailun vastaisiksi, jos niitä hallinnoidaan avoimesti, ketään syrjimättä ja kilpailun kannalta puolueettomalla tavalla eivätkä ne aiheuta suurempaa rasitetta kuin mitä osapuolen määrittelemä yleispalvelu edellyttää.

228 artikla

Toimiluvat

1. Toimilupa voidaan vaatia ainoastaan sellaisiin palveluihin, jotka kuuluvat yleispalvelun piiriin.

2. Jos toimilupa vaaditaan, seuraavat tiedot on julkistettava:

a) kaikki toimiluvan myöntämiseen liittyvät perusteet sekä aika, joka yleensä tarvitaan toimilupahakemusta koskevan päätöksen tekemiseen; ja

b) toimilupien ehdot ja edellytykset.

3. Toimiluvan epäämisperusteet on pyynnöstä ilmoitettava hakijalle. Kumpikin osapuoli vahvistaa riippumattoman elimen välityksellä tapahtuvan muutoksenhakumenettelyn. Tällaisen menettelyn on oltava avoin ja syrjimätön, ja sen on perustuttava objektiivisiin perusteisiin.

229 artikla

Sääntelyelimen riippumattomuus

Sääntelyelimen on oltava oikeudellisesti erillinen kaikista posti- ja kuriiripalveluiden tarjoajista, eikä se ole niille selontekovelvollinen. Sääntelyelimen päätösten ja menettelyjen on oltava tasapuoliset kaikkien markkinaosapuolten kannalta.

230 artikla

Asteittainen lähentäminen

Kumpikin osapuoli tunnustaa, että on tärkeää lähentää Moldovan tasavallan nykyistä ja tulevaa lainsäädäntöä asteittain tämän sopimuksen liitteessä XXVIII-C olevassa luettelossa esitettyyn unionin säännöstöön.

5 Alajakso

Sähköisen viestinnän verkot ja palvelut

231 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tässä alajaksossa esitetään sääntelyperiaatteet, jotka koskevat kaikkia sähköisiä viestintäpalveluja, jotka on vapautettu tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti.

2. Tässä alajaksossa ja tämän luvun 2 jaksossa (Sijoittautuminen), 3 jaksossa (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jaksossa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten)

a) 'sähköisillä viestintäpalveluilla' tarkoitetaan kaikkia palveluja, jotka muodostuvat kokonaan tai pääosin signaalien siirtämisestä sähköisissä viestintäverkoissa, mukaan lukien televiestintäpalvelut ja siirtopalvelut radio- ja televisiotoiminnassa käytetyissä verkoissa. Palvelujen ulkopuolelle jäävät sähköisten viestintäverkkojen ja -palvelujen avulla siirretyt sisältöpalvelut tai sisältöä toimituksellisessa valvonnassaan pitävät palvelut;

b) 'yleisellä viestintäverkolla' tarkoitetaan sähköistä viestintäverkkoa, jota käytetään ainoastaan tai pääasiallisesti yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäpalvelujen tarjontaan;

c) 'sähköisellä viestintäverkolla' tarkoitetaan siirtojärjestelmiä sekä soveltuvin osin kytkentä- tai reitityslaitteistoa ja muita välineitä, joilla voidaan siirtää signaaleja johtojen välityksellä, radioteitse, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla, mukaan luettuina satelliittiverkot, kiinteät (piiri- ja pakettikytkentäiset, mukaan luettuna internet) ja matkaviestinnän maanpäälliset verkot, sähkökaapelijärjestelmät siinä määrin kuin niitä käytetään signaalinsiirtoon, radio- ja televisiolähetyksiin käytetyt verkot sekä kaapelitelevisioverkot riippumatta siitä, minkä tyyppistä informaatiota niissä siirretään;

d) 'sääntelyviranomaisella' tarkoitetaan sähköisen viestinnän alalla yhtä tai useampaa elintä, jonka tehtävänä on säännellä tässä luvussa tarkoitettua sähköistä viestintää;

e) palveluntarjoajalla katsotaan olevan 'huomattava markkinavoima', jos sillä on yksin tai yhdessä muiden kanssa määräävää asemaa vastaava asema eli sellaista taloudellista vaikutusvaltaa, jonka turvin se voi toimia huomattavassa määrin riippumattomana kilpailijoista, asiakkaista ja viime kädessä kuluttajista;

f) 'yhteenliittämisellä' tarkoitetaan saman tai eri palveluntarjoajan käyttämien yleisten viestintäverkkojen fyysistä ja loogista yhdistämistä, jotta tietyn palveluntarjoajan palveluja käyttävät voivat olla yhteydessä saman tai toisen palveluntarjoajan palvelujen käyttäjiin tai käyttää toisen palveluntarjoajan palveluja. Palveluja voivat tarjota yhteenliitetyt osapuolet tai muut osapuolet, joilla on verkon käyttöoikeus. Yhteenliittäminen on erityinen käyttöoikeuden tyyppi, joka toteutetaan yleisten verkkojen operaattoreiden kesken;

g) 'yleispalvelulla' tarkoitetaan tietynlaatuisten palvelujen kokonaisuutta, joka tarjotaan kaikille käyttäjille osapuolen alueella maantieteellisestä sijainnista riippumatta ja kohtuullisin hinnoin. Osapuolet päättävät itse sen laajuudesta ja täytäntöönpanosta;

h) 'käyttöoikeudella' tarkoitetaan järjestelmien ja/tai palvelujen asettamista toisen palveluntarjoajan saataville määritellyin ehdoin joko yksinoikeudella tai muutoin sähköisten viestintäpalvelujen tarjoamista varten. Se kattaa muun muassa verkkoelementtien ja niihin liittyvien toimintojen käyttöoikeuden, johon saattaa sisältyä laitteiden liittäminen kiinteää tai muuta kuin kiinteää tapaa käyttäen (tässä tarkoitetaan erityisesti tilaajayhteyksien sekä sellaisten toimintojen ja palvelujen käyttöoikeutta, joita tarvitaan palvelujen tarjoamiseksi tilaajayhteyksien kautta); fyysisten perusrakenteiden käyttöoikeuden, mukaan lukien rakennukset, kaapelikanavat ja mastot; asiaan liittyvien ohjelmistojen käyttöoikeuden, mukaan lukien käyttötukijärjestelmät; numeronmuuntoa tai vastaavia toimintoja tarjoavien järjestelmien käyttöoikeuden; kiinteiden ja matkaviestintäverkkojen käyttöoikeuden erityisesti verkkovierailua varten; digitaalitelevisiopalvelujen ehdollisen käyttöoikeuden järjestelmien käyttöoikeuden; ja virtuaaliverkkopalvelujen käyttöoikeuden;

i) 'loppukäyttäjällä' tarkoitetaan käyttäjää, joka ei tarjoa käyttöön yleisiä viestintäverkkoja eikä yleisesti saatavilla olevia sähköisiä viestintäpalveluja;

j) 'tilaajayhteydellä' tarkoitetaan fyysisiä johtoja, jotka yhdistävät tilaajan tiloissa olevan liityntäpisteen ristikytkentälineeseen tai vastaavaan kiinteän yleisen viestintäverkon verkkoelementtiin.

232 artikla

Sääntelyviranomainen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sähköisten viestintäpalvelujen sääntelyviranomaiset ovat oikeudellisesti erillisiä ja toiminnallisesti riippumattomia kaikista sähköisten viestintäpalvelujen tarjoajista. Jos osapuolella on omistusosuuksia tai määräysvaltaa sähköisiä viestintäverkkoja tai -palveluja tarjoavassa palveluntarjoajassa, sen on varmistettava, että sääntelytoiminta ja omistajuuteen tai määräysvaltaan liittyvä toiminta erotetaan rakenteellisesti tehokkaasti toisistaan.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sääntelyviranomaisella on riittävät valtuudet toimialan sääntelyyn. Sääntelyviranomaisen tehtävät on julkaistava helposti saatavilla olevassa ja selkeässä muodossa, erityisesti jos tehtävät on osoitettu useammalle kuin yhdelle elimelle.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sääntelyviranomaisten päätökset ja niiden käyttämät menettelyt ovat tasapuolisia kaikkien markkinaosapuolten kannalta ja avoimia.

4. Sääntelyviranomaisella on valtuudet suorittaa analyysi ennakkosääntelyn alaisiksi tulevista merkityksellisistä tuote- ja palvelumarkkinoista. Jos sääntelyviranomaisen on tämän sopimuksen 234 artiklan mukaisesti tehtävä päätös siitä, asettaako, pitääkö voimassa, muuttaako tai poistaako se velvoitteita, sen on markkina-analyysin perusteella määriteltävä, vallitseeko merkityksellisillä markkinoilla todellinen kilpailu.

5. Jos sääntelyviranomainen toteaa, ettei merkityksellisillä markkinoilla vallitse todellista kilpailua, sen on määriteltävä ja nimettävä palveluntarjoajat, joilla on huomattava markkinavoima kyseisillä markkinoilla, ja tarpeen mukaan asetettava niille tämän sopimuksen 234 artiklassa tarkoitettuja erityisiä sääntelyllisiä velvoitteita tai pidettävä ne edelleen voimassa tai muutettava niitä. Jos sääntelyviranomainen toteaa, että markkinoilla vallitsee todellinen kilpailu, se ei saa asettaa eikä pitää voimassa minkäänlaisia tämän sopimuksen 234 artiklassa tarkoitettuja erityisiä sääntelyllisiä velvoitteita.

6. Kumpikin osapuoli varmistaa, että palveluntarjoajalla, johon sääntelyviranomaisen päätös vaikuttaa, on oikeus hakea muutosta päätökseen muutoksenhakuelimeltä, joka on riippumaton kaikista päätöksen tekemiseen osallistuneista

osapuolista. Kumpikin osapuoli varmistaa, että tapaukseen liittyvät tosiseikat otetaan asianmukaisesti huomioon. Sääntelyviranomaisen päätös on voimassa, kunnes muutoksenhaku on käsitelty, jollei muutoksenhakuelin toisin päätä. Jos muutoksenhakuelin ei ole luonteeltaan tuomioistuin, sen päätökset on aina perusteltava kirjallisesti ja sen päätöksistä on lisäksi voitava valittaa puolueettomalle ja riippumattomalle oikeusviranomaiselle. Muutoksenhakuelinten päätökset on pantava tehokkaasti täytäntöön.

7. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos sääntelyviranomaiset aikovat toteuttaa tämän alajakson määräyksiin liittyviä, merkityksellisiin markkinoihin huomattavalla tavalla vaikuttavia toimenpiteitä, ne antavat asianomaisille osapuolille mahdollisuuden esittää kohtuullisessa määräajassa lausuntonsa ehdotetuista toimenpiteistä. Sääntelyviranomaisten on julkaistava tiedot kuulemismenettelyistään. Kuulemisen tulokset on asetettava julkisesti saataville, paitsi jos tiedot ovat luottamuksellisia.

8. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sähköisiä viestintäverkkoja ja -palveluja tarjoavat palveluntarjoajat toimittavat kaikki tarvittavat tiedot, taloudelliset tiedot mukaan lukien, jotta sääntelyviranomaiset voivat varmistua siitä, että tämän alajakson määräyksiä tai niiden mukaisesti tehtyjä päätöksiä noudatetaan. Näiden palveluntarjoajien on pyynnöstä toimitettava tiedot viipymättä sekä sääntelyviranomaisen edellyttämän aikataulun mukaisesti että sen vaatimalla tarkkuudella. Sääntelyviranomaisen pyytämien tietojen on oltava oikeasuhteisia tämän tehtävän suorittamiseen nähden. Sääntelyviranomaisen on perusteltava tietojen antamista koskeva pyyntönsä.

233 artikla

Lupa sähköisten viestintäpalveluiden tarjoamiseen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että palveluiden tarjontaan myönnetään mahdollisuuksien mukaan lupa pelkän ilmoituksen perusteella.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että toimilupaa voidaan vaatia numeroiden ja taajuuksien myöntämiseen liittyvien kysymysten ratkaisemiseksi. Tällaisten toimilupien ehdot on julkistettava.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos toimilupa vaaditaan,

a) kaikki toimiluvan myöntämiseen liittyvät perusteet sekä kohtuullinen aika, joka yleensä vaaditaan toimilupahakemusta koskevan päätöksen tekemiseen, julkistetaan;

b) toimiluvan epäämisperusteet ilmoitetaan pyynnöstä hakijalle kirjallisesti;

c) hakija voi tehdä valituksen muutoksenhakuelimeen, jos toimilupa evätään perusteettomasti; ja

d) lupamaksut ([1]), jotka osapuoli vaatii luvan myöntämisestä, eivät ylitä hallinnollisia kustannuksia, jotka tavanomaisesti koituvat soveltuvien lupien hallinnosta, valvonnasta ja täytäntöönpanosta. Tämän kohdan vaatimuksia ei sovelleta radiotaajuuksien ja numerointivarojen käytöstä perittäviin lupamaksuihin.

234 artikla

Käyttöoikeudet ja yhteenliittäminen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikilla palveluntarjoajilla, joilla on sähköisten viestintäpalveluiden tarjoamista koskeva lupa, on oikeus ja velvollisuus neuvotella käyttöoikeuksista ja yhteenliittämisestä yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäverkkojen ja -palveluiden tarjoajien kanssa. Käyttöoikeuksista ja verkkojen yhteenliittämisestä olisi periaatteessa sovittava kyseisten palveluntarjoajien kaupallisten neuvottelujen pohjalta.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että palveluntarjoajat, jotka verkkojen yhteenliittämisjärjestelyjä koskevien neuvottelujen myötä saavat tietoja toiselta palveluntarjoajalta, käyttävät tällaisia tietoja ainoastaan siihen tarkoitukseen, johon ne on annettu, ja huolehtivat aina toimitettujen tai tallennettujen tietojen luottamuksellisuudesta.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos sääntelyviranomainen toteaa tämän sopimuksen 232 artiklan mukaisesti, ettei merkityksellisillä markkinoilla vallitse todellista kilpailua, sillä on valtuudet asettaa palveluntarjoajalle, jolla on todettu olevan huomattava markkinavoima, yksi tai useampi seuraavista yhteenliittämistä ja/tai käyttöoikeuksia koskevista velvoitteista:

a) syrjimättömyyttä koskeva velvoite sen varmistamiseksi, että operaattori soveltaa samankaltaisia ehtoja samankaltaisissa olosuhteissa muihin palveluntarjoajiin, jotka tarjoavat samankaltaisia palveluja, ja tarjoaa palveluja ja tietoja muille samoilla ehdoilla ja samanlaatuisina kuin omille yksiköilleen, tytäryhtiöilleen tai kumppaneilleen;

([1]) Lupamaksuihin eivät sisälly huutokaupasta, tarjouskilpailusta tai muusta syrjittämättömästä toimiluvan myöntämistavasta johtuvat maksut eivätkä pakolliset suoritukset yleispalvelun tarjoamiseksi.

b) useassa tarjontaketjun vaiheessa toimivaa yritystä koskeva velvoite saattaa tietoon tukkuhintansa ja sisäiset siirtohintansa syrjimättömyysvelvoitteen noudattamiseksi tai epärehellisen ristiintukemisen estämiseksi. Sääntelyviranomainen voi määritellä käytettävän menettely- ja kirjanpitotavan;

c) velvoitteet toteuttaa kohtuulliset pyynnöt, jotka koskevat erityisten verkkoelementtien ja niihin liittyvien toimintojen käyttöoikeutta, mukaan luettuna tilaajayhteyksien eriytetty tarjonta, ja oikeutta hyödyntää niitä muun muassa silloin, kun sääntelyviranomainen katsoo, että käyttöoikeuden epääminen tai saman vaikutuksen aiheuttavat kohtuuttomat ehdot estäisivät kestävien kilpailumarkkinoiden kehittymistä vähittäismyyntitasolla tai että se ei olisi loppukäyttäjien edun mukaista.

Sääntelyviranomaiset voivat liittää tämän alakohdan velvoitteisiin vilpittömyyttä, kohtuullisuutta ja määräaikoja koskevia ehtoja;

d) velvoite tarjota tiettyjä palveluja tukkumyynnissä kolmansille osapuolille jälleenmyyntiä varten; myöntää teknisten rajapintojen, yhteyskäytäntöjen tai muiden keskeisten, palvelujen tai virtuaaliverkkopalvelujen yhteentoimivuuden kannalta välttämättömien tekniikkojen avoin käyttöoikeus; tarjota rinnakkain sijoittamista tai muita toimintojen yhteiskäyttötapoja, mukaan lukien kaapelikanavien, rakennuksien tai mastojen käyttöoikeus; tarjota tiettyjä palveluja, joita tarvitaan päästä päähän -palvelujen yhteentoimivuuden varmistamiseksi käyttäjille, mukaan lukien älyverkkopalveluihin liittyvät toiminnot; antaa käyttötukijärjestelmien tai samankaltaisten ohjelmistojärjestelmien käyttöoikeus terveen kilpailun varmistamiseksi palvelujen tarjonnassa; ja liittää yhteen verkkoja tai verkkotoimintoja.

Sääntelyviranomaiset voivat liittää tämän alakohdan velvoitteisiin vilpittömyyttä, kohtuullisuutta ja määräaikoja koskevia ehtoja;

e) kustannusvastaavuutta ja hintavalvontaa koskevat velvoitteet, mukaan lukien hintojen kustannuslähtöisyyttä ja kustannuslaskentaa koskevat velvoitteet, tietyntyyppisten yhteenliittämisten ja/tai käyttöoikeuksien tarjonnassa, jos markkina-analyysi osoittaa, että todellinen kilpailu puuttuu ja tämä saattaa johtaa siihen, että kyseinen operaattori saattaa pitää hintoja liian korkealla tasolla tai harjoittaa hintapainostusta loppukäyttäjien haitaksi.

Sääntelyviranomaisten on otettava huomioon operaattorin tekemät investoinnit ja sallittava tälle kohtuullinen tuotto sijoitetulle pääomalle, ottaen huomioon investointeihin liittyvät riskit;

f) velvoite julkaista sääntelyviranomaisen palveluntarjoajalle asettamat erityisvelvoitteet ja yksilöidä samalla tuote-/palvelumarkkinat ja maantieteelliset markkinat. Ajantasaiset tiedot on saatettava yleisesti ja helposti kaikkien asianomaisten osapuolten saataville, jolleivät tiedot ole luottamuksellisia eivätkä sisällä liikesalaisuuksia;

g) avoimuutta koskevat velvoitteet, joiden mukaan operaattoreiden on julkistettava määrätyt tiedot; erityisesti tilanteessa, jossa operaattorilla on syrjimättömyyteen liittyviä velvoitteita, sääntelyviranomainen voi vaatia sitä julkaisemaan viitetarjouksen, jonka on oltava riittävästi eritelty sen varmistamiseksi, että palveluntarjoajia ei vaadita maksamaan toiminnoista, jotka eivät ole halutun palvelun kannalta välttämättömiä, ja joka sisältää tarjottavan palvelun eriteltynä markkinoiden tarpeiden mukaisiin osatekijöihin sekä siihen liittyvät ehdot, mukaan lukien hinnat.

4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että palveluntarjoaja, joka pyytää verkkojen yhteenliittämistä sellaisen palveluntarjoajan kanssa, jolla on todettu olevan huomattava markkinavoima, voi hakea verkkojen yhteenliittämistä ja/tai käyttöoikeuksia koskeviin ehtoihin liittyvän riidan ratkaisua riippumattomalta kotimaiselta elimeltä, joka voi olla tämän sopimuksen 231 artiklan 2 kohdan d alakohdassa tarkoitettu sääntelyelin, joko milloin tahansa tai julkisesti ilmoitetun kohtuullisen ajan kuluttua.

235 artikla

Rajalliset voimavarat

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikki menettelyt, jotka koskevat rajallisten voimavarojen, kuten taajuuksien, numeroiden ja asennusoikeuksien, myöntämistä ja käyttöä, toteutetaan puolueettomasti, oikeasuhteisesti, viivytyksettä, avoimesti ja syrjimättömästi. Myönnettyjen taajuuskaistojen kulloinenkin tilanne on julkaistava, mutta yksityiskohtaisia tietoja julkishallinnon erityisiin käyttötarkoituksiin myönnetyistä taajuuksista ei edellytetä.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa sähköisissä viestintäpalveluissa niiden alueella käytettävien radiotaajuuksien tehokkaan hallinnoinnin, jotta voidaan varmistaa taajuuksien tosiasiallinen ja tehokas käyttö. Jos tiettyjen taajuuksien kysyntä ylittää saatavilla olevien taajuuksien määrän, tällaisten taajuuksien jakamisessa käyttäjille on noudatettava tarkoituksenmukaisia ja avoimia menettelyjä, jotta voidaan varmistaa niiden mahdollisimman tehokas käyttö ja edistää kilpailun kehittymistä.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kansallisten numerointivarojen jakaminen ja kansallisten numerointisuunnitelmien hallinnointi annetaan sääntelyviranomaisen tehtäväksi.

4. Jos julkisilla viranomaisilla tai paikallisviranomaisilla on omistusosuuksia tai määräysvaltaa yleisiä viestintäverkkoja ja/tai -palveluja tarjoavissa palveluntarjoajissa, on varmistettava, että asennusoikeuksien myöntämiseen liittyvät toiminnot erotetaan rakenteellisesti tehokkaasti omistajuuteen ja määräysvaltaan liittyvästä toiminnasta.

236 artikla

Yleispalvelu

1. Kummallakin osapuolella on oikeus määritellä, minkälaiset yleispalveluvelvoitteet se haluaa pitää voimassa.

2. Tällaisia velvoitteita ei sinänsä pidetä kilpailunvastaisina sillä edellytyksellä, että niitä hallinnoidaan avoimesti, objektiivisesti ja syrjimättömästi. Tällaisten velvoitteiden hallinnoinnin on myös oltava kilpailun suhteen neutraalia, eikä se saa olla raskaampaa kuin mikä on tarpeen kunkin osapuolen määrittelemää yleispalvelutyyppiä varten.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikki palveluntarjoajat voivat tarjoutua yleispalvelun varmistajiksi eikä mitään palveluntarjoajaa suljeta ennakolta tämän mahdollisuuden ulkopuolelle. Valinta on tehtävä tehokkaalla, avoimella, objektiivisella ja syrjimättömällä tavalla. Kumpikin osapuoli arvioi tarvittaessa, muodostaako yleispalvelun tarjoaminen kohtuuttoman rasitteen yhdelle tai useammalle yleispalvelun tarjoajaksi nimetylle organisaatiolle. Jos se tällaisen kustannuslaskelman nojalla on perusteltua ja ottaen huomioon yleispalvelua tarjoavalle organisaatiolle mahdollisesti koituva markkinaetu, sääntelyviranomaisten on päätettävä, tarvitaanko kyseistä yhtä tai useampaa palveluntarjoajaa koskevaa kompensaatiomenettelyä tai yleispalvelujen nettokustannusten jakamismenettelyä.

4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että:

a) käyttäjien saatavilla on joko painettuja tai sähköisiä tilaajaluetteloita tai molempia, ja luettelot saatetaan ajan tasalle säännöllisesti ja vähintään kerran vuodessa; ja

b) edellä a alakohdassa tarkoitettuja palveluja tarjoavat organisaatiot soveltavat syrjimättömyyden periaatetta muiden organisaatioiden niille toimittamien tietojen käsittelyssä.

237 artikla

Sähköisten viestintäpalveluiden rajat ylittävä tarjonta

Kumpikaan osapuoli ei voi rajat ylittävän palveluiden tarjonnan ehtona edellyttää, että toisen osapuolen palveluntarjoajan on perustettava toimipaikka tai oltava jollain tavalla sijoittautunut osapuolen alueelle tai että sillä olisi kotipaikka siellä.

238 artikla

Tietojen luottamuksellisuus

Kumpikin osapuoli varmistaa palvelukauppaa rajoittamatta yleisessä sähköisessä viestintäverkossa tapahtuvan ja julkisesti saatavilla olevia sähköisiä viestintäpalveluita käyttävän sähköisen viestinnän ja siihen liittyvien liikennetietojen luottamuksellisuuden.

239 artikla

Palveluntarjoajien väliset riidat

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos sähköisten viestintäverkkojen tai -palveluiden tarjoajien välillä ilmenee riita, joka liittyy tässä luvussa tarkoitettuihin oikeuksiin ja velvoitteisiin, asianomainen sääntelyviranomainen antaa kumman tahansa asianomaisen osapuolen pyynnöstä sitovan päätöksen, jolla riita ratkaistaan mahdollisimman nopeasti ja joka tapauksessa neljän kuukauden kuluessa.

2. Sääntelyviranomaisen päätös on julkistettava liikesalaisuutta koskevia määräyksiä noudattaen. Asianomaisille palveluntarjoajille on esitettävä päätöksen täydelliset perustelut.

3. Jos tällainen riita koskee rajat ylittävää palveluiden tarjontaa, kyseisten sääntelyviranomaisten on koordinoitava toimintansa, jotta riita voidaan ratkaista.

240 artikla

Asteittainen lähentäminen

Kumpikin osapuoli tunnustaa, että on tärkeää lähentää Moldovan tasavallan nykyistä ja tulevaa lainsäädäntöä asteittain tämän sopimuksen liitteessä XXVIII-B olevassa luettelossa esitettyyn unionin säännöstöön.

6 Alajakso

Rahoituspalvelut

241 artikla

Soveltamisala ja määritelmä

1. Tässä jaksossa esitetään sääntelyperiaatteet, jotka koskevat kaikkia rahoituspalveluja, jotka on vapautettu tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti.

2. Tässä alajaksossa ja tämän luvun 2 jaksossa (Sijoittautuminen), 3 jaksossa (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jaksossa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten)

a) 'rahoituspalvelulla' tarkoitetaan mitä tahansa osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajan tarjoamaa rahoitusluonteista palvelua. Rahoituspalveluihin kuuluvat seuraavat toimintamuodot:

   i) vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut:

      1) ensivakuutus (mukaan luettuna rinnakkaisvakuutus):

         a) henkivakuutus;

         b) vahinkovakuutus;

      2) jälleenvakuutus ja edelleenvakuutus;

      3) vakuutusten välittäminen, kuten vakuutusmeklarien ja -asiamiesten toiminta; ja

      4) vakuutusten liitännäispalvelut, kuten neuvonta-, aktuaari-, riskinarviointi- ja vahingonkäsittelypalvelut;

   ii) pankkipalvelut ja muut rahoituspalvelut (lukuun ottamatta vakuutuspalveluja):

      1) talletusten ja muiden takaisinmaksettavien varojen vastaanotto yleisöltä;

      2) kaikentyyppinen luotonanto, mukaan luettuina kulutusluotot, kiinnitysluotot, factoring-rahoitus ja liiketoimien rahoitus;

      3) rahoitusleasing;

      4) kaikki maksu- ja rahansiirtopalvelut, mukaan luettuina luotto- ja maksukortit, matkasekit ja pankkivekselit;

      5) takaukset ja sitoumukset;

6) kaupankäynti omaan tai asiakkaitten lukuun pörssissä, OTC-markkinoilla tai muuten seuraavilla välineillä:

a) rahamarkkinavälineet (mukaan lukien sekit, vekselit ja talletustodistukset);

b) ulkomaanvaluutta;

c) johdannaistuotteet, esimerkiksi futuurit ja optiot;

d) valuuttakursseihin ja korkoihin liittyvät välineet, mukaan luettuina sellaiset tuotteet kuin swap-sopimukset ja korkotermiinit;

e) siirtokelpoiset arvopaperit;

f) muut markkinakelpoiset välineet ja rahoitusomaisuus, mukaan lukien jalometalliharkot;

7) osallistuminen asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, myös merkintävastuuseen ja sijoitukseen, ja liikkeeseenlaskuun liittyvien palvelujen tarjoaminen;

8) välitystoiminta rahamarkkinoilla;

9) varainhoito, kuten käteisvarojen tai arvopaperisalkun hoito, kaikentyyppinen yhteissijoitusten hoito, eläkerahastojen hoito, arvopapereiden talletus- ja notariaattipalvelut;

10) rahoitusvaroihin kuten arvopapereihin, johdannaistuotteisiin ja muihin markkinakelpoisiin välineisiin liittyvät selvitys- ja toimituspalvelut;

11) rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvät ohjelmistot;

12) neuvonta, välitys ja muut liitännäisrahoituspalvelut 1–11 alakohdassa lueteltujen toimintamuotojen osalta, mukaan lukien luottotiedot ja luottotietoanalyysit, sijoituksiin ja arvopaperisalkkuihin liittyvä tutkimus ja neuvonta, yritysostoihin sekä yritysten uudelleenjärjestelyyn ja strategiaan liittyvä neuvonta;

b) ’rahoituspalvelujen tarjoajalla’ tarkoitetaan osapuolen luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka haluaa tarjota tai tarjoaa rahoituspalveluja. Käsitteeseen ’rahoituspalvelujen tarjoaja’ eivät kuulu julkiset elimet;

c) ’julkisella elimellä’ tarkoitetaan

i) osapuolen julkisia viranomaisia, keskuspankkia tai raha- tai rahoitusalan viranomaista taikka osapuolen omistuksessa tai valvonnassa olevaa laitosta, jos sen pääasiallisena tehtävänä on hoitaa julkisia tehtäviä tai suorittaa julkishallintoon kuuluvia toimintoja, ei kuitenkaan laitosta, joka pääasiallisesti tarjoaa rahoituspalveluja kaupallisin ehdoin; tai

ii) näiden tehtävien osalta yksityistä elintä, kun se hoitaa tehtäviä, joita yleensä hoitaa keskuspankki tai raha- ja rahoitusalan viranomainen;

d) ’uudella rahoituspalvelulla’ tarkoitetaan luonteeltaan rahoitukseen liittyvää palvelua, jota mikään rahoituspalvelujen tarjoaja ei tarjoa osapuolen alueella mutta jota tarjotaan toisen osapuolen alueella, mukaan lukien palvelut, jotka liittyvät olemassa oleviin ja uusiin tuotteisiin tai tuotteen toimitustapaan.

242 artikla

Vakauden ja luotettavuuden turvaamista koskeva poikkeus

1. Kumpikin osapuoli voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa toimenpiteitä toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen liittyvistä syistä muun muassa

a) suojellakseen sijoittajia, tallettajia, vakuutuksenottajia tai henkilöitä, joiden omaisuudenhoidosta vastaa rahoituspalvelujen tarjoaja; ja

b) varmistaakseen osapuolen rahoitusjärjestelmän luotettavuuden ja vakauden.

2. Nämä toimenpiteet eivät saa olla vaativampia kuin on tarpeen niille asetetun tavoitteen saavuttamiseksi, eivätkä ne saa johtaa toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajien syrjintään osapuolen omiin rahoituspalvelujen tarjoajiin verrattuna.

3. Tämän sopimuksen määräyksiä ei saa tulkita siten, että osapuoli olisi velvoitettu paljastamaan yksittäisten kuluttajien liiketoimiin ja tileihin liittyviä tietoja tai julkisten elinten hallussa olevia luottamuksellisia tai yksityisiä tietoja.

243 artikla

Tehokas ja avoin sääntely

1. Kumpikin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan ilmoittamaan etukäteen kaikille asianomaisille henkilöille sellaisista yleisesti sovellettaviksi tarkoitetuista toimenpiteistä, joiden käyttöönottoa osapuoli ehdottaa, antaakseen näille henkilöille mahdollisuuden esittää huomautuksia kyseisistä toimenpiteistä. Näistä toimenpiteistä ilmoitetaan

a) virallisessa julkaisussa; tai

b) muussa kirjallisessa tai sähköisessä muodossa.

2. Kumpikin osapuoli antaa asianomaisten henkilöiden tiedoksi vaatimukset, joita se soveltaa rahoituspalvelujen tarjoamista koskevien hakemusten laatimiseen.

Asianomainen osapuoli antaa hakijalle tämän pyynnöstä tiedon sen hakemuksen käsittelyvaiheesta. Jos asianomainen osapuoli tarvitsee lisätietoja hakijalta, sen on ilmoitettava tästä hakijalle ilman tarpeetonta viivytystä.

3. Kumpikin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan varmistamaan, että rahoituspalvelualan sääntelyä ja valvontaa sekä veropetosten ja veronkierron torjuntaa koskevat kansainvälisesti sovitut normit pannaan täytäntöön ja niitä sovelletaan sen alueella. Tällaisia kansainvälisesti sovittuja normeja ovat muun muassa Baselin pankkivalvontakomitean ”Core Principles for Effective Banking Supervision” (pankkivalvontaa koskevat perusperiaatteet), kansainvälisen vakuutusvalvojien järjestön ”Insurance Core Principles” (vakuutuksen perusperiaatteet), arvopaperipörssiä valvovien viranomaisten kansainvälisen järjestön ”Objectives and Principles of Securities Regulation” (arvopaperikaupan sääntelyn tavoitteet ja periaatteet), taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) tietojenvaihtoa veroasioissa koskeva sopimus, G20-ryhmän antama ”Statement on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes” (lausuma avoimuudesta ja tietojenvaihdosta verotusta varten) sekä rahanpesunvastaisen kansainvälisen toimintaryhmän ”Forty Recommendations on Money Laundering” (neljäkymmentä rahanpesun vastaista suositusta) ja ”Nine Special Recommendations on Terrorist Financing” (yhdeksän terrorismin rahoituksen vastaista erityissuositusta).

Osapuolet ottavat myös huomioon G7-maiden valtiovarainministerien vahvistaman ”Ten Key Principles for Information Exchange” (tietojenvaihdon kymmenen perusperiaatetta) ja toteuttavat tarvittavat toimenpiteet näiden periaatteiden soveltamiseksi kahdenvälisissä yhteyksissään.

244 artikla

Uudet rahoituspalvelut

Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajan tarjota samantyyppisiä uusia rahoituspalveluja kuin ne, joita osapuolen omat rahoituspalvelujen tarjoajat saavat osapuolen sisäisen lainsäädännön nojalla tarjota vastaavissa olosuhteissa. Osapuoli voi määrätä sen oikeudellisen muodon, jonka kautta palvelua voidaan tarjota, ja se voi edellyttää, että palvelun tarjoamiseen hankitaan lupa. Jos lupa vaaditaan, päätös siitä on tehtävä kohtuullisen ajan kuluessa, ja lupa voidaan evätä vain toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen liittyvistä syistä.

245 artikla

Tietojenkäsittely

1. Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajan siirtää tietojenkäsittelyssä tarvittavia tietoja sähköisesti tai muussa muodossa alueelleen ja sieltä pois, jos tällainen tietojenkäsittely on tarpeen rahoituspalvelujen tarjoajan tavanomaisessa liiketoiminnassa.

2. Kumpikin osapuoli ottaa käyttöön riittäviä suojatoimenpiteitä henkilöiden yksityisyyden ja perusoikeuksien ja -vapauksien suojaamiseksi, erityisesti henkilötietojen siirron osalta.

246 artikla

Erityiset poikkeukset

1. Tämän luvun määräysten ei saa tulkita estävän osapuolta tai sen julkisia elimiä harjoittamasta yksinoikeudella alueellaan yleiseen eläkejärjestelmään tai lakisääteiseen sosiaaliturvajärjestelmään kuuluvaa toimintaa tai tarjoamasta siihen liittyviä palveluja, paitsi jos tällaista toimintaa voivat osapuolen sisäisten säännösten mukaisesti harjoittaa myös julkisten elinten tai yksityisten laitosten kanssa kilpailevat rahoituspalvelujen tarjoajat.

2. Tämän sopimuksen määräyksiä ei sovelleta keskuspankin, rahaviranomaisen tai muun julkisen elimen raha- ja valuuttakurssipolitiikan yhteydessä toteuttamiin toimiin.

3. Tämän luvun määräysten ei saa tulkita estävän osapuolta tai sen julkisia elimiä harjoittamasta toimintaa tai tarjoamasta palveluja yksinoikeudella alueellaan osapuolen tai sen julkisten elinten lukuun taikka niiden takauksella tai niiden myöntämin varoin.

247 artikla

Itsesääntelyorganisaatiot

Jos osapuoli edellyttää liittymistä tai osallistumista tai pääsyä johonkin itsesääntelyelimeen, arvopaperi- tai futuuripörssiin tai -markkinoihin, selvitystoimistoon tai muuhun organisaatioon tai yhdistykseen, jotta toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoaja saisi tarjota rahoituspalveluja samoista lähtökohdista kuin osapuolen omat rahoituspalvelujen tarjoajat, tai jos osapuoli välittömästi tai välillisesti tarjoaa tällaisille elimille oikeuksia tai etuja rahoituspalveluiden tarjonnassa, osapuolen on varmistettava tämän sopimuksen 205 artiklan 1 kohdassa ja 211 artiklassa vahvistettujen velvoitteiden noudattaminen.

248 artikla

Selvitys- ja maksujärjestelmät

Niillä ehdoilla ja edellytyksillä, joilla myönnetään kansallinen kohtelu, kummankin osapuolen on sallittava alueelleen sijoittautuneiden toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajien päästä osalliseksi julkisten elinten ylläpitämiin maksu- ja selvitysjärjestelmiin, sekä sellaisiin virallisiin rahoitus- ja jälleenrahoitusmahdollisuuksiin, jotka ovat käytettävissä tavanomaisen liiketoiminnan yhteydessä. Tällä artiklalla ei tarjota näille rahoituspalvelujen tarjoajille pääsyä osapuolen viimekäden rahoittajan (”lender of last resort”) mahdollisuuksiin.

249 artikla

Asteittainen lähentäminen

Kumpikin osapuoli tunnustaa, että on tärkeää lähentää Moldovan tasavallan nykyistä ja tulevaa lainsäädäntöä asteittain tämän sopimuksen 243 artiklan 3 kohdassa lueteltuihin kansainvälisiin parhaiden käytäntöjen normeihin sekä tämän sopimuksen liitteessä XXVIII-A olevassa luettelossa esitettyyn unionin säännöstöön.

7 Alajakso

Liikennepalvelut

250 artikla

Soveltamisala

Tässä jaksossa esitetään periaatteet, jotka koskevat kansainvälisiä liikennepalveluja, jotka on vapautettu tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti.

251 artikla

Kansainvälinen meriliikenne

1. Tässä alajaksossa ja tämän luvun 2 jaksossa (Sijoittautuminen), 3 jaksossa (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jaksossa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten)

a) ’kansainväliseen meriliikenteeseen’ sisältyvät ovelta ovelle -kuljetukset ja multimodaalikuljetukset, joilla tarkoitetaan tavaroiden kuljettamista useammalla kuin yhdellä liikennemuodolla, joihin sisältyy meriosuus, ja ainoastaan yhdellä kuljetusasiakirjalla, minkä vuoksi tähän sisältyy oikeus tehdä suoraan sopimuksia muiden liikennemuotojen tarjoajien kanssa;

b) 'meriliikenteen lastinkäsittelypalveluilla' tarkoitetaan ahtausyritysten, myös terminaalien operaattoreiden, harjoittamaa toimintaa, mutta siihen ei sisälly satamatyöläisten välitön toiminta, jos tällainen työvoima on järjestetty ahtausyrityksistä ja terminaalien operaattoriyrityksistä riippumattomasti. Tähän sisältyvät seuraavien vaiheiden järjestely ja valvonta:

i) lastin lastaaminen laivaan/purkaminen laivasta;

ii) lastin kiinnittäminen/irrottaminen; ja

iii) lastin vastaanottaminen/toimittaminen ja säilyttäminen ennen laivausta tai purkamisen jälkeen;

c) 'tulliselvityspalveluilla' (vaihtoehtoisesti 'tullitoimipaikan asiamiespalvelut') tarkoitetaan toimia, jotka koostuvat rahdin tuontiin, vientiin tai kauttakuljetukseen liittyvien tullimuodollisuuksien täyttämisestä toisen osapuolen puolesta riippumatta siitä, onko palvelu kyseisen palveluntarjoajan päätoiminta vai sen päätoimialaa täydentävä muu toimintamuoto;

d) 'konttiasema- ja varastopalveluilla' tarkoitetaan konttien säilyttämistä joko satama-alueilla tai sisämaassa niiden pakkaamiseksi, purkamiseksi ja korjaamiseksi sekä niiden saattamiseksi liikennekelpoisiksi;

e) 'varustamon edustajan palveluilla' tarkoitetaan yhden tai useamman linja- tai laivanvarustamon kaupallisten etujen edustamista tietyllä maantieteellisellä alueella seuraavissa tarkoituksissa:

i) meriliikenteen ja siihen liittyvien oheispalvelujen markkinointiin ja myyntiin liittyvät toimet hinnoittelusta laskutukseen sekä konossementtien laatiminen yhtiöiden puolesta, tarvittavien oheispalvelujen ostaminen ja jälleenmyynti, asiakirjojen laatiminen ja liiketoimintaa koskevien tietojen toimittaminen;

ii) aluksen satamassakäynnin järjestäminen tai rahdin haltuunotto tarvittaessa varustamon puolesta;

f) 'huolintapalveluilla' tarkoitetaan laivauksen järjestämistä ja seurantaa laivaajan puolesta hankkimalla kuljetus- ja tarvittavat oheispalvelut, laatimalla tarvittavat asiakirjat ja toimittamalla tarvittavat liiketoimintatiedot;

g) 'syöttöliikennepalveluilla' tarkoitetaan kansainvälisten lastien, erityisesti konttirahdin, kuljetusta meritse osapuolen alueella sijaitsevien satamien välillä ennen kansainvälistä kuljetusosuutta tai sen jälkeen.

2. Kansainvälisen meriliikenteen osalta kumpikin osapuoli varmistaa lastin vapaata kuljetusoikeutta kaupallisin ehdoin koskevan periaatteen tosiasiallisen soveltamisen, kansainvälisten meriliikennepalvelujen vapaan tarjoamisen sekä kansallisen kohtelun soveltamisen tällaisten palvelujen tarjoamisen yhteydessä.

Ottaen huomioon kansainvälisten meriliikennepalvelujen nykyisen vapauttamisasteen osapuolten välillä

a) kumpikin osapuoli soveltaa tosiasiallisesti periaatetta, jonka mukaan kansainvälisille meriliikennemarkkinoille ja meriliikenteeseen on rajoittamaton pääsy kaupallisin ehdoin ja syrjimättömästi;

b) kumpikin osapuoli myöntää toisen osapuolen lipun alla toimiville tai sen palveluntarjoajien liikennöimille aluksille yhtä edullisen kohtelun kuin omille aluksilleen tai minkä tahansa kolmannen maan aluksille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi, muun muassa satamiin pääsyn, satamien infrastruktuurin ja palveluiden ja merenkulun tukipalvelujen käytön ja niistä johtuvien maksujen ja palkkioiden, tullipalvelujen ja laituripaikkojen sekä lastausta ja purkamista varten osoitettavien tilojen ja välineiden osalta.

3. Soveltaessaan kyseisiä periaatteita osapuolet

a) eivät ota käyttöön tulevissa, kolmansien maiden kanssa meriliikennepalveluista tehtävissä sopimuksissa lastinjakojärjestelyitä, kuivan ja nestemäisen irtolastin kuljetukset ja linjaliikenne mukaan luettuina, ja lopettavat kohtuullisen ajan kuluessa tällaiset lastinjakojärjestelyt, jos niitä on aiemmissa sopimuksissa; ja

b) poistavat tämän sopimuksen voimaan tullessa kaikki yksipuoliset toimenpiteet sekä hallinnolliset, tekniset tai muut esteet, jotka voisivat rajoittaa peitellysti kansainvälisten merikuljetuspalvelujen vapaata tarjoamista tai vaikuttaa niihin syrjivästi, ja pidättäytyvät ottamasta tällaisia käyttöön.

4. Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien sijoittautumisen alueelleen yhtä edullisin sijoittautumis- ja toimintaedellytyksin kuin ne, jotka se tarjoaa joko omille tai minkä tahansa kolmannen maan palvelujen tarjoajille sen mukaan, kummat näistä edellytyksistä ovat paremmat.

5. Kumpikin osapuoli tarjoaa toisen osapuolen meriliikennepalvelujen tarjoajille kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin seuraavat satamapalvelut: luotsaaminen, hinaus ja vetoapu, muonitus, polttoaineen ja veden toimitus, jätehuolto ja painolastin hävittäminen, satamakapteenipalvelut, navigointilaitteet, alusten käytön kannalta ratkaisevan tärkeät maissa sijaitsevat viestintä-, vesi-, sähkö- ja muut vastaavat palvelut, korjausvälineet hätätapauksia varten, ankkurointi, laituripaikka ja alusten kiinnityspalvelut.

6. Kumpikin osapuoli sallii välineistön, kuten tyhjien konttien, kuljetuksen muuna kuin maksua vastaan kuljetettavana rahtina jäsenvaltion satamien välillä tai Moldovan tasavallan satamien välillä.

7. Kumpikin osapuoli sallii toimivaltaisen viranomaisen luvalla toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien tarjota syöttöliikennepalveluja kansallisten satamiensa välillä.

252 artikla

Lentoliikenne

Lentoliikenteen asteittaisesta vapauttamisesta osapuolten välillä niiden kaupallisten tarpeiden ja vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevien edellytysten mukaisesti sovitaan EU:n ja sen jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan yhteistä ilmailualuetta koskevassa sopimuksessa.

253 artikla

Asteittainen lähentäminen

Kumpikin osapuoli tunnustaa, että on tärkeää lähentää Moldovan tasavallan nykyistä ja tulevaa lainsäädäntöä asteittain tämän sopimuksen liitteessä XXVIII-D olevassa luettelossa esitettyyn unionin säännöstöön.

6 Jakso

Sähköinen kaupankäynti

1 Alajakso

Yleiset määräykset

254 artikla

Tavoite ja periaatteet

1. Osapuolet tunnustavat, että sähköinen kaupankäynti lisää kaupankäynnin mahdollisuuksia monilla aloilla, ja ne sopivat edistävänsä sähköistä kaupankäyntiä välillään tekemällä yhteistyötä erityisesti tämän luvun määräyksiin perustuvissa sähköiseen kaupankäyntiin liittyvissä asioissa.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että sähköisen kaupankäynnin kehityksen on oltava täysin yhteensopivaa korkeatasoisimpien kansainvälisten tietosuojastandardien kanssa, jotta käyttäjien luottamus sähköiseen kaupankäyntiin voidaan varmistaa.

3. Osapuolet sopivat, että sähköisiä siirtoja pidetään tämän luvun 3 jaksossa (Rajat ylittävä palvelujen tarjonta) tarkoitettuna palveluiden tarjontana, johon ei voida soveltaa tulleja.

255 artikla

Sähköistä kaupankäyntiä koskeva yhteistyö

1. Osapuolet ylläpitävät sähköisen kaupan esille nostamista sääntelykysymyksistä vuoropuhelua, jossa käsitellään muuan muassa seuraavia kysymyksiä:

a) yleisölle annettujen elektronisten allekirjoitusten varmenteiden tunnustaminen ja rajat ylittävien varmennepalveluiden helpottaminen;

b) välittävien palveluntarjoajien vastuu tiedon toimittamisen tai tallentamisen osalta;

c) ei-toivotun sähköisen kaupallisen viestinnän käsittely;

d) kuluttajansuoja sähköisen kaupan alalla; ja

e) kaikki muut sähköisen kaupankäynnin kehityksen kannalta merkitykselliset seikat.

2. Tällainen yhteistyö voi tapahtua tiedonvaihtona, jonka aiheena on osapuolten näitä kysymyksiä koskeva lainsäädäntö ja tällaisen lainsäädännön täytäntöönpano.

2 Alajakso

Välittäjinä toimivien palveluntarjoajien vastuu

256 artikla

Välittäjien palvelujen käyttö

1. Osapuolet tunnustavat, että kolmannet osapuolet voivat käyttää välittäjien palveluita loukkaavaan toimintaan ja huolehtivat tässä alajaksossa määrättyjen toimenpiteiden toteuttamisesta välittäjinä toimivien palveluntarjoajien osalta.

2. Sovellettaessa tämän sopimuksen 257 artiklaa 'palveluntarjoajalla' tarkoitetaan digitaalisen verkossa tapahtuvan viestinnän tiedonsiirto-, reititys- tai yhteyspalvelujen tarjoajaa, kun viestin sisältöä ei muuteta käyttäjän, joka on valinnut itse aineiston, määrittämien pisteiden välillä tai kyseisissä pisteissä. Sovellettaessa tämän sopimuksen 258 ja 259 artiklaa 'palveluntarjoajalla' tarkoitetaan palveluntarjoajaa tai operaattoria, joka tarjoaa verkkopalveluja tai verkon käyttöoikeuksia.

257 artikla

Välittäjinä toimivien palveluntarjoajien vastuu: "pelkkä siirtotoiminta"

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos tarjottava tietoyhteiskunnan palvelu muodostuu palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen siirrosta viestintäverkossa tai viestintäverkkoyhteyden tarjoamisesta, palveluntarjoaja ei ole vastuussa siirretyistä tiedoista, edellyttäen, että palveluntarjoaja:

a) ei ole siirron alkuunpanija;

b) ei valitse siirron vastaanottajaa; ja

c) ei valitse eikä muuta siirrettäviä tietoja.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetut siirtoon ja yhteyden tarjoamiseen liittyvät toiminnot käsittävät siirrettyjen tietojen automaattisen, väliaikaisen ja tilapäisen tallentamisen, sikäli kuin tallentaminen palvelee yksinomaan siirron toimeenpanoa viestintäverkossa eikä sen kesto ylitä siirtoon tarvittavaa kohtuullista aikaa.

3. Tämä artikla ei vaikuta tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen mahdollisuuteen vaatia osapuolten oikeusjärjestelmien mukaisesti palveluntarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset.

258 artikla

Välittäjinä toimivien palveluntarjoajien vastuu: ”välimuistiin tallentaminen”

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaminen muodostuu palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen siirrosta viestintäverkossa, palveluntarjoaja ei ole vastuussa tämän tiedon sellaisen automaattisen, tilapäisen ja lyhytaikaisen tallentamisen osalta, jonka suorittamisen ainoana tavoitteena on muille palvelun vastaanottajille niiden pyynnöstä myöhemmin tehtävän tiedonsiirron tehostaminen, edellyttäen, että:

a) palveluntarjoaja ei muuta tietoja;

b) palveluntarjoaja noudattaa tietoihin pääsyä koskevia ehtoja;

c) palveluntarjoaja noudattaa tiedon päivitystä koskevia sääntöjä, jotka on ilmoitettu toimialalla laajalti hyväksytyllä ja käytetyllä tavalla;

d) palveluntarjoaja ei puutu toimialalla laajalti hyväksytyn ja käytetyn teknologian lailliseen käyttöön saadakseen tietoja tallennetun tiedon käytöstä; ja

e) palveluntarjoaja toimii viipymättä tallentamansa tiedon poistamiseksi tai sen saannin estämiseksi heti, kun se on saanut tosiasiallisesti tietoonsa sen, että tieto on poistettu sieltä, missä se alun perin oli verkossa, tai että kyseisen tiedon saanti on estetty taikka tuomioistuin tai hallintoviranomainen on määrännyt poistamaan kyseisen tiedon tai estämään sen saannin.

2. Tämä artikla ei vaikuta tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen mahdollisuuteen vaatia osapuolten oikeusjärjestelmien mukaisesti palveluntarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset.

259 artikla

Välittäjinä toimivien palveluntarjoajien vastuu: säilytys (”hosting”)

1. Jos tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaminen käsittää palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen tallentamisen, kumpikin osapuoli varmistaa, että palveluntarjoaja ei ole vastuussa palvelun vastaanottajan pyynnöstä tallennettujen tietojen osalta, edellyttäen, että

a) palveluntarjoajalla ei ole tosiasiallista tietoa laittomasta toiminnasta tai tiedoista eikä hänen tiedossaan vahingonkorvausvaatimuksen kyseessä ollen ole tosiasioita tai olosuhteita, joiden perusteella toiminnan tai tietojen laittomuus on ilmeistä; tai

b) palveluntarjoaja toimii viipymättä tietojen poistamiseksi tai niihin pääsyn estämiseksi heti saatuaan tiedon tällaisista seikoista.

2. Edellä olevaa 1 kohtaa ei sovelleta, kun palvelun vastaanottaja toimii palveluntarjoajan johdon tai valvonnan alaisena.

3. Tämä artikla ei vaikuta tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen mahdollisuuteen vaatia osapuolten oikeusjärjestelmän mukaisesti palveluntarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset, eikä se myöskään vaikuta osapuolten mahdollisuuteen vahvistaa menettelyjä, joita sovelletaan tietojen poistamiseen tai niihin pääsyn estämiseen.

260 artikla

Yleisen valvontavelvoitteen puuttuminen

1. Osapuolet eivät aseta palveluntarjoajille tämän sopimuksen 257, 258 ja 259 artiklassa tarkoitettujen palvelujen toimittamisen osalta yleistä velvoitetta valvoa siirtämiään ja tallentamiaan tietoja eivätkä yleistä velvoitetta pyrkiä aktiivisesti saamaan selville laittomia toimia osoittavia tosiasioita ja olosuhteita.

2. Osapuoli voi asettaa tietoyhteiskunnan palveluntarjoajille velvoitteen ilmoittaa välittömästi toimivaltaisille viranomaisille palvelun vastaanottajien toteuttamista laittomiksi väitetyistä toimista tai näiden antamista laittomiksi väitetyistä tiedoista tai velvoitteen ilmoittaa toimivaltaisille viranomaisille niiden pyynnöstä tiedot, joiden avulla voidaan tunnistaa niiden palvelujen vastaanottajat, joiden kanssa niillä on säilytyssopimuksia.

7 Jakso

Poikkeukset

261 artikla

Yleiset poikkeukset

1. Tämän luvun ja tämän sopimuksen liitteiden XXVII-A, XXVII-E, XXVII-B, XXVII-F, XXVII-C, XXVII-G, XXVII-D ja XXVII-H määräyksiin sovelletaan tässä artiklassa määrättyjä poikkeuksia, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 446 artiklassa vahvistettujen yleisten poikkeusten soveltamista.

2. Edellyttäen, että toimenpiteitä ei sovelleta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään sellaisten maiden välillä, joissa vallitsevat samankaltaiset olosuhteet, taikka sijoittautumisen tai rajat ylittävän palveluntarjonnan peiteltyyn rajoittamiseen, tämän luvun määräysten ei voida tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön tai soveltamasta toimenpiteitä, jotka

a) ovat tarpeen yleisen turvallisuuden ja julkisen moraalin suojelemiseksi tai yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi;

b) ovat tarpeen ihmisten, eläinten tai kasvien elämän tai terveyden suojelemiseksi;

c) liittyvät ehtyvien luonnonvarojen suojeluun, jos tällaisten toimenpiteiden toteuttamisen ohella rajoitetaan kotimaisia yrittäjiä tai kotimaista palveluiden tuotantoa tai kulutusta;

d) ovat tarpeen taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi;

e) ovat tarpeen sellaisten lakien tai määräysten noudattamisen turvaamiseksi, jotka eivät ole ristiriidassa tämän luvun määräysten kanssa, mukaan luettuina seuraavia seikkoja koskevat lait ja määräykset:

   i) harhaanjohtavien ja petollisten toimintatapojen ehkäiseminen tai sopimusten noudattamatta jättämisen seurauksista huolehtiminen,

   ii) henkilöiden yksityisyyden suojaaminen henkilötietojen käsittelyssä ja levittämisessä sekä henkilöä koskevien tiedostojen ja tilitietojen luottamuksellisuuden turvaaminen;

   iii) turvallisuus;

f) eivät ole yhteensopivia tämän sopimuksen 205 artiklan 1 kohdan ja 211 artiklan kanssa, edellyttäen että erilaisen kohtelun tarkoituksena on varmistaa välittömien verojen tehokas tai tasapuolinen määrääminen tai kantaminen toisen osapuolen taloudellisen toiminnan, yrittäjien tai palveluntarjoajien osalta ([1]).

3. Tämän luvun ja tämän sopimuksen liitteiden XXVII-A, XXVII-E, XXVII-B, XXVII-F, XXVII-C, XXVII-G, XXVII-D ja XXVII-H määräyksiä ei sovelleta osapuolten sosiaaliturvajärjestelmiin tai sellaiseen osapuolen alueella harjoitettavaan toimintaan, joka liittyy vaikka vain satunnaisesti julkisen vallan käyttöön.

262 artikla

Verotusta koskevat toimenpiteet

Tämän luvun määräysten mukaista suosituimmuuskohtelua ei sovelleta verokohteluun, jonka osapuolet myöntävät tai aikovat tulevaisuudessa myöntää niiden välisten kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevien sopimusten perusteella.

([1]) Toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on turvata välittömien verojen määrääminen tai kantaminen tasapuolisesti tai tehokkaasti, kuuluvat osapuolen verojärjestelmänsä mukaisesti suorittamat toimenpiteet,

a) joita sovelletaan ulkomaisiin yrittäjiin ja palveluntarjoajiin tunnustaen, että ulkomaalaisten verovelvollisuus määritetään sellaisten erien perusteella, joiden lähde on tai jotka sijaitsevat osapuolen alueella;
b) joita sovelletaan ulkomaalaisiin verojen määräämisen tai kantamisen turvaamiseksi osapuolen alueella;
c) joita sovelletaan ulkomaalaisiin tai maassa asuviin verojen välttämisen tai kiertämisen estämiseksi, mukaan lukien menettelyyn liittyvien määräysten noudattaminen;
d) joita sovelletaan toisen osapuolen alueella tai alueelta hankittujen palvelujen kuluttajiin tarkoituksena turvata osapuolen alueella olevista lähteistä olevien verojen määrääminen sellaisille kuluttajille tai kantaminen sellaisilta kuluttajilta;
e) joilla erotetaan toisistaan maailmanlaajuisesti veronalaisista eristään verovelvolliset yrittäjät ja palveluntarjoajat ja muut yrittäjät ja palveluntarjoajat tunnustaen heidän veropohjansa välisen erilaisuuden; tai
f) joilla määrätään, kohdennetaan tai jaetaan osapuolen alueella asuvien henkilöiden tai sivukonttoreiden taikka etuyhteydessä keskenään olevien henkilöiden tai saman henkilön sivukonttoreiden välinen tulo, voitto, tappio, vähennys tai hyvitys tarkoituksena turvata osapuolen veropohja.

Tämän kohdan f alakohdassa ja tässä alaviitteessä tarkoitetut termit ja -käsitteet määräytyvät toimenpiteen suorittavan osapuolen sisäisen lainsäädännön mukaisten verotuksen määritelmien ja käsitteiden tai vastaavien tai samankaltaisten määritelmien ja käsitteiden mukaisesti.

263 artikla

Turvallisuuteen perustuvat poikkeukset

Mikään tässä sopimuksessa ei

a) velvoita osapuolta toimittamaan tietoja, joiden paljastamista se pitää keskeisten turvallisuusetujensa vastaisina;

b) estä osapuolta ryhtymästä toimenpiteisiin, joita se pitää välttämättöminä keskeisten turvallisuusetujensa suojelemiseksi ja jotka

   i) liittyvät aseiden, ammusten tai sotatarvikkeiden tuotantoon tai kauppaan;

   ii) liittyvät taloudelliseen toimintaan, jonka tarkoituksena on suoraan tai välillisesti sotilaskohteen varustaminen;

   iii) liittyvät fissioituvaan ja fuusioituvaan ydinmateriaaliin tai materiaaleihin, joista edellä mainitut on johdettu; tai

   iv) toteutetaan sodan tai muun kansainvälisissä suhteissa ilmenevän hätätilanteen aikana; tai

c) estä osapuolia toteuttamasta toimenpiteitä täyttääkseen velvoitteet, joihin ne ovat sitoutuneet kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

7 LUKU

Juoksevat maksut ja pääomanliikkeet

264 artikla

Juoksevat maksut

Osapuolet sitoutuvat Kansainvälisen valuuttarahaston perustamissopimuksen VIII artiklan mukaisesti hyväksymään kaikki vapaasti vaihdettavassa valuutassa suoritettavat maksutaseeseen liittyvät maksut ja siirrot osapuolten välillä.

265 artikla

Pääomanliikkeet

1. Osapuolet varmistavat tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten osalta pääomien vapaan liikkuvuuden suorissa sijoituksissa, mukaan lukien kiinteistöjen hankinnat, jotka on tehty vastaanottajamaan lainsäädännön mukaisesti, ja sijoituksissa, jotka on tehty tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kaupankäynti) määräysten mukaisesti, sekä näiden sijoitusten ja niistä saatujen voittojen rahaksi muuttamisessa ja kotiuttamisessa.

2. Rajoittamatta tämän sopimuksen muiden määräysten soveltamista kumpikin osapuoli varmistaa tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen muiden kuin 1 kohdassa mainittujen maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten osalta

a) pääomien vapaan liikkuvuuden, kun on kyse luotoista, jotka liittyvät liiketoimiin tai palveluihin, joissa jommankumman osapuolen alueella asuva on osallisena; ja

b) pääomien vapaan liikkuvuuden, kun on kyse toisen osapuolen sijoittajien arvopaperisijoituksista ja rahoituslainoista ja -luotoista.

266 artikla

Suojatoimenpiteet

Jos maksut tai pääomanliikkeet poikkeuksellisissa olosuhteissa aiheuttavat tai uhkaavat aiheuttaa vakavia ongelmia valuuttakurssi- tai rahapolitiikan toiminnalle, mukaan lukien vakavia maksutasevaikeuksia, yhdessä tai useammassa

jäsenvaltiossa tai Moldovan tasavallassa, asianomaiset osapuolet voivat toteuttaa suojatoimenpiteitä enintään kuuden kuukauden ajan, jos mainitut toimenpiteet ovat ehdottomasti tarpeen. Suojatoimenpiteen käyttöön ottavan osapuolen on ilmoitettava toimenpiteen käyttöönotosta viipymättä toiselle osapuolelle ja esitettävä mahdollisimman pian sen poistamista koskeva aikataulu.

267 artikla

Helpottamista ja kehittymistä koskevat määräykset

1. Osapuolet neuvottelevat keskenään helpottaakseen pääomanliikkeitä välillään ja edistääkseen näin tämän sopimuksen tavoitteita.

2. Osapuolet toteuttavat tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavien neljän vuoden aikana toimenpiteitä, joilla luodaan tarvittavat edellytykset pääomien vapaata liikkuvuutta koskevien unionin sääntöjen asteittaisen soveltamisen jatkamiselle.

3. Tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukainen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea tarkastelee toteutettuja toimenpiteitä ja määrittää yksityiskohtaiset säännöt lisävapauttamista varten tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavan viidennen vuoden loppuun mennessä.

8 LUKU

Julkiset hankinnat

268 artikla

Tavoitteet

1. Osapuolet tunnustavat, että läpinäkyvä, syrjimätön, kilpailuun perustuva ja avoin tarjouskilpailu edistää kestävää talouskehitystä, ja asettavat tavoitteekseen tehokkaan, vastavuoroisen ja asteittaisen julkisten hankintojensa markkinoiden avaamisen.

2. Tämän luvun mukaisesti vastavuoroinen pääsy julkisten hankintojen markkinoille toteutetaan kansallisen kohtelun periaatteen mukaisesti kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla julkisen sektorin sekä yleishyödyllisten palvelujen alan julkisten sopimusten ja käyttöoikeussopimusten osalta. Tässä luvussa määrätään Moldovan tasavallan julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön asteittaisesta lähentämisestä unionin julkisia hankintoja koskevaan säännöstöön, institutionaalisesta uudistuksesta ja sellaisen julkisia hankintoja koskevan tehokkaan järjestelmän luomisesta, joka perustuu julkisia hankintoja Euroopan unionissa ohjaaviin periaatteisiin sekä edellytyksiin ja määritelmiin, jotka on annettu julkisia rakennusurakoita sekä julkisia tavara- ja palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 31 päivänä maaliskuuta 2004 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2004/18/EY sekä vesi- ja energiahuollon sekä liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankintamenettelyjen yhteensovittamisesta 31 päivänä maaliskuuta 2004 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2004/17/EY.

269 artikla

Soveltamisala

1. Tätä lukua sovelletaan julkisia rakennusurakoita sekä tavara- ja palveluhankintoja koskeviin sopimuksiin, yleishyödyllisten palvelujen alan rakennusurakoita sekä tavara- ja palveluhankintoja koskeviin sopimuksiin sekä käyttöoikeusurakoihin ja palveluja koskeviin käyttöoikeussopimuksiin.

2. Tätä lukua sovelletaan kaikkiin hankintaviranomaisiin ja kaikkiin hankintayksiköihin, jäljempänä 'hankintayksiköt', jotka täyttävät unionin julkisia hankintoja koskevan säännöstön määritelmät. Se kattaa myös yleishyödyllisten palvelujen alan julkisoikeudelliset laitokset ja julkiset yritykset, kuten valtion omistamat yritykset, jotka harjoittavat asianomaisia toimia, ja yksityiset yritykset, joiden toiminta perustuu yleishyödyllisten palvelujen alan erityisiin ja yksinomaisiin oikeuksiin.

3. Tätä lukua sovelletaan tämän sopimuksen liitteessä XXIX-A esitetyt kynnysarvot ylittäviin sopimuksiin.

4. Julkisen sopimuksen ennakoidun arvon laskentaperusteena käytetään maksettavaa kokonaismäärää ilman arvonlisäveroa. Soveltaessaan näitä kynnysarvoja Moldovan tasavalta laskee ja muuntaa kyseiset arvot kansalliseksi valuutakseen käyttäen kansallisen pankkinsa vaihtokurssia.

5. Kynnysarvoja tarkistetaan säännöllisesti kahden vuoden välein alkaen sopimuksen voimaantulovuodesta euron erityisnosto-oikeuksina ilmaistun ja 1 päivänä tammikuuta voimaan tulevaa tarkistusta edeltävän elokuun viimeisenä päivänä päättyvän 24 kuukauden jakson keskimääräisen päivänkurssin perusteella. Tarkistetut kynnysarvot pyöristetään tarvittaessa alaspäin lähimpään tuhanteen euroon. Kynnysarvojen tarkistus hyväksytään tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean päätöksellä.

270 artikla

Institutionaalinen tausta

1. Kumpikin osapuoli laatii soveltuvan institutionaalisen kehyksen ja mekanismit tai ylläpitää niitä julkisten hankintojen järjestelmän asianmukaisen toiminnan varmistamiseksi ja tämän luvun määräysten täytäntöönpanemiseksi.

2. Institutionaalisten uudistusten puitteissa Moldovan tasavalta nimeää erityisesti

a) talouspolitiikasta vastaavan toimeenpanevan keskuselimen, jonka tehtävänä on taata johdonmukainen politiikka kaikilla julkisiin hankintoihin liittyvillä aloilla. Tämä elin helpottaa ja koordinoi tämän luvun täytäntöönpanoa ja ohjaa unionin säännöstöön lähentymisen asteittaista prosessia; ja

b) puolueettoman ja riippumattoman elimen, jonka tehtävänä on hankintaviranomaisten tai hankintayksiköiden julkisten hankintojen yhteydessä tekemien päätösten tarkistaminen. Tässä yhteydessä 'riippumaton' tarkoittaa sitä, että elimen on oltava julkinen viranomainen, joka on erillään kaikista hankintayksiköistä ja talouden toimijoista. Kyseisen elimen tekemiin päätöksiin voidaan soveltaa oikeudellista valvontaa.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että talouden toimijoiden tekemien, sisäisen lainsäädännön rikkomisia koskevien valitusten käsittelystä vastuussa olevien viranomaisten tekemien päätösten noudattamista valvotaan tehokkaasti.

271 artikla

Hankintasopimusten tekemistä koskevat perusstandardit

1. Osapuolet täyttävät viimeistään yhdeksän kuukauden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta kaikkien hankintasopimusten tekemistä koskevat perusstandardit 2–15 kohdan mukaisesti. Nämä perusstandardit johtuvat suoraan julkisia hankintoja koskevista säännöistä ja periaatteista, sellaisina kuin ne sisältyvät unionin julkisia hankintoja koskevaan säännöstöön, mukaan lukien syrjimättömyyden, tasa-arvoisen kohtelun, avoimuuden ja suhteellisuuden periaatteet.

Julkaisu

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikki aiotut hankinnat julkaistaan sopivissa tiedotusvälineissä tavalla, joka on riittävä

a) avaamaan markkinat kilpailulle; ja

b) antamaan kaikille kiinnostuneille talouden toimijoille mahdollisuuden tutustua aiottua hankintaa koskeviin tietoihin ennen hankintasopimuksen tekemistä ja ilmaista kiinnostuksensa sopimuksen tekemiseen.

3. Julkaisun on oltava asianmukainen talouden toimijalle tulevaan hankinnan taloudelliseen etuun nähden.

4. Julkaisun on sisällettävä vähintään tehtävää hankintasopimusta koskevat olennaiset tiedot, laadulliset valintaperusteet, hankintasopimuksen tekemistä koskeva menetelmä, hankintasopimuksen tekoperusteet ja muut lisätiedot, joita talouden toimijat tarvitsevat tehdäkseen päätöksen siitä, ilmaisevatko ne kiinnostuksensa sopimuksen tekemiseen.

Hankintasopimusten tekeminen

5. Kaikki hankintasopimukset tehdään avoimella ja puolueettomalla menettelyllä, jolla estetään korruptio. Puolueettomuus varmistetaan erityisesti hankintasopimuksen kohteen syrjimättömällä kuvauksella, sillä, että hankintasopimus on avoin kaikille talouden toimijoille tasa-arvoiselta pohjalta, asianmukaisilla määräajoilla sekä avoimella ja objektiivisella lähestymistavalla.

6. Hankintayksiköt käyttävät vaadittua rakennusurakkaa, tavaraa tai palvelua kuvatessaan suoritusta ja toimintaa koskevia yleisiä kuvauksia ja kansainvälisiä, eurooppalaisia tai kansallisia standardeja.

7. Vaadittua rakennusurakkaa, tavaraa tai palvelua koskevien ominaispiirteiden kuvauksessa ei saa viitata tiettyyn merkkiin tai alkuperään tai erityiseen prosessiin tai tavaramerkkeihin, patentteihin, tyyppeihin, alkuperänimitykseen tai valmistusmenetelmään, paitsi jos kyseinen viittaus on perusteltavissa hankintasopimuksen kohteella ja siinä esiintyvät sanat 'tai vastaava'. Suorituksista tai toiminnoista käytetään ensisijaisesti yleistä kuvausta.

8. Hankintayksiköt eivät saa asettaa ehtoja, jotka johtavat toisen osapuolen talouden toimijoiden suoraan tai välilliseen syrjintään, kuten vaatimusta siitä, että sopimuksen tekemisestä kiinnostuneiden talouden toimijoiden on oltava sijoittautuneita samaan maahan tai samalle alueelle kuin hankintayksikkö.

Sen estämättä, mitä ensimmäisessä alakohdassa määrätään, sopimuksen tehneeltä hakijalta voidaan vaatia tietyn yritysinfrastruktuurin kehittämistä toiminnan toteuttamisalueella, jos se on hankintasopimuksen erityispiirteistä johtuen perusteltua.

9. Kiinnostuksenilmausten ja tarjousten esittämisen määräajan on oltava riittävän pitkä, jotta toisen osapuolen talouden toimijat voivat tehdä mielekkään arvioinnin tarjouskilpailusta ja valmistella tarjoustaan.

10. Kaikkien osallistujien on etukäteen tiedettävä sovellettavat säännöt, valintaperusteet ja sopimuksen tekoperusteet. Näitä sääntöjä on sovellettava tasapuolisesti kaikkiin osallistujiin.

11. Hankintayksiköt voivat pyytää rajoitettua määrää hakijoita esittämään tarjouksen edellyttäen, että

a) se tapahtuu avoimesti ja syrjimättömästi; ja

b) valinta perustuu ainoastaan objektiivisiin tekijöihin kuten hakijoiden kokemukseen asianomaiselta alalta, hakijoiden yritysten kokoon ja infrastruktuuriin tai hakijoiden teknisiin ja ammatillisiin kykyihin.

Pyydettäessä rajoitettua määrää hakijoita esittämään tarjous on kiinnitettävä huomiota tarpeeseen varmistaa riittävä kilpailu.

12. Hankintayksiköt voivat käyttää neuvottelumenettelyjä ainoastaan poikkeustapauksissa, jos tällaisen menettelyn käyttö ei vääristä kilpailua.

13. Hankintayksiköt voivat käyttää kelpuuttamisjärjestelmiä ainoastaan, jos kelpuutettujen toimijoiden luettelo on laadittu läpinäkyvällä, avoimella menettelyllä, josta on tiedotettu riittävästi. Näiden järjestelmien soveltamisalaan kuuluvat hankintasopimukset on niin ikään tehtävä syrjimättömästi.

14. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sopimukset tehdään avoimella tavalla sellaisen hakijan kanssa, joka on esittänyt taloudellisesti edullisimman tarjouksen tai hinnaltaan alhaisimman tarjouksen ennakkoon laadittujen ja ilmoitettujen tarjouskilpailua ja menettelysääntöjä koskevien perusteiden pohjalta. Lopulliset päätökset ilmoitetaan kaikille hakijoille viipymättä. Jos hylätyn tarjouksen tekijä sitä pyytää, päätöksen perusteet on esitettävä riittävän yksityiskohtaisesti päätöksen uudelleentarkastelun mahdollistamiseksi.

Oikeussuoja

15. Kumpikin osapuoli varmistaa, että henkilöt, jotka ovat tai ovat olleet kiinnostuneita tekemään tietyn sopimuksen ja joille on aiheutunut tai joille on vaarana aiheutua vahinkoa väitetystä sääntöjen rikkomisesta, ovat oikeutettuja saamaan tehokkaan ja puolueettoman oikeussuojan sopimuksen tekemiseen liittyvien hankintayksikön päätösten osalta. Tämän tarkastelumenettelyn aikana ja sen lopuksi tehdyt päätökset on julkistettava tavalla, joka on riittävä päätösten ilmoittamiseksi kaikille asianomaisille talouden toimijoille.

272 artikla

Asteittaisen lähentämisen suunnittelu

1. Ennen asteittaisen lähentämisen aloittamista Moldovan tasavalta toimittaa tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle kattavan etenemissuunnitelman tämän luvun täytäntöönpanemiseksi sekä aikataulut ja välitavoitteet, joihin on sisällyttävä kaikki uudistukset, jotka liittyvät lainsäädännön lähentämiseen unionin säännöstöön ja institutionaalisten valmiuksien kehittämiseen. Tämä etenemissuunnitelma noudattaa tämän sopimuksen liitteessä XXIX-B vahvistettuja aikatauluja ja vaiheita.

2. Etenemissuunnitelma kattaa julkisiin hankintoihin liittyvien toimien täytäntöönpanon osalta kaikki uudistusta ja yleistä oikeudellista kehystä koskevat näkökohdat ja erityisesti seuraavat: lainsäädännön lähentäminen julkisten hankintojen, yleishyödyllisten palvelujen alan hankintasopimusten, käyttöoikeusurakoiden ja tarkastelumenettelyjen osalta sekä hallinnollisen kapasiteetin vahvistaminen kaikilla tasoilla, myös tarkasteluelinten ja täytäntöönpanomekanismien osalta;

3. Kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean myönteisen lausunnon jälkeen kyseistä etenemissuunnitelmaa pidetään tämän luvun täytäntöönpanemista koskevana viiteasiakirjana. Unioni tekee parhaansa avustaakseen Moldovan tasavaltaa etenemissuunnitelman täytäntöönpanossa.

273 artikla

Asteittainen lähentäminen

1. Moldovan tasavalta varmistaa, että sen voimassa oleva ja tuleva julkisia hankintoja koskeva lainsäädäntö saatetaan asteittain yhdenmukaiseksi julkisia hankintoja koskevan unionin säännöstön kanssa.

2. Lainsäädännön lähentäminen unionin säännöstöön toteutetaan peräkkäisissä vaiheissa tämän sopimuksen liitteessä XXIX-B olevan aikataulun ja liitteiden XXIX-C–XXIX-F, XXIX-H, XXIX-I, ja XXIX-K mukaisesti. Tämän sopimuksen liitteissä XXIX-G ja XXIX-J määritetään ei-pakolliset osat, joita ei tarvitse lähentää, ja liitteissä XXIX-L–XXIX-O määritetään ne unionin säännöstön osat, jotka jäävät lähentämisen ulkopuolelle. Prosessissa otetaan asianmukaisesti huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen vastaava oikeuskäytäntö ja Euroopan komission hyväksymät täytäntöönpanotoimenpiteet sekä tarvittaessa unionin säännöstöön tehtävät muutokset. Kunkin vaiheen täytäntöönpanoa arvioi tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukainen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea ja, komitean annettua myönteisen arvioinnin, vastavuoroinen markkinoillepääsy myönnetään tämän sopimuksen liitteen XXIX-B mukaisesti. Euroopan komissio ilmoittaa viipymättä Moldovan tasavallalle kaikista unionin säännöstön muutoksista. Se antaa asianmukaista neuvontaa ja teknistä apua tällaisten muutosten täytäntöönpanemista varten.

3. Kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea aloittaa seuraavan vaiheen arvioinnin vasta sen jälkeen, kun edellisen vaiheen täytäntöönpanotoimenpiteet on suoritettu ja hyväksytty 2 kohdassa esitettyjen sääntöjen mukaisesti.

4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että tämän artiklan soveltamisalan ulkopuolelle jäävät julkisia hankintoja koskevat näkökohdat ja alat noudattavat avoimuuden, syrjimättömyyden ja tasapuolisen kohtelun periaatteita tämän sopimuksen 271 artiklan mukaisesti.

274 artikla

Markkinoillepääsy

1. Osapuolet sopivat, että niiden markkinoiden tehokas ja vastavuoroinen avaaminen tapahtuu asteittain ja samanaikaisesti. Lähentämisprosessin aikana vastavuoroisesti myönnettävän markkinoillepääsyn laajuus on yhteydessä prosessissa tapahtuneeseen edistykseen tämän sopimuksen liitteen XXIX-B mukaisesti.

2. Päätös siirtyä markkinoiden avaamisen seuraavaan vaiheeseen tehdään hyväksytyn lainsäädännön laadun ja sen käytännön täytäntöönpanon arvioinnin perusteella. Tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukainen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea suorittaa tällaisen arvioinnin säännöllisesti.

3. Siltä osin kuin osapuoli on tämän sopimuksen liitteen XXIX-B mukaisesti avannut julkisten hankintojen markkinansa toiselle osapuolelle

a) unioni myöntää Moldovan tasavallan yrityksille riippumatta siitä, ovatko yritykset sijoittautuneet unioniin vai eivät, pääsyn hankintasopimusmenettelyihin julkisia hankintoja koskevien unionin sääntöjen mukaisesti ja yhtä edullisella kohtelulla kuin unionin yrityksille myönnettävä kohtelu;

b) Moldovan tasavalta myöntää unionin yrityksille riippumatta siitä, ovatko yritykset sijoittautuneet Moldovan tasavaltaan vai eivät, pääsyn hankintasopimusmenettelyihin julkisia hankintoja koskevien kansallisten sääntöjen mukaisesti ja yhtä edullisella kohtelulla kuin Moldovan tasavallan yrityksille myönnettävä kohtelu.

4. Lähentämisprosessin viimeisen vaiheen täytäntöönpanon jälkeen osapuolet tarkastelevat mahdollisuutta myöntää vastavuoroinen markkinoillepääsy tämän sopimuksen liitteessä XXIX-A vahvistetun kynnysarvon alapuolelle jääville hankintasopimuksille.

5. Suomi tekee varauman Ahvenanmaan osalta.

275 artikla

Tiedottaminen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että hankintayksiköille ja talouden toimijoille tiedotetaan asianmukaisesti julkisista hankintamenettelyistä, myös julkaisemalla kaikki asiaa koskeva lainsäädäntö ja kaikki asiaa koskevat hallinnolliset päätökset.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että tarjousten tekomahdollisuuksista jaetaan tietoa tehokkaasti.

276 artikla

Yhteistyö

1. Osapuolet tehostavat yhteistyötään vaihtamalla kokemuksia ja tietoja parhaista käytännöistään ja sääntelykehyksistään.

2. Unioni helpottaa tämän luvun täytäntöönpanoa, myös antamalla tarvittaessa teknistä apua. Tämän sopimuksen VI osaston (Rahoitustukea, petosten torjuntaa ja valvontaa koskevat määräykset) määräysten mukaisesti rahoitustukea koskevat päätökset tehdään asianmukaisten unionin rahoitusmekanismien ja välineiden kautta.

3. Tämän sopimuksen liitteeseen XXIX-P sisältyy ohjeellinen luettelo yhteistyöalueista.

9 LUKU

Teollis- ja tekijänoikeudet

1 Jakso

Yleiset säännökset ja periaatteet

277 artikla

Tavoitteet

Tämän luvun tavoitteena on

a) helpottaa innovatiivisten ja luovien tuotteiden tuotantoa ja kaupallistamista osapuolten välillä; ja

b) saavuttaa riittävä ja tehokas teollis- ja tekijänoikeuksien suojan taso ja täytäntöönpano.

278 artikla

Velvoitteiden luonne ja soveltamisala

1. Osapuolet varmistavat sellaisten teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten, joiden osapuolia ne ovat, myös teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehdyn WTO:n sopimuksen, jäljempänä 'TRIPS-sopimus', riittävän ja tehokkaan täytäntöönpanon. Tämän luvun määräyksissä täydennetään ja täsmennetään osapuolten TRIPS-sopimuksen sekä muiden teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten mukaisia oikeuksia ja velvoitteita.

2. Tässä sopimuksessa 'teollis- ja tekijänoikeuksilla' tarkoitetaan vähintään kaikkia sellaisia teollis- ja tekijänoikeuksien luokkia, joita käsitellään tämän sopimuksen 280–317 artiklassa.

3. Teollis- ja tekijänoikeuksien suoja sisältää myös suojan vilpillistä kilpailua vastaan vuonna 1967 tehdyn teollisoikeuden suojelemista koskevan Pariisin yleissopimuksen, jäljempänä 'Pariisin yleissopimus', 10 a artiklan mukaisesti.

279 artikla

Sammuminen

Kumpikin osapuoli perustaa teollis- ja tekijänoikeuksien sisäistä tai alueellista sammumista koskevan järjestelmän.

2 Jakso

Teollis- ja tekijänoikeuksia koskevat normit

1 Alajakso

Tekijänoikeus ja lähioikeudet

280 artikla

Annettava suoja

Osapuolet noudattavat seuraavien kansainvälisten sopimusten mukaisia oikeuksia ja velvoitteita:

a) Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta (Bernin yleissopimus);

b) kansainvälinen yleissopimus esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyritysten suojaamisesta (1961);

c) TRIPS-sopimus;

d) WIPO:n tekijänoikeussopimus; ja

e) WIPO:n esitys- ja äänitesopimus.

281 artikla

Tekijät

Kumpikin osapuoli säätää, että tekijöillä on yksinoikeus sallia tai kieltää

a) suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain tapahtuva kappaleen valmistaminen teoksistaan;

b) teostensa alkuperäiskappaleen tai sen kopion levitys yleisölle myymällä tai millä tahansa muulla tavalla; ja

c) teostensa langallinen tai langaton välittäminen yleisölle, mukaan lukien teosten saattaminen yleisön saataviin siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teokset käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

282 artikla

Esittävät taiteilijat

Kumpikin osapuoli säätää, että esittävillä taiteilijoilla on yksinoikeus

a) sallia tai kieltää esitystensä tallennus ([1]);

b) sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain esitystensä tallennus;

c) saattaa yleisön saataville esitystensä tallenteet joko myymällä tai muulla tavalla;

d) sallia tai kieltää esitystensä tallenteiden saattaminen yleisön saataviin langallisesti tai langattomasti siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada esitysten tallenteet käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;

e) sallia tai kieltää esitystensä yleisradiointi langattomasti ja niiden välittäminen yleisölle, paitsi jos esitys jo sinänsä on yleisradioitu esitys tai on peräisin tallenteelta.

283 artikla

Äänitteiden tuottajat

Kumpikin osapuoli säätää, että äänitteiden tuottajilla on yksinoikeus

a) sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain tapahtuva kappaleen valmistaminen äänitteistään;

b) saattaa yleisön saataville äänitteensä ja sen kopiot joko myymällä tai muulla tavalla; ja

c) sallia tai kieltää äänitteidensä saattaminen yleisön saataviin langallisesti tai langattomasti siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada äänitteet käyttöönsä itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

284 artikla

Yleisradio-organisaatiot

Kumpikin osapuoli säätää, että yleisradio-organisaatioilla on yksinoikeus sallia tai kieltää

a) lähetystensä tallennus;

b) lähetystensä tallenteiden kopiointi;

c) lähetystensä tallenteiden saattaminen yleisön saataville langallisesti tai langattomasti; ja

d) lähetystensä uudelleen tapahtuva yleisradiointi langattomasti sekä lähetystensä välittäminen yleisölle, jos tämä välittäminen tapahtuu paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy pääsymaksua vastaan.

285 artikla

Yleisradiointi ja välittäminen yleisölle

1. Kumpikin osapuoli säätää oikeudesta, jolla voidaan varmistaa, että käyttäjä maksaa kohtuullisen kertakorvauksen, jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen kopiota käytetään langattomasti tapahtuvaan yleisradiointiin tai mihin tahansa välittämiseen yleisölle, ja varmistaa, että tämä korvaus jaetaan asianomaisten esittäjien ja äänitteiden tuottajien kesken.

2. Esittäjien ja äänitteiden tuottajien välisen sopimuksen puuttuessa kumpikin osapuoli voi määrätä ehdot tämän korvauksen jakamiseksi näiden kesken.

([1]) Tässä luvussa 'tallenteella' tarkoitetaan äänien tai kuvien tai niitä edustavien merkkien sisällyttämistä materiaaliseen alustaan, josta ne laitteen avulla voidaan havaita, kopioida tai tuoda julki.

286 artikla

Suoja-aika

1. Bernin yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitetut kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijänoikeudet ovat voimassa tekijän koko elinajan ja 70 vuotta tämän kuolemasta riippumatta päivästä, jona teos on laillisesti saatettu yleisön saataville.

2. Sanoitetun sävellyksen suojan voimassaoloaika päättyy 70 vuoden kuluttua seuraavista henkilöistä viimeisenä elossa olleen kuolemasta, riippumatta siitä, onko nämä henkilöt nimetty tekijäkumppaneiksi: sanoittaja ja säveltäjä, mikäli sekä sanoitus että sävellys on luotu erityisesti kyseistä sanoitettua sävellystä varten.

3. Esittäjien oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua esityksestä. Kuitenkin

a) jos esityksen tallenne muussa muodossa kuin äänitteenä julkaistaan laillisesti tai välitetään laillisesti yleisölle kyseisenä aikana, oikeudet lakkaavat 50 vuoden kuluttua ensiksi näistä sattuvista tapahtumista;

b) jos esityksen tallenne äänitteenä julkaistaan laillisesti tai välitetään laillisesti yleisölle kyseisenä aikana, oikeudet lakkaavat 70 vuoden kuluttua ensiksi näistä sattuvista tapahtumista.

4. Äänitteiden tuottajien oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua tallennuksesta. Kuitenkin

a) jos äänite julkaistaan laillisesti kyseisenä aikana, oikeudet lakkaavat aikaisintaan 70 vuoden kuluttua ensimmäisestä laillisesta julkaisemisesta. Jos äänitettä ei ole julkaistu laillisesti ensimmäisessä virkkeessä mainittuna aikana ja jos äänite on välitetty laillisesti yleisölle kyseisenä aikana, mainitut oikeudet lakkaavat 70 vuoden kuluttua ensimmäisestä laillisesta välittämisestä yleisölle;

b) jos äänitteiden tuottaja 50 vuotta äänitteen laillisesta julkaisusta tai äänitteen laillisesta välittämisestä yleisölle ei enää tarjoa äänitettä myyntiin riittävinä määrinä taikka saata äänitettä yleisön saataviin, esittäjä voi irtisanoa sopimuksen, jolla esittäjä on siirtänyt tai luovuttanut oikeutensa esityksensä tallenteeseen äänitteiden tuottajalle.

5. Yleisradio-organisaatioiden oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua lähetyksen ensimmäisestä yleisradioinnista, riippumatta siitä, tapahtuuko lähetys langallisesti tai langattomasti, myös kaapelin tai satelliitin välityksellä.

6. Tässä artiklassa esitetyt voimassaoloajat lasketaan teoksen niiden lähtökohtana olevan seikan tapahtumista seuraavan vuoden tammikuun 1 päivästä.

287 artikla

Teknisten toimenpiteiden suojaaminen

1. Kumpikin osapuoli säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaisten tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämistä, jota asianomainen henkilö suorittaa tietäen tai niin, että hänellä olisi riittävät perusteet tietää pyrkivänsä kyseiseen tavoitteeseen.

2. Kumpikin osapuoli säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaista laitteiden, tuotteiden tai komponenttien valmistamista, maahantuontia, jakelua, myyntiä, vuokrausta, myytäväksi tai vuokrattavaksi ilmoittelua taikka kaupallisiin tarkoituksiin omistamista tai sellaisten palvelujen tarjoamista,

a) joita markkinoidaan, mainostetaan tai pidetään kaupan tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämiseksi;

b) joiden tarkoituksella tai käytöllä on tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen lisäksi vain vähäistä muuta kaupallista merkitystä; tai

c) jotka on pääasiallisesti suunniteltu, tuotettu, mukautettu tai toteutettu tai niitä käytetään siten, että niiden tarkoituksena on mahdollistaa tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertäminen tai helpottaa sitä.

3. Tässä sopimuksessa ’teknisillä toimenpiteillä’ tarkoitetaan tekniikkaa, laitetta tai komponenttia, joka on suunniteltu normaalissa käyttötarkoituksessaan estämään tai rajoittamaan teoksiin tai muuhun suojeltuun aineistoon kohdistuvia tekoja, joihin ei ole saatu lupaa tekijänoikeuden tai tekijänoikeuden lähioikeuksien haltijalta sisäisessä lainsäädännössä tarkoitetulla tavalla. Teknisiä toimenpiteitä pidetään ’tehokkaina’, jos oikeudenhaltijat valvovat teoksen tai muun suojatun aineiston käyttöä jonkin sellaisen pääsynvalvonta- tai suojauskeinon avulla, jolla tavoiteltu suoja saavutetaan ja joita ovat esimerkiksi teoksen tai muun aineiston salaus, muuntaminen tai muunlainen muuttaminen taikka kopioinnin valvontajärjestelmä.

288 artikla

Oikeuksien hallinnointitietojen suoja

1. Kumpikin osapuoli säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta sellaista henkilöä vastaan, joka suorittaa luvatta jonkin seuraavista teoista:

a) oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen poistaminen tai muuttaminen;

b) tämän sopimuksen nojalla suojattujen teosten tai muun aineiston levittäminen, maahantuonti levitystä varten, yleisradiointi, yleisölle välittäminen tai yleisön saataviin saattaminen niin, että sähköiset oikeuksien hallinnointitiedot on poistettu tai niitä on muutettu luvatta,

jos henkilö tietää tai hänen voidaan kohtuudella olettaa tietävän aiheuttavansa, mahdollistavansa, helpottavansa tai salaavansa sisäisessä laissa säädetyn tekijänoikeuden tai tekijänoikeuden lähioikeuksien loukkaamisen.

2. Tässä luvussa ilmaisulla ’oikeuksien hallinnointitiedot’ tarkoitetaan kaikkia oikeudenhaltijoiden toimittamia tietoja, joilla tunnistetaan tämän luvun perusteella annettavan suojan kohteena oleva teos tai muu aineisto, tekijä tai muu oikeudenhaltija, tai tietoja teoksen tai muun aineiston käyttöehdoista ja -edellytyksistä sekä numeroita tai koodeja, jotka tarkoittavat tällaista tietoa. Edellä olevaa 1 kohtaa sovelletaan, jos jokin kyseisistä tiedoista on liitetty tämän luvun perusteella annettavan suojan kohteena olevan teoksen tai muun aineiston kappaleeseen tai ilmenee mainittua teosta tai aineistoa yleisölle välitettäessä.

289 artikla

Poikkeukset ja rajoitukset

1. Kumpikin osapuoli voi säätää niiden yleissopimusten ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti, joiden osapuolia ne ovat, rajoituksia tai poikkeuksia tämän sopimuksen 281–286 artiklassa tarkoitettuihin oikeuksiin vain tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa suojatun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja.

2. Kumpikin osapuoli säätää, että tämän sopimuksen 282–285 artiklassa vahvistettu kappaleen valmistamista koskeva oikeus ei koske sellaista tämän sopimuksen 282–285 artiklassa tarkoitettua tilapäistä kappaleen valmistamista, joka on väliaikaista tai satunnaista sekä erottamaton ja välttämätön osa teknistä prosessia ja jonka ainoa tarkoitus on mahdollistaa

a) välittäjän toimesta tapahtuva teoksen tai muun suojatun aineiston siirto verkossa kolmansien osapuolien välillä, tai

b) teoksen tai muun suojatun aineiston laillinen käyttö, ja jolla ei ole itsenäistä taloudellista merkitystä.

290 artikla

Taiteilijalla oleva oikeus taideteoksen jälleenmyyntiin

1. Kumpikin osapuoli säätää, että alkuperäisen taideteoksen tekijällä on luovuttamaton oikeus, josta ei voida luopua edes etukäteen, saada jälleenmyyntikorvauksena osuus teoksen sellaisesta jälleenmyynnistä saaduista hinnoista, joka tapahtuu sen jälkeen, kun tekijä on luovuttanut teoksensa ensimmäisen kerran.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta sovelletaan kaikkeen jälleenmyyntiin, johon osallistuu myyjinä, ostajina tai välittäjinä taidekaupan ammattilaisia, kuten huutokauppakamareita, taidegallerioita sekä taidekauppiaita yleensä.

3. Kumpikin osapuoli voi säätää, että 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta ei sovelleta jälleenmyyntiin, jossa myyjä on hankkinut teoksen suoraan tekijältä alle kolme vuotta ennen tätä jälleenmyyntiä ja joissa jälleenmyyntihinta ei ylitä tiettyä vähimmäismäärää.

4. Korvauksen suorittamisesta on vastuussa myyjä. Kumpikin osapuoli voi säätää, että 2 kohdassa tarkoitetuista luonnollisista henkilöistä tai oikeushenkilöistä joku muu kuin myyjä on yksin tai yhdessä myyjän kanssa velvollinen maksamaan korvauksen.

5. Suojelua voidaan vaatia sen osapuolen sallimissa rajoissa, jossa suojaa vaaditaan. Korvausten keräämistä koskeva menettely ja korvausten määrät määritetään osapuolen sisäisessä lainsäädännössä.

291 artikla

Oikeuksien kollektiivista hallinnointia koskeva yhteistyö

Osapuolet pyrkivät edistämään vuoropuhelua ja yhteistyötä yhteisvalvontajärjestöjensä välillä teosten ja muun suojatun aineiston saatavuuden ja tällaisten teosten tai muun suojatun aineiston käytöstä maksettavien tekijänpalkkioiden siirron edistämiseksi.

2 Alajakso

Tavaramerkit

292 artikla

Kansainväliset sopimukset

Osapuolet

a) noudattavat tavaramerkkien kansainvälistä rekisteröintiä koskevaan Madridin sopimukseen liittyvää pöytäkirjaa, tavaramerkkilainsäädäntöä koskevaa WIPOn yleissopimusta ja Nizzan sopimusta tavaroiden ja palvelujen kansainvälisestä luokituksesta tavaramerkkien rekisteröimistä varten; ja

b) pyrkivät kaikin kohtuullisin keinoin liittymään tavaramerkkilainsäädäntöä koskevaan Singaporen sopimukseen.

293 artikla

Rekisteröintimenettely

1. Kumpikin osapuoli perustaa tavaramerkkien rekisteröintijärjestelmän, jossa jokainen tavaramerkkien hallintoelimen lopullinen kielteinen päätös ilmoitetaan hakijalle kirjallisesti ja perustellaan asianmukaisesti.

2. Kumpikin osapuoli antaa mahdollisuuden vastustaa tavaramerkkien rekisteröintihakemuksia. Tällaisten vastustusmenettelyjen on oltava kontradiktorisia.

3. Osapuolet tarjoavat yleisesti saataville sähköisen tietokannan tavaramerkkihakemuksista ja tavaramerkkien rekisteröinneistä.

294 artikla

Tunnetut tavaramerkit

Tunnettujen tavaramerkkien suojelua koskevien Pariisin yleissopimuksen 6 a artiklan ja TRIPS-sopimuksen 16 artiklan 2 ja 3 kohdan täytäntöönpanemiseksi osapuolet soveltavat teollis- ja tekijäinoikeuksien suojelua käsittelevän Pariisin liiton konferenssin ja maailman henkisen omaisuuden järjestön (WIPO) yleiskokouksen yhteistä suositusta, joka koskee tunnettujen tavaramerkkien suojaan liittyviä määräyksiä, ja joka on annettu kolmannessakymmenennessäneljännessä WIPOn jäsenvaltioiden konferenssien kokoussarjassa (syyskuussa 1999).

295 artikla

Poikkeukset tavaramerkillä myönnettyihin oikeuksiin

Kumpikin osapuoli säätää rajoitetuista poikkeuksista tavaramerkillä myönnettyihin oikeuksiin, kuten kuvailevien käsitteiden käytöstä lojaalilla tavalla, tämän sopimuksen 303 artiklassa määrätystä maantieteellisten merkintöjen suojasta tai muista rajoitetuista poikkeuksista, joissa otetaan huomioon tavaramerkin omistajan ja kolmansien osapuolien oikeutetut edut.

3 Alajakso

Maantieteelliset merkinnät

296 artikla

Soveltamisala

1. Tätä alajaksoa sovelletaan osapuolten alueilta peräisin olevien maantieteellisten merkintöjen tunnustamiseen ja suojaan.

2. Jotta osapuolen maantieteellinen merkintä katsotaan toisen osapuolen suojaamaksi, sen on koskettava tuotteita, jotka kuuluvat kyseisen osapuolen tämän sopimuksen 297 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön soveltamisalaan.

3. 'Maantieteellisellä merkinnällä' tarkoitetaan TRIPS-sopimuksen 22 artiklan 1 kohdassa määriteltyä merkintää, joka sisältää myös 'alkuperänimitykset'.

297 artikla

Vakiintuneet maantieteelliset merkinnät

1. Tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XXX-A olevassa A osassa lueteltua maantieteellisten merkintöjen suojaa koskevaa Moldovan tasavallan lainsäädäntöä unioni päättelee, että kyseinen lainsäädäntö täyttää tämän sopimuksen liitteessä XXX-A olevassa C osassa asetetut vaatimukset.

2. Tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XXX-A olevassa B osassa lueteltua maantieteellisten merkintöjen suojaa koskevaa unionin lainsäädäntöä Moldovan tasavalta päättelee, että kyseinen lainsäädäntö täyttää tämän sopimuksen liitteessä XXX-A olevassa C osassa asetetut vaatimukset.

3. Saatuaan vastaväitemenettelyn päätökseen tämän sopimuksen liitteessä XXX-B vahvistettujen perusteiden mukaisesti ja tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XXX-C lueteltuja unionin maataloustuotteita ja elintarvikkeita koskevia maantieteellisiä merkintöjä ja tämän sopimuksen liitteessä XXX-D lueteltuja unionin viinejä, maustettuja viinejä ja tislattuja alkoholijuomia koskevia maantieteellisiä merkintöjä, jotka unioni on rekisteröinyt tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetun lainsäädännön mukaisesti, Moldovan tasavallan hallitus suojaa kyseisiä maantieteellisiä merkintöjä tässä alajaksossa määrätyn suojan tason mukaisesti.

4. Saatuaan vastaväitemenettelyn päätökseen tämän sopimuksen liitteessä XXX-B vahvistettujen perusteiden mukaisesti ja tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XXX-C lueteltuja Moldovan tasavallan maataloustuotteita ja elintarvikkeita koskevia maantieteellisiä merkintöjä ja tämän sopimuksen liitteessä XXX-D lueteltuja Moldovan tasavallan viinejä, maustettuja viinejä ja tislattuja alkoholijuomia koskevia maantieteellisiä merkintöjä, jotka Moldovan tasavalta on rekisteröinyt tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun lainsäädännön mukaisesti, unioni suojaa kyseisiä maantieteellisiä merkintöjä tässä alajaksossa määrätyn suojan tason mukaisesti.

5. Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteellisten merkintöjen suojasta tehdyn Euroopan unionin ja Moldovan tasavallan sopimuksen 11 artiklalla perustetun sekakomitean päätösten, jotka koskevat kyseisen sopimuksen liitteiden III ja IV muuttamista ja jotka annetaan ennen tämän sopimuksen voimaantuloa, katsotaan olevan maantieteellisten merkintöjen alakomitean päätöksiä, ja mainitun sopimuksen liitteisiin III ja IV lisättyjen maantieteellisten merkintöjen katsotaan olevan osa tämän sopimuksen liitteitä XXX-C ja XXX-D. Näin ollen osapuolten on suojattava kyseisiä maantieteellisiä merkintöjä tämän sopimuksen mukaisina vakiintuneina maantieteellisinä merkintöinä.

298 artikla

Uusien maantieteellisten merkintöjen lisääminen

1. Osapuolet sopivat mahdollisuudesta lisätä tämän sopimuksen 306 artiklan 3 kohdassa esitettyä menettelyä noudattaen uusia suojattavia maantieteellisiä merkintöjä tämän sopimuksen liitteisiin XXX-C ja XXX-D sen jälkeen, kun vastaväitemenettely on saatettu päätökseen ja maantieteellisiä merkintöjä on tarkasteltu tämän sopimuksen 297 artiklan 3 ja 4 kohdan mukaisesti molempia osapuolia tyydyttävällä tavalla.

2. Osapuolta ei voida vaatia suojaamaan maantieteellisenä merkintänä nimeä, joka on ristiriidassa kasvilajikkeen, viiniköynnöslajike mukaan luettuna, tai eläinrodun nimen kanssa ja on sen vuoksi omiaan johtamaan kuluttajaa harhaan tuotteen todellisen alkuperän osalta.

299 artikla

Maantieteellisten merkintöjen suojan laajuus

1. Tämän sopimuksen liitteissä XXX-C ja XXX-D luetellut sekä niihin tämän sopimuksen 298 artiklan mukaisesti lisättävät maantieteelliset merkinnät ovat suojattuja

a) suoralta tai välilliseltä suojatun nimen kaupalliselta käytöltä

   i) vastaavissa tuotteissa, jotka eivät ole suojattua nimeä koskevan eritelmän mukaisia; tai

   ii) jos nimen käytöllä hyödynnetään maantieteellisen merkinnän mainetta;

b) väärinkäytöltä, jäljittelyltä tai mielleyhtymiltä ([1]), vaikka tuotteen oikea alkuperä on merkitty tai vaikka suojattu nimi on käännetty, litteroitu tai translitteroitu tai siihen on liitetty ilmaisu kuten ”laatu”, ”tyyppi”, ”menetelmä”, ”tuotettu kuten”, ”jäljitelmä”, ”makuinen”, ”kaltainen” tai muu samankaltainen ilmaisu;

c) muilta vääriltä tai harhaanjohtavilta merkinnöiltä, jotka liittyvät tuotteen lähtöpaikkaan, alkuperään, tuotteen luonteeseen tai olennaisiin ominaisuuksiin, jotka on merkitty sisä- tai ulkopakkaukseen, mainoksiin tai asianomaista tuotetta koskeviin asiakirjoihin sekä tuotteen pakkaamiseen tavalla, joka on omiaan antamaan väärän kuvan sen alkuperästä; ja

d) muilta käytännöiltä, jotka saattaisivat johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen todellisen alkuperän suhteen.

2. Jos maantieteelliset merkinnät ovat kokonaan tai osittain homonyymisiä, suoja myönnetään kullekin nimitykselle edellyttäen, että sitä on käytetty vilpittömässä mielessä ja ottaen asianmukaisesti huomioon paikalliset ja perinteiset käytännöt sekä sekaannusten todennäköisyys. Osapuolten on yhdessä päätettävä niistä käytännön edellytyksistä, joilla homonyymiset maantieteelliset merkinnät erotetaan toisistaan, ottaen huomioon tarve varmistaa kyseisten tuottajien tasapuolinen kohtelu ja se, että kuluttajia ei johdeta harhaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta TRIPS-sopimuksen 23 artiklan soveltamista. Homonyymistä nimitystä, joka saa kuluttajan virheellisesti uskomaan, että tuotteet ovat peräisin joltain muulta alueelta, ei saa rekisteröidä, vaikka nimi olisikin oikea sen alueen tai paikan osalta, mistä kyseinen tuote on peräisin.

3. Jos osapuoli kolmannen maan kanssa neuvotellessaan ehdottaa sellaisen kyseisen kolmannen maan maantieteellisen merkinnän suojaamista, joka on homonyyminen toisen osapuolen maantieteellisen merkinnän kanssa, toiselle osapuolelle on annettava tästä tieto ja mahdollisuus esittää huomautuksensa ennen kuin nimitys suojataan.

4. Tämä alajakso ei velvoita osapuolta suojaamaan toisen osapuolen maantieteellistä merkintää, joka ei ole suojattu tai jonka suoja lakkaa sen alkuperämaassa. Osapuolet ilmoittavat toisilleen, jos maantieteellinen merkintä ei ole enää suojattu sen alkuperämaassa.

5. Tämän alajakson määräykset eivät missään tapauksessa saa estää kenenkään oikeutta käyttää kaupallisiin tarkoituksiin omaa tai edeltäjänsä nimeä edellyttäen, että tätä nimeä käytetään tavalla, joka ei johda kuluttajaa harhaan.

300 artikla

Maantieteellisten merkintöjen käyttöoikeus

1. Tämän alajakson mukaisesti suojattua nimeä voivat käyttää kaikki toimijat, jotka pitävät kaupan, tuottavat, jalostavat tai valmistavat vastaavan eritelmän mukaisia maataloustuotteita, elintarvikkeita, viinejä, maustettuja viinejä tai tislattuja alkoholijuomia.

2. Kun maantieteellinen merkintä on tämän alajakson mukaisesti suojattu, tällaisen suojatun nimen käyttö ei edellytä käyttäjiltä minkäänlaista rekisteröintiä tai lisämaksuja.

([1]) Ilmaisua ’mielleyhtymä’ käytetään erityisesti HS-nimikkeeseen 20.09 kuuluvien tuotteiden osalta, kuitenkin vain siltä osin kuin kyseisiä tuotteita pidetään HS-nimikkeeseen 22.04 kuuluvina viineinä, HS-nimikkeeseen 22.05 kuuluvina maustettuina viineinä ja HS-nimikkeeseen 22.08 kuuluvina väkevinä alkoholijuomina.

301 artikla

Suojan täytäntöönpanon valvonta

Osapuolet valvovat tämän sopimuksen 297–300 artiklassa määrätyn suojan täytäntöönpanoa asianmukaisilla hallinnollisilla tai oikeudellisilla toimilla, myös tullirajoilla (vienti ja tuonti), suojattujen maantieteellisten merkintöjen laittoman käytön estämiseksi ja lopettamiseksi. Niiden on valvottava tällaisen suojan täytäntöönpanoa myös jonkin intressitahon pyynnöstä.

302 artikla

Täydentävien toimien täytäntöönpano

Rajoittamatta Moldovan tasavallan sellaisten aiempien sitoumusten soveltamista, jotka johtuvat maantieteellisten merkintöjen suojaa koskevista kansainvälisistä sopimuksista ja niiden täytäntöönpanosta ja koskevat suojan myöntämistä unionin maantieteellisille merkinnöille, mukaan lukien alkuperänimitysten suojasta ja niiden kansainvälisestä rekisteröinnistä tehdystä Lissabonin sopimuksesta johtuvat ja tämän sopimuksen 301 artiklan mukaiset sitoumukset, Moldovan tasavallalla on viiden vuoden siirtymäaika 1 päivästä huhtikuuta 2013 alkaen kaikkien niiden täydentävien toimien ja erityisesti tullirajoilla toteutettavien toimenpiteiden toteuttamiseksi, jotka tarvitaan suojattujen maantieteellisten merkintöjen laittoman käytön lopettamiseksi.

303 artikla

Suhde tavaramerkkeihin

1. Osapuolet epäävät tai mitätöivät viran puolesta tai minkä tahansa asianomaisen osapuolen pyynnöstä kummankin osapuolen lainsäädännön mukaisesti sellaisen tavaramerkin rekisteröinnin, joka koskee suojatun maantieteellisen merkinnän rekisteröintiä vastaavalle tuotteelle tämän sopimuksen 299 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa, jos hakemus tavaramerkin rekisteröimiseksi on jätetty maantieteellisen merkinnän suojaa kyseisellä alueella koskevan soveltamispäivän jälkeen.

2. Tämän sopimuksen 297 artiklassa tarkoitettujen maantieteellisten merkintöjen osalta suojan soveltamispäivä on 1 päivä huhtikuuta 2013.

3. Tämän sopimuksen 298 artiklassa tarkoitettujen maantieteellisten merkintöjen osalta suojan soveltamispäivä on päivä, jona pyyntö maantieteellisen merkinnän suojaamisesta toimitetaan toiselle osapuolelle.

4. Osapuolilla ei ole mitään velvollisuutta suojata tämän sopimuksen 298 artiklassa tarkoitettua maantieteellistä merkintää, jos suoja saattaisi johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen tunnistamisessa tavaramerkin maineen ja tunnettavuuden vuoksi.

5. Osapuolet suojaavat maantieteelliset merkinnät myös silloin, kun aiempi tavaramerkki on olemassa, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän artiklan 4 kohdan soveltamista. Aiempi tavaramerkki tarkoittaa tavaramerkkiä, jonka käyttö vastaa jotakin tämän sopimuksen 299 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tapausta ja jota koskeva rekisteröintihakemus on tehty tai joka on rekisteröity tai jota koskeva oikeus on saatu asiaa koskevan lainsäädännön mukaisesti toisen osapuolen alueella tapahtuneella käytöllä ennen kuin toinen osapuoli on jättänyt maantieteellisen merkinnän suojaamista koskevan hakemuksen tämän alajakson mukaisesti. Tällaisen tavaramerkin käyttöä voidaan jatkaa ja se voidaan uusia maantieteellisen merkinnän suojaamisesta huolimatta, jos osapuolten tavaramerkkilainsäädännössä ei ole kyseisen tavaramerkin mitättömyys- tai menettämisperusteita.

304 artikla

Yleiset säännöt

1. Tätä alajaksoa sovelletaan rajoittamatta osapuolille WTO-sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien soveltamista.

2. Sen estämättä, mitä tämän sopimuksen 302 artiklassa määrätään, tämän sopimuksen 297 ja 298 artiklassa tarkoitettuja tuotteita tuodaan, viedään ja pidetään kaupan tuojana olevan osapuolen alueella sovellettavien lakien ja asetusten mukaisesti.

3. Rekisteröityjen nimien teknisiä eritelmiä koskevia seikkoja käsitellään tämän sopimuksen 306 artiklalla perustetussa maantieteellisten merkintöjen alakomiteassa.

4. Tämän alajakson mukaisesti suojatut maantieteelliset merkinnät voi peruuttaa ainoastaan se osapuoli, josta tuote on peräisin.

5. Sen osapuolen viranomaiset, jonka alueelta tuote on peräisin, hyväksyvät tässä alajaksossa tarkoitetun tuote-eritelmän ja sen muutokset.

305 artikla

Yhteistyö ja avoimuus

1. Osapuolet ovat yhteydessä joko suoraan tai tämän sopimuksen 306 artiklalla perustetun maantieteellisten merkintöjen alakomitean välityksellä kaikissa tämän alajakson täytäntöönpanoon ja soveltamiseen liittyvissä asioissa. Osapuoli voi erityisesti pyytää toiselta osapuolelta tietoja tuote-eritelmistä ja niiden muutoksista sekä valvontaan liittyviä yhteystietoja.

2. Kumpikin osapuoli voi julkistaa tämän artiklan nojalla suojattuja toisen osapuolen maantieteellisiä merkintöjä koskevat eritelmät tai niiden yhteenvedon sekä valvontaan liittyvät yhteystiedot.

306 artikla

Maantieteellisten merkintöjen alakomitea

1. Perustetaan maantieteellisten merkintöjen alakomitea.

2. Osapuolten edustajista koostuvan maantieteellisten merkintöjen alakomitean tehtävänä on seurata tämän alajakson kehittymistä sekä tehostaa osapuolten yhteistyötä ja vuoropuhelua maantieteellisten merkintöjen alalla. Se raportoi tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle.

3. Maantieteellisten merkintöjen alakomitea hyväksyy päätöksensä yksimielisesti. Se hyväksyy oman työjärjestyksensä. Se kokoontuu vähintään kerran vuodessa jommankumman osapuolen pyynnöstä vuorotellen EU:ssa ja Moldovan tasavallassa sellaiseen aikaan, sellaisessa paikassa ja sellaisella tavalla (myös videoneuvotteluna), jonka osapuolet ovat keskenään sopineet, kuitenkin viimeistään 90 päivän kuluttua pyynnöstä.

4. Maantieteellisten merkintöjen alakomitea valvoo myös tämän alajakson moitteetonta soveltamista, ja se voi tarkastella kaikkia alajakson täytäntöönpanoon ja toimintaan liittyviä kysymyksiä. Sen tehtävänä on erityisesti

a) tehdä muutoksia tämän sopimuksen liitteessä XXX-A olevaan A osaan ja B osaan siltä osin kuin kyseessä ovat viittaukset osapuolten alueella sovellettavaan lainsäädäntöön;

b) tehdä muutoksia tämän sopimuksen liitteisiin XXX-C ja XXX-D siltä osin kuin kyseessä ovat maantieteelliset merkinnät;

c) vaihtaa tietoja maantieteellisiä merkintöjä koskevan lainsäädännön ja politiikan kehityksestä ja mistä tahansa muusta yhteistä etua koskevasta aiheesta maantieteellisten merkintöjen alalla;

d) vaihtaa maantieteellisiä merkintöjä koskevia tietoja, jotta voidaan harkita näiden tietojen suojaamista tämän alajakson mukaisesti; ja

e) seurata viimeisintä kehitystä tämän sopimuksen liitteissä XXX-C ja XXX-D lueteltujen maantieteellisten merkintöjen suojan täytäntöönpanon valvonnassa.

4 Alajakso

Mallit

307 artikla

Kansainväliset sopimukset

Osapuolet noudattavat teollismallien kansainvälistä rekisteröintiä koskevaan Haagin sopimukseen liittyvää Geneven asiakirjaa (1999).

308 artikla

Rekisteröityjen mallien suoja

1. Kumpikin osapuoli säätää sellaisten itsenäisesti luotujen mallien suojasta, jotka ovat uusia tai omaperäisiä ([1]). Suoja on tarjottava rekisteröinnillä, jolla myönnetään rekisteröityjen mallien haltijoille yksinoikeudet tämän artiklan määräysten mukaisesti.

2. Sellaista mallia, jota sovelletaan tai joka sisältyy moniosaisen tuotteen osana olevaan tuotteeseen, pidetään uutena ja omaperäisenä vain:

a) jos osa, sen jälkeen, kun se on sisällytetty moniosaiseen tuotteeseen, pysyy näkyvissä tuotteen tavanomaisen käytön aikana; ja

b) siltä osin kuin nämä osan näkyvät piirteet itsessään täyttävät uutuuden ja omaperäisyyden vaatimukset.

3. Edellä 2 kohdan a alakohdassa tarkoitetaan 'tavanomaisella käytöllä' loppukäyttäjän toimesta tapahtuvaa käyttöä, pois luettuina kunnossapito-, huolto- tai korjaustyöt.

4. Rekisteröidyn mallin haltijalla on oltava oikeus estää kolmansia osapuolia ilman hänen suostumustaan ainakaan valmistamasta, tarjoamasta myytäväksi, myymästä, tuomasta maahan, viemästä maasta, varastoimasta tai käyttämästä esineitä, joissa on tai jotka muodostavat suojatun mallin, kun sellaisiin toimiin ryhdytään kaupallisessa tarkoituksessa, toimet haittaavat kohtuuttomasti mallin tavanomaista käyttöä tai ne eivät ole hyvän kauppatavan mukaisia.

5. Saatavilla olevan suojan keston on oltava 25 vuotta rekisteröintihakemuksen jättämispäivästä.

309 artikla

Rekisteröimättömille malleille myönnettävä suoja

1. Kumpikin osapuoli säätää oikeudellisista keinoista, joilla voidaan estää rekisteröimättömien mallien käyttö, vain, jos riitautettu käyttö on seurauksena tuotteen rekisteröimättömän ulkomuodon kopioimisesta. Tässä artiklassa ilmaisuun 'käyttö' sisältyy myyntiin tarjoaminen, markkinoille saattaminen ja tuotteen maahantuonti tai vienti.

2. Rekisteröimättömille malleille saatavilla olevan suojan keston on oltava vähintään kolme vuotta siitä päivästä, jona malli tarjottiin yleisesti saataville jommankumman osapuolen alueella.

310 artikla

Poikkeukset ja rajoitukset

1. Kumpikin osapuoli voi säätää rajoitettuja poikkeuksia mallien suojaan edellyttäen, että sellaiset poikkeukset eivät ole kohtuuttomasti ristiriidassa suojattujen mallien tavanomaisen käytön kanssa eivätkä kohtuuttomasti vahingoita suojatun mallin omistajan oikeutettuja etuja, ottaen huomioon kolmansien osapuolien oikeutetut edut.

([1]) Tämän artiklan soveltamiseksi osapuoli voi pitää omaperäisenä mallia, jonka luonne on yksilöllinen.

2. Mallisuoja ei ulotu malleihin, jotka määräytyvät olennaisesti teknisten tai toiminnallisten seikkojen perusteella. Mallioikeutta ei etenkään myönnetä tuotteen ulkoasun niille piirteille, jotka on toisinnettava tarkalleen saman muotoisina ja kokoisina, jotta tuote, johon malli sisältyy tai johon sitä sovelletaan, voidaan mekaanisesti liittää toiseen tuotteeseen tai asentaa siihen, sen ympärille tai sitä vasten siten, että kumpikin tuote toimii tarkoitetulla tavalla.

311 artikla

Suhde tekijänoikeuteen

Malli suojataan myös osapuolen tekijänoikeuslain nojalla siitä päivästä lähtien, jona malli on luotu tai saatettu johonkin muotoon. Kumpikin osapuoli määrää näin myönnettävän suojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden.

5 Alajakso

Patentit

312 artikla

Kansainväliset sopimukset

Osapuolet noudattavat WIPOn patenttiyhteistyösopimuksen määräyksiä ja pyrkivät kaikin kohtuullisin keinoin noudattamaan WIPOn patenttilainsäädäntöä koskevaa sopimusta.

313 artikla

Patentit ja kansanterveys

1. Osapuolet tunnustavat merkityksen, joka on 14 päivänä marraskuuta 2001 WTO:n ministerikokouksessa TRIPS-sopimuksesta ja kansanterveydestä annetulla julistuksella. Tämän luvun mukaisia oikeuksia ja velvoitteita tulkittaessa ja täytäntöönpantaessa osapuolet varmistavat, että julistusta noudatetaan.

2. Osapuolet noudattavat tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun julistuksen 6 kohdasta 30 päivänä elokuuta 2003 annettua WTO:n yleisneuvoston päätöstä, ja osallistuvat sen täytäntöönpanoon.

314 artikla

Lisäsuojatodistus

1. Osapuolet tunnustavat, että patentilla suojattuihin lääkkeisiin ja kasvinsuojelutuotteisiin voidaan soveltaa hallinnollista lupamenettelyä ennen markkinoille saattamista. Ne tunnustavat, että aika, joka kuluu patentin saamista koskevan hakemuksen tekemisen ja tuotteen markkinoille saattamista koskevan luvan myöntämisen välillä osapuolen sisäisessä lainsäädännössä määritellyn mukaisesti, voi lyhentää patentin antamaa todellista suojaa.

2. Kumpikin osapuoli säätää patentin suojaamalle lääkkeelle tai kasvinsuojelutuotteelle, johon on sovellettu hallinnollista lupamenettelyä, lisäsuojan, joka on sama kuin 1 kohdan toisessa virkkeessä tarkoitettu aika vähennettynä viidellä vuodella.

3. Sen estämättä, mitä 2 kohdassa määrätään, lisäsuojan kesto voi olla enintään viisi vuotta.

4. Sellaisten lääkkeiden osalta, joille on tehty pediatrisia tutkimuksia, joiden tulokset sisältyvät tuotetietoihin, osapuolet säätävät 2 kohdassa tarkoitettuun suojaan kuuden kuukauden lisäajan.

315 artikla

Lääkkeiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamiseksi toimitettujen tietojen suoja

1. Kumpikin osapuoli ottaa käyttöön kattavan järjestelmän, jolla taataan niiden tietojen luottamuksellisuus, salassapito ja riippumattomuus, jotka on toimitettu lääkkeiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamiseksi. ([1])

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että lääkkeiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamiseksi toimitettuja tietoja ei anneta kolmansille osapuolille ja että niitä suojataan epärehellistä kaupallista käytäntöä vastaan.

Sen vuoksi

a) vähintään viiden vuoden ajan alkaen päivästä, jona myyntilupa myönnettiin asianomaisen osapuolen alueelle, kenenkään muun henkilön tai minkään muun julkisen tai yksityisen yhteisön kuin sen henkilön tai yhteisön, joka on toimittanut kyseiset julkistamattomat tiedot, ei sallita lääkkeiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamista varten vedota suoraan tai välillisesti kyseisiin tietoihin ilman kyseiset tiedot antaneen henkilön tai yhteisön nimenomaista suostumusta.

b) vähintään seitsemän vuoden ajan alkaen päivästä, jona myyntilupa on myönnetty asianomaisen osapuolen alueelle, mahdollisia seuraavia myyntilupahakemuksia ei hyväksytä, ellei hakija esitä omia tietojaan tai ensimmäisen luvan haltijan luvalla käytettäviä tietoja, jotka täyttävät samat vaatimukset kuin ensimmäisen luvan yhteydessä. Ilman tällaisia tietoja rekisteröidyt tuotteet on poistettava markkinoilta, kunnes vaatimukset täytetään.

3. Edellä 2 kohdan b alakohdassa tarkoitettua seitsemän vuoden määräaikaa pidennetään enintään kahdeksaan vuoteen, jos viiden ensimmäisen vuoden aikana ensimmäisen luvan saamisesta haltijalle myönnetään lupa, joka koskee yhtä tai useampaa uutta terapeuttisia käyttöaihetta, joista katsotaan olevan huomattavaa kliinistä hyötyä verrattuna olemassa oleviin hoitomuotoihin.

4. Tämän artiklan määräyksillä ei ole taannehtivaa vaikutusta. Ne eivät koske sellaisten lääkkeiden myyntiä, joille on myönnetty lupa ennen tämän sopimuksen voimaantuloa.

5. Moldovan tasavalta yhdenmukaistaa lääkkeiden tietosuojaa koskevan lainsäädäntönsä unionin lainsäädännön kanssa tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean päättämänä ajankohtana.

316 artikla

Kasvinsuojeluaineiden tietosuoja

1. Kumpikin osapuoli määrittää turvallisuutta ja tehokkuutta koskevat vaatimukset ennen kasvinsuojeluaineiden saattamista markkinoille.

2. Kumpikin osapuoli myöntää kasvinsuojeluaineen myyntiluvan saamiseksi ensimmäisen kerran esitetyn testi- tai tutkimusraportin omistajalle tilapäisen tietosuojaoikeuden.

Tietosuojaoikeuden keston aikana testi- tai tutkimusraporttia ei saa käyttää kenenkään muun sellaisen hakijan eduksi, jonka tavoitteena on saada myyntilupa kasvinsuojeluaineelle, ellei omistajan nimenomaista suostumusta ole esitetty.

3. Testi- tai tutkimusraportin on täytettävä seuraavat edellytykset:

a) sen on oltava välttämätön luvan tai luvan sellaisen muuttamisen kannalta, jolla mahdollistetaan käyttö muilla viljelykasveilla; ja

b) niiden on todistettu noudattavan hyvän laboratoriokäytännön tai hyvän koekäytännön periaatteita.

([1]) Tässä artiklassa 'lääkkeillä' tarkoitetaan
i) kaikkia aineita tai aineitten yhdistelmiä, jotka on tarkoitettu ihmisen sairauden hoitoon tai ehkäisyyn; tai
ii) kaikkia aineita tai aineitten yhdistelmiä, joita voidaan antaa ihmisille sairauden syyn selvittämiseksi taikka ihmisten elintoimintojen palauttamiseksi, korjaamiseksi tai muuttamiseksi.
Lääkkeisiin kuuluvat esimerkiksi kemialliset lääkkeet, biologiset lääkkeet (esim. rokotteet, (anti) toksiinit), myös ihmisverestä tai -veriplasmasta peräisin olevat lääkkeet, pitkälle kehitetyissä terapioissa käytettävät lääkkeet (esim. geeniterapiassa ja soluterapiassa käytettävät lääkkeet), kasviperäiset lääkkeet ja radiofarmaseuttiset lääkkeet.

4. Tietosuojan keston on oltava vähintään 10 vuotta kyseisen osapuolen alueella sovellettavan ensimmäisen luvan saamisesta. Vähäriskisten kasvinsuojeluaineiden osalta määräaikaa voidaan pidentää 13 vuoteen.

5. Edellä 4 kohdassa tarkoitettuja määräaikoja pidennetään kolmella kuukaudella kunkin vähäisiä käyttötarkoituksia koskevan luvan ([1]) pidennyksen osalta, jos luvan haltija tekee tällaisia lupia koskevat hakemukset viimeistään viiden vuoden kuluessa ensimmäisen luvan saamisesta. Tietosuoja voi joka tapauksessa olla voimassa enintään 13 vuotta. Vähäriskisten kasvinsuojeluaineiden tietosuoja voi joka tapauksessa olla voimassa enintään 15 vuotta.

6. Testi- tai tutkimusraportti on tietosuojan alainen myös, jos se on ollut välttämätön luvan uusimisen tai uudelleentarkastelun vuoksi. Siinä tapauksessa tietosuoja on voimassa 30 kuukautta.

317 artikla

Kasvilajikkeet

Osapuolet suojaavat kasvinjalostajanoikeuksia uusien kasvilajikkeiden suojaamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen mukaisesti ottaen huomioon myös kyseisen yleissopimuksen 15 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun jalostajanoikeuksia koskevan valinnaisen poikkeuksen, ja tekevät yhteistyötä edistääkseen ja soveltaakseen näitä oikeuksia.

3 Jakso

Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpano

318 artikla

Yleiset velvoitteet

1. Osapuolet vahvistavat TRIPS-sopimuksen ja varsinkin sen III osan mukaiset sitoumuksensa ja säätävät tässä jaksossa määrätyistä täydentävistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, jotka ovat tarpeen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon varmistamiseksi ([2]).

2. Näiden täydentävien toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on oltava oikeudenmukaisia ja tasapuolisia, ne eivät saa olla liian monimutkaisia tai kalliita eivätkä ne saa sisältää kohtuuttomia määräaikoja tai johtaa aiheettomiin viivytyksiin.

3. Näiden täydentävien toimenpiteiden ja oikeussuojakeinojen on myös oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, ja niitä on sovellettava siten, että vältetään luomasta esteitä lailliselle kaupankäynnille ja säädetään takeista niiden väärinkäytön estämiseksi.

319 artikla

Oikeutetut hakijat

Kumpikin osapuoli myöntää oikeuden pyytää tässä jaksossa ja TRIPS-sopimuksen III osassa tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista seuraaville:

a) sovellettavan lainsäädännön mukaisesti teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoille;

b) kaikille muille henkilöille, joilla on oikeus käyttää näitä oikeuksia, erityisesti käyttöluvan haltijoille, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti;

([1]) Tässä artiklassa tarkoitetaan 'vähäisillä käyttötarkoituksilla' kasvinsuojeluaineiden käyttöä osapuolen alueella sellaisiin kasveihin tai kasvituotteisiin, joita ei kasvateta yleisesti kyseisen osapuolen alueella tai joita kasvatetaan yleisesti poikkeukselliseen kasvinsuojelutarpeeseen vastaamiseksi.

([2]) Tässä alajaksossa teollis- ja tekijänoikeuksien käsite kattaa ainakin seuraavat oikeudet: tekijänoikeus; tekijänoikeuden lähioikeudet; tietokannan valmistajan *sui generis* -oikeus; puolijohdetuotteiden piirimallien luojan oikeudet; tavaramerkkioikeudet; mallioikeudet; patenttioikeudet, mukaan lukien lisäsuojatodistuksista johtuvat oikeudet; maantieteelliset merkinnät; hyödyllisyysmallioikeudet; kasvinjalostajanoikeudet; ja toiminimet, kun ne on suojattu yksinoikeuksina osapuolen sisäisessä lainsäädännössä.

c) teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoiville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti; ja

d) alan edunvalvonnasta vastaaville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti.

1 Alajakso

Yksityisoikeudellinen täytäntöönpano

320 artikla

Toimenpiteet todisteiden suojaamiseksi

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat jo ennen pääasiaa koskevan kanteen nostamista sen osapuolen hakemuksesta, joka on esittänyt kohtuullisesti saatavissa olevaa todistusaineistoa tukeakseen väitteitään teollis- tai tekijänoikeutensa loukkaamisesta tai tällaisen loukkaamisen uhasta, määrätä nopeita ja tehokkaita väliaikaisia toimia väitettyyn loukkaamiseen liittyvän asiaankuuluvan todistusaineiston suojaamiseksi edellyttäen, että luottamuksellisten tietojen suoja taataan.

2. Nämä toimet voivat sisältää väitettyjen riidanalaisten tavaroiden yksityiskohtaisen kuvaamisen ja mahdollisen näytteiden oton tai riidanalaisten tavaroiden ja soveltuvissa tapauksissa näiden tavaroiden valmistuksessa ja/tai jakelussa käytettyjen materiaalien ja välineiden sekä tavaroihin liittyvien asiakirjojen haltuunottamisen. Nämä toimenpiteet toteutetaan tarvittaessa toista osapuolta kuulematta, erityisesti jos mahdollisesta viiveestä voi koitua korvaamatonta haittaa oikeudenhaltijalle tai jos todistusaineiston hävittämisen vaara on ilmeinen.

321 artikla

Tiedonsaantioikeus

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat teollis- tai tekijänoikeuden loukkausta koskevan oikeudenkäynnin yhteydessä kantajan perustellusta ja oikeasuhteisesta pyynnöstä määrätä, että sellaisten tavaroiden ja palvelujen alkuperästä ja jakeluverkosta, jotka loukkaavat teollis- tai tekijänoikeutta, annetaan tietoja. Tiedonantovelvollinen on teollis- tai tekijänoikeuksia loukannut ja/tai kuka tahansa muu henkilö,

a) jonka on todettu pitävän hallussaan riidanalaisia tavaroita kaupallisessa laajuudessa;

b) joka on tavattu käyttämästä riidanalaisia palveluja kaupallisessa laajuudessa;

c) jonka on todettu tarjoavan riidanalaisessa toiminnassa käytettäviä palveluja kaupallisessa laajuudessa;

d) jonka a, b tai c alakohdassa tarkoitettu henkilö on osoittanut osallistuneen kyseisten tavaroiden tuottamiseen, valmistukseen tai jakeluun tai kyseisten palvelujen tarjoamiseen.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettuihin tietoihin sisältyvät tapauksen mukaan:

a) tuotteen tai palvelujen tuottajien, valmistajien, jakelijoiden, toimittajien ja muiden aikaisempien haltijoiden sekä aiottujen tukku- ja vähittäiskauppiaiden nimet ja osoitteet;

b) tiedot tuotettujen, valmistettujen, toimitettujen, vastaanotettujen tai tilattujen tavaroiden taikka palveluiden määrästä sekä kyseisistä tavaroista tai palveluista saaduista hinnoista.

3. Edellä olevat 1 ja 2 kohdan säännökset eivät rajoita muita laissa annettuja säännöksiä, jotka

a) antavat oikeudenhaltijalle oikeuden saada laajempia tietoja;

b) koskevat tämän artiklan nojalla ilmoitettujen tietojen käyttöä rikos- tai siviilioikeudellisessa menettelyssä;

c) koskevat vastuuta tiedonsaantioikeuden väärinkäytöstä;

d) antavat mahdollisuuden kieltäytyä sellaisten tietojen antamisesta, jotka pakottaisivat 1 kohdassa tarkoitetun henkilön myöntämään oman tai lähisukulaisensa osallistumisen teollis- tai tekijänoikeuden loukkaukseen; tai

e) koskevat tietolähteiden luottamuksellisuuden suojaa tai henkilötietojen käsittelyä.

322 artikla

Turvaamis- ja säilyttämistoimenpiteet

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että oikeusviranomaiset voivat määrätä hakijan pyynnöstä väitettyä loukkaajaa koskevan väliaikaisen kiellon, jonka tarkoituksena on estää teollis- tai tekijänoikeuden välittömät loukkaukset tai kieltää väliaikaisesti tai, jos osapuolen sisäinen lainsäädäntö sen mahdollistaa, tarvittaessa uhkasakon uhalla kyseisen oikeuden väitettyjen loukkausten jatkaminen tai asettaa jatkamisen ehdoksi oikeudenhaltijalle kuuluvan korvauksen takaamiseen tarkoitetut vakuudet. Väliaikainen kielto voidaan määrätä samoin edellytyksin välittäjälle, jonka palveluja kolmas osapuoli käyttää loukatakseen teollis- tai tekijänoikeutta.

2. Väliaikaisella kiellolla voidaan myös määrätä takavarikoitaviksi tai luovutettaviksi sellaiset tavarat, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, jotta voidaan estää niiden saattaminen jakelukanavien piiriin tai levittäminen jakelukanavia pitkin.

3. Kaupallisessa laajuudessa tehtyjen väitettyjen loukkausten osalta osapuolten on varmistettava, että jos hakija osoittaa olosuhteet, jotka saattavat uhata vahingonkorvauksen maksamista, oikeusviranomaiset voivat määrätä väitetyn loukkaajan irtainta ja kiinteää omaisuutta asetettavaksi hukkaamiskieltoon ja tämän pankkitilit ja muut varat jäädytettäviksi. Tässä tarkoituksessa toimivaltaiset viranomaiset voivat määrätä esitettäviksi pankki-, rahoitus- tai kaupallisia asiakirjoja tai asianmukaisen pääsyn asiaankuuluviin tietoihin.

323 artikla

Korjaavat toimenpiteet

1. Kumpikin osapuoli varmistaa oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta kuuluvia vahingonkorvauksia rajoittamatta ja ilman minkäänlaista korvausta hakijan pyynnöstä, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat määrätä sellaisten tavaroiden osalta, joiden ne ovat todenneet loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, vähintään niiden lopullisesta poistamisesta markkinointikanavasta tai hävittämisestä. Toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat tarvittaessa määrätä myös näiden tavaroiden luomisessa tai valmistuksessa pääasiassa käytettyjen materiaalien ja välineiden hävittämisestä.

2. Osapuolten oikeusviranomaisilla on oltava valtuudet määrätä, että nämä toimenpiteet toteutetaan oikeudenloukkaajan kustannuksella, jollei tämän esteeksi vedota erityisiin syihin.

324 artikla

Kieltotuomiot

Kumpikin osapuoli varmistaa, että kun teollis- tai tekijänoikeuden loukkauksen toteava oikeuden päätös on tehty, oikeusviranomaiset voivat antaa loukkaajaa vastaan sekä sellaista välittäjää vastaan, jonka palveluita kolmas osapuoli käyttää teollis- ja tekijänoikeuden loukkaamiseksi, kieltotuomion, jonka tarkoituksena on kieltää loukkauksen jatkaminen.

325 artikla

Vaihtoehtoiset toimenpiteet

Osapuolet voivat säätää, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat soveltuvissa tapauksissa määrätä sen henkilön pyynnöstä, johon tämän sopimuksen 323 ja/tai 324 artiklassa määrätyt toimenpiteet voivat kohdistua, että vahingon kärsineelle osapuolelle maksetaan tämän sopimuksen kyseisissä kahdessa artiklassa mainittujen toimenpiteiden soveltamisen sijasta rahallinen hyvitys, jos asianomainen henkilö on toiminut ilman tuottamusta tai laiminlyöntiä, jos kyseisten toimenpiteiden täytäntöönpano aiheuttaisi tälle henkilölle suhteetonta vahinkoa ja jos vahingon kärsineelle osapuolelle maksettavaa rahallista hyvitystä voidaan kohtuudella pitää tyydyttävänä.

326 artikla

Vahingonkorvaukset

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että oikeusviranomaiset määräävät vahingon kärsineen osapuolen hakemuksesta loukkaajan, joka tiesi tai jolla oli riittävät perusteet tietää ryhtyneensä loukkaavaan tekoon, maksamaan oikeudenhaltijalle vahingonkorvauksen, joka vastaa tälle loukkauksen johdosta koitunutta toisasiallista vahinkoa. Määrittäessään vahingonkorvauksen määrän oikeusviranomaisten on

a) otettava huomioon kaikki asianmukaiset näkökohdat, kuten vahingon kärsineelle osapuolelle aiheutuneet kielteiset taloudelliset seuraukset, saamatta jäänyt voitto mukaan lukien, loukkaajan saama perusteeton etu ja soveltuvissa tapauksissa muita kuin taloudellisia tekijöitä, kuten oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta aiheutunut aineeton vahinko; tai

b) vaihtoehtona a alakohdalle oikeusviranomaiset voivat soveltuvissa tapauksissa määrittää vahingonkorvauksen kiinteänä määränä esimerkiksi vähintään niiden rojaltien tai maksujen määrän perusteella, jotka oikeudenloukkaaja olisi joutunut suorittamaan, jos se olisi pyytänyt lupaa käyttää kyseistä teollis- tai tekijänoikeutta.

2. Jos oikeudenloukkaaja ei ole tietoisesti ryhtynyt loukkaavaan tekoon tai ryhtyi loukkaavaan tekoon ilman, että hänellä oli riittävät perusteet tietää ryhtyvänsä siihen, osapuolet voivat säätää, että oikeusviranomaiset voivat määrätä voitot perittäviksi takaisin vahingon kärsineelle osapuolelle tai maksettavaksi mainitulle osapuolelle vahingonkorvauksen, joka voi olla ennalta määrätty.

327 artikla

Oikeudenkäyntikulut

Kumpikin osapuoli varmistaa, että kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut ja muut oikeudenkäynnin voittaneelle osapuolelle aiheutuneet kulut kuuluvat yleensä oikeudenkäynnin hävinneen maksettaviksi, jollei se ole kohtuutonta.

328 artikla

Tuomioistuinten päätösten julkistaminen

Kumpikin osapuoli varmistaa, että oikeusviranomaiset voivat teollis- tai tekijänoikeuden loukkauksen johdosta nostetun kanteen yhteydessä kantajan pyynnöstä ja loukkaajan kustannuksella määrätä toteutettaviksi soveltuvia toimenpiteitä päätöstä koskevien tietojen levittämiseksi, mukaan lukien päätöksen julkistaminen ja sen julkaiseminen kokonaan tai osittain.

329 artikla

Tekijänoikeusolettama

Tässä jaksossa määrättyjä toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja sovellettaessa,

a) jotta kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijää voidaan pitää, jollei toisin osoiteta, tekijänä ja sen johdosta oikeutettuna ajamaan kannetta tekijänoikeutensa loukkaamisesta, riittää, että hänen nimensä on tavanmukaisella tavalla ilmoitettu teoksessa;

b) edellä olevaa a alakohtaa sovelletaan soveltuvin osin lähioikeuksien haltijoihin heidän suojatun aineistonsa osalta.

2 Alajakso

Muut määräykset

330 artikla

Rajatoimenpiteet

1. Jollei muualla tässä alajaksossa toisin määrätä, kumpikin osapuoli hyväksyy menettelyjä, joilla varmistetaan, että oikeudenhaltija, jolla on pätevät perusteet epäillä, että voi tapahtua teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien

tavaroiden ([1]) tuontia, vientiä, jälleenvientiä, saapumista tullialueelle tai poistumista tullialueelta, asettamista suspensiomenettelyyn tai viemistä vapaa-alueelle tai vapaavarastoon, voi jättää toimivaltaisille hallinto- tai oikeusviranomaisille kirjallisen hakemuksen, jotta tulliviranomaiset keskeyttäisivät tällaisten tavaroiden luovutuksen tai ottaisivat ne haltuun.

2. Kumpikin osapuoli säätää, että tulliviranomaiset voivat, kun niillä on toimintansa kautta ja ennen kuin oikeudenhaltija on jättänyt hakemuksen tai se on hyväksytty, riittävät perusteet epäillä, että tavarat loukkaavat teollis- tai tekijänoikeutta, lykätä kyseisten tavaroiden luovutusta tai ottaa ne haltuun, jotta oikeudenhaltija voi jättää hakemuksen toimenpiteitä varten 1 kohdan mukaisesti.

3. Kaikkia tuojaa koskevia oikeuksia tai velvoitteita, joista säädetään osapuolten sisäisessä lainsäädännössä tämän artiklan ja TRIPS-sopimuksen III osan 4 jakson täytäntöönpanemiseksi, sovelletaan myös viejään tai tavaroiden haltijaan.

4. Kumpikin osapuoli säätää, että sen toimivaltaiset viranomaiset edellyttävät oikeudenhaltijan, joka pyytää 1 kohdassa kuvattujen menettelyjen soveltamista, esittävän riittävät todisteet, joiden perusteella toimivaltaiset viranomaiset voivat vakuuttua siitä, että hänen teollis- tai tekijänoikeuttaan on menettelyjä soveltavan osapuolen lainsäädännön perusteella todennäköisesti loukattu, sekä riittävät tiedot, jotka hänellä voidaan kohtuudella olettaa olevan ja joiden perusteella toimivaltaiset viranomaiset voivat kohtuudella tunnistaa epäilyksenalaiset tavarat. Vaatimus riittävien tietojen esittämisestä ei saa kohtuuttomasti vaikeuttaa turvautumista 1 kohdassa kuvattuihin menettelyihin.

5. Selvittääkseen, onko teollis- tai tekijänoikeutta loukattu, tullitoimipaikan on ilmoitettava oikeudenhaltijalle hänen pyynnöstään ja jos se on tiedossa, tavaroiden vastaanottajan, lähettäjän tai haltijan nimet ja osoitteet ja niiden tavaroiden alkuperä ja lähtöisyys, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta.

Tullitoimipaikan on myös annettava hakijalle mahdollisuus tarkastaa tavarat, joiden luovuttamista on lykätty tai jotka on otettu haltuun. Tavaroiden tarkastuksen yhteydessä tullitoimipaikka voi ottaa näytteitä ja antaa tai toimittaa ne oikeudenhaltijalle tämän pyynnöstä yksinomaan analysointitarkoituksiin ja menettelyn jatkamisen helpottamiseksi.

6. Tulliviranomaisten on käytettävä aktiivisesti riskianalyysitekniikoita sellaisten lähetysten kohdentamiseksi ja tunnistamiseksi, jotka sisältävät tavaroita, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta. Niiden on otettava käyttöön järjestelmiä tiiviin yhteistyön tekemiseksi oikeudenhaltijoiden kanssa, mukaan lukien tehokkaita mekanismeja, joilla kerätään tietoja riskianalyysiä varten.

7. Osapuolet sopivat toimivansa yhdessä sellaisten tavaroiden kansainvälisen kaupan lopettamiseksi, jotka loukkaavat teollis- ja tekijänoikeuksia. Tätä varten niiden on tarvittaessa erityisesti vaihdettava tietoja teollis- ja tekijänoikeuksia loukkaavien tavaroiden kansainvälisestä kaupasta ja huolehdittava asiaa koskevasta yhteistyöstä toimivaltaisten viranomaistensa välillä.

8. Silloin, kun tavarat kuljetetaan osapuolen alueen kautta toisen osapuolen alueelle, ensiksi mainittu osapuoli antaa tavaroita koskevia tietoja viimeksi mainitulle osapuolelle, jotta voidaan tehokkaasti torjua sellaisten tavaroiden lähetyksiä, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta.

9. Keskinäisestä hallinnollisesta avunannosta tulliasioissa tehtyä pöytäkirjaa III sovelletaan tämän artiklan 7 ja 8 kohdan osalta, kun on kyse teollis- ja tekijänoikeuksiin liittyvistä tullilainsäädännön rikkomisista, sanotun kuitenkaan rajoittamatta muiden yhteistyömuotojen soveltamista.

([1]) Tässä artiklassa 'teollis- ja tekijänoikeutta loukkaavilla tavaroilla' tarkoitetaan:

a) "väärennettyjä tavaroita" eli
   i) tavaroita, mukaan luettuina niiden pakkaukset, jotka on luvattomasti varustettu tavaramerkillä, joka on samanlainen kuin tällaisille tavaroille asianmukaisesti rekisteröity merkki tai jota ei olennaisten tuntomerkkiensä perusteella voida erottaa tällaisesta tavaramerkistä ja joka siten loukkaa tavaramerkin haltijan oikeuksia;
   ii) mitä tahansa tavaramerkkiä, kuten logoa, etikettiä, tarraa, esitettä, käyttöohjetta tai takuutodistusta, jopa erillään esitettynä, samoin edellytyksin kuin i alakohdassa tarkoitettuja tavaroita;
   iii) pakkauksia, jotka on varustettu väärennetyn tavaran merkillä, yksinään esitettyinä samoin edellytyksin kuin i alakohdassa tarkoitettuja tavaroita;
b) "laittomasti valmistettuja tavaroita" eli mitä tahansa tavaroita, jotka ovat tai jotka sisältävät ilman oikeudenhaltijan tai oikeudenhaltijan kyseisen tavaran valmistusmaassa asianmukaisesti valtuuttaman henkilön suostumuksella tehtyjä kopioita ja jotka on tehty suoraan tai epäsuorasti tavarasta, jonka kopioiminen olisi täyttänyt tuontimaan lain mukaan tekijänoikeuden tai lähioikeuksien tai mallioikeuksien rikkomisen tunnusmerkistön riippumatta siitä, onko se rekisteröity osapuolen sisäisessä lainsäädännössä;
c) tavaroita, jotka sen osapuolen lainsäädännön mukaan, jossa tulliviranomaisten toimenpiteitä koskeva hakemus on tehty, loukkaavat patenttia, kasvinjalostajanoikeutta tai maantieteellistä merkintää.

10. Tämän sopimuksen 200 artiklassa tarkoitettu tulliasioiden alakomitea toimii tämän artiklan asianmukaisen toiminnan ja täytäntöönpanon varmistamisesta vastaavana komiteana.

331 artikla

Käytännesäännöt

Osapuolet edistävät

a) teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseen tähtäävien käytännesääntöjen laatimista ammattialan tai ammatillisten järjestöjen tai -liittojen toimesta; ja

b) käytännesääntöjen luonnosten ja kyseisten käytännesääntöjen soveltamista koskevien arviointien toimittamista osapuolten toimivaltaisille viranomaisille.

332 artikla

Yhteistyö

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä tukeakseen tämän luvun mukaisten sitoumusten ja velvoitteiden täytäntöönpanoa.

2. Jollei tämän sopimuksen VI osaston (Rahoitustukea, petosten torjuntaa ja valvontaa koskevat määräykset) määräyksistä muuta johdu, yhteistyö koskee muun muassa seuraavia toimintoja:

a) tietojen vaihto teollis- ja tekijänoikeuksia sekä suojelu- ja täytäntöönpanosääntöjä koskevasta oikeudellisesta kehyksestä; näiden alojen lainsäädännön kehityksestä saatujen kokemusten vaihto;

b) teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanosta saatujen kokemusten ja tietojen vaihto;

c) tullin, poliisin sekä hallinto- ja oikeuselinten keskushallinnon tasolla ja sen alapuolella suorittamasta teollis- ja tekijänoikeuksien valvonnasta saatujen kokemusten vaihto; koordinointi väärennettyjen tavaroiden viennin estämiseksi, myös muiden maiden kanssa;

d) valmiuksien kehittäminen; henkilöstön vaihto ja koulutus;

e) teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan tiedon edistäminen ja levittäminen muun muassa yritysmaailmassa ja kansalaisyhteiskunnan keskuudessa; kuluttajien ja oikeudenhaltijoiden tietoisuuden lisääminen;

f) institutionaalisen yhteistyön kehittäminen esimerkiksi teollis- ja tekijänoikeuksista vastaavien virastojen välillä;

g) suurelle yleisölle suunnattu teollis- ja tekijänoikeuspolitiikkaa koskeva aktiivinen tiedotus ja koulutus: tehokkaiden strategioiden laatiminen tärkeimpien kohderyhmien tunnistamiseksi ja tiedotusohjelmien luominen kuluttajien ja tiedotusvälineiden tietoisuuden parantamiseksi teollis- ja tekijänoikeuksien rikkomisen vaikutuksista, terveys- ja turvallisuusriskit ja yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen mukaan luettuina.

10 LUKU

Kilpailu

1 Jakso

Kilpailunrajoitukset ja yrityskeskittymät

333 artikla

Määritelmät

Tässä jaksossa tarkoitetaan

1) ’kilpailuviranomaisella’ unionin osalta Euroopan komissiota ja Moldovan tasavallan osalta kilpailuneuvostoa;

2) ’kilpailulainsäädännöllä’

a) unionin osalta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101, 102 ja 106 artiklaa, yrityskeskittymien valvonnasta 20 päivänä tammikuuta 2004 annettua neuvoston asetusta (EY) N:o 139/2004 (EY:n sulautuma-asetus) ja niiden täytäntöönpanoasetuksia tai muutoksia;

b) Moldovan tasavallan osalta 11 päivänä heinäkuuta 2012 annettua kilpailulakia N:o 183 ja sen täytäntöönpanoasetuksia tai muutoksia; ja

c) edellä a ja b alakohdassa tarkoitettuihin säädöksiin tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen mahdollisesti tehtäviä muutoksia.

334 artikla

Periaatteet

Osapuolet tunnustavat vapaan ja vääristymättömän kilpailun merkityksen kauppasuhteissaan. Osapuolet tunnustavat, että yritysten kilpailunvastaiset toimintatavat voivat vääristää markkinoiden asianmukaista toimintaa ja vaarantaa kaupan vapauttamisesta saatavat edut.

335 artikla

Täytäntöönpano

1. Kumpikin osapuoli pitää voimassa omalla alueellaan kattavan kilpailulainsäädännön, jonka avulla torjutaan tehokkaasti kilpailunvastaisia sopimuksia, yhdenmukaistettuja menettelytapoja ja määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten yksipuolista kilpailunvastaista toimintaa sekä valvotaan tehokkaasti yrityskeskittymiä.

2. Kummallakin osapuolella on oltava toiminnallisesti riippumaton viranomainen, jolla on riittävästi henkilöstöä ja taloudellisia resursseja 333 artiklan 2 kohdassa tarkoitetun kilpailulainsäädännön tehokkaaksi täytäntöönpanemiseksi.

3. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää soveltaa niiden kilpailulainsäädäntöä avoimesti ja syrjimättömästi noudattaen oikeudenmukaisen menettelyn ja asianomaisten yritysten puolustautumisoikeuksien periaatteita.

336 artikla

Valtion monopolit, julkiset yritykset ja yritykset, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia

1. Tämän luvun säännökset eivät estä osapuolia lainsäädäntönsä mukaisesti nimeämästä tai säilyttämästä valtion monopoleja tai julkisia yrityksiä tai yrityksiä, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia.

2. Kun on kyse valtion kaupallisista monopoleista, julkisista yrityksistä ja yrityksistä, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia, kumpikin osapuoli varmistaa, että näihin yrityksiin sovelletaan 333 artiklan 2 kohdassa tarkoitettua kilpailulainsäädäntöä siltä osin kuin kyseisen lainsäädännön soveltaminen ei oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estä kyseisille yrityksille annettujen yleishyödyllisten tehtävien suorittamista.

337 artikla

Yhteistyö ja tiedonvaihto

1. Osapuolet tunnustavat, että niiden kilpailuviranomaisten välinen yhteistyö ja koordinaatio on tärkeää, jotta voidaan tehostaa kilpailuoikeuden tehokasta täytäntöönpanoa ja saavuttaa tämän sopimuksen tavoitteet edistämällä kilpailua ja karsimalla kilpailunvastaista liiketoimintaa tai kilpailunvastaisia liiketoimia.

2. Tätä varten kilpailuviranomainen voi ilmoittaa toiselle kilpailuviranomaiselle halukkuudestaan tehdä yhteistyötä kumman tahansa osapuolen täytäntöönpanotoiminnan osalta. Kumpaakaan osapuolta ei saa estää toteuttamasta yksipuolisia päätöksiä yhteistyötä koskevissa asioissa.

3. Kilpailulainsäädäntönsä täytäntöönpanoa tehostaakseen kilpailuviranomaiset voivat vaihtaa keskenään muita kuin luottamuksellisia tietoja. Kaikkeen tietojenvaihtoon sovelletaan kunkin osapuolen soveltamia luottamuksellisuutta koskevia sääntöjä. Osapuolet ottavat tämän artiklan mukaisessa tietojenvaihdossa huomioon salassapitovelvollisuutta ja liikesalaisuuksia koskevat vaatimukset oikeudenkäyttöalueellaan.

338 artikla

Riitojen ratkaiseminen

Tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvussa (Riitojen ratkaiseminen) esitettyjä riitojenratkaisumenettelyä koskevia määräyksiä ei sovelleta tähän jaksoon.

2 Jakso

Valtiontuki

339 artikla

Yleiset periaatteet ja soveltamisala

1. Unionin tai Moldovan tasavallan myöntämä valtiontuki tai jommankumman osapuolen varoista muodossa tai toisessa myönnetty tuki, joka vääristää tai uhkaa vääristää kilpailua suosimalla joitakin yrityksiä tai joidenkin tavaroiden tai palveluiden tuotantoa ja joka vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan, on ristiriidassa tämän sopimuksen kanssa.

2. Tätä lukua ei sovelleta kalastusta koskevaan valtiontukeen, maataloussopimuksen liitteen 1 soveltamisalaan kuuluviin tuotteisiin eikä muihin maataloussopimuksen kattamiin tukiin.

340 artikla

Valtiontuen arviointi

1. Valtiontukea on arvioitava niiden kriteereiden perusteella, jotka johtuvat EU:ssa sovellettavista kilpailusäännöistä, erityisesti Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 107 artiklasta sekä EU:n toimielimien hyväksymistä tulkintavälineistä, mukaan lukien Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytäntö.

2. Tästä artiklasta johtuvia velvoitteita sovelletaan viiden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

341 artikla

Valtiontukilainsäädäntö ja valtiontukiviranomainen

1. Osapuolet ottavat tapauksen mukaan käyttöön tai pitävät voimassa valtiontuen valvontaa koskevaa lainsäädäntöä. Niiden on myös tapauksen mukaan perustettava tai säilytettävä toiminnaltaan riippumaton viranomainen, jolla on tarvittavat valtuudet valvoa valtiontukia. Tällä viranomaisella on oltava muun muassa valtuudet hyväksyä valtiontukijärjestelmiä ja yksittäisiä valtiontukitoimenpiteitä sekä valtuudet määrätä sääntöjenvastaisesti myönnetty valtiontuki maksettavaksi takaisin.

2. Tästä artiklasta johtuvia velvoitteita sovelletaan kahden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

3. Kaikki valtiontukijärjestelmät, jotka on aloitettu ennen valtiontukiviranomaisen perustamista, on yhdenmukaistettava kahdeksan vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta. Rajoittamatta tämän sopimuksen muiden lukujen soveltamista, yhdenmukaistamisen määräaikaa pidennetään enintään kymmeneen vuoteen tämän sopimuksen voimaantulosta niiden valtiontukijärjestelmien osalta, jotka on aloitettu vapaista talousvyöhykkeistä 27 päivänä heinäkuuta 2001 annetun Moldovan tasavallan lain N:o 440-XV mukaisesti.

342 artikla

Avoimuus

1. Kumpikin osapuoli varmistaa valtiontukien avoimuuden. Tätä varten kumpikin osapuoli antaa kahden vuoden välein 1 päivästä tammikuuta 2016 alkaen toiselle osapuolelle kertomuksen, jossa on käytetty EU:n vuosittaisen valtiontukia koskevan katsauksen menetelmiä ja esitystapaa. Kertomus katsotaan annetuksi, jos osapuolet asettavat tai niiden nimissä asetetaan asianmukaiset tiedot saataville verkkosivuilla, joille on kaikilla pääsy.

2. Jos osapuoli katsoo, että toisen osapuolen yksittäisessä tapauksessa myöntämä valtiontuki vaikuttaa sen kauppasuhteisiin, asianomainen osapuoli voi pyytää toista osapuolta toimittamaan tietoja kyseisestä valtiontuesta.

343 artikla

Luottamuksellisuus

Osapuolet ottavat tämän luvun mukaisessa tietojen vaihdossa huomioon salassapitovelvollisuutta ja liikesalaisuuksia koskevat vaatimukset.

344 artikla

Uudelleentarkastelulauseke

Osapuolet arvioivat tässä luvussa tarkoitettuja seikkoja jatkuvasti. Kumpikin osapuoli voi saattaa tällaiset seikat tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean käsiteltäväksi. Osapuolet sopivat arvioivansa tämän luvun täytäntöönpanon edistymistä joka toinen vuosi tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen, jolleivät osapuolet sovi toisin.

11 LUKU

Energian kauppapoliittiset näkökohdat

345 artikla

Määritelmät

Tässä luvussa

1) 'energiatuotteilla' tarkoitetaan raakaöljyä (HS-koodi 27.09), maakaasua (HS-koodi 27.11) ja sähköenergiaa (HS-koodi 27.16);

2) 'kiinteällä infrastruktuurilla' tarkoitetaan kaikkia siirto- ja jakeluverkkoja, nesteytetyn maakaasun käsittelylaitoksia ja varastoja maakaasun sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 26 päivänä kesäkuuta 2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/55/EY ja sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 26 päivänä kesäkuuta 2003 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2003/54/EY määritelmän mukaisesti;

3) 'kuljetuksella' tarkoitetaan siirtoa ja jakelua direktiivin 2003/54/EY ja direktiivin 2003/55/EY määritelmän mukaisesti ja öljyn kuljettamista tai siirtämistä öljyputken kautta;

4) 'luvattomalla haltuunotolla' tarkoitetaan kaikkia toimia, joissa energiatuotteita otetaan laittomasti haltuun kiinteästä infrastruktuurista.

346 artikla

Kotimaiset säännellyt hinnat

1. Moldovan tasavallan liittymistä energiayhteisöön koskevan pöytäkirjan mukaisesti kaasun ja sähkön toimitusten hinnat muille kuin kotitalousasiakkaille määritellään yksinomaan kysynnän ja tarjonnan perusteella.

2. Edellä olevasta 1 kohdasta poiketen osapuoli voi asettaa yleisen taloudellisen edun nimissä ([1]) yrityksille velvoitteen, joka koskee maakaasun ja sähkön toimitusten hintaa, jäljempänä 'säännelty hinta'. Jos muut kuin kotitalousasiakkaat eivät voi sopia toimittajan kanssa sähkön tai maakaasun hintaa, joka on alhaisempi tai yhtä suuri kuin maakaasun tai sähkön säännelty hinta, muilla kuin kotitalousasiakkailla on oikeus tehdä sopimus sähkön tai maakaasun toimituksista toimittajan kanssa sovellettavalla säännellyllä hinnalla. Joka tapauksessa muut kuin kotitalousasiakkaat voivat vapaasti neuvotella ja allekirjoittaa sopimuksen vaihtoehtoisen toimittajan kanssa.

3. Osapuoli, joka asettaa velvoitteen 2 kohdan mukaisesti, varmistaa, että velvoite on selkeästi määritelty, avoin, oikeasuhteinen, syrjimätön, todennettavissa oleva ja kestoltaan rajattu. Asettaessaan tällaisen velvoitteen osapuolen on taattava myös muiden yritysten yhtäläiset mahdollisuudet saavuttaa kuluttajat.

4. Jos osapuoli sääntelee maakaasun ja sähkön myyntihintaa kotimarkkinoilla, kyseinen osapuoli varmistaa, että säännellyn hinnan laskennan perustana oleva menetelmä julkaistaan ennen säännellyn hinnan voimaantuloa.

347 artikla

Kaksoishinnoittelun kielto

1. Osapuoli tai osapuolen sääntelyviranomainen ei hyväksy tai pidä voimassa toimenpidettä, joka johtaa kotimaiseen kulutukseen tarkoitettujen energiatuotteiden hintaa korkeampaan toiseen osapuoleen vietävien energiatuotteiden vientihintaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mahdollisuutta asettaa tämän sopimuksen 346 artiklan 2 ja 3 kohdan mukaisia säänneltyjä hintoja.

2. Viejäosapuoli esittää toisen osapuolen pyynnöstä näytön siitä, että kotimarkkinoilla myytyjen ja vientiin myytyjen samojen energiatuotteiden hintaerot eivät johdu 1 kohdassa kielletystä toimenpiteestä.

348 artikla

Kauttakulku

Osapuolet toteuttavat kauttakulun vapauden periaatetta noudattaen tarpeelliset toimenpiteet kauttakulun helpottamiseksi GATT 1994 -sopimuksen V artiklan 1, 2, 4 ja 5 kohdan sekä energiaperuskirjaa koskevan sopimuksen 7 artiklan 1 ja 3 kohdan mukaisesti; kyseiset kohdat liitetään tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä.

349 artikla

Kuljetus

Sähkön ja kaasun kuljetuksen ja erityisesti kolmansien osapuolten kiinteän infrastruktuurin käytön osalta osapuolet mukauttavat tämän sopimuksen liitteessä VIII ja energiayhteisösopimuksessa tarkoitettua lainsäädäntöään varmistaakseen, että tariffit, jotka on julkaistava ennen niiden voimaantuloa, kapasiteetinjakomenettelyt ja kaikki muut edellytykset ovat objektiivisia, kohtuullisia ja avoimia eivätkä ole syrjiviä sähkön tai kaasun alkuperän, omistuksen tai määränpään perusteella.

350 artikla

Tavaroiden luvaton haltuunotto kauttakulun yhteydessä

Kumpikin osapuoli toteuttaa kaikki tarvittavat toimenpiteet, joilla kielletään ja lopetetaan energiatuotteiden luvaton haltuunotto osapuolen alueella tapahtuvan kauttakulun yhteydessä kyseisen osapuolen valvontaan tai lainkäyttövaltaan kuuluvien yksiköiden toimesta.

([1]) Ilmaisua 'yleinen taloudellinen etu' on tulkittava samalla tavalla kuin Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 106 artiklassa ja erityisesti Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti.

351 artikla

Keskeytymätön kauttakulku

1. Osapuoli ei saa puuttua energiatuotteiden kauttakulkuun alueensa kautta, jollei siitä ole erikseen määrätty sopimuksessa, jolla kyseistä kauttakulkua hallitaan.

2. Jos mistään osapuolia tai yhtä tai useampaa jommankumman osapuolen lainkäyttövaltaan tai valvontaan kuuluvaa yksikköä koskevasta asiasta syntyy riitaa, osapuoli, jonka alueen kautta energiatuotteiden kauttakulku tapahtuu, pidättäytyy keskeyttämästä kyseistä kauttakulkua tai vähentämästä sitä tai sallimasta valvontansa tai lainkäyttövaltansa piiriin kuuluvan yksikön, mukaan luettuina valtion kaupalliset yritykset, keskeyttää kyseinen kauttakulku tai vähentää sitä muissa kuin tämän artiklan 1 kohdassa määrätyissä olosuhteissa ennen asianomaisessa sopimuksessa määrätyn riitojen ratkaisumenettelyn tai tämän sopimuksen liitteen XXXI tai tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) mukaisen kiireellisyysmenettelyn päättämistä.

3. Osapuolta ei pidetä vastuussa tämän artiklan mukaisesta kauttakulun keskeytyksestä tai vähentämisestä, jos kyseinen osapuoli ei voi tarjota tai kauttakuljettaa energiatuotteita kolmannen maan tai kolmannen maan valvonnassa tai lainkäyttövallassa olevan yksikön toiminnan johdosta.

352 artikla

Toimijoiden kauttakulkuvelvoite

Kumpikin osapuoli varmistaa, että kiinteän infrastruktuurin ylläpidosta vastaavat toimijat toteuttavat tarvittavat toimenpiteet

a) kauttakulun tahattoman keskeyttämisen tai vähentämisen riskin minimoimiseksi; ja

b) tavanomaisen toiminnan pikaisen palauttamiseksi tahattomasti keskeytetyn tai vähennetyn kauttakulun jälkeen.

353 artikla

Sähkön ja maakaasun sääntelyviranomainen

1. Direktiivin 2003/55/EY ja direktiivin 2003/54/EY mukaisesti sähkön ja maakaasun alan sääntelyviranomaisen on oltava oikeudellisesti erillinen ja toiminnallisesti riippumaton kaikista muista julkisista tai yksityisistä elimistä, ja sillä on oltava riittävät valtuudet varmistaa toimiva kilpailu ja markkinoiden tehokas toiminta.

2. Sääntelyviranomaisen päätösten ja sen käyttämien menettelyjen on oltava tasapuoliset kaikkien markkinaosapuolten kannalta.

3. Toimijalla, johon sääntelyviranomaisen päätös vaikuttaa, on oltava oikeus valittaa päätöksestä muutoksenhakuelimeen, joka on riippumaton asianomaisista osapuolista. Jos muutoksenhakuelin ei ole luonteeltaan tuomioistuin, sen päätökset on aina perusteltava kirjallisesti ja sen päätöksistä on lisäksi voitava valittaa puolueettomalle ja riippumattomalle oikeusviranomaiselle. Muutoksenhakuelinten päätökset on pantava tehokkaasti täytäntöön.

354 artikla

Suhde energiayhteisösopimukseen

1. Jos tämän luvun määräykset ja energiayhteisösopimuksen määräykset tai energiayhteisösopimuksen mukaisesti sovellettavat unionin lainsäädännön määräykset ovat keskenään ristiriidassa, sovelletaan energiayhteisösopimuksen määräyksiä tai energiayhteisösopimuksen mukaisesti sovellettavia unionin lainsäädännön määräyksiä.

2. Tämän luvun määräyksiä täytäntöönpantaessa etusija annetaan sellaisen lainsäädännön tai muiden säädösten hyväksymiselle, jotka ovat yhdenmukaisia energiayhteisösopimuksen kanssa tai jotka perustuvat unionissa sovellettavaan lainsäädäntöön. Jos tämän luvun määräyksistä syntyy riitaa, nämä edellytykset täyttävien lainsäädännön tai muiden säädösten katsotaan olevan yhdenmukaisia tämän luvun kanssa. Arvioitaessa sitä, täyttävätkö lainsäädäntö tai muut säädökset nämä edellytykset, otetaan huomioon kaikki energiayhteisösopimuksen 91 artiklan mukaisesti annetut päätökset.

3. Kumpikaan osapuoli ei käytä tämän sopimuksen mukaista riitojenratkaisumenettelyä energiayhteisösopimuksen määräysten rikkomisen osalta.

12 LUKU

Avoimuus

355 artikla

Määritelmät

Tässä luvussa

1) 'yleisesti sovellettavilla toimenpiteillä' tarkoitetaan lakeja, asetuksia, tuomioistuinten päätöksiä, menettelyjä ja hallinnollisia päätöksiä, joita sovelletaan yleisesti, ja mitä tahansa yleistä tai käsitteellistä tekoa, tulkintaa tai muuta vaatimusta, joka voi vaikuttaa tämän sopimuksen V osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) käsiteltäviin seikkoihin. Sillä ei tarkoiteta päätöstä, joka koskee yksittäistä henkilöä;

2) 'asianomaisella henkilöllä' tarkoitetaan luonnollista tai oikeushenkilöä, jolla voi olla yleisesti sovellettavan toimenpiteen perusteella oikeuksia tai velvoitteita tämän sopimuksen V osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tarkoitetulla tavalla.

356 artikla

Tavoite ja soveltamisala

Osapuolet tunnustavat sen vaikutuksen, joka sääntelyjärjestelmällä voi olla niiden väliseen kauppaan ja investointeihin, ja ottavat käyttöön talouden toimijoita koskevan ennakoitavissa olevan sääntelyjärjestelmän ja tehokkaat menettelytavat ottaen asianmukaisesti huomioon oikeusvarmuuden ja suhteellisuuden vaatimukset.

357 artikla

Julkaisu

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että yleisesti sovellettavat toimenpiteet

a) ovat nopeasti ja helposti saatavilla virallisesti nimetyn välineen kautta ja mahdollisuuksien mukaan sähköisessä muodossa niin, että henkilöt voivat tutustua niihin;

b) tarjoavat selityksen kyseisten toimenpiteiden tavoitteesta ja perusteluista; ja

c) ovat sellaisia, että niiden julkaisun ja voimaantulon välinen aika on riittävä, asianmukaisesti perusteltuja tapauksia lukuun ottamatta.

2. Kumpikin osapuoli

a) pyrkii julkaisemaan asianmukaisen varhaisessa vaiheessa kaikki ehdotukset toteuttaa tai muuttaa yleisesti sovellettavia toimenpiteitä sekä selvityksen ehdotuksen tavoitteesta ja perusteluista;

b) antaa asianomaisille henkilöille riittävästi mahdollisuuksia esittää huomautuksia kyseisestä ehdotuksesta ja erityisesti varaa tähän riittävästi aikaa; ja

c) pyrkii ottamaan huomioon asianomaisten henkilöiden tällaisen ehdotuksen johdosta esittämät huomautukset.

358 artikla

Tiedustelut ja yhteyspisteet

1. Osapuolten välisen yhteydenpidon helpottamiseksi tämän sopimuksen V osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) käsiteltävien seikkojen osalta kumpikin osapuoli nimeää yhteyspisteen koordinoimaan yhteydenpitoa.

2. Kumpikin osapuoli perustaa tai pitää voimassa mekanismeja, joilla vastataan henkilöiden esittämiin tiedusteluihin, jotka koskevat yleisesti sovellettavaa toimenpidettä, jota on ehdotettu tai joka on voimassa, ja sen soveltamista. Tiedustelut voidaan esittää 1 kohdan mukaisesti perustetun yhteyspisteen kautta tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla.

3. Osapuolet tunnustavat, että 2 kohdassa tarkoitettu vastaus ei ole välttämättä lopullinen tai oikeudellisesti sitova, vaan se on annettu vain tiedoksi, jollei niiden lainsäädännössä toisin säädetä.

4. Osapuolen pyynnöstä toinen osapuoli toimittaa viipymättä tietoja ja vastaa kysymyksiin, jotka koskevat yleisesti sovellettavaa toimenpidettä tai ehdotusta hyväksyä tai muuttaa yleisesti sovellettavaa toimenpidettä, joka pyynnön esittäneen osapuolen mukaan voi vaikuttaa tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) toimintaan, riippumatta siitä, onko pyynnön esittäneelle osapuolelle aiemmin ilmoitettu kyseisestä toimenpiteestä.

359 artikla

Yleisesti sovellettavien toimenpiteiden hallinnointi

Osapuolet hallinnoivat objektiivisella, puolueettomalla ja kohtuullisella tavalla kaikkia yleisesti sovellettavia toimenpiteitä. Sen vuoksi kumpikin osapuoli, soveltaessaan kyseisiä toimenpiteitä yksittäistapauksissa toisen osapuolen yksittäisiin henkilöihin, tavaroihin tai palveluihin,

a) pyrkii tarjoamaan asianomaisille henkilöille, joita menettely välittömästi koskee, kohtuullisessa määräajassa ja menettelysääntöjensä mukaisesti menettelyjen aloittamisen jälkeen selvityksen siitä oikeusviranomaisesta, jossa menettely on aloitettu, ja yleisen kuvauksen riidan aiheista sekä menettelyn luonteesta;

b) antaa asianomaisille henkilöille kohtuullisen mahdollisuuden esittää tosiasioita ja väitteitä näkemystensä tueksi ennen lopullista hallintotoimenpidettä, jos siihen on aikaa ja jos menettelyn luonne ja yleinen etu sen sallivat; ja

c) varmistaa, että sen menettelyt perustuvat sen lainsäädäntöön ja ovat lainsäädännön mukaisia.

360 artikla

Uudelleentarkastelu ja muutoksenhaku

1. Kumpikin osapuoli perustaa tai pitää voimassa oikeudellisia tuomioistuimia, välitystuomioistuimia tai hallinnollisia tuomioistuimia tai menettelyjä, joiden avulla voidaan tarkastella pikaisesti uudelleen ja, jos on aihetta, korjata tämän sopimuksen V osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) käsiteltäviin seikkoihin liittyviä hallinnollisia toimenpiteitä. Tällaisten tuomioistuinten ja menettelyjen on oltava puolueettomia ja riippumattomia hallinnollisesta toimeenpanosta vastaavasta viranomaisesta ja niistä vastaaville ei saa koitua merkittävää etua asian lopputuloksesta.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että asianosaisilla on tällaisissa tuomioistuimissa tai menettelyissä oikeus

a) kohtuulliseen mahdollisuuteen tukea tai puolustaa kantojaan; ja

b) ratkaisuun, joka perustuu näyttöön ja esitettyihin asiakirjoihin tai, jos osapuolen lainsäädäntö niin edellyttää, hallintoviranomaisen kokoamiin asiakirjoihin.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kyseessä olevasta hallinnollisesta toimesta vastaava viranomainen panee kyseisen ratkaisun täytäntöön ja noudattaa sitä, jollei osapuolen lainsäädännössä säädetystä muutoksenhausta tai uudelleentarkastelusta muuta johdu.

361 artikla

Sääntelyn laatu ja toimivuus sekä hyvä hallintotapa

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä sääntelyn laadun ja toimivuuden parantamiseksi muun muassa vaihtamalla tietoja ja parhaita toimintatapoja, jotka koskevat niiden sääntelypolitiikkaa ja sääntelyn vaikutusten arviointeja.

2. Osapuolet sitoutuvat hyvän hallintotavan periaatteisiin ([1]) ja sopivat edistävänsä niitä yhdessä muun muassa tietojen ja parhaiden toimintatapojen vaihdon avulla.

([1]) *Recommendation of the Committee of Ministers to member states on good administration*, CM/Rec(2007)7, Euroopan neuvosto, 20.6.2007.

362 artikla

Erityiset säännöt

Tämän luvun määräyksiä sovelletaan rajoittamatta tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) muissa luvuissa vahvistettujen avoimuutta koskevien erityissääntöjen soveltamista.

13 LUKU

Kauppa ja kestävä kehitys

363 artikla

Tausta ja tavoitteet

1. Osapuolet palauttavat mieliin Yhdistyneiden kansakuntien vuoden 1992 ympäristö- ja kehityskonferenssin Agenda 21:n, ILO:n vuoden 1998 julistuksen työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista, kestävää kehitystä koskevan Johannesburgin täytäntöönpanosuunnitelman vuodelta 2002, Yhdistyneiden kansakuntien talous- ja sosiaalineuvoston ministerikokouksen vuonna 2006 täystyöllisyydestä ja ihmisarvoisesta työstä antaman julistuksen sekä vuonna 2008 annetun ILO:n julistuksen sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa edistää kansainvälisen kaupan kehittämistä niin, että edistetään pyrkimystä kestävään kehitykseen ja nykyisten ja tulevien sukupolvien hyvinvointiin, ja sitoumuksensa varmistaa, että tämä tavoite sisältyy ja otetaan huomioon niiden välisten kauppasuhteiden kaikilla tasoilla.

2. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa pyrkiä kohti kestävää kehitystä ja tunnustavat, että taloudellinen ja sosiaalinen kehitys sekä ympäristönsuojelu ovat kestävän kehityksen toisistaan riippuvaisia ja toisiaan vahvistavia pilareita. Ne korostavat, että on hyödyllistä tarkastella kauppaan liittyviä työ ([1])- ja ympäristökysymyksiä osana kaupan ja kestävän kehityksen globaalia lähestymistapaa.

364 artikla

Oikeus sääntelyyn ja suojan tasot

1. Osapuolet tunnustavat kummankin osapuolen oikeuden määritellä kestävää kehitystä koskevan politiikkansa ja painopisteensä, vahvistaa omat sisäiset ympäristönsuojelun ja työsuojelun tasonsa ja antaa tai muuttaa asiaa koskevaa lainsäädäntöään ja politiikkaansa tämän sopimuksen 365 ja 366 artiklassa tarkoitettuja kansainvälisesti tunnustettuja normeja ja sopimuksia noudattaen.

2. Tässä yhteydessä kumpikin osapuoli pyrkii varmistamaan, että sen lainsäädännössä ja politiikassa määrätään korkeatasoisesta ympäristön suojelusta ja työsuojelusta ja tuetaan niitä, ja pyrkii jatkuvasti parantamaan kyseistä lainsäädäntöä ja politiikkaa ja niiden perustana olevaa suojelun tasoa.

365 artikla

Monenväliset työelämää koskevat normit ja sopimukset

1. Osapuolet tunnustavat täyden ja tuottavan työllisyyden ja ihmisarvoisen työn keskeisen merkityksen globalisaation hallitsemisessa ja vahvistavat sitoumuksensa edistää kansainvälistä kauppaa tavalla, joka tukee täyden ja tuottavan työllisyyden ja ihmisarvoisen työn tarjoamista kaikille. Osapuolet sitoutuvat tältä osin keskustelemaan ja tekemään yhteistyötä asianmukaisella tavalla molemmille tärkeissä kauppaan liittyvissä työelämän kysymyksissä.

2. Niiden velvoitteiden mukaisesti, jotka niillä on ILO:n jäseninä, ja työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista vuonna 1998 annetun ILO:n julistuksen ja sen seurantamekanismin mukaisesti osapuolet sitoutuvat noudattamaan, edistämään ja toteuttamaan lainsäädännössään ja menettelytavoissaan ja koko alueellaan keskeisiin ILO:n yleissopimuksiin sisältyviä kansainvälisesti hyväksyttyjä työelämän perusnormeja ja erityisesti

a) järjestäytymisoikeutta ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden tehokasta tunnustamista;

b) kaikenlaisen pakkotyön poistamista;

([1]) Viitattaessa tässä luvussa ”työhön”, siihen sisältyvät ILO:n ihmisarvoisen työn toimintaohjelmassa esitettyjen ja ILO:n vuoden 2008 julistuksessa sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta sovittujen strategisten tavoitteiden kannalta merkitykselliset kysymykset.

c) lapsityövoiman käytön tosiasiallista poistamista; ja

d) työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvan syrjinnän poistamista.

3. Osapuolet vahvistavat sitoutuneensa panemaan tehokkaasti täytäntöön lainsäädännössään ja menettelytavoissaan jäsenvaltioiden ja Moldovan tasavallan ratifioimat ILO:n keskeiset, tärkeimmät ja muut yleissopimukset.

4. Osapuolet harkitsevat myös sellaisten tärkeimpien ja muiden yleissopimusten ratifioimista, jotka ILO on luokitellut ajan tasalla oleviksi. Osapuolet vaihtavat siltä osin säännöllisesti tietoja tilanteestaan ja edistymisestään ratifiointiprosessissa.

5. Osapuolet tunnustavat, että työelämän perusperiaatteiden ja -oikeuksien loukkaamiseen ei voida vedota eikä sitä voida muutenkaan käyttää oikeutettuna kilpailuetuna ja ettei työnormeja saisi käyttää kaupassa protektionistisiin tarkoituksiin.

366 artikla

Monenvälinen ympäristöhallinto ja ympäristösopimukset

1. Osapuolet tunnustavat kansainvälisen ympäristöhallinnon ja kansainvälisten ympäristösopimusten merkityksen kansainvälisen yhteisön vastauksena maailmanlaajuisiin tai alueellisiin ympäristöongelmiin sekä korostavat tarvetta kauppapolitiikan ja ympäristöpolitiikan keskinäiseen täydentävyyteen. Osapuolet sitoutuvat tältä osin keskustelemaan ja tekemään yhteistyötä asianmukaisella tavalla kauppaan liittyviä ympäristökysymyksiä koskevissa neuvotteluissa ja muissa kauppaan liittyvissä molemmille tärkeissä ympäristöasioissa.

2. Osapuolet vahvistavat uudelleen sitoumuksensa panna tehokkaasti täytäntöön lainsäädännöissään ja käytännöissään monenväliset ympäristösopimukset, joiden osapuolia ne ovat.

3. Osapuolet vaihtavat keskenään säännöllisesti tietoja tilanteestaan ja edistymisestään monenvälisten ympäristösopimusten tai niiden muutosten ratifioinnissa.

4. Osapuolet vahvistavat uudelleen sitoumuksensa pyrkiä saavuttamaan Yhdistyneiden kansakuntien ilmastonmuutosta koskevan puitesopimuksen ja sen Kioton pöytäkirjan lopullinen tavoite. Ne sitoutuvat tekemään yhteistyötä tulevan kansainvälisen ilmastonmuutoskehyksen kehittämiseksi Yhdistyneiden kansakuntien ilmastonmuutosta koskevan puitesopimuksen ja siihen liittyvien sopimusten ja päätösten mukaisesti.

5. Tämän sopimuksen määräykset eivät estä osapuolia ottamasta käyttöön tai pitämästä voimassa toimenpiteitä monenvälisten ympäristösopimusten, joiden osapuolia ne ovat, täytäntöönpanemiseksi edellyttäen, että tällaisia toimenpiteitä ei sovelleta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään osapuolten välillä tai kaupan peiteltyyn rajoittamiseen.

367 artikla

Kestävää kehitystä edistävä kauppa ja investointitoiminta

Osapuolet vahvistavat uudelleen sitoutuvansa edistämään kaupan vaikutusta kestävään kehityksen saavuttamiseen sen taloudellisten, sosiaalisten ja ympäristönäkökohtien osalta. Tämän mukaisesti osapuolet

a) tunnustavat työelämän perusnormien ja ihmisarvoisen työn myönteisen vaikutuksen talouden tehokkuuden, innovaatioiden ja tuottavuuden kannalta ja pyrkivät saamaan yhtäältä kauppapolitiikat ja toisaalta työelämää koskevat politiikat johdonmukaisemmiksi;

b) pyrkivät helpottamaan ja edistämään ympäristöhyödykkeiden ja -palvelujen kauppaa sekä niihin tehtäviä investointeja muun muassa pyrkimällä poistamaan niihin liittyviä tullien ulkopuolisia esteitä;

c) pyrkivät helpottamaan kaupan ja investointien esteiden poistamista sellaisten tavaroiden ja palvelujen osalta, joilla on erityistä merkitystä ilmastonmuutoksen vaikutusten lieventämisen kannalta, kuten kestävä ja uusiutuva energia sekä energiatehokkaat tuotteet ja palvelut, muun muassa laatimalla poliittisia toimintakehyksiä, jotka edistävät parhaiden saatavilla olevien teknologioiden käyttöönottoa, sekä edistämällä normeja, jotka vastaavat ympäristön ja talouden tarpeita ja minimoivat kaupan teknisiä esteitä;

d) sopivat edistävänsä sellaisten tavaroiden kauppaa, jotka parantavat sosiaalisia oloja ja edistävät ympäristöä säästäviä käytäntöjä, mukaan lukien tavarat, jotka kuuluvat kestävyyden takaavien vapaaehtoisten järjestelmien, esimerkiksi reilun kaupan, eettisen kaupan, ympäristömerkkien ja luonnonvaroja hyödyntävien tuotteiden sertifiointijärjestelmien, piiriin;

e) sopivat edistävänsä yritysten sosiaalista vastuuta muun muassa vaihtamalla tietoja ja kokemuksia parhaista toimintatavoista. Osapuolet viittaavat siltä osin asianomaisiin kansainvälisesti tunnustettuihin periaatteisiin ja ohjeisiin, joita ovat OECD:n toimintaohjeet monikansallisille yrityksille, Yhdistyneiden kansakuntien Global Compact -aloite ja ILO:n kolmikantainen periaatejulistus, joka koskee monikansallisia yrityksiä ja sosiaalipolitiikkaa.

368 artikla

Biologinen monimuotoisuus

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää varmistaa biologisen monimuotoisuuden suojelu ja kestävä käyttö keskeisenä osana kestävän kehityksen saavuttamista, ja vahvistavat uudelleen sitoutumisensa biologisen monimuotoisuuden suojeluun ja kestävään käyttöön biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen ja muiden sellaisten asiaankuuluvien kansainvälisten sopimusten mukaisesti, joiden osapuolia ne ovat.

2. Tätä varten osapuolet sitoutuvat

a) edistämään biologisten resurssien kestävällä käytöllä saatujen luonnonvaroja hyödyntävien tuotteiden kauppaa ja biologisen monimuotoisuuden suojelua;

b) vaihtamaan tietoja luonnonvaroja hyödyntävien tuotteiden kauppaa koskevista toimista tavoitteena pysäyttää biologisen monimuotoisuuden väheneminen ja pienentää biologiseen monimuotoisuuteen kohdistuvia paineita, sekä tarvittaessa toimimaan yhteistyössä politiikkojensa vaikutuksen maksimoimiseksi ja sen varmistamiseksi, että politiikat tukevat toisiaan;

c) edistämään lajien luettelointia luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen (CITES-sopimus) mukaisesti, jos kyseisiä lajeja pidetään uhanalaisina; ja

d) toimimaan yhteistyössä alueellisella ja maailmanlaajuisella tasolla pyrkimyksenä edistää biologisen monimuotoisuuden suojelua ja kestävää käyttöä luonnon tai maatalouden ekosysteemeissä, myös uhanalaisten lajien ja niiden elinympäristöjen, erityisesti suojeltujen luonnonympäristöjen ja geneettisen monimuotoisuuden osalta, ekosysteemien tervehdyttämistä sekä sellaisten kielteisten ympäristövaikutusten poistamista tai vähentämistä, jotka johtuvat elollisten ja muiden kuin elollisten luonnonvarojen tai ekosysteemien käytöstä.

369 artikla

Kestävä metsätalous ja metsätuotteiden kauppa

1. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää varmistaa metsien suojelu ja kestävä metsätalous, ja metsien merkityksen osapuolten taloudellisten ja sosiaalisten sekä ympäristötavoitteiden kannalta.

2. Tätä varten osapuolet sitoutuvat

a) edistämään kestävästi hoidetuista metsistä peräisin olevien, alkuperämaan sovellettavan lainsäädännön mukaisesti korjattujen metsätuotteiden kauppaa. Tältä osin toteutettaviin toimiin voi kuulua metsälainsäädännön noudattamista, metsähallintoa ja puukauppaa koskevan vapaaehtoisen kumppanuussopimuksen tekeminen;

b) vaihtamaan tietoja kestävällä tavalla hoidetuista metsistä peräisin olevan puutavaran ja puutuotteiden kulutuksen edistämistä koskevista toimenpiteistä ja tarvittaessa toimimaan yhteistyössä tällaisten toimenpiteiden kehittämiseksi;

c) hyväksymään toimenpiteitä, joilla edistetään metsien suojelua ja torjutaan laittomia hakkuita ja niihin liittyvää kauppaa, tarvittaessa myös kolmansissa maissa;

d) vaihtamaan tietoja metsähallinnon tehostamista koskevista toimista ja tarvittaessa toimimaan yhteistyössä pystyäkseen maksimoimaan sellaisten politiikkojensa vaikutuksen, joiden tavoitteena on jättää laittomasti korjattu puutavara ja puutuotteet kauppavirtojen ulkopuolelle ja varmistamaan, että nämä politiikat tukevat toisiaan;

e) edistämään puulajien luettelointia CITES-yleissopimuksen mukaisesti, jos kyseisiä lajeja pidetään uhanalaisina; ja

f) toimimaan yhteistyössä alueellisesti ja maailmanlaajuisesti metsien suojelun ja kaikentyyppisten metsien kestävän hoidon edistämiseksi käyttäen metsien vastuullista hoitoa edistävää sertifiointia.

370 artikla

Kalatuotteiden kauppa

Ottaen huomioon kalavarojen vastuullisen ja kestävän hoidon merkityksen sekä hyvän hallinnon edistämisen kaupassa osapuolet sitoutuvat

a) edistämään parhaita käytäntöjä kalavarojen hoidossa, jotta voidaan varmistaa kalavarojen säilyttäminen ja hoito kestävällä tavalla ja ekosysteemiin perustuvan lähestymistavan pohjalta;

b) toteuttamaan tehokkaita toimenpiteitä kalastustoiminnan seurantaa ja valvontaa varten;

c) varmistamaan, että kaikkia alueellisten kalastusjärjestöjen hyväksymiä suojelu- ja valvontatoimenpiteitä noudatetaan, sekä toimimaan mahdollisimman laajassa yhteistyössä kyseisten järjestöjen kanssa ja niiden sisällä; ja

d) toimimaan yhteistyössä laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän (LIS) kalastuksen ja kalastukseen liittyvän toiminnan torjunnassa soveltaen kattavia, tehokkaita ja avoimia toimenpiteitä. Osapuolet toteuttavat myös politiikkoja ja toimenpiteitä LIS-tuotteiden jättämiseksi kauppavirtojen ja niiden markkinoiden ulkopuolelle.

371 artikla

Suojelun tasojen säilyttäminen

1. Osapuolet tunnustavat, että ei ole asianmukaista edistää kauppaa tai investointeja alentamalla sisäisen ympäristö- tai työlainsäädännön mukaista suojaa.

2. Osapuoli ei saa jättää soveltamatta ympäristö- tai työlainsäädäntöään tai poiketa siitä tai tarjoutua jättämään sitä soveltamatta tai poikkeamaan siitä edistääkseen kauppaa tai jonkin investoijan investoinnin tekemistä, hankkimista, laajentamista tai säilyttämistä alueellaan.

3. Osapuoli ei saa laiminlyödä ympäristö- ja työlainsäädännön täytäntöönpanon valvontaa jatkuvilla tai toistuvilla toimilla tai toimimattomuudella edistääkseen kauppaa ja investointeja.

372 artikla

Tieteellinen tieto

Valmistellessaan ja toteuttaessaan toimenpiteitä, joilla pyritään suojelemaan ympäristöä tai työehtoja ja jotka saattavat vaikuttaa kauppaan tai investointeihin, osapuolet ottavat huomioon käytettävissä olevat tieteelliset ja tekniset tiedot sekä asiaankuuluvat kansainväliset normit, suuntaviivat ja mahdolliset suositukset varovaisuusperiaate mukaan lukien.

373 artikla

Avoimuus

Kumpikin osapuoli huolehtii sisäisen lainsäädäntönsä ja tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 12 luvun (Avoimuus) mukaisesti siitä, että toimenpiteet, joilla pyritään suojelemaan ympäristöä tai työehtoja ja jotka saattavat vaikuttaa kauppaan tai investointeihin, kehitetään, otetaan käyttöön ja pannaan täytäntöön avoimesti, että niistä ilmoitetaan hyvissä ajoin ja järjestetään julkinen kuuleminen sekä että niistä tiedotetaan asianmukaisesti ja oikea-aikaisesti valtiosta riippumattomille toimijoille ja annetaan näille mahdollisuus esittää näkemyksensä.

374 artikla

Kestävään kehitykseen kohdistuvien vaikutusten uudelleenarviointi

Osapuolet sitoutuvat tarkastelemaan uudelleen, seuraamaan ja arvioimaan tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) täytäntöönpanon vaikutusta kestävään kehitykseen sekä niiden omien että tällä sopimuksella perustettujen osallistumisprosessien ja instituutioiden välityksellä ja esimerkiksi kauppaan liittyvien kestävää kehitystä koskevien vaikutustenarviointien avulla.

375 artikla

Toimiminen yhdessä kaupan ja kestävän kehityksen alalla

Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää toimia yhdessä ympäristö- ja työmarkkinapolitiikkojen kauppaan liittyvien näkökohtien osalta tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tavoitteiden saavuttamiseksi. Ne voivat toimia yhteistyössä muun muassa seuraavilla aloilla:

a) kaupan ja kestävän kehityksen työ- tai ympäristönäkökohdat kansainvälisissä yhteyksissä, erityisesti WTO:n, ILO:n, YK:n ympäristöohjelman (UNEP) ja monenvälisten ympäristösopimusten puitteissa;

b) menetelmät ja indikaattorit, joita käytetään kaupan vaikutusta kestävään kehitykseen koskevissa arvioinneissa;

c) työ- ja ympäristösäännösten, -normien ja -standardien vaikutus kauppaan ja investointeihin sekä kauppaa ja investointeja koskevien sääntöjen vaikutus työ- ja ympäristölainsäädäntöön, mukaan lukien työ- ja ympäristösäännösten ja -politiikan kehitykseen;

d) tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) myönteiset ja kielteiset vaikutukset kestävään kehitykseen ja tavat, joilla niitä voidaan lisätä, estää tai lieventää ottaen huomioon myös jommankumman tai molempien osapuolten toteuttamat kestävään kehitykseen kohdistuvien vaikutusten arvioinnit;

e) keskeisten, tärkeimpien ja muiden ajanmukaisten ILO:n yleissopimusten ja monenvälisten ympäristösopimusten, jotka ovat kaupan kannalta merkittäviä, ratifioinnin ja tehokkaan täytäntöönpanon edistäminen;

f) yksityisen ja julkisen sertifioinnin sekä jäljitettävyys- ja merkintäjärjestelmien, muun muassa ympäristömerkkijärjestelmän, edistäminen;

g) yritysten sosiaalisen vastuun edistäminen esimerkiksi toteuttamalla toimia, jotka koskevat kansainvälisesti tunnustetuista suuntaviivoista ja periaatteista tiedottamista, niiden noudattamista, täytäntöönpanoa ja seurantaa;

h) ILO:n laatiman ihmisarvoisen työn toimintaohjelman kauppaan liittyvät näkökohdat, joihin kuuluvat kaupan ja täyden ja tuottavan työllisyyden välinen yhteys, työmarkkinoiden mukauttaminen, työelämän perusnormit, työvoimatilastot, henkilöresurssien kehittäminen ja elinikäinen oppiminen, sosiaalinen suojelu ja sosiaalisen osallisuuden edistäminen, työmarkkinaosapuolten vuoropuhelu sekä sukupuolten tasa-arvo;

i) monenvälisten ympäristösopimusten kauppaan liittyvät näkökohdat, mukaan lukien tulliyhteistyö;

j) nykyisen ja tulevan kansainvälisen ilmastonmuutosta koskevan järjestelmän kauppaan liittyvät näkökohdat, mukaan lukien vähähiilisten teknologioiden ja energiatehokkuuden edistäminen;

k) biologisen monimuotoisuuden suojelua ja kestävää käyttöä edistävät kauppaan liittyvät toimenpiteet;

l) kauppaan liittyvät toimenpiteet metsäkadon torjumiseksi muun muassa siten, että puututaan laittoman hakkuun aiheuttamiin ongelmiin; ja

m) kauppaan liittyvät toimenpiteet kestävien kalastuskäytäntöjen ja kestävästi hoidetuista kalavaroista peräisin olevien kalastustuotteiden kaupan edistämiseksi.

376 artikla

Institutionaaliset ja valvontajärjestelmät

1. Kumpikin osapuoli nimeää hallinnostaan yksikön, joka toimii toisen osapuolen yhteyspisteenä tätä lukua sovellettaessa.

2. Perustetaan kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea. Se raportoi toimistaan tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle. Sen jäseninä on kunkin osapuolen korkean tason hallintovirkamiehiä.

3. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea kokoontuu vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä ja sen jälkeen tarvittaessa tarkastelemaan tämän luvun ja tämän sopimuksen 375 artiklan mukaisesti aloitettujen yhteistyötoimien täytäntöönpanoa. Tämä alakomitea hyväksyy työjärjestyksensä.

4. Kumpikin osapuoli kutsuu koolle yhden tai useamman uuden tai olemassa olevan sisäisen, kestävää kehitystä käsittelevän neuvoa-antavan ryhmän, jonka tehtävänä on antaa neuvoja tähän lukuun liittyvistä kysymyksistä. Tällaiset ryhmät voivat, myös omasta aloitteestaan, esittää näkemyksiä ja antaa suosituksia tämän luvun täytäntöönpanosta.

5. Sisäiset neuvoa-antavat ryhmät koostuvat kansalaisyhteiskuntaa edustavista riippumattomista organisaatioista, joissa on tasapainoisesti edustettuina talous-, sosiaali- ja ympäristöalan sidosryhmiä, muun muassa työnantaja- ja työntekijäjärjestöjä, valtiosta riippumattomia järjestöjä, elinkeinoelämän järjestöjä sekä muita asiaan liittyviä sidosryhmiä.

377 artikla

Yhteinen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumi

1. Osapuolet helpottavat alueelleen sijoittautuneiden kansalaisyhteiskunnan organisaatioiden yhteisen foorumin, johon osallistuu myös osapuolten sisäisten neuvoa-antavien ryhmien jäseniä ja kansalaisia, käymää vuoropuhelua tämän sopimuksen kestävän kehityksen näkökohdista. Osapuolet edistävät asian kannalta merkityksellisten tahojen, kuten riippumattomien työnantaja-, työntekijä- ja ympäristöjärjestöjen sekä elinkeinoelämän järjestöjen ja tarvittaessa muiden asiaan liittyvien sidosryhmien, tasapuolista edustamista.

2. Yhteinen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumi kutsutaan koolle kerran vuodessa, jolleivät osapuolet muuta sovi. Osapuolet sopivat yhteisen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumin toiminnasta viimeistään vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

3. Osapuolet antavat yhteiselle kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumille selvityksen tämän luvun täytäntöönpanosta. Yhteisen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumin näkemykset ja lausunnot toimitetaan osapuolille ja ne saatetaan julkisesti saataville.

378 artikla

Valtioiden väliset neuvottelut

1. Tätä lukua koskevissa kysymyksissä osapuolet voivat turvautua vain tässä artiklassa ja tämän sopimuksen 379 artiklassa määrättyihin menettelyihin.

2. Osapuoli voi ehdottaa neuvotteluja toisen osapuolen kanssa mistä tahansa tämän luvun mukaisesta kysymyksestä toimittamalla kirjallisen pyynnön toisen osapuolen yhteyspisteeseen. Pyynnössä asia on esitettävä selkeästi, tarkennettava käsiteltävä ongelma ja esitettävä lyhyt tiivistelmä tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista väitteistä. Neuvottelut aloitetaan viipymättä sen jälkeen kun osapuoli on toimittanut neuvottelupyynnön.

3. Osapuolet pyrkivät kaikin tavoin pääsemään asiassa molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun. Osapuolten on otettava huomioon ILO:n tai asianomaisten monenvälisten ympäristöjärjestöjen tai -elinten toiminta, jotta voidaan edistää yhteistyötä ja johdonmukaisuutta osapuolten ja näiden organisaatioiden työssä. Osapuolet voivat pyytää tarvittaessa neuvoja näiltä organisaatioilta tai elimiltä tai muilta sopiviksi katsomiltaan henkilöiltä tai elimiltä asian perusteellista selvittämistä varten.

4. Jos osapuoli katsoo, että asiasta on keskusteltava edelleen, osapuoli voi pyytää, että kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea kokoontuu tarkastelemaan asiaa, toimittamalla kirjallisen pyynnön toisen osapuolen yhteyspisteeseen. Alakomitean on kokoonnuttava viipymättä, ja sen on pyrittävä löytämään asiaan ratkaisu.

5. Tarvittaessa kyseinen alakomitea voi pyytää neuvoa jommankumman osapuolen tai molempien osapuolten sisäiseltä neuvoa-antavalta ryhmältä tai ryhmiltä tai muuta asiantuntija-apua.

6. Neuvottelevien osapuolten asiassa saavuttama lopputulos on saatettava julkisesti saataville.

379 artikla

Asiantuntijapaneeli

1. Kumpikin osapuoli voi 90 päivän kuluttua tämän sopimuksen 378 artiklan 2 kohdan mukaisen neuvottelupyynnön toimittamisen jälkeen pyytää, että asiantuntijapaneeli kokoontuu tarkastelemaan asiaa, jota ei ole tyydyttävästi käsitelty valtioiden välisissä neuvotteluissa.

2. Jollei tässä artiklassa toisin määrätä, sovelletaan tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) 3 jakson 1 ja 3 alajakson ja 406 artiklan määräyksiä sekä tämän sopimuksen liitteessä XXXIII olevaa työjärjestystä ja tämän sopimuksen liitteessä XXXIV esitettyjä välimiesten ja sovittelijoiden käytännesääntöjä, jäljempänä 'käytännesäännöt'.

3. Ensimmäisessä kokouksessaan tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea laatii luettelon vähintään 15 henkilöstä, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä toimimaan asiantuntijoina paneelin menettelyissä. Kumpikin osapuoli ehdottaa vähintään viittä henkilöä asiantuntijoina toimimista varten. Osapuolet valitsevat myös vähintään viisi henkilöä, jotka eivät ole kummankaan osapuolen kansalaisia ja jotka voivat toimia asiantuntijapaneelin puheenjohtajana. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea varmistaa, että luettelo on aina mainitun suuruinen.

4. Edellä 3 kohdassa tarkoitetun luettelon on koostuttava henkilöistä, joilla on erityistietämystä tai asiantuntemusta tässä luvussa käsitellyistä oikeus-, työ- tai ympäristökysymyksistä tai kansainvälisistä sopimuksista johtuvien riitojen ratkaisemisesta. Heidän on oltava riippumattomia ja toimittava yksilöinä, he eivät saa ottaa käsiteltävänä olevaan asiaan liittyviä ohjeita miltään organisaatiolta tai hallitukselta eikä heillä ei saa olla sidoksia minkään osapuolen hallitukseen ja heidän on noudatettava tämän sopimuksen liitteessä XXXIV esitettyjä käytännesääntöjä.

5. Tämän luvun alaan kuuluvien kysymysten osalta asiantuntijapaneelin on koostuttava tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetussa luettelossa olevista asiantuntijoista tämän sopimuksen 385 artiklan ja tämän sopimuksen liitteessä XXXIII esitetyn työjärjestyksen 8 artiklan mukaisesti.

6. Asiantuntijapaneeli voi pyytää osapuolilta, sisäiseltä neuvoa-antavalta ryhmältä tai ryhmiltä tai kaikilta muilta asianmukaisiksi katsomiltaan tahoilta tietoja ja neuvoja. Tämän sopimuksen 365 ja 366 artiklassa tarkoitettujen monenvälisten sopimusten noudattamiseen liittyvissä asioissa asiantuntijapaneelin olisi pyydettävä tietoja ja neuvoja ILO:lta tai monenvälisten sopimusten mukaisilta elimiltä.

7. Asiantuntijapaneelin on annettava osapuolille laatimansa kertomus tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvussa (Riitojen ratkaiseminen) määrättyjä menettelyjä noudattaen. Kertomuksessa esitetään tosiseikat, asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä havaintojen ja suositusten perustelut. Osapuolet saattavat kertomuksen julkisesti saataville 15 päivän kuluessa sen antamisesta.

8. Osapuolet neuvottelevat asianmukaisista toimenpiteistä, jotka pannaan täytäntöön ottaen huomioon asiantuntijapaneelin kertomuksen ja suositukset. Asianomaisen osapuolen on ilmoitettava neuvoa-antavalle ryhmälleen tai ryhmilleen ja toiselle osapuolelle päätöksensä, joka koskee toteutettavia toimia tai toimenpiteitä viimeistään kolmen kuukauden kuluttua kertomuksen julkistamisesta. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea valvoo asiantuntijapaneelin kertomuksen ja suositusten jatkotoimia. Neuvoa-antavat elimet ja yhteinen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumi voivat esittää huomionsa tältä osin kaupan ja kestävän kehityksen alakomitealle.

14 LUKU

Riitojen ratkaiseminen

1 Jakso

Tavoite ja soveltamisala

380 artikla

Tavoite

Tämän luvun tavoitteena on luoda tehokas ja toimiva järjestelmä osapuolten välisten, tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tulkintaan ja soveltamiseen liittyvien riitojen välttämiseksi ja ratkaisemiseksi, jotta päästäisiin mahdollisuuksien mukaan yhteisesti sovittuun ratkaisuun.

381 artikla

Soveltamisala

Tätä lukua sovelletaan kaikkiin tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määräysten tulkintaan ja soveltamiseen liittyviin riitoihin, jollei toisin määrätä.

2 Jakso

Neuvottelut ja sovittelu

382 artikla

Neuvottelut

1. Osapuolet pyrkivät ratkaisemaan kaikki tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitetut riidat käymällä neuvotteluja vilpittömässä mielessä ja siten, että tavoitteena on päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun.

2. Osapuoli pyytää neuvotteluja esittämällä toiselle osapuolelle kirjallisen pyynnön, josta lähetetään kopio tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle ja joka on perusteltava muun muassa nimeämällä kyseessä oleva toimenpide ja tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitetut määräykset, joita sen mielestä olisi sovellettava.

3. Neuvottelut on pidettävä 30 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamispäivästä, ja ne on käytävä, jolleivät osapuolet muuta sovi, pyynnön kohteena olevan osapuolen alueella. Neuvottelut on katsottava loppuun suoritetuiksi 30 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta, jollei kumpikin osapuoli hyväksy neuvottelujen jatkamista. Neuvottelut, erityisesti kaikki osapuolten neuvottelujen aikana paljastamat tiedot ja esittämät kannat, ovat luottamuksellisia eivätkä vaikuta kummankaan osapuolen oikeuksiin myöhemmissä menettelyissä.

4. Neuvottelut kiireellisistä asioista, mukaan lukien pilaantuvia tavaroita tai kausitavaroita tai -palveluja koskevat asiat, on järjestettävä 15 päivän kuluessa siitä, kun pyynnön kohteena oleva osapuoli on vastaanottanut pyynnön, ja ne katsotaan loppuun käydyiksi kyseisten 15 päivän kuluessa, jollei kumpikin osapuoli hyväksy neuvottelujen jatkamista.

5. Jos se osapuoli, jolle pyyntö on esitetty, ei vastaa neuvottelupyyntöön kymmenen päivän kuluessa sen vastaanottamisesta tai jos neuvotteluja ei järjestetä tämän artiklan 3 tai 4 kohdassa määrätyissä määräajoissa tai jos osapuolet sopivat, että neuvotteluja ei aloiteta, tai jos neuvottelut on saatettu päätökseen, mutta yhteisesti sovittuun ratkaisuun ei ole päästy, osapuoli, joka on pyytänyt neuvotteluja, voi vedota tämän sopimuksen 384 artiklaan.

6. Neuvottelujen aikana kummankin osapuolen on esitettävä tosiasioita koskevat riittävät tiedot, joiden avulla on mahdollista arvioida kattavasti tapaa, jolla kyseessä oleva toimenpide voisi vaikuttaa tämän sopimuksen toimintaan ja soveltamiseen.

7. Jos neuvottelut koskevat energiatuotteiden kuljetusta verkkojen kautta ja toinen osapuoli pitää riidan ratkaisemista kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen vuoksi, neuvottelut on järjestettävä kolmen päivän kuluessa pyynnön esittämisestä ja ne katsotaan loppuun käydyiksi kolmen päivän kuluessa pyynnön esittämisestä, ellei kumpikin osapuoli hyväksy neuvottelujen jatkamista.

383 artikla

Sovittelu

Osapuoli voi pyytää toista osapuolta aloittamaan sovittelumenettelyn tämän sopimuksen liitteen XXXII mukaisesti sellaisten toimenpiteiden osalta, jotka vaikuttavat haitallisesti osapuolten väliseen kauppaan tai sijoituksiin.

3 Jakso

Riitojenratkaisumenettelyt

1 Alajakso

Välimiesmenettely

384 artikla

Välimiesmenettelyn aloittaminen

1. Jos osapuolet eivät ole onnistuneet ratkaisemaan riitaa tämän sopimuksen 382 artiklassa määrättyjen neuvottelujen avulla, neuvotteluja pyytänyt osapuoli voi pyytää välimiespaneelin asettamista tämän artiklan mukaisesti.

2. Välimiespaneelin asettamista koskeva pyyntö on tehtävä kirjallisesti toiselle osapuolelle ja tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle. Kantajaosapuolen on pyynnössään nimettävä kyseessä oleva toimenpide ja selitettävä riittävät ja selkeät oikeudelliset perusteet esittäen, millä tavoin kyseinen toimenpide on ristiriidassa tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettujen määräysten kanssa.

385 artikla

Välimiespaneelin asettaminen

1. Välimiespaneeli koostuu kolmesta välimiehestä.

2. Sopiakseen välimiespaneelin kokoonpanosta osapuolet neuvottelevat keskenään kymmenen päivän kuluessa siitä, kun vastaajaosapuoli on vastaanottanut pyynnön välimiespaneelin asettamisesta.

3. Jos osapuolet eivät pysty sopimaan välimiespaneelin kokoonpanosta tämän artiklan 2 kohdassa asetetussa määräajassa, kumpikin osapuoli voi nimetä tämän sopimuksen 404 artiklan mukaisesti laaditusta alaluettelostaan välimiehen viiden päivän kuluessa tämän artiklan 2 kohdassa asetetun määräajan päättymisestä. Jos jompikumpi osapuolista ei pysty nimeämään välimiestä, tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean puheenjohtajan tai puheenjohtajan valtuuttaman henkilön on toisen osapuolen pyynnöstä valittava välimies arvalla kyseisen osapuolen alaluettelosta, joka sisältyy tämän sopimuksen 404 artiklan mukaisesti laadittuun luetteloon.

4. Jolleivät osapuolet pääse sopimukseen välimiespaneelin puheenjohtajasta tämän artiklan 2 kohdassa asetetussa määräajassa, kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean puheenjohtajan tai puheenjohtajan valtuuttaman henkilön on kumman tahansa osapuolen pyynnöstä valittava välimiespaneelin puheenjohtaja arvalla puheenjohtajien alaluettelosta, joka sisältyy tämän sopimuksen 404 artiklan mukaisesti laadittuun luetteloon.

5. Kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean puheenjohtaja tai tämän valtuuttama henkilö valitsee välimiehet viiden päivän kuluessa siitä, kun jompikumpi osapuoli on esittänyt 3 ja 4 kohdassa tarkoitetun pyynnön.

6. Välimiespaneelin asettamispäiväksi katsotaan se päivä, jona viimeinen kolmesta valitusta välimiehestä hyväksyy nimityksen tämän sopimuksen liitteessä XXXIII esitetyn työjärjestyksen mukaisesti.

7. Jos jotain tämän sopimuksen 404 artiklassa tarkoitettua luetteloa ei ole laadittu tai jos se ei sisällä riittävästi nimiä silloin kun tämän artiklan 3 ja 4 kohdan mukainen pyyntö tehdään, välimiehet valitaan arvalla niiden henkilöiden joukosta, joita joko toinen osapuoli tai molemmat osapuolet ovat virallisesti ehdottaneet.

8. Jolleivät osapuolet toisin sovi, tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, sovelletaan 3 kohdan toista virkettä ja 4 kohtaa turvautumatta 2 kohtaan, ja 5 kohdassa tarkoitetuksi määräajaksi asetetaan kaksi päivää.

386 artikla

Kiireellisyyttä koskeva alustava päätös

Jos osapuoli sitä pyytää, välimiespaneelin on kymmenen päivän kuluessa asettamisestaan tehtävä alustava päätös siitä, katsotaanko asia kiireelliseksi.

387 artikla

Välimiespaneelin raportit

1. Välimiespaneelin on annettava osapuolille viimeistään 90 päivän kuluttua asettamispäivästään väliraportti, jossa esitetään selvitetyt tosiseikat, asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä päätelmien ja annettavien suositusten perustelut. Jos paneeli katsoo, että määräaikaa ei pystytä noudattamaan, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille sekä tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona paneeli aikoo antaa väliraporttinsa. Väliraportti olisi joka tapauksessa annettava viimeistään 120 päivän kuluttua välimiespaneelin asettamispäivästä.

2. Osapuoli voi 14 päivän kuluessa väliraportin antamisesta toimittaa välimiespaneelille kirjallisen pyynnön tarkistaa tiettyjä väliraportin kohtia.

3. Kiireellisissä tapauksissa, mukaan lukien pilaantuvia tavaroita tai kausitavaroita ja -palveluja koskevat tapaukset, välimiespaneelin on kaikin keinoin pyrittävä antamaan väliraporttinsa 45 päivän kuluessa ja joka tapauksessa viimeistään 60 päivän kuluttua välimiespaneelin asettamispäivästä. Osapuoli voi seitsemän päivän kuluessa väliraportin antamisesta toimittaa välimiespaneelille kirjallisen pyynnön tarkistaa tiettyjä väliraportin kohtia.

4. Tarkasteltuaan osapuolten väliraportista esittämiä kirjallisia lausumia välimiespaneeli voi muuttaa raporttiaan ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan lisätutkimuksia. Lopullisen välitystuomion päätelmissä on käsiteltävä riittävästi alustavassa tutkintavaiheessa esitettyjä väitteitä, ja lisäksi päätelmissä on vastattava selkeästi osapuolten esittämiin kysymyksiin ja havaintoihin.

5. Tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, väliraportti on annettava 20 päivän kuluttua välimiespaneelin asettamisesta ja kaikki tämän artiklan 2 kohdan mukaiset pyynnöt on esitettävä viiden päivän kuluessa kirjallisen raportin antamisesta. Välimiespaneeli voi myös päättää olla antamatta väliraporttia.

388 artikla

Kiireellisten energiaa koskevien riitojen sovittelu

1. Tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, kumpikin osapuoli voi pyytää välimiespaneelin puheenjohtajaa toimimaan minkä tahansa riitaan liittyvän asian sovittelijana esittämällä paneelille tätä koskevan pyynnön.

2. Sovittelija pyrkii saavuttamaan sovun riidan ratkaisemiseksi tai sovun menettelystä, jolla riita voitaisiin ratkaista. Jos sovittelija ei onnistu löytämään sopua 15 päivän kuluessa nimittämisestään, hän suosittelee riidan ratkaisua tai menettelyä, jolla riita voitaisiin ratkaista, ja päättää ehdoista, joita noudatetaan sovittelijan määräämästä päivämäärästä alkaen riidan ratkaisuun saakka.

3. Osapuolet ja niiden valvonnan tai lainkäyttövallan piiriin kuuluvat yksiköt noudattavat 2 kohdan mukaisesti annettuja ehtoja koskevia suosituksia kolmen kuukauden ajan sovittelijan päätöksestä tai riidan ratkaisuun saakka sen mukaan, kumpi näistä päivämääristä on aikaisempi.

4. Sovittelijan on noudatettava tämän sopimuksen liitteessä XXXIV esitettyjä käytännesääntöjä.

389 artikla

Välitystuomioiden tiedoksianto

1. Välimiespaneelin on annettava lopullinen tuomionsa tiedoksi osapuolille ja tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle 120 päivän kuluessa välimiespaneelin asettamispäivästä. Jos välimiespaneeli katsoo, että määräaikaa ei pystytä noudattamaan, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille sekä kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivämäärä, jona paneeli aikoo antaa tuomionsa. Välitystuomio olisi joka tapauksessa annettava tiedoksi viimeistään 150 päivän kuluttua välimiespaneelin asettamispäivästä.

2. Kiireellisissä tapauksissa, mukaan lukien pilaantuvia tavaroita tai kausitavaroita tai -palveluja koskevat tapaukset, välimiespaneelin olisi kaikin keinoin pyrittävä antamaan tuomionsa tiedoksi 60 päivän kuluessa paneelin asettamispäivästä. Välitystuomio olisi joka tapauksessa annettava tiedoksi viimeistään 75 päivän kuluttua välimiespaneelin asettamispäivästä.

3. Tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kaupalliset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, välimiespaneeli antaa tuomionsa tiedoksi 40 päivän kuluessa paneelin asettamispäivästä.

2 Alajakso

Tuomioiden noudattaminen

390 artikla

Välitystuomioiden noudattaminen

Vastaajaosapuoli toteuttaa viipymättä ja vilpittömässä mielessä kaikki tarvittavat toimenpiteet välimiespaneelin tuomion noudattamiseksi.

391 artikla

Välitystuomioiden noudattamista koskeva kohtuullinen määräaika

1. Jos tuomion välitön noudattaminen ei ole mahdollista, osapuolet pyrkivät sopimaan välitystuomioiden noudattamista koskevasta määräajasta. Tällöin vastaajaosapuoli ilmoittaa viimeistään 30 päivän kuluttua siitä, kun osapuolet ovat vastaanottaneet välitystuomiota koskevan tiedoksiannon, kantajaosapuolelle ja tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle ajan, jonka se tarvitsee tuomion noudattamiseksi, jäljempänä 'kohtuullinen määräaika', ja ehdotettua kohtuullista määräaikaa koskevat perustelut.

2. Jos osapuolten välillä on erimielisyyttä välitystuomion noudattamisen edellyttämästä kohtuullisesta määräajasta, kantajaosapuolen on 20 päivän kuluessa vastaajaosapuolen tekemän 1 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen vastaanottamisesta pyydettävä kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia määrittämään kohtuullisen määräajan pituus. Tällaisesta pyynnöstä on ilmoitettava samanaikaisesti toiselle osapuolelle sekä kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle. Alkuperäinen välimiespaneeli ilmoittaa tuomiostaan osapuolille ja kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle 20 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.

3. Vastaajaosapuoli ilmoittaa kantajaosapuolelle kirjallisesti välitystuomion noudattamisen edistymisestä viimeistään 30 päivää ennen kohtuullisen määräajan umpeutumista.

4. Kohtuullista määräaikaa voidaan jatkaa osapuolten yhteisellä sopimuksella.

392 artikla

Välitystuomion noudattamiseksi toteutettujen toimenpiteiden tarkastelu

1. Vastaajaosapuoli ilmoittaa kantajaosapuolelle sekä tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle ennen kohtuullisen määräajan päättymistä toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut välitystuomion noudattamiseksi.

2. Jos osapuolten välillä on erimielisyyttä 1 kohdan nojalla ilmoitettujen toimenpiteiden olemassaolosta tai yhdenmukaisuudesta tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettujen määräysten kanssa, kantajaosapuoli voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian. Pyynnössä on nimettävä kyseessä oleva toimenpide ja selitettävä riittävät ja selkeät oikeudelliset perusteet esittäen, millä tavoin kyseinen toimenpide on ristiriidassa tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettujen määräysten kanssa. Alkuperäinen välimiespaneeli ilmoittaa tuomiostaan osapuolille ja kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle 45 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.

393 artikla

Välitystuomioiden noudattamatta jättämisestä seuraavat väliaikaiset korjaavat toimenpiteet

1. Jos vastaajaosapuoli ei ilmoita välitystuomion noudattamiseksi toteuttamistaan toimenpiteistä ennen kohtuullisen määräajan päättymistä tai jos välimiespaneeli päättää, että mitään toimenpiteitä välitystuomion noudattamiseksi ei ole tai

että tämän sopimuksen 392 artiklan 1 kohdan mukaisesti ilmoitettu toimenpide ei ole tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitetuista määräyksistä johtuvien osapuolen velvoitteiden mukainen, vastaajaosapuolen on kantajaosapuolen tätä vaatiessa ja kyseisen osapuolen kuulemisen jälkeen tarjottava väliaikaista korvausta.

2. Jos kantajaosapuoli päättää olla pyytämättä väliaikaista korvausta tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti tai jos tällainen pyyntö esitetään, mutta korvauksesta ei päästä sopimukseen 30 päivän kuluessa kohtuullisen määräajan päättymisestä tai sellaisen tämän sopimuksen 392 artiklan nojalla annetun välitystuomion tiedoksiannosta, jonka mukaan tuomion noudattamiseksi toteutettuja toimenpiteitä ei ole tai toimenpide on ristiriidassa tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettujen määräysten kanssa, kantajaosapuolella on oikeus keskeyttää tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitetuista määräyksistä johtuvien velvoitteiden täyttäminen rikkomisesta johtuvien mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tasoa vastaavasti ilmoitettuaan tästä toiselle osapuolelle ja tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle. Ilmoituksesta on käytävä ilmi velvoitteiden keskeyttämisen taso. Kantajaosapuoli voi aloittaa keskeytyksen milloin tahansa 10 päivän kuluttua siitä päivästä, jona vastaajaosapuoli on vastaanottanut ilmoituksen, jollei vastaajaosapuoli ole pyytänyt välimiesmenettelyä tämän artiklan 3 kohdan mukaisesti.

3. Jos vastaajaosapuoli katsoo, että keskeytyksen taso ei vastaa rikkomisesta johtuvia mitätöiviä tai heikentäviä vaikutuksia, se voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian. Tällainen pyyntö on annettava tiedoksi kantajaosapuolelle ja kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle ennen 2 kohdassa tarkoitetun 10 päivän ajan umpeutumista. Alkuperäisen välimiespaneelin on ilmoitettava velvoitteiden keskeyttämisen tasoa koskeva tuomionsa osapuolille ja kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle 30 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä. Velvoitteita ei saa keskeyttää ennen kuin alkuperäinen välimiespaneeli on ilmoittanut tuomiostaan, ja keskeytys on toteutettava välimiespaneelin tuomiota noudattaen.

4. Velvoitteiden keskeyttämisen ja tässä artiklassa määrätyn korvauksen on oltava tilapäisiä eikä niitä sovelleta sen jälkeen, kun

a) osapuolet ovat päässeet yhteisesti sovittuun ratkaisuun tämän sopimuksen 398 artiklan mukaisesti;

b) osapuolet ovat sopineet, että tämän sopimuksen 392 artiklan 1 kohdan nojalla ilmoitettu toimenpide saattaa vastaajaosapuolen noudattamaan tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä; tai

c) tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettujen määräysten kanssa ristiriidassa olevaksi katsottu toimenpide on peruutettu tai sitä on muutettu sen saattamiseksi mainittujen määräysten mukaiseksi tämän sopimuksen 392 artiklan 1 kohdassa määrätyllä tavalla.

394 artikla

Kiireellisten energiaa koskevien riitojen korjaavat toimenpiteet

1. Tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kaupalliset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista toinen osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, sovelletaan korjaavia toimenpiteitä koskevia tämän artiklan määräyksiä.

2. Tämän sopimuksen 391, 392 ja 393 artiklasta poiketen kantajaosapuoli voi keskeyttää tämän sopimuksen V osastosta (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) johtuvien velvoitteiden täyttämisen sen osapuolen, joka ei ole noudattanut välitystuomiota 15 päivän kuluessa sen tiedoksiannosta, aiheuttamien mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tasoa vastaavassa määrin. Keskeyttäminen voidaan aloittaa välittömästi. Keskeytystä voidaan jatkaa niin kauan kuin vastaajaosapuoli ei noudata välitystuomiota.

3. Jos vastaajaosapuoli kiistää noudattamatta jättämisen olemassaolon tai noudattamatta jättämisestä aiheutuvan keskeyttämisen tason, se voi aloittaa tämän sopimuksen 393 artiklan 3 kohdan tai 395 artiklan mukaiset menettelyt, joissa asiaa tarkastellaan nopeasti. Kantajaosapuolen on lopetettava keskeytys tai mukautettava sitä ainoastaan sen jälkeen kun välimiespaneeli on antanut asiassa tuomionsa, ja se voi pitää keskeytyksen voimassa, kunnes menettelyt on saatu päätökseen.

395 artikla

Välitystuomioiden noudattamiseksi toteutettujen toimenpiteiden tarkastelu välitystuomioiden noudattamatta jättämisestä seuraavien väliaikaisten korjaavien toimenpiteiden hyväksymisen jälkeen

1. Vastaajaosapuoli ilmoittaa kantajaosapuolelle ja tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle toimenpiteestä, jonka se on toteuttanut välitystuomion

noudattamiseksi joko myönnytysten soveltamisen keskeyttämisen tai väliaikaisen korvauksen soveltamisen jälkeen. Tämän artiklan 2 kohdan mukaisia tapauksia lukuun ottamatta kantajaosapuoli lopettaa myönnytysten keskeyttämisen 30 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta. Tapauksissa, joissa on sovellettu korvausta, vastaajaosapuoli voi 2 kohdassa tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta lopettaa korvauksen soveltamisen 30 päivän kuluessa siitä, kun se on ilmoittanut noudattavansa välitystuomiota.

2. Jos osapuolet eivät 30 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta pääse sopimukseen siitä, saako ilmoitettu toimenpide vastaajaosapuolen noudattamaan tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä, kantajaosapuoli voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian. Tällaisesta pyynnöstä on ilmoitettava samanaikaisesti toiselle osapuolelle sekä kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle. Välitystuomio annetaan tiedoksi osapuolille ja kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle 45 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä. Jos välimiespaneeli päättää, että välitystuomion noudattamiseksi toteutettu toimenpide on tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettujen määräysten mukainen, joko velvoitteiden keskeytys tai korvausten soveltaminen on lopetettava. Tarvittaessa kantajaosapuolen on mukautettava myönnytysten keskeytyksen taso vastaamaan välimiespaneelin määrittämää tasoa.

3 Alajakso

Yhteiset määräykset

396 artikla

Välimiesten vaihtaminen

Jos tämän luvun mukaisessa välimiesmenettelyssä alkuperäinen välimiespaneeli tai jotkut sen jäsenistä eivät pysty osallistumaan paneeliin, vetäytyvät siitä tai heidät on korvattava, koska he eivät täytä tämän sopimuksen liitteessä XXXIV esitettyjen käytännesääntöjen vaatimuksia, sovelletaan tämän sopimuksen 385 artiklassa määrättyä menettelyä. Välitystuomion tiedoksiannon määräaikaa jatketaan, kunnes uusi välimies on nimitetty, mutta kuitenkin enintään 20 päivällä.

397 artikla

Välimiesmenettelyjen ja tuomioiden noudattamismenettelyjen keskeyttäminen ja päättäminen

Välimiespaneelin on osapuolten kirjallisesta pyynnöstä milloin tahansa keskeytettävä työnsä osapuolten sopimaksi ajanjaksoksi, joka ei saa ylittää 12 perättäistä kuukautta. Välimiespaneeli jatkaa työtään ennen kyseisen ajanjakson päättymistä osapuolten kirjallisesta pyynnöstä tai kyseisen ajanjakson lopussa kumman tahansa osapuolen kirjallisesta pyynnöstä. Pyynnön esittäneen osapuolen on ilmoitettava asiasta tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean puheenjohtajalle ja toiselle osapuolelle. Jos osapuoli ei pyydä välimiespaneelin työn jatkamista sovitun keskeytysajan päättyessä, menettely päätetään. Välimiespaneelin työn keskeyttäminen ja päättäminen eivät vaikuta kummankaan osapuolen oikeuksiin muissa menettelyissä, jollei tämän sopimuksen 405 artiklasta muuta johdu.

398 artikla

Yhteisesti sovittu ratkaisu

Osapuolet voivat milloin tahansa päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun tässä luvussa tarkoitetussa riidassa. Ne ilmoittavat yhdessä tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle ja tarvittaessa välimiespaneelin puheenjohtajalle kaikista tällaisista ratkaisuista. Jos ratkaisu edellyttää kumman tahansa osapuolen sisäisten menettelyjen mukaista hyväksyntää, ilmoituksessa mainitaan kyseinen vaatimus ja riitojenratkaisumenettely keskeytetään. Riitojenratkaisumenettely päätetään, jos tällaista hyväksyntää ei vaadita tai kyseisten sisäisten menettelyjen päätökseen saattamisesta on ilmoitettu.

399 artikla

Työjärjestys

1. Tämän luvun mukaisiin riitojenratkaisumenettelyihin sovelletaan tämän sopimuksen liitteessä XXXIII esitettyä työjärjestystä ja tämän sopimuksen liitteessä XXXIV esitettyjä käytännesääntöjä.

2. Välimiespaneelin istunnot ovat julkisia, jollei työjärjestyksessä toisin määrätä.

400 artikla

Tiedot ja tekniset neuvot

Välimiespaneeli voi osapuolen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan hankkia tietoja välimiesmenettelyä varten kaikista asianmukaisiksi katsomistaan lähteistä, myös kyseisen riidan osapuolilta. Välimiespaneelilla on myös oikeus hankkia asianmukaisiksi katsomansa asiantuntijalausunnot. Välimiespaneelin on kuultava osapuolia ennen tällaisten asiantuntijoiden valitsemista. Osapuolen alueelle sijoittautuneet luonnolliset henkilöt tai oikeushenkilöt voivat toimittaa *amicus curiae* -lausumia välimiespaneelille työjärjestyksen mukaisesti. Kaikki tämän artiklan mukaisesti saadut tiedot on ilmoitettava kummallekin osapuolelle, ja niiden on voitava esittää huomautuksia niiden johdosta.

401 artikla

Tulkintasäännöt

Välimiespaneelin on tulkittava tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä yleisen kansainvälisen oikeuden tavanomaisten tulkintasääntöjen ja valtiosopimusoikeutta koskevassa vuoden 1969 Wienin yleissopimuksessa määrättyjen tulkintasääntöjen mukaisesti. Välimiespaneelin on myös otettava huomioon WTO:n riitojenratkaisuelimen hyväksymissä paneelien ja valituselimen raporteissa olevat tulkinnat. Välimiespaneelin tuomioilla ei voida lisätä eikä vähentää tämän sopimuksen mukaisia osapuolten oikeuksia ja velvoitteita.

402 artikla

Välimiespaneelin päätökset ja välitystuomiot

1. Välimiespaneelin on kaikin keinoin pyrittävä tekemään kaikki päätökset yksimielisesti. Jos yksimielisyyteen ei päästä, asiasta on päätettävä äänten enemmistöllä. Välimiesten eriäviä mielipiteitä ei kuitenkaan missään tapauksessa julkaista.

2. Osapuolet hyväksyvät välitystuomiot ehdoitta. Tuomiot eivät luo minkäänlaisia oikeuksia tai velvoitteita luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille. Välitystuomiossa esitetään selvitetyt tosiseikat, tämän sopimuksen 381 artiklassa tarkoitettujen asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä selvitettyjen seikkojen ja niihin pohjautuvien päätelmien perustelut. Tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukainen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea asettaa välitystuomiot kokonaisuudessaan yleisön saataville kymmenen päivän kuluessa niiden tiedoksi antamisesta, jollei se toisin päätä sen varmistamiseksi, että liikesalaisuuksien luottamuksellisuus säilyy.

403 artikla

Asioiden käsittely Euroopan unionin tuomioistuimessa

1. Tässä artiklassa määrättyjä menettelyjä sovelletaan riitoihin, jotka koskevat tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 3 lukuun (Kaupan tekniset esteet), 4 lukuun (Terveys- ja kasvinsuojelutoimet), 5 lukuun (Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen), 6 lukuun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa), 8 lukuun (Julkiset hankinnat) tai 10 lukuun (Kilpailu) sisältyvään asteittaiseen lähentämiseen liittyvien määräysten tulkintaa ja soveltamista tai määräyksiä, joissa osapuolelle asetetaan muutoin unionin lainsäädännön säännöksiin perustuva velvoite.

2. Kun riidassa on kysymys 1 kohdassa tarkoitetusta unionin lainsäädännön säännösten tulkinnasta, välimiespaneeli ei anna asiassa päätöstä, vaan pyytää Euroopan unionin tuomioistuinta ratkaisemaan asian. Tällöin välimiespaneelin tuomioiden määräaikojen soveltaminen keskeytetään, kunnes Euroopan unionin tuomioistuin on antanut tuomionsa. Euroopan unionin tuomioistuimen antama tuomio on välimiespaneelia sitova.

4 Jakso

Yleiset määräykset

404 artikla

Välimiesten luettelo

1. Tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukainen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea laatii kuuden kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta luettelon vähintään 15 henkilöstä, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä toimimaan välimiehinä. Luetteloon sisältyy kolme alaluetteloa: yksi alaluettelo kutakin osapuolta kohti ja yksi alaluettelo henkilöistä, jotka eivät ole kummankaan osapuolen kansalaisia ja jotka voivat toimia välimiespaneelin puheenjohtajana. Kussakin alaluettelossa on oltava vähintään viisi henkilöä. Kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea varmistaa, että luettelo on aina mainitun suuruinen.

2. Välimiehillä on oltava erityistä asiantuntemusta ja kokemusta oikeudellisista kysymyksistä ja kansainvälisestä kaupasta. Välimiesten on oltava riippumattomia ja toimittava yksilöinä, he eivät saa ottaa ohjeita miltään organisaatiolta tai hallitukselta eikä heillä saa olla sidoksia kummankaan osapuolen hallitukseen ja heidän on noudatettava tämän sopimuksen XXXIV liitteessä olevia käytännesääntöjä.

3. Kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea voi laatia lisäluetteloja vähintään 12 henkilöstä, joilla on asiantuntemusta ja kokemusta tietyiltä tämän sopimuksen piiriin kuuluvilta aloilta. Osapuolten sopimuksesta kyseisiä lisäluetteloita käytetään muodostettaessa välimiespaneelia tämän sopimuksen 385 artiklan mukaisesti.

405 artikla

Suhde WTO:n asettamiin velvoitteisiin

1. Turvautuminen tämän luvun riitojenratkaisua koskeviin määräyksiin ei rajoita mahdollisia WTO:n puitteissa toteutettavia toimia, riitojenratkaisumenettelyt mukaan luettuina.

2. Osapuoli ei saa kuitenkaan minkään tietyn toimenpiteen osalta hakea korvausta molemmilta foorumeilta tapauksessa, jossa on kyse velvoitteesta, joka on olennaisilta osiltaan samanlainen tässä sopimuksessa ja WTO-sopimuksessa. Kun riitojenratkaisumenettely on tällaisessa tapauksessa aloitettu, osapuoli ei saa esittää toisella foorumilla korvausvaatimusta olennaisilta osiltaan samanlaisen velvoitteen rikkomisen vuoksi toisen sopimuksen nojalla, paitsi jos ensiksi valittu foorumi ei pysty menettelyllisten tai tuomiovaltaan liittyvien syiden vuoksi tutkimaan kyseisen velvoitteen rikkomista koskevaa korvausvaatimusta.

3. Tämän artiklan 2 kohdassa

a) osapuolen katsotaan aloittaneen WTO-sopimuksen mukaisen riitojenratkaisumenettelyn, jos se pyytää paneelin asettamista WTO:n riitojen ratkaisusta annettuja sääntöjä ja menettelyjä koskevan sopimuksen 6 artiklan mukaisesti; ja

b) osapuolen katsotaan aloittaneen tämän luvun mukaisen riitojenratkaisumenettelyn, jos se pyytää välimiespaneelin asettamista tämän sopimuksen 384 artiklan mukaisesti.

4. Tämän sopimuksen määräykset eivät estä osapuolta soveltamasta riitojenratkaisuelimen hyväksymää velvoitteiden keskeyttämistä. WTO-sopimukseen ei voida vedota siinä tarkoituksessa, että estetään toista osapuolta keskeyttämästä tämän luvun mukaisia velvoitteitaan.

406 artikla

Määräajat

1. Kaikki tässä luvussa asetetut määräajat, myös välimiespaneelille välitystuomion tiedoksiantoa varten asetettu määräaika, lasketaan kalenteripäivinä alkaen sitä toimea tai tosiseikkaa seuraavasta päivästä, johon ne viittaavat, jollei toisin ole määrätty.

2. Riidan osapuolet voivat yhteisellä sopimuksella muuttaa mitä tahansa tässä luvussa tarkoitettua määräaikaa. Välimiespaneeli voi milloin tahansa ehdottaa osapuolille tässä luvussa tarkoitettujen määräaikojen muuttamista, ja sen on perusteltava ehdotuksensa.

15 LUKU

Yleiset määräykset lainsäädännön lähentämisestä v osaston mukaisilla aloilla

407 artikla

Edistyminen lainsäädännön lähentämisessä kauppaan liittyvillä aloilla

1. Tämän sopimuksen 451 ja 452 artiklassa tarkoitetun, Moldovan tasavallan lainsäädännön lähentämisestä unionin lainsäädäntöön V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisilla kauppaan liittyvillä aloilla tehtävän arvioinnin helpottamiseksi osapuolet keskustelevat tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevässä assosiaatiokomiteassa tai jossakin sen tämän sopimuksen mukaisesti perustetussa alakomiteassa säännöllisesti ja vähintään kerran vuodessa lainsäädännön lähentämisen edistymisestä tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 3, 4, 5, 6, 8 ja 10 luvussa vahvistettujen aikataulujen mukaisesti.

2. Unionin pyynnöstä ja tällaista keskustelua varten Moldovan tasavalta toimittaa kirjallisesti kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle tai tarvittaessa jollekin sen alakomitealle tietoja lainsäädännön lähentämisen edistymisestä ja lähennetyn sisäisen lainsäädännön tehokkaasta täytäntöönpanosta ja sen soveltamisen valvonnasta tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) asianomaisten lukujen osalta.

3. Moldovan tasavalta ilmoittaa unionille, kun se katsoo, että se on saattanut päätökseen missä tahansa 1 kohdassa tarkoitetussa luvussa tarkoitetun lainsäädännön lähentämisen.

408 artikla

Ristiriidassa olevan sisäisen lainsäädännön kumoaminen

Osana lainsäädännön lähentämistä Moldovan tasavalta kumoaa sellaiset sisäisen lainsäädäntönsä säännökset tai poistaa sellaiset sisäiset käytännöt, jotka ovat ristiriidassa unionin lainsäädännön kanssa tai sen unionin lainsäädäntöön lähennetyn sisäisen lainsäädännön kanssa tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisilla kauppaan liittyvillä aloilla.

409 artikla

Lainsäädännön lähentämisen arviointi kauppaan liittyvillä aloilla

1. Tämän sopimuksen V osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tarkoitettu unionin suorittama lainsäädännön lähentämisen arviointi aloitetaan sen jälkeen, kun Moldovan tasavalta on ilmoittanut asiasta unionille tämän sopimuksen 407 artiklan 3 kohdan mukaisesti, jollei tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 4 ja 8 luvussa toisin määrätä.

2. Unioni arvioi, onko Moldovan tasavallan lainsäädäntö lähennetty unionin lainsäädäntöön, onko se pantu täytäntöön ja valvotaanko sen soveltamista tehokkaasti. Moldovan tasavalta toimittaa unionille kaikki tarvittavat tiedot yhteisesti sovittavalla kielellä tämän arvioinnin mahdollistamiseksi.

3. Unionin 2 kohdan mukaisesti suorittamassa arvioinnissa on otettava huomioon Moldovan tasavallan lainsäädännön tehokkaan täytäntöönpanon ja soveltamisen valvonnan kannalta tarpeellisten Moldovan tasavallan infrastruktuurien, elinten ja menettelyjen olemassaolo ja toiminta.

4. Unionin 2 kohdan mukaisesti suorittamassa arvioinnissa on otettava huomioon sellaisten sisäisten säännösten tai käytäntöjen olemassaolo, jotka ovat ristiriidassa unionin lainsäädännön kanssa tai unionin lainsäädäntöön lähennetyn sisäisen lainsäädännön kanssa tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisilla kauppaan liittyvillä aloilla.

5. Unioni ilmoittaa Moldovan tasavallalle arvioinnin tulokset 12 kuukauden kuluessa 1 kohdassa tarkoitetun arvioinnin alkamisesta, jollei toisin määrätä. Osapuolet keskustelevat arvioinnista tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevässä assosiaatiokomiteassa tai sen asianmukaisissa alakomiteoissa tämän sopimuksen 452 artiklan mukaisesti, jollei tässä sopimuksessa toisin määrätä.

410 artikla

Lähentämiseen liittyvät kehityssuuntaukset

1. Moldovan tasavalta varmistaa lähennetyn sisäisen lainsäädännön tehokkaan täytäntöönpanon ja toteuttaa kaikki tarvittavat toimet, joilla unionin lainsäädännön kehitys otetaan huomioon sen sisäisessä lainsäädännössä tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisilla kauppaan liittyvillä aloilla.

2. Moldovan tasavalta pidättäytyy kaikista toimista, jotka heikentäisivät tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisen lähentämisen tavoitteita tai tuloksia.

3. Unioni antaa Moldovan tasavallalle tiedoksi kaikki ne unionin lainsäädännön hyväksymistä tai muuttamista koskevat Euroopan komission lopulliset ehdotukset, joilla on merkitystä Moldovan tasavallalle tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisesti kuuluvien lainsäädännön lähentämisvelvoitteiden kannalta.

4. Moldovan tasavalta ilmoittaa unionille lainsäädäntöehdotuksista ja toimenpiteistä, mukaan luettuina sisäisistä käytännöistä, jotka voivat vaikuttaa sen tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisten velvoitteiden täyttämiseen.

5. Osapuolet keskustelevat pyynnöstä tämän artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitettujen ehdotusten tai toimien vaikutuksesta Moldovan tasavallan lainsäädäntöön tai tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisten velvoitteiden noudattamiseen.

6. Jos tämän sopimuksen 409 artiklan mukaisesti suoritetun arvioinnin jälkeen Moldovan tasavalta muuttaa sisäistä lainsäädäntöään tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 3, 4, 5, 6, 8 ja 10 lukuihin tehtyjen muutosten huomioon ottamiseksi, unioni tekee uuden arvioinnin tämän sopimuksen 409 artiklan mukaisesti. Jos Moldovan tasavalta toteuttaa muita toimia, joilla voi olla vaikutusta lähennetyn sisäisen lainsäädännön täytäntöönpanoon ja soveltamisen valvontaan, unioni voi suorittaa uuden arvioinnin tämän sopimuksen 409 artiklan mukaisesti.

7. Erityiset etuudet, jotka unioni on myöntänyt arvioituaan, että Moldovan tasavallan lainsäädäntö on lähennetty unionin lainsäädäntöön, pantu täytäntöön ja että sen soveltamista valvotaan tehokkaasti, voidaan olosuhteiden vaatiessa väliaikaisesti keskeyttää 8 kohdan mukaisesti, jos Moldovan tasavalta ei lähennä sisäistä lainsäädäntöään tämän sopimuksen V osastoon (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tehtyjen muutosten huomioon ottamiseksi, jos 6 kohdassa tarkoitetusta arvioinnista käy ilmi, että Moldovan tasavallan lainsäädäntöä ei enää lähennetä unionin lainsäädäntöön, tai jos tämän sopimuksen 434 artiklassa perustettu assosiaationeuvosto ei tee päätöstä saattaa tämän sopimuksen V osasto (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) ajan tasalle unionin lainsäädännön kehityksen mukaisesti.

8. Jos unioni aikoo toteuttaa tällaisen keskeytyksen, sen on viipymättä ilmoitettava asiasta Moldovan tasavallalle. Moldovan tasavalta voi saattaa asian tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean käsittelyyn yhden kuukauden kuluessa ilmoituksesta, ja sen on annettava kirjalliset perustelut. Kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea käsittelee asiaa kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun asia on saatettu sen käsiteltäväksi. Jos asiaa ei saateta kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean käsittelyyn tai jos kyseinen komitea ei voi ratkaista sitä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun asia on siirretty sen käsiteltäväksi, unioni voi keskeyttää etuudet. Keskeytys on viipymättä lopetettava, jos kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevä assosiaatiokomitea myöhemmin ratkaisee asian.

411 artikla

Tietojenvaihto

V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaista lainsäädännön lähentämistä koskeva tietojenvaihto toteutetaan tämän sopimuksen 358 artiklan 1 kohdassa perustettujen yhteyspisteiden kautta.

412 artikla

Yleiset määräykset

1. Tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean on otettava käyttöön menettelyjä, joilla helpotetaan lainsäädännön lähentämisen arviointia ja varmistetaan lähentämiseen liittyvien tietojen tehokas vaihto, myös siltä osin kuin on kyse vaihdettujen tietojen muodosta, sisällöstä ja kielestä.

2. Kaikki tämän sopimuksen V osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) olevat viittaukset tiettyyn unionin säädökseen kattavat *Euroopan unionin virallisessa lehdessä* ennen 29 päivää marraskuuta 2013 julkaistut muutokset, täydennykset ja korvaavat toimenpiteet.

3. Tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 3, 4, 5, 6, 8 ja 10 luvun määräyksillä on etusija suhteessa tämän luvun määräyksiin niiltä osin kuin ne ovat keskenään ristiriidassa.

4. Väitteitä tämän luvun määräysten rikkomisesta ei käsitellä tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) mukaisesti.

VI OSASTO

RAHOITUSTUKEA, PETOSTEN TORJUNTAA JA VALVONTAA KOSKEVAT MÄÄRÄYKSET

1 LUKU

Rahoitustuki

413 artikla

Moldovan tasavallalle myönnetään rahoitustukea asiaankuuluvista EU:n rahoitusmekanismeista ja -välineistä. Moldovan tasavalta voi saada lainaa myös Euroopan investointipankilta (EIP), Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankilta (EBRD) ja muilta kansainvälisiltä rahoituslaitoksilta. Rahoitustuella edistetään tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamista, ja se myönnetään tämän luvun mukaisesti.

414 artikla

Rahoitustuen pääperiaatteet määritellään asianomaisissa EU:n rahoitusvälineitä koskevissa asetuksissa.

415 artikla

Osapuolten määrittämät EU:n rahoitustuen painopistealueet vahvistetaan monivuotisiin kehyksiin perustuvissa vuotuisissa toimintaohjelmissa, joista ilmenevät yhteisesti sovitut ensisijaiset tavoitteet. Näissä ohjelmissa vahvistetuissa tuen määrissä otetaan huomioon Moldovan tasavallan tarpeet, alakohtaiset valmiudet ja edistyminen uudistuksissa erityisesti tämän sopimuksen kattamilla aloilla.

416 artikla

Jotta käytettävissä olevista varoista saataisiin mahdollisimman suuri hyöty, osapuolet pyrkivät varmistamaan, että EU:n rahoitustuki pannaan täytäntöön tiiviissä yhteistyössä muiden avunantajamaiden ja -organisaatioiden ja kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa, toimia koordinoiden ja tuen tuloksellisuutta koskevien kansainvälisten periaatteiden mukaisesti.

417 artikla

Rahoitustukea koskevat oikeudelliset, hallinnolliset ja tekniset perusmääräykset vahvistetaan asiaa koskevien, osapuolten välillä tehtävien sopimusten puitteissa.

418 artikla

Assosiaationeuvostolle ilmoitetaan rahoitustuen edistymisestä ja täytäntöönpanosta sekä sen vaikutuksesta tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Tätä varten osapuolten asiaankuuluvat elimet toimittavat tarvittavat seuranta- ja arviointitiedot vastavuoroisesti ja jatkuvalla tavalla.

419 artikla

Osapuolet panevat rahoitustuen täytäntöön moitteettoman varainhoidon periaatteiden mukaisesti ja tekevät yhteistyötä Euroopan unionin ja Moldovan tasavallan taloudellisten etujen suojaamiseksi tämän osaston 2 luvussa (Petostentorjuntaa ja valvontaa koskevat määräykset) esitetyllä tavalla.

2 LUKU

Petostentorjuntaa ja valvontaa koskevat määräykset

420 artikla

Määritelmät

Tässä luvussa sovelletaan tämän sopimuksen pöytäkirjassa IV esitettyjä määritelmiä.

421 artikla

Soveltamisala

Tätä lukua sovelletaan kaikkiin osapuolten välillä myöhemmin tehtäviin sopimuksiin tai rahoitusvälineisiin ja kaikkiin muihin EU:n rahoitusvälineisiin, joihin Moldovan tasavalta voi osallistua, sanotun kuitenkaan rajoittamatta mahdollisia muita lausekkeita, jotka koskevat tilintarkastuksia, paikan päällä tehtäviä tarkastuksia, todentamisia, valvontaa ja petostentorjuntatoimenpiteitä, Euroopan petostentorjuntaviraston (OLAF) ja Euroopan tilintarkastustuomioistuimen toteuttamat tarkastukset mukaan lukien.

422 artikla

Toimenpiteet petosten, korruption ja muun laittoman toiminnan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi

Osapuolet toteuttavat tehokkaita toimenpiteitä petosten, korruption ja muun laittoman toiminnan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi muun muassa osapuolten keskinäisen hallinnollisen avun ja keskinäisen oikeusavun keinoin tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla.

423 artikla

Tietojenvaihto ja muu operatiivisen tason yhteistyö

1. Tämän luvun moitteettoman täytäntöönpanon varmistamiseksi EU:n ja Moldovan tasavallan toimivaltaiset viranomaiset vaihtavat tietoja säännöllisesti ja järjestävät neuvotteluja jommankumman osapuolen niin pyytäessä.

2. OLAF voi sopia Moldovan tasavallan vastaavien organisaatioiden kanssa yhteistyön lisäämisestä petostentorjunnan alalla, mukaan lukien operatiivisista järjestelyistä Moldovan tasavallan viranomaisten kanssa.

3. Henkilötietojen siirron ja käsittelyn osalta sovelletaan tämän sopimuksen III osaston (Vapaus, turvallisuus ja oikeus) 13 artiklaa.

424 artikla

Väärinkäytösten, petosten ja korruption ehkäiseminen

1. Moldovan tasavallan viranomaisten on tarkistettava säännöllisesti, että EU:n varoin rahoitetut toimet on pantu täytäntöön asianmukaisesti. Niiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet väärinkäytösten ja petosten ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi.

2. Moldovan tasavallan viranomaisten on toteutettava kaikki aiheelliset toimenpiteet aktiivisten tai passiivisten korruptiokäytäntöjen estämiseksi ja poistamiseksi sekä missä tahansa menettelyiden vaiheessa esiintyvien, EU:n varojen käyttöön liittyvien eturistiriitojen poistamiseksi.

3. Moldovan tasavallan viranomaisten on ilmoitettava Euroopan komissiolle kaikista toteutetuista ehkäisytoimenpiteistä.

4. Euroopan komissiolla on oikeus saada todisteet Euroopan yhteisöjen yleiseen talousarvioon sovellettavasta varainhoitoasetuksesta 25 päivänä kesäkuuta 2002 annetun neuvoston asetuksen (EY, Euratom) N:o 1605/2002 56 artiklan mukaisesti.

5. Euroopan komissiolla on myös oikeus saada todisteet siitä, että hankintoja ja avustuksia koskevat menettelyt ovat avoimuuden, tasapuolisen kohtelun ja syrjimättömyyden periaatteiden mukaisia, että niillä estetään eturistiriidat ja että ne tarjoavat kansainvälisesti hyväksyttyjen standardien tasoiset takeet ja täyttävät moitteettoman varainhoidon vaatimukset.

6. Moldovan tasavallan toimivaltaisten viranomaisten on sen vuoksi toimitettava Euroopan komissiolle kaikki tiedot EU:n varojen täytäntöönpanosta ja ilmoitettava sille viipymättä kaikista menettelyjensä tai järjestelmiensä merkittävistä muutoksista.

425 artikla

Tutkinta ja syytetoimet

Moldovan tasavallan viranomaisten on varmistettava, että kansallisten tai EU:n tarkastusten yhteydessä esiin tulleiden petoksia, lahjontaa tai muita väärinkäytöksiä, mukaan lukien eturistiriitoja, koskevien epäilyjen ja havaintojen perusteella toteutetaan tutkinta- ja syytetoimet. Tarvittaessa OLAF voi avustaa Moldovan tasavallan toimivaltaisia viranomaisia tässä tehtävässä.

426 artikla

Petoksia, lahjontaa ja väärinkäytöksiä koskevien tietojen jakaminen

1. Moldovan tasavallan viranomaisten on toimitettava Euroopan komissiolle viipymättä kaikki niiden tietoon tulleet EU:n varojen täytäntöönpanoon liittyvät epäilyt tai havainnot petoksia, lahjontaa tai muita väärinkäytöksiä koskevista tapauksista, eturistiriidat mukaan lukien. Petoksia ja korruptiota koskevista epäilyistä ilmoitetaan myös OLAFille.

2. Moldovan tasavallan viranomaisten on myös ilmoitettava kaikista tämän artiklan nojalla ilmoitettujen tosiseikkojen perusteella toteutetuista toimenpiteistä. Jos epäilyjä tai havaintoja petoksista, korruptiosta tai muista väärinkäytöksistä ei ole, Moldovan tasavallan viranomaisten on ilmoitettava tästä Euroopan komissiolle kunkin kalenterivuoden päätyttyä.

427 artikla

Tarkastukset

1. Euroopan komissiolla ja Euroopan tilintarkastustuomioistuimella on oikeus tarkastaa kaikkien EU:n varojen täytäntöönpanoon liittyvien menojen laillisuus ja asianmukaisuus sekä varainhoidon moitteettomuus.

2. Tarkastukset koskevat sekä tehtyjä sitoumuksia että suoritettuja maksuja. Tarkastukset suoritetaan asiakirjojen perusteella ja tarvittaessa paikan päällä sen yksikön toimitiloissa, joka hallinnoi EU:n varojen täytäntöönpanoa tai osallistuu siihen. Tarkastuksia voidaan suorittaa ennen kyseisen varainhoitovuoden tilinpäätöstä ja loppumaksun suorittamista seuraavien viiden vuoden aikana.

3. Euroopan komission tarkastajat tai muut Euroopan komission tai Euroopan tilintarkastustuomioistuimen valtuuttamat henkilöt voivat suorittaa asiakirjojen tarkastuksen tai paikan päällä tehtävän tarkastuksen sellaisen yksikön tai sen alihankkijan toimitiloissa, joka hallinnoi EU:n varojen täytäntöönpanoa tai osallistuu siihen Moldovan tasavallassa.

4. Tarkastusten suorittamiseksi Euroopan komissiolla tai muilla Euroopan komission tai Euroopan tilintarkastustuomioistuimen valtuuttamilla henkilöillä on oltava asianmukaiset mahdollisuudet tutustua toimitiloihin, töihin ja asiakirjoihin sekä kaikkiin, myös sähköisessä muodossa oleviin, tietoihin. Tästä oikeudesta on ilmoitettava kaikille Moldovan tasavallan julkisille laitoksille ja se on mainittava nimenomaisesti sopimuksissa, jotka tehdään tässä sopimuksessa tarkoitettujen välineiden täytäntöönpanoa varten.

5. Tässä artiklassa tarkoitetut tarkastukset koskevat kaikkia toimeksisaajia ja niiden alihankkijoita, jotka ovat saaneet EU:n varoja joko suoraan tai epäsuorasti. Euroopan tilintarkastustuomioistuin ja Moldovan tasavallan tilintarkastuselimet tekevät tehtäviään suorittaessaan yhteistyötä luottamuksen hengessä mutta riippumattomuutensa säilyttäen.

428 artikla

Paikan päällä tehtävät tarkastukset

1. Tämän sopimuksen puitteissa OLAFilla on valtuudet suorittaa paikan päällä tehtäviä tarkastuksia ja todentamisia EU:n taloudellisten etujen suojelemiseksi petoksilta ja muilta väärinkäytöksiltä komission paikan päällä suorittamista tarkastuksista ja todentamisista Euroopan yhteisöjen taloudellisiin etuihin kohdistuvien petosten ja muiden väärinkäytösten estämiseksi 11 päivänä marraskuuta 1996 annetun neuvoston asetuksen (EY, Euratom) N:o 2185/96 säännösten mukaisesti.

2. OLAF valmistelee ja suorittaa paikan päällä tehtävät tarkastukset ja todentamiset läheisessä yhteistyössä Moldovan tasavallan toimivaltaisten viranomaisten kanssa.

3. Moldovan tasavallan viranomaisille ilmoitetaan hyvissä ajoin tarkastusten ja todentamisten aihe, tavoite ja oikeusperusta, jotta nämä voivat antaa kaiken tarkastuksessa tarvittavan avun. Tätä varten Moldovan tasavallan toimivaltaisten viranomaisten toimihenkilöt voivat osallistua paikan päällä tehtäviin tarkastuksiin ja todentamisiin.

4. Jos asianomaiset Moldovan tasavallan viranomaiset niin haluavat, ne voivat suorittaa paikan päällä tehtävät tarkastukset ja todentamiset yhdessä OLAFin kanssa.

5. Jos taloudellinen toimija ei suostu paikan päällä tehtäviin tarkastuksiin ja todentamisiin, Moldovan tasavallan viranomaisten on annettava OLAFille sen tarvitsema apu, jotta se kykenisi täyttämään velvollisuutensa suorittaa paikan päällä tehtäviä tarkastuksia ja todentamisia.

429 artikla

Hallinnolliset toimenpiteet ja seuraamukset

Euroopan komissio voi määrätä hallinnollisia toimenpiteitä ja seuraamuksia asetuksen (EY, Euratom) N:o 1605/2002 ja 23 päivänä joulukuuta 2002 annetun asetuksen (EY, Euratom) N:o 2342/2002 sekä Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta 18 päivänä joulukuuta 1995 annetun neuvoston asetuksen (EY, Euratom) N:o 2988/95 mukaisesti.

430 artikla

Takaisinperintä

1. Moldovan tasavallan viranomaiset toteuttavat kaikki asiaan kuuluvat toimenpiteet periäkseen takaisin aiheettomasti maksetut EU:n varat.

2. Jos EU:n varojen täytäntöönpano on uskottu Moldovan tasavallan viranomaisten tehtäväksi, Euroopan komissiolla on oikeus periä takaisin aiheettomasti maksetut EU:n varat erityisesti tekemällä rahoitusoikaisuja. Euroopan komissio ottaa huomioon toimenpiteet, joita Moldovan tasavallan viranomaiset ovat toteuttaneet ehkäistäkseen kyseisten EU:n varojen menettämisen.

3. Euroopan komissio kuulee asiasta Moldovan tasavaltaa ennen kuin se tekee päätöksen varojen takaisin perimisestä. Takaisinperimistä koskevista erimielisyyksistä keskustellaan assosiaationeuvostossa.

4. Jos Euroopan komissio vastaa EU:n varojen täytäntöönpanosta suoraan tai välillisesti osoittamalla talousarvion täytäntöönpanoon liittyviä tehtäviä kolmansille, päätös, jonka Euroopan komissio tekee tämän sopimuksen tämän osaston soveltamisalan puitteissa ja jossa määrätään maksuvelvollisuus muulle kuin valtiolle, on täytäntöönpanokelpoinen Moldovan tasavallassa seuraavien periaatteiden mukaisesti:

a) täytäntöönpanoon sovelletaan Moldovan tasavallassa voimassa olevia siviiliprosessin sääntöjä. Päätöksen täytäntöönpanomääräyksen antaa, tutkimatta muuta kuin päätöksen oikeaperäisyyden, kansallinen viranomainen, jonka Moldovan tasavallan hallitus määrää tähän tehtävään ja jonka se ilmoittaa Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin tuomioistuimelle;

b) kun a kohdassa tarkoitetut muodollisuudet on hakijana olevan osapuolen vaatimuksesta täytetty, tämä voi hakea täytäntöönpanoa Moldovan tasavallan lainsäädännön mukaisesti saattamalla asian suoraan toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi;

c) täytäntöönpanoa voidaan lykätä vain Euroopan unionin tuomioistuimen päätöksellä. Moldovan tasavallan tuomioistuinten toimivaltaan kuuluu kuitenkin tutkia, onko päätös pantu täytäntöön virheellisesti.

5. Täytäntöönpanomääräyksen antavat, tutkimatta muuta kuin päätöksen oikeaperäisyyden, Moldovan tasavallan hallituksen nimeämät viranomaiset. Täytäntöönpano tapahtuu Moldovan tasavallan menettelysääntöjen mukaisesti. Täytäntöönpanomääräyksen muodostavan päätöksen lainvoimaisuutta valvoo Euroopan unionin tuomioistuin.

6. Päätökset, jotka Euroopan unionin tuomioistuin antaa tämän luvun soveltamisalaan kuuluviin sopimuksiin sisältyvän välityslausekkeen nojalla, ovat täytäntöönpanokelpoisia samoin edellytyksin.

431 artikla

Luottamuksellisuus

Kaikki tämän luvun nojalla toimitetut ja saadut tiedot, niiden muodosta riippumatta, kuuluvat ammattisalaisuuden piiriin ja niillä on sama tietosuoja, joka vastaaville tiedoille on säädetty Moldovan tasavallan lainsäädännössä ja EU:n toimielimiin sovellettavissa vastaavissa säännöksissä. Tällaisia tietoja ei saa antaa muille kuin niille henkilöille EU:n toimielimissä, jäsenvaltioissa tai Moldovan tasavallassa, joiden tehtävät edellyttävät niiden tuntemista, ja niitä saa käyttää vain osapuolten taloudellisten etujen tehokkaan suojaamisen varmistamiseksi.

432 artikla

Lainsäädännön lähentäminen

Moldovan tasavalta lähentää lainsäädäntöään tämän sopimuksen liitteessä XXXV tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin mainitun liitteen määräysten mukaisesti.

VII OSASTO

INSTITUTIONAALISET MÄÄRÄYKSET, YLEISET MÄÄRÄYKSET JA LOPPUMÄÄRÄYKSET

1 LUKU

Institutionaalinen kehys

433 artikla

Poliittinen ja toimintalinjoja koskeva vuoropuhelu, mukaan luettuina kysymykset, jotka liittyvät osapuolten väliseen alakohtaiseen yhteistyöhön, voi tapahtua millä tahansa tasolla. Korkean tason toimintapoliittista vuoropuhelua käydään määräajoin tämän sopimuksen 434 artiklalla perustetussa assosiaationeuvostossa sekä osapuolten edustajien välillä yhteisestä sopimuksesta pidettävissä säännöllisissä ministeritason kokouksissa.

434 artikla

1. Perustetaan assosiaationeuvosto. Se seuraa ja valvoo tämän sopimuksen soveltamista ja täytäntöönpanoa sekä tarkastelee määräajoin sopimuksen toimivuutta suhteessa sen tavoitteisiin.

2. Assosiaationeuvosto kokoontuu ministeritasolla ja säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa, sekä olosuhteiden niin vaatiessa. Assosiaationeuvosto voi yhteisestä sopimuksesta kokoontua missä tahansa kokoonpanossa.

3. Sen lisäksi, että assosiaationeuvosto seuraa ja valvoo tämän sopimuksen soveltamista ja täytäntöönpanoa, se tarkastelee mitä tahansa tähän sopimukseen liittyviä tärkeitä kysymyksiä sekä muita molemmille osapuolille tärkeitä kahdenvälisiä tai kansainvälisiä kysymyksiä.

435 artikla

1. Assosiaationeuvosto muodostuu Euroopan unionin neuvoston jäsenistä ja Euroopan komission jäsenistä sekä Moldovan tasavallan hallituksen jäsenistä.

2. Assosiaationeuvosto vahvistaa työjärjestyksensä.

3. Assosiaationeuvoston puheenjohtajana toimii vuorotellen unionin edustaja ja Moldovan tasavallan edustaja.

4. Muiden elinten edustajat voivat osallistua tarvittaessa assosiaationeuvoston työhön tarkkailijoina yhteisen sopimuksen perusteella.

436 artikla

1. Assosiaationeuvosto käyttää päätösvaltaa tämän sopimuksen soveltamisalalla sopimuksessa vahvistettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Päätökset sitovat osapuolia, joiden on toteutettava päätösten täytäntöönpanemiseksi tarvittavat toimenpiteet, tämän sopimuksen mukaisesti perustetuissa elimissä toteutettavat toimet tarvittaessa mukaan lukien. Assosiaationeuvosto voi myös antaa suosituksia. Se hyväksyy päätöksensä ja antaa suosituksensa osapuolten yhteisestä sopimuksesta sen jälkeen kun kumpikin on saattanut päätökseen omat sisäiset menettelynsä.

2. Tässä sopimuksessa vahvistetun, Moldovan tasavallan lainsäädännön asteittaista lähentämistä unionin lainsäädäntöön koskevan tavoitteen mukaisesti assosiaationeuvostossa vaihdetaan tietoja sekä valmisteltavista että jo voimassa olevista EU:n ja Moldovan tasavallan säädöksistä ja niiden täytäntöönpanoa, soveltamista ja noudattamista koskevista toimenpiteistä.

3. Tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti assosiaationeuvostolla on valtuudet saattaa ajan tasalle tai muuttaa tämän sopimuksen liitteitä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) erityismääräysten soveltamista.

437 artikla

1. Perustetaan assosiaatiokomitea. Se avustaa assosiaationeuvostoa sen tehtävien hoitamisessa.

2. Assosiaatiokomitea muodostuu osapuolten edustajista, jotka ovat yleensä korkeita virkamiehiä.

3. Assosiaatiokomitean puheenjohtajana toimii vuorotellen unionin edustaja ja Moldovan tasavallan edustaja.

438 artikla

1. Assosiaationeuvosto määrittää työjärjestyksessään assosiaatiokomitean tehtävät, joihin kuuluu assosiaationeuvoston kokousten valmistelu, ja päättää komitean työskentelytavoista. Assosiaatiokomitea kokoontuu vähintään kerran vuodessa.

2. Assosiaationeuvosto voi siirtää assosiaatiokomitealle toimivaltaansa, myös valtuudet tehdä sitovia päätöksiä.

3. Assosiaatiokomitealla on valtuudet hyväksyä päätöksiä tässä sopimuksessa määrätyissä tapauksissa ja aloilla, joilla assosiaationeuvosto on siirtänyt sille toimivallan. Nämä päätökset sitovat osapuolia, joiden on toteutettava päätösten täytäntöönpanemiseksi tarvittavat toimenpiteet. Assosiaatiokomitea hyväksyy päätöksensä osapuolten yhteisellä sopimuksella.

4. Assosiaatiokomitea kokoontuu erityisessä kokoonpanossa käsitelläkseen kaikkia tämän sopimuksen V osastoon (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) liittyviä kysymyksiä. Assosiaatiokomitea kokoontuu tässä kokoonpanossa vähintään kerran vuodessa.

439 artikla

1. Assosiaatiokomiteaa avustavat tämän sopimuksen mukaisesti perustetut alakomiteat.

2. Assosiaationeuvosto voi päättää perustaa tiettyjen alojen erityiskomiteoita tai -elimiä, jotka ovat tarpeen tämän sopimuksen täytäntöönpanoa varten, ja se määrittää näiden erityiskomiteoiden ja -elinten kokoonpanon, tehtävät ja työskentelytavat. Tällaiset erityiskomiteat tai -elimet voivat myös keskustella mistä tahansa tarpeelliseksi katsomistaan kysymyksistä tämän, rajoittamatta sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) erityismääräysten soveltamista.

3. Assosiaatiokomitea voi myös perustaa alakomiteoita muun muassa tarkastelemaan tässä sopimuksessa tarkoitetun säännöllisen vuoropuhelun yhteydessä saavutettua edistymistä.

4. Alakomiteoilla on valtuudet tehdä päätöksiä tässä sopimuksessa määrätyissä tapauksissa. Niiden on tarvittaessa raportoitava toimistaan säännöllisesti assosiaatiokomitealle.

5. Tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisesti perustetut alakomiteat ilmoittavat tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaiselle kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevälle assosiaatiokomitealle kokoustensa ajankohdat ja esityslistat tarpeeksi ajoissa. Ne raportoivat toimistaan kussakin tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean säännönmukaisessa kokouksessa.

6. Alakomiteoiden olemassaolo ei estä kumpaakaan osapuolta saattamasta mitään asiaa suoraan tämän sopimuksen 438 artiklan 4 kohdan mukaisen kauppaan liittyviä kysymyksiä käsittelevän assosiaatiokomitean käsiteltäväksi.

440 artikla

1. Perustetaan parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta. Se muodostuu Euroopan parlamentin jäsenistä sekä Moldovan tasavallan parlamentin jäsenistä, ja sen tarkoituksena on tarjota puitteet tapaamista ja näkemysten vaihtoa varten. Se kokoontuu itse määrääminsä väliajoin.

2. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta vahvistaa työjärjestyksensä.

3. Parlamentaarisen assosiaatiovaliokunnan puheenjohtajana toimii sen työjärjestyksessä annettavien määräysten mukaisesti vuorotellen Euroopan parlamentin edustaja ja Moldovan tasavallan parlamentin edustaja.

441 artikla

1. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta voi pyytää tämän sopimuksen täytäntöönpanoon liittyviä asiaankuuluvia tietoja assosiaationeuvostolta, joka toimittaa pyydetyt tiedot parlamentaariselle assosiaatiovaliokunnalle.

2. Parlamentaariselle assosiaatiovaliokunnalle tiedotetaan assosiaationeuvoston päätöksistä ja suosituksista.

3. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta voi antaa suosituksia assosiaationeuvostolle.

4. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta voi perustaa parlamentaarisia alavaliokuntia.

442 artikla

1. Osapuolet edistävät myös kansalaisyhteiskuntiensa edustajien säännöllisiä tapaamisia, jotta nämä pysyvät ajan tasalla tämän sopimuksen täytäntöönpanosta ja voivat antaa siihen oman panoksensa.

2. Perustetaan kansalaisyhteiskunnan foorumi. Se muodostuu EU:n puolelta kansalaisyhteiskunnan edustajista, mukaan lukien Euroopan talous- ja sosiaalikomitean jäsenet, sekä Moldovan tasavallan puolelta kansalaisyhteiskunnan edustajista, ja sen tarkoituksena on tarjota puitteet tapaamista ja näkemysten vaihtoa varten. Se kokoontuu itse määrääminsä väliajoin.

3. Kansalaisyhteiskunnan foorumi vahvistaa työjärjestyksensä.

4. Kansalaisyhteiskunnan foorumin puheenjohtajana toimii sen työjärjestyksessä annettavien määräysten mukaisesti vuorotellen Euroopan talous- ja sosiaalikomitean edustaja ja Moldovan tasavallan kansalaisyhteiskunnan edustajat.

443 artikla

1. Kansalaisyhteiskunnan foorumille tiedotetaan assosiaationeuvoston päätöksistä ja suosituksista.

2. Kansalaisyhteiskunnan foorumi voi antaa suosituksia assosiaationeuvostolle.

3. Assosiaatiokomitea ja parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta järjestävät säännöllisen yhteydenpidon kansalaisyhteiskunnan foorumin edustajien kanssa saadakseen näiltä näkemyksiä siitä, miten tämän sopimuksen tavoitteet voidaan saavuttaa.

2 LUKU

Yleiset määräykset ja loppumääräykset

444 artikla

Mahdollisuus saattaa asiansa tuomioistuinten ja hallintoelinten käsiteltäväksi

Kumpikin osapuoli sitoutuu varmistamaan tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa, että toisen osapuolen luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt voivat, ilman syrjintää sen omiin kansalaisiin verrattuna, saattaa asiansa sen toimivaltaisten tuomioistuinten ja hallintoelinten käsiteltäväksi puolustaakseen yksilöille kuuluvia oikeuksiaan ja omistusoikeuksiaan.

445 artikla

Mahdollisuus tutustua virallisiin asiakirjoihin

Tämän sopimuksen määräykset eivät rajoita sellaisia osapuolten sisäisten lakien ja asetusten säännöksiä, jotka koskevat yleisön mahdollisuutta saada tutustua virallisiin asiakirjoihin.

446 artikla

Turvallisuuteen perustuvat poikkeukset

Tämän sopimuksen määräykset eivät estä osapuolta toteuttamasta toimenpiteitä,

a) joita se pitää tarpeellisina keskeisten turvallisuusetujensa vastaisten tietojen luovutuksen estämiseksi;

b) jotka liittyvät aseiden, ammusten tai sotilastarvikkeiden tuotantoon tai kauppaan taikka puolustustarkoitusten kannalta välttämättömään tutkimukseen, kehitystyöhön tai tuotantoon, jos nämä toimenpiteet eivät heikennä sellaisten tuotteiden kilpailuedellytyksiä, joita ei ole tarkoitettu nimenomaan sotilaalliseen käyttöön; ja

c) jotka se arvioi tärkeiksi oman turvallisuutensa kannalta yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavissa vakavissa sisäisissä levottomuuksissa, sodan aikana tai sodan uhkaa merkitsevässä vakavassa kansainvälisessä jännitystilassa taikka täyttääkseen velvoitteet, joihin se on sitoutunut rauhan ja kansainvälisen turvallisuuden ylläpitämiseksi.

447 artikla

Syrjimättömyys

1. Tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla ja rajoittamatta siihen sisältyviä erityismääräyksiä

a) Moldovan tasavallan unioniin tai sen jäsenvaltioihin soveltamat järjestelyt eivät saa johtaa syrjintään jäsenvaltioiden, niiden kansalaisten tai niiden yhtiöiden tai yritysten välillä; ja

b) unionin tai sen jäsenvaltioiden Moldovan tasavaltaan soveltamat järjestelyt eivät saa johtaa syrjintään Moldovan tasavallan kansalaisten, yhtiöiden tai yritysten välillä.

2. Edellä olevan 1 kohdan määräykset eivät rajoita osapuolten oikeutta soveltaa verolainsäädännön asiaan liittyviä säännöksiä verovelvollisiin, jotka ovat keskenään erilaisessa tilanteessa asuinpaikkansa suhteen.

448 artikla

Asteittainen lähentäminen

Moldovan tasavalta lähentää asteittain lainsäädäntöään tämän sopimuksen liitteissä tarkoitettuihin EU:n lainsäädäntöön ja kansainvälisiin sopimuksiin tämän sopimuksen mukaisten sitoumusten perusteella ja kyseisten liitteiden määräysten mukaisesti. Tämä määräys ei rajoita tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisten, lainsäädännön lähentämistä koskevien erityisten määräysten ja velvoitteiden soveltamista.

449 artikla

Lainsäädännön dynaaminen lähentäminen

Moldovan tasavallan lainsäädännön asteittaiseksi lähentämiseksi EU:n lainsäädäntöön ja ottaen erityisesti huomioon tämän sopimuksen III, IV, V ja VI osaston mukaiset sitoumukset assosiaationeuvoston on tämän sopimuksen liitteiden määräysten mukaisesti säännöllisesti tarkistettava ja ajantasaistettava kyseisiä liitteitä muun muassa EU:n lainsäädännön kehityksen huomioon ottamiseksi siten se on tässä sopimuksessa määritelty. Tämä määräys ei rajoita tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) erityismääräysten soveltamista.

450 artikla

Seuranta

Seurannalla tarkoitetaan tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien toimenpiteiden täytäntöönpanossa ja soveltamisen valvonnassa tapahtuvan edistymisen jatkuvaa arviointia. Osapuolet toimivat yhteistyössä tällä sopimuksella perustettujen elinten puitteissa toteutettavan seurantaprosessin helpottamiseksi.

451 artikla

Lainsäädännön lähentämistä koskeva arviointi

1. EU arvioi Moldovan tasavallan lainsäädännön lähentämistä EU:n lainsäädäntöön tässä sopimuksessa määritellyn mukaisesti. Tähän sisältyy täytäntöönpanoon ja soveltamisen valvontaan liittyviä näkökohtia. EU yksin tai Moldovan tasavallan suostumuksella tai osapuolet yhdessä voivat suorittaa kyseiset arvioinnit. Arvioinnin helpottamiseksi Moldovan tasavalta raportoi EU:lle lähentämisessä tapahtuvasta edistymisestä soveltuvin osin ennen tässä sopimuksessa EU:n säädösten suhteen asetettujen siirtymäaikojen päättymistä. Raportoinnin ja arvioinnin yhteydessä sekä arviointeja koskevien yksityiskohtien ja arviointien tiheyden määrittämisessä otetaan huomioon tässä sopimuksessa määrätyt erityiset yksityiskohtaiset säännöt tai tällä sopimuksella perustettujen elinten päätökset.

2. Lähentämistä koskeva arviointi voi käsittää paikan päällä tehtäviä tarkastuksia, joihin voivat tarpeen mukaan osallistua EU:n toimielimet, elimet ja virastot, valtiosta riippumattomat elimet, valvontaviranomaiset, riippumattomat asiantuntijat ja muut tahot.

452 artikla

Seurannan tulokset, lähentämistä koskevat arvioinnit mukaan lukien

1. Seurannan tuloksista, tämän artiklan 451 kohdassa tarkoitetut lähentämistä koskevat arvioinnit mukaan lukien, keskustellaan kaikissa tällä sopimuksella perustetuissa asiaankuuluvissa elimissä. Tällaiset elimet voivat antaa yksimielisesti hyväksyttyjä yhteisiä suosituksia, jotka esitetään assosiaationeuvostolle.

2. Jos osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisalaan kuuluvat tarvittavat toimenpiteet on pantu täytäntöön ja että niiden soveltamista valvotaan, assosiaationeuvosto hyväksyy sille tämän sopimuksen 436 artiklassa annettujen valtuuksien nojalla tämän sopimuksen V osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tarkoitettuja markkinoiden avaamiseen liittyviä lisätoimenpiteitä.

3. Tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun yhteisen suosituksen esittämistä assosiaationeuvostolle tai tällaisen suosituksen esittämättä jättämistä ei käsitellä tämän sopimuksen V osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määritellyssä riitojenratkaisumenettelyssä. Tällä sopimuksella perustetun asiaa käsittelevän elimen päätöstä tai päätöksen tekemättä jättämistä ei käsitellä tämän sopimuksen V osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määritellyssä riitojenratkaisumenettelyssä.

453 artikla

Velvoitteiden täyttäminen

1. Osapuolet toteuttavat kaikki tarvittavat yleiset tai erityiset toimenpiteet varmistaakseen tästä sopimuksesta johtuvien velvoitteidensa täyttämisen. Ne varmistavat, että tässä sopimuksessa asetetut tavoitteet saavutetaan.

2. Osapuolet sopivat aloittavansa kumman tahansa osapuolen pyynnöstä viipymättä neuvottelut sopivia kanavia käyttäen keskustellakseen tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskevista tai muista osapuolten suhteita koskevista kysymyksistä.

3. Osapuolet voivat saattaa assosiaationeuvoston käsiteltäväksi kaikki tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskevat riidat tämän sopimuksen 454 artiklan mukaisesti. Assosiaationeuvosto voi ratkaista riidan sitovalla päätöksellä.

454 artikla

Riitojen ratkaiseminen

1. Jos osapuolten välillä syntyy tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskeva riita, kumpi tahansa osapuoli voi esittää toiselle osapuolelle ja assosiaationeuvostolle riidanalaisen asian ratkaisemista koskevan virallisen pyynnön. V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tulkintaa, täytäntöönpanoa ja vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskeviin riitoihin sovelletaan tästä poiketen yksinomaan kyseisen osaston 14 lukua (Riitojen ratkaiseminen).

2. Osapuolet pyrkivät ratkaisemaan riidan käymällä vilpittömässä mielessä neuvotteluja assosiaationeuvostossa ja tämän sopimuksen 437 ja 439 artiklassa tarkoitetuissa muissa elimissä, jotta kummankin osapuolen hyväksyttävissä oleva ratkaisu saavutetaan mahdollisimman pian.

3. Osapuolet antavat assosiaationeuvostolle ja muille asiaankuuluville elimille kaikki tilanteen perusteellista käsittelyä varten tarvittavat tiedot.

4. Riidasta neuvotellaan jokaisessa assosiaationeuvoston kokouksessa, kunnes se saadaan ratkaistua. Riita katsotaan ratkaistuksi, kun assosiaationeuvosto on tehnyt sitovan päätöksen asian ratkaisemiseksi tämän sopimuksen 453 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla tai kun se on vahvistanut, että riitaa ei enää ole. Riidasta voidaan neuvotella myös missä tahansa assosiaatiokomitean tai tämän sopimuksen 439 artiklassa tarkoitetun muun elimen kokouksessa osapuolten yhteisestä sopimuksesta tai toisen osapuolen pyynnöstä. Neuvotteluja voidaan käydä myös kirjallisesti.

5. Kaikki neuvottelujen aikana annetut tiedot ovat luottamuksellisia.

455 artikla

Toimenpiteet siinä tapauksessa, että velvollisuuksia ei täytetä

1. Jos asiaa ei ole ratkaistu kolmen kuukauden kuluessa päivästä, jona virallinen pyyntö riitojen ratkaisemiseksi tämän sopimuksen 454 artiklan mukaisesti on annettu tiedoksi, ja jos valituksen tehnyt osapuoli edelleen katsoo, että toinen osapuoli on jättänyt täyttämättä tämän sopimuksen mukaisen velvoitteensa, osapuoli voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet. Neuvotteluille asetettua kolmen kuukauden määräaikaa ei sovelleta tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeustapauksissa.

2. Toimenpiteitä valittaessa on etusijalle asetettava ne, joista on vähiten haittaa tämän sopimuksen toiminnalle. Tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta näihin toimenpiteisiin ei saa kuulua minkään tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määräyksissä mainitun oikeuden tai velvollisuuden keskeyttäminen. Tämän artiklan 1 kohdan mukaisista toimenpiteistä on ilmoitettava välittömästi assosiaationeuvostolle ja niitä on käsiteltävä neuvotteluissa 453 artiklan 2 kohdan mukaisesti ja riitojen ratkaisussa tämän sopimuksen 453 artiklan 3 kohdan ja 454 artiklan mukaisesti.

3. Edellä 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut poikkeukset koskevat tilanteita, joissa

a) sopimus on sanottu irti tavalla, joka ei ole sallittu kansainvälisen oikeuden yleisten sääntöjen perusteella; tai

b) toinen osapuoli rikkoo tämän sopimuksen I osaston (Yleiset periaatteet) 2 artiklassa tarkoitettuja tämän sopimuksen olennaisia osia.

456 artikla

Suhde muihin sopimuksiin

1. Kumotaan Luxemburgissa 28 päivänä marraskuuta 1994 allekirjoitettu ja 1 päivänä heinäkuuta 1998 voimaan tullut Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välisen kumppanuus- ja yhteistyösopimus.

2. Tämä sopimus korvaa 1 kohdassa tarkoitetun sopimuksen. Kaikissa muissa osapuolten välisissä sopimuksissa olevat viittaukset mainittuun sopimukseen katsotaan viittauksiksi tähän sopimukseen.

3. Tämä sopimus korvaa Euroopan unionin ja Moldovan tasavallan välisen sopimuksen maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteellisten merkintöjen suojasta, joka allekirjoitettiin Brysselissä 26 päivänä kesäkuuta 2012 ja joka tuli voimaan 1 päivänä huhtikuuta 2013.

457 artikla

1. Tämä sopimus ei vaikuta niihin oikeuksiin, jotka yksilöille ja talouden toimijoille taataan voimassa olevissa, yhtä tai useampaa jäsenvaltiota ja Moldovan tasavaltaa sitovissa sopimuksissa, ennen kuin tämän sopimuksen nojalla on saavutettu samanarvoiset yksilöitä ja talouden toimijoita koskevat oikeudet.

2. Olemassa olevat sopimukset, jotka koskevat tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia tiettyjä yhteistyöaloja, katsotaan osaksi tämän sopimuksen mukaisia yleisiä kahdenvälisiä suhteita ja osaksi yhteistä institutionaalista kehystä.

458 artikla

1. Osapuolet voivat täydentää tätä sopimusta tekemällä erityissopimuksia millä tahansa tämän sopimuksen kattamalla alalla. Tällaiset sopimukset ovat erottamaton osa tämän sopimuksella säänneltyjä yleisiä kahdenvälisiä suhteita, ja ne muodostavat osan yhteisestä institutionaalisesta kehyksestä.

2. Tämä sopimus ja sen nojalla toteutettavat toimet eivät millään tavoin rajoita jäsenvaltioiden valtuuksia tehdä kahdenvälistä yhteistyötä Moldovan tasavallan kanssa tai tarvittaessa tehdä sen kanssa uusia yhteistyösopimuksia, sanotun kuitenkaan rajoittamatta Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen sisältyvien asian kannalta merkityksellisten määräysten soveltamista.

459 artikla

Liitteet ja pöytäkirjat

Tämän sopimuksen liitteet ja pöytäkirjat ovat erottamaton osa tätä sopimusta.

460 artikla

Kesto

1. Tämä sopimus tehdään rajoittamattomaksi ajaksi.

2. Kumpikin osapuoli voi irtisanoa tämän sopimuksen ilmoittamalla asiasta toiselle osapuolelle. Sopimuksen voimassaolo päättyy kuuden kuukauden kuluttua tällaisen ilmoituksen vastaanottamisesta.

461 artikla

Osapuolten määritelmä

Tätä sopimusta sovellettaessa 'osapuolilla' tarkoitetaan EU:ta tai sen jäsenvaltioita taikka EU:ta ja sen jäsenvaltioita, kutakin niille Euroopan unionista tehdyssä sopimuksessa ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyssä sopimuksessa osoitetun toimivallan mukaisesti, ja tarvittaessa sillä tarkoitetaan myös Euratomia sille Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksessa osoitetun toimivallan mukaisesti, sekä Moldovan tasavaltaa.

462 artikla

Alueellinen soveltaminen

1. Tätä sopimusta sovelletaan alueisiin, joihin sovelletaan Euroopan unionista tehtyä sopimusta, Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta ja Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimusta niissä määrätyin edellytyksin, sekä Moldovan tasavallan alueeseen, tämän kuitenkaan rajoittamatta tämän artiklan 2 kohdan soveltamista.

2. Tämän sopimuksen tai sen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltaminen niillä Moldovan tasavallan alueilla, jotka eivät kuulu Moldovan tasavallan hallituksen tosiasialliseen hallintaan, aloitetaan sitten, kun Moldovan tasavalta takaa tämän sopimuksen tai sen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) täysimääräisen täytäntöönpanon ja noudattamisen valvonnan koko alueellaan.

3. Assosiaationeuvosto tekee päätöksen siitä, milloin tämän sopimuksen tai sen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) täysimääräinen täytäntöönpano ja noudattamisen valvonta on varmistettu koko Moldovan tasavallan alueella.

4. Jos osapuoli katsoo, että tämän sopimuksen tai sen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) täysimääräistä täytäntöönpanoa ja noudattamisen valvontaa ei enää voida taata tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilla Moldovan tasavallan alueilla, kyseinen osapuoli voi pyytää assosiaationeuvostolta tämän sopimuksen tai sen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisen jatkamisen uudelleentarkastelua asianomaisten alueiden osalta. Assosiaationeuvosto tutkii tilanteen ja hyväksyy päätöksen tämän sopimuksen tai sen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisen jatkamisesta kolmen kuukauden kuluessa pyynnön esittämisestä. Jos assosiaationeuvosto ei hyväksy päätöstä kolmen kuukauden kuluessa pyynnön esittämisestä, tämän sopimuksen tai sen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltaminen keskeytetään asianomaisten alueiden osalta, kunnes assosiaationeuvosto hyväksyy päätöksen.

5. Tämän artiklan mukaiset assosiaationeuvoston päätökset tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisesta kattavat kyseisen osaston kokonaisuudessaan eivätkä ainoastaan sen osia.

463 artikla

Sopimuksen tallettaja

Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristö on tämän sopimuksen tallettaja.

464 artikla

Voimaantulo ja väliaikainen soveltaminen

1. Osapuolet ratifioivat tai hyväksyvät tämän sopimuksen sisäisten menettelyjensä mukaisesti. Ratifiointi- tai hyväksymiskirjat talletetaan Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristöön.

2. Tämä sopimus tulee voimaan viimeisen ratifiointi- tai hyväksymiskirjan talletuspäivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä.

3. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 2 kohdassa määrätään, unioni ja Moldovan tasavalta sopivat soveltavansa tätä sopimusta väliaikaisesti unionin määrittelemältä osalta tämän artiklan 4 kohdan mukaisesti ja sovellettavien sisäisten menettelyjensä ja lainsäädäntönsä mukaisesti.

4. Väliaikainen soveltaminen alkaa sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona tämän sopimuksen tallettaja on vastaanottanut seuraavat:

a) tarvittavien menettelyjen päätökseen saattamista koskeva unionin ilmoitus, jossa määritetään ne sopimuksen osat, joita on sovellettava väliaikaisesti; ja

b) tämän sopimuksen väliaikaista soveltamista varten tarvittavien menettelyjen päätökseen saattamista koskeva Moldovan tasavallan ilmoitus.

5. Tämän sopimuksen asiaankuuluvien määräysten, myös sen 459 artiklassa tarkoitettujen vastaavien liitteiden ja pöytäkirjojen soveltamiseksi ilmaisulla ’tämän sopimuksen voimaantulopäivä’ tarkoitetaan tämän artiklan 3 kohdan mukaisesti ilmaisua ’päivä, josta lähtien tätä sopimusta sovelletaan väliaikaisesti’.

6. Jos tämän sopimuksen väliaikainen soveltaminen ei koske Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan 28 päivänä marraskuuta 1994 Luxemburgissa allekirjoitetun ja 1 päivänä heinäkuuta 1998 voimaan tulleen kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen määräyksiä, kyseisten määräysten soveltamista jatketaan sopimuksen väliaikaisen soveltamisen aikana.

7. Kumpikin osapuoli voi antaa tämän sopimuksen väliaikaisen soveltamisen lopettamista koskevan kirjallisen ilmoituksen tämän sopimuksen tallettajalle. Sopimuksen väliaikaisen soveltamisen lopettaminen tulee voimaan kuuden kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona tämän sopimuksen tallettaja on vastaanottanut ilmoituksen.

465 artikla

Todistusvoimaiset tekstit

Tämä sopimus laaditaan kahtena kappaleena bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin ja viron kielellä, ja jokainen teksti on yhtä todistusvoimainen.

LIITE I

III OSASTOON (VAPAUS, TURVALLISUUS JA OIKEUS)

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/24/EY, annettu 15 päivänä maaliskuuta 2006, yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäpalvelujen tai yleisten viestintäverkkojen yhteydessä tuotettavien tai käsiteltävien tietojen säilyttämisestä

Henkilötietojen suojaa koskevat sitoumukset ja periaatteet

1. Osapuolet varmistavat tämän ja muiden sopimusten täytäntöönpanon yhteydessä lakiin perustuvan tietosuojan tason, joka vastaa vähintään yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta 24 päivänä lokakuuta 1995 annetussa direktiivissä 95/46/EY ja rikosasioissa tehtävässä poliisi- ja oikeudellisessa yhteistyössä käsiteltävien henkilötietojen suojaamisesta 27 päivänä marraskuuta 2008 tehdyssä neuvoston puitepäätöksessä 2008/977/YOS sekä yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä 28 päivänä tammikuuta 1981 tehdyssä Euroopan neuvoston yleissopimuksessa ja sen 8 päivänä marraskuuta 2001 allekirjoitetussa valvontaviranomaisia ja rajat ylittäviä tietovirtoja koskevassa lisäpöytäkirjassa määriteltyä tietosuojan tasoa. Osapuolet ottavat tarvittaessa huomioon henkilötietojen käytön sääntelemisestä poliisialalla 17 päivänä syyskuuta 1987 annetun Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksen R (87) 15.

2. Lisäksi sovelletaan seuraavia periaatteita:

   a) sekä tietoja siirtävän viranomaisen että tietoja vastaanottavan viranomaisen on toteutettava kaikki kohtuulliset toimet henkilötietojen oikaisemiseksi tai poistamiseksi tai niihin tutustumisen estämiseksi, kun tietojen käsittely ei tapahdu sopimuksen 13 artiklan määräysten mukaisesti, erityisesti jos tiedot eivät ole asianmukaisia, olennaisia tai täsmällisiä tai jos tiedot ovat käsittelyn kannalta liian laajoja. Tietojen oikaisusta, poistamisesta tai suojaamisesta on ilmoitettava toiselle osapuolelle;

   b) tiedot vastaanottaneen viranomaisen on pyynnöstä ilmoitettava tiedot siirtäneelle viranomaiselle siirrettyjen tietojen käytöstä ja niiden avulla saaduista tuloksista;

   c) henkilötietoja voidaan siirtää vain toimivaltaisille viranomaisille. Tietojen siirtäminen edelleen muille viranomaisille edellyttää tiedot siirtäneen viranomaisen ennakkohyväksyntää;

   d) henkilötiedot siirtäneellä viranomaisella ja tiedot vastaanottaneella viranomaisella on velvollisuus pitää kirjaa henkilötietojen luovuttamisesta ja vastaanottamisesta.

LIITE XXVII

LUETTELO SIJOITTAUTUMISTA KOSKEVISTA VARAUKSISTA;

LUETTELO RAJATYLITTÄVÄÄ PALVELUJEN TARJONTAA KOSKEVISTA SITOUMUKSISTA;

LUETTELO AVAINHENKILÖSTÖÄ, KORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEITA HARJOTTELIJOITA JA YRITYSMYYJIÄ KOSKEVISTA VARAUKSISTA;

LUETTELO SOPIMUSPERUSTEISIA PALVELUNTARJOAJIA JA ITSENÄISIÄ AMMATINHARJOITTAJIA KOSKEVISTA VARAUKSISTA

Unioni

1. Luettelo sijoittautumista koskevista varauksista: Liite XXVII-A

2. Luettelo rajatylittävää palvelujen tarjontaa koskevista sitoumuksista: Liite XXVII-B

3. Luettelo avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevista varauksista: Liite XXVII-C

4. Luettelo sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevista varauksista: Liite XXVII-D

Moldovan tasavalta

5. Luettelo sijoittautumista koskevista varauksista: Liite XXVII-E

6. Luettelo rajatylittävää palvelujen tarjontaa koskevista sitoumuksista: Liite XXVII-F

7. Luettelo avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevista varauksista: Liite XXVII-G

8. Luettelo sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevista varauksista: Liite XXVII-H

Liitteissä XXVII-A, XXVII-B, XXVII-C ja XXVII-D käytetään seuraavia lyhenteitä:

AT	Itävalta
BE	Belgia
BG	Bulgaria
CY	Kypros
CZ	Tšekki
DE	Saksa
DK	Tanska
EU	Euroopan unioni ja kaikki sen jäsenvaltiot
ES	Espanja
EE	Viro
FI	Suomi
FR	Ranska
EL	Kreikka
HR	Kroatia
HU	Unkari
IE	Irlanti
IT	Italia
LV	Latvia
LT	Liettua
LU	Luxemburg
MT	Malta
NL	Alankomaat

PL	Puola
PT	Portugali
RO	Romania
SK	Slovakia
SI	Slovenia
SE	Ruotsi
UK	Yhdistynyt kuningaskunta

Liitteissä XXVII-E, XXVII-F, XXVII-G ja XXVII-H käytetään seuraavaa lyhennettä:

MD	Moldovan tasavalta

LIITE XXVII-A

LUETTELO SIJOITTAUTUMISTA KOSKEVISTA VARAUKSISTA (UNIONI)

1. Jäljempänä esitettävässä varauksia koskevassa luettelossa ilmoitetaan taloudellisen toiminnan alat, joilla Moldovan tasavallan sijoittautumisiin ja sijoittajiin sovelletaan tämän sopimuksen 205 artiklan 2 kohdan nojalla unionin myöntämää kansallista kohtelua tai suosituimmuuskohtelua koskevia varauksia.

   Luettelossa on seuraavat osat:

   a) Luettelo horisontaalisista varauksista, joita sovelletaan kaikkiin toimialoihin tai osa-aloihin.

   b) Toimiala- tai osa-alakohtaisia varauksia koskeva luettelo, jossa ilmoitetaan asianomainen toimiala tai osa-ala sekä sovellettava varaus (sovellettavat varaukset).

   Varaus, joka koskee toimintaa, jota ei vapauteta (ei sitoumuksia), ilmaistaan seuraavasti: ”Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita.”

   Jos a tai b kohdassa tarkoitetussa varauksessa on ainoastaan jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siinä mainitsemattomat jäsenvaltiot täyttävät kyseistä toimialaa koskevat tämän sopimuksen 205 artiklan 2 kohdan mukaiset velvoitteet ilman varauksia (vaikka tietyllä toimialalla ei ole jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia tai toimialakohtaisia unionin laajuisia varauksia).

2. Tämän sopimuksen 202 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

3. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille tai oikeushenkilöille.

4. Tämän sopimuksen 205 artiklan mukaisesti syrjimättömät vaatimukset, kuten oikeudellista muotoa tai velvollisuutta hankkia lisenssi tai lupa koskevat vaatimukset, joita sovelletaan kaikkiin alueella toimiviin palveluntarjoajiin kansallisuudesta, asuinpaikasta tai muusta vastaavasta perusteesta riippumatta, eivät sisälly tähän liitteeseen, koska tämä sopimus ei vaikuta niihin.

5. Mikäli unioni pitää voimassa varauksen, joka edellyttää palveluntarjoajalta kansalaisuutta, pysyvää asuinpaikkaa tai asumista sen alueella edellytyksenä palvelun tarjoamiselle sen alueella, tämän sopimuksen liitteessä XXVII-C mainittua varausta pidetään soveltuvassa määrin tämän liitteen soveltamisalaan kuuluvaa sijoittautunutta yksikköä koskevana varauksena.

Horisontaaliset varaukset

Yleishyödylliset palvelut

EU: Kansallisen tai paikallisen tason yleishyödyllisiksi palveluiksi katsottava taloudellinen toiminta voidaan varata julkisille monopoleille tai yksinoikeudet saaneille yksityisille palveluntarjoajille ([1]).

Sijoittautumismuodot

EU: Jonkin jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti perustetuille (moldovalaisten yritysten) tytäryhtiöille, joiden sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka on unionissa, myönnettyä kohtelua ei laajenneta koskemaan moldovalaisten yritysten johonkin unionin jäsenvaltioon perustamia sivuliikkeitä tai agentuureja. ([2])

([1]) Yleishyödylliset palvelut liittyvät muun muassa seuraaviin aloihin: tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut, yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut, tekniset testaus- ja analysointipalvelut, ympäristöön liittyvät palvelut, terveyspalvelut, liikennepalvelut ja eri liikennemuotoihin liittyvät liitännäispalvelut. Yksinoikeudet tällaisiin palveluihin annetaan usein yksityisille operaattoreille, kuten viranomaisilta toimiluvan saaneille operaattoreille, sisällyttämällä niihin erityisiä palveluvelvoitteita. Koska yleishyödyllisiä palveluja tarjotaan usein myös keskustason alapuolella, yksityiskohtainen ja tyhjentävä alakohtainen luettelointi ei olisi käytännöllinen. Tätä varausta ei sovelleta televiestintään eikä tietokonepalveluihin ja niihin liittyviin palveluihin.

([2]) Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 54 artiklan mukaisesti kyseiset tytäryhtiöt katsotaan unionin oikeushenkilöiksi. Siltä osin kuin niillä on jatkuva ja toimiva yhteys unionin talouteen, ne ovat unionin sisämarkkinoiden edunsaajia, mikä tarkoittaa muun muassa sijoittautumisvapautta ja vapautta tarjota palveluja kaikissa jäsenvaltioissa.

AT: Oikeushenkilöiden sivuliikkeiden toimitusjohtajien on asuttava Itävallassa; Itävallan kauppalain noudattamisesta vastaavien, oikeushenkilön tai sivuliikkeen palveluksessa olevien luonnollisten henkilöiden kotipaikan on oltava Itävallassa.

EE: Johtokunnan jäsenistä vähintään puolen on asuttava unionissa.

FI: Ulkomaalaisen, joka harjoittaa kauppaa yksityisyrittäjänä, tai vähintään yhden avoimen yhtiön kumppaneista tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisten yhtiömiesten on asuttava vakinaisesti Euroopan talousalueella (ETA). Kaikilla toimialoilla vähintään yhden johtokunnan jäsenistä ja varajäsenistä sekä toimitusjohtajan on asuttava ETA:n alueella, mutta joillekin yhtiöille voidaan myöntää poikkeuksia säännöstä. Jos moldovalainen organisaatio aikoo harjoittaa liiketoimintaa tai kauppaa perustamalla sivuliikkeen Suomeen, sen on hankittava elinkeinolupa.

HU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita valtion omaisuuden hankinnan osalta.

IT: Teollisen, kaupallisen ja käsiteollisen ammatin harjoittaminen saattaa edellyttää oleskelulupaa.

PL: Moldovalaiset sijoittajat voivat harjoittaa taloudellista toimintaa ainoastaan kommandiittiyhtiön, kommandiittiosakeyhtiön, rajoitetun vastuun yhtiön tai osakeyhtiön muodossa (lakiasiainpalvelujen osalta ainoastaan rekisteröidyn yhtiön tai kommandiittiyhtiön muodossa).

RO: Kaupallisten yhtiöiden ainoan johtajan tai hallintoneuvoston puheenjohtajan sekä puolen johtajista on oltava Romanian kansalaisia, jollei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä. Kaupallisten yhtiöiden tilintarkastajien ja varatilintarkastajien enemmistön on oltava Romanian kansalaisia.

SE: Ulkomaisen yrityksen, joka ei ole rekisteröitynyt oikeushenkilöksi Ruotsissa tai joka harjoittaa toimintaansa kauppaedustajan välityksellä, on harjoitettava kaupallista toimintaansa sellaisen Ruotsiin rekisteröidyn sivuliikkeen välityksellä, jolla on itsenäinen johto ja erillinen kirjanpito. Sivuliikkeen toimitusjohtajan ja varatoimitusjohtajan, mikäli sellainen nimitetään, on asuttava ETA:n alueella. Taloudellista toimintaa Ruotsissa harjoittavan luonnollisen henkilön, joka ei asu ETA:n alueella, on nimettävä Ruotsissa tapahtuvasta toiminnasta vastaava maassa asuva edustaja ja ilmoitettava tämä rekisteriin. Ruotsissa tapahtuvasta toiminnasta on pidettävä erillistä kirjanpitoa. Toimivaltainen viranomainen voi yksittäistapauksissa myöntää poikkeuksia sivuliike- ja asumispaikkavaatimuksesta. ETA:n alueen ulkopuolella sijaitsevien yritysten tai sen ulkopuolella asuvien luonnollisten henkilöiden alle vuoden kestävät rakennushankkeet vapautetaan vaatimuksista perustaa sivuliike tai nimetä maassa asuva edustaja. Ruotsalaisen rajoitetun vastuun yhtiön voi perustaa ETA:n alueella asuva luonnollinen henkilö, ruotsalainen oikeushenkilö tai sellainen oikeushenkilö, joka on perustettu jonkin ETA-valtion lainsäädännön mukaisesti ja jolla on sääntömääräinen kotipaikka, päätoimipaikka tai pääasiallinen toimipaikka ETA:n alueella. Perustajana voi olla henkilöyhtiö vain, jos kaikki omistajat, joilla on rajoittamaton henkilökohtainen vastuu, asuvat ETA:n alueella. ETA:n ulkopuoliset perustajat voivat hakea lupaa toimivaltaisilta viranomaisilta. Rajoitetun vastuun yhtiöiden ja taloudellisten yhteenliittymien johtokunnan jäsenistä ja varajäsenistä vähintään puolen, toimitusjohtajan ja varatoimitusjohtajan sekä vähintään yhden henkilön, jolla on oikeus allekirjoittaa yhtiön puolesta, jos sellainen on, on asuttava ETA:n alueella. Toimivaltainen viranomainen voi myöntää poikkeuksia tästä vaatimuksesta. Jos yksikään yrityksen/yhteisön edustajista ei asu Ruotsissa, johtokunnan on nimettävä Ruotsissa asuva henkilö, jolla on oikeus ottaa vastaan palveluja yrityksen/yhteisön puolesta, ja ilmoitettava tämä henkilö rekisteriin. Kaikkien muuntyyppisten oikeushenkilöiden perustamiseen sovelletaan vastaavia ehtoja.

SK: Moldovalaisen luonnollisen henkilön, jonka nimi rekisteröidään kaupparekisteriin yrittäjän puolesta toimimaan valtuutettuna henkilönä, on esitettävä Slovakian oleskelulupa.

Investoinnit

ES: Ulkomaan hallituksen tai ulkomaisten julkisyhteisöjen joko suoraan tai ulkomaisten hallitusten joko välittömässä tai välillisessä määräysvallassa olevien yritysten tai muiden yhteisöjen välityksellä Espanjaan tekemät investoinnit (jotka tuovat valtiolle taloudellisten etujen lisäksi yleensä myös muita etuja) edellyttävät hallituksen antamaa etukäteislupaa.

BG: Ulkomaiset sijoittajat eivät voi osallistua yksityistämiseen. Ulkomaiset sijoittajat ja sellaiset bulgarialaiset oikeushenkilöt, joissa moldovalaisella luonnollisella tai oikeushenkilöllä on määräävä omistus, tarvitsevat luvan a) luonnonvarojen etsintään, käyttöön tai talteenottoon aluevesiltä, mannerjalustasta tai talousvyöhykkeeltä ja b) määräävän omistusosuuden hankintaan yrityksissä, jotka harjoittavat a kohdassa tarkoitettua toimintaa.

FR: Moldovalaisten luonnollisten tai oikeushenkilöiden ostoihin, jotka oikeuttavat yli 33,33 prosenttiin toimivien ranskalaisten yritysten osakepääomasta tai äänioikeuksista tai 20 prosenttiin ranskalaisista pörssiyhtiöistä, sovelletaan seuraavaa määräyksiä:

— alle 7,6 miljoonan euron investoinnit ranskalaisiin yrityksiin, joiden liikevaihto on enintään 76 miljoonaa euroa, voidaan toteuttaa ennakkoilmoitusta seuraavan 15 päivän määräajan jälkeen, kun on tarkistettu, että näitä määriä noudatetaan;

— lupa muihin investointeihin annetaan ennakkoilmoitusta seuraavan kuukauden jälkeen ilman eri toimenpidettä, jollei talousministeri ole poikkeustapauksessa käyttänyt oikeuttaan lykätä investointia.

Ulkomaalaisomistusta hiljattain yksityistetyissä yrityksissä voidaan rajoittaa siten, että Ranskan hallitus määrittää yleisölle tarjottavien osakkeiden enimmäismäärän tapauskohtaisesti. Tietyn kaupallisen, teollisen tai käsiteollisen toiminnan käynnistäminen edellyttää erityisvaltuutusta, jos toimitusjohtajalla ei ole pysyvää oleskelulupaa.

HU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, joka koskee moldovalaisten luonnollisten tai oikeushenkilöiden osakkuutta hiljattain yksityistetyissä yrityksissä.

IT: Hallituksella voi olla tiettyjä erityisvaltuuksia yrityksissä, jotka toimivat puolustuksen ja kansallisen turvallisuuden alalla (kaikkien sellaisten oikeushenkilöiden osalta, jotka toteuttavat toimia, jotka katsotaan strategisesti tärkeiksi puolustuksen ja kansallisen turvallisuuden kannalta) sekä tietyissä strategisesti tärkeissä toiminnoissa energia-, liikenne- ja viestintäalalla.

PL: Ulkomaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt tarvitsevat kiinteistöjen suoraan tai epäsuoraan hankkimiseen luvan. Ei sitoumuksia, jotka koskisivat valtion omaisuuden hankintaa eli yksityistämisprosessia koskevia säännöksiä.

Kiinteistöt

Maan ja kiinteistöjen hankkimiseen sovelletaan seuraavia rajoituksia ([1]):

AT: Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden on saatava kiinteistön hankinnalle, ostolle ja vuokraukselle lupa toimivaltaisilta alueviranomaisilta (Länder), jotka harkitsevat, onko näillä toimenpiteillä vaikutusta tärkeisiin taloudellisiin, sosiaalisiin tai kulttuurisiin etuihin.

BG: Ulkomaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt eivät voi hankkia maaomaisuutta (eivät myöskään sivuliikkeen kautta). Bulgarialaiset oikeushenkilöt, joiden omistuksesta osa on ulkomaista, eivät voi hankkia omistukseensa maatalousmaata. Ulkomaiset oikeushenkilöt ja ulkomaiden kansalaiset, joiden pysyvä asuinpaikka on ulkomailla, voivat hankkia omistukseensa rakennuksia ja rajoitettuja kiinteistöjen omistusoikeuksia (käyttöoikeus, rakennusoikeus, oikeus päällysrakenteiden pystyttämiseen ja rasitukset).

CY: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita.

CZ: Maatalousmaata ja metsää voivat hankkia vain sellaiset ulkomaiset luonnolliset henkilöt, joilla on pysyvä asuinpaikka Tšekissä, ja oikeushenkilöinä sijoittautuneet yritykset, joilla on pysyvä toimipaikka Tšekissä. Valtion omistuksessa olevaan maatalousmaahan ja metsään sovelletaan erityissääntöjä. Valtion omistamaa maatalousmaata voivat hankkia ainoastaan Tšekin kansalaiset, kunnat ja julkiset yliopistot (koulutusta ja tutkimusta varten). Oikeushenkilöt (oikeudellisesta muodosta ja toimipaikasta riippumatta) voivat ostaa valtion omistamaa maatalousmaata valtiolta vain, jos niiden jo omistama rakennus sijaitsee kyseisellä maa-alueella tai jos kyseinen maa-alue on välttämätön tällaisen rakennuksen käyttämiseksi. Vain kunnat ja julkiset yliopistot voivat hankkia valtion omistamaa metsää.

DK: Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden kiinteistöostoille on asetettu rajoituksia. Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden maatalouskiinteistöostoille on asetettu rajoituksia.

HU: Ulkomaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt eivät saa hankkia viljelymaata, jollei viljelymaata koskevaan lainsäädäntöön sisältyvistä poikkeuksista muuta johdu. Ulkomaalaisten kiinteistöostoihin on hankittava lupa maan julkishallinnon virastosta, joka on toimivaltainen kiinteistön sijainnin perusteella.

EL: Lain nro 1892/90 mukaan maata raja-alueilta voi hankkia ainoastaan puolustusministeriön luvalla. Hallintokäytäntöjen mukaan suoria sijoituksia varten on helppo saada lupa.

([1]) Palvelualoja koskevat rajoitukset eivät ylitä nykyisten GATS-sitoumusten mukaisia rajoituksia.

HR: Ei sitoumuksia sellaisten palveluntarjoajien kiinteistöhankintojen osalta, jotka eivät ole sijoittautuneet Kroatiaan tai yhtiöityneet Kroatiassa. Yhtiöt, jotka ovat sijoittautuneet Kroatiaan tai yhtiöityneet Kroatiassa oikeushenkilöinä, voivat hankkia kiinteistöjä, jotka ovat tarpeen niiden palvelujen tarjontaa varten. Sivuliikkeiden palvelujen tarjontaan tarpeellisten kiinteistöjen hankintaan tarvitaan oikeusministeriön hyväksyntä. Ulkomaiset luonnolliset tai oikeushenkilöt eivät voi hankkia maatalousmaata.

IE: Kotimaisten tai ulkomaisten yritysten tai ulkomaan kansalaisten on saatava maankäyttöä valvovan komitean kirjallinen etukäteissuostumus Irlannissa sijaitsevaa maa-aluetta koskeville hankinnoille. Jos kyseinen maa-alue on tarkoitettu teollisuuden (ei kuitenkaan maatalousteollisuuden) käyttöön, tästä vaatimuksesta voidaan poiketa yritys-, kauppa- ja työministerin tätä tarkoitusta varten antaman todistuksen perusteella. Tätä lakia ei sovelleta kaupunkien rajojen sisällä oleviin maa-alueisiin.

IT: Ulkomaisten luonnollisten ja oikeushenkilöiden kiinteistöostoihin sovelletaan vastavuoroisuusehtoa.

LT: Ulkomaisten luonnollisten ja oikeushenkilöiden, jotka täyttävät Euroopan ja transatlanttisen yhdentymisen kriteerit, on sallittua hankkia omistukseensa maata, sisävesiä ja metsiä. Maan hankintaan sovellettavat menettelyt, ehdot ja rajoitukset on vahvistettava perustuslaissa.

LV: Maaseutualueilla ja kaupungeissa tai kaupunkialueilla sijaitsevan maan ostolle on asetettu rajoituksia; maanvuokraus on sallittu enintään 99 vuodeksi.

PL: Ulkomaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt tarvitsevat kiinteistöjen suoraan tai epäsuoraan hankkimiseen luvan. Ei sitoumuksia, jotka koskevat valtion omaisuuden hankintaa eli yksityistämisprosessia koskevia säännöksiä.

RO: Luonnolliset henkilöt, joilla ei ole Romanian kansalaisuutta eikä asuinpaikkaa Romaniassa, sekä oikeushenkilöt, jotka eivät ole romanialaisia ja joiden päätoimipaikka ei ole Romaniassa, eivät voi hankkia minkäänlaista maaomaisuutta elossa olevien kesken päätetyillä oikeustoimilla.

SI: Ulkomaisten toimijoiden Sloveniaan perustamat sivuliikkeet voivat hankkia, maata lukuun ottamatta, ainoastaan sellaista kiinteää omaisuutta, jota tarvitaan sen taloudellisen toiminnan harjoittamiseen, jota varten ne on perustettu.

SK: Ulkomaiset luonnolliset tai oikeushenkilöt eivät voi hankkia maatalousmaata tai metsää. Eräisiin muihin kiinteistöluokkiin sovelletaan erityissääntöjä. Ulkomaiset yksiköt voivat hankkia kiinteää omaisuutta perustamalla slovakialaisen oikeushenkilön tai osallistumalla yhteisyrityksiin. Ulkomainen henkilö tarvitsee maan hankkimiseen luvan (muodon 3 ja 4 osalta).

Alakohtaiset varaukset

A: *Maatalous, metsästys, metsätalous ja puunkorjuu*

FR: Muut kuin EU:n yhtiöt tarvitsevat luvan maatalousyritysten perustamiseen ja EU:n ulkopuoliset sijoittajat viinitarhojen hankintaan.

AT, HR, HU, MT, RO: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita maataloustoiminnan osalta.

CY: Sijoittajien osallisuus sallitaan 49 prosenttiin saakka.

IE: Moldovan tasavallassa vakinaisesti asuvat tarvitsevat luvan sijoittautumiseen myllytoiminnan alalla.

BG: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita puunkorjuun osalta.

B: *Kalastus ja vesiviljely*

EU: Biologisten resurssien ja kalavesien saatavuus ja käyttö jäsenvaltioiden suvereniteettiin tai lainkäyttövaltaan kuuluvilla merialueilla voidaan rajoittaa EU:n alueeseen kuuluvan lipun alla purjehtiville aluksille, jollei toisin määrätä.

SE: Aluksen katsotaan olevan ruotsalainen ja se voi purjehtia Ruotsin lipun alla, jos vähintään puolet siitä on Ruotsin kansalaisten tai ruotsalaisten oikeushenkilöiden omistuksessa. Hallitus voi sallia ulkomaisten alusten purjehtivan Ruotsin lipun alla, jos niiden toimintaa valvotaan Ruotsista tai omistaja asuu vakinaisesti Ruotsissa. Ruotsin rekisteriin voidaan merkitä myös alukset, jotka ovat yli 50-prosenttisesti ETA-valtioiden kansalaisten tai sellaisten yhtiöiden omistuksessa, joiden sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka on ETA:n alueella ja joiden toimintaa valvotaan Ruotsista. Ammattikalastuslupa, joka tarvitaan ammatilliseen kalastukseen, myönnetään vain jos kalastuksella on yhteys Ruotsin kalateollisuuteen. Yhteys voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että puolet kalenterivuoden saaliista (arvon perusteella) päätyy Ruotsiin, puolet kalastusmatkoista lähtee ruotsalaisesta satamasta tai laivaston kalastajista puolen kotipaikka on Ruotsissa. Yli viiden metrin pituiset alukset tarvitsevat ammattikalastusluvan lisäksi aluskohtaisen luvan. Lupa myönnetään muun muassa, jos alus on rekisteröity kansalliseen rekisteriin ja sillä on tosiasiallinen taloudellinen yhteys Ruotsiin.

UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, jotka koskevat Yhdistyneen kuningaskunnan lipun alla purjehtivien alusten ostoa, jollei vähintään 75 prosenttia sijoitetuista varoista ole Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja/tai sellaisten yritysten omistamia, joista vähintään 75 prosenttia on Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten omistamia, ja joilla kaikilla on asuin- tai kotipaikka Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Alusten johdon, ohjauksen ja valvonnan on tapahduttava Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

C: *Kaivostoiminta ja louhinta*

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen EU:n ulkopuolisen maan luonnollisten tai oikeushenkilöiden määräysvallassa [1] olevien oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus unioniin tulevasta öljyn ja maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sivuliikkeiden suoran perustamisen osalta (yhtiöittäminen vaaditaan).

D: *Teollisuus*

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen EU:n ulkopuolisen maan luonnollisten tai oikeushenkilöiden määräysvallassa [2] olevien oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus unioniin tulevasta öljyn ja maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sivuliikkeiden suoran perustamisen osalta (yhtiöittäminen vaaditaan).

HR: Kustantamista, painamista ja tallenteiden jäljentämistä koskee asuinpaikkavaatimus.

IT: Kustannus- tai painoyrityksen omistajien ja kustantajien on oltava jonkin jäsenvaltion kansalaisia. Yritysten päätoimipaikan on oltava jossakin jäsenvaltiossa.

SE: Ruotsissa painettavien ja julkaistavien aikakauslehtien omistajien on asuttava Ruotsissa tai oltava ETA-valtion kansalaisia, jos ne ovat luonnollisia henkilöitä. Jos tällaisten aikakauslehtien omistajat ovat oikeushenkilöitä, niiden on oltava sijoittautuneita ETA-alueelle. Ruotsissa painettavilla ja julkaistavilla aikakauslehdillä sekä teknisillä tallenteilla on oltava vastaava päätoimittaja, jolla on oltava kotipaikka Ruotsissa.

Sähkön, kaasun, höyryn ja lämminveden tuotanto, siirto ja jakelu omaan lukuun [3] (lukuun ottamatta ydinvoimaan perustuvaa sähköntuotantoa)

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sähkön tuotannon, omaan lukuun tapahtuvan sähkön siirron ja jakelun, kaasun tuotannon ja kaasumaisten polttoaineiden jakelun osalta.

Höyryn ja lämminveden tuotanto, siirto ja jakelu

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen EU:n ulkopuolisen maan luonnollisten tai oikeushenkilöiden määräysvallassa [4] olevien oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus unioniin tulevasta öljyn, sähkön ja maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia. Ei sivuliikkeiden suoraa perustamista koskevia sitoumuksia (yhtiöittäminen vaaditaan).

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita höyryn ja lämminveden tuotannon, siirron ja jakelun osalta.

---

(1) Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitu(i)lla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön pääomasta.

(2) Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitu(i)lla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön pääomasta.

(3) Yleishyödyllisiä palveluja koskevaa horisontaalista rajoitusta sovelletaan.

(4) Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitu(i)lla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön pääomasta.

1. *Yrityspalvelut*

Ammatilliset palvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisia tehtäviä hoitavien oikeusalan ammattilaisten (kuten notaarit, ”huissiers de justice” ja muut ”officiers publics et ministériels”) tarjoamien oikeudellisten neuvontapalvelujen ja oikeudellisten asiakirja- ja todistuspalvelujen osalta eikä hallituksen virallisella säädöksellä nimitettyjen haastemiesten tarjoamien palvelujen osalta.

EU: Kansallisen (EU ja jäsenvaltio) oikeuden harjoittamiseen vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja/tai asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä.

AT: Lakiasiainpalvelujen osalta ulkomaisten asianajajien (joilla on oltava täysi pätevyys kotimaassaan) pääomaosakkuus ja osuus minkä tahansa lakiasiaintoimiston liiketuloksesta saa olla enintään 25 prosenttia. Heillä ei saa olla ratkaisevaa vaikutusvaltaa päätöksenteossa. Ulkomaisten vähemmistösijoittajien tai niiden ammattitaitoisen henkilöstön osalta sallittua on ainoastaan sellaisten lakiasiainpalvelujen tarjoaminen, jotka koskevat kansainvälistä julkisoikeutta ja sellaisen lainkäyttöalueen oikeutta, jolla ne ovat oikeutettuja toimimaan asianajajina; sellaisten lakiasiainpalvelujen tarjoaminen, jotka koskevat kotimaista (EU:n ja jäsenvaltion) lainsäädäntöä, kuten edustaminen tuomioistuimissa, edellyttää asianajajaliiton täysjäsenyyttä, johon sovelletaan kansalaisuusvaatimusta.

Laskentatoimeen, kirjanpitoon, tilintarkastukseen ja verotukseen liittyvien neuvontapalvelujen osalta ulkomaisen lainsäädännön mukaan ammatinharjoittamiseen oikeutettujen henkilöiden pääomaosakkuus ja äänivalta saa olla enintään 25 prosenttia.

Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sairaanhoitopalvelujen (lukuun ottamatta hammashoitopalveluja sekä psykologien ja psykoterapeuttien palveluja) eikä eläinlääkintäpalvelujen osalta.

BG: Lakiasiainpalvelujen osalta jotkut oikeudelliset muodot (”advokatsko sadrujue”ja ”advokatsko drujestvo”) on varattu asianajajille, jotka ovat Bulgarian asianajajaliiton täysjäseniä. Oikeudellista sovittelua koskevien palvelujen tarjoaminen edellyttää vakinaista asuinpaikkaa. Verotukseen liittyvien palvelujen tarjoamiseen sovelletaan EU-kansalaisuusvaatimusta. Arkkitehtipalvelujen sekä kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelujen, teknisten palvelujen ja teknisten kokonaispalvelujen osalta ulkomaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt, joilla on kansallisen lainsäädäntönsä mukainen tunnustettu suunnittelijan pätevyys ja toimilupa, voivat tehdä selvityksiä ja suunnitella töitä itsenäisesti Bulgariassa ainoastaan voitettuaan tarjouskilpailumenettelyn ja tultuaan valituiksi toimeksisaajaksi julkisia hankintoja koskevassa laissa vahvistettujen ehtojen ja menettelyn mukaisesti; kansallisesti tai alueellisesti merkittävissä hankkeissa moldovalaisten sijoittajien on toimittava paikallisten sijoittajien yhtiökumppaneina tai alihankkijoina. Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalveluihin sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kätilöpalvelujen ja sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelujen tai avustavan hoitohenkilöstön palvelujen osalta.

DK: Ulkomaiset kirjanpitäjät voivat muodostaa henkilöyhtiöitä tanskalaisten valtuutettujen kirjanpitäjien kanssa saatuaan luvan Tanskan liiketoimintavirastolta (Danish Business Authority).

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisesti tai yksityisesti rahoitettavien terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen ja niihin liittyvien palvelujen osalta (ts. sairaanhoitopalvelut, ml. psykologit, ja hammashoitopalvelut, kätilöpalvelut, fysioterapeutti- sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut).

FI: Tilintarkastuspalvelujen osalta suomalaisen osakeyhtiön tilintarkastajista vähintään yhtä koskee asuinpaikkavaatimus.

FR: Oikeudellisten palvelujen osalta jotkut oikeudelliset muodot (”association d’avocats” ja ”société en participation d’avocat”) on varattu asianajajille, jotka ovat Ranskan asianajajaliiton täysjäseniä. Arkkitehtipalvelujen, sairaanhoitopalvelujen (mukaan luettuna psykologit) ja hammashoitopalvelujen, kätilö- ja sairaanhoitajapalvelujen, fysioterapeuttien ja avustavan hoitohenkilöstön osalta ulkomaiset sijoittajat voivat toimia ainoastaan seuraavissa yhtiömuodoissa: ”société d’exercice liberal” (”sociétés anonymes”, ”sociétés à responsabilité limitée” tai ”sociétés en commandite par actions”) ja ”société civile professionnelle”. Eläinlääkintäpalveluihin sovelletaan kansalaisuusvaatimusta ja vastavuoroisuutta.

EL: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita hammasteknikoiden osalta. Tilintarkastajan toimiluvan saamiseen ja eläinlääkintäpalvelujen tarjoamiseen sovelletaan EU:n kansalaisuusvaatimusta.

ES: Lakisääteisiin tilintarkastajiin ja teollis- ja tekijänoikeusasiamiehiin sovelletaan EU-kansalaisuusvaatimusta.

HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta kotimaan lainsäädäntöä, ulkomaista lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskevaa oikeudellista neuvontaa. Vain Kroatian asianajajaliiton täysjäsenet (”odvjetnici”) voivat edustaa osapuolia tuomioistuimissa. Asianajajaliiton jäsenyys edellyttää kansalaisuutta. Kansainvälisiä kysymyksiä sisältävissä menettelyissä osapuolia voivat edustaa välimiestuomioistuimissa ja väliaikaisissa tuomioistuimissa asianajajat, jotka ovat muiden maiden asianajajaliittojen jäseniä.

Tilintarkastuspalvelujen tarjoamiseen tarvitaan lupa. Luonnolliset ja oikeushenkilöt voivat tarjota arkkitehtipalveluja Kroatian arkkitehtikamarin suostumuksella ja teknisiä palveluja Kroatian insinöörien kamarin suostumuksella.

HU: Sijoittautumisen muotona on oltava avoin yhtiö unkarilaisen asianajajan (”ügyvéd”) tai asianajotoimiston (”ügyvédi iroda”) kanssa tai edustustoimisto. Eläinlääkintäpalvelujen osalta muita kuin ETA-valtion kansalaisia koskee asuinpaikka-vaatimus.

LV: Valantehneiden tilintarkastajien kaupallisessa yrityksessä äänioikeutetuista osakkeista yli 50 prosentin on oltava valantehneiden tilintarkastajien tai EU:n taikka ETA:n valantehneiden tilintarkastajien kaupallisten yritysten omistamia.

LT: Tilintarkastuspalvelujen osalta vähintään kolmen neljäsosan tilintarkastusyritysten osakkeista on kuuluttava EU:n tai ETA:n tilintarkastajille tai tilintarkastusyrityksille.

PL: EU:n asianajajille sallitaan muitakin oikeudellisia muotoja, mutta ulkomaiset asianajajat voivat toimia ainoastaan kaupparekisteriin merkityn avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön muodossa. Eläinlääkintäpalvelujen tarjoamiseen sovelletaan EU-kansalaisuusvaatimusta.

SK: Arkkitehtipalvelujen, teknisten palvelujen ja eläinlääkintäpalvelujen tarjoamiseen sovelletaan asuinpaikkavaatimusta.

SE: Asianajajaliiton jäsenyys, joka on tarpeen ainoastaan käytettäessä ruotsalaista ”advokat”-ammattinimikettä, edellyttää asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Selvitysmiehiin sovelletaan asuinpaikkavaatimusta. Toimivaltainen viranomainen voi myöntää poikkeuksia tästä vaatimuksesta. Taloussuunnitelman todentajan nimeämiseen liittyy ETA-vaatimuksia. Tilintar-kastuspalvelujen tarjoamiseen sovelletaan ETA:n asuinpaikkavaatimusta.

Tutkimus- ja kehittämispalvelut

EU: Julkisin varoin rahoitettavien tutkimus- ja kehittämispalvelujen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan EU:n jäsenvaltioiden kansalaisille ja sellaisille EU:n oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on EU:ssa.

Leasing tai vuokraus ilman käyttäjää/kuljettajaa

A: Aluksiin liittyvät

LT: Alusten omistajien on oltava liettualaisia luonnollisia henkilöitä tai Liettuaan sijoittautuneita yrityksiä.

SE: Jos alukseen liittyy moldovalaisen luonnollisen tai oikeushenkilön omistukseen kytkeytyviä etuja, purjehtiminen Ruotsin lipun alla edellyttää, että määräävä ruotsalaisvaikutus toiminnassa osoitetaan.

B: Ilma-aluksiin liittyvät

EU: Ilma-alusten leasing-vuokrauksen tai vuokrauksen osalta ilma-alusten omistajien on oltava joko erityiset kansalai-suusvaatimukset täyttäviä luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä, jotka täyttävät osakkuutta ja määräysvaltaa (sekä johtajien kansalaisuutta) koskevat erityiset perusteet, vaikka tästä vaatimuksesta voidaan poiketa, kun kyseessä on lyhytai-kainen leasingsopimus.

Muut yrityspalvelut

EU, paitsi HU ja SE: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kotiapuhenkilöstön, myynti- tai teollisuustyöntekijöiden, sairaanhoitohenkilöstön ja muun henkilöstön hankintapalvelujen osalta. Edellytetään asuin-paikkaa tai kaupallista läsnäoloa, myös kansalaisvaatimusta voidaan soveltaa.

EU, paitsi BE, DK, EL, ES, FR, HU, IE, IT, LU, NL, SE, UK: Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelujen tarjoamiseen sovelletaan kansalaisuusvaatimusta ja asuinpaikkavaatimusta.

EU, paitsi AT ja SE: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita etsiväpalvelujen osalta. Edellytetään asuinpaikkaa tai kaupallista läsnäoloa, myös kansalaisvaatimusta voidaan soveltaa.

AT: Työnvälityspalvelujen ja työvoimaa vuokraavien yritysten osalta lupa voidaan myöntää vain oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on ETA:n alueella, ja johtokunnan jäsenien tai pääosakkaiden ja/tai osakkaiden, joilla on oikeus edustaa oikeushenkilöä, on oltava ETA-valtion kansalaisia tai heillä on oltava kotipaikka ETA-valtiossa.

BE: Yrityksen, jonka päätoimipaikka on ETA:n alueen ulkopuolella, on todistettava, että se tarjoaa työnvälityspalveluja alkuperämaassaan. Turvallisuuspalvelujen alalla johtajilta edellytetään EU-kansalaisuutta ja asuinpaikkaa EU:ssa.

BG: Ilmavalokuvauspalvelujen ja maanmittaus-, kiinteistörekisteri- ja kartografiapalvelujen tarjoamiseen sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelujen, työhönsijoituspalvelujen, tilapäisen toimistohenkilöstön hankintapalvelujen, etsiväpalvelujen, turvallisuuspalvelujen, teknisten testaus- ja analysointipalvelujen ja sopimusperusteisten öljy- ja kaasukenttien laitteiden korjaus- ja purkupalvelujen osalta. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita virallisen kääntämisen ja tulkkauksen osalta.

DE: Valantehneitä tulkkeja koskee kansalaisuusvaatimus.

DK: Turvallisuuspalvelujen osalta johtokunnan jäsenten ja johtajien enemmistöä koskee asuinpaikkavaatimus ja kansalaisuusvaatimus. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita lentokenttäturvallisuuspalvelujen osalta.

EE: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita turvallisuuspalvelujen osalta. Valantehneitä kielenkääntäjiä koskee EU-kansalaisuusvaatimus.

FI: Virallisten kielenkääntäjien on asuttava ETA:n alueella.

FR: Ei kansallisen kohtelun velvoitetta eikä suosituimmuuskohtelun velvoitetta oikeuksien myöntämisessä työnvälityspalvelujen alalla.

FR: Ulkomaiset sijoittajat tarvitsevat erityisluvan malminetsintä- ja koekaivauspalveluihin tieteellisten ja teknisten konsultointipalvelujen osalta.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita työnvälityspalvelujen, etsiväpalvelujen ja turvallisuuspalvelujen osalta.

IT: Tarvittavan luvan saaminen turvallisuusvartiointipalvelujen tarjoamiseksi edellyttää Italian tai EU-valtion kansalaisuutta. Kustannus- tai painoyrityksen omistajien ja kustantajien on oltava jonkin jäsenvaltion kansalaisia. Yritysten päätoimipaikan on oltava jossakin jäsenvaltiossa. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita perintätoimistojen palvelujen ja luottotietopalvelujen osalta.

LV: Etsiväpalvelujen alalla luvan saamiseen oikeutettuja ovat ainoastaan etsiväyritykset, joiden päällikkö ja jokainen henkilö, jolla on toimisto sen hallinnollisissa tiloissa, on EU:n tai ETA-valtion kansalainen. Turvallisuuspalvelujen osalta luvan saaminen edellyttää, että vähintään puolet osakepääomasta olisi oltava EU:n tai ETA:n luonnollisten ja oikeushenkilöiden omistuksessa.

LT: Turvallisuuspalvelutoimintaa voivat ryhtyä harjoittamaan vain henkilöt, joilla on ETA-valtion tai Nato-maan kansalaisuus.

PL: Etsiväpalvelujen osalta ammatillinen toimilupa voidaan myöntää henkilölle, jolla on Puolan, toisen jäsenvaltion, ETA-valtion tai Sveitsin kansalaisuus. Etsiväpalvelujen osalta ammatillinen toimilupa voidaan myöntää henkilölle, jolla on Puolan, toisen jäsenvaltion, ETA-valtion tai Sveitsin kansalaisuus. Valantehneitä kielenkääntäjiä koskee EU-kansalaisuusvaatimus. Ilmavalokuvauspalvelujen tarjoajilla sekä sanomalehtien ja aikakauslehtien päätoimittajilla on oltava Puolan kansalaisuus.

PT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita etsiväpalvelujen osalta. Perintätoimistojen palvelujen ja luottotietopalvelujen tarjoamiseksi sijoittajilta edellytetään EU-kansalaisuutta. Turvallisuuspalvelujen erikoistunutta henkilöstöä koskee kansalaisuusvaatimus.

SE: Kustantajaa ja kustannus- tai painoyrityksen omistajaa koskee asuinpaikkavaatimus. Ainoastaan saamelaiset voida omistaan poroyrityksiä ja harjoittaa porotaloutta.

SK: Etsiväpalvelujen ja turvallisuuspalvelujen osalta toimilupa voidaan myöntää ainoastaan, ellei asiaan liity turvallisuusriskiä ja jos kaikki johtajat ovat EU:n, ETA-valtion tai Sveitsin kansalaisia.

4. *Jakelupalvelut*

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita aseiden, ammusten ja räjähteiden jakelun osalta.

EU: Joissakin maissa apteekkien ja tupakkakauppiaiden toimintaan sovelletaan kansalaisuusvaatimusta ja asuinpaikkavaatimusta.

FR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksinoikeuksien myöntämisessä tupakan vähittäiskaupan alalla.

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita alkoholin ja lääkkeiden jakelun osalta.

AT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita lääkkeiden jakelun osalta.

BG: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita alkoholijuomien, kemiallisten tuotteiden, tupakan ja tupakkatuotteiden, lääkkeiden, lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden, aseiden, ammusten ja sotatarvikkeiden, öljyn tai öljytuotteiden, kaasun, jalometallien jalokivien jakelun osalta.

DE: Ainoastaan luonnolliset henkilöt saavat tarjota yleisölle lääkkeiden ja tiettyjen lääkinnällisten tuotteiden vähittäismyyntipalveluja. Farmaseutin toimiluvan saaminen ja/tai apteekin perustaminen lääkkeiden ja tiettyjen lääkinnällisten tuotteiden yleisölle tapahtuvaa vähittäismyyntiä varten edellyttää asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Muiden maiden kansalaiset tai henkilöt, jotka eivät ole suorittaneet farmasia-alan tutkintoa Saksassa, voivat saada luvan ainoastaan sellaisen apteekin ostamiseen, joka on jo ollut toiminnassa edellisten kolmen vuoden aikana.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita tupakkatuotteiden jakelun osalta.

6. *Ympäristöpalvelut*

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita siltä osin kuin on kyse veden keruusta, puhdistuksesta ja jakelusta kotitalouksille, teollisuudelle ja kaupallisille tai muille käyttäjille, mukaan luettuna juomaveden toimitus ja vesihuolto.

7. *Rahoituspalvelut* ([1])

EU: Ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka on unionissa, voivat toimia sijoitusrahastojen säilytysyhteisöinä. Sijoitusrahastojen ja sijoitusyhtiöiden hoitamista varten on perustettava erikoistunut rahastoyhtiö, jonka päätoimipaikan ja sääntömääräisen kotipaikan on oltava samassa jäsenvaltiossa.

AT: Lupa ulkomaisen vakuutuksenantajien sivuliikkeitä varten on evättävä, jos ulkomaisella vakuutuksenantajalla ei ole oikeudellista muotoa, joka vastaa osakeyhtiötä tai keskinäistä vakuutusyhtiötä tai on niihin verrattavissa. Sivuliikkeen johdossa on oltava kaksi luonnollista henkilöä, joiden on asuttava Itävallassa.

BG: Eläkevakuutustoimintaa varten vaaditaan osakkuus yhtiöitetyissä eläkevakuutusyrityksissä. Johtokunnan puheenjohtajalla ja hallituksen puheenjohtajalla on oltava vakinainen asuinpaikka Bulgariassa. Ennen ulkomaisen vakuutuksenantajan sivuliikkeen tai asiamiehen sijoittautumista tietynlaisten vakuutusten tarjoamista varten vakuutuksenantajalla on täytynyt olla lupa tarjota samanlaisia vakuutuksia alkuperämaassaan.

([1]) Sivuliikkeiden ja tytäryhtiöiden erilaista kohtelua koskevaa horisontaalista rajoitusta sovelletaan. Ulkomaiset sivuliikkeet voivat saada luvan toimia jäsenvaltion alueella ainoastaan kyseisen jäsenvaltion asianomaisessa lainsäädännössä säädettyjen edellytysten mukaisesti, ja sen vuoksi niiden voidaan edellyttää täyttävän useita toiminnan vakauden valvontaa koskevia vaatimuksia.

CY: Ainoastaan Kyproksen pörssin jäsenet (meklarit) voivat harjoittaa arvopaperinvälitykseen liittyvää liiketoimintaa Kyproksessa. Meklariliike voi rekisteröityä Kyproksen pörssin jäseneksi vain, jos se on sijoittautunut ja rekisteröitynyt Kyproksen yhtiölain mukaisesti (ei sivuliikkeitä).

EL: Sijoittautumisoikeuteen ei kuulu vakuutusyhtiöiden edustustojen tai muun pysyvän edustuksen perustaminen, elleivät kyseiset edustustot ole sijoittautuneet toimistoina, sivuliikkeinä tai päätoimipaikkoina.

ES: Ennen ulkomaisen vakuutuksenantajan sivuliikkeen tai asiamiehen sijoittautumista tietynlaisten vakuutusten tarjoamista varten vakuutuksenantajalla on täytynyt olla lupa tarjota samanlaisia vakuutuksia alkuperämaassaan.

HU: Ulkomaisten yritysten sivuliikkeet eivät saa tarjota omaisuudenhoitopalveluja yksityisille eläkerahastoille eivätkä pääomasijoitusten hallinnointipalveluja. Rahoituslaitoksen johtokuntaan on kuuluttava ainakin kaksi jäsentä, jotka ovat Unkarin kansalaisia, asuvat maassa asiaa koskevien valuuttakauppaa koskevien säännösten mukaisesti ja joiden pysyvä asuinpaikka on vähintään vuoden ajan Unkari.

IE: Sijoitusrahastojen ja vaihtuvapääomaisten yhtiöiden (muut kuin arvopapereihin kohdistuvaa yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavat yritykset) muodossa olevien yhteissijoitusten osalta toimitsijamiehen/omaisuudenhoitajan ja rahastoyhtiön on oltava yhtiöitetty Irlannissa tai muussa jäsenvaltiossa (ei sivuliikkeitä). Kommandiittisijoitusyhtiön osalta vähintään yhden osakkaan on oltava yhtiöitetty Irlannissa. Pääsy Irlannin pörssin jäseneksi edellyttää, että yritykselle on myönnetty lupa joko a) Irlannissa, mikä edellyttää, että yrityksen on oltava yhtiöitetty tai osakeyhtiö, jonka päätoimipaikka/rekisteröity kotipaikka on Irlannissa, tai b) muussa jäsenvaltiossa.

PT: Eläkerahastojen hoitoa voivat tarjota ainoastaan Portugalissa tätä tarkoitusta varten yhtiöitetyt erikoistuneet yritykset, Portugaliin sijoittautuneet ja toimiluvan henkivakuutusten myyntiin saaneet vakuutusyhtiöt tai muissa jäsenvaltioissa toimiluvan eläkerahastojen hoitoon saaneet yhteisöt.

Voidakseen perustaa sivuliikkeen Portugaliin ulkomaisten vakuutusyhtiöiden on osoitettava, että niillä on kokemusta toiminnan harjoittamisesta vähintään viideltä edeltävältä vuodelta. Sivuliikkeiden perustaminen suoraan ei ole sallittua vakuutusten välittämistä varten, sillä se on varattu jäsenvaltioiden lainsäädännön mukaan muodostetuille yhtiöille.

FI: Lakisääteisiä eläkevakuutuksia tarjoavien vakuutusyhtiöiden osalta vähintään puolella perustajista sekä johtokunnan ja hallintoneuvoston jäsenistä on oltava vakinainen asuinpaikka EU:ssa, jolleivät toimivaltaiset viranomaiset ole myöntäneet poikkeusta.

Muiden kuin lakisääteisiä eläkevakuutuksia tarjoavien vakuutusyhtiöiden osalta vähintään yhtä johtokunnan ja hallintoneuvoston jäsenistä ja toimitusjohtajaa koskee asuinpaikka vaatimus.

Moldovalaisen vakuutusyhtiön pääasiamiehen asuinpaikan on oltava Suomessa, ellei yhtiön päätoimipaikka sijaitse EU:ssa.

Ulkomaiset vakuutuksenantajat eivät saa lupaa perustaa Suomeen sivuliikettä tarjotakseen lakisääteisiä eläkevakuutuksia.

Pankkipalvelujen osalta vähintään yhtä perustajista, yhtä johtokunnan ja hallintoneuvoston jäsenistä ja toimitusjohtajaa sekä henkilöä, jolla on allekirjoitusoikeus rahoituslaitoksen nimissä, koskee asuinpaikka vaatimus.

IT: Jotta yritys voi saada luvan arvopapereiden selvitysjärjestelmien hoitoon Italiassa sijaitsevan yrityksen kanssa, sen on oltava yhtiöitetty Italiassa (ei sivuliikkeitä). Jotta yritys voi saada luvan arvopaperikeskuksen talletuspalvelujen hoitoon Italiassa sijaitsevan yrityksen kanssa, sen on oltava yhtiöitetty Italiassa (ei sivuliikkeitä). Muiden yhteissijoitusjärjestelyjen kuin EU:n lainsäädännöllä yhdenmukaistettujen yhteissijoitusyritysten (UCITS) osalta toimitsijamiehen/omaisuudenhoitajan on oltava yhtiöitetty Italiassa tai muussa jäsenvaltiossa ja sijoittautunut Italiaan sivuliikkeen kautta. Sellaisten yhteissijoitusyritysten rahastoyhtiöiden, joita ei ole yhdenmukaistettu EU:n lainsäädännöllä, on myös oltava yhtiöitettyjä Italiassa (ei sivuliikkeitä). Ainoastaan sellaiset pankit, vakuutusyhtiöt, sijoitusyhtiöt ja EU:n lainsäädännöllä yhdenmukaistettujen yhteissijoitusyritysten rahastoyhtiöt, joiden sääntömääräinen päätoimipaikka on EU:ssa, sekä Italiassa yhtiöitetyt yhteissijoitusyritykset voivat hoitaa eläkerahastojen varoja. Ovelta ovelle -myynnissä välittäjien on käytettävä Italian rekisteriin merkittyjä luvan saaneita rahoituspalvelujen tarjoajia. Ulkomaisten välittäjien edustustot eivät voi harjoittaa sijoituspalvelujen tarjoamiseen tähtäävää toimintaa.

LT: Varainhoitoa varten on perustettava erikoistunut rahastoyhtiö (ei sivuliikkeitä).

Ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka tai sivuliike on Liettuassa, voivat toimia eläkerahastojen säilytysyhteisöinä.

Ainoastaan pankit, joiden sääntömääräinen kotipaikka tai sivuliike on Liettuassa ja joilla on lupa tarjota sijoituspalveluja jossakin jäsenvaltiossa tai Euroopan talousalueeseen (ETA) kuuluvassa valtiossa, voivat toimia eläkerahastojen säilytysyhteisöinä.

PL: Vakuutusten välittäjien on perustettava yhtiö paikan päällä (ei sivuliikkeitä).

SK: Ulkomaiden kansalaiset voivat perustaa vakuutusyhtiön osakeyhtiön muodossa tai harjoittaa vakuutustoimintaa tytäryhtiöidensä kautta, joilla on Slovakiassa sääntömääräinen kotipaikka (ei sivuliikkeitä).

Sijoituspalveluja voivat Slovakiassa tarjota pankit, sijoitusyhtiöt, sijoitusrahastot ja arvopaperikauppiaat, jotka ovat oikeudelliselta muodoltaan osakeyhtiöitä ja joilla on lainmukainen pääoma (ei sivuliikkeitä).

SE: Sellaiset vakuutuksia välittävät yritykset, joita ei ole yhtiöitetty Ruotsissa, voivat sijoittautua ainoastaan sivuliikkeen kautta.

Säästöpankin perustajan on oltava luonnollinen henkilö ja hänen on asuttava unionissa.

8. *Terveydenhuolto-, sosiaali- ja koulutuspalvelut*

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisin varoin rahoitettavien terveydenhuolto-, sosiaali- ja koulutuspalvelujen osalta.

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien muiden terveydenhuoltopalvelujen osalta.

EU: Yksityisesti rahoitettavien koulutuspalvelujen osalta johtokunnan jäsenten enemmistöön voidaan soveltaa kansalaisuusvaatimuksia.

EU (paitsi NL, SE ja SK): Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien muiden koulutuspalvelujen (muut kuin alemman perusasteen, ylemmän perusasteen, keskiasteen ja korkea-asteen koulutukseksi ja aikuiskoulutukseksi luokitellut koulutuspalvelut) tarjoamisen osalta.

BE, CY, CZ, DK, FR, DE, EL, HU, IT, ES, PT, UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien muiden sosiaalipalvelujen kuin toipilas- ja lepokoteihin ja vanhainkoteihin liittyvien palvelujen tarjoamisen osalta.

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen osalta.

BG: Ulkomaiset korkea-asteen koulut eivät voi avata osastoja Bulgarian alueelle. Ulkomaiset korkea-asteen koulut voivat avata tiedekuntia, osastoja, instituutteja ja oppilaitoksia Bulgariaan ainoastaan bulgarialaisten korkea-asteen koulujen organisaation yhteyteen ja yhteistyössä niiden kanssa.

EL: Korkea-asteen koulutuspalveluihin ei sovelleta kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisten oppilaitosten perustamisen osalta, jotka myöntävät tunnustettuja valtiollisia tutkintotodistuksia. Yksityisin varoin rahoitettavien perusasteen ja keskiasteen koulujen omistajia, johtokunnan jäsenistä enemmistöä ja opettajia koskee EU-kansalaisuusvaatimus.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita alemman perusasteen koulutuksen osalta.

SE: pidättää itsellään oikeuden ottaa käyttöön ja pitää voimassa toimenpiteitä sellaisten koulutuspalvelujen tarjoajien osalta, joille viranomaiset ovat antaneet luvan koulutuksen tarjoamiseen. Tätä varausta sovelletaan julkisin varoin rahoitettavien koulutuspalvelujen tarjoajiin ja sellaisten yksityisin varoin rahoitettavien koulutuspalvelujen tarjoajiin, jotka saavat valtion tukea jossakin muodossa, muun muassa valtion tunnustamien koulutuspalvelujen tarjoajiin, valtion valvonnassa oleviin koulutuspalvelujen tarjoajiin sekä sellaiseen koulutukseen, joka oikeuttaa opintotukeen.

UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien sairaankuljetuspalvelujen tai yksityisin varoin rahoitettavien muiden hoitolaitosten kuin sairaaloiden palvelujen osalta.

9. *Matkailu ja matkailupalvelut*

BG, CY, EL, ES, FR: Matkaoppaita koskee kansalaisuusvaatimus.

BG: Hotelli- ja ravintolapalvelujen sekä ateriapalvelujen (pl. ilmaliikenteen ateriapalvelut) tarjoaminen edellyttää yhtiöitymistä (ei sivuliikkeitä).

IT: EU:n ulkopuolisista maista tulevat matkaoppaat tarvitsevat erityisluvan.

10. *Virkistys-, kulttuuri- ja urheilupalvelut*

Uutis- ja uutistoimistopalvelut

FR: Ulkomainen omistusosuus olemassa olevissa ranskankielisiä julkaisuja julkaisevissa kustantamoissa voi olla enintään 20 prosenttia yrityksen pääomasta tai äänivallasta. Uutistoimistopalvelujen osalta oikeushenkilöiden sijoittautumisen kansallinen kohtelu edellyttää vastavuoroisuutta.

Urheilu- ja muut virkistyspalvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita rahapeli- ja vedonlyöntipalvelujen osalta. Oikeusvarmuuden vuoksi selvennetään, että markkinoille pääsyä ei myönnetä.

AT: Hiihtokoulupalvelujen ja vuoristo-oppaiden palvelujen osalta oikeushenkilöiden johtajien on oltava ETA-valtioiden kansalaisia.

Kirjasto-, arkisto-, museo- ja muut kulttuuripalvelut

BE, FR, HR, IT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kirjasto-, arkisto-, museo- ja muiden kulttuuripalvelujen osalta.

11. *Liikenne*

Meriliikenne

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, kun on kyseessä rekisteröidyn yhtiön sijoittautuminen sijoittautumisvaltion lipun alla purjehtivan laivaston liikennöimiseksi.

FI: Meriliikenteen liitännäispalveluja voivat tarjota ainoastaan Suomen lipun alla purjehtivat alukset.

HR: Meriliikenteen liitännäispalvelujen osalta ulkomaisten oikeushenkilöiden edellytetään perustavan Kroatiaan yhtiön, jolle satamaviranomaisen on myönnettävä toimilupa julkisen tarjouskilpailumenettelyn perusteella. Palveluntarjoajien määrää voidaan rajoittaa satamakapasiteetin rajoitusten mukaisesti.

Sisävesiliikenne ([1])

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kansallisen kabotaasiliikenteen osalta. Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (mm. Rein-, Main- ja Tonava-joen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) täytäntöönpanomääräyksiä sovelletaan.

AT, HU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, kun on kyseessä rekisteröidyn yhtiön sijoittautuminen sijoittautumisvaltion lipun alla purjehtivan laivaston liikennöimiseksi.

AT: Sisävesien osalta toimilupa myönnetään ainoastaan ETA-alueen oikeushenkilöille, ja yli 50 prosentin osuus osakepääomasta, äänivalta sekä johtokunnan enemmistö on varattu ETA-valtioiden kansalaisille.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sisävesiliikenteen osalta.

([1]) Sisältää sisävesiliikenteen liitännäispalvelut.

Ilmaliikennepalvelut

EU: Vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla sovitaan yhteistä ilmailualuetta koskevassa Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välisessä sopimuksessa.

EU: EU:n lentoliikenteen harjoittajien käyttämien ilma-alusten on oltava rekisteröityjä kyseiselle lentoliikenteen harjoittajalle luvan antaneessa jäsenvaltiossa tai muualla EU:ssa. Ilma-aluksen ja siihen kuuluvan miehistön vuokrauksen osalta ilma-aluksen on oltava joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttävien luonnollisten henkilöiden tai osakkuutta ja määräysvaltaa koskevat erityiset vaatimukset täyttävien oikeushenkilöiden omistuksessa. Ilma-alusta käyttävien lentoliikenteenharjoittajien on oltava joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttävien luonnollisten henkilöiden tai osakkuutta ja määräysvaltaa koskevat erityiset vaatimukset täyttävien oikeushenkilöiden omistuksessa.

EU: Tietokonepohjaisten paikanvarausjärjestelmien (TPJ) osalta, jos unionin lentoliikenteen harjoittajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua ([1]) kuin unionin ulkopuolella toimivat TPJ-palvelujen tarjoajat myöntävät unionissa tai jos Euroopan unionin TPJ-palvelujen tarjoajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua kuin EU:n ulkopuoliset lentoliikenteen harjoittajat myöntävät unionissa, voidaan toteuttaa toimenpiteitä, jotta unionissa toimivat TPJ-palvelujen tarjoajat myöntäisivät EU:n ulkopuolisille lentoliikenteen harjoittajille ja unionissa toimivat lentoliikenteen harjoittajat EU:n ulkopuolisille TPJ-palvelujen tarjoajille vastaavan kohtelun.

Rautatieliikenne

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita henkilö- ja tavaraliikenteen eikä hinaus- ja työntöpalvelujen osalta.

Tieliikenne

EU: Kabotaasitoiminta edellyttää yhtiöitymistä (ei sivuliikkeitä). Liikenteestä vastaavaa henkilöä koskee asuinpaikkavaatimus.

AT: Henkilö- ja tavaraliikenteen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan sellaisille jäsenvaltioiden kansalaisille ja unionin oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on unionissa.

BG: Henkilö- ja tavaraliikenteen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan sellaisille jäsenvaltioiden kansalaisille ja unionin oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on unionissa. Yhtiöittämistä edellytetään. Luonnollisia henkilöitä koskee EU-kansalaisuusvaatimus.

EL: Tieliikenteen tavarakuljetusten tarjoaminen edellyttää kreikkalaista toimilupaa. Toimiluvat myönnetään syrjimättömin ehdoin. Kreikkaa sijoittautuneet tieliikenteen tavarakuljetusten tarjoajat voivat käyttää ainoastaan Kreikassa rekisteröityjä ajoneuvoja.

FI: Tieliikennepalvelujen tarjoamiseen vaaditaan lupa, jota ei myönnetä ulkomailla rekisteröidyille ajoneuvoille.

FR: Ulkomaiset sijoittajat eivät saa tarjota kaukoliikenteen linja-autopalveluja.

LV: Henkilö- ja tavaraliikennepalvelujen tarjoaminen vaaditaan lupa, jota ei myönnetä ulkomailla rekisteröidyille ajoneuvoille. Sijoittautuneiden yritysten on käytettävä kansallisesti rekisteröityjä ajoneuvoja.

RO: Saadakseen luvan tieliikenteen ja maanteiden henkilöliikenteen harjoittajien on käytettävä ainoastaan ajoneuvoja, jotka on rekisteröity Romaniassa ja jotka omistetaan ja joita käytetään hallituksen asetuksen säännösten mukaisesti.

SE: Tieliikenteen harjoittaminen edellyttää ruotsalaista toimilupaa. Taksiluvan saamisen perusteisiin sisältyy se, että yritys on nimennyt luonnollisen henkilön toimimaan liikenteestä vastaavana henkilönä (käytännössä asuinpaikkavaatimus — ks. Ruotsin sijoittautumismuotoja koskeva varaus). Muun tieliikenteen harjoittamiseksi saatavaan lupaan vaaditaan, että yritys on sijoittautunut EU:hun, että sillä on yksikkö Ruotsissa ja että se on nimennyt liikenteestä vastaavaksi henkilöksi henkilön, joka asuu EU:ssa. Luvat myönnetään syrjimättömin ehdoin, mutta yleisenä sääntönä on, että tieliikenteen ja maanteiden henkilöliikenteen harjoittajien on käytettävä ajoneuvoja, jotka on rekisteröity kansalliseen tieliikennerekisteriin. Jos ajoneuvo on rekisteröity ulkomailla, jos sen omistaa luonnollinen tai oikeushenkilö, joka asuu pääsääntöisesti

([1]) Vastaava kohtelu merkitsee unionin lentoliikenteen harjoittajien ja unionin TPJ-palvelujen tarjoajien syrjimätöntä kohtelua.

ulkomailla, ja jos se tuodaan Ruotsiin väliaikaista käyttöä varten, sitä voidaan käyttää Ruotsissa tilapäisesti. Ruotsin liikennevirasto määrittelee tilapäisen käytön yleensä enintään vuoden pituiseksi käytöksi.

14. *Energiapalvelut*

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen maan luonnollisten tai oikeushenkilöiden määräysvallassa ([1]) olevien moldovalaisten oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus EU:hun tulevasta öljyn ja maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia ([2]), ellei EU tarjoa kyseisen maan luonnollisille ja oikeushenkilöille kattavaa pääsyä tälle sektorille kyseisen maan kanssa tehdyn taloudellista yhdentymistä koskevan sopimuksen yhteydessä.

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita ydinvoimaan perustuvan sähköntuotannon eikä ydinaineiden jalostuksen osalta.

EU: Kolmannesta maasta tai kolmansista maista olevan luonnollisen tai oikeushenkilön tai -henkilöiden määräysvallassa olevan siirtoverkonhaltijan sertifiointi voidaan evätä sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 13 päivänä heinäkuuta 2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/72/EY 11 artiklan ja maakaasun sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 13 päivänä heinäkuuta 2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/73/EY 11 artiklan mukaisesti, ellei siirtoverkonhaltija ole osoittanut, että sertifioinnin myöntäminen ei vaaranna energian toimitusvarmuutta jossakin jäsenvaltiossa ja/tai EU:ssa.

AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita polttoaineiden putkijohtokuljetusten osalta, konsultointipalveluja lukuun ottamatta.

BE, LV: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita maakaasun putkijohtokuljetusten osalta, konsultointipalveluja lukuun ottamatta.

AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, HU, IT, LU, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE, UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita energian jakeluun liittyvien palvelujen osalta, konsultointipalveluja lukuun ottamatta.

SI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita energian jakeluun liittyvien palvelujen osalta, maakaasun jakeluun liittyviä palveluja lukuun ottamatta.

CY: Pidättää itselleen oikeuden edellyttää vastavuoroisuutta hiilivetyjen etsintään, hyödyntämiseen ja jalostukseen liittyvien toimilupien myöntämisessä.

15. *Muut muualle luokittelemattomat palvelut*

PT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita laitteiden myynnin eikä patentin myöntämisen osalta.

SE: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita hautaus-, tuhkaus- ja hautaustoimistopalvelujen osalta.

([1]) Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitu(i)lla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön pääomasta.

([2]) Energiasta vastaavan pääosaston viimeisimmässä energia-alaa koskevassa Statistical Pocketbook -julkaisussa ilmoitettujen lukujen perusteella: raakaöljyn tuonti ilmaistuna painona, kaasuntuonti lämpöarvona.

LIITE XXVII-B

LUETTELO RAJATYLITTÄVIÄ PALVELUJA KOSKEVISTA SITOUMUKSISTA (UNIONI)

1. Jäljempänä esitettävässä sitoumusluettelossa ilmoitetaan unionin tämän sopimuksen 212 artiklan mukaisesti vapauttamat palvelualat sekä Moldovan palveluihin ja palveluntarjoajiin kyseisillä aloilla varausten muodossa sovellettavat markkinoille pääsyä ja kansallista kohtelua koskevat rajoitukset. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jota koskevan sitoumuksen osapuoli tekee, sekä se, millä laajuudella vapautettuihin aloihin sovelletaan varauksia;

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Jos b kohdassa tarkoitetussa sarakkeessa on ainoastaan jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siinä mainitsemattomat jäsenvaltiot tekevät kyseistä alaa koskevat sitoumukset ilman varauksia (vaikka tietyllä alalla ei ole jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia tai alakohtaisia unionin laajuisia varauksia).

   Sitoumuksia ei sovelleta toimialoilla ja osa-aloilla, joita ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC prov, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC ver 1.0, 1998).

3. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 210 ja 211 artiklassa tarkoitettuja markkinoille pääsyn tai kansallisen kohtelun rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, yleispalveluvelvoitteet, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä koskeva edellytys sekä syrjimätön vaatimus, jonka mukaan tiettyä toimintaa ei saa harjoittaa suojelluilla luonnonalueilla eikä historiallisesti tai taiteellisilta arvoiltaan erityisen merkittävillä alueilla) sovelletaan joka tapauksessa toisen osapuolen sijoittajiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita luettelossa.

4. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita muodon 1 soveltamista tietyillä palvelualoilla ja osa-aloilla eikä sijoittautumista koskevassa sitoumusluettelossa kuvattujen julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa.

5. Tämän sopimuksen 202 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

6. Sitoumusluetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia yksittäisille luonnollisille tai oikeushenkilöille.

7. Muodoilla 1 ja 2 viitataan tämän sopimuksen 203 artiklan 13 alakohdan a ja b alakohdassa tarkoitettuihin palvelun tarjoamisen muotoihin.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
1. **YRITYSPALVELUT**	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut (CPC 861) ([1]) (pl. julkisia tehtäviä hoitavien oikeusalan ammattilaisten (kuten notaarit, ”huissiers de justice” ja muut ”officiers publics et ministériel”) tarjoamat oikeudelliset neuvontapalvelut sekä oikeudelliset asiakirja- ja todistuspalvelut)	Muotojen 1 ja 2 osalta **AT, CY, ES, EL, LT, MT:** Asianajajaliiton täysjäsenyys, joka vaaditaan kansallisen (EU ja jäsenvaltio) oikeuden harjoittamiseen, edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. **BE:** Oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. ”Cour de cassation” -oikeusistuimessa esiintymiseen muissa kuin rikosoikeudellisissa tapauksissa sovelletaan kiintiöitä. **BG:** Ulkomaiset asianajajat voivat tarjota oikeudellista edustusta koskevia palveluja ainoastaan oman maansa kansalaisten osalta, ja edellytyksenä on vastavuoroisuus ja yhteistyö bulgarialaisen asianajajan kanssa. Oikeudellista sovittelua koskevien palvelujen tarjoaminen edellyttää vakinaista asuinpaikkaa. **FR:** Asianajajat voivat harjoittaa ”avocat auprès de la Cour de Cassation” ja ”avocat auprès du Conseil d'Etat” -ammatteja kiintiöiden rajoissa ja kansalaisuusvaatimuksen täyttyessä. **HU:** Ulkomaisten asianajajien harjoittama lakiasiaintoiminta on rajattu oikeudellisen neuvonnan tarjoamiseen. **LV:** Valan tehneitä asianajajia, joille on varattu rikosoikeudenkäynneissä edustaminen, koskee kansalaisuusvaatimus. **DK:** Oikeudellisen neuvontatoiminnan markkinointi on varattu asianajajille, joilla on Tanskassa myönnetty elinkeinolupa, ja Tanskassa rekisteröityihin lakiasiaintoimistoille. Tanskalaisen toimiluvan myöntämisen edellytyksenä on Tanskassa suoritettu lainopillinen tutkinto. **SE:** Asianajajaliiton jäsenyys, joka on tarpeen ainoastaan käytettäessä ruotsalaista ”advokat” -ammattinimikettä, edellyttää asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Muodon 1 osalta **HR:** Ei mitään ulkomaista lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskevan oikeudellisen neuvonnan osalta. Ei sitoumuksia Kroatian lain harjoittamisen osalta.
b) 1. Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 86212, muut kuin ”tilintarkastuspalvelut”, CPC 86213, CPC 86219 ja CPC 86220)	Muodon 1 osalta **FR, HU, IT, MT, RO, SI:** Ei sitoumuksia. **AT:** Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. Muodon 2 osalta Kaikki jäsenvaltiot: Ei mitään.

([1]) Sisältää oikeudellisen neuvonnan, oikeudellisen edustuksen, välimiesmenettelyn ja sovittelun sekä oikeudelliset asiakirja- ja todistuspalvelut. Lakiasiainpalvelujen tarjonta on sallittua ainoastaan kansainväliseen oikeuteen, EU:n oikeuteen ja sellaisen lainkäyttöalueen oikeuteen, jolla palveluntarjoaja tai sen henkilöstö on oikeutettu toimimaan asianajajana, kuuluvissa asioissa, ja siihen sovelletaan, kuten muidenkin palvelujen tarjontaan, jäsenvaltioissa sovellettavia lupavaatimuksia ja -menettelyjä. Asianajajilta, jotka tarjoavat kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen lainsäädäntöön liittyviä lakiasiainpalveluja, voidaan näin ollen edellyttää paikallisten eettisten sääntöjen noudattamista ja kotimaan ammattinimikkeen käyttämistä (ellei isäntämaan ammattinimikkeen käyttämiselle ole saatu hyväksyntää), vakuutusta koskevien vaatimusten täyttämistä, yksinkertaista rekisteröitymistä isäntämaan asianajajaliittoon tai yksinkertaistettua pääsyä isäntämaan asianajajaliittoon läpäisemällä soveltuvuuskoe sekä lainmukaista kotipaikkaa tai toimipaikkaa isäntämaassa. EU:n oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota EU:ssa asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan, ja jäsenvaltion oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota kyseisen jäsenvaltion asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan. Näin ollen edustaminen EU:n tuomioistuimissa ja muissa toimivaltaisissa viranomaisissa saattaa edellyttää täysjäsenyyttä kyseisen jäsenvaltion asianajajaliitossa, koska tällöin on kyse EU:n ja kansallisen prosessioikeuden harjoittamisesta. Joissakin jäsenvaltioissa ulkomaiset asianajajat, joita ei ole hyväksytty asianajajaliiton täysjäseniksi, voivat kuitenkin edustaa siviilioikeudellisissa menettelyissä osapuolta, joka on sellaisen valtion kansalainen tai kuuluu sellaiselle valtiolle, jossa asianajajalla on lupa harjoittaa ammattiaan.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) 2. Tilintarkastuspalvelut (CPC 86211 ja 86212, muut kuin laskentatoimen palvelut)	Muodon 1 osalta **BE, BG, CY, DE, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PT, RO, SI, UK:** Ei sitoumuksia. **AT:** Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa ja Itävallan erityislainsäädännössä (esim. osakeyhtiölaki, pörssilaki, pankkilaki) säädettyjen tilintarkastusten suorittaminen edellyttävät kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. **HR:** Ulkomaiset tilintarkastusyritykset voivat tarjota tilintarkastuspalveluja Kroatian alueella, jos ne ovat perustaneet sivuliikkeen Kroatiaan yhtiölain säännösten mukaisesti. **SE:** Tiettyjen oikeushenkilöiden, mm. kaikkien osakeyhtiöiden, ja luonnollisten henkilöiden lakisääteisiä tilintarkastuspalveluja voivat tarjota ainoastaan Ruotsissa hyväksytyt tilintarkastajat. Ainoastaan tällaiset henkilöt ja rekisteröidyt julkiset tilintarkastusyritykset voivat olla osakkeenomistajia tai muodostaa avoimen yhtiön, joka toimii laillisesti hyväksyttynä tilintarkastusyrityksenä (virallisissa tarkoituksissa). Hyväksyminen edellyttää asumista ETA-valtiossa tai Sveitsissä. Nimikkeitä ”hyväksytty tilintarkastaja” ja ”valtuutettu tilintarkastaja” saavat käyttää ainoastaan tilintarkastajat, joille on annettu hyväksyntä tai valtuutus Ruotsissa. Sellaisten taloudellisten yhteenliittymien ja tiettyjen muiden yritysten tilintarkastajilla, jotka eivät ole hyväksyttyjä tai valtuutettuja kirjanpitäjiä, on oltava toimipaikka ETA-alueella, ellei hallitus tai hallituksen nimeämä viranomainen muuta salli yksittäistapauksissa.- Muodon 2 osalta Ei mitään.
c) Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut (CPC 863) [1]	Muodon 1 osalta **AT:** Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. **CY:** Veroasiamiehillä on oltava valtiovarainministeriön myöntämä asianmukainen lupa. Lupa myönnetään taloudellisen tarveharkinnan perusteella. Käytetään vastaavia arviointiperusteita kuin myönnettäessä lupaa ulkomaisille sijoituksille (arviointiperusteet luetellaan horisontaalisia sitoumuksia koskevassa jaksossa) siltä osin kuin kyseisiä arviointiperusteita sovelletaan myös tähän osa-alaan, ja osa-alan työllisyystilanne otetaan aina huomioon. **BG, MT, RO, SI:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
d) Arkkitehtipalvelut sekä e) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut	Muodon 1 osalta **AT:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta suunnittelupalveluja. **BE, CY, EL, IT, MT, PL, PT, SI:** Ei sitoumuksia. **DE:** Kansallisia sääntöjä sovelletaan kaikista ulkomailta toimitettavista palveluista maksettaviin korvauksiin ja palkkioihin. **HR:** Arkkitehtipalvelut: Luonnolliset ja oikeushenkilöt voivat tarjota näitä palveluja Kroatian arkkitehtikamarin suostumuksella. Valtuutetun luonnollisen tai oikeushenkilön on tunnustettava (validoitava) Kroatiassa kaikki ulkomailla laaditut suunnitelmat tai hankkeet Kroatian lainsäädännön mukaisuuden tarkistamiseksi. Luvan tunnustamiseen (validointiin) myöntää rakennus- ja ympäristönsuunnitteluministeriö. Kaupunkisuunnittelu: Luonnolliset ja oikeushenkilöt voivat tarjota näitä palveluja saatuaan siihen luvan rakennus- ja ympäristönsuunnitteluministeriöltä.

[1] Ei sisällä verokysymyksiin liittyviä oikeudellisia neuvonta- ja edustuspalveluja, jotka sisältyvät kohtaan 1.A.a) Lakiasiainpalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
(CPC 8671 ja CPC 8674)	**HU, RO:** Ei sitoumuksia maisemasuunnittelupalvelujen osalta. Muodon 2 osalta Ei mitään.
f) Tekniset palvelut; sekä g) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8672 ja CPC 8673)	Muodon 1 osalta **AT, SI:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta pelkkiä suunnittelupalveluja. **CY, EL, IT, MT, PT:** Ei sitoumuksia. **HR:** Luonnolliset ja oikeushenkilöt voivat tarjota näitä palveluja Kroatian insinöörien kamarin suostumuksella. Valtuutetun luonnollisen tai oikeushenkilön on tunnustettava (validoitava) Kroatiassa kaikki ulkomailla laaditut suunnitelmat tai hankkeet Kroatian lainsäädännön mukaisuuden tarkistamiseksi. Luvan tunnustamiseen (validointiin) myöntää rakennus- ja ympäristönsuunnitteluministeriö. Muodon 2 osalta Ei mitään.
h) Sairaanhoitopalvelut (ml. psykologit) ja hammashoitopalvelut (CPC 9312 ja CPC 85201 osittain)	Muodon 1 osalta **AT, BE, BG, CY, DE, DK, EE, ES, FI, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PT, RO, SK, UK:** Ei sitoumuksia. **HR:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta telelääketiedettä, jonka osalta: Ei mitään. **SI:** Ei sitoumuksia sosiaalilääketieteen palvelujen, hygieniapalvelujen, epidemiologisten sekä lääketieteellis-ekologisten palvelujen, veritoimitusten, verivalmisteiden ja verensiirtojen eikä ruumiinavausten osalta. Muodon 2 osalta Ei mitään.
i) Eläinlääkintäpalvelut (CPC 932)	Muodon 1 osalta **AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, FR, EL, HU, IE, IT, LV, MT, NL, PT, RO, SI, SK:** Ei sitoumuksia. **UK:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta eläinlääketieteellisiä laboratorio- ja eläinlääkäreille tarjottavia teknisiä palveluja, yleistä neuvontaa, opastusta ja tiedottamista, jotka koskevat esim. ravintoa, käyttäytymistä ja lemmikkieläinten hoitoa. Muodon 2 osalta Ei mitään.
j) 1. Kätilöpalvelut (CPC 93191 osittain)	Muodon 1 osalta **AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, FR, EL, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PT, RO, SI, SK, UK:** Ei sitoumuksia.
j) 2. Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (CPC 93191 osittain)	**FI, PL:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta sairaanhoitajia. **HR:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta telelääketiedettä. Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
k) Farmaseuttisten tuotteiden sekä lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyynti	Muodon 1 osalta **AT, BE, BG, CZ, DE, CY, DK, ES, FI, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE, SI, UK:** Ei sitoumuksia.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
(CPC 63211) sekä muut farmaseuttien tarjoamat palvelut ([1])	**LV, LT:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta postimyyntiä. **HU:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta koodia CPC 63211. Muodon 2 osalta Ei mitään.
B. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 84)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Tutkimus- ja kehittämispalvelut	
a) Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 852 pl. psykologien palvelut) ([2]) b) Luonnontieteen tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851) ja c) Tieteidenväliset tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 853)	Muotojen 1 ja 2 osalta **EU:** Julkisin varoin rahoitettavien tutkimus- ja kehittämispalvelujen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan unionin jäsenvaltioiden kansalaisille ja sellaisille unionin oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on unionissa.
D. Kiinteistöpalvelut ([3])	
a) Omaan tai kolmannen osapuolen lukuun suoritettavat palvelut (CPC 821)	Muodon 1 osalta **BG, CY, CZ, EE, HU, IE, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI:** Ei sitoumuksia. **HR:** Edellytetään kaupallista läsnäoloa. Muodon 2 osalta Ei mitään.
b) Palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut (CPC 822)	Muodon 1 osalta **BG, CY, CZ, EE, HU, IE, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI:** Ei sitoumuksia. **HR:** Edellytetään kaupallista läsnäoloa. Muodon 2 osalta Ei mitään.
E. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
a) Aluksiin liittyvät (CPC 83103)	Muodon 1 osalta **BG, CY, DE, HU, MT, RO:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.

([1]) Farmaseuttisten tuotteiden tarjoaminen yleisesti on muun palveluntarjoamisen tavoin luvanvaraista, ja siihen sovelletaan jäsenvaltioiden pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä. Yleisenä sääntönä on, että tämä toiminta on varattu farmaseuteille. Joissakin jäsenvaltioissa ainoastaan reseptilääkkeiden tarjoaminen on varattu farmaseuteille.
([2]) CPC 85201 osittain; sisältyy kohtaan 1.A.h). Sairaanhoitopalvelut ja hammashoitopalvelut.
([3]) Tässä tarkoitetut palvelut liittyvät kiinteistönvälittäjien ammattiin, eivätkä ne vaikuta kiinteistöjä ostavien luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden oikeuksiin ja/tai heitä koskeviin rajoituksiin.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Ilma-aluksiin liittyvät (CPC 83104)	Muodon 1 osalta **BG, CY, CZ, HU, LV, MT, PL, RO, SK:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta **BG, CY, CZ, LV, MT, PL, RO, SK:** Ei sitoumuksia. AT, BE, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LT, LU, NL, PT, SI, SE, UK: Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajien käyttämien ilma-alusten on oltava rekisteröityjä kyseiselle lentoliikenteen harjoittajalle luvan antaneessa jäsenvaltiossa tai muualla unionissa. Tästä vaatimuksesta voidaan poiketa, kun kyseessä on lyhytaikainen vuokrasopimus tai jos olosuhteet ovat poikkeukselliset.
c) Muihin kulkuneuvoihin liittyvät (CPC 83101, CPC 83102 ja CPC 83105)	Muodon 1 osalta **BG, CY, HU, LV, MT, PL, RO, SI:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
d) Muihin koneisiin ja laitteisiin liittyvät (CPC 83106, CPC 83107, CPC 83108 ja CPC 83109)	Muodon 1 osalta **BG, CY, CZ, HU, MT, PL, RO, SK:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
e) Henkilökohtaisiin ja kotitaloustarvikkeisiin liittyvät (CPC 832)	Muotojen 1 ja 2 osalta **AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK:** Ei sitoumuksia.
f) Televiestintälaitteiden vuokraus (CPC 7541)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
F. Muut yrityspalvelut	
a) Mainonta (CPC 871)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Markkina- ja mielipidetutkimuspalvelut (CPC 864)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Liikkeenjohdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut (CPC 866)	Muotojen 1 ja 2 osalta **HU:** Ei sitoumuksia välimies- ja sovittelupalvelujen (CPC 86602) osalta

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	Muodon 1 osalta **IT:** Ei sitoumuksia biologin tai kemistin ammattien osalta. **BG, CY, CZ, MT, PL, RO, SK, SE:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta **CY, CZ, MT, PL, RO, SK, SE:** Ei sitoumuksia.
f) Maa-, riista- ja metsätalouteen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 881 osittain)	Muodon 1 osalta **IT:** Ei sitoumuksia agronomeille ja maatalousneuvojille (*"periti agrari"*) varattujen toimien osalta. **EE, MT, RO, SI:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
g) Kalastukseen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 882 osittain)	Muodon 1 osalta **LV, MT, RO, SI:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
h) Teollisuuteen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 884 osittain ja CPC 885 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
i) Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelut	
i) 1. Johtohenkilöiden hakupalvelut (CPC 87201)	Muodon 1 osalta **AT, BG, CY, CZ, DE, EE, ES, FI, HR, IE, LV, LT, MT, PL, PT, RO, SK, SI, SE:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta **AT, BG, CY, CZ, EE, FI, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI:** Ei sitoumuksia.
i) 2. Työnvälityspalvelut (CPC 87202)	Muodon 1 osalta **AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, EL, FI, FR, HR, IE, IT, LU, LV, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta **AT, BG, CY, CZ, EE, FI, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SI, SK:** Ei sitoumuksia.
i) 3. Tilapäisen toimistohenkilöstön hankintapalvelut	Muodon 1 osalta **AT, BG, CY, CZ, DE, EE, FI, FR, HR, IT, IE, LV, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SK, SI:** Ei sitoumuksia.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
(CPC 87203)	Muodon 2 osalta **AT, BG, CY, CZ, EE, FI, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI:** Ei sitoumuksia.
i) 4. Kotiapuhenkilöstön, myynti- tai teollisuustyöntekijöiden, sairaanhoitohenkilöstön ja muun henkilöstön hankinta-palvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta Kaikki jäsenvaltiot paitsi HU: Ei sitoumuksia.
(CPC 87204, CPC 87205, CPC 87206, CPC 87209)	**HU:** Ei mitään.
j) 1. Etsiväpalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 87301)	**BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, UK:** Ei sitoumuksia.
j) 2. Turvallisuuspalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 87302, CPC 87303, CPC 87304 ja CPC 87305)	**HU:** Ei sitoumuksia koodien CPC 87304 ja CPC 87305 osalta. **BE, BG, CY, CZ, ES, EE, FI, FR, HR, IT, LV, LT, MT, PT, PL, RO, SI, SK:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta **HU:** Ei sitoumuksia koodien CPC 87304 ja CPC 87305 osalta. **BG, CY, CZ, EE, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SI, SK:** Ei sitoumuksia.
k) Tieteelliset ja tekniset konsultointi-palvelut	Muodon 1 osalta **BE, BG, CY, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, UK:** Ei sitoumuksia etsintäpalvelujen osalta. **HR:** Ei mitään, paitsi että geologiseen, geodeettiseen ja kaivostoiminnan perustutkimukseen liittyviä palveluja sekä niihin liittyviä ympäristönsuojelua koskevia tutkimuspalveluja voidaan toteuttaa Kroatian alueella vain yhdessä kroatialaisten oikeushenkilöiden kanssa tai niiden kautta.
(CPC 8675)	Muodon 2 osalta Ei mitään.
l) 1. Alusten huolto ja korjaus	Muodon 1 osalta Meriliikennealusten osalta: **BE, BG, DE, DK, EL, ES, FI, FR, HR, IE, IT, LU, NL, PT, SI, UK:** Ei sitoumuksia.
(CPC 8868 osittain)	Sisävesiliikennealusten osalta: **EU, paitsi EE, HU, LV, PL:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
l) 2. Rautatiekaluston huolto ja korjaus	Muodon 1 osalta **AT, BE, BG, DE, CY, CZ, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK, UK:** Ei sitoumuksia.
(CPC 8868 osittain)	Muodon 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
l) 3. Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja tieliikenteen kuljetusvälineiden huolto ja korjaus	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 6112, CPC 6122, CPC 8867 osittain ja CPC 8868 osittain)	Ei mitään.
l) 4. Ilma-alusten ja niiden osien huolto ja korjaus	Muodon 1 osalta **BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PT, RO, SK, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia.
(CPC 8868 osittain)	Muodon 2 osalta Ei mitään.
l) 5. Metallituotteiden, koneiden (ei toimisto-), laitteiden (ei kuljetus- ja toimisto-) sekä henkilökohtaisten ja kotitaloustarvikkeiden huolto ja korjaus ([1])	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 633, CPC 7545, CPC 8861, CPC 8862, CPC 8864, CPC 8865 ja CPC 8866)	Ei mitään.
m) Rakennusten puhtaanapitopalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 874)	**AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LU, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
n) Valokuvauspalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 875)	**BG, EE, MT, PL:** Ei sitoumuksia ilmavalokuvauspalvelujen osalta. **HR, LV:** Ei sitoumuksia erikoisvalokuvauspalvelujen (CPC 87504) osalta. Muodon 2 osalta Ei mitään.
o) Pakkauspalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 876)	Ei mitään.
p) Julkaisu- ja painopalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 88442)	Ei mitään.
q) Kokouspalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 87909 osittain)	Ei mitään.

([1]) Kuljetusvälineiden (CPC 6112, 6122, 8867 ja CPC 8868) huolto- ja korjauspalvelut sisältyvät kohtiin l.F. l) 1–1.F.l) 4.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
r) Muut	
r) 1. Käännös- ja tulkkauspalvelut	Muodon 1 osalta **PL:** Ei sitoumuksia valantehneiden kääntäjien ja tulkkien palvelujen osalta. **HR:** Ei sitoumuksia virallisten asiakirjojen osalta. **HU, SK:** Ei sitoumuksia virallisen kääntämisen ja tulkkauksen osalta.
(CPC 87905)	Muodon 2 osalta Ei mitään.
r) 2. Sisustussuunnittelu- ja muut muotoilu- ja suunnittelupalvelut	Muodon 1 osalta **DE:** Kansallisia sääntöjä sovelletaan kaikista ulkomailta toimitettavista palveluista maksettaviin korvauksiin ja palkkioihin. **HR:** Ei sitoumuksia.
(CPC 87907)	Muodon 2 osalta Ei mitään.
r) 3. Perintätoimistojen palvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 87902)	**BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia.
r) 4. Luottotietopalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 87901)	**BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia.
r) 5. Kopiointipalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 87904) ([1])	**AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
r) 6. Televiestinnän konsultointipalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 7544)	Ei mitään.
r) 7. Puhelinvastauspalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 87903)	Ei mitään.

([1]) Ei sisällä tulostuspalveluja, jotka kuuluvat koodiin CPC 88442 ja jotka sisältyvät kohtaan 1.F p).

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
2. **VIESTINTÄPALVELUT**	
A. Posti- ja kuriiripalvelut (Postilähetysten ([1]) käsittelyyn ([2]) liittyvät palvelut seuraavan osa-aloja koskevan luettelon mukaisesti sekä koti- että ulkomaan lähetyksissä:	
i) osoitteellisten, mille tahansa fyysiselle välineelle ([3]) kirjoitettujen kirjallisten viestien käsittely, ml. yhdistelmäpostipalvelu ja suoramainonta,	Muotojen 1 ja 2 osalta
ii) osoitteellisten pakettien ([4]) käsittely,	Ei mitään ([5]).
iii) osoitteellisten painotuotteiden ([6]) käsittely,	
iv) edellä kohdissa i–iii tarkoitettujen tuotteiden käsittely kirjattuna tai vakuutettuna postina,	
v) edellä kohdissa i–iii tarkoitettujen tuotteiden pikalähetyspalvelut ([7]),	
vi) osoitteettomien tuotteiden käsittely,	
vii) asiakirjojen vaihto ([8]). Osa-alat i, iv ja v suljetaan kuitenkin pois, jos ne kuuluvat varattavissa oleviin palveluihin eli jos ne koskevat sellaisia alle 350 gramman painoisia kirjelähetyksiä ([9]), joiden hinta on alempi kuin 5-kertainen perustariffi, tai jos ne koskevat oikeus- ja hallintomenettelyjen yhteydessä käytettäviä kirjattuja lähetyksiä.)	

([1]) ”Postilähetyksellä” tarkoitetaan minkä tahansa julkisen tai yksityisen kaupallisen toimijan käsittelemiä lähetyksiä.
([2]) Lähetysten ”käsittelyn” katsotaan sisältävän postilähetysten keräilyn, lajittelun, kuljetuksen ja jakelun.
([3]) Esim. kirjeet ja postikortit.
([4]) Esim. kirjat ja kuvastot.
([5]) Aikakausjulkaisut ja sanomalehdet.
([6]) Osa-aloilla i–iv saatetaan vaatia yksittäisiä lupia, joissa edellytetään erityisiä yleispalveluvelvoitteita ja/tai osallistumista korvausrahaston rahoitukseen.
([7]) Pikalähetyspalveluihin voi sisältyä nopean ja luotettavan toimituksen lisäksi lisäarvoelementtejä, kuten nouto lähettäjältä, henkilökohtainen toimitus vastaanottajalle, seuranta ja paikantaminen, mahdollisuus muuttaa määränpäätä ja vastaanottajaa kuljetuksen aikana sekä vastaanottovahvistus.
([8]) Sellaisten välineiden tarjoaminen, ml. väliaikaiset toimitilat sekä kolmannen osapuolen hoitama kuljetus, jotka mahdollistavat postilähetysten toimittamisen omatoimisesti tämän palvelun tilaajien kesken tapahtuvalla vaihdolla. ”Postilähetyksellä” tarkoitetaan minkä tahansa kaupallisen toimijan, niin julkisen kuin yksityisenkin, käsittelemiä lähetyksiä.
([9]) ”Kirjelähetyksillä” tarkoitetaan mille tahansa fyysiselle välineelle kirjoitettua viestiä, joka kuljetetaan ja toimitetaan lähettäjän itse lähetykseen tai sen kuoreen merkitsemään osoitteeseen. Kirjelähetyksiksi ei katsota kirjoja, kuvastoja, sanomalehtiä eikä aikakausjulkaisuja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
(CPC 751 osittain, CPC 71235 ([1]) osittain ja CPC 73210 ([2]) osittain)	
B. Televiestintäpalvelut (Nämä palvelut eivät kata taloudellista toimintaa, joka koostuu sellaisen sisällön tarjonnasta, jonka välittäminen edellyttää televiestintäpalveluita)	
a) Kaikki palvelut, jotka koostuvat sähkömagneettisten signaalien lähettämisestä ja vastaanottamisesta ([3]) lukuun ottamatta yleisradiotoimintaa ([4])	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Satelliittilähetysten välityspalvelut ([5])	Muotojen 1 ja 2 osalta **EU:** Ei mitään, paitsi että tämän toimialan palveluntarjoajiin voidaan soveltaa sähköistä viestintää koskevan EU:n sääntelyjärjestelmän mukaista velvoitetta turvata yleisen edun mukaiset tavoitteet, jotka liittyvät sisällön siirtoon palveluntarjoajien verkossa. **BE:** Ei sitoumuksia.
3. **RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT**	
Rakennuspalvelut ja niihin liittyvät tekniset palvelut (CPC 511, CPC 512, CPC 513, CPC 514, CPC 515, CPC 516, CPC 517 ja CPC 518)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
4. **JAKELUPALVELUT** (pl. aseiden, ammusten, räjähdysaineiden ja muiden sotatarvikkeiden jakelu)	
A. Komissionääripalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
a) Moottoriajoneuvoja, moottoripyöriä, moottorikelkkoja ja niiden osia ja tarvikkeita koskevat komissionääripalvelut	**EU, paitsi AT, SI, SE, FI:** Ei sitoumuksia kemiallisten tuotteiden ja jalometallien (ja jalokivien) jakelun osalta.
(CPC 61111 osittain, CPC 6113 osittain ja CPC 6121 osittain)	**AT:** Ei sitoumuksia pyroteknisten tuotteiden, helposti syttyvien tuotteiden, räjäytysvälineiden ja myrkyllisten aineiden jakelun osalta

([1]) Postin kuljetus omaan lukuun maitse millä tahansa välineellä.
([2]) Postin kuljetus omaan lukuun ilmateitse.
([3]) Näihin palveluihin ei sisälly sähköinen tietojen ja/tai datan käsittely (ml. tapahtumakäsittely), joka on osa koodia CPC 843 ja joka sisältyy kohtaan 1.B. Tietokonepalvelut.
([4]) Yleisradiotoiminta määritellään television ja radion ohjelmasignaalien keskeytymättömäksi siirtoketjuksi, jota tarvitaan television ja radion ohjelmasignaalien välittämiseksi suurelle yleisölle, mutta se ei kata lähetystoiminnan harjoittajien välisiä radiolinkkejä.
([5]) Nämä palvelut kattavat televiestintäpalvelut, jotka koostuvat radio- ja televisiolähetysten lähettämisestä ja vastaanottamisesta satelliittitseitse (satelliitin välityksellä tapahtuva ohjelmasignaalien keskeytymätön siirtoketju, jota tarvitaan television ja radion ohjelmasignaalien välittämiseksi suurelle yleisölle). Toiminta kattaa satelliittipalvelujen käytön myynnin mutta ei television ohjelmapakettien myyntiä kotitalouksille.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Muut komissionääripalvelut	**AT, BG:** Ei sitoumuksia lääkinnälliseen käyttöön tarkoitettujen tuotteiden kuten lääkinnällisten ja kirurgisten laitteiden, lääkeaineiden ja lääkinnälliseen käyttöön tarkoitettujen tavaroiden osalta. **HR:** Ei sitoumuksia tupakkatuotteiden jakelun osalta.
(CPC 621)	Muodon 1 osalta
B. Tukkukaupan palvelut	**AT, BG, FR, PL, RO:** Ei sitoumuksia tupakan ja tupakkatuotteiden jakelun osalta.
a) Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja niiden osien ja tarvikkeiden tukkukaupan palvelut	
(CPC 61111 osittain, CPC 6113 osittain ja CPC 6121 osittain)	**BG, FI, PL, RO:** Ei sitoumuksia alkoholijuomien jakelun osalta.
b) Radio- ja telepäätelaitteiden tukkukaupan palvelut	**SE:** Ei sitoumuksia alkoholijuomien vähittäismyyntipalvelujen osalta.
(CPC 7542 osittain)	**AT, BG, CZ, FI, RO, SK, SI:** Ei sitoumuksia farmaseuttisten tuotteiden jakelun osalta.
c) Muut tukkukaupan palvelut	**BG, HU, PL:** Ei sitoumuksia hyödykkeiden välittäjien palvelujen osalta.
(CPC 622, pl. energiatuotteiden tukkukaupan palvelut ([1]))	**FR:** Komissionääripalvelujen osalta ei sitoumuksia niiden kauppiaiden ja välittäjien palvelujen osalta, jotka toimivat 17:llä kansallista etua koskevalla tuoreiden elintarvikkeiden markkina-alalla. Ei sitoumuksia farmaseuttisten tuotteiden tukkumyynnin osalta.
C. Vähittäiskaupan palvelut ([2])	**MT:** Ei sitoumuksia komissionääripalvelujen osalta.
Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja niiden osien ja tarvikkeiden vähittäiskaupan palvelut	**BE, BG, CY, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SK, UK:** Ei sitoumuksia vähittäiskaupan palvelujen osalta lukuun ottamatta postimyyntiä.
(CPC 61112, CPC 6113 osittain ja CPC 6121 osittain)	
Radio- ja telepäätelaitteiden vähittäiskaupan palvelut	
(CPC 7542 osittain)	
Elintarvikkeiden vähittäiskaupan palvelut	
(CPC 631)	
Muiden tuotteiden (ei energia-) vähittäiskaupan palvelut, pl. farmaseuttiset tuotteet sekä lääkinnälliset ja ortopediset tuotteet ([3])	
(CPC 632, pl. CPC 63211 ja 63297)	
D. Franchising-toiminta	
(CPC 8929)	

([1]) Nämä palvelut, joihin sisältyy CPC 62271, sisältyvät kohtaan 18.D. ENERGIAPALVELUT.
([2]) Ei sisällä huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät YRITYSPALVELUJEN kohtiin 1.B ja 1.F.l).
([3]) Farmaseuttisten tuotteiden sekä lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyynti sisältyy AMMATILLISTEN PALVELUJEN kohtaan 1.A.k).

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
5. **KOULUTUSPALVELUT** (ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)	
A. Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921)	Muodon 1 osalta **BG, CY, FI, HR, MT, RO, SE, SI:** Ei sitoumuksia. **FR:** Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaiden kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. **IT:** Jotta palveluntarjoajat voisivat myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, niiden on täytettävä kansalaisuusvaatimus. Muodon 2 osalta **CY, FI, HR, MT, RO, SE, SI:** Ei sitoumuksia.
B. Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut (CPC 922)	Muodon 1 osalta **BG, CY, FI,HR, MT, RO, SE:** Ei sitoumuksia. **FR:** Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaiden kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. **IT:** Jotta palveluntarjoajat voisivat myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, niiden on täytettävä kansalaisuusvaatimus. Muodon 2 osalta **CY, FI, MT, RO, SE:** Ei sitoumuksia. Muotojen 1 ja 2 osalta **LV:** Ei sitoumuksia sellaisten koulutuspalvelujen osalta, jotka liittyvät vammaisille opiskelijoille tarkoitettuihin toisen asteen teknisen ja ammatillisen koulutuksen kaltaisiin koulutuspalveluihin (CPC 9224).
C. Korkea-asteen koulutuspalvelut (CPC 923)	Muodon 1 osalta **AT, BG, CY, FI, MT, RO, SE:** Ei sitoumuksia. **FR:** Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaiden kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. **IT:** Jotta palveluntarjoajat voisivat myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, niiden on täytettävä kansalaisuusvaatimus. Muodon 2 osalta **AT, BG, CY, FI, MT, RO, SE:** Ei sitoumuksia. Muotojen 1 ja 2 osalta **CZ, SK:** Ei korkea-asteen koulutuspalveluja koskevia sitoumuksia lukuun ottamatta teknisiä ja ammatillisia keskiasteen jälkeisiä koulutuspalveluja (CPC 92310).
D. Aikuiskoulutuspalvelut (CPC 924)	Muotojen 1 ja 2 osalta **CY, FI, MT, RO, SE:** Ei sitoumuksia. **AT:** Ei sitoumuksia radio- tai televisiolähetyksinä toteutettavien aikuiskoulutuspalvelujen osalta.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
E. Muut koulutuspalvelut (CPC 929)	Muotojen 1 ja 2 osalta **AT, BE, BG, CY, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia. Muodon 1 osalta **HR:** Ei mitään kirjekurssina tai televiestinnän välityksellä toteutettavan koulutuksen osalta.
6. **YMPÄRISTÖPALVELUT**	
A. Jätevesipalvelut (CPC 9401) ([1])	Muodon 1 osalta **EU, paitsi EE, LT, LV:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja. **EE, LT, LV:** Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
B. Kiinteiden tai vaarallisten jätteiden käsittely pl. vaarallisten jätteiden kuljetus rajojen yli a) Jätehuoltopalvelut (CPC 9402) b) Puhtaanapito ja sen kaltaiset palvelut (CPC 9403)	Muodon 1 osalta **EU, paitsi EE, HU:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja. **EE, HU:** Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään. Muodon 1 osalta **EU, paitsi EE, HU, LT:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja. **EE, HU, LT:** Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
C. Ilman laadun ja ilmaston suojelu (CPC 9404) ([2])	Muodon 1 osalta **EU, paitsi EE, FI, LT, PL, RO:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja. **EE, FI, LT, PL, RO:** Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
D. Maaperän ja vesistön kunnostaminen ja puhdistaminen	Muodon 1 osalta **EU, paitsi EE, FI, RO:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja. **EE, FI, RO:** Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.

([1]) Vastaa viemäröintipalveluja.
([2]) Vastaa poistokaasujen puhdistuspalveluja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
a) Saastuneen tai pilaantuneen maaperän ja veden käsittely ja kunnostaminen (CPC 94060 osittain) ([1])	
E. Melun ja tärinän torjunta (CPC 9405)	Muodon 1 osalta **EU, paitsi EE, FI, LT, PL, RO:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja. **EE, FI, LT, PL, RO:** Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
F. Biologisen monimuotoisuuden ja maiseman säilyttäminen a) Luonnon- ja maisemansuojelupalvelut (CPC 9406 osittain)	Muodon 1 osalta **EU, paitsi EE, FI, RO:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja. **EE, FI, RO:** Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
G. Muut ympäristöpalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 94090)	Muodon 1 osalta **EU, paitsi EE, FI, RO:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja. **EE, FI, RO:** Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
7. **RAHOITUSPALVELUT**	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta **AT, BE, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, NL, PL, PT, RO, SK, SE, SI, UK:** Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien palvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruusalusten laukaisut ja kuljetukset (ml. satelliitit), joiden yhteydessä vakuutus kattaa kokonaan tai osittain kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä siitä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara. **AT:** Myynninedistämis- ja välitystoimet unioniin sijoittautumattoman tytäryhtiön tai Itävaltaan sijoittautumattoman sivuliikkeen (lukuun ottamatta jälleen- ja edelleenvakuutusta) puolesta ovat kiellettyjä. Pakollisen lentovakuutuksen, lukuun ottamatta kansainvälisen kaupallisen lentoliikenteen vakuutuksia, voi antaa ainoastaan unioniin sijoittautunut tytäryhtiö tai Itävaltaan sijoittautunut sivuliike.

([1]) Vastaa osittain luonnon ja maisemasuojelupalveluja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	DK: Pakollisen lentokuljetusvakuutuksen voivat antaa ainoastaan unioniin sijoittautuneet yritykset. Muut henkilöt tai yritykset (mukaan luettuina vakuutusyhtiöt) kuin ne vakuutusyhtiöt, joilla on Tanskan lainsäädännön mukaisesti myönnetty tai Tanskan toimivaltaisten viranomaisten myöntämä toimilupa, eivät voi antaa Tanskassa ensivakuutuksia Tanskassa asuville henkilöille, tanskalaisille aluksille tai Tanskassa olevalle omaisuudelle liiketoiminnallisia tarkoituksia varten. **DE:** Pakollisen lentovakuutuksen voi antaa ainoastaan unioniin sijoittautunut tytäryhtiö tai Saksaan sijoittautunut sivuliike. Jos ulkomainen vakuutusyhtiö on perustanut sivuliikkeen Saksaan, se voi tehdä Saksassa kansainvälisiin kuljetuksiin liittyviä vakuutussopimuksia ainoastaan Saksaan sijoittautuneen sivuliikkeensä kautta. **FR:** Maakuljetuksiin liittyviä riskejä voivat vakuuttaa ainoastaan unioniin sijoittautuneet vakuutusyhtiöt. **PL:** Ei sitoumuksia jälleenvakuutuksen ja edelleenvakuutuksen osalta lukuun ottamatta kansainvälisessä kaupassa oleviin tavaroihin liittyviä riskejä. **PT:** Ainoastaan EU:hun sijoittautuneet yhtiöt voivat antaa lento- ja merikuljetusvakuutuksia, jotka kattavat tavarat, lentokoneen, laivan ja vastuuvelvollisuuden. Ainoastaan EU:hun sijoittautuneet henkilöt tai yritykset voivat toimia edellä mainitun kaltaisen vakuutustoiminnan asiamiehinä Portugalissa. Muodon 1 osalta **AT, BE, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, NL, PT, RO, SK, SE, SI, UK:** Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien välityspalvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruusalusten laukaisut ja kuljetukset (ml. satelliitit), joiden yhteydessä vakuutus kattaa kokonaan tai osittain kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä siitä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara. **BG:** Ei ensivakuutuksia koskevia sitoumuksia, paitsi sellaisten palvelujen osalta, joita ulkomaiset palveluntarjoajat tarjoavat ulkomaisille henkilöille Bulgarian alueella. Ulkomaiset vakuutusyhtiöt eivät voi suoraan antaa tavaroiden kuljetusta ja ajoneuvoja koskevaa vakuutusta tai vastuuvakuutusta Bulgariaan sijoittuvien riskien varalta. Ulkomainen vakuutusyhtiö voi tehdä vakuutussopimuksia vain sivuliikkeen kautta. Ei sitoumuksia talletusvakuutusten ja sen kaltaisten korvausjärjestelmien eikä pakollisten vakuutusjärjestelmien osalta. **CY, LV, MT:** Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien palvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruusalusten laukaisut ja kuljetukset (ml. satelliitit), joiden yhteydessä vakuutus kattaa kokonaan tai osittain kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä siitä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	LT: Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien palvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruusalusten laukaisut ja kuljetukset (ml. satelliitit), joiden yhteydessä vakuutus kattaa kokonaan tai osittain kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä siitä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara lukuun ottamatta sellaisia maakuljetuksia, joissa riskit sijoittuvat Liettuaan. **BG, LV, LT, PL:** Ei sitoumuksia vakuutusvälityksen osalta. **ES:** Aktuaaripalveluja koskee asuinpaikkavaatimus, ja lisäksi edellytetään kolmen vuoden kokemusta alalta. **FI:** Ensivakuutuspalveluja (ml. rinnakkaisvakuutus) voivat tarjota ainoastaan vakuutuksenantajat, joiden päätoimipaikka on EU:ssa tai joilla on sivuliike Suomessa. Vakuutusvälittäjän palvelujen tarjonta edellyttää vakituista toimipaikkaa EU:ssa. **HR:** Ei sitoumuksia ensivakuutusten tai ensivakuutuksia koskevien välityspalvelujen osalta, paitsi seuraavien osalta: a) henkivakuutustoiminta: henkivakuutuksen tarjoaminen Kroatiassa asuville ulkomaisille henkilöille; b) vahinkovakuutus: muun vahinkovakuutuksen kuin autoihin liittyvän vakuutuksen tarjoaminen Kroatiassa asuville ulkomaisille henkilöille; c) merenkulku, lentoliikenne, kuljetukset. **HU:** Vakuutusyhtiöt, jotka eivät ole sijoittautuneet EU:ssa, voivat välittää ensivakuutuksia Unkarin alueella ainoastaan Unkariin rekisteröidyn sivuliikkeen kautta. **IT:** Ei sitoumuksia aktuaarien ammattikunnan osalta. Ainoastaan unioniin sijoittautuneet vakuutusyhtiöt voivat antaa tavaroiden kuljetusta ja ajoneuvoja koskevan vakuutuksen sekä vastuuvakuutuksen Italiaan sijoittuvien riskien varalta. Kyseistä varausta ei sovelleta kansainvälisiin kuljetuksiin, joihin liittyy tuontia Italiaan. **SE:** Ensivakuutusten tarjoaminen sallitaan ainoastaan Ruotsissa toimiluvan saaneen vakuutuspalvelujen tarjoajan kautta edellyttäen, että ulkomainen palveluntarjoaja ja ruotsalainen vakuutusyhtiö kuuluvat samaan yritysryhmään tai ne ovat tehneet sopimuksen keskinäisestä yhteistyöstä. Muodon 2 osalta **AT, BE, BG, CZ, CY, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE, SI, UK:** Ei sitoumuksia välitystoiminnan osalta. **BG:** Bulgarialaiset luonnolliset ja oikeushenkilöt sekä ulkomaalaiset henkilöt, jotka harjoittavat liiketoimintaa Bulgarian alueella, voivat tehdä ensivakuutussopimuksia Bulgariassa harjoittamansa toiminnan osalta vain sellaisten palveluntarjoajien kanssa, joilla on lupa harjoittaa vakuutustoimintaa Bulgariassa. Näistä sopimuksista johtuvat vakuutuskorvaukset on maksettava Bulgariassa. Ei sitoumuksia talletusvakuutusten ja sen kaltaisten korvausjärjestelmien eikä pakollisten vakuutusjärjestelmien osalta.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	HR: Ei sitoumuksia ensivakuutusten tai ensivakuutuksia koskevien välityspalvelujen osalta, paitsi seuraavien osalta: a) henkivakuutustoiminta: Kroatiassa asuvien ulkomaisten henkilöiden mahdollisuudet saada henkivakuutus; b) vahinkovakuutus: i) Kroatiassa asuvien ulkomaisten henkilöiden mahdollisuudet saada muu vahinkovakuutus kuin autoihin liittyvä vakuutus; ii) henkilö- tai omaisuusvakuutus, jota ei ole saatavilla Kroatiassa; yritykset, jotka hankkivat ulkomailla vakuutuksen ulkomailla toteutettavien investointitöiden yhteydessä ja jotka vakuuttavat myös kyseisiin töihin käytettävän välineistön; ulkomaisten lainojen tuoton varmistaminen (takausvakuutus); sellaisten kokonaan omistettujen yritysten ja yhteisyritysten henkilö- ja omaisuusvakuutus, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa ulkomailla, jos vakuutus on kyseisen maan säännösten mukainen tai sitä edellytetään yrityksen rekisteröinnin yhteydessä; rakenteilla ja kunnostettavina olevat alukset, jos vakuutusta edellytetään ulkomaisen asiakkaan (ostajan) kanssa tehdyssä sopimuksessa; c) merenkulku, lentoliikenne, kuljetukset. **IT:** Ainoastaan unioniin sijoittautuneet vakuutusyhtiöt voivat antaa tavaroiden kuljetusta ja ajoneuvoja koskevan vakuutuksen sekä vastuuvakuutuksen Italiaan sijoittuvien riskien varalta. Kyseistä varausta ei sovelleta kansainvälisiin kuljetuksiin, joihin liittyy tuontia Italiaan.
B. Pankki- ja muut rahoituspalvelut (pl. vakuutuspalvelut)	Muodon 1 osalta **AT, BE, BG, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, NL, PL, PT, SK, SE, UK:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn sekä neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen tarjoamista, välitystoimintaa lukuun ottamatta. **BE:** Sijoitusneuvontapalvelujen tarjonta edellyttää sijoittautumista Belgiaan. **BG:** Televerkon käyttöön saatetaan soveltaa rajoituksia ja ehtoja. **CY:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta siirtokelpoisten arvopaperien kauppaa, rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn sekä neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen tarjoamista, välitystoimintaa lukuun ottamatta. **EE:** Talletusten vastaanottamiseen tarvitaan Viron rahoitustarkastuslaitoksen lupa ja rekisteröityminen Viron lainsäädännön mukaisesti osakeyhtiönä, tytäryhtiönä tai sivuliikkeenä. Sijoitusrahastojen hallinta edellyttää erikoistuneen rahastoyhtiön perustamista, ja sijoitusrahastojen säilytysyhteisöinä voivat toimia ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka on unionissa. **HR:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta luotonantoa, rahoitusleasingiä, maksu- ja rahansiirtopalveluja, takauksia ja sitoumuksia, välitystoimintaa rahamarkkinoilla, rahoitustietojen antamista ja siirtoa, neuvontaa ja alan muita liitännäispalveluja, välitystoimintaa lukuun ottamatta.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	LT: Sijoitusrahastojen hallinta edellyttää erikoistuneen rahastoyhtiön perustamista, ja sijoitusrahastojen säilytysyhteisöinä voivat toimia ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka on Liettuassa tai joilla on sivuliike Liettuassa. **IE:** Sijoituspalvelujen tai sijoitusneuvonnan tarjoaminen edellyttää joko (I) Irlannissa saatua lupaa, jonka edellytyksenä yleensä on, että yritys on yhtiöitetty, avoin yhtiö tai itsenäinen elinkeinonharjoittaja ja kussakin tapauksessa päätoimipaikan/sääntömääräisen kotipaikan on oltava Irlannissa (toimilupaa ei vaadita tietyissä tapauksissa, esim. jos kolmannen maan palveluntarjoajalla ei ole liiketoimintaa Irlannissa ja palveluja ei tarjota yksityishenkilöille), tai (II) muussa jäsenvaltiossa saatua lupaa EU:n sijoituspalveludirektiivin mukaisesti. **IT:** Ei sitoumuksia rahoituspalvelujen tarjoajien (promotori di servizi finanziari) osalta. **LV:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta osallistumista kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun sekä rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn ja neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen tarjoamista, välitystoimintaa lukuun ottamatta. **LT:** Eläkerahastojen hoito edellyttää kaupallista läsnäoloa. **MT:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta talletusten vastaanottoa, kaikentyyppistä luotonantoa sekä rahoitustietojen ja rahoitustiedon tietojenkäsittelyn sekä neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen tarjoamista, välitystoimintaa lukuun ottamatta. **PL:** Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvien ohjelmistojen toimittaminen: käytettävä julkista televerkkoa tai muun luvan saaneen toimijan verkkoa. **RO:** Ei sitoumuksia rahoitusleasingin osalta, rahamarkkinavälineiden, ulkomaanvaluutan, johdannaistuotteiden, valuuttakurssien ja korkovälineiden, siirtokelpoisten arvopapereiden sekä muiden markkinakelpoisten välineiden ja rahoitusvarojen kaupan, kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun osallistumisen, omaisuuden hoidon sekä rahoitusomaisuuden maksu- ja clearingpalvelujen osalta. Maksu- ja rahansiirtopalveluja saa tarjota ainoastaan maahan sijoittautuneen pankin kautta. SI: i) Osallistuminen valtion velkasitoumusten liikkeeseenlaskuun, eläkerahastojen hoito: Ei sitoumuksia. ii) Kaikki muut osa-alat lukuun ottamatta seuraavia: rahoitustietojen antaminen ja siirto, kotimaisten oikeussubjektien ja yksityisten elinkeinonharjoittajien luotonhankinta (kaikentyyppinen lainanotto) sekä takausten ja sitoumusten hankinta ulkomaisilta luottolaitoksilta sekä rahoitusalan muut liitännäispalvelut: Ei sitoumuksia. Slovenian pörssin jäsenten on oltava yhtiöitettyjä Sloveniassa tai niiden on oltava ulkomaisten investointiyritysten tai pankkien sivuliikkeitä. Muodon 2 osalta **BG:** Televerkon käyttöön saatetaan soveltaa rajoituksia ja ehtoja. **PL:** Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvien ohjelmistojen toimittaminen: käytettävä julkista televerkkoa tai muun luvan saaneen toimijan verkkoa.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
8. **TERVEYDENHUOLTO- JA SOSIAALIPALVELUT** (ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)	
A. Sairaalapalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 9311)	**AT, BE, BG, DE, CY, CZ, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LT, MT, LU, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK, UK:** Ei sitoumuksia. **HR:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta telelääketiedettä.
C. Hoitolaitosten palvelut, muut kuin sairaalapalvelut	Muodon 2 osalta
(CPC 93193)	Ei mitään.
D. Sosiaalipalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 933)	**AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, EL, FI, FR, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK, UK:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta **BE:** Ei sitoumuksia muiden sosiaalipalvelujen kuin toipilas- ja lepokotien ja vanhainkotien osalta.
9. **MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT**	
A. Hotelli- ja ravintolapalvelut sekä ateriapalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 641, CPC 642 ja CPC 643)	**AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta ateriapalveluja. **HR:** Ei sitoumuksia.
pl. lentoliikenteen ateriapalvelut [1]	Muodon 2 osalta Ei mitään.
B. Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut	Muodon 1 osalta **BG, HU:** Ei sitoumuksia.
(ml. matkaoppaiden palvelut)	Muodon 2 osalta
(CPC 7471)	Ei mitään.
C. Matkailijoiden opastuspalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 7472)	**BG, CY, CZ, HU, IT, LT, MT, PL, SK, SI:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
10. **VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT** (muut kuin audiovisuaalipalvelut)	
A. Viihdepalvelut (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye- ja sirkus- ja diskopalvelut)	Muodon 1 osalta **BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, UK:** Ei sitoumuksia.

[1] Lentoliikenteen ateriapalvelut sisältyvät LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUJEN kohtaan 12.D.a, Maahuolintapalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
(CPC 9619)	Muodon 2 osalta **CY, CZ, FI, HR, MT, PL, RO, SK, SI:** Ei sitoumuksia. **BG:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta teatterituottajien, lauluryhmien, yhtyeiden ja orkestereiden palveluja (CPC 96191), kirjailijoiden, säveltäjien, kuvanveistäjien, viihdetaiteilijoiden ja muiden yksittäisten taiteilijoiden palveluja (CPC 96192) sekä teatterien liitännäispalveluja (CPC 96193). **EE:** Ei muita viihdepalveluja (CPC 96199) koskevia sitoumuksia lukuun ottamatta elokuvateatteripalveluja. **LT, LV:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta elokuvateattereiden käyttöpalveluja (CPC 96199 osittain).
B. Uutis- ja uutistoimistopalvelut (CPC 962)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Kirjasto-, arkisto-, museo- ja muut kulttuuripalvelut (CPC 963)	Muodon 1 osalta **BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta **BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia.
D. Urheilupalvelut (CPC 9641)	Muotojen 1 ja 2 osalta **AT:** Ei sitoumuksia hiihtokoulupalvelujen eikä vuoristo-oppaiden palvelujen osalta. **BG, CZ, LV, MT, PL, RO, SK:** Ei sitoumuksia. Muodon 1 osalta **CY, EE, HR:** Ei sitoumuksia.
E. Virkistyspuistojen ja uimarantojen palvelut (CPC 96491)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
11. **LIIKENNEPALVELUT**	
A. Meriliikenne	Muotojen 1 ja 2 osalta
a) Kansainvälinen henkilöliikenne (CPC 7211 ilman kansallista kabotaasiliikennettä ([1]))	**BG, CY, DE, EE, ES, FR, FI, EL, IT, LT, MT, PT, RO, SI, SE:** Syöttöliikenteen palvelut ovat luvanvaraisia.
b) Kansainvälinen tavaraliikenne (CPC 7212 ilman kansallista kabotaasiliikennettä) ([2])	

([1]) Tähän luetteloon ei sisälly kansallinen kabotaasiliikenne, jonka katsotaan käsittävän matkustajien tai tavaroiden kuljettamisen EU:n jonkin jäsenvaltion sataman tai paikan ja saman jäsenvaltion toisen sataman tai paikan välillä, mukaan luettuna mannerjalusta YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti, sekä jostakin EU:n jäsenvaltion satamasta tai paikasta lähtevän ja samaan satamaan tai paikkaan päättyvän liikenteen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta sitä, mitä asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisesti voidaan pitää kabotaasina.

([2]) Sisältää syöttöliikenteen sekä kansainvälisten meriliikennepalvelujen toimittajien suorittaman välineiden siirtämisen satamasta toiseen samassa valtiossa, jos siihen ei liity tuloja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
B. Sisävesiliikenne	Muotojen 1 ja 2 osalta
a) Henkilöliikenne (CPC 7221 ilman kansallista kabotaasiliikennettä)	**EU:** Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (mm. Rein-, Main- ja Tonava-joen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) ja Tonavan jokiliikennettä sääntelevän Belgradin yleissopimuksen täytäntöönpanomääräyksiä sovelletaan.
b) Tavaraliikenne (CPC 7222 ilman kansallista kabotaasiliikennettä)	**AT:** Vaatimuksena on rekisteröity yhtiö tai pysyvä toimipaikka Itävallassa. **BG, CY, EE, FI, HR, HU, LT, MT, RO, SE, SI:** Ei sitoumuksia. **CZ, SK:** Ei sitoumuksia muodon 1 osalta.
C. Rautatieliikenne	Muodon 1 osalta
a) Henkilöliikenne	**EU:** Ei sitoumuksia.
(CPC 7111)	Muodon 2 osalta
b) Tavaraliikenne	Ei mitään.
(CPC 7112)	
D. Tieliikenne	Muodon 1 osalta
a) Henkilöliikenne	**EU:** Ei sitoumuksia.
(CPC 7121 ja CPC 7122)	Muodon 2 osalta
b) Tavaraliikenne	Ei mitään.
(CPC 7123, pl. postin kuljetus omaan lukuun [1])	
E. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetus [2]	Muodon 1 osalta **EU:** Ei sitoumuksia.
(CPC 7139)	Muodon 2 osalta **AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia.
12. **LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUT** [3]	
A. Meriliikenteen liitännäispalvelut	
a) Meriliikenteen lastinkäsittelypalvelut	Muodon 1 osalta
b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain)	**EU:** Ei sitoumuksia merirahdin lastinkäsittelypalvelujen, hinaus- ja työntöpalvelujen, tulliselvityspalvelujen eikä konttiasema- ja varastointipalvelujen osalta,
c) Tulliselvityspalvelut	**AT, BG, CY, CZ, DE, EE, HU, LT, MT, PL, RO, SK, SI, SE:** Ei sitoumuksia alusten, joissa on miehistö, vuokrauspalvelujen osalta.
d) Konttiasema- ja varastointipalvelut	

[1] CPC 71235 osittain; sisältyy VIESTINTÄPALVELUJEN kohtaan 2.A. Posti- ja kuriiripalvelut.
[2] Polttoaineiden putkijohtokuljetus sisältyy ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 13.B.
[3] Ei sisällä liikennevälineiden huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät YRITYSPALVELUJEN kohtiin 1.F.l) 1–1.F.l) 4.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
e) Varustamon edustajan palvelut	**BG:** Ei sitoumuksia.
f) Meriliikenteen huolintapalvelut	
g) Alusten vuokrauspalvelut miehistöineen	**AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia varastointipalvelujen osalta.
(CPC 7213)	**HR:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahdin kuljetusvälityspalveluja.
h) Hinaus- ja työntöpalvelut	
(CPC 7214)	
i) Meriliikenteen tukipalvelut	Muodon 2 osalta
(CPC 745 osittain)	Ei mitään.
j) Muut tuki- ja liitännäispalvelut	
(CPC 749 osittain)	
B. Sisävesiliikenteen liitännäispalvelut	
a) Lastinkäsittelypalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 741 osittain)	**EU:** Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (mm. Rein-, Main- ja Tonava-joen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) täytäntöönpanomääräyksiä sovelletaan.
b) Varastointipalvelut	
(CPC 742 osittain)	
c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut	
(CPC 748 osittain)	**EU:** Ei sitoumuksia hinaus- ja työntöpalvelujen osalta, paitsi CZ, LV ja SK muodon 2 osalta, joissa: Ei mitään. **HR:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahdin kuljetusvälityspalveluja.
d) Alusten vuokrauspalvelut miehistöineen	Muodon 1 osalta
(CPC 7223)	**AT, BG, CY, CZ, DE, EE, FI, HU, LV, LT, MT, RO, SK, SI, SE:** Ei sitoumuksia alusten, joissa on miehistö, vuokrauspalvelujen osalta.
e) Hinaus- ja työntöpalvelut	
(CPC 7224)	
f) Sisävesiliikenteen tukipalvelut	
(CPC 745 osittain)	
g) Muut tuki- ja liitännäispalvelut	
(CPC 749 osittain)	
C. Rautatieliikenteen liitännäispalvelut	
a) Lastinkäsittelypalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 741 osittain)	**EU:** Ei sitoumuksia hinaus- ja työntöpalvelujen osalta. **HR:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahdin kuljetusvälityspalveluja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Varastointipalvelut	Muodon 2 osalta
(CPC 742 osittain)	Ei mitään.
c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut	
(CPC 748 osittain)	
d) Hinaus- ja työntöpalvelut	
(CPC 7113)	
e) Rautatieliikenteen tukipalvelut	
(CPC 743)	
f) Muut tuki- ja liitännäispalvelut	
(CPC 749 osittain)	
D. Tieliikenteen liitännäispalvelut	
a) Lastinkäsittelypalvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 741 osittain)	**AT, BG, CY, CZ, EE, HU, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI, SE:** Ei sitoumuksia kaupalliseen käyttöön tarkoitettujen maantieajoneuvojen, joissa on käyttäjä/kuljettaja, vuokrauspalvelujen osalta.
b) Varastointipalvelut	**HR:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahdin kuljetusvälityspalveluja ja sellaisia tieliikenteen tukipalveluja, joihin tarvitaan lupa.
(CPC 742 osittain)	Muodon 2 osalta
c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut	Ei mitään.
(CPC 748 osittain)	
d) Kaupalliseen käyttöön tarkoitettujen maantieajoneuvojen, joissa on käyttäjä tai kuljettaja, vuokrauspalvelut	
(CPC 7124)	
e) Muut tieliikenteen tukipalvelut	
(CPC 744)	
f) Muut tuki- ja liitännäispalvelut	
(CPC 749 osittain)	
D. Ilmaliikennepalvelujen liitännäispalvelut	
a) Maahuolintapalvelut (ml. ateriapalvelut)	Muodon 1 osalta
	EU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta ateriapalveluja.
	Muodon 2 osalta
	BG, CY, CZ, HR, HU, MT, PL, RO, SK, SI: Ei sitoumuksia.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Varastointipalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 742 osittain)	Ei mitään.
c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 748 osittain)	Ei mitään.
d) Ilma-alusten vuokrauspalvelut miehistöineen	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 734)	**EU:** Unionin lentoliikenteen harjoittajien käyttämien ilma-alusten on oltava rekisteröityjä kyseiselle lentoliikenteen harjoittajalle luvan antaneessa jäsenvaltiossa tai muualla unionissa. Rekisteröitävän ilma-aluksen voidaan edellyttää olevan joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttävien luonnollisten henkilöiden tai osakkuutta ja määräysvaltaa koskevat erityiset vaatimukset täyttävien oikeushenkilöiden omistuksessa. Poikkeuksena ulkomainen lentoliikenteen harjoittaja voi erityisissä olosuhteissa vuokrata EU:n lentoliikenteen harjoittajalle EU:n ulkopuolella rekisteröidyn ilma-aluksen tämän poikkeuksellista tarvetta tai kausiluonteista kapasiteettitarvetta varten tai toiminnallisten ongelmien ratkaisemiseksi, jos tarvetta ei pystytä kohtuudella tyydyttämään EU:ssa rekisteröidyn ilma-aluksen vuokrauksella, edellyttäen että tähän on saatu lupa rajoitetuksi ajaksi EU:n lentoliikenteen harjoittajalle toimiluvan antaneelta EU:n jäsenvaltiolta.
e) Myynti ja markkinointi	Muotojen 1 ja 2 osalta
f) Tietokonepohjainen paikanvarausjärjestelmä (TPJ)	**EU:** Jos EU:n lentoliikenteen harjoittajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua [1] kuin Euroopan unionin ulkopuolella toimivat TPJ-palvelujen tarjoajat myöntävät EU:ssa tai jos EU:n TPJ-palvelujen tarjoajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua kuin EU:n ulkopuoliset lentoliikenteen harjoittajat myöntävät EU:ssa, voidaan toteuttaa toimenpiteitä, jotta EU:ssa toimivat TPJ-palvelujen tarjoajat myöntäisivät EU:n ulkopuolisille lentoliikenteen harjoittajille ja EU:ssa toimivat lentoliikenteen harjoittajat EU:n ulkopuolisille TPJ-palvelujen tarjoajille vastaavan kohtelun.
g) Lentoasemien hallinta	Muodon 1 osalta **EU:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
E. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut [2]	Muodon 1 osalta
a) Putkijohtoja pitkin kuljetettujen muiden tuotteiden kuin polttoaineiden varastointipalvelut	**AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK:** Ei sitoumuksia.
(CPC 742 osittain)	Muodon 2 osalta Ei mitään.
13. **MUUT LIIKENNEPALVELUT**	
Yhdistettyjen kuljetuspalvelujen tarjoaminen	**BE, DE, DK, EL, ES, FI, FR, IE, IT, LU, NL, PT, UK:** Ei mitään, sanotun kuitenkaan rajoittamatta minkään tietyn liikennemuodon osalta tässä sitoumusluettelossa määrättyjen rajoitusten soveltamista. AT, BG, CY, CZ, EE, HR, HU, LT, LV, MT, PL, RO, SE, SI, SK: Ei sitoumuksia.

[1] ”Vastaava kohtelu” merkitsee Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajien ja Euroopan unionin TPJ-palvelujen tarjoajien syrjimätöntä kohtelua.
[2] Polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut sisältyvät ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 13.C.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
14. **ENERGIAPALVELUT**	
A. Kaivostoimintaan liittyvät palvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta
(CPC 883) ([1])	Ei mitään.
B. Polttoaineiden putkijohtokuljetukset	Muodon 1 osalta
(CPC 7131)	**EU:** Ei sitoumuksia.
	Muodon 2 osalta
	AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia.
C. Putkijohtoja pitkin kuljetettujen polttoaineiden varastointipalvelut	Muodon 1 osalta
	AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE, UK: Ei sitoumuksia.
(CPC 742 osittain)	Muodon 2 osalta
	Ei mitään.
D. Kiinteiden, nestemäisten ja kaasumaisten polttoaineiden sekä niihin liittyvien tuotteiden tukkukaupan palvelut	Muodon 1 osalta
	EU: Ei sitoumuksia sähkön, höyryn ja lämminveden tukkumyyntipalvelujen osalta.
(CPC 62271)	Muodon 2 osalta
sekä sähkön, höyryn ja lämminveden tukkukaupan palvelut	Ei mitään.
E. Moottoripolttoaineiden vähittäiskaupan palvelut	Muodon 1 osalta
(CPC 613)	**EU:** Ei sitoumuksia.
	Muodon 2 osalta
	Ei mitään.
F. Polttoöljyn, pullotetun kaasun, hiilen ja puun vähittäismyynti	Muodon 1 osalta
	EU: Ei sitoumuksia sähkön, (pullottamattoman) kaasun, höyryn ja lämminveden vähittäismyynnin palvelujen osalta.
(CPC 63297)	**BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SK, UK:** Ei sitoumuksia polttoöljyn, pullotetun kaasun, hiilen ja puun vähittäismyynnin osalta lukuun ottamatta postimyyntiä, jossa: ei mitään.
sekä sähkön, (pullottamattoman) kaasun, höyryn ja lämminveden vähittäismyyntipalvelut	Muodon 2 osalta
	Ei mitään.
G. Energian jakeluun liittyvät palvelut	Muodon 1 osalta
	EU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja, joissa: ei mitään.

([1]) Sisältää seuraavat palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut: kaivostoimintaan liittyvät neuvonta ja konsultointipalvelut, porauspaikan valmistelu, porauslaitteen asennus, poraus, poranterien huoltopalvelut, suojaputkituspalvelut, porausliejun valmistus ja toimitus, kiinteän aineen hallinta, porausreiässä suoritettavat erikoistoimenpiteet, kairausalueen geologia ja porauksen hallinta, kairasydännäytteen otto, reiän koestus, vaijeripalvelut, viimeistelynesteiden (suolaliuosten) toimitus ja käyttö, viimeistelylaitteiden toimitus ja asentaminen, sementointi (painepumppaus), aktivointipalvelut (rakoiluttaminen, hapottaminen ja painepumppaus), porausreiän korjauspalvelut, porausreiän tulppaaminen ja hylkääminen.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
(CPC 887)	Muodon 2 osalta Ei mitään.
15. **MUUT MUUALLE LUOKITTELEMATTOMAT PALVELUT**	
a) Pesu-, puhdistus- ja värjäyspalvelut (CPC 9701)	Muodon 1 osalta **EU:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
b) Kampaamopalvelut (CPC 97021)	Muodon 1 osalta **EU:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
c) Kosmetologin käsittely, käsi- ja jalkahoitopalvelut (CPC 97022)	Muodon 1 osalta **EU:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
d) Muut kauneudenhoitopalvelut, muualle luokittelemattomat (CPC 97029)	Muodon 1 osalta **EU:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
e) Kylpyläpalvelut ja muut kuin terapeuttiset hieronnat, joita tarjotaan rentouttavina ja fyysistä hyvinvointia edistävinä palveluina eikä lääkinnällisiin tai kuntoutustarkoituksiin [1] (CPC ver. 1.0 97230)	Muodon 1 osalta **EU:** Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
g) Televiestinnän yhteyspalvelut (CPC 7543)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

[1] Terapeuttiset hieronnat ja kylpylähoitopalvelut sisältyvät kohtiin Sairaanhoitopalvelut (1.A.h), Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (1.A.j) ja Terveydenhuoltopalvelut (8.A ja 8.C).

LIITE XXVII-C

LUETTELO AVAINHENKILÖSTÖÄ, KORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEITA HARJOTTELIJOITA JA YRITYSMYYJIÄ KOSKEVISTA VARAUKSISTA (UNIONI)

1. Jäljempänä esitettävässä varauksia koskevassa luettelossa ilmoitetaan tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kauppaan liittyvät kysymykset) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) 2 ja 3 jakson mukaisesti vapautettu taloudellinen toiminta, johon sovelletaan avainhenkilöstöä ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskevia rajoituksia tämän sopimuksen 215 artiklan mukaisesti ja yritysmyyjiä koskevia rajoituksia tämän sopimuksen 216 artiklan mukaisesti, sekä eritellään kyseiset rajoitukset. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Jos b kohdassa tarkoitetussa sarakkeessa on ainoastaan jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siinä mainitsemattomat jäsenvaltiot tekevät kyseistä alaa koskevat sitoumukset ilman varauksia (vaikka tietyllä alalla ei ole jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia tai alakohtaisia unionin laajuisia varauksia).

   Unioni ei tee avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevia sitoumuksia sellaisen taloudellisen toiminnan osalta, jota ei vapauteta (pysyy ilman sitoumuksia) tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kauppaan liittyvät kysymykset) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) 2 ja 3 jakson nojalla.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *prov*, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *ver* 1.0, 1998).

3. Avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita, yrityspalvelujen myyjiä ja tavaroiden myyjiä koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoituksena tai vaikutuksena on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

4. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 215 ja 216 artiklassa tarkoitettuja rajoituksia. Vaikka tällaiset toimenpiteet (esimerkiksi toimiluvan saamista, tutkintotodistusten tunnustamista säännellyillä aloilla, tiettyjen tutkintojen — kielitutkinnot mukaan luettuina — läpäisemistä koskevat edellytykset) eivät sisälly luetteloon, niitä sovelletaan joka tapauksessa Moldovan avainhenkilöstöön, korkeakoulututkinnon suorittaneisiin harjoittelijoihin ja yritysmyyjiin.

5. Kaikkia muita maahantuloa, oleskelua, työskentelyä ja sosiaaliturvaa koskevia EU:n ja sen jäsenvaltioiden lakeja ja määräyksiä, mukaan luettuna oleskelun kestoa, vähimmäispalkkoja ja työehtosopimuksia koskevat määräykset, on sovellettava edelleen.

6. Tämän sopimuksen 202 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolen myöntämiä tukia.

7. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita sijoittautumista koskevassa sitoumusluettelossa kuvattujen julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa.

8. Toimialoilla, joilla sovelletaan taloudellista tarveharkintaa, sen pääasiallisena perusteena on alan markkinatilanteen arviointi siinä jäsenvaltiossa tai sillä alueella, jossa tai jolla palvelua on tarkoitus tarjota, mukaan luettuina olemassa olevien palveluntarjoajien määrä ja niihin kohdistuvat vaikutukset.

9. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille tai oikeushenkilöille.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
KAIKKI TOIMIALAT	**Sisäisen siirron saaneet työntekijät** **BG:** Sisäisen siirron saaneiden työntekijöiden määrä ei saa olla yli 10 prosenttia kyseessä olevan bulgarialaisen oikeushenkilön vuosittain työllistämien EU:n kansalaisten määrästä. Jos työllistettyjä on vähemmän kuin 100, yrityksen sisällä siirron saaneiden määrä voi olla yli 10 prosenttia työllistettyjen koko määrästä, jos siihen saadaan lupa. **HU:** Ei sitoumuksia sellaisten luonnollisten henkilöiden osalta, jotka ovat olleet osakkaina jossakin moldovalaisessa oikeushenkilössä.
KAIKKI TOIMIALAT	**Korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat** **AT, CZ, DE, ES, FR, HU**: Harjoittelun on liityttävä suoritettuun korkeakoulututkintoon. **BG, HU:** Korkeakoulututkinnon suorittaneiden harjoittelijoiden osalta edellytetään taloudellista tarveharkintaa. (1)
KAIKKI TOIMIALAT	**Toimitusjohtajat ja tilintarkastajat** **AT:** Oikeushenkilöiden sivuliikkeiden toimitusjohtajien on asuttava vakinaisesti Itävallassa. Oikeushenkilön tai sivuliikkeen palveluksessa olevien luonnollisten henkilöiden, jotka vastaavat Itävallan kauppalain (Austrian Trade Act) noudattamisesta, on asuttava vakinaisesti Itävallassa. **FI:** Ulkomaalainen, joka harjoittaa kauppaa yksityisyrittäjänä, tarvitsee elinkeinoluvan, ja hänen on asuttava vakinaisesti ETA-valtiossa. Kaikilla toimialoilla toimitusjohtajia koskee ETA-asuinpaikkavaatimus; vaatimuksesta voidaan kuitenkin myöntää vapautus tietyille yrityksille. **FR:** Teollisen, kaupallisen tai käsiteollisen yrityksen toimitusjohtajalla on oltava erityisvaltuutus, jollei hänellä ole oleskelulupaa. **RO:** Kaupallisten yhtiöiden tilintarkastajien ja varatilintarkastajien enemmistön on oltava Romanian kansalaisia. **SE:** Oikeushenkilön tai sivuliikkeen toimitusjohtajan on asuttava Ruotsissa.
KAIKKI TOIMIALAT	**Tunnustaminen** **EU:** Tutkintotodistusten vastavuoroisesta tunnustamisesta annettuja EU:n direktiivejä sovelletaan ainoastaan EU:n kansalaisiin. Oikeus harjoittaa sääneltyä ammattia yhdessä jäsenvaltiossa ei merkitse oikeutta harjoittaa kyseistä ammattia toisessa jäsenvaltiossa (2).

(1) Palvelualoja koskevat rajoitukset eivät ylitä nykyisten GATS-sitoumusten mukaisia rajoituksia.
(2) Jotta EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten tutkinnot voidaan tunnustaa koko unionissa, on neuvoteltava tämän sopimuksen 222 artiklan mukainen vastavuoroista tunnustamista koskeva sopimus.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
6. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut (CPC 861) [1] (pl. julkisia tehtäviä hoitavien oikeusalan ammattilaisten (kuten notaarit, "huissiers de justice" ja muut "officiers publics et ministériel") tarjoamat oikeudelliset neuvontapalvelut sekä oikeudelliset asiakirja- ja todistuspalvelut)	**AT, CY, ES, EL, LT, MT, RO, SK:** Kansallisen (EU ja jäsenvaltio) oikeuden harjoittamiseen vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. Espanjassa toimivaltaiset viranomaiset voivat myöntää tähän poikkeuksia. **BE, FI:** Oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Belgiassa sovelletaan kiintiöitä "Cour de cassation" -- oikeusistuimessa edustamiseen muissa kuin rikosoikeudellisissa tapauksissa. **BG:** Moldovalaiset asianajajat voivat tarjota oikeudellista edustusta koskevia palveluja ainoastaan Moldovan tasavallan kansalaisten osalta, ja edellytyksenä on vastavuoroisuus ja yhteistyö bulgarialaisen asianajajan kanssa. Oikeudellista sovittelua koskevien palvelujen tarjoaminen edellyttää vakinaista asuinpaikkaa. **FR:** Asianajajat voivat harjoittaa "avocat auprès de la Cour de Cassation" ja "avocat auprès du Conseil d'Etat" -ammatteja kiintiöiden rajoissa ja kansalaisuusvaatimuksen täyttyessä. **HR:** Oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen (Kroatian kansalaisuus tai jonkin muun jäsenvaltion kansalaisuus) täyttymistä. **HU:** Asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Ulkomaisten asianajajien harjoittamat lakiasiainpalvelut on rajattu oikeudellisen neuvonnan tarjoamiseen, jonka on tapahduttava unkarilaisen asianajajan tai lakiasiaintoimiston kanssa tehdyn yhteistyösopimuksen perusteella. **LV:** Valan tehneitä asianajajia, joille on varattu rikosoikeudenkäynneissä edustaminen, koskee kansalaisuusvaatimus. **DK:** Oikeudellisten neuvontapalvelujen markkinointi on rajattu asianajajille, joilla on Tanskassa myönnetty toimilupa. Tanskalaisen toimiluvan myöntämisen edellytyksenä on Tanskassa suoritettu lainopillinen tutkinto. **LU:** Luxemburgin ja EU:n oikeuteen liittyvien lakiasiainpalvelujen tarjoaminen edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. **SE:** Asianajajaliiton jäsenyys, joka on tarpeen ainoastaan käytettäessä ruotsalaista "advokat"-ammattinimikettä, edellyttää asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä.

[1] Sisältää oikeudelliset neuvonta ja -edustuspalvelut, välimies- ja sovittelupalvelut sekä oikeudelliset asiakirja- ja todistuspalvelut.
Lakiasiainpalvelujen tarjonta on sallittua ainoastaan kansainväliseen oikeuteen, EU:n oikeuteen ja sellaisen lainkäyttöalueen oikeuteen, jolla palveluntarjoaja tai sen henkilöstö on oikeutettu toimimaan asianajajana, kuuluvissa asioissa, ja siihen sovelletaan, kuten muidenkin palvelujen tarjontaan, jäsenvaltioissa sovellettavia lupavaatimuksia ja -menettelyjä. Kansainväliseen oikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja tarjoavilla asianajajilla kyseiset lupavaatimukset ja -menettelyt voivat tarkoittaa paikallisten eettisten sääntöjen noudattamista, kotimaan ammattinimikkeen käyttämistä (jollei isäntämaan ammattinimikkeen käytölle ole saatu hyväksyntää), vakuutusta koskevien vaatimusten täyttämistä, yksinkertaista rekisteröitymistä isäntämaan asianajajaliittoon tai yksinkertaistettua hyväksymistä isäntämaan asianajajaliiton jäseneksi soveltuvuuskokeen kautta ja lainmukaisen kotipaikan tai toimipaikan sijaitsemista isäntämaassa. EU:n oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota jossakin jäsenvaltiossa asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan, ja jäsenvaltion oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota kyseisen jäsenvaltion asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan. Näin ollen edustaminen unionin tuomioistuimissa ja muissa toimivaltaisissa viranomaisissa saattaa edellyttää täysjäsenyyttä kyseisen jäsenvaltion asianajajaliitossa, koska tällöin on kyse EU:n ja kansallisen prosessioikeuden harjoittamisesta. Joissakin jäsenvaltioissa ulkomaiset asianajajat, joita ei ole hyväksytty asianajajaliiton täysjäseniksi, voivat kuitenkin edustaa siviilioikeudellisissa menettelyissä osapuolta, joka on sellaisen valtion kansalainen tai kuuluu sellaiselle valtiolle, jossa asianajajalla on lupa harjoittaa ammattiaan.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) 1. Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 86212, muut kuin "tilintarkastuspalvelut", CPC 86213, CPC 86219 ja CPC 86220)	**FR:** Laskentatoimen palvelujen ja kirjanpitopalvelujen tarjoaminen edellyttää talous-, valtiovarain- ja teollisuusministerin päätöstä ulkoministerin suostumuksella. Asuinpaikkavaatimus ei voi olla yli viisi vuotta. **IT:** Asuinpaikkavaatimus.
b) 2. Tilintarkastuspalvelut (CPC 86211 ja 86212, muut kuin laskentatoimen palvelut)	**AT:** Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa ja Itävallan erityislainsäädännössä (esim. osakeyhtiölaki, pörssilaki, pankkilaki jne.) säädettyjen tilintarkastusten suorittaminen edellyttävät kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. **DK:** Asuinpaikkavaatimus. **ES:** Tilintarkastajia ja sellaisten yhtiöiden, joita yhtiöoikeudesta annettu kahdeksas ETY:n direktiivi ei kata, hallintohenkilöstöä, johtajia ja osakkaita koskee kansalaisuusvaatimus. **FI:** Suomalaisen osakeyhtiön tilintarkastajista vähintään yhtä koskee asuinpaikkavaatimus. **EL:** Tilintarkastajia koskee kansalaisuusvaatimus. **HR:** Ainoastaan viralliset tilintarkastajat, joilla on Kroatian tilintarkastajien kamarin virallisesti tunnustama toimilupa, voivat tarjota tilintarkastuspalveluja. **IT:** Yksittäisiä tilintarkastajia koskee asuinpaikkavaatimus. **SE:** Tiettyjen oikeushenkilöiden, mm. kaikkien osakeyhtiöiden, tilintarkastuspalveluja voivat tarjota ainoastaan Ruotsissa hyväksytyt tilintarkastajat. Hyväksyminen edellyttää maassa asumista.
c) Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut (CPC 863) [1]	**AT:** Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. **BG, SI:** Asiantuntijoita koskee kansalaisuusvaatimus. **HU:** Asuinpaikkavaatimus.
d) Arkkitehtipalvelut sekä e) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8671 ja CPC 8674)	**EE:** Vähintään yhden vastuullisista henkilöistä (hankkeen johtaja tai konsultti) on asuttava Virossa. **BG:** Ulkomaisilla asiantuntijoilla on oltava vähintään kahden vuoden kokemus rakennusalalta. Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelujen yhteydessä sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. **EL, HU, IT:** Asuinpaikkavaatimus. **SK:** Asianomaisen kamarin jäsenyys on pakollinen; asianomaisen ulkomaisen instituution jäsenyys voidaan tunnustaa. Asuinpaikkavaatimus, johon voidaan kuitenkin myöntää poikkeuksia.
f) Tekniset palvelut sekä g) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8672 ja CPC 8673)	**EE:** Vähintään yhden vastuullisista henkilöistä (hankkeen johtaja tai konsultti) on asuttava Virossa. **BG:** Ulkomaisilla asiantuntijoilla on oltava vähintään kahden vuoden kokemus rakennusalalta. **HR, IT, SK:** Asuinpaikkavaatimus. **EL, HU:** Asuinpaikkavaatimus (koodin CPC 8673 osalta asuinpaikkavaatimusta sovelletaan ainoastaan korkeakoulututkinnon suorittaneisiin harjoittelijoihin).

[1] Ei sisällä verokysymyksiin liittyviä oikeudellisia neuvonta- ja edustuspalveluja, jotka sisältyvät kohtaan 6.A.a) Lakiasiainpalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
h) Sairaanhoitopalvelut (ml. psykologit) ja hammashoitopalvelut (CPC 9312 ja CPC 85201 osittain)	**CZ, IT, SK:** Asuinpaikkavaatimus. **CZ, RO, SK:** Ulkomaiset luonnolliset henkilöt tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten luvan. **BE, LU:** Korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten ulkomaisille luonnollisille henkilöille myöntämän luvan. **BG, MT:** Kansalaisuusvaatimus. **DK:** Lupa jonkin erityistehtävän suorittamiseen voidaan antaa tietyin rajoituksin enintään 18 kuukaudeksi, ja se edellyttää maassa asumista. **FR:** Kansalaisuusvaatimus. Pääsy on kuitenkin mahdollista vuosittain vahvistettavien kiintiöiden rajoissa. **HR:** Kaikilla henkilöillä, jotka tarjoavat palveluja suoraan potilaille/hoitavat potilaita, on oltava ammattikamarin myöntämä toimilupa. **LV:** Ulkomaalaiset tarvitsevat lääkärinä toimiakseen luvan paikallisilta terveysviranomaisilta; lupa perustuu lääkäreitä ja hammaslääkäreitä koskevaan alueelliseen tarveharkintaan. **PL:** Ulkomaalaiset voivat harjoittaa lääkärin ammattia luvanvaraisesti. Ulkomaisilla lääkäreillä on rajoitettu äänioikeus ammattikamareissa. **PT:** Psykologeja koskee asuinpaikkavaatimus.
i) Eläinlääkintäpalvelut (CPC 932)	**BG, DE, EL, FR, HR, HU:** Kansalaisuusvaatimus. **CZ ja SK:** Kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus. **IT:** Asuinpaikkavaatimus. **PL:** Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaalaiset voivat anoa toimilupaa.
j) 1. Kätilöpalvelut (CPC 93191 osittain)	**AT:** Voidakseen ryhtyä harjoittamaan ammattia Itävallassa asianomaisen henkilön on täytynyt harjoittaa kyseistä ammattia vähintään kolmen vuoden ajan ennen toiminnan aloittamista Itävallassa. **BE, LU:** Korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten ulkomaisille luonnollisille henkilöille myöntämän luvan. **CY, EE, RO, SK:** Ulkomaiset luonnolliset henkilöt tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten luvan. **FR:** Kansalaisuusvaatimus. Pääsy on kuitenkin mahdollista vuosittain vahvistettavien kiintiöiden rajoissa. **HR:** Kaikilla henkilöillä, jotka tarjoavat palveluja suoraan potilaille/hoitavat potilaita, on oltava ammattikamarin myöntämä toimilupa. **HU:** Ei sitoumuksia. **IT:** Asuinpaikkavaatimus. **LV:** Taloudellinen tarve määritellään sen mukaan, mikä on kyseisellä alueella toimivien kätilöiden kokonaismäärä, ja luvan myöntävät paikalliset terveysviranomaiset. **PL:** Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaalaiset voivat anoa toimilupaa.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
j) 2. Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (CPC 93191 osittain)	**AT:** Ulkomaiset palveluntarjoajat voivat toimia ainoastaan seuraavissa tehtävissä: sairaanhoitajat, fysioterapeutit, työterapeutit, puheterapeutit ja ravitsemusterapeutit. Voidakseen ryhtyä harjoittamaan ammattia Itävallassa asianomaisen henkilön on täytynyt harjoittaa kyseistä ammattia vähintään kolmen vuoden ajan ennen toiminnan aloittamista Itävallassa. **BE, FR, LU:** Korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten ulkomaisille luonnollisille henkilöille myöntämän luvan. **CY, CZ, EE, RO, SK:** Ulkomaiset luonnolliset henkilöt tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten luvan. **HR:** Kaikilla henkilöillä, jotka tarjoavat palveluja suoraan potilaille/hoitavat potilaita, on oltava ammattikamarin myöntämä toimilupa. **HU:** Kansalaisuusvaatimus. **DK:** Lupa jonkin erityistehtävän suorittamiseen voidaan antaa tietyin rajoituksin enintään 18 kuukaudeksi, ja se edellyttää maassa asumista. **CY, CZ, EL, IT:** Taloudellista tarveharkintaa sovelletaan: päätös tehdään asianomaisen alueen virkojen ja tarpeiden mukaisesti. **LV:** Taloudellinen tarve määritellään sen mukaan, mikä on kyseisellä alueella toimivien sairaanhoitajien kokonaismäärä, ja luvan myöntävät paikalliset terveysviranomaiset.
k) Farmaseuttisten tuotteiden sekä lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyynti (CPC 63211) sekä muut farmaseuttien tarjoamat palvelut ([1])	**FR:** Kansalaisuusvaatimus. Moldovan tasavallan kansalaisilla on kuitenkin pääsy markkinoille vahvistettujen kiintiöiden rajoissa edellyttäen, että palveluntarjoaja on suorittanut farmasia-alan tutkinnon Ranskassa. **DE, EL, SK:** Kansalaisuusvaatimus. **HU:** Kansalaisuusvaatimus lukuun ottamatta farmaseuttisten tuotteiden sekä lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyyntiä (CPC 63211). **IT, PT:** Asuinpaikkavaatimus.
D. Kiinteistöpalvelut ([2])	
a) Omaan tai kolmannen osapuolen lukuun suoritettavat palvelut (CPC 821)	**FR, HU, IT, PT:** Asuinpaikkavaatimus. **LV, MT, SI:** Kansalaisuusvaatimus.
b) Palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut (CPC 822)	**DK:** Asuinpaikkavaatimus, jollei Tanskan liiketoimintavirasto (Danish Business Authority) ole myöntänyt poikkeusta. **FR, HU, IT, PT:** Asuinpaikkavaatimus. **LV, MT, SI:** Kansalaisuusvaatimus.
E. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
e) Henkilökohtaisiin ja kotitaloustarvikkeisiin liittyvät (CPC 832)	**EU:** Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.

([1]) Farmaseuttisten tuotteiden tarjoaminen yleisesti on muun palveluntarjoamisen tavoin luvanvaraista, ja siihen sovelletaan jäsenvaltioiden pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä. Yleisenä sääntönä on, että tämä toiminta on varattu farmaseuteille. Joissakin jäsenvaltioissa ainoastaan reseptilääkkeiden tarjoaminen on varattu farmaseuteille.

([2]) Tässä tarkoitetut palvelut liittyvät kiinteistönvälittäjien ammattiin, eivätkä ne vaikuta kiinteistöjä ostavien luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden oikeuksiin ja/tai heitä koskeviin rajoituksiin.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
f) Televiestintälaitteiden vuokraus (CPC 7541)	**EU:** Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
F. Muut yrityspalvelut	
e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	**IT, PT:** Biologeja ja kemistejä koskee asuinpaikkavaatimus.
f) Maa-, riista- ja metsätalouteen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 881 osittain)	**IT:** Agronomeja ja maatalousneuvojia (”*periti agrari*”) koskee asuinpaikkavaatimus.
j) 2. Turvallisuuspalvelut (CPC 87302, CPC 87303, CPC 87304 ja CPC 87305)	**BE:** Johtohenkilöstöä koskee kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus. **BG, CY, CZ, EE, LV, LT, MT, PL, RO, SI, SK:** Kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus. **DK:** Johtajiin ja lentokenttäturvallisuuspalveluihin sovelletaan kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimusta. **ES, PT:** Erikoistunutta henkilöstöä koskee kansalaisuusvaatimus. **FR:** Toimitusjohtajia ja johtajia koskee kansalaisuusvaatimus. **IT:** Turvallisuusvartiointipalveluja ja arvoesineiden kuljettamista varten tarvittavan luvan saaminen edellyttää EU-kansalaisuutta tai Italian kansalaisuutta koskevan vaatimuksen ja asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä.
k) Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	**BG:** Asiantuntijoita koskee kansalaisuusvaatimus. **DE:** Julkisesti tehtäväänsä nimitettyjä maanmittausinsinöörejä koskee kansalaisuusvaatimus. **FR:** Omistusoikeuksien määrittämiseen ja maaoikeuteen liittyvien maanmittaustoimien osalta sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. **IT, PT:** Asuinpaikkavaatimus.
l) 1. Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	**MT:** Kansalaisuusvaatimus.
l) 2. Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	**LV:** Kansalaisuusvaatimus.
l) 3. Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja tieliikenteen kuljetusvälineiden huolto ja korjaus (CPC 6112, CPC 6122, CPC 8867 osittain ja CPC 8868 osittain)	**EU:** Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien ja moottorikelkkojen huollon ja korjauksen osalta asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
l) 5. Metallituotteiden, koneiden (ei toimisto-), laitteiden (ei kuljetus- ja toimisto-) sekä henkilökohtaisten ja kotitaloustarvikkeiden huolto ja korjaus ([1]) (CPC 633, CPC 7545, CPC 8861, CPC 8862, CPC 8864, CPC 8865 ja CPC 8866)	**EU:** Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus lukuun ottamatta seuraavia: **BE, DE, DK, ES, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SE, UK:** CPC 633, 8861, 8866; **BG**: Henkilökohtaisten ja kotitaloustavaroiden korjauspalvelujen osalta (pl. korut): CPC 63301, CPC 63302, CPC 63303 osittain, CPC 63304 ja CPC 63309; **AT:** CPC 633, CPC 8861–8866; **EE, FI, LV, LT:** CPC 633, CPC 8861–8866; **CZ, SK:** CPC 633, CPC 8861–8865; ja **SI:** CPC 633, CPC 8861, CPC 8866.
m) Rakennusten puhtaanapitopalvelut (CPC 874)	**CY, EE, HR, MT, PL, RO, SI:** Asiantuntijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
n) Valokuvauspalvelut (CPC 875)	**HR, LV:** Erikoisvalokuvauspalveluihin sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. **PL:** Ilmavalokuvauspalvelujen tarjoamiseen sovelletaan kansalaisuusvaatimusta.
p) Julkaisu- ja painopalvelut (CPC 88442)	**HR:** Kustantajia koskee asuinpaikkavaatimus. **SE:** Kustantajia ja kustannus- tai painoyrityksen omistajia koskee asuinpaikkavaatimus. **IT:** Kustannus- tai painoyrityksen omistajien ja kustantajien on oltava jonkin jäsenvaltion kansalaisia.
q) Kokouspalvelut (CPC 87909 osittain)	**SI:** Kansalaisuusvaatimus.
r) 1. Käännös- ja tulkkauspalvelut (CPC 87905)	**FI:** Virallisia kielenkääntäjiä koskee asuinpaikkavaatimus. **DK:** Virallisia kielenkääntäjiä ja tulkkeja koskee asuinpaikkavaatimus, jollei Tanskan liiketoimintavirasto (Danish Business Authority) ole myöntänyt poikkeusta.
r) 3. Perintätoimistojen palvelut (CPC 87902)	**BE, EL:** Kansalaisuusvaatimus. **IT:** Ei sitoumuksia.
r) 4. Luottotietopalvelut (CPC 87901)	**BE, EL:** Kansalaisuusvaatimus. **IT:** Ei sitoumuksia.

([1]) Kuljetusvälineiden huolto- ja korjauspalvelut (CPC 6112, 6122, 8867 ja CPC 8868) sisältyvät kohtiin 6.F.1)1–6.F.1)4. Toimistokoneiden ja -laitteiden, ml. tietokoneet, huolto- ja korjauspalvelut (CPC 845) sisältyvät kohtaan 6.B. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
r) 5. Kopiointipalvelut (CPC 87904) ([1])	**EU:** Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
8. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT (CPC 511, CPC 512, CPC 513, CPC 514, CPC 515, CPC 516, CPC 517 ja CPC 518)	**BG:** Ulkomaisilla asiantuntijoilla on oltava vähintään kahden vuoden kokemus rakennusalalta.
9. JAKELUPALVELUT (pl. aseiden, ammusten ja sotatarvikkeiden jakelu)	
C. Vähittäiskaupan palvelut ([2])	
c) Elintarvikkeiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 631)	**FR:** Tupakkakauppiaita (buraliste) koskee kansalaisuusvaatimus.
10. KOULUTUSPALVELUT (ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)	
A. Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921)	**FR:** Kansalaisuusvaatimus. Moldovan tasavallan kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. **IT:** Palveluntarjoajia, joilla on lupa myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, koskee kansalaisuusvaatimus. **EL:** Opettajia koskee kansalaisuusvaatimus.
B. Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut (CPC 922)	**FR:** Kansalaisuusvaatimus. Moldovan tasavallan kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. **IT:** Palveluntarjoajia, joilla on lupa myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, koskee kansalaisuusvaatimus. **EL:** Opettajia koskee kansalaisuusvaatimus. **LV:** Vammaisille opiskelijoille tarkoitettuihin keskiasteen teknisten ja ammatillisten koulujen kaltaisiin koulutuspalveluihin (CPC 9224) sovelletaan kansalaisuusvaatimusta.

([1]) Ei sisällä koodiin CPC 88442 luettavia tulostuspalveluja, jotka sisältyvät kohtaan 6.F.p).
([2]) Ei sisällä huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät YRITYSPALVELUJEN kohtiin 6.B ja 6.F.l).
Ei sisällä energiatuotteiden vähittäismyyntipalveluja, jotka sisältyvät ENERGIAPALVELUJEN kohtiin 19.E ja 19.F.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
C. Korkea-asteen koulutuspalvelut (CPC 923)	**FR:** Kansalaisuusvaatimus. Moldovan tasavallan kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. **CZ, SK:** Korkea-asteen koulutuspalveluihin, lukuun ottamatta keskiasteen jälkeisiä ammatillisia koulutuspalveluja (CPC 92310), sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. **IT:** Palveluntarjoajia, joilla on lupa myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, koskee kansalaisuusvaatimus. **DK:** Opettajia koskee kansalaisuusvaatimus.
12. RAHOITUSPALVELUT	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	**AT:** Sivuliikkeen johdossa on oltava kaksi Itävallassa asuvaa luonnollista henkilöä. **EE:** Ensivakuutusten osalta vakuutusosakeyhtiön, joissa moldovalainen luonnollinen tai oikeushenkilö omistaa osuuden pääomasta, johtokuntaan voi kuulua Moldovan tasavallan kansalaisia ainoastaan suhteessa moldovalaisen luonnollisen tai oikeushenkilön pääoman osuuteen ja enintään puolet johtokunnan jäsenten määrästä. Tytäryhtiön tai itsenäisen yrityksen johtajan on asuttava vakinaisesti Virossa. **ES:** Aktuaarin ammatin osalta asuinpaikkavaatimus (tai vaihtoehtoisesti kahden vuoden kokemus). **FI:** Vakuutusyhtiön toimitusjohtajien ja vähintään yhden tilintarkastajan asuinpaikan on oltava EU:ssa, elleivät toimivaltaiset viranomaiset ole myöntäneet poikkeusta. Moldovalaisen vakuutusyhtiön pääasiamiehen asuinpaikan on oltava Suomessa, ellei yhtiön päätoimipaikka sijaitse EU:ssa. **HR:** Asuinpaikkavaatimus. **IT:** Aktuaarin ammatin osalta asuinpaikkavaatimus.
B. Pankki- ja muut rahoituspalvelut (pl. vakuutuspalvelut)	**BG:** Toimitusjohtajien ja liikkeenjohdon edustajan pysyvän asuinpaikan on oltava Bulgariassa. **FI:** Luottolaitosten toimitusjohtajan ja vähintään yhden tilintarkastajan asuinpaikan on oltava EU:ssa, jollei Finanssivalvonta ole myöntänyt poikkeusta. **HR:** Asuinpaikkavaatimus. Hallintoneuvoston on johdettava luottolaitoksen toimintaa Kroatian alueelta. Vähintään yhden hallintoneuvoston jäsenen on puhuttava sujuvasti kroaattia. **IT:** Rahoituspalvelujen tarjoajien (*"promotori di servizi finanziari"*) on asuttava jonkin jäsenvaltion alueella. **LT:** Vähintään yhden pankin johtajista on asuttava vakinaisesti Liettuassa. **PL:** Pankin hallituksen jäsenistä vähintään yhtä koskee kansalaisuusvaatimus.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
13. TERVEYDENHUOLTO- JA SOSIAALIPALVELUT (ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)	
A. Sairaalapalvelut (CPC 9311) B. Sairaankuljetuspalvelut (CPC 93192) C. Hoitolaitosten palvelut, muut kuin sairaalapalvelut (CPC 93193) E. Sosiaalipalvelut (CPC 933)	**FR:** Johtotehtäviin tarvitaan lupa. Lupaa myönnettäessä otetaan huomioon se, onko paikallisia johtajia käytettävissä. **HR:** Kaikilla henkilöillä, jotka tarjoavat palveluja suoraan potilaille/hoitavat potilaita, on oltava ammattikamarin myöntämä toimilupa. **LV:** Lääkäreihin, hammaslääkäreihin, kätilöihin, sairaanhoitajiin, fysioterapeutteihin ja avustavaan hoitohenkilöstöön sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **PL:** Ulkomaalaiset voivat harjoittaa lääkärin ammattia luvanvaraisesti. Ulkomaisilla lääkäreillä on rajoitettu äänioikeus ammattikamareissa.
14. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT	
A. Hotelli- ja ravintolapalvelut sekä ateriapalvelut (CPC 641, CPC 642 ja CPC 643) pl. lentoliikenteen ateriapalvelut ([1])	**BG:** Ulkomaisia johtajia ei saa olla enemmän kuin Bulgarian kansalaisuutta olevia johtajia, jos julkisen (valtiollisen ja/tai kunnallisen) pääoman osuus bulgarialaisessa yrityksessä on yli 50 prosenttia. **HR:** Kotitalouksissa ja pientiloilla tarjottaviin kestitys- ja ateriapalveluihin sovelletaan kansalaisvaatimusta.
B. Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (matkaoppaiden palvelut mukaan luettuina) (CPC 7471)	**BG:** Ulkomaisia johtajia ei saa olla enemmän kuin Bulgarian kansalaisuutta olevia johtajia, jos julkisen (valtiollisen ja/tai kunnallisen) pääoman osuus bulgarialaisessa yrityksessä on yli 50 prosenttia. **HR:** Toimistopäällikön asema edellyttää matkailuministeriön lupaa.
C. Matkailijoiden opastuspalvelut (CPC 7472)	**BG, CY, ES, FR, EL, HR, HU, LT, MT, PL, PT, SK:** Kansalaisuusvaatimus. **IT:** EU:n ulkopuolisista maista tulevat matkaoppaat tarvitsevat erityisluvan.
15. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT (muut kuin audiovisuaalipalvelut)	
A. Viihdepalvelut (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye-, sirkus- ja diskopalvelut) (CPC 9619)	**FR:** Johtotehtäviin tarvitaan lupa. Luvan osalta sovelletaan kansalaisuusvaatimusta, jos tarvitaan yli kaksi vuotta voimassa oleva lupa.

([1]) Lentoliikenteen ateriapalvelut sisältyvät LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUJEN kohtaan 17.E.a. Maahuolintapalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
16. LIIKENNEPALVELUT	
A. Meriliikenne	
a) Kansainvälinen henkilöliikenne (CPC 7211 ilman kansallista kabotaasiliikennettä) b) Kansainvälinen tavaraliikenne (CPC 7212 ilman kansallista kabotaasiliikennettä)	**EU:** Laivojen miehistöä koskee kansalaisuusvaatimus. **AT:** Toimitusjohtajien enemmistöä koskee kansalaisuusvaatimus.
D. Tieliikenne	
a) Henkilöliikenne (CPC 7121 ja CPC 7122)	**AT:** Niitä henkilöitä ja osakkaita, joilla on oikeus edustaa oikeushenkilöä tai avointa yhtiötä, koskee kansalaisuusvaatimus. **DK, HR:** Johtajia koskee kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus. **BG, MT:** Kansalaisuusvaatimus.
b) Tavaraliikenne (CPC 7123, pl. posti- ja kuriirilähetysten kuljetus omaan lukuun ([1]))	**AT:** Niitä henkilöitä ja osakkaita, joilla on oikeus edustaa oikeushenkilöä tai avointa yhtiötä, koskee kansalaisuusvaatimus. **BG, MT:** Kansalaisuusvaatimus. **HR:** Johtajia koskee kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus.
E. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetus ([2]) (CPC 7139)	**AT:** Toimitusjohtajia koskee kansalaisuusvaatimus.
17. LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUT ([3])	
A. Meriliikenteen liitännäispalvelut a) Meriliikenteen lastinkäsittelypalvelut b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Tulliselvityspalvelut d) Konttiasema- ja varastointipalvelut e) Varustamon edustajan palvelut	**AT:** Toimitusjohtajien enemmistöä koskee kansalaisuusvaatimus. **BG, MT:** Kansalaisuusvaatimus. **DK:** Tulliselvityspalveluihin sovelletaan asuinpaikkavaatimusta. **EL:** Tulliselvityspalveluihin sovelletaan kansalaisuusvaatimusta.

([1]) CPC 71235 osittain; sisältyy VIESTINTÄPALVELUJEN kohtaan 7.A. Posti- ja kuriiripalvelut.
([2]) Polttoaineiden putkijohtokuljetus sisältyy ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 19.B.
([3]) Ei sisällä liikennevälineiden huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät YRITYSPALVELUJEN kohtiin 6.F.l)1.–6.F.l)4.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
f) Meriliikenteen huolintapalvelut g) Alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 7213) h) Työntö- ja hinauspalvelut (CPC 7214) i) Meriliikenteen tukipalvelut (CPC 745 osittain) j) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (pl. ateriapalvelut) (CPC 749 osittain)	
D. Tieliikenteen liitännäispalvelut d) Kaupalliseen käyttöön tarkoitettujen maantieajoneuvojen, joissa on käyttäjä tai kuljettaja, vuokrauspalvelut (CPC 7124)	**AT:** Niitä henkilöitä ja osakkaita, joilla on oikeus edustaa oikeushenkilöä tai avointa yhtiötä, koskee kansalaisuusvaatimus. **BG, MT:** Kansalaisuusvaatimus.
F. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut [1] a) Putkijohtoja pitkin kuljetettujen muiden tuotteiden kuin polttoaineiden varastointipalvelut (CPC 742 osittain)	**AT:** Toimitusjohtajia koskee kansalaisuusvaatimus.
19. ENERGIAPALVELUT	
A. Kaivostoimintaan liittyvät palvelut (CPC 883) [2]	**SK:** Asuinpaikkavaatimus.
20. MUUT MUUALLE LUOKITTELEMATTOMAT PALVELUT	
a) Pesu-, puhdistus- ja värjäyspalvelut (CPC 9701)	**EU:** Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.

[1] Polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut sisältyvät ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 19.C.

[2] Sisältää seuraavat palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut: kaivostoimintaan liittyvät neuvonta ja konsultointipalvelut, porauspaikan valmistelu, porauslaitteen asennus, poraus, poranterien huoltopalvelut, suojaputkituspalvelut, porausliejun valmistus ja toimitus, kiinteän aineen hallinta, porausreiässä suoritettavat erikoistoimenpiteet, kairausalueen geologia ja porauksen hallinta, kairasydännäytteen otto, reiän koestus, vaijeripalvelut, viimeistelynesteiden (suolaliuosten) toimitus ja käyttö, viimeistelylaitteiden toimitus ja asentaminen, sementointi (painepumppaus), aktivointipalvelut (rakoiluttaminen, hapottaminen ja painepumppaus), porausreiän korjauspalvelut, porausreiän tulppaaminen ja hylkääminen.
Ei sisällä suoraa pääsyä luonnonvaroihin tai niiden hyödyntämistä.
Ei sisällä maaperän rakentamista muita luonnonvaroja kuin öljyä ja kaasua koskevaa kaivostoimintaa varten (CPC 5115), joka sisältyy kohtaan 8. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Kampaamopalvelut (CPC 97021)	**EU:** Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
c) Kosmetologin käsittely, käsi- ja jalkahoitopalvelut (CPC 97022)	**EU:** Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
d) Muut kauneudenhoitopalvelut, muualle luokittelemattomat (CPC 97029)	**EU:** Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
e) Kylpyläpalvelut ja muut kuin terapeuttiset hieronnat, joita tarjotaan rentouttavina ja fyysistä hyvinvointia edistävinä palveluina eikä lääkinnällisiin tai kuntoutustarkoituksiin [1] (CPC ver. 1.0 97230)	**EU:** Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.

[1] Terapeuttiset hieronta- ja kylpylähoitopalvelut sisältyvät kohtiin 6.A.h) Sairaanhoitopalvelut ja hammashoitopalvelut ja 6.A.j)2. Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut ja avustavan hoitohenkilöstön palvelut, sekä kohtaan Terveydenhuoltopalvelut (13.A ja 13.C).

LIITE XXVII-D

LUETTELO SOPIMUSPERUSTEISIA PALVELUNTARJOAJIA JA ITSENÄISIÄ AMMATINHARJOITTAJIA KOSKEVISTA VARAUKSISTA (UNIONI)

1. Osapuolet sallivat niiden alueelle tapahtuvan toisen osapuolen sopimusperusteisten palveluntarjoajien ja itsenäisten ammatinharjoittajien palveluntarjonnan luonnollisten henkilöiden läsnäolon kautta tämän sopimuksen 217 ja 218 artiklan nojalla jäljempänä luetelluilla taloudellisen toiminnan aloilla niihin sovellettavien rajoitusten mukaisesti.

2. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Jos b kohdassa tarkoitetussa sarakkeessa on ainoastaan jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siinä mainitsemattomat jäsenvaltiot tekevät kyseistä alaa koskevat sitoumukset ilman varauksia (vaikka tietyllä alalla ei ole jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia tai alakohtaisia unionin laajuisia varauksia).

   Unioni ei tee sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia muiden kuin jäljempänä erikseen lueteltujen toimialojen osalta.

3. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *prov*, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *ver* 1.0, 1998).

4. Sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoituksena tai vaikutuksena on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

5. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 217 ja 218 artiklassa tarkoitettuja rajoituksia. Vaikka tällaiset toimenpiteet (esimerkiksi toimiluvan saamista, tutkintotodistusten tunnustamista säännellyillä aloilla, tiettyjen tutkintojen — kielitutkinnot mukaan luettuina — läpäisemistä koskevat edellytykset) eivät sisälly luetteloon, niitä sovelletaan joka tapauksessa Moldovan sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin ja itsenäisiin ammatinharjoittajiin.

6. Kaikkia muita maahantuloa, oleskelua, työskentelyä ja sosiaaliturvaa koskevia EU:n ja sen jäsenvaltioiden lakeja ja määräyksiä, mukaan luettuna oleskelun kestoa, vähimmäispalkkoja ja työehtosopimuksia koskevat määräykset, on sovellettava edelleen.

7. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolen myöntämiä tukia.

8. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita unionin tämän sopimuksen liitteessä XXVII-A vahvistamien julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa asianomaisilla toimialoilla.

9. Toimialoilla, joilla sovelletaan taloudellista tarveharkintaa, sen pääasiallisena perusteena on alan markkinatilanteen arviointi siinä jäsenvaltiossa tai sillä alueella, jossa tai jolla palvelua on tarkoitus tarjota, mukaan luettuina olemassa olevien palveluntarjoajien määrä ja niihin kohdistuvat vaikutukset.

10. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille tai oikeushenkilöille.

Osapuolet sallivat niiden alueelle tapahtuvan toisen osapuolen sopimusperusteisten palveluntarjoajien palveluntarjonnan luonnollisten henkilöiden läsnäolon kautta tämän sopimuksen 217 artiklan 1 kohdassa vahvistettujen ehtojen mukaisesti seuraavilla toimialoilla:

1. Kansainvälistä julkisoikeutta ja ulkomaista lainsäädäntöä (eli muuta kuin EU-lainsäädäntöä) koskevat lakiasiainpalvelut

2. Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut

3. Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut

4. Arkkitehtipalvelut sekä kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut

5. Tekniset palvelut ja tekniset kokonaispalvelut

6. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut

7. Tutkimus- ja kehityspalvelut

8. Mainonta

9. Liikkeenjohdon konsultointipalvelut

10. Liikkeenjohdon konsultointiin liittyvät palvelut

11. Tekniset testaus- ja analysointipalvelut

12. Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut

13. Laitteiden huolto- ja korjauspalvelut myynnin tai vuokrauksen jälkeisiä palveluja koskevan sopimuksen yhteydessä

14. Käännöspalvelut

15. Rakennuskohteen tutkimustyö

16. Ympäristöpalvelut

17. Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut

18. Viihdepalvelut

Osapuolet sallivat niiden alueelle tapahtuvan toisen osapuolen itsenäisten ammatinharjoittajien palveluntarjonnan luonnollisten henkilöiden läsnäolon kautta 218 artiklan 2 kohdassa vahvistettujen ehtojen mukaisesti seuraavilla toimialoilla:

1) Kansainvälistä julkisoikeutta ja ulkomaista lainsäädäntöä (eli muuta kuin EU-lainsäädäntöä) koskevat lakiasiainpalvelut

2) Arkkitehtipalvelut sekä kaupunkisuunnittelu ja maisemasuunnittelu

3) Tekniset palvelut ja tekniset kokonaispalvelut

4) Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut

5) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut ja niihin liittyvät palvelut

6) Käännöspalvelut

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
KAIKKI TOIMIALAT	Tunnustaminen **EU:** EU:n direktiivejä tutkintotodistusten vastavuoroisesta tunnustamisesta sovelletaan ainoastaan jäsenvaltioiden kansalaisiin. Oikeus harjoittaa säänneltyä ammattia yhdessä jäsenvaltiossa ei merkitse oikeutta harjoittaa kyseistä ammattia toisessa jäsenvaltiossa. ([1])
Kansainvälistä julkisoikeutta ja ulkomaista lainsäädäntöä (eli muuta kuin EU-lainsäädäntöä) koskevat oikeudelliset neuvontapalvelut (CPC 861 osittain) ([2])	AT, CY, DE, EE, IE, LU, NL, PL, PT, SE, UK: Ei mitään. **BE, ES, HR, IT, EL:** Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **LV:** Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **BG, CZ, DK, FI, HU, LT, MT, RO, SI, SK:** Taloudellinen tarveharkinta.
	DK: Oikeudellisten neuvontapalvelujen markkinointi on rajattu asianajajille, joilla on Tanskassa myönnetty elinkeinolupa. Tanskalaisen toimiluvan myöntämisen edellytyksenä on Tanskassa suoritettu lainopillinen tutkinto.
	FR: Edellytyksenä on täysimääräinen (yksinkertaistettu) pääsy asianajajaliittoon soveltuvuuskokeen perusteella. Asianajajat voivat harjoittaa ”avocat auprès de la Cour de Cassation” ja ”avocat auprès du Conseil d'Etat” -ammatteja kiintiöiden rajoissa ja kansalaisuusvaatimuksen täyttyessä. **HR:** Oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä.
Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 86212, muut kuin ”tilintarkastuspalvelut”, CPC 86213, CPC 86219 ja CPC 86220)	**BE, CY, DE, EE, ES, IE, IT, LU, NL, PL, PT, SI, SE, UK:** Ei mitään. **AT:** Työnantajan on oltava kotimaansa asianomaisen ammatillisen toimielimen jäsen, jos tällainen toimielin on perustettu. **FR:** Lupavaatimus. Laskentatoimen palvelujen ja kirjanpitopalvelujen tarjoaminen edellyttää talous-, finanssi- ja teollisuusministerin päätöstä ulkoministerin suostumuksella. **BG, CZ, DK, EL, FI, HU, LT, LV, MT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **HR:** Asuinpaikkavaatimus.
Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut (CPC 863) ([3])	**BE, DE, EE, ES, FR, IE, IT, LU, NL, PL, SI, SE, UK:** Ei mitään. **AT:** Työnantajan on oltava kotimaansa asianomaisen ammatillisen toimielimen jäsen, jos tällainen toimielin on perustettu; edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. **BG, CZ, DK, EL, FI, HU, LT, LV, MT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **CY:** Ei sitoumuksia veroilmoitusten esittämisen osalta. **PT:** Ei sitoumuksia. **HR, HU:** Asuinpaikkavaatimus.

([1]) Jotta kolmansien maiden kansalaisten tutkinnot voidaan tunnustaa koko EU:ssa, on neuvoteltava tämän sopimuksen 222 artiklan mukainen vastavuoroista tunnustamista koskeva sopimus.

([2]) Lakiasianpalvelujen tarjoaminen edellyttää muun palveluntarjoamisen tavoin jäsenvaltioissa sovellettavien lupavaatimusten ja -menettelyjen täyttymistä. Asianajajilta, jotka tarjoavat kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen lainsäädäntöön liittyviä lakiasiainpalveluja, voidaan näin ollen edellyttää paikallisten eettisten sääntöjen noudattamista ja kotimaan ammattinimikkeen käyttämistä (ellei isäntämaan ammattinimikkeen käyttämiselle ole saatu hyväksyntää), vakuutusta koskevien vaatimusten täyttämistä, yksinkertaista rekisteröitymistä isäntämaan asianajajaliittoon tai yksinkertaistettua pääsyä isäntämaan asianajajaliittoon läpäisemällä soveltuvuuskoe sekä lainmukaista kotipaikkaa tai toimipaikkaa isäntämaassa.

([3]) Ei sisällä verokysymyksiin liittyviä oikeudellisia neuvonta- ja edustuspalveluja, jotka sisältyvät kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja koskevaan kohtaan.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Arkkitehtipalvelut sekä Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8671 ja CPC 8674)	**EE, EL, FR, IE, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK:** Ei mitään. **BE, ES, HR, IT:** Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **LV:** Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **FI:** Luonnollisen henkilön on osoitettava, että hänellä on tarjottavaan palveluun liittyvää erityisosaamista. **BG, CY, CZ, DE, FI, HU, LT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **AT:** Ainoastaan suunnittelupalvelut, joissa: Taloudellinen tarveharkinta. **HR, HU, SK:** Asuinpaikkavaatimus.
Tekniset palvelut sekä Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8672 ja CPC 8673)	**EE, EL, FR, IE, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK:** Ei mitään. **BE, ES, HR, IT:** Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **LV:** Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **FI:** Luonnollisen henkilön on osoitettava, että hänellä on tarjottavaan palveluun liittyvää erityisosaamista. **BG, CY, CZ, DE, FI, HU, LT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **AT:** Ainoastaan suunnittelupalvelut, joissa: Taloudellinen tarveharkinta. **HR, HU:** Asuinpaikkavaatimus.
Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 84)	**EE, EL, FR, IE, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE:** Ei mitään. **ES, IT:** Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **LV:** Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **BE:** Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **AT, DE, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, RO, SK, UK:** Taloudellinen tarveharkinta. **HR:** Sopimusperusteisia palveluntarjoajia koskee asuinpaikkavaatimus. Ei sitoumuksia itsenäisten ammatinharjoittajien osalta.
Tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851, 852 pl. psykologien palvelut ([1]), 853)	**EU, paitsi BE:** Vaaditaan hyväksytyn tutkimusorganisaation kanssa tehty vastaanottosopimus. ([2]) **CZ, DK, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **BE, UK:** Ei sitoumuksia. **HR:** Asuinpaikkavaatimus.
Mainonta (CPC 871)	**BE, CY, DE, EE, ES, FR, HR, IE, IT, LU, NL, PL, PT, SI, SE, UK:** Ei mitään. **AT, BG, CZ, DK, FI, HU, LT, LV, MT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta.
Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	**DE, EE, EL, FR, IE, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK:** Ei mitään. **ES, IT:** Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **BE, HR:** Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **AT, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta.
Liikkeenjohdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut (CPC 866)	**DE, EE, EL, FR, IE, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK:** Ei mitään. **BE, ES, HR, IT:** Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **AT, BG, CY, CZ, FI, LT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **HU:** Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta välimies- ja sovittelupalveluja (CPC 86602), joissa: ei sitoumuksia.

([1]) CPC 85201 osittain; sisältyy kohtaan sairaanhoito- ja hammashoitopalvelut.
([2]) Kaikissa jäsenvaltioissa Tanskaa lukuun ottamatta tutkimusorganisaation hyväksynnän ja vastaanottosopimuksen on oltava direktiivin 2005/71/EY nojalla vahvistettujen edellytysten mukaiset.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	**BE, DE, EE, EL, ES, FR, HR, IE, IT, LU, NL, PL, SI, SE, UK:** Ei mitään. **AT, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, LV, MT, PT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta.
Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	BE, EE, EL, ES, HR, IE, IT, LU, NL, PL, SI, SE, UK: Ei mitään. **AT, CY, CZ, DE, DK, FI, HU, LT, LV, MT, PT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **DE:** Ei sitoumuksia julkisesti tehtäväänsä nimitettyjen rakennusmittaajien osalta. **FR:** Ei sitoumuksia maaperätutkimuksen osalta, joka liittyy omistusoikeuksien perustamiseen ja maaoikeuteen. **BG:** Ei sitoumuksia.
Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	**BE, CY, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, NL, PL, PT, SI, SE:** Ei mitään. **AT, BG, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, MT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **UK:** Ei sitoumuksia.
Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	**BE, CY, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE:** Ei mitään. **AT, BG, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **UK:** Ei sitoumuksia.
Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja maantieliikennevälineiden huolto ja korjaus (CPC 6112, CPC 6122, CPC 8867 osittain ja CPC 8868 osittain)	**BE, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, NL, PL, PT, SI, SE:** Ei mitään. **AT, BG, CY, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, MT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **UK:** Ei sitoumuksia.
Ilma-alusten ja niiden osien huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	**BE, CY, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE:** Ei mitään. **AT, BG, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. UK: Ei sitoumuksia.
Metallituotteiden, koneiden (ei toimisto-), laitteiden (ei kuljetus- ja toimisto-) sekä henkilökohtaisten ja kotitaloustarvikkeiden huolto ja korjaus ([1]) (CPC 633, CPC 7545, CPC 8861, CPC 8862, CPC 8864, CPC 8865 ja CPC 8866)	**BE, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK:** Ei mitään. **AT, BG, CY, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta.
Kääntäminen (CPC 87905, pl. virallinen tai varmennettu toiminta)	DE, EE, FR, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei mitään. **BE, ES, IT, EL:** Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **CY, LV:** Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. **AT, BG, CZ, DK, FI, HU, IE, LT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **HR:** Ei sitoumuksia itsenäisten ammatinharjoittajien osalta.

([1]) Toimistokoneiden ja -laitteiden, ml. tietokoneet, huolto- ja korjauspalvelut (CPC 845) sisältyvät kohtaan tietokonepalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Rakennuskohteen tutkimustyö (CPC 5111)	**BE, DE, EE, EL, ES, FR, HR, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK:** Ei mitään. **AT, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, LV, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta.
Ympäristöpalvelut (CPC 9401 (1), CPC 9402, CPC 9403, CPC 9404 (2), CPC 94060 (3) osittain, CPC 9405, CPC 9406 osittain ja CPC 9409)	**BE, EE, ES, FR, HR, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK:** Ei mitään. **AT, BG, CY, CZ, DE, DK, EL, FI, HU, LT, LV, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta.
Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (matkaoppaiden palvelut mukaan luettuina (4)) (CPC 7471)	**AT, CZ, DE, EE, ES, FR, IT, LU, NL, PL, SI, SE:** Ei mitään. **BG, EL, HU, LT, LV, MT, PT, RO, SK:** Taloudellinen tarveharkinta. **BE, CY, DK, FI, IE:** Ei sitoumuksia lukuun ottamatta matkaoppaita (henkilöt, joiden tehtävänä on saattaa vähintään 10 hengen matkailijaryhmiä, ilman että he toimivat oppaina erityiskohteissa). **HR:** Asuinpaikkavaatimus. **UK:** Ei sitoumuksia.
Viihdepalvelut audiovisuaalisia palveluja lukuun ottamatta (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye-, sirkus- ja diskopalvelut) (CPC 9619)	**BG, CZ, DE, DK, EE, EL, ES, FI, HU, IE, IT, LT, LU, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE:** Voidaan vaatia ammatillinen erikoispätevyys (5). Taloudellinen tarveharkinta. **AT:** Erikoispätevyysvaatimus ja taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta henkilöitä, joiden pääasiallinen ammattitaito liittyy taidealaan ja jotka saavat pääasiallisen elantonsa kyseisestä toiminnasta sillä edellytyksellä, että kyseinen henkilö ei harjoita muuta kaupallista toimintaa Itävallassa, jolloin: Ei mitään. **FR:** Ei sitoumuksia sopimusperusteisten palveluntarjoajien osalta, paitsi jos — työlupa annetaan enintään yhdeksäksi kuukaudeksi ja voidaan uusia kolmeksi kuukaudeksi — taloudellinen tarveharkinta — asianomaisen viihdealan yrityksen on suoritettava maksu Office Français de l'Immigration et de l'Intégration -virastolle. **CY:** Taloudellinen tarveharkinta musiikkiyhtye- ja diskopalvelujen osalta. **SI:** Oleskelun kesto rajattu seitsemään päivään tapahtumaa kohti. Sirkus- ja huvipuistopalvelujen osalta oleskelun kesto on rajattu enintään 30 päivään kalenterivuotta kohti. **BE, UK:** Ei sitoumuksia.

(1) Vastaa viemäröintipalveluja.
(2) Vastaa poistokaasujen puhdistuspalveluja.
(3) Vastaa osittain luonnon- ja maisemasuojelupalveluja.
(4) Palveluntarjoajat, joiden tehtävänä on saattaa vähintään 10 hengen matkailijaryhmiä, ilman että he toimivat oppaina erityiskohteissa.
(5) Jos pätevyys on hankittu muualla kuin EU:ssa ja sen jäsenvaltioissa, kyseinen jäsenvaltio voi arvioida, vastaako pätevyys sen alueella vaadittavaa pätevyyttä.

LIITE XXVII-E

LUETTELO SIJOITTAUTUMISTA KOSKEVISTA VARAUKSISTA (MOLDOVAN TASAVALTA)

1. Jäljempänä esitettävässä luettelossa ilmoitetaan taloudellisen toiminnan alat, joilla unionin sijoittautumisiin ja sijoittajiin sovelletaan tämän sopimuksen 205 artiklan 1 kohdan nojalla Moldovan tasavallan myöntämiä kansallista kohtelua tai suosituimmuuskohtelua koskevia varauksia.

   Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetulla toimialalla tai osa-alalla sovellettavat varaukset.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N°77, CPC *prov*, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N°77, CPC *ver* 1.0, 1998).

3. Tämän sopimuksen 202 artiklan 1 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

4. Tämän sopimuksen 205 artiklan mukaisesti syrjimättömät vaatimukset, kuten oikeudellista muotoa tai velvollisuutta hankkia lisenssi tai lupa koskevat vaatimukset, joita sovelletaan kaikkiin alueella toimiviin palveluntarjoajiin kansallisuudesta, asuinpaikasta tai muusta vastaavasta perusteesta riippumatta, eivät sisälly tähän liitteeseen, koska tämä sopimus ei vaikuta niihin.

5. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille tai oikeushenkilöille.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
I. HORISONTAALISET VARAUKSET	
	Maa
Varaukset koskevat kaikkia toimialoja.	Maanvuokraus on sallittu enintään 99 vuodeksi. Ulkomaiset palveluntarjoajat voivat hankkia maata lukuun ottamatta maatalous- ja metsämaata.
I. ERITYISVARAUKSET	
1. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut:	
— Vastaanottajavaltion lainsäädäntöä koskevaa neuvontaa on rajoitettu (CPC 861).	EU:n jostakin jäsenvaltiosta tuleva oikeusalan ammattilainen voi tarjota lakiasiainpalveluja, jotka liittyvät edustamiseen tuomioistuimissa tai muissa viranomaisissa, yhteistyössä paikallisen asianajajan kanssa tai toimiluvan saamiseen Moldovan tasavallassa tähtäävän yhden vuoden harjoittelun jälkeen. Oikeudellisten neuvontapalvelujen, lukuun ottamatta edustamista tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa, tarjoaminen edellyttää ennakkorekisteröitymistä asianajajaliiton erikoisrekisteriin. Käännös- ja/tai tulkkauspalvelujen tarjoaminen oikeuslaitokselle edellyttää jossakin toisessa valtiossa myönnetyn valantehneeksi tulkiksi/kielenkääntäjäksi hyväksynnän tunnustamista, jonka tekee oikeusministeriön asianomainen viranomainen. Sovittelupalveluja voi tarjota toisessa valtiossa sovittelijan toimiluvan saanut henkilö saatuaan todistuksen sovittelulautakunnalta.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	Hyväksytyn konkurssipesän selvittäjän palveluja voi tarjota yhden vuoden harjoittelun jälkeen ja oikeusministeriön todistus- ja menettelyasioista vastaavan viranomaisen tutkinnon suorittamisen jälkeen.
	Notaareja ja haastemiehiä koskee kansalaisuusvaatimus.
h) Yksityiset sairaanhoito- ja hammashoitopalvelut (CPC 9312) (CPC 9312 pl. julkisen sektorin palvelut)	Ulkomaalaiset tarvitsevat lääkärinä toimiakseen luvan paikallisilta terveysviranomaisilta; lupa perustuu tarveharkintaan.
F. Muut yrityspalvelut	
k) Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelut (CPC 872)	Palveluja voi tarjota ainoastaan Moldovan tasavallassa yhtiöitettyjen oikeushenkilöiden kautta.
l) Etsivä- ja turvallisuuspalvelut (CPC 873)	
2. VIESTINTÄPALVELUT	
A. Postipalvelut	
a) Kansainväliset ja kansalliset postipalvelut, enintään 350 grammaa painavat kirjeet (CPC 7511)	Valtionyhtiön "Posta Moldova" monopoli.
7. RAHOITUSPALVELUT	
Pankkipalvelut ja muut rahoituspalvelut (lukuun ottamatta vakuutuksia)	
Osallistuminen asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, myös merkintävastuuseen ja sijoitukseen, ja liikkeeseenlaskuun liittyvien palvelujen tarjoaminen	Moldovan valtionpankki (National Bank of Moldova) on rahoitusalan valtiotason toimija valtion joukkovelkakirjalainamarkkinoilla.

LIITE XXVII-F

LUETTELO RAJATYLITTÄVIÄ PALVELUJA KOSKEVISTA SITOUMUKSISTA

(MOLDOVAN TASAVALTA)

1. Jäljempänä esitettävässä sitoumusluettelossa ilmoitetaan Moldovan tasavallan tämän sopimuksen 212 artiklan mukaisesti vapauttamat palvelualat sekä unionin palveluihin ja palveluntarjoajiin kyseisillä aloilla varausten muodossa sovellettavat markkinoille pääsyä ja kansallista kohtelua koskevat rajoitukset.

   Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan,

   b) toisessa sarakkeessa esitetään ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetulla toimialalla tai osa-alalla sovellettavat varaukset.

   Sitoumuksia ei sovelleta toimialoilla ja osa-aloilla, joita ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *prov*, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *ver* 1.0, 1998).

3. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 210 ja 211 artiklassa tarkoitettuja markkinoille pääsyn tai kansallisen kohtelun rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, yleispalveluvelvoitteet, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä koskeva edellytys sekä syrjimätön vaatimus, jonka mukaan tiettyä toimintaa ei saa harjoittaa suojelluilla luonnonalueilla eikä historiallisesti tai taiteellisilta arvoiltaan erityisen merkittävillä alueilla) sovelletaan joka tapauksessa toisen osapuolen sijoittajiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita luettelossa.

4. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita muodon 1 soveltamista tietyillä palvelualoilla ja osa-aloilla eikä sijoittautumista koskevassa sitoumusluettelossa kuvattujen julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa.

5. Tämän sopimuksen 202 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

6. Sitoumusluetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia yksittäisille luonnollisille tai oikeushenkilöille.

7. Muodoilla 1 ja 2 viitataan tämän sopimuksen 203 artiklan 134 alakohdan a ja b alakohdassa tarkoitettuihin palvelun tarjoamisen muotoihin.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
I. ERITYISVARAUKSET	
1. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut:	
— Lukuun ottamatta kotimaan lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskevaa neuvontaa	1) Ei sitoumuksia lukuun ottamatta oikeudellisten asiakirjojen valmistelua.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
(CPC 861)	2) Ei mitään.
— Kotimaan ja kolmannen maan lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskeva neuvonta	1) Ei mitään.
(CPC 861 osittain)	2) Ei mitään.
b) Laskentatoimen palvelut, tilintarkastuspalvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 862)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
c) Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut; (CPC 863) d) Arkkitehtipalvelut (CPC 8671) e) Tekniset palvelut (CPC 8672)	
f) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8673) g) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8674)	
h) Yksityiset sairaanhoito- ja hammashoitopalvelut (CPC 9312) (CPC 9312 pl. julkisen sektorin palvelut)	1) Ei mitään. 2) Julkiset sairausvakuutusjärjestelmät eivät kata ulkomailla annetun hoidon kustannuksia.
i) Eläinlääkintäpalvelut (CPC 932)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
j) Kätilö-, sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (CPC 93191 pl. julkisen sektorin palvelut)	1) Ei mitään. 2) Julkiset vakuutusjärjestelmät eivät kata ulkomailla käytettyjen sairaanhoitopalvelujen kustannuksia.
B. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut	
a) Tietokonelaitteistojen asennukseen liittyvät konsultointipalvelut (CPC 841) b) Ohjelmistojen asennuspalvelut (CPC 842) c) Tietojenkäsittelypalvelut (CPC 843) d) Tietokantapalvelut (CPC 844) e) Muut (CPC 845 ja CPC 849)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
C. Tutkimus- ja kehittämispalvelut	
a) Luonnontieteen tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851) b) Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 852) c) Tieteiden väliset tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 853)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
D. Kiinteistöpalvelut	
a) Omaan tai kolmannen osapuolen lukuun suoritettavat kiinteistöpalvelut (CPC 821) b) Palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut (CPC 822)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
E. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
a) Aluksiin liittyvät (CPC 83103) b) Ilma-aluksiin liittyvät (CPC 83104) c) Muihin kulkuneuvoihin liittyvät (CPC 83101, CPC 83102 ja CPC 83105) d) Muihin koneisiin ja laitteisiin liittyvät (CPC 83106–83109)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
e) Muut (CPC 832), ml. kodin viihdelaitteissa käytettävät nauhoitetut videokasetit ja optiset levyt	
F. Muut yrityspalvelut	
a) Mainospalvelut (CPC 871) b) Markkina- ja mielipidetutkimuspalvelut (CPC 864)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
c) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865) d) Liikkeenjohdon konsultointiin liittyvät palvelut (CPC 866) e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676) f) Maatalouteen, metsästykseen ja metsätalouteen liittyvät palvelut (CPC 881)	

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
g) Kalastukseen liittyvät palvelut (CPC 882) h) Kaivostoimintaan liittyvät palvelut (CPC 883 ja CPC 5115) i) Teollisuuteen liittyvät palvelut (CPC 884 ja CPC885) (pl. CPC 88442)	
j) Energian jakeluun liittyvät palvelut (CPC 887)	
k) Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelut (CPC 872)	
l) Etsivä- ja turvallisuuspalvelut (CPC 873)	
m) Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675) n) Laitteiden huolto- ja korjauspalvelut (pl. merialukset, ilma-alukset ja muut liikennevälineet) (CPC 633 ja CPC 8861–8866) o) Rakennusten puhtaanapitopalvelut (CPC 874)	
p) Valokuvauspalvelut (CPC 875) q) Pakkauspalvelut (CPC 876) r) Julkaisu- ja painopalvelut (CPC 88442) s) Kokouspalvelut (CPC 87909*) t) Muut (CPC 8790)	
2. VIESTINTÄPALVELUT	
A. Postipalvelut	
a) Kansainväliset ja kansalliset postipalvelut, enintään 350 grammaa painavat kirjeet (CPC 7511)	1) Valtionyhtiön ”Posta Moldova” monopoli. 2) Ei mitään.
b) Postipalvelut, paketit (CPC 75112)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
c) Postitoimistopalvelut (CPC 75113)	

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
B. Kuriiripalvelut (CPC 7512)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
C. Televiestintäpalvelut	
a) Julkiset puhelinpalvelut (CPC 7521)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
b) Analogiset matkapuhelinpalvelut (CPC 75213.1)	
c) Digitaaliset matkapuhelinpalvelut (CPC 75213.2)	
d) Matkaviestintäpalvelut (CPC 75213): — Henkilöhakupalvelut (CPC 75291) — Matkaviestinnän datapalvelut	
e) Satelliittiviestintä	
f) Yritysten verkkopalvelut (CPC 7522)	
g) Pakettivälitteiset tiedonsiirtopalvelut (CPC 75232)	
h) Piirikytkentäiset tiedonsiirtopalvelut (CPC 7523*)	
i) Lennätin- ja teleksipalvelut (CPC 7522 ja CPC 7523)	
j) Faksipalvelut (CPC 7521* ja CPC 7529*) k) Yksityisiä vuokrajohtoja koskevat palvelut (CPC 7522* ja CPC 7523*) l) Sähköposti (CPC 7523*)	
m) Puheposti (CPC 7523*) n) Sähköinen tieto- ja tietokantahaku (CPC 7523*) o) Organisaatioiden välinen tiedonsiirto (EDI) (CPC 7523*)	

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
p) Parannetut tai lisäarvofaksipalvelut, ml. etappivälitys (store and forward, store and retrieve) (CPC 7523*)	
q) Koodin ja protokollan muuntaminen (CPC ei saatavilla) r) Sähköinen tietojen ja/tai datan käsittely (ml. tapahtumakäsittely) (CPC 843) s) Muut televiestintäpalvelut (CPC 7529) t) Muut (CPC 7549)	
3. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT	
a) Yleiset talonrakennustyöt (CPC 512) b) Yleiset maa- ja vesirakennustyöt (CPC 513)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
c) Asennus- ja kokoonpanotyöt (CPC 514 ja CPC 516) d) Rakentamisen sisustus- ja viimeistelytyöt (CPC 517) e) Muut (CPC 511, CPC 515 ja CPC 518)	
4. JAKELUPALVELUT	
a) Komissionääripalvelut (CPC 621) b) Tukkukaupan palvelut (CPC 611 ja CPC 622)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
c) Vähittäiskaupan palvelut (CPC 611, CPC 613, CPC 631, CPC 632, CPC 633, CPC 6111, CPC 6113 ja CPC 6121), ml. ääni- ja kuvatallenteet ja -nauhat sekä optiset levyt (CPC 63234) d) Franchising-toiminta (CPC 8929) e) Muut jakelupalvelut	
5. KOULUTUSPALVELUT	
a) Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921) b) Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut (CPC 922)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
c) Korkea-asteen koulutuspalvelut (CPC 923 osittain) d) Aikuiskoulutus (CPC924) e) Muut koulutuspalvelut (CPC 929)	
6. YMPÄRISTÖPALVELUT	
A. Jätevesipalvelut (CPC 9401) (1)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
B. Kiinteiden tai vaarallisten jätteiden käsittely pl. vaarallisten jätteiden kuljetus rajojen yli	
a) Jätehuoltopalvelut (CPC 9402)	
b) Puhtaanapito ja vastaavat palvelut (CPC 9403)	
C. Ilman laadun ja ilmaston suojelu (CPC 9404) (2)	
D. Maaperän ja vesistön kunnostaminen ja puhdistaminen	
a) Saastuneen tai pilaantuneen maaperän ja veden käsittely ja kunnostaminen (CPC 94060 osittain) (3)	
E. Melun ja tärinän torjunta (CPC 9405)	
F. Biologisen monimuotoisuuden ja maiseman säilyttäminen	
a) Luonnon- ja maisemansuojelua koskevat palvelut (CPC 9406 osittain)	
G. Muut ympäristönsuojelupalvelut (CPC 94090)	
7. RAHOITUSPALVELUT	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	
a) Henki-, tapaturma- ja sairausvakuutuspalvelut b) Vahinkovakuutuspalvelut (CPC 8129, pl. meri-, ilma- ja kuljetusvakuutuspalvelut)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
c) Meri-, ilma- ja kuljetusvakuutuspalvelut d) Jälleen- ja edelleenvakuutus e) Vakuutusalan liitännäispalvelut (ml. välitys- ja asiamiestoiminta)	

(1) Vastaa viemäröintipalveluja.
(2) Vastaa poistokaasujen puhdistuspalveluja.
(3) Vastaa osittain luonnon- ja maisemasuojelupalveluja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
B. Pankki- ja muut rahoituspalvelut (pl. vakuutuspalvelut)	
a) Talletusten ja muiden takaisinmaksettavien varojen hankinta yleisöltä b) Kaikentyyppinen luotonanto, mukaan lukien kulutusluotot, kiinnitysluotot, factoring-rahoitus ja liiketoimien rahoitus	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
c) Rahoitusleasing d) Kaikki maksu- ja rahansiirtopalvelut e) Takaukset ja sitoumukset	
f) Kaupankäynti omaan tai asiakkaitten lukuun pörssissä, OTC-markkinoilla tai muuten seuraavilla välineillä: — rahamarkkinavälineet (sekit, vekselit, talletustodistukset jne.)	
— ulkomaanvaluutta — johdannaistuotteet, esimerkiksi futuurit ja optiot — valuuttakurssit ja korkovälineet, mukaan luettuina sellaiset tuotteet kuin swap-sopimukset, korkotermiinit jne. — siirtokelpoiset arvopaperit	
— muut markkinakelpoiset välineet ja rahoitusomaisuus, mukaan luettuina jalometalliharkot g) Välitystoiminta rahamarkkinoilla h) Varainhoito, kuten käteisvarojen tai arvopaperisalkun hoito, kaikentyyppinen yhteissijoitusten hoito, eläkerahastojen hoito, arvopapereiden talletus- ja notariaattipalvelut	
i) Rahoitusvaroihin kuten arvopapereihin, johdannaistuotteisiin ja muihin markkinakelpoisiin välineisiin liittyvät selvitys- ja toimituspalvelut	
j) Kaikkiin asiakirjan MNT.TNC/W/50 1 B artiklassa lueteltuihin toimiin liittyvä neuvonta ja muut liitännäisrahoituspalvelut, ml. luottotiedot ja luottoarviot, sijoituksiin ja salkunhoitoon liittyvä tutkimus ja neuvonta, omaisuuteen ja yhtiöiden rakenneuudistuksiin ja strategiaan liittyvä neuvonta	
k) Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvät muiden rahoituspalvelujen tarjoajien ohjelmistot	
l) Osallistuminen asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, myös merkintävastuuseen ja sijoitukseen, ja liikkeeseenlaskuun liittyvien palvelujen tarjoaminen	

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
8. SAIRAALAT JA MUUT HOITOLAITOKSET	
a) Sairaalapalvelut Yksityiset sairaala- ja parantolapalvelut (CPC 9311, pl. julkisen sektorin palvelut) b) Sosiaalipalvelut (CPC 933) c) Muut terveydenhuoltopalvelut (CPC 9319, pl. CPC 93191)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
9. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT-	
a) Hotellit ja ravintolat (ml. ateriapalvelut) (CPC 641–643) b) Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (CPC 7471)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
c) Matkailijoiden opastuspalvelut (CPC 7472) d) Muut matkailuun liittyvät palvelut	
10. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT	
a) Elokuvateattereiden käyttöpalvelut (CPC 96199**) ([1])	1) Ei sitoumuksia. 2) Ei sitoumuksia.
b) Muut viihdepalvelut (CPC 96191 ja CPC 96194) c) Uutistoimistopalvelut (CPC 962)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
e) Urheilu- ja muut virkistyspalvelut (CPC 964)	
11. LIIKENNEPALVELUT	
a) Meriliikennepalvelut (CPC 7211, CPC 7212, CPC 7213, CPC 8868**, CPC 7214 ja CPC 745**) b) Sisävesiliikenne (CPC 7221, CPC 7222, CPC 7223, CPC 8868**, CPC 7224 ja CPC 745**)	1) Ei mitään. 2) Ei mitään.
c) Ilmaliikennettä koskevassa liitteessä määritellyt ilmaliikennepalvelut: a) ja b) Henkilö- ja tavaraliikenne (CPC 731, CPC732) c) Alusten vuokraus miehistöineen (CPC 734)	

([1]) ** Tässä mainittu palvelu muodostaa ainoastaan osan kyseisen CPC-koodin kattamista aloista.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
d) Ilma-alusten huolto ja korjaus (CPC 8868**) e) Lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi (CPC 746*) f) Tietokonepohjaiset paikanvarausjärjestelmät (CPC 746*) g) Lentoasemien hallinta h) Maahuolintapalvelut (ml. ateriapalvelut)	
d) Avaruusliikenne (CPC 733)	
e) Rautatieliikennepalvelut (CPC 7111, CPC 7112, CPC 7113, CPC 8868**, CPC 743)	
f) Tieliikennepalvelut a) Henkilöliikenne (CPC 7121, CPC 7122) b) Tavaraliikenne (CPC 7123, CPC 7123 pl. kabotaasipalvelut)	
c) Kaupallisten ajoneuvojen vuokraus kuljettajineen (CPC 7124) d) Tieliikennevälineiden huolto ja korjaus (CPC 6112, CPC 8867) e) Tieliikennepalvelujen tukipalvelut (CPC 744)	
g) Putkijohtokuljetukset (CPC 7131, CPC 7139)	
h) Kaikkien liikennemuotojen liitännäispalvelut a) Lastinkäsittelypalvelut, varastointipalvelut (CPC 741, CPC 742) b) Rahdin kuljetusvälityspalvelut ja muut liikenteen tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 748, CPC 749)	

LIITE XXVII-G

LUETTELO AVAINHENKILÖSTÖÄ, KORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEITA HARJOTTELIJOITA JA YRITYSMYYJIÄ KOSKEVISTA VARAUKSISTA (MOLDOVAN TASAVALTA)

1. Jäljempänä esitettävässä varausluettelossa ilmoitetaan tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kauppaan liittyvät kysymykset) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) 2 ja 3 jakson mukaisesti vapautettu taloudellinen toiminta, johon sovelletaan avainhenkilöstöä ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskevia rajoituksia tämän sopimuksen 215 artiklan mukaisesti ja yritysmyyjiä koskevia rajoituksia tämän sopimuksen 216 artiklan mukaisesti, sekä eritellään kyseiset rajoitukset.

   Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Moldovan tasavalta ei tee avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevia sitoumuksia sellaisen taloudellisen toiminnan osalta, jota ei vapauteta (pysyy ilman sitoumuksia) tämän sopimuksen V osaston (Kauppa ja kauppaan liittyvät kysymykset) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) 2 ja 3 jakson nojalla.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *prov*, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *ver* 1.0, 1998).

3. Avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita, yrityspalvelujen myyjiä ja tavaroiden myyjiä koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoituksena tai vaikutuksena on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

4. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 215 ja 216 artiklassa tarkoitettuja rajoituksia. Vaikka tällaiset toimenpiteet (esimerkiksi toimiluvan saamista, tutkintotodistusten tunnustamista säännellyillä aloilla, tiettyjen tutkintojen — kielitutkinnot mukaan luettuina — läpäisemistä koskevat edellytykset) eivät sisälly luetteloon, niitä sovelletaan joka tapauksessa unionin avainhenkilöstöön, korkeakoulututkinnon suorittaneisiin harjoittelijoihin ja yritysmyyjiin.

5. Kaikkia muita maahantuloa, oleskelua, työskentelyä ja sosiaaliturvaa koskevia Moldovan tasavallan lakeja ja määräyksiä, mukaan luettuina oleskelun kestoa, vähimmäispalkkoja ja työehtosopimuksia koskevat määräykset, on sovellettava edelleen.

6. Tämän sopimuksen 202 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolen myöntämiä tukia.

7. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita sijoittautumista koskevassa sitoumusluettelossa kuvattujen julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa.

8. Toimialoilla, joilla sovelletaan taloudellista tarveharkintaa, sen pääasiallisena perusteena on alan markkinatilanteen arviointi Moldovan tasavallassa, mukaan luettuna olemassa olevien palveluntarjoajien määrä ja niihin kohdistuvat vaikutukset.

9. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille tai oikeushenkilöille.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
I. ERITYISVARAUKSET	
1. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut:	
— Vastaanottajavaltioon liittyvää neuvontaa on rajoitettu (CPC 861).	EU:n jostakin jäsenvaltiosta tuleva oikeusalan ammattilainen voi tarjota lakiasiainpalveluja, jotka liittyvät edustamiseen tuomioistuimissa tai muissa viranomaisissa, yhteistyössä paikallisen asianajajan kanssa tai toimiluvan saamiseen Moldovan tasavallassa tähtäävän yhden vuoden harjoittelun jälkeen. Oikeudellisten neuvontapalvelujen, lukuun ottamatta edustamista tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa, tarjoaminen edellyttää ennakkorekisteröitymistä asianajajaliiton erikoisrekisteriin. Käännös- ja/tai tulkkauspalvelujen tarjoaminen oikeuslaitokselle edellyttää jossakin toisessa valtiossa myönnetyn valantehneeksi tulkiksi/kielenkääntäjäksi hyväksynnän tunnustamista, jonka tekee oikeusministeriön asianomainen viranomainen. Sovittelupalveluja voi tarjota toisessa valtiossa sovittelijan toimiluvan saanut henkilö saatuaan todistuksen sovittelulautakunnalta. Hyväksytyn konkurssipesän selvittäjän palveluja voi tarjota yhden vuoden harjoittelun jälkeen tai oikeusministeriön todistus- ja menettelyasioista vastaavan viranomaisen tutkinnon suorittamisen jälkeen. Notaareja ja haastemiehiä koskee kansalaisuusvaatimus.
j) Kätilö, sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (CPC 93191 pl. julkisen sektorin palvelut)	Kansalaisuusvaatimus.

LIITE XXVII-H

LUETTELO SOPIMUSPERUSTEISIA PALVELUNTARJOAJIA JA ITSENÄISIÄ AMMATINHARJOITTAJIA KOSKEVISTA VARAUKSISTA (MOLDOVAN TASAVALTA)

1. Osapuolet sallivat niiden alueelle tapahtuvan toisen osapuolen sopimusperusteisten palveluntarjoajien ja itsenäisten ammatinharjoittajien palveluntarjonnan luonnollisten henkilöiden läsnäolon kautta tämän sopimuksen 217 ja 218 artiklan nojalla jäljempänä luetelluilla taloudellisen toiminnan aloilla niihin sovellettavien rajoitusten mukaisesti.

2. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Moldovan tasavalta ei tee sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia muiden kuin jäljempänä erikseen lueteltujen toimialojen osalta.

3. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *prov*, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, No 77, CPC *ver* 1.0, 1998).

4. Sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoituksena tai vaikutuksena on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

5. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 217 ja 218 artiklassa tarkoitettuja rajoituksia. Vaikka tällaiset toimenpiteet (esimerkiksi toimiluvan saamista, tutkintotodistusten tunnustamista säännellyillä aloilla, tiettyjen tutkintojen — kielitutkinnot mukaan luettuina — läpäisemistä koskevat edellytykset) eivät sisälly luetteloon, niitä sovelletaan joka tapauksessa unionin sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin ja itsenäisiin ammatinharjoittajiin.

6. Kaikkia muita maahantuloa, oleskelua, työskentelyä ja sosiaaliturvaa koskevia Moldovan tasavallan lakeja ja määräyksiä, mukaan luettuina oleskelun kestoa, vähimmäispalkkoja ja työehtosopimuksia koskevat määräykset, on sovellettava edelleen.

7. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolen myöntämiä tukia.

8. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita Moldovan tasavallan tämän sopimuksen liitteessä XXVII-E vahvistamien julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa asianomaisilla toimialoilla.

9. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille tai oikeushenkilöille.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
I. ERITYISVARAUKSET	
1. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
a) Lakiasiainpalvelut:	
— Lukuun ottamatta kotimaan lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskevaa neuvontaa (CPC 861)	EU:n jostakin jäsenvaltiosta tuleva oikeusalan ammattilainen voi tarjota lakiasiainpalveluja, jotka liittyvät edustamiseen tuomioistuimissa tai muissa viranomaisissa, yhteistyössä paikallisen asianajajan kanssa tai toimiluvan saamiseen Moldovan tasavallassa tähtäävän yhden vuoden harjoittelun jälkeen. Oikeudellisten neuvontapalvelujen, lukuun ottamatta edustamista tuomioistuimissa ja muissa viranomaisissa, tarjoaminen edellyttää ennakkorekisteröitymistä asianajajaliiton erikoisrekisteriin. Käännös- ja/tai tulkkauspalvelujen tarjoaminen oikeuslaitokselle edellyttää jossakin toisessa valtiossa myönnetyn valantehneeksi tulkiksi/kielenkääntäjäksi hyväksynnän tunnustamista, jonka tekee oikeusministeriön asianomainen viranomainen. Sovittelupalveluja voi tarjota toisessa valtiossa sovittelijan toimiluvan saanut henkilö saatuaan todistuksen sovittelulautakunnalta. Hyväksytyn konkurssipesän selvittäjän palveluja voi tarjota yhden vuoden harjoittelun jälkeen tai oikeusministeriön todistus- ja menettelyasioista vastaavan viranomaisen tutkinnon suorittamisen jälkeen. Notaareja ja haastemiehiä koskee kansalaisuusvaatimus.
— Kotimaan ja kolmannen maan lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskeva neuvonta (CPC 861 osittain)	Ei mitään.
b) Laskentatoimen palvelut, tilintarkastuspalvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 862)	Ei mitään.
c) Verotukseen liittyvät palvelut (CPC 863)	
d) Arkkitehtipalvelut (CPC 8671)	
e) Tekniset palvelut (CPC 8672)	
f) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8673)	
g) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8674)	
h) Yksityiset sairaanhoito- ja hammashoitopalvelut (CPC 9312) (CPC 9312 pl. julkisen sektorin palvelut)	
i) Eläinlääkintäpalvelut (CPC 932)	
j) Kätilö, sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (CPC 93191 pl. julkisen sektorin palvelut)	Kansalaisuusvaatimus.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
B. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut	
a) Tietokonelaitteistojen asennukseen liittyvät konsultointipalvelut (CPC 841)	Ei mitään.
b) Ohjelmistojen asennuspalvelut (CPC 842)	
c) Tietojenkäsittelypalvelut (CPC 843)	
d) Tietokantapalvelut (CPC 844)	
e) Muut (CPC 845 + CPC 849)	
C. Tutkimus- ja kehittämispalvelut	
a) Luonnontieteen tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851)	Ei mitään.
b) Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 852)	
c) Tieteiden väliset tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 853)	
D. Kiinteistöpalvelut	
a) Omaan tai kolmannen osapuolen lukuun suoritettavat kiinteistöpalvelut (CPC 821)	Ei mitään.
b) Palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut (CPC 822)	
E. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
a) Aluksiin liittyvät (CPC 83103)	Ei mitään.
b) Ilma-aluksiin liittyvät (CPC 83104)	
c) Muihin kulkuneuvoihin liittyvät (CPC 83101, CPC 83102 ja CPC 83105)	
d) Muihin koneisiin ja laitteisiin liittyvät (CPC 83106–83109)	
e) Muut (CPC 832), ml. kodin viihdelaitteissa käytettävät nauhoitetut videokasetit ja optiset levyt	
F. Muut yrityspalvelut	
a) Mainospalvelut (CPC 871)	Ei mitään.
b) Markkina- ja mielipidetutkimuspalvelut (CPC 864)	

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
c) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	
d) Liikkeenjohdon konsultointiin liittyvät palvelut (CPC 866)	
e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	
f) Maatalouteen, metsästykseen ja metsätalouteen liittyvät palvelut (CPC 881)	
g) Kalastukseen liittyvät palvelut (CPC 882)	
h) Kaivostoimintaan liittyvät palvelut (CPC 883 + CPC 5115)	
i) Teollisuuteen liittyvät palvelut (CPC 884 + CPC885) (pl. CPC 88442)	
j) Energian jakeluun liittyvät palvelut (CPC 887)	
k) Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelut (CPC 872)	
l) Etsivä- ja turvallisuuspalvelut (CPC 873)	
m) Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	
n) Laitteiden huolto- ja korjauspalvelut (pl. merialukset, ilma-alukset ja muut liikennevälineet) (CPC 633 + CPC 8861–8866)	
o) Rakennusten puhtaanapitopalvelut (CPC 874)	
p) Valokuvauspalvelut (CPC 875)	
q) Pakkauspalvelut (CPC 876)	
r) Julkaisu- ja painopalvelut (CPC 88442)	
s) Kokouspalvelut (CPC 87909*)	
t) Muut (CPC 8790)	
2. VIESTINTÄPALVELUT	
A. Postipalvelut	
a) Kansainväliset ja kansalliset postipalvelut, enintään 350 grammaa painavat kirjeet (CPC 7511)	Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Postipalvelut, paketit (CPC 75112)	
c) Postitoimistopalvelut (CPC 75113)	
B. Kuriiripalvelut (CPC 7512)	Ei mitään.
C. Televiestintäpalvelut	
a) Julkiset puhelinpalvelut (CPC 7521)	Ei mitään.
b) Analogiset matkapuhelinpalvelut (CPC 75213.1)	
c) Digitaaliset matkapuhelinpalvelut (CPC 75213.2)	
d) Matkaviestintäpalvelut (CPC 75213)	
— Kaukohakupalvelut (CPC 75291)	
— Matkaviestinnän datapalvelut	
e) Satelliittiviestintä	
f) Yritysten verkkopalvelut (CPC 7522)	
g) Pakettivälitteiset tiedonsiirtopalvelu (CPC 75232)	
h) Piirikytkentäiset tiedonsiirtopalvelut (CPC 7523*)	
i) Lennätin- ja teleksipalvelut (CPC 7522 ja CPC 7523)	
j) Faksipalvelut (CPC 7521* + CPC 7529*)	
k) Yksityisiä vuokrajohtoja koskevat palvelut (CPC 7522* + CPC 7523*)	
l) Sähköposti (CPC 7523*)	
m) Puheposti (CPC 7523*)	
n) Sähköinen tieto- ja tietokantahaku (CPC 7523*)	
o) Organisaatioiden välinen tiedonsiirto (EDI) (CPC 7523*)	
p) Parannetut tai lisäarvofaksipalvelut, ml. etappivälitys (store and forward, store and retrieve) (CPC 7523*)	

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
q) Koodin ja protokollan muuntaminen (CPC ei saatavilla)	
r) Sähköinen tietojen ja/tai datan käsittely (ml. tapahtumakäsittely) (CPC 843)	
s) Muut televiestintäpalvelut (CPC 7529)	
t) Muut (CPC 7549)	
3. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT	
a) Yleiset talonrakennustyöt (CPC 512)	Ei mitään.
b) Yleiset maa- ja vesirakennustyöt (CPC 513)	
c) Asennus- ja kokoonpanotyöt (CPC 514 + CPC 516)	
d) Rakennusten viimeistelytyöt (CPC 517)	
e) Muut (CPC 511, CPC 515, CPC 518)	
4. JAKELUPALVELUT	
a) Komissionääripalvelut (CPC 621)	Ei mitään.
b) Tukkukaupan palvelut (CPC 611, CPC 622)	
c) Vähittäiskaupan palvelut (CPC 611, CPC 631, CPC 632, CPC 633, CPC 6111, CPC 6113, CPC 6121), ml. ääni- ja kuvatallenteet ja -nauhat sekä optiset levyt (CPC 63234)	
d) Franchising-toiminta (CPC 8929)	
e) Muut jakelupalvelut	
5. KOULUTUSPALVELUT	
a) Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921)	Ei mitään.
b) Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut (CPC 922)	
c) Korkea-asteen koulutuspalvelut (CPC 923 osittain)	
d) Aikuiskoulutus (CPC 924)	
e) Muut koulutuspalvelut (CPC 929)	

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
6. YMPÄRISTÖPALVELUT	
A. Jätevesipalvelut (CPC 9401) (1)	Ei mitään.
B. Kiinteiden tai vaarallisten jätteiden käsittely pl. vaarallisten jätteiden kuljetus rajojen yli	
a) Jätehuoltopalvelut (CPC 9402)	
b) Puhtaanapito ja vastaavat palvelut (CPC 9403)	
C. Ilman laadun ja ilmaston suojelu (CPC 9404) (2)	
D. Maaperän ja vesistön kunnostaminen ja puhdistaminen	
a) Saastuneen tai pilaantuneen maaperän ja veden käsittely ja kunnostaminen (CPC 94060 osittain) (3)	
E. Melun ja tärinän torjunta (CPC 9405)	
F. Biologisen monimuotoisuuden ja maiseman säilyttäminen	
a) Luonnon- ja maisemansuojelua koskevat palvelut (CPC 9406 osittain)	
G. Muut ympäristönsuojelupalvelut (CPC 94090)	
7. RAHOITUSPALVELUT	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	
a) Henki-, tapaturma- ja sairausvakuutuspalvelut (CPC 8121)	Ei mitään.
b) Vahinkovakuutuspalvelut (CPC 8129, pl. meri-, ilma- ja kuljetusvakuutuspalvelut)	
c) Meri-, ilma- ja kuljetusvakuutuspalvelut (CPC 8129)	
d) Jälleen- ja edelleenvakuutus (CPC 81299)	
e) Vakuutusalan liitännäispalvelut (ml. välitys- ja asiamiestoiminta) (CPC 8140)	

(1) Vastaa viemäröintipalveluja.
(2) Vastaa poistokaasujen puhdistuspalveluja.
(3) Vastaa osittain luonnon- ja maisemasuojelupalveluja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
B. Pankki- ja muut rahoituspalvelut (pl. vakuutuspalvelut)	
a) Talletusten ja muiden takaisinmaksettavien varojen vastaanotto yleisöltä (CPC 81115–81119)	Ei mitään.
b) Kaikentyyppinen luotonanto, mukaan lukien kulutusluotot, kiinnitysluotot, factoring-rahoitus ja liiketoimien rahoitus (CPC 8113)	
c) Rahoitusleasing (CPC 8112)	
d) Kaikki maksu- ja rahansiirtopalvelut (CPC 81339*)	
e) Takaukset ja sitoumukset (CPC 81199*)	
f) Kaupankäynti omaan tai asiakkaitten lukuun pörssissä, OTC-markkinoilla tai muuten seuraavilla välineillä:	
— rahamarkkinavälineet (sekit, vekselit, talletustodistukset jne.) (81339*)	
— ulkomaanvaluutta (81333)	
— johdannaistuotteet, esimerkiksi futuurit ja optiot (81339*)	
— valuuttakurssit ja korkovälineet, mukaan luettuina sellaiset tuotteet kuin swap-sopimukset, korkotermiinit jne. (81339*)	
— siirtokelpoiset arvopaperit (CPC 81321*)	
— muut markkinakelpoiset välineet ja rahoitusomaisuus, mukaan luettuina jalometalliharkot (81339*)	
g) Välitystoiminta rahamarkkinoilla (81339*)	
h) Varainhoito, kuten käteisvarojen tai arvopaperisalkun hoito, kaikentyyppinen yhteissijoitusten hoito, eläkerahastojen hoito, arvopapereiden talletus- ja notariaattipalvelut (CPC 8119**, CPC 81323*)	
i) Rahoitusvaroihin kuten arvopapereihin, johdannaistuotteisiin ja muihin markkinakelpoisiin välineisiin liittyvät selvitys- ja toimituspalvelut (81339* or 81319*)	

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
j) Kaikkiin asiakirjan MNT.TNC/W/50 1 B artiklassa lueteltuihin toimiin liittyvä neuvonta ja muut liitännäisrahoituspalvelut, ml. luottotiedot ja luottoarviot, sijoituksiin ja salkunhoitoon liittyvä tutkimus ja neuvonta, omaisuuteen ja yhtiöiden rakenneuudistuksiin ja strategiaan liittyvä neuvonta (CPC 8131 tai CPC 8133)	
k) Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvät muiden rahoituspalvelujen tarjoajien ohjelmistot (CPC 8131)	
l) Osallistuminen asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, myös merkintävastuuseen ja sijoitukseen, ja liikkeeseenlaskuun liittyvien palvelujen tarjoaminen (CPC 8132)	
8. SAIRAALAT JA MUUT HOITOLAITOKSET	
a) Sairaalapalvelut Yksityiset sairaala- ja parantolapalvelut (CPC 9311, pl. julkisen sektorin palvelut)	Ei mitään.
b) Sosiaalipalvelut (CPC 933)	
c) Muut terveydenhuoltopalvelut (CPC 9319, pl. CPC 93191)	
9. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT	
a) Hotellit ja ravintolat (ml. ateriapalvelut) (CPC 641–643)	Ei mitään.
b) Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (CPC 7471)	
c) Matkailijoiden opastuspalvelut (CPC 7472)	
d) Muut matkailuun liittyvät palvelut	
10. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT	
a) Elokuvateattereiden käyttöpalvelut (CPC 96199**) ([1])	Ei mitään.
b) Muut viihdepalvelut (CPC 96191, CPC 96194)	
c) Uutistoimistopalvelut (CPC 962)	

([1]) ** Tässä mainittu palvelu muodostaa ainoastaan osan kyseisen CPC-koodin kattamista aloista.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
e) Urheilu- ja muut virkistyspalvelut (CPC 964)	
11. LIIKENNEPALVELUT	
a) Meriliikennepalvelut (CPC 7211, CPC 7212, CPC 7213, CPC 8868**, CPC 7214, CPC 745**)	Ei mitään.
b) Sisävesiliikenne (CPC 7221, CPC 7222, CPC 7223, CPC 8868**, CPC 7224, CPC 745**)	
c) Ilmaliikennettä koskevassa liitteessä määritellyt ilmaliikennepalvelut: a) ja b) Henkilö- ja tavaraliikenne (CPC 731, CPC 732) c) Alusten vuokraus miehistöineen (CPC 734) d) Ilma-alusten huolto ja korjaus (CPC 8868**) e) Lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi (CPC 746*) f) Tietokonepohjaiset paikanvarausjärjestelmät (CPC 746*)	
d) Avaruusliikenne (CPC 733)	
e) Rautatieliikennepalvelut (CPC 7111, CPC 7112, CPC 7113, CPC 8868**, CPC 743)	
f) Tieliikennepalvelut a) Henkilöliikenne (CPC 7121 + CPC 7122) b) Tavaraliikenne (CPC 7123, CPC 7123 pl. kabotaasipalvelut)	
c) Kaupallisten ajoneuvojen vuokraus kuljettajineen (CPC 7124)	
d) Tieliikennekaluston huolto ja korjaus (CPC 6112 + CPC 8867)	
e) Tieliikennepalvelujen tukipalvelut (CPC 744)	
g) Putkijohtokuljetukset (CPC 7131, CPC 7139)	
h) Kaikkien liikennemuotojen liitännäispalvelut: a) Lastinkäsittelypalvelut, varastointipalvelut (CPC 741, CPC 742) b) Rahdin kuljetusvälityspalvelut ja muut liikenteen tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 748, CPC 749)	

EUROOPAN UNIONIN,

Euroopan atomienergiayhteisön ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välinen assosiaatiosopimus

JOHDANTO-OSA

BELGIAN KUNINGASKUNTA,

BULGARIAN TASAVALTA,

TŠEKIN TASAVALTA,

TANSKAN KUNINGASKUNTA,

SAKSAN LIITTOTASAVALTA,

VIRON TASAVALTA,

IRLANTI,

HELLEENIEN TASAVALTA,

ESPANJAN KUNINGASKUNTA,

RANSKAN TASAVALTA,

KROATIAN TASAVALTA,

ITALIAN TASAVALTA,

KYPROKSEN TASAVALTA,

LATVIAN TASAVALTA,

LIETTUAN TASAVALTA,

LUXEMBURGIN SUURHERTTUAKUNTA,

UNKARI,

MALTAN TASAVALTA,

ALANKOMAIDEN KUNINGASKUNTA,

ITÄVALLAN TASAVALTA,

PUOLAN TASAVALTA,

PORTUGALIN TASAVALTA,

ROMANIA,

SLOVENIAN TASAVALTA,

SLOVAKIAN TASAVALTA,

SUOMEN TASAVALTA,

RUOTSIN KUNINGASKUNTA,

ISON-BRITANNIAN JA POHJOIS-IRLANNIN YHDISTYNYT KUNINGASKUNTA,

Euroopan unionista tehdyn sopimuksen ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen sopimuspuolet; jäljempänä 'jäsenvaltiot',

EUROOPAN UNIONI, jäljempänä 'unioni' tai "EU", ja

EUROOPAN ATOMIENERGIAYHTEISÖ, jäljempänä 'Euratom',

sekä

GEORGIA,

jäljempänä yhdessä ’osapuolet’, jotka

OTTAVAT HUOMIOON osapuolten vahvat siteet ja yhteiset arvot, jotka ovat aiemmin perustuneet Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian kumppanuus- ja yhteistyösopimukseen ja joita kehitetään Euroopan naapuruuspolitiikan erityisen ulottuvuuden muodostavan itäisen kumppanuuden puitteissa, sekä tunnustavat osapuolten yhteisen halun kehittää, lujittaa ja laajentaa suhteitaan edelleen kunnianhimoisesti ja innovatiivisesti;

TUNNUSTAVAT Georgian Eurooppaan suuntautuvat pyrkimykset ja Eurooppa-myönteiset valinnat;

TUNNUSTAVAT, että EU:n perustana olevat yhteiset arvot – demokratia, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen sekä oikeusvaltioperiaate – ovat keskeisiä myös tähän sopimukseen perustuvassa poliittisessa assosiaatiossa ja taloudellisessa yhdentymisessä;

TUNNUSTAVAT, että Georgia on itäeurooppalaisena valtiona sitoutunut noudattamaan ja edistämään näitä arvoja;

TUNNUSTAVAT Georgian historialliset yhteydet ja yhteiset arvot jäsenvaltioiden kanssa;

OTTAVAT HUOMIOON, että tämä sopimus ei rajoita EU:n ja Georgian suhteiden tulevaa, asteittain etenevää kehitystä, vaan jättää sen avoimeksi;

OVAT SITOUTUNEET lujittamaan entisestään perusvapauksien, ihmisoikeuksien, mukaan lukien vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeudet, demokratian, oikeusvaltion ja hyvän hallintotavan periaatteiden kunnioitusta osapuolten yhteisten arvojen pohjalta;

YMMÄRTÄVÄT, että sisäiset uudistukset demokratian ja markkinatalouden lujittamiseksi helpottavat Georgian osallistumista EU:n politiikkoihin ja ohjelmiin sekä sen erillisvirastojen toimintaan. Tämä prosessi ja konfliktien ratkaiseminen kestävällä tavalla tukevat toisiaan ja edistävät konfliktin jakamien yhteisöjen keskinäisen luottamuksen rakentamista;

HALUAVAT edistää Georgian poliittista, sosioekonomista ja institutionaalista kehitystä laajalla yhteistyöllä monilla yhteisen edun mukaisilla aloilla, joita ovat esimerkiksi kansalaisyhteiskunnan kehittäminen, hyvä hallintotapa (myös verotuksen alalla), kaupan yhdentäminen ja taloudellisen yhteistyön lujittaminen, instituutioiden kehittäminen, julkishallinto ja sen uudistaminen sekä korruption torjuminen, köyhyyden vähentäminen ja tämän sopimuksen täytäntöönpanemiseksi välttämätön yhteistyö vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alalla, ja panevat merkille EU:n valmiuden tukea näihin liittyviä uudistuksia Georgiassa;

OVAT SITOUTUNEET kaikkiin Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) ja erityisesti vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjan, Madridissa, Istanbulissa ja Wienissä vuosina 1991 ja 1992 pidettyjen kokousten päätösasiakirjojen, uutta Eurooppaa koskevan vuoden 1990 Pariisin peruskirjan, Yhdistyneiden kansakuntien vuonna 1948 antaman ihmisoikeuksien yleismaailmallisen julistuksen sekä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi vuonna 1950 tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen periaatteisiin ja määräyksiin;

PALAUTTAVAT MIELIIN halunsa edistää kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta sekä sitoutuvat tehokkaaseen monenvälisyyteen ja riitojen rauhanomaiseen ratkaisemiseen, erityisesti tekemällä tämän päämäärän saavuttamiseksi yhteistyötä Yhdistyneissä kansakunnissa (YK) ja ETYJ:ssä;

OVAT SITOUTUNEET kansainvälisiin velvoitteisiin, jotka koskevat joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen torjumista ja yhteistyötä aseidenriisunnan alalla;

TUNNUSTAVAT lisäarvon, jota osapuolten aktiivinen osallistuminen erilaisiin alueellisen yhteistyön muotoihin tuottaa;

HALUAVAT edelleen kehittää säännöllistä poliittista vuoropuhelua molempia osapuolia kiinnostavista kahdenvälisistä ja kansainvälisistä asioista, mukaan lukien alueelliset näkökohdat, ottaen huomioon Euroopan unionin yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan (YUTP), mukaan lukien yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka (YTPP);

KUNNIOITTAVAT TÄYSIN itsenäisyyden, täysivaltaisuuden, alueellisen koskemattomuuden ja kansainvälisesti tunnustettujen rajojen loukkaamattomuuden periaatteita, Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjaa, Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjaa ja asiaa koskevia YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmia;

TUNNUSTAVAT merkityksen, joka on Georgian sitoutumisella sovintoon, ja sen pyrkimykset palauttaa alueellinen koskemattomuutensa ja saada kokonaan ja tosiasiallisesti hallintaansa Georgiaan kuuluvat alueet Abhasia sekä Tshinvalin alue / Etelä-Ossetia tavoitteena rauhanomainen ja kestävä ratkaisu konfliktiin kansainvälisen oikeuden periaatteiden pohjalta, sekä merkityksen, joka on EU:n sitoutumisella konfliktin rauhanomaisen ja kestävän ratkaisun tukemiseen;

TUNNUSTAVAT tässä yhteydessä, että on tärkeää jatkaa 12 päivänä elokuuta 2008 tehdyn kuusikohtaisen sopimuksen ja sen jatkotoimenpiteiden täytäntöönpanoa, ja että tärkeitä ovat myös tarkoituksenmukainen kansainvälinen läsnäolo rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi paikalla, toisiaan tukevien tunnustamattomuus- ja lähentymispolitiikkojen jatkaminen, Geneven kansainvälisten neuvottelujen tukeminen sekä kaikkien kotimaansa sisällä siirtymään joutuneiden henkilöiden ja pakolaisten turvallinen ja ihmisarvoinen paluu kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaisesti;

OVAT SITOUTUNEET tarjoamaan Georgian läheisemmästä poliittisesta assosiaatiosta ja taloudellisesta yhdentymisestä EU:n kanssa koituvia etuja kaikille Georgian kansalaisille, mukaan lukien konfliktin jakamat yhteisöt;

OVAT SITOUTUNEET torjumaan järjestäytynyttä rikollisuutta ja laitonta kauppaa sekä lujittamaan entisestään yhteistyötä terrorismin torjumiseksi;

OVAT SITOUTUNEET syventämään liikkuvuutta, muuttoliikettä, turvapaikka-asioita ja rajavalvontaa koskevaa vuoropuheluaan ja yhteistyötään ottaen myös huomioon EU:n ja Georgian liikkuvuuskumppanuuden ja noudattaen kokonaisvaltaista lähestymistapaa, jossa otetaan huomioon laillinen maahanmuutto, mukaan lukien kiertomuutto, sekä yhteistyöhön laittoman maahanmuuton ja ihmiskaupan torjumiseksi sekä takaisinottosopimuksen panemiseksi täytäntöön tehokkaasti;

TUNNUSTAVAT viisumivapaan matkustusjärjestelmän käyttöönoton merkityksen Georgian kansalaisille aikanaan edellyttäen, että hallitun ja turvallisen liikkuvuuden ehdot täyttyvät, mukaan lukien viisumien myöntämisen helpottamista ja takaisinottoa koskevien sopimusten tosiasiallinen täytäntöönpano;

OVAT SITOUTUNEET vapaan markkinatalouden periaatteisiin ja EU:n valmiuteen tukea Georgian talousuudistuksia, myös Euroopan naapuruuspolitiikan ja itäisen kumppanuuden puitteissa;

OVAT SITOUTUNEET toteuttamaan taloudellisen yhdentymisen etenkin pitkälle menevän ja laaja-alaisen vapaakauppa-alueen avulla erottamattomana osana tätä sopimusta, mukaan lukien sääntelyn lähentäminen, ja noudattaen osapuolille Maailman kauppajärjestön (WTO) jäsenyydestä johtuvia oikeuksia ja velvollisuuksia;

USKOVAT, että tämä sopimus luo uudenlaisen ilmapiirin keskinäisille taloussuhteille ja ennen kaikkea kaupan ja investointien kehitykselle ja edistää kilpailua, jotka kaikki ovat olennaisen tärkeitä tekijöitä talouden rakenneuudistuksen ja nykyaikaistamisen kannalta;

OVAT SITOUTUNEET kunnioittamaan kestävän kehityksen periaatteita, suojelemaan ympäristöä ja hillitsemään ilmastonmuutosta, kehittämään jatkuvasti ympäristöhallintaa ja täyttämään ympäristöön liittyvät tarpeet, mukaan lukien rajatylittävä yhteistyö ja monenvälisten kansainvälisten sopimusten täytäntöönpano;

OVAT SITOUTUNEET parantamaan energian toimitusvarmuutta, mukaan lukien eteläisen käytävän kehittäminen, muun muassa edistämällä asiaan liittyvien hankkeiden kehittämistä Georgiassa, helpottamalla asiaan liittyvän infrastruktuurin kehittämistä (myös kauttakuljetukseen Georgian kautta), lisäämällä markkinoiden yhdentymistä ja lainsäädännön asteittaista lähentämistä EU:n säännöstön keskeisiin elementteihin ja edistämällä energiatehokkuutta ja uusiutuvien energialähteiden käyttöä;

TUNNUSTAVAT tarpeen tehostaa yhteistyötä energia-alalla sekä osapuolten sitoutumisen energiaperuskirjan täytäntöönpanoon;

HALUAVAT parantaa kansanterveyden ja ihmisten terveyden suojelun tasoa olennaisena osana kestävää kehitystä ja talouskasvua;

OVAT SITOUTUNEET tukemaan ihmisten välisiä yhteyksiä muun muassa tieteen ja tekniikan, liike-elämän, nuorisotyön, koulutuksen ja kulttuurin alojen yhteistyöllä ja vaihtotoiminnalla;

OVAT SITOUTUNEET edistämään rajatylittävää ja alueiden välistä yhteistyötä molemmin puolin ja hyvien naapurisuhteiden hengessä;

TUNNUSTAVAT Georgian sitoutumisen lainsäädäntönsä asteittaiseen lähentämiseen asiaankuuluvilla aloilla EU:n lainsäädännön kanssa tämän sopimuksen mukaisesti ja lainsäädännön tehokkaaseen täytäntöönpanoon;

TUNNUSTAVAT Georgian sitoutumisen kehittämään hallintoaan ja institutionaalisia rakenteitaan tämän sopimuksen täytäntöönpanon edellyttämässä laajuudessa;

OTTAVAT HUOMIOON, että EU haluaa tukea uudistusten toteuttamista ja hyödyntää tätä varten kaikkia käytettävissä olevia yhteistyön sekä teknisen, rahoituksellisen ja taloudellisen avun välineitä;

VAHVISTAVAT, että tämän sopimuksen määräykset, jotka kuuluvat Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen kolmannen osan V osaston soveltamisalaan, sitovat Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja Irlantia erillisinä osapuolina eivätkä osana unionia, ellei unioni yhdessä Yhdistyneen kuningaskunnan ja/tai Irlannin kanssa ole ilmoittanut Georgialle, että määräykset sitovat Yhdistynyttä kuningaskuntaa tai Irlantia osana unionia Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitetyn, Yhdistyneen kuningaskunnan ja Irlannin asemasta vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen osalta tehdyn pöytäkirjan N:o 21 mukaisesti. Jos määräykset eivät enää sido Yhdistynyttä kuningaskuntaa ja/tai Irlantia osana unionia pöytäkirjassa olevan 4 a artiklan mukaisesti, unionin on yhdessä Yhdistyneen kuningaskunnan ja/tai Irlannin kanssa välittömästi ilmoitettava Georgialle niiden asemaa koskevasta muutoksesta, jonka jälkeen tämän sopimuksen määräykset sitovat niitä erillisinä osapuolina. Sama koskee myös Tanskaa mainittuihin sopimuksiin liitetyn, Tanskan asemaa koskevan pöytäkirjan N:o 22 mukaisesti,

OVAT SOPINEET SEURAAVAA:

1 artikla

Tavoitteet

1. Perustetaan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Georgian välinen assosiaatio.

2. Tämän assosiaation tavoitteena on:

a) edistää yhteisiin arvoihin ja läheisiin yhteyksiin perustuvia poliittista assosiaatiota ja taloudellista yhdentymistä osapuolten välillä muun muassa lisäämällä Georgian osallistumista EU:n politiikkoihin ja ohjelmiin sekä sen erillisvirastojen toimintaan;

b) luoda vahvemmat puitteet poliittisen vuoropuhelun tehostamiselle kaikilla molempia osapuolia kiinnostavilla aloilla, mikä mahdollistaa läheisten poliittisten suhteiden kehittämisen osapuolten välillä;

c) edistää demokratian lujittamista ja poliittista, taloudellista ja institutionaalista vakautta Georgiassa;

d) edistää, säilyttää ja lujittaa rauhaa ja vakautta alueellisella ja kansainvälisellä tasolla Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjan ja vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjan periaatteiden mukaisesti muun muassa pyrkimällä yhdessä poistamaan jännitteiden aiheita, tehostamaan rajaturvallisuutta ja edistämään rajatylittävää yhteistyötä ja hyviä naapurisuhteita;

e) edistää yhteistyötä, jolla pyritään konfliktien rauhanomaiseen ratkaisemiseen;

f) tehostaa yhteistyötä oikeus-, vapaus- ja turvallisuusasioiden alalla tavoitteena vahvistaa oikeusvaltioperiaatetta ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista;

g) tukea Georgian pyrkimyksiä kehittää taloudellisia mahdollisuuksiaan kansainvälisellä yhteistyöllä muun muassa siten, että se lähentää lainsäädäntöään EU:n lainsäädäntöön,

h) yhdentää Georgian talous asteittain EU:n sisämarkkinoihin tässä sopimuksessa määrätyllä tavalla etenkin perustamalla pitkälle menevä ja laaja-alainen vapaakauppa-alue, joka tarjoaa laajamittaisen pääsyn markkinoille lainsäädäntöjen pitkäjänteisen ja laaja-alaisen lähentämisen perusteella ja noudattaen Georgian WTO-jäsenyydestä johtuvia oikeuksia ja velvollisuuksia;

i) luoda edellytykset yhä tiiviimmälle yhteistyölle muilla molempia osapuolia kiinnostavilla aloilla.

I OSASTO

YLEISET PERIAATTEET

2 artikla

Yleiset periaatteet

1. Osapuolten sisä- ja ulkopolitiikan perustan ja olennaisen osan tätä sopimusta muodostavat vuonna 1948 annetussa ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa Yhdistyneiden kansakuntien julistuksessa ilmaistujen ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi vuonna 1950 tehdyssä yleissopimuksessa, vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa sekä uutta Eurooppaa koskevassa vuoden 1990 Pariisin peruskirjassa määriteltyjen demokratian periaatteiden, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioitus. Myös joukkotuhoaseiden, niihin liittyvien materiaalien ja niiden kantolaitteiden leviämisen estäminen ovat tämän sopimuksen olennaisia osia.

2. Osapuolet toistavat sitoutumisensa vapaan markkinatalouden, kestävän kehityksen ja tehokkaan monenvälisyyden periaatteisiin.

3. Osapuolet vahvistavat kunnioittavansa oikeusvaltion ja hyvän hallintotavan periaatteita sekä kansainvälisiä velvollisuuksiaan, erityisesti velvollisuuksiaan YK:n, Euroopan neuvoston ja ETYJ:n jäseninä. Ne sopivat erityisesti edistävänsä täysivaltaisuuden ja alueellisen koskemattomuuden, rajojen loukkaamattomuuden ja itsenäisyyden periaatteita.

4. Osapuolet sitoutuvat oikeusvaltioperiaatteeseen, hyvään hallintotapaan, korruption torjuntaan, rajatylittävän järjestäytyneen rikollisuuden ja terrorismin eri muotojen torjuntaan, kestävän kehityksen edistämiseen, tehokkaaseen monenvälisyyteen sekä joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen torjumiseen. Tämä sitoumus on keskeinen tekijä osapuolten suhteiden ja yhteistyön kehittämisen kannalta ja lisää siten alueellista rauhaa ja vakautta.

II OSASTO

POLIITTINEN VUOROPUHELU JA POLIITTISET UUDISTUKSET, YHTEISTYÖ ULKO- JA TURVALLISUUSPOLITIIKAN ALALLA

3 artikla

Poliittisen vuoropuhelun tavoitteet

1. Poliittista vuoropuhelua molempia osapuolia kiinnostavista aloista, mukaan lukien ulko- ja turvallisuusasiat sekä kansalliset uudistukset, kehitetään edelleen ja tehostetaan osapuolten välillä. Tämä lisää poliittisen yhteistyön tehokkuutta ja edistää lähentymistä ulko- ja turvallisuusasioissa, mikä lujittaa suhteita kunnianhimoisella ja innovatiivisella tavalla.

2. Poliittisen vuoropuhelun tavoitteena on:

a) syventää poliittista assosiaatiota ja lisätä poliittista ja turvallisuuspoliittista lähentymistä ja tehokkuutta;

b) edistää alueellisen koskemattomuuden, kansainvälisesti tunnustettujen rajojen loukkaamattomuuden, täysivaltaisuuden ja itsenäisyyden periaatteita, sellaisina kuin ne määritellään Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa ja vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa;

c) edistää konfliktien rauhanomaista ratkaisemista;

d) edistää kansainvälistä vakautta ja turvallisuutta tehokkaan monenvälisyyden pohjalta;

e) lujittaa osapuolten välistä yhteistyötä ja vuoropuhelua kansainvälisestä turvallisuudesta ja kriisinhallinnasta, etenkin jotta voidaan käsitellä maailmanlaajuisia ja alueellisia haasteita ja keskeisiä uhkia;

f) lujittaa yhteistyötä joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen torjumiseksi mukaan lukien joukkotuhoaseohjelmissa aiemmin työskennelleiden tiedemiesten uudelleenkouluttaminen muihin työtehtäviin;

g) edistää tulossuuntautunutta käytännön yhteistyötä osapuolten välillä rauhan, turvallisuuden ja vakauden saavuttamiseksi Euroopan mantereella;

h) lujittaa demokratian periaatteiden, oikeusvaltioperiaatteen ja hyvän hallinnon, ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittamista, mukaan lukien lehdistönvapaus ja kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien oikeudet, sekä edistää kansallisten poliittisten uudistusten lujittamista;

i) kehittää vuoropuhelua ja syventää osapuolten yhteistyötä turvallisuuden ja puolustuksen alalla;

j) toimia alueellisen yhteistyön eri muotojen edistämiseksi nykyisestään;

k) tarjota kaikille Georgian kansalaisille sen kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä kaikki EU:n ja Georgian läheisemmän poliittisen assosiaation edut, mukaan lukien turvallisuuspoliittisen lähentymisen lisääminen.

4 artikla

Kansalliset uudistukset

Osapuolet tekevät yhteistyötä demokraattisten instituutioiden ja oikeusvaltion vakauden ja tehokkuuden kehittämiseksi, lujittamiseksi ja lisäämiseksi; ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioituksen varmistamiseksi; oikeuslaitos- ja lainsäädäntöuudistuksen jatkamiseksi, jotta oikeuslaitoksen riippumattomuus voidaan taata lujittamalla sen hallinnollisia valmiuksia ja takaamalla lainvalvontaelinten puolueettomuus ja tehokkuus; julkishallinnon uudistuksen jatkamiseksi ja vastuuvelvollisen, tehokkaan, toimivan, avoimen ja ammattitaitoisen virkamieskunnan kehittämiseksi; sekä korruption tehokkaan torjunnan jatkamiseksi etenkin korruption torjuntaa koskevan kansainvälisen yhteistyön tehostamiseksi ja asiaa koskevien kansainvälisten oikeudellisten asiakirjojen, kuten vuonna 2003 tehdyn korruption vastaisen Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimuksen, panemiseksi tosiasiallisesti täytäntöön.

5 artikla

Ulko- ja turvallisuuspolitiikka

1. Osapuolet tehostavat vuoropuheluaan ja yhteistyötään ja edistävät asteittaista lähentymistä ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla, yhteinen turvallisuus- ja puolustuspolitiikka mukaan lukien, ja käsittelevät erityisesti konfliktien estämiseen ja rauhanomaiseen ratkaisemiseen sekä kriisinhallintaan, alueelliseen vakauteen, aseidenriisuntaan, asesulkuun, asevalvontaan ja aseviennin valvontaan liittyviä kysymyksiä. Yhteistyö perustuu yhteisiin arvoihin ja yhteisiin etuihin, ja sen tarkoituksena on lisätä politiikkojen lähentämistä ja tehokkuutta hyödyntäen kahdenvälisiä, kansainvälisiä ja alueellisia foorumeja.

2. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa noudattaa alueellisen koskemattomuuden, kansainvälisesti tunnustettujen rajojen loukkaamattomuuden, täysivaltaisuuden ja itsenäisyyden periaatteita, sellaisina kuin ne määritellään Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa ja vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa, ja edistää näitä periaatteita kahdenvälisissä ja monenvälisissä suhteissa. Osapuolet korostavat myös tukevansa täysin periaatetta, jonka mukaan ulkomaisten asevoimien sijoittaminen alueelle edellyttää isäntämaan suostumusta. Ne ovat yksimielisiä siitä, että ulkomaisten asevoimien sijoittamisen niiden alueelle on tapahduttava isäntävaltion nimenomaisella suostumuksella kansainvälisen oikeuden mukaisesti.

6 artikla

Vakavat kansainvälistä yhteisöä koskettavat rikokset

1. Osapuolet vahvistavat, että vakavimmat kansainvälistä yhteisöä koskettavat rikokset eivät saa jäädä rankaisematta ja jotta ne eivät jäisi rankaisematta, on toteutettava toimenpiteitä kansallisella ja kansainvälisellä tasolla, myös Kansainvälisessä rikostuomioistuimessa.

2. Osapuolet katsovat, että Kansainvälisen rikostuomioistuimen perustaminen ja tehokas toiminta edistävät merkittävällä tavalla kansainvälistä rauhaa ja oikeutta. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa jatkaa yhteistyötä Kansainvälisen rikostuomioistuimen kanssa panemalla täytäntöön Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön ja siihen liittyvät välineet huolehtien asianmukaisesti sen riippumattomuudesta.

7 artikla

Konfliktien estäminen ja kriisinhallinta

Osapuolet tehostavat käytännön yhteistyötä konfliktien estämisen ja kriisinhallinnan alalla, erityisesti tarjotakseen Georgialle mahdollisuuden osallistua EU:n johdolla toteutettaviin siviili- ja sotilaskriisinhallintaoperaatioihin sekä tähän liittyviin harjoituksiin ja koulutukseen tapauskohtaisesti ja EU:n mahdollisesta kutsusta.

8 artikla

Alueellinen vakaus

1. Osapuolet tehostavat yhteisiä pyrkimyksiään edistää alueen vakautta, turvallisuutta ja demokratiakehitystä sekä toimia alueellisen yhteistyön eri muotojen edistämiseksi entisestään, ja ne toimivat erityisesti alueen ratkaisemattomien konfliktien ratkaisemiseksi rauhanomaisella tavalla.

2. Näissä toimissa noudatetaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen tähtääviä yhteisiä periaatteita, sellaisina kuin ne on vahvistettu Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa, vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa ja muissa asiaa koskevissa monenvälisissä asiakirjoissa. Osapuolet hyödyntävät myös täysimääräisesti itäisen kumppanuuden monenvälistä kehystä, joka tarjoaa mahdollisuuden yhteistyöhön ja avoimeen ja vapaaseen vuoropuheluun lujittaen kumppanimaiden keskinäisiä yhteyksiä.

9 artikla

Konfliktien ratkaiseminen rauhanomaisesti

1. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa konfliktien ratkaisemiseen rauhanomaisesti kunnioittaen täysin Georgian täysivaltaisuutta ja alueellista koskemattomuutta sen kansainvälisesti tunnustettujen rajojen sisällä sekä konfliktin jälkeisten jälleenrakennus- ja sovittelutoimien helpottamiseen yhdessä. Siihen saakka, kunnes konfliktiin löydetään kestävä ratkaisu, ja rajoittamatta konfliktiin liittyvien asioiden käsittelyyn käytettävissä olevia toimintamalleja, konfliktin rauhanomainen ratkaiseminen on yksi keskeisistä aiheista osapuolten välisessä poliittisessa vuoropuhelussa sekä vuoropuhelussa muiden asiaan liittyvien kansainvälisten toimijoiden kanssa.

2. Osapuolet tunnustavat, että Georgian sitoutuminen sovintoon ja sen pyrkimykset alueellisen koskemattomuutensa palauttamiseen pyrkien rauhanomaiseen ja kestävään konfliktin ratkaisuun, 12 päivänä elokuuta 2008 tehdyn kuusikohtaisen sopimuksen ja sen jatkotoimenpiteiden täysimääräisen täytäntöönpanon jatkaminen, toisiaan tukevien tunnustamattomuus- ja lähentymispolitiikkojen jatkaminen, Geneven kansainvälisten neuvottelujen sekä kaikkien kotimaansa sisällä siirtymään joutuneiden henkilöiden ja pakolaisten turvallisen ja ihmisarvoisen tavanomaisiin kotipaikkoihinsa paluun tukeminen kansainvälisen oikeuden periaatteiden mukaisesti sekä tarkoituksenmukainen kansainvälinen, tarpeen mukaan myös EU:n, läsnäolo ovat tärkeitä.

3. Osapuolet koordinoivat, myös muiden asiaan liittyvien kansainvälisten organisaatioiden kanssa, toimiaan, joilla edistetään konfliktin, mukaan lukien humanitaaristen kysymysten, rauhanomaista ratkaisemista Georgiassa.

4. Kaikissa näissä toimissa noudatetaan kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseen tähtääviä yhteisiä periaatteita, sellaisina kuin ne on vahvistettu Yhdistyneiden kansakuntien peruskirjassa, vuonna 1975 pidetyn Euroopan turvallisuus- ja yhteistyökokouksen Helsingin päätösasiakirjassa ja muissa asiaa koskevissa monenvälisissä asiakirjoissa.

10 artikla

Joukkotuhoaseet

1. Osapuolet katsovat, että joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviäminen niin valtiollisille kuin valtioista riippumattomille toimijoille on yksi vakavimmista kansainvälisen vakauden ja turvallisuuden uhkatekijöistä. Tästä syystä osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämiseen panemalla kansallisella tasolla täytäntöön kansainvälisistä aseidenriisunta- ja asesulkusopimuksista johtuvat velvoitteensa ja noudattamalla niitä sekä muita asiaa koskevia kansainvälisiä velvoitteita täysimääräisesti. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tämä määräys on olennainen osa sopimusta.

2. Lisäksi osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä ja osallistuvansa joukkotuhoaseiden ja niiden kantolaitteiden leviämisen estämiseen:

a) toteuttamalla toimia kaikkien muiden asiaan liittyvien kansainvälisten sopimusten allekirjoittamiseksi, ratifioimiseksi tai niihin liittymiseksi tapauksesta riippuen ja niiden panemiseksi kaikilta osin täytäntöön; sekä

b) luomalla tehokkaan kansallisen vientivalvontajärjestelmän, jolla valvotaan joukkotuhoaseisiin liittyvien tavaroiden vientiä ja kauttakulkua, mukaan luettuna kaksikäyttöteknologian loppukäytön valvonta, ja johon sisältyy tehokkaat seuraamukset vientivalvonnan laiminlyömisestä.

3. Osapuolet sopivat käsittelevänsä näitä asioita poliittisessa vuoropuhelussaan.

11 artikla

Pienaseet ja kevyet aseet sekä tavanomaisten aseiden vientivalvonta

1. Osapuolet tunnustavat, että pienaseiden ja kevyiden aseiden ja niissä käytettävien ampumatarvikkeiden laiton tuotanto, siirto ja liikkuminen sekä niiden liiallinen keskittyminen, huono hallinnointi, riittämättömästi turvatut varastot ja valvomaton leviäminen ovat edelleenkin vakava uhka rauhalle ja kansainväliselle turvallisuudelle.

2. Osapuolet sopivat noudattavansa kansainvälisistä sopimuksista ja YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmista johtuvia velvoitteitaan pienaseiden ja kevyiden aseiden sekä niissä käytettävien ampumatarvikkeiden laittoman kaupan torjumiseksi sekä muiden alan kansainvälisiin välineisiin, kuten pienaseiden ja kevyiden aseiden laittoman kaupan kaikkien osa-alueiden ehkäisemistä, torjumista ja poistamista koskevaan Yhdistyneiden kansakuntien toimintaohjelmaan perustuvia sitoumuksiaan ja panevansa ne täysimääräisesti täytäntöön.

3. Osapuolet sitoutuvat tekemään yhteistyötä ja huolehtimaan toimiensa koordinoinnista, täydentävyydestä ja yhteisvaikutuksesta pienaseiden ja kevyiden aseiden sekä niissä käytettävien ampumatarvikkeiden laittoman kaupan torjumiseksi sekä liiallisten varastojen hävittämiseksi maailmanlaajuisella, alueellisella ja osa-alueellisella sekä kansallisella tasolla.

4. Lisäksi osapuolet sopivat jatkavansa yhteistyötä tavanomaisten aseiden vientivalvonnan alalla sotilasteknologian ja puolustustarvikkeiden viennin valvontaa koskevien yhteisten sääntöjen määrittämisestä 8 päivänä joulukuuta 2008 vahvistetun neuvoston yhteisen kannan 2008/944/YUTP hengessä.

5. Osapuolet sopivat käsittelevänsä näitä asioita poliittisessa vuoropuhelussaan.

12 artikla

Terrorismin torjunta

1. Osapuolet vahvistavat terrorismin torjumisen ja ehkäisemisen tärkeyden ja sopivat tekevänsä yhteistyötä kahdenvälisellä, alueellisella ja kansainvälisellä tasolla ehkäistäkseen ja torjuakseen kaikenlaista terrorismia kaikissa sen ilmenemismuodoissa.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että terrorismin torjunnassa on kunnioitettava täysimääräisesti oikeusvaltioperiaatetta ja noudatettava täysimääräisesti kansainvälistä oikeutta, mukaan lukien kansainvälistä ihmisoikeuslainsäädäntöä, kansainvälistä pakolaislainsäädäntöä ja kansainvälistä humanitaarista lainsäädäntöä, Yhdistyneiden Kansakuntien peruskirjan periaatteita ja kaikkia asianmukaisia terrorismin torjuntaan liittyviä kansainvälisiä asiakirjoja.

3. Osapuolet korostavat kaikkien terrorismin torjuntaan liittyvien YK:n yleissopimusten ja pöytäkirjojen yleismaailmallisen ratifioinnin ja täysimääräisen täytäntöönpanon merkitystä. Osapuolet sopivat jatkavansa kansainvälistä terrorismia koskevan kattavan yleissopimuksen laatimista koskevan vuoropuhelun edistämistä sekä yhteistyötä Yhdistyneiden kansakuntien maailmanlaajuisen terrorisminvastaisen strategian sekä YK:n turvallisuusneuvoston asiaa koskevien päätöslauselmien ja Euroopan neuvoston yleissopimusten täytäntöönpanemiseksi. Osapuolet sopivat myös tekevänsä yhteistyötä edistääkseen kansainvälistä yhteisymmärrystä terrorismin ehkäisemisestä ja torjumisesta.

III OSASTO

VAPAUS, TURVALLISUUS JA OIKEUS

13 artikla

Oikeusvaltioperiaate ja ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen

1. Yhteistyössään vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alalla osapuolet pyrkivät erityisesti edistämään oikeusvaltioperiaatetta, johon kuuluvat oikeuslaitoksen riippumattomuus, oikeussuojan toteutuminen ja oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin.

2. Osapuolet tekevät täysimääräistä yhteistyötä, jotta lainvalvonnan ja oikeudenkäytön alan instituutiot toimisivat tehokkaasti.

3. Kaiken vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alalla tehtävän yhteistyön lähtökohtana on ihmisoikeuksien ja perusvapauksien kunnioittaminen.

14 artikla

Henkilötietojen suoja

Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä varmistaakseen henkilötietojen korkeatasoisen suojan tämän sopimuksen liitteessä I mainittujen EU:n, Euroopan neuvoston ja kansainvälisten oikeudellisten välineiden ja normien mukaisesti.

15 artikla

Yhteistyö maahanmuutto- ja turvapaikka-asioiden ja rajaturvallisuuden alalla

1. Osapuolet vahvistavat, että ne pitävät alueidensa välisten muuttovirtojen yhteistä hallintaa tärkeänä, ja käyvät kattavaa vuoropuhelua kaikista muuttoliikettä koskevista kysymyksistä, joihin kuuluvat muun muassa laillinen maahanmuutto, kansainvälinen suojelu sekä laittoman maahanmuuton, ihmisten salakuljetuksen ja ihmiskaupan torjunta.

2. Yhteistyö perustuu osapuolten keskinäisin neuvotteluin tehtävään tarvearviointiin, ja sitä tehdään asiaan liittyvän, voimassa olevan osapuolten lainsäädännön mukaisesti. Keskeisiä yhteistyöaloja ovat erityisesti

a) muuttoliikkeen taustalla olevat syyt ja sen seuraukset;

b) kansainvälistä suojelua koskevien kansallisten lainsäädäntöjen ja käytäntöjen kehittäminen ja täytäntöönpano pakolaisten oikeusasemasta vuonna 1951 tehdyn Geneven yleissopimuksen ja vuonna 1967 tehdyn pakolaisten oikeusasemaa koskevan pöytäkirjan sekä muiden asiaan liittyvien kansainvälisten asiakirjojen, kuten vuonna 1950 tehty yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi, määräysten noudattamiseksi ja palauttamiskieltoa koskevan periaatteen noudattamisen varmistamiseksi;

c) maahanpääsyä koskevat säännöt ja maahantuloluvan saaneiden henkilöiden oikeudet ja asema, maassa laillisesti asuvien ulkomaalaisten oikeudenmukainen kohtelu ja heidän kotouttamisensa, yleissivistävä ja ammatillinen koulutus sekä rasismin ja muukalaisvihan vastaiset toimenpiteet;

d) tuloksellisen ja ennaltaehkäisevän toimintapolitiikan lujittaminen laitonta maahanmuuttoa, maahanmuuttajien salakuljetusta ja ihmiskauppaa vastaan kiinnittäen huomiota myös siihen, millä tavoin salakuljettajien ja ihmiskauppaa harjoittavien verkostoja voidaan torjua ja ihmiskaupan uhreja suojella;

e) 4 päivänä joulukuuta 2008 allekirjoitetun Euroopan unionin jäsenvaltioiden operatiivisesta ulkorajayhteistyöstä huolehtivan viraston (Frontex) ja Georgian sisäasianministeriön välistä operatiivista yhteistyötä koskevan työjärjestelyn täytäntöönpano;

f) asiakirjojen turvallisuuden ja rajaturvallisuuden aloilla organisointi, koulutus, parhaat käytännöt ja muut operatiiviset toimenpiteet.

3. Yhteistyöllä voidaan myös helpottaa kehitystä hyödyttävää kiertomuuttoa.

16 artikla

Henkilöiden liikkuvuus ja takaisinotto

1. Osapuolet varmistavat, että seuraavat sopimukset pannaan täysimääräisesti täytäntöön:

a) Euroopan unionin ja Georgian välinen sopimus luvattomasti maassa oleskelevien henkilöiden takaisinottamisesta, joka tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2011; ja

b) Euroopan unionin ja Georgian välinen sopimus viisumien myöntämisen helpottamisesta, joka tuli voimaan 1 päivänä maaliskuuta 2011.

2. Osapuolet jatkavat pyrkimyksiä kansalaisten liikkuvuuden tukemiseksi ja toteuttavat asteittain toimenpiteitä edetäkseen kohti yhteistä tavoitetta, joka on viisumivapauden saavuttaminen sopivassa vaiheessa, kun viisumipakon poistamista koskevassa kaksivaiheisessa toimintasuunnitelmassa määritellyt edellytykset hallitulle ja turvalliselle liikkuvuudelle täyttyvät.

17 artikla

Järjestäytyneen rikollisuuden ja korruption torjunta

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä seuraavien, etenkin kansainvälisten, rikollisten ja laittomien toimien torjumiseksi ja estämiseksi, riippumatta siitä, liittyvätkö ne järjestäytyneeseen rikollisuuteen:

a) ihmisten ja laittomien huumausaineiden salakuljetus ja kauppa sekä pienaseiden salakuljetus ja laiton kauppa;

b) tavaroiden salakuljetus ja laiton kauppa;

c) laiton toiminta talous- ja rahoitusalalla, kuten väärentäminen, veropetokset ja julkisiin hankintoihin liittyvät petokset;

d) kavallukset kansainvälisten avunantajien rahoittamissa hankkeissa;

e) yksityisen ja julkisen sektorin aktiivinen ja passiivinen korruptio;

f) asiakirjojen väärentäminen, väärien lausuntojen antaminen; ja

g) tietoverkkorikollisuus.

2. Osapuolet tehostavat lainvalvontaelinten kahdenvälistä, alueellista ja kansainvälistä yhteistyötä, myös kehittämällä yhteistyötä Europolin ja Georgian asianomaisten viranomaisten välillä. Osapuolet ovat sitoutuneet panemaan tehokkaasti täytäntöön kansainväliset normit ja etenkin vuonna 2000 tehtyyn kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaiseen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen ja sen kolmeen pöytäkirjaan sekä vuonna 2003 tehtyyn korruption vastaiseen Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimukseen kirjatut normit.

18 artikla

Laittomat huumausaineet

1. Osapuolet tekevät toimivaltansa rajoissa yhteistyötä varmistaakseen, että niiden huumausaineita koskeva lähestymistapa on tasapainoinen ja kokonaisvaltainen. Huumepolitiikkojen ja toimien tavoitteena on lujittaa laittomien huumausaineiden ehkäisemisen ja torjunnan rakenteita, vähentää laittomien huumausaineiden tarjontaa, kauppaa ja kysyntää, puuttua huumausaineiden väärinkäytöstä aiheutuviin terveydellisiin ja sosiaalisiin seurauksiin vahinkojen vähentämiseksi sekä estää tehokkaammin huumausaineiden lähtöaineiden kulkeutumista huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden laittomaan valmistukseen.

2. Osapuolet sopivat näiden tavoitteiden toteuttamiseksi tarvittavista yhteistyömenetelmistä. Toimien perustana ovat yhteisesti sovitut, alan kansainvälisten yleissopimusten, EU:n huumausainestrategian (2013–2020) ja Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen huumeita käsittelevän 20. erityisistunnon kesäkuussa 1998 antaman, huumausaineiden kysynnän vähentämisen suuntaa-antavia periaatteita koskevan poliittisen julistuksen mukaiset periaatteet.

19 artikla

Rahanpesu ja terrorismin rahoitus

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä estääkseen rahoitusjärjestelmiensä ja muiden asiaan liittyvien järjestelmiensä käytön ylipäätään rikollisen toiminnan ja erityisesti huumausainerikosten tuottaman hyödyn rahanpesuun sekä terrorismin rahoittamiseen.

Yhteistyö kattaa myös rikosten tuottoon perustuvan omaisuuden tai varojen takaisin saamisen.

2. Tämän alan yhteistyöllä mahdollistetaan asiaan liittyvien tietojen vaihto osapuolten lainsäädännön mukaisesti sekä alan kansainvälisten elinten, kuten rahanpesunvastaisen toimintaryhmän (FATF), hyväksymiä vaatimuksia vastaavien asianmukaisten rahanpesun ja terrorismin rahoituksen ehkäisyä ja torjuntaa koskevien vaatimusten käyttöönotto.

20 artikla

Yhteistyö terrorismin torjumiseksi

1. Täysin tämän sopimuksen 12 artiklassa määriteltyjen terrorismin torjuntaa koskevien periaatteiden mukaisesti osapuolet vahvistavat lainvalvontaan ja oikeuslaitokseen liittyvän lähestymistavan merkityksen terrorismin torjunnassa ja sopivat tekevänsä yhteistyötä terrorismin ehkäisemiseksi ja tukahduttamiseksi erityisesti

a) huolehtimalla siitä, että terrorismin torjumisesta tehdyn puitepäätöksen 2002/475/YOS muuttamisesta 28 päivänä marraskuuta 2008 tehdyssä neuvoston puitepäätöksessä 2008/919/YOS määritellyn kaltaiset terrorismirikokset on kriminalisoitu;

b) vaihtamalla tietoa terroristiryhmistä ja terroristeista sekä tukiverkostoista (etenkin tietosuojaa ja yksityisyyden suojelua koskevan) kansainvälisen oikeuden ja kansallisen lainsäädännön mukaisesti;

c) vaihtamalla kokemuksia terrorismin ehkäisemisestä ja tukahduttamisesta, keinoista ja menetelmistä ja niihin liittyvistä teknisistä näkökohdista sekä koulutuksesta sovellettavan lainsäädännön mukaisesti;

d) jakamalla tietoja parhaista käytännöistä, joilla on puututtu radikalisoitumiseen ja värväystoimintaan ja torjuttu niitä, sekä yhteiskuntaan sopeuttamisen edistämisestä;

e) vaihtamalla näkemyksiä ja kokemuksia terrorismista epäiltyjen henkilöiden rajatylittävästä liikkumisesta ja matkustamisesta sekä terroriuhista;

f) jakamalla ihmisoikeuksien suojelua terrorismin torjunnassa koskevia parhaita käytäntöjä etenkin rikosoikeudellisten menettelyjen osalta;

g) toteuttamalla toimenpiteitä kemiallisen, biologisen, säteily- ja ydinterrorismin uhkaa vastaan ja toteuttamalla tarvittavat toimenpiteet, joilla estetään kemiallisten, biologisten, radiologisten ja ydinaineiden hankinta, siirto ja käyttö terroritarkoituksiin sekä suuren riskin kemiallisten, biologisten, radiologisten ja ydinlaitosten vastaiset laittomat teot.

2. Yhteistyö perustuu käytettävissä oleviin asiaa koskeviin arviointeihin, joita tekevät muun muassa YK:n ja Euroopan neuvoston asiaa käsittelevät elimet ja joita osapuolet tekevät toisiaan kuullen.

21 artikla

Oikeudellinen yhteistyö

1. Osapuolet sopivat kehittävänsä siviili- ja kauppaoikeuden alan yhteistyötä siviilioikeudellista yhteistyötä koskevien monenvälisten yleissopimusten neuvottelemisessa, ratifioinnissa ja täytäntöönpanossa, mukaan lukien etenkin kansainvälistä yksityisoikeutta käsittelevän Haagin konferenssin yleissopimukset kansainvälisen oikeudellisen yhteistyön ja kansainvälisten oikeudenkäyntien alalla sekä lastensuojelun alalla.

2. Rikosasioita koskevassa oikeudellisessa yhteistyössä osapuolet pyrkivät tehostamaan keskinäiseen oikeusapuun liittyvää yhteistyötä asiaa koskevien monenvälisten sopimusten mukaisesti. Tähän kuuluu tarpeen mukaan liittyminen YK:n ja Euroopan neuvoston asiaa koskeviin kansainvälisiin välineisiin ja niiden täytäntöönpano sekä läheisempi yhteistyö Eurojustin kanssa.

IV OSASTO

KAUPPA JA KAUPAN LIITÄNNÄISTOIMENPITEET

1 LUKU

Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy

1 jakso

Yhteiset määräykset

22 artikla

Tavoite

Osapuolet perustavat tämän sopimuksen sekä tullitariffeja ja kauppaa koskevan vuoden 1994 yleissopimuksen, jäljempänä 'GATT 1994 -sopimus', XXIV artiklan määräysten mukaisesti vapaakauppa-alueen tämän sopimuksen voimaantulopäivästä.

23 artikla

Soveltamisala

1. Tämän luvun määräyksiä sovelletaan osapuolten väliseen tavarakauppaan [1].

2. Tätä lukua sovellettaessa ”peräisin olevalla” tarkoitetaan sellaista, joka täyttää tämän sopimuksen pöytäkirjassa I olevat alkuperäsäännöt.

[1] Tässä sopimuksessa ”tavaroilla” tarkoitetaan GATT 1994 -sopimuksen mukaisia tavaroita, jollei tässä sopimuksessa toisin määrätä. Maataloutta koskevan WTO-sopimuksen soveltamisalaan kuuluvista tavaroista käytetään tässä luvussa nimitystä ”maataloustuotteet” tai ”tuotteet”.

2 jakso

Tullien, palkkioiden ja muiden maksujen poistaminen

24 artikla

Tullien määritelmä

Tätä lukua sovellettaessa ”tullilla” tarkoitetaan kaikkia tulleja ja muita maksuja, joita sovelletaan tavaran tuonnissa, viennissä tai niiden yhteydessä ja myös kaikkia tuontiin tai vientiin sovellettavia tai niiden yhteydessä kannettavia lisäveroja tai -maksuja. ”Tulliin” eivät sisälly seuraavat:

a) tämän sopimuksen 31 artiklan mukaista sisäistä veroa vastaava maksu;

b) tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 2 luvun (Kaupan suojakeinot) mukaisesti määrätty tulli;

c) tämän sopimuksen 30 artiklan mukaisesti määrätty palkkio tai muu maksu.

25 artikla

Tavaroiden luokittelu

Tavaroiden luokittelussa osapuolten välisessä kaupassa käytetään kummankin osapuolen tariffinimikkeistöä, joka perustuu vuoden 1983 harmonoitua tavarankuvaus- ja koodausjärjestelmää koskevan kansainvälisen yleissopimuksen mukaiseen vuoden 2012 harmonoituun järjestelmään, jäljempänä ”HS-järjestelmä”, ja sen myöhempiin muutoksiin.

26 artikla

Tuontitullien poistaminen

1. Osapuolet poistavat kaikki toisen osapuolen alueelta peräisin olevien tavaroiden tullit tämän sopimuksen voimaantulopäivästä lukuun ottamatta sitä, mitä määrätään tämän artiklan 2 ja 3 kohdassa, ja sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän artiklan 4 kohdan soveltamista.

2. Tämän sopimuksen liitteessä II-A lueteltujen tuotteiden tuonti unioniin on tullitonta kyseisessä liitteessä vahvistettujen tariffikiintiöiden rajoissa. Tariffikiintiön rajan ylittävään tuontiin sovelletaan suosituimmuustullia.

3. Tämän sopimuksen liitteessä II-B lueteltuihin tuotteisiin sovelletaan unioniin tuotaessa tuontitullia ilman sen arvotulliosuutta.

4. Tämän sopimuksen liitteessä II-C lueteltuihin Georgiasta peräisin oleviin tuotteisiin sovelletaan tämän sopimuksen 27 artiklassa vahvistettua toimenpiteiden kiertämisen ehkäisemismekanismia.

5. Viiden vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta osapuolet neuvottelevat kumman tahansa osapuolen pyynnöstä mahdollisuudesta laajentaa tullien poistamista niiden välisessä kaupassa. Tämän kohdan mukaisen päätöksen tekee tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea.

27 artikla

Maataloustuotteita ja jalostettuja maataloustuotteita koskeva toimenpiteiden kiertämisen ehkäisemismekanismi

1. Tämän sopimuksen liitteessä II-C lueteltuihin tuotteisiin sovelletaan tässä artiklassa vahvistettua toimenpiteiden kiertämisen ehkäisemismekanismia. Tämän sopimuksen liitteessä II-C esitetään kyseisten tuotteiden jokaisen tuoteluokan Georgiasta unioniin tapahtuvan tuonnin keskimääräiset vuotuiset määrät.

2. Kun yhden tai useamman 1 kohdassa tarkoitetun tuoteluokan tuonnin määrä saavuttaa 70 prosenttia tämän sopimuksen liitteessä II-C mainitusta määrästä minkä tahansa 1 päivästä tammikuuta alkaneeksi laskettavan vuoden osalta, unioni ilmoittaa Georgialle kyseisen tuotteen (kyseisten tuotteiden) tuonnin määrän. Tämän ilmoituksen jälkeen ja 14 kalenteripäivän kuluessa päivästä, jona yhden tai useamman 1 kohdassa tarkoitetun tuoteluokan tuonnin määrä saavuttaa 80 prosenttia tämän sopimuksen liitteessä II-C mainitusta määrästä, Georgian on annettava unionille vakuuttavat perustelut sille, että Georgialla on kapasiteettia tuottaa kyseisiä tuotteita unioniin vietäväksi enemmän kuin mainitussa liitteessä esitetty määrä. Jos kyseisen tuonnin määrä saavuttaa 100 prosenttia tämän sopimuksen liitteessä II-C mainitusta määrästä eikä Georgia ole esittänyt vakuuttavia perusteluja, unioni voi tilapäisesti keskeyttää kyseisten tuotteiden etuuskohtelun.

Keskeytystä sovelletaan kuuden kuukauden ajan, ja se tulee voimaan päivänä, jona etuuskohtelun keskeyttämistä koskeva päätös julkaistaan *Euroopan unionin virallisessa lehdessä*.

3. Unioni ilmoittaa kaikista 2 kohdan mukaisista tilapäisistä keskeytyksistä Georgialle ilman aiheetonta viivytystä.

4. Unioni lopettaa tilapäisen keskeytyksen soveltamisen ennen sen voimaantuloa seuraavan kuuden kuukauden jakson päättymistä, jos Georgia esittää tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevassa assosiaatiokomiteassa vakuuttavan ja tyydyttävän näytön siitä, että tämän sopimuksen liitteessä II-C mainitun määrän ylittävä tuonti kyseessä olevassa tuoteluokassa johtuu siitä, että kyseisen tuotteen (kyseisten tuotteiden) tuotanto- ja vientikapasiteetti Georgiassa on muuttunut.

5. Unioni ja Georgia voivat yhteisestä sopimuksesta muuttaa tämän sopimuksen liitettä II-C ja siinä mainittuja määriä kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevassa assosiaatiokomiteassa Georgian pyynnöstä sen mukaan, miten kyseisen tuotteen (kyseisten tuotteiden) tuotanto- ja vientikapasiteetti ovat muuttuneet Georgiassa.

28 artikla

Vallitsevan tilanteen säilyttäminen

Kumpikaan osapuoli ei saa ottaa käyttöön uusia tulleja toisen osapuolen alueelta peräisin olevien tavaroiden tuonnissa tai korottaa tämän sopimuksen voimaantulopäivänä sovellettavia tulleja. Tämä ei estä kumpaakaan osapuolta säilyttämästä tai korottamasta WTO:n riitojenratkaisuelimen hyväksymää tullia.

29 artikla

Vientitullit

Osapuolet eivät saa ottaa käyttöön tai pitää voimassa mitään muita tulleja tai veroja kuin 30 artiklan mukaisesti sovellettuja sisäisiä maksuja toisen osapuolen alueelle suuntautuvassa tavaroiden viennissä tai sen yhteydessä.

30 artikla

Palkkiot ja muut maksut

Kumpikin osapuoli varmistaa GATT 1994 -sopimuksen VIII artiklan ja sen tulkintaan liittyvien huomautusten mukaisesti, että kaikenlaiset tavaroiden viennissä tai tuonnissa tai niiden yhteydessä perittävät palkkiot ja maksut, lukuun ottamatta tulleja ja muita tämän sopimuksen 26 artiklassa tarkoitettuja toimenpiteitä, on määrältään rajattu suoritettujen palvelujen likimääräisiin kustannuksiin ja etteivät ne ole kotimarkkinatuotteiden välillistä suojelua tai tuonnin tai viennin verotusta.

3 jakso

Muut kuin tariffitoimenpiteet

31 artikla

Kansallinen kohtelu

Kumpikin osapuoli myöntää kansallisen kohtelun toisen osapuolen tavaroille GATT 1994 -sopimuksen III artiklan ja sen tulkintaan liittyvien huomautusten mukaisesti. Tätä varten GATT 1994 -sopimuksen III artikla ja sen tulkintaan liittyvät huomautukset liitetään tähän sopimukseen ja otetaan erottamattomaksi osaksi sitä.

32 artikla

Tuonti- ja vientirajoitukset

Ellei tässä sopimuksessa tai GATT 1994 -sopimuksen XI artiklassa ja sen tulkintaan liittyvissä huomautuksissa toisin määrätä, kumpikaan osapuoli ei saa ottaa käyttöön tai pitää voimassa toisen osapuolen tavaroiden tuontiin tai niiden toisen osapuolen alueelle tarkoitettuun vientiin tai vientiä varten tapahtuvaan myyntiin sovellettavia kieltoja tai rajoituksia. Tätä varten GATT 1994 -sopimuksen XI artikla ja sen tulkintaan liittyvät huomautukset liitetään tähän sopimukseen ja otetaan erottamattomaksi osaksi sitä.

4 jakso

Tavaroihin liittyvät erityismääräykset

33 artikla

Yleiset poikkeukset

Tämän luvun määräysten ei voida tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön tai soveltamasta toimenpiteitä, jotka ovat GATT 1994 -sopimuksen XX ja XXI artiklan ja niiden tulkintaan liittyvien huomautusten mukaisia; GATT 1994 -sopimuksen XX ja XXI artikla ja niiden tulkintaan liittyvät huomautukset liitetään täten tähän sopimukseen ja otetaan erottamattomaksi osaksi sitä.

5 jakso

Hallinnollinen yhteistyö ja koordinointi muiden maiden kanssa

34 artikla

Etuuksien väliaikainen peruuttaminen

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että hallinnollinen yhteistyö ja apu ovat välttämättömiä tämän luvun nojalla myönnetyn tullietuuskohtelun täytäntöönpanemiseksi ja valvomiseksi, ja korostavat sitoumustaan sääntöjenvastaisuuksien ja petosten torjuntaan tullialalla ja siihen liittyvissä asioissa.

2. Jos osapuoli puolueettomien tietojen perusteella toteaa, että toinen osapuoli on laiminlyönyt tämän luvun mukaisen hallinnollisen yhteistyön tai avun, ja/tai havaitsee sääntöjenvastaisuuksia tai petoksia, asianomainen osapuoli voi väliaikaisesti keskeyttää etuuskohtelun kyseiseltä yhdeltä tai useammalta tuotteelta tämän artiklan mukaisesti.

3. Tätä artiklaa sovellettaessa tarkoitetaan hallinnollisen yhteistyön tai avun laiminlyönnillä muun muassa:

a) toistuvaa velvoitteiden noudattamatta jättämistä tavaran (tavaroiden) alkuperäaseman tarkastamiseksi;

b) toistuvaa kieltäytymistä tai aiheetonta viivyttelyä alkuperäselvityksen jälkitarkastusta suoritettaessa ja/tai ilmoitettaessa kyseisen tarkastuksen tuloksista;

c) toistuvaa kieltäytymistä tai aiheetonta viivyttelyä luvan saamisessa selvityskäyntien tekemiseen asiakirjojen aitouden tai kyseessä olevan etuuskohtelun myöntämisen kannalta merkityksellisten tietojen oikeellisuuden määrittämiseksi.

4. Tässä artiklassa tarkoitettu sääntöjenvastaisuus tai petos voidaan todeta muun muassa silloin, kun osapuolen tavanomaisen tuotantotason ja vientikapasiteetin ylittävä tavaroiden tuontimäärän nopea kasvu ilman riittävää perustetta voidaan yhdistää sääntöjenvastaisuutta tai petosta koskevaan puolueettomaan tietoon.

5. Etuuskohtelun väliaikaisen keskeyttämisen edellytykset ovat seuraavat:

a) osapuolen, joka on puolueettomien tietojen perusteella havainnut toisen osapuolen laiminlyöneen hallinnollisen yhteistyön tai avun ja/tai havainnut sääntöjenvastaisuuden tai petoksen, on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle havainnostaan ja sitä koskevista puolueettomista tiedoistaan ja aloitettava kyseisessä komiteassa kaikkiin asiaa koskeviin tietoihin ja puolueettomiin tuloksiin perustuvat neuvottelut, jotta löydettäisiin kummankin osapuolen kannalta hyväksyttävissä oleva ratkaisu;

b) kun osapuolet ovat aloittaneet edellä mainitut neuvottelut kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevassa assosiaatiokomiteassa eivätkä ole löytäneet hyväksyttävissä olevaa ratkaisua kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksesta, asianomainen osapuoli voi keskeyttää väliaikaisesti kyseisen tavaran (kyseisten tavaroiden) etuuskohtelun. Väliaikaisesta keskeyttämisestä on ilmoitettava viipymättä kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle;

c) tässä artiklassa tarkoitettu väliaikainen keskeytys ei saa kestää pidempään kuin asianomaisen osapuolen taloudellisten etujen suojaamiseksi on tarpeen. Se ei saa kestää kuutta kuukautta pidempään, mutta keskeytys voidaan uusia, jos voimassaolon päättymispäivään mennessä mikään ei ole muuttunut olosuhteissa, jotka alun perin antoivat aihetta keskeyttämiseen. Keskeytyksestä neuvotellaan kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevassa assosiaatiokomiteassa säännöllisin väliajoin, ja pyrkimyksenä on erityisesti lopettaa keskeyttäminen heti, kun sen soveltamisen edellytykset eivät enää täyty.

6. Kumpikin osapuoli ilmoittaa sisäisten menettelyjensä mukaisesti tuojille kaikista 5 kohdan a alakohdassa tarkoitetuista ilmoituksista, 5 kohdan b alakohdassa tarkoitetuista päätöksistä ja 5 kohdan c alakohdassa tarkoitetuista uusimisista tai lopettamisista.

35 artikla

Hallinnollisten virheiden käsittely

Jos toimivaltainen viranomainen tekee virheen vientiin liittyvää etuuskohtelujärjestelmää hallinnoidessaan, etenkin soveltaessaan tähän sopimukseen liitetyn, alkuperätuotteiden määrittelyä ja hallinnollisen yhteistyön menetelmiä koskevan pöytäkirjan I määräyksiä, ja jos virhe vaikuttaa tuontitulleihin, osapuoli, johon kyseiset vaikutukset kohdistuvat, voi pyytää tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevaa assosiaatiokomiteaa selvittämään mahdollisuudet toteuttaa tilanteen korjaamiseksi tarvittavat toimenpiteet.

36 artikla

Sopimukset muiden maiden kanssa

1. Tämä sopimus ei ole este tulliliittojen, vapaakauppa-alueiden tai rajaliikennejärjestelyjen ylläpitämiselle tai perustamiselle, sikäli kuin ne eivät ole ristiriidassa tässä sopimuksessa määrättyjen kauppajärjestelyjen kanssa.

2. Osapuolet keskustelevat kumman tahansa osapuolen pyynnöstä tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevassa assosiaatiokomiteassa sopimuksista, joilla perustetaan tulliliittoja, vapaakauppa-alueita tai rajaliikennejärjestelyjä tai jotka koskevat muita keskeisiä asioita niiden kauppapolitiikassa kolmansia maita kohtaan. Erityisesti tapauksissa, joissa jokin kolmas maa liittyy EU:hun, näitä neuvotteluja järjestetään sen varmistamiseksi, että tässä sopimuksessa ilmaistut unionin ja Georgian yhteiset edut otetaan huomioon.

2 LUKU

Kaupan suojakeinot

1 jakso

Yleiset suojatoimenpiteet

37 artikla

Yleiset määräykset

1. Osapuolet vahvistavat oikeutensa ja velvollisuutensa, jotka johtuvat GATT 1994 -sopimuksen XIX artiklasta, WTO-sopimuksen liitteeseen 1A sisältyvästä suojalausekesopimuksesta, jäljempänä 'suojalausekesopimus', sekä WTO-sopimuksen liitteeseen 1A sisältyvän maataloutta koskevan sopimuksen, jäljempänä 'maataloussopimus', 5 artiklasta.

2. Tähän jaksoon ei sovelleta tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy) mukaisesti vahvistettuja etuuskohtelualkuperäsääntöjä.

3. Tämän jakson määräyksiin ei sovelleta tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 lukua (Riitojen ratkaiseminen).

38 artikla

Avoimuus

1. Osapuolen, joka panee vireille tutkimuksen suojatoimenpiteiden käyttöönottoa varten, on ilmoitettava tutkimuksen vireillepanosta toiselle osapuolelle, jos asiaan liittyy jälkimmäisen osapuolen huomattava taloudellinen etu.

2. Sen estämättä, mitä tämän sopimuksen 37 artiklassa määrätään, osapuolen, joka aloittaa suojatoimenpidetutkimuksen ja aikoo toteuttaa suojatoimenpiteitä, on toisen osapuolen pyynnöstä toimitettava tälle välittömästi kirjallisesti kaikki ne olennaiset tiedot, joiden perusteella suojatoimenpidetutkimus pannaan vireille ja suojatoimenpiteet otetaan käyttöön, sekä tarvittaessa myös tiedot suojatoimenpidetutkimuksen aloittamisesta sekä tutkimuksen alustavista ja lopullisista päätelmistä, ja tarjottava toiselle osapuolelle lisäksi mahdollisuus neuvotteluihin.

3. Tätä artiklaa sovellettaessa katsotaan, että asiaan liittyy osapuolen huomattava taloudellinen etu, jos se on ollut viimeksi kuluneen kolmen vuoden aikana yksi tuodun tuotteen viidestä tärkeimmästä toimittajasta, joko tuotteen absoluuttisena määränä tai sen arvona mitattuna.

39 artikla

Toimenpiteiden soveltaminen

1. Osapuolet pyrkivät suojatoimenpiteitä käyttöön ottaessaan huolehtimaan siitä, että ne otetaan käyttöön tavalla, joka vaikuttaa mahdollisimman vähän niiden kahdenväliseen kauppaan.

2. Sovellettaessa tämän artiklan 1 kohtaa osapuolen, joka katsoo, että lopullisten suojatoimenpiteiden käyttöönoton oikeudelliset edellytykset täyttyvät, ja joka aikoo soveltaa tällaisia toimenpiteitä, on ilmoitettava asiasta toiselle osapuolelle ja tarjottava tälle mahdollisuus kahdenvälisiin neuvotteluihin. Jos tyydyttävään ratkaisuun ei ole päästy 30 päivän kuluessa siitä, kun asiasta ilmoitettiin, tuojaosapuoli voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet ongelman korjaamiseksi.

2 jakso

Polkumyynnin vastaiset toimenpiteet ja tasoitustoimenpiteet

40 artikla

Yleiset määräykset

1. Osapuolet vahvistavat oikeutensa ja velvollisuutensa, jotka johtuvat GATT 1994 -sopimuksen VI artiklasta, WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevasta GATT 1994 -sopimuksen VI artiklan soveltamisesta tehdystä sopimuksesta, jäljempänä 'polkumyyntisopimus', ja WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevasta tukia ja tasoitustulleja koskevasta sopimuksesta, jäljempänä 'tukisopimus'.

2. Tähän jaksoon ei sovelleta tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy) mukaisesti vahvistettuja etuuskohtelualkuperäsääntöjä.

3. Tämän jakson määräyksiin ei sovelleta tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 lukua (Riitojen ratkaiseminen).

41 artikla

Avoimuus

1. Osapuolet sopivat, että polkumyynnin vastaisia toimenpiteitä ja tasoitustoimenpiteitä olisi käytettävä täysin polkumyyntisopimuksen ja tukisopimuksen vaatimuksia noudattaen ja että niiden olisi perustuttava oikeudenmukaiseen ja avoimeen järjestelmään.

2. Osapuolten on varmistettava, että kaikki ne olennaiset tosiseikat ja näkökannat, joihin niiden päätös toimenpiteiden soveltamisesta pohjautuu, ilmoitetaan kokonaisuudessaan ja tarkoituksenmukaisella tavalla välittömästi väliaikaisten toimenpiteiden käyttöönoton jälkeen ja ennen lopullisten päätelmien tekemistä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta polkumyyntisopimuksen 6 artiklan 5 kohdan ja tukisopimuksen 12 artiklan 4 kohdan soveltamista. Ilmoitus on tehtävä kirjallisesti, ja asianomaisille osapuolille on annettava riittävästi aikaa näkemystensä esittämiseen.

3. Sillä edellytyksellä, että tutkimuksen toteuttaminen ei tarpeettomasti lykkäänny, kummallekin asianomaiselle osapuolelle on tarjottava mahdollisuus tulla kuulluksi, jotta se voi esittää näkemyksiään polkumyyntiä ja tukia koskevien tutkimusten aikana.

42 artikla

Yleisen edun huomioon ottaminen

Osapuoli ei saa ottaa käyttöön polkumyynnin vastaisia toimenpiteitä tai tasoitustoimenpiteitä, jos tutkimuksen aikana käytettävissä olevien tietojen perusteella voidaan selvästi päätellä, että toimenpiteiden käyttöönotto olisi yleisen edun vastaista. Yleistä etua määritettäessä on kaikkia etuja arvioitava kokonaisuutena, mukaan lukien kotimaisen tuotannonalan sekä käyttäjien, kuluttajien ja tuojien edut sikäli kuin ne ovat toimittaneet asiaan liittyviä tietoja tutkintaviranomaisille.

43 artikla

Alhaisemman tullin sääntö

Jos osapuoli päättää ottaa käyttöön väliaikaisen tai lopullisen polkumyynti- tai tasoitustullin, tällaisen tullin määrä ei saa ylittää polkumyyntimarginaalia tai tasoitustoimenpiteiden alaisen tuen koko määrää, vaan sen olisi oltava polkumyyntimarginaalia tai tasoitustoimenpiteiden alaisen tuen koko määrää pienempi, jos tällainen alhaisempi tulli on riittävä kotimaiselle tuotannonalalle aiheutuneen vahingon poistamiseksi.

3 LUKU

Kaupan tekniset esteet, standardointi, metrologia, akkreditointi ja vaatimustenmukaisuuden arviointi

44 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tätä lukua sovelletaan WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevassa kaupan teknisistä esteistä tehdyssä sopimuksessa, jäljempänä 'kaupan teknisiä esteitä koskeva sopimus', määriteltyjen standardien, teknisten määräysten ja vaatimustenmukaisuuden arviointimenettelyiden valmisteluun, käyttöönottoon ja soveltamiseen, kun ne voivat vaikuttaa osapuolten väliseen tavarakauppaan.

2. Sen estämättä, mitä 1 kohdassa määrätään, tätä lukua ei sovelleta terveys- ja kasvinsuojelutoimiin, sellaisina kuin ne on määritelty WTO-sopimuksen liitteessä 1A olevan terveys- ja kasvinsuojelutoimia koskevan sopimuksen, jäljempänä 'terveys- ja kasvinsuojelusopimus', liitteessä A, eikä julkisten viranomaisten omia tuotanto- tai kulutusvaatimuksiaan varten laatimiin hankintaeritelmiin.

3. Tähän lukuun sovelletaan kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen liitteen 1 määritelmiä.

45 artikla

Kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen vahvistaminen

Osapuolet vahvistavat voimassa olevat kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa toisiaan kohtaan ja sopivat, että mainittu sopimus liitetään tähän sopimukseen ja otetaan erottamattomaksi osaksi sitä.

46 artikla

Tekninen yhteistyö

1. Osapuolet tehostavat yhteistyötään standardien, teknisten määräysten, metrologian, markkinavalvonnan, akkreditoinnin ja vaatimustenmukaisuuden arviointijärjestelmien alalla, jotta ne voisivat lisätä vastavuoroisesti toistensa järjestelmien tuntemusta ja helpottaa pääsyä toistensa markkinoille. Tätä varten osapuolet voivat käynnistää sääntelyä koskevia vuoropuheluja sekä laaja-alaisesti että alakohtaisesti.

2. Osapuolet pyrkivät yhteistyönsä puitteissa määrittelemään, kehittämään ja edistämään erilaisia kauppaa helpottavia toimia, joihin voi kuulua muun muassa seuraavia:

a) tehostetaan sääntelyalan yhteistyötä vaihtamalla tietoja ja kokemuksia sekä tekemällä tieteellistä ja teknistä yhteistyötä osapuolten teknisten määräysten, standardien, markkinavalvonnan, vaatimustenmukaisuuden arvioinnin ja akkreditoinnin laadun parantamiseksi ja sääntelykeinojen saamiseksi tehokkaaseen käyttöön;

b) edistetään ja tuetaan yhteistyötä metrologian, standardoinnin, markkinavalvonnan, vaatimustenmukaisuuden arvioinnin ja akkreditoinnin aloilla toimivien, osapuolten julkisten tai yksityisten organisaatioiden välillä;

c) edistetään standardointiin, metrologiaan, akkreditointiin, vaatimustenmukaisuuden arviointiin ja markkinavalvontaan liittyvän laatuinfrastruktuurin kehittämistä Georgiassa;

d) edistetään Georgian osallistumista alan eurooppalaisten järjestöjen toimintaan;

e) pyritään löytämään ratkaisuja mahdollisesti ilmeneviin kaupan teknisiin esteisiin; ja

f) pyritään tarvittaessa koordinoimaan osapuolten kantoja molempia osapuolia kiinnostaviin asioihin kansainvälisissä kauppa- ja sääntelyjärjestöissä, kuten WTO:ssa ja Yhdistyneiden kansakuntien Euroopan talouskomissiossa, jäljempänä 'UNECE'.

47 artikla

Teknisten määräysten, standardien ja vaatimustenmukaisuuden arvioinnin lähentäminen

1. Ottaen huomioon eri alojen lähentämisen tärkeysjärjestyksensä Georgia toteuttaa tarvittavat toimenpiteet lähentyäkseen asteittain unionin teknisiin määräyksiin, standardeihin, metrologiaan, akkreditointiin ja vaatimustenmukaisuuden arviointiin ja sen vastaaviin järjestelmiin sekä markkinavalvonnan järjestelmään ja sitoutuu noudattamaan asiaa koskevassa unionin säännöstössä (alustava luettelo tämän sopimuksen liitteessä III-B) vahvistettuja periaatteita ja käytäntöjä. Tämän sopimuksen liitteessä III-A on luettelo lähestymistoimenpiteistä; luetteloa voidaan muuttaa tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean päätöksellä.

2. Näiden tavoitteiden saavuttamiseksi Georgia

a) lähentää lainsäädäntöään asteittain, tärkeysjärjestyksensä huomioon ottaen, unionin asiaa koskevaan säännöstöön; ja

b) saavuttaa sellaisen hallinnollisen ja institutionaalisen toiminnan tehokkuuden tason, joka on välttämätön tämän luvun täytäntöönpanon edellyttämän tehokkaan ja avoimen järjestelmän aikaansaamiseksi, ja ylläpitää sitä.

3. Georgia pidättäytyy muuttamasta lähentämisen ensisijaisilla aloilla antamaansa horisontaalista ja alakohtaista lainsäädäntöään muuten kuin lähentääkseen sitä asteittain unionin vastaavaan säännöstöön ja pitääkseen sen sitä lähellä; se ilmoittaa unionille kaikista tällaisista kansallisen lainsäädäntönsä muutoksista.

4. Georgia varmistaa, että sen kansalliset kyseisten alojen elimet osallistuvat standardoinnin, lakisääteisen metrologian ja perusmetrologian sekä vaatimustenmukaisuuden arvioinnin, mukaan lukien akkreditointi, alalla toimivien eurooppalaisten ja kansainvälisten järjestöjen toimintaan kunkin järjestön toimialan ja tarjolla olevan jäsenyysaseman mukaisesti, ja helpottaa tätä osallistumista.

5. Standardointijärjestelmänsä yhdentämiseksi Georgia pyrkii parhaansa mukaan varmistamaan, että sen standardointielin

a) saattaa asteittain voimaan eurooppalaiset standardit (EN) kansallisina standardeina, mukaan lukien yhdenmukaistetut eurooppalaiset standardit, joiden vapaaehtoisen käytön perusteella oletetaan, että Georgian lainsäädäntö on unionin lainsäädännön mukaista;

b) samaan aikaan näiden standardien voimaansaattamisen kanssa poistaa niiden kanssa ristiriidassa olevat kansalliset standardit;

c) täyttää asteittain muut edellytykset täysjäsenyydelle eurooppalaisessa standardointiorganisaatiossa.

48 artikla

Teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskeva sopimus

Osapuolet voivat sopia liittävänsä pöytäkirjana tähän sopimukseen teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevan sopimuksen yhdellä tai useammalla alalla, joista sovitaan sen jälkeen kun unioni on tarkastanut, että Georgian asianomainen horisontaalinen ja alakohtainen lainsäädäntö sekä alan toimielimet ja standardit on kaikilta osin yhdenmukaistettu unionin vastaavien kanssa. Teollisuustuotteiden vaatimustenmukaisuuden arviointia ja hyväksymistä koskevassa sopimuksessa määrätään, että osapuolten välistä tuotteiden kauppaa sopimuksen kattamilla aloilla koskevat samat edellytykset kuin vastaavien tuotteiden kauppaa jäsenvaltioiden välillä.

49 artikla

Merkinnät

1. Osapuolet vahvistavat merkintöihin liittyviä vaatimuksia koskevien teknisten määräysten osalta kaupan teknisiä esteitä koskevan sopimuksen 2 artiklan 2 kohtaan sisältyvät periaatteet, joiden mukaan tällaisia vaatimuksia ei pitäisi laatia, hyväksyä tai soveltaa siten, että niiden avulla tai vaikutuksesta luodaan tarpeettomia esteitä kansainväliselle kaupalle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 47 ja 48 artiklan määräysten soveltamista. Tämän vuoksi tällaiset merkintöihin liittyvät vaatimukset eivät saa rajoittaa kauppaa enemmän kuin on tarpeen oikeutettujen tarkoitusten täyttämiseksi, ottaen huomioon riskit, jotka niiden täyttämättä jättäminen aiheuttaisi.

2. Etenkin pakollisten merkintöjen osalta osapuolet sopivat seuraavaa:

a) ne pyrkivät minimoimaan merkintöjä koskevat tarpeensa lukuun ottamatta tapauksia, joissa ne ovat tarpeen alaa koskevan unionin säännöstön hyväksymiseksi sekä terveyden, turvallisuuden tai ympäristön suojelemiseksi taikka muiden kohtuullisten yleisten etujen vuoksi;

b) osapuoli voi määrätä merkintöjen muodon, mutta se ei saa edellyttää merkintöjen hyväksyntää, rekisteröintiä tai varmentamista; ja

c) osapuolilla on edelleen oikeus edellyttää, että merkintöjen tiedot annetaan tietyllä kielellä.

4 LUKU

Terveys- ja kasvinsuojelutoimet

50 artikla

Tavoite

1. Tämän luvun tavoitteena on helpottaa terveys- ja kasvinsuojelutoimien, mukaan lukien kaikki tämän sopimuksen liitteessä IV luetellut toimet, soveltamisalaan kuuluvien perushyödykkeiden kauppaa osapuolten välillä ja samalla suojella ihmisten, eläinten ja kasvien elämää tai terveyttä:

a) varmistamalla kauppaan sovellettavien, tämän sopimuksen liitteessä IV lueteltujen toimien täysi avoimuus;

b) lähentämällä Georgian sääntelyjärjestelmää EU:n sääntelyjärjestelmään;

c) tunnustamalla osapuolten eläinten ja kasvien terveystilanne ja soveltamalla alueellistamisen periaatetta;

d) ottamalla käyttöön osapuolten soveltamien, tämän sopimuksen liitteessä IV lueteltujen toimien vastaavuuden tunnustamista koskeva järjestelmä;

e) jatkamalla terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen soveltamista;

f) ottamalla käyttöön mekanismeja ja menetelmiä kaupankäynnin helpottamiseksi; ja

g) parantamalla osapuolten välistä tiedonkulkua ja yhteistyötä tämän sopimuksen liitteessä IV luetelluissa toimissa.

2. Lisäksi tämän luvun määräyksillä pyritään siihen, että osapuolet pääsevät yhteisymmärrykseen eläinten hyvinvointia koskevista normeista.

51 artikla

Monenväliset velvoitteet

Osapuolet vahvistavat WTO-sopimusten ja erityisesti terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen mukaiset oikeutensa ja velvollisuutensa.

52 artikla

Soveltamisala

Tätä lukua sovelletaan kaikkiin osapuolen terveys- ja kasvinsuojelutoimiin, jotka voivat suoraan tai epäsuorasti vaikuttaa osapuolten väliseen kauppaan, mukaan lukien kaikki tämän sopimuksen liitteessä IV luetellut toimet. Tämä soveltamisala ei vaikuta tämän sopimuksen 55 artiklassa tarkoitetun lähentämisen soveltamisalaan.

53 artikla

Määritelmät

Tätä luku sovellettaessa tarkoitetaan

1) 'terveys- ja kasvinsuojelutoimilla' terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen liitteessä A olevassa 1 kohdassa määriteltyjä toimenpiteitä;

2) 'eläimillä' Maailman eläintautijärjestön, jäljempänä 'OIE', maaeläinten terveyttä koskevassa säännöstössä ja vesieläinten terveyttä koskevassa säännöstössä määriteltyjä maa- ja vesieläimiä;

3) 'eläintuotteilla' eläinperäisiä tuotteita, mukaan lukien OIE:n vesieläinten terveyttä koskevassa säännöstössä määritellyt vesieläimistä saadut tuotteet;

4) 'muilla kuin ihmisravinnoksi tarkoitetuilla eläimistä saatavilla sivutuotteilla' tämän sopimuksen liitteessä IV-A olevan 2 osan II kohdassa lueteltuja kuolleiden eläinten kokonaisia ruhoja tai ruhonosia taikka muita eläinperäisiä tuotteita, joita ei ole tarkoitettu ihmisravinnoksi;

5) 'kasveilla' eläviä kasveja ja tiettyjä eläviä kasvinosia, myös siemenet ja ituplasma:

a) hedelmät, kasvitieteellisessä merkityksessä, muut kuin pakastetut,

b) kasvikset, muut kuin pakastetut,

c) mukulat, sipulit, juurakot,

d) leikkokukat,

e) oksat lehtineen,

f) puut, jotka on katkaistu lehtineen,

g) kasvisolukkoviljelmät,

h) lehdet, lehvistö,

i) elävä siitepöly; ja

j) silmulliset oksat (bud-wood), pistokkaat, varttamisoksat;

6) 'kasvituotteilla' kasviperäisiä jalostamattomia tai yksinkertaisesti valmistettuja tuotteita, sikäli kuin ne eivät ole tämän sopimuksen liitteessä IV-A olevassa 3 osassa määriteltyjä kasveja;

7) 'siemenillä' kylvämiseen tarkoitettuja siemeniä termin kasvitieteellisessä merkityksessä;

8) 'kasvintuhoojilla' (haitallisilla organismeilla) kasveille tai kasvituotteille haitallisia kasvien, eläinten tai taudinaiheuttajien lajeja, kantoja tai biotyyppejä;

9) 'suojelluilla alueilla' kasveille ja kasvituotteille haitallisten organismien yhteisöön kulkeutumisen ja siellä leviämisen estämiseen liittyvistä suojatoimenpiteistä 8 päivänä toukokuuta 2000 annetun neuvoston direktiivin 2000/29/EY 2 artiklan 1 kohdan h alakohdassa tai mahdollisessa sen korvaavassa säännöksessä tarkoitettuja alueita;

10) 'eläintaudilla' jonkin infektion kliinistä tai patologista esiintymistä eläimissä;

11) 'vesieläinten taudilla' OIE:n vesieläinten terveyttä koskevassa säännöstössä tarkoitettujen tautien yhden tai useamman etiologisen tekijän aiheuttamaa kliinistä tai ei-kliinistä infektiota;

12) 'eläinten infektiolla' tilannetta, jossa eläimet toimivat tartunnanaiheuttajien kantajina ja jolloin infektio eläimissä saattaa ilmetä tai olla ilmenemättä kliinisesti tai patologisesti;

13) 'eläinten hyvinvointia koskevilla normeilla' osapuolten laatimia ja soveltamia normeja eläinten suojelemiseksi, soveltuvin osin OIE:n normien mukaisesti;

14) 'terveys- ja kasvinsuojelun asianmukaisella suojatasolla' terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen liitteessä A olevassa 5 kohdassa määriteltyä terveys- ja kasvinsuojelun asianmukaista tasoa;

15) 'alueella' vyöhykettä tai aluetta, sellaisina kuin ne on eläinten terveyden osalta määritelty OIE:n maaeläinten terveyttä koskevassa säännöstössä ja vesieläinten osalta vesieläinten terveyttä koskevassa kansainvälisessä säännöstössä. Unionin osalta 'alueella' tai 'maalla' tarkoitetaan unionin aluetta;

16) 'kasvintuhoojista vapaalla alueella' aluetta, jolla määrättyä kasvintuhoojaa ei esitetyn tieteellisen näytön perusteella esiinny ja jolla tämän tilanteen säilyttämiseksi on tarvittaessa ryhdytty virallisiin toimiin;

17) 'alueellistamisella' alueellisen sopeuttamisen käsitettä sellaisena kuin se on kuvattu terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen 6 artiklassa;

18) 'eläin- tai eläintuotelähetyksellä' tiettyä määrää sellaisia samaa lajia olevia eläimiä tai eläintuotteita, joita koskee sama todistus tai asiakirja, jotka kuljetetaan samalla kuljetusvälineellä, jotka lähettää yksi ainoa lähettäjä ja jotka ovat peräisin samasta viejäosapuolesta tai samalta (samoilta) viejäosapuolen alueelta (alueilta). Eläinlähetys voi koostua yhdestä tai useammasta hyödykkeestä tai erästä;

19) 'kasvien tai kasvituotteiden lähetyksellä' tiettyä määrää sellaisia osapuolesta toiseen kuljetettavia kasveja, kasvituotteita ja/tai muita tavaroita, joita koskee, silloin kun sitä vaaditaan, yksi ainoa kasvien terveystodistus. Lähetys voi koostua yhdestä tai useammasta hyödykkeestä tai erästä;

20) 'erällä' lähetykseen kuuluvaa yhden hyödykkeen tiettyä yksikkömäärää, joka on yksilöitävissä koostumuksensa homogeenisuuden ja alkuperänsä perusteella;

21) 'toimenpiteiden vastaavuudella kaupankäynnin tarkoituksiin' tai 'vastaavuudella' tilannetta, jossa viejänä toimivan osapuolen soveltamat, liitteessä IV luetellut toimet, jotka voivat olla samoja tai erilaisia kuin tuojana toimivan osapuolen soveltamat, liitteessä IV luetellut toimet, puolueettomasti saavuttavat tuojana toimivan osapuolen asianmukaisen suojatason tai hyväksyttävän riskitason;

22) 'alalla' jonkin tuotteen tai tuoteluokan tuotannon ja kaupan rakennetta osapuolen alueella;

23) 'osa-alueella' tarkoin määriteltyä ja valvottua alan osaa;

24) 'hyödykkeellä' 2–7 alakohdassa tarkoitettuja tuotteita tai tavaroita;

25) 'erityisellä tuontiluvalla' virallista tuojaosapuolen toimivaltaisten viranomaisten yksittäiselle tuojalle antamaa ennakkolupaa, joka on edellytys jonkin tämän luvun soveltamisalaan kuuluvan hyödykkeen yhden tai useamman lähetyksen tuonnille viejäosapuolen alueelta;

26) 'työpäivillä' muita päiviä kuin sunnuntaita, lauantaita ja osapuolen yleisiä vapaapäiviä;

27) 'tarkastuksella' rehua, elintarvikkeita, eläinten terveyttä tai eläinten hyvinvointia koskevan minkä tahansa näkökohdan tutkimista sen toteamiseksi, onko kyseinen näkökohta (tai ovatko kyseiset näkökohdat) rehuja ja elintarvikkeita koskevassa lainsäädännössä sekä eläinten terveyttä ja hyvinvointia koskevissa säännöissä esitettyjen oikeudellisten vaatimusten mukainen (mukaisia);

28) 'kasvien terveystarkastuksella' kasvien, kasvituotteiden tai muiden säänneltyjen tuotteiden virallista, silmämääräistä tutkintaa sen määrittämiseksi, onko niissä kasvintuhoojia ja/tai onko kasvinsuojelua koskevia määräyksiä noudatettu;

29) 'vaatimustenmukaisuuden tarkastuksella' sitä, että tarkastetaan, onko esitetyt vaatimukset täytetty, tutkimalla ja tarkastelemalla objektiivista todistusaineistoa.

54 artikla

Toimivaltaiset viranomaiset

Osapuolet ilmoittavat toisilleen toimivaltaisten viranomaistensa rakenteen, organisaation ja toimivallan jaon tämän sopimuksen 65 artiklassa tarkoitetun terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitean, jäljempänä 'terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea', ensimmäisessä kokouksessa. Osapuolet ilmoittavat toisilleen näiden toimivaltaisten viranomaisten rakenteen, organisaation ja toimivallan jaon, mukaan lukien yhteyspisteet, muutoksista.

55 artikla

Asteittainen lähentäminen

1. Georgia jatkaa tämän sopimuksen liitteessä IV tarkoitetun terveys- ja kasvinsuojelutoimia ja eläinten hyvinvointia sekä muita toimenpiteitä koskevan lainsäädäntönsä asteittaista lähentämistä vastaavaan unionin säännöstöön tämän sopimuksen liitteessä XI vahvistettujen periaatteiden ja menettelyjen mukaisesti.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä asteittaisessa lähentämisessä ja valmiuksien kehittämisessä.

3. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea seuraa säännöllisesti tämän sopimuksen liitteessä XI tarkoitetun lähentämisprosessin toteutusta, jotta se voi tarvittaessa antaa lähentämistä koskevia suosituksia.

4. Georgia toimittaa kuuden kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta luettelon tämän sopimuksen liitteessä IV tarkoitetusta terveys- ja kasvinsuojelutoimia ja eläinten hyvinvointia sekä muita toimenpiteitä koskevasta EU:n lainsäädännöstä, johon Georgia aikoo lähentyä. Luettelo jaotellaan ensisijaisiin aloihin, joilla tietyn hyödykkeen tai hyödykeryhmän kauppaa helpotetaan lähentämisellä. Lähentämistä koskeva luettelo toimii viiteasiakirjana tämän luvun täytäntöönpanossa.

56 artikla

Eläinten terveystilanteen, kasvintuhoojatilanteen ja alueellisten olosuhteiden tunnustaminen kauppaa varten

Eläintautien, eläinten infektioiden tai kasvintuhoojien tilanteen tunnustaminen

1. Eläintautien ja eläinten infektioiden (zoonoosit mukaan luettuina) osalta sovelletaan seuraavaa:

a) tuojaosapuoli tunnustaa kauppaa varten viejäosapuolen tai sen alueiden eläinten terveystilanteen tämän sopimuksen liitteessä VI-A yksilöityjen eläintautien osalta tämän sopimuksen liitteessä VI esitetyn menettelyn mukaisesti;

b) jos osapuoli katsoo, että sen koko alueella tai jossakin osassa vallitsee erityinen tilanne jonkin tietyn, tämän sopimuksen liitteeseen VI-A sisältymättömän eläintaudin osalta, se voi pyytää tämän tilanteen tunnustamista tämän sopimuksen liitteessä VI olevassa C osassa vahvistetun menettelyn mukaisesti. Tässä yhteydessä tuojaosapuoli voi pyytää elävien eläinten ja eläintuotteiden tuonnissa takeita, joihin on liitetty selittävä huomautus ja jotka ovat osapuolten tunnustetun terveystilanteen mukaisia;

c) osapuolet tunnustavat keskinäisen kauppansa perustaksi muiden kuin tämän sopimuksen liitteessä V-A lueteltujen eläintautien tai eläinten infektioiden yleisyyttä tai esiintyvyyttä ja/tai tapauksen mukaan siihen liittyvää riskiä koskevan osapuolten alueiden tai osien tai alojen tai osa-alueiden tilanteen, sellaisena kuin OIE on sen määritellyt. Tässä yhteydessä tuojaosapuoli voi pyytää elävien eläinten ja eläintuotteiden tuonnissa takeita, jotka ovat määritellyn terveystilanteen mukaisia OIE:n suositusten mukaisesti; ja

d) jollei tuojaosapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi tausta- tai lisätietoja taikka neuvotteluja ja/tai vaatimustenmukaisuuden tarkastusta, kumpikin osapuoli toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet kaupankäynnin mahdollistamiseksi tämän kohdan a, b ja c alakohdan määräysten mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 58, 60 ja 64 artiklan soveltamista.

2. Kasvintuhoojien osalta sovelletaan seuraavaa:

a) Osapuolet tunnustavat kauppaa varten kasvintuhoojatilanteensa liitteen VI-B mukaisesti tämän sopimuksen liitteessä V-B yksilöityjen kasvintuhoojien osalta; ja

b) jollei tuojaosapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi tausta- tai lisätietoja taikka neuvotteluja ja/tai vaatimustenmukaisuuden tarkastusta, kumpikin osapuoli toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet kaupankäynnin mahdollistamiseksi tämän kohdan a alakohdan määräyksen mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 58, 60 ja 64 artiklan soveltamista.

Alue- ja vyöhykejaon, kasvintuhoojista vapaiden alueiden ja suojeltujen alueiden tunnustaminen

3. Osapuolet tunnustavat vuoden 1997 kansainvälisessä kasvinsuojeluyleissopimuksessa, jäljempänä 'kasvinsuojeluyleissopimus', ja elintarvike- ja maatalousjärjestö FAO:n kansainvälisissä kasvinsuojelutoimenpidestandardeissa, jäljempänä 'ISPM-standardit', määritellyt alueellistamisen ja kasvintuhoojista vapaiden alueiden käsitteet ja direktiivin 2000/29/EY mukaisen suojeltujen alueiden käsitteen ja sopivat, että niitä sovelletaan niiden väliseen kauppaan.

4. Osapuolet sopivat, että tämän sopimuksen liitteessä V-A lueteltuihin eläin- ja kalatauteihin sekä tämän sopimuksen liitteessä V-B lueteltuihin kasvintuhoojiin liittyvät alueellistamista koskevat päätökset tehdään tämän sopimuksen liitteessä VI olevien A ja B osan määräysten mukaisesti.

5. Eläintautien osalta tämän sopimuksen 58 artiklan määräysten mukaisesti viejäosapuolen, joka pyytää tuojaosapuolen tunnustusta alueellistamista koskevalle päätökselleen, on ilmoitettava toimenpiteistään ja annettava täydellinen selvitys sekä päätöstensä ja ratkaisujensa tukena käytetyt tiedot. Jollei tuojaosapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi lisätietoja tai neuvotteluja ja/tai vaatimustenmukaisuuden tarkastusta 15 työpäivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, ilmoitettu alueellistamista koskeva päätös katsotaan hyväksytyn, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 59 artiklan soveltamista.

Tämän kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetut neuvottelut käydään tämän sopimuksen 59 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Tuojaosapuolen on arvioitava lisätiedot 15 työpäivän kuluessa niiden vastaanottamisesta. Tämän kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettu vaatimustenmukaisuuden tarkastus toteutetaan tämän sopimuksen 62 artiklan mukaisesti 25 työpäivän kuluessa tarkastuspyynnön vastaanottamisesta.

6. Kasvintuhoojien osalta kumpikin osapuoli varmistaa, että kasveilla, kasvituotteilla ja muilla tavaroilla käytävässä kaupassa otetaan tapauksen mukaan huomioon toisen osapuolen suojelluksi alueeksi tai kasvintuhoojista vapaaksi alueeksi tunnustaman alueen kasvintuhoojatilanne. Osapuolen, joka pyytää toisen osapuolen tunnustusta kasvintuhoojista vapaalle alueelleen, on ilmoitettava toimenpiteistään ja annettava pyydettäessä täydellinen selvitys ja kyseisen alueen perustamista ja ylläpitoa tukevat tiedot FAO:n tai IPPC:n asianmukaisten standardien mukaisesti, mukaan lukien ISPM-standardit. Jollei toinen osapuoli nimenomaisesti vastusta ja vaadi lisätietoja tai neuvotteluja ja/tai vaatimustenmukaisuuden tarkastusta kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, ilmoitettu kasvintuhoojista vapaata aluetta koskeva alueellistamispäätös katsotaan hyväksytyn, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 64 artiklan soveltamista.

Tämän kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitetut neuvottelut käydään tämän sopimuksen 59 artiklan 3 kohdan mukaisesti. Tuojaosapuolen on arvioitava lisätiedot kolmen kuukauden kuluessa niiden vastaanottamisesta. Tämän kohdan ensimmäisessä alakohdassa tarkoitettu vaatimustenmukaisuuden tarkastus toteutetaan tämän sopimuksen 62 artiklan mukaisesti 12 kuukauden kuluessa tarkastuspyynnön vastaanottamisesta, ottaen huomioon kyseisen kasvintuhoojan ja viljelykasvin biologiset ominaisuudet.

7. Kun 4–6 kohdassa kuvatut menettelyt on saatettu päätökseen, kumpikin osapuoli toteuttaa ilman aiheetonta viivytystä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet kaupan mahdollistamiseksi tämän mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 64 artiklan soveltamista.

Osastoiminen

8. Osapuolet voivat jatkaa neuvotteluja osastoimisesta.

57 artikla

Vastaavuuden tunnustaminen

1. Vastaavuus voidaan tunnustaa suhteessa

a) yksittäiseen toimenpiteeseen;

b) toimenpideryhmään; tai

c) järjestelmään, jota sovelletaan tietyllä alalla tai osa-alueella tai tiettyihin hyödykkeisiin tai hyödykkeiden ryhmään.

2. Vastaavuutta tunnustaessaan osapuolet noudattavat tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettua menettelyä. Menettelyssä viejäosapuolen on puolueettomasti osoitettava vastaavuus ja tuojaosapuolen on arvioitava pyyntöä puolueettomasti. Tämä arviointi voi sisältää tarkastuksia.

3. Vastaavuuden tunnustamista tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti koskevasta viejäosapuolen pyynnöstä osapuolet aloittavat viipymättä ja viimeistään kolmen kuukauden kuluttua siitä, kun tuojaosapuoli on vastaanottanut pyynnön, neuvottelumenettelyn, johon sisältyvät tämän sopimuksen liitteessä VIII vahvistetut vaiheet. Jos viejäosapuoli on esittänyt useita pyyntöjä, osapuolet sopivat tuojaosapuolen pyynnöstä tämän sopimuksen 65 artiklassa tarkoitetussa terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomiteassa aikataulusta, jonka mukaisesti ne aloittavat ja toteuttavat tässä kohdassa tarkoitetun menettelyn.

4. Georgia ilmoittaa unionille heti kun se on lähentänyt jonkin toimenpiteen, toimenpideryhmän tai järjestelmän tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti tämän sopimuksen 55 artiklan 3 kohdan mukaisen seurannan tuloksena. Tätä seikkaa pidetään perustana Georgian pyynnölle aloittaa tämän artiklan 3 kohdan mukainen kyseisten toimenpiteiden vastaavuuden tunnustamista koskeva menettely.

5. Jollei toisin sovita, tuojaosapuoli saattaa tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetun vastaavuuden tunnustamista koskevan menettelyn päätökseen 360 päivän kuluessa siitä, kun se on saanut viejäosapuolen pyynnön vastaavuuden osoittavat asiakirjat mukaan luettuna. Tätä määräaikaa voidaan pidentää kausittaisten viljelykasvien osalta, jos arviointia on perusteltua lykätä, jotta tarkastus voidaan suorittaa viljelykasvin sopivana kasvukautena.

6. Tuojaosapuoli määrittää vastaavuuden kasvien, kasvituotteiden ja muiden tavaroiden osalta asianmukaisten ISPM-standardien mukaisesti.

7. Tuojaosapuoli voi kumota vastaavuuden tunnustamisen tai keskeyttää sen voimassaolon, jos jompikumpi osapuoli muuttaa vastaavuuteen vaikuttavia toimenpiteitä, mikäli noudatetaan seuraavaa menettelyä:

a) Tämän sopimuksen 58 artiklan 2 kohdan määräysten mukaisesti viejäosapuoli ilmoittaa tuojaosapuolelle kaikista sen sellaisten toimenpiteiden muutosehdotuksista, joiden vastaavuus on tunnustettu, ja ehdotettujen toimenpiteiden todennäköisestä vaikutuksesta tunnustettuun vastaavuuteen. Tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle 30 työpäivän kuluessa näiden tietojen vastaanottamisesta, pysyykö vastaavuus tunnustettuna ehdotettujen toimenpiteiden perusteella.

b) Tämän sopimuksen 58 artiklan 2 kohdan määräysten mukaisesti tuojaosapuoli ilmoittaa viipymättä viejäosapuolelle kaikista sen sellaisten toimenpiteiden muutosehdotuksista, joihin vastaavuuden tunnustaminen on perustunut, ja ehdotettujen toimenpiteiden todennäköisestä vaikutuksesta tunnustettuun vastaavuuteen. Jos tuojaosapuoli ei enää tunnusta vastaavuutta, osapuolet voivat sopia ehdoista tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetun menettelyn aloittamiselle uudelleen ehdotettujen toimenpiteiden perusteella.

8. Vastaavuuden tunnustaminen, sen voimassaolon keskeyttäminen tai sen kumoaminen riippuu kokonaan tuojaosapuolesta, joka toimii omien hallinnollisten ja lainsäädännöllisten puitteidensa mukaisesti. Kyseisen osapuolen on toimitettava viejänä toimivalle osapuolelle täydellinen selitys ja tämän artiklan kattamien ratkaisujen ja päätösten tukena käytetyt tiedot. Jos vastaavuutta ei tunnusteta, sen voimassaolo keskeytetään tai se kumotaan, tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle tarvittavat edellytykset, joiden perusteella 3 kohdassa tarkoitettu menettely voidaan aloittaa uudestaan.

9. Tuojaosapuoli ei voi kumota vastaavuuden tunnustamista tai keskeyttää sen voimassaoloa ennen kuin jommankumman osapuolen ehdottamat uudet toimenpiteet tulevat voimaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 64 artiklan soveltamista.

10. Jos tuojaosapuoli tunnustaa vastaavuuden virallisesti tämän sopimuksen liitteessä VIII vahvistetun neuvottelumenettelyn perusteella, terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea vahvistaa tämän sopimuksen 65 artiklan 5 kohdassa määrätyn menettelyn mukaisesti, että vastaavuus on tunnustettu osapuolten välisessä kaupassa. Päätöksessä voidaan määrätä tapauksen mukaan myös fyysisten rajatarkastusten vähentämisestä, yksinkertaistetuista todistuksista ja laitosten ennakkoluetteloinnin menetelmistä.

Vastaavuuden tunnustamista koskeva tilanne esitetään tämän sopimuksen liitteessä XII.

58 artikla

Avoimuus ja tietojen vaihto

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä parantaakseen tämän sopimuksen liitteessä IV lueteltujen toimien soveltamisesta vastaavien toisen osapuolen virallisten valvontarakenteiden ja -järjestelmien ja niiden toiminnan tuntemusta, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 59 artiklan soveltamista. Tämä voidaan saavuttaa muun muassa kansainvälisiä tarkastuksia koskevien kertomusten avulla, silloin kun ne julkistetaan, ja osapuolet voivat vaihtaa näiden tarkastusten tuloksia koskevia tai muita tietoja asianmukaiseksi katsomallaan tavalla.

2. Osapuolet ilmoittavat toisilleen asianomaisten alojen lainsäädäntöä tai menettelyjä koskevista muutoksista tämän sopimuksen 55 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön lähentämisen ja 57 artiklassa tarkoitetun vastaavuuden tunnustamisen yhteydessä.

3. Tässä yhteydessä unioni ilmoittaa Georgialle hyvissä ajoin etukäteen unionin lainsäädäntöön tehtävistä muutoksista, jotta Georgia voisi harkita oman lainsäädäntönsä muuttamista vastaavasti.

Jotta lainsäädäntöasiakirjojen siirto jommankumman osapuolen pyynnöstä olisi helpompaa, olisi saavutettava riittävä yhteistyön taso.

Tätä varten osapuolet ilmoittavat toisilleen yhteyspisteistään. Osapuolet ilmoittavat toisilleen myös kaikista yhteyspisteitään koskevista muutoksista.

59 artikla

Ilmoitukset, neuvottelut ja viestinnän helpottaminen

1. Kumpikin osapuoli ilmoittaa toiselle osapuolelle kirjallisesti kahden työpäivän kuluessa kaikista vakavista tai merkittävistä riskeistä ihmisten, eläinten tai kasvien terveydelle, mukaan lukien elintarvikevalvonnan hätätilanteet tai tilanteet, joissa on selvästi havaittu riski eläin- tai kasvituotteiden käyttämiseen liittyvistä vaarallisista vaikutuksista terveydelle, sekä erityisesti seuraavista:

a) toimenpiteet, jotka vaikuttavat tämän sopimuksen 56 artiklassa tarkoitettuihin alueellistamista koskeviin päätöksiin;

b) minkä tahansa tämän sopimuksen liitteessä V-A luetellun eläintaudin tai liitteessä V-B luetellun säännellyn kasvintuhoojan esiintyvyys tai kehitys;

c) epidemiologisesti tärkeät havainnot tai merkittävät niihin liittyvät riskit, jotka koskevat tämän sopimuksen liitteeseen V-A sisältymättömiä eläintauteja ja liitteeseen V-B sisältymättömiä kasvintuhoojia tai uusia eläintauteja tai kasvintuhoojia; ja

d) eläintautien tai kasvintuhoojien torjumiseksi tai hävittämiseksi taikka kansanterveyden tai kasvien terveyden suojelemiseksi toteutettujen toimenpiteiden lisäksi toteutettavat, perusvaatimuksia laajemmat toimenpiteet ja kaikki ennaltaehkäisevään politiikkaan, rokotuspolitiikka mukaan luettuna, liittyvät muutokset.

2. Ilmoitukset tehdään kirjallisesti tämän sopimuksen 58 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuille yhteyspisteille.

Kirjallisella ilmoituksella tarkoitetaan ilmoitusta postitse, faksilla tai sähköpostilla.

3. Jos jompikumpi osapuoli on vakavasti huolissaan ihmisten, eläinten tai kasvien terveyteen liittyvistä vaaroista, tilannetta koskeva neuvottelu järjestetään kyseisen osapuolen pyynnöstä mahdollisimman pian ja joka tapauksessa 15 työpäivän kuluessa pyynnöstä. Tällaisissa tilanteissa kumpikin osapuoli pyrkii toimittamaan kaikki tiedot, jotka ovat tarpeen, jotta voitaisiin välttää kaupan häiriöt ja saavuttaa molempien osapuolten kannalta hyväksyttävät ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojelun mukaiset ratkaisut.

4. Kumman tahansa osapuolen pyynnöstä käydään eläinten hyvinvointia koskevia neuvotteluja mahdollisimman pian ja viimeistään 20 työpäivän kuluessa ilmoituksen tekemisestä. Kumpikin osapuoli pyrkii näissä tilanteissa toimittamaan kaikki pyydetyt tiedot.

5. Tämän artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitetut neuvottelut voidaan osapuolen pyynnöstä pitää video- tai audiokokouksena. Pyynnön esittänyt osapuoli varmistaa, että neuvotteluista laaditaan pöytäkirja, jonka osapuolet virallisesti hyväksyvät. Tähän hyväksyntään sovelletaan tämän sopimuksen 58 artiklan 3 kohdan määräyksiä.

6. Yhteinen nopea hälytysjärjestelmä ja ennakkovaroitusjärjestelmä eläinlääkintä- ja kasvinsuojelualan hätätapauksia varten käynnistetään myöhemmässä vaiheessa sen jälkeen, kun Georgia on pannut täytäntöön tarvittavan alaa koskevan lainsäädännön ja luonut edellytykset näiden järjestelmien asianmukaiselle toiminnalle käytännössä.

60 artikla

Kauppaa koskevat edellytykset

1. Tuontiedellytykset ennen vastaavuuden tunnustamista

a) Osapuolet sopivat soveltavansa tämän sopimuksen liitteessä IV-A ja liitteessä IV-C olevassa 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden tuontiin ennen vastaavuuden tunnustamista tiettyjä edellytyksiä. Tuojaosapuolen tuontiedellytyksiä sovelletaan koko viejäosapuolen alueeseen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 56 artiklan mukaisesti tehtyjen päätösten soveltamista. Tuojaosapuoli ilmoittaa tämän sopimuksen tullessa voimaan ja tämän sopimuksen 58 artiklan määräysten mukaisesti viejäosapuolelle tuontia koskevista terveys- ja/tai kasvinsuojeluvaatimuksistaan tämän sopimuksen liitteessä IV-A ja IV-C tarkoitetuille hyödykkeille. Näihin tietoihin sisältyvät tarvittaessa tuojaosapuolen edellyttämien virallisten todistusten tai ilmoitusten tai kaupallisten asiakirjojen mallit; ja

b) i) tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen edellytysten muutoksissa tai muutosehdotuksissa on noudatettava terveys- ja kasvinsuojelusopimuksen asiaa koskevia ilmoitusmenettelyjä;

ii) tuojaosapuoli ottaa huomioon osapuolten välisen kuljetusajan vahvistaessaan tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen edellytysten muutosten voimaantulopäivän, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 64 artiklan määräysten soveltamista; ja

iii) jos tuojaosapuoli ei noudata tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettuja ilmoitusvaatimuksia, sen on hyväksyttävä aikaisemmin sovelletut edellytykset takaava todistus tai vahvistus 30 päivän ajan muutettujen tuontiedellytysten voimaantulosta.

2. Tuontiedellytykset vastaavuuden tunnustamisen jälkeen

a) Osapuolet toteuttavat 90 päivän kuluessa tämän sopimuksen 57 artiklan 10 kohdassa tarkoitetun, vastaavuuden tunnustamista koskevan päätöksen tekopäivästä tarvittavat lainsäädännölliset ja hallinnolliset toimenpiteet vastaavuuden tunnustamisen täytäntöönpanemiseksi mahdollistaakseen sen perusteella tämän sopimuksen liitteessä IV-A ja liitteessä IV-C olevassa 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden kaupan välillään. Näiden hyödykkeiden osalta tuojaosapuolen vaatiman virallisen todistuksen tai asiakirjan malli voidaan tällöin korvata todistuksella, joka on laadittu tämän sopimuksen liitteessä X-B määrätyllä tavalla;

b) sellaisten alojen tai osa-alueiden hyödykkeiden, joiden osalta kaikkia toimenpiteitä ei ole tunnustettu vastaaviksi, kauppa jatkuu tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen edellytysten noudattamisen perusteella. Viejäosapuolen pyynnöstä sovelletaan tämän artiklan 5 kohdan määräyksiä.

3. Tämän sopimuksen liitteessä IV-A ja liitteessä IV-C olevassa 2 kohdassa tarkoitetuilta hyödykkeiltä ei vaadita osapuolten välillä tuontilupaa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä alkaen.

4. Osapuolet neuvottelevat viejäosapuolen pyynnöstä terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomiteassa tämän sopimuksen 65 artiklan määräysten mukaisesti edellytyksistä, jotka vaikuttavat tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden kauppaan, sopiakseen vaihtoehtoisista tai uusista tuojaosapuolen tuontiedellytyksistä. Tällaiset vaihtoehtoiset tai uudet tuontiedellytykset voivat perustua soveltuvissa tapauksissa viejäosapuolen toimenpiteisiin, jotka tuojaosapuoli on tunnustanut vastaaviksi. Jos sopimukseen päästään, tuojaosapuoli toteuttaa tarvittavat lainsäädännölliset ja/tai hallinnolliset toimenpiteet 90 päivän kuluessa tuonnin mahdollistamiseksi sovittujen tuontiedellytysten perusteella.

5. Luettelo laitoksista, alustava hyväksyntä

a) Tuojaosapuoli hyväksyy alustavasti tämän sopimuksen liitteessä IV-A olevassa 2 osassa tarkoitettujen eläintuotteiden tuonnin osalta viejäosapuolen pyynnöstä, jonka liitteenä on tarvittavat takeet, tämän sopimuksen liitteessä VII olevassa 2 kohdassa tarkoitetut viejäosapuolen alueella sijaitsevat jalostuslaitokset ilman yksittäisten laitosten ennakkotarkastusta. Hyväksynnän on oltava tämän sopimuksen liitteessä VII vahvistettujen edellytysten ja määräysten mukainen. Ellei lisätietoja edellytetä, tuojaosapuoli toteuttaa tarvittavat lainsäädännölliset ja/tai hallinnolliset toimenpiteet tuonnin mahdollistamiseksi tämän perusteella 30 työpäivän kuluessa siitä päivästä, jona tuojaosapuoli on vastaanottanut pyynnön ja asianmukaiset takeet.

   Alustava luettelo laitoksista hyväksytään tämän sopimuksen liitteen VII määräysten mukaisesti.

b) Viejäosapuoli antaa tämän artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen eläintuotteiden tuonnin osalta tuojaosapuolelle tiedoksi luettelon laitoksistaan, jotka täyttävät tuojaosapuolen vaatimukset.

6. Osapuolen on toisen osapuolen pyynnöstä toimitettava tarvittava selitys ja tämän artiklan kattamia päätöksiä ja ratkaisuja tukevat tiedot.

61 artikla

Sertifiointimenettely

1. Osapuolet sopivat noudattavansa tämän sopimuksen liitteessä X vahvistettuja periaatteita sertifiointimenettelyissä ja todistusten ja virallisten asiakirjojen antamisen yhteydessä.

2. Tämän sopimuksen 65 artiklassa tarkoitettu terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea voi sopia sähköisessä sertifioinnissa sekä todistusten peruuttamisessa tai korvaamisessa noudatettavista säännöistä.

3. Osapuolet sopivat tarvittaessa yhteisistä todistusmalleista tämän sopimuksen 55 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön lähentämisen yhteydessä.

62 artikla

Vaatimustenmukaisuuden tarkastus

1. Luottamuksen säilyttämiseksi tämän luvun määräysten tosiasialliseen täytäntöönpanoon kummallakin osapuolella on oikeus

a) suorittaa toisen osapuolen viranomaisten tarkastus- ja sertifiointijärjestelmän tai sen osan ja/tai muiden sovellettavien toimenpiteiden vaatimustenmukaisuuden tarkastus kansainvälisten normien, Codex Alimentarius -komission, OIE:n ja IPPC:n suuntaviivojen ja suositusten mukaisesti;

b) saada toiselta osapuolelta tietoa sen valvontajärjestelmästä ja saada tietoa tämän järjestelmän mukaisesti suoritettujen tarkastusten tuloksista noudattaen kummassakin osapuolessa sovellettavia luottamuksellisuutta koskevia määräyksiä.

2. Kumpikin osapuoli voi ilmoittaa tämän artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen vaatimustenmukaisuuden tarkastusten tuloksista kolmansille osapuolille ja julkistaa ne kumpaan tahansa osapuoleen sovellettavien määräysten mahdollisesti edellyttämällä tavalla. Tällaisessa tulosten ilmoittamisessa muille osapuolille ja/tai julkistamisessa on tarvittaessa noudatettava kumpaan tahansa osapuoleen sovellettavia, luottamuksellisuutta koskevia määräyksiä.

3. Jos tuojaosapuoli päättää suorittaa tarkastuskäynnin viejäosapuolen alueelle, tuojaosapuolen on ilmoitettava tarkastuskäynnistä viejäosapuolelle vähintään 60 työpäivää ennen kyseisen tarkastuksen aiottua suorittamista paitsi silloin, kun on kyseessä hätätapaus tai jos osapuolet toisin sopivat. Osapuolten on sovittava keskenään kaikista tarkastuskäyntiä koskevista muutoksista.

4. Toisen osapuolen toimivaltaisten viranomaisten tarkastus- ja sertifiointijärjestelmien tai niiden osan ja/tai muiden sovellettavien toimenpiteiden vaatimustenmukaisuuden tarkastuksesta aiheutuvat kulut maksaa tarkastuksen suorittava osapuoli.

5. Tarkastuskertomuksen luonnos toimitetaan viejäosapuolelle 60 työpäivän kuluessa vaatimustenmukaisuuden tarkastuksen päättymisestä. Viejäosapuolelle on annettava 45 työpäivää aikaa esittää huomautuksensa kertomusluonnoksesta. Viejäosapuolen huomautukset on liitettävä ja tarvittaessa sisällytettävä lopulliseen kertomukseen. Jos vaatimustenmukaisuuden tarkastuksessa on kuitenkin todettu merkittävä ihmisten, eläinten tai kasvien terveyteen liittyvä riski, viejäosapuolelle on ilmoitettava asiasta mahdollisimman nopeasti ja joka tapauksessa 10 työpäivän kuluessa vaatimustenmukaisuuden tarkastuksen päättymisestä.

6. Selvyyden vuoksi vaatimustenmukaisuuden tarkastuksen tuloksia voidaan käyttää osapuolten tai toisen osapuolen tämän sopimuksen 55, 57 ja 63 artiklan mukaisesti suorittamissa menettelyissä.

63 artikla

Tuontitarkastukset ja tarkastusmaksut

1. Osapuolet sopivat, että tuojaosapuolen suorittamissa viejäosapuolen alueelta tulevien lähetysten tuontitarkastuksissa noudatetaan tämän sopimuksen liitteessä IX olevan A osan periaatteita. Näiden tarkastusten tulokset saattavat vaikuttaa tämän sopimuksen 62 artiklassa tarkoitettuun vaatimustenmukaisuuden tarkastamista koskevaan menettelyyn.

2. Kummankin osapuolen soveltamien fyysisten tuontitarkastusten tiheys on vahvistettu tämän sopimuksen liitteessä IX olevassa B osassa. Osapuoli voi muuttaa tarkastustiheyttä toimivaltansa rajoissa ja sisäisen lainsäädäntönsä mukaisesti tämän sopimuksen 55, 57 ja 60 artiklan mukaisesti tapahtuneen edistymisen taikka vaatimustenmukaisuuden tarkastusten, neuvottelujen tai muiden tässä sopimuksessa määrättyjen toimenpiteiden tuloksena. Edellä olevassa 65 artiklassa tarkoitettu terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea tekee päätöksen tämän sopimuksen liitteessä IX olevan B osan muuttamisesta vastaavasti.

3. Mahdolliset tarkastusmaksut voivat kattaa ainoastaan toimivaltaiselle viranomaiselle tuontitarkastusten suorittamisesta aiheutuvat kustannukset. Ne lasketaan samoin perustein kuin maksut, jotka veloitetaan vastaavien kotimaisten tuotteiden tarkastuksesta.

4. Tuojaosapuoli ilmoittaa viejäosapuolelle tämän pyynnöstä kaikista tuontitarkastuksiin ja tarkastusmaksuihin vaikuttaviin toimenpiteisiin tehtävistä muutoksista, näiden muutosten syistä sekä merkittävistä muutoksista tällaisten tarkastusten hallinnollisessa toteutuksessa.

5. Osapuolet voivat sopia tämän sopimuksen 65 artiklassa tarkoitetun terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitean määrittämästä päivämäärästä alkaen edellytyksistä, joilla ne hyväksyvät toistensa 62 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetut valvontatoimet tarkoituksenaan mukauttaa ja vastavuoroisesti vähentää fyysisten tuontitarkastusten tiheyttä tämän sopimuksen 60 artiklan 2 kohdan a alakohdassa tarkoitettujen hyödykkeiden osalta.

Osapuolet voivat kyseisestä päivämäärästä alkaen vastavuoroisesti hyväksyä toistensa tekemät tiettyjen hyödykkeiden valvontatoimet ja tämän johdosta vähentää tai korvata niitä koskevia tuontitarkastuksia.

64 artikla

Suojatoimenpiteet

1. Jos viejäosapuoli ottaa alueellaan käyttöön toimenpiteitä hallitakseen jotakin sellaista tekijää, joka todennäköisesti aiheuttaa vakavan vaaran tai riskin ihmisten, eläinten tai kasvien terveydelle, viejäosapuolen on toteutettava vastaavat toimenpiteet estääkseen kyseisen vaaran tai riskin kulkeutumisen tuojaosapuolen alueelle, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän artiklan 2 kohdan määräysten soveltamista.

2. Tuojaosapuoli voi vakavasta ihmisten, eläinten tai kasvien terveyteen liittyvästä syystä toteuttaa ihmisten, eläinten tai kasvien terveyden suojelun kannalta välttämättömiä tilapäisiä toimenpiteitä. Osapuolten välillä matkalla olevien lähetysten osalta tuojaosapuoli harkitsee, mikä olisi sopivin ja kohtuullisin ratkaisu, jotta tarpeettomat kaupan häiriöt voitaisiin välttää.

3. Tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetut toimenpiteet käyttöön ottava osapuoli ilmoittaa asiasta toiselle osapuolelle viimeistään yhden työpäivän kuluttua toimenpiteiden käyttöönotosta. Osapuolet neuvottelevat tilanteesta kumman tahansa osapuolen pyynnöstä ja tämän sopimuksen 59 artiklan 3 kohdan määräysten mukaisesti 15 työpäivän kuluessa ilmoituksesta. Osapuolet ottavat asianmukaisesti huomioon kaikki tällaisissa neuvotteluissa saadut tiedot ja pyrkivät välttämään tarpeettomia kaupan häiriöitä ottamalla tarvittaessa huomioon tämän sopimuksen 59 artiklan 3 kohdan määräysten mukaisten neuvottelujen tuloksen.

65 artikla

Terveys- ja kasvinsuojelutoimien alakomitea

1. Perustetaan terveys- ja kasvinsuojelutoimien alakomitea. Se kokoontuu kolmen kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä ja sen jälkeen kumman tahansa osapuolen pyynnöstä tai vähintään kerran vuodessa. Osapuolten sopimuksesta terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitean kokous voidaan pitää video- tai audiokokouksena. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea voi kokoustensa välisinä aikoina käsitellä asioita myös kirjeitse.

2. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitean tehtävänä on

a) käsitellä kaikkia tähän lukuun liittyviä asioita;

b) valvoa tämän luvun täytäntöönpanoa ja tarkastella kaikkia asioita, joita sen täytäntöönpanossa voi tulla esille;

c) tarkastella tämän sopimuksen liitteitä IV–XII erityisesti tässä luvussa määrätyissä neuvotteluissa ja menettelyissä saavutetun edistymisen perusteella;

d) muuttaa tämän sopimuksen liitteitä IV–XII vahvistuspäätöksillä tämän kohdan c alakohdassa tarkoitetun tarkastelun mukaisesti tai kuten tässä luvussa muuten määrätään; ja

e) antaa tämän kohdan c alakohdassa tarkoitetun tarkastelun perusteella lausuntoja ja suosituksia tämän sopimuksen VIII osastossa (Institutionaaliset määräykset, yleiset määräykset ja loppumääräykset) määritellyille muille elimille.

3. Osapuolet sopivat perustavansa tarvittaessa teknisiä työryhmiä, jotka koostuvat osapuolten asiantuntijatason edustajista ja joiden tehtävänä on määrittää ja käsitellä tämän luvun soveltamisesta aiheutuvia teknisiä ja tieteellisiä kysymyksiä. Jos tarvitaan muuta asiantuntemusta, osapuolet voivat perustaa tilapäisiä työryhmiä, mukaan lukien tieteelliset työryhmät ja asiantuntijaryhmät. Tällaiseen tilapäiseen työryhmään voi kuulua muitakin kuin osapuolten edustajia.

4. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea antaa tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle säännöllisesti kertomuksen toimivaltansa mukaisesti tekemistään toimista ja päätöksistä.

5. Terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitea hyväksyy työjärjestyksensä ensimmäisessä kokouksessaan.

6. Osapuolet hyväksyvät yksimielisesti kaikki terveys- ja kasvinsuojeluasioiden alakomitean tai sen mahdollisesti perustamien työryhmien päätökset, suositukset, kertomukset ja muut toimet.

5 LUKU

Tullimenettelyjen ja kaupan helpottaminen

66 artikla

Tavoitteet

1. Osapuolet tunnustavat tullimenettelyjen ja kaupan helpottamisen merkityksen kehittyvän kahdenvälisen kaupankäyntiympäristön kannalta. Osapuolet sopivat tämän alan yhteistyön vahvistamisesta, jotta voidaan varmistaa, että sovellettava lainsäädäntö ja menettelyt sekä asianomaisten viranomaisten hallinnolliset valmiudet vastaavat tehokkaan valvonnan tavoitteita ja tukevat periaatteellisesti laillisen kaupan helpottamista.

2. Osapuolet pitävät ensiarvoisen tärkeinä yleisen edun mukaisia tavoitteita, kuten kaupan helpottamista, turvallisuutta ja petosten torjuntaa, sekä niitä koskevaa tasapainoista lähestymistapaa.

67 artikla

Lainsäädäntö ja menettelyt

1. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että niiden kauppa- ja tullialaa koskevan lainsäädännön on lähtökohtaisesti oltava vakaata ja kattavaa ja että alan säännösten ja menettelyjen on oltava oikeasuhteisia, avoimia, ennakoitavia, syrjimättömiä ja puolueettomia ja niitä on sovellettava yhdenmukaisesti ja tehokkaasti; tässä tarkoituksessa osapuolet muun muassa

a) suojelevat ja helpottavat laillista kauppaa panemalla lainsäädännölliset vaatimukset tehokkaasti täytäntöön ja noudattamalla niitä;

b) välttävät asettamasta tarpeettomia tai syrjiviä rasitteita talouden toimijoille, estävät petoksia ja tarjoavat talouden toimijoille lisähelpotuksia vastineeksi vaatimusten hyvästä noudattamisesta;

c) käyttävät yhtenäistä hallinnollista asiakirjaa tulli-ilmoitusten tekemiseen;

d) toteuttavat toimenpiteitä, jotka lisäävät rajalla sovellettavien tullimenettelyjen ja -käytäntöjen tehokkuutta ja avoimuutta ja yksinkertaistavat niitä;

e) soveltavat tavaroiden maahantuonnin, maasta poistamisen ja luovutuksen yksinkertaistamiseksi ja helpottamiseksi nykyaikaisia tullimenetelmiä, mukaan luettuina riskinarviointi, luovutuksen jälkeiset tarkastukset ja yritysten tarkastusmenettelyt;

f) pyrkivät pienentämään säännösten noudattamisesta aiheutuvia kustannuksia ja lisäämään ennakoitavuutta kaikkien talouden toimijoiden hyödyksi;

g) varmistavat, että tavaroiden tuontia, vientiä ja kauttakuljetusta koskevia vaatimuksia ja menettelyjä sovelletaan syrjimättömästi, sanotun kuitenkaan rajoittamatta objektiivisten riskinarviointikriteerien soveltamista;

h) soveltavat tullin ja kaupan alalla sovellettavia kansainvälisiä välineitä, joihin kuuluvat muun muassa Maailman tullijärjestön, jäljempänä 'WCO', kehittämät välineet (väliaikaista maahantuontia koskeva vuoden 1990 Istanbulin yleissopimus, harmonoitua tavarankuvaus- ja koodausjärjestelmää koskeva vuoden 1983 yleissopimus), WTO:n kehittämät välineet, vuoden 1975 TIR-yleissopimus sekä tavaroiden rajatarkastusten yhdenmukaistamista koskeva vuoden 1982 yleissopimus; ne saattavat ottaa tarvittaessa huomioon maailmankaupan turvaamista ja helpottamista koskevan WCO:n normikehyksen sekä tullitoiminnan ohjeiden kaltaiset Euroopan komission suuntaviivat;

i) ryhtyvät tarvittaviin toimiin ottaakseen huomioon ja pannakseen täytäntöön tullimenettelyjen yksinkertaistamista ja yhdenmukaistamista koskevan tarkistetun vuoden 1973 Kioton yleissopimuksen määräykset;

j) mahdollistavat sitovat ennakkopäätökset tariffiluokittelun ja alkuperäsääntöjen osalta. Osapuolet varmistavat, että päätöstä voidaan muuttaa tai se voidaan kumota vasta, kun siitä on ensin ilmoitettu asianomaiselle toimijalle, ja ilman takautuvaa vaikutusta, ellei päätöksiä ole tehty virheellisten tai puutteellisten tietojen perusteella;

k) ottavat käyttöön ja soveltavat yksinkertaistettuja menettelyjä valtuutettujen toimijoiden osalta objektiivisten ja syrjimättömien perusteiden mukaisesti;

l) vahvistavat säännöt, joilla varmistetaan, että tullimääräysten tai menettelyihin liittyvien vaatimusten rikkomisista aiheutuvat seuraamukset ovat oikeasuhteisia ja syrjimättömiä ja ettei niiden soveltaminen aiheuta kohtuuttomia ja perusteettomia viivästyksiä; ja

m) soveltavat avoimia, syrjimättömiä ja oikeasuhteisia sääntöjä, jos valtiolliset elimet tarjoavat samoja palveluja kuin yksityinen sektori.

2. Työskentelytapojen parantamiseksi sekä toiminnan syrjimättömyyden, avoimuuden, tehokkuuden, rehellisyyden ja vastuullisuuden takaamiseksi osapuolet

a) toteuttavat lisätoimia, joiden tavoitteena on vähentää, yksinkertaistaa ja standardoida tullin ja muiden asiaa käsittelevien viranomaisten vaatimia tietoja ja asiakirjoja;

b) yksinkertaistavat tavaroiden nopeaan luovutukseen ja tulliselvitykseen liittyviä vaatimuksia ja muodollisuuksia aina, kun se on mahdollista;

c) huolehtivat tehokkaista, viiveettömistä ja syrjimättömistä menettelyistä, joilla turvataan muutoksenhakuoikeus sellaisiin tullin ja muiden asiaa käsittelevien viranomaisten hallinnollisiin toimiin ja päätöksiin, jotka vaikuttavat tullille esitettyihin tavaroihin. Muutoksenhakumenettelyjen on oltava helposti käytettävissä, ja niihin liittyvien maksujen on oltava kohtuullisia ja oikeassa suhteessa muutoksenhakumenettelyistä viranomaisille aiheutuviin kustannuksiin;

d) ryhtyvät toimiin varmistaakseen, että jos kiistanalaiseen hallinnolliseen toimeen tai päätökseen haetaan muutosta, tavarat voidaan yleensä luovuttaa ja tullimaksut jättää toistaiseksi kantamatta, jollei mahdollisesti tarpeellisiksi katsotuista turvaamistoimenpiteistä muuta johdu. Tarvittaessa tavaroiden luovuttamista varten olisi vaadittava vakuuden antamista esimerkiksi takauksen tai talletuksen muodossa; ja

e) varmistavat mahdollisimman korkeatasoisten rehellisyysvaatimusten noudattamisen erityisesti rajalla soveltamalla tarpeen mukaan tämän alan kansainvälisiin sopimuksiin ja välineisiin, erityisesti WCO:n tarkistettuun Arushan julistukseen vuodelta 2003 ja tullietiikkaa koskeviin Euroopan komission ohjeisiin vuodelta 2007, sisältyvien periaatteiden mukaisia toimenpiteitä.

3. Osapuolet sopivat luopuvansa

a) tulliasioitsijoiden pakollista käyttöä koskevista vaatimuksista; ja

b) kuljetusta edeltävien tai määräpaikassa suoritettavien tarkastusten pakollista käyttöä koskevista vaatimuksista.

4. Kauttakuljetusten osalta

a) tässä sopimuksessa sovelletaan WTO:n määräyksissä (erityisesti GATT 1994 -sopimuksen V artikla ja siihen liittyvät määräykset, mukaan lukien kaupan helpottamisesta käytyjen Dohan kierroksen neuvottelujen tuloksena aikaansaadut selvennykset ja parannukset) vahvistettuja kauttakulkua koskevia sääntöjä ja määritelmiä. Näitä määräyksiä sovelletaan myös tapauksiin, joissa tavaroiden kauttakuljetus alkaa tai päättyy osapuolen alueella;

b) osapuolet jatkavat tullipassitusjärjestelmiensä asteittaista yhteenliittämistä tavoitteenaan Georgian tuleva osallistuminen yhteiseen passitusjärjestelmään ([1]);

c) osapuolet varmistavat kaikkien asiaankuuluvien viranomaisten välisen yhteistyön ja koordinoinnin alueellaan tarkoituksenaan helpottaa kauttakuljetuksia. Osapuolet edistävät myös viranomaisten ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä kauttakuljetuksiin liittyvissä asioissa.

68 artikla

Suhteet liike-elämään

Osapuolet sopivat

a) varmistavansa, että niiden lainsäädäntö ja menettelyt ovat avoimia ja että ne ovat julkisesti saatavilla, mahdollisuuksien mukaan sähköisin keinoin, ja että ne sisältävät perustelut niiden käyttöönotolle. Kuulemisia olisi järjestettävä säännöllisesti, ja uusien tai muutettujen säännösten julkaisemisen ja voimaantulon välillä on oltava riittävän pitkä ajanjakso;

b) tarpeesta käydä oikea-aikaisia ja säännöllisiä neuvotteluja liike-elämän edustajien kanssa lainsäädäntöehdotuksista ja menettelyistä, jotka koskevat tullialaa ja kaupan kysymyksiä;

c) asettavansa julkisesti saataville asiaankuuluvat hallinnolliset ilmoitukset, jotka koskevat muun muassa viranomaisten vaatimuksia sekä saapumista ja poistumista koskevia menettelyjä, satamissa ja rajanylityspaikoissa sijaitsevien tullitoimipaikkojen aukioloaikoja ja toimintamenetelmiä sekä yhteyspisteitä tiedusteluja varten;

([1]) Yhteisestä passitusmenettelystä 20 päivänä toukokuuta 1987 tehty yleissopimus.

d) edistävänsä yhteistyötä toimijoiden ja asiaankuuluvien viranomaisten välillä käyttämällä ennakoitavia ja julkisesti saatavilla olevia menettelyjä, jotka perustuvat muun muassa Maailman tullijärjestön suosittelemiin menettelyihin; ja

e) varmistavansa, että niiden tullia ja siihen liittyviä seikkoja koskevat vaatimukset ja menettelyt täyttävät edelleen kaupan alan toimijoiden oikeutetut tarpeet, ovat parhaiden toimintatapojen mukaisia ja jatkossakin rajoittavat kauppaa mahdollisimman vähän.

69 artikla

Maksut ja palkkiot

1. Osapuolet kieltävät vaikutukseltaan tuonti- tai vientitulleja ja -maksuja vastaavien hallinnollisten maksujen perimisen.

2. Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 1 luvun (Tavaroiden kansallinen kohtelu ja markkinoillepääsy) asiaa koskevien määräysten soveltamista rajoittamatta kaikenlaisiin tuonnissa tai viennissä tai niiden yhteydessä perittäviin, osapuolten tulliviranomaisten määräämiin maksuihin ja palkkioihin, mukaan luettuina toisen tahon näiden viranomaisten puolesta suorittamiin tehtäviin liittyvät maksut ja palkkiot, sovelletaan seuraavaa:

a) maksuja ja palkkioita voidaan määrätä ainoastaan kyseessä olevan tuonnin tai viennin yhteydessä tarjotuista palveluista, jotka tavaranilmoittajan pyynnöstä suoritetaan muissa kuin tavanomaisissa työoloissa, muulloin kuin tavanomaisina työaikoina ja muussa kuin tullisäännöksissä tarkoitetussa paikassa, tai tällaisiin palveluihin mahdollisesti liittyvistä muodollisuuksista, joita tuonnin tai viennin toteuttaminen edellyttää;

b) maksut ja palkkiot eivät saa ylittää tarjotun palvelun kustannuksia;

c) maksuja ja palkkioita ei lasketa arvon perusteella;

d) tiedot maksuista ja palkkioista on julkaistava virallisesti nimetyn välineen kautta ja mahdollisuuksien mukaan virallisen verkkosivuston kautta. Näihin tietoihin on sisällytettävä tarjotusta palvelusta perittävän maksun tai palkkion peruste, vastuussa oleva viranomainen, sovellettavat maksut ja palkkiot sekä maksun suoritusaika ja -tapa; ja

e) uusia tai muutettuja maksuja ja palkkioita ei saa määrätä, ennen kuin niitä koskevat tiedot on julkaistu ja asetettu helposti saataville.

70 artikla

Tullausarvon määrittäminen

1. Tavaroiden tullausarvon määrittämisessä osapuolten välisessä kaupassa noudatetaan WTO-sopimuksen liitteessä IA olevan, GATT 1994 -sopimuksen VII artiklan soveltamisesta tehdyn sopimuksen määräyksiä ja niiden mahdollisia myöhempiä muutoksia. Kyseiset WTO-sopimuksen määräykset liitetään täten tähän sopimukseen ja otetaan osaksi sitä. Vähimmäistullausarvoja ei käytetä.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä, jotta tullausarvon määrittämiseen liittyvissä kysymyksissä päästäisiin yhteiseen toimintatapaan.

71 artikla

Tulliyhteistyö

Osapuolet lujittavat tullialan yhteistyötään varmistaakseen tässä luvussa määriteltyjen tavoitteiden toteutumisen, jotta ne voivat entisestään helpottaa kauppaa ja varmistaa samalla tehokkaan valvonnan, turvallisuuden ja petosten ehkäisyn. Tätä varten osapuolet voivat hyödyntää vertailuaineistona soveltuvin osin Euroopan komission laatimia tullitoiminnan ohjeita.

Varmistaakseen tämän luvun määräysten noudattamisen osapuolet muun muassa

a) vaihtavat tietoja tullilainsäädännön ja tullimenettelyjen alalla;

b) kehittävät yhteisiä aloitteita, joiden aiheina ovat tuonti-, vienti- ja kauttakuljetusmenettelyt, ja pyrkivät varmistamaan, että liike-elämän toimijoille tarjotaan tehokkaita palveluja;

c) tekevät yhteistyötä tullimenettelyjen ja muiden kauppaan liittyvien menettelyjen automatisoinnin alalla;

d) vaihtavat tarvittaessa tietoja ottaen kuitenkin huomioon tarpeen kunnioittaa arkaluonteisten tietojen luottamuksellisuutta ja varmistaa henkilötietojen suojaaminen;

e) tekevät yhteistyötä ehkäistäkseen rajatylittävää tavaroiden, mukaan lukien tupakkatuotteet, laitonta kauppaa ja torjuakseen sitä;

f) vaihtavat tietoja tai käyvät neuvotteluja voidakseen mahdollisuuksien mukaan määrittää yhteisiä kantoja tullialalla toimivissa kansainvälisissä järjestöissä, joita ovat muun muassa WTO, WCO, YK, YK:n kauppa- ja kehityskonferenssi (UNCTAD) ja YK:n Euroopan talouskomissio;

g) tekevät yhteistyötä teknisen avun suunnittelussa ja täytäntöönpanossa, etenkin edistääkseen tullimenettelyihin ja kauppaa koskeviin helpotuksiin liittyviä uudistuksia tämän sopimuksen asiaa koskevien määräysten mukaisesti;

h) vaihtavat tullioperaatioihin liittyviä parhaita käytänteitä erityisesti riskeihin perustuvien tullivalvontajärjestelmien sekä teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon alalla etenkin liittyen tuoteväärennöksiin;

i) edistävät koordinointia osapuolten kaikkien rajaviranomaisten välillä rajanylitysprosessin helpottamiseksi ja valvonnan tehostamiseksi ottaen huomioon mahdollisuuden yhteisiin rajatarkastuksiin, jos se on toteutettavissa ja tarkoituksenmukaista; ja

j) tunnustavat tarvittaessa aiheellisilta osin vastavuoroisesti kauppakumppanuusohjelmat ja tullivalvonnan mukaan lukien niitä vastaavat kauppaa helpottavat toimenpiteet.

72 artikla

Keskinäinen hallinnollinen avunanto tulliasioissa

Osapuolet antavat toisilleen tähän sopimukseen liitetyn, keskinäistä hallinnollista avunantoa tulliasioissa koskevan pöytäkirjan II määräysten mukaisesti hallinnollista apua tulliasioissa, sanotun kuitenkaan rajoittamatta muiden tämän sopimuksen, ja erityisesti sen 71 artiklan, mukaisten yhteistyömuotojen käyttöä.

73 artikla

Tekninen apu ja valmiuksien kehittäminen

Osapuolet tekevät yhteistyötä, jonka tavoitteena on teknisen avun antaminen ja valmiuksien kehittäminen kaupan helpottamista ja tullialaa koskevien uudistusten toteuttamiseksi.

74 artikla

Tulliasioiden alakomitea

1. Perustetaan tulliasioiden alakomitea. Se on vastuussa tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle.

2. Alakomitean tehtävänä on muun muassa järjestää säännöllisiä neuvotteluja ja valvoa tämän luvun täytäntöönpanoa ja hallinnointia, missä yhteydessä se käsittelee muun muassa tulliyhteistyöhön, raja-alueiden tulliyhteistyöhön ja sen hallinnointiin, tekniseen apuun, alkuperäsääntöihin, kaupan helpottamiseen ja keskinäiseen hallinnolliseen avunantoon tulliasioissa liittyviä seikkoja.

3. Tulliasioiden alakomitea muun muassa

a) huolehtii siitä, että tämän luvun ja tämän sopimuksen pöytäkirjojen I ja II määräyksiä sovelletaan asianmukaisesti;

b) päättää tämän luvun ja tämän sopimuksen pöytäkirjojen I ja II täytäntöönpanon edellyttämistä käytännön järjestelyistä, toimenpiteistä ja ratkaisuista, mukaan luettuina tietojenvaihto, tullitarkastusten ja kauppakumppanuusohjelmien vastavuoroinen tunnustaminen ja vastavuoroisesti hyväksytyt etuudet;

c) vaihtaa näkemyksiä kaikista yhteistä etua koskevista kysymyksistä, mukaan lukien tulevat toimenpiteet ja niiden täytäntöönpanemiseksi ja soveltamiseksi käytettävissä olevat voimavarat;

d) antaa tarvittaessa suosituksia; ja

e) hyväksyy työjärjestyksensä.

75 artikla

Tullilainsäädännön lähentäminen

Asteittainen lähentyminen unionin tullilainsäädäntöön ja tiettyyn kansainväliseen lainsäädäntöön toteutetaan tämän sopimuksen liitteessä XIII esitetyllä tavalla.

6 LUKU

Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa

1 jakso

Yleiset määräykset

76 artikla

Tavoite ja soveltamisala

1. Osapuolet vahvistavat uudelleen WTO-sopimuksen mukaiset sitoumuksensa ja vahvistavat täten tarvittavat järjestelyt, jotta sijoittautuminen ja palvelukauppa voidaan vapauttaa asteittain ja vastavuoroisesti ja jotta sähköisessä kaupassa voidaan tehdä yhteistyötä.

2. Julkisia hankintoja käsitellään tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 8 luvussa (Julkiset hankinnat), eikä tämän luvun määräysten voida tulkita johtavan minkäänlaisiin julkisia hankintoja koskeviin velvoitteisiin.

3. Tukia käsitellään tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 10 luvussa (Kilpailu), eikä tämän luvun määräyksiä sovelleta osapuolten myöntämiin tukiin.

4. Osapuolet säilyttävät tämän luvun määräysten mukaisesti oikeutensa säännellä ja ottaa käyttöön uusia säännöksiä perusteltujen poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi.

5. Tätä lukua ei sovelleta osapuolen työmarkkinoille pyrkiviä luonnollisia henkilöitä koskeviin toimenpiteisiin eikä myöskään kansalaisuutta taikka vakituista asumista tai työntekoa koskeviin toimenpiteisiin.

6. Tämän luvun määräykset eivät estä osapuolta käyttämästä toimenpiteitä, joilla säädellään luonnollisten henkilöiden pääsyä sen alueelle tai heidän väliaikaista oleskeluaan sen alueella, mukaan lukien ne toimenpiteet, joita tarvitaan sen rajojen koskemattomuuden suojelemiseksi ja jotta varmistettaisiin luonnollisten henkilöiden asianmukainen liikkuvuus sen rajojen yli, sillä edellytyksellä, että tällaisia toimenpiteitä ei sovelleta siten, että ne mitätöisivät ne edut, joita jompikumpi osapuoli saa tämän luvun ja tämän sopimuksen liitteen XIV erityisen sitoumuksen ehtojen mukaisesti, tai heikentäisivät näitä etuja ([1]).

77 artikla

Määritelmät

Tätä lukua sovellettaessa

a) ”toimenpiteellä” tarkoitetaan mitä tahansa osapuolen toimenpidettä, joka voi olla lain, säännöksen tai määräyksen, säännön, menettelyn, päätöksen tai hallinnollisen toimen muodossa tai missä tahansa muussa muodossa;

([1]) Pelkästään sen seikan, että viisumi vaaditaan vain tiettyjen maiden luonnollisilta henkilöiltä, ei katsota mitätöivän erityisen sitoumuksen mukaisia etuja tai heikentävän niitä.

b) ”osapuolen käyttöön ottamalla tai voimassa pitämällä toimenpiteellä” tarkoitetaan toimenpidettä, jonka toteuttavat

i) keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelimet ja viranomaiset; ja

ii) julkishallinnon ulkopuoliset elimet käyttäessään keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelinten tai viranomaisten niille siirtämää toimivaltaa;

c) ”osapuolen luonnollisella henkilöllä” tarkoitetaan Euroopan unionin jonkin jäsenvaltion tai Georgian kansalaista näiden maiden lainsäädännön mukaisesti;

d) ”oikeushenkilöllä” tarkoitetaan sovellettavan lainsäädännön mukaan mitä tahansa joko voiton tavoittelemiseksi tai muuta tarkoitusta varten asianmukaisesti perustettua tai muulla tavoin järjestettyä, yksityisessä tai julkisessa omistuksessa olevaa oikeussubjektia, kuten yrityksiä, säätiöitä, henkilöyhtiöitä, yhteisyrityksiä, yksityisiä elinkeinonharjoittajia tai yhdistyksiä;

e) ”osapuolen oikeushenkilöllä” tarkoitetaan d alakohdassa määriteltyä ja EU:n jäsenvaltion tai Georgian lainsäädännön mukaisesti perustettua oikeushenkilöä, jolla on sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka alueella ([1]), jolla sovelletaan Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta, tai Georgian alueella.

Jos tällaisella oikeushenkilöllä on ainoastaan sääntömääräinen kotipaikka tai keskushallinto alueella, jolla sovelletaan Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta, tai Georgian alueella, sitä ei katsota unionin tai Georgian oikeushenkilöksi, ellei sen toiminnalla ole tosiasiallista ja jatkuvaa yhteyttä unionin tai Georgian talouteen.

Sen estämättä, mitä edellisessä alakohdassa määrätään, myös unionin tai Georgian ulkopuolelle sijoittautuneet laivanvarustamot, jotka ovat EU:n jäsenvaltion kansalaisten tai Georgian kansalaisten määräysvallassa, hyötyvät tästä sopimuksesta, jos niiden alukset on rekisteröity asianomaisen maan lainsäädännön mukaisesti kyseisessä jäsenvaltiossa tai Georgiassa ja ne purjehtivat jäsenvaltion tai Georgian lipun alla;

f) osapuolen oikeushenkilön ”tytäryrityksellä” tarkoitetaan kyseisen oikeushenkilön omistuksessa tai tosiasiallisessa määräysvallassa olevaa oikeushenkilöä ([2]);

g) oikeushenkilön ”sivuliikkeellä” tarkoitetaan liiketoimintayksikköä, jolla ei ole oikeushenkilön asemaa mutta jonka toiminta on luonteeltaan pysyvää, kuten emoyrityksen sivutoimipaikkaa, jolla on oma johto ja käytännön valmiudet käydä liikeneuvotteluja kolmansien osapuolten kanssa siten, että näiden kolmansien osapuolten ei tarvitse olla suoraan yhteydessä emoyritykseen, vaikka ne ovatkin tietoisia tarvittaessa syntyvästä oikeussuhteesta emoyritykseen, jonka päätoimipaikka on ulkomailla, vaan ne voivat harjoittaa liiketoimintaa tämän sivutoimipaikan muodostavan liiketoimintayksikön kanssa;

h) ”sijoittautumisella” tarkoitetaan

i) unionin tai Georgian oikeushenkilöiden osalta oikeutta ryhtyä harjoittamaan taloudellista toimintaa perustamalla tai hankkimalla oikeushenkilö ja/tai perustamalla sivuliike tai edustusto Georgiassa tai unionissa;

ii) luonnollisten henkilöiden osalta unionin tai Georgian luonnollisten henkilöiden oikeutta ryhtyä harjoittamaan taloudellista toimintaa itsenäisinä ammatinharjoittajina ja perustaa yrityksiä, erityisesti yhtiöitä, jotka ovat heidän tosiasiallisessa määräysvallassaan;

i) ”taloudellinen toiminta” kattaa teollisen, kaupallisen ja ammatillisen toiminnan sekä käsityöläistoiminnan mutta ei julkista valtaa käytettäessä harjoitettua toimintaa;

j) ”toiminnalla” tarkoitetaan taloudellisen toiminnan harjoittamista;

k) ”palveluihin” sisältyvät kaikkien alojen kaikki palvelut lukuun ottamatta julkista valtaa käytettäessä tarjottavia palveluja;

([1]) Selvennyksenä todetaan, että alueeseen sisältyvät talousvyöhyke ja mannerjalusta Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen mukaisesti.
([2]) Oikeushenkilö on toisen oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitulla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa.

l) ”julkista valtaa käytettäessä suoritetut palvelut ja muu toiminta” ovat palveluja tai toimintaa, joita ei suoriteta kaupallisesti eikä kilpailtaessa yhden tai useamman talouden toimijan kanssa;

m) ”rajatylittävällä palvelujen tarjonnalla” tarkoitetaan palvelujen tarjontaa

i) osapuolen alueelta toisen osapuolen alueelle (1. tapa), tai

ii) osapuolen alueella toisen osapuolen palvelunkäyttäjälle (2. tapa);

n) osapuolen ”palveluntarjoajalla” tarkoitetaan osapuolen kaikkia luonnollisia tai oikeushenkilöitä, jotka aikovat tarjota tai tarjoavat palveluja;

o) ”yrittäjällä” kaikkia osapuolen luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä, jotka aikovat harjoittaa tai harjoittavat taloudellista toimintaa sijoittautumalla.

2 jakso

Sijoittautuminen

78 artikla

Soveltamisala

Tätä jaksoa sovelletaan osapuolten hyväksymiin tai ylläpitämiin toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat sijoittautumiseen millä tahansa taloudellisen toiminnan alalla lukuun ottamatta seuraavia:

a) ydinaineiden louhinta, valmistus ja jalostus ([1]);

b) aseiden ja ampuma- ja sotatarvikkeiden tuotanto tai kauppa;

c) audiovisuaalialan palvelut;

d) kansallinen meriliikenteen kabotaasi ([2]), ja

e) kotimaan ja kansainväliset lentoliikennepalvelut ([3]), mukaan luettuna sekä säännöllinen että muunlainen lentoliikenne, ja suoraan liikenneoikeuksien käyttöön liittyvät palvelut, eivät kuitenkaan seuraavat:

i) ilma-alusten korjaus- ja huoltopalvelut, joiden ajaksi lentokone poistetaan liikenteestä;

ii) lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi;

iii) tietokonepohjaiseen paikanvarausjärjestelmään (TPJ) liittyvät palvelut;

iv) maahuolintapalvelut;

v) lentokenttäpalvelut.

79 artikla

Kansallinen kohtelu ja suosituimmuuskohtelu

1. Jollei tämän sopimuksen liitteessä XIV-E luetelluista varauksista muuta johdu, Georgia myöntää tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen

a) unionin oikeushenkilöiden tytäryrityksille, sivuliikkeille ja edustustoille näiden sijoittautumisen osalta yhtä edullisen kohtelun kuin sen omille oikeushenkilöille ja niiden sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöiden tytäryrityksille, sivuliikkeille ja edustustoille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi;

([1]) Ydinaineiden jalostukseen kuuluu kaikki toiminta, joka sisältyy YK:n kansainvälisen toimialaluokitusstandardin (ISIC REV 3.1) koodiin 2330.

([2]) Tässä luvussa kansallinen meriliikenteen kabotaasi kattaa matkustajien tai tavaroiden kuljetuksen Georgiassa tai EU:n jäsenvaltiossa sijaitsevan sataman tai paikan ja Georgiassa tai EU:n jäsenvaltiossa sijaitsevan toisen sataman tai paikan välillä, mukaan luettuna mannerjalusta YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti, sekä jostakin Georgiassa tai EU:n jäsenvaltiossa sijaitsevasta satamasta tai paikasta alkavan ja samaan satamaan tai paikkaan päättyvän liikenteen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta kansallisessa lainsäädännössä kabotaasina pidetyn toiminnan soveltamisalaa.

([3]) Vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla sovitaan yhteisen ilmailualueen perustamista koskevassa EU:n ja sen jäsenvaltioiden sekä Georgian välisessä sopimuksessa.

b) Georgiaan jo sijoittautuneille unionin oikeushenkilöiden tytäryrityksille, sivuliikkeille ja edustustoille näiden toiminnan osalta yhtä edullisen kohtelun kuin sen omille oikeushenkilöille ja niiden sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöiden tytäryrityksille, sivuliikkeille ja edustustoille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi ([1]).

2. Jollei tämän sopimuksen liitteessä XIV-A luetelluista varauksista muuta johdu, unioni myöntää tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen

a) Georgian oikeushenkilöiden tytäryrityksille, sivuliikkeille ja edustustoille näiden sijoittautumisen osalta yhtä edullisen kohtelun kuin sen omille oikeushenkilöille ja niiden sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöiden tytäryrityksille, sivuliikkeille ja edustustoille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi;

b) unioniin jo sijoittautuneille Georgian oikeushenkilöiden tytäryrityksille, sivuliikkeille ja edustustoille näiden toiminnan osalta yhtä edullisen kohtelun kuin sen omille oikeushenkilöille ja niiden sivuliikkeille ja edustustoille tai minkä tahansa kolmannen maan oikeushenkilöiden tytäryrityksille, sivuliikkeille ja edustustoille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi ([2]).

3. Jollei tämän sopimuksen liitteissä XIV-A ja XIV-E luetelluista varauksista muuta johdu, osapuolet eivät anna uusia säännöksiä tai toteuta uusia toimenpiteitä, joilla olisi syrjivä vaikutus unionin tai Georgian oikeushenkilöiden sijoittautumiseen niiden alueelle tai niiden toimintaan sijoittautumisen jälkeen osapuolten omiin oikeushenkilöihin verrattuna.

80 artikla

Uudelleentarkastelu

1. Jotta sijoittautumista koskevat edellytykset voidaan asteittain vapauttaa, osapuolet tarkastelevat säännöllisesti uudelleen tämän jakson määräyksiä ja tämän sopimuksen 79 artiklassa tarkoitettujen varausten luetteloa sekä sijoittautumista koskevia edellytyksiä kansainvälisissä sopimuksissa antamiensa sitoumusten mukaisesti.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetun uudelleentarkastelun yhteydessä osapuolet tarkastelevat esiin tulleita sijoittautumisen esteitä. Tämän luvun määräysten syventämiseksi osapuolet käyttävät tarvittaessa tällaisten esteiden poistamiseksi soveltuvia tapoja, joita voivat olla muun muassa lisäneuvottelut, myös sijoitusten suojasta sekä sijoittajien ja valtion välisistä riitojenratkaisumenetelmistä.

81 artikla

Muut sopimukset

Tämä luku ei vaikuta sellaisista nykyisistä tai tulevista sijoituksia koskevista kansainvälisistä sopimuksista johtuviin osapuolten yrittäjien oikeuksiin, joissa EU:n jäsenvaltiot ja Georgia ovat osapuolina.

82 artikla

Sivuliikkeiden ja edustustojen kohtelun taso

1. Mitä tämän sopimuksen 79 artiklassa määrätään, ei estä osapuolta soveltamasta erityisiä sääntöjä sellaisten toisen osapuolen oikeushenkilöiden sivuliikkeiden ja edustustojen sijoittautumiseen ja toimintaan sen alueella, joita ei ole perustettu ensiksi mainitun osapuolen alueella, jos nämä erityiset säännöt ovat perusteltuja sen vuoksi, että näissä sivuliikkeissä ja edustustoissa on oikeudellisia tai teknisiä eroja verrattuna ensiksi mainitun osapuolen alueella perustettujen oikeushenkilöiden sivuliikkeisiin ja edustustoihin; rahoituspalveluihin voidaan soveltaa erityisiä sääntöjä toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen liittyvistä syistä.

2. Kohtelun ero ei saa olla suurempi kuin mikä on ehdottomasti tarpeen tällaisten oikeudellisten tai teknisten erojen vuoksi tai rahoituspalvelujen osalta toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseksi.

([1]) Tämä velvoite ei koske tämän luvun soveltamisalaan kuulumatonta sijoitusten suojaa, sijoittajien ja valtion välinen riitojenratkaisu mukaan luettuna, josta määrätään muissa sopimuksissa.
([2]) Tämä velvoite ei koske tämän luvun soveltamisalaan kuulumatonta sijoitusten suojaa, sijoittajien ja valtion välinen riitojenratkaisu mukaan luettuna, josta määrätään muissa sopimuksissa.

3 jakso

Rajatylittävä palvelujen tarjonta

83 artikla

Soveltamisala

Tätä jaksoa sovelletaan osapuolten toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat rajatylittävään palvelujen tarjontaan kaikilla palvelualoilla lukuun ottamatta seuraavia:

a) audiovisuaalialan palvelut;

b) kansallinen meriliikenteen kabotaasi ([1]), ja

c) kotimaan ja kansainväliset lentoliikennepalvelut ([2]), mukaan luettuna sekä säännöllinen että muunlainen lentoliikenne, ja suoraan liikenneoikeuksien käyttöön liittyvät palvelut, eivät kuitenkaan seuraavat:

i) ilma-alusten korjaus- ja huoltopalvelut, joiden ajaksi lentokone poistetaan liikenteestä;

ii) lentoliikennepalvelujen myynti ja markkinointi;

iii) tietokonepohjaiseen paikanvarausjärjestelmään (TPJ) liittyvät palvelut;

iv) maahuolintapalvelut;

v) lentokenttäpalvelut.

84 artikla

Markkinoillepääsy

1. Kun kyse on markkinoillepääsystä rajatylittävän palvelujen tarjonnan muodossa, kumpikin osapuoli myöntää toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille kohtelun, joka on vähintään yhtä edullinen kuin tämän sopimuksen liitteissä XIV-B ja XIV-F olevien erityisten sitoumusten mukainen kohtelu.

2. Aloilla, joilla on tehty markkinoillepääsysitoumuksia, osapuoli ei saa, ellei tämän sopimuksen liitteessä XIV-B ja XIV-F toisin mainita, pitää voimassa tai ottaa käyttöön alueellisesti tai koko alueellaan seuraavia toimenpiteitä:

a) palveluntarjoajien määrän rajoitukset lukumääräisten kiintiöiden, monopolien, yksinomaisten palveluntarjoajien tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa;

b) palvelujen kaupan tai varojen kokonaisarvoa koskevat rajoitukset lukumääräisten kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa; tai

c) palveluliiketoimien kokonaismäärää tai palvelutuotannon kokonaismäärää koskevat rajoitukset määrättyinä lukumääräisinä yksikköinä kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa.

85 artikla

Kansallinen kohtelu

1. Kumpikin osapuoli myöntää niillä aloilla, jotka on kirjattu tämän sopimuksen liitteiden XIV-B ja XIV-F markkinoillepääsysitoumuksiin, ja näissä sitoumuksissa asetettujen edellytysten ja kelpoisuusehtojen mukaisesti toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille kaikkien rajatylittävään palvelujen tarjontaan vaikuttavien toimenpiteiden osalta yhtä edullisen kohtelun kuin omille vastaaville palveluilleen ja palveluntarjoajilleen.

2. Osapuoli voi täyttää 1 kohdan vaatimuksen myöntämällä toisen osapuolen palveluille ja palveluntarjoajille joko muodollisesti samanlaisen tai muodollisesti erilaisen kohtelun kuin se myöntää omille vastaaville palveluilleen ja palvelujentarjoajilleen.

([1]) Tässä luvussa kansallinen meriliikenteen kabotaasi kattaa matkustajien tai tavaroiden kuljetuksen Georgiassa tai EU:n jäsenvaltiossa sijaitsevan sataman tai paikan ja Georgiassa tai EU:n jäsenvaltiossa sijaitsevan toisen sataman tai paikan välillä, mukaan luettuna mannerjalusta YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti, sekä jostakin Georgiassa tai EU:n jäsenvaltiossa sijaitsevasta satamasta tai paikasta alkavan ja samaan satamaan tai paikkaan päättyvän liikenteen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta kansallisessa lainsäädännössä kabotaasina pidetyn toiminnan soveltamisalaa.

([2]) Vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla sovitaan yhteisen ilmailualueen perustamista koskevassa EU:n ja sen jäsenvaltioiden sekä Georgian välisessä sopimuksessa.

3. Muodollisesti samanlaisen tai muodollisesti erilaisen kohtelun katsotaan olevan vähemmän edullista, jos se muuttaa kilpailuedellytyksiä osapuolen palvelujen tai palveluntarjoajien eduksi verrattuna vastaaviin toisen osapuolen palveluihin tai palveluntarjoajiin.

4. Tämän artiklan nojalla tehdyt erityiset sitoumukset eivät velvoita osapuolta korvaamaan luontaista kilpailuhaittaa, joka johtuu asianomaisten palvelujen tai palveluntarjoajien ulkomaalaisuudesta.

86 artikla

Sitoumusluettelot

Kummankin osapuolen tämän jakson mukaisesti vapauttamat alat sekä ne markkinoillepääsyn ja kansallisen kohtelun rajoitukset, joita näillä aloilla varausten muodossa sovelletaan toisen osapuolen palveluihin ja palveluntarjoajiin, luetellaan tämän sopimuksen liitteisiin XIV-B ja XIV-F sisältyvissä sitoumusluetteloissa.

87 artikla

Uudelleentarkastelu

Jotta osapuolten välinen rajatylittävä palvelujen tarjonta voitaisiin asteittain vapauttaa, tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea tarkastelee säännöllisesti tämän sopimuksen 86 artiklassa tarkoitettuja sitoumusluetteloita. Tarkastelussa otetaan huomioon tämän sopimuksen 103, 113, 122 ja 126 artiklassa tarkoitettu asteittaisen lähentämisen prosessi ja sen vaikutus jäljellä olevien esteiden poistamiseen rajatylittävässä palvelujen tarjonnassa osapuolten välillä.

4 jakso

Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten

88 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tätä jaksoa sovelletaan osapuolten toimenpiteisiin, jotka koskevat avainhenkilöstön, korkeakoulututkinnon suorittaneiden harjoittelijoiden, yritysmyyjien, sopimusperusteisten palveluntarjoajien ja itsenäisten ammatinharjoittajien saapumista ja tilapäistä oleskelua niiden alueella tämän sopimuksen 76 artiklan 5 kohdan mukaisesti.

2. Tätä jaksoa sovellettaessa tarkoitetaan

a) 'avainhenkilöstöllä' luonnollisia henkilöitä, jotka työskentelevät osapuolen sellaisessa oikeushenkilössä, joka ei ole voittoa tavoittelematon organisaatio [1], ja jotka ovat vastuussa sijoittautuneen yksikön perustamisesta tai sen asianmukaisesta valvonnasta, hallinnosta ja toiminnasta. ”Avainhenkilöstöön” kuuluvat sijoittautumisen vuoksi matkustavat ”liikematkalaiset” ja ”yrityksen sisäisesti siirretyt”.

   i) sijoittautumisen vuoksi matkustavilla ”liikematkalaisilla” tarkoitetaan luonnollisia henkilöitä, jotka työskentelevät johtotehtävissä ja ovat vastuussa sijoittautuneen yksikön perustamisesta. He eivät tarjoa palveluja eivätkä harjoita muuta taloudellista toimintaa kuin sijoittautuminen edellyttää. He eivät saa korvausta isäntämaana olevan osapuolen alueella sijaitsevasta lähteestä;

   ii) ”yrityksen sisäisesti siirretyillä” tarkoitetaan luonnollisia henkilöitä, jotka ovat olleet jonkin oikeushenkilön palveluksessa taikka sen yhtiömiehenä tai osakkaana vähintään yhden vuoden ajan ja jotka on tilapäisesti siirretty toisen osapuolen alueelle sijoittautuneeseen yksikköön, joka voi olla yrityksen/oikeushenkilön tytäryritys, sivuliike tai emoyritys. Kyseisen luonnollisen henkilön on kuuluttava johonkin seuraavista luokista:

      1) Johtajat: Johtoasemassa olevat oikeushenkilön palveluksessa työskentelevät henkilöt, jotka ensisijaisesti vastaavat sijoittautuneen yksikön johtamisesta ja työskentelevät pääasiassa yrityksen hallituksen tai osakkeenomistajien tai vastaavan elimen yleisen valvonnan alaisuudessa ja joiden toimenkuvaan kuuluvat ainakin seuraavat:

         — sijoittautuneen yksikön tai sen osaston tai alaosaston johtaminen,

[1] Ilmaisua ”ei ole voittoa tavoittelematon organisaatio” sovelletaan ainoastaan Belgiaan, Tšekkiin, Tanskaan, Saksaan, Viroon, Irlantiin, Kreikkaan, Espanjaan, Ranskaan, Italiaan, Kyprokseen, Latviaan, Liettuaan, Luxemburgiin, Maltaan, Alankomaihin, Itävaltaan, Portugaliin, Sloveniaan, Suomeen ja Yhdistyneeseen kuningaskuntaan.

— muun valvonta-, asiantuntija- tai johtotehtävissä toimivan henkilöstön työskentelyn ohjaus ja valvonta, ja

— henkilökohtainen toimivalta palkata ja irtisanoa työntekijöitä taikka antaa palkkaamista, irtisanomista tai muita henkilöstöä koskevia suosituksia;

2) Asiantuntijat: Oikeushenkilön palveluksessa työskentelevät henkilöt, joilla on sijoittautuneen yksikön tuotannon, tutkimuslaitteiden, tekniikan, prosessien, menetelmien tai hallinnon kannalta olennaista erityisosaamista. Tätä osaamista arvioitaessa otetaan huomioon paitsi yrityksen sisäinen tieto myös henkilön huomattava pätevyys erityistä teknistä osaamista vaativassa työssä tai ammatissa, samoin kuin henkilön kuuluminen luvanvaraisten ammattien harjoittajiin;

b) ”korkeakoulututkinnon suorittaneilla harjoittelijoilla” luonnollisia henkilöitä, jotka ovat olleet osapuolen jonkin oikeushenkilön palveluksessa vähintään yhden vuoden ajan, joilla on korkeakoulututkinto ja jotka tilapäisesti siirretään oikeushenkilön toisen osapuolen alueelle sijoittautuneeseen yksikköön urakehitystä varten tai liiketoiminnan tekniikoita tai menetelmiä koskevan koulutuksen saamiseksi ([1]);

c) ”yritysmyyjillä” ([2]) luonnollisia henkilöitä, jotka edustavat osapuolen palveluntarjoajaa tai tavarantoimittajaa ja hakevat lupaa maahanpääsyyn ja tilapäiseen oleskeluun toisen osapuolen alueella palveluja tai tavaroita koskevien myyntineuvottelujen käymiseksi tai palvelujen tai tavaroiden myyntiä koskevan sopimuksen tekemiseksi kyseisen palveluntarjoajan tai tavarantoimittajan puolesta. He eivät osallistu suoraan myyntiin suurelle yleisölle eivätkä saa korvausta isäntämaana olevan osapuolen alueella sijaitsevasta lähteestä;

d) ”sopimusperusteisilla palveluntarjoajilla” luonnollisia henkilöitä, jotka ovat osapuolen jonkin sellaisen oikeushenkilön palveluksessa, joka ei ole työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelujen toimisto eikä toimi tällaisen toimiston kautta, jolla ei ole sijoittautunutta yksikköä toisen osapuolen alueella ja joka on tehnyt vilpittömässä mielessä sopimuksen palvelujen tarjoamisesta viimeksi mainitun osapuolen alueella olevalle lopulliselle kuluttajalle, mikä edellyttää sen työntekijöiden tilapäistä läsnäoloa mainitun osapuolen alueella palvelujen tarjontaa koskevan sopimuksen täyttämiseksi;

e) ”itsenäisillä ammatinharjoittajilla” osapuolen alueelle itsenäisiksi ammatinharjoittajiksi asettautuneita luonnollisia henkilöitä, jotka harjoittavat jonkin palvelun tarjontaa, joilla ei ole sijoittautunutta yksikköä toisen osapuolen alueella ja jotka ovat tehneet vilpittömässä mielessä sopimuksen (muu kuin työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelujen toimiston kautta tehty sopimus) palvelujen tarjoamisesta viimeksi mainitun osapuolen alueella olevalle lopulliselle kuluttajalle, mikä edellyttää heidän tilapäistä läsnäoloaan mainitun osapuolen alueella palvelujen tarjontaa koskevan sopimuksen täyttämiseksi;

f) ”tutkinnoilla” tutkinto- ja muita todistuksia ja muuta näyttöä (virallisesta tutkinnosta), jonka viranomainen on antanut lainsäädännön, asetusten tai hallinnollisten määräysten mukaisesti ja jolla osoitetaan ammatillisen koulutuksen suorittaminen.

89 artikla

Avainhenkilöstö ja korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat

1. Kaikilla aloilla, joiden osalta on tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen) mukaisesti tehty sitoumuksia, ja jollei tämän sopimuksen liitteissä XIV-A ja XIV-E tai tämän sopimuksen liitteissä XIV-C ja XIV-G luetelluista varauksista muuta johdu, kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen yrittäjien palkata omiin sijoittautuneisiin yksikköihinsä kyseisen toisen osapuolen luonnollisia henkilöitä sillä edellytyksellä, että työntekijät ovat tämän sopimuksen 88 artiklassa määriteltyä avainhenkilöstöä tai korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita. Avainhenkilöstön ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden harjoittelijoiden tilapäinen maahantulo ja tilapäinen oleskelu saa kestää enintään kolme vuotta yrityksen sisäisesti siirrettyjen osalta, 90 päivää minkä tahansa 12 kuukauden jakson aikana sijoittautumisen vuoksi matkustavien liikematkalaisten osalta ja yhden vuoden korkeakoulututkinnon suorittaneiden harjoittelijoiden osalta.

2. Ellei tämän sopimuksen liitteissä XIV-C ja XIV-G toisin todeta, kaikilla aloilla, joiden osalta on tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen) mukaisesti tehty sitoumuksia, osapuoli ei saa pitää voimassa tai ottaa käyttöön alueellisesti tai koko alueellaan toimenpiteitä, jotka määritellään lukumääräisten kiintiöiden tai taloudellista tarveharkintaa koskevien vaatimusten muodossa oleviksi rajoituksiksi niiden luonnollisten henkilöiden kokonaismäärään, jotka yrittäjä voi ottaa palvelukseen avainhenkilöstönä ja korkeakoulututkinnon suorittaneina harjoittelijoina jollakin tietyillä aloilla, ja syrjiviksi rajoituksiksi.

([1]) Vastaanottavalta sijoittautuneelta yksiköltä voidaan edellyttää oleskeluajan kattavan koulutusohjelman esittämistä ennakkohyväksyntää varten. Koulutusohjelmasta on käytävä ilmi, että oleskelun tarkoituksena on koulutus. Tšekki, Saksa, Espanja, Ranska, Unkari ja Itävalta: koulutuksen on liityttävä suoritettuun korkeakoulututkintoon.

([2]) Yhdistynyt kuningaskunta: yritysmyyjiksi tunnustetaan ainoastaan palvelujen myyjät.

90 artikla

Yritysmyyjät

Kaikilla aloilla, joiden osalta on tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen) tai 3 jakson (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) mukaisesti tehty sitoumuksia, ja jollei tämän sopimuksen liitteissä XIV-A, XIV-E, XIV-B ja XIV-F luetelluista varauksista muuta johdu, kumpikin osapuoli sallii yritysmyyjien maahantulon ja tilapäisen oleskelun enintään 90 päivän ajan minkä tahansa 12 kuukauden jakson aikana.

91 artikla

Sopimusperusteiset palveluntarjoajat

1. Osapuolet vahvistavat uudelleen palvelukaupan yleissopimuksen, jäljempänä 'GATS-sopimus', mukaisista sitoumuksistaan johtuvat velvoitteensa, jotka koskevat sopimusperusteisten palveluntarjoajien maahantuloa ja tilapäistä oleskelua. Tämän sopimuksen liitteiden XIV-D ja XIV-H mukaisesti kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen sopimusperusteisten palveluntarjoajien tarjota palveluita alueellaan tämän artiklan 2 kohdassa tarkemmin määrätyin edellytyksin.

2. Osapuolten sitoumuksiin sovelletaan seuraavia edellytyksiä:

a) luonnollisten henkilöiden on tarjottava palveluja väliaikaisesti sellaisen oikeushenkilön työntekijöinä, joka on saanut palvelusopimuksen enintään 12 kuukauden ajaksi;

b) toisen osapuolen alueelle tulevien luonnollisten henkilöiden olisi tarjottava tällaisia palveluja sellaisen oikeushenkilön työntekijöinä, joka on tarjonnut kyseisiä palveluja vähintään vuoden ajan välittömästi ennen kuin toisen osapuolen alueelle tuloa koskeva hakemus on esitetty. Lisäksi luonnollisilla henkilöillä on oltava sinä päivänä, jona toisen osapuolen alueelle tuloa koskeva hakemus esitetään, vähintään kolmen vuoden työkokemus [1] alalta, jota sopimus koskee;

c) toisen osapuolen alueelle saapuvilla luonnollisilla henkilöillä on oltava

   i) korkeakoulututkinto tai vastaavan osaamistason osoittava kelpoisuus [2]; ja

   ii) sen osapuolen, jonka alueella palvelua tarjotaan, lakien, asetusten tai oikeudellisten vaatimusten mukaisen toiminnan harjoittamiseksi tarvittava ammattipätevyys;

d) luonnollinen henkilö ei saa saada palvelujen tarjoamisesta toisen osapuolen alueella muuta korvausta kuin sen, jonka hänen työnantajanaan oleva oikeushenkilö hänelle maksaa;

e) luonnollisten henkilöiden maahantulo ja tilapäinen oleskelu kyseisen osapuolen alueella saa kestää enintään kuusi kuukautta tai Luxemburgin osalta 25 viikkoa minkä tahansa 12 kuukauden jakson aikana tai sopimuksen keston aikana, sen mukaan kumpi on lyhyempi;

f) tämän artiklan määräysten nojalla myönnetty pääsy koskee ainoastaan sopimuksen kohteena olevaa palvelutoimintaa eikä luo oikeutta käyttää sen osapuolen ammattinimikettä, jonka alueella palvelu tarjotaan;

g) palvelusopimuksen kattamien henkilöiden määrä ei saa olla suurempi kuin on tarpeen sopimuksen täytäntöön panemiseksi sen osapuolen, jonka alueella palvelua tarjotaan, lakien, asetusten ja muiden oikeudellisten vaatimusten mukaisesti;

---

[1] Hankittu täysi-ikäisenä, sellaisena kuin se on määritelty sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä.
[2] Jos tutkintoa ei ole suoritettu tai kelpoisuutta hankittu sen osapuolen alueella, jossa palvelu tarjotaan, tämä osapuoli voi arvioida, vastaako tutkinto tai kelpoisuus korkeakoulututkintoa sen alueella.

92 artikla

Itsenäiset ammatinharjoittajat

1. Tämän sopimuksen liitteiden XIV-D ja XIV-H mukaisesti kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen itsenäisten ammatinharjoittajien tarjota palveluita alueellaan tämän artiklan 2 kohdassa tarkemmin määrätyin edellytyksin.

2. Osapuolten sitoumuksiin sovelletaan seuraavia edellytyksiä:

a) luonnollisten henkilöiden on tarjottava palveluja väliaikaisesti toisen osapuolen alueelle sijoittautuneina itsenäisinä ammatinharjoittajina, ja heillä on oltava palvelusopimus enintään kahdentoista kuukauden ajaksi;

b) luonnollisilla henkilöillä, jotka saapuvat toisen osapuolen alueelle, on sinä päivänä, jona toisen osapuolen alueelle saapumista koskeva hakemus esitetään, oltava vähintään kuuden vuoden työkokemus toiminnasta, jota sopimus koskee;

c) toisen osapuolen alueelle saapuvilla luonnollisilla henkilöillä on oltava

   i) korkeakoulututkinto tai vastaavan osaamistason osoittava kelpoisuus ([1]) ja

   ii) sen osapuolen, jonka alueella palvelua tarjotaan, lakien, asetusten tai muiden oikeudellisten vaatimusten mukainen, toiminnan harjoittamiseksi tarvittava ammattipätevyys;

d) luonnollisten henkilöiden maahantulo ja tilapäinen oleskelu kyseisen osapuolen alueella saa kestää enintään kuusi kuukautta tai Luxemburgin osalta 25 viikkoa minkä tahansa 12 kuukauden jakson aikana tai sopimuksen keston aikana, sen mukaan kumpi on lyhyempi;

e) tämän artiklan määräysten nojalla myönnetty pääsy koskee ainoastaan sopimuksen kohteena olevaa palvelutoimintaa eikä luo oikeutta käyttää sen osapuolen ammattinimikettä, jonka alueella palvelu tarjotaan.

5 jakso

Sääntelykehys

1 Alajakso

Kansallinen sääntely

93 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Seuraavia sääntöjä sovelletaan sellaisiin lupavaatimuksia ja -menettelyjä sekä pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä koskeviin osapuolten toimenpiteisiin, jotka vaikuttavat

a) rajatylittävään palvelujen tarjontaan;

b) tämän sopimuksen 77 artiklan 9 kohdassa määriteltyyn oikeushenkilöiden ja luonnollisten henkilöiden sijoittautumiseen niiden alueelle, ja

c) tämän sopimuksen 88 artiklan 2 kohdan a–e alakohdassa määriteltyihin luokkiin kuuluvien luonnollisten henkilöiden tilapäiseen oleskeluun niiden alueella.

2. Rajatylittävän palvelujen tarjonnan osalta näitä sääntöjä sovelletaan ainoastaan aloihin, joilla osapuoli on tehnyt erityisiä sitoumuksia ja niiltä osin kuin näitä sitoumuksia sovelletaan tämän sopimuksen liitteiden XIV-B ja XIV-F mukaisesti. Sijoittautumisen osalta näitä sääntöjä ei sovelleta aloihin, joita koskee tämän sopimuksen liitteissä XIV-A ja XIV-E ilmoitettu varaus. Luonnollisten henkilöiden tilapäisen oleskelun osalta näitä sääntöjä ei sovelleta aloihin, joita koskee tämän sopimuksen liitteissä XIV-C, XIV-D, XIV-G ja XIV-H ilmoitettu varaus.

3. Näitä sääntöjä ei sovelleta toimenpiteisiin, jotka ovat tämän sopimuksen asiaa koskevien liitteiden mukaisia rajoituksia.

([1]) Jos tutkintoa ei ole suoritettu tai kelpoisuutta hankittu sen osapuolen alueella, jossa palvelu tarjotaan, tämä osapuoli voi arvioida, vastaako tutkinto tai kelpoisuus sen alueella vaadittavaa korkeakoulututkintoa.

4. Tätä jaksoa sovellettaessa tarkoitetaan

a) 'lupavaatimuksilla' muita kuin pätevyyttä koskevia sisällöllisiä vaatimuksia, jotka luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön on täytettävä saadakseen tai uusiakseen luvan tai muuttaakseen lupaa 1 kohdan a–c alakohdassa tarkoitettuun toimintaan;

b) 'lupamenettelyllä' hallinnollisia tai menettelyä koskevia sääntöjä, joita lupaa 1 kohdan a–c alakohdassa tarkoitettuun toimintaan hakevan, mukaan lukien luvan muuttaminen tai uusiminen, luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön on noudatettava lupavaatimukset täyttääkseen;

c) 'pätevyysvaatimuksilla' sisällöllisiä vaatimuksia, jotka koskevat luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön pätevyyttä tarjota palvelua ja joiden täyttyminen on osoitettava luvan saamiseksi palvelun tarjoamiseen;

d) 'pätevyysmenettelyllä' hallinnollisia tai menettelyä koskevia sääntöjä, joita luonnollisen henkilön on noudatettava osoittaakseen pätevyysvaatimusten täyttymisen ja saadakseen luvan palvelun tarjoamiseen;

e) 'toimivaltaisella viranomaisella' keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelintä ja viranomaista tai julkishallinnon ulkopuolista elintä, joka käyttää keskus-, alue- tai paikallistason hallintoelinten tai viranomaisten sille siirtämiä valtuuksia ja joka päättää palvelun tarjoamista, myös sijoittautuneen yksikön kautta, koskevan luvan tai muun taloudellisen toiminnan kuin palvelujen tarjoamisen aloittamista koskevasta luvasta.

94 artikla

Lupia ja pätevyyttä koskevat edellytykset

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että lupavaatimuksia ja -menettelyjä sekä pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä koskevat toimenpiteet perustuvat kriteereihin, joilla määritellään toimivaltaisten viranomaisten harkintavallan laajuus, jotta sitä ei käytetä mielivaltaisesti.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettujen kriteerien on oltava

a) oikeassa suhteessa yleisen edun mukaisiin tavoitteisiin;

b) selkeitä ja yksiselitteisiä;

c) objektiivisia;

d) ennalta vahvistettuja;

e) yleisesti ennalta tiedossa;

f) avoimia ja saatavilla.

3. Lupa on myönnettävä heti, kun asianmukaisen tarkastelun perusteella on todettu, että luvan saamisen edellytykset täyttyvät.

4. Kumpikin osapuoli pitää yllä tai perustaa oikeudellisia, välitys- tai hallinnollisia tuomioistuimia tai menettelyitä, jotka mahdollistavat vahinkoa kärsineen yrittäjän tai palveluntarjoajan pyynnöstä nopean uudelleenkäsittelyn ja tarvittaessa asianmukaiset oikaisukeinot, kun kyse on hallinnollisista päätöksistä, jotka koskevat sijoittautumista, rajatylittävää palveluntarjontaa tai luonnollisten henkilöiden tilapäistä oleskelua liiketoimintaa varten. Siinä tapauksessa, että edellä mainitut menettelytavat eivät ole riippumattomia elimestä, jolle on uskottu asianomaisen hallinnollisen päätöksen tekeminen, kummankin osapuolen on taattava, että menettelytavat turvaavat asian objektiivisen ja puolueettoman tarkastelun.

5. Kun tiettyyn toimintaan saatavilla olevien lupien määrää on rajoitettu vähäisistä luonnonvaroista tai teknisistä valmiuksista johtuvista syistä, kummankin osapuolen on sovellettava mahdollisten ehdokkaiden valintaan menettelyä, jolla varmistetaan tasapuolisuus ja avoimuus, erityisesti saattamalla menettelyn aloittaminen, toteuttaminen ja päättäminen riittävän laajalti tiedoksi.

6. Jollei tämän artiklan määräyksistä muuta johdu, kumpikin osapuoli voi valintamenettelyä koskevia sääntöjä vahvistaessaan ottaa huomioon yleisen edun mukaisia tavoitteita, mukaan lukien terveyttä, turvallisuutta, ympäristönsuojelua ja kulttuuriperinnön säilyttämistä koskevia näkökohtia.

95 artikla

Lupia ja pätevyyttä koskevat menettelyt

1. Lupia ja pätevyyttä koskevien menettelyjen ja muodollisuuksien on oltava selkeitä, ne on saatettava ennalta yleiseen tietoon ja niiden on oltava omiaan takaamaan hakijoille, että hakemukset käsitellään objektiivisesti ja tasapuolisesti.

2. Lupia ja pätevyyttä koskevien menettelyjen ja muodollisuuksien on oltava mahdollisimman yksinkertaisia, eivätkä ne saa tehdä palvelun tarjoamisesta kohtuuttoman mutkikasta tai viivästyttää sitä aiheettomasti. Hakijoille hakemuksesta mahdollisesti aiheutuvien lupamaksujen [1] on oltava kohtuullisia ja oikeasuhteisia lupamenettelyjen kustannuksiin nähden.

3. Kummankin osapuolen on varmistettava, että toimivaltaisen viranomaisen lupaprosessissa käyttämät menettelyt ja tekemät päätökset ovat puolueettomia kaikkien hakijoiden suhteen. Toimivaltaisen viranomaisen olisi tehtävä päätöksensä itsenäisesti, eikä se saa olla vastuuvelvollinen millekään niiden palvelujen tarjoajalle, joita varten lupa vaaditaan.

4. Jos hakemuksille on määräaika, hakijalle on jätettävä kohtuullisesti aikaa hakemukseen tekemiseen. Toimivaltaisen viranomaisen on aloitettava hakemuksen käsittely ilman aiheetonta viivytystä. Jos mahdollista, hakemuksia olisi vastaanotettava sähköisessä muodossa samoin aitoutta koskevin edellytyksin kuin paperimuodossa.

5. Kummankin osapuolen on varmistettava, että hakemusten käsittely, mukaan lukien lopullisen päätöksen tekeminen, saadaan päätökseen kohtuullisessa ajassa täydellisen hakemuksen toimittamisesta. Kumpikin osapuoli pyrkii vahvistamaan hakemusten käsittelyä varten tavanomaiset käsittelyajat.

6. Toimivaltaisen viranomaisen on ilmoitettava hakijalle kohtuullisessa ajassa hakemuksen vastaanottamisesta, jos se katsoo hakemuksen epätäydelliseksi, ja mahdollisuuksien mukaan yksilöitävä hakemuksen täydentämiseksi vaadittavat lisätiedot sekä tarjottava mahdollisuus korjata puutteet.

7. Alkuperäisten asiakirjojen sijasta olisi mahdollisuuksien mukaan hyväksyttävä oikeaksi todistetut jäljennökset.

8. Jos toimivaltainen viranomainen hylkää hakemuksen, tästä on ilmoitettava hakijalle kirjallisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Pääsääntöisesti hakijalle on tämän pyynnöstä ilmoitettava hakemuksen hylkäämisen syyt ja määräaika, jonka kuluessa päätökseen voi hakea muutosta.

9. Kummankin osapuolen on varmistettava, että myönnetty lupa tulee voimaan ilman aiheetonta viivytystä luvassa määriteltyjen ehtojen mukaisesti.

2 Alajakso

Yleisesti sovellettavat määräykset

96 artikla

Vastavuoroinen tunnustaminen

1. Tämän luvun määräykset eivät estä osapuolta vaatimasta, että luonnollisilla henkilöillä on sellainen tarvittava pätevyys ja/tai työkokemus, jota edellytetään asianomaisen toimialan osalta sillä alueella, jolla palvelua tarjotaan.

2. Kumpikin osapuoli rohkaisee alueellaan toimivia ammattialajärjestöjä antamaan tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle vastavuoroista tunnustamista koskevia suosituksia, jotta yrittäjät ja palveluntarjoajat voisivat kokonaan tai osittain täyttää kummankin osapuolen soveltamat kriteerit, jotka koskevat yrittäjien ja palveluntarjoajien, erityisesti ammatillisten palvelujen, lupia, toimintaa ja todistuksia.

3. Edellä 2 kohdassa tarkoitetun suosituksen vastaanotettuaan kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea tarkastelee suositusta kohtuullisessa ajassa selvittääkseen, onko se tämän sopimuksen mukainen, ja arvioi siihen sisältyvien tietojen perusteella erityisesti

[1] Lupamaksuihin eivät sisälly huutokaupasta, tarjouskilpailusta tai muusta syrjittämättömästä toimiluvan myöntämistavasta johtuvat maksut eivätkä pakolliset suoritukset yleispalvelun tarjoamiseksi.

a) missä määrin kummankin osapuolen soveltamat standardit ja kriteerit, jotka koskevat palveluntarjoajien ja yrittäjien lupia, toimintaa ja todistuksia, ovat samankaltaisia, ja

b) vastavuoroista tunnustamista koskevan sopimuksen mahdollista taloudellista arvoa.

4. Jos edellä mainitut vaatimukset täyttyvät, kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea määrittelee toimenpiteet vastavuoroista tunnustamista koskevan sopimuksen neuvotteluja varten, ja tämän jälkeen osapuolet aloittavat neuvottelut toimivaltaisten viranomaistensa välityksellä.

5. Tällaisen sopimuksen on oltava WTO-sopimuksen asiaa koskevien määräysten ja erityisesti GATS-sopimuksen VII artiklan mukainen.

97 artikla

Avoimuus ja luottamuksellisten tietojen luovuttaminen

1. Osapuoli vastaa viipymättä toisen osapuolen pyyntöihin saada siltä tietoja sen yleisesti soveltamista toimenpiteistä tai kansainvälisistä sopimuksista, jotka liittyvät tai vaikuttavat tähän sopimukseen. Kumpikin osapuoli perustaa lisäksi yhden tai useamman tiedotuskeskuksen, joka toimittaa pyynnöstä tietoja kaikista tällaisista seikoista toisen osapuolen yrittäjille ja palveluntarjoajille. Osapuolet ilmoittavat toisilleen tiedotuskeskuksistaan kolmen kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä. Tiedotuskeskusten ei tarvitse olla lakien ja säännösten tallettajia.

2. Tämän sopimuksen määräykset eivät velvoita osapuolta toimittamaan luottamuksellisia tietoja, joiden luovuttaminen estäisi lain noudattamisen tai olisi muutoin yleisen edun vastaista tai vaarantaisi yksittäisen julkisen tai yksityisen yrityksen oikeutetut kaupalliset edut.

3 Alajakso

Tietojenkäsittelypalvelut

98 artikla

Tietojenkäsittelypalveluja koskeva yhteisymmärrys

1. Niiltä osin kuin tietojenkäsittelypalvelujen kauppa vapautetaan tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti osapuolet noudattavat tämän artiklan 2, 3 ja 4 kohtaa.

2. Yhdistyneiden kansakuntien koodi, CPC [1] 84, jolla kuvataan tietojenkäsittelypalveluja ja niihin liittyviä palveluja, kattaa perustoiminnot, joilla tarjotaan kaikkia tietojenkäsittelypalveluja ja niihin liittyviä palveluja:

a) tietokoneohjelmia, jotka määritellään ohjekokonaisuuksiksi, joita tietokoneiden toiminta ja viestintä edellyttävät (mukaan lukien niiden kehittäminen ja toteuttaminen);

b) tietojen käsittely ja varastointi, ja

c) niihin liittyvät palvelut, kuten konsulttipalvelut ja asiakkaiden henkilöstön koulutuspalvelut.

Tekniikan kehitys on johtanut siihen, että näitä palveluita tarjotaan yhä useammin toisiinsa liittyvien palvelujen kokonaisuutena tai pakettina, johon voivat sisältyä kaikki tällaiset perustoiminnot tai joitain niistä. Esimerkiksi verkkosivujen tai verkkoalueen isännöinti, tietojen louhintapalvelut ja grid-laskenta koostuvat tietojenkäsittelypalvelujen perustoimintojen yhdistelmistä.

3. Tietojenkäsittelypalvelut ja niihin liittyvät palvelut, riippumatta siitä, tarjotaanko ne verkon, kuten internetin, kautta, sisältävät kaikki palvelut, joissa tarjotaan

a) tietokoneita tai tietokonejärjestelmiä koskevaa tai niitä varten tehtävää konsultointia, strategioita, analyysia, suunnittelua, määrittelyä, tuotesuunnittelua, kehittämistä, asentamista, toteuttamista, integrointia, testausta, vianetsintää, päivitystä, tukea, teknistä apua tai hallinnointia;

[1] CPC tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N°77, CPC prov, 1991).

b) tietokoneohjelmia, jotka määritellään ohjekokonaisuuksiksi, joita tietokoneiden toiminta ja (sekä sisäinen että keskinäinen) viestintä edellyttävät, sekä lisäksi tietokoneohjelmia koskevaa tai niitä varten tehtävää konsultointia, strategioita, analyysia, suunnittelua, määrittelyä, tuotesuunnittelua, kehittämistä, asentamista, toteuttamista, integrointia, testausta, vianetsintää, päivitystä, sopeuttamista, ylläpitoa, tukea, teknistä apua, hallinnointia tai käyttöä; tai

c) tietojenkäsittelyä, tietojen tallennusta, tietojen isännöintiä tai tietokantapalveluja; tai toimistokoneiden ja -laitteiden sekä tietokoneiden huolto- ja korjauspalveluja; tai tietokoneohjelmiin, tietokoneisiin tai tietokonejärjestelmiin liittyviä, muualle luokittelemattomia asiakkaiden henkilöstön koulutuspalveluja.

4. Tietojenkäsittelypalvelut ja niihin liittyvät palvelut mahdollistavat muiden palvelujen (esimerkiksi pankkipalvelujen) tarjonnan sähköisesti tai muilla keinoin. On kuitenkin tärkeää erottaa toisistaan mahdollistava palvelu (esim. verkko- tai sovellusisännöinti) ja sisältö- tai ydinpalvelu, jota tarjotaan sähköisesti (esim. pankkipalvelu). Näissä tapauksissa sisältö- tai ydinpalvelu ei kuulu CPC 84:ään.

4 Alajakso

Posti- ja kuriiripalvelut

99 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tässä alajaksossa vahvistetaan sääntelykehyksen periaatteet, jotka koskevat kaikkia posti- ja kuriiripalveluja, jotka on vapautettu tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti.

2. Tässä alajaksossa ja tämän luvun 2 jaksossa (Sijoittautuminen), 3 jaksossa (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jaksossa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) tarkoitetaan

a) 'toimiluvalla' lupaa, jonka sääntelyviranomainen on myöntänyt yksittäiselle palveluntarjoajalle ja jota tietyn palvelun tarjoaminen edellyttää;

b) 'yleispalvelulla' tietynlaatuisten postipalvelujen pysyvää tarjontaa kaikille käyttäjille kohtuullisin hinnoin osapuolen koko alueella.

100 artikla

Yleispalvelu

Kummallakin osapuolella on oikeus määritellä, minkälaisen yleispalveluvelvoitteen se haluaa pitää voimassa. Tällaisia velvoitteita ei sinänsä katsota kilpailun vastaisiksi, jos niitä hallinnoidaan avoimesti, ketään syrjimättä ja kilpailun kannalta puolueettomalla tavalla eivätkä ne aiheuta suurempaa rasitetta kuin mitä osapuolen määrittelemä yleispalvelu edellyttää.

101 artikla

Toimiluvat

1. Toimilupaa voidaan edellyttää ainoastaan palveluihin, jotka kuuluvat yleispalvelun piiriin.

2. Jos toimilupa vaaditaan, seuraavat tiedot on julkistettava:

a) kaikki toimiluvan myöntämiseen liittyvät perusteet sekä aika, joka yleensä tarvitaan toimilupahakemusta koskevan päätöksen tekemiseen; ja

b) toimilupien ehdot ja edellytykset.

3. Toimiluvan epäämisperusteet on pyynnöstä ilmoitettava hakijalle, ja kumpikin osapuoli vahvistaa riippumattoman elimen välityksellä tapahtuvan muutoksenhakumenettelyn. Tällaisen menettelyn on oltava avoin ja syrjimätön, ja sen on perustuttava objektiivisiin perusteisiin.

102 artikla

Sääntelyelimen riippumattomuus

Sääntelyelimen on oltava oikeudellisesti erillinen kaikista posti- ja kuriiripalvelujen tarjoajista, eikä se saa olla niihin nähden vastuussa toiminnastaan. Sääntelyelimen päätösten ja sen käyttämien menettelyjen on oltava tasapuolisia kaikkien markkinaosapuolten kannalta.

103 artikla

Asteittainen lähentäminen

Voidakseen harkita palvelujen kaupan vapauttamista edelleen osapuolet tunnustavat, että on tärkeää lähentää Georgian nykyistä ja tulevaa lainsäädäntöä asteittainen tämän sopimuksen liitteessä XV-C lueteltuun unionin säännöstöön.

5 Alajakso

Sähköisen viestinnän verkot ja palvelut

104 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tässä alajaksossa vahvistetaan sääntelykehyksen periaatteet, jotka koskevat kaikkia sähköisen viestinnän palveluja, jotka on vapautettu tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti.

2. Tätä alajaksoa ja tämän luvun 2 jaksoa (Sijoittautuminen), 3 jaksoa (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jaksoa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) sovellettaessa

a) ”sähköisillä viestintäpalveluilla” tarkoitetaan kaikkia palveluja, jotka muodostuvat kokonaan tai pääosin signaalien siirtämisestä sähköisissä viestintäverkoissa, mukaan lukien televiestintäpalvelut ja siirtopalvelut radio- ja televisiotoiminnassa käytetyissä verkoissa. Palvelujen ulkopuolelle jäävät sähköisten viestintäverkkojen ja -palvelujen avulla siirretyt sisältöpalvelut tai sisältöä toimituksellisessa valvonnassaan pitävät palvelut;

b) ”yleisellä viestintäverkolla” tarkoitetaan sähköistä viestintäverkkoa, jota käytetään ainoastaan tai pääasiallisesti yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäpalvelujen tarjontaan;

c) ”sähköisellä viestintäverkolla” tarkoitetaan siirtojärjestelmiä sekä soveltuvin osin kytkentä- tai reitityslaitteistoa ja muita välineitä, joilla voidaan siirtää signaaleja johtojen välityksellä, radioteitse, optisesti tai muulla sähkömagneettisella tavalla, mukaan luettuina satelliittiverkot, kiinteät (piiri- ja pakettikytkentäiset, mukaan luettuna internet) ja matkaviestinnän maanpäälliset verkot, sähkökaapelijärjestelmät siinä määrin kuin niitä käytetään signaalinsiirtoon, radio- ja televisiolähetyksiin käytetyt verkot sekä kaapelitelevisioverkot riippumatta siitä, minkä tyyppistä informaatiota niissä siirretään;

d) ”sääntelyviranomaisella” tarkoitetaan sähköisen viestinnän alalla yhtä tai useampaa elintä, jonka tehtävänä on säännellä tässä alajaksossa tarkoitettua sähköistä viestintää;

e) palveluntarjoajalla katsotaan olevan ”huomattava markkinavoima”, jos sillä on yksin tai yhdessä muiden kanssa määräävää asemaa vastaava asema eli sellaista taloudellista vaikutusvaltaa, jonka turvin se voi toimia huomattavassa määrin riippumattomana kilpailijoista, asiakkaista ja viime kädessä kuluttajista;

f) ”yhteenliittämisellä” tarkoitetaan saman tai eri palveluntarjoajan käyttämien yleisten viestintäverkkojen fyysistä ja loogista yhdistämistä, jotta tietyn palveluntarjoajan palveluja käyttävät voivat olla yhteydessä saman tai toisen palveluntarjoajan palvelujen käyttäjiin tai käyttää toisen palveluntarjoajan palveluja. Palveluja voivat tarjota niissä mukana olevat osapuolet tai muut osapuolet, joilla on pääsy verkkoon; yhteenliittäminen on erityinen käyttöoikeuden tyyppi, joka toteutetaan yleisten verkkojen operaattoreiden kesken;

g) ”yleispalvelulla” tarkoitetaan tietynlaatuisten palvelujen kokonaisuutta, joka tarjotaan kohtuullisin hinnoin kaikille käyttäjille osapuolen alueella maantieteellisestä sijainnista riippumatta; osapuolet päättävät itse sen laajuudesta ja täytäntöönpanosta;

h) ”käyttöoikeudella” tarkoitetaan järjestelmien ja/tai palvelujen asettamista toisen palveluntarjoajan saataville määritellyin ehdoin joko yksinoikeudella tai muutoin sähköisten viestintäpalvelujen tarjoamista varten. Se kattaa muun muassa verkkoelementtien ja niihin liittyvien toimintojen käyttöoikeuden, johon saattaa sisältyä laitteiden liittäminen kiinteää tai muuta kuin kiinteää tapaa käyttäen (tässä tarkoitetaan erityisesti tilaajayhteyksien sekä sellaisten toimintojen ja palvelujen käyttöoikeutta, joita tarvitaan palvelujen tarjoamiseksi tilaajayhteyksien kautta); fyysisten perusrakenteiden käyttöoikeuden, mukaan lukien rakennukset, kaapelikanavat ja mastot; asiaan liittyvien ohjelmistojen käyttöoikeuden, mukaan lukien käyttötukijärjestelmät; numeronmuuntoa tai vastaavia toimintoja tarjoavien järjestelmien käyttöoikeuden; kiinteiden ja matkaviestintäverkkojen käyttöoikeuden erityisesti verkkovierailua varten; digitaalitelevisiopalvelujen ehdollisen käyttöoikeuden järjestelmien käyttöoikeuden; virtuaaliverkkopalvelujen käyttöoikeuden;

i) ”loppukäyttäjällä” tarkoitetaan käyttäjää, joka ei tarjoa käyttöön yleisiä viestintäverkkoja eikä yleisesti saatavilla olevia sähköisiä viestintäpalveluja;

k) ”tilaajayhteydellä” tarkoitetaan fyysisiä johtoja, jotka yhdistävät tilaajan tiloissa olevan liityntäpisteen ristikytkentätelineeseen tai vastaavaan kiinteän yleisen viestintäverkon verkkoelementtiin.

105 artikla

Sääntelyviranomainen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sähköisten viestintäpalvelujen sääntelyviranomaiset ovat oikeudellisesti erillisiä ja toiminnallisesti riippumattomia kaikista sähköisten viestintäpalvelujen tarjoajista. Jos osapuolella on omistusosuuksia tai määräysvaltaa sähköisiä viestintäverkkoja tai -palveluja tarjoavassa palveluntarjoajassa, sen on varmistettava, että sääntelytoiminta ja omistajuuteen tai määräysvaltaan liittyvä toiminta erotetaan rakenteellisesti tehokkaasti toisistaan.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sääntelyviranomaisella on riittävät valtuudet toimialan sääntelyyn. Sääntelyviranomaisen tehtävät on julkaistava helposti saatavilla olevassa ja selkeässä muodossa, erityisesti jos tehtävät on osoitettu useammalle kuin yhdelle elimelle.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sääntelyviranomaisten päätökset ja niiden käyttämät menettelyt ovat tasapuolisia kaikkien markkinaosapuolten kannalta ja avoimia.

4. Sääntelyviranomaisella on valtuudet suorittaa analyysi ennakkosääntelyn alaisiksi tulevista merkityksellisistä tuote- ja palvelumarkkinoista. Jos sääntelyviranomaisen on tämän sopimuksen 107 artiklan mukaisesti tehtävä päätös siitä, asettaako, pitääkö voimassa, muuttaako tai poistaako se velvoitteita, sen on markkina-analyysin perusteella määriteltävä, onko merkityksellisillä markkinoilla todellista kilpailua.

5. Jos sääntelyviranomainen toteaa, ettei merkityksellisillä markkinoilla ole todellista kilpailua, sen on määriteltävä ja nimettävä palveluntarjoajat, joilla on huomattava markkinavoima kyseisillä markkinoilla, ja tarpeen mukaan asetettava niille tämän sopimuksen 107 artiklassa tarkoitettuja erityisiä sääntelyllisiä velvoitteita tai pidettävä ne edelleen voimassa tai muutettava niitä. Jos sääntelyviranomainen toteaa, että merkityksellisillä markkinoilla on todellista kilpailua, se ei saa asettaa eikä pitää voimassa minkäänlaisia tämän sopimuksen 107 artiklassa tarkoitettuja erityisiä sääntelyllisiä velvoitteita.

6. Kumpikin osapuoli varmistaa, että palveluntarjoajalla, johon sääntelyviranomaisen päätös vaikuttaa, on oikeus hakea muutosta päätökseen muutoksenhakuelimeltä, joka on riippumaton kaikista päätöksen tekemiseen osallistuneista osapuolista. Kumpikin osapuoli varmistaa, että tapaukseen liittyvät tosiseikat otetaan asianmukaisesti huomioon. Sääntelyviranomaisen päätös on voimassa, kunnes muutoksenhakupyyntö on käsitelty, jollei muutoksenhakuelin toisin päätä. Jos muutoksenhakuelin ei ole luonteeltaan tuomioistuin, sen päätökset on aina perusteltava kirjallisesti ja sen päätöksistä on lisäksi voitava valittaa puolueettomalle ja riippumattomalle oikeusviranomaiselle. Muutoksenhakuelinten päätökset on pantava tehokkaasti täytäntöön.

7. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos sääntelyviranomaiset aikovat toteuttaa tämän alajakson määräyksiin liittyviä, merkityksellisiin markkinoihin huomattavalla tavalla vaikuttavia toimenpiteitä, ne antavat asianomaisille osapuolille mahdollisuuden esittää kohtuullisessa määräajassa huomautuksia ehdotetuista toimenpiteistä. Sääntelyviranomaisten on julkaistava tiedot kuulemismenettelyistään. Kuulemisen tulokset on asetettava julkisesti saataville, paitsi jos tiedot ovat luottamuksellisia.

8. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sähköisiä viestintäverkkoja ja -palveluja tarjoavat palveluntarjoajat toimittavat kaikki tarvittavat tiedot, taloudelliset tiedot mukaan lukien, jotta sääntelyviranomaiset voivat varmistua siitä, että tämän alajakson määräyksiä tai niiden mukaisesti tehtyjä päätöksiä noudatetaan. Näiden palveluntarjoajien on pyynnöstä toimitettava tiedot viipymättä sekä sääntelyviranomaisen edellyttämän aikataulun mukaisesti että sen vaatimalla tarkkuudella. Sääntelyviranomaisen pyytämien tietojen on oltava oikeasuhteisia tehtävien suorittamiseen nähden. Sääntelyviranomaisen on perusteltava tietopyyntönsä.

106 artikla

Lupa sähköisten viestintäpalvelujen tarjoamiseen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että palvelujen tarjontaan on myönnettävä lupa, niin suurelta osin kuin se on mahdollista, pelkän ilmoituksen perusteella.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että toimilupaa voidaan vaatia numeroiden ja taajuuksien myöntämiseen liittyvien kysymysten ratkaisemiseksi. Tällaisten toimilupien ehdot on julkistettava.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos toimilupa vaaditaan,

a) kaikki toimiluvan myöntämiseen liittyvät perusteet sekä kohtuullinen aika, joka yleensä tarvitaan toimilupahakemusta koskevan päätöksen tekemiseen, on julkistettava;

b) toimiluvan epäämisperusteet on pyynnöstä ilmoitettava hakijalle kirjallisesti;

c) toimiluvan hakijan on voitava tehdä valitus muutoksenhakuelimeen, jos toimilupa evätään perusteettomasti;

d) lupamaksut ([1]), jotka osapuoli vaatii toimiluvan myöntämisestä, eivät saa ylittää hallinnollisia kustannuksia, joita kyseisten toimilupien hallinnosta, valvonnasta ja täytäntöönpanosta tavallisesti aiheutuu. Tämän kohdan vaatimuksia ei sovelleta radiotaajuuksien ja numerointivarojen käytöstä perittäviin lupamaksuihin.

107 artikla

Käyttöoikeudet ja yhteenliittäminen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikilla palveluntarjoajilla, joilla on sähköisten viestintäpalvelujen tarjoamista koskeva lupa, on oikeus ja velvollisuus neuvotella käyttöoikeuksista ja yhteenliittämisestä muiden yleisesti saatavilla olevien sähköisten viestintäverkkojen ja -palvelujen tarjoajien kanssa. Käyttöoikeuksista ja verkkojen yhteenliittämisestä on pääsääntöisesti sovittava kyseisten palveluntarjoajien kaupallisten neuvottelujen pohjalta.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että palveluntarjoajat, jotka verkkojen yhteenliittämisjärjestelyjä koskevien neuvottelujen myötä saavat tietoja toiselta palveluntarjoajalta, käyttävät tällaisia tietoja ainoastaan siihen tarkoitukseen, johon ne on annettu, ja huolehtivat aina toimitettujen tai tallennettujen tietojen luottamuksellisuudesta.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos sääntelyviranomainen toteaa tämän sopimuksen 105 artiklan mukaisesti, ettei merkityksellisillä markkinoilla ole todellista kilpailua, sillä on valtuudet asettaa palveluntarjoajalle, jolla on todettu olevan huomattava markkinavoima, yksi tai useampi seuraavista yhteenliittämistä ja/tai käyttöoikeuksia koskevista velvoitteista:

a) syrjimättömyyttä koskeva velvoite sen varmistamiseksi, että operaattori soveltaa samankaltaisia ehtoja samankaltaisissa olosuhteissa muihin palveluntarjoajiin, jotka tarjoavat samankaltaisia palveluja, ja tarjoaa palveluja ja tietoja muille samoilla ehdoilla ja samanlaatuisina kuin omille yksiköilleen, tytäryrityksilleen tai kumppaneilleen;

b) useassa tarjontaketjun vaiheessa toimivaa yritystä koskeva velvoite saattaa tietoon tukkuhintansa ja sisäiset siirtohintansa syrjimättömyysvelvoitteen noudattamiseksi tai epärehellisen ristiintukemisen estämiseksi. Sääntelyviranomainen voi määritellä käytettävän menettely- ja kirjanpitotavan;

c) velvoitteet toteuttaa kohtuulliset pyynnöt, jotka koskevat erityisten verkkoelementtien ja niihin liittyvien toimintojen käyttöoikeutta, mukaan luettuna tilaajayhteyksien eriytetty tarjonta, tai oikeutta hyödyntää niitä muun muassa silloin, kun sääntelyviranomainen katsoo, että käyttöoikeuden epääminen tai saman vaikutuksen aiheuttavat kohtuuttomat ehdot estäisivät kestävien kilpailumarkkinoiden kehittymistä vähittäismyyntitasolla tai että se ei olisi loppukäyttäjien edun mukaista.

   Sääntelyviranomaiset voivat liittää tämän alakohdan velvoitteisiin tasapuolisuutta, kohtuullisuutta ja määräaikoja koskevia ehtoja;

d) velvoite tarjota tiettyjä palveluja tukkumyynnissä kolmansille osapuolille jälleenmyyntiä varten; myöntää teknisten rajapintojen, yhteyskäytäntöjen tai muiden keskeisten, palvelujen tai virtuaaliverkkopalvelujen yhteentoimivuuden kannalta välttämättömien tekniikkojen avoin käyttöoikeus; tarjota rinnakkain sijoittamista tai muita toimintojen yhteiskäyttötapoja, mukaan lukien kaapelikanavien, rakennusten tai mastojen käyttöoikeus; tarjota tiettyjä palveluja, joita tarvitaan päästä päähän -palvelujen yhteentoimivuuden varmistamiseksi käyttäjille, mukaan lukien älyverkkopalveluihin liittyvät toiminnot; antaa käyttötukijärjestelmien tai samankaltaisten ohjelmistojärjestelmien käyttöoikeus terveen kilpailun varmistamiseksi palvelujen tarjonnassa; liittää yhteen verkot tai verkkotoiminnot.

([1]) Lupamaksuihin eivät sisälly huutokaupasta, tarjouskilpailusta tai muusta syrjimättömästä toimiluvan myöntämistavasta johtuvat maksut eivätkä pakolliset suoritukset yleispalvelun tarjoamiseksi.

Sääntelyviranomaiset voivat liittää tämän alakohdan velvoitteisiin vilpittömyyttä, kohtuullisuutta ja määräaikoja koskevia ehtoja;

e) kustannusvastaavuutta ja hintavalvontaa koskevat velvoitteet, mukaan lukien hintojen kustannuslähtöisyyttä ja kustannuslaskentaa koskevat velvoitteet, tietyntyyppisten yhteenliittämisten ja/tai käyttöoikeuksien tarjonnassa, jos markkina-analyysi osoittaa, että todellinen kilpailu puuttuu ja tämä saattaa johtaa siihen, että kyseinen operaattori saattaa pitää hintoja liian korkealla tasolla tai harjoittaa hintapainostusta loppukäyttäjien haitaksi.

Sääntelyviranomaisten on otettava huomioon operaattorin tekemät investoinnit ja sallittava operaattorille kohtuullinen tuotto sijoitetulle pääomalle, ottaen huomioon investointeihin liittyvät riskit;

f) velvoite julkaista sääntelyviranomaisen palveluntarjoajalle asettamat erityisvelvoitteet ja yksilöidä samalla tuote-/palvelumarkkinat ja maantieteelliset markkinat. Ajantasaiset tiedot on saatettava yleisesti ja helposti kaikkien asianomaisten osapuolten saataville, jolleivät tiedot ole luottamuksellisia eivätkä sisällä liikesalaisuuksia;

g) avoimuutta koskevat velvoitteet, joiden mukaan operaattoreiden on julkistettava määrätyt tiedot ja erityisesti tilanteessa, jossa operaattorilla on syrjimättömyyteen liittyviä velvoitteita, sääntelyviranomainen voi vaatia sitä julkaisemaan viitetarjouksen, jonka on oltava riittävän eritelty sen varmistamiseksi, että palveluntarjoajia ei vaadita maksamaan toiminnoista, jotka eivät ole halutun palvelun kannalta välttämättömiä, ja joka sisältää tarjottavan palvelun eriteltynä markkinoiden tarpeiden mukaisiin osatekijöihin sekä siihen liittyvät ehdot, mukaan lukien hinnat.

4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että palveluntarjoaja, joka pyytää verkkojen yhteenliittämistä sellaisen palveluntarjoajan kanssa, jolla on todettu olevan huomattava markkinavoima, voi hakea verkkojen yhteenliittämistä ja/tai käyttöoikeuksia koskeviin ehtoihin liittyvän riidan ratkaisua riippumattomalta kotimaiselta elimeltä, joka voi olla tämän sopimuksen 104 artiklan 2 kohdan d alakohdassa tarkoitettu sääntelyelin, joko milloin tahansa tai julkisesti ilmoitetun kohtuullisen ajan kuluttua.

108 artikla

Rajalliset voimavarat

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikki menettelyt, jotka koskevat rajallisten voimavarojen, kuten taajuuksien, numeroiden ja asennusoikeuksien, myöntämistä ja käyttöä, toteutetaan puolueettomasti, oikeasuhteisesti, viivytyksettä, avoimesti ja syrjimättömästi. Myönnettyjen taajuuskaistojen kulloinenkin tilanne on julkaistava, mutta yksityiskohtaisia tietoja julkishallinnon erityisiin käyttötarkoituksiin myönnetyistä taajuuksista ei edellytetä.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa sähköisissä viestintäpalveluissa niiden alueella käytettävien radiotaajuuksien tehokkaan hallinnoinnin, jotta voitaisiin varmistaa taajuuksien tosiasiallinen ja tehokas käyttö. Jos tiettyjen taajuuksien kysyntä ylittää saatavilla olevien taajuuksien määrän, tällaisten taajuuksien jakamisessa käyttäjille olisi noudatettava tarkoituksenmukaisia ja avoimia menettelyjä, jotta voidaan varmistaa niiden mahdollisimman tehokas käyttö ja edistää kilpailun kehittymistä.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kansallisten numerointivarojen jakaminen ja kansallisten numerointisuunnitelmien hallinnointi annetaan sääntelyviranomaisen tehtäväksi.

4. Jos julkisilla viranomaisilla tai paikallisviranomaisilla on omistusosuuksia tai määräysvaltaa yleisiä viestintäverkkoja ja/tai -palveluja tarjoavissa palveluntarjoajissa, on varmistettava, että asennusoikeuksien myöntämiseen liittyvät toiminnot erotetaan rakenteellisesti tehokkaasti omistajuuteen ja määräysvaltaan liittyvästä toiminnasta.

109 artikla

Yleispalvelu

1. Kummallakin osapuolella on oikeus määritellä, minkälaiset yleispalveluvelvoitteet se haluaa pitää voimassa.

2. Tällaisia velvoitteita ei sinänsä pidetä kilpailunvastaisina sillä edellytyksellä, että niitä hallinnoidaan avoimesti, objektiivisesti ja syrjimättömästi. Tällaisten velvoitteiden hallinnoinnin on myös oltava kilpailun suhteen neutraalia, eikä se saa olla raskaampaa kuin mikä on tarpeen osapuolen määrittelemää yleispalvelutyyppiä varten.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikki palveluntarjoajat voivat tarjoutua yleispalvelun varmistajiksi eikä mitään palveluntarjoajaa suljeta ennakolta tämän mahdollisuuden ulkopuolelle. Valinta on tehtävä tehokkaalla, avoimella, puolueettomalla ja syrjimättömällä tavalla. Kumpikin osapuoli arvioi tarvittaessa, muodostaako yleispalvelun tarjoaminen kohtuuttoman rasitteen yhdelle tai useammalle yleispalvelun tarjoajaksi nimetylle organisaatiolle. Jos se tällaisen kustannuslaskelman nojalla on perusteltua ja ottaen huomioon yleispalvelua tarjoavalle organisaatiolle mahdollisesti koituva markkinaetu, sääntelyviranomaisten on päätettävä, tarvitaanko kyseistä yhtä tai useampaa palveluntarjoajaa koskevaa kompensaatiomenettelyä tai yleispalvelujen nettokustannusten jakamismenettelyä.

4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos käyttäjien saatavilla on joko painettuja tai sähköisiä tilaajaluetteloita, nämä luettelot toimittavat organisaatiot soveltavat syrjimättömyyden periaatetta muiden organisaatioiden niille toimittamien tietojen käsittelyssä.

110 artikla

Sähköisten viestintäpalvelujen rajatylittävä tarjonta

Kumpikaan osapuoli ei voi rajatylittävän palvelujen tarjonnan ehtona edellyttää, että toisen osapuolen palveluntarjoajan on perustettava toimipaikka, oltava jollain tavalla sijoittautunut osapuolen alueelle tai asuttava siellä.

111 artikla

Tietojen luottamuksellisuus

Kumpikin osapuoli varmistaa palvelukauppaa rajoittamatta yleisessä sähköisessä viestintäverkossa tapahtuvan ja julkisesti saatavilla olevia sähköisiä viestintäpalveluita käyttävän sähköisen viestinnän ja siihen liittyvien liikennetietojen luottamuksellisuuden.

112 artikla

Palveluntarjoajien väliset riidat

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että jos sähköisten viestintäverkkojen tai -palvelujen tarjoajien välillä ilmenee riita, joka liittyy tässä jaksossa tarkoitettuihin oikeuksiin ja velvoitteisiin, asianomainen sääntelyviranomainen antaa kumman tahansa osapuolen pyynnöstä sitovan päätöksen, jolla riita ratkaistaan mahdollisimman nopeasti ja joka tapauksessa neljän kuukauden kuluessa.

2. Sääntelyviranomaisen päätös on julkistettava liikesalaisuutta koskevia vaatimuksia noudattaen. Asianomaisille sähköisten viestintäverkkojen tai -palvelujen tarjoajille on esitettävä päätöksen täydelliset perustelut.

3. Jos tällainen riita koskee rajatylittävää palvelujen tarjontaa, kyseisten sääntelyviranomaisten on koordinoitava toimintansa, jotta riita voidaan ratkaista.

113 artikla

Asteittainen lähentäminen

Voidakseen harkita palvelujen kaupan vapauttamista edelleen osapuolet tunnustavat, että on tärkeää lähentää Georgian nykyistä ja tulevaa lainsäädäntöä asteittainen tämän sopimuksen liitteessä XV-B lueteltuun unionin säännöstöön.

6 Alajakso

Rahoituspalvelut

114 artikla

Soveltamisala ja määritelmät

1. Tässä alajaksossa vahvistetaan sääntelykehyksen periaatteet, jotka koskevat kaikkia rahoituspalveluja, jotka on vapautettu tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti.

2. Tätä alajaksoa ja tämän luvun 2 jaksoa (Sijoittautuminen), 3 jaksoa (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jaksoa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) sovellettaessa tarkoitetaan

a) ”rahoituspalvelulla” mitä tahansa osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajan tarjoamaa rahoitusluonteista palvelua. Rahoituspalveluihin kuuluvat seuraavat toimintamuodot:

i) vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut:

1) ensivakuutus (mukaan luettuna rinnakkaisvakuutus):

a) henkivakuutus,

b) vahinkovakuutus;

2) jälleenvakuutus ja edelleenvakuutus;

3) vakuutusten välittäminen, kuten vakuutusmeklarien ja -asiamiesten toiminta; ja

4) vakuutusten liitännäispalvelut, kuten neuvonta-, aktuaari-, riskinarviointi- ja vahingonkäsittelypalvelut.

ii) pankkipalvelut ja muut rahoituspalvelut (lukuun ottamatta vakuutuspalveluja):

1) talletusten ja muiden takaisinmaksettavien varojen vastaanotto yleisöltä;

2) kaikentyyppinen luotonanto, mukaan lukien kulutusluotot, kiinnitysluotot, factoring-rahoitus ja liiketoimien rahoitus;

3) rahoitusleasing;

4) kaikki maksu- ja rahansiirtopalvelut, mukaan lukien luotto- ja maksukortit, matkasekit ja pankkivekselit;

5) takaukset ja sitoumukset;

6) kaupankäynti omaan tai asiakkaiden lukuun arvopaperipörssissä, OTC-markkinoilla tai muuten seuraavilla välineillä:

a) rahamarkkinavälineet (mukaan lukien sekit, vekselit ja talletustodistukset);

b) ulkomaanvaluutta,

c) johdannaistuotteet, esimerkiksi futuurit ja optiot,

d) valuuttakursseihin ja korkoihin liittyvät välineet, mukaan lukien sellaiset tuotteet kuin swap-sopimukset ja korkotermiinit,

e) siirtokelpoiset arvopaperit;

f) muut markkinakelpoiset välineet ja rahoitusomaisuus, mukaan lukien jalometalliharkot;

7) osallistuminen asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, myös merkintävastuuseen ja sijoitukseen, ja liikkeeseenlaskuun liittyvien palvelujen tarjoaminen;

8) välitystoiminta rahamarkkinoilla;

9) varainhoito, kuten käteisvarojen tai arvopaperisalkun hoito, kaikentyyppinen yhteissijoitusten hoito, eläkerahastojen hoito, arvopapereiden talletus- ja notariaattipalvelut;

10) rahoitusvaroihin kuten arvopapereihin, johdannaistuotteisiin ja muihin markkinakelpoisiin välineisiin liittyvät selvitys- ja toimituspalvelut;

11) rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvät ohjelmistot;

12) neuvonta, välitys ja muut liitännäisrahoituspalvelut 1–11 alakohdassa lueteltujen toimintamuotojen osalta, mukaan lukien luottotiedot ja luottotietoanalyysit, sijoituksiin ja arvopaperisalkkuihin liittyvä tutkimus ja neuvonta, yritysostoihin sekä yritysten uudelleenjärjestelyyn ja strategiaan liittyvä neuvonta;

b) ”rahoituspalvelujen tarjoajalla” osapuolen luonnollista henkilöä tai oikeushenkilöä, joka haluaa tarjota tai tarjoaa rahoituspalveluja. Käsitteeseen ”rahoituspalvelujen tarjoaja” eivät kuulu julkiset elimet;

c) ”julkisella elimellä”

i) osapuolen julkisia viranomaisia, keskuspankkia tai rahaviranomaista taikka osapuolen omistuksessa tai valvonnassa olevaa laitosta, jos sen pääasiallisena tehtävänä on hoitaa julkisia tehtäviä tai suorittaa julkishallintoon kuuluvia toimintoja, ei kuitenkaan laitosta, joka pääasiallisesti tarjoaa rahoituspalveluja kaupallisin ehdoin; tai

ii) näiden tehtävien osalta yksityistä elintä, joka hoitaa tehtäviä, joita yleensä hoitaa keskuspankki tai rahaviranomainen;

d) ”uudella rahoituspalvelulla” luonteeltaan rahoitukseen liittyvää palvelua, jota mikään rahoituspalvelujen tarjoaja ei tarjoa osapuolen alueella mutta jota tarjotaan toisen osapuolen alueella, mukaan lukien palvelut, jotka liittyvät olemassa oleviin ja uusiin tuotteisiin tai tuotteen toimitustapaan.

115 artikla

Vakauden ja luotettavuuden turvaamista koskeva poikkeus

1. Kumpikin osapuoli voi ottaa käyttöön tai pitää voimassa toimenpiteitä toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen liittyvistä syistä muun muassa

a) suojellakseen sijoittajia, tallettajia, vakuutuksenottajia tai henkilöitä, joiden omaisuudenhoidosta vastaa rahoituspalvelujen tarjoaja;

b) varmistaakseen osapuolen rahoitusjärjestelmän luotettavuuden ja vakauden.

2. Nämä toimenpiteet eivät saa olla vaativampia kuin on tarpeen niille asetetun tavoitteen saavuttamiseksi, eivätkä ne saa johtaa toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajien syrjintään osapuolen omiin rahoituspalvelujen tarjoajiin verrattuna.

3. Tämän sopimuksen määräyksiä ei saa tulkita siten, että osapuoli olisi velvoitettu paljastamaan yksittäisten kuluttajien liiketoimiin ja tileihin liittyviä tietoja tai julkisten elinten hallussa olevia luottamuksellisia tai yksityisiä tietoja.

116 artikla

Tehokas ja avoin sääntely

1. Kumpikin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan ilmoittamaan etukäteen kaikille asianomaisille henkilöille sellaisista yleisesti sovellettaviksi tarkoitetuista toimenpiteistä, jotka se aikoo ottaa käyttöön, antaakseen näille henkilöille mahdollisuuden esittää huomautuksia kyseisistä toimenpiteistä. Näistä toimenpiteistä ilmoitetaan

a) virallisessa julkaisussa; tai

b) muussa kirjallisessa tai sähköisessä muodossa.

2. Kumpikin osapuoli antaa kaikkien asianomaisten henkilöiden tiedoksi vaatimukset, joita se soveltaa rahoituspalvelujen tarjoamista koskevien hakemusten laatimiseen.

Asianomainen osapuoli antaa hakijalle tämän pyynnöstä tiedon hakemuksen käsittelyvaiheesta. Jos asianomainen osapuoli tarvitsee lisätietoja hakijalta, sen on ilmoitettava tästä hakijalle ilman tarpeetonta viivytystä.

3. Kumpikin osapuoli pyrkii parhaansa mukaan varmistamaan, että rahoituspalvelualan sääntelyä ja valvontaa sekä veropetosten ja veronkierron torjuntaa koskevat kansainvälisesti sovitut normit pannaan täytäntöön ja niitä sovelletaan sen alueella. Tällaisia kansainvälisesti sovittuja normeja ovat muun muassa Baselin pankkivalvontakomitean ”Core Principle for Effective Banking Supervision” (pankkivalvontaa koskevat perusperiaatteet), kansainvälisen vakuutusvalvojien järjestön ”Insurance Core Principles and Methodology” (vakuutuksen perusperiaatteet ja menetelmät), arvopaperipörssiä valvovien viranomaisten kansainvälisen järjestön ”Objectives and Principles of Securities Regulation” (arvopaperikaupan sääntelyn tavoitteet ja periaatteet), Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestön (OECD) tietojenvaihtoa veroasioissa koskeva sopimus, G20-ryhmän antama ”Statement on Transparency and Exchange of Information for Tax Purposes” (lausuma avoimuudesta ja tietojenvaihdosta verotusta varten) sekä rahanpesunvastaisen kansainvälisen toimintaryhmän ”Forty Recommendations” (neljäkymmentä rahanpesun vastaista suositusta) ja ”Nine Special Recommendations” (yhdeksän terrorismin rahoituksen vastaista erityissuositusta).

Osapuolet ottavat myös huomioon G7-maiden valtiovarainministerien vahvistaman ”Ten Key Principles for Information Exchange” (tietojenvaihdon kymmenen perusperiaatetta) ja ryhtyvät tarvittaviin toimiin näiden periaatteiden soveltamiseksi kahdenvälisissä yhteyksissään.

117 artikla

Uudet rahoituspalvelut

Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajan tarjota samantyyppisiä uusia rahoituspalveluja kuin ne, joita osapuolen omat rahoituspalvelujen tarjoajat saavat kansallisen lainsäädännön nojalla tarjota vastaavissa olosuhteissa. Osapuoli voi määrätä sen oikeudellisen muodon, jonka kautta palvelua voidaan tarjota, ja se voi edellyttää, että palvelun tarjoamiseen hankitaan lupa. Jos lupa vaaditaan, päätös sen antamisesta on tehtävä kohtuullisen ajan kuluessa, ja lupa voidaan evätä vain toiminnan vakauden ja luotettavuuden turvaamiseen liittyvistä syistä.

118 artikla

Tietojenkäsittely

1. Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajan siirtää tietojenkäsittelyssä tarvittavia tietoja sähköisesti tai muussa muodossa alueelleen ja sieltä pois, jos tällainen tietojenkäsittely on tarpeen rahoituspalvelujen tarjoajan tavanomaisessa liiketoiminnassa.

2. Kumpikin osapuoli ottaa käyttöön riittäviä suojatoimenpiteitä yksityisyyden ja perusoikeuksien sekä yksilönvapauden suojaamiseksi, erityisesti henkilötietojen siirron osalta.

119 artikla

Erityiset poikkeukset

1. Tämän luvun määräysten ei saa tulkita estävän osapuolta tai sen julkisia elimiä harjoittamasta yksinoikeudella alueellaan yleiseen eläkejärjestelmään tai lakisääteiseen sosiaaliturvajärjestelmään kuuluvaa toimintaa tai tarjoamasta siihen liittyviä palveluja, paitsi jos kyseistä toimintaa voivat osapuolen kansallisten säännösten mukaisesti harjoittaa myös julkisten elinten tai yksityisten laitosten kanssa kilpailevat rahoituspalvelujen tarjoajat.

2. Tämän sopimuksen määräyksiä ei sovelleta keskuspankin, rahaviranomaisen tai muun julkisen elimen raha- ja valuuttakurssipolitiikan yhteydessä toteuttamiin toimiin.

3. Tämän luvun määräysten ei saa tulkita estävän osapuolta, mukaan lukien sen julkiset elimet, harjoittamasta toimintaa tai tarjoamasta palveluja yksinoikeudella alueellaan osapuolen tai sen julkisten elinten lukuun taikka niiden takauksella tai niiden myöntämin varoin.

120 artikla

Itsesääntelyorganisaatiot

Jos osapuoli edellyttää liittymistä tai osallistumista tai pääsyä johonkin itsesääntelyelimeen, arvopaperi- tai futuuripörssiin tai -markkinoihin, selvitystoimistoon tai muuhun organisaatioon tai yhdistykseen, jotta toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoaja saisi tarjota rahoituspalveluja samoista lähtökohdista kuin osapuolen omat rahoituspalvelujen tarjoajat, tai jos osapuoli välittömästi tai välillisesti tarjoaa tällaisille elimille oikeuksia tai etuja rahoituspalvelujen tarjonnassa, osapuolen on varmistettava tämän sopimuksen 79 ja 85 artiklassa vahvistettujen velvoitteiden noudattaminen.

121 artikla

Selvitys- ja maksujärjestelmät

Kummankin osapuolen on sallittava alueelleen sijoittautuneiden toisen osapuolen rahoituspalvelujen tarjoajien osallistuminen julkisten elinten ylläpitämiin maksu- ja selvitysjärjestelmiin sekä sellaisiin virallisiin rahoitus- ja jälleenrahoitusmahdollisuuksiin, jotka ovat käytettävissä tavanomaisen liiketoiminnan yhteydessä, niillä ehdoilla ja edellytyksillä, joilla myönnetään kansallinen kohtelu. Tällä artiklalla ei ole tarkoitus antaa näille rahoituspalvelujen tarjoajille mahdollisuutta osallistua osapuolten viimesijaista lainaajaa koskeviin järjestelyihin.

122 artikla

Asteittainen lähentäminen

Voidakseen harkita palvelujen kaupan vapauttamista edelleen osapuolet tunnustavat, että on tärkeää lähentää Georgian nykyistä ja tulevaa lainsäädäntöä asteittainen tämän sopimuksen 116 artiklan 3 kohdassa lueteltuihin kansainvälisten parhaiden käytäntöjen standardeihin sekä tämän sopimuksen liitteessä XV-A lueteltuun unionin säännöstöön.

7 Alajakso

Liikennepalvelut

123 artikla

Soveltamisala

Tässä alajaksossa esitetään periaatteet, jotka koskevat kansainvälisten liikennepalvelujen vapauttamista tämän luvun 2 jakson (Sijoittautuminen), 3 jakson (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jakson (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) mukaisesti.

124 artikla

Kansainvälinen meriliikenne

1. Tätä alajaksoa ja tämän luvun 2 jaksoa (Sijoittautuminen), 3 jaksoa (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) ja 4 jaksoa (Luonnollisten henkilöiden tilapäinen oleskelu liiketoimintaa varten) sovellettaessa

a) ”kansainväliseen meriliikenteeseen” sisältyvät ovelta ovelle -kuljetukset ja multimodaalikuljetukset, joilla tarkoitetaan tavaroiden kuljettamista useammalla kuin yhdellä liikennemuodolla, joihin sisältyy meriosuus, ja ainoastaan yhdellä kuljetusasiakirjalla, minkä vuoksi tähän sisältyy oikeus tehdä suoraan sopimuksia muiden liikennemuotojen tarjoajien kanssa;

b) ”meriliikenteen lastinkäsittelypalveluilla” tarkoitetaan ahtausyritysten, myös terminaalien operaattoreiden, harjoittamaa toimintaa, mutta siihen ei sisälly satamatyöläisten välitön toiminta, jos tällainen työvoima on järjestetty ahtausyrityksistä ja terminaalien operaattoriyrityksistä riippumattomasti. Tähän sisältyvät seuraavien vaiheiden järjestely ja valvonta:

   i) lastin lastaaminen laivaan / purkaminen laivasta;

   ii) lastin kiinnittäminen/irrottaminen;

   iii) lastin vastaanottaminen/toimittaminen ja säilyttäminen ennen laivausta tai purkamisen jälkeen;

c) ”tulliselvityspalveluilla” (vaihtoehtoisesti ”tullitoimipaikan asiamiespalvelut”) tarkoitetaan toimia, jotka koostuvat rahdin tuontiin, vientiin tai kauttakuljetukseen liittyvien tullimuodollisuuksien täyttämisestä toisen osapuolen puolesta riippumatta siitä, onko tämä palvelu kyseisen palveluntarjoajan päätoimi vai sen päätoimialaa täydentävä muu toimintamuoto;

d) ”konttiasema- ja varastopalveluilla” tarkoitetaan konttien säilyttämistä joko satama-alueilla tai sisämaassa niiden pakkaamiseksi, purkamiseksi ja korjaamiseksi sekä niiden saattamiseksi liikennekelpoisiksi;

e) ”varustamon edustajan palveluilla” tarkoitetaan yhden tai useamman linja- tai laivanvarustamon kaupallisten etujen edustamista tietyllä maantieteellisellä alueella seuraavissa tarkoituksissa:

   i) meriliikenteen ja siihen liittyvien oheispalvelujen markkinointiin ja myyntiin liittyvät toimet hinnoittelusta laskutukseen sekä konossementtien laatiminen yhtiöiden puolesta, tarvittavien oheispalvelujen ostaminen ja jälleenmyynti, asiakirjojen laatiminen ja liiketoimintaa koskevien tietojen toimittaminen;

   ii) aluksen satamassakäynnin järjestäminen tai rahdin haltuunotto tarvittaessa varustamon puolesta;

f) ”huolintapalveluilla” tarkoitetaan laivauksen järjestämistä ja seurantaa laivaajan puolesta hankkimalla kuljetus- ja tarvittavat oheispalvelut, laatimalla tarvittavat asiakirjat ja toimittamalla tarvittavat liiketoimintatiedot;

g) ”syöttöliikennepalveluilla” tarkoitetaan kansainvälisten lastien, erityisesti konttirahdin, kuljetusta meritse osapuolen alueella sijaitsevien satamien välillä ennen kansainvälistä kuljetusosuutta tai sen jälkeen.

2. Kansainvälisen meriliikenteen osalta kumpikin osapuoli varmistaa lastin vapaata kuljetusoikeutta kaupallisin ehdoin koskevan periaatteen tosiasiallisen soveltamisen, kansainvälisten meriliikennepalvelujen vapaan tarjoamisen sekä kansallisen kohtelun soveltamisen tällaisten palvelujen tarjoamisen yhteydessä.

Ottaen huomioon kansainvälisten meriliikennepalvelujen nykyisen vapauttamisasteen osapuolten välillä

a) kumpikin osapuoli soveltaa tosiasiallisesti periaatetta, jonka mukaan kansainvälisille meriliikennemarkkinoille ja meriliikenteeseen on rajoittamaton pääsy kaupallisin ehdoin ja syrjimättömästi;

b) kumpikin osapuoli myöntää toisen osapuolen lipun alla purjehtiville tai sen palveluntarjoajien liikennöimille aluksille yhtä edullisen kohtelun kuin omille aluksilleen tai minkä tahansa kolmannen maan aluksille sen mukaan, kumpi näistä kohteluista on edullisempi, muun muassa satamiin pääsyn, satamien infrastruktuurin ja palvelujen ja merenkulun tukipalvelujen käytön ja niistä johtuvien maksujen ja palkkioiden, tullipalvelujen ja laituripaikkojen sekä lastausta ja purkamista varten osoitettavien tilojen ja välineiden osalta.

3. Soveltaessaan näitä periaatteita osapuolet

a) eivät ota käyttöön tulevissa, kolmansien maiden kanssa meriliikennepalveluista tehtävissä sopimuksissa lastinjakojärjestelyjä, kuivan ja nestemäisen irtolastin kuljetukset ja linjaliikenne mukaan luettuina, ja lopettavat kohtuullisen ajan kuluessa tällaiset lastinjakojärjestelyt, jos niitä on aiemmissa sopimuksissa; ja

b) poistavat tämän sopimuksen voimaan tullessa kaikki yksipuoliset toimenpiteet sekä hallinnolliset, tekniset tai muut esteet, jotka voisivat rajoittaa peitellysti kansainvälisten merikuljetuspalvelujen vapaata tarjoamista tai vaikuttaa niihin syrjivästi, ja pidättäytyvät ottamasta tällaisia käyttöön.

4. Kumpikin osapuoli sallii toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien sijoittautumisen alueelleen yhtä edullisin sijoittautumis- ja toimintaedellytyksin kuin ne, jotka se tarjoaa joko omille tai minkä tahansa kolmannen maan palvelujen tarjoajille sen mukaan, kummat näistä edellytyksistä ovat paremmat.

5. Kumpikin osapuoli tarjoaa toisen osapuolen meriliikennepalvelujen tarjoajille kohtuullisin ja syrjimättömin ehdoin seuraavat satamapalvelut: luotsaaminen, hinaus ja vetoapu, muonitus, polttoaineen ja veden toimitus, jätehuolto ja painolastin hävittäminen, satamakapteenipalvelut, navigointilaitteet, alusten käytön kannalta ratkaisevan tärkeät maissa sijaitsevat viestintä-, vesi-, sähkö- ja muut vastaavat palvelut, korjausvälineet hätätapauksia varten, ankkurointi, laituripaikka ja alusten kiinnityspalvelut.

6. Kumpikin osapuoli sallii välineistön, kuten tyhjien konttien, kuljetuksen muuna kuin maksua vastaan kuljetettavana rahtina EU:n jäsenvaltion satamien välillä tai Georgian satamien välillä.

7. Kumpikin osapuoli sallii toimivaltaisen viranomaisen luvalla toisen osapuolen kansainvälisten meriliikennepalvelujen tarjoajien tarjota syöttöliikennepalveluja kansallisten satamiensa välillä.

125 artikla

Lentoliikenne

Lentoliikenteen asteittaista vapauttamista osapuolten välillä niiden kaupallisten tarpeiden mukaisesti ja vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevia edellytyksiä hallinnoidaan Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Georgian yhteistä ilmailualuetta koskevassa sopimuksessa.

126 artikla

Asteittainen lähentäminen

Voidakseen harkita palvelujen kaupan vapauttamista edelleen osapuolet tunnustavat, että on tärkeää lähentää Georgian nykyistä ja tulevaa lainsäädäntöä asteittainen tämän sopimuksen liitteessä XV-D lueteltuun unionin säännöstöön.

6 jakso

Sähköinen kaupankäynti

1 Alajakso

Yleiset määräykset

127 artikla

Tavoitteet ja periaatteet

1. Osapuolet tunnustavat, että sähköinen kaupankäynti lisää kaupankäynnin mahdollisuuksia monilla aloilla, ja ne sopivat edistävänsä sähköistä kaupankäyntiä välillään tekemällä yhteistyötä erityisesti tämän luvun määräyksiin perustuvissa sähköiseen kaupankäyntiin liittyvissä asioissa.

2. Osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että sähköisen kaupan kehityksen on oltava yhteensopivaa kansainvälisten tietosuojastandardien kanssa, jotta käyttäjien luottamus sähköiseen kauppaan voidaan varmistaa.

3. Osapuolet sopivat, että sähköisiä siirtoja pidetään tämän luvun 3 jaksossa (Rajatylittävä palvelujen tarjonta) tarkoitettuna palvelujen tarjontana, johon ei voida soveltaa tulleja.

128 artikla

Sähköistä kauppaa koskeva yhteistyö

1. Osapuolet käyvät sähköisen kaupan esille nostamista sääntelykysymyksistä vuoropuhelua, jossa käsitellään muuan muassa seuraavia seikkoja:

a) yleisölle annettujen elektronisten allekirjoitusten varmenteiden tunnustaminen ja rajatylittävien varmennepalvelujen helpottaminen;

b) välittävien palveluntarjoajien vastuu tiedon toimittamisen tai tallentamisen osalta,

c) ei-toivotun sähköisen kaupallisen viestinnän käsittely;

d) kuluttajansuoja sähköisen kaupan alalla, ja

e) kaikki muut sähköisen kaupan kehityksen kannalta merkitykselliset seikat.

2. Tällainen yhteistyö voi tapahtua tietojenvaihtona, jonka aiheena on osapuolten lainsäädäntö näissä kysymyksissä ja tällaisen lainsäädännön täytäntöönpano.

2 Alajakso

Palvelunvälittäjien vastuu

129 artikla

Välittäjien palvelujen käyttö

1. Osapuolet tunnustavat, että kolmannet osapuolet voivat käyttää välittäjien palveluita väärinkäytöksiin ja huolehtivat tässä alajaksossa säädettyjen toimenpiteiden toteuttamisesta välittäjinä toimivien palveluntarjoajien osalta ([1]).

2. Sovellettaessa tämän sopimuksen 130 artiklaa ”palveluntarjoajalla” tarkoitetaan digitaalisen verkossa tapahtuvan viestinnän tiedonsiirto-, reititys- tai yhteyspalvelujen tarjoajaa, kun viestin sisältöä ei muuteta käyttäjän, joka on valinnut itse aineiston, määrittämien pisteiden välillä tai kyseisissä pisteissä. Sovellettaessa tämän sopimuksen 131 ja 132 artiklaa ”palveluntarjoajalla” tarkoitetaan palveluntarjoajaa tai operaattoria, joka tarjoaa verkkopalveluja tai verkon käyttöoikeuksia.

([1]) Georgia panee tämän alajakson määräykset täytäntöön kahden vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä.

130 artikla

Palvelunvälittäjien vastuu: ”pelkkä siirtotoiminta”

1. Kummankin osapuolen on varmistettava, että jos tarjottava tietoyhteiskunnan palvelu muodostuu palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen siirrosta viestintäverkossa tai viestintäverkkoyhteyden tarjoamisesta, palvelun tarjoaja ei ole vastuussa siirretyistä tiedoista, edellyttäen, että palvelun tarjoaja

a) ei ole siirron alkuunpanija;

b) ei valitse siirron vastaanottajaa; ja

c) ei valitse eikä muuta siirrettäviä tietoja.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitetut siirtoon ja yhteyden tarjoamiseen liittyvät toiminnot käsittävät siirrettyjen tietojen automaattisen, tilapäisen ja lyhytaikaisen tallentamisen, sikäli kuin tallentaminen palvelee yksinomaan siirron toimeenpanoa tietoverkossa eikä sen kesto ylitä siirtoon tarvittavaa kohtuullista aikaa.

3. Tämä artikla ei vaikuta tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen mahdollisuuteen vaatia osapuolten oikeusjärjestelmien mukaisesti palveluntarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset.

131 artikla

Palvelunvälittäjien vastuu: ”välimuistiin tallentaminen”

1. Kummankin osapuolen on varmistettava, että jos tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaminen muodostuu palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen siirrosta viestintäverkossa, palvelun tarjoaja ei ole vastuussa tämän tiedon sellaisen automaattisen, tilapäisen ja lyhytaikaisen tallentamisen osalta, jonka suorittamisen ainoana tavoitteena on muille palvelun vastaanottajille niiden pyynnöstä myöhemmin tehtävän tiedonsiirron tehostaminen, edellyttäen, että

a) palveluntarjoaja ei muuta tietoja;

b) palveluntarjoaja noudattaa tietoihin pääsyä koskevia ehtoja;

c) palveluntarjoaja noudattaa tiedon päivitystä koskevia sääntöjä, jotka on ilmoitettu toimialalla laajalti hyväksytyllä ja käytetyllä tavalla;

d) palveluntarjoaja ei puutu toimialalla laajalti hyväksytyn ja käytetyn teknologian lailliseen käyttöön saadakseen tietoja tallennetun tiedon käytöstä; ja

e) palveluntarjoaja toimii viipymättä tallentamansa tiedon poistamiseksi tai sen saannin estämiseksi heti saatuaan tosiasiallisesti tietoonsa ([1]) sen, että tieto on poistettu sieltä, missä se alun perin oli verkossa, tai että kyseisen tiedon saanti on estetty taikka tuomioistuin tai hallintoviranomainen on määrännyt poistamaan kyseisen tiedon tai estämään sen saannin.

2. Tämä artikla ei vaikuta tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen mahdollisuuteen vaatia osapuolten oikeusjärjestelmien mukaisesti palveluntarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset.

132 artikla

Palvelunvälittäjien vastuu: säilytys (”hosting”)

1. Jos tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaminen käsittää palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen tallentamisen, kummankin osapuolen on varmistettava, että palveluntarjoaja ei ole vastuussa palvelun vastaanottajan pyynnöstä tallennetuista tiedoista, edellyttäen, että

a) palveluntarjoajalla ei ole tosiasiallista tietoa laittomasta toiminnasta tai tiedoista eikä sen tiedossa ole vahingonkorvausvaatimuksen tapauksessa tosiasioita tai olosuhteita, joiden perusteella toiminnan tai tietojen laittomuus on ilmeistä;

b) palveluntarjoaja toimii viipymättä tietojen poistamiseksi tai niihin pääsyn estämiseksi heti saatuaan tiedon tällaisista seikoista.

([1]) Tätä alajaksoa sovellettaessa ilmaisua ”tosiasiallisesti tietoonsa” tulkitaan kummankin osapuolen kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

2. Edellä olevaa 1 kohtaa ei sovelleta, kun palvelun vastaanottaja toimii palveluntarjoajan johdon tai määräysvallan alaisena.

3. Tämä artikla ei vaikuta tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen mahdollisuuteen vaatia osapuolten oikeusjärjestelmän mukaisesti palveluntarjoajaa lopettamaan tai estämään väärinkäytökset, eikä se myöskään vaikuta osapuolten mahdollisuuteen vahvistaa menettelyjä, joita sovelletaan tietojen poistamiseen tai niihin pääsyn estämiseen.

133 artikla

Yleisen valvontavelvoitteen puuttuminen

1. Osapuolet eivät aseta palveluntarjoajille tämän sopimuksen 130, 131 ja 132 artiklassa tarkoitettujen palvelujen toimittamisen osalta yleistä velvoitetta valvoa siirtämiään ja tallentamiaan tietoja eivätkä yleistä velvoitetta pyrkiä aktiivisesti saamaan selville laittomia toimia osoittavia tosiasioita ja olosuhteita.

2. Osapuoli voi asettaa tietoyhteiskunnan palveluntarjoajille velvoitteen ilmoittaa välittömästi toimivaltaisille viranomaisille palvelun vastaanottajien toteuttamista laittomiksi väitetyistä toimista tai näiden antamista laittomiksi väitetyistä tiedoista tai velvoitteen ilmoittaa toimivaltaisille viranomaisille niiden pyynnöstä tiedot, joiden avulla voidaan tunnistaa niiden palvelujen vastaanottajat, joiden kanssa niillä on säilytyssopimuksia.

7 jakso

Poikkeukset

134 artikla

Yleiset poikkeukset

1. Tämän luvun ja tämän sopimuksen liitteiden XIV-A ja XIV-E, XIV-B ja XIV-F, XIV-C ja XIV-G, XIV-D ja XIV-H määräyksiin sovelletaan tässä artiklassa vahvistettuja poikkeuksia, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 415 artiklassa vahvistettujen yleisten poikkeusten soveltamista.

2. Edellyttäen, että toimenpiteitä ei sovelleta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään maiden välillä samankaltaisten olosuhteiden vallitessa taikka sijoittautumisen tai rajatylittävän palveluntarjonnan peiteltyyn rajoittamiseen, tämän luvun määräysten ei voida tulkita estävän osapuolta ottamasta käyttöön tai soveltamasta toimenpiteitä, jotka

a) ovat tarpeen yleisen turvallisuuden ja julkisen moraalin suojelemiseksi tai yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi;

b) ovat tarpeen ihmisten, eläinten tai kasvien elämän tai terveyden suojelemiseksi;

c) liittyvät ehtyvien luonnonvarojen suojeluun, jos kyseisten toimenpiteiden toteuttamisen ohella rajoitetaan kotimaisia yrittäjiä tai kotimaista palvelujen tuotantoa tai kulutusta;

d) ovat tarpeen taiteellisten, historiallisten tai arkeologisten kansallisaarteiden suojelemiseksi;

e) ovat tarpeen sellaisten lakien tai määräysten noudattamisen turvaamiseksi, jotka eivät ole ristiriidassa tämän luvun määräysten kanssa, mukaan luettuina seuraavia seikkoja koskevat lait ja määräykset:

   i) harhaanjohtavien ja petollisten toimintatapojen ehkäiseminen tai sopimusten noudattamatta jättämisen seurauksista huolehtiminen;

   ii) henkilöiden yksityisyyden suojaaminen henkilötietojen käsittelyssä ja levittämisessä sekä henkilöä koskevien tiedostojen ja tilitietojen luottamuksellisuuden turvaaminen;

   iii) turvallisuus;

f) ovat ristiriidassa tämän sopimuksen 79 ja 85 artiklan kanssa, edellyttäen että erilaisen kohtelun tarkoituksena on varmistaa välittömien verojen tehokas tai tasapuolinen määrääminen tai kantaminen toisen osapuolen taloudellisen toiminnan, yrittäjien tai palveluntarjoajien osalta ([1]).

([1]) Toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on turvata välittömien verojen määrääminen tai kantaminen tasapuolisesti tai tehokkaasti, kuuluvat osapuolen verojärjestelmänsä mukaisesti suorittamat toimenpiteet,
   a) joita sovelletaan sellaisiin yrittäjiin ja palveluntarjoajiin, jotka eivät asu kyseisellä alueella, tunnustaen, että sellaisten henkilöiden, jotka eivät asu kyseisellä alueella, verovelvollisuus määritetään sellaisten erien perusteella, joiden lähde on tai jotka sijaitsevat osapuolen alueella;
   b) joita sovelletaan sellaisiin henkilöihin, jotka eivät asu osapuolen alueella, verojen määräämisen tai kantamisen turvaamiseksi osapuolen alueella;
   c) joita sovelletaan sellaisiin henkilöihin, jotka asuvat tai eivät asu kyseisellä alueella, verojen välttämisen tai kiertämisen estämiseksi, mukaan luettuina menettelyyn liittyvien määräysten noudattaminen;
   d) joita sovelletaan toisen osapuolen alueella tai alueelta hankittujen palvelujen kuluttajiin tarkoituksena turvata osapuolen alueella olevista lähteistä olevien verojen määrääminen sellaisille kuluttajille tai kantaminen sellaisilta kuluttajilta;
   e) joilla erotetaan toisistaan maailmanlaajuisesti veronalaisista eristään verovelvolliset yrittäjät ja palveluntarjoajat ja muut yrittäjät ja palveluntarjoajat tunnustaen heidän veropohjansa välisen erilaisuuden; tai
   f) joilla määrätään, kohdennetaan tai jaetaan osapuolen alueella asuvien henkilöiden tai sivukonttoreiden taikka etuyhteydessä keskenään olevien henkilöiden tai saman henkilön sivukonttoreiden välinen tulo, voitto, tappio, vähennys tai hyvitys tarkoituksena turvata osapuolen veropohja.

   Tämän kohdan f alakohdassa ja tässä alaviitteessä olevat verotustermit ja -käsitteet määräytyvät toimenpiteen suorittavan osapuolen kansallisen lainsäädännön mukaisten verotuksen määritelmien ja käsitteiden tai vastaavien tai samankaltaisten määritelmien ja käsitteiden mukaisesti.

3. Tämän luvun ja tämän sopimuksen liitteiden XIV-A ja XIV-E, XIV-B ja XIV-F, XIV-C ja XIV-G, XIV-D ja XIV-H määräyksiä ei sovelleta osapuolten sosiaaliturvajärjestelmiin tai sellaiseen osapuolen alueella harjoitettavaan toimintaan, joka liittyy vaikka vain satunnaisesti julkisen vallan käyttöön.

135 artikla

Verotusta koskevat toimenpiteet

Tämän luvun määräysten mukaista suosituimmuuskohtelua ei sovelleta verokohteluun, jonka osapuolet myöntävät tai aikovat tulevaisuudessa myöntää kaksinkertaisen verotuksen välttämistä koskevien sopimusten perusteella.

136 artikla

Turvallisuuteen perustuvat poikkeukset

1. Mikään tässä sopimuksessa ei

a) velvoita osapuolta toimittamaan tietoja, joiden paljastamista se pitää tärkeiden turvallisuusetujensa vastaisina;

b) estä osapuolta ryhtymästä toimenpiteisiin, joita se pitää välttämättöminä tärkeiden turvallisuusetujensa suojelemiseksi ja jotka

i) liittyvät aseiden, ammusten tai sotatarvikkeiden tuotantoon tai kauppaan;

ii) liittyvät taloudelliseen toimintaan, jonka tarkoituksena on suoraan tai välillisesti sotilaskohteen varustaminen;

iii) liittyvät fissioituvaan ja fuusioituvaan ydinmateriaaliin tai materiaaleihin, joista edellä mainitut on johdettu; tai

iv) toteutetaan sodan tai muun kansainvälisissä suhteissa ilmenevän hätätilanteen aikana; tai

c) estä osapuolia toteuttamasta toimenpiteitä täyttääkseen velvoitteet, joihin ne ovat sitoutuneet kansainvälisen rauhan ja turvallisuuden ylläpitämiseksi.

7 LUKU

Juoksevat maksut ja pääomanliikkeet

137 artikla

Juoksevat maksut

Osapuolet sitoutuvat Kansainvälistä valuuttarahastoa koskevan sopimuksen VIII artiklan määräysten mukaisesti siihen, että ne sallivat kaikki vapaasti vaihdettavassa valuutassa suoritettavat vaihtotaseeseen liittyvät maksut ja siirrot välillään eivätkä rajoita niitä millään tavoin.

138 artikla

Pääomanliikkeet

1. Osapuolet varmistavat tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten osalta pääomien vapaan liikkuvuuden suorissa sijoituksissa, mukaan lukien kiinteistöjen hankinnat, jotka on tehty vastaanottajamaan lainsäädännön mukaisesti, ja sijoituksissa, jotka on tehty tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) määräysten mukaisesti, sekä näiden sijoitusten ja niistä saatujen voittojen rahaksi muuttamisessa ja kotiuttamisessa.

2. Rajoittamatta tämän sopimuksen muiden määräysten soveltamista kumpikin osapuoli varmistaa tämän sopimuksen voimaantulosta alkaen muiden kuin tämän artiklan 1 kohdassa mainittujen maksutaseen pääoma- ja rahoitustasetta koskevien suoritusten osalta

a) pääomien vapaan liikkuvuuden, kun on kyse luotoista, jotka liittyvät liiketoimiin tai palveluihin, joissa jommankumman osapuolen alueella asuva on osallisena;

b) pääomien vapaan liikkuvuuden, kun on kyse toisen osapuolen sijoittajien arvopaperisijoituksista ja rahoituslainoista ja -luotoista.

139 artikla

Suojatoimenpiteet

Jos maksut tai pääomanliikkeet poikkeuksellisissa olosuhteissa aiheuttavat tai uhkaavat aiheuttaa vakavia ongelmia valuuttakurssi- tai rahapolitiikan toiminnalle, mukaan lukien vakavia maksutasevaikeuksia, yhdessä tai useammassa jäsenvaltiossa tai Georgiassa, asianomaiset osapuolet voivat toteuttaa suojatoimenpiteitä enintään kuuden kuukauden ajan, jos mainitut toimenpiteet ovat ehdottomasti tarpeen. Suojatoimenpiteen käyttöön ottavan osapuolen on ilmoitettava toimenpiteen käyttöönotosta viipymättä toiselle osapuolelle ja esitettävä mahdollisimman pian sen poistamista koskeva aikataulu.

140 artikla

Helpottamista ja kehittymistä koskevat määräykset

1. Osapuolet neuvottelevat keskenään helpottaakseen pääomanliikkeitä välillään ja edistääkseen näin tämän sopimuksen tavoitteita.

2. Osapuolet toteuttavat tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavien neljän vuoden aikana toimenpiteitä, joilla luodaan tarvittavat edellytykset pääomien vapaata liikkuvuutta koskevien unionin sääntöjen asteittaisen soveltamisen jatkamiselle.

3. Tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea tarkastelee toteutettuja toimenpiteitä ja määrittää yksityiskohtaiset säännöt lisävapauttamista varten tämän sopimuksen voimaantulopäivää seuraavan viidennen vuoden loppuun mennessä.

8 LUKU

Julkiset hankinnat

141 artikla

Tavoitteet

1. Osapuolet tunnustavat, että läpinäkyvä, syrjimätön, kilpailullinen ja avoin tarjouskilpailu edistää kestävää talouskehitystä, ja asettavat tavoitteekseen tehokkaan, vastavuoroisen ja asteittaisen julkisten hankintojensa markkinoiden avaamisen.

2. Tämän luvun mukaisesti vastavuoroinen pääsy julkisten hankintojen markkinoille toteutetaan kansallisen kohtelun periaatteen mukaisesti kansallisella, alueellisella ja paikallisella tasolla perinteisen alan sekä yleishyödyllisten palvelujen alan julkisten sopimusten ja käyttöoikeussopimusten osalta. Tässä luvussa määrätään Georgian julkisia hankintoja koskevan lainsäädännön asteittaisesta lähentämisestä unionin julkisia hankintoja koskevaan säännöstöön, joka perustuu julkisia hankintoja unionissa ohjaaviin periaatteisiin sekä edellytyksiin ja määritelmiin, jotka vahvistetaan julkisia rakennusurakoita sekä julkisia tavara- ja palveluhankintoja koskevien sopimusten tekomenettelyjen yhteensovittamisesta 31 päivänä maaliskuuta 2004 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2004/18/EY, jäljempänä 'direktiivi 2004/18/EY', ja vesi- ja energiahuollon sekä liikenteen ja postipalvelujen alalla toimivien yksiköiden hankintamenettelyjen yhteensovittamisesta 31 päivänä maaliskuuta 2004 annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2004/17/EY, jäljempänä 'direktiivi 2004/17/EY'.

142 artikla

Soveltamisala

1. Tätä lukua sovelletaan julkisia rakennusurakoita sekä tavara- ja palveluhankintoja koskeviin sopimuksiin, yleishyödyllisten palvelujen alan rakennusurakoita sekä tavara- ja palveluhankintoja koskeviin sopimuksiin sekä, mikäli tällaiset sopimukset ovat käytössä, käyttöoikeusurakoita ja palveluja koskeviin käyttöoikeussopimuksiin.

2. Tätä lukua sovelletaan kaikkiin hankintaviranomaisiin ja kaikkiin hankintayksiköihin, jotka täyttävät unionin julkisia hankintoja koskevan säännöstön määritelmät, jäljempänä 'hankintayksiköt'. Se kattaa myös yleishyödyllisten palvelujen alan julkisoikeudelliset laitokset ja julkiset yritykset, kuten valtion omistamat yritykset, jotka harjoittavat asianomaisia toimia, ja yksityiset yritykset, joiden toiminta perustuu yleishyödyllisten palvelujen alan erityisiin ja yksinomaisiin oikeuksiin ([1]).

3. Tätä lukua sovelletaan tämän sopimuksen liitteessä XVI-A vahvistetut kynnysarvot ylittäviin sopimuksiin.

([1]) Ilmaisua "yksityiset yritykset, joiden toiminta perustuu erityisiin ja yksinomaisiin oikeuksiin" tulkitaan 18 päivänä kesäkuuta 2004 annetun Euroopan komission ohjeasiakirjan CC/2004/33 mukaisesti.

4. Julkisen sopimuksen ennakoidun arvon laskentaperusteena käytetään maksettavaa kokonaismäärää ilman arvonlisäveroa. Soveltaessaan kyseisiä kynnysarvoja Georgia laskee ja muuntaa kyseiset arvot kansalliseksi valuutakseen käyttäen kansallisen pankkinsa vaihtokurssia.

5. Kynnysarvoja tarkistetaan säännöllisesti kahden vuoden välein alkaen sopimuksen voimaantulovuodesta euron erityisnosto-oikeuksina ilmaistun ja 1 päivänä tammikuuta voimaan tulevaa tarkistusta edeltävän elokuun viimeisenä päivänä päättyvän 24 kuukauden jakson keskimääräisen päivänkurssin perusteella. Tarkistetut kynnysarvot pyöristetään tarvittaessa alaspäin lähimpään tuhanteen euroon. Kynnysarvojen tarkistus hyväksytään tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean päätöksellä.

143 artikla

Institutionaalinen tausta

1. Kumpikin osapuoli perustaa asianmukaisen institutionaalisen kehyksen ja mekanismit ja ylläpitää niitä julkisten hankintojen järjestelmän toiminnan varmistamiseksi ja tämän luvun periaatteiden täytäntöönpanemiseksi.

2. Georgia nimittää erityisesti

a) keskushallinnon tason toimeenpanevan elimen, jonka tehtävänä on taata johdonmukainen politiikka ja sen toteutus kaikilla julkisiin hankintoihin liittyvillä aloilla. Kyseinen elin helpottaa ja koordinoi tämän luvun täytäntöönpanoa ja ohjaa asteittaista lähentämistä tämän sopimuksen liitteessä XVI-B tarkoitettuun unionin säännöstöön;

b) puolueettoman ja riippumattoman elimen, jonka tehtävänä on hankintaviranomaisten tai -yksiköiden julkisten hankintojen yhteydessä tekemien päätösten tarkistaminen. Tässä yhteydessä ”riippumaton” tarkoittaa sitä, että elimen on oltava julkinen viranomainen, joka on erillinen kaikista hankintayksiköistä ja talouden toimijoista. Kyseisen elimen tekemiin päätöksiin voidaan soveltaa oikeudellista valvontaa.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että talouden toimijoiden tekemien, kansallisen lainsäädännön rikkomisia koskevien valitusten käsittelystä vastuussa olevien viranomaisten tekemät päätökset pannaan tosiasiallisesti täytäntöön.

144 artikla

Hankintasopimusten tekemistä koskevat perussäännöt

1. Osapuolten on täytettävä viimeistään kolmen vuoden kuluttua tämän sopimuksen voimaantulosta kaikkien hankintasopimusten tekemistä koskevat perussäännöt tämän artiklan 2–15 kohdan mukaisesti. Nämä perussäännöt johtuvat suoraan julkisia hankintoja koskevista säännöistä ja periaatteista, sellaisina kuin ne sisältyvät julkisia hankintoja koskevaan unionin säännöstöön, mukaan lukien syrjimättömyyden, tasa-arvoisen kohtelun, avoimuuden ja suhteellisuuden periaate.

Julkaiseminen

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikki aiotut hankinnat julkaistaan sopivissa tiedotusvälineissä ([1]) tavalla, joka on riittävä

a) avaamaan markkinat kilpailulle; ja

b) antamaan kaikille kiinnostuneille talouden toimijoille mahdollisuuden tutustua tietoihin aiotusta hankinnasta ennen hankintasopimuksen tekemistä ja ilmaista kiinnostuksensa sopimuksen tekemiseen.

3. Julkaisun on oltava asianmukainen talouden toimijalle tulevaan hankintasopimuksen taloudelliseen etuun nähden.

4. Julkaisun on sisällettävä vähintään tehtävää hankintasopimusta koskevat olennaiset tiedot, laadulliset valintaperusteet, hankintasopimuksen tekemistä koskeva menetelmä, hankintasopimuksen tekoperusteet ja muut lisätiedot, joita talouden toimijat tarvitsevat tehdäkseen päätöksen siitä, ilmaisevatko ne kiinnostuksensa sopimuksen tekemiseen.

Hankintasopimusten tekeminen

5. Kaikki hankintasopimukset tehdään avoimella ja puolueettomalla menetelmällä, jolla estetään korruptio. Puolueettomuus varmistetaan erityisesti hankintasopimuksen aiheen syrjimättömällä kuvauksella, sillä, että hankintasopimus on avoin kaikille talouden toimijoille tasa-arvoiselta pohjalta, asianmukaisilla määräajoilla ja avoimella ja objektiivisella lähestymistavalla.

([1]) Kun unionin lainsäädännössä, johon tämän luvun mukainen lähentämisprosessi kohdistuu, viitataan julkaisemiseen *Euroopan unionin virallisessa lehdessä,* Georgian edellytetään huolehtivan julkaisemisesta Georgian virallisia julkaisukanavia käyttäen.

6. Hankintayksiköt käyttävät vaadittua rakennusurakkaa, tavaraa tai palvelua kuvatessaan suoritusta ja toimintaa koskevia yleisiä kuvauksia ja kansainvälisiä, eurooppalaisia tai kansallisia standardeja.

7. Vaadittua rakennusurakkaa, tavaraa tai palvelua koskevassa kuvauksessa ei saa viitata tiettyyn merkkiin tai lähteeseen tai erityiseen prosessiin, tai tavaramerkkeihin, patentteihin, tuotantotyyppeihin tai tuotannon erityiseen alkuperään paitsi, jos kyseinen viittaus on perusteltavissa hankintasopimuksen aiheella ja siinä esiintyy sanat ”tai vastaava”. Ensisijaisesti käytetään yleistä kuvausta suorituksista tai toiminnoista.

8. Hankintayksiköt eivät saa asettaa ehtoja, jotka johtavat toisen osapuolen talouden toimijoiden suoraan tai välilliseen syrjintään, kuten vaatimusta siitä, että sopimuksen tekemisestä kiinnostuneiden talouden toimijoiden on oltava sijoittautuneita samaan maahan tai samalle alueelle kuin hankintayksikkö.

Edellä sanotusta huolimatta hakijalta, jonka kanssa sopimus aiotaan tehdä, voidaan vaatia tietyn yritysinfrastruktuurin perustamista toiminnan toteuttamisalueelle, jos se on hankintasopimuksen erityispiirteistä johtuen perusteltua.

9. Kiinnostuksenilmausten ja tarjousten esittämisen määräajan on oltava riittävän pitkä, jotta toisen osapuolen talouden toimijat voivat tehdä mielekkään arvioinnin tarjouskilpailusta ja valmistella tarjoustaan.

10. Kaikkien osallistujien on etukäteen tiedettävä sovellettavat säännöt, valintaperusteet ja sopimuksen tekoperusteet. Näitä sääntöjä on sovellettava tasapuolisesti kaikkiin osallistujiin.

11. Hankintayksiköt voivat pyytää rajoitettua määrää hakijoita esittämään tarjouksen edellyttäen, että

a) se tapahtuu avoimesti ja syrjimättömästi; ja

b) valinta perustuu ainoastaan objektiivisiin tekijöihin kuten hakijoiden kokemukseen asianomaiselta alalta, niiden yritysten kokoon ja infrastruktuuriin sekä niiden teknisiin ja ammatillisiin kykyihin.

Pyydettäessä rajoitettua määrää hakijoita esittämään tarjous on kiinnitettävä huomiota tarpeeseen varmistaa riittävä kilpailu.

12. Hankintayksiköt voivat käyttää neuvottelumenettelyjä ainoastaan poikkeustapauksissa, jos kyseisen menettelyn käyttö ei vääristä kilpailua.

13. Hankintayksiköt voivat käyttää kelpuuttamisjärjestelmiä ainoastaan, jos kelpuutettujen toimijoiden luettelo on laadittu avoimella menettelyllä, josta on tiedotettu riittävästi. Näiden järjestelmien soveltamisalaan kuuluvat hankintasopimukset tehdään niin ikään syrjimättömästi.

14. Kumpikin osapuoli varmistaa, että sopimukset tehdään avoimella tavalla sellaisen hakijan kanssa, joka on esittänyt taloudellisesti edullisimman tarjouksen tai hinnaltaan alhaisimman tarjouksen ennakkoon laadittujen ja ilmoitettujen tarjouskilpailua ja menettelysääntöjä koskevien perusteiden pohjalta. Lopulliset päätökset ilmoitetaan kaikille hakijoille viipymättä. Jos hylätyn hakemuksen tekijä sitä pyytää, päätöksen perusteet on esitettävä riittävän yksityiskohtaisesti, jotta päätöstä voidaan tarkastella uudelleen.

Oikeussuoja

15. Kumpikin osapuoli varmistaa, että henkilöt, jotka ovat tai ovat olleet kiinnostuneita tekemään tietyn sopimuksen, ja joille on aiheutunut tai joille on vaarana aiheutua vahinkoa väitetystä sääntöjen rikkomisesta, ovat oikeutettuja tehokkaaseen ja puolueettomaan oikeussuojaan sopimuksen tekemiseen liittyvien hankintayksikön päätösten osalta. Tämän tarkastelumenettelyn aikana ja sen lopuksi tehdyt päätökset on julkistettava tavalla, joka on riittävä päätösten ilmoittamiseksi kaikille asianomaisille talouden toimijoille.

145 artikla

Asteittaisen lähentämisen suunnittelu

1. Ennen asteittaisen lähentämisen aloittamista Georgian on toimitettava tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle kattava etenemissuunnitelma tämän luvun täytäntöönpanemiseksi sekä aikataulut ja välitavoitteet, joihin on sisällyttävä kaikki uudistukset, jotka liittyvät lainsäädännön lähentämiseen unionin säännöstöön ja institutionaalisten valmiuksien kehittämiseen. Tämä etenemissuunnitelma noudattaa tämän sopimuksen liitteessä XVI-B vahvistettuja aikatauluja ja vaiheita.

2. Kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean myönteisen lausunnon jälkeen kyseistä etenemissuunnitelmaa pidetään viiteasiakirjana tämän luvun täytäntöönpanemiseksi. Euroopan unioni tekee parhaansa avustaakseen Georgiaa etenemissuunnitelman täytäntöönpanossa.

146 artikla

Asteittainen lähentäminen

1. Georgia varmistaa, että sen julkisia hankintoja koskeva lainsäädäntö lähennetään asteittain julkisia hankintoja koskevaan unionin säännöstöön.

2. Lainsäädännön lähentäminen unionin säännöstöön toteutetaan peräkkäisissä vaiheissa tämän sopimuksen liitteessä XVI-B olevan aikataulun ja liitteiden XVI-C–XVI-F, XVI-H, XVI-I ja XVI-K mukaisesti. Tämän sopimuksen liitteissä XVI-G ja XVI-J määritetään ei-pakolliset osat, joita ei tarvitse sisällyttää lainsäädäntöön, ja tämän sopimuksen liitteissä XVI-L–XVI-O määritetään ne unionin säännöstön osat, jotka jäävät lainsäädännön lähentämisen ulkopuolelle. Prosessissa otetaan asianmukaisesti huomioon Euroopan unionin tuomioistuimen vastaava oikeuskäytäntö ja Euroopan komission hyväksymät täytäntöönpanotoimenpiteet sekä tarvittaessa unionin säännöstöön tehtävät muutokset. Kunkin vaiheen täytäntöönpanoa arvioi tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea, ja komitean annettua myönteisen arvioinnin myönnetään vastavuoroinen markkinoillepääsy tämän sopimuksen liitteen XVI-B mukaisesti. Euroopan komissio ilmoittaa Georgialle viipymättä kaikista EU:n säännöstön muutoksista. Se antaa pyynnöstä asianmukaista neuvontaa ja teknistä apua kyseisten muutosten täytäntöönpanemista varten.

3. Kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea aloittaa seuraavan vaiheen arvioinnin vasta sitten, kun edellisen vaiheen täytäntöönpanotoimenpiteet on suoritettu ja hyväksytty 2 kohdassa esitettyjen sääntöjen mukaisesti.

4. Kumpikin osapuoli varmistaa, että tämän artiklan soveltamisalan ulkopuolelle jäävät julkisia hankintoja koskevat näkökohdat ja alat ovat avoimuuden, syrjimättömyyden ja tasapuolisen kohtelun periaatteiden mukaisia tämän sopimuksen 144 artiklan mukaisesti.

147 artikla

Markkinoillepääsy

1. Osapuolet sopivat, että osapuolten markkinoiden tehokas ja vastavuoroinen avautuminen tapahtuu asteittain ja samanaikaisesti. Lähentämisprosessin aikana vastavuoroisesti myönnettävän markkinoillepääsyn laajuus on yhteydessä prosessissa tapahtuneeseen edistykseen tämän sopimuksen liitteen XVI-B mukaisesti.

2. Päätös siirtyä markkinoiden avautumisen myöhempään vaiheeseen perustuu arviointiin hyväksytyn lainsäädännön vastaavuudesta unionin säännöstön kanssa ja sen käytännön täytäntöönpanosta. Kyseisiä arviointeja suorittaa säännöllisesti tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea.

3. Siltä osin kuin osapuoli on tämän sopimuksen liitteen XVI-B mukaisesti avannut julkisten hankintojen markkinansa toiselle osapuolelle,

a) unioni myöntää Georgian yrityksille riippumatta siitä, ovatko yritykset sijoittautuneet unioniin vai eivät, pääsyn hankintasopimusmenettelyihin julkisia hankintoja koskevien unionin sääntöjen mukaisesti ja soveltaa niihin yhtä edullista kohtelua kuin unionin yrityksiin;

b) Georgia myöntää unionin yrityksille riippumatta siitä, ovatko yritykset sijoittautuneet Georgiaan vai eivät, pääsyn hankintasopimusmenettelyihin julkisia hankintoja koskevien kansallisten sääntöjen mukaisesti ja soveltaa niihin yhtä edullista kohtelua kuin Georgian yrityksiin.

4. Lähentämisprosessin viimeisen vaiheen täytäntöönpanon jälkeen osapuolet tarkastelevat mahdollisuutta myöntää vastavuoroinen markkinoillepääsy tämän sopimuksen liitteessä XVI-A asetetun kynnysarvon alapuolelle jääville hankintasopimuksille.

5. Suomi tekee varauman Ahvenanmaan osalta.

148 artikla

Tiedottaminen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että hankintayksiköille ja talouden toimijoille tiedotetaan asianmukaisesti julkisista hankintamenettelyistä, myös julkaisemalla kaikki asiaa koskeva lainsäädäntö ja kaikki asiaa koskevat hallinnolliset päätökset.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että tarjouskilpailumahdollisuuksista jaetaan tietoa tehokkaasti.

149 artikla

Yhteistyö

1. Osapuolet tehostavat yhteistyötään vaihtamalla kokemuksia ja tietoja parhaista käytänteistään ja sääntelykehyksistään.

2. Unioni helpottaa tämän luvun täytäntöönpanoa tarvittaessa antamalla teknistä apua. Tämän sopimuksen VII osaston (Rahoitusapu ja petostentorjuntaa ja -valvontaa koskevat määräykset) rahoitusyhteistyötä koskevien määräysten mukaisesti rahoitusapua koskevat päätökset tehdään asianmukaisten unionin rahoitusmekanismien ja -välineiden kautta.

3. Tämän sopimuksen liitteeseen XVI-P sisältyy ohjeellinen luettelo yhteistyöalueista.

9 LUKU

Teollis- ja tekijänoikeudet

1 jakso

Yleiset määräykset

150 artikla

Tavoitteet

Tämän luvun tavoitteena on

a) helpottaa innovatiivisten ja luovien tuotteiden tuotantoa ja kauppaa osapuolten välillä; ja

b) saavuttaa riittävä ja tehokas teollis- ja tekijänoikeuksien suojan ja täytäntöönpanon taso.

151 artikla

Velvoitteiden luonne ja soveltamisala

1. Osapuolet varmistavat sellaisten teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten, joiden osapuolia ne ovat, myös teollis- ja tekijänoikeuksien kauppaan liittyvistä näkökohdista tehdyn WTO:n sopimuksen, jäljempänä 'TRIPS-sopimus', asianmukaisen ja tehokkaan täytäntöönpanon. Tämän luvun määräyksissä täydennetään ja täsmennetään TRIPS-sopimuksen ja muiden teollis- ja tekijänoikeuksia koskevien kansainvälisten sopimusten mukaisia osapuolten oikeuksia ja velvoitteita.

2. Tässä sopimuksessa "teollis- ja tekijänoikeuksilla" tarkoitetaan vähintään kaikkia sellaisia teollis- ja tekijänoikeuksien luokkia, joita käsitellään tämän sopimuksen 153–189 artiklassa.

3. Teollis- ja tekijänoikeuksien suoja sisältää myös suojan vilpillistä kilpailua vastaan vuonna 1967 tehdyn teollisoikeuden suojelemista koskevan Pariisin yleissopimuksen, jäljempänä 'Pariisin yleissopimus', 10 a artiklan mukaisesti.

152 artikla

Sammuminen

Kumpikin osapuoli perustaa teollis- ja tekijänoikeuksien kansallista tai alueellista sammumista koskevan järjestelmän.

2 jakso

Teollis- ja tekijänoikeuksia koskevat normit

1 Alajakso

Tekijänoikeus ja lähioikeudet

153 artikla

Annettava suoja

Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa

a) kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta tehdyssä Bernin yleissopimuksessa, jäljempänä 'Bernin yleissopimus', vahvistettuihin oikeuksiin ja velvoitteisiin;

b) Roomassa vuonna 1961 tehtyyn kansainväliseen yleissopimukseen esittävien taiteilijoiden, äänitteiden valmistajien sekä radioyritysten suojaamisesta;

c) TRIPS-sopimukseen;

d) Maailman henkisen omaisuuden järjestön, jäljempänä 'WIPO', tekijänoikeussopimukseen;

e) WIPOn esitys- ja äänitesopimukseen.

154 artikla

Tekijät

Kumpikin osapuoli säätää, että tekijöillä on yksinoikeus sallia tai kieltää

a) teostensa toisintaminen suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain;

b) teostensa alkuperäiskappaleen tai niiden kopioiden levitys yleisölle myymällä tai millä tahansa muulla tavalla;

c) teostensa johtoa pitkin tai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuva välittäminen yleisölle, mukaan lukien teosten saattaminen yleisön saataviin siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teokset saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

155 artikla

Esittävät taiteilijat

Kumpikin osapuoli säätää, että esittävillä taiteilijoilla on yksinoikeus

a) sallia tai kieltää esitystensä tallennus ([1]);

b) sallia tai kieltää esitystensä tallenteiden kopiointi suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain;

c) saattaa yleisön saataville esitystensä tallenteet joko myymällä tai muulla tavalla;

d) sallia tai kieltää esitystensä tallenteiden saattaminen yleisön saataviin johtoa pitkin tai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada esitysten tallenteet saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana;

e) sallia tai kieltää esitystensä yleisradiointi vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä ja niiden välittäminen yleisölle, paitsi jos esitys jo sinänsä on yleisradioitu esitys tai on peräisin tallenteelta.

([1]) Tässä luvussa 'tallennuksella' tarkoitetaan äänien ja kuvien tai niitä edustavien merkkien sisällyttämistä materiaaliseen alustaan, josta ne laitteen avulla voidaan havaita, kopioida tai tuoda julki.

156 artikla

Äänitteiden tuottajat

Kumpikin osapuoli säätää, että äänitteiden tuottajilla on yksinoikeus

a) sallia tai kieltää äänitteidensä kopiointi suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa, kokonaan tai osittain;

b) saattaa yleisön saataville äänitteensä ja niiden kopiot joko myymällä tai muulla tavalla;

c) sallia tai kieltää äänitteidensä saattaminen yleisön saataviin johtoa pitkin tai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada äänitteet saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

157 artikla

Yleisradio-organisaatiot

Kumpikin osapuoli säätää, että yleisradio-organisaatioilla on yksinoikeus sallia tai kieltää

a) lähetystensä tallennus;

b) lähetystensä tallenteiden kopiointi;

c) lähetystensä tallenteiden saattaminen yleisön saataville johtoa pitkin tai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä; ja

d) lähetystensä uudelleen tapahtuva yleisradiointi vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä sekä lähetystensä välittäminen yleisölle, jos tämä välittäminen tapahtuu paikoissa, joihin yleisöllä on pääsy pääsymaksua vastaan.

158 artikla

Yleisradiointi ja välittäminen yleisölle

1. Kumpikin osapuoli säätää oikeudesta, jolla voidaan varmistaa, että käyttäjä maksaa kohtuullisen kertakorvauksen, jos kaupallisessa tarkoituksessa julkaistua äänitettä tai sen kopiota käytetään vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä tapahtuvaan yleisradiointiin tai mihin tahansa välittämiseen yleisölle, ja varmistaa, että tämä korvaus jaetaan asianomaisten esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien kesken.

2. Esittävien taiteilijoiden ja äänitteiden tuottajien välisen sopimuksen puuttuessa osapuolet voivat määrätä ehdot tämän korvauksen jakamiselle näiden kesken.

159 artikla

Suoja-aika

1. Bernin yleissopimuksen 2 artiklassa tarkoitetut kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijänoikeudet ovat voimassa tekijän koko elinajan ja 70 vuotta tämän kuolemasta riippumatta päivästä, jona teos on laillisesti saatettu yleisön saataville.

2. Sanoitetun sävellyksen suojan voimassaoloaika päättyy 70 vuoden kuluttua seuraavista henkilöistä viimeisenä elossa olleen kuolemasta, riippumatta siitä, onko nämä henkilöt nimetty tekijäkumppaneiksi: sanoittaja ja säveltäjä, mikäli sekä sanoitus että sävellys luotiin erityisesti kyseistä sanoitettua sävellystä varten.

3. Esittävien taiteilijoiden oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua esityksestä. Kuitenkin

a) jos esityksen tallennus muussa muodossa kuin äänitteenä julkaistaan laillisesti tai välitetään laillisesti yleisölle kyseisenä aikana, oikeudet lakkaavat 50 vuoden kuluttua näistä tapahtumista ensimmäisestä,

b) jos esityksen tallennus äänitteenä julkaistaan laillisesti tai välitetään laillisesti yleisölle kyseisenä aikana, oikeudet lakkaavat 70 vuoden kuluttua näistä tapahtumista ensimmäisestä.

4. Äänitteiden tuottajien oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua tallennuksesta. Kuitenkin

a) jos äänite julkaistaan laillisesti tämän ajan kuluessa, oikeudet lakkaavat aikaisintaan 70 vuoden kuluttua ensimmäisestä laillisesta julkaisemisesta. Jos äänitettä ei ole laillisesti julkaistu ensimmäisessä virkkeessä mainittuna aikana ja jos äänite on laillisesti välitetty yleisölle tämän ajan kuluessa, mainitut oikeudet lakkaavat aikaisintaan 70 vuoden kuluttua ensimmäisestä laillisesta välittämisestä yleisölle;

b) jos äänitteiden tuottaja 50 vuoden kuluttua äänitteen laillisesta julkaisusta tai äänitteen laillisesta välittämisestä yleisölle ei enää tarjoa äänitteen kopioita myyntiin riittävinä määrinä taikka saata äänitettä yleisön saataviin, esittävä taiteilija voi irtisanoa sopimuksen, jolla esittävä taiteilija on siirtänyt tai luovuttanut oikeutensa esityksensä tallenteeseen äänitteiden tuottajalle.

5. Yleisradio-organisaatioiden oikeudet lakkaavat aikaisintaan 50 vuoden kuluttua lähetyksen ensimmäisestä yleisradioinnista, riippumatta siitä, tapahtuuko lähetys johtoa pitkin vai vapaasti etenevien radioaaltojen välityksellä, myös kaapelin tai satelliitin välityksellä.

6. Tässä artiklassa esitetyt voimassaoloajat on laskettava voimassaoloajan aloittavaa tapahtumaa seuraavan vuoden tammikuun 1 päivästä.

160 artikla

Teknisten toimenpiteiden suojaaminen

1. Kumpikin osapuoli säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaisten tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämistä, jota asianomainen henkilö suorittaa tietäen tai niin että hänellä olisi riittävät perusteet tietää pyrkivänsä kyseiseen tavoitteeseen.

2. Kumpikin osapuoli säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta, jolla torjutaan sellaista laitteiden, tuotteiden tai komponenttien valmistamista, maahantuontia, jakelua, myyntiä, vuokrausta, myytäväksi tai vuokrattavaksi ilmoittelua taikka kaupallisiin tarkoituksiin omistamista tai sellaisten palvelujen tarjoamista,

a) joita markkinoidaan, mainostetaan tai pidetään kaupan tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertämiseksi;

b) joiden tarkoituksella tai käytöllä on tehokkaan teknisen toimenpiteen kiertämisen lisäksi vain vähäistä muuta kaupallista merkitystä, tai

c) jotka on pääasiallisesti suunniteltu, tuotettu, mukautettu tai toteutettu siten, että niiden tarkoituksena on mahdollistaa tehokkaiden teknisten toimenpiteiden kiertäminen tai helpottaa sitä.

3. Tässä sopimuksessa ”teknisillä toimenpiteillä” tarkoitetaan tekniikkaa, laitetta tai komponenttia, joka on suunniteltu normaalissa käyttötarkoituksessa estämään tai rajoittamaan teoksiin tai muuhun suojeltuun aineistoon kohdistuvia tekoja, joihin ei ole saatu lupaa tekijänoikeuden tai tekijänoikeuden lähioikeuksien haltijalta kansallisessa lainsäädännössä tarkoitetulla tavalla. Teknisiä toimenpiteitä pidetään ”tehokkaina”, jos oikeudenhaltijat valvovat teoksen tai muun suojatun aineiston käyttöä jonkin sellaisen pääsynvalvonta- tai suojauskeinon avulla, jolla tavoiteltu suoja saavutetaan ja joita ovat esimerkiksi teoksen tai muun aineiston salaus, muuntaminen tai muunlainen muuttaminen taikka kopioinnin valvontajärjestelmä.

161 artikla

Oikeuksien hallinnointitietojen suoja

1. Kumpikin osapuoli säätää riittävästä oikeudellisesta suojasta sellaista henkilöä vastaan, joka suorittaa luvatta jonkin seuraavista teoista:

a) oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen poistaminen tai muuttaminen; tai

b) tämän sopimuksen nojalla suojattujen teosten tai muun aineiston levittäminen, maahantuonti levitystä varten, yleisradiointi, yleisölle välittäminen tai yleisön saataviin saattaminen niin, että sähköiset oikeuksien hallinnointitiedot on poistettu tai niitä on muutettu luvatta,

jos henkilö tietää tai hänen voidaan kohtuudella olettaa tietävän aiheuttavansa, mahdollistavansa, helpottavansa tai salaavansa kansallisessa laissa säädetyn tekijänoikeuden tai tekijänoikeuden lähioikeuksien loukkaamisen.

2. Tässä luvussa ilmaisulla ”oikeuksien hallinnointitiedot” tarkoitetaan kaikkia oikeudenhaltijoiden toimittamia tietoja, joilla tunnistetaan tämän luvun perusteella annettavan suojan kohteena oleva teos tai muu aineisto, tekijä tai muu oikeudenhaltija, tai tietoja teoksen tai muun aineiston käyttöehdoista ja -edellytyksistä sekä numeroita tai koodeja, jotka tarkoittavat tällaista tietoa. Edellä olevaa 1 kohtaa sovelletaan, jos jokin näistä tiedoista on liitetty tämän luvun perusteella annettavan suojan kohteena olevan teoksen tai muun aineiston kappaleeseen tai ilmenee mainittua teosta tai aineistoa yleisölle välitettäessä.

162 artikla

Poikkeukset ja rajoitukset

1. Kumpikin osapuoli voi niiden yleissopimusten ja kansainvälisten sopimusten mukaisesti, joiden osapuolia ne ovat, säätää rajoituksia tai poikkeuksia tämän sopimuksen 154–159 artiklassa tarkoitettuihin oikeuksiin vain tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa suojatun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja.

2. Kumpikin osapuoli säätää, että tämän sopimuksen 155–158 artiklassa vahvistettu kopiointioikeus ei koske sellaista tämän sopimuksen 155–158 artiklassa tarkoitettua tilapäistä kopiointia, joka on väliaikaista tai satunnaista sekä erottamaton ja välttämätön osa teknistä prosessia ja jonka ainoa tarkoitus on mahdollistaa

a) välittäjän toimesta tapahtuva teoksen tai muun suojatun aineiston siirto verkossa kolmansien osapuolien välillä, tai

b) teoksen tai muun suojatun aineiston laillinen käyttö, ja jolla ei ole itsenäistä taloudellista merkitystä.

163 artikla

Taiteilijan oikeus taideteoksen jälleenmyyntiin

1. Kumpikin osapuoli säätää, että alkuperäisen taideteoksen tekijällä on luovuttamaton oikeus, josta ei voida luopua edes etukäteen, saada rojalti teoksen sellaisesta jälleenmyynnistä saadusta hinnasta, joka tapahtuu sen jälkeen, kun tekijä on luovuttanut teoksensa ensimmäisen kerran.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta sovelletaan kaikkeen jälleenmyyntiin, johon osallistuu myyjinä, ostajina tai välittäjinä taidekaupan ammattilaisia, kuten huutokauppakamareita, taidegallerioita sekä taidekauppiaita yleensä.

3. Kumpikin osapuoli voi säätää, että 1 kohdassa tarkoitettua oikeutta ei sovelleta jälleenmyyntiin, jossa myyjä on hankkinut teoksen suoraan tekijältä vähemmän kuin kolme vuotta ennen tätä jälleenmyyntiä ja joissa jälleenmyyntihinta ei ylitä tiettyä vähimmäismäärää.

4. Korvauksen suorittamisesta on vastuussa myyjä. Kumpikin osapuoli voi säätää, että 2 kohdassa tarkoitetuista luonnollisista henkilöistä tai oikeushenkilöistä joku muu kuin myyjä on yksin tai yhdessä myyjän kanssa velvollinen maksamaan korvauksen.

5. Suojelua voidaan vaatia sen osapuolen sallimissa rajoissa, jossa suojaa vaaditaan. Korvausten keräämistä koskeva menettely ja korvausten määrät määritetään kansallisessa lainsäädännössä.

164 artikla

Oikeuksien kollektiivista hallinnointia koskeva yhteistyö

Osapuolet pyrkivät edistämään vuoropuhelua ja yhteistyötä yhteisvalvontajärjestöjensä välillä teosten ja muun suojatun aineiston saatavuuden ja tällaisten teosten tai muun suojatun aineiston käytöstä maksettavien korvausten siirron edistämiseksi.

2 Alajakso

Tavaramerkit

165 artikla

Kansainväliset sopimukset

Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa

a) tavaramerkkien kansainvälisestä rekisteröinnistä tehtyyn Madridin sopimukseen liittyvään lisäpöytäkirjaan ja

b) tavaroiden ja palvelujen kansainvälistä luokitusta tavaramerkkien rekisteröimistä varten koskevaan Nizzan sopimukseen.

166 artikla

Rekisteröintimenettely

1. Kumpikin osapuoli perustaa tavaramerkkien rekisteröintijärjestelmän, jossa jokainen tavaramerkkien hallintoelimen lopullinen kielteinen päätös ilmoitetaan hakijalle kirjallisesti ja perustellaan asianmukaisesti.

2. Kumpikin osapuoli antaa mahdollisuuden vastustaa tavaramerkkien rekisteröintihakemuksia. Tällaisten vastustusmenettelyjen on oltava kontradiktorisia.

3. Osapuolet tarjoavat yleisesti saataville sähköisen tietokannan tavaramerkkihakemuksista ja tavaramerkkien rekisteröinneistä.

167 artikla

Tunnetut tavaramerkit

Kumpikin osapuoli panee täytäntöön Pariisin yleissopimuksen 6 a artiklan ja TRIPS-sopimuksen tunnettujen tavaramerkkien suojelua koskevan 16 artiklan 2 ja 3 kohdan ja voi ottaa huomioon teollisoikeuden suojelemiseksi perustetun Pariisin liiton konferenssin ja WIPOn yleiskokouksen tunnettujen tavaramerkkien suojelua koskevan yhteisen suosituksen (*Joint Recommendation Concerning Provisions on the Protection of Well-Known Marks*), joka annettiin kolmannessakymmenennessäneljännessä WIPOn jäsenvaltioiden konferenssien kokoussarjassa (syyskuussa 1999).

168 artikla

Poikkeukset tavaramerkillä myönnettyihin oikeuksiin

Kumpikin osapuoli säätää rajoitetuista poikkeuksista tavaramerkillä myönnettyihin oikeuksiin, kuten kuvaavien termien oikeudenmukaisesta käytöstä, 176 artiklassa määrätystä maantieteellisten merkintöjen suojelusta tai muista rajoitetuista poikkeuksista, joissa otetaan huomioon tavaramerkin omistajan ja kolmansien osapuolien oikeutetut edut.

3 Alajakso

Maantieteelliset merkinnät

169 artikla

Soveltamisala

1. Tätä alajaksoa sovelletaan osapuolten alueilta peräisin olevien maantieteellisten merkintöjen tunnustamiseen ja suojaan.

2. Jotta osapuolen maantieteellinen merkintä saisi toisen osapuolen suojan, merkinnän on koskettava tuotteita, jotka kuuluvat kyseisen osapuolen tämän sopimuksen 170 artiklassa tarkoitetun lainsäädännön soveltamisalaan.

170 artikla

Vakiintuneet maantieteelliset merkinnät

1. Tarkasteltuaan tavaroiden alkuperänimityksistä ja maantieteellisistä merkinnöistä 22 päivänä elokuuta 1999 annettua Georgian lakia unioni toteaa, että kyseinen laki on tämän sopimuksen liitteen XVII-A määräysten mukainen.

2. Tarkasteltuaan maustettujen viinien, maustettujen viinipohjaisten juomien ja maustettujen viinistä valmistettujen juomasekoitusten määritelmää, kuvausta ja esittelyä koskevista yleisistä säännöistä 10 päivänä kesäkuuta 1991 annettua neuvoston asetusta (ETY) N:o 1601/91, maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteellisten merkintöjen ja alkuperänimitysten suojasta 20 päivänä maaliskuuta 2006 annettua neuvoston asetusta (EY) N:o 510/2006 ja sen täytäntöönpanosääntöjä maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteellisten merkintöjen rekisteröinnin, valvonnan ja suojelun osalta Euroopan unionissa, maatalouden yhteisestä markkinajärjestelystä ja tiettyjä maataloustuotteita koskevista erityissäännöksistä 22 päivänä lokakuuta 2007 annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 1234/2007 (yhteisiä markkinajärjestelyjä koskeva asetus) II osan II osaston I luvun I jaksoa sekä tislattujen alkoholijuomien määritelmistä, kuvauksesta, esittelystä, merkinnöistä ja maantieteellisten merkintöjen suojaamisesta 15 päivänä tammikuuta 2008 annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusta (EY) N:o 110/2008 Georgia toteaa, että kyseiset säädökset, säännöt ja menettelyt ovat tämän sopimuksen liitteen XVII-A määräysten mukaisia.

3. Saatuaan vastaväitemenettelyn päätökseen tämän sopimuksen liitteessä XVII-B vahvistettujen perusteiden mukaisesti ja tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XVII-C lueteltuja unionin maantieteellisiä merkintöjä vastaavien maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden eritelmiä koskevaa yhteenvetoa ja tämän sopimuksen liitteessä XVII-D lueteltujen unionin viinien, maustettujen viinien ja tislattujen alkoholijuomien maantieteellisiä merkintöjä, jotka unioni on rekisteröinyt tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetun lainsäädännön mukaisesti, Georgia suojaa kyseisiä maantieteellisiä merkintöjä tässä alajaksossa vahvistetun suojan tason mukaisesti.

4. Saatuaan vastaväitemenettelyn päätökseen tämän sopimuksen liitteessä XVII-B vahvistettujen perusteiden mukaisesti ja tarkasteltuaan tämän sopimuksen liitteessä XVII-C lueteltuja Georgian maantieteellisiä merkintöjä vastaavien maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden eritelmiä koskevaa yhteenvetoa ja tämän sopimuksen liitteessä XVII-D lueteltujen viinien, maustettujen viinien ja tislattujen alkoholijuomien maantieteellisiä merkintöjä, jotka Georgia rekisteröi tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetun lainsäädännön mukaisesti, unioni suojaa kyseisiä maantieteellisiä merkintöjä tässä alajaksossa vahvistetun suojan tason mukaisesti.

5. Maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteellisten merkintöjen suojasta tehdyn Euroopan unionin ja Georgian sopimuksen 11 artiklalla perustetun sekakomitean päätösten, jotka koskevat kyseisen sopimuksen liitteiden III ja IV muuttamista ja jotka annetaan ennen tämän sopimuksen voimaantuloa, katsotaan olevan maantieteellisten merkintöjen alakomitean päätöksiä, ja kyseisen sopimuksen liitteisiin III ja IV lisättyjen maantieteellisten merkintöjen katsotaan olevan osa tämän sopimuksen liitteitä XVII-C ja XVII-D. Näin ollen osapuolten on suojattava kyseisiä maantieteellisiä merkintöjä tämän sopimuksen mukaisina vakiintuneina maantieteellisinä merkintöinä.

171 artikla

Uusien maantieteellisten merkintöjen lisääminen

1. Osapuolet sopivat mahdollisuudesta lisätä tämän sopimuksen 179 artiklan 3 kohdassa vahvistettua menettelyä noudattaen uusia suojattavia maantieteellisiä merkintöjä tämän sopimuksen liitteisiin XVII-C ja XVII-D sen jälkeen, kun vastaväitemenettely on saatettu päätökseen ja tämän sopimuksen 170 artiklan 3 ja 4 kohdassa tarkoitettuja maantieteellisiä merkintöjä on tarkasteltu molempia osapuolia tyydyttävällä tavalla.

2. Osapuolta ei voi vaatia suojaamaan maantieteellisenä merkintänä nimeä, joka on ristiriidassa kasvilajikkeen tai eläinrodun nimen kanssa ja on sen vuoksi omiaan johtamaan kuluttajaa harhaan tuotteen todellisen alkuperän osalta.

172 artikla

Maantieteellisten merkintöjen suojan laajuus

1. Tämän sopimuksen liitteissä XVII-C ja XVII-D luetellut sekä niihin tämän sopimuksen 171 artiklan mukaisesti lisätyt maantieteelliset merkinnät ovat suojattuja

a) suojatun nimen suoralta tai välilliseltä kaupalliselta käytöltä

   i) vastaavissa tuotteissa, jotka eivät ole suojattua nimeä koskevan eritelmän mukaisia, tai

   ii) jos nimen käytöllä hyödynnetään maantieteellisen merkinnän mainetta;

b) väärinkäytöltä, jäljittelyltä tai mielleyhtymiltä ([1]), vaikka tuotteen oikea alkuperä on merkitty tai vaikka suojattu nimi on käännetty tai siihen on liitetty ilmaisu kuten ”laatu”, ”tyyppi”, ”menetelmä”, ”tuotettu kuten”, ”jäljitelmä”, ”makuinen”, ”kaltainen” tai muu samankaltainen ilmaisu;

c) muilta vääriltä tai harhaanjohtavilta merkinnöiltä, jotka liittyvät tuotteen lähtöpaikkaan, alkuperään, luonteeseen tai olennaisiin ominaisuuksiin, jotka on merkitty sisä- tai ulkopakkaukseen, mainoksiin tai asianomaista tuotetta koskeviin asiakirjoihin sekä tuotteen pakkaamiseen tavalla, joka on omiaan antamaan väärän kuvan sen alkuperästä;

d) muilta käytännöiltä, jotka saattaisivat johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen todellisen alkuperän suhteen.

([1]) Ilmaisua ”mielleyhtymä” käytetään erityisesti HS-nimikkeeseen 20.09 kuuluvien tuotteiden osalta, vaikka kuitenkin vain siltä osin kuin niitä pidetään nimikkeeseen 22.04 kuuluvina viineinä, nimikkeeseen 22.05 kuuluvina maustettuina viineinä ja kyseisen järjestelmän nimikkeeseen 22.08 kuuluvina väkevinä alkoholijuomina.

2. Jos maantieteelliset merkinnät ovat kokonaan tai osittain homonyymisiä, suoja myönnetään jokaiselle nimitykselle edellyttäen, että niitä on käytetty vilpittömässä mielessä ja ottaen asianmukaisesti huomioon paikalliset ja perinteiset käytännöt sekä sekaannusten todennäköisyys. Osapuolten on yhdessä päätettävä niistä käytännön edellytyksistä, joilla homonyymiset maantieteelliset merkinnät erotetaan toisistaan, ottaen huomioon tarve varmistaa kyseisten tuottajien tasapuolinen kohtelu ja se, että kuluttajia ei johdeta harhaan, sanotun kuitenkaan rajoittamatta TRIPS-sopimuksen 23 artiklan soveltamista. Homonyymistä nimitystä, joka saa kuluttajan virheellisesti uskomaan, että tuotteet ovat peräisin joltain muulta alueelta, ei saa rekisteröidä, vaikka nimi olisikin oikea sen alueen tai paikan osalta, mistä kyseiset tuotteet ovat peräisin.

3. Jos osapuoli kolmannen maan kanssa neuvotellessaan ehdottaa sellaisen kyseisen kolmannen maan viinin maantieteellisen merkinnän suojaamista, joka on homonyyminen toisen osapuolen maantieteellisen merkinnän kanssa, toiselle osapuolelle on annettava tästä tieto ja mahdollisuus tehdä huomautuksensa ennen kuin nimitys suojataan.

4. Tämä alajakso ei velvoita osapuolta suojaamaan toisen osapuolen maantieteellistä merkintää, joka ei ole suojattu tai jonka suoja lakkaa sen alkuperämaassa. Osapuolet ilmoittavat toisilleen, jos maantieteellinen merkintä ei ole enää suojattu sen alkuperämaassa.

173 artikla

Maantieteellisten merkintöjen kirjoitusasun suoja

1. Tämän alajakson mukaisesti suojatut maantieteelliset merkinnät, joissa käytetään Georgian aakkostoa ja muita jäsenvaltioissa virallisesti käytettyjä ei-latinalaisia aakkostoja, suojataan yhdessä niiden latinalaisen kirjoitusasun kanssa. Kyseistä kirjoitusasua voidaan käyttää myös asianomaisten tuotteiden päällysmerkinnöissä.

2. Samalla tavalla tämän alajakson mukaisesti suojatut maantieteelliset merkinnät, joissa käytetään latinalaista aakkostoa, suojataan yhdessä niiden Georgian aakkoston ja muiden jäsenvaltioissa virallisesti käytettyjen ei-latinalaisten aakkostojen kirjoitusasun kanssa. Kyseistä kirjoitusasua voidaan käyttää myös asianomaisten tuotteiden päällysmerkinnöissä.

174 artikla

Maantieteellisten merkintöjen käyttöoikeus

1. Tämän alajakson mukaisesti suojattua nimeä voivat käyttää kaikki toimijat, jotka pitävät kaupan vastaavien eritelmien mukaisia maataloustuotteita, elintarvikkeita, viinejä, maustettuja viinejä tai väkeviä alkoholijuomia.

2. Kun maantieteellinen merkintä on tämän alajakson mukaisesti suojattu, tällaisen suojatun nimen käyttö ei edellytä käyttäjiltä minkäänlaista rekisteröintiä tai lisämaksuja.

175 artikla

Suojan täytäntöönpanon valvonta

Osapuolten on valvottava tämän sopimuksen 170–174 artiklassa määrätyn suojan täytäntöönpanoa viranomaistensa asianmukaisilla toimilla. Niiden on valvottava tällaisen suojan täytäntöönpanoa myös jonkin asianomaisen osapuolen pyynnöstä.

176 artikla

Suhde tavaramerkkeihin

1. Osapuolten on viran puolesta tai minkä tahansa asianomaisen osapuolen pyynnöstä hylättävä tai mitätöitävä kummankin osapuolen lainsäädännön mukaisesti sellaisen tavaramerkin rekisteröinti, joka koskee suojatun maantieteellisen merkinnän rekisteröintiä vastaavalle tuotteelle 172 artiklan 1 kohdassa tarkoitetuissa tapauksissa, jos hakemus tavaramerkin rekisteröimiseksi on jätetty sen päivän jälkeen, jona maantieteellisen merkinnän suojaa kyseisellä alueella koskeva hakemus on jätetty.

2. Tämän sopimuksen 170 artiklassa tarkoitettujen maantieteellisten merkintöjen osalta suojaa koskevan hakemuksen jättämispäivä on 1 päivä huhtikuuta 2012.

3. Tämän sopimuksen 171 artiklassa tarkoitettujen maantieteellisten merkintöjen osalta suojaa koskevan hakemuksen jättämispäivä on päivä, jona pyyntö maantieteellisen merkinnän suojaamisesta toimitetaan toiselle osapuolelle.

4. Osapuolet eivät ole velvollisia suojaamaan maantieteellistä merkintää, jos suoja saattaisi johtaa kuluttajaa harhaan tuotteen tunnistamisessa tavaramerkin maineen ja tunnettavuuden vuoksi.

5. Osapuolten on suojattava maantieteelliset merkinnät myös silloin, kun aiempi tavaramerkki on olemassa, sanotun kuitenkaan rajoittamatta 4 kohdan soveltamista. Aiempi tavaramerkki tarkoittaa tavaramerkkiä, jonka käyttö vastaa jotakin tämän sopimuksen 172 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tapausta ja jota koskeva rekisteröintihakemus on tehty tai joka on rekisteröity tai jota koskeva oikeus on saatu asiaa koskevan lainsäädännön mukaisesti toisen osapuolen alueella tapahtuneella käytöllä ennen kuin toinen osapuoli on jättänyt maantieteellisen merkinnän suojaamista koskevan hakemuksen tämän alajakson mukaisesti. Tällaisen tavaramerkin käyttöä voidaan jatkaa ja se voidaan uusia maantieteellisen merkinnän suojaamisesta huolimatta, jos osapuolten tavaramerkkilainsäädännössä säädettyjä tavaramerkin mitättömyys- tai menettämisperusteita ei ole olemassa.

177 artikla

Yleiset säännöt

1. Tätä alajaksoa sovelletaan rajoittamatta osapuolille WTO-sopimuksesta johtuvien oikeuksien ja velvollisuuksien soveltamista.

2. Tämän sopimuksen 170 ja 171 artiklassa tarkoitettuja tuotteita tuodaan, viedään ja pidetään kaupan tuojana olevan osapuolen alueella sovellettavan lainsäädännön mukaisesti.

3. Kaikki rekisteröityjen nimien teknisistä eritelmistä johtuvat kysymykset käsitellään tämän sopimuksen 179 artiklan mukaisesti perustetussa alakomiteassa.

4. Tämän alajakson mukaisesti suojatut maantieteelliset merkinnät voi peruuttaa ainoastaan se osapuoli, josta tuote on peräisin.

5. Sen osapuolen viranomaiset, jonka alueelta tuote on peräisin, hyväksyvät tässä alajaksossa tarkoitetun tuotteen eritelmän ja sen muutokset.

178 artikla

Yhteistyö ja avoimuus

1. Osapuolet ovat yhteydessä joko suoraan tai tämän sopimuksen 179 artiklan mukaisesti perustetun maantieteellisten merkintöjen alakomitean välityksellä kaikissa tämän alajakson täytäntöönpanoon ja soveltamiseen liittyvissä asioissa. Osapuoli voi etenkin pyytää toiselta osapuolelta tietoja tuote-eritelmistä ja niiden muutoksista sekä valvontaan liittyviä yhteystietoja.

2. Kumpikin osapuoli voi julkistaa tämän artiklan nojalla suojattuja toisen osapuolen maantieteellisiä merkintöjä koskevat eritelmät tai niiden yhteenvedon sekä valvontaan liittyvät yhteystiedot.

179 artikla

Maantieteellisten merkintöjen alakomitea

1. Perustetaan maantieteellisten merkintöjen alakomitea. Unionin ja Georgian edustajista koostuvan maantieteellisten merkintöjen alakomitean tehtävänä on seurata tämän alajakson kehittymistä sekä tehostaa osapuolten yhteistyötä ja vuoropuhelua maantieteellisten merkintöjen alalla. Se on vastuussa tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle.

2. Maantieteellisten merkintöjen alakomitea tekee päätöksensä yksimielisesti. Se vahvistaa oman työjärjestyksensä. Se kokoontuu jommankumman osapuolen pyynnöstä vuorotellen EU:ssa ja Georgiassa sellaiseen aikaan, sellaisessa paikassa ja sellaisella tavalla (myös videoneuvotteluna), jonka osapuolet ovat keskenään sopineet, kuitenkin viimeistään 90 päivän kuluttua pyynnöstä.

3. Maantieteellisten merkintöjen alakomitea valvoo myös tämän alajakson moitteetonta soveltamista, ja se voi tarkastella kaikkia alajakson täytäntöönpanoon ja toimintaan liittyviä kysymyksiä. Sen tehtävänä on erityisesti

a) tehdä muutoksia sopimuksen 170 artiklan 1 ja 2 kohtaan siltä osin kuin kyseessä ovat viittaukset osapuolten alueella sovellettavaan lainsäädäntöön;

b) tehdä muutoksia tämän sopimuksen liitteisiin XVII-C ja XVII-D siltä osin kuin kyseessä ovat maantieteelliset merkinnät;

c) vaihtaa tietoja maantieteellisiä merkintöjä koskevan lainsäädännön ja politiikan kehityksestä ja mistä tahansa muusta yhteistä etua koskevasta aiheesta maantieteellisten merkintöjen alalla;

d) vaihtaa maantieteellisiä merkintöjä koskevia tietoja, jotta voidaan harkita merkintöjen suojaamista tämän alajakson mukaisesti.

4 Alajakso

Mallit

180 artikla

Kansainväliset sopimukset

Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa teollismallien kansainvälistä rekisteröintiä koskevaan Haagin sopimukseen liittyvään Geneven asiakirjaan vuodelta 1999.

181 artikla

Rekisteröityjen mallien suoja

1. Kumpikin osapuoli säätää sellaisten itsenäisesti luotujen mallien suojasta, jotka ovat uusia tai omaperäisiä ([1]). Tällainen suoja on tarjottava rekisteröinnillä, jolla myönnetään rekisteröityjen mallien haltijoille yksinoikeudet tämän artiklan määräysten mukaisesti.

2. Sellaista mallia, jota sovelletaan tai joka sisältyy moniosaisen tuotteen osana olevaan tuotteeseen, pidetään uutena ja omaperäisenä vain

a) jos osa, sen jälkeen, kun se on sisällytetty moniosaiseen tuotteeseen, pysyy näkyvissä tuotteen tavanomaisen käytön aikana; ja

b) siltä osin kuin nämä osan näkyvät piirteet itsessään täyttävät uutuuden ja omaperäisyyden vaatimukset.

3. Edellä 2 kohdan a alakohdassa tarkoitetaan 'tavanomaisella käytöllä' käyttäjän toimesta tapahtuvaa käyttöä, pois luettuna kunnossapito-, huolto- tai korjaustyöt.

4. Rekisteröidyn mallin haltijalla on oltava oikeus estää kolmansia osapuolia ilman hänen suostumustaan ainakaan valmistamasta, tarjoamasta myytäväksi, myymästä, tuomasta maahan, viemästä maasta, varastoimasta tai käyttämästä tuotetta, jossa on tai joka muodostaa suojatun mallin, kun tällaisiin toimiin ryhdytään kaupallisessa tarkoituksessa, toimet kohtuuttomasti haittaavat mallin tavanomaista hyödyntämistä tai ne eivät ole hyvän kauppatavan mukaisia.

5. Saatavilla olevan suojan keston on oltava 25 vuotta rekisteröintihakemuksen jättämispäivästä tai teollismallien kansainvälistä rekisteröintiä koskevan Haagin sopimuksen mukaisesti vahvistetusta päivästä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta Pariisin yleissopimuksen soveltamista.

182 artikla

Poikkeukset ja rajoitukset

1. Kumpikin osapuoli voi säätää rajoitetuista poikkeuksista mallien suojaan edellyttäen, että poikkeukset eivät ole kohtuuttomasti ristiriidassa suojattujen mallien tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti vahingoita suojatun mallin omistajan oikeutettuja etuja, ottaen huomioon kolmansien osapuolien oikeutetut edut.

([1]) Tätä artiklaa sovellettaessa osapuoli voi pitää omaperäisenä mallia, jonka luonne on yksilöllinen.

2. Mallisuoja ei ulotu malleihin, jotka määräytyvät olennaisesti teknisten tai toiminnallisten seikkojen perusteella. Mallioikeutta ei etenkään myönnetä tuotteen ulkoasun niille piirteille, jotka on välttämättä toisinnettava tarkalleen saman muotoisina ja kokoisina, jotta tuote, johon malli sisältyy tai johon sitä sovelletaan, voitaisiin mekaanisesti liittää toiseen tuotteeseen tai asentaa siihen, sen ympärille tai sitä vasten siten, että kumpikin tuote toimii tarkoitetulla tavalla.

183 artikla

Suhde tekijänoikeuteen

Malli suojataan myös osapuolen tekijänoikeuslain nojalla siitä päivästä lähtien, jona malli on luotu tai saatettu johonkin muotoon. Kumpikin osapuoli määrää näin myönnettävän suojan laajuuden ja edellytykset sekä vaadittavan omaperäisyyden.

5 Alajakso

Patentit

184 artikla

Kansainväliset sopimukset

Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa WIPOn patenttiyhteistyösopimukseen.

185 artikla

Patentit ja kansanterveys

1. Osapuolet tunnustavat 14 päivänä marraskuuta 2001 WTO:n ministerikokouksessa TRIPS-sopimuksesta ja kansanterveydestä annetun julistuksen merkityksen.

2. Osapuolet noudattavat tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitetun julistuksen 6 kohdasta 30 päivänä elokuuta 2003 annettua WTO:n yleisneuvoston päätöstä, ja osallistuvat sen täytäntöönpanoon.

186 artikla

Lisäsuojatodistus

1. Osapuolet tunnustavat, että niiden alueilla patentilla suojattuihin lääkkeisiin ja kasvinsuojelutuotteisiin voidaan soveltaa hallinnollista lupamenettelyä ennen markkinoille saattamista. Ne tunnustavat, että aika, joka kuluu patenttihakemuksen tekemisen ja tuotteen markkinoille saattamista koskevan ensimmäisen luvan myöntämisen välillä kansallisessa lainsäädännössä määritellyn mukaisesti, voi lyhentää patentin antamaa todellista suojaa.

2. Kumpikin osapuoli tarjoaa patentin suojaamalle lääkkeelle tai kasvinsuojelutuotteelle, johon on sovellettu hallinnollista lupamenettelyä, lisäsuojan, joka on sama kuin 1 kohdan toisessa virkkeessä tarkoitettu aika vähennettynä viidellä vuodella.

3. Sen estämättä, mitä 2 kohdassa määrätään, lisäsuojan kesto voi olla enintään viisi vuotta.

4. Sellaisten lääkkeiden osalta, joista on tehty pediatrisia tutkimuksia, joiden tulokset sisältyvät tuotetietoihin, osapuolet säätävät 2 kohdassa tarkoitettuun suojaan kuuden kuukauden lisäajan.

187 artikla

Lääkkeitä koskevan myyntiluvan hankkimiseksi toimitettujen tietojen suoja [1]

1. Osapuolet ottavat käyttöön kattavan järjestelmän, jolla taataan niiden tietojen luottamuksellisuus, salassapito ja riippumattomuus, jotka on toimitettu lääkkeiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamiseksi.

[1] Tämä artikla ei vaikuta lääkkeiden yksinkertaistettuun rekisteröintimenettelyyn hyväksyttävien maiden ja viranomaisten luettelosta 22 päivänä lokakuuta 2009 annetun Georgian hallituksen asetuksen nro 188 soveltamiseen. Edellä mainitussa asetuksessa vahvistetussa luettelossa viitataan seuraaviin maihin/viranomaisiin: EMA - Euroopan lääkevirasto, Alankomaat, Australia, Belgia, Bulgaria, Espanja, Irlanti, Islanti, Italia, Itävalta, Japani, Kanada, Korea, Kreikka, Kypros, Latvia, Liettua, Luxemburg, Malta, Norja, Portugali, Puola, Ranska, Romania, Ruotsi, Saksa, Slovakia, Slovenia, Suomi, Sveitsi, Tanska, Tšekki, Unkari, Uusi-Seelanti, Viro, Yhdistynyt kuningaskunta ja Yhdysvallat.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa lainsäädännöllään, että lääkkeiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamiseksi toimitetut tiedot pysyvät luottamuksellisina, niitä ei anneta kolmansille osapuolille ja niitä suojataan epärehellistä kaupallista käytäntöä vastaan.

3. Sen vuoksi kumpikaan osapuoli ei salli vähintään kuuden vuoden ajan osapuolen alueella sovellettavan ensimmäisen markkinointiluvan myöntämispäivästä muiden hakijoiden pitää kaupan samaa tai samankaltaista tuotetta testi- tai tutkimustulokset esittäneelle hakijalle myönnetyn markkinointiluvan perusteella, ellei testi- tai tutkimustulokset esittänyt hakija ole antanut siihen suostumustaan. Mainitun ajanjakson aikana ensimmäisen markkinointiluvan osalta esitettyjä testi- tai tutkimustuloksia ei käytetä kenenkään muun sellaisen hakijan eduksi, jonka tavoitteena on saada markkinointilupa lääkkeelle, ellei ensimmäinen hakija ole antanut siihen suostumustaan.

4. Edellä 3 kohdassa tarkoitettua kuuden vuoden määräaikaa pidennetään enintään seitsemään vuoteen, jos haltijalle myönnetään kuuden ensimmäisen vuoden aikana ensimmäisen luvan saamisesta lupa, joka koskee yhtä tai useampaa uutta käyttöaihetta, joista katsotaan olevan huomattavaa kliinistä hyötyä verrattuna olemassa oleviin hoitomuotoihin.

5. Georgia yhdenmukaistaa lääkkeiden tietosuojaa koskevan lainsäädäntönsä unionin lainsäädännön kanssa tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean päättämänä ajankohtana.

188 artikla

Kasvinsuojeluaineita koskevan myyntiluvan hankkimiseksi toimitettujen tietojen suoja

1. Kumpikin osapuoli määrittää turvallisuutta ja tehokkuutta koskevat vaatimukset ennen lupien myöntämistä kasvinsuojeluaineiden asettamiseen markkinoille.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kasvinsuojeluaineiden markkinoille saattamista koskevan luvan saamiseksi ensimmäistä kertaa toimitettuja tietoja suojataan epärehellistä kaupallista käytäntöä vastaan eikä niitä käytetä kenenkään muun sellaisen henkilön eduksi, jonka tavoitteena on saada markkinointilupa, ellei ensimmäisen luvan haltija ole antanut siihen suostumustaan.

3. Markkinointiluvan saamiseksi ensimmäistä kertaa toimitettavien testien ja tutkimusraporttien on täytettävä seuraavat ehdot:

a) ne on tarkoitettu luvan hankkimiseen tai luvan muuttamiseen siten, että aineen käyttö muihin viljelykasveihin sallitaan; ja

b) ne on sertifioitu hyvän laboratoriokäytännön tai hyvän koekäytännön periaatteiden mukaisiksi.

4. Tietosuojan on kestettävä vähintään kymmenen vuotta kyseisen osapuolen alueella sovellettavan ensimmäisen myyntiluvan myöntämisestä.

189 artikla

Kasvilajikkeet

Osapuolet suojelevat kasvinjalostajanoikeuksia uusien kasvilajikkeiden suojaamista koskevan kansainvälisen yleissopimuksen mukaisesti ja tekevät yhteistyötä edistääkseen kyseisiä oikeuksia ja pannakseen ne täytäntöön.

3 jakso

Teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpano

190 artikla

Yleiset velvoitteet

1. Osapuolet vahvistavat TRIPS-sopimuksen ja varsinkin sen III osan mukaiset sitoumuksensa ja säätävät tässä jaksossa määrätyistä täydentävistä toimenpiteistä, menettelyistä ja oikeussuojakeinoista, jotka ovat tarpeen teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanon varmistamiseksi ([1]).

([1]) Tässä alajaksossa teollis- ja tekijänoikeuksien käsite kattaa ainakin seuraavat oikeudet: tekijänoikeus; tekijänoikeuden lähioikeudet; tietokannan valmistajan sui generis -oikeus; puolijohdetuotteiden piirimallien luojan oikeudet; tavaramerkkioikeudet; mallioikeudet; patenttioikeudet, mukaan lukien lisäsuojatodistuksista johtuvat oikeudet; maantieteelliset merkinnät; hyödyllisyysmallioikeudet; kasvinjalostajanoikeudet; toiminimet, kun ne on suojattu yksinoikeudella kansallisessa lainsäädännössä.

2. Näiden täydentävien toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen on oltava oikeudenmukaisia ja tasapuolisia, ne eivät saa olla liian monimutkaisia tai kalliita eivätkä ne saa sisältää kohtuuttomia määräaikoja tai johtaa aiheettomiin viivytyksiin.

3. Näiden täydentävien toimenpiteiden ja oikeussuojakeinojen on myös oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia, ja niitä on sovellettava siten, että vältetään luomasta esteitä lailliselle kaupankäynnille ja säädetään takeista niiden väärinkäytön estämiseksi.

191 artikla

Oikeutetut hakijat

Kumpikin osapuoli myöntää oikeuden pyytää tässä jaksossa ja TRIPS-sopimuksen III osassa tarkoitettujen toimenpiteiden, menettelyjen ja oikeussuojakeinojen soveltamista seuraaville:

a) teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoille sovellettavan lainsäädännön mukaisesti,

b) kaikille muille henkilöille, joilla on oikeus käyttää näitä oikeuksia, erityisesti käyttöluvan haltijoille, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti,

c) teollis- ja tekijänoikeuksia kollektiivisesti hallinnoiville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti,

d) alan edunvalvonnasta vastaaville elimille, joilla on säännönmukaisesti tunnustettu oikeus edustaa teollis- ja tekijänoikeuksien haltijoita, jos sovellettava lainsäädäntö sen sallii ja mainitun lainsäädännön mukaisesti.

1 Alajakso

Yksityisoikeudellinen täytäntöönpano

192 artikla

Toimenpiteet todisteiden suojaamiseksi

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat jo ennen pääasiaa koskevan kanteen nostamista sen osapuolen hakemuksesta, joka on esittänyt kohtuullisesti saatavissa olevaa todistusaineistoa tukeakseen väitteitään teollis- tai tekijänoikeutensa loukkaamisesta tai tällaisen loukkaamisen uhasta, määrätä nopeita ja tehokkaita väliaikaisia toimia väitettyyn loukkaamiseen liittyvän asiaankuuluvan todistusaineiston suojaamiseksi edellyttäen, että luottamukselliset tiedot suojataan.

2. Nämä toimet voivat sisältää väitettyjen riidanalaisten tavaroiden yksityiskohtaisen kuvaamisen ja mahdollisen näytteiden oton tai riidanalaisten tavaroiden ja soveltuvissa tapauksissa näiden tavaroiden valmistuksessa ja/tai jakelussa käytettyjen materiaalien ja välineiden sekä tavaroihin liittyvien asiakirjojen haltuunottamisen. Nämä toimenpiteet toteutetaan tarvittaessa toista osapuolta kuulematta, erityisesti jos mahdollisesta viiveestä voi koitua korvaamatonta haittaa oikeudenhaltijalle tai jos todistusaineiston hävittämisen vaara on ilmeinen.

3. Jos todistusaineiston suojaamistoimenpiteet on otettu käyttöön toista osapuolta kuulematta, osapuolille, joita asia koskee, on ilmoitettava asiasta viipymättä ja viimeistään toimenpiteiden täytäntöönpanon jälkeen.

193 artikla

Tiedonsaantioikeus

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat teollis- tai tekijänoikeuden loukkausta koskevan oikeudenkäynnin yhteydessä kantajan perustellusta ja oikeasuhteisesta pyynnöstä määrätä, että sellaisten tavaroiden ja palvelujen alkuperästä ja jakeluverkosta, jotka loukkaavat teollis- tai tekijänoikeutta, antaa tietoja oikeudenloukkaaja ja/tai kuka tahansa muu henkilö,

a) jonka on todettu pitävän hallussaan riidanalaisia tavaroita kaupallisessa laajuudessa;

b) joka on tavattu käyttämästä riidanalaisia palveluja kaupallisessa laajuudessa;

c) jonka on todettu tarjoavan loukkaavassa toiminnassa käytettäviä palveluja kaupallisessa laajuudessa; tai

d) jonka on jonkin a, b tai c alakohdassa tarkoitetun henkilön toimittamien tietojen perusteella todettu tuottavan, valmistavan tai jakelevan riidanalaisia tavaroita tai tarjoavan palveluja.

2. Edellä 1 kohdassa tarkoitettuihin tietoihin sisältyvät tapauksen mukaan:

a) tuotteen tai palvelujen tuottajien, valmistajien, jakelijoiden, toimittajien ja muiden aikaisempien haltijoiden sekä aiottujen tukku- ja vähittäiskauppiaiden nimet ja osoitteet, ja

b) tiedot tuotettujen, valmistettujen, toimitettujen, vastaanotettujen tai tilattujen tavaroiden taikka palvelujen määrästä sekä kyseisistä tavaroista tai palveluista saaduista hinnoista.

3. Edellä olevan 1 ja 2 kohdan määräykset eivät rajoita muita laissa annettuja säännöksiä, jotka

a) antavat oikeudenhaltijalle oikeudet saada laajempia tietoja;

b) koskevat tämän artiklan nojalla ilmoitettujen tietojen käyttöä rikos- tai yksityisoikeudellisessa menettelyssä;

c) koskevat vastuuta tiedonsaantioikeuden väärinkäytöstä;

d) antavat mahdollisuuden kieltäytyä sellaisten tietojen antamisesta, jotka pakottaisivat 1 kohdassa tarkoitetun henkilön myöntämään oman tai lähisukulaisensa osallistumisen teollis- tai tekijänoikeuden loukkaukseen; tai

e) koskevat tietolähteiden luottamuksellisuuden suojaa tai henkilötietojen käsittelyä.

194 artikla

Väliaikaiset toimenpiteet

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että oikeusviranomaiset voivat määrätä hakijan pyynnöstä väitettyä oikeudenloukkaajaa koskevan väliaikaisen kiellon, jonka tarkoituksena on estää teollis- tai tekijänoikeuden välittömät loukkaukset tai kieltää väliaikaisesti tai, jos kansallinen lainsäädäntö sen mahdollistaa, tarvittaessa uhkasakon uhalla kyseisen oikeuden väitettyjen loukkausten jatkaminen tai asettaa jatkamisen ehdoksi oikeudenhaltijalle kuuluvan korvauksen takaamiseen tarkoitetut vakuudet. Väliaikainen kielto voidaan määrätä samoin edellytyksin välittäjälle, jonka palveluja kolmas osapuoli käyttää loukatakseen teollis- tai tekijänoikeutta.

2. Väliaikaisella kiellolla voidaan myös määrätä takavarikoitaviksi tai luovutettaviksi sellaiset tavarat, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, jotta voidaan estää niiden saattaminen markkinointikanaviin tai levittäminen markkinointikanavia pitkin.

3. Väitettyjen kaupallisessa laajuudessa tehtyjen loukkausten osalta osapuolet varmistavat, että jos hakija osoittaa olosuhteet, jotka saattavat uhata vahingonkorvauksen maksamista, oikeusviranomaiset voivat määrätä väitetyn oikeudenloukkaajan irtainta ja kiinteää omaisuutta asetettavaksi hukkaamiskieltoon sekä myös pankkitilit ja muut varat jäädytettäviksi. Tässä tarkoituksessa toimivaltaiset viranomaiset voivat tarvittaessa antaa määräyksen oikeudesta tutustua väitetyn oikeudenloukkaajan pankki-, rahoitus- ja kaupallisiin asiakirjoihin.

195 artikla

Pääasiaa koskevasta tuomiosta johtuvat toimenpiteet

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat hakijan pyynnöstä, oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta kuuluvia vahingonkorvauksia rajoittamatta ja ilman minkäänlaista korvausta, määrätä sellaiset tavarat, joiden ne ovat todenneet loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, vähintään poistettavaksi lopullisesti markkinointikanavasta tai hävitettäväksi. Toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat tarvittaessa määrätä hävitettäväksi myös näiden tavaroiden luomisessa tai valmistuksessa pääasiassa käytetyt materiaalit ja välineet.

2. Osapuolten oikeusviranomaisilla on oltava valtuudet määrätä, että nämä toimenpiteet toteutetaan oikeudenloukkaajan kustannuksella, jollei tämän esteeksi vedota erityisiin syihin.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kun teollis- tai tekijänoikeuden loukkauksen toteava oikeuden päätös on tehty, oikeusviranomaiset voivat antaa oikeudenloukkaajaa vastaan sekä sellaista välittäjää vastaan, jonka palveluja kolmas osapuoli käyttää teollis- ja tekijänoikeuden loukkaamiseksi, kieltotuomion, jonka tarkoituksena on kieltää loukkauksen jatkaminen.

4. Osapuolet voivat säätää, että toimivaltaiset oikeusviranomaiset voivat soveltuvissa tapauksissa määrätä sen henkilön pyynnöstä, johon tässä artiklassa määrätyt toimenpiteet voivat kohdistua, että vahingonkärsijälle maksetaan tässä artiklassa mainittujen toimenpiteiden soveltamisen sijasta rahallinen hyvitys, jos kyseinen henkilö on toiminut ilman tuottamusta tai laiminlyöntiä, jos kyseisten toimenpiteiden täytäntöönpano aiheuttaisi tälle henkilölle suhteetonta vahinkoa ja jos vahingonkärsijälle maksettavaa rahallista hyvitystä voidaan kohtuudella pitää tyydyttävänä.

196 artikla

Vahingonkorvaukset

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että oikeusviranomaiset määräävät vahingonkärsijän hakemuksesta oikeudenloukkaajan, joka tiesi tai jolla oli riittävät perusteet tietää ryhtyneensä loukkaavaan tekoon, maksamaan oikeudenhaltijalle vahingonkorvauksen, joka vastaa tälle loukkauksen johdosta koitunutta toisasiallista vahinkoa. Kun oikeusviranomaiset vahvistavat vahingonkorvauksen,

a) niiden otettava huomioon kaikki asianmukaiset näkökohdat, kuten vahingonkärsijälle aiheutuneet kielteiset taloudelliset seuraukset, saamatta jäänyt voitto mukaan lukien, oikeudenloukkaajan saama perusteeton etu ja soveltuvissa tapauksissa muita kuin taloudellisia tekijöitä, kuten oikeudenhaltijalle loukkauksen johdosta aiheutunut aineeton vahinko; tai

b) ne voivat a alakohdasta poiketen vahvistaa soveltuvissa tapauksissa vahingonkorvauksen kiinteänä määränä esimerkiksi vähintään niiden rojaltien tai maksujen määrän perusteella, jotka oikeudenloukkaaja olisi joutunut suorittamaan, jos se olisi pyytänyt lupaa kyseisen teollis- tai tekijänoikeuden käyttöön.

2. Sellaisia tapauksia varten, joissa oikeudenloukkaaja ei ole tietoisesti ryhtynyt loukkaavaan tekoon tai ryhtyi loukkaavaan tekoon ilman, että sillä oli riittävät perusteet tietää ryhtyvänsä siihen, osapuolet voivat säätää, että oikeusviranomaiset voivat määrätä vahingonkärsijän hyväksi voittojen perimisestä takaisin tai vahingonkorvauksesta, joka voi olla ennalta määrätty.

197 artikla

Oikeudenkäyntikulut

Kumpikin osapuoli varmistaa, että kohtuulliset ja oikeasuhteiset oikeudenkäyntikulut ja muut oikeudenkäynnin voittaneelle osapuolelle aiheutuneet kulut kuuluvat yleensä oikeudenkäynnin hävinneen maksettaviksi, jollei se ole kohtuutonta, sanotun kuitenkaan rajoittamatta kansallisissa menettelysäännöissä määrättyjen poikkeusten soveltamista.

198 artikla

Tuomioistuinten päätösten julkistaminen

Kumpikin osapuoli varmistaa, että oikeusviranomaiset voivat joko teollis- tai tekijänoikeuden loukkauksen johdosta tai molemmissa tapauksissa nostetun kanteen yhteydessä kantajan pyynnöstä ja oikeudenloukkaajan kustannuksella määrätä toteutettaviksi soveltuvia toimenpiteitä päätöstä koskevien tietojen levittämiseksi, mukaan lukien päätöksen julkistaminen ja sen julkaiseminen kokonaan tai osittain.

199 artikla

Olettama tekijänoikeudesta

Tässä alajaksossa määrättyjä toimenpiteitä, menettelyjä ja oikeussuojakeinoja sovellettaessa,

a) jotta kirjallisen tai taiteellisen teoksen tekijää voidaan pitää, jollei toisin osoiteta, tekijänä ja sen johdosta oikeutettuna ajamaan kannetta tekijänoikeutensa loukkaamisesta, riittää, että hänen nimensä on tavanmukaisella tavalla ilmoitettu teoksessa;

b) a alakohdan säännöstä sovelletaan soveltuvin osin lähioikeuksien haltijoihin heidän suojatun aineistonsa osalta.

2 Alajakso

Muut määräykset

200 artikla

Rajatoimenpiteet

1. Tässä artiklassa vahvistetaan tämän sopimuksen yleiset periaatteet teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoon tulliviranomaisten toimesta ja osapuolten tulliviranomaisten velvoitteet yhteistyöhön, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen 75 artiklan ja liitteen XIII soveltamista.

2. Kun rajatoimenpiteitä sovelletaan teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanoon, osapuolet varmistavat toimenpiteiden yhteensopivuuden GATT 1994 -sopimuksen ja TRIPS-sopimuksen velvoitteidensa kanssa.

3. Tämän artiklan määräykset rajatoimenpiteistä koskevat menettelyjä. Niissä vahvistetaan edellytykset ja menettelyt, joita noudatetaan tulliviranomaisten toimissa, kun tavarat, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta, ovat tai niiden olisi pitänyt olla tullivalvonnassa. Ne eivät millään tavalla vaikuta osapuolten teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan lainsäädännön sisältöön.

4. Teollis- ja tekijänoikeuksien tosiasiallisen täytäntöönpanon helpottamiseksi tulliviranomaiset noudattavat erilaisia lähestymistapoja sellaisten lähetysten tunnistamiseksi, jotka sisältävät tavaroita, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeutta. Näihin lähestymistapoihin sisältyy riskianalyysitekniikoita, jotka perustuvat muun muassa oikeuksien haltijoiden antamiin tietoihin, hankittuun tiedustelutietoon ja rahdin tarkastuksiin.

5. Osapuolet sopivat soveltavansa TRIPS-sopimuksen 69 artiklaa tehokkaasti sellaisten tavaroiden kansainväliseen kauppaan, joiden epäillään loukkaavan teollis- tai tekijänoikeuksia. Osapuolet perustavat tätä varten tullihallintoihinsa yhteyspisteet ja ilmoittavat niistä toisilleen, ja ne ovat valmiita vaihtamaan tietoja molempiin osapuoliin vaikuttavasta tällaisten tuotteiden kaupasta. Ne erityisesti edistävät tietojenvaihtoa ja yhteistyötä tulliviranomaisten välillä tavaramerkkioikeutta loukkaavien tuoteväärennösten ja tekijänoikeutta loukkaavien piraattituotteiden kauppaa koskevissa kysymyksissä. Tulliviranomaiset vaihtavat tarvittaessa tällaisia tietoja nopeasti ja noudattaen asianmukaisesti osapuolten tietosuojaa koskevia säännöksiä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tähän sopimukseen liitetyn, keskinäisestä hallinnollisesta avunannosta tulliasioissa tehdyn pöytäkirjan II määräyksiä.

6. Kummankin osapuolen tulliviranomaiset tekevät pyynnöstä tai omasta aloitteestaan yhteistyötä antaakseen toisen osapuolen tulliviranomaisille käytettävissä olevaa hyödyllistä tietoa etenkin tavaroista, joita kuljetetaan osapuolen alueen kautta ja jotka ovat matkalla toisen osapuolen alueelle (tai sieltä peräisin).

7. Tämän sopimuksen 74 artiklassa tarkoitettu alakomitea vahvistaa tarvittavat käytännön järjestelyt tässä artiklassa tarkoitettua tietojenvaihtoa varten.

8. Tämän sopimuksen keskinäisestä hallinnollisesta avunannosta tulliasioissa tehtyä pöytäkirjaa sovelletaan teollis- ja tekijänoikeuksien rikkomisiin, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän artiklan 5–7 kohdan soveltamisesta johtuvia yhteistyömuotoja.

9. Tämän sopimuksen 74 artiklassa tarkoitettu alakomitea toimii tämän artiklan asianmukaisen toiminnan ja täytäntöönpanon varmistamisesta vastaavana alakomiteana.

201 artikla

Käytännesäännöt

Osapuolet edistävät

a) teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamiseen tähtäävien käytännesääntöjen laatimista ammattialan tai ammatillisten järjestöjen tai liittojen toimesta;

b) käytännesääntöjen luonnosten ja kyseisten käytännesääntöjen soveltamista koskevien arviointien toimittamista osapuolten toimivaltaisille viranomaisille.

202 artikla

Yhteistyö

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä tukeakseen tämän luvun mukaisten sitoumusten ja velvoitteiden täytäntöönpanoa.

2. Yhteistyö koskee muun muassa seuraavia toimintoja:

a) tietojen vaihto teollis- ja tekijänoikeuksia sekä suojelu- ja täytäntöönpanosääntöjä koskevasta oikeudellisesta kehyksestä; kyseisten alojen lainsäädännön kehittämisestä saatujen kokemusten vaihto;

b) teollis- ja tekijänoikeuksien täytäntöönpanosta saatujen kokemusten ja tietojen vaihto;

c) tullin, poliisin sekä hallinto- ja oikeuselinten keskushallinnon ja alemmalla tasolla suorittamasta teollis- ja tekijänoikeuksien valvonnasta saatujen kokemusten vaihto; koordinointi väärennettyjen tavaroiden viennin estämiseksi, myös muiden maiden kanssa;

d) toimintaedellytysten kehittäminen; henkilöstön vaihto ja koulutus;

e) teollis- ja tekijänoikeuksia koskevan tiedon edistäminen ja levittäminen muun muassa yritysmaailmaan ja kansalaisyhteiskuntaan; kuluttajien ja oikeudenhaltijoiden tietoisuuden lisääminen;

f) institutionaalisen yhteistyön kehittäminen esimerkiksi teollis- ja tekijänoikeuksista vastaavien virastojen välillä;

g) suurelle yleisölle suunnatun, teollis- ja tekijänoikeuspolitiikkaa koskevan aktiivisen tiedotuksen ja koulutuksen edistäminen: tehokkaiden strategioiden laatiminen tärkeimpien kohderyhmien tunnistamiseksi ja tiedotusohjelmien laatiminen kuluttajien ja tiedotusvälineiden tietoisuuden lisäämisestä teollis- ja tekijänoikeuksien rikkomisen vaikutuksista, terveysriskit ja yhteydet järjestäytyneeseen rikollisuuteen mukaan luettuina.

10 LUKU

Kilpailu

203 artikla

Periaatteet

Osapuolet tunnustavat vapaan ja vääristymättömän kilpailun merkityksen kauppasuhteissaan. Osapuolet tunnustavat, että kilpailunvastaiset yritysten toimintatavat ja valtiolliset toimet (mukaan lukien tuet) voivat vääristää markkinoiden asianmukaista toimintaa ja vaarantaa kaupan vapauttamisesta saatavat edut.

204 artikla

Kilpailunrajoituksia ja yrityskeskittymiä koskeva lainsäädäntö ja sen täytäntöönpano

1. Kumpikin osapuoli pitää alueellaan voimassa kattavan kilpailulainsäädännön, jonka avulla torjutaan kilpailua rajoittavia sopimuksia, yhdenmukaistettuja menettelytapoja ja määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten yksipuolista kilpailua rajoittavaa toimintaa ja jossa säädetään yrityskeskittymien tehokkaasta valvonnasta tehokkaan kilpailun olennaisen estymisen ja määräävän aseman väärinkäytön välttämiseksi.

2. Kumpikin osapuoli ylläpitää viranomaista, jonka vastuulla on 1 kohdassa tarkoitetun kilpailulainsäädännön tehokas täytäntöönpano ja jolla on siihen asianmukaiset välineet.

3. Osapuolet tunnustavat, että on tärkeää soveltaa niiden kilpailulainsäädäntöä avoimesti ja syrjimättömästi noudattaen oikeudenmukaisen menettelyn ja asianomaisten yritysten puolustautumisoikeuksien periaatteita.

205 artikla

Valtion monopolit, julkiset yritykset ja yritykset, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia

1. Tämän luvun määräykset eivät estä osapuolta perustamasta tai ylläpitämästä valtion monopoleja, julkisia yrityksiä ja yrityksiä, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia sen lainsäädännön mukaisesti.

2. Kumpikin osapuoli huolehtii siitä, että valtion monopoleihin, julkisiin yrityksiin ja yrityksiin, joille on myönnetty erityis- tai yksinoikeuksia, sovelletaan 204 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kilpailulainsäädäntöä siltä osin kuin kyseisen lainsäädännön soveltaminen ei oikeudellisesti tai tosiasiallisesti estä kyseisille yrityksille uskottujen yleisen edun mukaisten tehtävien suorittamista.

206 artikla

Tuet

1. Tätä artiklaa sovellettaessa ”tuella” tarkoitetaan toimenpidettä, joka täyttää tukisopimuksen 1 artiklassa säädetyt edellytykset, riippumatta siitä, onko se myönnetty tavaroiden tuottamiseen vai palvelujen tarjoamiseen, ja joka on mainitun sopimuksen 2 artiklassa tarkoitetulla tavalla erityinen.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa tukien avoimuuden. Tätä varten kumpikin osapuoli toimittaa kahden vuoden välein toiselle osapuolelle kertomuksen, joka koskee sen hallituksen tai viranomaisten myöntämien, tavaroiden tuotantoon liittyvien tukien oikeusperustaa, muotoa, määrää tai talousarvioita ja mahdollisuuksien mukaan tuensaajaa. Kertomus katsotaan toimituksi, jos kukin osapuoli asettaa asianmukaiset tiedot saataville julkisille verkkosivuille.

3. Osapuoli toimittaa toisen osapuolen pyynnöstä nopeasti sellaiset tiedot ja vastaukset kysymyksiin, jotka koskevat palvelujen tarjoamiseen liittyviä yksilöityjä tukia.

207 artikla

Riitojen ratkaiseminen

Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) määräyksiä riitojenratkaisumenettelystä ei sovelleta tämän sopimuksen 203, 204 ja 205 artiklaan.

208 artikla

Suhde WTO:hon

Tämän luvun määräykset eivät vaikuta osapuolelle WTO-sopimuksesta ja erityisesti tukisopimuksesta ja riitojen ratkaisemista koskevasta sopimuksesta johtuviin oikeuksiin ja velvollisuuksiin.

209 artikla

Luottamuksellisuus

Osapuolet ottavat tämän luvun mukaisessa tietojenvaihdossa huomioon lainsäädäntönsä mukaiset salassapitovelvollisuuden ja liikesalaisuuden vaatimusten asettamat rajoitukset.

11 LUKU

Kauppaan liittyvät energia-alan määräykset

210 artikla

Määritelmät

Tätä lukua sovellettaessa tarkoitetaan

a) ’energiatuotteilla’ raakaöljyä (HS-nimike 27.09), maakaasua (HS-nimike 27.11) ja sähköenergiaa (HS-nimike 27.16);

b) ’energiankuljetusvälineillä’ korkeapaineisia maakaasuputkia, suurjännitteisiä sähkönsiirtoverkkoja ja -johtoja mukaan lukien rajayhdysputket ja -johdot kaasun tai sähkön eri siirtoverkkojen yhdistämiseksi, raakaöljyputkia, rautateitä ja muita kiinteitä välineitä energiatuotteiden kauttakuljetusta varten;

c) ’kauttakululla’ energiatuotteiden kulkua osapuolen alueen kautta, mihin voi sisältyä lastaus kuljetusvälineestä toiseen, varastointi, kollien jakaminen tai kuljetusmuodon muutos, kun kysymyksessä on vain osa koko matkasta, joka alkaa ja päättyy sen osapuolen rajojen ulkopuolella, jonka alueen kautta kuljetus tapahtuu;

d) ’luvattomalla haltuunotolla’ kaikkia toimia, joissa energiatuotteita otetaan laittomasti haltuun energiankuljetusvälineistä.

211 artikla

Kauttakulku

Osapuolet varmistavat kauttakulun kansainvälisten sitoumustensa sekä GATT 1994 -sopimuksen ja energiaperuskirjan määräysten mukaisesti.

212 artikla

Kauttakuljetettavien tuotteiden luvaton haltuunotto

Kumpikin osapuoli toteuttaa tarvittavat toimenpiteet kieltääkseen ja lopettaakseen alueensa kautta kuljetettavien energiatuotteiden luvattoman haltuunoton minkään kyseisen osapuolen valvontaan tai lainkäyttövaltaan kuuluvan yksikön toiminnan johdosta.

213 artikla

Kauttakulun keskeytyksettömyys

1. Osapuoli ei ota alueensa kautta kulkevia energiatuotteita tai muuten puutu niiden kauttakulkuun paitsi jos tällaisesta ottamisesta tai muusta puuttumisesta on erikseen määrätty jossakin kauttakulkua koskevassa kaupallisessa tai muussa sopimuksessa tai jos energiankuljetusvälineiden toiminnan jatkuminen ilman nopeita korjaavia toimenpiteitä aiheuttaa kohtuuttoman uhan yleiselle turvallisuudelle, kulttuuriperinnölle, terveydelle, turvallisuudelle tai ympäristölle, jolloin edellytetään, ettei kyseistä toimenpidettä toteuteta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään tai kansainvälisen kaupan peiteltyyn rajoittamiseen.

2. Jos mistään osapuolia tai yhtä tai useampaa osapuolen valvontaan tai lainkäyttövaltaan kuuluvaa yksikköä koskevasta asiasta syntyy riitaa, osapuoli, jonka alueen kautta energiatuotteiden kauttakulku tapahtuu, pidättäytyy keskeyttämästä tai vähentämästä tai sallimasta valvontansa tai lainkäyttövaltansa piiriin kuuluvan yksikön, mukaan luettuina julkiset kaupalliset yritykset, keskeyttää tai vähentää kyseistä kauttakulkua, jollei keskeyttämisestä tai vähentämisestä ole erikseen määrätty sopimuksessa, jolla kauttakulkua tai kuljetusta hallitaan, ennen asianomaisessa sopimuksessa määrätyn riitojen ratkaisumenettelyn tai tämän sopimuksen liitteen XVIII tai tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) mukaisen kiireellisen menettelyn päättämistä, paitsi jos on kyse 1 kohdassa tarkoitetuista olosuhteista.

3. Osapuolta ei pidetä vastuussa tämän artiklan mukaisesta kauttakulun keskeytyksestä tai vähentämisestä, jos osapuolen on mahdotonta tarjota tai kauttakuljettaa energiatuotteita kolmannen maan tai kolmannen maan valvonnassa tai lainkäyttövallassa olevan yksikön toiminnan johdosta.

214 artikla

Operaattoreiden kauttakuljetusvelvoite

Kumpikin osapuoli varmistaa, että energiankuljetusvälineiden operaattorit toteuttavat tarvittavat toimenpiteet

a) kauttakulun tahattoman keskeyttämisen tai vähentämisen riskin minimoimiseksi;

b) tahattomasti keskeytetyn tai vähennetyn kauttakulun tavanomaisen toiminnan pikaiseksi palauttamiseksi.

215 artikla

Sääntelyviranomaiset

1. Kumpikin osapuoli nimittää riippumattomat sääntelyviranomaiset, joilla on toimivalta säännellä kaasu- ja sähkömarkkinoita. Näiden sääntelyviranomaisten on oltava oikeudellisesti erillisiä ja toiminnallisesti riippumattomia kaikista muista julkisista ja yksityisistä yrityksistä, markkinatoimijoista ja muista toimijoista.

2. Sääntelyviranomaisen päätösten ja sen käyttämien menettelyjen on oltava tasapuolisia kaikkien markkinatoimijoiden kannalta.

3. Toimijalla, johon sääntelyviranomaisen päätös vaikuttaa, on oikeus valittaa päätöksestä muutoksenhakuelimeen, joka on riippumaton kaikista asianomaisista osapuolista. Jos muutoksenhakuelin ei ole luonteeltaan tuomioistuin, sen päätökset on aina perusteltava kirjallisesti ja sen päätöksistä on lisäksi voitava valittaa puolueettomalle ja riippumattomalle oikeusviranomaiselle. Muutoksenhakuelinten päätökset on pantava tehokkaasti täytäntöön.

216 artikla

Markkinoiden organisointi

1. Osapuolet varmistavat, että energiamarkkinoilla toimitaan tavalla, jolla voidaan saavuttaa kilpailukykyiset, turvalliset ja ympäristön kannalta kestävät olosuhteet, eikä yrityksiä syrjitä oikeuksien tai velvollisuuksien osalta.

2. Sen estämättä, mitä 1 kohdassa määrätään, osapuoli voi asettaa yleisen taloudellisen edun nimissä yrityksille velvoitteita, jotka koskevat turvallisuutta toimitusvarmuus mukaan lukien, toimitusten säännöllisyyttä, laatua ja hintaa sekä ympäristön suojelua, mukaan lukien energiatehokkuus, energian tuotanto uusiutuvista lähteistä ja ilmaston suojelu. Velvoitteet on määriteltävä selkeästi, ja niiden on oltava läpinäkyviä, oikeasuhteisia ja todennettavissa.

3. Jos osapuoli sääntelee kaasun ja sähkön myyntihintaa kotimarkkinoilla, kyseinen osapuoli varmistaa, että säännellyn hinnan laskennan perustana oleva menetelmä julkaistaan ennen säännellyn hinnan voimaantuloa.

217 artikla

Mahdollisuus käyttää energiankuljetusvälineitä

1. Kumpikin osapuoli varmistaa alueellaan kaikkiin käyttäjiin avoimella, objektiivisella ja syrjimättömällä tavalla sovellettavan järjestelmän, joka koskee kolmansien osapuolten mahdollisuutta käyttää energiankuljetusvälineitä, nesteytetyn maakaasun käsittelylaitoksia ja varastoja.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että energiankuljetusvälineiden pääsytariffi ja muut energiankuljetusvälineiden käyttömahdollisuuteen liittyvät ehdot ovat objektiivisia, kohtuullisia ja avoimia eivätkä aiheuta syrjintää alkuperän, omistajuuden tai energiatuotteiden määräpaikan perusteella.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kaikki sekä fyysinen että virtuaalinen tekninen ja sovittu kapasiteetti jaetaan avoimia ja syrjimättömiä perusteita ja menettelyjä soveltaen.

4. Jos kolmannelle osapuolelle kieltäydytään myöntämästä käyttömahdollisuutta, osapuolet varmistavat, että energiankuljetusvälineiden operaattorit antavat käyttömahdollisuutta pyytäneelle toimijalle pyynnöstä perustellun selityksen, jollei oikeussuojasta muuta johdu.

5. Kumpikin osapuoli voi poikkeuksellisesti poiketa 1–4 kohdan määräyksistä sen lainsäädännössä vahvistettujen objektiivisten perusteiden mukaisesti. Osapuoli voi etenkin soveltaa omassa lainsäädännössään mahdollisuutta myöntää tapauskohtaisesti määräajaksi poikkeus kolmannen osapuolen käyttömahdollisuutta koskeviin sääntöihin merkittävien uusien energiankuljetusvälineiden osalta.

218 artikla [1]

Suhde energiayhteisösopimukseen

1. Jos tämän luvun määräykset ja energiayhteisösopimuksen määräykset tai energiayhteisösopimuksen mukaisesti sovellettavat unionin lainsäädännön säännökset ovat keskenään ristiriidassa, sovelletaan energiayhteisösopimuksen määräyksiä tai energiayhteisösopimuksen mukaisesti sovellettavia unionin lainsäädännön säännöksiä.

2. Tämän luvun määräyksiä sovellettaessa etusija annetaan sellaisen lainsäädännön tai muiden säädösten antamiselle, jotka ovat yhdenmukaisia energiayhteisösopimuksen kanssa tai jotka perustuvat unionissa sovellettavaan lainsäädäntöön. Jos tämän luvun määräyksistä syntyy riitaa, kyseiset edellytykset täyttävien lainsäädännön tai muiden säädösten katsotaan olevan yhdenmukaisia tämän luvun kanssa. Arvioitaessa sitä, täyttävätkö lainsäädäntö tai muut säädökset kyseiset edellytykset, otetaan huomioon kaikki energiayhteisösopimuksen 91 artiklan mukaisesti annetut päätökset.

[1] Kun Georgia soveltaa tätä lukua, tätä artiklaa sovelletaan vasta jos ja kun Georgiasta on tullut energiayhteisösopimuksen osapuoli ja siinä määrin kuin energiayhteisösopimuksen määräyksiä tai energiayhteisösopimuksen mukaisesti sovellettavan unionin lainsäädännön säännöksiä sovelletaan Georgiaan.

12 LUKU

Avoimuus

219 artikla

Määritelmät

Tätä lukua sovellettaessa

a) ”yleisesti sovellettava toimenpide” sisältää lait, säädökset, tuomioistuinten päätökset, menettelyt ja hallinnolliset päätökset, jotka voivat vaikuttaa johonkin tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisalaan kuuluvaan asiaan. Se ei sisällä toimenpiteitä, jotka kohdistuvat tiettyyn henkilöön tai henkilöiden ryhmään;

b) ”asianomaisella henkilöllä” tarkoitetaan luonnollista henkilöä tai osapuolen alueelle sijoittautunutta oikeushenkilöä, johon yleisesti sovellettava toimenpide saattaa suoraan vaikuttaa.

220 artikla

Tavoite

Osapuolet tunnustavat sen vaikutuksen, joka niiden sääntelyjärjestelmällä voi olla niiden väliseen kauppaan ja investointeihin, ja tarjoavat talouden toimijoille, myös pienille ja keskisuurille yrityksille, ennakoitavissa olevan sääntelyjärjestelmän ja tehokkaat menettelyt ottaen asianmukaisesti huomioon oikeusvarmuuden ja suhteellisuuden vaatimukset.

221 artikla

Julkaiseminen

1. Kumpikin osapuoli varmistaa, että yleisesti sovellettavat toimenpiteet

a) ovat nopeasti ja helposti käytettävissä virallisesti tähän tarkoitettujen välineiden avulla ja mahdollisuuksien mukaan sähköisesti, jotta kuka tahansa voi tutustua niihin;

b) tarjoavat selityksen kyseisten toimenpiteiden tavoitteesta ja sen perusteluista; ja

c) ovat sellaisia, että niiden julkaisun ja voimaantulon välinen aika on riittävä, paitsi asianmukaisesti perustelluissa tapauksissa, kuten turvallisuudesta tai hätätilanteesta johtuen.

2. Kumpikin osapuoli

a) pyrkii julkaisemaan sopivan varhaisessa vaiheessa kaikki ehdotukset toteuttaa tai muuttaa yleisesti sovellettavia toimenpiteitä ja selvityksen kyseisen ehdotuksen tavoitteesta ja sen perusteluista;

b) antaa asianomaisille henkilöille riittävästi mahdollisuuksia esittää huomautuksia kyseisestä ehdotuksesta ja varaa erityisesti riittävästi aikaa näille mahdollisuuksille; ja

c) pyrkii ottamaan huomioon asianomaisten henkilöiden kyseisestä ehdotuksesta esittämät huomautukset.

222 artikla

Tiedustelut ja yhteyspisteet

1. Kaikkia tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisalaan kuuluvia asioita koskevan viestinnän helpottamiseksi osapuolten välillä kumpikin osapuoli nimeää yhteyspisteen, joka toimii koordinaattorina.

2. Kumpikin osapuoli perustaa mekanismin tai pitää yllä mekanismia, jolla vastataan henkilöiden esittämiin tiedusteluihin, jotka koskevat ehdotettua tai voimassaolevaa yleisesti sovellettavaa toimenpidettä ja sen soveltamista. Tiedustelut voidaan esittää 1 kohdan nojalla perustetun yhteyspisteen kautta tai muulla tarkoituksenmukaisella tavalla.

3. Osapuolet tunnustavat, että 2 kohdassa tarkoitettu vastaus ei välttämättä ole lopullinen tai oikeudellisesti sitova, vaan se on annettu vain tiedoksi, jollei niiden lainsäädännössä toisin säädetä.

4. Osapuolen pyynnöstä toinen osapuoli toimittaa viipymättä tietoja ja vastaa kysymyksiin, jotka koskevat yleisesti sovellettavaa toimenpidettä tai yleisesti sovellettavan toimenpiteen hyväksymis- tai muutosehdotusta, joka pyynnön esittäneen osapuolen mukaan voi vaikuttaa tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) toimintaan, riippumatta siitä, onko pyynnön esittäneelle osapuolelle aiemmin ilmoitettu kyseisestä toimenpiteestä.

223 artikla

Yleisesti sovellettavien toimenpiteiden hallinnointi

1. Kumpikin osapuoli hallinnoi kaikkia yleisesti sovellettavia toimenpiteitä objektiivisella, puolueettomalla ja kohtuullisella tavalla.

2. Soveltaessaan kyseisiä toimenpiteitä yksittäistapauksissa toisen osapuolen yksittäisiin henkilöihin, tavaroihin tai palveluihin kumpikin osapuoli

a) pyrkii tarjoamaan asianomaisille henkilöille, joita menettely välittömästi koskee, kohtuullisessa määräajassa menettelysääntöjensä mukaisesti menettelyjen aloittamisen jälkeen selvityksen siitä oikeusviranomaisesta, jossa menettely on aloitettu, ja yleisen kuvauksen riidan aiheista;

b) antaa asianomaisille henkilöille kohtuullisen mahdollisuuden esittää tosiasioita ja väitteitä näkemystensä tueksi ennen lopullista hallinnollista toimenpidettä, jos siihen on aikaa ja jos menettelyn luonne ja yleinen etu sen sallivat; ja

c) varmistaa, että sen menettelyt perustuvat sen lainsäädäntöön ja toteutetaan sen lainsäädännön mukaisesti.

224 artikla

Uudelleentarkastelu ja muutoksenhaku

1. Kumpikin osapuoli perustaa tai pitää yllä oikeudellisia, välitys- tai hallinnollisia tuomioistuimia tai menettelyjä, joiden tarkoituksena on tarkastella pikaisesti uudelleen ja, jos on aihetta, korjata tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisalaan kuuluviin asioihin liittyviä hallinnollisia toimenpiteitä. Kyseisten tuomioistuinten ja menettelyjen on oltava puolueettomia ja riippumattomia hallinnollisesta toimeenpanosta vastaavasta viranomaisesta, ja niistä vastaaville ei saa koitua merkittävää etua asian lopputuloksesta.

2. Kumpikin osapuoli varmistaa, että menettelyn osapuolilla on kyseisissä tuomioistuimissa tai menettelyissä oikeus

a) kohtuulliseen mahdollisuuteen tukea tai puolustaa kantojaan; ja

b) ratkaisuun, joka perustuu näyttöön ja esitettyihin asiakirjoihin tai, jos lainsäädäntö niin edellyttää, hallintoviranomaisen kokoamiin asiakirjoihin.

3. Kumpikin osapuoli varmistaa, että kyseessä olevasta hallinnollisesta toimenpiteestä vastaava viranomainen panee kyseisen ratkaisun täytäntöön ja noudattaa sitä, jollei sen omassa lainsäädännössä säädetystä muutoksenhausta tai toisesta uudelleentarkastelusta muuta johdu.

225 artikla

Sääntelyn laatu ja toimivuus sekä hyvä hallintotapa

1. Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä sääntelyn laadun ja toimivuuden parantamiseksi muun muassa vaihtamalla tietoja ja parhaita toimintatapoja, jotka koskevat niiden sääntelypolitiikkaa ja sääntelyn vaikutusten arviointeja.

2. Osapuolet tunnustavat hyvän hallintotavan periaatteiden [1] merkityksen ja sopivat tekevänsä yhteistyötä edistääkseen niitä muun muassa tietojen ja parhaiden toimintatapojen vaihdon avulla.

226 artikla

Erityiset säännöt

Tämän luvun määräyksiä sovelletaan rajoittamatta tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) muissa luvuissa vahvistettuja avoimuutta koskevia erityisiä sääntöjä.

13 LUKU

Kauppa ja kestävä kehitys

227 artikla

Taustaa ja tavoitteet

1. Osapuolet muistuttavat mieliin Yhdistyneiden kansakuntien ympäristö- ja kehityskonferenssin Agenda 21 -asiakirjan vuodelta 1992, Kansainvälisen työjärjestön (ILO) julistuksen työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista vuodelta 1998, kestävää kehitystä koskevan Johannesburgin täytäntöönpanosuunnitelman vuodelta 2002, Yhdistyneiden kansakuntien talous- ja sosiaalineuvoston kokouksen ministeritason julkilausuman vuodelta 2006, joka koskee tuottavaa täystyöllisyyttä ja ihmisarvoista työtä kaikille, sekä ILO:n julistuksen sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta vuodelta 2008. Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa kansainvälisen kaupan kehittämiseen sellaisella tavalla, joka edistää kestävän kehityksen tavoitetta nykyisten ja tulevien sukupolvien hyväksi, sekä sen varmistamiseen, että tämä tavoite sisältyy niiden kauppasuhteiden kaikkiin tasoihin ja näkyy niissä.

2. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa kestävän kehityksen tavoitteluun, ja tunnustavat, että taloudellinen ja sosiaalinen kehitys sekä ympäristönsuojelu ovat sen toisistaan riippuvaisia ja toisiaan vahvistavia tukipilareita. Ne korostavat, että on hyödyllistä huomioida kauppaan liittyvät työ [2] - ja ympäristökysymykset osana kaupan ja kestävän kehityksen globaalia lähestymistapaa.

228 artikla

Oikeus sääntelyyn ja suojelun tasot

1. Osapuolet tunnustavat kummankin osapuolen oikeuden määritellä kestävää kehitystä koskevan politiikkansa ja painopisteensä, vahvistaa omat kansalliset ympäristön- ja työsuojelun tasonsa ja antaa tai muuttaa asiaa koskevaa lainsäädäntöään ja politiikkaansa sen mukaisesti tämän sopimuksen 229 ja 230 artiklassa tarkoitettuja kansainvälisesti tunnustettuja normeja ja sopimuksia koskevia sitoumuksiaan noudattaen.

2. Tässä yhteydessä kumpikin osapuoli pyrkii varmistamaan, että sen lainsäädännöllä ja politiikoilla tarjotaan korkea ympäristön- ja työsuojelun taso ja kannustetaan siihen, sekä pyrkii jatkamaan lainsäädäntönsä ja politiikkojensa sekä niihin perustuvien suojelun tasojen parantamista.

229 artikla

Monenväliset työelämää koskevat normit ja sopimukset

1. Osapuolet tunnustavat tuottavan täystyöllisyyden ja ihmisarvoisen työn keskeisen merkityksen globalisaatioprosessin hallitsemisessa ja vahvistavat sitoumuksensa edistää kansainvälisen kaupan kehitystä tavalla, joka tukee tuottavaa täystyöllisyyttä ja ihmisarvoisen työn tarjoamista kaikille. Osapuolet sitoutuvat tässä yhteydessä asianmukaiseen vuoropuheluun ja yhteistyöhän molemmille tärkeissä kauppaan liittyvissä työelämän kysymyksissä.

2. Osapuolet sitoutuvat ILO:n jäsenyydestä johtuvien velvoitteidensa ja Kansainvälisen työkonferenssin 86. kokouksessaan vuonna 1998 työelämän perusperiaatteista ja -oikeuksista hyväksymän ILO:n julistuksen ja sen seurannan velvoitteiden mukaisesti kunnioittamaan, edistämään ja toteuttamaan lainsäädännössään ja käytännössään ja koko alueellaan kansainvälisesti tunnustettuja keskeisiä työelämän perusnormeja, jotka sisältyvät ILO:n keskeisiin yleissopimuksiin, ja erityisesti seuraavia:

---

[1] Sellaisina kuin ne on esitetty hyvästä hallinnosta 20 päivänä kesäkuuta 2007 annetussa Euroopan neuvoston ministerikomitean suosituksessa CM/Rec(2007)7 jäsenvaltioille.

[2] Tämän luvun viittaukset työhön sisältävät kysymykset, jotka liittyvät ILO:n, jonka kautta ihmisarvoista työtä koskeva ohjelma on laadittu, strategisiin tavoitteisiin, kuten on sovittu ILO:n julistuksessa sosiaalisesti oikeudenmukaisesta globalisaatiosta vuodelta 2008.

a) järjestäytymisoikeus ja kollektiivisen neuvotteluoikeuden tosiasiallinen tunnustaminen;

b) kaikenlaisen pakkotyön poistaminen;

c) lapsityövoiman käytön tosiasiallinen poistaminen; ja

d) työmarkkinoilla ja ammatin harjoittamisen yhteydessä tapahtuvan syrjinnän poistaminen.

3. Osapuolet vahvistavat sitoutuneensa panemaan tehokkaasti täytäntöön lainsäädännössään ja menettelytavoissaan keskeiset, tärkeimmät ja muut ILO:n yleissopimukset, jotka Georgia ja jäsenvaltiot ovat ratifioineet.

4. Osapuolet aikovat myös harkita toisten, ILO:n ajantasaisiksi luokittelemien tärkeiden ja muiden yleissopimusten ratifioimista. Osapuolet vaihtavat säännöllisesti tietoja tilanteestaan ja kehityksestään tässä asiassa.

5. Osapuolet tunnustavat, että työelämän perusperiaatteiden ja -oikeuksien loukkaamiseen ei voida vedota eikä sitä voida muutenkaan käyttää oikeutettuna kilpailuetuna ja ettei työnormeja pitäisi käyttää kaupassa protektionistisiin tarkoituksiin.

230 artikla

Monenvälinen ympäristöhallinto ja monenväliset ympäristösopimukset

1. Osapuolet tunnustavat monenvälisen ympäristöhallinnon ja monenvälisten ympäristösopimusten merkityksen kansainvälisen yhteisön vastauksena maailmanlaajuisiin tai alueellisiin ympäristöongelmiin ja korostavat tarvetta kaupan ja ympäristöpolitiikkojen keskinäisen täydentävyyden lujittamiseen. Osapuolet sitoutuvat tässä yhteydessä asianmukaiseen vuoropuheluun ja yhteistyöhön kauppaan liittyviä ympäristökysymyksiä koskevissa neuvotteluissa sekä muissa molemmille tärkeissä kauppaan liittyvissä ympäristökysymyksissä

2. Osapuolet vahvistavat sitoutuneensa panemaan tehokkaasti täytäntöön lainsäädännössään ja menettelytavoissaan monenväliset ympäristösopimukset, joiden osapuolia ne ovat.

3. Osapuolet vaihtavat säännöllisesti tietoja tilanteestaan ja edistymisestään monenvälisten ympäristösopimusten tai tällaisten sopimusten muutosten ratifioinnin suhteen.

4. Osapuolet vahvistavat sitoumuksensa pyrkiä saavuttamaan Yhdistyneiden kansakuntien ilmastonmuutosta koskevan puitesopimuksen, jäljempänä 'UNFCCC', ja sen pöytäkirjan (Kioton pöytäkirja) lopullisen tavoitteen. Ne sitoutuvat tekemään yhteistyötä tulevien kansainvälisten ilmastonmuutostoimien kehittämiseksi UNFCCC:n ja siihen liittyvien sopimusten ja päätösten yhteydessä.

5. Edellyttäen, että toimenpiteitä ei sovelleta tavalla, joka johtaisi mielivaltaiseen tai perusteettomaan syrjintään osapuolten välillä taikka kaupan peiteltyyn rajoittamiseen, tämän sopimuksen määräysten ei voida tulkita estävän osapuolia hyväksymästä tai ylläpitämästä toimenpiteitä sellaisten monenvälisten ympäristösopimusten soveltamiseksi, joiden osapuolia ne ovat.

231 artikla

Kestävää kehitystä edistävät kauppa ja investoinnit

Osapuolet vahvistavat sitoutumisensa kaupan vaikutuksen tehostamiseen pyrittäessä kestävään taloudelliseen, sosiaaliseen ja ympäristöasioiden kehitykseen. Sen vuoksi

a) osapuolet tunnustavat keskeisten työelämän perusnormien ja ihmisarvoisen työn myönteisen vaikutuksen talouden tehokkuuden, innovaatioiden ja tuottavuuden kannalta ja pyrkivät lisäämään sekä kauppapolitiikkojensa että työllisyyttä ja työelämää koskevien politiikkojensa johdonmukaisuutta;

b) osapuolet pyrkivät helpottamaan ja edistämään kauppaa ja investointeja ympäristöhyödykkeiden ja -palveluiden alalla muun muassa käsittelemällä niihin liittyviä muita kuin tulliesteitä;

c) osapuolet pyrkivät helpottamaan kaupan ja investointien esteiden poistamista sellaisten tavaroiden ja palvelujen osalta, joilla on erityistä merkitystä ilmastonmuutoksen hillitsemisen kannalta, esimerkiksi kestävät ja uusiutuvat energialähteet sekä energiatehokkaat tuotteet ja palvelut. Tähän saattaa sisältyä soveltuvien teknologioiden käyttöönotto sekä ympäristön ja talouden tarpeita vastaavien ja kaupan teknisiä esteitä vähentävien normien edistäminen;

d) osapuolet sopivat edistävänsä sellaisten tavaroiden kauppaa, jotka parantavat sosiaalisia oloja ja edistävät ympäristön kannalta kestäviä käytäntöjä, mukaan lukien tavarat, jotka kuuluvat kestävyyden takaavien vapaaehtoisten järjestelmien piiriin, joita ovat esimerkiksi reilu kauppa, eettinen kaupan ja ympäristömerkit;

e) osapuolet sopivat edistävänsä yritysten sosiaalista vastuuta muun muassa tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihdon avulla. Osapuolet viittaavat tässä yhteydessä asiaa koskeviin, kansainvälisesti tunnustettuihin periaatteisiin ja suuntaviivoihin, etenkin OECD:n toimintaohjeisiin monikansallisille yrityksille.

232 artikla

Biologinen monimuotoisuus

1. Osapuolet tunnustavat biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön keskeiseksi tekijäksi kestävän kehityksen saavuttamiseksi ja vahvistavat sitoutumisensa biologisen monimuotoisuuden suojeluun ja kestävään käyttöön biologista monimuotoisuutta koskevan yleissopimuksen ja muiden sellaisten kansainvälisten sopimusten mukaisesti, joiden osapuolia ne ovat.

2. Tätä varten osapuolet sitoutuvat

a) edistämään biologisten luonnonvarojen kestävästä käytöstä saatujen, luonnonvaroja hyödyntävien tuotteiden kauppaa ja edistämään biologisen monimuotoisuuden suojelua;

b) vaihtamaan tietoja toimista, jotka koskevat sellaisten luonnonvaroja hyödyntävien tuotteiden kauppaa, joilla pyritään pysäyttämään biologisen monimuotoisuuden menetys ja vähentämään biologiseen monimuotoisuuteen kohdistuvia paineita, sekä tarvittaessa tekemään yhteistyötä politiikkojensa vaikutuksen maksimoimiseksi ja niiden keskinäisen täydentävyyden varmistamiseksi;

c) edistämään luonnonvaraisen eläimistön ja kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen, jäljempänä 'CITES-sopimus', mukaista lajien luettelointia, jos kyseisten lajien säilymistä pidetään uhanalaisena; ja

d) tekemään alueellista ja maailmanlaajuista yhteistyötä luonnon tai maatalouden ekosysteemien biologisen monimuotoisuuden, mukaan lukien uhanalaiset lajit ja niiden elinympäristö, luonnonsuojelualueet ja geneettinen monimuotoisuus, suojelun ja kestävän käytön edistämiseksi, ekosysteemien elvyttämiseksi sekä elävien tai elottomien luonnonvarojen tai ekosysteemien käytöstä johtuvien kielteisten ympäristövaikutusten poistamiseksi tai vähentämiseksi.

233 artikla

Kestävä metsätalous ja metsätuotteiden kauppa

1. Osapuolet tunnustavat metsien suojelun ja kestävän metsätalouden tärkeyden sekä metsien vaikutuksen osapuolten taloudellisiin, sosiaalisiin ja ympäristöä koskeviin tavoitteisiin.

2. Tätä varten osapuolet sitoutuvat

a) edistämään sellaisten metsätuotteiden kauppaa, jotka on saatu kestävästi hoidetuista metsistä noudattaen sen maan lainsäädäntöä – johon voi sisältyä myös asiaa koskevia kahdenvälisiä tai alueellisia sopimuksia – jonka metsissä korjuu tapahtuu;

b) vaihtamaan tietoja toimenpiteistä, joilla edistetään kestävästi hoidetuista metsistä saatavien puun ja puutuotteiden kulutusta, ja tarvittaessa tekemään yhteistyötä tällaisten toimenpiteiden kehittämiseksi;

c) toteuttamaan toimenpiteitä, joilla edistetään metsäpinta-alan säilyttämistä ja torjutaan laittomia hakkuita ja niihin liittyvää, mahdollisesti myös kolmansien maiden kanssa käytävää, kauppaa;

d) vaihtamaan tietoja metsähallintoa parantavista toimista ja tekemään tarvittaessa yhteistyötä politiikkojensa, joilla pyritään sulkemaan laittomasti korjattu puu ja laittomat puutuotteet kauppavirtojen ulkopuolelle, vaikutuksen maksimoimiseksi ja keskinäisen täydentävyyden varmistamiseksi;

e) edistämään CITES-sopimuksen mukaista puulajien luettelointia, jos kyseisten lajien säilymistä pidetään uhanalaisena; ja

f) tekemään alueellista ja maailmanlaajuista yhteistyötä metsäpinta-alan säilyttämisen ja kaikenlaisten metsien kestävän hoidon edistämiseksi.

234 artikla

Kalatuotteiden kauppa

Ottaen huomioon kalavarojen vastuullisen ja kestävän hoidon merkityksen sekä hyvän hallinnon edistämisen kaupassa osapuolet sitoutuvat

a) edistämään parhaita käytäntöjä kalavarojen hoidossa, jotta voidaan varmistaa kalavarojen säilyttäminen ja hoito kestävällä tavalla ja ekosysteemiin perustuvan lähestymistavan pohjalta;

b) toteuttamaan tehokkaita toimenpiteitä kalastustoiminnan seuraamiseksi ja valvomiseksi;

c) noudattamaan meren elollisten luonnonvarojen pitkän aikavälin suojelutoimenpiteitä ja kestävää hyödyntämistä, sellaisina kuin ne on määritelty tärkeimmissä näitä asioita koskevissa YK:n ja FAO:n asiakirjoissa;

d) edistämään koordinoitua tietojenkeruuta ja tieteellistä yhteistyötä osapuolten välillä, jotta kalavarojen hoitoa varten saataisiin nykyistä parempaa tieteellistä neuvontaa;

e) tekemään mahdollisimman laajaa yhteistyötä alueellisten kalastusjärjestöjen kanssa ja niiden puitteissa; ja

f) tekemään yhteistyötä laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen (LIS-kalastus) ja kalastukseen liittyvän toiminnan torjumiseksi kokonaisvaltaisilla, tehokkailla ja avoimilla toimenpiteillä. Osapuolet soveltavat lisäksi toimintapolitiikkoja ja toimenpiteitä LIS-tuotteiden sulkemiseksi kauppavirtojen ja markkinoidensa ulkopuolelle.

235 artikla

Suojelun tasojen säilyttäminen

1. Osapuolet tunnustavat, että ei ole asianmukaista edistää kauppaa tai investointeja alentamalla kansallisen ympäristö- ja työlainsäädännön mukaista suojaa.

2. Osapuoli ei jätä soveltamatta ympäristö- tai työlainsäädäntöään tai poikkea siitä tai tarjoudu jättämään sitä soveltamatta tai poikkeamaan siitä edistääkseen kauppaa tai investoijan investoinnin sijoittautumista, hankintaa, laajentumista tai säilyttämistä alueellaan.

3. Osapuoli ei lyö laimin ympäristö- ja työlainsäädäntönsä tehokasta täytäntöönpanoa toimimalla tai olemalla toimimatta jatkuvasti tai toistuvasti tavalla, jolla pyritään edistämään kauppaa tai investointeja.

236 artikla

Tieteellinen tieto

Valmisteltaessa ja pantaessa täytäntöön ympäristön tai työolojen suojeluun tähtääviä toimenpiteitä, jotka saattavat vaikuttaa kauppaan tai investointeihin, osapuolet ottavat huomioon käytettävissä olevan tieteellisen ja teknisen tiedon sekä mahdolliset asiaa koskevat kansainväliset normit, suuntaviivat tai suositukset. Osapuolet voivat noudattaa tässä myös varovaisuusperiaatetta.

237 artikla

Avoimuus

Kumpikin osapuoli varmistaa lainsäädäntönsä ja tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 12 luvun (Avoimuus) mukaisesti, että kaikki ympäristön ja työolojen suojelemiseen tähtäävät toimenpiteet, jotka saattavat vaikuttaa kauppaan ja investointeihin, kehitetään, otetaan käyttöön ja pannaan täytäntöön avoimella tavalla ja ottaen asianmukaisesti huomioon julkisen kuulemisen sekä muiden kuin valtiollisten toimijoiden asianmukaisen ja oikea-aikaisen kuulemisen ja sille tiedottamisen.

238 artikla

Kestävän kehityksen vaikutusten uudelleenarviointi

Osapuolet sitoutuvat tarkastelemaan uudelleen, valvomaan ja arvioimaan tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) täytäntöönpanon vaikutusta kestävään kehitykseen sekä niiden omien että tällä sopimuksella perustettujen osallistumisprosessien ja instituutioiden välityksellä ja esimerkiksi kauppaan liittyvien kestävää kehitystä koskevien vaikutusten arviointien avulla.

239 artikla

Yhteistyö kaupan ja kestävän kehityksen alalla

Osapuolet tunnustavat yhteistyön merkityksen työ- ja ympäristöalan politiikkojen kauppaan liittyvissä kysymyksissä tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tavoitteiden saavuttamiseksi. Ne voivat tehdä yhteistyötä muun muassa seuraavilla aloilla:

a) työhön ja ympäristöön liittyvät kaupan ja kestävän kehityksen näkökohdat kansainvälisillä foorumeilla, etenkin WTO:ssa, ILO:ssa, Yhdistyneiden kansakuntien ympäristöohjelmassa ja monenvälisissä ympäristösopimuksissa;

b) menetelmät ja indikaattorit kaupan kestävyyden mittaamiseen vaikutustenarvioinneissa;

c) työ- ja ympäristölainsäädännön, -normien ja -standardien vaikutus kauppaan sekä kauppaa ja investointeja koskevien sääntöjen vaikutus työ- ja ympäristölainsäädäntöön ja muun muassa työ- ja ympäristölainsäädännön ja -politiikkojen kehittämiseen;

d) tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) myönteiset ja kielteiset vaikutukset kestävään kehitykseen ja tavat vahvistaa, ehkäistä tai lievittää niitä ottaen myös huomioon joko yhden osapuolen tai molempien osapuolten toteuttamat, kestävyyttä mittaavat vaikutustenarvioinnit;

e) näkemysten ja parhaiden käytäntöjen vaihtaminen kauppaan liittyvien keskeisten, tärkeimpien ja muiden ajantasaisten ILO:n yleissopimusten ja monenvälisten ympäristösopimusten ratifioinnin ja tosiasiallisen täytäntöönpanon edistämisestä;

f) yksityisten ja julkisten sertifiointi-, jäljitettävyys- ja pakkausmerkintäjärjestelmien edistäminen, mukaan lukien ympäristömerkintä;

g) yritysten sosiaalisen vastuun edistäminen esimerkiksi toimilla, jotka liittyvät tiedottamiseen kansainvälisesti tunnustetuista ohjeista ja periaatteista, niiden täytäntöönpanoon ja levittämiseen;

h) ihmisarvoista työtä koskevan ILO:n ohjelman kaupan alan näkökohdat, mukaan lukien kaupan ja tuottavan täystyöllisyyden, työmarkkinoiden mukauttamisen, työelämän perusnormien, työllisyystilastojen, henkilövoimavarojen kehittämisen ja elinikäisen oppimisen, sosiaalisen suojelun ja sosiaalisen osallisuuden, työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun ja sukupuolten tasa-arvon väliset yhteydet;

i) monenvälisten ympäristösopimusten kauppaan liittyvät näkökohdat, mukaan lukien tulliyhteistyö;

j) nykyisen ja tulevan kansainvälisen ilmastonmuutosta koskevan järjestelmän kauppaan liittyvät näkökohdat, mukaan lukien keinot edistää vähähiilisiä teknologioita ja energiatehokkuutta;

k) kauppaan liittyvät toimenpiteet biologisen monimuotoisuuden suojelun ja kestävän käytön edistämiseksi;

l) kauppaan liittyvät toimenpiteet metsien suojelun ja kestävän hoidon edistämiseksi, jotta voidaan vähentää painetta metsien hävittämiseen muun muassa laittomien hakkuiden muodossa; ja

m) kauppaan liittyvät toimenpiteet kestävien kalastuskäytäntöjen ja kestävästi hoidettujen kalastustuotteiden kaupan edistämiseksi.

240 artikla

Institutionaalinen rakenne ja valvontamekanismit

1. Kumpikin osapuoli nimeää hallinnostaan yksikön, joka toimii yhteyspisteenä toiseen osapuoleen nähden tämän luvun täytäntöönpanoa varten.

2. Perustetaan kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea. Se raportoi toiminnastaan tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle. Sen jäseninä on kummankin osapuolen korkean tason virkamiehiä.

3. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea kokoontuu vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulopäivästä ja sen jälkeen tarvittaessa valvomaan tämän luvun täytäntöönpanoa, myös 239 artiklassa tarkoitettujen yhteistyötoimien toteuttamista. Alakomitea vahvistaa työjärjestyksensä.

4. Kumpikin osapuoli nimittää yhden tai useamman uuden tai kutsuu koolle yhden tai useamman olemassa olevan kestävää kehitystä käsittelevän kansallisen neuvoa-antavan ryhmän, jonka tehtävänä on antaa neuvoja tähän lukuun liittyvistä asioista. Tällainen ryhmä voi (tällaiset ryhmät voivat) antaa lausuntoja tai suosituksia tämän luvun täytäntöönpanosta, myös omasta aloitteestaan.

5. Kansallinen neuvoa-antava ryhmä koostuu (kansalliset neuvoa-antavat ryhmät koostuvat) riippumattomista ja edustavista kansalaisyhteiskunnan järjestöistä, joissa taloudelliset, sosiaaliset ja ympäristöasioihin liittyvät sidosryhmät, mukaan lukien työnantaja- ja työntekijäjärjestöt, valtiosta riippumattomat järjestöt, liike-elämän ryhmittymät ja muut olennaiset sidosryhmät, ovat tasapainoisesti edustettuina.

241 artikla

Yhteinen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumi

1. Osapuolet tukevat alueillaan toimivien kansalaisyhteiskunnan järjestöjen, mukaan lukien kansallisten neuvoa-antavien ryhmiensä jäsenet, sekä suuren yleisön yhteisiä foorumeita vuoropuhelun järjestämisessä kestävää kehitystä koskevista tämän sopimuksen näkökohdista. Osapuolet edistävät asiaan liittyvien etujen, esimerkiksi riippumattomien työnantaja- ja työntekijäjärjestöjen ja liike-elämän ryhmittymien etujen ja ympäristöetujen, tasapuolista edustusta.

2. Yhteinen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumi kokoontuu kerran vuodessa, jolleivät osapuolet muuta sovi. Osapuolet sopivat yhteisen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumin toiminnasta viimeistään vuoden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta.

3. Osapuolet antavat yhteiselle kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumille selvityksen tämän luvun täytäntöönpanotilanteesta. Yhteisen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumin näkemykset ja lausunnot toimitetaan tämän sopimuksen osapuolille ja yleisön saataville.

242 artikla

Hallitustason neuvottelut

1. Tätä lukua koskevissa kysymyksissä osapuolet voivat turvautua vain tässä artiklassa ja tämän sopimuksen 243 artiklassa määrättyihin menettelyihin.

2. Osapuoli voi pyytää neuvotteluja toisen osapuolen kanssa mistä tahansa tämän luvun soveltamisalaan kuuluvasta kysymyksestä toimittamalla kirjallisen pyynnön toisen osapuolen yhteyspisteeseen. Pyynnössä esitellään asia selkeästi, tuodaan esiin kyseessä oleva ongelma ja esitetään lyhyesti tätä lukua koskevat vaatimukset. Neuvottelut aloitetaan viipymättä sen jälkeen kun osapuoli on toimittanut neuvottelupyynnön.

3. Osapuolet pyrkivät kaikin tavoin pääsemään asiassa molempia osapuolia tyydyttävään ratkaisuun. Osapuolet ottavat huomioon ILO:n tai asianomaisten monenvälisten ympäristöjärjestöjen tai -elinten toimet, jotta voidaan edistää yhteistyötä ja johdonmukaisuutta osapuolten ja kyseisten organisaatioiden välillä. Osapuolet voivat tarvittaessa pyytää näiltä järjestöiltä tai elimiltä tai miltä tahansa asianmukaiseksi katsomaltaan henkilöltä tai elimeltä neuvoa voidakseen tarkastella asiaa perusteellisesti.

4. Jos osapuoli katsoo, että asiasta on keskusteltava edelleen, osapuoli voi pyytää, että kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea kokoontuu tarkastelemaan asiaa, toimittamalla kirjallisen pyynnön toisen osapuolen yhteyspisteelle. Alakomitean on kokoonnuttava viipymättä, ja sen on pyrittävä löytämään asiaan ratkaisu.

5. Alakomitea voi tarvittaessa pyytää neuvoa toisen tai molempien osapuolten kansalliselta neuvoa-antavalta ryhmältä (kansallisilta neuvoa-antavilta ryhmiltä) tai muuta asiantuntija-apua.

6. Neuvottelevien osapuolten asiassa saavuttama ratkaisu asetetaan julkisesti saataville.

243 artikla

Asiantuntijapaneeli

1. Kumpikin osapuoli voi 90 päivän kuluttua tämän sopimuksen 242 artiklan 2 kohdan mukaisen neuvottelupyynnön toimittamisen jälkeen pyytää, että asiantuntijapaneeli kutsutaan koolle tarkastelemaan asiaa, jota ei ole saatu ratkaistua tyydyttävästi hallitustason neuvotteluissa.

2. Tämän sopimuksen 3 jakson (Riitojenratkaisumenettelyt) 1 alajakson (Välimiesmenettely) ja 3 alajakson (Yhteiset määräykset) sekä IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) 270 artiklan määräyksiä, tämän sopimuksen liitteessä XX vahvistettua työjärjestystä ja tämän sopimuksen liitteessä XXI vahvistettuja menettelysääntöjä välimiehille ja sovittelijoille, jäljempänä 'menettelysäännöt', sovelletaan, ellei tässä artiklassa toisin määrätä.

3. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea laatii ensimmäisessä kokouksessaan tämän sopimuksen voimaantulon jälkeen luettelon vähintään 15 henkilöstä, jotka ovat halukkaita ja sopivia toimimaan asiantuntijoina paneelin menettelyissä. Kumpikin osapuoli ehdottaa asiantuntijaksi vähintään viittä henkilöä. Osapuolet valitsevat myös viisi henkilöä, jotka eivät ole kummankaan osapuolen kansalaisia ja jotka voivat toimia asiantuntijapaneelin puheenjohtajana. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea huolehtii luettelon pitämisestä jatkuvasti tällaisena.

4. Tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettu luettelo koostuu henkilöistä, joilla on erityistä osaamista tai asiantuntemusta tämän luvun soveltamisalaan kuuluvissa oikeus-, työ- tai ympäristöasioissa tai kansainvälisistä sopimuksista aiheutuvien riitojen ratkaisemisessa. Heidän on oltava riippumattomia ja toimittava yksilöinä, he eivät saa ottaa käsiteltävänä olevaan asiaan liittyviä ohjeita miltään organisaatiolta tai miltään viranomaisilta eikä heillä saa olla sidoksia kummankaan osapuolen viranomaisiin, ja heidän on noudatettava tämän sopimuksen liitteen XXI määräyksiä.

5. Asiantuntijapaneeli muodostuu tämän sopimuksen 249 artiklan ja tämän sopimuksen liitteessä XX vahvistetun työjärjestyksen 8 artiklan mukaisesti tämän luvun soveltamisalaan kuuluvien asioiden osalta asiantuntijoista, jotka sisältyvät tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettuun luetteloon.

6. Asiantuntijapaneeli voi pyytää kummalta tahansa osapuolelta, kansalliselta neuvoa-antavalta ryhmältä (kansallisilta neuvoa-antavilta ryhmiltä) tai muista asianmukaisiksi katsomistaan lähteistä tietoja ja neuvoja. Tämän sopimuksen 229 ja 230 artiklassa tarkoitettuihin monenvälisiin sopimuksiin liittyvissä asioissa asiantuntijapaneelin on pyydettävä tietoja ja neuvoa ILO:n tai monenvälisten ympäristösopimusten elimiltä.

7. Asiantuntijapaneeli antaa asiaa koskevien, tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvussa (Riitojen ratkaiseminen) vahvistettujen menettelyjen mukaisesti osapuolille kertomuksensa, jossa esitetään selvitetyt tosiseikat, asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä selvitettyjen seikkojen ja sen esittämien suositusten perustelut. Osapuolet asettavat kertomuksen julkisesti saataville 15 päivän kuluessa sen antamisesta.

8. Osapuolet keskustelevat toteutettavista asianmukaisista toimenpiteistä ottaen huomioon asiantuntijapaneelin kertomuksen ja suositukset. Kyseinen osapuoli ilmoittaa neuvoa-antaville ryhmilleen ja toiselle osapuolelle päätöksistään, jotka koskevat toteutettavia toimia tai toimenpiteitä kolmen kuukauden kuluessa kertomuksen julkaisemisesta. Kaupan ja kestävän kehityksen alakomitea seuraa asiantuntijapaneelin kertomuksen ja suositusten jatkotoimia. Neuvoa-antavat elimet ja yhteinen kansalaisyhteiskunnan keskustelufoorumi voivat esittää asiasta huomautuksia kaupan ja kestävän kehityksen alakomitealle.

14 LUKU

Riitojen ratkaiseminen

1 jakso

Tavoite ja soveltamisala

244 artikla

Tavoite

Tämän luvun tavoitteena on perustaa tuloksellinen ja tehokas mekanismi tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tulkintaa ja soveltamista koskevien osapuolten välisten riitojen välttämiseksi ja ratkaisemiseksi, jotta niissä voitaisiin mahdollisuuksien mukaan saavuttaa yhteisesti sovittu ratkaisu.

245 artikla

Soveltamisala

Tämän luvun määräyksiä sovelletaan kaikkiin tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määräysten tulkintaan ja soveltamiseen liittyviin riitoihin, jollei toisin määrätä.

2 jakso

Neuvottelut ja sovittelu

246 artikla

Neuvottelut

1. Osapuolet pyrkivät ratkaisemaan kaikki tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitetut riidat käymällä neuvotteluja vilpittömässä mielessä ja tavoitteena saavuttaa yhteisesti sovittu ratkaisu.

2. Osapuoli pyytää neuvotteluja esittämällä toiselle osapuolelle kirjallisen pyynnön, josta toimitetaan jäljennös tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle ja jossa esitetään pyynnön syyt muun muassa yksilöimällä kyseinen toimenpide ja tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitetut määräykset, joiden se katsoo soveltuvan tapaukseen.

3. Neuvottelut on järjestettävä 30 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamispäivästä, ja ne on järjestettävä, jolleivät osapuolet muuta sovi, pyynnön kohteena olevan osapuolen alueella. Neuvottelut on katsottava loppuunsuoritetuiksi 30 päivän kuluessa pyynnön vastaanottamisesta, ellei kumpikin osapuoli hyväksy neuvottelujen jatkamista. Neuvottelut, erityisesti kaikki osapuolten neuvottelujen aikana paljastamat tiedot ja esittämät kannat, ovat luottamuksellisia eivätkä vaikuta kummankaan osapuolen oikeuteen ryhtyä muihin toimenpiteisiin.

4. Neuvottelut kiireellisistä asioista, mukaan lukien pilaantuvia tavaroita tai kausiluontoisia tavaroita tai palveluita koskevat asiat, on järjestettävä 15 päivän kuluessa siitä päivästä, jolloin pyynnön kohteena oleva osapuoli on vastaanottanut pyynnön, ja ne katsotaan loppuunsuoritetuiksi kyseisten 15 päivän kuluessa, ellei kumpikin osapuoli hyväksy neuvottelujen jatkamista.

5. Jos pyynnön kohteena oleva osapuoli ei ole vastannut neuvottelupyyntöön kymmenen päivän kuluessa sen vastaanottamisesta tai jos neuvotteluja ei ole järjestetty tämän artiklan 3 tai 4 kohdassa tarkoitetussa määräajassa tai jos osapuolet sopivat olevansa neuvottelematta tai jos neuvottelut on saatettu päätökseen saavuttamatta yhteisesti sovittua ratkaisua, neuvotteluja pyytänyt osapuoli voi soveltaa tämän sopimuksen 248 artiklaa.

6. Neuvottelujen aikana kumpikin osapuoli esittää riittävät tosiasioita koskevat tiedot, joiden avulla on mahdollista arvioida kattavasti tapaa, jolla kyseessä oleva toimenpide saattaa vaikuttaa tämän sopimuksen toimintaan ja soveltamiseen.

7. Jos neuvottelut koskevat energiatuotteiden kuljetusta verkkojen kautta ja toinen osapuoli pitää riidan ratkaisemista kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen vuoksi, neuvottelut on järjestettävä kolmen päivän kuluessa pyynnön esittämisestä ja ne katsotaan loppuunsuoritetuiksi kolmen päivän kuluessa pyynnön esittämisestä, ellei kumpikin osapuoli hyväksy neuvottelujen jatkamista.

247 artikla

Sovittelu

Tämän sopimuksen liitteen XIX mukaisesti osapuoli voi pyytää toista osapuolta osallistumaan sovittelumenettelyyn minkä tahansa toimenpiteen osalta, joka vaikuttaa haitallisesti sen kauppaetuihin.

3 jakso

Riitojenratkaisumenettelyt

1 Alajakso

Välimiesmenettely

248 artikla

Välimiesmenettelyn aloittaminen

1. Jos osapuolet eivät ole onnistuneet ratkaisemaan riitaa tämän sopimuksen 246 artiklassa määrättyjen neuvottelujen avulla, neuvotteluja pyytänyt osapuoli voi pyytää välimiespaneelin perustamista tämän artiklan mukaisesti.

2. Välimiespaneelin perustamista koskeva pyyntö on esitettävä kirjallisesti toiselle osapuolelle ja tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle. Valituksen tehneen osapuolen on pyynnössään yksilöitävä kyseinen toimenpide ja selitettävä, millä tavoin toimenpide rikkoo tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä, siten, että pyyntöön sisältyy riittävän selkeät oikeudelliset perusteet valitukselle.

249 artikla

Välimiespaneelin perustaminen

1. Välimiespaneeli koostuu kolmesta välimiehestä.

2. Välimiespaneelin perustamista koskevan pyynnön vastaanotettuaan osapuolet neuvottelevat viipymättä ja pyrkivät sopimaan välimiespaneelin kokoonpanosta. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 3 ja 4 kohdassa määrätään, osapuolet voivat milloin tahansa ennen välimiespaneelin perustamista päättää välimiespaneelin kokoonpanosta yhteisen sopimuksen mukaisesti.

3. Kumpi tahansa osapuoli voi pyytää tässä kohdassa vahvistetun, paneelin kokoonpanoa koskevan menettelyn soveltamista viiden päivän kuluttua paneelin perustamista koskevasta pyynnöstä, jos välimiespaneelin kokoonpanosta ei ole saavutettu yksimielisyyttä. Kumpikin osapuoli nimittää välimiehen tämän sopimuksen 268 artiklan mukaisesti laaditusta luettelosta kymmenen päivän kuluessa pyynnöstä, joka koskee tässä kohdassa tarkoitetun menettelyn soveltamista. Jos jompikumpi osapuolista jättää nimittämättä välimiehen, tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean puheenjohtaja tai puheenjohtajat tai heidän valtuuttamansa henkilöt valitsevat toisen osapuolen pyynnöstä välimiehen arpomalla tämän sopimuksen 268 artiklan mukaisesti laadittuun luetteloon sisältyvästä kyseisen osapuolen luettelosta. Elleivät osapuolet ole päässeet yksimielisyyteen välimiespaneelin puheenjohtajasta, kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean puheenjohtaja tai puheenjohtajat tai heidän valtuuttamansa henkilöt valitsevat välimiespaneelin puheenjohtajan kumman tahansa osapuolen pyynnöstä arpomalla tämän sopimuksen 268 artiklan mukaisesti laadittuun luetteloon sisältyvästä puheenjohtajien luettelosta.

4. Jos yksi tai useampi välimies valitaan arpomalla, arvonta suoritetaan viiden päivän kuluessa 3 kohdassa tarkoitetusta, arpomalla suoritettavaa valintaa koskevasta pyynnöstä.

5. Välimiespaneelin perustamispäivä on päivä, jona viimeinen kolmesta valitusta välimiehestä hyväksyy nimityksensä tämän sopimuksen liitteessä XX vahvistetun työjärjestyksen mukaisesti.

6. Jos tämän sopimuksen 268 artiklassa määrättyjä luetteloja ei ole laadittu tai ne eivät sisällä tarpeeksi nimiä sillä hetkellä, kun 3 kohdan mukainen pyyntö esitetään, välimiehet valitaan arpomalla. Arvonta suoritetaan niistä henkilöistä, joita kummatkin osapuolet ovat virallisesti ehdottaneet, tai jos yksi osapuoli ei ole tehnyt tällaista ehdotusta, arvonta suoritetaan toisen osapuolen ehdottamista henkilöistä.

7. Elleivät osapuolet sovi toisin, tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevaan riitaan, jonka ratkaisemista osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, sovelletaan tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettua arpomalla suoritettavaa valintamenettelyä soveltamatta tämän artiklan 2 kohdan ensimmäistä virkettä tai muita tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettuja vaiheita, ja tämän artiklan 4 kohdassa tarkoitettu määräaika on kaksi päivää.

250 artikla

Alustava päätös asian kiireellisyydestä

Jos osapuoli sitä pyytää, välimiespaneeli antaa kymmenen päivän kuluessa perustamispäivästään alustavan päätöksen siitä, katsooko se asian kiireelliseksi.

251 artikla

Välimiespaneelin raportti

1. Välimiespaneelin on annettava osapuolille viimeistään 90 päivän kuluttua välimiespaneelin perustamispäivästä väliraportti, jossa esitetään selvitetyt tosiseikat, asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä sen mahdollisesti tekemien päätelmien ja antamien suositusten perustelut. Jos paneeli katsoo, että määräaikaa ei pystytä noudattamaan, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille sekä tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona paneeli aikoo antaa väliraporttinsa. Väliraportti olisi joka tapauksessa annettava viimeistään 120 päivän kuluttua välimiespaneelin perustamispäivästä. Väliraporttia ei julkaista.

2. Osapuoli voi 14 päivän kuluessa väliraportin antamisesta toimittaa välimiespaneelille kirjallisen pyynnön tarkistaa tiettyjä väliraportin kohtia.

3. Kiireellisissä tapauksissa, myös silloin kun on kyse pilaantuvista tavaroista tai kausiluontoisista tavaroista tai palveluista, välimiespaneeli pyrkii kaikin keinoin antamaan väliraporttinsa 45 päivän kuluessa ja joka tapauksessa viimeistään 60 päivän kuluessa välimiespaneelin perustamispäivästä. Osapuoli voi seitsemän päivän kuluessa väliraportin antamisesta toimittaa välimiespaneelille kirjallisen pyynnön tarkistaa tiettyjä väliraportin kohtia.

4. Tarkasteltuaan väliraporttia koskevia osapuolten kirjallisia huomautuksia välimiespaneeli voi muuttaa raporttiaan ja tehdä tarpeelliseksi katsomiaan lisätutkimuksia. Välimiespaneelin lopullisen ratkaisun päätelmien on sisällettävä riittävät perustelut alustavassa tutkintavaiheessa esitetyille väitteille, ja lisäksi päätelmissä on vastattava selkeästi kummankin osapuolen esittämiin kysymyksiin ja havaintoihin.

5. Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevan riidan osalta, jonka ratkaisemista osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, väliraportti annetaan 20 päivän kuluttua välimiespaneelin perustamispäivästä ja mahdolliset tämän artiklan 2 kohdan mukaiset pyynnöt esitetään viiden päivän kuluessa kirjallisen raportin antamisesta. Välimiespaneeli voi myös päättää olla antamatta väliraporttia.

252 artikla

Kiireellisten energiaa koskevien riitojen sovittelu

1. Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevassa riidassa, jonka ratkaisemista osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, kumpi tahansa osapuoli voi pyytää välimiespaneelin puheenjohtajaa toimimaan minkä tahansa riitaan liittyvän asian sovittelijana esittämällä paneelille tätä koskevan pyynnön.

2. Sovittelija pyrkii saavuttamaan sovun riidan ratkaisemiseksi tai sovun menettelystä, jolla riita voitaisiin ratkaista. Jos sovittelija ei onnistu saavuttamaan sopua 15 päivän kuluessa nimittämisestään, hän suosittelee riitaan ratkaisua tai menettelyä, jolla riita voitaisiin ratkaista, ja päättää ehdoista, joita noudatetaan sovittelijan määräämästä päivämäärästä alkaen riidan ratkaisuun saakka.

3. Osapuolet ja niiden valvontaan tai lainkäyttövaltaan kuuluvat yksiköt noudattavat 2 kohdan mukaisesti annettuja suosituksia ehdoista kolmen kuukauden ajan sovittelijan päätöksestä tai riidan ratkaisuun saakka, sen mukaan, kumpi näistä päivämääristä on aikaisempi.

4. Sovittelija noudattaa tämän sopimuksen liitteessä XXI vahvistettuja käytännesääntöjä.

253 artikla

Välimiespaneelin ratkaisun tiedoksiantaminen

1. Välimiespaneeli antaa lopullisen ratkaisunsa osapuolille ja tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle 120 päivän kuluessa välimiespaneelin perustamisesta. Jos paneeli katsoo, että määräaikaa ei pystytä noudattamaan, paneelin puheenjohtajan on ilmoitettava asiasta kirjallisesti osapuolille sekä kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle ja mainittava syyt viivästykseen sekä päivä, jona paneeli aikoo antaa ratkaisunsa. Ratkaisu olisi joka tapauksessa annettava viimeistään 150 päivän kuluttua välimiespaneelin perustamispäivästä.

2. Kiireellisissä tapauksissa, myös silloin kun on kyse pilaantuvista tavaroista tai kausiluontoisista tavaroista tai palveluista, välimiespaneeli pyrkii kaikin keinoin antamaan ratkaisunsa 60 päivän kuluessa paneelin perustamispäivästä. Ratkaisu olisi joka tapauksessa annettava viimeistään 75 päivän kuluttua välimiespaneelin perustamispäivästä.

3. Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevassa riidassa, jonka ratkaisemista osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, välimiespaneeli antaa ratkaisunsa 40 päivän kuluessa välimiespaneelin perustamispäivästä.

2 Alajakso

Ratkaisujen noudattaminen

254 artikla

Välimiespaneelin ratkaisujen noudattaminen

Valituksen kohteena olevan osapuolen on toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet noudattaakseen välimiespaneelin ratkaisua nopeasti ja vilpittömässä mielessä.

255 artikla

Kohtuullinen määräaika ratkaisujen noudattamiseen

1. Jos ratkaisua ei ole mahdollista noudattaa välittömästi, osapuolet pyrkivät sopimaan määräajasta ratkaisun noudattamiselle. Tällöin valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa viimeistään 30 päivän kuluttua välimiespaneelin ratkaisun vastaanottamisen jälkeen valituksen tehneelle osapuolelle ja tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle ajanjaksosta, jonka se tarvitsee ratkaisun noudattamiseen, jäljempänä 'kohtuullinen määräaika'.

2. Jos osapuolten välillä on erimielisyyttä välimiespaneelin ratkaisun noudattamisen edellyttämästä kohtuullisesta määräajasta, valituksen tehneen osapuolen on 20 päivän kuluessa valituksen kohteena olevan osapuolen tekemän 1 kohdassa tarkoitetun ilmoituksen vastaanottamispäivästä pyydettävä kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia määrittämään kohtuullisen määräajan pituus. Tällaisesta pyynnöstä on ilmoitettava samanaikaisesti toiselle osapuolelle ja kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle. Alkuperäinen välimiespaneeli antaa ratkaisunsa osapuolille ja kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle 20 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.

3. Valituksen kohteena oleva osapuoli ilmoittaa valituksen tehneelle osapuolelle kirjallisesti edistymisestään välimiespaneelin ratkaisun noudattamisessa viimeistään kuukautta ennen kohtuullisen määräajan umpeutumista.

4. Kohtuullista määräaikaa voidaan jatkaa osapuolten yhteisellä sopimuksella.

256 artikla

Välimiespaneelin ratkaisun noudattamiseksi toteutettujen toimenpiteiden tarkastelu

1. Valituksen kohteena olevan osapuolen on ilmoitettava valituksen tehneelle osapuolelle sekä tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle ennen kohtuullisen määräajan päättymistä toimenpiteistä, jotka se on toteuttanut välimiespaneelin ratkaisun noudattamiseksi.

2. Jos osapuolet ovat erimielisiä 1 kohdassa tarkoitettujen, tämän sopimuksen 245 artiklan määräysten noudattamiseksi toteutettujen toimenpiteiden olemassaolosta tai johdonmukaisuudesta, valituksen tehnyt osapuoli voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian. Pyynnössä on yksilöitävä kyseinen toimenpide ja selitettävä, millä tavoin toimenpide rikkoo tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä, siten, että pyyntöön sisältyy riittävän selkeät oikeudelliset perusteet valitukselle. Alkuperäinen välimiespaneeli antaa ratkaisunsa osapuolille ja kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle 45 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä.

257 artikla

Ratkaisun noudattamatta jättämisestä seuraavat väliaikaiset korjaavat toimenpiteet

1. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli ei ilmoita välimiespaneelin ratkaisun noudattamiseksi toteuttamistaan toimenpiteistä ennen kohtuullisen määräajan päättymistä tai jos välimiespaneeli toteaa ratkaisussaan, että mitään toimenpiteitä ratkaisun noudattamiseksi ei ole tehty tai tämän sopimuksen 256 artiklan 1 kohdan mukaisesti ilmoitettu toimenpide ei ole tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitetuista määräyksistä johtuvien osapuolen velvoitteiden mukainen, valituksen kohteena olevan osapuolen on valituksen tehneen osapuolen tätä vaatiessa ja tätä osapuolta kuullen tarjottava väliaikaista korvausta.

2. Jos valituksen tehnyt osapuoli päättää olla vaatimatta tämän artiklan 1 kohdassa tarkoitettua väliaikaista korvausta tai jos vaatimus on esitetty mutta korvauksesta ei ole saavutettu yksimielisyyttä 30 päivän kuluessa kohtuullisen määräajan päättymisestä tai siitä, kun välimiespaneeli on antanut tämän sopimuksen 256 artiklan mukaisen ratkaisun, jossa todetaan, että mitään toimenpiteitä ratkaisun noudattamiseksi ei ole tehty tai ratkaisun noudattamiseksi toteutettu toimenpide ei ole johdonmukainen tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitettujen määräysten kanssa, valituksen tehneellä osapuolella on oikeus keskeyttää mistä tahansa tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitetusta määräyksestä johtuvien velvoitteiden täyttäminen rikkomisesta johtuvien mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tasoa vastaavasti sen jälkeen, kun se on ilmoittanut tästä toiselle osapuolella ja tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle. Ilmoituksessa on tarkennettava, millä tasolla velvoitteiden täyttäminen keskeytetään. Valituksen tehnyt osapuoli voi aloittaa keskeytyksen milloin tahansa 10 päivän määräajan umpeuduttua päivästä, jona valituksen kohteena oleva osapuoli on vastaanottanut ilmoituksen, ellei valituksen kohteena oleva osapuoli ole pyytänyt välimiesmenettelyä tämän artiklan 4 kohdan mukaisesti.

3. Kun valituksen tehnyt osapuoli keskeyttää velvoitteiden täyttämisen, se voi valintansa mukaan nostaa tullejaan muihin WTO:n jäseniin sovellettavalle tasolle suhteessa kaupan määrään, joka määritellään siten, että kaupan määrä kerrottuna tullin korotuksella on yhtä kuin rikkomisesta johtuvan mitätöinnin tai heikentämisen arvo.

4. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli katsoo, että keskeytyksen taso ei vastaa rikkomisesta johtuvia mitätöiviä tai heikentäviä vaikutuksia, se voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian. Kyseinen pyyntö on annettava tiedoksi valituksen tehneelle osapuolelle ja kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle ennen 2 kohdassa tarkoitetun 10 päivän määräajan umpeutumista. Alkuperäisen välimiespaneelin on annettava velvoitteiden täyttämisen keskeyttämisen tasoa koskeva ratkaisunsa osapuolille ja kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle 30 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä. Velvoitteiden täyttämistä ei saa keskeyttää ennen kuin alkuperäinen välimiespaneeli on antanut ratkaisunsa, ja keskeytys on toteutettava välimiespaneelin ratkaisua noudattaen.

5. Tässä artiklassa tarkoitettu velvoitteiden täyttämisen keskeyttäminen ja korvaus ovat väliaikaisia, eikä niitä sovelleta sen jälkeen, kun

a) osapuolet ovat saavuttaneet tämän sopimuksen 262 artiklan mukaisen yhteisesti sovitun ratkaisun; tai

b) osapuolet ovat yksimielisiä siitä, että tämän sopimuksen 256 artiklan 1 kohdan mukaisesti ilmoitettu toimenpide saa valituksen kohteena olevan osapuolen noudattamaan tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä; tai

c) toimenpide, jonka on todettu rikkovan 245 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä, on peruutettu tai muutettu kyseisten määräysten mukaiseksi, kuten tämän sopimuksen 256 artiklan 2 kohdassa määrätään.

258 artikla

Kiireellisten energiaa koskevien riitojen korjaavat toimenpiteet

1. Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 11 lukua (Energian kauppapoliittiset näkökohdat) koskevaan riitaan, jonka ratkaisemista osapuoli pitää kiireellisenä osapuolten välisen maakaasun, öljyn tai sähkön kuljetuksen täydellisen tai osittaisen keskeytymisen tai sen uhan vuoksi, sovelletaan tässä artiklassa tarkoitettuja korjaavia toimenpiteitä koskevia määräyksiä.

2. Tämän sopimuksen 255, 256 ja 257 artiklasta poiketen valituksen tehnyt osapuoli voi keskeyttää tämän sopimuksen IV osastosta (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) johtuvien velvoitteiden täyttämisen sen osapuolen, joka ei ole noudattanut välimiespaneelin ratkaisua 15 päivän kuluessa sen antamisesta, aiheuttamien mitätöivien tai heikentävien vaikutusten tasoa vastaavassa määrin. Keskeyttäminen voidaan aloittaa välittömästi. Keskeytystä voidaan jatkaa niin kauan kuin valituksen kohteena oleva osapuoli ei noudata välimiespaneelin ratkaisua.

3. Jos valituksen kohteena oleva osapuoli kiistää noudattamatta jättämisen tai noudattamatta jättämisestä johtuvan keskeyttämisen tason, se voi aloittaa tämän sopimuksen 257 artiklan 4 kohdan tai 259 artiklan mukaiset menettelyt, joita käsitellään mahdollisimman nopeasti. Valituksen tehneen osapuolen on lopetettava keskeytys tai mukautettava sitä vasta sitten, kun paneeli on antanut asiassa ratkaisunsa, ja se voi pitää keskeytyksen voimassa kunnes menettelyt on saatu päätökseen.

259 artikla

Ratkaisun noudattamatta jättämisestä seuraavien väliaikaisten korjaavien toimenpiteiden hyväksymisen jälkeen ratkaisun noudattamiseksi toteutettujen toimenpiteiden tarkastelu

1. Valituksen kohteena olevan osapuolen on ilmoitettava valituksen tehneelle osapuolelle sekä tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle toimenpiteestä, jonka se on toteuttanut sen jälkeen, kun joko myönnytyksen soveltaminen on keskeytetty tai väliaikaista korvausta on alettu soveltaa. Valituksen tehnyt osapuoli lopettaa myönnytysten soveltamisen keskeytyksen 30 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, lukuun ottamatta tämän artiklan 2 kohdan mukaisia tapauksia. Jos on sovellettu korvausta, valituksen kohteena oleva osapuoli voi lopettaa korvauksen soveltamisen 30 päivän kuluttua ilmoituksestaan, jonka mukaan se on noudattanut välimiespaneelin ratkaisua, lukuun ottamatta tämän artiklan 2 kohdan mukaisia tapauksia.

2. Jos osapuolet eivät pääse sopimukseen siitä, saako ilmoitettu toimenpide valituksen kohteena olevan osapuolen noudattamaan tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä 30 päivän kuluessa ilmoituksen vastaanottamisesta, valituksen tehnyt osapuoli voi pyytää kirjallisesti alkuperäistä välimiespaneelia ratkaisemaan asian. Tällaisesta pyynnöstä on ilmoitettava samanaikaisesti toiselle osapuolelle ja kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle. Välimiespaneelin ratkaisu annetaan osapuolille ja kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle 45 päivän kuluessa pyynnön esittämisestä. Jos välimiespaneeli toteaa ratkaisussaan, että ratkaisun noudattamiseksi toteutettu toimenpide on tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitettujen määräysten mukainen, velvoitteiden täyttämisen keskeytys tai tapauksesta riippuen korvaus on lopetettava. Tarvittaessa valituksen tehnyt osapuoli mukauttaa myönnytysten soveltamisen keskeyttämisen tasoa välimiespaneelin määrittämän tason mukaiseksi.

260 artikla

Välimiesten korvaaminen

Jos tämän luvun mukaisessa välimiesmenettelyssä alkuperäinen paneeli tai jotkut sen jäsenistä eivät kykene osallistumaan menettelyyn, ne vetäytyvät tehtävästä tai ne on korvattava, koska ne eivät ole tämän sopimuksen liitteessä XXI vahvistettujen menettelysääntöjen vaatimusten mukaisia, sovelletaan tämän sopimuksen 249 artiklassa vahvistettua menettelyä. Määräaikaa välimiespaneelin ratkaisun antamiseen pidennetään 20 päivällä lukuun ottamatta 249 artiklan 7 kohdassa tarkoitettuja kiireellisiä riitoja, joiden määräaikaa jatketaan viidellä päivällä.

3 Alajakso

Yhteiset määräykset

261 artikla

Välimiesmenettelyjen ja ratkaisun noudattamista koskevien menettelyjen keskeyttäminen ja lopettaminen

Molempien osapuolten sitä kirjallisesti pyytäessä välimiespaneelin on keskeytettävä työnsä milloin tahansa osapuolten sopimaksi ajaksi, joka on enintään 12 kuukautta. Välimiespaneeli jatkaa työtään ennen kyseisen ajanjakson päättymistä molempien osapuolten kirjallisesta pyynnöstä tai kyseisen ajanjakson päättyessä kumman tahansa osapuolen kirjallisesta pyynnöstä. Pyynnön esittänyt osapuoli ilmoittaa pyynnöstään tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean puheenjohtajalle tai puheenjohtajille sekä toiselle osapuolelle. Jos kumpikaan osapuoli ei pyydä välimiespaneelia jatkamaan työtään sovitun keskeytyksen jälkeen, menettely lopetetaan. Välimiespaneelin työn keskeyttäminen ja lopettaminen eivät vaikuta kummankaan osapuolen oikeuksiin muissa tämän sopimuksen 269 artiklan mukaisissa menettelyissä.

262 artikla

Yhteisesti sovittu ratkaisu

Osapuolet voivat milloin tahansa päästä yhteisesti sovittuun ratkaisuun tämän sopimuksen IV osastoon (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) liittyvässä riidassa. Ne ilmoittavat tällaisesta ratkaisusta yhdessä tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle ja tarvittaessa välimiespaneelin puheenjohtajalle. Jos ratkaisu edellyttää kumman tahansa osapuolen kansallisten menettelyjen mukaista hyväksyntää, ilmoituksessa mainitaan kyseinen vaatimus ja riitojenratkaisumenettely keskeytetään. Riitojenratkaisumenettely lopetetaan, jos tällaista hyväksyntää ei vaadita tai jos on annettu ilmoitus kyseisten kansallisten menettelyjen päätökseen saattamisesta.

263 artikla

Työjärjestys

1. Tämän luvun soveltamisalaan kuuluviin riitojenratkaisumenettelyihin sovelletaan tämän sopimuksen liitteessä XX vahvistettua työjärjestystä ja tämän sopimuksen liitteessä XXI vahvistettuja käytännesääntöjä.

2. Välimiespaneelin kuulemiset ovat julkisia ellei työjärjestyksessä toisin määrätä.

264 artikla

Tiedot ja tekninen neuvonta

Välimiespaneeli voi osapuolen pyynnöstä tai omasta aloitteestaan hankkia välimiesmenettelyä varten asianmukaisiksi katsomiaan tietoja mistä tahansa lähteestä, myös kyseisen riidan osapuolilta. Välimiespaneelilla on myös oikeus hankkia asianmukaisiksi katsomiaan asiantuntijalausuntoja. Välimiespaneelin on kuultava osapuolia ennen tällaisten asiantuntijoiden valitsemista. Osapuolen alueelle sijoittautuneet luonnolliset tai oikeushenkilöt voivat antaa välimiespaneelille amicus curiae -lausumia työjärjestyksen mukaisesti. Kaikki tämän artiklan mukaisesti saadut tiedot on ilmoitettava kummallekin osapuolelle, ja niiden johdosta on voitava esittää huomautuksia.

265 artikla

Tulkintasäännöt

Välimiespaneelin on tulkittava tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitettuja määräyksiä kansainvälisen julkisoikeuden tavanmukaisten tulkintasääntöjen, myös valtiosopimusoikeutta koskevassa vuoden 1969 Wienin yleissopimuksessa määrättyjen tulkintasääntöjen, mukaisesti. Paneelin on lisäksi otettava huomioon paneelien sekä WTO:n riitojenratkaisuelimen (DSB) perustaman valituselimen kertomuksissa esitetyt asiaa koskevat tulkinnat. Välimiespaneelin ratkaisuilla ei voida lisätä eikä vähentää tässä sopimuksessa määrättyjä osapuolten oikeuksia ja velvoitteita.

266 artikla

Välimiespaneelin päätökset ja ratkaisut

1. Välimiespaneelin on kaikin keinoin pyrittävä tekemään kaikki päätökset yksimielisesti. Jos yksimielisyyteen ei kuitenkaan päästä, asiasta on päätettävä äänten enemmistöllä. Asioiden käsittely paneelissa on luottamuksellista eikä eriäviä lausuntoja anneta.

2. Osapuolet hyväksyvät välimiespaneelin ratkaisut ehdoitta. Ratkaisut eivät aiheuta oikeuksia tai velvoitteita luonnollisille tai oikeushenkilöille. Ratkaisuissa on esitettävä selvitetyt tosiseikat, tämän sopimuksen 245 artiklassa tarkoitettujen, asiaa koskevien määräysten sovellettavuus sekä paneelin mahdollisesti tekemien päätelmien ja antamien suositusten perustelut. Tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea saattaa välimiespaneelin ratkaisut kokonaisuudessaan julkisesti saataville kymmenen päivän kuluessa niiden antamisesta, ellei se päätä pidättäytyä tästä sellaisten tietojen luottamuksellisuuden turvaamiseksi, jotka tiedot antanut osapuoli on määritellyt luottamuksellisiksi lainsäädäntönsä perusteella.

267 artikla

Asioiden käsittely Euroopan unionin tuomioistuimessa

1. Tässä artiklassa vahvistettuja menettelyjä sovelletaan sellaisiin tämän sopimuksen määräyksen tulkintaa ja soveltamista koskeviin riitoihin, jossa osapuolelle asetetaan unionin lainsäädännön säännöksissä määritelty velvoite.

2. Kun riidassa on kysymys 1 kohdassa tarkoitetun unionin lainsäädännön säännösten tulkinnasta, välimiespaneeli ei anna asiassa päätöstä vaan pyytää Euroopan unionin tuomioistuinta antamaan asiassa ratkaisun. Tällöin välimiespaneelin ratkaisujen määräaikojen soveltaminen keskeytetään kunnes Euroopan unionin tuomioistuin on antanut ratkaisunsa. Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaisu sitoo välimiespaneelia.

4 jakso

Yleiset määräykset

268 artikla

Välimiesten luettelo

1. Tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea laatii kuuden kuukauden kuluessa tämän sopimuksen voimaantulosta luettelon vähintään 15 henkilöstä, jotka ovat halukkaita ja kykeneviä toimimaan välimiehinä. Luetteloon sisältyy kolme alaluetteloa: yksi alaluettelo kummankin osapuolen osalta sekä yksi alaluettelo henkilöistä, jotka eivät ole kummankaan osapuolen kansalaisia ja jotka voivat toimia välimiespaneelin puheenjohtajana. Jokaisessa alaluettelossa on oltava vähintään viisi henkilöä. Kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea huolehtii luettelon pitämisestä jatkuvasti tällaisena.

2. Välimiehillä on oltava erityistä asiantuntemusta ja kokemusta oikeudellisista kysymyksistä ja kansainvälisestä kaupasta. Heidän on oltava riippumattomia ja toimittava yksilöinä, he eivät saa ottaa ohjeita miltään organisaatiolta tai hallitukselta eikä heillä saa olla sidoksia kummankaan osapuolen hallitukseen ja heidän on noudatettava tämän sopimuksen liitteessä XXI vahvistettuja käytännesääntöjä.

3. Kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea voi laatia lisäluetteloja, joissa on 12 henkilöä, joilla on tämän sopimuksen kattamiin aloihin liittyvää asiantuntemusta ja kokemusta. Osapuolten niin sopiessa tällaisia lisäluetteloja käytetään välimiespaneelin muodostamiseen tämän sopimuksen 249 artiklassa vahvistetun menettelyn mukaisesti.

269 artikla

Suhde WTO:n asettamiin velvoitteisiin

1. Tämän luvun riitojenratkaisua koskevien määräysten soveltaminen ei rajoita mahdollisia WTO-sopimukseen perustuvia toimia, riitojen ratkaiseminen mukaan luettuna.

2. Jos osapuoli kuitenkin on aloittanut tiettyä toimenpidettä koskevan riitojenratkaisumenettelyn joko tämän luvun tai WTO-sopimuksen mukaisesti, se ei voi aloittaa samaa toimenpidettä koskevaa riitojenratkaisumenettelyä toisella foorumilla ennen ensimmäisen menettelyn päättymistä. Osapuoli ei myöskään saa hakea korvausta molemmilta foorumeilta tapauksessa, jossa on rikottu velvoitetta, joka on samanlainen sekä tämän sopimuksen että WTO-sopimuksen mukaisesti. Kun riitojenratkaisumenettely on käynnistetty, osapuolet käyttävät tällöin yksinomaan valittua foorumia, paitsi jos valittu foorumi ei pysty menettelyllisten tai toimivaltaan liittyvien syiden vuoksi tutkimaan kyseisen velvoitteen rikkomista koskevaa korvausvaatimusta.

3. Sovellettaessa tämän artiklan 2 kohtaa

a) WTO-sopimuksen mukaisen riitojenratkaisumenettelyn katsotaan käynnistyneen, kun osapuoli pyytää paneelin perustamista WTO-sopimuksen liitteessä 2 olevan, riitojen ratkaisusta annettuja sääntöjä ja menettelyjä koskevan sopimuksen, jäljempänä 'riitojen ratkaisemista koskeva sopimus', 6 artiklan mukaisesti, ja päättyneen, kun riitojenratkaisuelin hyväksyy paneelin raportin ja, tapauksen mukaan, valituselimen raportin riitojen ratkaisemista koskevan sopimuksen 16 artiklan ja 17 artiklan 14 kohdan mukaisesti; ja

b) tämän luvun mukaisen riitojenratkaisumenettelyn katsotaan käynnistyneen, kun osapuoli pyytää välimiespaneelin perustamista tämän sopimuksen 248 artiklan mukaisesti, ja päättyneen, kun välimiespaneeli antaa ratkaisunsa osapuolille ja tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle tämän sopimuksen 253 artiklan mukaisesti.

4. Tämän sopimuksen määräykset eivät estä osapuolta soveltamasta riitojenratkaisuelimen hyväksymää velvoitteiden keskeyttämistä. WTO-sopimukseen ei voida vedota siinä tarkoituksessa, että estetään toista osapuolta keskeyttämästä velvoitteidensa soveltaminen tämän luvun mukaisesti.

270 artikla

Määräajat

1. Kaikki tässä luvussa vahvistetut määräajat, myös välimiespaneelille ratkaisun antamista varten asetettu määräaika, lasketaan kalenteripäivinä alkaen sitä toimea tai tosiseikkaa seuraavasta päivästä, johon ne viittaavat, jollei toisin määrätä.

2. Riidan osapuolet voivat yhteisellä sopimuksella muuttaa mitä tahansa tässä luvussa mainittua määräaikaa. Välimiespaneeli voi milloin tahansa ehdottaa osapuolille minkä tahansa tässä luvussa tarkoitetun määräajan muuttamista esittäen ehdotuksen syyt.

15 LUKU

Yleiset määräykset iv osastossa tarkoitetusta lähentämisestä

271 artikla

Lähentämisen eteneminen kauppaan liittyvillä aloilla

1. Jotta voitaisiin helpottaa tämän sopimuksen 419 artiklassa tarkoitettua arviointia, joka koskee Georgian lainsäädännön lähentämistä unionin lainsäädäntöön tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisalaan kuuluvilla kauppaan liittyvillä aloilla, osapuolet keskustelevat vähintään kerran vuodessa lähentämisen etenemisestä tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 3, 4, 5, 6 ja 8 luvussa sovittujen aikataulujen mukaisesti tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevassa assosiaatiokomiteassa tai jossakin sen tämän sopimuksen mukaisesti perustetussa alakomiteassa.

2. Georgia toimittaa unionin pyynnöstä keskusteluja varten tapauksen mukaan kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle tai sen alakomitealle kirjalliset tiedot lähentämisen edistymisestä ja lähennetyn kansallisen lainsäädännön tosiasiallisesta täytäntöönpanosta ja soveltamisesta tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) asiaa koskevien lukujen osalta.

3. Georgia ilmoittaa unionille, kun se katsoo saattaneensa lähentämisen päätökseen jonkin 1 kohdassa tarkoitetun luvun osalta.

272 artikla

Ristiriidassa olevan kansallisen lainsäädännön kumoaminen

Osana lähentämistä Georgia kumoaa kansallisen lainsäädäntönsä sellaiset säännökset tai lakkauttaa sellaiset hallinnolliset käytännöt, jotka ovat ristiriidassa tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisten lähentämismääräysten kohteena olevan unionin lainsäädännön tai vastaavasti unionin lainsäädäntöön lähennetyn kansallisen lainsäädännön kanssa.

273 artikla

Lähentämisen arviointi kauppaan liittyvillä aloilla

1. Unioni aloittaa tämän sopimuksen IV osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tarkoitetun lähentymisen arvioinnin sen jälkeen, kun Georgia on antanut unionille tämän sopimuksen 271 artiklan 3 kohdan mukaisen ilmoituksen, ellei tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 4 ja 8 luvussa toisin määrätä.

2. Unioni arvioi, onko Georgian lainsäädäntö lähennetty unionin lainsäädäntöön ja onko se pantu tosiasiallisesti täytäntöön ja sovelletaanko sitä tosiasiallisesti. Georgia antaa unionille arvioinnin mahdollistamiseksi tarvittavat tiedot yhteisesti sovitulla kielellä.

3. Edellä 2 kohdassa tarkoitetussa unionin suorittamassa arvioinnissa otetaan huomioon Georgian lainsäädännön tosiasiallista täytäntöönpanoa ja soveltamista varten välttämättömien infrastruktuurin, elinten ja menettelyjen olemassaolo ja toiminta Georgiassa.

4. Edellä olevan 2 kohdan mukaisessa unionin suorittamassa arvioinnissa otetaan huomioon kansallisen lainsäädännön sellaiset säännökset tai sellaiset hallinnolliset käytännöt, jotka ovat ristiriidassa tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisten lähentämismääräysten kohteena olevan unionin lainsäädännön tai vastaavasti unionin lainsäädäntöön lähennetyn kansallisen lainsäädännön kanssa.

5. Unioni ilmoittaa arviointinsa tuloksista Georgialle tämän sopimuksen 276 artiklan 1 kohdan mukaisesti vahvistetussa aikataulussa, ellei toisin määrätä. Osapuolet voivat keskustella arvioinnista tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevassa assosiaatiokomiteassa tai sen asiaa käsittelevässä alakomiteassa tämän sopimuksen 419 artiklan 4 kohdan mukaisesti, ellei toisin määrätä.

274 artikla

Lähentämisen kannalta merkitykselliset muutokset

1. Georgia varmistaa tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisesti lähennetyn kansallisen lainsäädännön tosiasiallisen täytäntöönpanon ja toteuttaa tarvittavat toimet ottaakseen kansallisessa lainsäädännössään huomioon unionin lainsäädännön muutokset tämän artiklan 418 artiklan mukaisesti.

2. Unioni ilmoittaa Georgialle kaikista lopullisista komission ehdotuksista sellaisen unionin lainsäädännön antamiseksi tai muuttamiseksi, jolla on merkitystä tämän sopimuksen IV osastosta (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) Georgialle aiheutuvien lähentämisvelvoitteiden kannalta.

3. Georgia ilmoittaa unionille toimista, mukaan lukein lainsäädäntöehdotukset ja hallinnolliset käytännöt, jotka saattavat vaikuttaa sille tämän sopimuksen IV osastosta (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) aiheutuvien lähentämisvelvoitteiden täyttymiseen.

4. Osapuolet keskustelevat pyynnöstä 2 ja 3 kohdassa tarkoitettujen ehdotusten tai toimien vaikutuksesta Georgian lainsäädäntöön tai tämän sopimuksen IV osastosta (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) aiheutuvien lähentämisvelvoitteiden täyttymiseen.

5. Jos Georgia muuttaa kansallista lainsäädäntöään sen jälkeen, kun tämän sopimuksen 273 artiklan mukainen arviointi on tehty, ottaakseen huomioon tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 3, 4, 5, 6 ja 8 luvussa mainitut lähentämisen muutokset, unioni suorittaa uuden arvioinnin tämän sopimuksen 273 artiklan mukaisesti. Jos Georgia toteuttaa muita toimia, joilla voi olla vaikutusta lähennetyn kansallisen lainsäädännön täytäntöönpanoon ja soveltamiseen, unioni suorittaa uuden arvioinnin tämän sopimuksen 273 artiklan mukaisesti.

6. Olosuhteiden vaatiessa voidaan tilapäisesti keskeyttää sellaisten etujen soveltaminen, joita unioni on myöntänyt sen perusteella, että se on katsonut arvioinnissaan Georgian lähentäneen lainsäädäntönsä unionin lainsäädäntöön ja panneen sen tosiasiallisesti täytäntöön ja soveltavansa sitä tosiasiallisesti, jos Georgia ei lähennä kansallista lainsäädäntöään ottaakseen huomioon lähentämistä koskevat tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) muutokset, jos tämän artiklan 5 kohdassa tarkoitettu arviointi osoittaa, että Georgian lainsäädäntö ei ole enää lähennetty unionin lainsäädäntöön, tai jos assosiaationeuvosto ei tee päätöstä tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) ajantasaistamisesta unionin lainsäädännön muutosten mukaisesti.

7. Jos unioni aikoo soveltaa jotakin tällaista keskeytystä, se ilmoittaa siitä viipymättä Georgialle. Georgia voi kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksesta ja esittäen tähän kirjallisesti syyt pyytää tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevaa assosiaatiokomiteaa käsittelemään asiaa. Kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea keskustelee asiasta kolmen kuukauden kuluessa käsittelypyynnöstä. Jos kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevaa assosiaatiokomiteaa ei pyydetä käsittelemään asiaa tai kyseinen komitea ei saa ratkaistua asiaa kolmen kuukauden kuluessa käsittelypyynnöstä, unioni voi soveltaa etujen keskeyttämistä. Keskeytys lopetetaan viipymättä, jos kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea saa sittemmin ratkaistua asian.

275 artikla

Tiedonvaihto

Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaista lähentämistä koskeva tiedonvaihto tapahtuu tämän sopimuksen 222 artiklan 1 kohdan mukaisesti perustettujen yhteyspisteiden välityksellä.

276 artikla

Yleinen määräys

1. Tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea hyväksyy menettelyt, joilla helpotetaan lähentämisen arviointia ja varmistetaan tehokas lähentämistä koskeva tiedonvaihto, mukaan lukien arvioinnin aikataulut sekä vaihdettujen tietojen muoto, sisältö ja kieli.

2. Kaikki tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) viittaukset tiettyyn unionin säädökseen kattavat *Euroopan unionin virallisessa lehdessä* ennen 29 päivää marraskuuta 2013 julkaistut muutokset, lisäykset ja korvaustoimenpiteet.

3. Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 3, 4, 5, 6 ja 8 luvun määräykset ovat ristiriitatilanteessa ensisijaisia suhteessa tämän luvun määräyksiin.

4. Tämän luvun määräysten rikkomista koskevia väitteitä ei käsitellä tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 luvun (Riitojen ratkaiseminen) mukaisesti.

V OSASTO

TALOUDELLINEN YHTEISTYÖ

1 LUKU

Taloudellinen vuoropuhelu

277 artikla

1. EU ja Georgia helpottavat talousuudistusprosessia parantamalla tietämystä niiden talouksien perusteista sekä talouspolitiikkojen laatimisesta ja toteuttamisesta.

2. Georgia pyrkii vakiinnuttamaan toimivan markkinatalouden ja lähentämään asteittain talouden ja rahoitusalan sääntelyään EU:n sääntelyyn huolehtien samalla vakaasta makrotalouspolitiikasta.

278 artikla

Tätä varten osapuolet sopivat säännöllisestä taloudellisesta vuoropuhelusta, jolla pyritään

a) vaihtamaan tietoja makrotaloudellisista suuntauksista ja politiikoista sekä rakenteellisista uudistuksista, mukaan lukien taloudellisen kehityksen strategiat;

b) vaihtamaan asiantuntemusta ja parhaita käytäntöjä muun muassa julkisen talouden, raha- ja valuuttakurssipolitiikan puitteiden, rahoitusalaa koskevan politiikan ja taloustilastojen aloilla;

c) vaihtamaan tietoja ja kokemuksia alueellisesta taloudellisesta yhdentymisestä, mukaan lukien Euroopan talous- ja rahaliiton toiminta;

d) tarkastelemaan kahdenvälisen yhteistyön asemaa talouden, rahoituksen ja tilastoinnin aloilla.

2 LUKU

Julkisen talouden hoito ja varainhoidon valvonta

279 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä julkisen talouden varainhoidon sisäisen valvonnan sekä ulkoisten tarkastusten alalla tavoitteena

a) kehittää edelleen ja ottaa käyttöön johdon vastuuvelvollisuuden periaatteeseen perustuva julkisen talouden varainhoidon sisäisen valvonnan järjestelmä, mukaan lukien toiminnallisesti itsenäinen koko julkisen sektorin sisäinen tarkastus, yhdenmukaistamalla se yleisesti hyväksyttyjen kansainvälisten normien ja menetelmien sekä EU:n hyvien käytäntöjen kanssa Georgian hallituksen hyväksymän, julkisen talouden varainhoidon sisäistä valvontaa koskevan poliittisen asiakirjan perusteella;

b) tarkastella julkisen talouden varainhoidon sisäistä valvontaa koskevassa poliittisessa asiakirjassa, voidaanko varainhoidon tarkastusjärjestelmä ottaa käyttöön ja millä ehdoilla näin voidaan tehdä, jolloin kyseinen toiminto perustuu valituksiin ja sillä täydennetään sisäisen valvonnan toimintoa mutta ei toimita sen kanssa päällekkäin;

c) tehokas yhteistyö julkisen talouden varainhoidon sisäistä valvontaa koskevassa poliittisessa asiakirjassa määriteltyjen toimijoiden välillä hallinnon kehittämisen tueksi;

d) tukea julkisen talouden varainhoidon sisäiseen valvontaan kuuluvasta yhdenmukaistamisesta vastaavaa keskusyksikköä ja kehittää sen valmiuksia;

e) lujittaa entisestään Georgian ylimmän tarkastuselimen, valtion tilintarkastusviraston, itsenäisyyttä, organisatorisia ja tarkastamiseen liittyviä valmiuksia, rahoitusta ja henkilöresursseja sekä edistää sitä, että ylin tarkastuselin soveltaa kansainvälisesti hyväksyttyjä ulkoisen tarkastuksen (INTOSAI:n) standardeja; ja

f) vaihtaa tietoja, kokemuksia ja hyviä käytäntöjä muun muassa kyseisten alojen henkilöstövaihdon ja yhteisen koulutuksen avulla.

3 LUKU

Verotus

280 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä tehostaakseen hyvää hallintoa verotuksen alalla tarkoituksenaan parantaa edelleen taloudellisia suhteitaan, kauppaa, investointeja ja reilua kilpailua.

281 artikla

Viitaten tämän sopimuksen 280 artiklaan osapuolet tunnustavat verotusalan hyvän hallintotavan periaatteet eli avoimuutta, tietojenvaihtoa ja oikeudenmukaista verokilpailua koskevat periaatteet, joihin jäsenvaltiot ovat sitoutuneet EU:n tasolla, ja sitoutuvat noudattamaan niitä. Osapuolet pyrkivät tätä varten parantamaan kansainvälistä yhteistyötä verotuksen alalla, helpottamaan lainmukaisten verotulojen keräämistä ja laatimaan toimenpiteitä edellä mainittujen periaatteiden tehokkaan noudattamisen varmistamiseksi, sanotun kuitenkaan vaikuttamatta EU:n ja jäsenvaltioiden toimivaltuuksiin.

282 artikla

Osapuolet tehostavat ja lujittavat myös yhteistyötä, jonka tarkoituksena on kehittää Georgian verojärjestelmää ja -hallintoa, mukaan lukien veronkanto- ja valvontavalmiuksien tehostaminen, varmistaa tehokas veronkanto ja lujittaa veropetosten ja veronkierron torjuntaa. Osapuolet pyrkivät tehostamaan yhteistyötä ja jakamaan kokemuksia veropetosten torjunnasta ja erityisesti karusellipetoksista.

283 artikla

Osapuolet kehittävät yhteistyötään ja yhdenmukaistavat toimiaan, joilla torjutaan petoksia ja valmisteveron alaisten tuotteiden salakuljetusta. Tämä yhteistyö kattaa muun muassa tupakkatuotteiden valmisteverojen asteittaisen lähentämisen mahdollisuuksien mukaan ottaen huomioon alueellisesta toimintaympäristöstä johtuvat rajoitteet ja tupakoinnin torjuntaa koskevan Maailman terveysjärjestön puitesopimuksen mukaisesti. Osapuolet pyrkivät tätä varten lujittamaan yhteistyötään alueellisessa toimintaympäristössä.

284 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

285 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXII tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

4 LUKU

Tilastot

286 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään tilastoihin liittyvissä kysymyksissä ja edistävät näin pitkän aikavälin tavoitetta tuottaa oikea-aikaisesti kansainvälisesti vertailukelpoisia ja luotettavia tilastotietoja. Kestävän, tehokkaan ja ammatillisesti riippumattoman kansallisen tilastointijärjestelmän odotetaan tuottavan Georgiassa ja EU:ssa kansalaisten, yritysten ja päättäjien tarvitsemia tietoja, jotta nämä pystyvät tekemään tietoon perustuvia päätöksiä. Kansallisen tilastointijärjestelmän olisi oltava YK:n hyväksymien virallisen tilaston perusperiaatteiden mukainen ja siinä olisi otettava huomioon tilastotietoja koskeva unionin säännöstö, mukaan lukien Euroopan tilastoja koskevat käytännesäännöt, jotta kansallinen tilastojärjestelmä saataisiin yhdenmukaiseksi unionin normien ja standardien kanssa.

287 artikla

Yhteistyöllä pyritään

a) vahvistamaan edelleen kansallisen tilastojärjestelmän valmiuksia, keskittymään vankan oikeusperustan luomiseen, riittävän tiedon ja metatiedon tuottamiseen, tietojen levittämistä koskevaan politiikkaan ja käyttäjäystävällisyyteen ottaen huomioon eri käyttäjäryhmät, etenkin julkinen ja yksityinen sektori, akateeminen yhteisö ja muut käyttäjät;

b) yhdenmukaistamaan asteittain Georgian tilastojärjestelmä Euroopan tilastojärjestelmän kanssa;

c) tarkentamaan tietojen toimittamista EU:lle, ottaen huomioon asiaa koskevien kansainvälisten ja eurooppalaisten menetelmien soveltaminen, luokittelut mukaan lukien;

d) parantamaan kansallisten tilastotyöntekijöiden ammatillisia ja hallinnointivalmiuksia, jotta voidaan helpottaa eurooppalaisten tilastostandardien soveltamista ja edistää Georgian tilastointijärjestelmän kehittämistä;

e) vaihtamaan osapuolten välillä kokemuksia tilastoalan osaamisen kehittämisestä; ja

f) edistämään kaikkien tilastojen tuotantoon liittyvien prosessien ja tilastojen levittämisen kokonaisvaltaista laadunhallintaa.

288 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä Euroopan tilastojärjestelmän puitteissa, jossa Eurostat on Euroopan tilastoviranomainen. Yhteistyössä keskitytään seuraaviin aloihin:

a) makrotaloudelliset tilastot, mukaan lukien kansantalouden tilinpito, ulkomaankauppatilastot, maksutasetilastot ja suoria ulkomaisia sijoituksia koskevat tilastot;

b) väestötilastot, mukaan lukien väestölaskennat ja sosiaalitilastot;

c) maataloustilastot, mukaan lukien maatalouslaskennat ja ympäristötilastot;

d) liiketoimintatilastot, mukaan lukien yritysrekisterit ja hallintolähteiden käyttö tilastotarkoituksiin;

e) energiatilastot, mukaan lukien energiataseet;

f) aluetilastot;

g) monialaiset toimet, mukaan lukien tilastoluokitukset, laadunhallinta, koulutus, tiedonjakelu, levittäminen, ajanmukaisen tietotekniikan käyttö; ja

h) muut asiaan liittyvät alat.

289 artikla

Osapuolet muun muassa vaihtavat tietoja ja asiantuntemusta ja kehittävät yhteistyötään ottaen huomioon eri avustusohjelmien puitteissa käynnistetystä tilastojärjestelmän uudistuksesta tähän asti kertyneet kokemukset. Tavoitteena on jatkaa lähentymistä tilastoja koskevaan EU:n säännöstöön Georgian tilastointijärjestelmän kehittämistä koskevan kansallisen strategian pohjalta ja Euroopan tilastojärjestelmän kehitys huomioon ottaen. Tilastotietojen tuottamisprosessissa painotetaan otantatutkimusten edelleen kehittämistä ja hallinnollisten tietojen käyttöä, ja samalla otetaan huomioon tarve vähentää vastaustaakkaa. Tietojen on oltava politiikan suunnittelun ja valvonnan kannalta tarkoituksenmukaisia yhteiskunta- ja talouselämän keskeisillä aloilla.

290 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua. Georgian olisi mahdollisuuksien mukaan voitava osallistua Euroopan tilastojärjestelmän puitteissa toteutettaviin toimiin, mukaan lukien koulutukseen.

291 artikla

Georgian lainsäädäntöä lähennetään asteittain tarkoituksenmukaisilla ja soveltuvilla aloilla EU:n tilastoalan säännöstöön vuosittain päivitettävän tilastotietoja koskevien vaatimusten yhteenvedon mukaisesti, jonka osapuolet katsovat olevan tämän sopimuksen liitteenä (liite XXIII).

VI OSASTO

MUUT YHTEISTYÖPOLITIIKAT

1 LUKU

Liikenne

292 artikla

Osapuolet

a) laajentavat ja lujittavat yhteistyötään liikenteen alalla edistääkseen kestävien liikennejärjestelmien kehittämistä;

b) edistävät tehokkaita, turvallisia ja varmoja liikennepalveluja sekä liikennejärjestelmien intermodaalisuutta ja yhteentoimivuutta; ja

c) pyrkivät tehostamaan tärkeimpiä liikenneyhteyksiä alueidensa välillä.

293 artikla

Tämä yhteistyö koskee muun muassa seuraavia aloja:

a) kestävän, kaikki liikennemuodot kattavan kansallisen liikennepolitiikan kehittäminen, erityisesti jotta voidaan varmistaa ympäristöystävälliset, tehokkaat, turvalliset ja varmat liikennejärjestelmät ja edistää näiden liikenteeseen liittyvien näkökohtien huomioon ottamista muilla politiikan aloilla;

b) kansalliseen liikennepolitiikkaan perustuvien alakohtaisten strategioiden laatiminen, mukaan lukien oikeudelliset vaatimukset teknisten laitteiden ja välineiden sekä kuljetuskaluston tason nostamiseksi tämän sopimuksen liitteissä XXIV ja XV-D määriteltyjen kansainvälisten standardien mukaiseksi, tie-, rautatie-, lento- ja meriliikenteelle sekä intermodaaliliikenteelle; tämä käsittää myös täytäntöönpanon aikataulut ja välitavoitteet, hallintovastuun määrittämisen sekä rahoitussuunnitelmat;

c) infrastruktuuripolitiikan tehostaminen tavoitteena eri liikennemuotoihin liittyvien infrastruktuurihankkeiden määrittämisen ja arvioinnin parantaminen;

d) sellaisten rahoitusstrategioiden laatiminen, joissa painotetaan kunnossapitoa, kapasiteettiongelmia ja puuttuvia infrastruktuuriyhteyksiä ja joissa edistetään yksityisen sektorin aktiivista osallistumista liikennehankkeisiin;

e) liittyminen asianmukaisiin kansainvälisiin liikennejärjestöihin ja -sopimuksiin sekä menettelyihin, joiden avulla varmistetaan kansainvälisten liikennesopimusten täysimääräinen täytäntöönpano ja tosiasiallinen soveltaminen;

f) tieteellinen ja tekninen yhteistyö ja tietojenvaihto liikenteen alan teknologioiden, esimerkiksi älykkäiden liikennejärjestelmien, kehittämistä ja parantamista varten; ja

g) älykkäiden liikennejärjestelmien sekä tietotekniikan käytön edistäminen kaikkien liikennemuotojen hallinnoinnissa ja toiminnassa sekä intermodaalisuuden ja yhteistyön tukeminen liikennettä helpottavien avaruusjärjestelmien ja kaupallisten sovellusten käytössä.

294 artikla

1. Yhteistyön tarkoituksena on myös helpottaa matkustaja- ja tavaraliikennettä ja lisätä liikennevirtojen sujuvuutta Georgian, EU:n ja alueen kolmansien maiden välillä poistamalla hallinnolliset, tekniset ja muut esteet, parantamalla liikenneverkkoja ja uudistamalla infrastruktuuria erityisesti osapuolia yhdistävillä pääväylillä. Tämä yhteistyö käsittää toimia rajanylitysten helpottamiseksi.

2. Yhteistyöhön kuuluu tietojenvaihtoa ja yhteisiä toimia

a) alueellisella tasolla, erityisesti ottaen huomioon edistys, jota on tapahtunut erilaisten alueellista liikenneyhteistyötä koskevien järjestelyjen, kuten itäisen kumppanuuden liikennepaneelin, liikenneväylän Eurooppa-Kaukasia-Aasia (TRACECA), Bakun prosessin ja muiden liikennealan aloitteiden ansiosta;

b) kansainvälisellä tasolla, mukaan lukien kansainvälisten liikennejärjestöjen sekä osapuolten ratifioimien kansainvälisten sopimusten ja yleissopimusten yhteydessä, ja

c) EU:n eri liikennevirastojen puitteissa.

295 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

296 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteissä XXIV ja XV-D tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisten liitteiden määräysten mukaisesti.

2 LUKU

Yhteistyö energia-alalla

297 artikla

Yhteistyön olisi perustuttava kumppanuuden, molemminpuolisen edun, avoimuuden ja ennustettavuuden periaatteisiin, ja sillä pyritään energia-alan markkinoiden yhdentämiseen ja sääntelyn yhdenmukaistamiseen ottaen huomioon tarve varmistaa turvallisen, ympäristöystävällisen ja kohtuuhintaisen energian saanti.

298 artikla

Tämä yhteistyö koskee muun muassa seuraavia aloja:

a) energiastrategiat ja -politiikat;

b) kilpailukykyisten, avointen ja tehokkaiden energiamarkkinoiden kehittäminen siten, että kolmansilla osapuolilla on syrjimättömät mahdollisuudet päästä verkkoihin ja hankkia asiakkaita EU:n normien mukaisesti, mukaan lukien tarvittavan sääntelykehyksen kehittäminen;

c) yhteistyö alueellisissa kysymyksissä ja Georgian mahdollinen liittyminen energiayhteisösopimukseen, jossa Georgia on tällä hetkellä tarkkailijana;

d) houkuttelevan ja vakaan investointiympäristön luominen institutionaaliset, oikeudelliset, verotukseen liittyvät ja muut olosuhteet huomioon ottaen;

e) molempien osapuolten edun mukaiset energiainfrastruktuurit, joilla monipuolistetaan energialähteitä, -toimittajia ja kuljetusreittejä taloudellisella ja ympäristön kannalta kestävällä tavalla;

f) energiatoimitusten varmuuden parantaminen, markkinoiden yhdentymisen lisääminen ja sääntelyn asteittainen lähentäminen EU:n säännöstön keskeisiin osiin;

g) energiakaupan, energian kauttakuljetuksen ja kuljetusten sekä hinnoittelupolitiikan, mukaan lukien yleinen kustannuksiin perustuva järjestelmä energiavarojen siirtoa varten, pitkän aikavälin vakauden ja varmuuden lujittaminen molempien edun ja syrjimättömyyden pohjalta kansainvälisten sääntöjen, kuten energiaperuskirjan, mukaisesti;

h) energiatehokkuuden ja energiansäästön edistäminen taloudellisella ja ympäristön kannalta kestävällä tavalla;

i) uusiutuvan energian kehittäminen ja tukeminen keskittyen ensisijaisesti vesivaroihin sekä kahdenvälisen ja alueellisen yhdentymisen edistäminen tällä alalla;

j) tieteellinen ja tekninen yhteistyö ja tietojenvaihto teknologioiden kehittämiseksi ja parantamiseksi energian tuotannossa, kuljetuksessa, jakelussa ja loppukäytössä kiinnittäen erityistä huomiota energiatehokkaisiin ja ympäristöystävällisiin teknologioihin; ja

k) yhteistyö ydinturvallisuuden ja ydinturvajärjestelyjen sekä säteilysuojelun alalla Kansainvälisen atomienergiajärjestön (IAEA) periaatteiden ja normien, asiaa koskevien kansainvälisten sopimusten ja IAEA:n yleissopimusten sekä soveltuvin osin Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksen mukaisesti.

299 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

300 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXV tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

3 LUKU

Ympäristö

301 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään ympäristöasioissa ja edistävät näin kestävää kehitystä ja vihreää taloutta koskevaa pitkän aikavälin tavoitetta. Ympäristönsuojelun tehostamisen odotetaan tuovan etua kansalaisille ja yrityksille Georgiassa ja EU:ssa, muun muassa kansanterveyden kohenemisen, luonnonvarojen säilymisen ja taloudellisen ja ympäristötehokkuuden lisääntymisen ansiosta sekä siksi, että käytetään uudenaikaisia, puhtaampia teknologioita, joilla edistetään kestävämpiä tuotantotapoja. Yhteistyön toteuttamisessa otetaan huomioon osapuolten edut tasavertaisuuden ja vastavuoroisen hyödyn pohjalta sekä osapuolten keskinäinen riippuvuus ympäristönsuojelun alalla ja kyseisellä alalla tehdyt monenväliset sopimukset.

302 artikla

1. Yhteistyön tarkoituksena on ympäristön laadun säilyttäminen, suojelu, parantaminen ja palauttaminen, ihmisten terveyden suojelu, luonnonvarojen kestävä käyttö ja sellaisten toimenpiteiden edistäminen kansainvälisellä tasolla, joilla puututaan alueellisiin tai maailmanlaajuisiin ympäristöongelmiin, muun muassa seuraavilla aloilla:

a) ympäristöhallinto ja monialaiset kysymykset, kuten strateginen suunnittelu, ympäristövaikutusten arviointi ja strateginen ympäristöarviointi, koulutus, seuranta- ja ympäristötietojärjestelmät, tarkastus ja täytäntöönpano, ympäristövahinkovastuu, ympäristörikosten torjunta, valtioiden rajatylittävä yhteistyö, ympäristöä koskevan tiedon saatavuus, päätöksentekoprosessit sekä tehokkaat hallinnolliset ja tuomioistuimessa tapahtuvat muutoksenhakumenettelyt;

b) ilman laatu;

c) veden laatu ja vesivarojen hoito, mukaan lukien tulvariskien hallinta, veden niukkuus ja kuivuus sekä meriympäristö;

d) jätehuolto;

e) luonnonsuojelu, mukaan lukien metsätalous ja biologisen monimuotoisuuden suojelu;

f) teollisuuden päästöt ja teollisuusonnettomuudet; ja

g) kemikaalien käsittely.

2. Yhteistyöllä pyritään myös ottamaan energia-asiat huomioon muilla politiikan aloilla kuin ympäristöpolitiikassa.

303 artikla

Osapuolet muun muassa vaihtavat tietoja ja asiantuntemusta, tekevät yhteistyötä kahdenvälisellä, alueellisella (mukaan lukien Etelä-Kaukasian nykyisten yhteistyörakenteiden kautta) ja kansainvälisellä tasolla erityisesti osapuolten ratifioimien monenvälisten ympäristösopimusten yhteydessä sekä tekevät soveltuvin osin yhteistyötä alan virastojen yhteydessä.

304 artikla

1. Yhteistyö kattaa muun muassa seuraavat tavoitteet:

a) sellaisen kansallisen ympäristötoimintasuunnitelman laadinta, joka kattaa Georgian ympäristöpolitiikkaa koskevat yleiset kansalliset ja alakohtaiset strategiset suuntaviivat sekä institutionaaliset ja hallinnolliset kysymykset;

b) sen edistäminen, että ympäristönäkökohdat otetaan huomioon muilla politiikan aloilla, ja

c) tarvittavien henkilövoimavarojen ja rahoituksen määrittäminen.

2. Kansallista ympäristötoimintasuunnitelmaa päivitetään säännöllisesti ja mukautetaan Georgian lainsäädännön kehitykseen.

305 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

306 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXVI tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

4 LUKU

Ilmastotoimet

307 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään ilmastonmuutoksen torjumiseksi. Yhteistyön toteuttamisessa otetaan huomioon osapuolten edut tasavertaisuuden ja vastavuoroisen hyödyn pohjalta sekä kyseisen alan kahdenvälisten ja monenvälisten sitoumusten keskinäinen riippuvuus.

308 artikla

Yhteistyöllä pyritään hillitsemään ilmastonmuutosta ja sopeutumaan siihen sekä edistämään kansainvälisiä toimenpiteitä muun muassa seuraavilla aloilla:

a) ilmastonmuutoksen hillitseminen;

b) ilmastonmuutokseen sopeutuminen;

c) hiilidioksidipäästöjen kauppa;

d) turvallisten ja kestävien vähähiilisten teknologioiden ja sopeutumisteknologioiden tutkimus, kehittäminen, demonstrointi, käyttöönotto ja levitys, ja

e) ilmastonäkökohtien sisällyttäminen alakohtaisiin politiikkoihin.

309 artikla

Osapuolet muun muassa vaihtavat tietoja ja asiantuntemusta, suorittavat yhteistä tutkimustoimintaa ja vaihtavat tietoja puhtaammista teknologioista, toteuttavat yhteisiä toimia alueellisella ja kansainvälisellä tasolla, mukaan lukien osapuolten ratifioimien monenvälisten ympäristösopimusten yhteydessä, sekä toteuttavat soveltuvin osin yhteisiä toimia alan virastojen yhteydessä. Osapuolet kiinnittävät erityistä huomiota rajatylittäviin kysymyksiin ja alueelliseen yhteistyöhön.

310 artikla

Molemminpuoliseen etuun perustuva yhteistyö kattaa muun muassa seuraavat:

a) kansallisen sopeutumista koskevan toimintasuunnitelman laatiminen ja täytäntöönpano;

b) vähähiilisen kehitysstrategian laatiminen ja täytäntöönpano, mukaan lukien kansallisesti soveltuvat ilmastonmuutosta hillitsevät toimet;

c) toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus teknologian siirron edistämiseksi teknologiatarpeiden arvioinnin pohjalta;

d) otsonikerrosta heikentäviä aineita ja fluorattuja kasvihuonekaasuja koskevien toimenpiteiden suunnittelu ja toteutus.

311 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

312 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXVII tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

5 LUKU

Teollisuus- ja yrityspolitiikka ja kaivosteollisuus

313 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat yhteistyötään teollisuus- ja yrityspolitiikan alalla parantaakseen liiketoimintaympäristöä kaikkien talouden toimijoiden ja erityisesti pienten ja keskisuurten yritysten (pk-yritykset), sellaisina kuin ne määritellään EU:n ja Georgian lainsäädännössä, kannalta. Tehostetun yhteistyön pitäisi parantaa hallinnollista ja lainsäädännöllistä kehystä niin EU:n kuin Georgiankin yritysten kannalta sekä EU:ssa että Georgiassa, ja sen tulisi perustua pk-yrityksiä koskevaan EU:n politiikkaan ja teollisuuspolitiikkaan ottaen huomioon tämän alan kansainvälisesti tunnustetut periaatteet ja käytännöt.

314 artikla

Tätä varten osapuolet toimivat yhteistyössä

a) toteuttaakseen politiikkoja pk-yritysten kehittämiseksi eurooppalaisia pk-yrityksiä tukevan *Small Business Act* -aloitteen periaatteiden pohjalta ja valvoakseen täytäntöönpanoprosessia säännöllisen vuoropuhelun avulla. Yhteistyössä painotetaan myös mikro- ja käsiteollisuusyrityksiä, jotka ovat erittäin tärkeitä sekä EU:n että Georgian talouden kannalta;

b) luodakseen paremmat toimintaedellytykset vaihtamalla tietoja ja hyviä käytäntöjä ja edistämällä siten kilpailukyvyn parantumista. Tämä yhteistyö kattaa rakenteellisten kysymysten, kuten ympäristö- ja energiakysymysten, käsittelyn (rakenneuudistuksen);

c) yksinkertaistaakseen ja järkeistääkseen sääntelyä ja sääntelykäytäntöjä; tässä keskitytään erityisesti sääntelytekniikkaa koskevien hyvien käytäntöjen vaihtoon, EU:n periaatteet mukaan lukien;

d) edistääkseen innovaatiopolitiikan kehitystä vaihtamalla tutkimus- ja kehittämistoiminnan kaupallistamiseen (mukaan lukien uutta teknologiaa käyttävän liiketoiminnan perustamiseen tarkoitetut tukivälineet, klustereiden kehittäminen ja rahoituksen hankinta) liittyviä tietoja ja hyviä käytäntöjä;

e) edistääkseen suhteiden luomista EU:n ja Georgian yritysten välillä sekä näiden yritysten ja EU:n ja Georgian viranomaisten välillä;

f) kannustaakseen vienninedistämistoimintaa EU:n ja Georgian välillä;

g) helpottaakseen EU:n ja Georgian teollisuuden nykyaikaistamista ja rakenneuudistusta tietyillä aloilla;

h) kehittääkseen ja lujittaakseen yhteistyötä kaivosteollisuuden ja raaka-aineiden tuotannon alalla pyrkien edistämään molemminpuolista ymmärtämystä, parantamaan liiketoimintaympäristöä sekä vaihtamaan tietoja ja tekemään yhteistyötä muuta kuin energiantuotantoa palvelevan kaivosteollisuuden, etenkin metallimalmien ja teollisuusmineraalien, alalla. Tietojen vaihto koskee kaivos- ja raaka-ainealan kehitystä, raaka-aineiden kauppaa, kaivosteollisuuden kestävän kehityksen parhaita käytäntöjä sekä koulutusta, ammattitaitoa, terveyttä ja turvallisuutta.

315 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua. Vuoropuheluun osallistuu myös EU:n ja Georgian liikeyritysten edustajia.

6 LUKU

Yhtiöoikeus, kirjanpitoja tilintarkastus sekä hallinnointi- ja ohjausjärjestelmä

316 artikla

Osapuolet tunnustavat yhtiöoikeutta ja yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmää sekä kirjanpitoa ja tilintarkastusta koskevien tehokkaiden sääntöjen ja käytäntöjen merkityksen moitteettomasti toimivan markkinatalouden luomisessa ja keskinäisen kauppavaihtonsa kehittämisessä, minkä vuoksi ne sopivat yhteistyöstä seuraavissa asioissa:

a) osakkeenomistajien, lainanantajien ja muiden sidosryhmien suojelu tällä alalla sovellettavien EU:n sääntöjen mukaisesti;

b) asiaa koskevien kansainvälisten normien täytäntöönpano kansallisella tasolla ja asteittainen lähentyminen EU:n sääntöihin kirjanpidon ja tilintarkastusten alalla, ja

c) yritysten hallinto- ja ohjausjärjestelmää koskevan politiikan kehittäminen edelleen kansainvälisten normien mukaisesti sekä asteittainen lähentyminen tällä alalla sovellettaviin EU:n sääntöihin ja suosituksiin.

317 artikla

Osapuolten tavoitteena on jakaa tietoja ja asiantuntemusta sekä nykyisistä järjestelmistä että alan uusista kehityssuuntauksista. Lisäksi osapuolet pyrkivät huolehtimaan tehokkaasta tietojen vaihdosta EU:n jäsenvaltioiden kaupparekistereiden ja Georgian kansallisen yritysrekisterin välillä.

318 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

319 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXVIII tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

7 LUKU

Rahoituspalvelut

320 artikla

Osapuolet tunnustavat tehokkaiden sääntöjen ja käytäntöjen merkityksen rahoituspalvelujen alalla, jotta voidaan luoda toimiva markkinatalous ja kehittää osapuolten keskinäistä kauppavaihtoa, minkä vuoksi ne sopivat yhteistyöstä rahoituspalvelujen alalla seuraavien tavoitteiden mukaisesti:

a) tuetaan rahoituspalveluja koskevan sääntelyn mukauttamista avoimen markkinatalouden tarpeisiin;

b) varmistetaan sijoittajien ja muiden rahoituspalvelujen kuluttajien tehokas ja asianmukainen suojelu;

c) varmistetaan Georgian koko rahoitusjärjestelmän luotettavuus ja vakaus;

d) edistetään yhteistyötä rahoitusjärjestelmän eri toimijoiden välillä, sääntely- ja valvontaviranomaiset mukaan lukien, ja

e) varmistetaan riippumaton ja tehokas valvonta.

321 artikla

1. Osapuolet edistävät yhteistyötä alan sääntely- ja valvontaviranomaisten välillä, mukaan lukien tietojenvaihto, rahoitusmarkkinoita koskevan asiantuntemuksen jakaminen ja muut vastaavat toimenpiteet.

2. Erityistä huomiota kiinnitetään kyseisten viranomaisten hallinnollisten valmiuksien kehittämiseen muun muassa henkilöstövaihdon ja yhteisen koulutuksen avulla.

322 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

323 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XV-A tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

8 LUKU

Yhteistyö tietoyhteiskunnan alalla

324 artikla

Osapuolet edistävät tietoyhteiskunnan kehittämiseen liittyvää yhteistyötä, jotta kansalaiset ja yritykset voivat hyötyä tieto- ja viestintäteknologian laajasta saatavuudesta ja laadukkaammista ja kohtuuhintaisista palveluista. Tällä yhteistyöllä olisi pyrittävä edistämään pääsyä sähköisen viestinnän markkinoille sekä edistämään kilpailua ja investointeja kyseiseen alaan.

325 artikla

Yhteistyö kattaa muun muassa seuraavat asiat:

a) kansallisten tietoyhteiskunta-aloitteiden täytäntöönpanoa koskeva tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihto, mukaan lukien aloitteet, joilla pyritään edistämään laajakaistayhteyksiä, parantamaan verkkoturvallisuutta ja kehittämään sähköisiä julkisia palveluja, ja

b) tietojen, parhaiden käytäntöjen ja kokemusten vaihto kattavan sähköisen viestinnän sääntelyjärjestelmän kehittämisen edistämiseksi ja erityisesti kansallisen riippumattoman sääntelyelimen hallinnollisten valmiuksien vahvistamiseksi, taajuuksien käytön tehostamiseksi ja verkkojen yhteentoimivuuden edistämiseksi Georgiassa sekä Georgian ja EU:n välillä.

326 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä EU:n sääntelyelinten ja Georgian sääntelyviranomaisten välillä sähköisen viestinnän alalla.

327 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XV-B tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

9 LUKU

Matkailu

328 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä matkailualalla tavoitteena lujittaa kilpailukykyisen ja kestävän matkailualan kehittämistä, joka tuottaa talouskasvua, työllisyyttä ja kansainvälistä vuorovaikutusta sekä edistää voimaantumista.

329 artikla

Yhteistyö kahdenvälisellä ja Euroopan tasolla perustuu seuraaviin periaatteisiin:

a) paikallisyhteisöjen itsemääräämisoikeuden ja etujen kunnioittaminen erityisesti maaseudulla ottaen huomioon paikalliset kehitystarpeet ja ensisijaiset tavoitteet;

b) kulttuuriperinnön tärkeys, ja

c) positiivinen vuorovaikutus matkailun ja ympäristönsuojelun välillä.

330 artikla

Yhteistyössä keskitytään seuraaviin asioihin:

a) tietojen, parhaiden käytäntöjen, kokemusten ja osaamisen vaihto;

b) kumppanuuden ylläpito julkisten, yksityisten ja paikallisyhteisön etujen pohjalta, jotta voidaan varmistaa matkailun kestävä kehitys;

c) matkailuvirtojen, -tuotteiden ja -markkinoiden, infrastruktuurin, henkilöresurssien ja institutionaalisten rakenteiden edistäminen ja kehittäminen;

d) toimivien politiikkojen kehittäminen ja toteuttaminen;

e) matkailualan koulutus ja valmiuksien kehittäminen palvelutason parantamiseksi, ja

f) paikallisyhteisömatkailun kehittäminen ja edistäminen.

331 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

10 LUKU

Maatalous ja maaseudun kehittäminen

332 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen maatalouden ja maaseudun kehittämistä erityisesti toimintatapojen ja lainsäädännön asteittaisen lähentämisen avulla.

333 artikla

Osapuolten yhteistyö maatalouden ja maaseudun kehittämisen alalla kattaa muun muassa seuraavat alat:

a) keskinäisen ymmärtämyksen helpottaminen maatalouden ja maaseudun kehittämistä koskevien politiikkojen aloilla;

b) hallinnollisten valmiuksien parantaminen keskus- ja paikallistasolla politiikkojen suunnittelun, arvioinnin ja täytäntöönpanon osalta EU:n säädösten ja parhaiden käytäntöjen mukaisesti;

c) maataloustuotannon nykyaikaistamisen ja kestävyyden edistäminen;

d) maaseudun kehittämistä koskeviin politiikkoihin liittyvän tietämyksen ja parhaiden käytäntöjen jakaminen maaseutuyhteisöjen taloudellisen hyvinvoinnin edistämiseksi;

e) maatalousalan kilpailukyvyn sekä markkinoiden tehokkuuden ja kaikkia sidosryhmiä hyödyttävän avoimuuden parantaminen;

f) laatupolitiikkojen, mukaan lukien maantieteelliset merkinnät ja luonnonmukainen maatalous, ja niiden valvontajärjestelmien edistäminen;

g) viinintuotanto ja maatilamatkailu;

h) tietämyksen levittäminen ja maataloustuottajille tarkoitettujen neuvontapalvelujen edistäminen, ja

i) pyrkimys näkökantojen yhdenmukaistamiseen kansainvälisissä järjestöissä, joiden jäseniä molemmat osapuolet ovat.

334 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

11 LUKU

Kalastus ja meriasioiden hallinto

1 jakso

Kalastuspolitiikka

335 artikla

1. Osapuolet tekevät yhteistyötä yhteisen edun mukaisilla kalatalouden aloilla, joita ovat muun muassa elollisten vesiluonnonvarojen säilyttäminen ja hoito, tarkastukset ja valvonta, tietojenkeruu sekä laittoman, ilmoittamattoman ja sääntelemättömän kalastuksen (LIS-kalastus), sellaisena kuin se on määriteltynä FAO:n kansainvälisessä toimintasuunnitelmassa vuodelta 2001, vastaiset toimet, joilla ehkäistään, vastustetaan ja poistetaan laitonta, ilmoittamatonta ja sääntelemätöntä kalastusta.

2. Yhteistyössä noudatetaan elollisten vesiluonnonvarojen hoitoa ja säilyttämistä koskevia osapuolten kansainvälisiä velvoitteita.

336 artikla

Osapuolet toteuttavat yhteisiä toimia, vaihtavat tietoja ja antavat toisilleen tukea edistääkseen

a) hyvää hallintoa ja parhaita käytäntöjä kalavarojen hoidossa, jotta voidaan varmistaa kalavarojen säilyttäminen ja hoito kestävällä tavalla ja ekosysteemiin perustuvan lähestymistavan pohjalta;

b) vastuullista kalastusta ja kalavarojen hoitoa kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti, jotta voidaan säilyttää kalavarojen ja ekosysteemien terveys, ja

c) alueellista yhteistyötä muun muassa soveltuvin osin alueellisten kalastusjärjestöjen kautta.

337 artikla

Tämän sopimuksen 336 artiklaan viitaten ja ottaen huomioon parhaat tieteelliset neuvot osapuolet lujittavat yhteistyötä ja toimiensa koordinointia Mustanmeren elollisten vesiluonnonvarojen hoidon ja säilyttämisen alalla. Kumpikin osapuoli edistää alueellista yhteistyötä Mustallamerellä ja soveltuvin osin suhteita alueellisiin kalastusjärjestöihin.

338 artikla

Osapuolet tukevat aloitteita, kuten vastavuoroista kokemustenvaihtoa ja tuen antamista, varmistaakseen kestävän kalatalouden takaavan politiikan täytäntöönpanon tätä alaa koskevan EU:n säännöstön ja osapuolten painopisteiden mukaisesti, mukaan lukien seuraavat:

a) elollisten vesiluonnonvarojen hoito, pyyntiponnistus ja tekniset toimenpiteet;

b) kalastustoiminnan tarkastus ja valvonta asianmukaista valvontalaitteistoa käyttäen, mukaan lukien sähköiset seurantalaitteet ja jäljitysvälineet, sekä täytäntöönpanokelpoisten lainsäädännön ja valvontamekanismien varmistaminen;

c) pyyntiä, maihintuontia, laivastoja sekä biologisia ja taloudellisia seikkoja koskevien tietojen yhdenmukaistettu keruu;

d) kalastuskapasiteetin hallinnointi, mukaan lukien toimiva kalastusalusrekisteri;

e) markkinoiden tehostaminen erityisesti tukemalla tuottajajärjestöjä, tarjoamalla tietoa kuluttajille sekä hyödyntämällä kaupan pitämistä koskevia vaatimuksia ja jäljitettävyyttä, ja

f) kalatalousalan rakennepolitiikan kehittäminen taloudellisen, sosiaalisen ja ympäristön kestävyyden turvaamiseksi.

2 jakso

Meripolitiikka

339 artikla

Ottaen huomioon yhteistyönsä kalastuksen, mereen liittyvän liikenteen, ympäristön ja muiden politiikkojen aloilla ja noudattaen Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimukseen perustuvaa merioikeutta koskevia kansainvälisiä sopimuksia osapuolet kehittävät myös yhdennettyä meripolitiikkaa koskevaa yhteistyötä erityisesti seuraavasti:

a) edistetään yhdennettyä lähestymistapaa meriasioihin, hyvään hallintoon ja merialueiden käyttöön liittyvien parhaiden käytäntöjen vaihtoon;

b) edistetään merten aluesuunnittelua keinona parantaa päätöksentekoa ihmisen toiminnasta aiheutuvien eturistiriitojen ratkaisemiseksi ekosysteemiin perustuvan lähestymistavan mukaisesti;

c) edistetään rannikkoalueiden yhdennettyä käyttöä ja hoitoa ekosysteemiin perustuvan lähestymistavan mukaisesti rannikon kestävän kehityksen varmistamiseksi ja rannikkoalueiden vahvistamiseksi ilmastonmuutoksen vaikutusten kaltaisia, rannikoihin kohdistuvia riskejä vastaan;

d) edistetään meriteollisuuden innovointia ja resurssitehokkuutta, koska näin voidaan luoda talouskasvua ja työllisyyttä, muun muassa parhaita käytäntöjä vaihtamalla;

e) edistetään strategisia liittoutumia meriteollisuuden sekä meriin ja merenkulkualaan erikoistuneiden palvelu- ja tutkimuslaitosten välillä;

f) pyritään tehostamaan valtioiden ja eri alojen rajatylittävää merivalvontaa vilkkaaseen meriliikenteeseen, aluksista peräisin oleviin päästöihin, merenkulkuonnettomuuksiin ja laittomaan toimintaan merellä liittyvien riskien kasvun vuoksi, ja

g) käydään säännöllistä vuoropuhelua ja edistetään erilaisten verkostojen muodostamista merialan sidosryhmien kesken.

340 artikla

Yhteistyöhön sisältyy erityisesti

a) tietojen, parhaiden käytäntöjen ja kokemusten vaihto sekä merenkulkualaa, mukaan lukien merenkulkualan innovatiivisia teknologioita ja meriympäristökysymyksiä, koskevan osaamisen siirto;

b) hankkeiden rahoitusvaihtoehtoja koskevien tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihto, julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuudet mukaan lukien, ja

c) osapuolten yhteistyön tehostaminen asianmukaisilla kansainvälisillä merenkulkufoorumeilla.

341 artikla

Osapuolet käyvät säännöllistä vuoropuhelua tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista.

12 LUKU

Yhteistyö tutkimuksen sekä teknologisen kehittämisenja demonstroinnin alalla

342 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä kaikilla siviilitarkoituksiin suunnatun tutkimuksen sekä teknologisen kehittämisen ja demonstroinnin (TTK) aloilla yhteisen edun mukaisesti, sanotun kuitenkaan rajoittamatta teollis- ja tekijänoikeuksien asianmukaista ja tehokasta suojelua.

343 artikla

TTK-yhteistyö kattaa

a) poliittisen vuoropuhelun ja tieteellisen ja teknologisen tiedon vaihdon;

b) osapuolten ohjelmiin osallistumisen helpottamisen;

c) tutkimuskapasiteetin ja Georgian tutkimusyksiköiden osallistumisen lisäämisen EU:n tutkimuksen puiteohjelmaan;

d) yhteisten tutkimushankkeiden edistämisen kaikilla TTK-aloilla;

e) osapuolten TTK-toiminnassa mukana oleville tiedemiehille, tutkijoille ja muulle tutkimushenkilöstölle tarkoitetut koulutustoimet ja vaihto-ohjelmat;

f) tämän sopimuksen mukaiseen toimintaan osallistuvien tutkijoiden vapaan liikkuvuuden helpottamisen sovellettavan lainsäädännön puitteissa ja tällaisessa toiminnassa käytettäviksi tarkoitettujen tavaroiden rajatylittävän liikkumisen helpottamisen, ja

g) muut TKK-alan yhteistyömuodot yhteisen sopimuksen perusteella.

344 artikla

Edellä mainitussa yhteistyötoiminnassa olisi pyrittävä yhteisvaikutukseen muiden toimien kanssa, joita toteutetaan tämän sopimuksen VII osaston (Rahoitustukea, petostentorjuntaa ja valvontaa koskevat määräykset) mukaisen EU:n ja Georgian rahoitusyhteistyön puitteissa.

13 LUKU

Kuluttajapolitiikka

345 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä varmistaakseen kuluttajansuojan korkean tason ja edistääkseen kuluttajansuojajärjestelmiensä yhteensopivuutta.

346 artikla

Kyseisten tavoitteiden saavuttamiseksi yhteistyö voi kattaa tarvittaessa seuraavat toimet:

a) pyrkimys lähentää kuluttajalainsäädäntöä välttäen kaupan esteitä;

b) kuluttajansuojajärjestelmiä koskevan tiedonvaihdon edistäminen, mukaan lukien kuluttajasuojalainsäädäntö ja sen täytäntöönpano, kulutustavaroiden turvallisuus, tiedonvaihtojärjestelmät, kuluttajavalistus ja kuluttajien vaikutusvalta sekä kuluttajan oikeussuojakeinot;

c) hallintoviranomaisten ja muiden kuluttajien etua edustavien tahojen koulutus, ja

d) riippumattomien kuluttajajärjestöjen toiminnan ja kuluttajien edustajien välisten yhteyksien edistäminen.

347 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXIX tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

14 LUKU

Työllisyys, sosiaalipolitiikka ja yhtäläiset mahdollisuudet

348 artikla

Osapuolet lisäävät vuoropuheluaan ja yhteistyötään edistääkseen ihmisarvoista työtä koskevaa ohjelmaa, työllisyyspolitiikkaa, työterveyttä ja -turvallisuutta, työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua, sosiaalista suojelua, sosiaalista osallisuutta, sukupuolten tasa-arvoa, syrjinnän estämistä sekä yritysten sosiaalista vastuuta ja siten edistävät uusien ja parempien työpaikkojen luomista, köyhyyden vähentämistä, sosiaalista yhteenkuuluvuutta, kestävää kehitystä ja parempaa elämänlaatua.

349 artikla

Yhteistyö, joka perustuu tietojen ja parhaiden käytäntöjen vaihtamiseen, voi kattaa tietyt kysymykset muun muassa seuraavilla aloilla:

a) köyhyyden vähentäminen ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden lisääminen;

b) työllisyyspolitiikka, jonka tavoitteena on uusien ja parempien työpaikkojen luominen ja kunnolliset työolosuhteet, muun muassa epävirallisen talouden ja epävirallisen työllisyyden supistamiseksi;

c) aktiivisten työmarkkinatoimenpiteiden ja tehokkaiden työnvälityspalvelujen edistäminen, jotta voidaan nykyaikaistaa työmarkkinoita ja mukautua osapuolten työmarkkinoiden tarpeisiin;

d) osallistavampien työmarkkinoiden ja sosiaaliturvajärjestelmien edistäminen heikommassa asemassa olevien henkilöiden, myös vammaisten ja vähemmistöryhmien, integroimiseksi;

e) yhtäläiset mahdollisuudet ja syrjimättömyys, joilla pyritään edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja miesten ja naisten yhtäläisiä mahdollisuuksia sekä torjumaan sukupuoleen, rodulliseen tai etniseen alkuperään, uskontoon tai vakaumukseen, vammaisuuteen, ikään tai seksuaaliseen suuntautumiseen perustuvaa syrjintää;

f) sosiaalipolitiikka, jolla pyritään parantamaan sosiaaliturvan tasoa sekä sosiaalisen suojelun järjestelmien laatua, saatavuutta ja taloudellista kestävyyttä;

g) työmarkkinaosapuolten osallistumisen lisääminen ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelun edistäminen muun muassa kaikkien sidosryhmien valmiuksia vahvistamalla;

h) työterveyden ja -turvallisuuden edistäminen, ja

i) yritysten sosiaaliseen vastuuseen liittyvä tietoisuus ja vuoropuhelu.

350 artikla

Osapuolet kannustavat kaikkia asianmukaisia sidosryhmiä, myös kansalaisjärjestöjä ja erityisesti työmarkkinaosapuolia, osallistumaan politiikan kehittämiseen ja uudistamiseen ja osapuolten tämän sopimuksen VIII osaston (Institutionaaliset määräykset, yleiset määräykset ja loppumääräykset) asiaa koskevien määräysten mukaiseen yhteistyöhön.

351 artikla

Osapuolet pyrkivät tehostamaan yhteistyötä työllisyys- ja sosiaalipolitiikan alalla kaikkien asiaankuuluvien alueellisten, monenvälisten ja kansainvälisten foorumien ja organisaatioiden puitteissa.

352 artikla

Osapuolet edistävät yritysten sosiaalista vastuuta ja vastuuvelvollisuutta sekä kannustavat yrityksiä noudattamaan vastuullisia käytäntöjä, kuten useissa kansainvälisissä yritysten sosiaalista vastuuta koskevissa ohjeissa ja etenkin OECD:n toimintaohjeissa monikansallisille yrityksille suositellut käytännöt.

353 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

354 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXX tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

15 LUKU

Kansanterveys

355 artikla

Osapuolet sopivat kehittävänsä yhteistyötään kansanterveyden alalla parantaakseen kansanterveyden ja ihmisten terveyden suojelun tasoa, joka on kestävän kehityksen ja talouskasvun perusedellytys.

356 artikla

Yhteistyöhön sisältyvät erityisesti seuraavat alat:

a) Georgian julkisen terveydenhuoltojärjestelmän kehittäminen erityisesti jatkamalla terveydenhuoltoalan uudistusta, varmistamalla korkeatasoinen terveydenhuolto, kehittämällä terveysalan henkilövoimavaroja sekä parantamalla terveysalan hallintoa ja rahoitusta;

b) tartuntatautien, kuten hiv/aids, virushepatiitti ja tuberkuloosi, epidemiologinen seuranta ja valvonta sekä mikrobilääkeresistenssi ja valmistautuminen kansanterveysuhkiin ja kansanterveysalan hätätilanteisiin;

c) tarttumattomien tautien ehkäisy ja valvonta lähinnä vaihtamalla tietoja ja parhaita käytäntöjä, edistämällä terveitä elämäntapoja ja liikuntaa sekä puuttumalla tärkeimpiin terveyteen vaikuttaviin tekijöihin kuten ravintoon ja alkoholi-, huume- ja tupakkariippuvuuteen;

d) ihmisestä peräisin olevien aineiden laatu ja turvallisuus;

e) terveyteen liittyvä tieto ja osaaminen, ja

f) sellaisten kansainvälisten terveysalan sopimusten (etenkin kansainvälinen terveyssäännöstö ja tupakoinnin torjuntaa koskeva puitesopimus) täytäntöönpano, joissa osapuolet ovat osapuolina.

357 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXXI tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

16 LUKU

Yleissivistävä ja ammatillinen koulutus sekä nuoriso

358 artikla

Osapuolet tekevät yhteistyötä yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen alalla tehostaakseen yhteistyötä ja vuoropuhelua, myös vuoropuhelua toimintapoliittisista kysymyksistä, tarkastellen mahdollisuuksia lähentämiseen EU:n toimintapolitiikkoihin ja käytäntöihin kyseisellä alalla. Osapuolet tekevät yhteistyötä edistääkseen elinikäistä oppimista, kannustaakseen yhteistyötä ja avoimuutta kaikilla yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen tasoilla kiinnittäen erityistä huomiota korkeaasteen koulutukseen.

359 artikla

Yhteistyössä yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen aloilla keskitytään muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

a) elinikäisen oppimisen edistäminen, joka on keskeinen tekijä kasvun ja työllisyyden kannalta ja voi antaa kansalaisille mahdollisuuksia osallistua täysimääräisesti yhteiskuntaan;

b) yleissivistävän ja ammatillisen koulutuksen järjestelmien nykyaikaistaminen sekä laadun, hyödyn ja pääsyn parantaminen kaikilla koulutustasoilla varhaiskasvatuksesta korkeakoulutukseen;

c) korkeakoulutuksen laadun parantaminen tavalla, joka vastaa korkeakoulutuksen uudistusohjelmaa EU:ssa ja Bolognan prosessia;

d) kansainvälisen akateemisen yhteistyön ja EU:n yhteistyöohjelmiin osallistumisen sekä opiskelijoiden ja opettajien liikkuvuuden lisääminen;

e) kannustaminen vieraiden kielten oppimiseen;

f) tuki edistymiselle tutkinto- ja pätevyysvaatimusten tunnustamiseen tähtäävässä prosessissa ja avoimuuden varmistaminen tässä asiassa;

g) yhteistyön edistäminen ammatillisessa koulutuksessa ottaen huomioon asiaa koskevat EU:n parhaat käytännöt, ja

h) Euroopan yhdentymiskehitystä koskevan ymmärtämyksen ja tiedon lisääminen, akateeminen vuoropuhelu EU:n ja itäisen kumppanuuden suhteista sekä osallistuminen asiaa koskeviin EU:n ohjelmiin.

360 artikla

Osapuolet sopivat tekevänsä yhteistyötä nuorisoalalla

a) lisätäkseen yhteistyötä ja vaihtoa nuorisopolitiikan sekä nuorille ja nuorisotyöntekijöille tarkoitetun epävirallisen koulutuksen aloilla;

b) tukeakseen nuorten ja nuorisotyöntekijöiden liikkuvuutta keinona edistää kulttuurien välistä vuoropuhelua ja hankkia tietoja, taitoja ja osaamista virallisten koulutusjärjestelmien ulkopuolelta, mukaan lukien vapaaehtoistyön kautta;

c) edistääkseen nuorisojärjestöjen yhteistyötä.

361 artikla

Georgia noudattaa ja kehittää politiikkaa, joka on tämän sopimuksen liitteessä XXXII lueteltujen asiakirjojen osalta EU:n politiikkojen ja käytäntöjen muodostaman viitekehyksen mukaista, kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

17 LUKU

Yhteistyö kulttuurin alalla

362 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä kulttuurin alalla ottaen asianmukaisesti huomioon Yhdistyneiden kansakuntien kasvatus-, tiede- ja kulttuurijärjestön (UNESCO) kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä koskevassa vuoden 2005 yleissopimuksessa esitetyt periaatteet. Osapuolet pyrkivät säännölliseen poliittiseen vuoropuheluun kumpaakin osapuolta kiinnostavilla aloilla, joihin kuuluu muun muassa EU:n ja Georgian kulttuuriteollisuuden kehittäminen. Osapuolten välisen yhteistyön tarkoituksena on edistää kulttuurienvälistä vuoropuhelua, muun muassa EU:n ja Georgian kulttuurialan ja kansalaisyhteiskunnan osallistumisen kautta.

363 artikla

Osapuolet keskittävät yhteistyönsä tietyille aloille:

a) kulttuuriyhteistyö ja -vaihto;

b) taiteen ja taitelijoiden liikkuvuus ja kulttuurialan valmiuksien kehittäminen;

c) kulttuurien välinen vuoropuhelu;

d) vuoropuhelu kulttuuripolitiikasta, ja

e) yhteistyö kansainvälisillä foorumeilla, esimerkiksi UNESCOn ja Euroopan neuvoston piirissä, muun muassa kulttuurisen monimuotoisuuden vaalimiseksi ja historiallisen ja kulttuuriperinnön säilyttämiseksi ja hyödyntämiseksi.

18 LUKU

Audiovisuaalialaan ja tiedotusvälineisiin liittyvä yhteistyö

364 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä audiovisuaalialalla. Yhteistyöllä lujitetaan audiovisuaalialaa EU:ssa ja Georgiassa erityisesti alan ammattilaisten koulutuksen, tietojen vaihdon ja elokuva- ja televisioalan yhteistuotantojen edistämisen avulla.

365 artikla

1. Osapuolet kehittävät säännöllistä vuoropuhelua audiovisuaalialaa ja tiedotusvälineitä koskevien politiikkojen alalla ja tekevät yhteistyötä lujittaakseen tiedotusvälineiden riippumattomuutta ja ammattimaisuutta sekä yhteyksiä EU:n tiedotusvälineiden kanssa asiaa koskevien eurooppalaisten normien, mukaan lukien Euroopan neuvoston sekä UNESCOn kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemista ja edistämistä koskevan vuoden 2005 yleissopimuksen normit, mukaisesti.

2. Yhteistyö sisältää muun muassa toimittajien ja muiden tiedotusalan ammattilaisten koulutukseen liittyvät kysymykset.

366 artikla

Osapuolet keskittävät yhteistyönsä tietyille aloille:

a) vuoropuhelu audiovisuaalialaa ja tiedotusvälineitä koskevista politiikoista;

b) vuoropuhelu kansainvälisillä foorumeilla (kuten UNESCOssa ja WTO:ssa), ja

c) audiovisuaalialan ja tiedotusvälineiden yhteistyö, mukaan lukien yhteistyö elokuva-alalla.

367 artikla

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXXIII tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

19 LUKU

Yhteistyö urheilun jaliikunnan alalla

368 artikla

Osapuolet edistävät yhteistyötä urheilun ja liikunnan alalla vaihtamalla tietoja ja hyviä käytäntöjä edistääkseen terveellisiä elämäntapoja, urheilun sosiaalisia ja kasvatuksellisia arvoja sekä urheilualan liikkuvuutta sekä torjuakseen urheiluun kohdistuvia maailmanlaajuisia uhkia, kuten dopingia, rasismia ja väkivaltaa.

20 LUKU

Kansalaisyhteiskuntaa koskeva yhteistyö

369 artikla

Osapuolet tehostavat kansalaisyhteiskuntien yhteistyötä koskevaa vuoropuhelua, jolla on seuraavat tavoitteet:

a) lisätä yhteyksiä sekä tietojen ja kokemusten vaihtoa EU:n ja Georgian kansalaisyhteiskuntien eri sektorien välillä;

b) parantaa Georgian ja sen historian ja kulttuurin tuntemusta ja ymmärtämystä EU:ssa ja erityisesti jäsenvaltioissa olevissa kansalaisjärjestöissä, jotta tulevien suhteiden mahdollisuudet ja haasteet tunnettaisiin paremmin;

c) parantaa vastavuoroisesti EU:n tuntemusta ja ymmärtämystä Georgiassa ja erityisesti georgialaisissa kansalaisjärjestöissä painottaen muun muassa EU:n perusarvoja, politiikkoja ja toimintaa.

370 artikla

Osapuolet edistävät vuoropuhelua ja yhteistyötä kummankin osapuolen kansalaisyhteiskuntien sidosryhmien välillä olennaisena osana EU:n ja Georgian suhteita. Kyseisen vuoropuhelun ja yhteistyön tavoitteet ovat:

a) varmistaa kansalaisyhteiskunnan osallistuminen EU:n ja Georgian välisiin suhteisiin ja erityisesti tämän sopimuksen määräysten täytäntöönpanoon;

b) tehostaa kansalaisyhteiskunnan osallistumista julkiseen päätöksentekoon erityisesti käymällä avointa, läpinäkyvää ja säännöllistä vuoropuhelua julkisten laitosten, etujärjestöjen ja kansalaisyhteiskunnan välillä;

c) helpottaa instituutioiden ja kansalaisjärjestöjen kehittämisen mahdollistavia olosuhteita eri tavoin, muun muassa neuvontapalvelun, epävirallisen ja virallisen verkostoitumisen, vastavuoroisten vierailujen ja työpajojen avulla, erityisesti kansalaisyhteiskunnan oikeudellisen kehyksen parantamiseksi, ja

d) mahdollistaa kummankin osapuolen kansalaisyhteiskunnan edustajien tutustuminen kansalaisyhteiskunnan, mukaan lukien työmarkkinaosapuolet, ja viranomaisten välisiin neuvottelu- ja vuoropuheluprosesseihin erityisesti kansalaisyhteiskunnan aseman vahvistamiseksi julkisessa päätöksenteossa.

371 artikla

Osapuolet käyvät säännöllistä vuoropuhelua tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista.

21 LUKU

Aluekehitys sekä rajatylittäväja alueellinen yhteistyö

372 artikla

1. Osapuolet edistävät keskinäistä ymmärtämystä ja kahdenvälistä yhteistyötä aluekehityspolitiikan (mukaan lukien aluepolitiikkojen muotoilua ja täytäntöönpanoa koskevat menettelyt), monitasoisen hallinnon ja kumppanuuden aloilla kiinnittäen erityistä huomiota epäsuotuisten alueiden kehittämiseen ja alueelliseen yhteistyöhön tavoitteena luoda yhteydenpitoväyliä ja tehostaa tietojen ja kokemusten vaihtoa kansallisten ja paikallisten viranomaisten, sosioekonomisten toimijoiden ja kansalaisyhteiskunnan välillä.

2. Osapuolet tekevät erityisesti yhteistyötä saattaakseen Georgian käytännöt seuraavien periaatteiden mukaisiksi:

a) monitasoisen hallinnon parantaminen, sillä se vaikuttaa sekä keskustasolla että kunnissa, painottaen tapoja lisätä paikallisten sidosryhmien osallistumista;

b) kumppanuuden lujittaminen kaikkien aluekehitykseen osallistuvien osapuolten välillä, ja

c) alueellisten kehitysohjelmien ja -hankkeiden täytäntöönpanoon osallistuvien osapuolten rahoitusosuuksista koostuva yhteisrahoitus.

373 artikla

1. Osapuolet tukevat ja lisäävät paikallisviranomaisten osallistumista alueelliseen yhteistyöhön, mukaan lukien rajatylittävä yhteistyö, ja siihen liittyviin hallintorakenteisiin, tehostavat yhteistyötä luomalla mahdollistavat oikeudelliset puitteet, tukevat ja kehittävät valmiuksien parantamiseen tähtääviä toimenpiteitä ja edistävät rajatylittävien ja alueellisten talous- ja liike-elämän verkostojen kehittämistä.

2. Osapuolet tekevät yhteistyötä lujittaakseen georgialaisten instituutioiden institutionaalisia ja toiminnallisia valmiuksia aluekehityksen ja maankäytön suunnittelun aloilla muun muassa:

a) parantamalla instituutioiden välistä koordinointia, etenkin keskus- ja paikallishallinnon vertikaalisen ja horisontaalisen vuorovaikutuksen mekanismia, alueellisten politiikkojen kehittämis- ja täytäntöönpanoprosessissa;

b) kehittämällä paikallishallinnon valmiuksia edistää rajatylittävää yhteistyötä EU:n periaatteiden ja käytäntöjen mukaisesti;

c) jakamalla alakehityspolitiikkaa koskevia osaamista, tietoa ja parhaita käytäntöjä paikallisyhteisöjen taloudellisen hyvinvoinnin ja alueiden yhdenmukaisen kehityksen edistämiseksi.

374 artikla

1. Osapuolet tehostavat rajatylittävän yhteistyön kehittämistä muilla tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla, joita ovat muun muassa liikenne, energia, viestintäverkot, kulttuuri, koulutus, matkailu ja terveys, ja kannustavat siihen.

2. Osapuolet tiivistävät yhteistyötä alueidensa välillä kansainvälisten ja alueiden välisten ohjelmien kautta, kannustavat Georgian alueiden osallistumista Euroopan alueellisiin rakenteisiin ja organisaatioihin ja edistävät niiden taloudellista ja institutionaalista kehitystä toteuttamalla yhteisen edun mukaisia hankkeita.

3. Kyseiset toimet toteutetaan seuraavien yhteistyörakenteiden yhteydessä:

a) jatkuva alueellinen yhteistyö Euroopan alueiden kanssa, mukaan lukien kansainvälisten ja rajatylittävien yhteistyöohjelmien kautta;

b) yhteistyö itäisen kumppanuuden puitteissa ja EU:n elinten, mukaan lukien alueiden komitean, kanssa sekä osallistuminen eurooppalaisiin alueellisiin hankkeisiin ja aloitteisiin;

c) yhteistyö muun muassa Euroopan talous- ja sosiaalikomitean ja Euroopan aluekehittämisen seurantaverkoston (ESPON) kanssa.

375 artikla

Tämän luvun soveltamisalaan kuuluvista asioista käydään säännöllistä vuoropuhelua.

22 LUKU

Pelastuspalvelu

376 artikla

Osapuolet kehittävät ja lujittavat luonnonkatastrofeihin ja ihmisten aiheuttamiin katastrofeihin liittyvää yhteistyötään. Yhteistyön toteuttamisessa otetaan huomioon osapuolten edut tasavertaisuuden ja vastavuoroisen hyödyn pohjalta sekä osapuolten ja monenvälisten toimien keskinäinen riippuvuus pelastuspalvelualalla.

377 artikla

Yhteistyön tavoitteena on tehostaa luonnonkatastrofien ja ihmisen aiheuttamien katastrofien ehkäisyä, niihin valmistautumista ja niihin reagointia.

378 artikla

Osapuolet muun muassa vaihtavat tietoja ja asiantuntemusta sekä toteuttavat yhteisiä toimia kahdenvälisesti ja/tai monenvälisten ohjelmien puitteissa. Yhteistyötä voidaan tehdä muun muassa panemalla täytäntöön osapuolten tällä alalla tekemiä erillisiä sopimuksia ja/tai sopimia hallinnollisia järjestelyjä.

379 artikla

Yhteistyö voi kattaa seuraavat tavoitteet:

a) yhteystietojen vaihto ja jatkuva päivitys, jotta voidaan varmistaa vuoropuhelun jatkuvuus ja jotta yhteydenotot ovat mahdollisia ympäri vuorokauden;

b) vastavuoroisen avun helpottaminen vakavissa hätätilanteissa tarpeen mukaan ja edellyttäen, että käytettävissä on riittävät voimavarat;

c) ennakkovaroitusten ja päivitetyn tiedon vaihto ympäri vuorokauden EU:ta tai Georgiaa koskevista suuren mittaluokan hätätilanteista, mukaan lukien avunpyynnöt ja -tarjoukset;

d) tiedon vaihto osapuolten kolmansille maille antamasta avusta hätätilanteissa, joissa aktivoidaan EU:n pelastuspalvelumekanismi;

e) isäntämaatukea koskeva yhteistyö apua pyydettäessä/annettaessa;

f) katastrofien ehkäisyä sekä niihin valmistautumista ja reagointia koskevien parhaiden käytäntöjen ja ohjeiden vaihto;

g) katastrofiriskin vähentämistä koskeva yhteistyö muun muassa institutionaalisten yhteyksien avulla ja hyödyntämällä neuvontaa, tiedotusta, koulutusta ja viestintää sekä parhaita käytäntöjä, joilla pyritään ehkäisemään tai lievittämään luonnonkatastrofien vaikutuksia;

h) yhteistyö katastrofeja ja riskinarviointia koskevan tietopohjan parantamiseksi katastrofihallinnassa;

i) yhteistyö katastrofien ympäristöön ja kansanterveyteen kohdistuvien vaikutusten arvioinnissa;

j) asiantuntijoiden kutsuminen erityisiin pelastuspalveluun liittyviä kysymyksiä käsitteleviin teknisiin työpajoihin ja seminaareihin;

k) tarkkailijoiden kutsuminen tapauskohtaisesti EU:n ja/tai Georgian järjestämiin erityisharjoituksiin ja koulutustilaisuuksiin, ja

l) yhteistyön lujittaminen käytettävissä olevien pelastuspalveluvalmiuksien mahdollisimman tehokkaan käytön edistämiseksi.

23 LUKU

Osallistuminen euroopan unionin virastojen ja ohjelmien toimintaan

380 artikla

Georgia saa osallistua kaikkien niiden unionin virastojen toimintaan, joiden perustamista koskevat säännökset sallivat Georgian osallistumisen. Georgia tekee EU:n kanssa erillisiä sopimuksia, joiden nojalla se voi osallistua kunkin tällaisen viraston toimintaan ja joissa määrätään muun muassa sen rahoitusosuudesta.

381 artikla

Georgia saa osallistua kaikkiin nykyisiin ja tuleviin unionin ohjelmiin, jotka ovat ohjelmien perustamista koskevien säännösten mukaisesti sille avoimia. Georgian osallistumista unionin ohjelmiin säätelee tähän sopimukseen liitetty pöytäkirja III, joka sisältää Euroopan unionin ja Georgian puitesopimuksen Georgian osallistumista unionin ohjelmiin koskevista yleisistä periaatteista.

382 artikla

Osapuolet käyvät säännöllistä vuoropuhelua Georgian osallistumisesta unionin ohjelmiin ja sen virastojen toimintaan. EU ilmoittaa Georgialle uusien EU:n virastojen ja uusien unionin ohjelmien perustamisesta sekä tämän sopimuksen 380 ja 381 artiklassa mainittujen, unionin ohjelmiin ja virastojen toimintaan osallistumista koskevien ehtojen mahdollisista muutoksista.

VII OSASTO

RAHOITUSTUKEA, PETOSTENTORJUNTAA JA VALVONTAA KOSKEVAT MÄÄRÄYKSET

1 LUKU

Rahoitustuki

383 artikla

Georgialle myönnetään rahoitustukea asiaankuuluvista EU:n rahoitusmekanismeista ja -välineistä. Georgia voi myös hyötyä yhteistyöstä Euroopan investointipankin (EIP), Euroopan jälleenrakennus- ja kehityspankin (EBRD) ja muiden kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa. Rahoitustuella edistetään tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamista, ja se myönnetään tämän luvun mukaisesti.

384 artikla

Rahoitustuen pääperiaatteet määritellään asianomaisia EU:n rahoitusvälineitä koskevissa asetuksissa.

385 artikla

Osapuolten määrittämät EU:n rahoitustuen painopistealueet vahvistetaan vuotuisissa toimintaohjelmissa, jotka perustuvat aina kun mahdollista sovittuja toimintapoliittisia painopisteitä vastaaviin monivuotisiin kehyksiin. Kyseisissä ohjelmissa vahvistettavassa tuen määrässä otetaan huomioon Georgian tarpeet, alakohtaiset valmiudet ja uudistusten eteneminen erityisesti tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla.

386 artikla

Käytettävissä olevien varojen optimaalisen käytön varmistamiseksi osapuolet pyrkivät panemaan EU:n rahoitustuen täytäntöön tiiviissä yhteistyössä ja koordinoidusti muiden avunantajamaiden, -järjestöjen ja kansainvälisten rahoituslaitosten kanssa ja tuen tuloksellisuutta koskevien kansainvälisten periaatteiden mukaisesti.

387 artikla

Rahoitustukea koskevat periaatteelliset oikeudelliset, hallinnolliset ja tekniset määräykset vahvistetaan asiaa koskevissa, osapuolten välillä tehtävissä sopimuksissa.

388 artikla

Assosiaationeuvostolle ilmoitetaan rahoitustuen edistymisestä ja täytäntöönpanosta sekä sen vaikutuksesta tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamiseen. Tätä varten osapuolten asiaankuuluvat elimet toimittavat toisilleen jatkuvasti tarvittavat seuranta- ja arviointitiedot.

389 artikla

Osapuolet panevat rahoitustuen täytäntöön moitteettoman varainhoidon periaatteiden mukaisesti ja tekevät yhteistyötä EU:n ja Georgian taloudellisten etujen suojaamiseksi tämän osaston 2 luvun (Petostentorjuntaa ja valvontaa koskevat määräykset) mukaisesti.

2 LUKU

Petostentorjuntaa ja valvontaa koskevat määräykset

390 artikla

Määritelmät

Tätä lukua sovellettaessa sovelletaan tämän sopimuksen pöytäkirjassa IV vahvistettuja määritelmiä.

391 artikla

Soveltamisala

Tätä lukua sovelletaan kaikkiin osapuolten välillä myöhemmin tehtäviin sopimuksiin tai rahoitusvälineisiin ja kaikkiin muihin EU:n rahoitusvälineisiin, joihin Georgia voi osallistua, sanotun kuitenkaan rajoittamatta niihin mahdollisesti lisättäviä lausekkeita, jotka koskevat tilintarkastuksia, paikalla tehtäviä tarkastuksia, todentamisia, valvontaa ja petostentorjuntatoimenpiteitä, mukaan lukien Euroopan tilintarkastustuomioistuimen ja Euroopan petostentorjuntaviraston (OLAF) toteuttamat tarkastukset.

392 artikla

Toimenpiteet petosten, korruption ja muun laittoman toiminnan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi

Osapuolet toteuttavat tehokkaita toimenpiteitä petosten, korruption ja muun EU:n rahoituksen täytäntöönpanoon liittyvän laittoman toiminnan ehkäisemiseksi ja torjumiseksi muun muassa osapuolten keskinäisen hallinnollisen avun ja keskinäisen oikeusavun keinoin tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla.

393 artikla

Tietojenvaihto ja muu operatiivisen tason yhteistyö

1. Tämän luvun moitteettoman täytäntöönpanon varmistamiseksi Georgian ja EU:n toimivaltaiset viranomaiset vaihtavat tietoja säännöllisesti ja järjestävät neuvotteluja jommankumman osapuolen niin pyytäessä.

2. OLAF voi sopia toimivaltaisten georgialaistahojen kanssa Georgian lainsäädännön mukaisesti muusta yhteistyöstä petosten torjunnan alalla, mukaan lukien operatiiviset järjestelyt Georgian viranomaisten kanssa.

3. Henkilötietojen siirrossa ja käsittelyssä sovelletaan tämän sopimuksen III osaston (Vapaus, turvallisuus ja oikeus) 14 artiklaa.

394 artikla

Petosten, korruption ja väärinkäytösten ehkäisy

1. EU:n ja Georgian viranomaiset tarkastavat säännöllisesti, että EU:n varoin rahoitetut toimet on pantu täytäntöön asianmukaisesti. Ne toteuttavat tarvittavat toimenpiteet väärinkäytösten ja petosten ehkäisemiseksi ja korjaamiseksi.

2. EU:n ja Georgian viranomaiset toteuttavat kaikki asianmukaiset toimenpiteet ehkäistäkseen ja korjatakseen aktiivisen tai passiivisen korruption käytäntöjä ja torjuakseen eturistiriitoja kaikissa EU:n rahoituksen täytäntöönpanoon liittyvien menettelyjen vaiheissa.

3. Georgian viranomaiset ilmoittavat Euroopan komissiolle kaikista toteuttamistaan ehkäisevistä toimenpiteistä.

4. Euroopan komissiolla on oikeus saada todisteet Euroopan yhteisöjen yleiseen talousarvioon sovellettavasta varainhoitoasetuksesta 25 päivänä kesäkuuta 2002 annetun neuvoston asetuksen (EY, Euratom) N:o 1605/2002 56 artiklan mukaisesti.

5. Sillä on myös oikeus saada todisteet siitä, että hankintoja ja avustuksia koskevat menettelyt ovat avoimuuden, tasapuolisen kohtelun ja syrjimättömyyden periaatteiden mukaisia, ettei niihin liity eturistiriitoja ja että ne tarjoavat kansainvälisesti hyväksyttyjen normien tasoiset takeet ja täyttävät moitteettoman varainhoidon vaatimukset.

6. Osapuolet antavat toisilleen omien menettelyjensä mukaisesti tiedot, jotka liittyvät EU:n rahoituksen täytäntöönpanoon, ja ilmoittavat toisilleen viipymättä kaikista merkityksellisistä muutoksista menettelyissään tai järjestelmissään.

395 artikla

Oikeuskäsittelyt, tutkinta ja syytteeseen asettaminen

Georgian viranomaiset aloittavat oikeuskäsittelyt, mukaan lukien tarvittaessa tutkinta- ja syytetoimet, kansallisten tai EU:n tarkastusten yhteydessä epäiltyjen tai havaittujen petosten, lahjonnan tai muiden väärinkäytösten perusteella, mukaan lukien eturistiriidat. OLAF voi tarvittaessa avustaa Georgian toimivaltaisia viranomaisia tässä tehtävässä.

396 artikla

Petoksista, korruptiosta ja väärinkäytöksistä ilmoittaminen

1. Georgian viranomaisten on toimitettava Euroopan komissiolle viipymättä kaikki tiedot niiden tietoon tulleista EU:n rahoituksen täytäntöönpanoon liittyvistä petoksista tai korruptiosta, ja niiden on ilmoitettava Euroopan komissiolle viipymättä kaikista muista väärinkäytöksistä, mukaan lukien eturistiriidat. Petoksia ja korruptiota koskevista epäilyistä ilmoitetaan myös OLAFille ja Euroopan komissiolle.

2. Georgian viranomaisten on myös ilmoitettava kaikista tämän artiklan nojalla ilmoitettujen tosiseikkojen perusteella toteutetuista toimenpiteistä. Jos ilmoitettavia petoksia, korruptiota tai muita väärinkäytöksiä ei ole, Georgian viranomaisten on ilmoitettava tästä Euroopan komissiolle kunkin kalenterivuoden päätyttyä.

397 artikla

Tarkastukset

1. Euroopan komissiolla ja Euroopan tilintarkastustuomioistuimella on oikeus tarkastaa kaikkien EU:n rahoituksen täytäntöönpanoon liittyvien menojen laillisuus ja asianmukaisuus ja varainhoidon moitteettomuus.

2. Tarkastukset koskevat sekä tehtyjä sitoumuksia että suoritettuja maksuja. Tarkastukset suoritetaan asiakirjojen perusteella ja tarvittaessa paikalla sen yksikön toimitiloissa, joka hallinnoi EU:n rahoituksen täytäntöönpanoa tai osallistuu siihen. Tarkastuksia voidaan suorittaa ennen kyseisen varainhoitovuoden tilinpäätöstä ja loppumaksun suorittamista seuraavien viiden vuoden aikana.

3. Euroopan komission tarkastajat tai muut Euroopan komission tai Euroopan tilintarkastustuomioistuimen valtuuttamat henkilöt voivat suorittaa asiakirjojen tai paikalla tehtäviä tarkastuksia Georgiassa sellaisen yksikön tai sen alihankkijan toimitiloissa, joka hallinnoi EU:n rahoituksen täytäntöönpanoa tai osallistuu siihen.

4. Tarkastuksen suorittamiseksi Euroopan komission tarkastajilla tai muilla Euroopan komission tai Euroopan tilintarkastustuomioistuimen valtuuttamilla henkilöillä on oltava asianmukaiset oikeudet tutustua toimitiloihin, töihin ja asiakirjoihin, myös sähköisessä muodossa. Tästä oikeudesta on ilmoitettava kaikille Georgian julkisille laitoksille ja se on mainittava nimenomaisesti sopimuksissa, joita tehdään tässä sopimuksessa tarkoitettujen välineiden täytäntöönpanoa varten.

5. Edellä kuvatut tarkastukset koskevat kaikkia toimeksisaajia ja niiden alihankkijoita, jotka ovat saaneet EU:n varoja. Euroopan tilintarkastustuomioistuin ja Georgian tilintarkastuselimet tekevät tehtäviään suorittaessaan yhteistyötä luottamuksen hengessä mutta riippumattomuutensa säilyttäen.

398 artikla

Paikalla tehtävät tarkastukset

1. Tämän sopimuksen puitteissa OLAFilla on valtuudet suorittaa paikalla tarkastuksia ja todentamisia komission paikan päällä suorittamista tarkastuksista ja todentamisista Euroopan yhteisöjen taloudellisiin etuihin kohdistuvien petosten ja muiden väärinkäytösten estämiseksi 11 päivänä marraskuuta 1996 annetun neuvoston asetuksen (EY, Euratom) N:o 2185/96 säännösten mukaisesti.

2. OLAF valmistelee ja toteuttaa paikalla tehtävät tarkastukset ja todentamiset läheisessä yhteistyössä Georgian toimivaltaisten viranomaisten kanssa ottaen huomioon Georgian asiaa koskevan lainsäädännön.

3. Georgian viranomaisille ilmoitetaan hyvissä ajoin tarkastusten ja todentamisten aihe, tavoite ja oikeusperusta, jotta nämä voivat antaa kaiken tarkastuksessa tarvittavan avun. Tätä varten Georgian toimivaltaisten viranomaisten toimihenkilöt voivat osallistua paikalla tehtäviin tarkastuksiin ja todentamisiin.

4. Jos asianomaiset Georgian viranomaiset niin haluavat, paikalla tehtävät tarkastukset ja todentamiset voidaan suorittaa niiden ja OLAFin yhteistyönä.

5. Jos talouden toimija vastustaa paikalla tehtävää tarkastusta tai todentamista, Georgian viranomaisten on tarjottava kansallisen lainsäädännön mukaisesti OLAFille tarvittavaa apua, jotta tämä voi suorittaa paikalla tehtävät tarkastukset ja todentamiset.

399 artikla

Hallinnolliset toimenpiteet ja seuraamukset

Rajoittamatta Georgian lainsäädännön soveltamista Euroopan komissio voi määrätä hallinnollisia toimenpiteitä ja seuraamuksia asetuksen (EY, Euratom) N:o 1605/2002, Euroopan yhteisöjen yleiseen talousarvioon sovellettavasta varainhoitoasetuksesta annetun neuvoston asetuksen (EY, Euratom) N:o 1605/2002 soveltamissäännöistä 23 päivänä joulukuuta 2002 annetun komission asetuksen (EY, Euratom) N:o 2342/2002 sekä Euroopan yhteisöjen taloudellisten etujen suojaamisesta 18 päivänä joulukuuta 1995 annetun neuvoston asetuksen (EY, Euratom) N:o 2988/95 mukaisesti.

400 artikla

Takaisinperintä

1. Georgian viranomaisten on toteutettava kaikki asianmukaiset toimenpiteet pannakseen täytäntöön jäljempänä olevat määräykset aiheettomasti maksettujen EU:n varojen perimiseksi takaisin rahoituksesta vastaavalle valtion virastolle.

2. Jos EU:n rahoituksen täytäntöönpano on uskottu Georgian viranomaisten tehtäväksi, Euroopan komissiolla on oikeus periä takaisin aiheettomasti maksetut EU:n varat erityisesti tekemällä rahoitusoikaisuja. Euroopan komissio ottaa huomioon toimenpiteet, joita Georgian viranomaiset ovat toteuttaneet ehkäistäkseen kyseisten EU:n varojen menettämisen.

3. Euroopan komissio kuulee asiasta Georgiaa ennen kuin se tekee päätöksen varojen takaisin perimisestä. Takaisinperimistä koskevista erimielisyyksistä keskustellaan assosiaationeuvostossa.

4. Jos Euroopan komissio vastaa EU:n rahoituksen täytäntöönpanosta suoraan tai välillisesti osoittamalla talousarvion täytäntöönpanoon liittyviä tehtäviä kolmansille, päätökset, jotka Euroopan komissio tekee tämän osaston soveltamisalan puitteissa ja joissa määrätään maksuvelvollisuus muille kuin valtioille, ovat täytäntöönpanokelpoisia Georgiassa seuraavien periaatteiden mukaisesti:

a) Täytäntöönpanoon sovelletaan Georgiassa voimassa olevia säännöksiä lainkäytöstä riita-asioissa. Täytäntöönpanomääräyksen antaa, tutkimatta muuta kuin täytäntöönpanoasiakirjan oikeaperäisyyden, kansallinen viranomainen, jonka Georgian hallitus määrää tähän tehtävään ja josta se ilmoittaa Euroopan komissiolle ja Euroopan unionin tuomioistuimelle.

b) Kun nämä muodollisuudet on hakijan vaatimuksesta täytetty, tämä voi hakea täytäntöönpanoa Georgian lainsäädännön mukaisesti saattamalla asian suoraan toimivaltaisen viranomaisen käsiteltäväksi.

c) Täytäntöönpanoa voidaan lykätä vain Euroopan unionin tuomioistuimen päätöksellä. Georgian tuomioistuinten toimivaltaan kuuluu kuitenkin tutkia, onko päätös pantu täytäntöön oikeassa järjestyksessä.

5. Täytäntöönpanomääräyksen antavat, tutkimatta muuta kuin päätöksen oikeaperäisyyden, Georgian hallituksen nimeämät viranomaiset. Täytäntöönpano tapahtuu Georgian menettelytapasääntöjen mukaisesti. EU:n viranomaisten täytäntöönpanomääräyksen muodostavan päätöksen lainvoimaisuutta valvoo Euroopan unionin tuomioistuin.

6. Tuomiot, jotka Euroopan unionin tuomioistuin antaa tämän luvun soveltamisalaan kuuluviin sopimuksiin sisältyvän välityslausekkeen nojalla, ovat täytäntöönpanokelpoisia samoin edellytyksin.

401 artikla

Luottamuksellisuus

Kaikki tämän luvun nojalla toimitetut ja saadut tiedot, niiden muodosta riippumatta, kuuluvat ammattisalaisuuden piiriin ja niillä on sama tietosuoja, joka vastaaville tiedoille on säädetty Georgian lainsäädännössä ja EU:n toimielimiin sovellettavissa vastaavissa säännöksissä. Kyseisiä tietoja ei saa antaa muille kuin niille henkilöille EU:n toimielimissä, jäsenvaltioissa tai Georgiassa, joiden tehtävät edellyttävät niiden tuntemista, ja niitä saa käyttää vain osapuolten taloudellisten etujen tehokkaan suojaamisen varmistamiseksi.

402 artikla

Lainsäädännön lähentäminen

Georgia lähentää lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteessä XXXIV tarkoitettuihin EU:n säädöksiin ja kansainvälisiin sopimuksiin kyseisen liitteen määräysten mukaisesti.

VIII OSASTO

INSTITUTIONAALISET MÄÄRÄYKSET, YLEISET MÄÄRÄYKSET JA LOPPUMÄÄRÄYKSET

1 LUKU

Institutionaaliset puitteet

403 artikla

Poliittista ja toimintapoliittista vuoropuhelua osapuolten välillä muun muassa eri alojen yhteistyöhön liittyvistä asioista voidaan käydä millä tahansa tasolla. Määräajoin käytävää korkean tason poliittista vuoropuhelua käydään tämän sopimuksen 404 artiklalla perustetussa assosiaationeuvostossa sekä osapuolten ministeritason edustajien välillä yhteisestä sopimuksesta pidettävissä säännöllisissä kokouksissa.

Assosiaationeuvosto

404 artikla

1. Perustetaan assosiaationeuvosto. Se seuraa ja valvoo tämän sopimuksen soveltamista ja täytäntöönpanoa ja tarkastelee määräajoin sopimuksen toimivuutta suhteessa sen tavoitteisiin.

2. Assosiaationeuvosto kokoontuu ministeritasolla ja säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa, sekä olosuhteiden niin vaatiessa. Assosiaationeuvosto voi kokoontua kaikissa tarvittavissa kokoonpanoissa yhteisestä sopimuksesta.

3. Sen lisäksi, että assosiaationeuvosto seuraa ja valvoo tämän sopimuksen soveltamista ja täytäntöönpanoa, se tarkastelee kaikkia tähän sopimukseen liittyviä tärkeitä kysymyksiä sekä muita molemmille osapuolille tärkeitä kahdenvälisiä tai kansainvälisiä kysymyksiä.

405 artikla

1. Assosiaationeuvosto muodostuu Euroopan unionin neuvoston jäsenistä ja Euroopan komission jäsenistä sekä Georgian hallituksen jäsenistä.

2. Assosiaationeuvosto vahvistaa työjärjestyksensä.

3. Assosiaationeuvoston puheenjohtajana toimii vuorotellen unionin edustaja ja Georgian edustaja.

4. Osapuolten muiden elinten edustajat voivat tarvittaessa osallistua assosiaationeuvoston työhön tarkkailijoina.

406 artikla

1. Assosiaationeuvostolla on toimivalta tehdä tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia päätöksiä sopimuksessa vahvistettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Päätökset sitovat osapuolia, joiden on toteutettava tehtyjen päätösten täytäntöönpanemiseksi tämän sopimuksen määräysten mukaisesti asianmukaiset toimenpiteet, mukaan lukien tarvittaessa tämän sopimuksen mukaisesti perustetuissa erityiselimissä toteutettavat toimet. Assosiaationeuvosto voi myös antaa suosituksia. Se tekee päätöksensä ja antaa suosituksensa osapuolten yhteisestä sopimuksesta sen jälkeen kun osapuolet ovat saattaneet päätökseen omat menettelynsä.

2. Tässä sopimuksessa vahvistetun, Georgian lainsäädännön asteittaista lähentämistä EU:n lainsäädäntöön koskevan tavoitteen mukaisesti assosiaationeuvostossa vaihdetaan tietoja sekä valmisteltavista että jo voimassa olevista Euroopan unionin ja Georgian säädöksistä ja niiden täytäntöönpanoa, soveltamista ja noudattamista koskevista toimenpiteistä.

3. Tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti assosiaationeuvostolla on toimivalta päivittää tai muuttaa tämän sopimuksen liitteitä, sanotun kuitenkaan rajoittamatta tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) erityismääräysten soveltamista.

Assosiaatiokomitea

407 artikla

1. Perustetaan assosiaatiokomitea. Se avustaa assosiaationeuvostoa sen tehtävien hoitamisessa.

2. Assosiaatiokomitea muodostuu osapuolten edustajista, jotka ovat yleensä korkeita virkamiehiä.

3. Assosiaatiokomitean puheenjohtajana toimii vuorotellen EU:n edustaja ja Georgian edustaja.

408 artikla

1. Assosiaationeuvosto määrittää työjärjestyksessään assosiaatiokomitean tehtävät, joihin kuuluu assosiaationeuvoston kokousten valmistelu, ja päättää komitean työskentelytavat. Assosiaatiokomitea kokoontuu vähintään kerran vuodessa ja silloin kun osapuolet katsovat olosuhteiden sitä edellyttävän.

2. Assosiaationeuvosto voi siirtää assosiaatiokomitealle toimivaltaansa, myös valtuudet tehdä sitovia päätöksiä.

3. Assosiaatiokomitealla on valtuudet tehdä päätöksiä tässä sopimuksessa määrätyissä asioissa ja aloilla, joilla assosiaationeuvosto on siirtänyt sille toimivallan, ja kuten tämän sopimuksen 406 artiklan 1 kohdassa määrätään. Nämä päätökset sitovat osapuolia, joiden on toteutettava päätösten täytäntöönpanemiseksi tarvittavat toimenpiteet. Assosiaatiokomitea tekee päätöksensä osapuolten sopimuksesta ottaen huomioon osapuolten sisäiset menettelyt.

4. Assosiaatiokomitea kokoontuu erityisessä kokoonpanossa käsittelemään kaikkia tämän sopimuksen IV osastoon (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) liittyviä kysymyksiä. Assosiaatiokomitea kokoontuu tässä kokoonpanossa vähintään kerran vuodessa.

409 artikla

Erityiskomiteat, alakomiteat ja elimet

1. Assosiaatiokomiteaa avustavat tämän sopimuksen mukaisesti perustetut alakomiteat.

2. Assosiaationeuvosto voi päättää perustaa tiettyjen alojen erityiskomiteoita tai -elimiä, jotka ovat tarpeen tämän sopimuksen täytäntöönpanoa varten, ja se määrittää tällaisten erityiskomiteoiden ja -elinten kokoonpanon, tehtävät ja työskentelytavat. Tällaiset erityiskomiteat tai -elimet voivat myös keskustella mistä tahansa tarpeelliseksi katsomistaan kysymyksistä, tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) erityismääräysten soveltamista rajoittamatta.

3. Assosiaatiokomitea voi myös perustaa alakomiteoita tarkastelemaan tämän sopimuksen V osastossa (Taloudellinen yhteistyö) ja VI osastossa (Muut yhteistyöpolitiikat) tarkoitetun säännöllisen vuoropuhelun yhteydessä saavutettua edistymistä.

4. Alakomiteoilla on valtuudet tehdä päätöksiä tässä sopimuksessa määrätyissä asioissa. Niiden on tarvittaessa raportoitava toimistaan säännöllisesti assosiaatiokomitealle.

5. Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisesti perustetut alakomiteat ilmoittavat tämän sopimuksen 408 artiklan 4 kohdan mukaisessa kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevalle assosiaatiokomitealle kokoustensa ajankohdat ja esityslistat tarpeeksi ajoissa. Ne raportoivat toimistaan kussakin kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa olevan assosiaatiokomitean säännönmukaisessa kokouksessa.

6. Alakomiteoiden olemassaolo ei estä kumpaakaan osapuolta saattamasta mitään asiaa suoraan assosiaatiokomitean, mukaan lukien kauppaan liittyvien kysymysten kokoonpanossa oleva assosiaatiokomitea, käsiteltäväksi.

Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta

410 artikla

1. Perustetaan parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta. Siinä kokoontuvat Euroopan parlamentin ja Georgian parlamentin jäsenet mielipiteiden vaihtoa varten. Se kokoontuu itse määrääminsä väliajoin.

2. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta muodostuu Euroopan parlamentin ja Georgian parlamentin jäsenistä.

3. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta vahvistaa työjärjestyksensä.

4. Parlamentaarisen assosiaatiovaliokunnan puheenjohtajana toimii sen työjärjestyksessä vahvistettavien määräysten mukaisesti vuorotellen Euroopan parlamentin edustaja ja Georgian parlamentin edustaja.

411 artikla

1. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta voi pyytää tämän sopimuksen täytäntöönpanoon liittyviä tietoja assosiaationeuvostolta, joka toimittaa parlamentaariselle assosiaatiovaliokunnalle pyydetyt tiedot.

2. Parlamentaariselle assosiaatiovaliokunnalle tiedotetaan assosiaationeuvoston päätöksistä ja suosituksista.

3. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta voi antaa suosituksia assosiaationeuvostolle.

4. Parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta voi perustaa parlamentaarisia alavaliokuntia.

Kansalaisyhteiskunnan foorumi

412 artikla

1. Osapuolet edistävät myös kansalaisyhteiskuntiensa edustajien säännöllisiä tapaamisia, jotta nämä pysyvät ajan tasalla tämän sopimuksen täytäntöönpanosta ja voivat antaa siihen oman panoksensa.

2. Perustetaan EU:n ja Georgian kansalaisyhteiskunnan foorumi. Se on EU:n kansalaisyhteiskunnan edustajien, mukaan lukien Euroopan talous- ja sosiaalikomitean jäsenet, sekä Georgian kansalaisyhteiskunnan edustajien, mukaan lukien itäisen kumppanuuden kansalaisyhteiskuntafoorumin kansallisen foorumin edustajat, muodostama foorumi, jolla nämä voivat kokoontua ja vaihtaa näkemyksiä. Se kokoontuu itse määrääminsä väliajoin.

3. Kansalaisyhteiskunnan foorumi vahvistaa työjärjestyksensä.

4. Kansalaisyhteiskunnan foorumin puheenjohtajana toimii sen työjärjestyksessä vahvistettavien määräysten mukaisesti vuorotellen Euroopan talous- ja sosiaalikomitean edustaja ja Georgian kansalaisyhteiskunnan edustajat.

413 artikla

1. Kansalaisyhteiskunnan foorumille tiedotetaan assosiaationeuvoston päätöksistä ja suosituksista.

2. Kansalaisyhteiskunnan foorumi voi antaa suosituksia assosiaationeuvostolle.

3. Assosiaatiokomitea ja parlamentaarinen assosiaatiovaliokunta järjestävät säännöllisen yhteydenpidon kansalaisyhteiskunnan foorumin edustajien kanssa saadakseen näiltä näkemyksiä tämän sopimuksen tavoitteiden saavuttamisesta.

2 LUKU

Yleiset määräykset ja loppumääräykset

414 artikla

Mahdollisuus saattaa asiansa tuomioistuinten ja hallintoelinten käsiteltäväksi

Osapuolet sitoutuvat varmistamaan tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvissa asioissa, että toisen osapuolen luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt voivat, ilman syrjintää sen omiin kansalaisiin verrattuna, saattaa asiansa osapuolten toimivaltaisten tuomioistuinten ja hallintoelinten käsiteltäväksi puolustaessaan yksilöille kuuluvia oikeuksiaan, mukaan lukien omistusoikeudet.

415 artikla

Turvallisuuteen perustuvat poikkeukset

Tämän sopimuksen määräykset eivät estä osapuolta toteuttamasta toimenpiteitä

a) joita se pitää tarpeellisina keskeisten turvallisuusetujensa vastaisten tietojen luovutuksen estämiseksi;

b) jotka liittyvät aseiden, ammusten tai sotatarvikkeiden tuotantoon tai kauppaan taikka puolustustarkoitusten kannalta välttämättömään tutkimukseen, kehitystyöhön tai tuotantoon, jos nämä toimenpiteet eivät heikennä sellaisten tuotteiden kilpailuedellytyksiä, joita ei ole tarkoitettu nimenomaan sotilaalliseen käyttöön;

c) jotka se arvioi tärkeiksi oman turvallisuutensa kannalta yleisen järjestyksen ylläpitämiseen vaikuttavissa vakavissa sisäisissä levottomuuksissa, sodan aikana tai sodan uhkaa merkitsevässä vakavassa kansainvälisessä jännitystilassa taikka täyttääkseen velvoitteet, joihin se on sitoutunut rauhan ja kansainvälisen turvallisuuden ylläpitämiseksi.

416 artikla

Syrjimättömyys

1. Tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvilla aloilla ja rajoittamatta siihen sisältyviä erityismääräyksiä

a) Georgian EU:hun tai sen jäsenvaltioihin soveltamat järjestelyt eivät saa johtaa syrjintään jäsenvaltioiden, niiden kansalaisten tai niiden yhtiöiden tai yritysten välillä;

b) EU:n tai sen jäsenvaltioiden Georgiaan soveltamat järjestelyt eivät saa johtaa syrjintään Georgian kansalaisten, yhtiöiden tai yritysten välillä.

2. Edellä olevan 1 kohdan määräykset eivät rajoita osapuolten oikeutta soveltaa verolainsäädännön asiaan liittyviä säännöksiä verovelvollisiin, jotka ovat keskenään erilaisessa tilanteessa asuinpaikkansa suhteen.

417 artikla

Asteittainen lähentäminen

Georgia lähentää asteittain lainsäädäntönsä tämän sopimuksen liitteissä tarkoitettuun EU:n lainsäädäntöön tässä sopimuksessa yksilöityjen sitoumusten pohjalta ja kyseisten liitteiden määräysten mukaisesti. Tämä määräys ei rajoita tämän sopimuksen IV osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) vahvistettujen, sääntelyn lähentämistä koskevien erityisten periaatteiden ja velvoitteiden soveltamista.

418 artikla

Joustava lähentäminen

Georgian asteittaista lähentymistä EU:n lainsäädäntöön koskevan tavoitteen mukaisesti assosiaationeuvosto tarkistaa ja päivittää määräajoin tämän sopimuksen liitteitä, myös ottaakseen huomioon EU:n lainsäädännön ja osapuolten tarpeellisiksi katsomissa kansainvälisissä sopimuksissa vahvistettujen sovellettavien normien kehityksen, sen jälkeen kun osapuolet ovat saattaneet päätökseen tarvittavat omat menettelynsä. Tämä määräys ei rajoita tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) erityismääräysten soveltamista.

419 artikla

Lähentämisen seuranta

1. Seurannalla tarkoitetaan tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien toimenpiteiden täytäntöönpanossa ja soveltamisessa tapahtuvan edistymisen jatkuvaa arviointia.

2. Seurannan puitteissa EU arvioi Georgian lainsäädännön lähentämistä EU:n lainsäädäntöön tässä sopimuksessa tarkoitetulla tavalla, mukaan lukien täytäntöönpanoon ja soveltamiseen liittyvät näkökohdat. Arviointia voivat suorittaa EU yksinään omasta aloitteestaan tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) mukaisesti, EU yhteisymmärryksessä Georgian kanssa tai osapuolet yhdessä. Arvioinnin helpottamiseksi Georgia raportoi EU:lle lähentämisessä tapahtuvasta edistymisestä, soveltuvin osin ennen tässä sopimuksessa EU:n säädösten suhteen asetettujen siirtymäaikojen päättymistä. Raportoinnin ja arvioinnin yhteydessä, mukaan lukien arviointeja koskevien yksityiskohtien ja arviointien tiheyden määrittämisessä, otetaan huomioon tässä sopimuksessa määritetyt erityiset yksityiskohtaiset säännöt tai tällä sopimuksella perustettujen elinten päätökset.

3. Seuranta voi käsittää paikalla tehtäviä tarkastuksia, joihin voivat osallistua EU:n toimielimet, elimet ja virastot, valtiosta riippumattomat elimet, valvontaviranomaiset, riippumattomat asiantuntijat ja muut tahot tarpeen mukaan.

4. Seurannan tuloksista, tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetut lähentämistä koskevat arvioinnit mukaan lukien, keskustellaan kaikissa tällä sopimuksella perustetuissa asiaankuuluvissa elimissä. Tällaiset elimet voivat antaa yhteisiä suosituksia, jotka esitetään assosiaationeuvostolle.

5. Jos osapuolet ovat yhtä mieltä siitä, että tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisalaan kuuluvat tarvittavat toimenpiteet on pantu täytäntöön ja että niitä sovelletaan, assosiaationeuvosto hyväksyy sille tämän sopimuksen 406 ja 408 artiklassa annettujen valtuuksien nojalla tämän sopimuksen IV osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tarkoitettuja markkinoiden avaamiseen liittyviä lisätoimenpiteitä.

6. Tämän artiklan 4 kohdassa tarkoitetun yhteisen suosituksen esittämistä assosiaationeuvostolle tai tällaisen suosituksen esittämättä jättämistä ei käsitellä tämän sopimuksen IV osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määritellyssä riitojenratkaisumenettelyssä. Asiaa käsittelevän elimen päätöstä tai päätöksen tekemättä jättämistä ei käsitellä tämän sopimuksen IV osastossa (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määritellyssä riitojenratkaisumenettelyssä.

420 artikla

Velvoitteiden täyttäminen

1. Osapuolet toteuttavat kaikki tarvittavat yleiset tai erityiset toimenpiteet varmistaakseen tästä sopimuksesta johtuvien velvoitteidensa täyttämisen. Ne varmistavat, että tässä sopimuksessa asetetut tavoitteet saavutetaan.

2. Osapuolet sopivat aloittavansa kumman tahansa osapuolen pyynnöstä viipymättä neuvottelut sopivia kanavia käyttäen keskustellakseen tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskevista tai muista osapuolten suhteita koskevista kysymyksistä.

3. Osapuolet voivat saattaa assosiaationeuvoston käsiteltäväksi kaikki tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskevat riidat tämän sopimuksen 421 artiklan mukaisesti. Assosiaationeuvosto voi ratkaista riidan sitovalla päätöksellä.

421 artikla

Riitojen ratkaiseminen

1. Jos osapuolten välillä syntyy tämän sopimuksen tulkintaa, täytäntöönpanoa tai vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskeva riita, kumpi tahansa osapuoli voi esittää toiselle osapuolelle ja assosiaationeuvostolle riidanalaisen asian ratkaisemista koskevan virallisen pyynnön. Tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) tulkintaa, täytäntöönpanoa ja vilpittömässä mielessä tapahtuvaa soveltamista koskeviin riitoihin sovelletaan poikkeuksellisesti yksinomaan tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) 14 lukua (Riitojen ratkaiseminen).

2. Osapuolet pyrkivät ratkaisemaan riidan käymällä vilpittömässä mielessä neuvotteluja assosiaationeuvostossa ja tämän sopimuksen 407 ja 409 artiklassa tarkoitetuissa muissa elimissä, jotta kummankin osapuolen hyväksyttävissä oleva ratkaisu saavutetaan mahdollisimman pian.

3. Osapuolet antavat assosiaationeuvostolle ja muille asiaankuuluville elimille kaikki tilanteen perusteellista käsittelyä varten tarvittavat tiedot.

4. Riidasta neuvotellaan jokaisessa assosiaationeuvoston kokouksessa, kunnes se saadaan ratkaistua. Riita katsotaan ratkaistuksi, kun assosiaationeuvosto on tehnyt sitovan päätöksen asian ratkaisemiseksi tämän sopimuksen 420 artiklan 3 kohdassa tarkoitetulla tavalla tai kun se on vahvistanut, että riitaa ei enää ole. Riidasta voidaan neuvotella myös missä tahansa assosiaatiokomitean tai tämän sopimuksen 407 ja 409 artiklan nojalla perustetun muun elimen kokouksessa osapuolten yhteisestä sopimuksesta tai toisen osapuolen pyynnöstä. Neuvotteluja voidaan käydä myös kirjallisesti.

5. Kaikki neuvottelujen aikana annetut tiedot ovat luottamuksellisia.

422 artikla

Toimenpiteet siinä tapauksessa, että velvollisuuksia ei täytetä

1. Jos asiaa ei ole ratkaistu kolmen kuukauden kuluessa päivästä, jona virallinen pyyntö riidan ratkaisemiseksi tämän sopimuksen 421 artiklan mukaisesti on annettu tiedoksi, ja jos valituksen tehnyt osapuoli edelleen katsoo, että toinen osapuoli on jättänyt täyttämättä tämän sopimuksen mukaisen velvoitteensa, osapuoli voi toteuttaa tarvittavat toimenpiteet. Neuvotteluille asetetusta kolmen kuukauden määräajasta voidaan luopua osapuolten yhteisestä sopimuksesta, eikä sitä sovelleta tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitetuissa poikkeustapauksissa.

2. Toimenpiteitä valittaessa on etusijalle asetettava ne, joista on vähiten haittaa tämän sopimuksen toiminnalle. Tämän artiklan 3 kohdassa tarkoitettuja tapauksia lukuun ottamatta näihin toimenpiteisiin ei saa kuulua minkään tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) määräyksissä mainitun oikeuden tai velvollisuuden keskeyttäminen. Tämän artiklan 1 kohdan mukaisesti toteutetuista toimenpiteistä on ilmoitettava välittömästi assosiaationeuvostolle, ja niitä on käsiteltävä neuvotteluissa tämän sopimuksen 420 artiklan 2 kohdan mukaisesti ja riitojen ratkaisussa tämän sopimuksen 420 artiklan 3 kohdan ja 421 artiklan mukaisesti.

3. Tämän artiklan 1 ja 2 kohdassa tarkoitetut poikkeukset koskevat

a) tämän sopimuksen irtisanomista kansainvälisen oikeuden yleisten sääntöjen vastaisesti, tai

b) tilannetta, jossa toinen osapuoli rikkoo tämän sopimuksen I osaston (Yleiset periaatteet) 2 artiklassa tarkoitettuja tämän sopimuksen olennaisia osia.

423 artikla

Suhde muihin sopimuksiin

1. Kumotaan Luxemburgissa 22 päivänä huhtikuuta 1996 allekirjoitettu ja 1 päivänä heinäkuuta 1999 voimaan tullut Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus.

2. Tämä sopimus korvaa 1 kohdassa tarkoitetun sopimuksen. Viittaukset edellä mainittuun sopimukseen kaikissa muissa osapuolten välisissä sopimuksissa katsotaan viittauksiksi tähän sopimukseen.

3. Tämä sopimus korvaa Brysselissä 14 päivänä heinäkuuta 2011 allekirjoitetun ja 1 päivänä huhtikuuta 2012 voimaan tulleen Euroopan unionin ja Georgian välisen sopimuksen maataloustuotteiden ja elintarvikkeiden maantieteellisten merkintöjen suojasta.

424 artikla

1. Tämä sopimus ei vaikuta niihin oikeuksiin, jotka luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille taataan voimassa olevissa, yhtä tai useampaa jäsenvaltiota ja Georgiaa sitovissa sopimuksissa, ennen kuin samanarvoiset kyseisiä henkilöitä koskevat oikeudet on saavutettu tämän sopimuksen nojalla.

2. Olemassa olevat sopimukset, jotka koskevat tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvia yhteistyöaloja, katsotaan osaksi tämän sopimuksen mukaisia kahdenvälisiä suhteita ja osaksi yhteistä institutionaalista kehystä.

425 artikla

1. Osapuolet voivat täydentää tätä sopimusta tekemällä erityissopimuksia millä tahansa tämän sopimuksen soveltamisalaan kuuluvalla alalla. Tällaiset erityissopimukset ovat erottamaton osa tällä sopimuksella säänneltyjä yleisiä kahdenvälisiä suhteita, ja ne muodostavat osan yhteisestä institutionaalisesta kehyksestä.

2. Tämä sopimus ja sen nojalla toteutettavat toimet eivät millään tavalla rajoita jäsenvaltioiden valtuuksia tehdä kahdenvälistä yhteistyötä Georgian kanssa tai tarvittaessa tehdä sen kanssa uusia yhteistyösopimuksia, sanotun kuitenkaan rajoittamatta Euroopan unionista ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyjen sopimusten asian kannalta merkityksellisten määräysten soveltamista.

426 artikla

Liitteet ja pöytäkirjat

Tämän sopimuksen liitteet ja pöytäkirjat ovat erottamaton osa tätä sopimusta.

427 artikla

Kesto

1. Tämä sopimus tehdään rajoittamattomaksi ajaksi.

2. Kumpikin osapuoli voi irtisanoa tämän sopimuksen ilmoittamalla asiasta toiselle osapuolelle. Sopimuksen voimassaolo päättyy kuuden kuukauden kuluttua tällaisen ilmoituksen vastaanottamisesta.

428 artikla

Osapuolten määritelmä

Tätä sopimusta sovellettaessa ”osapuolilla” tarkoitetaan unionia tai sen jäsenvaltioita taikka unionia ja sen jäsenvaltioita, kutakin niille Euroopan unionista tehdyssä sopimuksessa ja Euroopan unionin toiminnasta tehdyssä sopimuksessa osoitetun toimivallan mukaisesti, ja soveltuvin osin Euratomia, sille Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimuksessa osoitetun toimivallan mukaisesti, sekä Georgiaa.

429 artikla

Alueellinen soveltaminen

1. Tätä sopimusta sovelletaan alueisiin, joihin sovelletaan Euroopan unionista tehtyä sopimusta, Euroopan unionin toiminnasta tehtyä sopimusta ja Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimusta niissä määrätyin edellytyksin, sekä Georgian alueeseen.

2. Tämän sopimuksen tai sen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltaminen Georgian alueisiin Abhasiaan sekä Tshinvalin alueeseen / Etelä-Ossetiaan, jotka eivät ole tosiasiallisesti Georgian hallituksen määräysvallassa, aloitetaan, kun Georgia varmistaa tämän sopimuksen tai sen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) täytäntöönpanon ja soveltamisen koko alueellaan.

3. Assosiaationeuvosto tekee päätöksen siitä, milloin tämän sopimuksen tai sen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) täysimääräinen täytäntöönpano ja soveltaminen koko Georgian alueella on varmistettu.

4. Jos osapuoli katsoo, että tämän sopimuksen tai sen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) täysimääräinen täytäntöönpano ja soveltaminen ei ole enää varmaa tämän artiklan 2 kohdassa tarkoitetuilla Georgian alueilla, kyseinen osapuoli voi pyytää assosiaationeuvostoa harkitsemaan uudelleen, jatketaanko tämän sopimuksen tai sen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamista kyseisiin alueisiin. Assosiaationeuvosto tarkastelee tilannetta ja tekee tämän sopimuksen tai sen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisen jatkamista koskevan päätöksen kolmen kuukauden kuluessa pyynnön esittämisestä. Jos assosiaationeuvosto ei tee päätöstä kolmen kuukauden kuluessa pyynnön esittämisestä, tämän sopimuksen tai sen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltaminen kyseisiin alueisiin keskeytetään, kunnes assosiaationeuvosto on tehnyt päätöksen.

5. Tässä artiklassa tarkoitetut assosiaationeuvoston päätökset tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kaupan liitännäistoimenpiteet) soveltamisesta kattavat kyseisen osaston kokonaan, eivätkä ne voi kattaa siitä vain osia.

430 artikla

Sopimuksen tallettaja

Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristö on tämän sopimuksen tallettaja.

431 artikla

Voimaantulo ja väliaikainen soveltaminen

1. Osapuolet ratifioivat tai hyväksyvät tämän sopimuksen omien menettelyjensä mukaisesti. Ratifiointi- tai hyväksymiskirjat talletetaan Euroopan unionin neuvoston pääsihteeristöön.

2. Tämä sopimus tulee voimaan viimeisen ratifiointi- tai hyväksymiskirjan talletuspäivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä.

3. Sen estämättä, mitä tämän artiklan 2 kohdassa määrätään, unioni ja Georgia sopivat soveltavansa tätä sopimusta väliaikaisesti unionin määrittelemältä osalta tämän artiklan 4 kohdan mukaisesti ja sovellettavien sisäisten menettelyjensä ja lainsäädäntönsä mukaisesti.

4. Väliaikainen soveltaminen alkaa sitä päivää seuraavan toisen kuukauden ensimmäisenä päivänä, jona tämän sopimuksen tallettaja on vastaanottanut seuraavat:

a) tarvittavien menettelyjen päätökseen saattamista koskeva unionin ilmoitus, jossa määritetään ne sopimuksen osat, joita on sovellettava väliaikaisesti; ja

b) Georgian menettelyjensä ja sovellettavan lainsäädäntönsä mukaisesti tallettama ratifioimiskirja.

5. Tämän sopimuksen asiaankuuluvien määräysten, myös sen vastaavien liitteiden ja pöytäkirjojen soveltamiseksi viittauksilla ”tämän sopimuksen voimaantulopäivään” tarkoitetaan tämän artiklan 3 kohdan mukaisesti ”päivää, josta lähtien tätä sopimusta sovelletaan väliaikaisesti”.

6. Jos tämän sopimuksen väliaikainen soveltaminen ei koske Luxemburgissa 22 päivänä huhtikuuta 1996 allekirjoitetun ja 1 päivänä heinäkuuta 1999 voimaan tulleen Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Georgian välisen kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen määräyksiä, kyseisten määräysten soveltamista jatketaan sopimuksen väliaikaisen soveltamisen aikana.

7. Kumpi tahansa osapuoli voi antaa tämän sopimuksen väliaikaisen soveltamisen päättämistä koskevan kirjallisen ilmoituksen tämän sopimuksen tallettajalle. Sopimuksen väliaikainen soveltaminen päättyy kuuden kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona tämän sopimuksen tallettaja on vastaanottanut ilmoituksen.

432 artikla

Todistusvoimaiset tekstit

Tämä sopimus laaditaan kahtena kappaleena bulgarian, englannin, espanjan, hollannin, italian, kreikan, kroaatin, latvian, liettuan, maltan, portugalin, puolan, ranskan, romanian, ruotsin, saksan, slovakin, sloveenin, suomen, tanskan, tšekin, unkarin, viron ja georgian kielillä, ja kukin teksti on yhtä todistusvoimainen.

TÄMÄN VAKUUDEKSI tätä varten asianmukaisesti valtuutetut täysivaltaiset edustajat ovat allekirjoittaneet tämän sopimuksen.

LIITE XIV

LUETTELO SIJOITTAUTUMISTA KOSKEVISTA VARAUKSISTA; LUETTELO RAJATYLITTÄVÄÄ PALVELUJEN TARJONTAA KOSKEVISTA SITOUMUKSISTA; LUETTELO AVAINHENKILÖSTÖÄ, KORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEITA HARJOTTELIJOITA JA YRITYSMYYJIÄ KOSKEVISTA VARAUKSISTA; LUETTELO SOPIMUSPERUSTEISIA PALVELUNTARJOAJIA JA ITSENÄISIÄ AMMATINHARJOITTAJIA KOSKEVISTA VARAUKSISTA

Unioni

1. Luettelo sijoittautumista koskevista varauksista: Liite XIV-A

2. Luettelo rajatylittävää palvelujen tarjontaa koskevista sitoumuksista: Liite XIV-B

3. Luettelo avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevista varauksista: Liite XIV-C

4. Luettelo sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevista varauksista: Liite XIV-D

Georgia

5. Luettelo sijoittautumista koskevista varauksista: Liite XIV-E

6. Luettelo rajatylittävää palvelujen tarjontaa koskevista sitoumuksista: Liite XIV-F

7. Luettelo avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevista varauksista: Liite XIV-G

8. Luettelo sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevista varauksista: Liite XIV-H

Liitteissä XIV-A, XIV-B, XIV-C ja XIV-D käytetään seuraavia lyhenteitä:

AT	Itävalta
BE	Belgia
BG	Bulgaria
CY	Kypros
CZ	Tšekki
DE	Saksa
DK	Tanska
EU	Euroopan unioni ja kaikki sen jäsenvaltiot
ES	Espanja
EE	Viro
FI	Suomi
FR	Ranska
EL	Kreikka
HR	Kroatia
HU	Unkari
IE	Irlanti
IT	Italia
LV	Latvia

LT	Liettua
LU	Luxemburg
MT	Malta
NL	Alankomaat
PL	Puola
PT	Portugali
RO	Romania
SK	Slovakia
SI	Slovenia
SE	Ruotsi
UK	Yhdistynyt kuningaskunta

Liitteissä XIV-E, XIV-F, XIV-G ja XIV-H käytetään seuraavia lyhenteitä:

GE	Georgia

LIITE XIV-A

LUETTELO SIJOITTAUTUMISTA KOSKEVISTA VARAUKSISTA (UNIONI)

1. Jäljempänä esitettävässä varausluettelossa ilmoitetaan taloudellisen toiminnan alat, joilla Georgian sijoittautumisiin ja yrittäjiin sovelletaan tämän sopimuksen 79 artiklan 2 kohdan nojalla unionin myöntämää kansallista kohtelua tai suosituimmuuskohtelua koskevia varauksia.

   Luettelossa on seuraavat osat:

   a) Luettelo horisontaalisista varauksista, joita sovelletaan kaikkiin toimialoihin tai osa-aloihin.

   b) Toimiala- tai osa-alakohtaisia varauksia koskeva luettelo, jossa ilmoitetaan asianomainen toimiala tai osa-ala sekä sovellettava varaus (sovellettavat varaukset).

   Varaus, joka koskee toimintaa, jota ei vapauteta (ei sitoumuksia), ilmaistaan seuraavasti: ”Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita.”

   Jos a tai b kohdassa tarkoitetussa varauksessa on ainoastaan jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siinä mainitsemattomat jäsenvaltiot täyttävät kyseistä toimialaa koskevat tämän sopimuksen 79 artiklan 2 kohdan mukaiset velvoitteet ilman varauksia (vaikka tietyllä toimialalla ei ole jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia tai toimialakohtaisia unionin laajuisia varauksia).

2. Tämän sopimuksen 76 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

3. Tästä luettelosta johtuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.

4. Tämän sopimuksen 79 artiklan mukaisesti syrjimättömät vaatimukset, kuten oikeudellista muotoa tai velvollisuutta hankkia lisenssi tai lupa koskevat vaatimukset, joita sovelletaan kaikkiin alueella toimiviin palveluntarjoajiin kansallisuudesta, asuinpaikasta tai muusta vastaavasta perusteesta riippumatta, eivät sisälly tähän liitteeseen, koska tämä sopimus ei vaikuta niihin.

5. Mikäli unioni pitää voimassa varauksen, joka edellyttää palveluntarjoajalta kansalaisuutta, pysyvää asuinpaikkaa tai asumista sen alueella edellytyksenä palvelun tarjoamiselle sen alueella, tämän sopimuksen liitteessä XIV-C mainittua varausta pidetään soveltuvassa määrin tämän liitteen soveltamisalaan kuuluvaa sijoittautunutta yksikköä koskevana varauksena.

Horisontaaliset varaukset

Yleishyödylliset palvelut

EU: Kansallisen tai paikallisen tason yleishyödyllisiksi palveluiksi katsottava taloudellinen toiminta voidaan varata julkisille monopoleille tai yksinoikeudet saaneille yksityisille palveluntarjoajille ([1]).

Sijoittautumismuodot

EU: Jonkin jäsenvaltion lainsäädännön mukaisesti perustetuille (georgialaisten yritysten) tytäryhtiöille, joiden sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka on unionissa, myönnettyä kohtelua ei laajenneta koskemaan georgialaisten yritysten johonkin unionin jäsenvaltioon perustamia sivuliikkeitä tai agentuureja. ([2])

AT: Oikeushenkilöiden sivuliikkeiden toimitusjohtajien on asuttava Itävallassa; Itävallan kauppalain noudattamisesta vastaavien, oikeushenkilön tai sivuliikkeen palveluksessa olevien luonnollisten henkilöiden kotipaikan on oltava Itävallassa.

EE: Johtokunnan jäsenistä vähintään puolen on asuttava EU:ssa.

([1]) Yleishyödylliset palvelut liittyvät muun muassa seuraaviin aloihin: tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut, yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut, tekniset testaus- ja analysointipalvelut, ympäristöön liittyvät palvelut, terveyspalvelut, liikennepalvelut ja eri liikennemuotoihin liittyvät liitännäispalvelut. Yksinoikeudet tällaisiin palveluihin annetaan usein yksityisille operaattoreille, kuten viranomaisilta toimiluvan saaneille operaattoreille, sisällyttämällä niihin erityisiä palveluvelvoitteita. Koska yleishyödyllisiä palveluja tarjotaan usein myös keskustason alapuolella, yksityiskohtainen ja tyhjentävä alakohtainen luettelointi ei olisi käytännöllinen. Tätä varausta ei sovelleta televiestintään eikä tietokonepalveluihin ja niihin liittyviin palveluihin.

([2]) SEUT 54 artiklan mukaisesti näitä tytäryhtiöitä pidetään EU:n oikeushenkilöinä. Siltä osin kuin niillä on jatkuva ja toimiva yhteys Euroopan unionin talouteen, ne ovat unionin sisämarkkinoiden edunsaajia, mikä tarkoittaa muun muassa sijoittautumisvapautta ja vapautta tarjota palveluja kaikissa EU:n jäsenvaltioissa.

FI: Ulkomaalaisen, joka harjoittaa kauppaa yksityisyrittäjänä, tai vähintään yhden avoimen yhtiön kumppaneista tai kommandiittiyhtiön vastuunalaisten yhtiömiesten on asuttava vakinaisesti Euroopan talousalueella (ETA). Kaikilla toimialoilla vähintään yhden johtokunnan jäsenistä ja varajäsenistä sekä toimitusjohtajan on asuttava ETA:n alueella, mutta joillekin yhtiöille voidaan myöntää poikkeuksia säännöstä. Jos georgialainen organisaatio aikoo harjoittaa liiketoimintaa tai kauppaa perustamalla sivuliikkeen Suomeen, sen on hankittava elinkeinolupa.

HU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita valtion omaisuuden hankinnan osalta.

IT: Teollisen, kaupallisen ja käsiteollisen ammatin harjoittaminen saattaa edellyttää oleskelulupaa.

PL: Georgialaiset yrittäjät voivat harjoittaa taloudellista toimintaa ainoastaan kommandiittiyhtiön, kommandiittiosakeyhtiön, rajoitetun vastuun yhtiön tai osakeyhtiön muodossa (lakiasiainpalvelujen osalta ainoastaan rekisteröidyn yhtiön tai kommandiittiyhtiön muodossa).

RO: Kaupallisten yhtiöiden ainoan johtajan tai hallintoneuvoston puheenjohtajan sekä puolen johtajista on oltava Romanian kansalaisia, jollei yhtiöjärjestyksessä toisin määrätä. Kaupallisten yhtiöiden tilintarkastajien ja varatilintarkastajien enemmistön on oltava Romanian kansalaisia.

SE: Ulkomaisen yrityksen, joka ei ole rekisteröitynyt oikeushenkilöksi Ruotsissa tai joka harjoittaa toimintaansa kauppaedustajan välityksellä, on harjoitettava kaupallista toimintaansa sellaisen Ruotsiin rekisteröidyn sivuliikkeen välityksellä, jolla on itsenäinen johto ja erillinen kirjanpito. Sivuliikkeen toimitusjohtajan ja varatoimitusjohtajan, mikäli sellainen nimitetään, on asuttava ETA:n alueella. Taloudellista toimintaa Ruotsissa harjoittavan luonnollisen henkilön, joka ei asu ETA:n alueella, on nimettävä Ruotsissa tapahtuvasta toiminnasta vastaava maassa asuva edustaja ja ilmoitettava tämä rekisteriin. Ruotsissa tapahtuvasta toiminnasta on pidettävä erillistä kirjanpitoa. Toimivaltainen viranomainen voi yksittäistapauksissa myöntää poikkeuksia sivuliike- ja asumispaikkavaatimuksesta. ETA:n alueen ulkopuolella sijaitsevien yritysten tai sen ulkopuolella asuvien luonnollisten henkilöiden alle vuoden kestävät rakennushankkeet vapautetaan vaatimuksista perustaa sivuliike tai nimetä maassa asuva edustaja. Ruotsalaisen rajoitetun vastuun yhtiön voi perustaa ETA:n alueella asuva luonnollinen henkilö, ruotsalainen oikeushenkilö tai sellainen oikeushenkilö, joka on perustettu jonkin ETA-valtion lainsäädännön mukaisesti ja jolla on sääntömääräinen kotipaikka, päätoimipaikka tai pääasiallinen toimipaikka ETA:n alueella. Perustajana voi olla henkilöyhtiö vain, jos kaikki omistajat, joilla on rajoittamaton henkilökohtainen vastuu, asuvat ETA:n alueella. ETA:n ulkopuoliset perustajat voivat hakea lupaa toimivaltaisilta viranomaisilta. Rajoitetun vastuun yhtiöiden ja taloudellisten yhteenliittymien johtokunnan jäsenistä ja varajäsenistä vähintään puolen, toimitusjohtajan ja varatoimitusjohtajan sekä vähintään yhden henkilön, jolla on oikeus allekirjoittaa yhtiön puolesta, jos sellainen on, on asuttava ETA:n alueella. Toimivaltainen viranomainen voi myöntää poikkeuksia tästä vaatimuksesta. Jos yksikään yrityksen/yhteisön edustajista ei asu Ruotsissa, johtokunnan on nimettävä Ruotsissa asuva henkilö, jolla on oikeus ottaa vastaan palveluja yrityksen/yhteisön puolesta, ja ilmoitettava tämä henkilö rekisteriin. Kaikkien muuntyyppisten oikeushenkilöiden perustamiseen sovelletaan vastaavia ehtoja.

SK: Georgialaisen luonnollisen henkilön, jonka nimi on tarkoitus rekisteröidä kaupparekisteriin toimimaan valtuutettuna henkilönä yrittäjän puolesta, on esitettävä Slovakian oleskelulupa.

Investoinnit

ES: Ulkomaan hallituksen tai ulkomaisten julkisyhteisöjen joko suoraan tai ulkomaisten hallitusten joko välittömässä tai välillisessä määräysvallassa olevien yritysten tai muiden yhteisöjen välityksellä Espanjaan tekemät investoinnit (jotka tuovat valtiolle taloudellisten etujen lisäksi yleensä myös muita etuja) edellyttävät hallituksen antamaa etukäteislupaa.

BG: Ulkomaiset sijoittajat eivät voi osallistua yksityistämiseen. Ulkomaisilta sijoittajilta ja Bulgarian oikeushenkilöiltä, joissa on määräävä georgialaisomistus, edellytetään lupa

a) luonnonvarojen etsintään, käyttöön tai talteenottoon aluevesiltä, mannerjalustasta tai talousvyöhykkeeltä ja

b) määräävän omistusosuuden hankintaan yrityksissä, jotka harjoittavat a kohdassa yksilöityä toimintaa.

FR: Georgialaisiin ostoihin, jotka oikeuttavat yli 33,33 prosenttiin toimivien ranskalaisten yritysten osakepääomasta tai äänioikeuksista tai 20 prosenttiin ranskalaisista pörssiyhtiöistä, sovelletaan seuraavaa määräyksiä:

— alle 7,6 miljoonan euron investoinnit ranskalaisiin yrityksiin, joiden liikevaihto on enintään 76 miljoonaa euroa, voidaan toteuttaa ennakkoilmoitusta seuraavan 15 päivän määräajan jälkeen, kun on tarkistettu, että näitä määriä noudatetaan;

— lupa muihin investointeihin annetaan ennakkoilmoitusta seuraavan kuukauden jälkeen ilman eri toimenpidettä, jollei talousministeri ole poikkeustapauksessa käyttänyt oikeuttaan lykätä investointia.

Ulkomaalaisomistusta hiljattain yksityistetyissä yrityksissä voidaan rajoittaa siten, että Ranskan hallitus määrittää yleisölle tarjottavien osakkeiden enimmäismäärän tapauskohtaisesti. Tietyn kaupallisen, teollisen tai käsiteollisen toiminnan käynnistäminen edellyttää erityisvaltuutusta, jos toimitusjohtajalla ei ole pysyvää oleskelulupaa.

HU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita siltä osin kuin on kyse georgialaisomistuksesta hiljattain yksityistetyissä yrityksissä.

IT: Hallituksella voi olla tiettyjä erityisvaltuuksia yrityksissä, jotka toimivat puolustuksen ja kansallisen turvallisuuden alalla (kaikkien sellaisten oikeushenkilöiden osalta, jotka toteuttavat toimia, jotka katsotaan strategisesti tärkeiksi puolustuksen ja kansallisen turvallisuuden kannalta) sekä tietyissä strategisesti tärkeissä toiminnoissa energia-, liikenne- ja viestintäalalla.

PL: Ulkomaalaiset (ulkomaiset luonnolliset henkilöt ja ulkomaiset oikeushenkilöt) tarvitsevat kiinteistöjen suoraan tai epäsuoraan hankkimiseen luvan. Ei sitoumuksia, jotka koskisivat valtion omaisuuden hankintaa eli yksityistämisprosessia koskevia säännöksiä.

Kiinteistöt

Maan ja kiinteistöjen hankkimiseen sovelletaan seuraavia rajoituksia ([1]):

AT: Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden on saatava kiinteistön hankinnalle, ostolle ja vuokraukselle lupa toimivaltaisilta alueviranomaisilta (Länder), jotka harkitsevat, onko näillä toimenpiteillä vaikutusta tärkeisiin taloudellisiin, sosiaalisiin tai kulttuurisiin etuihin.

BG: Ulkomaiset luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt eivät voi hankkia maaomaisuutta (eivät myöskään sivuliikkeen kautta). Bulgarialaiset oikeushenkilöt, joiden omistuksesta osa on ulkomaista, eivät voi hankkia omistukseensa maatalousmaata. Ulkomaiset oikeushenkilöt ja ulkomaiden kansalaiset, joiden pysyvä asuinpaikka on ulkomailla, voivat hankkia omistukseensa rakennuksia ja rajoitettuja kiinteistöjen omistusoikeuksia (käyttöoikeus, rakennusoikeus, oikeus päällysrakenteiden pystyttämiseen ja rasitukset).

CZ: Maatalousmaata ja metsämaata voivat hankkia vain sellaiset ulkomaiset luonnolliset henkilöt, joilla on pysyvä asuinpaikka Tšekissä, ja oikeushenkilöinä sijoittautuneet yritykset, joilla on pysyvä toimipaikka Tšekissä. Valtion omistuksessa olevaan maatalousmaahan ja metsämaahan sovelletaan erityissääntöjä. Valtion omistamaa maatalousmaata voivat hankkia ainoastaan Tšekin kansalaiset, kunnat ja julkiset yliopistot (koulutusta ja tutkimusta varten). Oikeushenkilöt (oikeudellisesta muodosta ja toimipaikasta riippumatta) voivat ostaa valtion omistamaa maatalousmaata valtiolta vain, jos niiden jo omistama rakennus sijaitsee kyseisellä maa-alueella tai jos kyseinen maa-alue on välttämätön tällaisen rakennuksen käyttämiseksi. Vain kunnat ja julkiset yliopistot voivat hankkia valtion omistamaa metsää.

CY: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita.

DK: Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden kiinteistöostoille on asetettu rajoituksia. Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden maatalouskiinteistöostoille on asetettu rajoituksia.

HU: Ulkomaiset luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt eivät saa hankkia viljelymaata, jollei viljelymaata koskevaan lainsäädäntöön sisältyvistä poikkeuksista muuta johdu. Ulkomaalaisten kiinteistöostoihin on hankittava lupa maan julkishallinnon virastosta, joka on toimivaltainen kiinteistön sijainnin perusteella.

EL: Lain nro 1892/90 mukaan maata raja-alueilta voi hankkia ainoastaan puolustusministeriön luvalla. Hallintokäytäntöjen mukaan suoria sijoituksia varten on helppo saada lupa.

HR: Ei sitoumuksia sellaisten palveluntarjoajien kiinteistöhankintojen osalta, jotka eivät ole sijoittautuneet Kroatiaan tai yhtiöityneet Kroatiassa. Yhtiöt, jotka ovat sijoittautuneet Kroatiaan ja yhtiöityneet Kroatiassa oikeushenkilöinä, voivat hankkia kiinteistöjä, jotka ovat tarpeen niiden palvelujen tarjontaa varten. Sivuliikkeiden palvelujen tarjontaan tarpeellisten kiinteistöjen hankintaan tarvitaan oikeusministeriön hyväksyntä. Ulkomaiset luonnolliset tai oikeushenkilöt eivät voi hankkia maatalousmaata.

IE: Kotimaisten tai ulkomaisten yritysten tai ulkomaan kansalaisten on saatava maankäyttöä valvovan komitean kirjallinen etukäteissuostumus Irlannissa sijaitsevaa maa-aluetta koskeville hankinnoille. Jos kyseinen maa-alue on tarkoitettu teollisuuden (ei kuitenkaan maatalousteollisuuden) käyttöön, tästä vaatimuksesta voidaan poiketa yritys-, kauppa- ja työministerin tätä tarkoitusta varten antaman todistuksen perusteella. Tätä lakia ei sovelleta kaupunkien rajojen sisällä oleviin maa-alueisiin.

([1]) Palvelualoja koskevat rajoitukset eivät ylitä nykyisten GATS-sitoumusten mukaisia rajoituksia.

IT: Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden kiinteistöostoihin sovelletaan vastavuoroisuusehtoa.

LT: Ulkomaisten luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden, jotka täyttävät Euroopan ja transatlanttisen yhdentymisen kriteerit, on sallittua hankkia omistukseensa maata, sisävesiä ja metsiä. Maan hankintaan sovellettavat menettelyt, ehdot ja rajoitukset on vahvistettava perustuslaissa.

LV: Maaseutualueilla ja kaupungeissa tai kaupunkialueilla sijaitsevan maan ostolle on asetettu rajoituksia; maanvuokraus on sallittu enintään 99 vuodeksi.

PL: Kiinteistöjen suoraan tai epäsuoraan hankkimiseen tarvitaan lupa. Lupa myönnetään sisäasioissa toimivaltaisen ministerin hallinnollisella päätöksellä ja puolustusministerin suostumuksella ja maatalouskiinteistöjen osalta myös maatalous- ja maaseudun kehityksen ministerin suostumuksella.

RO: Luonnolliset henkilöt, joilla ei ole Romanian kansalaisuutta eikä asuinpaikkaa Romaniassa, sekä oikeushenkilöt, jotka eivät ole romanialaisia ja joiden päätoimipaikka ei ole Romaniassa, eivät voi hankkia minkäänlaista maaomaisuutta elossa olevien kesken päätetyillä oikeustoimilla.

SI: Ulkomaisten toimijoiden Sloveniaan perustamat sivuliikkeet voivat hankkia, maata lukuun ottamatta, ainoastaan sellaista kiinteää omaisuutta, jota tarvitaan sen taloudellisen toiminnan harjoittamiseen, jota varten ne on perustettu.

SK: Ulkomaiset luonnolliset tai oikeushenkilöt eivät voi hankkia maatalousmaata tai metsämaata. Eräisiin muihin kiinteistöluokkiin sovelletaan erityissääntöjä. Ulkomaiset yksiköt voivat hankkia kiinteää omaisuutta perustamalla slovakialaisen oikeushenkilön tai osallistumalla yhteisyrityksiin. Ulkomainen yksikkö tarvitsee maan hankkimiseen luvan (muotojen 3 ja 4 osalta).

Alakohtaiset varaukset

A. Maatalous, metsästys, metsätalous ja puunkorjuu

FR: Muut kuin EU:n yhtiöt tarvitsevat luvan maatalousyritysten perustamiseen ja EU:n ulkopuoliset sijoittajat viinitarhojen hankintaan.

AT, HU, MT, RO: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita maataloustoiminnan osalta.

CY: Sijoittajien osallisuus sallitaan 49 prosenttiin saakka.

IE: Georgiassa vakinaisesti asuvat tarvitsevat luvan sijoittautumiseen myllytoiminnan alalla.

BG: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita puunkorjuun osalta.

B. Kalastus ja vesiviljely

EU: Biologisten resurssien ja kalavesien saatavuus ja käyttö jäsenvaltioiden suvereniteettiin tai lainkäyttövaltaan kuuluvilla merialueilla voidaan rajoittaa unionin alueeseen kuuluvan lipun alla purjehtiville aluksille, jollei toisin määrätä.

SE: Aluksen katsotaan olevan ruotsalainen ja se voi purjehtia Ruotsin lipun alla, jos vähintään puolet siitä on Ruotsin kansalaisten tai ruotsalaisten oikeushenkilöiden omistuksessa. Hallitus voi sallia ulkomaisten alusten purjehtivan Ruotsin lipun alla, jos niiden toimintaa valvotaan Ruotsista tai omistaja asuu vakinaisesti Ruotsissa. Ruotsin rekisteriin voidaan merkitä myös alukset, jotka ovat yli 50-prosenttisesti ETA-valtioiden kansalaisten tai sellaisten yhtiöiden omistuksessa, joiden sääntömääräinen kotipaikka, keskushallinto tai päätoimipaikka on ETA:n alueella ja joiden toimintaa valvotaan Ruotsista. Ammattikalastuslupa, joka tarvitaan ammatilliseen kalastukseen, myönnetään vain jos kalastuksella on yhteys Ruotsin kalateollisuuteen. Yhteys voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että puolet kalenterivuoden saaliista (arvon perusteella) päätyy Ruotsiin, puolet kalastusmatkoista lähtee ruotsalaisesta satamasta tai laivaston kalastajista puolen kotipaikka on Ruotsissa. Yli viiden metrin pituiset alukset tarvitsevat ammattikalastusluvan lisäksi aluskohtaisen luvan. Lupa myönnetään muun muassa, jos alus on rekisteröity kansalliseen rekisteriin ja sillä on tosiasiallinen taloudellinen yhteys Ruotsiin.

UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, jotka koskevat Yhdistyneen kuningaskunnan lipun alla purjehtivien alusten ostoa, jollei vähintään 75 prosenttia sijoitetuista varoista ole Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja/tai sellaisten yritysten omistamia, joista vähintään 75 prosenttia on Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten omistamia, ja joilla kaikilla on asuin- tai kotipaikka Yhdistyneessä kuningaskunnassa. Alusten johdon, ohjauksen ja valvonnan on tapahduttava Yhdistyneessä kuningaskunnassa.

C. Kaivostoiminta ja louhinta

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen EU:n ulkopuolisen maan luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden määräysvallassa [1] olevien oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus EU:hun tulevasta öljyn ja maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sivuliikkeiden suoran perustamisen osalta (yhtiöittäminen vaaditaan).

D. Teollisuus

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen EU:n ulkopuolisen maan luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden määräysvallassa [2] olevien oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus EU:hun tulevasta öljyn ja maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sivuliikkeiden suoran perustamisen osalta (yhtiöittäminen vaaditaan).

HR: Kustantamista, painamista ja tallenteiden jäljentämistä koskee asuinpaikkavaatimus.

IT: Kustannus- tai painoyrityksen omistajien ja kustantajien on oltava jonkin jäsenvaltion kansalaisia. Yritysten päätoimipaikan on oltava jossakin jäsenvaltiossa.

SE: Ruotsissa painettavien ja julkaistavien aikakauslehtien omistajien on asuttava Ruotsissa tai oltava ETA-valtion kansalaisia, jos ne ovat luonnollisia henkilöitä. Jos tällaisten aikakauslehtien omistajat ovat oikeushenkilöitä, niiden on oltava sijoittautuneita ETA-alueelle. Ruotsissa painettavilla ja julkaistavilla aikakauslehdillä sekä teknisillä tallenteilla on oltava vastaava päätoimittaja, jolla on oltava kotipaikka Ruotsissa.

Sähkön, kaasun, höyryn ja lämminveden tuotanto, siirto ja jakelu omaan lukuun [3] (lukuun ottamatta ydinvoimaan perustuvaa sähköntuotantoa)

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sähkön tuotannon, omaan lukuun tapahtuvan sähkön siirron ja jakelun, kaasun tuotannon ja kaasumaisten polttoaineiden jakelun osalta.

Höyryn ja lämminveden tuotanto, siirto ja jakelu

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen EU:n ulkopuolisen maan luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden määräysvallassa [4] olevien oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus EU:hun tulevasta öljyn, sähkön ja maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia. Ei sivuliikkeiden suoraa perustamista koskevia sitoumuksia (yhtiöittäminen vaaditaan).

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita höyryn ja lämminveden tuotannon, siirron ja jakelun osalta.

1. Yrityspalvelut

Ammatilliset palvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisia tehtäviä hoitavien oikeusalan ammattilaisten (kuten notaarit, ”huissiers de justice” ja muut ”officiers publics et ministériels”) tarjoamien oikeudellisten neuvontapalvelujen ja oikeudellisten asiakirja- ja todistuspalvelujen osalta eikä hallituksen virallisella säädöksellä nimitettyjen haastemiesten tarjoamien palvelujen osalta.

---

[1] Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitulla tai mainituilla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön pääomasta.

[2] Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitulla tai mainituilla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön pääomasta.

[3] Yleishyödyllisiä palveluja koskevaa horisontaalista rajoitusta sovelletaan.

[4] Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitulla tai mainituilla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön pääomasta.

EU: Kansallisen (EU ja jäsenvaltio) oikeuden harjoittamiseen vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja/tai asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä.

AT: Lakiasiainpalvelujen osalta ulkomaisten asianajajien (joilla on oltava täysi pätevyys kotimaassaan) pääomaosakkuus ja osuus minkä tahansa lakiasiaintoimiston liiketuloksesta saa olla enintään 25 prosenttia. Heillä ei saa olla ratkaisevaa vaikutusvaltaa päätöksenteossa. Ulkomaisten vähemmistösijoittajien tai niiden ammattitaitoisen henkilöstön osalta sallittua on ainoastaan sellaisten lakiasiainpalvelujen tarjoaminen, jotka koskevat kansainvälistä julkisoikeutta ja sellaisen lainkäyttöalueen oikeutta, jolla ne ovat oikeutettuja toimimaan asianajajina; sellaisten lakiasiainpalvelujen tarjoaminen, jotka koskevat kotimaista (EU:n ja jäsenvaltion) lainsäädäntöä, kuten edustaminen tuomioistuimissa, edellyttää asianajajaliiton täysjäsenyyttä, johon sovelletaan kansalaisuusvaatimusta.

Laskentatoimeen, kirjanpitoon, tilintarkastukseen ja verotukseen liittyvien neuvontapalvelujen osalta ulkomaisen lainsäädännön mukaan ammatinharjoittamiseen oikeutettujen henkilöiden pääomaosakkuus ja äänivalta saa olla enintään 25 prosenttia.

Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sairaanhoitopalvelujen (lukuun ottamatta hammashoitopalveluja sekä psykologien ja psykoterapeuttien palveluja) eikä eläinlääkintäpalvelujen osalta.

BG: Lakiasiainpalvelujen osalta jotkut oikeudelliset muodot (”advokatsko sadrujue”ja ”advokatsko drujestvo”) on varattu asianajajille, jotka ovat Bulgarian asianajajaliiton täysjäseniä. Oikeudellista sovittelua koskevien palvelujen tarjoaminen edellyttää vakinaista asuinpaikkaa. Verotukseen liittyvien palvelujen tarjoamiseen sovelletaan EU-kansalaisuusvaatimusta. Arkkitehtipalvelujen sekä kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelujen, teknisten palvelujen ja teknisten kokonaispalvelujen osalta ulkomaiset luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt, joilla on kansallisen lainsäädäntönsä mukainen tunnustettu suunnittelijan pätevyys ja toimilupa, voivat tehdä selvityksiä ja suunnitella töitä itsenäisesti Bulgariassa ainoastaan voitettuaan tarjouskilpailumenettelyn ja tultuaan valituiksi toimeksisaajaksi julkisia hankintoja koskevassa laissa vahvistettujen ehtojen ja menettelyn mukaisesti; kansallisesti tai alueellisesti merkittävissä hankkeissa georgialaisten yritysten on toimittava paikallisten sijoittajien yhtiökumppaneina tai alihankkijoina. Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalveluihin sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kätilöpalvelujen ja sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelujen tai avustavan hoitohenkilöstön palvelujen osalta.

DK: Ulkomaiset kirjanpitäjät voivat muodostaa henkilöyhtiöitä tanskalaisten valtuutettujen kirjanpitäjien kanssa saatuaan luvan Tanskan liiketoimintaviranomaiselta (Danish Business Authority).

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisesti tai yksityisesti rahoitettavien terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen ja niihin liittyvien palvelujen osalta (ts. sairaanhoitopalvelut, ml. psykologit, ja hammashoitopalvelut, kätilöpalvelut, fysioterapeutti- sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut).

FI: Tilintarkastuspalvelujen osalta suomalaisen osakeyhtiön tilintarkastajista vähintään yhtä koskee asuinpaikkavaatimus.

FR: Lakiasiainpalvelujen osalta jotkut oikeudelliset muodot (”association d’avocats” ja ”société en participation d’avocat”) on varattu asianajajille, jotka ovat Ranskan asianajajaliiton täysjäseniä. Arkkitehtipalvelujen, sairaanhoitopalvelujen (mukaan luettuina psykologit) ja hammashoitopalvelujen, kätilö- ja sairaanhoitajapalvelujen, fysioterapeuttien ja avustavan hoitohenkilöstön osalta ulkomaiset yrittäjät voivat toimia ainoastaan seuraavissa yhtiömuodoissa: ”société d’exercice liberal” (”sociétés anonymes”, ”sociétés à responsabilité limitée” tai ”sociétés en commandite par actions”) ja ”société civile professionnelle”. Eläinlääkintäpalveluihin sovelletaan kansalaisuusvaatimusta ja vastavuoroisuutta.

EL: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita hammasteknikoiden osalta. Tilintarkastajan toimiluvan saamiseen ja eläinlääkintäpalvelujen tarjoamiseen sovelletaan EU:n kansalaisuusvaatimusta.

ES: Lakisääteisiin tilintarkastajiin ja teollis- ja tekijänoikeusasiamiehiin sovelletaan EU-kansalaisuusvaatimusta.

HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta kotimaan lainsäädäntöä, ulkomaista lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskevaa oikeudellista neuvontaa. Vain Kroatian asianajajaliiton täysjäsenet (”odvjetnici”) voivat edustaa osapuolia tuomioistuimissa. Asianajajaliiton jäsenyys edellyttää kansalaisuutta. Kansainvälisiä kysymyksiä sisältävissä menettelyissä osapuolia voivat edustaa välimiestuomioistuimissa ja väliaikaisissa tuomioistuimissa asianajajat, jotka ovat muiden maiden asianajajaliittojen jäseniä.

Tilintarkastuspalvelujen tarjoamiseen tarvitaan lupa. Luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt voivat tarjota arkkitehtipalveluja Kroatian arkkitehtikamarin suostumuksella ja teknisiä palveluja Kroatian insinöörien kamarin suostumuksella.

HU: Sijoittautumisen muotona on oltava avoin yhtiö unkarilaisen asianajajan (”ügyvéd”) tai asianajotoimiston (”ügyvédi iroda”) kanssa tai edustustoimisto. Eläinlääkintäpalvelujen osalta muita kuin ETA-valtion kansalaisia koskee asuinpaikkavaatimus.

LV: Valantehneiden tilintarkastajien kaupallisessa yrityksessä äänioikeutetuista osakkeista yli 50 prosentin on oltava valantehneiden tilintarkastajien tai EU:n taikka ETA:n valantehneiden tilintarkastajien kaupallisten yritysten omistamia.

LT: Tilintarkastuspalvelujen osalta vähintään kolmen neljäsosan tilintarkastusyritysten osakkeista on kuuluttava EU:n tai ETA:n tilintarkastajille tai tilintarkastusyrityksille.

PL: EU:n asianajajille sallitaan muitakin oikeudellisia muotoja, mutta ulkomaiset asianajajat voivat toimia ainoastaan kaupparekisteriin merkityn avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön muodossa. Eläinlääkintäpalvelujen tarjoamiseen sovelletaan EU-kansalaisuusvaatimusta.

SK: Arkkitehtipalvelujen, teknisten palvelujen ja eläinlääkintäpalvelujen tarjoamiseen sovelletaan asuinpaikkavaatimusta.

SE: Asianajajaliiton jäsenyys, joka on tarpeen ainoastaan käytettäessä ruotsalaista advokat-ammattinimikettä, edellyttää asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Selvitysmiehiin sovelletaan asuinpaikkavaatimusta. Toimivaltainen viranomainen voi myöntää poikkeuksia tästä vaatimuksesta. Taloussuunnitelman todentajan nimeämiseen liittyy ETA-vaatimuksia. Tilintarkastuspalvelujen tarjoamiseen sovelletaan ETA:n asuinpaikkavaatimusta.

Tutkimus- ja kehittämispalvelut

EU: Julkisin varoin rahoitettavien tutkimus- ja kehittämispalvelujen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan EU:n jäsenvaltioiden kansalaisille ja sellaisille EU:n oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on EU:ssa.

Leasing tai vuokraus ilman käyttäjää/kuljettajaa

A. Aluksiin liittyvät

LT: Alusten omistajien on oltava liettualaisia luonnollisia henkilöitä tai Liettuaan sijoittautuneita yrityksiä.

SE: Jos alukseen liittyy georgialaisomistukseen kytkeytyviä etuja, purjehtiminen Ruotsin lipun alla edellyttää, että määräävä ruotsalaisvaikutus toiminnassa osoitetaan.

B. Ilma-aluksiin liittyvät

EU: Ilma-alusten leasing-vuokrauksen tai vuokrauksen osalta ilma-alusten omistajien on oltava joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttäviä luonnollisia henkilöitä tai oikeushenkilöitä, jotka täyttävät osakkuutta ja määräysvaltaa (sekä johtajien kansalaisuutta) koskevat erityiset perusteet, vaikka tästä vaatimuksesta voidaan poiketa, kun kyseessä on lyhytaikainen leasingsopimus.

Muut yrityspalvelut

EU, paitsi HU ja SE: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kotiapuhenkilöstön, myynti- tai teollisuustyöntekijöiden, sairaanhoitohenkilöstön ja muun henkilöstön hankintapalvelujen osalta. Edellytetään asuinpaikkaa tai kaupallista läsnäoloa, myös kansalaisvaatimusta voidaan soveltaa.

EU, paitsi BE, DK, EL, ES, FR, HU, IE, IT, LU, NL, SE ja UK: Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelujen tarjoamiseen sovelletaan kansalaisuusvaatimusta ja asuinpaikkavaatimusta.

EU, paitsi AT ja SE: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita etsiväpalvelujen osalta. Edellytetään asuinpaikkaa tai kaupallista läsnäoloa, myös kansalaisvaatimusta voidaan soveltaa.

AT: Työnvälityspalvelujen ja työvoimaa vuokraavien yritysten osalta lupa voidaan myöntää vain oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on ETA:n alueella, ja johtokunnan jäsenien tai pääosakkaiden ja/tai osakkaiden, joilla on oikeus edustaa oikeushenkilöä, on oltava ETA-valtion kansalaisia tai heillä on oltava kotipaikka ETA-valtiossa.

BE: Yrityksen, jonka päätoimipaikka on ETA:n alueen ulkopuolella, on todistettava, että se tarjoaa työnvälityspalveluja alkuperämaassaan. Turvallisuuspalvelujen alalla johtajilta edellytetään EU-kansalaisuutta ja asuinpaikkaa EU:ssa.

BG: Ilmavalokuvauspalvelujen ja maanmittaus-, kiinteistörekisteri- ja kartografiapalvelujen tarjoamiseen sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelujen, työhönsijoituspalvelujen, tilapäisen toimistohenkilöstön hankintapalvelujen, etsiväpalvelujen, turvallisuuspalvelujen, teknisten testaus- ja analysointipalvelujen ja sopimusperusteisten öljy- ja kaasukenttien laitteiden korjaus- ja purkupalvelujen osalta. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita virallisen kääntämisen ja tulkkauksen osalta.

DE: Valantehneitä tulkkeja koskee kansalaisuusvaatimus.

DK: Turvallisuuspalvelujen osalta johtokunnan jäsenten ja johtajien enemmistöä koskee asuinpaikkavaatimus ja kansalaisuusvaatimus. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita lentokenttäturvallisuuspalvelujen osalta.

EE: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita turvallisuuspalvelujen osalta. Valantehneitä kielenkääntäjiä koskee EU-kansalaisuusvaatimus.

FI: Virallisten kielenkääntäjien on asuttava ETA:n alueella.

FR: Ei kansallisen kohtelun velvoitetta eikä suosituimmuuskohtelun velvoitetta oikeuksien myöntämisessä työnvälityspalvelujen alalla.

FR: Ulkomaiset yrittäjät tarvitsevat erityisluvan malminetsintä- ja koekaivauspalveluihin tieteellisten ja teknisten konsultointipalvelujen osalta.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita työnvälityspalvelujen, etsiväpalvelujen ja turvallisuuspalvelujen osalta.

IT: Tarvittavan luvan saaminen turvallisuusvartiointipalvelujen tarjoamiseksi edellyttää Italian tai EU-valtion kansalaisuutta. Kustannus- tai painoyrityksen omistajien ja kustantajien on oltava jonkin jäsenvaltion kansalaisia. Yritysten päätoimipaikan on oltava jossakin jäsenvaltiossa. Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita perintätoimistojen palvelujen ja luottotietopalvelujen osalta.

LV: Etsiväpalvelujen alalla luvan saamiseen oikeutettuja ovat ainoastaan etsiväyritykset, joiden päällikkö ja jokainen henkilö, jolla on toimisto sen hallinnollisissa tiloissa, on EU:n tai ETA-valtion kansalainen. Turvallisuuspalvelujen osalta luvan saaminen edellyttää, että vähintään puolet osakepääomasta olisi oltava EU:n tai ETA:n luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden omistuksessa.

LT: Turvallisuuspalvelutoimintaa voivat ryhtyä harjoittamaan vain henkilöt, joilla on ETA-valtion tai NATO-maan kansalaisuus.

PL: Etsiväpalvelujen osalta ammatillinen toimilupa voidaan myöntää henkilölle, jolla on Puolan, toisen jäsenvaltion, ETA-valtion tai Sveitsin kansalaisuus. Etsiväpalvelujen osalta ammatillinen toimilupa voidaan myöntää henkilölle, jolla on Puolan, toisen jäsenvaltion, ETA-valtion tai Sveitsin kansalaisuus. Valantehneitä kielenkääntäjiä koskee EU-kansalaisuusvaatimus. Ilmavalokuvauspalvelujen tarjoajilla ja sanomalehtien ja aikakauslehtien päätoimittajilla on oltava Puolan kansalaisuus.

PT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita etsiväpalvelujen osalta. Perintätoimistojen palvelujen ja luottotietopalvelujen tarjoamiseksi yrittäjiltä edellytetään EU-kansalaisuutta. Turvallisuuspalvelujen erikoistunutta henkilöstöä koskee kansalaisuusvaatimus.

SE: Kustantajaa ja kustannus- tai painoyrityksen omistajaa koskee asuinpaikkavaatimus. Ainoastaan saamelaiset voida omistaa poroyrityksiä ja harjoittaa porotaloutta.

SK: Etsiväpalvelujen ja turvallisuuspalvelujen osalta toimilupa voidaan myöntää ainoastaan, ellei asiaan liity turvallisuusriskiä ja jos kaikki johtajat ovat EU:n, ETA-valtion tai Sveitsin kansalaisia.

4. Jakelupalvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita aseiden, ammusten ja räjähteiden jakelun osalta.

EU: Joissakin maissa apteekkien ja tupakkakauppiaiden toimintaan sovelletaan kansalaisuusvaatimusta ja asuinpaikkavaatimusta.

FR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksinoikeuksien myöntämisessä tupakan vähittäiskaupan alalla.

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita alkoholin ja lääkkeiden jakelun osalta.

AT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita lääkkeiden jakelun osalta.

BG: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita alkoholijuomien, kemiallisten tuotteiden, tupakan ja tupakkatuotteiden, lääkkeiden, lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden, aseiden, ammusten ja sotatarvikkeiden, öljyn tai öljytuotteiden, kaasun, jalometallien jalokivien jakelun osalta.

DE: Ainoastaan luonnolliset henkilöt saavat tarjota yleisölle lääkkeiden ja tiettyjen lääkinnällisten tuotteiden vähittäismyyntipalveluja. Farmaseutin toimiluvan saaminen ja/tai apteekin perustaminen lääkkeiden ja tiettyjen lääkinnällisten tuotteiden yleisölle tapahtuvaa vähittäismyyntiä varten edellyttää asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Muiden maiden kansalaiset tai henkilöt, jotka eivät ole suorittaneet farmasia-alan tutkintoa Saksassa, voivat saada luvan ainoastaan sellaisen apteekin ostamiseen, joka on jo ollut toiminnassa edellisten kolmen vuoden aikana.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita tupakkatuotteiden jakelun osalta.

6. Ympäristöön liittyvät palvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita siltä osin kuin on kyse veden keruusta, puhdistuksesta ja jakelusta kotitalouksille, teollisuudelle ja kaupallisille tai muille käyttäjille, mukaan luettuna juomaveden toimitus ja vesihuolto.

7. Rahoituspalvelut ([1])

EU: Ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka on EU:ssa, voivat toimia sijoitusrahastojen säilytysyhteisöinä. Sijoitusrahastojen ja sijoitusyhtiöiden hoitamista varten on perustettava erikoistunut rahastoyhtiö, jonka päätoimipaikan ja sääntömääräisen kotipaikan on oltava samassa jäsenvaltiossa.

AT: Lupa ulkomaisen vakuutuksenantajien sivuliikkeitä varten on evättävä, jos ulkomaisella vakuutuksenantajalla ei ole oikeudellista muotoa, joka vastaa osakeyhtiötä tai keskinäistä vakuutusyhtiötä tai on niihin verrattavissa. Sivuliikkeen johdossa on oltava kaksi luonnollista henkilöä, joiden on asuttava Itävallassa.

BG: Eläkevakuutustoimintaa varten vaaditaan osakkuus yhtiöitetyissä eläkevakuutusyrityksissä. Johtokunnan puheenjohtajalla ja hallituksen puheenjohtajalla on oltava vakinainen asuinpaikka Bulgariassa. Ennen ulkomaisen vakuutuksenantajan sivuliikkeen tai asiamiehen sijoittautumista tietynlaisten vakuutusten tarjoamista varten ulkomaisella vakuutuksenantajalla on täytynyt olla lupa tarjota samanlaisia vakuutuksia alkuperämaassaan.

CY: Ainoastaan Kyproksen pörssin jäsenet (meklarit) voivat harjoittaa arvopaperinvälitykseen liittyvää liiketoimintaa Kyproksessa. Meklariliike voi rekisteröityä Kyproksen pörssin jäseneksi vain, jos se on sijoittautunut ja rekisteröitynyt Kyproksen yhtiölain mukaisesti (ei sivuliikkeitä).

EL: Sijoittautumisoikeuteen ei kuulu vakuutusyhtiöiden edustustojen tai muun pysyvän edustuksen perustaminen, elleivät kyseiset edustustot ole sijoittautuneet toimistoina, sivuliikkeinä tai päätoimipaikkoina.

ES: Ennen ulkomaisen vakuutuksenantajan sivuliikkeen tai asiamiehen sijoittautumista tietynlaisten vakuutusten tarjoamista varten ulkomaisella vakuutuksenantajalla on täytynyt olla lupa tarjota samanlaisia vakuutuksia alkuperämaassaan.

HU: Ulkomaisten yritysten sivuliikkeet eivät saa tarjota omaisuudenhoitopalveluja yksityisille eläkerahastoille eivätkä pääomasijoitusten hallinnointipalveluja. Rahoituslaitoksen johtokuntaan on kuuluttava ainakin kaksi jäsentä, jotka ovat Unkarin kansalaisia, asuvat maassa asiaa koskevien valuuttakauppaa koskevien säännösten mukaisesti ja joiden pysyvä asuinpaikka on vähintään vuoden ajan Unkari.

IE: Sijoitusrahastojen ja vaihtuvapääomaisten yhtiöiden (muut kuin arvopapereihin kohdistuvaa yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavat yritykset) muodossa olevien yhteissijoitusten osalta toimitsijamiehen/omaisuudenhoitajan ja rahastoyhtiön on oltava yhtiöitetty Irlannissa tai muussa jäsenvaltiossa (ei sivuliikkeitä). Kommandiittisijoitusyhtiön osalta vähintään yhden osakkaan on oltava yhtiöitetty Irlannissa. Pääsy Irlannin pörssin jäseneksi edellyttää, että yritykselle on myönnetty lupa joko

([1]) Sivuliikkeiden ja tytäryhtiöiden erilaista kohtelua koskevaa horisontaalista rajoitusta sovelletaan. Ulkomaiset sivuliikkeet voivat saada luvan toimia jäsenvaltion alueella ainoastaan kyseisen jäsenvaltion asianomaisessa lainsäädännössä säädettyjen edellytysten mukaisesti, ja sen vuoksi niiden voidaan edellyttää täyttävän useita toiminnan vakauden valvontaa koskevia vaatimuksia.

a) Irlannissa, mikä edellyttää, että yrityksen on oltava yhtiöitetty tai osakeyhtiö, jonka päätoimipaikka / sääntömääräinen kotipaikka on Irlannissa, tai

b) muussa jäsenvaltiossa.

PT: Eläkerahastojen hoitoa voivat tarjota ainoastaan Portugalissa tätä tarkoitusta varten yhtiöitetyt erikoistuneet yritykset, Portugaliin sijoittautuneet ja toimiluvan henkivakuutusten myyntiin saaneet vakuutusyhtiöt tai muissa jäsenvaltioissa toimiluvan eläkerahastojen hoitoon saaneet yhteisöt.

Voidakseen perustaa sivuliikkeen Portugaliin ulkomaisten vakuutusyhtiöiden on osoitettava, että niillä on kokemusta toiminnan harjoittamisesta vähintään viideltä edeltävältä vuodelta. Sivuliikkeiden perustaminen suoraan ei ole sallittua vakuutusten välittämistä varten, sillä se on varattu jäsenvaltioiden lainsäädännön mukaan muodostetuille yhtiöille.

FI: Lakisääteisiä eläkevakuutuksia tarjoavien vakuutusyhtiöiden osalta vähintään puolella perustajista sekä johtokunnan ja hallintoneuvoston jäsenistä on oltava vakinainen asuinpaikka EU:ssa, jolleivät toimivaltaiset viranomaiset ole myöntäneet poikkeusta.

Muiden kuin lakisääteisiä eläkevakuutuksia tarjoavien vakuutusyhtiöiden osalta vähintään yhtä johtokunnan ja hallintoneuvoston jäsenistä ja toimitusjohtajaa koskee asuinpaikkavaatimus.

Georgialaisen vakuutusyhtiön pääasiamiehen asuinpaikan on oltava Suomessa, ellei yhtiön päätoimipaikka sijaitse EU:ssa.

Ulkomaiset vakuutuksenantajat eivät saa lupaa perustaa Suomeen sivuliikettä tarjotakseen lakisääteisiä eläkevakuutuksia.

Pankkipalvelujen osalta vähintään yhtä perustajista, yhtä johtokunnan ja hallintoneuvoston jäsenistä ja toimitusjohtajaa sekä henkilöä, jolla on allekirjoitusoikeus rahoituslaitoksen nimissä, koskee asuinpaikkavaatimus.

IT: Jotta yritys voi saada luvan arvopapereiden selvitysjärjestelmien hoitoon Italiassa sijaitsevan yrityksen kanssa, sen on oltava yhtiöitetty Italiassa (ei sivuliikkeitä). Jotta yritys voi saada luvan arvopaperikeskuksen talletuspalvelujen hoitoon Italiassa sijaitsevan yrityksen kanssa, sen on oltava yhtiöitetty Italiassa (ei sivuliikkeitä). Muiden yhteissijoitusjärjestelyjen kuin EU:n lainsäädännöllä yhdenmukaistettujen yhteissijoitusyritysten (UCITS) osalta toimitsijamiehen/omaisuudenhoitajan on oltava yhtiöitetty Italiassa tai muussa jäsenvaltiossa ja sijoittautunut Italiaan sivuliikkeen kautta. Sellaisten yhteissijoitusyritysten rahastoyhtiöiden, joita ei ole yhdenmukaistettu EU:n lainsäädännöllä, on myös oltava yhtiöitettyjä Italiassa (ei sivuliikkeitä). Ainoastaan sellaiset pankit, vakuutusyhtiöt, sijoitusyhtiöt ja EU:n lainsäädännöllä yhdenmukaistettujen yhteissijoitusyritysten rahastoyhtiöt, joiden sääntömääräinen päätoimipaikka on EU:ssa, sekä Italiassa yhtiöitetyt yhteissijoitusyritykset voivat hoitaa eläkerahastojen varoja. Ovelta ovelle -myynnissä välittäjien on käytettävä Italian rekisteriin merkittyjä luvan saaneita rahoituspalvelujen tarjoajia. Ulkomaisten välittäjien edustustot eivät voi harjoittaa sijoituspalvelujen tarjoamiseen tähtäävää toimintaa.

LT: Varainhoitoa varten on perustettava erikoistunut rahastoyhtiö (ei sivuliikkeitä).

Ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka tai sivuliike on Liettuassa, voivat toimia eläkerahastojen säilytysyhteisöinä.

Ainoastaan pankit, joiden sääntömääräinen kotipaikka tai sivuliike on Liettuassa ja joilla on lupa tarjota sijoituspalveluja jossakin jäsenvaltiossa tai ETA-valtiossa, voivat toimia eläkerahastojen säilytysyhteisöinä.

PL: Vakuutusten välittäjien on perustettava yhtiö paikan päällä (ei sivuliikkeitä).

SK: Ulkomaiden kansalaiset voivat perustaa vakuutusyhtiön osakeyhtiön muodossa tai harjoittaa vakuutustoimintaa tytäryhtiöidensä kautta, joilla on Slovakiassa sääntömääräinen kotipaikka (ei sivuliikkeitä).

Sijoituspalveluja voivat Slovakiassa tarjota pankit, sijoitusyhtiöt, sijoitusrahastot ja arvopaperikauppiaat, jotka ovat oikeudelliselta muodoltaan osakeyhtiöitä ja joilla on lainmukainen pääoma (ei sivuliikkeitä).

SE: Sellaiset vakuutuksia välittävät yritykset, joita ei ole yhtiöitetty Ruotsissa, voivat sijoittautua ainoastaan sivuliikkeen kautta. Säästöpankin perustajan on oltava luonnollinen henkilö ja asuttava EU:ssa.

8. Terveydenhuolto-, sosiaali- ja koulutuspalvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisin varoin rahoitettavien terveydenhuolto-, sosiaali- ja koulutuspalvelujen osalta.

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien muiden terveydenhuoltopalvelujen osalta.

EU: Yksityisesti rahoitettavien koulutuspalvelujen osalta johtokunnan jäsenten enemmistöön voidaan soveltaa kansalaisuusvaatimuksia.

EU (paitsi NL, SE ja SK): Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien muiden koulutuspalvelujen (muut kuin alemman perusasteen, ylemmän perusasteen, keskiasteen ja korkea-asteen koulutukseksi ja aikuiskoulutukseksi luokitellut koulutuspalvelut) tarjoamisen osalta.

BE, CY, CZ, DK, FR, DE, EL, HU, IT, ES, PT ja UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien muiden sosiaalipalvelujen kuin toipilas- ja lepokoteihin ja vanhainkoteihin liittyvien palvelujen tarjoamisen osalta.

FI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien terveydenhuolto- ja sosiaalipalvelujen osalta.

BG: Ulkomaiset korkea-asteen koulut eivät voi avata osastoja Bulgarian alueelle. Ulkomaiset korkea-asteen koulut voivat avata tiedekuntia, laitoksia, instituutteja ja oppilaitoksia Bulgariaan ainoastaan bulgarialaisten korkea-asteen koulujen organisaation yhteyteen ja yhteistyössä niiden kanssa.

EL: Korkea-asteen koulutuspalveluihin ei sovelleta kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisten oppilaitosten perustamisen osalta, jotka myöntävät tunnustettuja valtiollisia tutkintotodistuksia. Yksityisin varoin rahoitettavien perusasteen ja keskiasteen koulujen omistajia, johtokunnan jäsenistä enemmistöä ja opettajia koskee EU-kansalaisuusvaatimus.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita alemman perusasteen koulutuksen osalta.

SE: pidättää itsellään oikeuden ottaa käyttöön ja pitää voimassa toimenpiteitä sellaisten koulutuspalvelujen tarjoajien osalta, joille viranomaiset ovat antaneet luvan koulutuksen tarjoamiseen. Tätä varausta sovelletaan julkisin varoin rahoitettavien koulutuspalvelujen tarjoajiin ja sellaisten yksityisin varoin rahoitettavien koulutuspalvelujen tarjoajiin, jotka saavat valtion tukea jossakin muodossa, muun muassa valtion tunnustamien koulutuspalvelujen tarjoajiin, valtion valvonnassa oleviin koulutuspalvelujen tarjoajiin sekä sellaiseen koulutukseen, joka oikeuttaa opintotukeen.

UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yksityisin varoin rahoitettavien sairaankuljetuspalvelujen tai yksityisin varoin rahoitettavien muiden hoitolaitosten kuin sairaaloiden palvelujen osalta.

9. Matkailu ja matkailupalvelut

BG, CY, EL, ES ja FR: Matkaoppaita koskee kansalaisuusvaatimus.

BG: Hotelli- ja ravintolapalvelujen sekä ateriapalvelujen (pl. ilmaliikenteen ateriapalvelut) tarjoaminen edellyttää yhtiöitymistä (ei sivuliikkeitä).

IT: EU:n ulkopuolisista maista tulevat matkaoppaat tarvitsevat erityisluvan.

10. Virkistys-, kulttuuri- ja urheilupalvelut

Uutis- ja uutistoimistopalvelut

FR: Ulkomainen omistusosuus olemassa olevissa ranskankielisiä julkaisuja julkaisevissa kustantamoissa voi olla enintään 20 prosenttia yrityksen pääomasta tai äänivallasta. Uutistoimistopalvelujen osalta oikeushenkilöiden sijoittautumisen kansallinen kohtelu edellyttää vastavuoroisuutta.

Urheilu- ja muut virkistyspalvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita rahapeli- ja vedonlyöntipalvelujen osalta. Oikeusvarmuuden vuoksi selvennetään, että markkinoille pääsyä ei myönnetä.

AT: Hiihtokoulupalvelujen ja vuoristo-oppaiden palvelujen osalta oikeushenkilöiden johtajien on oltava ETA-valtioiden kansalaisia.

Kirjasto-, arkisto-, museo- ja muut kulttuuripalvelut

BE, FR, HR ja IT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kirjasto-, arkisto-, museo- ja muiden kulttuuripalvelujen osalta.

11. Liikenne

Meriliikenne

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, kun on kyseessä rekisteröidyn yhtiön sijoittautuminen sijoittautumisvaltion lipun alla purjehtivan laivaston liikennöimiseksi.

FI: Meriliikenteen liitännäispalveluja voivat tarjota ainoastaan Suomen lipun alla purjehtivat alukset.

HR: Meriliikenteen liitännäispalvelujen osalta ulkomaisten oikeushenkilöiden edellytetään perustavan Kroatiaan yhtiön, jolle satamaviranomaisen on myönnettävä toimilupa julkisen tarjouskilpailumenettelyn perusteella. Palveluntarjoajien määrää voidaan rajoittaa satamakapasiteetin rajoitusten mukaisesti.

Sisävesiliikenne [1]

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kansallisen kabotaasiliikenteen osalta. Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (mm. Rein-, Main- ja Tonava-joen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) täytäntöönpanomääräyksiä sovelletaan.

AT ja HU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita, kun on kyseessä rekisteröidyn yhtiön sijoittautuminen sijoittautumisvaltion lipun alla purjehtivan laivaston liikennöimiseksi.

AT: Sisävesien osalta toimilupa myönnetään ainoastaan ETA-alueen oikeushenkilöille, ja yli 50 prosentin osuus osakepääomasta, äänivalta sekä johtokunnan enemmistö on varattu ETA-valtioiden kansalaisille.

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sisävesiliikenteen osalta.

Ilmaliikennepalvelut

EU: Vastavuoroista markkinoillepääsyä koskevista edellytyksistä lentoliikenteen alalla sovitaan yhteistä ilmailualuetta koskevassa Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Georgian välisessä sopimuksessa.

EU: EU:n lentoliikenteen harjoittajien käyttämien ilma-alusten on oltava rekisteröityjä kyseiselle lentoliikenteen harjoittajalle luvan antaneessa jäsenvaltiossa tai muualla EU:ssa. Ilma-aluksen ja siihen kuuluvan miehistön vuokrauksen osalta ilma-aluksen on oltava joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttävien luonnollisten henkilöiden tai osakkuutta ja määräysvaltaa koskevat erityiset vaatimukset täyttävien oikeushenkilöiden omistuksessa. Ilma-alusta käyttävien lentoliikenteenharjoittajien on oltava joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttävien luonnollisten henkilöiden tai osakkuutta ja määräysvaltaa koskevat erityiset vaatimukset täyttävien oikeushenkilöiden omistuksessa.

EU: Tietokonepohjaisten paikanvarausjärjestelmien (TPJ) osalta, jos EU:n lentoliikenteen harjoittajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua [2] kuin Euroopan unionin ulkopuolella toimivat TPJ-palvelujen tarjoajat myöntävät EU:ssa tai jos EU:n TPJ-palvelujen tarjoajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua kuin EU:n ulkopuoliset lentoliikenteen harjoittajat myöntävät EU:ssa, voidaan toteuttaa toimenpiteitä, jotta EU:ssa toimivat TPJ-palvelujen tarjoajat myöntäisivät EU:n ulkopuolisille lentoliikenteen harjoittajille ja EU:ssa toimivat lentoliikenteen harjoittajat EU:n ulkopuolisille TPJ-palvelujen tarjoajille vastaavan kohtelun.

Rautatieliikenne

HR: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita henkilö- ja tavaraliikenteen eikä hinaus- ja työntöpalvelujen osalta.

[1] Sisältää sisävesiliikenteen liitännäispalvelut.
[2] Vastaava kohtelu merkitsee unionin lentoliikenteen harjoittajien ja unionin TPJ-palvelujen tarjoajien syrjimätöntä kohtelua.

Tieliikenne

EU: Kabotaasitoiminta edellyttää yhtiöitymistä (ei sivuliikkeitä). Liikenteestä vastaavaa henkilöä koskee asuinpaikkavaatimus.

AT: Henkilö- ja tavaraliikenteen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan sellaisille EU:n jäsenvaltioiden kansalaisille ja EU:n oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on EU:ssa.

BG: Henkilö- ja tavaraliikenteen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan sellaisille EU:n jäsenvaltioiden kansalaisille ja EU:n oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on EU:ssa. Yhtiöittämistä edellytetään. Luonnollisia henkilöitä koskee EU-kansalaisuusvaatimus.

EL: Tieliikenteen tavarakuljetusten tarjoaminen edellyttää kreikkalaista toimilupaa. Toimiluvat myönnetään syrjimättömin ehdoin. Kreikkaa sijoittautuneet tieliikenteen tavarakuljetusten tarjoajat voivat käyttää ainoastaan Kreikassa rekisteröityjä ajoneuvoja.

FI: Tieliikennepalvelujen tarjoamiseen vaaditaan lupa, jota ei myönnetä ulkomailla rekisteröidyille ajoneuvoille.

FR: Ulkomaiset yrittäjät eivät saa tarjota kaukoliikenteen linja-autopalveluja.

LV: Henkilö- ja tavaraliikennepalvelujen tarjoaminen vaaditaan lupa, jota ei myönnetä ulkomailla rekisteröidyille ajoneuvoille.. Sijoittautuneiden yritysten on käytettävä kansallisesti rekisteröityjä ajoneuvoja.

RO: Saadakseen luvan tieliikenteen ja maanteiden henkilöliikenteen harjoittajien on käytettävä ainoastaan ajoneuvoja, jotka on rekisteröity Romaniassa ja jotka omistetaan ja joita käytetään hallituksen asetuksen säännösten mukaisesti.

SE: Tieliikenteen harjoittaminen edellyttää ruotsalaista toimilupaa. Taksiluvan saamisen perusteisiin sisältyy se, että yritys on nimennyt luonnollisen henkilön toimimaan liikenteestä vastaavana henkilönä (käytännössä asuinpaikkavaatimus – ks. Ruotsin sijoittautumismuotoja koskeva varaus). Muun tieliikenteen harjoittamiseksi saatavaan lupaan vaaditaan, että yritys on sijoittautunut EU:hun, että sillä on yksikkö Ruotsissa ja että se on nimennyt liikenteestä vastaavaksi henkilöksi henkilön, joka asuu EU:ssa. Luvat myönnetään syrjimättömin ehdoin, mutta yleisenä sääntönä on, että tieliikenteen ja maanteiden henkilöliikenteen harjoittajien on käytettävä ajoneuvoja, jotka on rekisteröity kansalliseen tieliikennerekisteriin. Jos ajoneuvo on rekisteröity ulkomailla, jos sen omistaa luonnollinen henkilö tai oikeushenkilö, joka asuu pääsääntöisesti ulkomailla, ja jos se tuodaan Ruotsiin väliaikaista käyttöä varten, sitä voidaan käyttää Ruotsissa tilapäisesti. Ruotsin liikennevirasto määrittelee tilapäisen käytön yleensä enintään vuoden pituiseksi käytöksi.

14. Energiapalvelut

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita sellaisen maan luonnollisten henkilöiden tai oikeushenkilöiden määräysvallassa [1] olevien Georgian oikeushenkilöiden osalta, jonka osuus EU:hun tulevasta öljyn ja maakaasun tuonnista on yli 5 prosenttia [2], ellei EU tarjoa kyseisen maan luonnollisille henkilöille ja oikeushenkilöille kattavaa pääsyä tälle sektorille kyseisen maan kanssa tehdyn taloudellista yhdentymistä koskevan sopimuksen yhteydessä.

EU: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita ydinvoimaan perustuvan sähköntuotannon eikä ydinaineiden jalostuksen osalta.

EU: Kolmannesta maasta tai kolmansista maista olevan luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön tai -henkilöiden määräysvallassa olevan siirtoverkonhaltijan sertifiointi voidaan evätä sähkön sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 13 päivänä heinäkuuta 2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/72/EY 11 artiklan ja maakaasun sisämarkkinoita koskevista yhteisistä säännöistä 13 päivänä heinäkuuta 2009 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2009/73/EY 11 artiklan mukaisesti, ellei siirtoverkonhaltija ole osoittanut, että sertifioinnin myöntäminen ei vaaranna energian toimitusvarmuutta jossakin jäsenvaltiossa ja/tai EU:ssa.

[1] Oikeushenkilö on yhden tai useamman toisen luonnollisen tai oikeushenkilön määräysvallassa, jos viimeksi mainitulla tai mainituilla on valta nimittää enemmistö sen johtajista tai muutoin laillisesti ohjata sen toimintaa. Määräysvallaksi on erityisesti katsottava yli 50 prosentin omistusosuus oikeushenkilön pääomasta.

[2] Energiasta vastaavan pääosaston viimeisimmässä energia-alaa koskevassa Statistical Pocketbook -julkaisussa ilmoitettujen lukujen perusteella: raakaöljyn tuonti ilmaistuna painona, kaasuntuonti lämpöarvona.

AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita polttoaineiden putkijohtokuljetusten osalta, konsultointipalveluja lukuun ottamatta.

BE ja LV: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita maakaasun putkijohtokuljetusten osalta, konsultointipalveluja lukuun ottamatta.

AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, HU, IT, LU, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE ja UK: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita energian jakeluun liittyvien palvelujen osalta, konsultointipalveluja lukuun ottamatta.

SI: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita energian jakeluun liittyvien palvelujen osalta, maakaasun jakeluun liittyviä palveluja lukuun ottamatta.

CY: Pidättää itselleen oikeuden edellyttää vastavuoroisuutta hiilivetyjen etsintään, hyödyntämiseen ja jalostukseen liittyvien toimilupien myöntämisessä.

15. Muut muualle luokittelemattomat palvelut

PT: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita laitteiden myynnin eikä patentin myöntämisen osalta.

SE: Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita hautaus-, tuhkaus- ja hautaustoimistopalvelujen osalta.

LIITE XIV-B

LUETTELO RAJATYLITTÄVIEN PALVELUJEN TARJONTAA KOSKEVISTA SITOUMUKSISTA (UNIONI)

1. Jäljempänä esitettävässä sitoumusluettelossa ilmoitetaan unionin tämän sopimuksen 86 artiklan mukaisesti vapauttamat palvelualat sekä Georgian palveluihin ja palveluntarjoajiin kyseisillä aloilla varausten muodossa sovellettavat markkinoille pääsyä ja kansallista kohtelua koskevat rajoitukset. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jota koskevan sitoumuksen osapuoli tekee, sekä se, millä laajuudella vapautettuihin aloihin sovelletaan varauksia;

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Jos b kohdassa tarkoitetussa sarakkeessa on ainoastaan jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siinä mainitsemattomat jäsenvaltiot tekevät kyseistä alaa koskevat sitoumukset ilman varauksia (vaikka tietyllä alalla ei ole jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia tai alakohtaisia unionin laajuisia varauksia).

   Sitoumuksia ei sovelleta toimialoilla ja osa-aloilla, joita ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N°77, CPC prov, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N°77, CPC ver 1.0, 1998).

3. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 84 ja 85 artiklassa tarkoitettuja markkinoille pääsyn tai kansallisen kohtelun rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, yleispalveluvelvoitteet, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä koskeva edellytys sekä syrjimätön vaatimus, jonka mukaan tiettyä toimintaa ei saa harjoittaa suojelluilla luonnonalueilla eikä historiallisesti tai taiteellisilta arvoiltaan erityisen merkittävillä alueilla) sovelletaan joka tapauksessa toisen osapuolen yrittäjiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita luettelossa.

4. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita muodon 1 soveltamista tietyillä palvelualoilla ja osa-aloilla eikä sijoittautumista koskevassa sitoumusluettelossa kuvattujen julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa.

5. Tämän sopimuksen 76 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

6. Sitoumusluetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia yksittäisille luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.

7. Muodoilla 1 ja 2 viitataan tämän sopimuksen 77 artiklan m alakohdan i ja ii alakohdassa tarkoitettuihin palvelun tarjoamisen muotoihin.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
1. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut (CPC 861) ([1]) (pl. julkisia tehtäviä hoitavien oikeusalan ammattilaisten (kuten notaarit, "huissiers de justice" ja muut "officiers publics et ministériel") tarjoamat oikeudelliset neuvontapalvelut sekä oikeudelliset asiakirja- ja todistuspalvelut)	Muotojen 1 ja 2 osalta AT, CY, ES, EL, LT ja MT: Asianajajaliiton täysjäsenyys, joka vaaditaan kansallisen (EU ja jäsenvaltio) oikeuden harjoittamiseen, edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. BE: Oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. "Cour de cassation" -oikeusistuimessa esiintymiseen muissa kuin rikosoikeudellisissa tapauksissa sovelletaan kiintiöitä. BG: Ulkomaiset asianajajat voivat tarjota oikeudellista edustusta koskevia palveluja ainoastaan oman maansa kansalaisten osalta, ja edellytyksenä on vastavuoroisuus ja yhteistyö bulgarialaisen asianajajan kanssa. Oikeudellista sovittelua koskevien palvelujen tarjoaminen edellyttää vakinaista asuinpaikkaa. FR: Asianajajat voivat harjoittaa "avocat auprès de la Cour de Cassation" ja "avocat auprès du Conseil d'Etat" -ammatteja kiintiöiden rajoissa ja kansalaisuusvaatimuksen täyttyessä. HU: Ulkomaisten asianajajien harjoittama lakiasiaintoiminta on rajattu oikeudellisen neuvonnan tarjoamiseen. LV: Valan tehneitä asianajajia, joille on varattu rikosoikeudenkäynneissä edustaminen, koskee kansalaisuusvaatimus. DK: Oikeudellisen neuvontatoiminnan markkinointi on varattu asianajajille, joilla on Tanskassa myönnetty elinkeinolupa, ja Tanskassa rekisteröityihin lakiasiaintoimistoille. Tanskalaisen toimiluvan myöntämisen edellytyksenä on Tanskassa suoritettu lainopillinen tutkinto. SE: Asianajajaliiton jäsenyys, joka on tarpeen ainoastaan käytettäessä ruotsalaista "advokat"-ammattinimikettä, edellyttää asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Muodon 1 osalta HR: Ei mitään ulkomaista lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskevan oikeudellisen neuvonnan osalta. Ei sitoumuksia Kroatian lain harjoittamisen osalta.
b) 1. Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 86212, muut kuin "tilintarkastuspalvelut", CPC 86213, CPC 86219 ja CPC 86220)	Muodon 1 osalta FR, HU, IT, MT, RO ja SI: Ei sitoumuksia. AT: Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. Muodon 2 osalta Kaikki jäsenvaltiot: Ei mitään.

([1]) Sisältää oikeudellisen neuvonnan, oikeudellisen edustuksen, välimiesmenettelyn ja sovittelun sekä oikeudelliset asiakirja- ja todistuspalvelut. Lakiasiainpalvelujen tarjonta on sallittua ainoastaan kansainväliseen oikeuteen, EU:n oikeuteen ja sellaisen lainkäyttöalueen oikeuteen kuuluvissa asioissa, jolla palveluntarjoaja tai sen henkilöstö on oikeutettu toimimaan asianajajana, ja siihen sovelletaan, samoin kuin muiden palvelujen yhteydessä, EU:n jäsenvaltioissa sovellettavia lupavaatimuksia ja -menettelyjä. Asianajajilta, jotka tarjoavat kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja, voidaan näin ollen edellyttää paikallisten eettisten sääntöjen noudattamista ja kotimaan ammattinimikkeen käyttämistä (ellei isäntämaan ammattinimikkeen käyttämiselle ole saatu hyväksyntää), vakuutusta koskevien vaatimusten täyttämistä, yksinkertaista rekisteröitymistä isäntämaan asianajajaliittoon tai yksinkertaistettua pääsyä isäntämaan asianajajaliittoon läpäisemällä soveltuvuuskoe sekä lainmukaista kotipaikkaa tai toimipaikkaa isäntämaassa. EU:n oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota EU:ssa asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan, ja EU:n jäsenvaltion oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota kyseisen jäsenvaltion asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai kyseisiä palveluja voidaan tarjota hänen kauttaan. Näin ollen edustaminen EU:n tuomioistuimissa ja muissa toimivaltaisissa viranomaisissa saattaa edellyttää täysjäsenyyttä kyseisen EU:n jäsenvaltion asianajajaliitossa, koska tällöin on kyse EU:n ja kansallisen prosessioikeuden harjoittamisesta. Joissakin jäsenvaltioissa ulkomaiset asianajajat, joita ei ole hyväksytty asianajajaliiton täysjäseniksi, voivat kuitenkin edustaa siviilioikeudellisissa menettelyissä osapuolta, joka on sellaisen valtion kansalainen tai kuuluu sellaiselle valtiolle, jossa asianajajalla on lupa harjoittaa ammattiaan.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) 2. Tilintarkastuspalvelut (CPC 86211 ja 86212, muut kuin laskentatoimen palvelut)	Muodon 1 osalta BE, BG, CY, DE, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PT, RO, SI ja UK: Ei sitoumuksia. AT: Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa ja Itävallan erityislainsäädännössä (esim. osakeyhtiölaki, pörssilaki, pankkilaki jne.) säädettyjen tilintarkastusten suorittaminen edellyttävät kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. HR: Ulkomaiset tilintarkastusyritykset voivat tarjota tilintarkastuspalveluja Kroatian alueella, jos ne ovat perustaneet sivuliikkeen Kroatiaan yhtiölain säännösten mukaisesti. SE: Tiettyjen oikeushenkilöiden, mm. kaikkien osakeyhtiöiden, lakisääteisiä tilintarkastuspalveluja sekä luonnollisiin henkilöihin liittyviä lakisääteisiä tilintarkastuspalveluja voivat suorittaa ainoastaan Ruotsissa hyväksytyt tilintarkastajat. Ainoastaan tällaiset henkilöt ja rekisteröidyt julkiset tilintarkastusyritykset voivat olla osakkeenomistajia tai muodostaa avoimen yhtiön, joka toimii laillisesti hyväksyttynä tilintarkastusyrityksenä (virallisissa tarkoituksissa). Hyväksyminen edellyttää asumista ETA-valtiossa tai Sveitsissä. Nimikkeitä ”hyväksytty tilintarkastaja” ja ”valtuutettu tilintarkastaja” saavat käyttää ainoastaan tilintarkastajat, joille on annettu hyväksyntä tai valtuutus Ruotsissa. Sellaisten taloudellisten yhteenliittymien ja tiettyjen muiden yritysten tilintarkastajilla, jotka eivät ole hyväksyttyjä tai valtuutettuja kirjanpitäjiä, on oltava toimipaikka ETA-alueella, ellei hallitus tai hallituksen nimeämä viranomainen muuta salli yksittäistapauksissa. Muodon 2 osalta Ei mitään.
c) Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut (CPC 863) ([1])	Muodon 1 osalta AT: Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. CY: Veroasiamiehillä on oltava valtiovarainministeriön myöntämä asianmukainen lupa. Lupa myönnetään taloudellisen tarveharkinnan perusteella. Käytetään vastaavia arviointiperusteita kuin myönnettäessä lupaa ulkomaisille sijoituksille (arviointiperusteet luetellaan horisontaalisia sitoumuksia koskevassa jaksossa) siltä osin kuin kyseisiä arviointiperusteita sovelletaan myös tähän osa-alaan, ja osa-alan työllisyystilanne otetaan aina huomioon. BG, MT, RO ja SI: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.

([1]) Ei sisällä verokysymyksiin liittyviä oikeudellisia neuvonta- ja edustuspalveluja, jotka sisältyvät kohtaan 1.A.a) Lakiasiainpalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
d) Arkkitehtipalvelut sekä e) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8671 ja CPC 8674)	Muodon 1 osalta AT: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta suunnittelupalveluja. BE, CY, EL, IT, MT, PL, PT ja SI: Ei sitoumuksia. DE: Kansallisia sääntöjä sovelletaan kaikista ulkomailta suoritettavista palveluista maksettaviin korvauksiin ja palkkioihin. HR: Arkkitehtipalvelut: Luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt voivat tarjota näitä palveluja Kroatian arkkitehtikamarin suostumuksella. Valtuutetun luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön on tunnustettava (validoitava) Kroatiassa kaikki ulkomailla laaditut suunnitelmat tai hankkeet Kroatian lainsäädännön mukaisuuden tarkistamiseksi. Luvan tunnustamiseen (validointiin) myöntää rakennus- ja fyysisen suunnittelun ministeriö. Kaupunkisuunnittelu: Luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt voivat tarjota näitä palveluja saatuaan siihen luvan rakennus- ja fyysisen suunnittelun ministeriöltä. HU ja RO: Ei sitoumuksia maisemasuunnittelupalvelujen osalta. Muodon 2 osalta Ei mitään.
f) Tekniset palvelut; sekä g) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8672 ja CPC 8673)	Muodon 1 osalta AT, SI: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta pelkkiä suunnittelupalveluja. CY, EL, IT, MT ja PT: Ei sitoumuksia. HR: Luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt voivat tarjota näitä palveluja Kroatian insinöörien kamarin suostumuksella. Valtuutetun luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön on tunnustettava (validoitava) Kroatiassa kaikki ulkomailla laaditut suunnitelmat tai hankkeet Kroatian lainsäädännön mukaisuuden tarkistamiseksi. Luvan tunnustamiseen (validointiin) myöntää rakennus- ja fyysisen suunnittelun ministeriö. Muodon 2 osalta Ei mitään.
h) Sairaanhoitopalvelut (ml. psykologit) ja hammashoitopalvelut (CPC 9312 ja CPC 85201 osittain)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, DE, DK, EE, ES, FI, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PT, RO, SK ja UK: Ei sitoumuksia. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta telelääketiedettä, jonka osalta: Ei mitään. SI: Ei sitoumuksia sosiaalilääketieteen palvelujen, hygieniapalvelujen, epidemiologisten sekä lääketieteellis-ekologisten palvelujen, veritoimitusten, verivalmisteiden ja verensiirtojen eikä ruumiinavausten osalta. Muodon 2 osalta Ei mitään.
i) Eläinlääkintäpalvelut (CPC 932)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, FR, EL, HU, IE, IT, LV, MT, NL, PT, RO, SI ja SK: Ei sitoumuksia. UK: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta eläinlääketieteellisiä laboratorio- ja eläinlääkäreille tarjottavia teknisiä palveluja, yleistä neuvontaa, opastusta ja tiedottamista, jotka koskevat esim. ravintoa, käyttäytymistä ja lemmikkieläinten hoitoa. Muodon 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
j) 1. Kätilöpalvelut (CPC 93191 osittain) j) 2. Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (CPC 93191 osittain)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, FR, EL, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PT, RO, SI, SK ja UK: Ei sitoumuksia. FI ja PL: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta sairaanhoitajia. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta telelääketiedettä. Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
k) Farmaseuttisten tuotteiden sekä lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyynti (CPC 63211) sekä muut farmaseuttien tarjoamat palvelut ([1])	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CZ, DE, CY, DK, ES, FI, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE, SI ja UK: Ei sitoumuksia. LV ja LT: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta postimyyntiä. HU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta koodia CPC 63211. Muodon 2 osalta Ei mitään.
B. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 84)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Tutkimus- ja kehittämispalvelut	
a) Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 852 pl. psykologien palvelut) ([2]) b) Luonnontieteen tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851) ja c) Tieteidenväliset tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 853)	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Julkisin varoin rahoitettavien tutkimus- ja kehittämispalvelujen osalta yksinoikeuksia ja/tai lupia voidaan myöntää ainoastaan jäsenvaltioiden kansalaisille ja sellaisille EU:n oikeushenkilöille, joiden päätoimipaikka on unionissa.
D. Kiinteistöpalvelut ([3])	
a) Omaan tai kolmannen osapuolen lukuun suoritettavat palvelut (CPC 821)	Muodon 1 osalta BG, CY, CZ, EE, HU, IE, LV, LT, MT, PL, RO, SK ja SI: Ei sitoumuksia. HR: Edellytetään kaupallista läsnäoloa. Muodon 2 osalta Ei mitään.
b) Palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut (CPC 822)	Muodon 1 osalta BG, CY, CZ, EE, HU, IE, LV, LT, MT, PL, RO, SK ja SI: Ei sitoumuksia. HR: Edellytetään kaupallista läsnäoloa. Muodon 2 osalta Ei mitään.

([1]) Farmaseuttisten tuotteiden tarjoaminen yleisesti on muun palveluntarjoamisen tavoin luvanvaraista, ja siihen sovelletaan jäsenvaltioiden pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä. Yleisenä sääntönä on, että tämä toiminta on varattu farmaseuteille. Joissakin jäsenvaltioissa ainoastaan reseptilääkkeiden tarjoaminen on varattu farmaseuteille.

([2]) CPC 85201 osittain; sisältyy kohtaan 1.A.h). Sairaanhoitopalvelut ja hammashoitopalvelut.

([3]) Tässä tarkoitetut palvelut liittyvät kiinteistönvälittäjien ammattiin, eivätkä ne vaikuta kiinteistöjä ostavien luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden oikeuksiin ja/tai heitä koskeviin rajoituksiin.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
E. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
a) Aluksiin liittyvät (CPC 83103)	Muodon 1 osalta BG, CY, DE, HU, MT ja RO: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
b) Ilma-aluksiin liittyvät (CPC 83104)	Muodon 1 osalta BG, CY, CZ, HU, LV, MT, PL, RO ja SK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta BG, CY, CZ, LV, MT, PL, RO ja SK: Ei sitoumuksia. AT, BE, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LT, LU, NL, PT, SI, SE ja UK: EU:n lentoliikenteen harjoittajien käyttämien ilma-alusten on oltava rekisteröityjä kyseiselle lentoliikenteen harjoittajalle luvan antaneessa jäsenvaltiossa tai muualla EU:ssa. Tästä vaatimuksesta voidaan poiketa, kun kyseessä on lyhytaikainen leasingsopimus tai jos olosuhteet ovat poikkeukselliset.
c) Muihin kulkuneuvoihin liittyvät (CPC 83101, CPC 83102 ja CPC 83105)	Muodon 1 osalta BG, CY, HU, LV, MT, PL, RO ja SI: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
d) Muihin koneisiin ja laitteisiin liittyvät (CPC 83106, CPC 83107, CPC 83108 ja CPC 83109)	Muodon 1 osalta BG, CY, CZ, HU, MT, PL, RO ja SK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
e) Henkilökohtaisiin ja kotitaloustarvikkeisiin liittyvät (CPC 832)	Muotojen 1 ja 2 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK ja UK: Ei sitoumuksia.
f) Televiestintälaitteiden vuokraus (CPC 7541)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
F. Muut yrityspalvelut	
a) Mainonta (CPC 871)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Markkina- ja mielipidetutkimuspalvelut (CPC 864)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
c) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Liikkeenjohdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut (CPC 866)	Muotojen 1 ja 2 osalta HU: Ei sitoumuksia välimies- ja sovittelupalvelujen (CPC 86602) osalta.
e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	Muodon 1 osalta IT: Ei sitoumuksia biologin tai kemistin ammattien osalta. BG, CY, CZ, MT, PL, RO, SK ja SE: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta CY, CZ, MT, PL, RO, SK ja SE: Ei sitoumuksia.
f) Maa-, riista- ja metsätalouteen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 881 osittain)	Muodon 1 osalta IT: Ei sitoumuksia agronomeille ja maatalousneuvojille (periti agrari) varattujen toimien osalta. EE, MT, RO ja SI: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
g) Kalastukseen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 882 osittain)	Muodon 1 osalta LV, MT, RO ja SI: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
h) Teollisuuteen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 884 osittain ja CPC 885 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
i) Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelut	
i) 1. Johtohenkilöiden hakupalvelut (CPC 87201)	Muodon 1 osalta AT, BG, CY, CZ, DE, EE, ES, FI, HR, IE, LV, LT, MT, PL, PT, RO, SK, SI ja SE: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta AT, BG, CY, CZ, EE, FI, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SK ja SI: Ei sitoumuksia.
i) 2. Työnvälityspalvelut (CPC 87202)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, EL, FI, FR, HR, IE, IT, LU, LV, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta AT, BG, CY, CZ, EE, FI, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SI ja SK: Ei sitoumuksia.
i) 3. Tilapäisen toimistohenkilöstön hankintapalvelut (CPC 87203)	Muodon 1 osalta AT, BG, CY, CZ, DE, EE, FI, FR, HR, IT, IE, LV, LT, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SK ja SI: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta AT, BG, CY, CZ, EE, FI, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SK ja SI: Ei sitoumuksia.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
i) 4. Kotiapuhenkilöstön, myynti- tai teollisuustyöntekijöiden, sairaanhoitohenkilöstön ja muun henkilöstön hankintapalvelut (CPC 87204, CPC 87205, CPC 87206 ja CPC 87209)	Muotojen 1 ja 2 osalta Kaikki jäsenvaltiot paitsi HU: Ei sitoumuksia. HU: Ei mitään.
j) 1. Etsiväpalvelut (CPC 87301)	Muotojen 1 ja 2 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI ja UK: Ei sitoumuksia.
j) 2. Turvallisuuspalvelut (CPC 87302, CPC 87303, CPC 87304 ja CPC 87305)	Muodon 1 osalta HU: Ei sitoumuksia koodien CPC 87304 ja CPC 87305 osalta. BE, BG, CY, CZ, ES, EE, FI, FR, HR, IT, LV, LT, MT, PT, PL, RO, SI ja SK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta HU: Ei sitoumuksia koodien CPC 87304 ja CPC 87305 osalta. BG, CY, CZ, EE, HR, LV, LT, MT, PL, RO, SI ja SK: Ei sitoumuksia.
k) Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	Muodon 1 osalta BE, BG, CY, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI ja UK: Ei sitoumuksia etsintäpalvelujen osalta. HR: Ei mitään, paitsi että geologiseen, geodeettiseen ja kaivostoiminnan perustutkimukseen liittyviä palveluja sekä niihin liittyviä ympäristönsuojelua koskevia tutkimuspalveluja voidaan toteuttaa Kroatian alueella vain yhdessä kroatialaisten oikeushenkilöiden kanssa tai niiden kautta. Muodon 2 osalta Ei mitään.
l) 1. Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	Muodon 1 osalta Meriliikennealusten osalta: BE, BG, DE, DK, EL, ES, FI, FR, HR, IE, IT, LU, NL, PT, SI ja UK: Ei sitoumuksia. Sisävesiliikennealusten osalta: EU, paitsi EE, HU, LV ja PL: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
l) 2. Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, DE, CY, CZ, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
l) 3. Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja tieliikenteen kuljetusvälineiden huolto ja korjaus (CPC 6112, CPC 6122, CPC 8867 osittain ja CPC 8868 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
l) 4. Ilma-alusten ja niiden osien huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	Muodon 1 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
l) 5. Metallituotteiden, koneiden (ei toimisto-), laitteiden (ei kuljetus- ja toimisto-) sekä henkilökohtaisten ja kotitaloustarvikkeiden huolto ja korjaus ([1]) (CPC 633, CPC 7545, CPC 8861, CPC 8862, CPC 8864, CPC 8865 ja CPC 8866)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
m) Rakennusten puhtaanapitopalvelut (CPC 874)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LU, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
n) Valokuvauspalvelut (CPC 875)	Muodon 1 osalta BG, EE, MT ja PL: Ei sitoumuksia ilmavalokuvauspalvelujen osalta. HR, LV: Ei sitoumuksia erikoisvalokuvauspalvelujen (CPC 87504) osalta. Muodon 2 osalta Ei mitään.
o) Pakkauspalvelut (CPC 876)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
p) Julkaisu- ja painopalvelut (CPC 88442)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
q) Kokouspalvelut (CPC 87909 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
r) Muut	
r) 1. Käännös- ja tulkkauspalvelut (CPC 87905)	Muodon 1 osalta PL: Ei sitoumuksia valantehneiden kääntäjien ja tulkkien palvelujen osalta. HU, SK: Ei sitoumuksia virallisen kääntämisen ja tulkkauksen osalta. HR: Ei sitoumuksia virallisten asiakirjojen osalta. Muodon 2 osalta Ei mitään.

([1]) Kuljetusvälineiden (CPC 6112, 6122, 8867 ja CPC 8868) huolto- ja korjauspalvelut sisältyvät kohtiin l.F. l) 1 – 1.F.l) 4.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
r) 2. Sisustussuunnittelu- ja muut muotoilu- ja suunnittelupalvelut (CPC 87907)	Muodon 1 osalta DE: Kansallisia sääntöjä sovelletaan kaikista ulkomailta suoritettavista palveluista maksettaviin korvauksiin ja palkkioihin. HR: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
r) 3. Perintätoimistojen palvelut (CPC 87902)	Muotojen 1 ja 2 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia.
r) 4. Luottotietopalvelut (CPC 87901)	Muotojen 1 ja 2 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia.
r) 5. Kopiointipalvelut (CPC 87904) [1]	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
r) 6. Televiestinnän konsultointipalvelut (CPC 7544)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
r) 7. Puhelinvastauspalvelut (CPC 87903)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
2. VIESTINTÄPALVELUT	
A. Posti- ja kuriiripalvelut (Postilähetysten [2] käsittelyyn [3] liittyvät palvelut seuraavan osa-aloja koskevan luettelon mukaisesti sekä koti- että ulkomaan lähetyksissä:	

[1] Ei sisällä tulostuspalveluja, jotka kuuluvat koodiin CPC 88442 ja jotka sisältyvät kohtaan 1.F p).
[2] ”Postilähetyksellä” tarkoitetaan minkä tahansa julkisen tai yksityisen kaupallisen toimijan käsittelemiä lähetyksiä.
[3] Lähetysten ”käsittelyn” katsotaan sisältävän postilähetysten keräilyn, lajittelun, kuljetuksen ja jakelun.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
i) osoitteellisten, mille tahansa fyysiselle välineelle ([1]) kirjoitettujen kirjallisten viestien käsittely, ml. yhdistelmäpostipalvelu ja suoramainonta, ii) osoitteellisten pakettien ([2]) käsittely, iii) osoitteellisten painotuotteiden ([3]) käsittely, iv) edellä kohdissa i–iii tarkoitettujen tuotteiden käsittely kirjattuna tai vakuutettuna postina, v) edellä kohdissa i–iii tarkoitettujen tuotteiden pikalähetyspalvelut ([5]), vi) osoitteettomien tuotteiden käsittely, vii) asiakirjojen vaihto ([6]) Osa-alat i, iv ja v suljetaan kuitenkin pois, jos ne kuuluvat varattavissa oleviin palveluihin eli jos ne koskevat sellaisia alle 350 gramman painoisia kirjelähetyksiä ([7]), joiden hinta on alempi kuin 5-kertainen perustariffi, tai jos ne koskevat oikeus- ja hallintomenettelyjen yhteydessä käytettäviä kirjattuja lähetyksiä.) (CPC 751 osittain, CPC 71235 ([8]) osittain ja CPC 73210 ([9]) osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään ([4]).
B. Televiestintäpalvelut (Nämä palvelut eivät kata taloudellista toimintaa, joka koostuu sisällön tarjonnasta, jonka välittäminen edellyttää televiestintäpalveluita)	
a) Kaikki palvelut, jotka koostuvat sähkömagneettisten signaalien lähettämisestä ja vastaanottamisesta ([10]) lukuun ottamatta yleisradiotoimintaa ([11])	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

([1]) Esim. kirjeet ja postikortit.
([2]) Esim. kirjat ja kuvastot.
([3]) Aikakausjulkaisut ja sanomalehdet.
([4]) Osa-aloilla i–iv saatetaan vaatia yksittäisiä lupia, joissa edellytetään erityisiä yleispalveluvelvoitteita ja/tai osallistumista korvausrahaston rahoitukseen.
([5]) Pikalähetyspalveluihin voi sisältyä nopean ja luotettavan toimituksen lisäksi lisäarvoelementtejä, kuten nouto lähettäjältä, henkilökohtainen toimitus vastaanottajalle, seuranta ja paikantaminen, mahdollisuus muuttaa määränpäätä ja vastaanottajaa kuljetuksen aikana sekä vastaanottovahvistus.
([6]) Sellaisten välineiden tarjoaminen, ml. väliaikaiset toimitilat sekä kolmannen osapuolen hoitama kuljetus, jotka mahdollistavat postilähetysten toimittamisen omatoimisesti tämän palvelun tilaajien kesken tapahtuvalla vaihdolla. ”Postilähetyksellä” tarkoitetaan minkä tahansa kaupallisen toimijan, niin julkisen kuin yksityisenkin, käsittelemiä lähetyksiä.
([7]) ”Kirjelähetyksillä” tarkoitetaan mille tahansa fyysiselle välineelle kirjoitettua viestiä, joka kuljetetaan ja toimitetaan lähettäjän itse lähetykseen tai sen kuoreen merkitsemään osoitteeseen. Kirjelähetyksiksi ei katsota kirjoja, kuvastoja, sanomalehtiä eikä aikakausjulkaisuja.
([8]) Postin kuljetus omaan lukuun maitse millä tahansa välineellä.
([9]) Postin kuljetus omaan lukuun ilmateitse.
([10]) Näihin palveluihin ei sisälly sähköinen tietojen ja/tai datan käsittely (ml. tapahtumakäsittely), joka on osa koodia CPC 843 ja joka sisältyy kohtaan 1.B. Tietokonepalvelut.
([11]) Yleisradiotoiminta määritellään television ja radion ohjelmasignaalien keskeytymättömäksi siirtoketjuksi, jota tarvitaan television ja radion ohjelmasignaalien välittämiseksi suurelle yleisölle, mutta se ei kata lähetystoiminnan harjoittajien välisiä radiolinkkejä.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Satelliittilähetysten välityspalvelut ([1])	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Ei mitään, paitsi että tämän toimialan palveluntarjoajiin voidaan soveltaa sähköistä viestintää koskevan EU:n sääntelyjärjestelmän mukaista velvoitetta turvata yleisen edun mukaiset tavoitteet, jotka liittyvät sisällön siirtoon palveluntarjoajien verkossa. BE: Ei sitoumuksia.
3. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT	
Rakennuspalvelut ja niihin liittyvät tekniset palvelut (CPC 511, CPC 512, CPC 513, CPC 514, CPC 515, CPC 516, CPC 517 ja CPC 518)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
4. JAKELUPALVELUT (pl. aseiden, ammusten, räjähdysaineiden ja muiden sotatarvikkeiden jakelu)	
A. Komissionääripalvelut a) Moottoriajoneuvoja, moottoripyöriä, moottorikelkkoja ja niiden osia ja tarvikkeita koskevat komissionääripalvelut (CPC 61111 osittain, CPC 6113 osittain ja CPC 6121 osittain) b) Muut komissionääripalvelut (CPC 621)	Muotojen 1 ja 2 osalta EU, paitsi AT, SI, SE ja FI: Ei sitoumuksia kemiallisten tuotteiden ja jalometallien (ja jalokivien) jakelun osalta. AT: Ei sitoumuksia pyroteknisten tuotteiden, helposti syttyvien tuotteiden, räjäytysvälineiden ja myrkyllisten aineiden jakelun osalta
B. Tukkukaupan palvelut a) Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja niiden osien ja tarvikkeiden tukkukaupan palvelut (CPC 61111 osittain, CPC 6113 osittain ja CPC 6121 osittain) b) Radio- ja telepäätelaitteiden tukkukaupan palvelut (CPC 7542 osittain) c) Muut tukkukaupan palvelut (CPC 622, pl. energiatuotteiden tukkukaupan palvelut ([2]))	AT, BG: Ei sitoumuksia lääkinnälliseen käyttöön tarkoitettujen tuotteiden kuten lääkinnällisten ja kirurgisten laitteiden, lääkeaineiden ja lääkinnälliseen käyttöön tarkoitettujen tavaroiden osalta. HR: Ei sitoumuksia tupakkatuotteiden jakelun osalta. Muodon 1 osalta AT, BG, FR, PL ja RO: Ei sitoumuksia tupakan ja tupakkatuotteiden jakelun osalta. BG, FI, PL ja RO: Ei sitoumuksia alkoholijuomien jakelun osalta. SE: Ei sitoumuksia alkoholijuomien vähittäismyyntipalvelujen osalta. AT, BG, CZ, FI, RO, SK ja SI: Ei sitoumuksia farmaseuttisten tuotteiden jakelun osalta.

([1]) Nämä palvelut kattavat televiestintäpalvelut, jotka koostuvat radio- ja televisiolähetysten lähettämisestä ja vastaanottamisesta satelliittiteitse (satelliitin välityksellä tapahtuva ohjelmasignaalien keskeytymätön siirtoketju, jota tarvitaan television ja radion ohjelmasignaalien välittämiseksi suurelle yleisölle). Toiminta kattaa satelliittipalvelujen käytön myynnin mutta ei television ohjelmapakettien myyntiä kotitalouksille.

([2]) Nämä palvelut, joihin sisältyy CPC 62271, sisältyvät kohtaan 18.D. ENERGIAPALVELUT.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
C. Vähittäiskaupan palvelut [1] Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja niiden osien ja tarvikkeiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 61112, CPC 6113 osittain ja CPC 6121 osittain) Radio- ja telepäätelaitteiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 7542 osittain) Elintarvikkeiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 631) Muiden tuotteiden (ei energia-) vähittäiskaupan palvelut, pl. farmaseuttiset tuotteet sekä lääkinnälliset ja ortopediset tuotteet [2] (CPC 632, pl. CPC 63211 ja 63297) D. Franchising-toiminta (CPC 8929)	BG, HU ja PL: Ei sitoumuksia hyödykkeiden välittäjien palvelujen osalta. FR: Komissionääripalvelujen osalta ei sitoumuksia niiden kauppiaiden ja välittäjien palvelujen osalta, jotka toimivat 17:llä kansallista etua koskevalla tuoreiden elintarvikkeiden markkina-alalla. Ei sitoumuksia farmaseuttisten tuotteiden tukkumyynnin osalta. MT: Ei sitoumuksia komissionääripalvelujen osalta. BE, BG, CY, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SK ja UK: Ei sitoumuksia vähittäiskaupan palvelujen osalta lukuun ottamatta postimyyntiä.
5. KOULUTUSPALVELUT (ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)	
A. Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921)	Muodon 1 osalta BG, CY, FI, HR, MT, RO, SE ja SI: Ei sitoumuksia. FR: Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaiden kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. IT: Jotta palveluntarjoajat voisivat myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, niiden on täytettävä kansalaisuusvaatimus. Muodon 2 osalta CY, FI, HR, MT, RO, SE ja SI: Ei sitoumuksia.
B. Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut (CPC 922)	Muodon 1 osalta BG, CY, FI, HR, MT, RO ja SE: Ei sitoumuksia. FR: Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaiden kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. IT: Jotta palveluntarjoajat voisivat myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, niiden on täytettävä kansalaisuusvaatimus. Muodon 2 osalta CY, FI, MT, RO ja SE: Ei sitoumuksia. Muotojen 1 ja 2 osalta LV: Ei sitoumuksia sellaisten koulutuspalvelujen osalta, jotka liittyvät vammaisille opiskelijoille tarkoitettuihin toisen asteen teknisen ja ammatillisen koulutuksen kaltaisiin koulutuspalveluihin (CPC 9224).

[1] Ei sisällä huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät YRITYSPALVELUJEN kohtiin 1.B ja 1.F.l).

[2] Farmaseuttisten tuotteiden sekä lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyynti sisältyy AMMATILLISTEN PALVELUJEN kohtaan 1.A.k).

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
C. Korkea-asteen koulutuspalvelut (CPC 923)	Muodon 1 osalta AT, BG, CY, FI, MT, RO ja SE: Ei sitoumuksia. FR: Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaiden kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. IT: Jotta palveluntarjoajat voisivat myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, niiden on täytettävä kansalaisuusvaatimus. Muodon 2 osalta AT, BG, CY, FI, MT, RO ja SE: Ei sitoumuksia. Muotojen 1 ja 2 osalta CZ ja SK: Ei korkea-asteen koulutuspalveluja koskevia sitoumuksia lukuun ottamatta teknisiä ja ammatillisia keskiasteen jälkeisiä koulutuspalveluja (CPC 92310).
D. Aikuiskoulutuspalvelut (CPC 924)	Muotojen 1 ja 2 osalta CY, FI, MT, RO ja SE: Ei sitoumuksia. AT: Ei sitoumuksia radio- tai televisiolähetyksinä toteutettavien aikuiskoulutuspalvelujen osalta.
E. Muut koulutuspalvelut (CPC 929)	Muotojen 1 ja 2 osalta AT, BE, BG, CY, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 1 osalta HR: Ei mitään kirjekurssina tai televiestinnän välityksellä toteutettavan koulutuksen osalta.
6. YMPÄRISTÖPALVELUT	
A. Jätevesipalvelut (CPC 9401) [1]	Muodon 1 osalta EU, paitsi EE, LT ja LV: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsulttipalveluja. EE, LT ja LV: Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
B. Kiinteiden tai vaarallisten jätteiden käsittely pl. vaarallisten jätteiden kuljetus rajojen yli a) Jätehuoltopalvelut (CPC 9402)	Muodon 1 osalta EU, paitsi EE ja HU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsulttipalveluja. EE ja HU: Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.

[1] Vastaa viemäröintipalveluja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Puhtaanapito ja sen kaltaiset palvelut (CPC 9403)	Muodon 1 osalta EU, paitsi EE, HU ja LT: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsulttipalveluja. EE, HU ja LT: Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
C. Ilman laadun ja ilmaston suojelu (CPC 9404) (1)	Muodon 1 osalta EU, paitsi EE, FI, LT, PL ja RO: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsulttipalveluja. EE, FI, LT, PL, RO: Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
D. Maaperän ja vesistön kunnostaminen ja puhdistaminen a) Saastuneen tai pilaantuneen maaperän ja veden käsittely ja kunnostaminen (CPC 94060 osittain) (2)	Muodon 1 osalta EU, paitsi EE, FI ja RO: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsulttipalveluja. EE, FI, RO: Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
E. Melun ja tärinän torjunta (CPC 9405)	Muodon 1 osalta EU, paitsi EE, FI, LT, PL ja RO: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsulttipalveluja. EE, FI, LT, PL ja RO: Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
F. Biologisen monimuotoisuuden ja maiseman säilyttäminen a) a) Luonnon- ja maisemansuojelupalvelut (CPC 9406 osittain)	Muodon 1 osalta EU, paitsi EE, FI ja RO: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsulttipalveluja. EE, FI ja RO: Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
G. Muut ympäristöpalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 94090)	Muodon 1 osalta EU, paitsi EE, FI ja RO: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsulttipalveluja. EE, FI ja RO: Ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.

(1) Vastaa poistokaasujen puhdistuspalveluja.
(2) Vastaa osittain luonnon ja maisemasuojelupalveluja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
7. RAHOITUSPALVELUT	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta AT, BE, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, NL, PL, PT, RO, SK, SE, SI ja UK: Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien palvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruusalusten laukaisut ja kuljetukset (ml. satelliitit), joiden yhteydessä vakuutus kattaa kokonaan tai osittain kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä siitä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara. AT: Myynninedistämis- ja välitystoimet unioniin sijoittautumattoman tytäryhtiön tai Itävaltaan sijoittautumattoman sivuliikkeen (lukuun ottamatta jälleen- ja edelleenvakuutusta) puolesta ovat kiellettyjä. Pakollisen lentovakuutuksen, lukuun ottamatta kansainvälisen kaupallisen lentoliikenteen vakuutuksia, voi antaa ainoastaan unioniin sijoittautunut tytäryhtiö tai Itävaltaan sijoittautunut sivuliike. DK: Pakollisen lentokuljetusvakuutuksen voivat antaa ainoastaan unioniin sijoittautuneet yritykset. Muut henkilöt tai yritykset (mukaan luettuina vakuutusyhtiöt) kuin ne vakuutusyhtiöt, joilla on Tanskan lainsäädännön mukaisesti myönnetty tai Tanskan toimivaltaisten viranomaisten myöntämä toimilupa, eivät voi antaa Tanskassa ensivakuutuksia Tanskassa asuville henkilöille, tanskalaisille aluksille tai Tanskassa olevalle omaisuudelle liiketoiminnallisia tarkoituksia varten. DE: Pakollisen lentovakuutuksen voi antaa ainoastaan unioniin sijoittautunut tytäryhtiö tai Saksaan sijoittautunut sivuliike. Jos ulkomainen vakuutusyhtiö on perustanut sivuliikkeen Saksaan, se voi tehdä Saksassa kansainvälisiin kuljetuksiin liittyviä vakuutussopimuksia ainoastaan Saksaan sijoittautuneen sivuliikkeensä kautta. FR: Maakuljetuksiin liittyviä riskejä voivat vakuuttaa ainoastaan unioniin sijoittautuneet vakuutusyhtiöt. PL: Ei sitoumuksia jälleenvakuutuksen ja edelleenvakuutuksen osalta lukuun ottamatta kansainvälisessä kaupassa oleviin tavaroihin liittyviä riskejä. PT: Ainoastaan EU:hun sijoittautuneet yhtiöt voivat antaa lento- ja merikuljetusvakuutuksia, jotka kattavat tavarat, lentokoneen, laivan ja vastuuvelvollisuuden. Ainoastaan EU:hun sijoittautuneet henkilöt tai yritykset voivat toimia edellä mainitun kaltaisen vakuutustoiminnan asiamiehinä Portugalissa. Muodon 1 osalta AT, BE, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, NL, PT, RO, SK, SE, SI ja UK: Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien välityspalvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruusalusten laukaisut ja kuljetukset (ml. satelliitit), joiden yhteydessä vakuutus kattaa kokonaan tai osittain kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä siitä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	BG: Ei ensivakuutuksia koskevia sitoumuksia, paitsi sellaisten palvelujen osalta, joita ulkomaiset palveluntarjoajat tarjoavat ulkomaisille henkilöille Bulgarian alueella. Ulkomaiset vakuutusyhtiöt eivät voi suoraan antaa tavaroiden kuljetusta ja ajoneuvoja koskevaa vakuutusta tai vastuuvakuutusta Bulgariaan sijoittuvien riskien varalta. Ulkomainen vakuutusyhtiö voi tehdä vakuutussopimuksia vain sivuliikkeen kautta. Ei sitoumuksia talletusvakuutusten ja sen kaltaisten korvausjärjestelmien eikä pakollisten vakuutusjärjestelmien osalta.
B. Pankki- ja muut rahoituspalvelut (pl. vakuutuspalvelut)	CY, LV ja MT: Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien palvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruusalusten laukaisut ja kuljetukset (ml. satelliitit), joiden yhteydessä vakuutus kattaa kokonaan tai osittain kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä siitä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara. LT: Ei sitoumuksia ensivakuutuksia koskevien palvelujen osalta lukuun ottamatta vakuutuksia riskien varalta seuraavissa tapauksissa: i) merenkulku ja kaupallinen lentoliikenne sekä avaruusalusten laukaisut ja kuljetukset (ml. satelliitit), joiden yhteydessä vakuutus kattaa kokonaan tai osittain kuljetettavan tavaran, kuljetusvälineen sekä siitä mahdollisesti syntyvät vastuut; sekä ii) kansainvälinen kauttakulkutavara lukuun ottamatta sellaisia maakuljetuksia, joissa riskit sijoittuvat Liettuaan. BG, LV, LT ja PL: Ei sitoumuksia vakuutusvälityksen osalta. ES: Aktuaaripalveluja koskee asuinpaikkavaatimus, ja lisäksi edellytetään kolmen vuoden kokemusta alalta. FI: Ensivakuutuspalveluja (ml. rinnakkaisvakuutus) voivat tarjota ainoastaan vakuutuksenantajat, joiden päätoimipaikka on EU:ssa tai joilla on sivuliike Suomessa. Vakuutusvälittäjän palvelujen tarjonta edellyttää vakituista toimipaikkaa EU:ssa. HR: Ei sitoumuksia ensivakuutusten tai ensivakuutuksia koskevien välityspalvelujen osalta, paitsi seuraavien osalta: a) henkivakuutustoiminta: henkivakuutuksen tarjoaminen Kroatiassa asuville ulkomaisille henkilöille; b) vahinkovakuutus: muun vahinkovakuutuksen kuin autoihin liittyvän vakuutuksen tarjoaminen Kroatiassa asuville ulkomaisille henkilöille; c) merenkulku, lentoliikenne, kuljetukset. HU: Vakuutusyhtiöt, jotka eivät ole sijoittautuneet EU:n alueelle, voivat välittää ensivakuutuksia Unkarin alueella ainoastaan Unkariin rekisteröidyn sivuliikkeen kautta. IT: Ei sitoumuksia aktuaarien ammattikunnan osalta. Ainoastaan unioniin sijoittautuneet vakuutusyhtiöt voivat antaa tavaroiden kuljetusta ja ajoneuvoja koskevan vakuutuksen sekä vastuuvakuutuksen Italiaan sijoittuvien riskien varalta. Kyseistä varausta ei sovelleta kansainvälisiin kuljetuksiin, joihin liittyy tuontia Italiaan. SE: Ensivakuutusten tarjoaminen sallitaan ainoastaan Ruotsissa toimiluvan saaneen vakuutuspalvelujen tarjoajan kautta edellyttäen, että ulkomainen palveluntarjoaja ja ruotsalainen vakuutusyhtiö kuuluvat samaan yritysryhmään tai ne ovat tehneet sopimuksen keskinäisestä yhteistyöstä.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	Muodon 2 osalta AT, BE, BG, CZ, CY, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SE, SI ja UK: Ei sitoumuksia välitystoiminnan osalta. BG: Bulgarialaiset luonnolliset henkilöt ja oikeushenkilöt sekä ulkomaalaiset henkilöt, jotka harjoittavat liiketoimintaa Bulgarian alueella, voivat tehdä ensivakuutussopimuksia Bulgariassa harjoittamansa toiminnan osalta vain sellaisten palveluntarjoajien kanssa, joilla on lupa harjoittaa vakuutustoimintaa Bulgariassa. Näistä sopimuksista johtuvat vakuutuskorvaukset on maksettava Bulgariassa. Ei sitoumuksia talletusvakuutusten ja sen kaltaisten korvausjärjestelmien eikä pakollisten vakuutusjärjestelmien osalta. HR: Ei sitoumuksia ensivakuutusten tai ensivakuutuksia koskevien välityspalvelujen osalta, paitsi seuraavien osalta: a) henkivakuutustoiminta: Kroatiassa asuvien ulkomaisten henkilöiden mahdollisuudet saada henkivakuutus; b) vahinkovakuutus: i) Kroatiassa asuvien ulkomaisten henkilöiden mahdollisuudet saada muu vahinkovakuutus kuin autoihin liittyvä vakuutus; ii) - henkilö- tai omaisuusvakuutus, jota ei ole saatavilla Kroatiassa; - yritykset, jotka hankkivat ulkomailla vakuutuksen ulkomailla toteutettavien investointitöiden yhteydessä ja jotka vakuuttavat myös kyseisiin töihin käytettävän välineistön; - ulkomaisten lainojen tuoton varmistaminen (takausvakuutus); - sellaisten kokonaan omistettujen yritysten ja yhteisyritysten henkilö- ja omaisuusvakuutus, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa ulkomailla, jos vakuutus on kyseisen maan säännösten mukainen tai sitä edellytetään yrityksen rekisteröinnin yhteydessä; - rakenteilla ja kunnostettavina olevat alukset, jos vakuutusta edellytetään ulkomaisen asiakkaan (ostajan) kanssa tehdyssä sopimuksessa; c) merenkulku, lentoliikenne, kuljetukset. IT: Ainoastaan unioniin sijoittautuneet vakuutusyhtiöt voivat antaa tavaroiden kuljetusta ja ajoneuvoja koskevan vakuutuksen sekä vastuuvakuutuksen Italiaan sijoittuvien riskien varalta. Kyseistä varausta ei sovelleta kansainvälisiin kuljetuksiin, joihin liittyy tuontia Italiaan. Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HU, IE, IT, LU, NL, PL, PT, SK, SE ja UK: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn sekä neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen tarjoamista, välitystoimintaa lukuun ottamatta. CY: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta siirtokelpoisten arvopaperien kauppaa, rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn sekä neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen tarjoamista, välitystoimintaa lukuun ottamatta. BE: Sijoitusneuvontapalvelujen tarjonta edellyttää sijoittautumista Belgiaan. BG: Televerkon käyttöön saatetaan soveltaa rajoituksia ja ehtoja. EE: Talletusten vastaanottamiseen tarvitaan Viron rahoitustarkastuslaitoksen lupa ja rekisteröityminen Viron lainsäädännön mukaisesti osakeyhtiönä, tytäryhtiönä tai sivuliikkeenä.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	Sijoitusrahastojen hallinta edellyttää erikoistuneen rahastoyhtiön perustamista, ja sijoitusrahastojen säilytysyhteisöinä voivat toimia ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka on unionissa. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta luotonantoa, rahoitusleasingiä, maksu- ja rahansiirtopalveluja, takauksia ja sitoumuksia, välitystoimintaa rahamarkkinoilla, rahoitustietojen antamista ja siirtoa, neuvontaa ja alan muita liitännäispalveluja, välitystoimintaa lukuun ottamatta. LT: Sijoitusrahastojen hallinta edellyttää erikoistuneen rahastoyhtiön perustamista, ja sijoitusrahastojen säilytysyhteisöinä voivat toimia ainoastaan yritykset, joiden sääntömääräinen kotipaikka on Liettuassa tai joilla on sivuliike Liettuassa. IE: Sijoituspalvelujen tai sijoitusneuvonnan tarjoaminen edellyttää joko (I) Irlannissa saatua lupaa, jonka edellytyksenä yleensä on, että yritys on yhtiöitetty, avoin yhtiö tai itsenäinen elinkeinonharjoittaja ja kussakin tapauksessa päätoimipaikan / sääntömääräisen kotipaikan on oltava Irlannissa (toimilupaa ei vaadita tietyissä tapauksissa, esim. jos kolmannen maan palveluntarjoajalla ei ole liiketoimintaa Irlannissa ja palveluja ei tarjota yksityishenkilöille), tai (II) muussa jäsenvaltiossa saatua lupaa EU:n sijoituspalveludirektiivin mukaisesti. IT: Ei sitoumuksia rahoituspalvelujen tarjoajien (promotori di servizi finanziari) osalta. LV: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahoitustietojen sekä neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen tarjoamista, välitystoimintaa lukuun ottamatta. LT: Eläkerahastojen hoito edellyttää kaupallista läsnäoloa. MT: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta talletusten vastaanottoa, kaikentyyppistä luotonantoa sekä rahoitustietojen ja rahoitukseen liittyvän tietojenkäsittelyn ja neuvonta- ja muiden liitännäispalvelujen tarjoamista, välitystoimintaa lukuun ottamatta. PL: Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvien ohjelmistojen toimittaminen: käytettävä julkista televerkkoa tai muun luvan saaneen toimijan verkkoa. RO: Ei sitoumuksia rahoitusleasingin osalta, rahamarkkinavälineiden, ulkomaanvaluutan, johdannaistuotteiden, valuuttakurssien ja korkovälineiden, siirtokelpoisten arvopapereiden sekä muiden markkinakelpoisten välineiden ja rahoitusvarojen kaupan, kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun osallistumisen, omaisuuden hoidon sekä rahoitusomaisuuden maksu- ja clearingpalvelujen osalta. Maksu- ja rahansiirtopalveluja saa tarjota ainoastaan maahan sijoittautuneen pankin kautta. SI: i) Osallistuminen valtion velkasitoumusten liikkeeseenlaskuun, eläkerahastojen hoito: Ei sitoumuksia. ii) Kaikki muut osa-alat lukuun ottamatta seuraavia: rahoitustietojen antaminen ja siirto, kotimaisten oikeussubjektien ja yksityisten elinkeinonharjoittajien luotonhankinta (kaikentyyppinen lainanotto) sekä takausten ja sitoumusten hankinta ulkomaisilta luottolaitoksilta sekä rahoitusalan muut liitännäispalvelut: Ei sitoumuksia. Slovenian pörssin jäsenten on oltava yhtiöitettyjä Sloveniassa tai niiden on oltava ulkomaisten investointiyritysten tai pankkien sivuliikkeitä. Muodon 2 osalta BG: Televerkon käyttöön saatetaan soveltaa rajoituksia ja ehtoja.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
	PL: Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvien ohjelmistojen toimittaminen: käytettävä julkista televerkkoa tai muun luvan saaneen toimijan verkkoa.

8. TERVEYDENHUOLTO- JA SOSIAALIPALVELUT

(ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)

A. Sairaalapalvelut (CPC 9311)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, DE, CY, CZ, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LT, MT, LU, NL, PL, PT, RO, SI, SE, SK ja UK: Ei sitoumuksia. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta telelääketiedettä.
C. Hoitolaitosten palvelut, muut kuin sairaalapalvelut (CPC 93193)	Muodon 2 osalta Ei mitään.
D. Sosiaalipalvelut (CPC 933)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, EE, ES, EL, FI, FR, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SE, SI, SK ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta BE: Ei sitoumuksia muiden sosiaalipalvelujen kuin toipilas- ja lepokotien ja vanhainkotien osalta.

9. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT

A. Hotelli- ja ravintolapalvelut sekä ateriapalvelut (CPC 641, CPC 642 ja CPC 643) pl. lentoliikenteen ateriapalvelut [1]	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta ateriapalveluja HR: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
B. Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (ml. matkaoppaiden palvelut) (CPC 7471)	Muodon 1 osalta BG, HU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.

[1] Lentoliikenteen ateriapalvelut sisältyvät LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUJEN kohtaan 12.D.a, Maahuolintapalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
C. Matkailijoiden opastuspalvelut (CPC 7472)	Muodon 1 osalta BG, CY, CZ, HU, IT, LT, MT, PL, SK ja SI: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
10. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT (muut kuin audiovisuaalialan palvelut)	
A. Viihdepalvelut (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye- ja sirkus- ja diskopalvelut) (CPC 9619)	Muodon 1 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LV, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta CY, CZ, FI, HR, MT, PL, RO, SK ja SI: Ei sitoumuksia. BG: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta teatterituottajien, lauluryhmien, yhtyeiden ja orkestereiden palveluja (CPC 96191), kirjailijoiden, säveltäjien, kuvanveistäjien, viihdetaiteilijoiden ja muiden yksittäisten taiteilijoiden palveluja (CPC 96192) sekä teatterien liitännäispalveluja (CPC 96193). EE: Ei muita viihdepalveluja (CPC 96199) koskevia sitoumuksia lukuun ottamatta elokuvateatteripalveluja. LT ja LV: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta elokuvateattereiden käyttöpalveluja (CPC 96199 osittain).
B. Uutis- ja uutistoimistopalvelut (CPC 962)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Kirjasto-, arkisto-, museo- ja muut kulttuuripalvelut (CPC 963)	Muodon 1 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, HU, IE, IT, LT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia.
D. Urheilupalvelut (CPC 9641)	Muotojen 1 ja 2 osalta AT: Ei sitoumuksia hiihtokoulupalvelujen eikä vuoristo-oppaiden palvelujen osalta. BG, CZ, LV, MT, PL, RO ja SK: Ei sitoumuksia. Muodon 1 osalta CY, EE ja HR: Ei sitoumuksia.
E. Virkistyspuistojen ja uimarantojen palvelut (CPC 96491)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
11. LIIKENNEPALVELUT	
A. Meriliikenne a) Kansainvälinen henkilöliikenne (CPC 7211 ilman kansallista kabotaasiliikennettä ([1])) b) Kansainvälinen tavaraliikenne (CPC 7212 ilman kansallista kabotaasiliikennettä) ([2])	Muotojen 1 ja 2 osalta BG, CY, DE, EE, ES, FR, FI, EL, IT, LT, MT, PT, RO, SI ja SE: Syöttöliikenteen palvelut ovat luvanvaraisia.
B. Sisävesiliikenne a) Henkilöliikenne (CPC 7221 ilman kansallista kabotaasiliikennettä) b) Tavaraliikenne (CPC 7222 ilman kansallista kabotaasiliikennettä)	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (mm. Rein-, Main- ja Tonava-joen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) ja Tonavan jokiliikennettä sääntelevän Belgradin yleissopimuksen täytäntöönpanomääräyksiä sovelletaan. AT: Vaatimuksena on rekisteröity yhtiö tai pysyvä toimipaikka Itävallassa. BG, CY, EE, FI, HR, HU, LT, MT, RO, SE ja SI: Ei sitoumuksia. CZ ja SK: Ei sitoumuksia muodon 1 osalta.
C. Rautatieliikenne a) Henkilöliikenne (CPC 7111) b) Tavaraliikenne (CPC 7112)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
D. Tieliikenne a) Henkilöliikenne (CPC 7121 ja CPC 7122) b) Tavaraliikenne (CPC 7123, pl. postin kuljetus omaan lukuun ([3]))	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
E. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetus ([4]) (CPC 7139)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia.

([1]) Tähän luetteloon ei sisälly kansallinen kabotaasiliikenne, jonka katsotaan käsittävän matkustajien tai tavaroiden kuljettamisen EU:n jonkin jäsenvaltion sataman tai paikan ja saman jäsenvaltion toisen sataman tai paikan välillä, mukaan luettuna mannerjalusta YK:n merioikeusyleissopimuksen mukaisesti, sekä jostakin EU:n jäsenvaltion satamasta tai paikasta lähtevän ja samaan satamaan tai paikkaan päättyvän liikenteen, sanotun kuitenkaan rajoittamatta sitä, mitä asiaa koskevan kansallisen lainsäädännön mukaisesti voidaan pitää kabotaasina.

([2]) Sisältää syöttöliikenteen sekä kansainvälisten meriliikennepalvelujen toimittajien suorittaman välineiden siirtämisen satamasta toiseen samassa valtiossa, jos siihen ei liity tuloja.

([3]) CPC 71235 osittain; sisältyy VIESTINTÄPALVELUJEN kohtaan 2.A. Posti- ja kuriiripalvelut.

([4]) Polttoaineiden putkijohtokuljetus sisältyy ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 13.B.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
12. LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUT [1]	
A. Meriliikenteen liitännäispalvelut a) Meriliikenteen lastinkäsittelypalvelut b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Tulliselvityspalvelut d) Konttiasema- ja varastointipalvelut e) Varustamon edustajan palvelut f) Meriliikenteen huolintapalvelut g) Alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 7213) h) Hinaus- ja työntöpalvelut (CPC 7214) i) Meriliikenteen tukipalvelut (CPC 745 osittain) j) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749 osittain)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia merirahdin lastinkäsittelypalvelujen, hinaus- ja työntöpalvelujen, tulliselvityspalvelujen eikä konttiasema- ja varastointipalvelujen osalta, AT, BG, CY, CZ, DE, EE, HU, LT, MT, PL, RO, SK, SI ja SE: Ei sitoumuksia alusten, joissa on miehistö, vuokrauspalvelujen osalta. BG: Ei sitoumuksia. AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia varastointipalvelujen osalta. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahdin kuljetusvälityspalveluja. Muodon 2 osalta Ei mitään.
B. Sisävesiliikenteen liitännäispalvelut a) Lastinkäsittelypalvelut (CPC 741 osittain) b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748 osittain) d) Alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 7223) e) Hinaus- ja työntöpalvelut (CPC 7224) f) Sisävesiliikenteen tukipalvelut (CPC 745 osittain) g) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Toimenpiteillä, jotka perustuvat joko nykyisiin tai tuleviin sisävesiliikenteeseen pääsyä koskeviin sopimuksiin (mm. Rein-, Main- ja Tonava-joen yhdistämistä toisiinsa koskevat sopimukset), varataan eräät liikenneoikeudet asianomaisiin maihin sijoittautuneille ja kansalaisuusperusteet omistajuuden osalta täyttäville liikenteenharjoittajille. Reinin vesiliikenteestä tehdyn yleissopimuksen (Mannheimin yleissopimus) täytäntöönpanomääräyksiä sovelletaan. EU: Ei sitoumuksia hinaus- ja työntöpalvelujen osalta, paitsi CZ, LV ja SK muodon 2 osalta, joissa: Ei mitään. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahdin kuljetusvälityspalveluja. Muodon 1 osalta AT, BG, CY, CZ, DE, EE, FI, HU, LV, LT, MT, RO, SK, SI ja SE: Ei sitoumuksia alusten, joissa on miehistö, vuokrauspalvelujen osalta.

[1] Ei sisällä liikennevälineiden huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät YRITYSPALVELUJEN kohtiin 1.F.l) 1–1.F.l) 4.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
C. Rautatieliikenteen liitännäispalvelut a) Lastinkäsittelypalvelut (CPC 741 osittain) b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748 osittain) d) Hinaus- ja työntöpalvelut (CPC 7113) e) Rautatieliikenteen tukipalvelut (CPC 743) f) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749 osittain)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia hinaus- ja työntöpalvelujen osalta. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahdin kuljetusvälityspalveluja. Muodon 2 osalta Ei mitään.
D. Tieliikenteen liitännäispalvelut a) Lastinkäsittelypalvelut (CPC 741 osittain) b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748 osittain) d) Kaupalliseen käyttöön tarkoitettujen maantieajoneuvojen, joissa on käyttäjä tai kuljettaja, vuokrauspalvelut (CPC 7124) e) Muut tieliikenteen tukipalvelut (CPC 744) f) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749 osittain)	Muodon 1 osalta AT, BG, CY, CZ, EE, HU, LV, LT, MT, PL, RO, SK, SI ja SE: Ei sitoumuksia kaupalliseen käyttöön tarkoitettujen maantieajoneuvojen, joissa on käyttäjä/kuljettaja, vuokrauspalvelujen osalta. HR: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta rahdin kuljetusvälityspalveluja ja sellaisia tieliikenteen tukipalveluja, joihin tarvitaan lupa. Muodon 2 osalta Ei mitään.
D. Ilmaliikennepalvelujen liitännäispalvelut	
a) Maahuolintapalvelut (ml. ateriapalvelut)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta ateriapalveluja. Muodon 2 osalta BG, CY, CZ, HR, HU, MT, PL, RO, SK ja SI: Ei sitoumuksia.
b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Ilma-alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 734)	Muotojen 1 ja 2 osalta EU: Unionin lentoliikenteen harjoittajien käyttämien ilma-alusten on oltava rekisteröityjä kyseiselle lentoliikenteen harjoittajalle luvan antaneessa jäsenvaltiossa tai muualla unionissa. Rekisteröitävän ilma-aluksen voidaan edellyttää olevan joko erityiset kansalaisuusvaatimukset täyttävien luonnollisten henkilöiden tai osakkuutta ja määräysvaltaa koskevat erityiset vaatimukset täyttävien oikeushenkilöiden omistuksessa. Poikkeuksena ulkomainen lentoliikenteen harjoittaja voi erityisissä olosuhteissa vuokrata Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajalle EU:n ulkopuolella rekisteröidyn ilma-aluksen tämän poikkeuksellista tarvetta tai kausiluonteista kapasiteettitarvetta varten tai toiminnallisten ongelmien ratkaisemiseksi, jos tarvetta ei pystytä kohtuudella tyydyttämään Euroopan unionissa rekisteröidyn ilma-aluksen vuokrauksella, edellyttäen että tähän on saatu lupa rajoitetuksi ajaksi Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajalle toimiluvan antaneelta EU:n jäsenvaltiolta.
e) Myynti ja markkinointi f) Tietokonepohjainen paikanvarausjärjestelmä (TPJ)	Muotojen 1 ja 2 osaltaEU: Jos Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua [1] kuin EU:n ulkopuoliset TPJ-palvelujen tarjoajat myöntävät Euroopan unionissa tai jos Euroopan unionin TPJ-palvelujen tarjoajille ei myönnetä vastaavaa kohtelua kuin EU:n ulkopuolella toimivat lentoliikenteen harjoittajat myöntävät Euroopan unionissa, voidaan toteuttaa toimenpiteitä, jotta Euroopan unionissa toimivat TPJ-palvelujen tarjoajat myöntäisivät EU:n ulkopuolisille lentoliikenteen harjoittajille ja Euroopan unionissa toimivat lentoliikenteen harjoittajat EU:n ulkopuolisille TPJ-palvelujen tarjoajille vastaavan kohtelun.
g) Lentoasemien hallinta	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
E. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut [2] a) Putkijohtoja pitkin kuljetettujen muiden tuotteiden kuin polttoaineiden varastointipalvelut (CPC 742 osittain)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
13. MUUT LIIKENNEPALVELUT	
Yhdistettyjen kuljetuspalvelujen tarjoaminen	BE, DE, DK, EL, ES, FI, FR, IE, IT, LU, NL, PT ja UK: Ei mitään, sanotun kuitenkaan rajoittamatta minkään tietyn liikennemuodon osalta tässä sitoumusluettelossa määrättyjen rajoitusten soveltamista. AT, BG, CY, CZ, EE, HR, HU, LT, LV, MT, PL, RO, SE, SI ja SK: Ei sitoumuksia.

[1] ”Vastaava kohtelu” merkitsee Euroopan unionin lentoliikenteen harjoittajien ja Euroopan unionin TPJ-palvelujen tarjoajien syrjimätöntä kohtelua.

[2] Polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut sisältyvät ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 13.C.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
14. ENERGIAPALVELUT	
A. Kaivostoimintaan liittyvät palvelut (CPC 883) ([1])	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
B. Polttoaineiden putkijohtokuljetukset (CPC 7131)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, EE, FI, FR, EL, IE, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia.
C. Putkijohtoja pitkin kuljetettujen polttoaineiden varastointipalvelut (CPC 742 osittain)	Muodon 1 osalta AT, BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FI, FR, EL, HR, IE, IT, LT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SK, SI, SE ja UK: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
D. Kiinteiden, nestemäisten ja kaasumaisten polttoaineiden sekä niihin liittyvien tuotteiden tukkukaupan palvelut (CPC 62271) sekä sähkön, höyryn ja lämminveden tukkukaupan palvelut	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia sähkön, höyryn ja lämminveden tukkumyyntipalvelujen osalta. Muodon 2 osalta Ei mitään.
E. Moottoripolttoaineiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 613)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
F. Polttoöljyn, pullotetun kaasun, hiilen ja puun vähittäismyynti (CPC 63297) sekä sähkön, (pullottamattoman) kaasun, höyryn ja lämminveden vähittäismyyntipalvelut	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia sähkön, (pullottamattoman) kaasun, höyryn ja lämminveden vähittäismyynnin palvelujen osalta. BE, BG, CY, CZ, DE, DK, ES, FR, EL, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SK ja UK: Ei sitoumuksia polttoöljyn, pullotetun kaasun, hiilen ja puun vähittäismyynnin osalta lukuun ottamatta postimyyntiä, jossa: ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.
G. Energian jakeluun liittyvät palvelut (CPC 887)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointipalveluja, joissa: ei mitään. Muodon 2 osalta Ei mitään.

([1]) Sisältää seuraavat palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut: kaivostoimintaan liittyvät neuvonta ja konsultointipalvelut, porauspaikan valmistelu, porauslaitteen asennus, poraus, poranterien huoltopalvelut, suojaputkituspalvelut, porausliejun valmistus ja toimitus, kiinteän aineen hallinta, porausreiässä suoritettavat erikoistoimenpiteet, kairausalueen geologia ja porauksen hallinta, kairasydännäytteen otto, reiän koestus, vaijeripalvelut, viimeistelynesteiden (suolaliuosten) toimitus ja käyttö, viimeistelylaitteiden toimitus ja asentaminen, sementointi (painepumppaus), aktivointipalvelut (rakoiluttaminen, hapottaminen ja painepumppaus), porausreiän korjauspalvelut, porausreiän tulppaaminen ja hylkääminen.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
15. MUUT MUUALLE LUOKITTELEMATTOMAT PALVELUT	
a) Pesu-, puhdistus- ja värjäyspalvelut (CPC 9701)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
b) Kampaamopalvelut (CPC 97021)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
c) Kosmetologin käsittely, käsi- ja jalkahoitopalvelut (CPC 97022)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
d) Muut kauneudenhoitopalvelut, muualle luokittelemattomat (CPC 97029)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
e) Kylpyläpalvelut ja muut kuin terapeuttiset hieronnat, joita tarjotaan rentouttavina ja fyysistä hyvinvointia edistävinä palveluina eikä lääkinnällisiin tai kuntoutustarkoituksiin [1] (CPC ver. 1.0 97230)	Muodon 1 osalta EU: Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
g) Televiestinnän yhteyspalvelut (CPC 7543)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

[1] Terapeuttiset hieronnat ja kylpylähoitopalvelut sisältyvät kohtiin 1.A.h) Sairaanhoitopalvelut, 1.A.j) 2 Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut ja Terveydenhuoltopalvelut (8.A ja 8.C).

LIITE XIV-C

LUETTELO AVAINHENKILÖSTÖÄ, KORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEITA HARJOTTELIJOITA JA YRITYSMYYJIÄ KOSKEVISTA VARAUKSISTA (UNIONI)

1. Jäljempänä esitettävässä varausluettelossa ilmoitetaan tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kauppaan liittyvät kysymykset) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) 2 ja 3 jakson mukaisesti vapautettu taloudellinen toiminta, johon sovelletaan avainhenkilöstöä ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskevia rajoituksia tämän sopimuksen 89 artiklan mukaisesti ja yritysmyyjiä koskevia rajoituksia tämän sopimuksen 90 artiklan mukaisesti, sekä eritellään kyseiset rajoitukset. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Jos b kohdassa tarkoitetussa sarakkeessa on ainoastaan jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siinä mainitsemattomat jäsenvaltiot tekevät kyseistä alaa koskevat sitoumukset ilman varauksia (vaikka tietyllä alalla ei ole jäsenvaltiokohtaisia varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia tai alakohtaisia unionin laajuisia varauksia).

   Unioni ei tee avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevia sitoumuksia sellaisen taloudellisen toiminnan osalta, jota ei vapauteta (pysyy ilman sitoumuksia) tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kauppaan liittyvät kysymykset) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) 2 ja 3 jakson nojalla.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N°77, CPC prov, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N°77, CPC ver 1.0, 1998).

3. Avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita, yrityspalvelujen myyjiä ja tavaroiden myyjiä koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoituksena tai vaikutuksena on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

4. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 89 ja 90 artiklassa tarkoitettuja markkinoille pääsyn tai kansallisen kohtelun rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä koskeva edellytys ja lainmukaisen kotipaikan sijaitsemista alueella, jolla taloudellista toimintaa harjoitetaan, koskeva edellytys) sovelletaan joka tapauksessa Georgian avainhenkilöstöön, korkeakoulututkinnon suorittaneisiin harjoittelijoihin ja yritysmyyjiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

5. Kaikkia muita maahantuloa, oleskelua, työskentelyä ja sosiaaliturvaa koskevia EU:n ja sen jäsenvaltioiden lakeja ja määräyksiä, mukaan luettuna oleskelun kestoa, vähimmäispalkkoja ja työehtosopimuksia koskevat määräykset, on sovellettava edelleen.

6. Tämän sopimuksen 76 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolen myöntämiä tukia.

7. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita sijoittautumista koskevassa sitoumusluettelossa kuvattujen julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa.

8. Toimialoilla, joilla sovelletaan taloudellista tarveharkintaa, sen pääasiallisena perusteena on alan markkinatilanteen arviointi siinä jäsenvaltiossa tai sillä alueella, jossa tai jolla palvelua on tarkoitus tarjota, mukaan luettuina olemassa olevien palveluntarjoajien määrä ja niihin kohdistuvat vaikutukset.

9. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
KAIKKI TOIMIALAT	Sisäisen siirron saaneet työntekijät BG: Sisäisen siirron saaneiden työntekijöiden määrä ei saa olla yli 10 prosenttia kyseessä olevan bulgarialaisen oikeushenkilön vuosittain työllistämien EU:n kansalaisten määrästä. Jos työllistettyjä on vähemmän kuin 100, yrityksen sisällä siirron saaneiden määrä voi olla yli 10 prosenttia työllistettyjen koko määrästä, jos siihen saadaan lupa. HU: Ei sitoumuksia sellaisten luonnollisten henkilöiden osalta, jotka ovat olleet osakkaina jossakin Georgian oikeushenkilössä.
KAIKKI TOIMIALAT	Korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat AT, CZ, DE, ES, FR ja HU: Harjoittelun on liityttävä suoritettuun korkeakoulututkintoon. BG ja HU: Korkeakoulututkinnon suorittaneiden harjoittelijoiden osalta edellytetään taloudellista tarveharkintaa ([1]).
KAIKKI TOIMIALAT	Toimitusjohtajat ja tilintarkastajat AT: Oikeushenkilöiden sivuliikkeiden toimitusjohtajien on asuttava vakinaisesti Itävallassa. Oikeushenkilön tai sivuliikkeen palveluksessa olevien luonnollisten henkilöiden, jotka vastaavat Itävallan kauppalain (Austrian Trade Act) noudattamisesta, on asuttava vakinaisesti Itävallassa. FI: Ulkomaalainen, joka harjoittaa kauppaa yksityisyrittäjänä, tarvitsee elinkeinoluvan, ja hänen on asuttava vakinaisesti ETA-valtiossa. Kaikilla toimialoilla toimitusjohtajia koskee ETA-asuinpaikkavaatimus; vaatimuksesta voidaan kuitenkin myöntää vapautus tietyille yrityksille. FR: Teollisen, kaupallisen tai käsiteollisen yrityksen toimitusjohtajalla on oltava erityisvaltuutus, jollei hänellä ole oleskelulupaa. RO: Kaupallisten yhtiöiden tilintarkastajien ja varatilintarkastajien enemmistön on oltava Romanian kansalaisia. SE: Oikeushenkilön tai sivuliikkeen toimitusjohtajan on asuttava Ruotsissa.
KAIKKI TOIMIALAT	Tunnustaminen EU: Tutkintotodistusten vastavuoroisesta tunnustamisesta annettuja EU:n direktiivejä sovelletaan ainoastaan EU:n kansalaisiin. Oikeus harjoittaa säänneltyä ammattia yhdessä EU:n jäsenvaltiossa ei merkitse oikeutta harjoittaa kyseistä ammattia toisessa jäsenvaltiossa ([2]).

([1]) Palvelualoja koskevat rajoitukset eivät ylitä nykyisten GATS-sitoumusten mukaisia rajoituksia.

([2]) Jotta EU:n ulkopuolisten maiden kansalaisten tutkinnot voidaan tunnustaa koko unionissa, on neuvoteltava tämän sopimuksen 96 artiklan mukainen vastavuoroista tunnustamista koskeva sopimus.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
6. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut (CPC 861) (1) pl. julkisia tehtäviä hoitavien oikeusalan ammattilaisten (kuten notaarit, ”huissiers de justice” ja muut ”officiers publics et ministériel”) tarjoamat oikeudelliset neuvontapalvelut sekä oikeudelliset asiakirja- ja todistuspalvelut	AT, CY, ES, EL, LT, MT, RO ja SK: Kansallisen (EU ja jäsenvaltio) oikeuden harjoittamiseen vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. ES: Toimivaltaiset viranomaiset voivat myöntää tähän poikkeuksia. BE, FI: Oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Belgiassa sovelletaan kiintiöitä ”Cour de cassation” -oikeusistuimessa edustamiseen muissa kuin rikosoikeudellisissa tapauksissa. BG: Georgialaiset asianajajat voivat tarjota oikeudellista edustusta koskevia palveluja ainoastaan Georgian kansalaisten osalta, ja edellytyksenä on vastavuoroisuus ja yhteistyö bulgarialaisen asianajajan kanssa. Oikeudellista sovittelua koskevien palvelujen tarjoaminen edellyttää vakinaista asuinpaikkaa. FR: Asianajajat voivat harjoittaa ”avocat auprès de la Cour de Cassation” ja ”avocat auprès du Conseil d'Etat” -ammatteja kiintiöiden rajoissa ja kansalaisuusvaatimuksen täyttyessä. HR: Oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen (Kroatian tai jonkin toisen EU:n jäsenvaltion kansalaisuus) täyttymistä. HU: Asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen ja asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä. Ulkomaisten asianajajien harjoittamat lakiasiainpalvelut on rajattu oikeudellisen neuvonnan tarjoamiseen, jonka on tapahduttava unkarilaisen asianajajan tai lakiasiaintoimiston kanssa tehdyn yhteistyösopimuksen perusteella. LV: Valan tehneitä asianajajia, joille on varattu rikosoikeudenkäynneissä edustaminen, koskee kansalaisuusvaatimus. DK: Oikeudellisten neuvontapalvelujen markkinointi on rajattu asianajajille, joilla on Tanskassa myönnetty toimilupa. Tanskalaisen toimiluvan myöntämisen edellytyksenä on Tanskassa suoritettu lainopillinen tutkinto. LU: Luxemburgin ja EU:n oikeuteen liittyvien lakiasiainpalvelujen tarjoaminen edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. SE: Asianajajaliiton jäsenyys, joka on tarpeen ainoastaan käytettäessä ruotsalaista ”advokat”-ammattinimikettä, edellyttää asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä.

(1) Sisältää oikeudelliset neuvonta ja -edustuspalvelut, välimies- ja sovittelupalvelut sekä oikeudelliset asiakirja- ja todistuspalvelut. Lakiasiainpalvelujen tarjonta on sallittua ainoastaan kansainväliseen oikeuteen, EU:n oikeuteen ja sellaisen lainkäyttöalueen oikeuteen, jolla palveluntarjoaja tai sen henkilöstö on oikeutettu toimimaan asianajajana, kuuluvissa asioissa, ja siihen sovelletaan, kuten muidenkin palvelujen tarjontaan, EU:n jäsenvaltioissa sovellettavia lupavaatimuksia ja -menettelyjä. Kansainväliseen oikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja tarjoavilla asianajajilla kyseiset lupavaatimukset ja -menettelyt voivat tarkoittaa paikallisten eettisten sääntöjen noudattamista, kotimaan ammattinimikkeen käyttämistä (jollei isäntämaan ammattinimikkeen käytölle ole saatu hyväksyntää), vakuutusta koskevien vaatimusten täyttämistä, yksinkertaista rekisteröitymistä isäntämaan asianajajaliittoon tai yksinkertaistettua hyväksymistä isäntämaan asianajajaliiton jäseneksi soveltuvuuskokeen kautta ja lainmukaisen kotipaikan tai toimipaikan sijaitsemista isäntämaassa. EU:n oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota EU:n jonkin jäsenvaltion asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai niitä voidaan tarjota hänen kauttaan, ja EU:n jäsenvaltioiden oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja voi periaatteessa tarjota kyseisen jäsenvaltion asianajajaliittoon hyväksytty täysin pätevä asianajaja henkilökohtaisesti, tai niitä voidaan tarjota hänen kauttaan. Näin ollen edustaminen unionin tuomioistuimissa ja muissa toimivaltaisissa viranomaisissa saattaa edellyttää täysjäsenyyttä kyseisen EU:n jäsenvaltion asianajajaliitossa, koska tällöin on kyse EU:n ja kansallisen prosessioikeuden harjoittamisesta. Joissakin jäsenvaltioissa ulkomaiset asianajajat, joita ei ole hyväksytty asianajajaliiton täysjäseniksi, voivat kuitenkin edustaa siviilioikeudellisissa menettelyissä osapuolta, joka on sellaisen valtion kansalainen tai kuuluu sellaiselle valtiolle, jossa asianajajalla on lupa harjoittaa ammattiaan.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) 1. Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 86212, muut kuin ”tilintarkastuspalvelut”, CPC 86213, CPC 86219 ja CPC 86220)	FR: Laskentatoimen palvelujen ja kirjanpitopalvelujen tarjoaminen edellyttää talous-, valtiovarain- ja teollisuusministerin päätöstä ulkoministerin suostumuksella. Asuinpaikkavaatimus ei voi olla yli viisi vuotta. IT: Asuinpaikkavaatimus.
b) 2. Tilintarkastuspalvelut (CPC 86211 ja 86212, muut kuin laskentatoimen palvelut)	AT: Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa ja Itävallan erityislainsäädännössä (esim. osakeyhtiölaki, pörssilaki, pankkilaki jne.) säädettyjen tilintarkastusten suorittaminen edellyttävät kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. DK: Asuinpaikkavaatimus. ES: Tilintarkastajia ja sellaisten yhtiöiden, joita yhtiöoikeudesta annettu kahdeksas ETY:n direktiivi ei kata, hallintohenkilöstöä, johtajia ja osakkaita koskee kansalaisuusvaatimus. FI: Suomalaisen osakeyhtiön tilintarkastajista vähintään yhtä koskee asuinpaikkavaatimus. EL: Tilintarkastajia koskee kansalaisuusvaatimus. HR: Ainoastaan viralliset tilintarkastajat, joilla on Kroatian tilintarkastajien kamarin virallisesti tunnustama toimilupa, voivat tarjota tilintarkastuspalveluja. IT: Yksittäisiä tilintarkastajia koskee asuinpaikkavaatimus. SE: Ainoastaan Ruotsissa hyväksytyt tilintarkastajat voivat suorittaa tilintarkastuspalveluja tietyille oikeushenkilöille, mm. kaikille osakeyhtiöille. Hyväksyminen edellyttää maassa asumista.
c) Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut (CPC 863) (1)	AT: Edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. BG ja SI: Asiantuntijoita koskee kansalaisuusvaatimus. HU: Asuinpaikkavaatimus.
d) Arkkitehtipalvelut sekä e) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8671 ja CPC 8674)	EE: Vähintään yhden vastuullisista henkilöistä (hankkeen johtaja tai konsultti) on asuttava Virossa. BG: Ulkomaisilla asiantuntijoilla on oltava vähintään kahden vuoden kokemus rakennusalalta. Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelujen yhteydessä sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. EL, HU ja IT: Asuinpaikkavaatimus. SK: Asianomaisen kamarin jäsenyys on pakollinen; asianomaisen ulkomaisen instituution jäsenyys voidaan tunnustaa. Asuinpaikkavaatimus, johon voidaan kuitenkin myöntää poikkeuksia.
f) Tekniset palvelut sekä g) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8672 ja CPC 8673)	EE: Vähintään yhden vastuullisista henkilöistä (hankkeen johtaja tai konsultti) on asuttava Virossa. BG: Ulkomaisilla asiantuntijoilla on oltava vähintään kahden vuoden kokemus rakennusalalta. HR, IT ja SK: Asuinpaikkavaatimus. EL ja HU: Asuinpaikkavaatimus (koodin CPC 8673 osalta asuinpaikkavaatimusta sovelletaan ainoastaan korkeakoulututkinnon suorittaneisiin harjoittelijoihin).

(1) Ei sisällä verokysymyksiin liittyviä oikeudellisia neuvonta- ja edustuspalveluja, jotka sisältyvät kohtaan 6.A.a) Lakiasiainpalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
h) Sairaanhoitopalvelut (ml. psykologit) ja hammashoitopalvelut (CPC 9312 ja CPC 85201 osittain)	CZ, IT ja SK: Asuinpaikkavaatimus. CZ, RO ja SK: Ulkomaiset luonnolliset henkilöt tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten luvan. BE ja LU: Korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten ulkomaisille luonnollisille henkilöille myöntämän luvan. BG, MT: Kansalaisuusvaatimus. DK: Lupa jonkin erityistehtävän suorittamiseen voidaan antaa tietyin rajoituksin enintään 18 kuukaudeksi, ja se edellyttää maassa asumista. FR: Kansalaisuusvaatimus. Pääsy on kuitenkin mahdollista vuosittain vahvistettavien kiintiöiden rajoissa. HR: Kaikilla henkilöillä, jotka tarjoavat palveluja suoraan potilaille / hoitavat potilaita, on oltava ammattikamarin myöntämä toimilupa. LV: Ulkomaalaiset tarvitsevat lääkärinä toimiakseen luvan paikallisilta terveysviranomaisilta; lupa perustuu lääkäreitä ja hammaslääkäreitä koskevaan alueelliseen tarveharkintaan. PL: Ulkomaalaiset voivat harjoittaa lääkärin ammattia luvanvaraisesti. Ulkomaisilla lääkäreillä on rajoitettu äänioikeus ammattikamareissa. PT: Psykologeja koskee asuinpaikkavaatimus.
i) Eläinlääkintäpalvelut (CPC 932)	BG, DE, EL, FR, HR ja HU: Kansalaisuusvaatimus. CZ ja SK: Kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus. IT: Asuinpaikkavaatimus. PL: Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaalaiset voivat anoa toimilupaa.
j) 1. Kätilöpalvelut (CPC 93191 osittain)	AT: Voidakseen ryhtyä harjoittamaan ammattia Itävallassa asianomaisen henkilön on täytynyt harjoittaa kyseistä ammattia vähintään kolmen vuoden ajan ennen toiminnan aloittamista Itävallassa. BE ja LU: Korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten ulkomaisille luonnollisille henkilöille myöntämän luvan. CY, EE, RO ja SK: Ulkomaiset luonnolliset henkilöt tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten luvan. FR: Kansalaisuusvaatimus. Pääsy on kuitenkin mahdollista vuosittain vahvistettavien kiintiöiden rajoissa. HR: Kaikilla henkilöillä, jotka tarjoavat palveluja suoraan potilaille / hoitavat potilaita, on oltava ammattikamarin myöntämä toimilupa. HU: Ei sitoumuksia. IT: Asuinpaikkavaatimus. LV: Taloudellinen tarve määritellään sen mukaan, mikä on kyseisellä alueella toimivien kätilöiden kokonaismäärä, ja luvan myöntävät paikalliset terveysviranomaiset. PL: Kansalaisuusvaatimus. Ulkomaalaiset voivat anoa toimilupaa.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
j) 2. Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut sekä avustavan hoitohenkilöstön palvelut (CPC 93191 osittain)	AT: Ulkomaiset palveluntarjoajat voivat toimia ainoastaan seuraavissa tehtävissä: sairaanhoitajat, fysioterapeutit, työterapeutit, puheterapeutit ja ravitsemusterapeutit. Voidakseen ryhtyä harjoittamaan ammattia Itävallassa asianomaisen henkilön on täytynyt harjoittaa kyseistä ammattia vähintään kolmen vuoden ajan ennen toiminnan aloittamista Itävallassa. BE, FR ja LU: Korkeakoulututkinnon suorittaneet harjoittelijat tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten ulkomaisille luonnollisille henkilöille myöntämän luvan. CY, CZ, EE, RO ja SK: Ulkomaiset luonnolliset henkilöt tarvitsevat toimivaltaisten viranomaisten luvan. HR: Kaikilla henkilöillä, jotka tarjoavat palveluja suoraan potilaille / hoitavat potilaita, on oltava ammattikamarin myöntämä toimilupa. HU: Kansalaisuusvaatimus. DK: Lupa jonkin erityistehtävän suorittamiseen voidaan antaa tietyin rajoituksin enintään 18 kuukaudeksi, ja se edellyttää maassa asumista. CY, CZ, EL ja IT: Taloudellista tarveharkintaa sovelletaan: päätös tehdään asianomaisen alueen virkojen ja tarpeiden mukaisesti. LV: Taloudellinen tarve määritellään sen mukaan, mikä on kyseisellä alueella toimivien sairaanhoitajien kokonaismäärä, ja luvan myöntävät paikalliset terveysviranomaiset.
k) Farmaseuttisten tuotteiden sekä lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyynti (CPC 63211) sekä muut farmaseuttien tarjoamat palvelut ([1])	FR: Kansalaisuusvaatimus. Georgian kansalaisilla on kuitenkin pääsy markkinoille vahvistettujen kiintiöiden rajoissa edellyttäen, että palveluntarjoaja on suorittanut farmasia-alan tutkinnon Ranskassa. DE, EL ja SK: Kansalaisuusvaatimus. HU: Kansalaisuusvaatimus lukuun ottamatta farmaseuttisten tuotteiden sekä lääkinnällisten ja ortopedisten tuotteiden vähittäismyyntiä (CPC 63211). IT ja PT: Asuinpaikkavaatimus.
D. Kiinteistöpalvelut ([2])	
a) Omaan tai kolmannen osapuolen lukuun suoritettavat palvelut (CPC 821)	FR, HU, IT ja PT: Asuinpaikkavaatimus. LV, MT ja SI: Kansalaisuusvaatimus.
b) Palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut (CPC 822)	DK: Asuinpaikkavaatimus, jollei Tanskan liiketoimintaviranomainen (Danish Business Authority) ole myöntänyt poikkeusta. FR, HU, IT ja PT: Asuinpaikkavaatimus. LV, MT ja SI: Kansalaisuusvaatimus.

([1]) Farmaseuttisten tuotteiden tarjoaminen yleisesti on muun palveluntarjoamisen tavoin luvanvaraista, ja siihen sovelletaan jäsenvaltioiden pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä. Yleisenä sääntönä on, että tämä toiminta on varattu farmaseuteille. Joissakin jäsenvaltioissa ainoastaan reseptilääkkeiden tarjoaminen on varattu farmaseuteille.

([2]) Tässä tarkoitetut palvelut liittyvät kiinteistönvälittäjien ammattiin, eivätkä ne vaikuta kiinteistöjä ostavien luonnollisten henkilöiden ja oikeushenkilöiden oikeuksiin ja/tai heitä koskeviin rajoituksiin.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
E. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
e) Henkilökohtaisiin ja kotitaloustarvikkeisiin liittyvät (CPC 832)	EU: Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
f) Televiestintälaitteiden vuokraus (CPC 7541)	EU: Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
F. Muut yrityspalvelut	
e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	IT ja PT: Biologeja ja kemistejä koskee asuinpaikkavaatimus.
f) Maa-, riista- ja metsätalouteen liittyvät neuvonta- ja konsultointipalvelut (CPC 881 osittain)	IT: Agronomeja ja maatalousneuvojia (”periti agrari”) koskee asuinpaikkavaatimus.
j) 2. Turvallisuuspalvelut (CPC 87302, CPC 87303, CPC 87304 ja CPC 87305)	BE: Johtohenkilöstöä koskee kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus. BG, CY, CZ, EE, LV, LT, MT, PL, RO, SI ja SK: Kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus. DK: Johtajiin ja lentokenttäturvallisuuspalveluihin sovelletaan kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimusta. ES ja PT: Erikoistunutta henkilöstöä koskee kansalaisuusvaatimus. FR: Toimitusjohtajia ja johtajia koskee kansalaisuusvaatimus. IT: Turvallisuusvartiointipalveluja ja arvoesineiden kuljettamista varten tarvittavan luvan saaminen edellyttää EU-kansalaisuutta tai Italian kansalaisuutta koskevan vaatimuksen ja asuinpaikkavaatimuksen täyttymistä.
k) Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	BG: Asiantuntijoita koskee kansalaisuusvaatimus. DE: Julkisesti tehtäväänsä nimitettyjä maanmittausinsinöörejä koskee kansalaisuusvaatimus. FR: Omistusoikeuksien määrittämiseen ja maaoikeuteen liittyvien maanmittaustoimien osalta sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. IT ja PT: Asuinpaikkavaatimus.
l) 1. Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	MT: Kansalaisuusvaatimus.
l) 2. Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	LV: Kansalaisuusvaatimus.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
l) 3. Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja tieliikenteen kuljetusvälineiden huolto ja korjaus (CPC 6112, CPC 6122, CPC 8867 osittain ja CPC 8868 osittain)	EU: Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien ja moottorikelkkojen huollon ja korjauksen osalta asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
l) 5. Metallituotteiden, koneiden (ei toimisto-), laitteiden (ei kuljetus- ja toimisto-) sekä henkilökohtaisten ja kotitaloustarvikkeiden huolto ja korjaus [1] (CPC 633, CPC 7545, CPC 8861, CPC 8862, CPC 8864, CPC 8865 ja CPC 8866)	EU: Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus lukuun ottamatta seuraavia: BE, DE, DK, ES, FR, EL, HU, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, RO, SE ja UK: CPC 633, 8861, 8866; BG: Henkilökohtaisten ja kotitaloustavaroiden korjauspalvelujen osalta (pl. korut): CPC 63301, CPC 63302, CPC 63303 osittain, CPC 63304 ja CPC 63309; AT: CPC 633, CPC 8861 – CPC 8866; EE, FI, LV ja LT: CPC 633, CPC 8861 – CPC 8866; CZ ja SK: CPC 633, CPC 8861 – CPC 8865; ja SI: CPC 633, CPC 8861 ja CPC 8866.
m) Rakennusten puhtaanapitopalvelut (CPC 874)	CY, EE, HR, MT, PL, RO ja SI: Asiantuntijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
n) Valokuvauspalvelut (CPC 875)	HR ja LV: Erikoisvalokuvauspalveluihin sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. PL: Ilmavalokuvauspalvelujen tarjoamiseen sovelletaan kansalaisuusvaatimusta.
p) Julkaisu- ja painopalvelut (CPC 88442)	HR: Kustantajia koskee asuinpaikkavaatimus. SE: Kustantajia ja kustannus- tai painoyrityksen omistajia koskee asuinpaikkavaatimus. IT: Kustannus- tai painoyrityksen omistajien ja kustantajien on oltava jonkin EU:n jäsenvaltion kansalaisia.
q) Kokouspalvelut (CPC 87909 osittain)	SI: Kansalaisuusvaatimus.
r) 1. Käännös- ja tulkkauspalvelut (CPC 87905)	FI: Virallisia kielenkääntäjiä koskee asuinpaikkavaatimus. DK: Virallisia kielenkääntäjiä ja tulkkeja koskee asuinpaikkavaatimus, jollei Tanskan liiketoimintaviranomainen (Danish Business Authority) ole myöntänyt poikkeusta.
r) 3. Perintätoimistojen palvelut (CPC 87902)	BE ja EL: Kansalaisuusvaatimus. IT: Ei sitoumuksia.
r) 4. Luottotietopalvelut (CPC 87901)	BE ja EL: Kansalaisuusvaatimus. IT: Ei sitoumuksia.

[1] Kuljetusvälineiden huolto- ja korjauspalvelut (CPC 6112, 6122, 8867 ja CPC 8868) sisältyvät kohtiin 6.F. l) 1.–6.F.l) 4. Toimistokoneiden ja -laitteiden, ml. tietokoneet, huolto- ja korjauspalvelut (CPC 845) sisältyvät kohtaan 6.B. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
r) 5. Kopiointipalvelut (CPC 87904) (1)	EU: Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
8. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT (CPC 511, CPC 512, CPC 513, CPC 514, CPC 515, CPC 516, CPC 517 ja CPC 518)	BG: Ulkomaisilla asiantuntijoilla on oltava vähintään kahden vuoden kokemus rakennusalalta.
9. JAKELUPALVELUT (pl. aseiden, ammusten ja sotatarvikkeiden jakelu)	
C. Vähittäiskaupan palvelut (2)	
c) Elintarvikkeiden vähittäiskaupan palvelut (CPC 631)	FR: Tupakkakauppiaita (buraliste) koskee kansalaisuusvaatimus.
10. KOULUTUSPALVELUT (ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)	
A. Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921)	FR: Kansalaisuusvaatimus. Georgian kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. IT: Palveluntarjoajia, joilla on lupa myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, koskee kansalaisuusvaatimus. EL: Opettajia koskee kansalaisuusvaatimus.
B. Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut (CPC 922)	FR: Kansalaisuusvaatimus. Georgian kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. IT: Palveluntarjoajia, joilla on lupa myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, koskee kansalaisuusvaatimus. EL: Opettajia koskee kansalaisuusvaatimus. LV: Vammaisille opiskelijoille tarkoitettuihin keskiasteen teknisten ja ammatillisten koulujen kaltaisiin koulutuspalveluihin (CPC 9224) sovelletaan kansalaisuusvaatimusta.
C. Korkea-asteen koulutuspalvelut (CPC 923)	FR: Kansalaisuusvaatimus. Georgian kansalaiset voivat kuitenkin saada toimivaltaisilta viranomaisilta luvan oppilaitoksen perustamiseen ja johtamiseen sekä opettamiseen. CZ ja SK: Korkea-asteen koulutuspalveluihin, lukuun ottamatta keskiasteen jälkeisiä ammatillisia koulutuspalveluja (CPC 92310), sovelletaan kansalaisuusvaatimusta. IT: Palveluntarjoajia, joilla on lupa myöntää valtion tunnustamia tutkintotodistuksia, koskee kansalaisuusvaatimus. DK: Opettajia koskee kansalaisuusvaatimus.

(1) Ei sisällä koodiin CPC 88442 luettavia tulostuspalveluja, jotka sisältyvät kohtaan 6.F.p).
(2) Ei sisällä huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät YRITYSPALVELUJEN kohtiin 6.B ja 6.F.l).

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
12. RAHOITUSPALVELUT	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	AT: Sivuliikkeen johdossa on oltava kaksi Itävallassa asuvaa luonnollista henkilöä. EE: Ensivakuutusten osalta vakuutusosakeyhtiön, jossa on georgialaista pääomaa, johtokuntaan voi kuulua Georgian kansalaisia ainoastaan suhteessa georgialaisen pääoman osuuteen ja enintään puolet johtokunnan jäsenten määrästä. Tytäryhtiön tai itsenäisen yrityksen johtajan on asuttava vakinaisesti Virossa. ES: Aktuaarin ammatin osalta asuinpaikkavaatimus (tai vaihtoehtoisesti kahden vuoden kokemus). FI: Vakuutusyhtiön toimitusjohtajien ja vähintään yhden tilintarkastajan asuinpaikan on oltava EU:ssa, elleivät toimivaltaiset viranomaiset ole myöntäneet poikkeusta. Georgialaisen vakuutusyhtiön pääasiamiehen asuinpaikan on oltava Suomessa, ellei yhtiön päätoimipaikka sijaitse EU:ssa. HR: Asuinpaikkavaatimus. IT: Aktuaarin ammatin osalta asuinpaikkavaatimus.
B. Pankki- ja muut rahoituspalvelut (pl. vakuutuspalvelut)	BG: Toimitusjohtajien ja liikkeenjohdon edustajan pysyvän asuinpaikan on oltava Bulgariassa. FI: Luottolaitosten toimitusjohtajan ja vähintään yhden tilintarkastajan asuinpaikan on oltava EU:ssa, jollei Finanssivalvonta ole myöntänyt poikkeusta. HR: Asuinpaikkavaatimus. Hallintoneuvoston on johdettava luottolaitoksen toimintaa Kroatian alueelta. Vähintään yhden hallintoneuvoston jäsenen on puhuttava sujuvasti kroaattia. IT: Rahoituspalvelujen tarjoajien (”promotori di servizi finanziari”) on asuttava jonkin EU:n jäsenvaltion alueella. LT: Vähintään yhden pankin johtajista on asuttava vakinaisesti Liettuassa. PL: Pankin hallituksen jäsenistä vähintään yhtä koskee kansalaisuusvaatimus.
13. TERVEYDENHUOLTO- JA SOSIAALIPALVELUT (ainoastaan yksityisesti rahoitetut palvelut)	
A. Sairaalapalvelut (CPC 9311) B. Sairaankuljetuspalvelut (CPC 93192) C. Hoitolaitosten palvelut, muut kuin sairaalapalvelut (CPC 93193) E. Sosiaalipalvelut (CPC 933)	FR: Johtotehtäviin tarvitaan lupa. Lupaa myönnettäessä otetaan huomioon se, onko paikallisia johtajia käytettävissä. HR: Kaikilla henkilöillä, jotka tarjoavat palveluja suoraan potilaille / hoitavat potilaita, on oltava ammattikamarin myöntämä toimilupa. LV: Lääkäreihin, hammaslääkäreihin, kätilöihin, sairaanhoitajiin, fysioterapeutteihin ja avustavaan hoitohenkilöstöön sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. PL: Ulkomaalaiset voivat harjoittaa lääkärin ammattia luvanvaraisesti. Ulkomaisilla lääkäreillä on rajoitettu äänioikeus ammattikamareissa.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
14. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT	
A. Hotelli- ja ravintolapalvelut sekä ateriapalvelut (CPC 641, CPC 642 ja CPC 643) pl. lentoliikenteen ateriapalvelut ([1])	BG: Ulkomaalaisten johtajien määrä ei saa ylittää Bulgarian kansalaisuutta olevien johtajien määrää, jos julkisen (valtiollisen ja/tai kunnallisen) pääoman osuus bulgarialaisessa yrityksessä on yli 50 prosenttia. HR: Kotitalouksissa ja pientiloilla tarjottaviin kestitys- ja ateriapalveluihin sovelletaan kansalaisvaatimusta.
B. Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (matkaoppaiden palvelut mukaan luettuina) (CPC 7471)	BG: Ulkomaalaisten johtajien määrä ei saa ylittää Bulgarian kansalaisuutta olevien johtajien määrää, jos julkisen (valtiollisen ja/tai kunnallisen) pääoman osuus bulgarialaisessa yrityksessä on yli 50 prosenttia. HR: Toimistopäällikön asema edellyttää matkailuministeriön lupaa.
C. Matkailijoiden opastuspalvelut (CPC 7472)	BG, CY, ES, FR, EL, HR, HU, LT, MT, PL, PT ja SK: Kansalaisuusvaatimus. IT: EU:n ulkopuolisista maista tulevat matkaoppaat tarvitsevat erityisluvan.
15. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT (muut kuin audiovisuaalipalvelut)	
A. Viihdepalvelut (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye-, sirkus- ja diskopalvelut) (CPC 9619)	FR: Johtotehtäviin tarvitaan lupa. Luvan osalta sovelletaan kansalaisuusvaatimusta, jos tarvitaan yli kaksi vuotta voimassa oleva lupa.
16. LIIKENNEPALVELUT	
A. Meriliikenne	
a) Kansainvälinen henkilöliikenne (CPC 7211 ilman kansallista kabotaasiiliikennettä) b) Kansainvälinen tavaraliikenne (CPC 7212 ilman kansallista kabotaasiiliikennettä)	EU: Laivojen miehistöä koskee kansalaisuusvaatimus. AT: Toimitusjohtajien enemmistöä koskee kansalaisuusvaatimus.
D. Tieliikenne	
a) Henkilöliikenne (CPC 7121 ja CPC 7122)	AT: Niitä henkilöitä ja osakkaita, joilla on oikeus edustaa oikeushenkilöä tai avointa yhtiötä, koskee kansalaisuusvaatimus. DK, HR: Johtajia koskee kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus. BG, MT: Kansalaisuusvaatimus.

([1]) Lentoliikenteen ateriapalvelut sisältyvät LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUJEN kohtaan 17.E.a. Maahuolintapalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Tavaraliikenne (CPC 7123, pl. posti- ja kuriirilähetysten kuljetus omaan lukuun ([1]))	AT: Niitä henkilöitä ja osakkaita, joilla on oikeus edustaa oikeushenkilöä tai avointa yhtiötä, koskee kansalaisuusvaatimus. BG ja MT: Kansalaisuusvaatimus. HR: Johtajia koskee kansalaisuus- ja asuinpaikkavaatimus.
E. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetus ([2]) (CPC 7139)	AT: Toimitusjohtajia koskee kansalaisuusvaatimus.
17. LIIKENTEEN LIITÄNNÄISPALVELUT ([3])	
A. Meriliikenteen liitännäispalvelut a) Meriliikenteen lastinkäsittelypalvelut b) Varastointipalvelut (CPC 742 osittain) c) Tulliselvityspalvelut d) Konttiasema- ja varastointipalvelut e) Varustamon edustajan palvelut f) Meriliikenteen huolintapalvelut g) Alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 7213) h) Hinaus- ja työntöpalvelut (CPC 7214)	AT: Toimitusjohtajien enemmistöä koskee kansalaisuusvaatimus. BG ja MT: Kansalaisuusvaatimus. DK: Tulliselvityspalveluihin sovelletaan asuinpaikkavaatimusta. EL: Tulliselvityspalveluihin sovelletaan kansalaisuusvaatimusta.
i) Meriliikenteen tukipalvelut (CPC 745 osittain) i) Muut tuki- ja liitännäispalvelut (pl. ateriapalvelut) (CPC 749 osittain)	
D. Tieliikenteen liitännäispalvelut d) Kaupalliseen käyttöön tarkoitettujen maantieajoneuvojen, joissa on käyttäjä tai kuljettaja, vuokrauspalvelut (CPC 7124)	AT: Niitä henkilöitä ja osakkaita, joilla on oikeus edustaa oikeushenkilöä tai avointa yhtiötä, koskee kansalaisuusvaatimus. BG ja MT: Kansalaisuusvaatimus.
F. Muiden tuotteiden kuin polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut ([4]) a) Putkijohtoja pitkin kuljetettujen muiden tuotteiden kuin polttoaineiden varastointipalvelut (CPC 742 osittain)	AT: Toimitusjohtajia koskee kansalaisuusvaatimus.

([1]) CPC 71235 osittain; sisältyy VIESTINTÄPALVELUJEN kohtaan 7.A. Posti- ja kuriiripalvelut.
([2]) Polttoaineiden putkijohtokuljetus sisältyy ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 19.B.
([3]) Ei sisällä liikennevälineiden huolto- ja korjauspalveluja, jotka sisältyvät YRITYSPALVELUJEN kohtiin 6.F.l)1.–6.F.l)4.
([4]) Polttoaineiden putkijohtokuljetusten liitännäispalvelut sisältyvät ENERGIAPALVELUJEN kohtaan 19.C.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
19. ENERGIAPALVELUT	
A. Kaivostoimintaan liittyvät palvelut (CPC 883) (1)	SK: Asuinpaikkavaatimus.
20. MUUT MUUALLE LUOKITTELEMATTOMAT PALVELUT	
a) Pesu-, puhdistus- ja värjäyspalvelut (CPC 9701)	EU: Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
b) Kampaamopalvelut (CPC 97021)	EU: Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
c) Kosmetologin käsittely, käsi- ja jalkahoitopalvelut (CPC 97022)	EU: Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
d) Muut kauneudenhoitopalvelut, muualle luokittelemattomat (CPC 97029)	EU: Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.
e) Kylpyläpalvelut ja muut kuin terapeuttiset hieronnat, joita tarjotaan rentouttavina ja fyysistä hyvinvointia edistävinä palveluina eikä lääkinnällisiin tai kuntoutustarkoituksiin (2) (CPC ver. 1.0 97230)	EU: Asiantuntijoita ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskee kansalaisuusvaatimus.

(1) Sisältää seuraavat palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut: kaivostoimintaan liittyvät neuvonta ja konsultointipalvelut, porauspaikan valmistelu, porauslaitteen asennus, poraus, poranterien huoltopalvelut, suojaputkituspalvelut, porausliejun valmistus ja toimitus, kiinteän aineen hallinta, porausreiässä suoritettavat erikoistoimenpiteet, kairausalueen geologia ja porauksen hallinta, kairasydännäytteen otto, reiän koestus, vaijeripalvelut, viimeistelynesteiden (suolaliuosten) toimitus ja käyttö, viimeistelylaitteiden toimitus ja asentaminen, sementointi (painepumppaus), aktivointipalvelut (rakoiluttaminen, hapottaminen ja painepumppaus), porausreiän korjauspalvelut, porausreiän tulppaaminen ja hylkääminen.
Ei sisällä suoraa pääsyä luonnonvaroihin tai niiden hyödyntämistä.
Ei sisällä maaperän rakentamista muita luonnonvaroja kuin öljyä ja kaasua koskevaa kaivostoimintaa varten (CPC 5115), joka sisältyy kohtaan 8. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT

(2) Terapeuttiset hieronta- ja kylpylähoitopalvelut sisältyvät kohtiin 6.A.h) Sairaanhoitopalvelut ja hammashoitopalvelut ja 6.A.j) 2. Sairaanhoitaja- ja fysioterapeuttipalvelut ja avustavan hoitohenkilöstön palvelut, sekä kohtaan Terveydenhuoltopalvelut (13.A ja 13.C).

LIITE XIV-D

LUETTELO SOPIMUSPERUSTEISIA PALVELUNTARJOAJIA JA ITSENÄISIÄ AMMATINHARJOITTAJIA KOSKEVISTA VARAUKSISTA

1. Osapuolet sallivat niiden alueelle tapahtuvan toisen osapuolen sopimusperusteisten palveluntarjoajien ja itsenäisten ammatinharjoittajien palveluntarjonnan luonnollisten henkilöiden läsnäolon kautta tämän sopimuksen 91 ja 92 artiklan nojalla jäljempänä luetelluilla taloudellisen toiminnan aloilla niihin sovellettavien rajoitusten mukaisesti.

2. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Unioni ei tee sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia muiden kuin jäljempänä erikseen lueteltujen toimialojen osalta.

3. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöiminen:

   a) ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N°77, CPC prov, 1991).

   b) ”CPC ver. 1.0” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta sellaisena kuin Yhdistyneiden Kansakuntien tilastokomissio on sen hyväksynyt (Statistical Papers, Series M, N°77, CPC ver 1.0, 1998).

4. Sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoituksena tai vaikutuksena on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

5. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 91 ja 92 artiklassa tarkoitettuja markkinoille pääsyn tai kansallisen kohtelun rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä koskeva edellytys ja lainmukaisen kotipaikan sijaitsemista alueella, jolla taloudellista toimintaa harjoitetaan, koskeva edellytys) sovelletaan joka tapauksessa Georgian sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin ja itsenäisiin ammatinharjoittajiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

6. Kaikkia muita maahantuloa, oleskelua, työskentelyä ja sosiaaliturvaa koskevia EU:n ja sen jäsenvaltioiden lakeja ja määräyksiä, mukaan luettuna oleskelun kestoa, vähimmäispalkkoja ja työehtosopimuksia koskevat määräykset, on sovellettava edelleen.

7. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolen myöntämiä tukia.

8. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita unionin tämän sopimuksen liitteessä XIV-A vahvistamien julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa asianomaisilla toimialoilla.

9. Toimialoilla, joilla sovelletaan taloudellista tarveharkintaa, sen pääasiallisena perusteena on alan markkinatilanteen arviointi siinä jäsenvaltiossa tai sillä alueella, jossa tai jolla palvelua on tarkoitus tarjota, mukaan luettuina olemassa olevien palveluntarjoajien määrä ja niihin kohdistuvat vaikutukset.

10. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.

Osapuolet sallivat niiden alueelle tapahtuvan toisen osapuolen sopimusperusteisten palveluntarjoajien palveluntarjonnan luonnollisten henkilöiden läsnäolon kautta tämän sopimuksen 91 artiklassa vahvistettujen ehtojen mukaisesti seuraavilla toimialoilla:

a) kansainvälistä julkisoikeutta ja ulkomaista lainsäädäntöä (eli muuta kuin unionin lainsäädäntöä) koskevat oikeudelliset palvelut;

b) laskentatoimen palvelut ja kirjanpitopalvelut;

c) verotukseen liittyvät neuvontapalvelut;

d) arkkitehtipalvelut sekä kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut;

e) tekniset palvelut ja tekniset kokonaispalvelut;

f) tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut;

g) tutkimus- ja kehittämispalvelut;

h) mainonta;

i) liikkeenjohdon konsultointipalvelut;

j) liikkeenjohdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut;

k) tekniset testaus- ja analysointipalvelut;

l) tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut;

m) laitteiden huolto- ja korjauspalvelut myynnin tai vuokrauksen jälkeisiä palveluja koskevan sopimuksen yhteydessä;

n) käännöspalvelut;

m) rakennusalueen tutkimustyöt;

p) ympäristöpalvelut;

r) matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut;

s) viihdepalvelut.

Osapuolet sallivat niiden alueelle tapahtuvan toisen osapuolen itsenäisten ammatinharjoittajien palveluntarjonnan luonnollisten henkilöiden läsnäolon kautta tämän sopimuksen 92 artiklassa vahvistettujen ehtojen mukaisesti seuraavilla toimialoilla:

a) kansainvälistä julkisoikeutta ja ulkomaista lainsäädäntöä (eli muuta kuin unionin lainsäädäntöä) koskevat oikeudelliset palvelut;

b) arkkitehtipalvelut sekä kaupunkisuunnittelu ja maisemasuunnittelu;

c) tekniset palvelut ja tekniset kokonaispalvelut;

d) tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut;

e) liikkeenjohdon konsultointipalvelut ja niihin liittyvät palvelut;

f) käännöspalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
KAIKKI TOIMIALAT	Tunnustaminen EU: EU:n direktiivejä tutkintotodistusten vastavuoroisesta tunnustamisesta sovelletaan ainoastaan EU:n jäsenvaltioiden kansalaisiin. Oikeus harjoittaa säänneltyä ammattia yhdessä jäsenvaltiossa ei merkitse oikeutta harjoittaa kyseistä ammattia toisessa jäsenvaltiossa ([1]).

([1]) Jotta kolmansien maiden kansalaisten tutkinnot voidaan tunnustaa koko EU:ssa, on neuvoteltava tämän sopimuksen 96 artiklan mukainen vastavuoroista tunnustamista koskeva sopimus.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Kansainvälistä julkisoikeutta ja ulkomaista lainsäädäntöä (eli muuta kuin EU-lainsäädäntöä) koskevat oikeudelliset neuvontapalvelut (CPC 861 osittain) (1)	AT, CY, DE, EE, IE, LU, NL, PL, PT, SE ja UK: Ei mitään. BE, ES, HR, IT ja EL: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. BG, CZ, DK, FI, HU, LT, MT, RO, SI ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. DK: Oikeudellisten neuvontapalvelujen markkinointi on rajattu asianajajille, joilla on Tanskassa myönnetty elinkeinolupa. Tanskalaisen toimiluvan myöntämisen edellytyksenä on Tanskassa suoritettu lainopillinen tutkinto. FR: Edellytyksenä on täysimääräinen (yksinkertaistettu) pääsy asianajajaliittoon soveltuvuuskokeen perusteella. Asianajajat voivat harjoittaa ”avocat auprès de la Cour de Cassation” ja ”avocat auprès du Conseil d'Etat” -ammatteja kiintiöiden rajoissa ja kansalaisuusvaatimuksen täyttyessä. HR: Oikeudellista edustusta koskeviin palveluihin vaadittava asianajajaliiton täysjäsenyys edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä.
Laskentatoimen palvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 86212, muut kuin ”tilintarkastuspalvelut”, CPC 86213, CPC 86219 ja CPC 86220)	BE, CY, DE, EE, ES, IE, IT, LU, NL, PL, PT, SI, SE ja UK: Ei mitään. AT: Työnantajan on oltava kotimaansa asianomaisen ammatillisen toimielimen jäsen, jos tällainen toimielin on perustettu. FR: Lupavaatimus. Laskentatoimen palvelujen ja kirjanpitopalvelujen tarjoaminen edellyttää talous-, finanssi- ja teollisuusministerin päätöstä ulkoministerin suostumuksella. BG, CZ, DK, EL, FI, HU, LT, LV, MT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. HR: Asuinpaikkavaatimus.
Verotukseen liittyvät neuvontapalvelut (CPC 863) (2)	BE, DE, EE, ES, FR, IE, IT, LU, NL, PL, SI, SE ja UK: Ei mitään. AT: Työnantajan on oltava kotimaansa asianomaisen ammatillisen toimielimen jäsen, jos tällainen toimielin on perustettu, edustaminen toimivaltaisissa viranomaisissa edellyttää kansalaisuusvaatimuksen täyttymistä. BG, CZ, DK, EL, FI, HU, LT, LV, MT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. CY: Ei sitoumuksia veroilmoitusten esittämisen osalta. PT: Ei sitoumuksia. HR, HU: Asuinpaikkavaatimus.
Arkkitehtipalvelut sekä Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8671 ja CPC 8674)	EE, EL, FR, IE, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE ja UK: Ei mitään. BE, ES, HR, IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. FI: Luonnollisen henkilön on osoitettava, että hänellä on tarjottavaan palveluun liittyvää erityisosaamista. BG, CY, CZ, DE, FI, HU, LT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. AT: Ainoastaan suunnittelupalvelut, joissa: taloudellinen tarveharkinta. HR, HU ja SK: Asuinpaikkavaatimus.

(1) Oikeudellisten palvelujen tarjoaminen edellyttää muun palveluntarjoamisen tavoin EU:n jäsenvaltioissa sovellettavien lupavaatimusten ja -menettelyjen täyttymistä. Asianajajilta, jotka tarjoavat kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen lainsäädäntöön liittyviä oikeudellisia palveluja, voidaan näin ollen edellyttää paikallisten eettisten sääntöjen noudattamista ja kotimaan ammattinimikkeen käyttämistä (ellei isäntämaan ammattinimikkeen käyttämiselle ole saatu hyväksyntää), vakuutusta koskevien vaatimusten täyttämistä, yksinkertaista rekisteröitymistä isäntämaan asianajajaliittoon tai yksinkertaistettua pääsyä isäntämaan asianajajaliittoon läpäisemällä soveltuvuuskoe sekä lainmukaista kotipaikkaa tai toimipaikkaa isäntämaassa.

(2) Ei sisällä verokysymyksiin liittyviä oikeudellisia neuvonta- ja edustuspalveluja, jotka sisältyvät kansainväliseen julkisoikeuteen ja ulkomaiseen oikeuteen liittyviä lakiasiainpalveluja koskevaan kohtaan.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Tekniset palvelut sekä Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8672 ja CPC 8673)	EE, EL, FR, IE, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE ja UK: Ei mitään. BE, ES, HR ja IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. FI: Luonnollisen henkilön on osoitettava, että hänellä on tarjottavaan palveluun liittyvää erityisosaamista. BG, CY, CZ, DE, FI, HU, LT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. AT: Ainoastaan suunnittelupalvelut, joissa: taloudellinen tarveharkinta. HR ja HU: Asuinpaikkavaatimus.
Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut (CPC 84)	EE, EL, FR, IE, LU, MT, NL, PL, PT, SI ja SE: Ei mitään. ES ja IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. BE: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. AT, DE, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, RO, SK ja UK: Taloudellinen tarveharkinta. HR: Sopimusperusteisia palveluntarjoajia koskee asuinpaikkavaatimus. Ei sitoumuksia itsenäisten ammatinharjoittajien osalta.
Tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851, 852 pl. psykologien palvelut (1), 853)	EU, paitsi BE: Vaaditaan hyväksytyn tutkimusorganisaation kanssa tehty vastaanottosopimus (2). CZ, DK ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. BE ja UK: Ei sitoumuksia. HR: Asuinpaikkavaatimus.
Mainonta (CPC 871)	BE, CY, DE, EE, ES, FR, HR, IE, IT, LU, NL, PL, PT, SI, SE ja UK: Ei mitään. AT, BG, CZ, DK, FI, HU, LT, LV, MT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta.
Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	DE, EE, EL, FR, IE, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE, UK: Ei mitään. ES ja IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. BE ja HR: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. AT, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta.
Liikkeenjohdon konsultointipalveluihin liittyvät palvelut (CPC 866)	DE, EE, EL, FR, IE, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE ja UK: Ei mitään. BE, ES, HR ja IT: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. AT, BG, CY, CZ, DK, FI, LT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. HU: Taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta välimies- ja sovittelupalveluja (CPC 86602), joissa: ei sitoumuksia.
Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	BE, DE, EE, EL, ES, FR, HR, IE, IT, LU, NL, PL, SI, SE, UK: Ei mitään. AT, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, LV, MT, PT, RO, SK: Taloudellinen tarveharkinta.

(1) CPC 85201 osittain; sisältyy kohtaan sairaanhoito- ja hammashoitopalvelut.

(2) Kaikissa jäsenvaltioissa Tanskaa lukuun ottamatta tutkimusorganisaation hyväksynnän ja vastaanottosopimuksen on täytettävä kolmansien maiden kansalaisten erityisestä maahanpääsymenettelystä tieteellistä tutkimusta varten 12 päivänä lokakuuta 2005 annetun direktiivin 2005/71/EU vaatimukset.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	BE, EE, EL, ES, HR, IE, IT, LU, NL, PL, SI, SE ja UK: Ei mitään. AT, CY, CZ, DE, DK, FI, HU, LT, LV, MT, PT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. DE: Ei sitoumuksia julkisesti tehtäväänsä nimitettyjen rakennusmittaajien osalta. FR: Ei sitoumuksia maaperätutkimuksen osalta, joka liittyy omistusoikeuksien perustamiseen ja maaoikeuteen. BG: Ei sitoumuksia.
Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	BE, CY, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, NL, PL, PT, SI ja SE: Ei mitään. AT, BG, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, MT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. UK: Ei sitoumuksia.
Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	BE, CY, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI ja SE: Ei mitään. AT, BG, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. UK: Ei sitoumuksia.
Moottoriajoneuvojen, moottoripyörien, moottorikelkkojen ja maantieliikennevälineiden huolto ja korjaus (CPC 6112, CPC 6122, CPC 8867 osittain ja CPC 8868 osittain)	BE, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, NL, PL, PT, SI ja SE: Ei mitään. AT, BG, CY, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, MT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. UK: Ei sitoumuksia.
Ilma-alusten ja niiden osien huolto ja korjaus (CPC 8868 osittain)	BE, CY, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI ja SE: Ei mitään. AT, BG, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. UK: Ei sitoumuksia.
Metallituotteiden, koneiden (ei toimisto-), laitteiden (ei kuljetus- ja toimisto-) sekä henkilökohtaisten ja kotitaloustarvikkeiden huolto ja korjaus ([1]) (CPC 633, CPC 7545, CPC 8861, CPC 8862, CPC 8864, CPC 8865 ja CPC 8866)	BE, EE, EL, ES, FR, HR, IT, LV, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE ja UK: Ei mitään. AT, BG, CY, CZ, DE, DK, FI, HU, IE, LT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta.
Kääntäminen (CPC 87905, pl. virallinen tai varmennettu toiminta)	DE, EE, FR, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE ja UK: Ei mitään. BE, ES, IT ja EL: Itsenäisiin ammatinharjoittajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. CY ja LV: Sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin sovelletaan taloudellista tarveharkintaa. AT, BG, CZ, DK, FI, HU, IE, LT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. HR: Ei sitoumuksia itsenäisten ammatinharjoittajien osalta.
Rakennuskohteen tutkimustyö (CPC 5111)	BE, DE, EE, EL, ES, FR, HR, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE ja UK: Ei mitään. AT, BG, CY, CZ, FI, HU, LT, LV, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta.

([1]) Toimistokoneiden ja -laitteiden, ml. tietokoneet, huolto- ja korjauspalvelut (CPC 845) sisältyvät kohtaan tietokonepalvelut.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Ympäristöpalvelut (CPC 9401 ([1]), CPC 9402, CPC 9403, CPC 9404 ([2]), CPC 94060 ([3]) osittain, CPC 9405, CPC 9406 osittain ja CPC 9409)	BE, EE, ES, FR, HR, IE, IT, LU, MT, NL, PL, PT, SI, SE ja UK: Ei mitään. AT, BG, CY, CZ, DE, DK, EL, FI, HU, LT, LV, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta.
Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (matkaoppaiden palvelut mukaan luettuina ([4])) (CPC 7471)	AT, CZ, DE, EE, ES, FR, IT, LU, NL, PL, SI ja SE: Ei mitään. BG, EL, HU, LT, LV, MT, PT, RO ja SK: Taloudellinen tarveharkinta. BE, CY, DK, FI ja IE: Ei sitoumuksia lukuun ottamatta matkaoppaita (henkilöt, joiden tehtävänä on saattaa vähintään 10 hengen matkailijaryhmiä, ilman että he toimivat oppaina erityiskohteissa) HR: Asuinpaikkavaatimus. UK: Ei sitoumuksia.
Viihdepalvelut audiovisuaalisia palveluja lukuun ottamatta (ml. teatteripalvelut, musiikkiyhtye-, sirkus- ja diskopalvelut) (CPC 9619)	BG, CZ, DE, DK, EE, EL, ES, FI, HU, IE, IT, LT, LU, LV, MT, NL, PL, PT, RO, SK ja SE: Voidaan vaatia ammatillinen erikoispätevyys ([5]). Taloudellinen tarveharkinta. AT: Erikoispätevyysvaatimus ja taloudellinen tarveharkinta lukuun ottamatta henkilöitä, joiden pääasiallinen ammattitaito liittyy taidealaan ja jotka saavat pääasiallisen elantonsa kyseisestä toiminnasta sillä edellytyksellä, että kyseinen henkilö ei harjoita muuta kaupallista toimintaa Itävallassa, jolloin: Ei mitään. CY: Taloudellinen tarveharkinta musiikkiyhtye- ja diskopalvelujen osalta. FR: Ei sitoumuksia sopimusperusteisten palveluntarjoajien osalta, paitsi jos — työlupa annetaan enintään yhdeksäksi kuukaudeksi ja voidaan uusia kolmeksi kuukaudeksi. Taloudellinen tarveharkinta — asianomaisen viihdealan yrityksen on suoritettava maksu Office Français de l'Immigration et de l'Intégration -virastolle. SI: Oleskelun kesto rajattu seitsemään päivään tapahtumaa kohti. Sirkus- ja huvipuistopalvelujen osalta oleskelun kesto on rajattu enintään 30 päivään kalenterivuotta kohti. BE ja UK: Ei sitoumuksia.

([1]) Vastaa viemäröintipalveluja.
([2]) Vastaa poistokaasujen puhdistuspalveluja.
([3]) Vastaa osittain luonnon- ja maisemasuojelupalveluja.
([4]) Palveluntarjoajat, joiden tehtävänä on saattaa vähintään 10 hengen matkailijaryhmiä, ilman että he toimivat oppaina erityiskohteissa.
([5]) Jos pätevyys on hankittu muualla kuin EU:ssa ja sen jäsenvaltioissa, kyseinen jäsenvaltio voi arvioida, vastaako pätevyys sen alueella vaadittavaa pätevyyttä.

LIITE XIV-E

LUETTELO SIJOITTAUTUMISTA KOSKEVISTA VARAUKSISTA (GEORGIA) [1]

1. Jäljempänä esitettävässä luettelossa ilmoitetaan taloudellisen toiminnan alat, joilla unionin sijoittautumisiin ja yrittäjiin sovelletaan tämän sopimuksen 79 artiklan 1 kohdan nojalla Georgian myöntämää kansallista kohtelua tai suosituimmuuskohtelua koskevia varauksia.

   Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) luettelo horisontaalisista varauksista, joita sovelletaan kaikkiin toimialoihin tai osa-aloihin, ja

   b) toimiala- tai osa-alakohtaisia varauksia koskeva luettelo, jossa ilmoitetaan asianomainen toimiala tai osa-ala sekä sovellettava varaus (sovellettavat varaukset).

   Varaus, joka koskee toimintaa, jota ei vapauteta (ei sitoumuksia), ilmaistaan seuraavasti: ”Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita.”

   Niillä toimialoilla, joilla Georgia ei tee varauksia, se täyttää tämän sopimuksen 79 artiklan 1 kohdan mukaiset velvoitteet ilman varauksia (vaikka tietyllä toimialalla ei ole varauksia, siihen voidaan kuitenkin soveltaa horisontaalisia varauksia).

2. Tämän sopimuksen 76 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

3. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.

4. Tämän sopimuksen 79 artiklan mukaisesti syrjimättömät vaatimukset, kuten oikeudellista muotoa tai velvollisuutta hankkia lisenssi tai lupa koskevat vaatimukset, joita sovelletaan kaikkiin alueella toimiviin palveluntarjoajiin kansallisuudesta, asuinpaikasta tai muusta vastaavasta perusteesta riippumatta, eivät sisälly tähän liitteeseen, koska tämä sopimus ei vaikuta niihin.

5. Mikäli Georgia pitää voimassa varauksen, joka edellyttää palveluntarjoajalta kansalaisuutta, pysyvää asuinpaikkaa tai asumista sen alueella edellytyksenä palvelun tarjoamiselle sen alueella, tämän sopimuksen liitteessä XIV-G mainittua varausta pidetään soveltuvassa määrin tämän liitteen soveltamisalaan kuuluvaa sijoittautunutta yksikköä koskevana varauksena.

Horisontaaliset varaukset

Tuet

Tukikelpoisuus voi edellyttää, että henkilö on sijoittautunut tietylle maantieteelliselle alueelle Georgiassa.

Yksityistäminen

Organisaatio, jossa valtion omistusosuus on yli 25 prosenttia, ei voi osallistua ostajana yksityistämisprosessiin (markkinoillepääsyä koskeva rajoitus).

”Rajoitetun vastuun yhtiön” johtajista vähintään yhden on asuttava Georgiassa. Sivuliikkeen perustaminen edellyttää, että Georgiassa asuu yksi edustaja (luonnollinen henkilö), joka on saanut yritykseltä asianmukaisen valtuutuksen edustaa sitä täysimääräisesti.

[1] Tämä asiakirja on laadittu 10. heinäkuuta 1991 päivätyn WTO:n palvelualaluokitusluettelon (MTN.GNS/W/120) pohjalta.

Kiinteistöjen hankinta

Ei sitoumuksia lukuun ottamatta seuraavia:

i) muun kuin maatalousmaan hankkiminen;

ii) sellaisten rakennusten hankkiminen, joita tarvitaan palvelutoimintojen suorittamiseen;

iii) maatalousmaan leasing-vuokraus enintään 49 vuodeksi, ja muun kuin maatalousmaan enintään 99 vuodeksi;

iv) yhteisyritysten toteuttama maatalousmaan hankinta.

Alakohtaiset varaukset

Kalatalous

Ei markkinoillepääsyn, kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita kalatalouden osalta. Pääsy Georgian vesialueille kalanpyyntiä varten myönnetään vastavuoroisuusperiaatteen mukaisesti.

Yrityspalvelut

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita siirteiden eikä ruumiinavausten osalta (9312).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita muiden lakiasianpalvelujen osalta (1.A.k)) ([1*]).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita maatalouteen, metsästykseen ja kalastukseen liittyvien palvelujen osalta (CPC 881, pl. 88110).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita palkkio- tai sopimusperusteisten koksin, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen valmistukseen liittyvien palvelujen osalta (CPC 8845).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita ilmavalokuvauksen osalta (CPC 87504 osittain).

Viestintäpalvelut

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita postipalvelujen osalta (CPC 7511).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita yhdistelmäohjelmien tekemisen eikä yleisradiopalvelujen osalta (CPC 96133).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita ohjelmien lähetyspalvelujen osalta (CPC 7524).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita muiden viestintäpalvelujen osalta (2.E)*.

Rakennuspalvelut ja niihin liittyvät tekniset palvelut

Koko henkilöstöstä vähintään 50 prosentin on oltava Georgian kansalaisia.

([1*]) Palvelut on luokiteltu 10. heinäkuuta 1991 päivätyn WTO:n palvelualaluokitusluettelon (MTN.GNS/W/120) mukaisesti.

Jakelupalvelut

– Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita jakelupalvelujen osalta (4.E)*.

Koulutuspalvelut

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisesti rahoitettavien ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelujen osalta (CPC 922).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita julkisesti rahoitettavien korkea-asteen koulutuspalvelujen osalta (CPC 923).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita muiden koulutuspalvelujen osalta (CPC 929).

Rahoituspalvelut

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita muiden rahoituspalvelujen osalta, mukaan luettuna työntekijöille maksettavat korvaukset (7.C)*.

Terveydenhuoltopalvelut ja sosiaalipalvelut

— Georgiassa työskentelevien lääkäreiden on osattava georgiaa (valtion virallinen kieli).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita muiden terveydenhuoltopalvelujen ja sosiaalipalvelujen osalta (8.D)*.

Matkailu ja matkailupalvelut

Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita muun matkailun ja muiden matkailupalvelut osalta (9.D)*.

Virkistys-, kulttuuri- ja urheilupalvelut

Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita muiden virkistys-, kulttuuri- ja urheilupalvelujen osalta (10.E)*.

Liikennepalvelut

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita meriliikenteen henkilöliikenteen (CPC 7211) ja meriliikenteen tukipalvelujen (CPC 745 osittain) osalta.

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita ilmaliikennepalvelujen osalta, mukaan luettuna henkilöliikenne (CPC 731), tavaraliikenne (CPC 732), ilma-alusten vuokrauspalvelut miehistöineen (CPC 734) ja ilmaliikenteen tukipalvelut (CPC 746).

— Rautatieliikennepalvelut (CPC 7111, CPC 7112 ja CPC 7113) - Rautatieinfrastruktuuri on valtion omaisuutta ja sen käyttöön liittyy monopoli. Ei mitään rautatieliikenteen osalta.

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita rautatieliikenteen tukipalvelujen osalta (CPC 743).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita tieliikennepalvelujen osalta, mukaan luettuna henkilöliikenne (CPC 7121 ja CPC 7122), kaupallisten ajoneuvojen vuokraus kuljettajineen (CPC 7124) ja tieliikenteen tukipalvelut (CPC 744). Vastavuoroisuuteen perustuvien kahdenvälisten tieliikennesopimusten mukaisesti asianomaiset valtiot voivat harjoittaa kansainvälistä henkilö- ja tavaraliikennettä.

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita putkijohtokuljetusten osalta, mukaan luettuna polttoaineiden kuljetus (CPC 7131) ja muiden tavaroiden kuljetus (CPC 7139).

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita muiden liikennepalvelujen osalta (11.I)*.

— Ei kansallisen kohtelun eikä suosituimmuuskohtelun velvoitteita muiden muualle luokittelemattomien palvelujen osalta (CPC 95, CPC 97, CPC 98 ja CPC99).

LIITE XIV-F

LUETTELO RAJATYLITTÄVIEN PALVELUIDEN TARJONTAA KOSKEVISTA SITOUMUKSISTA (GEORGIA) [1]

1. Jäljempänä esitettävässä sitoumusluettelossa ilmoitetaan Georgian tämän sopimuksen 86 artiklan mukaisesti vapauttamat palvelualat sekä unionin palveluihin ja palveluntarjoajiin kyseisillä aloilla varausten muodossa sovellettavat markkinoille pääsyä ja kansallista kohtelua koskevat rajoitukset. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jota koskevan sitoumuksen osapuoli tekee, sekä se, millä laajuudella vapautettuihin aloihin sovelletaan varauksia, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Sitoumuksia ei sovelleta toimialoilla ja osa-aloilla, joita ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöinnissä "CPC" tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta, sellaisena kuin se on esitetty 10. heinäkuuta 1991 päivätyssä WTO:n palvelualaluokitusluettelossa (MTN.GNS/W/120).

3. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 84 ja 85 artiklassa tarkoitettuja markkinoille pääsyn tai kansallisen kohtelun rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, yleispalveluvelvoitteet, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä koskeva edellytys sekä syrjimätön vaatimus, jonka mukaan tiettyä toimintaa ei saa harjoittaa suojelluilla luonnonalueilla eikä historiallisesti tai taiteellisilta arvoiltaan erityisen merkittävillä alueilla) sovelletaan joka tapauksessa toisen osapuolen yrittäjiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita luettelossa.

4. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita muodon 1 soveltamista tietyillä palvelualoilla ja osa-aloilla eikä sijoittautumista koskevassa sitoumusluettelossa kuvattujen julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa.

5. Tämän sopimuksen 76 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolten myöntämiä tukia.

6. Sitoumusluetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia yksittäisille luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.

7. Muodoilla 1 ja 2 viitataan tämän sopimuksen 77 artiklan m alakohdan i ja ii alakohdassa tarkoitettuihin palvelun tarjoamisen muotoihin.

Horisontaaliset varaukset

Ei sitoumuksia tukien osalta.

Alakohtaiset varaukset

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
1. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut (mukaan luettuna kotimaan lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskeva oikeudellinen neuvonta) (CPC 861)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Laskentatoimen palvelut, tilintarkastuspalvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 862)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

[1] Tämä asiakirja on laadittu 10. heinäkuuta 1991 päivätyn WTO:n palvelualaluokitusluettelon (MTN.GNS/W/120) pohjalta.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
c) Verotukseen liittyvät palvelut (CPC 863)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Arkkitehtipalvelut (CPC 8671)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
e) Tekniset palvelut (CPC 8672)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
f) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8673)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
g) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8674*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
h) Sairaanhoito- ja hammashoitopalvelut (pl. siirteet ja ruumiinavaukset) (CPC 9312)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
i) Eläinlääkintäpalvelut (CPC 932)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
B. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut	
a) Tietokonelaitteistojen asennukseen liittyvät konsultointipalvelut (CPC 841)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Ohjelmistojen asennuspalvelut (CPC 842)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Tietojenkäsittelypalvelut (CPC 843)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Tietokantapalvelut (CPC 844)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
e) Toimistokoneiden ja -laitteiden sekä tietokoneiden huolto- ja korjauspalvelut (CPC 845)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
e) Tiedonvalmistelupalvelut (CPC 849)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Tutkimus- ja kehittämispalvelut	
a) Luonnontieteen tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 852)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Tieteidenväliset tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 853)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
D. Kiinteistöpalvelut	
a) Omaan tai kolmannen osapuolen lukuun suoritettavat kiinteistöpalvelut (CPC 821)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut (CPC 822)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
E. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
a) Aluksiin liittyvät (CPC 83103)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Ilma-aluksiin liittyvät (CPC 83104)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Muihin kulkuneuvoihin liittyvät (CPC 83101, CPC 83102 ja CPC 83105)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Muihin koneisiin ja laitteisiin liittyvä (CPC 83106 – CPC 83109)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
e) Videoiden ja optisten levyjen vuokraus ja leasing-vuokraus (CPC 83202)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
F. Muut yrityspalvelut	
a) Mainospalvelut (CPC 871)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Markkinatutkimuspalvelut (CPC 864)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Liikkeenjohdon konsultointiin liittyvät palvelut (CPC 866)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
f) Maatalouteen, metsästykseen ja metsätalouteen liittyvät palvelut (CPC 88110)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
g) Kalastukseen liittyvät palvelut (CPC 882**)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
h) Kaivostoimintaan liittyvät palvelut (CPC 883**)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
i) Teollisuuteen liittyvät palvelut (CPC 885, CPC 886, CPC 8841 – CPC 8844 ja CPC 8846 – CPC 8849)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
j) Energian jakeluun liittyvät palvelut (CPC 887**)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
k) Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelut (CPC 87205 ja CPC 87206)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
m) Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
p) Valokuvauspalvelut (CPC 875), pl. ilmakuvauspalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
q) Pakkauspalvelut (CPC 876)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
r) Julkaisu- ja painopalvelut (CPC 88442)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
s) Kokouspalvelut (CPC 8790 osittain)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
t) Muut Henkilökohtaisten ja kotitaloustavaroiden korjauspalvelut (CPC 633)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
Metallituotteiden, koneiden ja laitteiden korjauspalvelut (CPC 886)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
Muut yrityspalvelut (CPC 879, pl. 87909)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
2. VIESTINTÄPALVELUT	
B. Kuriiripalvelut (CPC 7512)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Televiestintäpalvelut	
a) Puhelinpalvelut (CPC7521)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Pakettivälitteiset tiedonsiirtopalvelut (CPC 7523*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Piirikytkentäiset tiedonsiirtopalvelut (CPC 7523**)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Teleksipalvelut (CPC 7523*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
e) Lennätinpalvelut (CPC 7522)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
f) Faksipalvelut (CPC 7521* ja CPC 7529*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
g) Yksityisiä vuokrajohtoja koskevat palvelut (CPC 7522* ja CPC 7523*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
h) Sähköposti (CPC 7523*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
i) Puheposti (CPC 7523*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
j) Sähköinen tieto- ja tietokantahaku (CPC 7523*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
k) Organisaatioiden välinen tiedonsiirto (EDI) (CPC 7523*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
l) Parannetut tai lisäarvofaksipalvelut, ml. etappivälitys (store and forward, store and retrieve) (CPC 7523*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
m) Koodin ja protokollan muuntaminen	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
n) Sähköinen tietojen ja/tai datan käsittely (tapahtumakäsittely mukaan luettuna) (CPC 843*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
o) Muut matkaviestintäpalvelut Analogiset/Digitaaliset matkapuhelinpalvelut (CPC 75213*) PCS-viestintäpalvelut (henkilökohtaiset viestintäpalvelut) CPC 75213*) Henkilöhakupalvelut (CPC 75291*) Matkaviestinnän datapalvelut (CPC 7523*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
D. Audiovisuaalipalvelut	
a) Elokuvien ja videoiden tuotanto- ja jakelupalvelut (CPC 9611)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Elokuvien esityspalvelut (CPC 9612)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Radio- ja televisiopalvelut, pl. lähetyspalvelut (CPC 9613, pl. 96133)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
e) Äänitallennus	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
3. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT	
A. Yleiset talonrakennustyöt (CPC 512)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
B. Yleiset maa- ja vesirakennustyöt (CPC 513)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Asennus- ja kokoonpanotyöt (CPC 514 ja 516)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
D. Rakennusten viimeistelytyöt (CPC 517)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
E. Muut (CPC 511, CPC 515 ja CPC 518)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
4. JAKELUPALVELUT	
A. Komissionääripalvelut (CPC 621)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
B. Tukkukaupan palvelut (CPC 622)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Vähittäiskaupan palvelut (CPC 631, CPC 632, CPC 611 ja CPC 612)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
D. Franchising-toiminta (CPC 8929)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
5. KOULUTUSPALVELUT	
A. Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
B. Yksityisesti rahoitettavat ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut (CPC 922*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Yksityisesti rahoitettavat korkea-asteen koulutuspalvelut (CPC 923*)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
D. Aikuiskoulutus (CPC 924)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
6. YMPÄRISTÖPALVELUT	
A. Jätevesipalvelut (CPC 9401)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointi- ja neuvontapalveluja. Muodon 2 osalta Ei mitään.
B. Jätehuoltopalvelut (CPC 9402)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointi- ja neuvontapalveluja. Muodon 2 osalta Ei mitään.
C. Puhtaanapito ja vastaavat palvelut (CPC 9403)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointi- ja neuvontapalveluja. Muodon 2 osalta Ei mitään.
D. Poistokaasujen puhdistuspalvelut (CPC 9404)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointi- ja neuvontapalveluja. Muodon 2 osalta Ei mitään.
E. Meluntorjuntapalvelut (CPC 9405)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointi- ja neuvontapalveluja. Muodon 2 osalta Ei mitään.
F. Muut luonnon- ja maisemansuojelua koskevat palvelut (CPC 9406)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia lukuun ottamatta konsultointi- ja neuvontapalveluja. Muodon 2 osalta Ei mitään.
G. Muut ympäristönsuojelupalvelut (CPC 9409)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
7. RAHOITUSPALVELUT	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	
a) Henkivakuutus-, tapaturma- ja sairausvakuutuspalvelut (pl. työntekijöiden vahinkovakuutus) (CPC 81211, CPC 81291 ja CPC 81212)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
b) Vahinkovakuutuspalvelut (CPC 8129, pl. CPC 81291 ja pl. CPC 81293)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
— Meri-, ilma- ja muut kuljetusvakuutuspalvelut (CPC 81293)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Jälleen- ja edelleenvakuutus (CPC 81299)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Vakuutusalan liitännäispalvelut, kuten neuvonta-, aktuaari-, riskinarviointi- ja vahingonkäsittelypalvelut (CPC 8140)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
Vakuutusten välittäminen, kuten vakuutusmeklarien ja -asiamiesten toiminta (CPC 8140)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
B. Pankki- ja muut rahoituspalvelut	
a) Talletusten ja muiden takaisinmaksettavien varojen vastaanotto yleisöltä (CPC 81115 – CPC81119)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Kaikenlainen lainaustoiminta, mukaan luettuna muun muassa kulutusluotot, kiinnitysluotot, factoring-rahoitus ja liiketoiminnan rahoitus (CPC 8113)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Rahoitusleasing (CPC 8112)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Kaikki maksu- ja rahansiirtopalvelut (CPC 81339)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
e) Takaukset ja sitoumukset (CPC 81199)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
f) Kaupankäynti omaan tai asiakkaitten lukuun pörssissä, OTC-markkinoilla tai muuten seuraavilla välineillä:	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
— rahamarkkinavälineet (sekit, vekselit, talletustodistukset jne.) (CPC 81339); — ulkomaanvaluutta (CPC 81333);	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
— johdannaistuotteet, esimerkiksi futuurit ja optiot (CPC 81339);	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
— valuuttakurssit ja korkovälineet, mukaan luettuina sellaiset tuotteet kuin swap-sopimukset, korkotermiinit jne. (CPC 81339);	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
— siirtokelpoiset arvopaperit (CPC 81321)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
— muut markkinakelpoiset välineet ja rahoitusomaisuus, mukaan luettuina jalometalliharkot (CPC 81339).	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
g) Osallistuminen asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, myös merkintävastuuseen ja sijoitukseen, ja liikkeeseenlaskuun liittyvien palvelujen tarjoaminen (CPC 8132)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
h) Välitystoiminta rahamarkkinoilla (CPC 81339)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
i) Omaisuuden hoito, kuten käteisvarojen tai arvopaperisalkun hoito, yhteissijoitusten hoidon kaikki muodot, eläkerahastot sekä arvopapereiden talletus- ja notariaattipalvelut (CPC 8119 ja CPC 81323)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
j) Rahoitusomaisuuden, kuten arvopapereiden, johdannaisten ja muiden siirtokelpoisten välineiden maksu- ja clearingpalvelut (CPC 81339 ja CPC 81319)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
k) Neuvonta, välitys ja muut liitännäiset rahoituspalvelut GATS-sopimuksen rahoituspalveluliitteen 5 kohdan a alakohdassa ja v-xv alakohdassa lueteltuihin toimintamuotoihin liittyen, mukaan lukien luottotietotoiminta ja luottotietoanalyysit, sijoituksiin ja arvopaperisalkkuihin liittyvä tutkimus ja neuvonta, yritysostoihin sekä yrityksen uudelleen organisointiin ja toimialastrategiaan liittyvä neuvonta (CPC 8131 ja CPC 8133)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
l) Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvät muiden rahoituspalvelujen tarjoajien ohjelmistot (CPC 8131, CPC 842 ja CPC 844)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
8. TERVEYDENHUOLTOPALVELUT JA SOSIAALIPALVELUT	
A. Terveydenhuoltopalvelut (CPC 931, pl. 93191)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Sosiaalipalvelut (CPC 933)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
9. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT	
A. Hotellit ja ravintolat (ml. ateriapalvelut) (CPC 641 – CPC 643)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
B. Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (CPC 7471)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Matkailijoiden opastuspalvelut (CPC 7472)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
10. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT	
A. Viihdepalvelut (ml. teatteri-, musiikkiyhtye- ja sirkuspalvelut) (CPC 9619)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
B. Uutistoimistopalvelut (CPC 962)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
C. Kirjasto-, arkisto-, museo- ja muut kulttuuripalvelut (CPC 963)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
D. Urheilu- ja muut virkistyspalvelut (CPC 964)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
11. LIIKENNEPALVELUT	
A. Meriliikennepalvelut	
b) Tavaraliikenne (CPC 7212)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Alusten vuokraus miehistöineen (CPC 7213)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868**)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
e) Työntö- ja hinauspalvelut (CPC 7214)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
A. Sisävesiliikenne	
a) Henkilöliikenne (CPC 7221)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
b) Tavaraliikenne (CPC 7222)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
c) Alusten vuokraus miehistöineen (CPC 7223)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868**)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
e) Työntö- ja hinauspalvelut (CPC 7224)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
f) Sisävesiliikenteen tukipalvelut (CPC 745**)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
C. Ilmaliikennepalvelut	
b) Myynti ja markkinointi	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
Tietokonepohjaiset paikanvarausjärjestelmät	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
d) Ilma-alusten huolto ja korjaus (CPC 8868**)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
E. Rautatieliikennepalvelut (CPC 7111, CPC 7112 ja CPC 7113)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
d) Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868**)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
F. Tieliikennepalvelut	
d) Tieliikennekaluston huolto ja korjaus (CPC 6112 ja CPC 8867)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
e) Tavaraliikennepalvelut (CPC 7123)	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
H. Kaikkien liikennemuotojen liitännäispalvelut	
a) Lastinkäsittelypalvelut (CPC 741)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
b) Varastointipalvelut (CPC 742)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748)	Muodon 1 osalta Ei sitoumuksia. Muodon 2 osalta Ei mitään.
d) Muut liikenteen tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749*) — Lastinvälityspalvelut — Laskujen tarkastus ja rahtihintojen tietopalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.
— Rahdintarkastuspalvelut	Muotojen 1 ja 2 osalta Ei mitään.

LIITE XIV-G

LUETTELO AVAINHENKILÖSTÖÄ, KORKEAKOULUTUTKINNON SUORITTANEITA HARJOTTELIJOITA JA YRITYSMYYJIÄ KOSKEVISTA VARAUKSISTA [1] **(GEORGIA)**

1. Jäljempänä esitettävässä varausluettelossa ilmoitetaan tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kauppaan liittyvät kysymykset) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) 2 ja 3 jakson mukaisesti vapautettu taloudellinen toiminta, johon sovelletaan avainhenkilöstöä ja korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita koskevia rajoituksia tämän sopimuksen 89 artiklan mukaisesti ja yritysmyyjiä koskevia rajoituksia tämän sopimuksen 90 artiklan mukaisesti, sekä eritellään kyseiset rajoitukset. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Georgia ei tee avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita ja yritysmyyjiä koskevia sitoumuksia sellaisen taloudellisen toiminnan osalta, jota ei vapauteta (pysyy ilman sitoumuksia) tämän sopimuksen IV osaston (Kauppa ja kauppaan liittyvät kysymykset) 6 luvun (Sijoittautuminen, palvelukauppa ja sähköinen kauppa) 2 ja 3 jakson nojalla.

2. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöinnissä "CPC" tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta, sellaisena kuin se on esitetty 10. heinäkuuta 1991 päivätyssä WTO:n palvelualaluokitusluettelossa (MTN.GNS/W/120).

3. Avainhenkilöstöä, korkeakoulututkinnon suorittaneita harjoittelijoita, yrityspalvelujen myyjiä ja tavaroiden myyjiä koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoituksena tai vaikutuksena on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

4. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 89 ja 90 artiklassa tarkoitettuja markkinoille pääsyn tai kansallisen kohtelun rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä koskeva edellytys ja lainmukaisen kotipaikan sijaitsemista alueella, jolla taloudellista toimintaa harjoitetaan, koskeva edellytys) sovelletaan joka tapauksessa EU:n avainhenkilöstöön, korkeakoulututkinnon suorittaneisiin harjoittelijoihin ja yritysmyyjiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

5. Kaikkia muita maahantuloa, oleskelua, työskentelyä ja sosiaaliturvaa koskevia Georgian lakeja ja määräyksiä, mukaan luettuina oleskelun kestoa, vähimmäispalkkoja ja työehtosopimuksia koskevat määräykset, on sovellettava edelleen.

6. Tämän sopimuksen 76 artiklan 3 kohdan mukaisesti jäljempänä oleva luettelo ei sisällä toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolen myöntämiä tukia.

7. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita sijoittautumista koskevassa sitoumusluettelossa kuvattujen julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa.

8. Toimialoilla, joilla sovelletaan taloudellista tarveharkintaa, sen pääasiallisena perusteena on alan markkinatilanteen arviointi Georgiassa tai sillä alueella, jossa tai jolla palvelua on tarkoitus tarjota, mukaan luettuina olemassa olevien palveluntarjoajien määrä ja niihin kohdistuvat vaikutukset.

9. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.

Alakohtaiset varaukset

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
1. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
Siirteet ja ruumiinavaukset (CPC 9312 osittain)	Ei sitoumuksia.
Muut ammatilliset palvelut (1.A.k))* [1]	Ei sitoumuksia.
F. Muut yrityspalvelut	
Maatalouteen, metsästykseen ja metsätalouteen liittyvät palvelut (CPC 881, pl. CPC 88110)	Ei sitoumuksia.

[1] Tämä asiakirja on laadittu 10. heinäkuuta 1991 päivätyn WTO:n palvelualaluokitusluettelon (MTN.GNS/W/120) pohjalta.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
Palkkio- tai sopimusperusteiset koksin, öljytuotteiden ja ydinpolttoaineen valmistukseen liittyvät palvelut (CPC 8845)	Ei sitoumuksia.
Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelut (CPC 872, pl. CPC 87205 ja CPC 87206)	Ei sitoumuksia.
Etsivä- ja turvallisuuspalvelut (CPC 873)	Ei sitoumuksia.
Ilmavalokuvaus (CPC 87504)	Ei sitoumuksia.
2. VIESTINTÄPALVELUT	
A. Postipalvelut (CPC 7511)	Ei sitoumuksia.
4. JAKELUPALVELUT	
E. Muut jakelupalvelut (4.E)*	Ei sitoumuksia.
5. KOULUTUSPALVELUT	
E. Muut koulutuspalvelut (CPC 929)	Ei sitoumuksia.
7. RAHOITUSPALVELUT	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	
Työntekijöiden vahinkovakuutus	Ei sitoumuksia.
C. Muut rahoituspalvelut (7.C)*	Ei sitoumuksia.
8. TERVEYDENHUOLTOPALVELUT JA SOSIAALIPALVELUT	
Muut terveydenhuoltopalvelut ja sosiaalipalvelut (8.D)*	Ei sitoumuksia.
9. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT	
D. Muu matkailu ja muut matkailupalvelut (9.D)*	Ei sitoumuksia.
10. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT	
E. Muut virkistys-, kulttuuri- ja urheilupalvelut (10.E)*	Ei sitoumuksia.
11. LIIKENNEPALVELUT	
A. Meriliikennepalvelut	
a) Henkilöliikenne (CPC 7211)	Ei sitoumuksia.
f) Meriliikenteen tukipalvelut (CPC 745**)	Ei sitoumuksia.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
B. Sisävesiliikenne	
d) Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868**)	Ei sitoumuksia.
f) Sisävesiliikenteen tukipalvelut (CPC 745**)	Ei sitoumuksia.
C. Ilmaliikennepalvelut	
a) Henkilöliikenne (CPC 731)	Ei sitoumuksia.
b) Tavaraliikenne (CPC 732)	Ei sitoumuksia.
c) Ilma-alusten vuokraus miehistöineen (CPC 734)	Ei sitoumuksia.
e) Ilmaliikenteen tukipalvelut (CPC 746)	Ei sitoumuksia.
E. Rautatieliikennepalvelut	
e) Rautatieliikennepalvelujen tukipalvelut (CPC 743)	Ei sitoumuksia.
F. Tieliikennepalvelut	
a) Henkilöliikenne (CPC 7121 ja CPC 7122)	Ei sitoumuksia.
c) Kaupallisten ajoneuvojen vuokraus kuljettajineen (CPC 7124)	Ei sitoumuksia.
e) Tieliikennepalvelujen tukipalvelut (CPC 744)	Ei sitoumuksia.
G. Putkijohtokuljetus	
a) Polttoaineiden kuljetus (CPC 7131)	Ei sitoumuksia.
b) Muiden tavaroiden kuljetus (CPC 7139)	Ei sitoumuksia.
Muut liikennepalvelut (11.I)*	Ei sitoumuksia.
12. Muut muualle luokittelemattomat palvelut (CPC 95, CPC 97, CPC 98 ja CPC 99)	Ei sitoumuksia.

(1) * Palvelut on luokiteltu 10. heinäkuuta 1991 päivätyn WTO:n palvelualaluokitusluettelon (MTN.GNS/W/120) mukaisesti.

LIITE XIV-H

LUETTELO SOPIMUSPERUSTEISIA PALVELUNTARJOAJIA JA ITSENÄISIÄ AMMATINHARJOITTAJIA KOSKEVISTA VARAUKSISTA [1] **(GEORGIA)**

1. Osapuolet sallivat niiden alueelle tapahtuvan toisen osapuolen sopimusperusteisten palveluntarjoajien ja itsenäisten ammatinharjoittajien palveluntarjonnan luonnollisten henkilöiden läsnäolon kautta tämän sopimuksen 91 ja 92 artiklan nojalla jäljempänä luetelluilla taloudellisen toiminnan aloilla niihin sovellettavien rajoitusten mukaisesti.

2. Luettelo rakentuu seuraavasti:

   a) ensimmäisessä sarakkeessa ilmoitetaan toimiala tai osa-ala, jolla rajoituksia sovelletaan, ja

   b) toisessa sarakkeessa esitetään sovellettavat varaukset.

   Georgia ei tee sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia muiden kuin jäljempänä erikseen tässä liitteessä lueteltujen toimialojen osalta.

3. Yksittäisten toimialojen ja osa-alojen yksilöinnissä ”CPC” tarkoittaa yhteistä tavaraluokitusta, sellaisena kuin se on esitetty 10. heinäkuuta 1991 päivätyssä WTO:n palvelualaluokitusluettelossa (MTN.GNS/W/120).

4. Sopimusperusteisia palveluntarjoajia ja itsenäisiä ammatinharjoittajia koskevia sitoumuksia ei sovelleta, jos heidän tilapäisen läsnäolonsa tarkoituksena tai vaikutuksena on osallistuminen tai muunlainen vaikuttaminen työntekijöiden ja johdon välisen riidan tai neuvottelujen tulokseen.

5. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat pätevyysvaatimuksia ja -menettelyjä, teknisiä standardeja tai lupavaatimuksia ja -menettelyjä, elleivät ne ole tämän sopimuksen 91 ja 92 artiklassa tarkoitettuja markkinoille pääsyn tai kansallisen kohtelun rajoituksia. Kyseisiä toimenpiteitä (esim. toimiluvan saamista koskeva edellytys, tutkintotodistusten tunnustuksen saamista säännellyillä aloilla koskeva edellytys, tiettyjen tutkintojen, ml. kielitutkinnot, läpäisemistä koskeva edellytys ja lainmukaisen kotipaikan sijaitsemista alueella, jolla taloudellista toimintaa harjoitetaan, koskeva edellytys) sovelletaan joka tapauksessa unionin sopimusperusteisiin palveluntarjoajiin ja itsenäisiin ammatinharjoittajiin, vaikka toimenpiteitä ei mainita jäljempänä olevassa luettelossa.

6. Kaikkia muita maahantuloa, oleskelua, työskentelyä ja sosiaaliturvaa koskevia Georgian lakeja ja määräyksiä, mukaan luettuina oleskelun kestoa, vähimmäispalkkoja ja työehtosopimuksia koskevat määräykset, on sovellettava edelleen.

7. Jäljempänä olevaan luetteloon ei sisälly toimenpiteitä, jotka koskevat osapuolen myöntämiä tukia.

8. Jäljempänä oleva luettelo ei rajoita Georgian tämän sopimuksen liitteessä XIV-E vahvistamien julkisten monopolien ja yksinoikeuksien olemassaoloa asianomaisilla toimialoilla.

9. Toimialoilla, joilla sovelletaan taloudellista tarveharkintaa, sen pääasiallisena perusteena on alan markkinatilanteen arviointi Georgiassa tai sillä alueella, jossa tai jolla palvelua on tarkoitus tarjota, mukaan luettuina olemassa olevien palveluntarjoajien määrä ja niihin kohdistuvat vaikutukset.

10. Luetteloon perustuvat oikeudet ja velvoitteet eivät ole sellaisenaan välittömästi sovellettavissa, eivätkä ne näin ollen luo välittömästi oikeuksia luonnollisille henkilöille tai oikeushenkilöille.

11. Osapuolet sallivat niiden alueelle tapahtuvan toisen osapuolen itsenäisten ammatinharjoittajien palveluntarjonnan luonnollisten henkilöiden läsnäolon kautta tämän sopimuksen 92 artiklassa vahvistettujen ehtojen mukaisesti seuraavilla toimialoilla:

    a) Lakiasiainpalvelut (mukaan luettuna kotimaan lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskeva oikeudellinen neuvonta) (CPC 861)

    b) Arkkitehtipalvelut (CPC 8671)

[1] Tämä asiakirja on laadittu 10. heinäkuuta 1991 päivätyn WTO:n palvelualaluokitusluettelon (MTN.GNS/W/120) pohjalta.

c) Tekniset palvelut (CPC 8672)

d) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8673)

e) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8674*)

f) Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut

g) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)

h) Liikkeenjohdon konsultointiin liittyvät palvelut (CPC 866)

i) Muut yrityspalvelut (CPC 879)

Alakohtaiset varaukset

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
1. YRITYSPALVELUT	
A. Ammatilliset palvelut	
a) Lakiasiainpalvelut (mukaan luettuna kotimaan lainsäädäntöä ja kansainvälistä oikeutta koskeva oikeudellinen neuvonta) (CPC 861)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat –Asuinpaikkavaatimus. Asianajajaliiton täysjäsenyyteen saatetaan soveltaa kansalaisuusvaatimusta.
b) Laskentatoimen palvelut, tilintarkastuspalvelut ja kirjanpidon palvelut (CPC 862)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
c) Verotukseen liittyvät palvelut (CPC 863)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
d) Arkkitehtipalvelut (CPC 8671)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat –Asuinpaikkavaatimus. Taloudellinen tarveharkinta.
e) Tekniset palvelut (CPC 8672)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat –Asuinpaikkavaatimus. Taloudellinen tarveharkinta.
f) Tekniset kokonaispalvelut (CPC 8673)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat –Asuinpaikkavaatimus. Taloudellinen tarveharkinta.
g) Kaupunkisuunnittelu- ja maisemasuunnittelupalvelut (CPC 8674*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat –Asuinpaikkavaatimus. Taloudellinen tarveharkinta.
h) Sairaanhoitopalvelut ja hammashoitopalvelut (CPC 9312, pl. siirteet ja ruumiinavaukset)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
i) Eläinlääkintäpalvelut (CPC 932)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
B. Tietokonepalvelut ja niihin liittyvät palvelut	
a) Tietokonelaitteistojen asennukseen liittyvät konsultointipalvelut (CPC 841)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat – Taloudellinen tarveharkinta.
b) Ohjelmistojen asennuspalvelut (CPC 842)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat – Taloudellinen tarveharkinta.
c) Tietojenkäsittelypalvelut (CPC 843)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat – Taloudellinen tarveharkinta.
d) Tietokantapalvelut (CPC 844)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat – Taloudellinen tarveharkinta.
Toimistokoneiden ja -laitteiden sekä tietokoneiden huolto- ja korjauspalvelut (CPC 845)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat – Taloudellinen tarveharkinta.
e) Tiedonvalmistelupalvelut (CPC 849, pl. CPC 8499)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat – Taloudellinen tarveharkinta.
C. Tutkimus- ja kehittämispalvelut	
a) Luonnontieteen tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 851)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
b) Yhteiskuntatieteiden ja humanististen tieteiden tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 852)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
c) Tieteidenväliset tutkimus- ja kehittämispalvelut (CPC 853)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
D. Kiinteistöpalvelut	
a) Omaan tai kolmannen osapuolen lukuun suoritettavat kiinteistöpalvelut (CPC 821)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
b) Palkkio- tai sopimusperusteiset palvelut (CPC 822)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
E. Vuokraus- ja leasingpalvelut ilman käyttäjää tai kuljettajaa	
a) Aluksiin liittyvät (CPC 83103)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
b) Ilma-aluksiin liittyvät (CPC 83104)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
c) Muihin kulkuneuvoihin liittyvät (CPC 83101, CPC 83102 ja CPC 83105)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
d) Muihin koneisiin ja laitteisiin liittyvät (CPC 83106–CPC 83109)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
e) Videoiden ja optisten levyjen vuokraus ja leasing-vuokraus (CPC 83202)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
F. Muut yrityspalvelut	
a) Mainospalvelut (CPC 871)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
b) Markkinatutkimuspalvelut (CPC 864)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
c) Liikkeenjohdon konsultointipalvelut (CPC 865)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat – Taloudellinen tarveharkinta.
d) Liikkeenjohdon konsultointiin liittyvät palvelut (CPC 866)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat – Taloudellinen tarveharkinta.
e) Tekniset testaus- ja analysointipalvelut (CPC 8676)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
f) Maatalouteen, metsästykseen ja metsätalouteen liittyvät palvelut (CPC 88110)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
g) Kalastukseen liittyvät palvelut (CPC 882**)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
h) Kaivostoimintaan liittyvät palvelut (CPC 883**)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
i) Teollisuuteen liittyvät palvelut (CPC 885, CPC 886, CPC 8841–CPC 8844 ja CPC 8846–CPC 8849)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
j) Energian jakeluun liittyvät palvelut (CPC 887**)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
k) Työnvälitys- ja henkilöstönhankintapalvelut (CPC 87205 ja CPC 87206)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
m) Tieteelliset ja tekniset konsultointipalvelut (CPC 8675)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
p) Valokuvauspalvelut (CPC 875, pl. CPC 87504)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
q) Pakkauspalvelut (CPC 876)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
r) Julkaisu- ja painopalvelut (CPC 88442)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
s) Kokouspalvelut (CPC 8790 osittain)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
t) Muut henkilökohtaisten ja kotitaloustavaroiden korjauspalvelut (CPC 633)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
Metallituotteiden, koneiden ja laitteiden korjauspalvelut (CPC 886)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
Muut yrityspalvelut (CPC 879)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään. Itsenäiset ammatinharjoittajat – Taloudellinen tarveharkinta.
2. VIESTINTÄPALVELUT	
B. Kuriiripalvelut (CPC 7512)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
C. Televiestintäpalvelut	
a) Puhelinpalvelut (CPC 7521)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
b) Pakettivälitteiset tiedonsiirtopalvelut (CPC 7523*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
c) Piirikytkentäiset tiedonsiirtopalvelut (CPC 7523**)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
d) Teleksipalvelut (CPC 7523*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
e) Lennätinpalvelut (CPC 7522)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
f) Faksipalvelut (CPC 7521, +7529)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
g) Yksityisiä vuokrajohtoja koskevat palvelut (CPC 7522* ja CPC 7523*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
h) Sähköposti (CPC 7523*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
i) Puheposti (CPC 7523*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
j) Sähköinen tieto- ja tietokantahaku (CPC 7523*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
k) Organisaatioiden välinen tiedonsiirto (EDI) (CPC 7523*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
l) Parannetut tai lisäarvofaksipalvelut, ml. etappivälitys (store and forward, store and retrieve) (CPC 7523*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
m) Koodin ja protokollan muuntaminen	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
n) Sähköinen tietojen ja/tai datan käsittely (tapahtumakäsittely mukaan luettuna) (CPC 843*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
o) Muut matkaviestintäpalvelut Analogiset/Digitaaliset matkapuhelinpalvelut (CPC 75213*) PCS-viestintäpalvelut (henkilökohtaiset viestintäpalvelut) CPC 75213*) Henkilöhakupalvelut (CPC 75291*) Matkaviestinnän datapalvelut (CPC 7523*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

3. RAKENNUSPALVELUT JA NIIHIN LIITTYVÄT TEKNISET PALVELUT

A. Yleiset talonrakennustyöt (CPC 512)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
B. Yleiset maa- ja vesirakennustyöt (CPC 513)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
C. Asennus- ja kokoonpanotyöt (CPC 514+516)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
D. Rakennusten viimeistelytyöt (CPC 517)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
E. Muut (CPC 511, CPC 515 ja CPC 518)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
4. JAKELUPALVELUT	
A. Komissionääripalvelut (CPC 621)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
B. Tukkukaupan palvelut (CPC 622)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
C. Vähittäiskaupan palvelut (CPC 631, CPC 632, CPC 611 ja CPC 612)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
D. Franchising-toiminta (CPC 8929)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
5. KOULUTUSPALVELUT	
A. Alemman perusasteen koulutuspalvelut (CPC 921)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
B. Ylemmän perusasteen ja keskiasteen koulutuspalvelut, ainoastaan yksityisesti rahoitettavat (CPC 922*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
C. Korkea-asteen koulutuspalvelut, ainoastaan yksityisesti rahoitettavat (CPC 923*)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
D. Aikuiskoulutus (CPC 924)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
6. YMPÄRISTÖPALVELUT	
A. Jätevesipalvelut (CPC 9401)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
B. Jätehuoltopalvelut (CPC 9402)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
C. Puhtaanapito ja vastaavat palvelut (CPC 9403)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
D. Poistokaasujen puhdistuspalvelut (CPC 9404)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
E. Meluntorjuntapalvelut (CPC 9405)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
F. Muut luonnon- ja maisemansuojelua koskevat palvelut (CPC 9406)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
G. Muut ympäristönsuojelupalvelut (CPC 9409)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
7. RAHOITUSPALVELUT	
A. Vakuutustoiminta ja siihen liittyvät palvelut	
a) Henkivakuutus-, tapaturma- ja sairausvakuutuspalvelut (pl. työntekijöiden vahinkovakuutus) (CPC 81211, CPC 81291 ja CPC 81212)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
b) Vahinkovakuutuspalvelut (CPC 8129)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
— Meri-, ilma- ja muut kuljetusvakuutuspalvelut (CPC 81293)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
c) Jälleen- ja edelleenvakuutus (CPC 81299)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
d) Vakuutusalan liitännäispalvelut, kuten neuvonta-, aktuaari-, riskinarviointi- ja vahingonkäsittelypalvelut (CPC 8140)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
Vakuutusten välittäminen, kuten vakuutusmeklarien ja -asiamiesten toiminta (CPC 8140)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
B. Pankki- ja muut rahoituspalvelut	
a) Talletusten ja muiden takaisinmaksettavien varojen vastaanotto yleisöltä (CPC 81115 – CPC81119)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
b) Kaikenlainen lainaustoiminta, mukaan luettuna muun muassa kulutusluotot, kiinnitysluotot, factoring-rahoitus ja liiketoiminnan rahoitus (CPC 8113)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
c) Rahoitusleasing (CPC 8112)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
d) Kaikki maksu- ja rahansiirtopalvelut (CPC 81339)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
e) Takaukset ja sitoumukset (CPC 81199)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
f) Kaupankäynti omaan tai asiakkaitten lukuun pörssissä, OTC-markkinoilla tai muuten seuraavilla välineillä:	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
— Rahamarkkinavälineet (sekit, vekselit, talletustodistukset jne.) (CPC 81339); — Ulkomaanvaluutta (CPC 81333);	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
— Johdannaistuotteet, esimerkiksi futuurit ja optiot (CPC 81339);	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
— Valuuttakurssit ja korkovälineet, mukaan luettuina sellaiset tuotteet kuin swap-sopimukset, korkotermiinit jne. (CPC 81339);	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
— Siirtokelpoiset arvopaperit (CPC 81321);	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
— Muut markkinakelpoiset välineet ja rahoitusomaisuus, mukaan luettuina jalometalliharkot (CPC 81339)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
g) Osallistuminen asiamiehenä (julkisesti tai yksityisesti) kaikentyyppisten arvopapereiden liikkeeseenlaskuun, myös merkintävastuuseen ja sijoitukseen, ja liikkeeseenlaskuun liittyvien palvelujen tarjoaminen (CPC 8132);	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
h) Välitystoiminta rahamarkkinoilla (CPC 81339);	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
i) Omaisuuden hoito, kuten käteisvarojen tai arvopaperisalkun hoito, yhteissijoitusten hoidon kaikki muodot, eläkerahastot sekä arvopapereiden talletus- ja notariaattipalvelut (CPC 8119 ja CPC 81323);	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
j) Rahoitusomaisuuden, kuten arvopapereiden, johdannaisten ja muiden siirtokelpoisten välineiden maksu- ja clearingpalvelut (CPC 81339 ja CPC 81319);	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
k) Neuvonta, välitys ja muut liitännäiset rahoituspalvelut GATS-sopimuksen rahoituspalveluliitteen 5 kohdan a alakohdassa ja v–xv alakohdassa lueteltuihin toimintamuotoihin liittyen, mukaan lukien luottotietotoiminta ja luottotietoanalyysit, sijoituksiin ja arvopaperisalkkuihin liittyvä tutkimus ja neuvonta, yritysostoihin sekä yrityksen uudelleen organisointiin ja toimialastrategiaan liittyvä neuvonta (CPC 8131 ja CPC 8133);	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
l) Rahoitustietojen antaminen ja siirto, rahoitukseen liittyvä tietojenkäsittely ja siihen liittyvät muiden rahoituspalvelujen tarjoajien ohjelmistot (CPC 842, CPC 844 ja CPC 8131).	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
8. TERVEYDENHUOLTOPALVELUT JA SOSIAALIPALVELUT	
A. Terveydenhuoltopalvelut (CPC 931, pl. 93191)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
C. Sosiaalipalvelut (CPC 933)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
9. MATKAILU JA SIIHEN LIITTYVÄT PALVELUT	
A. Hotellit ja ravintolat (ml. ateriapalvelut) (CPC 641, CPC 642 ja CPC 643)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
B. Matkatoimistopalvelut ja matkanjärjestäjien palvelut (CPC 7471)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
C. Matkailijoiden opastuspalvelut (CPC 7472)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
10. VIRKISTYS-, KULTTUURI- JA URHEILUPALVELUT	
A. Viihdepalvelut (ml. teatteri-, musiikkiyhtye- ja sirkuspalvelut) (CPC 9619)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
B. Uutistoimistopalvelut (CPC 962)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
C. Kirjasto-, arkisto-, museo- ja muut kulttuuripalvelut (CPC 963)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
D. Urheilu- ja muut virkistyspalvelut (CPC 964)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
11. LIIKENNEPALVELUT	
A. Meriliikennepalvelut	
b) Tavaraliikenne (CPC 7212**)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
c) Alusten vuokraus miehistöineen (CPC 7213)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

Toimiala tai osa-ala	Varausten kuvaus
d) Alusten huolto ja korjaus (CPC 8868**)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
e) Työntö- ja hinauspalvelut (CPC 7214)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
C. Ilmaliikennepalvelut	
Myynti- ja markkinointipalvelut, mukaan luettuna tietokonepohjaiset paikanvarausjärjestelmät	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
d) Ilma-alusten huolto ja korjaus (CPC 8868**)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
E. Rautatieliikennepalvelut (CPC 7111, CPC 7112 ja CPC 7113)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
d) Rautatiekaluston huolto ja korjaus (CPC 8868**)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
F. Tieliikennepalvelut	
c) Tieliikennekaluston huolto ja korjaus (CPC 6112 ja CPC 8867)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
d) Tavaraliikenne (CPC 7123)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
H. Kaikkien liikennemuotojen liitännäispalvelut	
a) Lastinkäsittelypalvelut (CPC 741)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
b) Varastointipalvelut (CPC 742)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
c) Rahdin kuljetusvälityspalvelut (CPC 748)	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
d) Muut liikenteen tuki- ja liitännäispalvelut (CPC 749*) — Lastinvälityspalvelut — Laskujen tarkastus ja rahtihintojen tietopalvelut	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.
— Rahdintarkastuspalvelut	Sopimusperusteiset palveluntarjoajat – Ei mitään.

LIITE XV

LAINSÄÄDÄNNÖN LÄHENTÄMINEN